Buka Hope

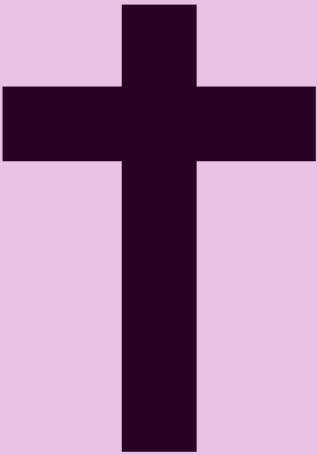

The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands

Buka Hope

The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands
Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 13 Dec 2023
2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5

Contents

Matiu 1
MAKA 73
LUKE 118
ZONE 194
Tinavete 247
Roma 316
1 KORINITI 347
2 KORINITI 377
QALESIA 397
EPISASI 409
PILIPAE 420
KOLOSAE 428
1 TESALONAIKA 436
2 TESALONAIKA 443
1 TIMOTE 447
2 TIMOTE 456
TAETUSI 463
PILIMONE 467
HIBURU 469
ZEMISI 493
1 PITA 501
2 PITA 510
1 ZONE 516
2 ZONE 524
3 ZONE 526
ZIUDI 528
REVALESONI 531
Sam 567

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA MATIU

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia Matiu si tozia sa Inavoso Leana sapu e Zisu si sa Karisito sapu tava tatarana, meke koa Sa si va gorevura i Tamasa sari na Nana vina tatara koari Nana tie pa totoso tadi na tie Ziu pukerane. Sa Inavoso Leana hie si lopu tadi na tie Ziu eke mo koarini pu podo na koa se Zisu; ba tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tava tana valeana sa Qosipeli te Matiu. Podalae si asa pa pinodo te Zisu, meke tozia tugo sa sa Nana pinapitaiso, meke sa totoso ta toketoke Sa, meke kamoa pa Nana tinavete tarae meke sa Nana tinavete salasalaṇa pa Qaleli. Beto asa si tozia tugo sa sa Nana inene taluarae pa Qaleli, meke la pa Zerusalema. Tozi tugo sa sari na tiṇitoṇa pu ta evaṇa koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso, kamo pa Nana minate pa korosi meke sa Nana tinuru pule pa minate.

Tozia sa Qosipeli hie sapu e Zisu si na ṇati titisa arilaena sapu koa ia na ṇiniraṇira pude rupaha va bakalia sa tinarae te Mosese, meke sa Binaṇara te Tamasa.

Soku Nana vina tumatumae si ta varigarae koari na ṇati binalabala koari ka lima puku vina tumatumae. (1) Sa tinarae pa toqere. Hire si na guguana sa hahanana tana tie, na tinavete sapu poni gita sa Tamasa, sa vina malumu pude nuquru meke la kamo sari na tie pa Binaṇara te Tamasa. (Hinia 5-7) (2) Nana vina tumatumae koari ka manege rua Nana disaepeli koasa dia tinavete pude ta garunu vura la. (Hinia 10) (3) Sari na parabolona sa Binaṇara Maṇauru. (Hinia 13) (4) Nana vina tumatumae koasa linulina e Zisu pude na Nana disaepeli. (Hinia 18); (5) meke sa guguana sa vinabetona sa totoso kamahire, meke sa Binaṇara Maṇauru pu korapa mae. (Hinia 24-25)

Sari na Ṇati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Karisito tava tatarana koe Tamasa sapu mae podo pa pepeso. Hinia 1:1-17
Sa vivineina Zisu totoso lopu ele podalae nia Sa sa Nana tinavete ninabulu. Hinia 1:18 kamo hinia 4:16
Podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu pa Qaleli. Hinia 4:17 kamo hinia 7:27
Salaṇi Zisu sari na tie mohodi. Hinia 7:28 kamo hinia 10:42
Podalae ta kilu se Zisu koari na tie. Hinia 11:1 kamo hinia 13:52
Gigiri lalanana sa kiniluna e Zisu. Hinia 13:53 kamo hinia 18:35
Totoso la se Zisu pa Zerusalema. Hinia 19:1 kamo hinia 25:46
Sa minate na tinuru pule meke sa sinage pule te Zisu pa Maṇauru. Hinia 26:1 kamo hinia 28:20

Sa Tuti te Zisu Karisito

Sari ka Manege Made Sinage Kekenu
(Luke 3:23-38)

1 Hie sa tututi te Zisu Karisito, sa tuna Devita sapu sa tuna Ebarahami.

Sa tututi hie si podalae mae koe Ebarahami.

2 Ebarahami podoa se Aisake, meke Aisake podoa se Zekopi. Meke
Zekopi podoa se Ziuda meke sari kasa tasina koreo.
3 Meke Ziuda va podo ni koe Tama sari Perezi e Zera. Meke e Perezi
podoa se Hezironi, meke Hezironi podoa se Rami.
4 Rami podoa se Aminadabi, meke Aminadabi podoa se Nasoni.
Nasoni podoa se Salamoni.
5 Salamoni podoa se Boazi, sa tinana sa si e Rehabi. Boazi podoa se
Opeti, sa tinana sa si e Ruti, meke Opeti podoa se Zese.
6 Meke Zese podoa se Devita sa baṉara.

Sari ka Manege Made Sinage Vina Rua

Devita podoa se Solomone, koasa barikaleqe sapu mate luaria e Uraea.
7 Meke Solomone podoa se Rehoboami, meke Rehoboami podoa se
Abaeza, meke Abaeza podoa se Asa.
8 Meke Asa podoa se Zehosapati, meke Zehosapati podoa se Zeho-
ramu, meke Zehoramu podoa se Uzaea.
9 Meke Uzaea podoa se Zotamu, Zotamu podoa se Ehazi, meke Ehazi
podoa se Hezikaea.
10 Meke e Hezikaea podoa se Manase, meke Manase podoa se Amoni,
meke Amoni podoa se Zosaea.
11 Meke Zosaea podoa se Zekonaea meke sari kasa tasina koreo pa
totoso pu ta raovo* taloa la pa Babiloni si arini.*

Sari ka Manege Made Sinage Vina Ṉeta

12 Pa mudina sa tinaraovo la pa Babiloni si podoa Zekonaea se Silitili,
meke podoa Silitili se Zerubabele.
13 Meke Zerubabele podoa se Abiuda, Abiuda podoa se Eliakimi,
meke Eliakimi podoa se Azo.
14 Meke Azo podoa se Zedoki meke Zedoki podoa se Akimi, meke
Akimi podoa se Eliuda.
15 Meke Eliuda podoa se Eleaza, meke Eleaza podoa se Matani, meke
Matani podoa se Zekopi.
16 Meke Zekopi podoa se Zosepa sa loana e Mere sapu sa tinana e
Zisu sapu ta pozae Karisito[d].
17 Gua asa ke ka manege made sinage si podalae koe Ebarahami
meke kamo mae koe Devita. Meke ka manege made sinage si podalae
koe Devita meke kamo la koasa tinaraovo la pa Babiloni, meke ka
manege made sinage sapu podalae koasa tinaraovo meke kamo koasa
pinodo te Zisu Karisito.

Sa Pinodo te Zisu Karisito
(Luke 2:1-7)

18 Sa Pinodo te Zisu Karisito si guahe: Se Mere sa tinana e Zisu, si
ele variva egoi sari kara Zosepa pude varihaba, gua. Ba sipu lopu
ele varihaba sari kara, si gilania e Mere sapu sa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope si ele vata evaṉia sa koburu pa tiana.*
19 Ego, se Zosepa hie, si keke tie leana si asa. Ba sina pude huaria
sa sa dia vinariva egoi pude varihaba, meke vata gilana nia sa koari

---

* **1:11** Sa zinama ta raovo si sari na tie pu ta vagi pa vinaripera meke ta turaṉa taloa pa tinapusi. * **1:11** 2 Baṉ 24:14-15; 2 Koron 36:10; Zer 27:20 * **1:18** Lk 1:27

na tie sapu gua asa, si kote vata lotaṉia pule sa se Mere. Ke gua asa
si hiva huara pani golomo nia mo sa sa dia vinariva egoi asa. Meke
korona haba ia se Mere, gua.
20 Meke sipu korapa balabala ia Zosepa sapu gua asa, si vura koasa
pa pinutagita sa mateana[d] tanisa Baṉara, meke zama guahe: “Zosepa,
agoi na tutina e Devita, mu lopu koromu haba ia se Mere pude na mua
barikaleqe, sina sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope tu si vata evaṉia
sa koburu pa tiana sa.
21 Kote podoa e Mere si keke koburu koreo, meke kote poza nia ‘Zisu’
goi si Asa, sina kote harupi Sa sari na tie koari na dia sinea,” gua sa
mateana.*
22 Ego, doduru hire si ta evaṉa pude va gorevura ia gua sapu zama
nia sa Baṉara koe poropita Aisea, sapu guahe:
23 “Keke vineki vaqura si kote aritiana, meke kote podoa sa si keke
koburu koreo, meke kote ta pozae ‘Imanuela’ si asa, sapu sa ginuana
si guahe: Sa Tamasa si koa koa gita,” gua.*
24 Ke vaṉunu se Zosepa meke tavetia sa gua sapu tozi nia sa mateana
tanisa Baṉara meke vagia sa se Mere pude na loana,
25 ba lopu la ia Zosepa se Mere, osolae podo tu sa koburu koreo, meke
poza nia “Zisu” sa si Asa.*

2

Sari Tie Tumatumae pa Kali Gasa Rimata

1 Zisu si podo pa vasileana Betilihema pa popoa Ziudia sipu korapa
baṉara se Herodi[d]. Mudina asa si kamo mae pa Zerusalema si kaiqa
tie pa kali gasa rimata, saripu tumatumae pa guguadi rina pinopino,
2 meke nanasa, “Avei sa koburu sapu podo pude na baṉara tadi na
Ziu? Dogoria gami sa Nana pinopino vura maena pa kali gasa rimata,
ke mae si gami pude vahesia,” gua si arini.
3 Totoso avosia e Herodi sapu gua asa, si balabala mamata si asa
meke sari na tie pa Zerusalema.*
4 Ke tioki Herodi sari na ṉati hiama[d] meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese[d] meke nanasi sa, “Pavei kote podo sa
Karisito[d]?” gua si asa.
5 Ke olaṉa si arini, “Pa vasileana Betilihema, pa popoa Ziudia, sina
guahe si kuberia keke poropita[d].
6 ‘Agoi Betilihema pa popoa Ziudia.
Arilaemu hola ni goi sari doduru vasileana nomadi pa Ziudia,
sina kaqu vura mae koa goi si keke koimata
sapu kaqu turaṉi na kopu ni sari na Qua tie Izireli,’” gua.*
7 Ke tioko golomi Herodi sari kasa tie tumatumae pu mae guadi pa
kali gasa rimata, meke vivinei koa rini si asa pude hata vura nia sapu
totoso sa zoṉazoṉa si ta dogoro sa pinopino.
8 Beto si garunu lani sa si arini pa vasileana Betilihema meke zamai
sa, “La mamu hata valeania vasina koa sa koburu sana, meke pana

* **1:21** Lk 1:31 * **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lk 2:21 * **2:3** Sina balabala ia Herodi sapu sa Baṉara vaqura hie si gina kote hobea sa nana tuturuana baṉara, gua. * **2:6** Mka 5:2

dogoria gamu, si mi pule mae tozi nau, pude maqu atu somana vahesia,” gua si asa.
9 Mudina sa dia vivinei koe Herodi si taluarae taloa sari kasa, meke dogoro pulea rini sa pinopino sapu dogoria rini pa kali gasa rimata, rizu va kenue la si asa koa rini osolae noso si asa panaulu koasa vasina koa sa haha.
10 Totoso dogoria rini sa pinopino si qetu hola dia si arini.
11 Nuquru la si arini pa vetu meke totoso dogoria rini sa haha meke sa tinana, se Mere, si hoqa todoṉo si arini meke vahesia rini sa koburu. Keru vura ni rini sari na dia vinariponi sapu na qolo, na vina uququ oto huda humaṉa lea, meke na oto huda moa, meke poni ni rini koasa koburu.
12 Meke taluarae pule la pa dia popoa soti si arini, ene gua tu pa votiki siraṉa, sina va balau i Tamasa pa pinutagita pude madi lopu pule la koe Herodi, gua.

Sa Ginovete La pa Izipi

13 Mudidia taluarae sari tie tumatumae si vura koe Zosepa pa pinutagita sa mateana tanisa Baṉara meke zama, “Zosepa, kote hata ia e Herodi sa koburu pude va matea, ke tekulu, vagia sa koburu meke sa tinana, mamu govete la pa popoa Izipi. Mamu koa vasina osolae Arau tozi pule nigo pude taluarae vasina,” gua si asa.
14 Ke pana boṉi asa si tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana, meke taluarae la pa Izipi,
15 meke vasina si koa si arini osolae mate se Herodi.
Sa inene hie va gorevura ia gua sapu zama nia sa Baṉara koasa poropita, sapu guahe:
“Tioko vura nia Arau pa Izipi sa Tuqu koreo,” gua.*

Sa Vina Matedi rina Koburu Koreo Hitekedi

16 Totoso rove vagia e Herodi sapu sekesekei nia rina tie tumatumae si asa, si bugoro sisigiti si asa. Meke garuni sa sari nana tie pude va mate betoi sari doduru koburu koreo pa vasileana Betilihema meke sari vasivasileana tatadi, podalae koari pu karua vuahenidi meke gore koari na haha hitekedi. Hie si tavetia sa luli gua koasa tinozi tadi na tie tumatumae koasa totoso sapu podalae ta dogoro sa pinopino.
17 Koasa ginugua hie, si tava gorevura gua sapu zama nia Tamasa koa sa poropita Zeremaea:
18 “Keke mamalaiṉi si ta avoso pa vasileana Rama,
na kinabo taruqoqo lavata.
Kaboi Reseli sari na tuna,
meke korona tava manoto si asa,
sina mate beto si arini,” gua.*

Pule La pa Popoa Izireli

19 Mudina sa minate te Herodi, si vura pule koe Zosepa pa pinutagita, sa mateana tanisa Baṉara meke zama,
20 “Zosepa, tekulu mamu vagia sa koburu meke sa tinana mamu pule la pa popoa Izireli, sina sarini pu kukiti nia sa koburu si ele mate,” gua si Asa.
21 Ke tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana meke pule la pa popoa Izireli.

---

* **2:15** Hoz 11:1 * **2:18** Zer 31:15

22 Ba totoso avoso nia Zosepa sapu e Akilisi na hobea se Herodi sa
tamana pude koa baṉara pa popoa Ziudia, gua, si matagutu pude pule
la si asa. Tava balau si asa pa pinutagita, ke la si asa pa popoa Qaleli.
23 Ke la veko kinoa si asa pa keke vasileana pozana si Nazareti. Ke
tava gorevura gua sapu zama nia rina poropita, sapu guahe:
"Kaqu ta pozae Tie Nazareti si Asa," gua.*

3

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Maka 1:1-8; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)

1 Pa totoso asa si mae pa soloso qega pa popoa Ziudia se Zone
Papitaiso, meke podalae tarae sapu guahe,
2 "Mi kekere koari mia sinea, sina sa Binaṉara Maṉauru[d] si tata
kamo," gua si asa.*
3 E Zone mo hie si guni nia sa poropita Aisea totoso zama si asa:*
"Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
'Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasina pu kote ene si Asa!' gua."
4 Sari na poko te Zone si na kalu kameli, meke sa nana dokoho sina
kapu kurukuru sapu tava popana, meke gana ginani si na kupokupo
meke na zipale.*
5 Saripu la avosia se Zone si mae guadi pa Zerusalema, pa doduruna
sa popoa Ziudia, meke sari doduru popoa tata pa Ovuku Zodani.
6 Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke papitaiso i sa si arini pa
Ovuku Zodani.
7 Ba totoso dogoria Zone sapu soku ari tie Parese[d] meke Sadusi[d] si
mae hiva ta papitaiso[d] koa sa, si zama i sa, "Gamu na tutimia na noki.
Esei va balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa sapu
korapa nono mae?" gua.*
8 "Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa
Tamasa.
9 Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu kaqu
tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire meke
va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami! *
10 Sa maho vinaripitui te Tamasa si ele avaṉa nama, pude mahoi sari
karosodi sari huda. Doduru huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta
maho gore meke ta oki la pa nika!*
11 Arau si papitaiso gamu pa kolo mo, pude na vina gilagila koasa
mia kinekere gamu, ba Asa pu korapa luli mudi mae koa rau si kote
papitaiso gamu Sa pa Maqomaqo Hope meke sa nika te Tamasa. Asa
si arilaena hola nau si rau. Na sadolo tanisa mo ba lopu garoqu pude
paleke ponia.
12 Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko
koari qaqalotodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke
sulu pani sari qaqalotodi koasa nika sapu huruṉu eko lamo," gua si
asa.

---

* **2:23** Mk 1:24; Lk 2:39; Zn 1:45 * **3:2** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:3** Ais 40:3 * **3:4** 2 Baṉ 1:8
* **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:9** Zn 8:33 * **3:10** Mt 7:19

Sa Pinapitaiso te Zisu
(Maka 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Pa totoso arini si topue maena pa Qaleli meke kamo mae se Zisu
koe Zone pa Ovuku Zodani pude ta papitaiso Nana koa sa gua.
14 Ba podekia Zone pude hobe binalabala se Zisu, ke zama la ia sa,
“Arau tu si garo pude ta papitaiso koa Goi, na vea ke mae tu si Agoi
koa rau?”
15 Ba olaṉa ia Zisu si asa, “Leana mo, ba kamahire mada lulia gita
gua sapu kaqu va gorevura i sari doduru hiniva te Tamasa,” gua si Asa.
Ke va ego ia Zone.
16 Sipu beto tugo ta papitaiso se Zisu, meke popa sage si Asa koasa
kolo, si ta tukele sa Maṉauru, meke dogoria sa sa Maqomaqo Hope
gore mae gua na baruku meke mae hake koa Sa.
17 Meke keke mamalaiṉi maena pa Maṉauru si zama guahe:
“Hie tugo sa tuqu koleo sapu qetu zoṉazoṉa nia Arau,” gua.*

4

Toketokea Setani se Zisu
(Maka 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Meke lopu ele seunae hola gua sa Nana pinapitaiso, si turaṉia sa
Maqomaqo Hope se Zisu meke sage la pa soloso qega, pude toketoke
ia Setani si Asa, gua.*
2 Meke sipu ele koa si Asa ka made ṉavulu puta rane, meke ka made
ṉavulu boṉi meke lopu henahena gua, si ovia si Asa.
3 Meke pa totoso asa si mae se Setani, meke zama la guahe koa Sa,
“Be na Tuna[d] Tamasa si Agoi, si mamu zamai sari na patu hire, pude
madi ta evaṉae na bereti,” gua si asa.
4 Ba olaṉa se Zisu, “Ura guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope:
‘Lopu tale toa pa bereti mo sa tie, ba koari doduru zinama pu zama ni
Tamasa!’” *
5 Meke turaṉa la nia Setani se Zisu koasa vasileana hope sapu pa
Zerusalema, meke va turua sa pa batu minominona sa Zelepade[d],
meke zama si asa koa Sa,
6 “Be na Tuna Tamasa si Agoi, si mamu horu gore, ura guahe si ta
kubere koasa Kinubekubere Hope:
‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude ovuligo,
pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu koari na patu,’” gua si asa.*
7 Ba olaṉa se Zisu, “Ba gua tugo hie si ta kubere koasa Kinubekubere
Hope, ‘Mu lopu podepodekia goi sa Baṉara sa mua Tamasa!’” *
8 Meke turaṉa sage la nia pule e Setani se Zisu pa batuna keke toqere
ululuna, meke va dogoro ni sa koa Sa sari doduru butubutu binaṉara
pa kasia popoa, meke sa dia tinolava.
9 Meke zama la ia sa se Zisu, “Be todoṉo meke vahesi au Goi si arau,
si kaqu poni beto nigo rau sari doduru gua pu dogori Goi hire.”
10 Ba olaṉa se Zisu, “Mu taloa koa Rau Setani, ura gua hie si ta kubere
koasa Kinubekubere Hope: ‘Mu vahesia sa Baṉara sa mua Tamasa,
mamu nabulu eke nia mo si Asa,’” gua si Asa.*

---

* **3:17** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Mk 1:11; Lk 9:35 * **4:1** Hib 2:18, 4:15
* **4:4** Diut 8:3 * **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diut 6:16 * **4:10** Diut 6:13

11 Meke taluarae koa Sa se Setani, meke mae toka nia ri mateana se
Zisu.

Podalae Tarae se Zisu pa Qaleli
(Maka 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Totoso ele avoso nia Zisu sapu ta veko pa vetu varipusi se Zone, si
taluarae pa Ziudia meke la pa Qaleli si Asa.*
13 Lopu koa pa Nazareti si Asa, ba la koa si Asa pa Kepaniami, keke
vasileana nomana tata pa kopi Qaleli, koari na pinaqaha popoa tadi
na butubutu Zeboloni[d] meke Napitalai[d],*
14 pude tava gorevura gua sapu zama nia sa poropita Aisea, sapu
guahe:
15 "Pa popoa tadi na butubutu Zeboloni, meke Napitalai,
sa popoa sapu koa ia sa siraṉa mae gua koa sa kolo Meditareniani[d]
karovo la pa kali Ovuku Zodani
vasina sapu ta pozae na popoa Qaleli tadi na tie Zenitailo[d].*
16 Saripu koa pa hinuporo
si dogoria si keke kalalasa nomana;
sarini pa popoa hupohuporona vasina tata sa minate
si pelara vura i na kalalasa."
17 Pa totoso asa, si podalae tarae nia Zisu sa inavoso sapu guahe: "Mi
kekere koari na mia sinea sina sa Binaṉara Maṉauru si tata kamo!"
gua si Asa.*

Tioki Zisu sari na Tie Habu
(Maka 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Meke sipu korapa ene rarata si Asa pa kopi Qaleli, si dogori Sa sari
karua tamatasi ari Saimone Pita meke e Aduru, korapa vaqara dia, sina
na habu mo sa dia tinavete.
19 Tioko la i Zisu sari karua meke zama, "Mae luli Au, maqu va
tumatumaeni gamu habu tie!"
20 Meke pa totoso tugo asa si veko pani ri kara sari dia vaqara, meke
lulia rini se Zisu.
21 Ene hola la se Zisu, meke dogori pule Sa sari karua tamatasi te
Zebeti, ari Zemisi e Zone. Ari karua meke sa tamadia, se Zebeti, si
korapa suraṉa dia pa koaka meke tuvaka dia vaqara, meke tioko lai
tugo Zisu sari karua,
22 meke zama, "Mae luli Au." Meke pa totoso tugo asa si veko pania
ri kara sa dia koaka, meke sa tamadia se Zebeti, meke lulia ri kara se
Zisu.

Variva Tumatumae, na Tarae, meke Salaṉa Tie se Zisu
(Luke 6:17-19)

23 Ene betoa Zisu sa doduruna sa popoa Qaleli. La variva tumatumae
si Asa koari na sinaqoqi[d]. Tarae nia Sa sa inavosona sa Binaṉara
te Tamasa[d], meke salaṉi Sa sari na tie mohodi koari hopehopeke dia
minoho na vinagauru.*
24 Sa inavosona Zisu si kamo la pa doduruna sa popoa Siria[d]. Ke
sari na tie, si turaṉa mae ni ri koa Sa sari na dia tie mohodi, saripu va
kamoi sari na votivotiki minoho, na vinagauru, meke kamo koari pu

* **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20 * **4:13** Zn 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2 * **4:17** Mt 3:2 * **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39

nuquri na tomate kaleadi, na kirekireqe, meke ari pu mate kaiqa tinidi,
meke lopu boka niu na ene na gua. Salaṉa betoi Zisu sari doduru tie
mohodi hire.
25 Meke soku puku tie si ene luli koa Sa, mae guadi pa Qaleli,
Dikapolisi, Ziudia, meke pa kali gasa rimata pa popoa Zodani, meke
pa Zerusalema.

5

Sa Tinarae pa Toqere

1 Totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara lavata, si sage la pa keke
toqere si Asa meke sari Nana disaepeli[d].
2 Habotu si Asa vasina, meke la habotu tata koa Sa sari Nana
disaepeli, meke podalae va tumatumae i Sa si arini koari na vina
tumatumae hire:

Sa Tinamanae Hinokara
(Luke 6:20-23)

3 "Tamanae tugo sari na tie sapu malohoro pa dia tinoa maqomaqo,
sina tadirini tugo sa Binaṉara Maṉauru.
4 Tamanae tugo sari na tie pu talotaṉa,
sina kaqu va manoti Tamasa si arini.*
5 Tamanae tugo saripu va pepekae puleni pa dia tinoa,
ura kaqu na dia tinago sa popoa pepeso.*
6 Tamanae tugo saripu ovia na memeha nia sa tinoṉoto,*
ura kaqu vagia rini gua sapu okoro nia rini.
7 Tamanae tugo saripu tataru ni meke taleoso ni sari votiki tie,
ura kaqu tataru ni, na taleoso ni Tamasa si arini.
8 Tamanae tugo saripu via pa bulodi,
ura arini tugo si kaqu dogoria sa Tamasa.*
9 Tamanae tugo saripu varibule ni sari na tie,
ura kaqu poza ni tuna soti sa Tamasa si arini.
10 Tamanae tugo saripu ta ṉoṉovala sina tavetia rini sa hiniva te
Tamasa,*
ura tadirini tugo sa Binaṉara Maṉauru.
11 Tamanae tugo si gamu pana zama ṉoṉovala gamu ri na tie,
meke zutu kokohani gamu rini koari doduru ginugua pa mia
linuliqu Rau.*
12 Mi koa qetuqetu, sina noma hola sa mia pinia pa Maṉauru,
ura ṉoṉovala guni tugo rini sari na poropita pukerane.*

Sa Soloti meke sa Kalalasa
(Maka 9:50; Luke 14:34-35)

13 Gamu tugo si na soloti koari na tie pa kasia popoa. Ba pana
murimuri sa liṉiliṉina sa soloti si lopu kaqu boka tava leana pule si
asa, pude ta tavetavetae; ba padana pude ta gona palae mo pa sada
meke ta neti pa tie.
14 Gamu tugo si na kalalasa koari na tie pa kasia popoa. Sa popoa
sapu ta kuri pa batu toqere si lopu boka ta tome.*

---

* **5:4** Ais 61:2 * **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:8** Sam 24:3-4 * **5:10** 1 Pit 3:14
* **5:11** 1 Pit 4:14 * **5:12** 2 Koron 36:16; TTA 7:52 * **5:14** Zn 8:12, 9:5

15 Loke tie si va katua sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, ba kote
va hakea sa si asa pa hakehakeana, pude va kalalasi sari na tie pu koa
pa vetu.*
16 Gua tugo si gamu, mi vata dogoro nia koari na tie sa mia kalalasa
pa korapadi rina mia tinavete leadi, pude madi vahesia sa Tamamia
sapu koa pa Maṉauru.*

Vina Tumatumae koasa Tinarae te Mosese

17 Mi lopu balabala ia sapu mae si Rau pude huaria sa Tinarae te
Mosese, meke sari vina tumatumae tadi na poropita. Lokari, lopu asa
si mae nia Rau, ba mae si Rau pude va gorevura i si arini.
18 Maqu tozi va hinokarani gamu, totoso korapa koa sa Maṉauru
meke sa pepeso, si lopu keke vasi kukuru zinama koasa Tinarae kote
murimuri, osolae kaqu tava gorevura beto gua saripu ta tozi vasina.*
19 Gua ke asa sapu va karia si keke kukuruna hite sa tinarae, meke
va tumatumae ni sa sari kaiqa pule pude lulia gua sapu tavetia sa, si
kaqu tava mumudi si asa pa Binaṉara Maṉauru. Ba asa sapu va tabei
sari na Tinarae meke va tumatumae ni sari kaiqa pule pude va tabe
kekeṉoṉo gua asa, si kaqu tava lavata pa Binaṉara Maṉauru.
20 Ura tozini gamu Rau, sapu pude sa mia kinopuna sa Tinarae te
Tamasa, si lopu hola nia gua sapu evaṉia rina Parese meke na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si lopu kaqu boka koa si gamu
koasa Binaṉara Maṉauru.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binugoro

21 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu ‘Meke
mu variva mate,’ gua; ke asa sapu variva mate si kaqu ta vala pa
vinaripitui.*
22 Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu bugoro nia sa
tasina, si padana pude ta vala pa vinaripitui. Asa sapu zama guahe
koasa tasina, ‘Agoi si namu loke laemu!’ gua, si padana pude ta vala
pa vinaripitui. Meke asa sapu zama, ‘Tie duvili, loke laemu’ gunia sa
sa tasina, si garona tugo pude nuquria sa nika pa Heli.
23 Ke pa ginugua asa, si be guana korapa hiva vala goi sa mua
vinariponi koe Tamasa, meke tiqe balabala ia goi sapu keke sinea si
ele evaṉia goi koa sa tasimu,
24 si mamu veko pakia sa mua vinariponi, mamu pule la varibulei
paki koasa tasimu sana, mamu tiqe pule mae luaria sa mua vinariponi
koa sa Tamasa.
25 Be keke tie si hiva turaṉa la nigo pa vinaripitui, si mamu va
toṉoto pakia sa mia vinaritokei totoso lopu ele kamo la si gamu pa
vetu varipitui. Sina be kamoa goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo
sa koa sa tie varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie
kopu vetu varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si agoi.
26 Maqu tozi va hinokara nigo si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae
tabara betoi goi sari doduru mua gale.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binarabarata

27 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane, sapu ‘Meke
mu barabarata,’ gua.*

---

* **5:15** Mk 4:21; Lk 8:16, 11:33 * **5:16** 1 Pit 2:12 * **5:18** Lk 16:17 * **5:21** Ekd 20:13; Diut 5:17 * **5:27** Ekd 20:14; Diut 5:18

28 Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu doṉodoṉoa si
keke barikaleqe, meke okoro nia sa si asa pa hiniva sea, si ele baratia
tugo sa pa bulona si asa.
29 Ke be la sa kali mata mataomu meke turaṉa la nigo pa sinea, si
mamu lobiti pania. Leana hola pude keke kukuru tinimu si ta okipalae
pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.*
30 Be sa kali lima mataomu si turaṉa la nigo pa sinea, si mamu gomu
pania. Leana hola si pude keke kali limamu si lopu koa, hola nia si
pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.*

Vina Tumatumae koasa Vinariluari Tamaloana
(Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luke 16:18)

31 Gua pule hie si keke vina tumatumae pukerane, ‘Asa sapu hiva
luara pania sa nana barikaleqe, si mani kuberia sa pepa vari luari
meke ponia koasa barikaleqe,’ gua.*
32 Ba kamahire si Maqu tozini gamu: Be keke tie si lopu barabarata
sa nana barikaleqe, ba luara pania sa, si sea si asa, sina be haba pulea
sa barikaleqe hie si keke tie, si tiqe barabarata sa barikaleqe hie, meke
sa tie pu haba pulea sa.*

Vina Tumatumae koasa Tinokotokoro

33 Ele avosia mia gamu si keke vina tumatumae pukerane sapu
guahe: ‘Mu lopu seke ia sa mua vina tatara, ba mamu va gorevura
ia gua sapu ele tokotokoro nia goi pa kenuna sa Tamasa,’ gua.*
34 Ba kamahire si Maqu tozini gamu Rau: Pana tavetia goi si keke
mua vina tatara, si mu lopu tokotokoro. Lopu tokotokoro koa sa
Maṉauru, sina na habohabotuana te Tamasa si asa;*
35 lopu tokotokoro koa sa pepeso, sina na nenetiana te Tamasa si asa.
Lopu koa sa popoa Zerusalema, sina na popoa hopena tanisa Baṉara
lavata si asa.*
36 Lopu koasa batumu tugo, sina keke kalumu mo ba lopu boka va
muho ia babe va keoro ia goi.
37 Ba mamu zama gua mo hie: ‘Uve’, mu gua mo, ba be ‘Lokari’, mu
gua mo. Pude kaiqa zinama pule si tomo lani goi si koe Setani maedi
si arini.

Sa Vina Tumatumae koasa Tinubehe Hobe
(Luke 6:29-30)

38 Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama
guahe: ‘Pude sekea keke tie kali matamu, si mu sekea tugo kali matana.
Meke be seke pakogo sa, si mu seke pakoa gana tugo,’ gua.*
39 Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mu lopu tubehe hobe
ia sa tie kaleana. Be poharigo keke tie kali paparamu, si mamu liṉana
la nia pule si keke kalina.
40 Be keke tie si turaṉa la nigo pa vinaripitui pude vagia sa mua sote,
si mamu vala nia tugo sa mua koti.
41 Meke be keke tie si ososo nigo pude paleke ponia sa nana pinaleke
pa keke kilomita, si mu paleke ponia pa karua kilomita.

---

* **5:29** Mt 18:9; Mk 9:47 * **5:30** Mt 18:8; Mk 9:43 * **5:31** Diut 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4
* **5:32** Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18; 1 Kor 7:10-11 * **5:33** Liv 19:12; Nab 30:2; Diut 23:21
* **5:34** Zem 5:12; Ais 66:1; Mt 23:22 * **5:35** Ais 66:1; Sam 48:2 * **5:38** Ekd 21:24; Liv 24:20; Diut 19:21

42 Be keke tie si tepa ia si keke mua tiṉitoṉa, si mu ponia tu. Be keke
tie si tepa pakia si keke mua tiṉitoṉa, si mu vala pakia.

Tataru ni Sari Mua Kana
(Luke 6:27-28,32-36)

43 Ele tumae nia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama
guahe: ‘Mi tataru ni sari na mia baere, ba kukiti ni sari na mia kana,’
gua.*
44 Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mi tataru ni sari na
mia kana, mamu varavara toka ni saripu ṉoṉovala gamu.
45 Pude gua asa si kote ta evaṉae na koburu tanisa Tamamia pa
Maṉauru si gamu. Sina va keana la ia Sa sa Nana rimata koari na tie
leadi meke kaleadi, meke va rukua Sa sa Nana ruku koari pu tavete va
toṉoto meke va sesea.
46 Vea kaqu pia gamu tu Tamasa pana tataru ni mo gamu si arini pu
tataru ni gamu? Sari na tie hata takisi ba hoke gua mo asa.
47 Be tale zama qetuqetu la i mo goi sari na mua baere, si lopu
votikaemu si goi koa rini pu lopu na tie te Tamasa.
48 Mi koa va gotogoto, gua sapu koa va gotogoto sa Tamamia pa
Maṉauru.*

6

Vina Tumatumaena sa Tinavete Leana Koari na Tie

1 Mi kopu nia pude lopu vata dogoro ni pa kenudi rina tie sari na
mia tinavete leadi, pude hiva ta dogoro mo. Be gua asa, si namu loke
mia pinia koasa Tamamia pa Maṉauru si gamu.*
2 Be hiva variponi* goi, si mu lopu buki nia pa varipaza siraṉa meke
pa sinaqoqi, sapu gua hoke tavetia rina tie sekesekei. Arini si hata vina
lavata pa tie. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini
laena sa doduruna sa dia tinavete.
3 Ba pana hiva ponia goi sa tie sapu papaka nia keketoṉa, si mamu
lopu vata gilana nia koasa kali lima gedemu nasa si korapa tavetia sa
kali lima mataomu,
4 pude ta tavete golomo sa mua vinariponi, ba sa Tamasa mo sapu
gilanana sa mua tinavete tomena si kaqu pia igo.

Sa Vina Tumatumae Koasa Vinaravara

5 Pana varavara gamu si mi lopu gugua rina tie sekesekei! Arini
si hoke hiva hola nia rini si pude turu varavara pa sinaqoqi meke
pa varipaza siraṉa, pude ta dogoro dia pa tie gua. Maqu tozi va
hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia
tinavete.*
6 Ba pana varavara goi telemu si mamu la pa keke vasina tomena,
mamu varavara la koasa Tamasa sapu lopu ta dogorona. Meke sa
Tamasa sapu dogorona gua sapu tavetia goi pa vasina tomena si kaqu
pia igo.
7 Pana varavara gamu, si mi lopu zama va soku hoboro, gugua rina
tie huporo, balabala ia rini sapu kote ta avoso dia koe Tamasa sina
gele sari na dia vinaravara gua.

---

* **5:43** Liv 19:18 * **5:48** Liv 19:2; Diut 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:2** Na vinariponi koari na tie habahuala. * **6:5** Lk 18:10-14

8 Mi lopu gugua arini, sina sa Tamamia pa Maṉauru si ele tumae ni
Nana gua sapu hiva ni gamu, sipu lopu ele tepa la gamu.
9 Ke mi varavara gua hie si gamu:
Tamamami pa Maṉauru,
Mani tava lavata sa Pozamu Hopena,
10 va mae ia koa gami sa Butubutu Binaṉara Tamugoi,
Mua hiniva sapu tavetia Agoi pa Maṉauru,
si Mu guni nia tu Goi koa gami pa pepeso.
11 Mu ponini gami ginani ṉinoroi meke ninae rane.
12 Mu taleosoni gami koari na mami sinea,
gua sapu taleoso ni gami saripu hoke ṉoṉovala mae koa gami.
13 Mu lopu turaṉa lani gami pa tinoketoke[d],
ba Mamu harupu va seu gami koe Setani.*
14 Be taleoso ni gamu sari na sinea pu tavete atu ni rina tie koa gamu,
si kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia pa Maṉauru.*
15 Ba be lopu taleoso ni gamu si arini, si lopu kaqu taleosoni gamu
tugo sa Tamamia koari na mia sinea.

Sa Vina Tumatumae koasa Minadi pa Ginani

16 Be guana madi[d] si gamu pa ginani, si mi lopu doṉodoṉo talotaṉa
gua rina tie sekesekei. Hoke doṉodoṉo guana tie talotaṉadi si arini,
pude dogori rina tie sapu madi si arini gua. Maqu tozi hinokarani
gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete.
17 Ba pana madi pa ginani si gamu, si mi daloi isumata mia, mamu
lumulumu na susuti valeana,
18 pude lopu tumae nia ri tie sapu madi pa ginani si gamu, ba sa
Tamasa pa Maṉauru eke sapu lopu ta dogorona mo gilania. Meke Asa
tugo sapu dogorodi sari na mia tinavete tomedi, si kaqu pia gamu.

Sari na Tinagotago pa Maṉauru
(Luke 12:33-34)

19 Mi lopu va omuni sari na mia tinagotago soti pa pepeso, saripu
boka ṉovali na kikiti, na boka nara, meke vasina boka huari na hikoi
rina tie hikohiko.*
20 Ba mi va omuni sari na mia tinagotago pa Maṉauru sapu lopu
boka ṉovali na kikiti, na lopu boka nara, meke lopu boka huari na
hikoi rina tie hikohiko.
21 Sina vasina pu koa sari na mua tinagotago, si vasina tugo koa sa
bulomu.

Sa Zuke Tana Tini
(Luke 11:34-36)

22 Sari matamu si guana zuke tana tinimu. Pude leadi sari matamu,
si kote kalalasa sa doduru tinimu.
23 Ba pude kaleadi sari na matamu, si kote huporo sa doduru
tinimu. Ke be sa kalalasa pa mua tinoa sina hinuporo, si kaqu huporo
dudukurumu si asa.

---

* **6:13** Pa sinea babe koe Setani sapu sa ṉatina sa kinaleana. Kaiqa iniliri koadi pukerane si va hoda ia sa zinama guahe: "Ura Tamugoi tugo sa binaṉara, sa ṉiniraṉira, meke sa vinahesi ninae rane ka rane, Emeni." Ba lopu koa sari na zinama hire pa Kinubekubere Hope tatasana.

* **6:14** Mk 11:25-26 * **6:19** Zem 5:2-3

Sa Tamasa meke na Tinagotago
(Luke 16:13, 12:22-31)

24 Loke tie boka nabulu beto ni si karua baṉara. Ba kote tataru nia
sa si keke, meke kukiti nia si keke; babe va lavatia sa si keke, meke
etulia si keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi sa Tamasa
meke sa poata.
25 Gua ke mu lopu talotaṉa nia sa mua tinoa, sapu sa si kote hena ia
na napoa, babe na poko tana tinimu. Na tinoa si arilaena hola nia sa
ginani, meke sa tini si arilaena hola nia sa poko.
26 Dotu sari na kurukuru tapuru saripu korapa tapuru lamae. Lopu
lelete na qireqire si arini, ba hoke poni mo sa Tamamia pa Maṉauru.
Ba gamu si ari laemia hola ni sari na kurukuru.
27 Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa pa tinalotaṉadi
rini?
28 Na vea ke kaqu talotaṉa nia tu sapu na sa si kote poko nia goi?
Mamu doṉo la i gua meke toqolo sari na havoro lili. Lopu hoke
tavetavete, na pitipiti si arini.
29 Maqu tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko tolavaedi
te Solomone sa baṉara, ba loketoṉa poko tanisa si tolavaena kekeṉoṉo
gugua keke rina havoro hire.*
30 Sari na havoro si lopu hoke koa seunae meke ta oki la pa nika, ba
hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba gamu si arilaemia hola ni sari na
havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va pokopoko gamu Sa. Kei, hiteke
hola sa mia rinaṉeraṉe.
31 Ke gua asa si mu lopu talotaṉa nia sapu pavei kote vagia goi sa
gemu ginani, na kolo, meke sa mua poko.
32 Arini pu lopu raṉea sa Tamasa si hoke talotaṉa ni sari na tiṉitoṉa
gugua arini. Ba sa Tamamia pa Maṉauru si ele gilani Nana gua saripu
ehaka ni gamu.
33 Ba mi hata kekenua sa Binaṉara te Tamasa meke sa Nana
tinoṉoto, meke kaqu ponini gamu Sa sari doduru tiṉitoṉa pu gua hire.
34 Mi lopu talotaṉa ni ṉinoroi sari na tinasuna tanisa rane vugo. Ura
sa rane vugo si koadia nana tinasuna telena. Hopeke rane si koadia
sari hopeke dia tinasuna.

7

Zinutudi ri Votiki Tie
(Luke 6:37-38,41-42)

1 Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa.
2 Ura gua sapu zutu nia goi koari na tie, si kaqu ta zutu pule nia tugo
goi koe Tamasa. Meke sa pada sapu tavete la nia goi koari na tie, si
asa tugo kaqu ta tavete atu koa goi.*
3 Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu
balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu?
4 Vea meke kote zama si goi koasa tasimu, ‘Atu maqu suti pania sa
kavuru pa matamu,’ gua, ba pa matamu soti si koa nana si keke kukuru
huda.

---

* **6:29** 1 Baṉ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6 * **7:2** Mk 4:24

5 Agoi na tie sekesekei! Mu okipani kenua sa kukuru huda pa
matamu telemu, pude boka dodogorae valeana, meke boka suti pania
sa kavuru pa matana sa tasimu.
6 Mi lopu vala i koari na siki sari na tiṉitoṉa hopedi, sina kote taliri
pule mae meke garata gamu rini. Lopu vala i koari na boko sari na
vovoto davi sina kote neti va konekonei rini.

Tepa, Hata, meke Kikia
(Luke 11:9-13)

7 Tepa meke kote vagia gamu, hata meke kote dogoria gamu, kikia
meke kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada.
8 Ura sari doduru pu tepa si kote vagi tugo, asa sapu hata si kote
dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote ta tukele vala tugo sa sasada.
9 Agoi na tie varipodo, be tepa gana ginani sa mua koburu si vegua
kaqu ponia patu goi?
10 Ba be tepa gana igana si asa, si vegua kaqu ponia noki goi?
11 Tie kaleamia si gamu ba hoke poni tiṉitoṉa leadi gamu sari mia
koburu. Sa Tamamia pa Maṉauru si leana holani gamu, ke hinokara
hola sapu kaqu poni ni tiṉitoṉa leadi Sa saripu tepa koa Sa.
12 Mu tavete kenu la ni koari na tie sari na ginugua leadi, gua saripu
hiva ni goi pude tavete atu ni rini koa goi. Asa mo ginuana sa Tinarae
te Mosese, meke sari na vina tumatumae tadi na poropita.*

Sa Sasada Ṉizupuna
(Luke 13:24)

13 Mi nuquru la koasa sasada ṉizupuna. Sina sa sasada sapu la gua
pa tinahuara si marepaha, meke sa siraṉa si labe meke lopu tasuna,
ke ari sokudi enea si asa.
14 Ba sa sasada sapu la gua pa tinoa hola si ṉizupu, meke sa siraṉana
sa si tasuna, ke ari ka visavisa mo si nuquru vasina.

Sa Huda meke sa Vuana
(Luke 6:43-44)

15 Mi kopu puleni gamu koari na poropita kokohadi. Kote mae si
arini koa gamu meke pokopoko ni rini sari na hahanana tana sipi ba
pa korapadi rini si gua ri na siki pinomo variva mate.
16 Pa vuana kote doṉo gilani gamu si arini. Kekeṉoṉo na hilibubuku
si lopu boka vua qurepi[d], meke sa huda rakihi si lopu boka vua piqi.
17 Sa huda leana si leana vuana, ba na huda kaleana si kaleana tugo
vuana.
18 Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana
si lopu boka vua valeana.
19 Sari doduru huda pu lopu vua valeana, si ta maho palae si arini
meke ta oki la pa nika.*
20 Gua asa, ke sari na poropita kokoha hire, si boka gilani mo gamu
koari na dia tinavete.*

Saripu Ta Kilu Koasa Baṉara
(Luke 13:25-27)

21 Lopu ari doduru pu zama mae koa Rau, ‘Baṉara, Baṉara,’ gua, si
kote boka nuquru pa Binaṉara Maṉauru, ba arini mo pu va tabei sari
na hiniva tanisa Tamaqu pa Maṉauru.

---

* **7:12** Lk 6:31 * **7:19** Mt 3:10; Lk 3:9 * **7:20** Mt 12:33

22 Pana kamo sa totoso vinaripitui te Tamasa, si soku tie si kote zama
mae koa Rau, ‘Baṉara, Baṉara, pa korapa pozamu Goi si tozi vura nia
gami sa Inavoso Leana te Tamasa. Hipuru pani gami sari na tomate
kaleadi, meke soku tinavete variva magasadi si taveti gami!’ gua.
23 Ba kote tozi va leana ni mo Rau si arini, ‘La mi taloa, lopu hite
gilana gamu Rau si gamu kasa na tie va sesea mia!’*

Sa Sinokirae Hinokara
(Luke 6:47-49)

24 Ego, asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae hire, meke va
tabei si arini, si kekeṉoṉo gua tugo na tie tumatumae sapu kuria sa
nana vetu pa patu.
25 Ke be hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu, meke raza
koasa vetu, ba lopu boka hoqa si asa, sina turu va ṉiṉira pa patu.
26 Ba asa sapu avosi sari na Qua vina tumatumae hire, meke lopu va
tabei si arini, si gua tugo na tie duviduvilina sapu kuria sa nana vetu
pa bolebole onone.
27 Ego, totoso hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu meke raza
koasa vetu sana, si hoqa meke ta huara inete si asa.”

Sa Ṉiniraṉira te Zisu

28 Totoso va hokoti Zisu sari doduru Nana vina tumatumae hire, si
magasa hola nia rina kobi tinoni sa Nana hahanana va tumatumae.*
29 Ura lopu gugua rina tie pu hoke variva tumatumae nia sa Tinarae
te Mosese si Asa, ba koa ia ṉiniraṉira sa Nana vina tumatumae.

8

Salaṉia Zisu si Keke Tie Popoquna
(Maka 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Totoso taluarae gore pule mae pa toqere se Zisu, si moatana sa
puku vinarigara tie pu luli koa Sa.
2 Meke mae hoqa todoṉo pa kenuna Sa si keke tie popoquna meke
zama, “Baṉara, be guana hiva Goi, si boka va via au mo Goi,” gua si
asa.
3 Ke qaqama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiqua
Sa si asa meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua
si Asa. Meke pa totoso tugo asa si via sa tie koasa nana minoho.
4 Beto asa si zama la ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa tie si
hie, ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani vilitigo.
Beto hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu tozia sa
Tinarae[d] te Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via si goi,”
gua si Asa.*

Salaṉia Zisu si Keke Nabulu
(Luke 7:1-10)

5 Totoso nuquru la pa vasileana Kepaniami se Zisu, si mae koa Sa si
keke koimata varipera tadi na tie Roma, meke tepa tinokae si asa koe
Zisu.
6 Zama si asa, “Baṉara, sa qua nabulu si moho sisigiti, korapa eko si
asa pa qua vetu; lopu boka niu, na koa ta sigiti hola si asa,” gua si asa.
7 Meke zama se Zisu, “Leana maqu atu salaṉia.”

---

* **7:23** Sam 6:8 * **7:28** Mk 1:22; Lk 4:32 * **8:4** Liv 14:1-32

8 Ba olaṉa sa koimata, “Koi, lokari Baṉara, lopu na tie gotogotoqu si
arau pude kaqu mae ia Goi sa qua vetu. Mamu zama nia mo sa zinama
pude mani magogoso sa qua nabulu,” gua si asa.
9 “Arau ba hoke zamai mo sari qua tie varipera koasa ṉiniraṉira
sapu poni nau ri qua palabatu, pude ‘La’ gunia rau si keke, si la mo si
asa. Pude ‘Mae’ gunia pule rau si keke si, mae tugo si asa. Pude zama
ia rau sa qua nabulu, ‘Tavetia hie,’ gua, si tavetia tugo sa,” gua si asa.
10 Totoso avosi Zisu sari nana zinama gua asa tanisa koimata, si
magasa hola Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa
Sa, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu lopu ele dogoria Rau keke
tie Izireli sapu raṉeraṉe kekeṉoṉo gua sa tie hie.
11 Tozi hinokarani gamu Rau sapu soku rina tie Zenitailo si kote
mae guadi pa doduru kasia popoa, meke kaqu habotu somanae koari
Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi pa inevaṉa koasa Binaṉara
Maṉauru.*
12 Ba sari na tie Ziu pu ta vizatadi pude somana, si kote ta gona vura
koasa butubutu baṉara te Tamasa la pa korapa huporo dudukurumu.
Vasina pu kote kabo, na garata livodi si arini.”*
13 Meke tiqe zama la koasa koimata se Zisu, “Mu pule mua, mani
ta evaṉa tugo gua sapu va hinokaria goi,” gua si Asa. Meke pa totoso
tugo asa si ta salaṉa sa nabulu mohona tanisa koimata.

Soku Tie Mohodi si Salaṉi Zisu
(Maka 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Totoso kamoa Zisu sa vetu te Pita, si dogoria Sa sa kaleqe roana e
Pita, korapa eko nana pa teqe, na moho nunuare si asa.
15 La taṉinia Zisu sa limana, meke magogoso nana sa kaleqe, ke
tekulu si asa meke va tana ponia ginani sa se Zisu.
16 Pana veluveluna asa, si turaṉa mae ni rina tie koe Zisu sari soku
dia tie pu nuquri na tomate kaleadi. Hipuru pani Zisu pa Nana zinama
sari na tomate kaleadi, meke salaṉi Sa sari doduru pu moho.
17 Evaṉia Zisu sa tinavete hie pude tava gorevura gua sapu zama nia
e Aisea sa poropita te Tamasa, sapu guahe:
“Ele salaṉi Sa sari nada minoho na vinagauru,” gua.*

Saripu Hiva Lulia se Zisu ba Ruarabeke
(Luke 9:57-62)

18 Meke totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara pu mae vari likohae
nia, si ria i Sa sari Nana disaepeli pude karovo la pa kali karovona sa
kopi Qaleli.
19 Meke keke rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si mae
meke zama la koa Sa, “Baṉara, maqu luligo pa doduru vasina pu la i
Goi.”
20 Ba olaṉa la koa sa se Zisu, “Sari na kurukuru ṉame na kurukuru
tapuru ba hite ari dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie, si loke
Nana vasina soti pude eko magogoso.”
21 Keke ri Nana disaepeli si zama la koa Sa, “Baṉara, kekenu Mu va
malumau pude la pomunu paki nia sa tamaqu,” gua si asa.
22 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, “Vekoi saripu matedi pude madi pomunu
ni sari na tie matedi. Ba agoi si mamu luli Au mo,” gua si Asa.

---

* **8:11** Lk 13:29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lk 13:28 * **8:17** Ais 53:4

Va Bulea Zisu sa Raneboṉi
(Maka 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Meke suraṉa pa koaka se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, meke
toka la si arini pa kali karovona sa kopi Qaleli.
24 Meke raza mae gana sa raneboṉi koasa kopi, meke puzakia na
ololobagea sa koaka, ba se Zisu si korapa puta gana.
25 Ke va vaṉunia ri kasa disaepeli si Asa, meke zama ia rini, "Harupu
gita Baṉara, tata mate si gita," gua si arini.
26 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Na vegua ke matagutu si gamu?
Hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe!" Tekulu si Asa, meke norea Sa sa
givusu na kolo, ke bule nodolo va hodaka nana.
27 Magasa beto sari doduru meke vari zamai teledia, "Na tie sa si
guahe, ke va tabea tu rina givusu na bogusu," gua si arini.

Salaṉi Zisu sari Karua Tie Nuquri Tomate Kaleadi
(Maka 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Totoso hogoto se Zisu pa kali karovona sa kopi, pa popoa Qadarini,
si vura mae guadi koari na bae popomunuana sari karua tie pu ta
higorae tomate kaleadi, meke mae koe Zisu. Hoke kokoa koari na lovu
vasina sari kara. Variva matagutu sari karua tie hire, ke loke tie si
hoke hiva ene hola gua pa siraṉa vasina.
29 Sipu dogoria tugo ri kara se Zisu, si gagaemana mo sari kara, meke
zama, "Agoi na Tuna Tamasa, nasa si hiva taveteni gami Goi? Hiva va
kilasa gami Goi pa tinasigiti sipu lopu ele kamo sa rane vinaripitui?"
gua sari kara.
30 Lopu seu vasina si koa nana si keke rovana boko lavata, korapa
ganigani gedi.
31 Meke tepa koe Zisu sari na tomate kaleadi, meke zama, "Pude
hipuru pani gami Goi, si Mu garunu lani gami koasa rovana boko hoi,"
gua si arini.
32 "Ego, la!" gua se Zisu. Ke taluarae sari na tomate kaleadi koari
karua tie, meke la nuquru koari na boko, taluarae sari na boko hire,
meke haqala gorea rini sa taba, meke la hoqa suvu pa kopi meke lodu
mate beto.
33 Meke govete la pa vasileana sari na tie pu kopudi ri na boko, meke
la vivinei ni rini sari doduru ginugua pu ta evaṉa koari karua tie pu
koa i na tomate kaleadi.
34 Ke topue la tutuvia ri doduru tiena sa vasileana se Zisu, meke sipu
dogoria rini, si tepa ia rini si Asa pude taluarae taloa pa dia popoa.

9

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona
(Maka 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Ke suraṉa pule se Zisu pa koaka meke toka karovo pule la si Asa
pa Nana popoa soti pa Kepaniami pa kali karovona sa kopi.
2 Sipu koa Sa vasina, si palekia rini pa teqe si keke tie sapu mate
kukuru tinina, meke la koe Zisu. Totoso dogoria Zisu nomana gua sa
dia rinaṉeraṉe koa Sa, si zama la ia Sa sa tie mohona, "Tuqu, mu koa
qetu, ele taleosae sari na mua sinea," gua si Asa.

3 Meke zama golomo teledia sari kaiqa tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa tie hie,” gua si
arini.
4 Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini
si Asa, “Na vegua ke balabala i gamu sari na kinaleadi gua arini?
5 Na sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala
koa gamu sapu tagoa Rau sa n̲iniran̲ira, ‘Ele taleosae sari na mua
sinea?’ gua, ba ‘Tekulu mamu ene’?
6 Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si ari Nana
n̲iniran̲ira pa pepeso pude taleosae sinea,” si tiqe zama ia Sa sa tie
mohona, “Turu, palekia mua teqe mamu la pa mua vetu!” gua si Asa.
7 Gasa turu mo sa tie, meke ene pule taloa nana.
8 Matagutu na magasa sari na tie totoso dogoria rini sapu gua asa,
sapu boka ponia tu Tamasa pa tie sa n̲iniran̲ira pude taleosae sinea,
ke vahesia rini sa Tamasa.

Tiokia Zisu se Matiu
(Maka 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke pa korapana sa Nana
inene la, si dogoria Sa si keke tie hata takisi, pozana sa si e Matiu,
korapa habotu nana pa nana vetu vasina hoke ta vagi sa takisi. Tioko
la ia Zisu si asa, “Mae luli Au,” gua si Asa. Turu se Matiu meke lulia
sa se Zisu. 10 Meke sipu korapa habotu henahena pa vetu te Matiu* se
Zisu meke sari Nana disaepeli, si sokudi sari na tie hata takisi meke
kaiqa tie kaleadi pule si somana habotu henahena koa rini.*
11 Totoso dogoria ri kaiqa Parese sapu gua asa, si nanasi rini sari na
disaepeli te Zisu, “Na vegua sa titisa tamugamu ke henahena somanae
tu koari na tie kaleadi?” gua si arini.
12 Avosi Zisu si arini, ke zama la i Sa, “Sari na tie pu toa valeanadi si
lopu hoke hata ia rini sa tie salan̲a, ba sari pu mohodi mo.
13 La mamu tiro hata ia pa Kinubekubere Hope sa ginuana sa zinama
sapu guahe: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau, lopu na vina
vukivukihi!’ Lopu mae si Rau pude tioki sari na tie ton̲oto, ba sari na
tie kaleadi tu!” gua se Zisu.*

Ninanasa koa sa Minadi pa Ginani
(Maka 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Beto hoi si mae gedi pule sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke
nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke gami, meke sari na Parese si hoke
madi pa ginani pude lopu henahena kaiqa totoso, ba sari na disaepeli
Tamugoi si lopu hoke madi[d]?” gua si arini.
15 Meke olan̲a se Zisu, “Vegua, hiva nia gamu pude talotan̲a meke
lopu henahena sari na tie ta ruvatadi pa inevan̲a varihaba, totoso
korapa habotu turan̲ia rini sa tie varihaba? Lokari! Ba korapa mae
sa rane pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini, pa totoso tu asa si
kaqu tiqe koa madi si arini.
16 Loke tie si boka tuvaka nia poko vaqurana sa poko koana. Pude
gua asa, si kote totoso viziri sa poko vaqura, si kote rikata va noma sa
poko koana.

---

* **9:10** Sa vetu te Matiu babe Zisu, lopu bakala. * **9:10** Lk 15:1-2 * **9:13** Mt 12:7; Hoz 6:6

17 Loke tie tugo si hoke voi nia vaeni vaqurana sa vovoina vaeni
koana. Pude gua asa si kote pokata sa vovoina koana, meke titisi
palae sa vaeni. Ba sa vaeni vaqurana si kaqu ta voi tugo pa vovoina
vaqurana, pude kaqu leadi beto sari kara."

Sa Vineki Matena meke sa Barikaleqe Mohona
(Maka 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Sipu korapa zama nia Zisu sapu gua asa, si mae hoqa todoṉo
pa kenuna Sa si keke koimata tadi na Ziu, meke zama, "Baṉara, sa
tuqu vineki si vaquru mate mo, ba hiva nigo rau pude mae va opo nia
limamu pude va toa pulea," gua si asa.
19 Ke turu se Zisu meke sari Nana disaepeli meke luli la koa sa.
20 Meke keke barikaleqe sapu kamoa na minoho* tana barikaleqe ka
manege rua vuaheni, si luli mae pa mudina Zisu.
21 Zama golomo telena sa barikaleqe, "Be tiqua mo rau hukihukirina
sa poko te Zisu, ba kote ta salaṉa mo si rau," gua si asa. Ke la tiqua sa
si asa.
22 Seke liṉana se Zisu meke dogoria Sa sa barikaleqe, ke zama la ia
Sa, "Mu koa qetu tuqu! Sa mua rinaṉeraṉe koa Rau si ele salaṉigo," gua si Asa. Pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa barikaleqe.
23 Meke nuquru la se Zisu pa vetu tanisa koimata tanisa sinaqoqi[d].
Sipu dogori Sa sari na tie pu korapa lukalukana na kevukevu, meke
taruqoqo, na gua, si zama la si Asa koa rini,
24 "Vura beto gamu doduru! Lopu mate sa vineki hite, na puta gana
mo," gua si Asa. Meke hegere nia ri doduru si Asa.
25 Ba totoso ele tava vura beto sari doduru tie, si nuquru la se Zisu
pa lose pu koa ia sa vineki, meke taṉinia Sa limana, ke toa pule si asa.
26 Sa inavosona sa tinavete pu evaṉia Zisu hie, si ta urahae la pa
doduruna sa popoa sana.

Salaṉi Zisu Sari Karua Tie Bebehudi

27 Sipu taluarae se Zisu koasa vetu asa, meke ene hola, si podalae
lulia ri karua tie bebehudi si Asa, meke velavela guahe: "Tuna[d] Devita,
mu tataruni gami," gua sari karua.
28 Totoso nuquru se Zisu pa keke votiki vetu, si mae koa Sa sari karua,
ke zama la i Zisu, "Va hinokaria gamu kara sapu kote boka salaṉa gamu
Rau?" gua si Asa. "Uve Baṉara!" gua sari karua.
29 Meke tiqui Zisu matadi meke zama, "Mani ta evaṉa tugo sapu gua
va hinokaria gamu kara!" gua si Asa.
30 Meke dodogorae dia sari kara, ba tozi ni Sa pude lopu vivinei nia
pa keke tie, sapu gua ta evaṉa.
31 Ba totoso taluarae taloa ri kara, si la tozi urahae nia ri pa doduruna
sa popoa sana sapu gua ta evaṉa.

Salaṉia Zisu sa Tie Pokana

32 Ba sipu korapa taluarae sari karua, si turaṉa mae nia pule ri kaiqa
koe Zisu si keke tie pokana, sapu nuquria na tomate kaleana.
33 Ba totoso hipuru pania tugo Zisu sa tomate kaleana, si podalae
zama nana mo sa tie, ke magasa beto sari doduru, meke zama, "Lopu
ele hite ta dogoro si keketoṉa gua hie pa Izireli," gua si arini.

---

* **9:20** "Minoho tana barikaleqe" ginuana si va goregore ehara.

34 Ba zama sari na Parese, “Sa baṉaradi rina tomate kaleadi sapu e
Setani, si ponia ṉiniraṉira si Asa, pude hipuru pani sari tomate,” gua
sarini.*

Visavisa sari Tie Tavetavete

35 Ene beto la i Zisu sari na vasivasileana hitekedi na nomadi. Variva
tumatumae si Asa koari na sinaqoqi, meke tarae nia Sa sa inavoso
leana tanisa Binaṉara te Tamasa. Salaṉi Sa sari na tie pa hopehopeke
dia minoho na vinagauru.*

36 Totoso dogori Sa sari kobi tinoni, si tataru hola ni Sa si arini, sina
koa tasuna, meke loke tie tokani, gua tugo rina sipi pu loke dia sepati[d].*

37 Meke zama la si Asa koari Nana disaepeli, “Soku sari na vuvua
komiha, ba lopu soku sari na tie pakepakete.*

38 Mi varavara la koa sa Baṉarana sa vuvua, pude mani garunu la ni
sari na tie pakepakete pa Nana inuma, pude varigara ni sari na vuadi.”

10

Sari ka Manege rua Apositolo
(Maka 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli meke
poni ni Sa sa ṉiniraṉira pude hipuru pani sari na tomate kaleadi, meke
salaṉi sari doduru minoho na vinagauru.

2 Hire sari na pozadi ri ka manege rua apositolo[d]: E Saimone sapu
ta pozae Pita, meke e Aduru sa tasina sa; Zemisi meke Zone, sari karua
tuna e Zebeti;

3 Pilipi meke Batolomiu; Tomasi, meke e Matiu sa tie hata takisi; e
Zemisi sa tuna Alepiasi, meke Tadeasi;

4 Saimone sa Tie Zeloti*, meke se Ziudasi Isikarioti sapu qoraqora
nia se Zisu.

Ta Garunu sari ka Manege rua Apositolo
(Maka 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Garunu vura ni Zisu sari ka manege rua apositolo hire, meke tozi ni
Sa si gua hire, “Mi lopu la si gamu koari na popoa tadi na tie Zenitailo[d],
meke koari na vasivasileana tadi na tie Sameria[d].

6 Ba mi la koari na tie Izireli[d], saripu guana sipi muliuṉudi.

7 La tozia koarini sapu sa Binaṉara Maṉauru si tata kamo!*

8 Mi salaṉi saripu moho, va toa pulei saripu mate. Va via i saripu
popoqu na vagauru pa tinidi, mamu hipuru pani sari na tomate
kaleadi. Ele vagi moka va soku si gamu, ke mi vala moka va soku.

9 Mi lopu paleke poata pa mia vovoina.

10 Lopu palekia keke huneke, lopu paleke vina rua sote, lopu paleke
sadolo, na kolu hodu pa mia inene. Ura sa tie tavetavete si garo tugo
pude ta poni ginani.*

11 Pana la kamo gamu pa keke vasileana nomana ba be hitekena, si
mamu nuquru la koasa vasileana sana mamu doṉo hata ia keke tie

---

* **9:34** Mt 10:25, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39; Lk 4:44 * **9:36** Nab 27:17; 1 Baṉ 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mk 6:34 * **9:37** Lk 10:2 * **10:4** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma. * **10:7** Lk 10:4-12 * **10:10** 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18

sapu qetu pude va kamo gamu. Mi koa mo vasina, osolae taluarae
taloa si gamu koasa vasina asa.
12 Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si mi zama guahe, ‘Mani koa
koa gamu sa binule.’
13 Be va kamo valeana gamu rini pa vetu asa, si mi vekoa sa mia
binule* vasina. Ba be lopu hiva va kamo gamu rini, si mi vagi pule nia
sa mia minana koa rini.
14 Meke be kaiqa vetuvetu na vasileana si lopu hiva va kamo gamu
babe lopu hiva avosi sari mia zinama, si mamu tavusu pani* sari na
kavuru pepesona sa popoa sana pa nene mia.*
15 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari na popoa sara si kaqu
tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia gua sapu ta evaṉa
pa popoa Sodomu[d] meke Qomora[d] pa rane asa.*

Sari na Qinoraqora pu Kaqu Mae Koa Gamu
(Maka 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Avoso mae! Garunu gamu Rau si gamu guana sipi pa varikorapadi
rina siki pinomo variva mate. Mi koa tumatumae guana noki, ba mi
koa ṉoṉo guana baruku.*
17 Mi koa va balau, sina kaiqa tie si kote turaṉa la ni gamu pa
vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa dia sinaqoqi.*
18 Koa gua koasa mia linuli koa Rau si kote ta turaṉa la nia gamu
pude ta podeke pa kenudi rina Qavuna na Baṉara, pude la tozia koa
rini meke koari na tie Zeṉitailo sa Inavoso Leaṉa te Tamasa.
19 Pana ta turaṉa la si gamu pa vinaripitui, si mi lopu balabala
mamata na neneke nia sapu na sa si kote zama nia gamu, meke ve
kote zama gua si gamu. Ba pana kamoa tu sa mia totoso pude zama,
si kote ta poni nia gamu gua sapu kote zama nia gamu.
20 Ura gua saripu kote zama ni gamu si lopu na mia zinama telemia,
ba gua mo sapu kote ponini gamu sa Maqomaqona sa Tamamia pa
Maṉauru.
21 Sari na tamatasi si kote turaṉa lani pa minate sari na tasidia pu va
hinokara. Meke sari na tamadia si kote gua tugo koari na tudia, meke
sari na tudia si kote vala ni sari na tiatamadia pa minate.*
22 Pa ginuaqu Rau si kote ta kukitae si gamu koari doduru. Ba asa
sapu koa va nabu, meke kamoa sa vinabetona, si kaqu ta harupu.*
23 Pana ta ṉoṉovala gamu pa keke vasileana, si mi govete la mia pa
keke votiki vasileana. Maqu tozi va hinokarani gamu sipu lopu ele va
hokoti gamu sari mia inene la koari doduru vasivasileana pa Izireli, si
kote pule mae mo sa Tuna[d] na Tie.
24 Loke koburu sikulu si ululu hola nia sa nana titisa. Meke loke
pinausu si ululu hola nia sa nana palabatu.*
25 Ke sa disaepeli si mani tumatumae kekeṉoṉo gua sa nana titisa.
Meke sa pinausu si mani kekeṉoṉo gua sa nana palabatu. Be Arau
sa Palabatu koasa mia tatamana, si ele zutu nau Belozibabi[d] arini, si

* **10:13** Zama nia sa binule pude poni minana totoso vari tutuvi sari na tie Ziu. * **10:14** Tavete guahe si arini pude va bakalia sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si arini. * **10:14** TTA 13:51 * **10:15** Mt 11:24; Zen 19:24-28 * **10:16** Lk 10:3 * **10:17** Mk 13:9-11; Lk 12:11-12, 21:12-15 * **10:21** Mk 13:12; Lk 21:16 * **10:22** Mt 24:9, 13; Mk 13:13; Lk 21:17 * **10:24** Lk 6:40; Zn 13:16, 15:20

kaqu kaleana hola latu sari na pozapoza pu kaqu zutuni gamu rini si gamu na Qua tatamana.*

Asa Sapu Kaqu Ta Matagutae
(Luke 12:2-7)

26 Ke mi lopu matagutu ni sari na tie pu kukitini gamu. Ura doduru sapu tava paere si kaqu tava vura, meke sari doduru ginugua tomedi, si kaqu ta gilana pa tie.*
27 Gua saripu tozi golomoni gamu Rau, si mi tozi vura ni pa kobi tie. Meke gua saripu avosi gamu pa vasidi tomedi, si mi velavela lani koari na tie.
28 Mi lopu matagutu ni saripu va matea mo sa tini, ba lopu boka va matea sa maqomaqo. Ba mi matagutu nia sa Tamasa sapu boka va matea sa maqomaqo meke sa tini pa heli.
29 Karua pitikole si keke seniti hinoludi, ba lopu keke arini si kote mate be lopu pa hiniva te Tamasa.
30 Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu pa batumia ba ele gilana betoi tu Tamasa ninaedi.
31 Ke mi lopu matagutu. Gamu si arilaemia, hola ni sari soku n̲avulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito
(Luke 12:8-9)

32 Asa sapu tozi helahelae Nau pa kenudi rina tie, sapu asa si keke tie Taqarau gua, si kaqu tozi helahelae gunia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Man̲auru si asa.
33 Ba asa sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu osonia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Man̲auru.*

Sa Binule meke na Vinaripera
(Luke 12:51-53; Luke 14:26)

34 Mi lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa pepeso. Lopu na binule si paleke mae nia Rau, ba na vinaripera tu.
35 Mae si Rau pude varitokei ni sari na tatamana na tamatina, na tamaivana, na tamaroana.*
36 Sari na n̲ati kana nomadi tana tie si kote ari kasa mo pa keke tatamana soti.
37 Asa sapu tataru hola ni sari tiatamana hola Nau si Arau si lopu garo pude na Qua disaepeli, meke asa sapu tataru ni sari tuna koreo na vineki hola Nau si Arau, si lopu garo si asa pude na Qua disaepeli.
38 Asa sapu lopu palekia nana korosi telena meke luli Au, si lopu garona pude koa na Qua disaepeli.*
39 Asa sapu ruritia sa nana tinoa, si kaqu siana nia sa. Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kote tagoa sa sa nana tinoa.*

Sari na Piniana sa Tinavete Vina Kamo Tie
(Maka 9:41)

---

* **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 * **10:26** Mk 4:22; Lk 8:17 * **10:33** 2 Tim 2:12 * **10:35** Mka 7:6 * **10:38** Mt 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23 * **10:39** Mt 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24, 17:33; Zn 12:25

40 Asa sapu va kamo gamu si va kamo valeana Au tugo sa si Arau.
Meke asa sapu va kamo valeana Au si Arau si va kamo valeana ia tugo
sa si Asa sapu garunuqu Rau.*
41 Asa sapu va kamo ia si keke poropita te Tamasa, sina na tie maena
pu paleke inavoso te Tamasa, ke na pinia tadi na poropita tugo si kaqu
somana ta poni nia tugo sa. Meke asa sapu va kamo ia si keke tie
toṉoto, sina tie toṉoto sapu maena, ke kaqu ta poni nia tugo sa sa
pinia tadi na tie toṉoto.
42 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu asa pu ponia kamo pa kapa
kolo si keke rina koburu, sina na Qua disaepeli si asa, si hinokara sapu
kote vagia tugo sa sa nana pinia leana."

11

Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso
(Luke 7:18-35)

1 Sipu beto zama ni Zisu sari na vina tumatumae hire koari ka
manege rua Nana disaepeli, si taluarae vasina si Asa, meke la variva
tumatumae, na tarae pule koari na vasivasileana pa Qaleli.
2 Meke totoso avoso ni e Zone Papitaiso pa vetu varipusi sari na
tinavete pu evaṉi Zisu Karisito, si garunu lani sa koa Sa sari kaiqa
nana disaepeli, meke la nanasa guahe si arini,
3 "Zisu, tozini gami, Agoi tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae,
gua? Ba kote aqania tu gami si keke votikaena?"
4 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Pule la mamu tozi nia se Zone gua
saripu avosi, na dogori gamu.
5 Tie bebehu ba dodogorae, tie ikena ba ene pule, saripu popoqudi
ba ta salaṉa, na tie nuli ba avavosae, saripu mate, ba tava toa pule,
meke sa Inavoso Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie habahuala.*
6 Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokara mae koa
Rau," gua se Zisu.
7 Sipu korapa taluarae sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia
Zisu koari na kobi tinoni sa guguana e Zone. Zama si Asa, "Totoso la
gamu pa qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu?
Keke tie sapu malohoro kekeṉoṉo na elo duduli sapu va niniu ia na
givusu?
8 Ba na sa si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va
leleanae? Lokari, sari na tie gugua asa si hoke koa pa vetu baṉara
tu!
9 Tozi Nau, na sa zoṉazoṉa tugo si emi la dogoria gamu? Keke
poropita? Uve, ba se Zone si arilaena hola ni sa sari na poropita.
10 E Zone mo sapu ta tozi pa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:
'Zama sa Tamasa: Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke
inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va namanama ia sa Mua siraṉa,' gua.*
11 Tozi hinokarani gamu Rau sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso sari
doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa Binaṉara
Maṉauru, si noma hola nia sa se Zone.

---

* **10:40** Mk 9:37; Lk 9:48, 10:16; Zn 13:20 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:10** Mal 3:1

12 Podalae pa totoso pu tarae se Zone meke kamoa kamahire si ta
rapatae sa Binaṉara Maṉauru meke koa tasuna si asa. Hiva tuqe vagia
rina tie ta ṉaziridi si asa pude huaria.*
13 Sari na poropita meke sa tinarae te Mosese si korokorotae nia sa
Binaṉara Maṉauru, osolae kamo mae se Zone.
14 Be hiva va hinokari gamu sari na vina tumatumae tadi kasa, si ego,
e Zone mo hie sa vina gorevurana sa kinorotae, sapu kaqu pule mae
sa poropita Ilaiza, gua.*
15 Be koadia taliṉa mia si mi va avoso mae!
16 Na sa si kote va padapada guni Rau sari na tie pa rane ṉinoroi?
Gua tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi koari
hopeke dia pukuna, meke vari velavela karovi si arini meke zama
guahe:
17 'Kera atu ni gami sari na kinera mate, pa tinalotaṉa, ba lopu kabo
si gamu. Mike atu ni gami sari na kinera vinarihaba pa qinetuqetu, ba
lopu peka si gamu,' gua.
18 Totoso mae se Zone, si hoke madi pa ginani, meke lopu napo vaeni
si asa; ke zama sari na tie, 'Koa ia tomate kaleana si asa!' gua si arini.
19 Totoso mae sa Tuna na Tie, si hena na napo si Asa, ke zama pule
sari na tie, 'Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa*, meke na baere
tadi na tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa!' gua pule.
Ba sa ginilagilana lohina[d] te Tamasa si tava sosode koari na vuana,"
gua se Zisu.

Sari na Vasileana pu Lopu Va Hinokara
(Luke 10:13-15)

20 Sipu beto saripu gua hire, si norei Zisu sari na vasivasileana vasina
evaṉi Sa sari sokudi ri Nana tinavete variva magasadi, sina lopu hite
kekere si arini koari na dia sinea.
21 "Mi talotaṉa si gamu pa vasileana Korazini meke gamu pa
Betiseda! Be ta evaṉa koari na tie Zenitailo pa Taea meke pa Saedoni
sari na tinavete variva magasadi gua pu ta evaṉa koa gamu, si be ele
pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele habotu pa eba, meke
pokopoko baika si arini!*
22 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si
gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa tadi pa Taea meke
Saedoni pa rane asa.
23 Meke gamu pa Kepaniami! Balabala ia gamu sapu kote ta ovulu
sage pa Maṉauru si gamu gua? Lokari hokara! Kote ta gona gore
la pa heli si gamu! Be ta tavete pa Sodomu sari na tinavete variva
magasadi saripu ta evaṉa koa gamu kamahire, si be koa hola nana pa
rane ṉinoroi sa popoa asa.*
24 Tozi va hinokarani gamu Rau sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa
si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa sapu kaqu ta vala
pa vasileana Sodomu pa rane asa!" gua si Asa.*

---

* **11:12** Lk 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * **11:19** Zutu nia rini se Zisu guana na tie va gugue si Asa koe Tamasa. Mi tiro la pa Diut 21:20. * **11:21** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4 * **11:23** Ais 14:13-15; Zen 19:24-28 * **11:24** Mt 10:15; Lk 10:12

Mae Koa Rau Mamu Magogoso
(Luke 10:21-22)

25 Meke pa totoso asa si zama se Zisu, “Tamaqu, Agoi na Baṉara pa Maṉauru meke pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua hire koa rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini pu guana koburu.
26 Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi, ke ta evaṉa sapu gua asa.
27 Sari doduru tiṉitoṉa si ele poni Nau sa Tamaqu. Loke tie si gilania sa Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba sa Tuna mo, meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa Tamana.*
28 Mae koa Rau si gamu doduru pu mabo meke mamata ni sari na mia pinaleke, Maqu ponini gamu sa minagogoso.
29 Mi palekia sa Qua ioki, Maqu va tumatumae gamu. Sina ṉoṉo na va pepekae pa maqomaqoqu si Rau, meke kaqu vagia gamu sa minagogoso.*
30 Sina lopu tasuna sa Qua ioki*, meke mamahelo tugo sa Qua pinaleke.”

12

Sa Ginuguana sa Rane Sabati
(Maka 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Pa totoso asa, si ene hola gua pa keke inuma huiti[d] se Zisu meke sari Nana disaepeli pa rane Sabati. Ovia sari kasa disaepeli ke podalae rarusu vagi kiko huiti si arini meke henahena gedi.*
2 Totoso dogoria rina Parese gua sapu evaṉia rina disaepeli, si zama la koe Zisu si arini, “Dotu, sea hola pa tinarae te Mosese si pude tavete gua asa sari na Mua disaepeli pa rane Sabati!” gua si arini.
3 Meke olaṉa se Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa baṉara Devita meke sari nana tie sipu ovia si arini?*
4 Nuquru la se Devita pa korapana sa Ipi[d] Hopena te Tamasa meke la hena ia sa meke sari nana tie sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. Ba hopena pa Tinarae te Mosese pude gani hoboria rina tie hokara si asa, tale ari na hiama mo kaqu hena ia.*
5 Babe lopu ele tiro ia tu gamu gua sapu koa pa Tinarae te Mosese sapu sari na hiama pa Zelepade[d] si seke la ia mo rini sa tinarae kinopuna sa Rane Sabati, ba lopu sea si arini?*
6 Ba tozini gamu Rau sapu koa nana hie si Asa sapu noma hola nia sa Zelepade.
7 Zama sa Kinubekubere Hope: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau koa gamu, lopu na vinukivukihi[d].’ Be gilania gamu gua sapu gunia Rau, si lopu kaqu zutui gamu sari na tie pu lopu sea.*
8 Ura sa Tuna na Tie mo si Baṉara nia sa Rane Sabati,” gua se Zisu.

---

* **11:27** Zn 3:35, 1:18, 10:15 * **11:29** Zer 6:16 * **11:30** Sa “ioki” si hoke va hakea ri pa ruadi ri karua bulumakao pude palekia. Zama se Zisu sapu sa Nana vina tumatumae si lopu tasuna ke lopu tasuna tugo sa ninabuluna Sa. * **12:1** Diut 23:25 * **12:3** 1 Samuela 21:1-6 * **12:4** Liv 24:9 * **12:5** Nab 28:9-10 * **12:7** Mt 9:13; Hoz 6:6

Sa Tie Mate Limana
(Maka 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Sipu taluarae vasina se Zisu, si la si Asa koa keke sinaqoqi[d].
10 Koanana vasina si keke tie sapu mate limana. Koadia tugo vasina
saripu hiva zutua se Zisu koari kaiqa tinavete kaleadi, ke nanasia rini
si Asa, "Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude salaṉa tie
pa Rane Sabati?"
11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Be keke koa gamu si hoqa voi pa
pou si keke nana sipi pa Rane Sabati, si vea, lopu kote la tuqe vagia
goi meke ovulu vura nia mo sia?*
12 Ba na tie si arilaena hola nia sa sipi! Ke gua asa, si lopu ta hukata
pa tinarae te Mosese si pude tavete valeana pa Rane Sabati," gua se
Zisu.
13 Meke tiqe zama la ia Sa sa tie pu mate kali limana, "Mu nadoria
limamu," meke sipu nadoria sa tie sa limana, si leana pule gua tugo sa
kali limana si asa.
14 Ba taluarae pa sinaqoqi sari na Parese, meke la vivinei pude hata
ia sa siraṉa, gua pude va matea se Zisu.

Sa Nabulu Ta Vizatana te Tamasa

15 Sipu avoso nia Zisu sapu gua asa, si taluarae si Asa vasina, meke
soku tie si luli koa Sa. Salaṉa betoi Sa sari doduru tie mohodi.
16 Tozi ni Sa si arini pude lopu tozi urahae nia pa tie sapu esei si Asa.
17 Hie si pude va gorevura ia gua sapu zama nia Tamasa koasa
poropita Aisea, sapu guahe:
18 "Hie tugo sa Qua nabulu sapu vizatia Rau.*
Asa sapu tataru hola nia Rau,
meke va qetuqetu Au.
Kaqu ponia Rau koa Sa sa Maqomaqoqu,
meke kaqu tozi vura nia Sa sa Qua vinilasa toṉotona koari doduru
butubutu.
19 Lopu kote varitokei babe kukili vura si Asa;
loke tie kote avosia mamalaiṉina pa sisiraṉa.
20 Na kuli ta sirana ba lopu kote moku ia sa,
na zuke matamata purina ba lopu kote va mate ia Sa,
osolae va turu ia Sa sa Nana vinilasa toṉotona pa rane mumudi.
21 Pa korapa pozana Sa si kote vekoa ri doduru butubutu sa dia
rinaṉeraṉe," gua sa Tamasa.

Zisu meke se Setani
(Maka 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Beto, si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie sapu ta
hilae tomate kaleana ke behu na poka. Salaṉia Zisu si asa, ke boka
zama na dodogorae pule.
23 Magasa hola sari na puku vinarigara tie meke zama, "Hokara Asa
mo sa Tuna Devita?" gua si arini.
24 Ba totoso avosia rina Parese, si olaṉa la sarini, "Na Belozibabi[d]
sapu sa baṉaradi rina tomate kaleadi si ponia koa Sa sa ṉiniraṉira,
gua asa ke boka hipuru pani Sa sari na tomate kaleadi," gua si arini.*
25 Gilani Zisu sari na dia binalabala, ke zama la koa rini si
Asa, "Sari doduru butubutu baṉara saripu paqapaqaha puleni meke

* **12:11** Lk 14:5 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:24** Mt 9:34, 10:25

varivaripera pulei teledia, si lopu kaqu boka koa hola seunae. Na vasileana, na tatamana sapu ta paqapaqaha pa hopeke pukuna, meke varivaripera pulei teledia, si kote ta huarae sa dia kinoa.

26 Ke, be keke pukuna pa butubutu binaṉara te Setani si raza ia si keke pukuna tanisa, si ta paqaha mo sa nana binaṉara pa soku pukudi, ke vea meke kote boka koa hola si asa?

27 Be Arau si hipuru palae tomate kaleadi pa ṉiniraṉira te Setani, si pa ṉiniraṉira tesei si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli? Pude gua asa si sari kasa mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu sea si gamu!

28 Ba be koasa Maqomaqona tu e Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, si tava sosode, sapu sa Binaṉara te Tamasa si ele kamo koa gamu.

29 Loke tie si boka huara nuquria sa vetu tanisa tie ṉiṉira, se Setani meke hena pani sari nana likakalae. Be guana lopu pusi pakia sa sa tie ṉiṉira, si lopu boka nuquru la hiko si asa pa nana vetu.

30 Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i sa si arini.*

31 Ke Maqu tozini gamu, sapu sari kaiqa sinea na kinaleadi pu zama lani na tie koe Tamasa si boka taleosae mo; ba asa sapu zama paraṉia sa Maqomaqo Hope si namu lopu hite kaqu taleosae hokara.

32 Asa sapu zama va kaleana la koasa Tuna na Tie, si boka taleosae mo. Ba asa sapu paraṉia sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu taleosae hokara kamahire, meke ninae rane ka rane.*

Sa Huda meke sari na Vuana
(Luke 6:43-45)

33 Na huda kaleana si kaleadi tugo vuana, ba na huda leana, si leadi tugo vuana. Ura hopeke huda si ta gilana koari na vuadi.*

34 Tie kaleamia gua tugo na noki si gamu! Tie kaleadi si lopu boka zama vura ni sari na tiṉitoṉa leadi. Ura sapu siṉi vura pa bulo, si ta zama vurae pa ṉuzu.*

35 Sa tie leana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa leanadi pu siṉi pa bulona, ba sa tie kaleana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa kaleanadi pu siṉi pa bulona.

36 Tozini gamu Rau sapu koasa rane vinaripitui te Tamasa, doduru tie si kote ta pitu koari doduru zinama hoborodi pu zama vura ni rini.

37 Ura sari doduru mua zinama pu zama ni goi, si arini tugo si kote pitu pule igo, pude va sosodea sapu be loke mua sinea si goi, ba be kaqu tava kilasa si goi," gua si Asa.

Tepa ia Rini si Keke Vinagilagila koe Zisu
(Maka 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Meke beto asa si mae zama koa Sa sari kaiqa Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, "Titisa, Mu va dogoroni gami si keke vina gilagila variva magasa," gua si arini.*

---

* **12:30** Mk 9:40 * **12:32** Lk 12:10 * **12:33** Mt 7:20; Lk 6:44 * **12:34** Mt 3:7, 23:33, 15:18; Lk 3:7, 6:45 * **12:38** Mt 16:1; Mk 8:11; Lk 11:16

39 Meke olaṉa la si Asa, “Na sinage kaleana, na va gugue koe Tamasa
sa sinage hie! Hiva vina gilagila si gamu, ba loke vina gilagila si kaqu
poni gamu Rau, ba sa vina gilagila mo te Zona sa poropita[d].*
40 Gua sapu ka ṉeta ranena meke ṉeta boṉina pa tiana sa igana
lavata se Zona, si sa Tuna na Tie si kaqu ka ṉeta ranena meke ṉeta
boṉina pa lovu, meke toa pule si Asa.*
41 Pa rane vinaripitui si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive
si gamu, sina arini si kekere koari na dia sinea totoso avosia rini sa
tinarae te Zona. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Keke* sapu
noma hola nia se Zona.*
42 Pa rane vinaripitui si kaqu turu meke zutu gamu sa baṉara
maqota[d] pa popoa Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene
taluarae mae pa nana popoa pude mae avosia se Solomone pa nana
tinumatumae. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Asa sapu noma
hola nia se Solomone.*

Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana
(Luke 11:24-26)

43 Be ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la enene
pa soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso. Pana
lopu boka dogoria sa si keke vasina pude koa,
44 si kote zama si asa, ‘Maqu pule la mo pa vetu, vasina pu koa
kenuqu si rau.’ Meke totoso pule mae sa, si kokobana meke ta sara va
via na tava tana valeana sa vetu.
45 Ke topue si asa, meke la turaṉa mae ni sa sari ka zuapa tomate
saripu kaleadi hola nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana. Ke
sa tinoa tanisa tie sana si namu na kaleana hola nia sapu gua tatasana.
Gua putaputa tugo asa si kote ta evaṉa koari na tie kaleadi pa rane
ṉinoroi,” gua se Zisu.

Sa Tinana meke sari na Tasina e Zisu
(Maka 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Sipu korapa zama koari na tie se Zisu pa korapana keke vetu, si
mae turu pa sada sa tinana meke sari na tasina koreo, na hiva zama
koa Sa si arini.
47 Meke keke tie koarini pu varigara si la tozi nia se Zisu, “Hiva nigo
sa tinamu meke sari na tasimu koreo, korapa turu aqa pa sada sarini,”
gua si asa.
48 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, “Esei sa tinaqu meke ari sei sari
tasiqu koreo?”
49 Meke huhuku la i Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Hire sari na
tinaqu na tasiqu koreo.
50 Asa sapu tavetia gua sapu hiva nia sa Tamaqu pa Maṉauru, si asa
tugo sa tasiqu koreo, na tasiqu vineki meke na tinaqu,” gua si Asa.

13

Sa Parabolona[d] sa Tie Uma
(Maka 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Pa rane tugo asa si taluarae koasa vetu sana se Zisu, meke la habotu
si Asa pa masa pa kopi Qaleli, pude variva tumatumae.

---

* **12:39** Mt 16:4; Mk 8:12 * **12:40** Zna 1:17 * **12:41** Zisu. * **12:41** Zna 3:5 * **12:42** 1 Baṉ 10:1-10; 2 Koron 9:1-12

2 Noma sisigiti sa puku vinarigara tie sapu mae vari likohae nia, ke suraṉa la pa keke koaka si Asa meke habotu vasina. Sa puku vinarigara lavata si turu pa masa.*
3 Soku ginugua si va tumatumae ni Sa sarini koari na parabolo[d], meke zama guahe si Asa: "Keke tie si vura meke taburu ni sari na kiko pa nana inuma.
4 Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa siraṉa, meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini.
5 Kaiqa si hoqa la vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Lopu seunae, si toa vura mae sari na linetelete sina lopu moata sa pepeso.
6 Ba totoso gasa mae sa rimata si ṉadai si arini, ke harahara, sina lopu gore va lohi sari na karosodi.
7 Kaiqa ri na kiko si hoqa la koa ri na hilibubuku sapu toqolo sage meke ilupu va matei si arini.
8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leanana, meke vua valeana. Kaiqa si vua keke gogoto kiko koai, kaiqa si onomo ṉavulu, meke kaiqa si toloṉavulu.
9 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia," gua si Asa.

Sa Ṉatidi gua rina Parabolo
(Maka 4:12-40; Luke 8:9-10)

10 Beto asa, si mae nanasia ri nana disaepeli se Zisu, "Na vegua ke tale vivinei mo pa parabolo si Goi totoso variva tumatumae koari na tie?" gua si arini.
11 Meke olaṉa se Zisu, "Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaṉara Maṉauru si ele ta poni atu koa gamu, ba koari na votiki tie si tava paere si arini.
12 Ura sa tie sapu ele tago si kote ta poni va soku nono latu. Ba asa sapu loke nana, sa vasinahite sapu tago ia sa si kaqu ta vagi palae koa sa.*
13 Hie gua ke hoke vivinei si Arau koa rini pa parabolo: Pude madi dodogorae ba lopu doṉo gilania. Pude madi avavosae ba lopu avoso gilania.
14 Koa rini si gorevura sa zinama te Aisea sapu guahe:*
'Sari na tie hire si avosia na avosia mo rini ba lopu kaqu gilania,
dogoria na dogoria mo, ba lopu kaqu gilania.
15 Ura lopu hiva va avoso sari na taliṉa dia,
meke ele va puta i rini sari na matadia,
meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.
Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,
meke avavosae mo sari na taliṉa dia,
meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,
meke kote boka kekere mae mo koa Rau,
meke kaqu salaṉi Rau si arini,' gua.
16 Ba ta manae sari mata mia, sina dodogorae si arini, meke sari taliṉa mia sina avavosae dia.*

---

* **13:2** Lk 5:1-3 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lk 8:18, 19:26 * **13:14** Ais 6:9-10 * **13:16** Lk 10:23-24

17 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu soku poropita, na tie toṉoto te
Tamasa pukerane saripu edi dogori na avosi gua saripu dogori na avosi
gamu hire, ba lopu boka.

Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma
(Maka 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 Mi avosia sa ginuana sa parabolo tanisa tie uma.
19 Sari na kiko pu hoqa la pa siraṉa si kekeṉoṉo gua tugo sari na tie
pu avosia sa Inavosona sa Binaṉara Maṉauru, ba lopu boka tumae nia
rini. Ke mae se Setani sapu sa ṉatina sa kinaleana, meke hena pania
sa zinama sapu ta lete pa korapa bulodia.
20 Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna meke lopu
moata pepesona, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke
lopu sana vagi qetuqetu nia rini.
21 Ba lopu soto va nabu pa dia tinagona sa, ke lopu koa seunae pa
bulodia si asa. Ke sipu raza mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna
sa Inavoso Leana sana, si hinoqa luara pania rini si asa.
22 Sari na kiko pu hoqa la koari na hilibubuku si gua tugo arini pu
avosia sa Inavoso Leana, ba sari na ilipuṉanana sa tinoa hie, meke sa
inokorodi rina tinagotago si hukatia sa Inavoso Leana pa bulodia, ke
lopu boka vua pa dia tinoa.
23 Ba sari na kiko pu hoqa pa pepeso leana, si gua arini pu avosia
sa Inavoso Leana meke tumae nia rini si asa, meke vua si asa pa dia
tinoa. Kaiqa si vua gogoto, kaiqa si onomo ṉavulu, meke kaiqa si
toloṉavulu,” gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

24 Keke parabolo pule sapu tozia Sa koa rini si guahe: “Sa Binaṉara
Maṉauru si kekeṉoṉo gua keke tie sapu la taburu ni pa nana inuma
sari na kiko leanadi.
25 Ba sipu korapa puta sari doduru tie pana boṉi, si mae si keke
kana tanisa meke taburu somanae ni sari kiko kaleanadi koari na kiko
leanadi, meke taloa nana.
26 Totoso toa sage sari na linetelete meke podalae vua, si toa somanae
dia tugo sari na duduli kaleadi.
27 Meke mae koasa tie tago inuma sari nana nabulu meke zama,
‘Baṉara, nake na kiko leadi tu si letei goi pa mua inuma, ba pae maedi
sari na duduli kaleadi pu toa vasina?’ gua si arini.
28 Meke olaṉa si asa, ‘Na kana si tavete gua asa,’ gua si asa. ‘Vegua,
hiva nia goi pude la rabutu pani gami sari na duduli kaleadi?’ gua sari
na nabulu.
29 Olaṉa si asa, ‘Lokari, sina pude rabuti gamu kamahire, si kote ta
rabutu turaṉae sari na linetelete leadi.
30 Vekoi madi toqolo varigara dia. Pa totoso pakepakete tu si kote
tiqe tozi ni rau sari na tie pakepakete pude rabutu vagi kenui sari na
duduli kaleadi, meke pusi varigara ni meke sulu pani pa nika. Meke
tiqe varigara ni sari na kiko leadi meke vekoi pa qua vetu ginani,’”
gua si Asa.

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Maka 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Meke keke parabolo pule si tozi ni Zisu: “Sa Binaṉara Maṉauru si
gua keke kiko masitadi sapu letea keke tie pa nana inuma.

32 Hiteke hola si asa koari doduru kiko, ba sipu toqolo sage sa, si
noma hola ni sa sari doduru linetelete pule. Ta evaṉae keke huda
nomana si asa, meke mae sari na kurukuru tapuru meke tavete dia
vori koari na lelaṉana sa," gua si Asa.

Parabolona sa Isiti meke na Palava
(Luke 13:20-21)

33 Meke keke parabolo pule si tozia Sa koa rini: "Sa Binaṉara
Maṉauru si guahe," gua si Asa. "Keke barikaleqe si vagi sa sari kaiqa
isiti, meke heni ni sa koari ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae
sage beto mo sa palava," gua si Asa.

Gua meke Tale Vivinei pa Parabolo se Zisu
(Maka 4:33-34)

34 Tale vivinei pa parabolo se Zisu totoso variva tumatumae si Asa
koari na kobi tinoni. Loke nana vina tumatumae koa rini sapu lopu
kaqu vivinei pa parabolo si Asa.
35 Hie si pude va gorevura ia gua sapu ta korotae koa keke poropita,
sapu guahe:*
"Kote zama vura ni rau koari na parabolo;
meke kote vata gilana ni Rau koa rini sari na likakalae pu ta tomedi
sanugua ta kuri sa kasia popoa," gua.

Va Bakalia Zisu Ginuana sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

36 Beto si taluarae koasa puku vinarigara lavata se Zisu, meke nuquru
pule la pa vetu si Asa. Meke mae tepa koa Sa sari Nana disaepeli,
"Tozini gami sa ginuana sa parabolodi rina duduli kaleadi pa inuma,"
gua si arini.
37 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Sa Tuna na Tie tugo si Asa, sapu
letedi sari na kiko leadi.
38 Sa inuma si na kasia popoa. Sari na linetelete leadi si ari na tiena
sa Binaṉara te Tamasa. Sari na duduli kaleadi si ari na tie te Setani.
39 Sa kana pu letedi sari na duduli kaleadi si e Setani tugo. Sa totoso
pakepakete si na vinabetona sa totoso ta mutina. Sari na tie pakepakete
si ari na mateana te Tamasa.
40 Gua sapu ta pusi varigarae sari na duduli kaleadi, meke ta sulu
pa nika, si gua tugo asa si kaqu ta evaṉa pa vinabetona sa totoso ta
mutina.
41 Kote garunu lani sa Tuna na Tie sari Nana mateana, pude rabutu
vura pani pa Nana Binaṉara sari doduru tiṉitoṉa pu va evaṉi sari
kinaleana, meke sari doduru tie pu hoke tavete va sea.
42 Meke kaqu ta okie la pa nika pa heli, vasina pu kaqu koa kabo na
garata livodi pa tinasigiti si arini.
43 Ba sari na tie toṉotodi te Tamasa si kaqu ṉedala guana rimata pa
Binaṉara tanisa Tamadia. Asa sapu ari taliṉana si mani avosia," gua
si Asa.

Sa Parabolona sa Tinagotago Tomena

44 "Sa Binaṉara Maṉauru si gua pule hie," gua se Zisu. "Keke
tie si dogoro pohoia sa si keke tinagotago ta tomena pa keke vasi
pepeso. Sipu beto dogoria sa, si tamunu tome pulea sa, meke pa nana
qinetuqetu si la holuholu ni sa sari doduru nana likakalae, meke pule
la holu vagia sa sa pepeso asa," gua.

---

* **13:35** Sam 78:2

Sa Parabolona sa Vovoto Davi Taguena

45 “Meke gua pule hie,” gua si Asa. “Sa Binaṉara Maṉauru si gua
tugo keke tie holuholu sapu la hata vovoto davi taguedi.
46 Meke sipu dogoria tugo sa si keke sapu tolavaena hola, si la
holuholu pani sa sari doduru nana likakalae, meke la holu vagia sa
sa vovoto davi sana.

Sa Parabolona sa Vaqara

47 Sa Binaṉara Maṉauru si gua tugo na vaqara sapu la ipa nia rini pa
kolo, meke soku votivotiki igana si vagi rini. 48 Totoso sokua na igana
sa vaqara, si kave gore nia rini pa masa si asa, meke habotu vizati rini
sari na igana. Saripu leadi si voi i rini pa vovoina, ba saripu kaleadi
si okipani rini.
49 Pa vinabetona sa totoso ta mutina, si gua tugo asa si kote ta evaṉa.
Kote mae sari na mateana, meke vizata pani sari na tie kaleadi koari
na tie leadi.
50 Meke kote oki lani rini koasa nika pa heli sari tie kaleadi. Vasina
si kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti.”

Sari na Vina Tumatumae Vaqura na Koadi

51 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Tumani tugo gamu sari na
vina tumatumae hire?” gua si Asa. “Uve,” gua si arini.
52 Ke zama la koa rini si Asa. “Ego, gua asa si ari na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese sapu ta evaṉae na disaepeli koasa Binaṉara
Maṉauru, si gua tugo keke tie sapu vagi vura ni pa nana vetu sari na
tiṉitoṉa vaquradi meke koadi,” gua si Asa.

Etulia ri pa Nazareti se Zisu
(Maka 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Totoso ele va hokoti Zisu sari parabolo hire, si taluarae vasina si
Asa.
54 La pa Nana vasileana soti, pa Nazareti, si Asa meke la va
tumatumae koari na tie pa sinaqoqi vasina. Meke magasa hola sarini
sipu avosi rini sari Nana vina tumatumae. “Pavei vagi ni sa tie hie
sari na ginilagilana, meke na ṉiniraṉira pude tavete tinavete variva
magasadi gugua hire?
55 Lopu na tuna koreo mo sa kamada sia? Sapu sa pozana sa tinana
si e Mere meke sari tasina koreo si ari Zemisi, Zosepa, Saimone, meke
Ziudasi sia?
56 Sari kasa tasina vineki ba koa dia mo hire, ba na pavei zoṉazoṉa
vagi ni Sa sari doduru ginugua hire?” gua si arini.
57 Ke doṉo va gorea meke etulia rini si Asa.*
Ba zama la koa rini se Zisu, “Na poropita si ta pamaṉae koari doduru
vasina, ba lopu koa rini pu koa pa nana popoa soti meke pa nana
tatamana soti,” gua si Asa.
58 Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, sina
koa gua sapu lopu va hinokaria rini si Asa.

14

Sa Minate te Zone Papitaiso
(Maka 6:14-29; Luke 9:7-9)

* **13:57** Zn 4:44

1 Meke pa totosona asa si avoso ni Herodi[d] Anitipasi, sa baṉara pa
Qaleli, sari inavosona e Zisu.
2 Ke tozi ni sa sari nana tie nomanomadi pa qinavuna, “Namuna e
Zone Papitaiso tugo mo si hie, na toa pule mo pa minate, gua asa ke
koa ia na ṉiniraṉira si Asa pude taveti sari tinavete variva magasadi,”
gua si asa.
3 Ura ele garunu tie tu se Herodi pude la tuqe vagia se Zone Papitaiso,
pusi ia meke la vekoa pa vetu varipusi. Evaṉia sa si guahe pa
ginuguana e Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina, sapu se Pilipi,*
4 sina hoke tozi la nia Zone koe Herodi, sapu lopu toṉoto pa tinarae
te Tamasa, si pude haba vagia sa se Herodiasi, sa barikaleqe tanisa
tasina!*
5 Ke pa ginugua asa si hiva va matea Herodi se Zone, ba sina
matagutu ni sa sari na tie Ziu, sina va hinokaria rina tie sapu na keke
poropita tugo te Tamasa se Zone.
6 Meke totoso kamo sa rane podo te Herodi, si la pekapeka pa kenuna
sa vinarigara sa tuna vineki e Herodiasi, meke qetu hola nia e Herodi
sa nana pinekapeka.
7 Meke zama tokotokoro se Herodi, “Be na sa si tepa ia goi ba kote
ponigo mo rau,” gua si asa koa sa vineki.
8 Ke pa hiniva tanisa tinana si la sa vineki koe Herodi meke tepa,
“Hiva nia rau sa batuna e Zone Papitaiso pude voi mae nia goi pa keke
besini* tani, kamahire tugo!” gua si asa.
9 Sipu avosia Herodi sapu gua asa, si talotaṉa hola si asa, ba sina
ele zama tokotokoro si asa pa kenudi rina nana tie ta ruvatadi, ke va
garunu zinama si asa pude ponia gua sapu hiva nia sa vineki.
10 Ke ta kupa sa batuna e Zone Papitaiso pa vetu varipusi.
11 Paleke mae nia rini pa keke besini sa batuna, meke vala nia ri
koasa vineki, meke paleke la nia sa vineki si asa koasa tinana.
12 Meke la paleke vagia ri na disaepeli te Zone sa tinina meke la
pomunu nia rini, beto meke tiqe la tozi nia rini se Zisu.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Maka 6:30-34; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)

13 Totoso avoso nia Zisu sapu ele tava mate se Zone Papitaiso, si
taluarae vasina si Asa pa keke koaka, meke la si arini pa keke vasina
ivuluna. Avoso nia rina tie sapu gua asa, si taluarae koari na dia
vasivasileana si arini meke ene luli la koa Sa.
14 Totoso hogoto kamo pa masa se Zisu meke dogoria Sa sa vinarigara
lavata, si tataru hola ni Sa si arini, ke salaṉi Sa saripu mohodi.
15 Meke sipu kamo sa veluvelu si mae koa Sa sari Nana disaepeli
meke zama, “Ele podalae huporo sa popoa, meke na vasina ivuluna si
hie. Mu garunu pule lani pa vasivasileana sari na tie hire pude madi
la holu gedi ginani,” gua si arini.
16 Meke olaṉa se Zisu, “Lopu kilu taloa si arini. Mi poni mo gamu!”
gua si Asa.
17 Meke zama sari kasa disaepeli, “Ura ka lima bereti mo, meke karua
igana mo si koa hire,” gua si arini.
18 “Paleke mae ni koa Rau tani,” gua se Zisu.

---

* **14:3** Lk 3:19-20 * **14:4** Liv 18:16, 20:21 * **14:8** Pude sosodea sapu ele mate hinokara si asa.

19 Meke tozi ni Sa sari na tie pude habotu pa duduli. Beto hoi si vagi
Sa sari ka lima bereti meke sari karua igana, meke doṉo sage la pa
Maṉauru si Asa, meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa meke vala
ni Sa koari na disaepeli meke va hia i rini koari na tie.
20 Henahena sari doduru, meke deṉa valeana beto. Meke ka manege
rua pili, si pudiki va siṉi ni umumu ginani koa holadi rina disaepeli.
21 Sa ninaedi ri pu henahena si ari ka lima tina koreo na palabatu,
ba lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.

Ene Mae pa Kolo se Zisu
(Maka 6:45-52; Zone 6:15-21)

22 Meke beto asa, si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude koi ia sa
koaka meke karovo kekenu la pa kali karovona sa kopi Qaleli, meke
Asa si koa hola pude garunu taloa ni sari na tie.
23 Sipu beto garunu puleni Sa sari na tie, si sage la telena pa keke
toqere si Asa pude varavara, meke sipu kamo sa veluvelu, si koa eke
telena vasina si Asa.
24 Pa totoso asa si ele seu latu sari kasa disaepeli koasa dia koaka,
korapa hena lamae nia na bogusu sa koaka, sina ṉiṉira sa givusu
kemua.
25 Pa kali vaqavaqasa si ene mae pa kolo se Zisu koa ri Nana
disaepeli.
26 Sipu dogoria rini enena mae pa kolo si Asa, si matagutu sisigiti si
arini. “Na tomate si maehe!” gua si arini meke gagaemana.
27 Ba hinoqa zama la koa rini se Zisu, “Mi koa varane! Arau mo, mi
lopu matagutu,” gua si Asa.
28 Meke zama la koa Sa se Pita, “Baṉara, be hinokara Agoi si isa,
mamu tiokau maqu ene atu pa kolo,” gua si asa.
29 “Leana, ene mae,” gua se Zisu. Meke neti vura pa koaka se Pita
meke podalae ene la koe Zisu pa kolo.
30 Ba sipu dogoria Pita sa ṉiṉirana gua sa givusu, si matagutu si asa
meke podalae lodu. “Baṉara harupau,” gua si asa.
31 Hinoqa qaqama la se Zisu meke tuqe vagia Sa meke zama ia Sa,
“Vegua ke nunala si goi? Hiteke hola sa mua rinaṉeraṉe?” gua si Asa.
32 Meke totoso suraṉa sari kara pa koaka, si bule nana sa givusu.
33 Meke vahesia rina disaepeli pa koaka se Zisu. Zama si arini,
“Hinokara sapu Agoi tugo sa Tuna Tamasa,” gua si arini.

Salaṉi Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti

34 Karovia rini sa kopi Qaleli meke la hogoto pa popoa Qenesareti.
35 Doṉo gilania rina tie vasina se Zisu, ke va enea rini sa inavoso,
meke turaṉa mae ni rini koa Sa sari na dia tie mohodi pa doduruna
sa popoa sana.
36 Tepa koe Zisu si arini pude va malumi Sa sari na tie mohodi
pude tiqua sa Nana hukihukiri poko. Meke sari doduru pu tiqu ia
sa hukihukirina sa Nana poko, si ta salaṉa beto.

15

Vina Tumatumae Koadi tadi na Tie Ziu
(Maka 7:1-13)

1 Meke taluaraedi mae pa Zerusalema sari kaiqa Parese meke na tie
va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke nanasia rini se Zisu,

2 “Na vegua sari kasa disaepeli tamugoi, lopu ṉuzapa paki lima meke
henahena si arini? Gua ke sekea rini sa hahanana ṉuzapa lima, sapu
ele tava tumatumae nia gita koari na tiatamada pukerane,” gua si arini.
3 Meke olaṉa la se Zisu, “Gamu ba na vegua ke sekea sa Tinarae te
Tamasa meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia?
4 Ura zama sa Tamasa, ‘Mu va lavatia sa tinamu meke tamamu’ meke
‘Asa sapu zama ṉoṉovali sari na tiatamana si kaqu tava mate,’ gua.*
5 Ba sapu variva tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie tagoa
si keketoṉa pude boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa sari kara,
‘Sa tiṉitoṉa hie si ele ponia rau koe Tamasa,
6 ke lopu boka tavetavete nia rau pude tokani gamu,’ gua si asa. Pa
siraṉa hie si sekea gamu sa tinarae te Tamasa, meke luli gamu sari na
mia vina tumatumae soti telemia.
7 Na tie sekesekei mia si gamu! Gotogoto puta sa zinama te Tamasa
koe Aisea pa ginua mia gamu, sapu guahe:
8 ‘Sari tie hire si va lavata Au rini pa beru dia,
ba seu koa Rau sari bulodi.*
9 Gua hoboro mo sa dia vinahesi mae koa Rau.
Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini sari na vina turu
tadi tie!’ gua.”

Tiṉitoṉa pu Va Bonia sa Tie
(Maka 7:14-23)

10 Meke tioko varigara mae ni Zisu sari na tinoni, meke zamai Sa,
“Mi avoso mae mamu tumae nia si hie!
11 Lopu sapu hena ia sa tie pa ṉuzuna si va bonia si asa, ba sari na
zinama tu saripu zama vura ni sa pa ṉuzuna, arini tu si va bonia si
asa,” gua se Zisu.
12 Meke mae zama koa Sa sari kasa Nana disaepeli, “Gilania tugo
Goi sapu lopu hite qetu ni rina Parese gua saripu zama ni Goi?” gua
si arini.
13 Meke olaṉa la se Zisu, “Doduru linetelete sapu lopu letei sa
Tamaqu pa Maṉauru si kaqu ta rabutu palae beto.
14 Mi lopu talotaṉa ni si arini! Na tie tuturaṉa behudi si arini pu
turaṉi sari na tie behu. Pana karua tie behu varituraṉi, si kote la hoqa
varigara mo pa keke pou si arini,” gua si Asa.*
15 Meke zama se Pita, “Va bakalia koa gami sa vina tumatumae hie?”
16 Meke olaṉa la se Zisu koa ri kasa disaepeli, “Vea, na korapa
pupuhu gua tugo ari doduru tie sara si gamu?
17 Lopu gilania tu gamu sapu gua pu hena ia sa tie pa ṉuzuna si gore
la mo pa tiana meke vura taloa mo pa tinina?
18 Ba saripu vuradi pa ṉuzu tie, si mae gua pa bulona, arini tu si va
bonia sa tinoa tanisa tie.*
19 Ura pa bulo tu vura maedi sari na binalabala kaleadi pu hoke
evaṉia sa vina mate tie, binarabarata, vinari riqihi, meke kaiqa
hahanana kaleadi pule; guana hinikohiko, kinohakoha, meke na
zinama va kaleana la koari na tie.
20 Arini tu sari na tiṉitoṉa saripu va bonia sa tie. Ba pude lopu
ṉuzapa lima meke henahena, si lopu boka va bonia sa tie,” gua se
Zisu.

---

* **15:4** Ekd 20:12, 21:17; Diut 5:16; Liv 20:9 * **15:8** Ais 29:13 * **15:14** Lk 6:39 * **15:18** Mt 12:34

Sa Rinaṉeraṉe Tanisa Barikaleqe Zenitailo
(Maka 7:24-30)

21 Meke taluarae vasina se Zisu meke topue la koasa popoa sapu tata
koari na vasivasileana pa Taea meke Saedoni.
22 Meke mae koa Sa si keke barikaleqe Zenitailo sapu koana pa popoa
asa, meke tepa na kabo la koe Zisu si asa, “Ke, Tuna Devita, sa tuqu
vineki si ta hilae tomate kaleana, ke moho sisigiti si asa; mae toka
nau!” gua si asa.
23 Ba lopu hite zama la ia Zisu si asa. Meke mae garunia ri kasa
disaepeli se Zisu, “Hitu taloa nia gana, sina ene luli gita sa meke vevehe
variva nuli,” gua si arini.
24 Meke zama la koa rini se Zisu, “Arau si ta garunu pude la koari
na sipi muliuṉudi pa Izireli,” gua si Asa.
25 Ba ene latu sa barikaleqe, meke todoṉo pa nenena Zisu, “Toka nau
Baṉara!” gua si Asa.
26 Olaṉa se Zisu, “Lopu leana pude vagia sa ginani tadi na koburu
meke oki lania koari na siki*,” gua si Asa.
27 “Hinokaramu Baṉara, ba sari na siki si hoke aqa gani umumu
ginani hoqadi mo pa tevolo tadi pu pausudi,” gua sa barikaleqe.
28 Meke olaṉa la se Zisu, “Noma hola sa mua rinaṉeraṉe, ke mani ta
evaṉa tugo gua sapu hiva nia goi,” gua si Asa. Meke pa totosona tugo
asa si ta salaṉa sa tuna vineki sa barikaleqe.

Soku Tie si Ta Salaṉa koe Zisu

29 Taluarae vasina se Zisu meke enene si Asa pa raratana masa pa
kopi Qaleli. La haele sage pa keke toqere si Asa, meke habotu vasina.
30 Meke noma hola sari na puku tinoni saripu mae koa Sa. Turaṉa
mae ni rini koa Sa saripu ike, na behu, na koele, na poka, meke sokudi
pule. Mae veko i rini pa nenena Zisu, meke salaṉa betoi Sa si arini.
31 Magasa hola sari tie totoso sapu zama saripu poka, ta salaṉa pule
saripu koele, ene pule saripu ike, meke dodogorae pule saripu behu,
meke vahesia rini sa Tamasa tadi na tie Izireli.

Poni Zisu sari ka Made Tina Tie
(Maka 8:1-10)

32 Meke tioki Zisu sari Nana disaepeli meke tozi ni Sa, “Tataru nia
Rau sa vinarigara lavata hie, sina luli Au rini pa ka ṉeta rane, meke
kamahire si beto ni na ginani. Lopu hiva nia Rau pude oviadi meke
va pulei, sina kote ovia na mabubulu pa siraṉa si arini,” gua si Asa.
33 Meke nanasa sari kasa disaepeli, “Pavei kote boka vagi nia gita
sa ginani pa vasina ivuluna hie sapu padana pude ponia sa puku
vinarigara lavata gua hie?” gua si arini.
34 “Ka visa bereti si koa koa gamu?” gua se Zisu. “Ka zuapa, meke
ka visavisa igana hitehite mo,” gua si arini.
35 Meke tozi ni Zisu sari na tinoni, pude habotu gore pa pepeso.
36 Meke vagi i Sa sari ka zuapa bereti meke sari ka visavisa igana;
zama leana ni Sa koe Tamasa, meke videvide i Sa, meke poni Sa koa ri
Nana disaepeli, meke arini va hia lani koari na tie.
37 Henahena beto sari doduru, meke deṉa valeana. Meke ka zuapa
pili nomadi si va siṉi ni umumu ginani koa holadi ari na disaepeli.

---

* **15:26** Sa pozapoza sapu hoke pozani sari na tie Ziu koari na tie Zenitailo.

38 Sa ninaedi rina tie pu habotu henahena si ari ka made tina koreo
na palabatu, lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.
39 Beto garunu taloa ni Zisu sari na tinoni, si suraṉa pa koaka si Asa,
meke toka la pa kali popoa pa Maqadani[d].

16

Hiva Dogoro Vinagilagila sari na Tie
(Maka 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Meke mae koe Zisu sari kaiqa rina Parese na Sadusi. Hiva podekia
rini si Asa, ke garunia rini pude tavetia keke tinavete variva magasana
pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua.*
2 Ba olaṉa la i Zisu, "Pude veluvelu sa popoa, si hoke zama si gamu.
'Kote bule sa popoa, sina maqarea sa maṉauru,' gua si gamu.
3 Meke pana munumunu si hoke zama, 'Kote ruku sa popoa, sina
opoadumu sa maṉauru,' gua si gamu. Pa dinoṉona la sa maṉauru si
boka tumae nia gamu sapu kote bule sa popoa ba vea, ba lopu boka
doṉo gilani tu gamu sari na vina gilagila koasa totoso hie?
4 Na sinage kaleana na va gugue koe Tamasa si hata vina gilagila. Ba
loke vina gilagila si kaqu ta poni nia gamu, ba sa vina gilagila te Zona
mo," gua si Asa. Meke luara veko pani Sa si arini meke taloa hokara
Nana.*

Sa Vina Tumatumae tadi na Parese na Sadusi
(Maka 8:14-21)

5 Meke sipu karovo la pa kali karovona sa kopi sarini, si muliṉi nia
ari disaepeli pude paleke bereti.
6 Zama la i Zisu si arini, "Mi balau nia gamu sa isiti tadi na Parese
na Sadusi," gua;*
7 ke vari zamai teledia si arini, "Gina sapu lopu paleke bereti beka
gita si gunia Sa hie?"
8 Ele gilania Zisu gua sapu vari zama nia rini, ke nanasa la i Sa si
arini, "Na vegua ke zama nia gamu sapu lopu paleke bereti si gamu?
Hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe.
9 Korapa pupuhu tugo si gamu! Lopu balabala ia tu gamu sipu
videvidei Rau sari ka lima bereti si ari ka lima tina tie si ta poni?
Ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?*
10 Meke vegua sari ka zuapa bereti sapu ta poni la koari ka made
tina tie? Ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?*
11 Vegua ke lopu boka tumae nia tu gamu sapu lopu na bereti si
korapa gunia Rau he? Mi kopu puleni gamu koari na isiti[d] tadi na
Parese na Sadusi!" gua si Asa.
12 Ke tiqe gilania ri kasa disaepeli sapu lopu na isiti sapu tavete nia
bereti sapu gunia Sa, ba sa vina tumatumae tu tadi na Parese na Sadusi.

Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito
(Maka 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Totoso kamo la se Zisu koasa pinaqaha popoa sapu tata pa Sizaria
Pilipae si nanasi Sa sari Nana disaepeli, "Esei gunia rina tie sa Tuna
na Tie," gua si Asa.

---

* **16:1** Mt 12:38; Lk 11:16 * **16:4** Mt 12:39; Lk 11:29 * **16:6** Lk 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21
* **16:10** Mt 15:34-38

14 “Kaiqa si e Zone Papitaiso gua, kaiqa si e Ilaiza gua, kaiqa si e
Zeremaea, babe keke rina poropita gua,” gua si arini.*
15 “Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?” nanasa gua si
Asa.
16 Meke olaṉa la se Saimone Pita, “Agoi tugo sa Karisito[d], sa Tuna sa
Tamasa toana,” gua si asa.*
17 Olaṉa se Zisu, “Ta manae tugo si agoi Saimone na tuna e Zone,
sina lopu keke tie tozi nigo si hie, ba ta poni toṉoto mae nia goi koasa
Tamaqu pa Maṉauru si asa.
18 Ke Maqu tozi nigo Rau sapu e Pita si agoi, sapu na patu sa ginuana.
Meke koasa Patu Sinokirae hie si kaqu kuria Rau sa Qua ekelesia, meke
sa ṉiniraṉira tanisa minate si lopu kaqu boka va kilasia sa sa Qua
ekelesia hie.
19 Kaqu ponigo Rau sari na viduluna sa Binaṉara Maṉauru, meke
gua sapu heki nia goi pa pepeso si kaqu ta hekie tugo koe Tamasa,
meke gua sapu va malumia goi pa pepeso, si kaqu tava malumu tugo
koe Tamasa.”*
20 Meke naqui Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa tie sapu
Asa tugo sa Karisito.

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
(Maka 8:31 kamo hinia 9:1; Luke 9:22-27)

21 Podalae pa totoso asa si podalae totozi va bakala valeania Zisu koa
ri Nana disaepeli sa Nana tinasigiti, meke zama si Asa, “Kaqu la si Arau
pa Zerusalema, meke kaqu koa tava sigiti koari na koimata tadi na tie
Ziu, na ṉati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese. Kaqu tava mate si Rau, ba pa rane vina ṉeta si kaqu tava toa
pule pa minate si Arau.”
22 Meke vagi vata kale ia Pita se Zisu meke podalae norea sa, “Lopu
kaqu, Baṉara! Lopu kaqu evaṉa si hie koa Goi!” gua si asa.
23 Taliri se Zisu meke zama la koe Pita, “Taloa koa Rau Setani! Korapa
hiva hukahukata si goi pa kenuqu. Sina sari na binalabala arini si lopu
maedi koe Tamasa, ba tana tie mo,” gua se Zisu.
24 Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Asa sapu hiva luli Au, si
mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, ba mani ovulu
palekia sa nana korosi*, meke luli Au.*
25 Ura asa pu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa
pu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kaqu vagia sa sa tinoa
hola.*
26 Na lineana sa si kote va gavoria sa tie be hiva tago ia sa sa
doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketoṉa
hokara! Loketoṉa si kote boka holu nia sa pude vagi pule nia sa nana
tinoa.
27 Ura sa Tuna na Tie, si kote mae koasa tinolava ṉedalana tanisa
Tamana meke somanae koari Nana mateana hopedi. Meke kaqu
hopeke poni pinia Sa sari na hopeke tie gua sapu garo pa dia tinavete.*

---

* **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **16:16** Zn 6:68-69 * **16:19** Mt 18:18; Zn 20:23 * **16:24** Sa ginuana “palekia nana korosi” si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekeṉoṉo guana minate pa korosi. * **16:24** Mt 10:38; Lk 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **16:27** Mt 25:31; Sam 62:12; Rom 2:6

28 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu kaiqa gamu hire si lopu
kaqu mate, osolae dogoria tu gamu sa Tuna na Tie, maena pa Nana
binaṉara.”

17

Ta ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere
(Maka 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Meke sipu hola ka onomo rane, si turaṉia Zisu se Pita meke sari
karu tamatasi, ari Zemisi e Zone, meke sage la pa keke toqere ululuna
meke koa teledia vasina si arini.*
2 Sipu doṉo la sari ka ṉeta disaepeli koe Zisu si ta ilirae ṉedala sa
isumatana guana rimata, meke sari Nana poko si keoro sisigiti.
3 Meke dogori ri ka ṉeta disaepeli sari Mosese e Ilaiza korapa vivinei
koe Zisu.
4 Ke zama la koe Zisu se Pita, “Baṉara, leana hola sapu koa tani si
gami doduru hire. Be leana gua Goi, si maqu taveti ka ṉeta ipi tani
keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si asa.
5 Meke sipu korapa zama si asa, si mae opo adumi keke lei keoro
ṉedalana si arini. Meke avosia rini si keke mamalaiṉi mae gua koasa
lei sapu zama guahe: “Hie tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau,
mi avosia si Asa!” gua.*
6 Sipu avosia ri ka ṉeta disaepeli sa mamalaiṉi, si matagutu sisigiti
dia, ke hoqa oporapaha pa pepeso si arini.
7 Mae tiqui Zisu si arini meke zamai Sa, “Mi lopu matagutu, mi turu!”
gua si Asa.
8 Ke doṉo sage si arini, ba loke tie si dogoria rini ba telena mo e Zisu.
9 Meke sipu taluarae gore pule mae rini pa toqere, si naqui Zisu
sari ka ṉeta disaepeli meke zama, “Lopu tozia gamu pa keke tie sa
dinogodogorae sapu dogoria gamu, osolae pana va toa pulea tu Tamasa
pa minate sa Tuna na Tie,” gua si Asa.
10 Meke nanasa la ia rina disaepeli se Zisu, “Na vegua ke zama sari
na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu e Ilaiza tu si kaqu
pule va kenue mae meke tiqe mae sa Karisito?” gua si arini.*
11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Hinokara e Ilaiza tugo si kote mae
kekenu pude va nama va toṉoto vekoi sa sari doduru ginugua.
12 Ba tozi hinokarani gamu Rau sapu ele pule mae tu se Ilaiza, ba
lopu doṉo gilania rina tie, ke ṉoṉovalia rini si asa pa siraṉa gua mo
sapu hiva nia rini. Meke kaqu ṉoṉovala gunia tugo rini asa sa Tuna
na Tie,” gua se Zisu.*
13 Meke tiqe bakala koari na disaepeli sapu e Zone Papitaiso mo si
gunia Zisu.

Salaṉia Zisu si Keke Koreo sapu Koaia Tomate Kaleana
(Maka 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Meke sipu kamo pule la si arini koasa puku vinarigara lavata, si
mae hoqa todoṉo koa Sa si keke tie meke zama,
15 “Baṉara, tataru nia mamu toka nia sa tuqu koreo. Na hoke kamoa
kirekireqe, meke hoke hoqa nia pa nika, babe pa kolo si asa.

---

* **17:1** 2 Pit 1:17-18 * **17:5** Zen 22:2; Diut 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14

16 Ele turaṉa mae nia rau koa ri mua disaepeli, ba lopu boka salaṉia
rini,” gua si asa.
17 Meke olaṉa se Zisu, “Kei, gamu na sinage va gugue na kaleamia,
vea seunae gua kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau. Turaṉa
mae nia koa Rau tani sa koreo!” gua si Asa.
18 Hipuru pania Zisu sa tomate kaleana, ke vura taloa si asa koasa
koreo, meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa si asa.
19 Meke mae teledia koe Zisu sari kasa Nana disaepeli, meke nanasia
rini si Asa, “Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa tomate
kaleana sana?” gua si arini.
20 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: na
hiteke hola sa mia rinaṉeraṉe; zama hinokara atu koa gamu si Rau,
sapu be hitekena hite gua mo na keke kiko masitadi sa mia rinaṉeraṉe,
ba boka zama ia mo gamu sa toqere hie, ‘Mu rizu la panahoi,’ gua,
meke kote rizu nana mo. Loketoṉa sapu kote tasuna koa goi pude
evaṉia.*
21 [Ba sa tomate kaleana gua hie, si lopu boka ta hipuru palae hoboro,
ba pa vinaravara meke pa minadi pa ginani mo kote boka ta evaṉa,”
gua si Asa.]*

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Maka 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Totoso kamo varigara pa Qaleli sari kasa disaepeli, si zama se Zisu
koarini, “Sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi rina tie.
23 Kote tava mate si Asa, ba pa rane vina ṉeta, si kote va turu pulea
Tamasa pa minate si Asa,” guni Sa, ke talotaṉa hola sari na disaepeli.

Tinabara Takisi tana Zelepade

24 Meke sipu kamo mae pa Kepaniami se Zisu meke sari Nana
disaepeli, si mae nanasa koe Pita sa tie hata takisi tanisa Zelepade,
“Vegua hoke tabaria sa titisa tamugamu sa takisi tanisa Zelepade?”
gua si asa.*
25 “Uve, hoke tabaria Sa,” gua se Pita, meke sipu nuquru la pa vetu se
Pita si hinoqa zama la koasa se Zisu, “Saimone, sa sa mua binalabala?
Esei hoke tabara la nia sa takisi koari na baṉara pa kasia popoa hie?
Ari na tudia soti, ba ari na votiki tie tu?”
26 Meke olaṉa se Pita, “Ari na votiki tie mo.” “Ke sari tudia si lopu
tabaria sa takisi.
27 Ba pude lopu va kaleania gita sa binalabala tadi na tie, ke mamu
la tutusa pa kolo. Mamu vagia sa igana kekenu riqihia goi, mamu
va ṉaṉaria ṉuzuna meke kote dogoria goi si keke poata siliva sapu
padana sa tinabara takisi pa Zelepade tamugoi meke Taqarau,” gua si
Asa.

18

Asa sapu Noma Hola pa Binaṉara Maṉauru
(Maka 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Pa totosona asa si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke nanasa
guahe si arini, “Esei si arilaena hola pa Binaṉara Maṉauru?”*

---

* **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; 1 Kor 13:2 * **17:21** Sa vesi hie si koa pa kaiqa kinubekubere hope pukerane ba lopu doduru. * **17:24** Ekd 30:13, 38:26 * **18:1** Lk 22:24

2 Ke tioko vagia Zisu si keke koburu hite meke va turua Sa pa kenudi
rini.
3 Meke zama la koa rini si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu; be
lopu hobe si gamu meke ta evaṉae guana koburu hite, si lopu kaqu
nuquru si gamu koasa Binaṉara Maṉauru.*
4 Asa sapu va pepekae pule nia gua sa koburu hite hie si arilaena pa
Binaṉara Maṉauru.
5 Meke asa sapu va kamo valeania pa korapa pozaqu Rau si keke
koburu hite gua hie, si va kamo Au tugo sa si Arau.

Toketoke Va Hoqa Tie pa Sinea
(Maka 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 Ba asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite pa nana rinaṉeraṉe
koa Rau, si leana hola pude pusi nia keke patu lavata ruana, meke la
va lodu pania gana pa lamana peava.
7 Kaleana hola tugo koari na tie pa kasia popoa, sapu koa dia sari na
tiṉitoṉa pu boka hukati si arini pa dia rinaṉeraṉe koa Rau! Meke sari
na tiṉitoṉa arini si kaqu kamo mae tugo; ba mani talotaṉa gana si asa
pu va kamo mae i sari na tiṉitoṉa arini.
8 Be keke kali limamu babe keke kali nenemu, si vata luarae igo
koa Rau, si mamu gomu pania, leana hola si pude nuquru si goi pa
tinoa hola, koasa tinoa gomugomumu, hola nia si pude tagoi goi sari
na limamu na nenemu meke la pa heli.*
9 Be sa matamu si vata luarae igo koa Rau, si mamu lobiti pania
gana. Leana hola si pude keke matamu mo si koa meke nuquru pa
tinoa hola; hola nia si pude karua matamu si koa beto dia meke ta
gona la pa nika pa heli.*

Sa Parabolona sa Sipi Muliuṉu
(Luke 15:3-7)

10 Kopu nia pude mi lopu doṉo va gore ia si keke koari na koburu
hite hire. Maqu tozini gamu, sapu sari na dia mateana rini si doduru
totoso koa pa kenuna sa Tamaqu pa Maṉauru.
11 [Ura mae sa Tuna na Tie pude harupi saripu muliuṉu.]
12 Sa balabala nia goi? Be keke tie si tagoi keke gogoto nana sipi
meke keke rina nana sipi si muliuṉu, na sa si kote tavetia sa? Kote
veko paki sa sari ka sia ṉavulu sia pude gani duduli pa toqere, meke
la hata ia sa si asa sapu muliuṉu. 13 Maqu tozi va hinokarani gamu,
pana dogoria sa, sa nana qinetuqetuna sa sipi hie si hola nia sa nana
qinetuqetudi ri ka sia ṉavulu sia saripu lopu muliuṉu.
14 Gua tugo asa, sapu sa Tamada pa Maṉauru si lopu hiva hokara
nia si pude muliuṉu* si keke rina koburu hite hire.

Keke Tasida pa Vinahesi sapu Hoqa pa Sinea

15 Ke be keke tasida pa vinahesi si tavete va sea atu koa goi, si mamu
la tozi nia vasina sea nia sa. Mamu tavetia si hie telemia eke mo gamu
kara; meke be avosigo sa si ele toka nia goi si asa pude pule mae.*

---

* **18:3** Mk 10:15; Lk 18:17 * **18:8** Mt 5:30 * **18:9** Mt 5:29 * **18:14** Muliuṉu si pude tava kilasa pa heli. * **18:15** Lk 17:3

16 Ba be lopu hiva va avosigo sa, si mu la tioki pule keke be karua
tie pude ‘va sosode toka nigo koari na nana sinea sa tasida hie,’ gua
sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope.*
17 Ba be lopu hiva va avosi tugo sa sarini pu tioki goi, si mamu tiqe
paleke la nia koa sa ekelesia sa doduru ginuguana sa tasida hie. Meke
be lopu hiva va avosia tugo sa sa ekelesia, si veko pania mo, mamu
balabala gunia mo na keke tie huporo, babe keke tie kaleana si asa.

Sa Hineki meke na Vina Malumu

18 Maqu tozi hinokarani gamu, sapu gua pu heki ni gamu pa pepeso
si kaqu ta hekie tugo pa Maṉauru, meke gua sapu va malumi gamu
pa pepeso si kaqu tava malumu tugo pa Maṉauru.*
19 Meke hie pule si tozini gamu Rau. Be karua gamu si variva ego
nia si keketoṉa pude varavara nia, si kaqu vatu nia sa Tamaqu pa
Maṉauru koa gamu,
20 ura be karua babe ka ṉeta tie si varigara pa pozaqu Rau si somana
tugo si Arau koa rini,” gua si Asa.

Sa Nabulu pu Lopu Variva Taleosae

21 Meke mae nanasia Pita se Zisu, “Baṉara, be keke tasiqu pa
vinahesi si tale va sea mae mo koa rau, si ka visa totoso kaqu taleoso
nia rau si asa? Ka zuapa totoso?” gua si asa.*
22 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, “Lokari, lopu ka zuapa totoso, ba
hola nia zuapa ṉavulu totoso ka zuapa,” gua si Asa.*
23 “Sina sa Binaṉara Maṉauru si guahe,” gua si Asa. “Koa nana si
keke baṉara sapu hiva nae va toṉoti sari na lipulipu tadi na nana tie
tavetavete.
24 Meke sipu lopu ele seunae podalae varigara ni sa sari na lipulipu,
si turaṉa nuquru mae nia mo rini si keke arini pu ari nana lipulipu.
Soku tina dola sari nana lipulipu sa koasa nana baṉara.
25 Lopu boka lipui sa sari nana lipulipu. Ke zama sa baṉara pude
holuholu gunia na pinausu si asa, nana barikaleqe meke sari nana
koburu meke sari doduru nana likakalae, pude lipui sari na nana
lipulipu.
26 Meke hoqa kokotuṉu sa tie tavetavete hie pa kenuna sa nana
baṉara meke tepa guahe: ‘Baṉara, tataru nau mamu aqa va ṉoṉo
nau, maqu lipu betoi sari doduru qua lipulipu, koa goi,’ gua si asa.
27 Meke tataru nia sa nana baṉara si asa, ke taleoso nia mo sa koa
ri doduru nana lipulipu meke vata rupahia sa.
28 Meke sipu taluarae vura la sa tie tavetavete hie, si la qora puta nia
mo sa pa siraṉa si keke tie tavetavete turaṉana, sapu ka visavisa dola
mo sari nana lipulipu koasa. La tuqe vagia mo sa sa tie, meke kunele
vekoa sa ruana, meke zama ia sa, ‘Turei lipui mua lipulipu koa rau!’
gua si asa.
29 Meke hoqa todoṉo sa tie meke zama, ‘Tataru nau mamu aqa va
ṉoṉo nau, maqu ponigo sari qua lipulipu,’ gua si asa.
30 Ba korona taleoso nia sa, ba vala sa pa vetu varipusi osolae kaqu
lipu betoi tu sa sari nana lipulipu, gua.

---

* **18:16** Diut 19:15 * **18:18** Mt 16:19; Zn 20:23 * **18:21** Lk 17:3-4 * **18:22** Zen 4:24

31 Meke sipu dogoria kaiqa tie tavetavete turaṉana gua sapu ta
evaṉa, si talotaṉa hola si arini, ke la tozia rini koasa baṉara gua sapu
evaṉia sa.
32 Ke tioko vagia sa baṉara sa tie tavetavete sana, meke zama ia sa.
'Na tie tavetavete kaleamu hola si goi! Ele taleoso nigo rau si agoi koa
ri doduru mua lipulipu koa rau, sina tepa si goi.
33 Ba vegua ke lopu taleoso nia goi sa tie tavetavete turaṉamu, gua
sapu taleoso gunigo rau?'
34 Meke bugoro sisigiti sa baṉara ke vata pusi pania sa sa tie
tavetavete sana, osolae kaqu lipu betoi tu sa sari doduru nana
lipulipu."
35 Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu: "Kaqu hopeke gunini
gamu tugo sa Tamaqu pa Maṉauru si gamu, be lopu hopeke taleosoni
gamu pa bulomia soti sari na tasimia pa vinahesi."

19

Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba
(Maka 10:1-12)

1 Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si
taluarae si Asa pa Qaleli meke la pa pinaqaha popoa Ziudia sapu pa
kali karovona sa Ovuku Zodani.
2 Meke sari na puku tinoni lavata si luli koa Sa, meke salaṉa betoi
Sa saripu mohodi.
3 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese pude podekia si Asa. Nanasa
guahe sarini, "Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude luara
pania keke tie sa nana barikaleqe pa doduru ginugua mo?"
4 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Vea, lopu tiro ia tu gamu koasa
Kinubekubere Hopena sia, sapu pa pinodalaena si 'Va podaka ni koreo
na vineki Tamasa,' gua?*
5 Meke zama si Asa sapu, 'Pa ginugua asa si kaqu luaria sa koreo sa
tamana meke sa tinana, meke kaqu koa keke koa sa nana barikaleqe,
meke koa keke tinidia sari karua.'*
6 Ke lopu karua sari karua, ba kekeke mo. Saripu ele vari soto ni sa
Tamasa pa vinarihaba, si mani lopu vari luara ni na tie," gua si Asa.
7 Meke nanasa pule la koa Sa sari na Parese, "Pude gua asa si na
vegua ke va malumu ia tu e Mosese pa Tinarae sapu sa palabatu si
boka ponia pepa vinari luari sa sa nana barikaleqe, meke tiqe hitu
taloa nia?" gua si arini.*
8 Meke olaṉa la se Zisu koa rini, "Va malumu gamu Mosese pude
luari sari mia barikaleqe sina tasuna hola si gamu, ba pa podalaena si
pude lopu vari luari.
9 Maqu tozini gamu, be keke palabatu luara pania sa nana
barikaleqe, ba lopu barabarata sa nana barikaleqe, meke haba hobea
sa palabatu si keke votiki barikaleqe babe na vineki, si barabarata tugo
sa tie sana," gua se Zisu.*
10 Meke zama la koa Sa sari nana disaepeli, "Be gua asa sa ginugua
pa vari korapadi rina palabatu meke barikaleqe, si leana hola pude
madi lopu varihaba mo sari na tie," gua si arini.

---

* **19:4** Zen 1:27, 5:2 * **19:5** Zen 2:24 * **19:7** Diut 24:1-4; Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

11 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Sa zinama hie si lopu goto la pa
doduru tie, ba koa rini mo pu ele poni ni sa Tamasa.
12 Ura koa dia sari na hopehopeke ginugua gua meke lopu hoke boka
varihaba sari na tie. Kaiqa sina koa gua tu pa dia pinodo, kaiqa sina
tie mo va tasuna i, kaiqa si lopu hiva varihaba, sina hiva nabulu nia
mo rini sa Binaṉara Maṉauru. Asa sapu boka si mani lulia sa zinama
hie,” gua si Asa.

Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Maka 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Meke turaṉa la ni ri kaiqa sari dia koburu koe Zisu pude va opo
ni limana meke mana ni Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini.
14 Ba zama se Zisu, “Va malumu mae i koa Rau sari na koburu, lopu
hukati si arini, sina sa Binaṉara Maṉauru si tadirini pu gugua hire,”
gua si Asa.
15 Beto va oponi limana Sa sari na koburu hite meke mana ni Sa, si
taluarae taloa vasina si Asa.

Sa Tie Vaqura sapu Tagotagona
(Maka 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Keke totoso si mae koe Zisu si keke tie meke nanasa guahe: “Titisa,
na tinavete leana sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?” gua
si asa.
17 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Na vegua ke nanasa nia goi koa Rau
gua sapu leana? E Tamasa mo telena si leana. Ba pude hiva nia goi sa
Tinoa Hola, si mu kopu ni sari na Tinarae,” gua si Asa.
18 “Tinarae savadi?” gua sa tie. Meke olaṉa se Zisu, “Meke mu variva
mate, meke mu barabarata, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia
si keke tie;*
19 Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu, mamu tataru nia sa
turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi,” gua si Asa.*
20 Meke olaṉa sa tie, “Ele va tabei tu rau sari doduru tinarae arini.
Na sa pule si ta hivae pude tavetia rau,” gua si asa.
21 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Be hiva koa va gotogoto si goi, si la
mamu holuholu ni sari doduru mua likakalae mamu poni ni sari poata
koari na tie habahuala, meke kote ari mua tinagotago pa Maṉauru;
beto asa, mamu mae luli Au,” gua si Asa.
22 Totoso avosia sa tie vaqura sapu gua asa, si talotaṉa si asa, meke
pule taloa nana; sina soku hola nana tinagotago.
23 Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Maqu tozi va hinokarani
gamu: tasuna hola koasa tie tagotago pude nuquru pa Binaṉara
Maṉauru.
24 Maqu zama pule nia, sapu tasuna hola tugo koasa tie tagotago
pude nuquru pa Binaṉara Maṉauru hola nia si pude nuquru si keke
kameli pa lopa nila,” gua si Asa.
25 Totoso avosia rina disaepeli sapu gua asa si magasa sisigiti si arini
meke zama, “Ke esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.
26 Meke doṉo toto la i Zisu si arini meke zama, “Pa tie si tasuna si
hie, ba koe Tamasa si loketoṉa si tasuna,” gua si Asa.
27 Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si luara pani sari doduru mami
likakalae pude luli Igo; na sa si kote vagia gami?” gua si asa.

---

* **19:18** Ekd 20:13-16; Diut 5:17-20 * **19:19** Ekd 20:12; Diut 5:16; Liv 19:18

28 Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu,
sapu pana habotu pa Nana habohabotuana baṉara tolavaena sa
Tuna na Tie koasa totoso tanisa Nana Binaṉara, si kaqu somana
habotu si gamu ka manege rua Qua disaepeli koa ri ka manege
rua habohabotuana baṉara, pude koa totoli ni sari ka manege rua
butubutu Izireli.*
29 Meke ari doduru pu ele veko pani dia vetu, na tasidia koreo na
vineki, na tiatamadia, babe na tudia, na pepeso na gua pa laequ Rau,
si kaqu poni pule ni Tamasa keke gogoto totoso soku hola ni saripu
veko pani rini, meke kaqu vagia rini sa tinoa hola.
30 Meke sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote mumudi, meke
sokudi arini pu mumudi kamahire, si kote kekenu,” gua se Zisu.*

20

Sari Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

1 “Sa Binaṉara Maṉauru si kekeṉoṉo puta gua hie,” gua se Zisu.
“Keke tie tago inuma vaeni si topue munumunu hokara meke la hata
tie pude tavetavete pa nana inuma vaeni, gua.
2 Meke variva ego nia sa koa rini si pude kote tabara ni padana keke
poata siliva pa keke rane, meke tiqe garunu lani sa pa tinavete.
3 Sipu vura pule la sa pa vasina tana maketi pa sia koloko, si dogori
pule sa sari kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia, loketoṉa tavetia.
4 Ke tozi ni sa, ‘La mamu tavetavete pa qua inuma vaeni, meke kote
poni gamu rau sa tinabara pu garomia,’ guni sa si arini.
5 Ke topue la si arini pa tinavete. Meke pa manege rua koloko, meke
pa ṉeta koloko ba gua tugo, kaiqa tie pule si vagi lani sa pa tinavete.
6 Meke sipu pule la sa pa vasina tana maketi pa kaiqa lima koloko
veluvelu, si dogori pule sa si kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia. ‘Na
vegua ke turu va hola hoboro totoso tani si gamu?’ gua si asa.
7 Meke olaṉa sarini, ‘Na loke tie poni gami tinavete,’ gua si arini.
‘Ego, leana, gamu ba mi la tavetavete tugo pa qua inuma vaeni,’ guni
sa si arini.
8 Meke sipu veluvelu sa popoa si tozi nia sa tie tago inuma sa nana
palabatu tinavete. ‘Mu la tioki sari na tie tavetavete mamu poni sari
dia tinabara, podalae koa rini pu tavetavete mumudi meke kamo koa
rini pu tavetavete kekenu,’ gua si asa.*
9 Meke hopeke poni ni keke poata siliva* sa saripu podalae tavetavete
pa lima koloko veluvelu.
10 Meke sipu mae vagi tinabara saripu podalae tavetavete kekenu, si
balabala ia rini sapu kote vagi va noma si arini, gua. Ba totoso vagia
rini sa dia tinabara si kekeṉoṉo gua mo tadi pu tavetavete mumudi.
11 Ke totoso vagi rini sari na poata, si podalae qumiqumi nia rini sa
tie tago inuma.
12 Zama si arini, ‘Sari kaiqa hire pu tavetavete mumudi si keke aoa
mo si tavetavete ia rini, ba gami si raza mate doduruna sa rane koasa
maṉinina sa rimata, ba va kekeṉoṉo gami mo goi koa rini!’ gua si
arini.

---

* **19:28** Mt 25:31; Lk 22:30 * **19:30** Mt 20:16; Lk 13:30 * **20:8** Liv 19:13; Diut 24:15 * **20:9** Keke poata siliva si padana sa tinabara tana tie tavetavete pa keke rane.

13 Meke olaṉa la koa keke ari kasa sa tie tago inuma, ‘Mu avoso mae
qua baere, toṉotona sa qua tinavete koa goi. Nake ele va egoa tu goi
sa tinabara sapu keke poata siliva pa keke rane tavetavete, gua.
14 Ke vagia sa mua tinabara mamu taloa. Arau hiva ponia koa sa pu
tavetavete mumudi, gua sapu vatua rau koa goi.
15 Arau mo telequ tagoa sa ṉiniraṉira pude tavetavete nia sa qua
poata. Mu lopu kono nia goi sapu tavete valeana la si arau koa rini.’ ”
16 Meke zama guahe se Zisu, “Ke gua asa si sokudi ri pu kekenu si
kote tava mumudi, meke sokudi ri pu mumudi si kote tava kekenu,”
gua si Asa.*

Vina Ṉeta Totoso pu Tozia Zisu sa Nana Minate
(Maka 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Ego, sipu korapa ene la pa Zerusalema se Zisu, si tioko vagi vata
kale i Sa sari ka manege rua Nana disaepeli, meke zama si Asa koa
rini:
18 “Avoso mae gamu, korapa sage la pa Zerusalema si gita, meke
vasina si kote ta vala sa Tuna na Tie pa limadi rina ṉati hiama, meke
sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke kote ta zutu,
meke tava mate si Asa.
19 Beto asa, kote vala ia rini si Asa koari na tie Zenitailo pude va
sisire nia, na sekea, meke kote va matea rini pa korosi si Asa. Ba pa
rane vina ṉeta si kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se Zisu.

Sa Tinepa Tanisa Tinadia ri Zemisi e Zone
(Maka 10:35-45)

20 Meke mae koe Zisu sa barikaleqe te Zebeti meke sari karua tuna
koreo; mae todoṉo pa kenuna Sa meke tepa vina lavata koa Sa.
21 “Na sa si hiva nia goi?” gua se Zisu koasa barikaleqe; meke olaṉa
si asa, “Baṉara, va tatara veko nau Goi kamahire sapu sari karu tuqu
koreo hire si kaqu habotu* somanae koa Goi, keke pa kali mataomu
meke keke pa kali gedemu pana koa Baṉara si Goi.”
22 Meke olaṉa la se Zisu, “Lopu gilania gamu kara gua sapu tepa ia
gamu. Vegua, boka napo turaṉau gamu kara sa kapa tinasigiti sapu
kaqu napo ia Rau?” gua si Asa. Meke olaṉa sari karua, “Uve, boka
tugo,” gua si arini.
23 Meke zama la koari karua se Zisu, “Ego, kote somana napo si gamu
koasa kapa tinasigiti sapu kote napo ia Rau, ba sa ṉiniraṉira pude
vizatia sapu esei si kote habotu pa kali mataoqu, meke pa kali gedequ,
si lopu Taqarau. Sari na vasidi gugua arini si tadirini tu pu ele vizata
vekoi sa Tamaqu,” gua se Zisu.
24 Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro
ni rini sari karu tamatasi.
25 Ke tioko varigara ni Zisu sari doduru disaepeli meke zamai Sa,
“Gilania mia gamu sapu sari na baṉara tadi na tie Zenitailo, si lalae ni
rini sari na tinoa tadi na dia tie meke ṉati hiniva ni rina dia koimata
si arini.*
26 Ba koa gamu si lopu kaqu gua asa. Be keke koa gamu si hiva pude
na koimata, si mani koa na nabulu si asa koa gamu.*

---

* **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30 * **20:21** Hiva koa somanae koe Zisu pude baṉarani sari na tie. * **20:25** Lk 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lk 22:26

27 Meke be keke koa gamu si hiva koa na tie ululuna, si mani koa na
pinausu si asa koa gamu.
28 Kekeṉoṉo gua sa Tuna na Tie sapu lopu mae pude va
baṉabaṉarae, ba mae pude koa na nabulu tu, meke ponia sa Nana
tinoa pude holu pule ni sari sokudi," gua se Zisu.

Salaṉi Zisu sari Karua Tie Behudi
(Maka 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Meke sipu taluarae pa Zeriko se Zisu meke sari kasa Nana
disaepeli, si keke puku tinoni lavata si luli koa rini.
30 Meke totoso avosia ri karua tie bebehudi sapu habotudi pa vale
siraṉa sapu e Zisu si korapa ene hola, si velavela sari kara, "Ke Baṉara,
Tuna[d] Devita, mu tataru ni gami!" gua sari kara.
31 "Mokomoko gamu kara!" gua sari kobi tie. Ba velavela va ululae
latu sari kara, "Ke Baṉara, Tuna Devita, mu tataruni gami!" gua sari
kara.
32 Turu noso se Zisu meke nanasi Sa, "Na sa si hiva nia gamu kara
pude tavete poni gamu Rau?" gua si Asa.
33 Meke zama la sari kara, "Baṉara, hiva dodogorae si gami!" gua si
arini.
34 Meke tataru ni Zisu sari kara ke la tiqui Sa matadi, meke hinoqa
dodogorae sari karua, meke lulia rini si Asa.

21

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema
(Maka 11:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

1 Meke sipu tata kamoa rini si pa Zerusalema, si la si arini pa Betipezi,
keke vasileana pa Toqere Olive. Vasina si garunu va kenu lani Zisu si
karua Nana disaepeli.
2 Tozi ni Sa sari kara, "La koa sa vasileana pa kenumia, meke lopu
sana kote dogoria gamu kara si keke doṉ'ki, ta pusi eko nana. Koa
turaṉia tugo sa sa tuna. Rupahi mamu turaṉa beto mae ni.
3 Be zama atu gamu keke tie, si mi tozi nia, 'Hiva ni sa Baṉara,' mi
gunia, meke kote va malumu vatui mo sa," gua si Asa.
4 Ta evaṉa si hie, pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa poropita,
sapu guahe:
5 "Tozi ni sari na tiena sa popoa Zaione[d]:*
Doṉo la, sa mia Baṉara si korapa mae koa gamu,
va pepekae meke koi Nana pa keke tuna doṉ'ki."
6 Taluarae la sari karua disaepeli, meke tavetia tugo ri kara gua sapu
tozi ni Zisu.
7 Turaṉa mae nia ri kara sa doṉ'ki meke sa tuna. Ivara va hake lani
ri sari na dia poko pa mudidi ri karua kurukuru hire, meke habotu
hake la se Zisu.
8 Na puku vinarigara lavata si ivara ni dia poko pa siraṉa. Kaiqa
arini si koku vagi kava huda pamu meke ivara ni rini pa siraṉa.
9 Sari na puku vinarigara lavata si ene pa kenuna meke pa mudina
Zisu, meke velavela guahe si arini:
"Hozana koasa Tuna Devita!
Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṉara.

* **21:5** Zak 9:9

Mada vahesia sa Tamasa panaulu,” gua si arini.*
10 Sipu nuquru tugo se Zisu pa Zerusalema, si ṉoveoro sa doduruna
sa popoa, meke nanasa, “Esei sia?”
11 Meke olaṉa sari na kobi tie pu luli koa Sa, “E Zisu si Asa, sa
poropita pa vasileana Nazareti pa Qaleli,” gua si arini.

Nuquru La pa Zelepade se Zisu
(Maka 11:15-19; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

12 Meke nuquru la pa Zelepade se Zisu, meke hadu vuravura ni
Sa saripu korapa vari holuholui pa korapana. Tupele hoqai Sa sari
na tevolo tadi tie hobehobe poata meke sari habohabotuana tadi tie
holuholu baruku.
13 Meke zama la koa ri doduru tie si Asa, “Guahe si koa koasa
Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu si kote ta pozae na vetu varavara,’
ba tavete gunia gamu na bae tana tie hikohiko,” gua si Asa.*
14 Meke mae koa Sa pa Zelepade saripu behu, na ike, meke salaṉi Sa
si arini.
15 Meke sipu dogori rina ṉati hiama meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese sari na tinavete variva magasadi pu evaṉi
Zisu, meke sari na koburu pu kukili na iraṉa pa Zelepade meke zama,
“Hozana koasa Tuna Devita” gua, si bugoro si arini.
16 Meke zama la koe Zisu, “Avosi Goi gua saripu zama ni ri na koburu
sara?” gua si arini.* “Avosi Qua. Ele tiroa mo gamu gua sapu ta
kubere,
‘Ele va vura ia Goi pa ṉuzudi rina koburu na haha sa vinahesi
gotogotona,’ gua,” gua si Asa.
17 Meke taluarae koa rini pa Zerusalema se Zisu meke la pa Betani
meke puta vasina.

Leve nia Zisu sa Huda Piqi
(Maka 11:12-14,20-24)

18 Meke pa Nana inene pule la pa Zerusalema pana munumunu
hokara pa koivugona, si ovia se Zisu.
19 Dogoria Sa si keke huda piqi[d] pa kali siraṉa, ke ene la ia Sa, ba tale
elona mo, meke loke vuana. Ke leve nia Sa sa huda, “Hiniamu be lopu
kaqu vua pule hokara si goi!” gua si Asa. Meke lopu sana harahara
mate sa huda.
20 Dogoria rina disaepeli sapu gua asa si magasa hola nia rini. Ke
zama, “Na vegua ke tuturei harahara mate tu sa huda?” gua si arini.
21 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu
sapu guahe,” gua si Asa. “Be va hinokara si gamu meke lopu nunala
pa mia rinaṉeraṉe, si kote boka evaṉia mo gamu gua sapu evaṉia
Rau koasa huda hie. Meke lopu asa mo, ba boka zama ia mo gamu sa
toqere hie. ‘Mu ta ovulae sage, mamu hoqa la pa lamana,’ gua, meke
kote ta evaṉa mo si asa.*
22 Be va hinokara si gamu si kote boka vagia mo gua sapu tepa ia
gamu pa vinaravara,” gua se Zisu.

Nanasa nia Rini sa Niniraṉira te Zisu
(Maka 11:27-33; Luke 20:1-8)

---

* **21:9** Sam 118:25, 26 * **21:13** Ais 56:7; Zer 7:11 * **21:16** Sam 8:2 * **21:21** Mt 17:20; 1 Kor 13:2

23 Nuquru la se Zisu pa korapa varivarigarana pa Zelepade, meke
sipu korapa variva tumatumae si Asa, si mae nanasia rina n̲ati hiama
na koimata tadi na Ziu si Asa. “Esei ponigo sa n̲iniran̲ira pude boka
mae taveti Goi sari na ginugua hire? Na n̲iniran̲ira savana si tagoa
Goi?” gua si arini.
24 Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu nanasa pakini gamu keke
ninanasa, meke be olan̲ia gamu si kote tiqe tozini gamu Rau sapu esei
poni Nau sa n̲iniran̲ira pude evan̲i sari doduru ginugua hire.
25 Esei ponia sa n̲iniran̲ira koe Zone pude papitaiso tie? E Tamasa?
Ba na tie mo?”
Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote olan̲a nia gita?
Be zama si gita, ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua
ke lopu va hinokaria tu gamu sia?’ kote gua si Asa.
26 Ba pude zama si gita, ‘Na tie mo,’ be gua, si matagutu ni nada sari
na tie, sina ari doduru si ele va hinokaria sapu na keke poropita se
Zone,” varigue si arini.
27 Meke tiqe olan̲a la koe Zisu si arini, “Lopu gilania gami,” gua si
arini.
Meke zama la koa rini se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu
sapu esei poni Nau sa n̲iniran̲ira pude taveti Rau saripu gua hire,” gua
si Asa.

Sa Parabolodi ri Karua Koburu Koreo

28 “Ego, na sa sa mia binalabala koasa vivinei hie? Koanana si keke
tie sapu karua tuna koreo. La garunia sa sa koburu kenuna; ‘Tuqu la
mamu tavetavete pa inuma vaeni kohite,’ gua si asa.
29 ‘Koroqu,’ gua sa koburu, ba mumudi si hobe binalabala si asa
meke la.
30 Meke la garunu gunia tugo sa tamana sa koreo mudina, meke
olan̲a sa koreo mudina. ‘Leana’, gua si asa, ba lopu la.
31 Esei ari kara si evan̲ia gua sapu garunu ni sa tamadia?”
Meke olan̲a sarini, “Sa koburu kenuna,” gua. Meke zama la koa rini
se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari na tie hata takisi
meke na tuturue si korapa nuquru va kenue koa gamu pa Binan̲ara te
Tamasa.
32 Ura ele mae se Zone Papitaiso koa gamu pude va dogoroni gamu
sa siran̲a ton̲oto pude lulia, ba lopu va hinokaria gamu, ba sari na tie
hata takisi na tuturue si va hinokaria. Dogoria mia mo sa kinekere
tadi na tie hata takisi na tuturue, ba lopu hite kekere si gamu meke va
hinokaria si asa.”*

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni
(Maka 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 “Ego hie pule si keke parabolo, mi avoso mae,” gua se Zisu.
“Koanana si keke tie tago pepeso, meke letea sa sa nana inuma vaeni,
meke bara vari likohae nia sa. Horea tugo sa si keke pou pa patu pude
vasina kote ta munala vagi sari na kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si
kuria sa si keke vasina hakehakeina pude kopu nia sa inuma. Beto si
va kopu nia sa koari kaiqa tie kopu inuma, pude tavetavete nia. Meke
taluarae taloa nana, meke la koa si asa pa keke popoa pa seu.*

---

* **21:32** Lk 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2

34 Sipu kamo sa totoso pakepakete, si garuni sa tie tago inuma sari
nana nabulu, pude la koari na tie kopu inuma meke vagi ponia sa nana
hinia poata sapu ta vagi koari na vaeni.
35 Ba tuqe vagi rina tie kopu inuma vaeni sari kasa nana nabulu
meke komitia rini si keke, va matea rini si keke, meke gona nia patu
rini si keke.
36 Mumudi si garunu pule lani tugo sa tie tago inuma sari kaiqa nana
nabulu, soku hola ni saripu garunu kenu lani sa. Ba tavete kekeṉoṉo
guni tugo rina tie kopu inuma koa ri pu la kekenu.
37 Mumudi hokara si garunu la nia sa sa tuna soti koa rini, ‘Na tuqu
si hie ke kote pamaṉa nia rini,’ gua si asa.
38 Ba sipu dogoria ri na tie uma sa tuna, si vari zamai si arini, ‘Sa
tuna sa tie tago inuma si hie! Aria mada va matea gana, mada vagia
nada sa inuma!’ gua si arini.
39 Ke tuqea rini si asa, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni, meke
va matea rini.”
40 Meke nanasi Zisu sarini, “Ego, totoso pule mae sa tie tago inuma,
si nasa beka kote guni sa sari kasa tie kopu inuma hire?” gua si Asa.
41 Meke olaṉa si arini, “Kote va mate toṉoti sa sari kasa tie kaleadi
sara. Meke kote va karovo vala sa sa nana inuma vaeni koa ri kaiqa
tie tavetavete pu boka poni nia sa nana hinia pa totoso garona,” gua
si arini.
42 Meke zama la koa rini se Zisu, “Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua
sapu zama nia sa Kinubekubere Hope?*
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.
Sa tinavete te Tamasa hie
si variva magasa hola tugo koa gita.’ ”
43 Meke zama pulei pule Zisu si arini, “Sa Binaṉara Maṉauru si kote
ta vagi palae koa gamu, meke kote ta vala koa ri kaiqa tie pu boka va
vura vua leanadi tanisa.
44 [Asa sapu hoqa nia koasa Patu hie si kaqu ta moku umumu nia,
ba asa sapu ta hoqa naqoto koasa Patu hie si kaqu ta munala guana
kavuru.”]
45 Totoso avosia rina ṉati hiama na Parese sa parabolo te Zisu, si
gilania rini sapu arini mo si guni ni Sa.
46 Ke hata siraṉa si arini pude tuqe vagia si Asa, ba matagutu ni rini
sari na tinoni, sina va hinokaria ri doduru tie sapu na keke poropita
tugo se Zisu.

22

Parabolona sa Inevaṉa Vinarihaba
(Luke 14:15-24)

1 Kaiqa parabolo pule si tozi Zisu koa rini.
2 “Sa Binaṉara Maṉauru si kekeṉoṉo gua keke baṉara sapu va
namanama ia si keke inevaṉa varihaba tanisa tuna koreo.
3 Garuni sa sari nana nabulu pude la tioko mae ni pa inevaṉa sari
na tie ta ruvatadi, ba korodia mae si arini.
4 Ke garunu lani sa sari kaiqa nana nabulu pule pude la zama
guahe koa ri pu ta ruvatadi. ‘Ele tava namanama sa qua inevaṉa; ele

* **21:42** Sam 118:22-23

tava mate sari na bulumakao nomadi meke sari na tuna bulumakao
nobonobokodi, meke doduru ginugua si ele tava namadi, ke mi mae
gamu,’ gua si asa.
5 Ba lopu galagala saripu ta ruvatadi, ba hopeke la tu pa dia tinavete
soti. Kaiqa si la dia tu pa dia inuma, kaiqa si la dia tu pa dia tinavete
hata poata;
6 meke ari kaiqa pule si la tuqei rini sari na nabulu meke sekei, na
va matei rini.
7 Ke ta n̲aziri sa ban̲ara, meke garuni sa sari nana tie varipera meke
la va mate betoi sari doduru tie variva mate sara, meke sulu pania rini
sa dia vasileana.
8 Meke zama sa ban̲ara koari nana nabulu, ‘Ele tava namanama sa
qua inevan̲a, ba korodia mae saripu ruvati rau, ke lopu garodi pude
mae.
9 Ke mi vura la koari na siran̲a nomadi, mamu la tioko mae ni sari
doduru tie mo saripu boka dogori gamu,’ gua si asa.
10 Ke topue la sari na nabulu koa ri doduru siran̲a meke la tioko mae
ni rini sari doduru tie saripu boka dogori rini: tie leadi na kaleadi.
Meke sin̲ia rina tie sa vetu vasina ta tavete sa inevan̲a varihaba.
11 Meke sipu nuquru mae sa ban̲ara, pude dogori saripu ta ruvatadi,
si dogoria sa si keke tie sapu lopu va sage poko vina ororeke.
12 Meke nanasia sa ban̲ara si asa, ‘Tio, na vegua meke boka nuquru
mae tani si goi, ba lopu va sage poko vina ororeke si goi?’ gua si asa,
ba lopu kulu sa tie.
13 Meke garuni sa ban̲ara sari nana nabulu, ‘Mi la pusia limana
nenena sa tie sana, mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina kaqu
kabo na garata livona si asa,’ gua sa ban̲ara.”*
14 Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu, “Sokudi tugo si ta tioko,
ba ka visavisa mo si ta vizata,” gua si Asa.

Guguana sa Tinabara Takisi
(Maka 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Taluarae vasina sari na Parese, meke la vari vivinei nia gua pude
va hoqa ia se Zisu koari na dia ninanasa.
16 Meke garunu lani rini koa Sa sari kaiqa dia disaepeli, meke kaiqa
rini pu zuka ia se Herodi[d]. Meke zama sarini, “Titisa, gilania gami
sapu sa hinokara si tozia Goi. Variva tumatumae nia Goi sa siran̲a
hinokarana te Tamasa. Sari na binalabala tana tie si lopu hoke va
tasuna igo. Meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie, be
esei si arini.
17 Mu tozini gami sa Mua binalabala koasa ginugua hie. Vegua,
tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude tabaria gita sa takisi koasa
ban̲ara Roma, ba lokari?” gua si arini.
18 Ba ele gilania Zisu sa dia hiniva kaleana. Ke zama la koa rini si Asa,
“Tie sekesekei mia si gamu! Vegua ke podekia gamu pude sekesekei
Nau si Rau?
19 Va dogoro nau keke poata sapu hoke tabara nia takisi,” gua si Asa.
Meke hena vala nia rini si keke poata siliva.
20 Meke nanasi Sa, “Esei isumatana meke na pozana si koa koasa
poata hie?” gua si Asa.

---

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lk 13:28

21 “E Siza[d],” gua si arini. Ke zama la koa rini se Zisu, “Leana, valai
koe Siza saripu te Siza, mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa,” gua
si Asa.
22 Sipu avosia rini sapu gua asa, si magasa si arini ke luara veko
pania rini si Asa.

Guguana sa Tinuru Pule pa Minate
(Maka 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Pa ranena tugo asa si mae koa Sa sari kaiqa Sadusi[d] pu lopu va
hinokaria sa tinuru pule pa minate.*
24 Meke zama la koa Sa sarini, “Titisa, sa Tinarae te Mosese si guahe.
Be keke palabatu varihabana si loke tuna meke mate, si keke tasina
koreo kaqu la haba ia sa nabokona sa, pude sari na koburu pu podoi
ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu sapu ele
mate.*
25 Ego, ka zuapa tamatasi koreo si koadia tani visoroihe. Sa koreo
kenuna si varihaba, ba loke tuna meke mate, ke la haba ia pule sa
tasina koreo vina rua sa naboko.
26 Meke sa koreo vina rua hie ba gua tugo, loke tuna meke mate. Sa
vina n̲eta ba gua tugo, meke osolae hokoto sari ka zuapa tamatasi.
27 Mumudi si mate sa barikaleqe.
28 Ego, pa rane tinuru pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si
kote habana sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba ia si
asa?”
29 Meke olan̲a la i Zisu si arini, “Sa mia sinea si na lopu tumae
nia gamu sa ginuadi rina Kinubekubere Hope, babe sa n̲iniran̲ira te
Tamasa.
30 Sina pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua
mo rina mateana pa man̲auru si arini, meke lopu kote varihaba.
31 Ego, koasa guguadi ri pu turu pule pa minate, vegua lopu ele tiroa
tu gamu gua sapu zama nia sa Tamasa koa gamu? Zama si Asa,
32 ‘Arau sa Tamasa te Ebarahami, te Aisake, meke te Zekopi,’ gua.
Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, lopu tadi pu matedi,” gua se Zisu.*
33 Totoso avosia rina kobi tinoni sa Nana vina tumatumae sana, si
magasa si arini.

Sa Nati Tinarae Arilaena
(Maka 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Totoso avosia rina Parese sapu ele va papaki Zisu pa binalabala
sari na Sadusi, si varigara si arini pude nanasa pulea.
35 Meke keke ari na Parese sapu va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, si hiva podekia sa pude vekoa pa sipata se Zisu pa keke
ninanasa.*
36 Zama si asa, “Titisa, na tinarae sa si arilaena hola koari doduru
Tinarae?” gua si asa.
37 Meke olan̲a se Zisu, “‘Mu tataru nia sa Ban̲ara sa mua Tamasa
pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, meke pa doduru mua
binalabala!’*
38 Asa sa tinarae sapu kekenu meke arilaena hola.

---

* **22:23** TTA 23:8 * **22:24** Diut 25:5 * **22:32** Ekd 3:6 * **22:35** Lk 10:25-28 * **22:37** Diut 6:5

39 Meke sa vina rua tinarae sapu arilaena gua tugo asa si hie: ‘Mu
tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi.’*
40 Sa doduruna sa Tinarae te Mosese meke sari na vina tumatumae
tadi na poropita, si soto la koari karua tinarae hire,” gua se Zisu.

Sa Guguana sa Karisito
(Maka 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Sipu korapa koa varigara sari kaiqa Parese, si nanasi Zisu si arini,
42 “Na sa balabala nia gamu sa Karisito[d]? Esei tutina Sia?” gua si
Asa.
Meke olaṉa sarini, “Na tutina e Devita,” gua.
43 Meke nanasi Zisu si arini, “Ba na vegua ke turaṉia tu sa Maqomaqo
Hope se Devita pude poza nia Baṉara sia? Ura zama guahe se Devita:
44 ‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:*
Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,’ gua.*
45 Ego, be poza nia ‘qua Baṉara’ e Devita si Asa, si vegua meke boka
na tutina tu Devita sa Karisito?” gua se Zisu.
46 Lopu keke arini si boka olaṉia si Asa. Ke podalae pa ranena asa si
kadaka la nanasa pule nia ninanasa rini si Asa.

23

Vina Balau te Zisu koari na Parese meke na Tie Va Tumatumae pa Tinarae te Mosese
(Maka 12:38-39; Luke 11:43-46; Luke 20:45-46)

1 Meke zama la koari na kobi tinoni meke koari na Nana disaepeli
se Zisu, 2 “Sari na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese si ta poni nia sa ṉiniraṉira pude rupahia ginuana sa Tinarae
te Mosese.
3 Ke mi va tabei saripu gua va tumatumaeni gamu rini, ba mi lopu
keha luli sari na dia tinavete, sina lopu hoke evaṉi rini gua saripu
variva tumatumae ni rini.
4 Va paleke ni pinaleke mamata rini sari na tie pa dia rinupahana sa
Tinarae te Mosese. Ba lopu hite hiva podekia rini pude va mamahelo
poni sari na tie.
5 Doduru tinavete taveti rini si pude va dodogoro la pa tie. Va sotoi
rini pa raedi meke pa limadia sari kaiqa zinama koasa Kinubekubere
Hope. Ta kubere va noma si arini pude dogori rina tie, gua. Tavete va
gelei rini sari pakudi rina dia poko varavara.*
6 Hiva hola haboti rini sari na vasidi arilaedi pa inevaṉa, meke sari
na habohabotuana arilaedi pa sinaqoqi.
7 Hiva hola ta zama va kamo na tava lavata si arini pana ene rini pa
maketi, meke hiva ta pozae na titisa si arini.
8 Ba gamu, mu lopu va malumi sarini pude pozani gamu ‘Titisa,’ sina
keke Titisa mo si tamugamu; meke na tamatasi mo si gamu.
9 Mi lopu poza nia ‘Tamaqu’ gugua e Tamasa si keke tie pa pepeso,
sina keke mo sa Tamamia sapu koana pa Maṉauru.
10 Mi lopu va malumia si keke tie pude poza nigo ‘Titisa’, sina sa
Karisito mo, sa mia Titisa.

---

* **22:39** Liv 19:18 * **22:44** Sam 110:1 * **22:44** Sa ginuana “pa kauru nenemu” si osolae tava kilasa sari na mua kana. * **23:5** Mt 6:1; Nab 15:38; Diut 6:8

11 Asa sapu koa nabulu koa gamu si noma hola koa gamu.*
12 Asa sapu va ululu pule nia, si kote tava pepekae, meke asa sapu
va pepekae pule nia, si kaqu tava ululu.

Zutua Zisu sa Dia Hahanana Sekesekei
(Maka 12:40; Luke 11:39-42,44,52, 20:47)

13 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese, tie sekesekei mia! Sina tuku ia gamu sa
sasadana sa Binaṉara Maṉauru pa kenudia ri na tie, meke telemia
ba lopu boka nuquru la mo. Meke hukati tugo gamu sarini pu korapa
hiva nuquru la vasina.
14 [Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke hiko vagi gamu
pa sinekesekei sari na tinagotago tadi na naboko. Beto asa si varavara
va gele ni gamu pude ta dogoro mia! gua. Ke gua asa si kaqu kaleana
sisigiti sa mia vina kilasa.]
15 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae
koasa Tinarae te Mosese! Sina tie sekesekei mia! Enea mia na
hebalana, na soloso, pude va kekeria si keke tie na mia disaepeli gua.
Beto si va evaṉae nia tie sapu garo puta pude la pa Heli, holani gamu
pule sa si gamu.
16 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie tuturaṉa bebehu! Sina zama si
gamu sapu loke laena si pude tokotokoro koasa Zelepade te Tamasa,
ba pude tokotokoro tu koari na qolo pa Zelepade si koa ia ṉiniraṉira,
gua.
17 Duviduvili na behu si gamu! Na sa si arilaena sa qolo babe sa
Zelepade vasina koa ta madi sa qolo?
18 Meke zama tugo si gamu, ‘Pude zama tokotokoro koasa hope si
keke tie, si lopu ṉiṉira sa nana tinokotokoro, ba pude zama tokotokoro
tu sa koasa vinariponi koasa hope, si tiqe ṉiṉira sa tinokotokoro!’ gua
si gamu.
19 Toleṉe gua sa behu koa gamu! Na sa si arilaena, sa hope babe sa
vinariponi sapu hake koasa hope vasina tava madi sa vinariponi?
20 Ke pude tokotokoro koasa hope sa tie si tokotokoro turaṉae ni mo
sa sari doduru vinariponi pu koadi koasa hope.
21 Meke be tokotokoro si asa koasa Zelepade, si tokotokoro turaṉae
nia mo sa sa Tamasa sapu koana koasa Zelepade.
22 Be tokotokoro koasa Maṉauru si keke tie, si tokotokoro tugo si asa
koasa habohabotuana te Tamasa, meke koasa Tamasa sapu habotuna
vasina.*
23 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke ponia
gamu koe Tamasa si keke pa manege puta vuadi rina mia vinagi pa
inuma, kamo tu koari na linetelete hitehite: guana miniti, na dili,
meke na kiumini, na gua. Ba muliṉi nia gamu pude va tabei sari
na ṉati vina tumatumae koasa Tinarae te Tamasa, saripu gua hire:
pude tavete va toṉoto la koari na tie, pude va tukani sari na tie pu
tasuna meke pude kopu ni sari mia zinama! Uve, arini sari na ṉati
vina tumatumae saripu garo pude mi kopu ni; beto mi lopu muliṉi nia
sa keke pa manege.*

---

* **23:11** Mt 20:26-27; Mk 9:35, 10:43-44; Lk 22:26 * **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34 * **23:23** Liv 27:30

24 Na tie tuturaṉa bebehu si gamu! Gua sa tie sapu vizata pania sa si
keke nikuniku koasa gana kolo napo, ba onolo toa ia sa si keke kameli!
25 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina kopu si gamu
pude va via i mudidi sari na mia kapa meke na peleta, ba va siṉi ni
gamu koari na kinoa valearanei meke na pinuhi.
26 Na Parese bebehu si gamu! Mi va via kenua korapana sa mia kapa
meke kote via tugo sa mudina.
27 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Gua tugo na lovu sapu
ta pedi va keoro si gamu, sapu doṉodoṉo lea pa sadana mo, ba pa
korapana si siṉia na susuri, na muzi tomate.*
28 Gua tugo asa si gamu, pa mia tinoa vurana si doṉodoṉo guana
tie leamia, ba pa korapa bulomia si siṉi na sinekesekei meke doduru
kinaleadi.

Koroto Veko ni Zisu sari na dia Vinakilasa
(Luke 11:47-51)

29 Mi talotaṉa gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina tavete va leleani
gamu sari na lovudi rina poropita, na tie toṉoto pukerane, meke va sari
va leleani gamu si arini.
30 Zama si gamu, sapu be guana koa mia si gamu pa totoso pu toa
sari na tiatamamia pukerane, si lopu kaqu somana nia gamu sa vina
matedi rina poropita, gua sapu evaṉia rini, gua.
31 Pa siraṉa asa si namu tozi vura nia mo gamu sapu, gamu mo sari
na tutidi rini pu va matedi sari na poropita!
32 Ego, mi va hokoto la ia tu gua sapu ele podalae nia rina
tiatamamia!
33 Na noki si gamu, meke na tutimia gamu sa noki! Vea meke kote
boka govete nia gamu sa vinakilasa pa Heli?*
34 Ke Maqu garunu mae ni koa gamu sari na poropita, na tie
gilagilana, meke na tie va tumatumae koasa Tinarae, meke kaiqa arini
si kote va matei gamu. Kaiqa pule si kote va matei gamu pa korosi,
meke kaiqa arini si kote komiti gamu koari na sinaqoqi, meke kote
hadu vari tetei ni gamu si arini koari na vasivasileana.
35 Pa vina betona si sa vina kilasa koari na vina matedi ri na tie
toṉoto si kote ta gorei nia gamu, podalae koe Ebolo, meke kamo koe
Zakaraea sa tuna Berekaea sapu va matea gamu pa Zelepade pa vari
korapana sa lose hopena meke sa hope vina vukivukihi.*
36 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sa sinage hie si kaqu vagia
sa vina kilasa tadi kasa tie variva mate sara!

Tataru nia Sa sa Popoa Zerusalema
(Luke 13:34-35)

37 Ke gamu kasa na tinoni pa Zerusalema, gamu pu va matedi sari
na poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa
gamu! Soku totoso si ele podekia Rau pude aquni gamu, na va aqoro
gamu pa Qua kinopu, guana kokorako pu va aqori sari na tuna pa

* **23:27** TTA 23:3 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lk 3:7 * **23:35** Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21

kauru tatapuruna, ba koromia si gamu. 38 Ke sa mia Zelepade si kote
ta huara.*
39 Maqu tozini gamu, sapu podalae kamahire si lopu kaqu dogoro
pule Au gamu si Rau, osolae kamo tu sa Qua totoso pude pule mae,
pana kaqu zama si gamu, ‘Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana
sa Baṉara,’” gua si Asa.*

24

Korotae nia Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Maka 13:1-2; Luke 21:5-6)

1 Meke sipu korapa ene taloa se Zisu koasa Zelepade, si mae koa Sa
sari Nana disaepeli, meke va dogoro ni koa Sa sari hopeke vetuna sa
Zelepade.
2 Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari
doduru patu pu dogori gamu hire, si lopu kote ta varihakei hola si
arini, ba kaqu ta huarae beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu
(Maka 13:3-13; Luke 21:7-19)

3 Meke sipu korapa habotu pa Toqere Olive se Zisu, si mae teledia
koa Sa sari Nana disaepeli, meke nanasia rini si Asa, “Mu tozini gami,
sapu totoso sa kote ta evaṉa sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina
gilagilana sa Mua pinule mae pa vinabetona[d] sa totoso?” gua si arini.
4 Meke olaṉa se Zisu, “Kopu nia pude loke tie si turaṉa va sea gamu.
5 Sina soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke kote zama,
‘Arau sa Karisito!’ gua, meke kote turaṉa va sea i sari soku tie.
6 Kote avosi gamu sari vevehedi ri na vinaripera tata koa gamu,
meke na inavosona sa vinaripera pa seu; ba mi lopu matagutu. Sari
na tiṉitoṉa gugua arini si kaqu ta evaṉa; ba lopu asa sa vinabetona.
7 Kote varipera sari na butubutu meke sari na butubutu baṉara,
meke kote ta evaṉa sa soṉe na niu pa soku vasidi.
8 Ba sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena sa tinasigiti
sapu va kamoa sa barikaleqe totoso tata podo sa koburu.
9 Kote ta tuqe vagi si gamu, meke ta vala koari pu tuqei sari na
ṉiniraṉira, pude tava kilasa si gamu, meke tava mate. Kote ta kukitae
si gamu koari na tiena sa kasia popoa pa ginuaqu Rau.*
10 Meke soku tie si kote taluarae pa dia rinaṉeraṉe koa Rau. Kote
vari qorai meke vari kukiti si arini.
11 Meke soku poropita[d] kokohadi si kote vura mae, meke soku tie si
kote turaṉa va sea i rini.
12 Kote gua asa sa arahana gua sa kinaleana, ke sa tataru tadi sokudi
si kote ibu.
13 Ba asa sapu koa va nabu, meke kamoa sa vinabetona, si kaqu ta
harupu.*
14 Meke sa Inavoso Leana hie koasa Binaṉara te Tamasa, si kote ta
tozi la pa doduruna sa kasia popoa, pude na vina sosode koari doduru
butubutu, meke kote tiqe kamo sa vinabetona sa totoso.

---

* **23:38** Zer 22:5 * **23:39** Sam 118:26 * **24:9** Mt 10:22 * **24:13** Mt 10:22

Sa Beku Variva Malederena sapu Vata Kamoa sa Tinahuara Nomana
(Maka 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Kote dogoria gamu sa ‘beku variva malederena sapu vata kamoa
sa tinahuara nomana’ sapu korotae nia sa poropita Daniela si tava turu
pa vasina hopena te Tamasa pa Zelepade.” (Gamu pu tiroa si hie si mi
tumae nia sa ginuana.)*
16 “Ego, arini sapu koadi pa popoa Ziudia si madi govete la koari na
toqere.
17 Asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la vagi sari nana
likakalae pa korapa vetu.*
18 Asa sapu koa pa inuma si mani lopu pule la vagi nana poko pa
vetu.
19 Kote na rane tinalotaṉa nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari
tiadi, meke arini pu tago haha.
20 Ba mi tepa la koe Tamasa, pude sa mia totoso govete si lopu goto
pa totoso ibu babe pa rane Sabati.
21 Ura sa tinasuna koari na rane arini si kote noma hola ni sari
doduru pu ele ta evaṉa podalae pa totoso ta kuri sa kasia popoa meke
kamo kamahire, meke lopu kaqu gua pule.*
22 Ba ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote
puzulu sa popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi si kote va papaki
Tamasa sari na rane sara.
23 Meke be zama si keke tie koa gamu, ‘Dotu, hoi sa Karisito!’ ba be,
‘Isa si Asa!’ gua, si mi lopu va hinokaria si asa.
24 Ura kote vura mae sari na Karisito kokohadi meke na poropita
kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila na vinariva magasa si
arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na tie ta vizatadi te
Tamasa, sapu be boka si arini.
25 Isana, ele va balau vata kenue gamu Rau, sipu lopu ele kamo sa
totoso sana.
26 Pana be tozini gamu ri tie sapu ‘Doṉo la, koa Nana pa qega si Asa,’
ba be ‘Koa tome Nana mo tani si Asa,’ gua, si mamu lopu la hata sea.*
27 Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo na kapi, sapu
malara podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata.
28 Vasina pu koa si keke tie matena, si kote varigara tugo vasina sari
na kurukuru tapuru sapu gani tomate.**

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Maka 13:24-27; Luke 21:25-28)

29 Pana hola tugo sa tinasuna koari na rane sara,
si ‘kote tava huporo sa rimata,
meke lopu kote kalalasa sa sidara.
Kote hoqa sari na pinopino pa maṉauru,
meke kote tava rizu pa dia siraṉa si arini.’*
30 Meke kote ta dogoro pa maṉauru sa vina gilagilana sa minae tanisa
Tuna na Tie. Meke kote kabo pa tinarazuzu sari na tiena sa kasia

---

* **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lk 17:31 * **24:21** Dan 12:1; Rev 7:14 * **24:26** Lk 17:23-24 * **24:28** Kote ta nonoga sa minae tanisa Tuna na Tie koa sa kapi gua sapu ta gilana sa vasina koa sari na tomate koa ri na kurukuru tapuru pu gani tomate. * **24:28** Lk 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12-13

popoa, pana dogoria rini maena pa korapadi ri na lei pa maṉauru sa
Tuna na Tie; somania na ṉiniraṉira meke na ṉinedala.*
31 Kote avoloṉana vura sa buki lavata, meke kote garunu la ni Sa sari
Nana mateana koari ka made iiona sa popoa pepeso, pude varigara ni
sari Nana tie ta vizatadi koari doduru hukihukirina sa kasia popoa.

Sa Vina Tumatumae koasa Huda Piqi
(Maka 13:28-31; Luke 21:29-33)

32 Sa huda piqi[d] si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana
poraka vura mae meke podalae liho sari lelaṉana, si gilania gamu sapu
tata sa totoso maṉini.
33 Kekeṉoṉo gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na
vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totoso, meke ele
tata kamo mae mo sa Tuna na Tie.
34 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si
kaqu ta evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie.
35 Kote murimuri palae sa Maṉauru meke sa pepeso, ba sari na Qua
zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

Sa Totoso meke sa Ranena si Loke Tie Gilania
(Maka 13:32-37; Luke 17:26-30,34-35)

36 Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa totoso sapu kaqu pule
mae ia sa Tuna. Ari na mateana pa maṉauru meke sa Tuna, ba lopu
tumae nia. Ba sa Tamana mo telena tumae nia.
37 Sa minae tanisa Tuna na Tie si kote kekeṉoṉo gua sapu ta evaṉa
pa totoso te Noa.*
38 Koari na rane sipu lopu ele raza sa naqe, si henahena na napo sari
na tie. Sari na koreo na vineki si ta varihabae, osolae kamo sa ranena
sapu nuquru pa Aka[d] se Noa.
39 Ba lopu hite gilania rini gua sapu korapa ta evaṉa, osolae raza sa
naqe meke lodu mate beto sari doduru. Kote gua tugo asa sa minae
tanisa Tuna na Tie.*
40 Karua tie si kote koa pa inuma pa rane asa, keke si kote ta vagi
taloa, meke keke si kote koa hola.
41 Karua barikaleqe si kote munamunala gedi huiti pa patu muna-
munalana. Keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola.
42 Gua ke mi koa hakehakei, sina lopu gilania gamu sa rane pu kote
pule mae ia sa mia Baṉara.
43 Ba mi tumae nia si hie: Be ele tumae va kenue nia sa tie tago vetu
sa totoso sapu kote mae ia sa tie hikohiko, si kaqu vaṉunu aqa si asa,
meke kote toketoke nia sa sa nana vetu pude lopu mae kakele nuquru
sa tie hikohiko.*
44 Ke gamu ba kaqu koa va namanama doduru totoso, sina kaqu mae
sa Tuna na Tie pa totoso sapu lopu hite rovea gamu.

Sa Nabulu Ta Ronuna Babe lopu Ta Ronuna
(Luke 12:41-48)

45 Esei sa nabulu sapu ta ronuna meke gilaena sapu va turu ia sa
Palabatu pude kopuni na poni sari kaiqa Nana tie pa totoso garona?
46 Kote qetuqetu hola sa nabulu sana, be korapa tavetavete valeana
gua asa si asa, totoso pule mae sa nana Palabatu.

---

* **24:30** Dan 7:13; Zak 12:10-14; Rev 1:7 * **24:37** Zen 6:5-8 * **24:39** Zen 7:6-24 * **24:43** Lk 12:39-40

47 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa
nana Palabatu si asa, pude kopu ni sari doduru Nana tinagotago.
48 Ba be na nabulu kaleana si asa, si kote balabala sapu lopu kote
tuturei pule mae sa nana Palabatu, gua.
49 Meke kote podalae komiti sa sari na nabulu turaṉana, meke
podalae hena na napo turaṉi sari tie naponapodi.
50 Sa Palabatu tanisa nabulu sana si kote pule mae pa rane na totoso
sapu lopu hite rovea na gilania sa.
51 Meke kaqu va kilasa valeania sa Palabatu si asa, meke kote veko
turaṉa nia Sa koari na tie sekesekeidi, pude somana koa ta sigiti
turaṉae koa rini; vasina si kote koa kabo na garata livona si asa.

25

Sari ka Manege Puta Vineki

1 Sa Binaṉara Maṉauru si kote kekeṉoṉo guahe pana pule mae sa
Tuna na Tie. Pa keke totosona si koa dia si ka manege puta vineki,
saripu paleki dia zuke oela meke topue la tutuvia sa tie varihaba, gua.*
2 Ka lima arini si duviduvilidi, meke ka lima si gilaedi.
3 Saripu duviduvilidi si paleki rini sari na dia zuke siṉidi, ba lopu
paleke turaṉa ni kaiqa oela pule rini.
4 Ba saripu gilaedi si paleki rini sari na dia zuke siṉidi, meke paleke
kaiqa oela pule pa dia vovoina.
5 Va sasanae sa minae tanisa tie varihaba, ke rorodoki, meke puta
beto sari doduru.
6 Meke totoso korapa boṉi tu sa popoa, si tiqe velavela si kaiqa tie,
‘Maehe sa tie varihaba! Mae mamu la tutuvia!’ gua.
7 Ke vaṉunu sari ka manege puta vineki meke va toa i rini sari dia
zuke.
8 Meke tepa la saripu duviduvilidi koari pu gilaedi, ‘Kara, poni gami
vasi oela, na pahoni gami,’ gua si arini.
9 Meke olaṉa la saripu gilaedi, ‘Lokari, na lopu padada gita doduru
sari mami oela, la holu mia pa vasina holuholuana,’ gua si arini.
10 Ba sipu korapa ene la rini, si kamo mo sa tie varihaba. Sari vineki
gilaedi pu va namanamadi si ene nuquru lulia sa tie varihaba, pude la
koasa inevaṉa varihaba, meke ta tuku mo sa sasada.
11 Meke mumudi mae gedi sari ka lima vineki duviduvilidi, meke
mae titioko, ‘Baṉara, Baṉara! Va nuquru gami!’ gua.*
12 Ba olaṉa la sa tie varihaba, ‘Zama va hinokara atu koa gamu si
rau, sapu namu lopu hite gilana gamu rau,’ gua si asa.”
13 Meke zama la koa rini se Zisu, “Gua ke mi kopu, sina lopu gilania
gamu sa rane, meke sa totoso pu kaqu pule mae ia sa Tuna na Tie,”
gua si Asa.

Sari ka Ṉeta Nabulu
(Luke 19:11-27)

14 Zama pule se Zisu, “Meke gua pule hie pa ranena sana, sa Binaṉara
Maṉauru si kote gua tugo keke tie, sapu hiva topue la pa keke nana
inene gelena. Ke tioki sa sari nana nabulu, meke hopeke poni ni
tinavete sa koa rina nana likakalae.

---

* **25:1** Lk 12:35 * **25:11** Lk 13:25

15 Koa keke si vala ni sa si ka lima poata talenti. Koa keke pule si
karua poata talenti, meke koa keke pule si keke poata talenti* luli gua
tugo pa hopeke dia binokaboka; beto meke tiqe taluarae taloa si asa
pa nana inene gelena.
16 Ego, sa nabulu sapu vagia sa lima poata talenti hie, si lopu sana
la tavetavete nia sa sa poata, meke va vurai sa si ka lima poata talenti
pule.
17 Meke gua tugo sa nabulu sapu vagina sa karua poata talenti; va
vurai sa si karua poata talenti pule.
18 Ego, sa nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, si la gana meke
la geli tamunia sa pa pepeso sa poata tanisa nana baṉara.
19 Seunae tu hoi, si tiqe pule mae sa baṉara tadi ka ṉeta nabulu hire.
Mae meke dogori sa sapu ve tavetavete guni rini sari nana poata.
20 Sa nabulu sapu vagina sa lima poata talenti, si paleke mae ni sari
ka lima poata talenti pule pu va gavori sa meke zama si asa, ‘Baṉara,
poni nau goi si ka lima poata talenti. Ego, hire sari na mua poata, tomo
lani rau si ka lima talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,’ gua
si asa.
21 Meke zama la sa nana baṉara, ‘Leana hola sa mua tinavete. Na
nabulu leamu, na ta ronuemu si goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa
poata, ke kaqu va palabatu igo rau si goi pa soku likakalae. Mae mamu
somana pa qua qinetuqetu,’ gua si asa.
22 Beto si nuquru mae gana pule sa nabulu sapu vagina sa karua
poata talenti, meke zama, ‘Baṉara, poni nau goi si karua poata talenti.
Ego, hire sari mua poata ele tomo lani rau si karua poata talenti pule
pu va gavori rau pa qua tinavete,’ gua si asa.
23 ‘Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu na ta ronuemu si
goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo
rau pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetuqetu,’ gua sa
nana baṉara.
24 Ego, nuquru mumudi mae gana he sa nabulu sapu vagina sa keke
poata talenti, meke zama, ‘Baṉara, gilania rau sapu keke tie tasunamu
si goi, meke pakepakete si agoi pa vasina sapu lopu lelete si agoi, la
vagi mua hinia koari na ginani si goi pa vasina sapu lopu taburu kiko
si agoi.
25 Ke matagutu qua, gua asa ke la geli tamunia rau pa pepeso sa mua
poata. Ke hiera sa mua poata soti,’ gua si asa.
26 Meke zama koasa sa nana baṉara, ‘Na nabulu kaleamu, na
hakohakomu si goi. Nake ele gilanau mua mo sapu hoke pakepakete si
rau vasina lopu lelete si rau, meke hoke vagi qua hinia koari na ginani
vasina lopu taburu kiko si rau.
27 Be hakohako tavetavete mua, si leana pude va nuquru vekoa mo
goi pa beṉ'ki sa qua poata, meke pana pule mae rau, si kote boka mae
vagia mo rau sa namuna qua poata soti, meke sa vasinahite tomona
sapu va gavoro ia sa.’
28 Meke zama sa nana baṉara, ‘Mi vagi pania sa poata koasa nabulu
hie, mamu vala nia koasa sapu tagona sa manege puta poata talenti,’
gua.

---

* **25:15** Keke talenti si padana sa tinabara tanisa keke tie tavetavete pa hiokona puta vuaheni.

29 Ura asa sapu ari nana, si kaqu ta poni va soku hola latu. Ba asa
sapu loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasinahite sapu tagoa sa.*
30 Mi vagia sa nabulu hakohakona hie, mamu gona vura la nia pa
hinuporo, vasina mani koa kabo na garata livona.*

Sa Vinaripitui Vina Betobeto

31 Pana mae sa Tuna na Tie koasa Nana tinolava ṇedalana, meke
somana lulia ri Nana mateana, si kote habotu si Asa pa Nana
habohabotuana Baṇara.* *
32 Meke sari doduru tinoni pa ninae butubutu si kote ta varigarae
pa kenuna Sa. Meke kote paqahi Sa si arini pa karua pukuna, gua sa
sepati[d] sapu paqahi sari na sipi koari na qoti.
33 Kaqu vekoi Sa sari sipi pa kali mataona, meke sari qoti pa kali
gedena.
34 Meke kote zama la sa Baṇara koa rini pa kali mataona, 'Mae gamu
sapu ta manae koasa Tamaqu! Mae vagia sa mia tinago, sa butubutu
baṇara sapu ele tava nama vekona pude tamugamu, podalae pa vina
podakana sa kasia popoa.
35 Sina oviaqu si Rau, ba poni Au gamu. Memehaqu, ba va napo Au
gamu. Na tie karovoqu si Rau, ba va kamo Au gamu pa mia vetu.
36 Dodohoqu, ba va poko Au gamu; momohoqu, ba kopu Nau gamu.
Ta pusiqu, ba hoke mae hopiki Nau gamu.'
37 Meke kaqu olaṇa la sari na tie toṇoto. 'Baṇara, visoroi oviamu
si Goi meke atu ponigo gami, meke visoroi memehamu meke atu va
napogo gami?
38 Visoroi dogorigo gami tie karovomu, meke va kamogo gami pa
mami vetu? Ba be dodohomu meke va pokogo gami?
39 Visoroi dogorigo gami momohomu ba be koamu pa vetu varipusi
meke atu hopiki Nigo gami?'
40 Meke kote olaṇa sa Baṇara, 'Maqu tozi va hinokarani gamu, be
tavete lani gamu sari na tinavete leadi, gua pu tozi Rau hire koari Qua
tie saripu loke laedi pa butubutu tie si tavete maeni tugo gamu koa
Rau si arini.'
41 Meke kote zama la sa Baṇara koa rini pa kali gedena, 'Mi taloa koa
Rau, gamu pu ta levei mia koe Tamasa. Mi la koasa nika toa holana pu
tava nama vekona pude te Setani meke sari doduru nana mateana!
42 Sina oviaqu si Rau, ba lopu hite poni Au gamu; memehaqu, ba
lopu hite va napo Au gamu.
43 Na tie karovoqu si Rau, ba lopu hite va kamo Au gamu pa mia
vetu. Dodohoqu, ba lopu hite va poko Au gamu. Momohoqu, na ta
pusiqu pa vetu varipusi, ba lopu hite galagala nau gamu,' gua si Asa.
44 Meke kote olaṇa la sarini koasa Baṇara, 'Baṇara, visoroi dogorigo
gami oviamu, na memehamu, na tie karovomu, na dodohomu, na
momohomu, meke ta pusimu, ba lopu hite galagala atu toka nigo gami
si Goi?' gua si arini.
45 Meke kote olaṇi sa Baṇara sarini, 'Maqu tozi va hinokarani gamu,
be lopu toka nia gamu si keke Qua tie sapu loke laena pa butubutu tie,
si lopu toka Nau tugo gamu si Arau.'

---

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18 * **25:30** Mt 8:12, 22:13; Lk 13:28 * **25:31** Pude koa baṇarani sari doduru tinoni pa kasia popoa. * **25:31** Mt 16:27, 19:28

46 Sari kasa tie kaleadi hire, si kote ta vala pa vina kilasa sapu loke
vinabetona, ba sari na tie toṉoto si kote la pa tinoa hola,” gua se Zisu.*

26

Tozi Pulea Zisu sa Nana Minate
(Maka 14:1-2; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)

1 Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si tozi
ni Sa sari Nana disaepeli,
2 “Ele gilania mia sapu karua rane mo koa meke kamo sa Inevaṉa
Pasova[d], meke kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie,
pude tava mate pa korosi,” gua si Asa.*
3 Meke pa totoso tugo asa si varigara sari na ṉati hiama na koimata
tadi na tie Ziu pa vetu te Kaeapasi sa ṉati hiama kenukenue.
4 Vari vivinei nia rini gua pude tuqe vagi golomia se Zisu pude va
matea, gua.
5 Vari zamai si arini, “Mada lopu tuqe vagia pa totoso Inevaṉa
Pasova, sina meke gua mada varipera ni sari na tie,” gua si arini.

Ta Lumu sa Batuna Zisu pa Betani
(Maka 14:3-9; Zone 12:1-8)

6 Sipu korapa koa se Zisu pa Betani, pa vetu te Saimone, sapu ele
raza ia na minoho popoqu visoroihe;
7 si nuquru la si keke barikaleqe; palekia sa si keke vovoina lumu
sapu ta tavetae patu tolavaena, meke siṉia na lumu humaṉa lea sapu
marilaena hola, meke zoropo nia sa pa batuna Zisu.*
8 Meke totoso dogoria rina disaepeli sapu gua asa, si bugoro si arini
meke zama, “Na vegua ke okipalae hoboro nia sa sa lumu sana?
9 Boka holuholu nia sa lumu sana pude vagi nia poata nomana, meke
poni saripu habahuala,” gua si arini.
10 Ba gilania tu Zisu gua sapu zama nia rini, ke zama la koa rini si
Asa, “Lopu voriti pitua sa barikaleqe hie, keke tinavete leana si tavete
mae nia sa koa Rau.
11 Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totoso, ba
Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu.*
12 Zoropo Nau lumu sa barikaleqe hie si Rau, pude va nama nia sa
tina pomunae qu.
13 Tozi va hinokarani gamu Rau si hie, sapu be pavei si ta tarae sa
Inavoso Leana pa doduruna sa kasia popoa, si kaqu ta vivinei tugo
gua sapu evaṉia sa barikaleqe hie koa Rau, pude na vina balabalana
sa nana tinavete hie,” gua si Asa.

Va Egoa Ziudasi Pude Qoraqora nia se Zisu
(Maka 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Meke topue la koari na ṉati hiama se Ziudasi Isikarioti, sapu keke
ri kasa disaepeli.
15 Nanasi sa sarini, “Na sa kote poni nau gamu pude vatu nia rau
koa gamu se Zisu?” gua si asa. Meke nae ponia rini si ka toloṉavulu
poata siliva.*

---

* **25:46** Dan 12:2 * **26:2** Ekd 12:1-27 * **26:7** Lk 7:37-38 * **26:11** Diut 15:11 * **26:15** Zak 11:12

16 Podalae pa totoso asa si hata ia Ziudasi si keke lolomo leana, gua
pude vata qorae nia koa rini se Zisu.

Sa Inevaṉa Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli
(Maka 14:12-21; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)

17 Pa rane kekenu koasa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d], si nanasia rina
disaepeli se Zisu, "Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo
gami sa hinenahena tanisa Pasova?" gua si arini.
18 Meke olaṉa koa rini si Asa, "Mi la pa vasileana Zerusalema koa
keke tie vasina, mi tozi nia, 'Zama sa Titisa: Ele kamo sa Qua totoso;
pude henahena turaṉi Rau sari Qua disaepeli koasa totoso Pasova pa
mua vetu,'" gua si Asa.
19 Ke la sari disaepeli meke va namanama vekoa rini sa hinenahena
Pasova, gua tugo sapu tozi ni Zisu.
20 Totoso veluvelu sa popoa, si la habotu henahena se Zisu meke sari
ka manege rua Nana disaepeli.
21 Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu, "Maqu tozi va
hinokarani gamu, sapu keke koa gamu si kote vata qora Nau si Arau,"
gua si Asa.
22 Talotaṉa hola sari disaepeli, ke podalae nanasa ekeke la ia rini si
Asa, "Baṉara, vea arau sia?" hopeke gunia rini si Asa.
23 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, "Asa sapu somana poṉa ia sa gana
bereti koasa baolo koa Rau, si asa mo sa tie asa.*
24 Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate gua sapu tozia sa Kinubekubere
Hope, ba mani talotaṉa gana sa tie pu vata qorana si Asa. Leana hola
be lopu ta podo sa tie sana."
25 Meke zama se Ziudasi, sa tie pu kote qorana Sa, "Titisa, vea arau
sia?" gua si asa. Meke olaṉa la ia Zisu si asa, "Gua tugo sapu zama nia
goi sana," gua si Asa.

Podalae nia Zisu sa Napo Vaeni meke Hena Bereti
(Maka 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)

26 Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke
mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke
zama guahe: "Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia," gua si Asa.
27 Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe
Tamasa, meke vala Sa koa rini meke zama, "Mi napoa si hie gamu
doduru.
28 Hie sa eharaqu sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi vaqura te
Tamasa, sapu zoloro pude ta vulasa palae sari na sinea tadi sokudi.*
29 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu lopu kote napo pulea Rau sa vaeni
hie, osolae kamo sa ranena sapu kote napo turaṉa gamu Rau koasa
vaeni vaqura pa Binaṉara Tanisa Tamaqu," gua si Asa.
30 Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa
Toqere Olive.

Tozi Va Kenue ia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa
(Maka 14:27-31; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)

---

* **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide. * **26:28** Ekd 24:8; Zer 31:31-34

31 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Pa boṉi hie si kote
govete veko pani Au gamu doduru si Arau, ura zama sa Kinubekubere
Hope:*
‘Kaqu va matea Tamasa sa Sepati,
meke kote ta hurakatae sari na sipi koasa rovana,’ gua.
32 Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa
gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*
33 Ba zama la koa Sa se Pita, “Be govete beto sari kasa doduru
turaṉaqu hire, ba arau si namu lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.
34 Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu
lopu ele kabo sa kokorako kohite boṉi, si kote oso Nau goi si Rau ka
ṉeta totoso,” gua si Asa.
35 Meke olaṉa la se Pita, “Be mate turaṉigo rau, ba lopu kaqu hite
osonigo rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo sari doduru
disaepeli.

Varavara se Zisu pa Qetisemani
(Maka 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Meke turaṉa lani Zisu sari Nana disaepeli pa keke vasina pozana
Qetisemani. Meke tozi ni Sa sarini, “Habotu tani gamu, maqu hola la
varavara pana hoi si Rau,” gua si Asa.
37 Turaṉia Sa se Pita meke sari karua tuna e Zebeti. Talotaṉa na
balabala mamata sisigiti si Asa. 38 Meke zamai Sa sari ka ṉeta, “Sa
maqomaqoqu si siṉia na tinalotaṉa nomana hola ke tata mate nia Rau.
Koa tani mamu kopu na varavara turaṉau,” gua si Asa.
39 Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa oporapaha pa pepeso,
meke varavara guahe: “Tamaqu, be boka, si Mu va rizu taloa ia sa
totoso tinasigiti hie koa Rau; ba lopu Qua hiniva, ba lalae Mua hiniva
tu Goi,” gua si Asa.
40 Meke pule la koari ka ṉeta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa
putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Vegua, lopu boka kopu na varavara
turaṉau gamu si Rau pa keke aoa?
41 Mi kopu na varavara pude mi lopu hoqa la pa tinoketoke; sa
maqomaqo si hiva, ba malohoro sa tini,” gua si Asa.
42 Meke la varavara vina rua totoso se Zisu, meke zama, “Tamaqu,
be lopu boka tava rizu taloa koa Rau sa kapa tinasigiti hie, ba kaqu
napoa tugo Rau gua, si leana mo; mani ta evaṉa sa Mua hiniva,” gua
si Asa.
43 Totoso asa, si kekere pule la si Asa koari ka ṉeta disaepeli meke
dogori Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini.
44 Ke vekoi Sa si arini, meke pule la varavara si Asa pa vina ṉeta
totoso; zama pule nia tugo Sa sa vinaravara pu ele varavara nia Sa.
45 Beto asa si pule la si Asa koari ka ṉeta disaepeli, meke zamai Sa,
“Lopu ṉazulu gamu tu puta si gamu? Dotu, ele kamo sa totoso pude
kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie.
46 Dotu, ele kamo mo hie sa tie pu vata qoraqu Rau! Aria, turu mada
la tutuvia,” gua se Zisu.

Ta Vagi se Zisu Koari na Kana
(Maka 14:43-50; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

* **26:31** Zak 13:7 * **26:32** Mt 28:16

47 Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo gana mo se Ziudasi sapu
keke ri ka manege rua disaepeli. Garunu luli ni rina n̲ati hiama na
koimata tadi na tie Ziu koa sa si keke puku minate lavata. Paleke dia
vedara na huda sekesekeana si arini.
48 Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi koa rini, “Sa tie sapu
kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia gamu, mi la tuqe
vagia,” gua si asa.
49 Meke ene ton̲oto la koe Zisu se Ziudasi meke zama, “Leana Titisa,”
gua si asa; meke tiqe ahoa* sa se Zisu.
50 Meke olan̲a la koasa se Zisu, “Mu evan̲ia tu gua sapu mae nia goi!”
gua si Asa. Meke mae vagia rini se Zisu, meke tuqe va nabua.
51 Keke ari na disaepeli pu lulidi koe Zisu, si saputu vagia sa sa nana
magu meke seke tarasa pania sa si keke kali talin̲ana sa pinausu tanisa
n̲ati hiama kenukenue.
52 Ba norea Zisu si asa, “Voi pulea sa mua magu pa nana vovoina!
Ari doduru pu varipera pa magu, si kaqu mate tugo pa magu.
53 Vegua, lopu gilania tu goi sapu boka tepa ia Rau sa Tamaqu, meke
kote boka garunu gore mae ni mo Sa sari soku vuro tina hola mateana
pude toka Nau?
54 Ba be evan̲ia Rau sapu gua asa, si lopu kaqu tava gorevura gua
sapu tozia sa Kinubekubere Hope, sapu kaqu ta evan̲a gua sapu korapa
hie.”
55 Meke zama la koasa qeto minate lavata se Zisu, “Vegua na tie
hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara na huda
sekesekeana tu gamu pude mae vagi Au? Nake hoke habotu variva
tumatumae mo si Rau pa Zelepade doduru rane, ba lopu tuqe vagi Au
tu gamu?*
56 Ba pude madi tava gorevura tugo sari doduru gua pu koroto ni
rina poropita gua, ke ta evan̲a sari doduru pu gua hire.” Meke pa
totoso asa si govete veko pania rina disaepeli si Asa.

Ta Turan̲a La pa Vinaripitui tadi na Tie Ziu se Zisu
(Maka 14:53-65; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

57 Meke ari kasa tugo pu la tuqe vagina se Zisu si turan̲ia si Asa meke
la pa vetu te Kaeapasi, sa n̲ati hiama kenukenue; vasina pu korapa koa
varigara sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke sari
na koimata tadi na tie Ziu.
58 Ba se Pita si lululi mudi mae pa seu, meke kamo la koasa pavasa
pa sadana sa vetu tanisa n̲ati hiama. Nuquru la si asa meke la habotu
somanae nana koari na tie kopu, hiva gilania sa gua sapu kote ta evan̲a
koe Zisu.
59 Podekia rina n̲ati hiama, meke sari doduru tie pa korapa
Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu[d], pude hata vura
ni si kaiqa vina sosode kokohadi, pude boka zutua meke va matea se
Zisu, gua.
60 Soku tugo arini si turu la meke va vura dia koha, ba lopu boka.
Vina betobeto si turu la si karua tie.
61 Zama sari karua, “Sa tie hie si zama, ‘Boka huaria Rau sa Zelepade
te Tamasa, meke kuri pulea mo pa ka n̲eta rane,’ gua si Asa,” gua sari
kara.*

---

* **26:49** Hahanana qetuqetu tadi na baere pude varitutuvi. * **26:55** Lk 19:47, 21:37 * **26:61** Zn 2:19

62 Meke turu sa ṉati hiama kenukenue meke nanasia sa se Zisu.
"Vegua, lopu kote olaṉia tu Goi gua sapu zutu nigo ri karua hire?"
63 Ba lopu kulu se Zisu. Meke zama pule la koa Sa sa ṉati hiama
kenukenue, "Pa korapa pozana sa Tamasa toana si tepa igo rau, mu
tozi va hinokara ni gami; Agoi tugo sa Karisito[d], sa Tuna sa Tamasa?"
gua si asa.
64 Meke olaṉa la koasa se Zisu, "Uve, Arau tugo sa Karisito; ba maqu
tozini gamu si hie, sapu lopu seunae si kote dogoria gamu habotu
sa Tuna na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira, meke kote pule mae gua koari na lei pa maṉauru si Asa!"
gua se Zisu.*
65 Pa totoso asa si daku rikatia sa ṉati hiama kenukenue sa nana
poko meke zama, "Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia
si Asa! Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode, sina vaquru avoso
sotia mia mo gamu sa Nana vina tamatamasae!*
66 Ke na sa sa mia binalabala?" gua si asa. Meke olaṉa sari doduru
koasa vinarigara, "Ele sea mo si Asa, ke garona tugo pude kaqu tava
mate!" gua si arini.
67 Beto asa si loroa rini sa isumatana, meke komitia rini. Meke zama
sarini pu poharana Sa,*
68 "Ego, Agoi sa Karisito, Mu korokorotae sapu esei si korapa seke
igo!" gua si arini.

Oso nia Pita se Zisu
(Maka 14:66-72; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)

69 Ego se Pita si korapa habotu nana pa korapana sa pavasa pa
sadana sa vetu tanisa ṉati hiama kenukenue, meke mae koa sa si keke
nabulu vineki tanisa ṉati hiama meke zama la koasa, "Agoi tugo si
keke sapu luli koe Zisu sa tie Qaleli!" gua si asa.
70 Ba oso si asa pa kenudi ri doduru, "Lopu hite gilania rau sapu gua
korapa zama nia goi sana," gua si asa.
71 Meke ene vura la se Pita pa sasadana sa pavasa meke dogoria pule
keke nabulu vineki si asa, ke zama la koari na tie vasina sa vineki, "Sa
tie hie si hoke lululi koe Zisu pa Nazareti," gua si asa.
72 Ba oso pule tugo se Pita, meke zama tokotokoro si asa, "Lopu hite
gilania rau sa tie sana!" gua si asa.
73 Lopu seunae sapu gua asa, si mae koe Pita saripu turu tata vasina
meke zama la koasa, "Namu agoi hokahokara mo si keke koari pu lululi
koe Zisu, sina tava sosode mo koasa mua vinahoqa zama gugua ri pa
Qaleli," gua si arini.
74 Meke zama se Pita, "Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be
kokoha si rau, si mani va kilasau sa Tamasa, namu lopu hite gilana
hokaria rau sa tie sana!" gua si asa. Lopu seunae hoi, si kabo mo sa
kokorako.
75 Meke tiqe balabala ia Pita gua sapu tozia Zisu koasa, sapu guahe,
"Sipu lopu ele kabo sa kokorako, si kaqu oso nau goi ka ṉeta totoso,"
gua. Meke vura taloa se Pita meke la kabo ta ṉusuṉusurae pa sada.

---

* **26:64** Dan 7:13 * **26:65** Liv 24:16 * **26:67** Ais 50:6

27

Ta Turaṉa La Koe Paelati se Zisu
(Maka 15:1; Luke 23:1-2; Zone 18:28-32)

1 Pana munumunu hokara si varigara sari doduru ṉati hiama meke
sari koimata tadi na tie Ziu, meke va ego ia rini gua pude va matea se
Zisu.
2 Pusi rini sari limana, meke turaṉa la nia rini si Asa koe Paelati[d],
sa qavuna tadi na tie Roma.

Mate Pule nia se Ziudasi
(Tinavete 1:18-19)

3 Meke sipu avoso nia Ziudasi, asa sapu qorana se Zisu, sapu ele ta
zutu pude tava mate se Zisu, si pulepaho si asa, ke paleke pule lani sa
sari ka toloṉavulu poata siliva koa ri na ṉati hiama na koimata tadi
na tie Ziu.*
4 La zama helahelae guahe si asa, "Ele sea si rau sapu vata qorae ia
rau sa tie toṉoto pude tava mate," gua. Meke olaṉa la ia rini si asa,
"Asa si lopu mami ginugua gami ba mua ginugua telemu," gua si arini.
5 Meke gona veko ni Ziudasi pa Zelepade sari na poata, meke vura
taloa nana, meke la huqi pule nia si asa.
6 La pudiki vagi rina ṉati hiama sari na poata, meke zama, "Na poata
lae ehara si hire, ke lopu toṉoto pa nada Tinarae pude vekoi gita koasa
lose vekovekoana poata pa Zelepade," gua sarini.
7 Variva ego nia rini sa poata asa si pude holu nia keke vasi pepeso
tanisa tie tavetavete raro patu, pude na popomunuana tadi na tie
karovodi, gua.
8 Gua asa ke sa vasina asa si ta pozae na "Pepeso Tana Ehara," kamoa
pa rane ṉinoroi.
9 Ke gorevura gua sapu zama nia sa poropita Zeremaea sapu guahe:
"Vagi rini sari ka toloṉavulu poata siliva
sapu holu nia rina tie Izireli si asa;*
10 meke tavetavete nia rini pude holu vagia sa pepeso tanisa tie
tavetavete raro patu,
gua tugo sapu garunu nau sa Baṉara," gua.

Nanasia Paelati se Zisu
(Maka 15:2-5; Luke 23:3-5; Zone 18:33-38)

11 La turu pa kenuna e Paelati sa Qavuna se Zisu, meke nanasia sa
Qavuna si Asa, "Vea Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?" gua si asa.
Meke olaṉa se Zisu, "Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana," gua si
Asa.
12 Ba totoso ta zutu si Asa koari na ṉati hiama, na koimata tadi na
tie Ziu si lopu hite olaṉi Zisu.
13 Ke zama pule la koa Sa se Paelati, "Vegua, lopu avosi tu Goi sari
doduru ginugua pu zutu nigo rini hire?" gua si asa.
14 Ba lopu hite hiva olaṉa se Zisu, ke magasa hola sa Qavuna.

Ta Vizata pude Tava Mate se Zisu
(Maka 15:6-15; Luke 23:13-25; Zone 18:39, 19:16)

15 Ego, sa hahanana tanisa Qavuna Roma pa doduru Inevaṉa Pasova
si pude vata rupahia si keke tie ta pusina koari na tie Ziu; keke tie sapu
hiva vata rupahia rina kobi tinoni pu la tepa koasa Qavuna.

---

* **27:3** TTA 1:18-19 * **27:9** Zak 11:12-13

16 Somana ta pusi pa totoso asa si keke tie kaleanana hola, na pozana
sa si e Zisu Barabasi.
17 Sipu varigara la sari na kobi tinoni si nanasi Paelati si arini, “Esei
ari kara si hiva vata rupahia gamu? E Zisu Barabasi? Ba e Zisu sapu
ta pozae Karisito?” gua si asa.
18 Gilana valeania Paelati sapu sari kasa tie Ziu pu tuqei sari na
ṉiniraṉira hire, si pa dia kinonokono mo meke la luara vala rini koasa
se Zisu.
19 Sipu korapa habotu nana pa habohabotuana varipitui se Paelati,
si garunu la nia sa nana barikaleqe si keke inavoso koa sa, sapu zama
guahe: “Mu lopu tavete nia keketoṉa goi sa tie toṉoto sana, sina soku
ginugua variva talotaṉadi si putagitai rau koa sa guguana sa Tie sana
pa boṉi lahe,” gua si asa.
20 Ba sari na ṉati hiama, meke sari na koimata tadi na tie Ziu, si
sovutu nonoi sari na kobi tinoni, pude la zama ia se Paelati pude vata
rupahia se Barabasi, ba va matea se Zisu, gua.
21 Ke nanasi Paelati sari na kobi tinoni, “Esei ari kara tie hire si hiva
nia gamu pude vata rupahia rau?” gua si asa, “E Barabasi!” gua si
arini.
22 Meke nanasi Paelati, “Ke sa kaqu tavete nia rau se Zisu sapu ta
pozae Karisito?” gua si asa. Meke olaṉa si arini, “Va matea gana pa
korosi!” gua sari doduru.
23 Ba nanasa pulei tugo Paelati, “Na sinea sa si tavetia Sa?” Ba
velavela va sisigitae si arini meke zama, “Va matea gana pa korosi!”
gua sarini.
24 Meke sipu doṉo gilania Paelati sapu loketoṉa pule si kote boka
evaṉia sa, ba na vinari kakatorai mo si kote ta evaṉa, gua; si la siovo
kolo si asa, meke ṉuzapa lima pa kenudi ri kobi tinoni, meke zama,
“Ilolo si rau koasa minate tanisa tie hie, mia tinavetena gamu si hie,”
gua si asa.*
25 Meke olaṉa sari kobi tinoni, “Va goregore nia koa gami meke koari
na tumami sa vina kilasa koasa vina matena Sa!” gua si arini.
26 Ke vata rupaha vala nia e Paelati koa rini se Barabasi, ba vata seke
nia hilihiliburuana sa se Zisu, meke tiqe luara vala sa koa rini pude
madi la va matea pa korosi, gua.

Va Sisire nia Rina Solodia se Zisu
(Maka 15:16-20; Zone 19:2-3)

27 Beto si turaṉa nuquru la nia rina solodia te Paelati pa vetu qavuna
se Zisu, meke varigara beto la koa Sa sari doduru solodia.
28 Va gore pani rini sari Nana poko, meke va sage hobe nia rini si
keke poko doduru ziṉara sapu tana baṉara.
29 Meke vagi rini si kaiqa lelaṉa aroso rakihi meke tavetia rini si
keke piribatu rakirakihi guana toropae baṉara, meke va hakea rini pa
batuna, meke va taṉini nia rini si keke kolu pa limana, meke todoṉo
va sisirei nia rini si Asa meke zama, “Mani toa va gelenae sa Baṉara
tadi na tie Ziu!” gua.
30 Loroa rini si Asa, meke vagia rini sa kolu meke seke nia pa batuna.
31 Beto va sisire gunia rini, si va gorea rini sa poko ziṉara, meke va
sage pule nia rini sari Nana poko soti telena, meke tiqe turaṉa vura
nia rini pude la va matea pa korosi.

* **27:24** Diut 21:6-9

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Maka 15:21-32; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)

32 Sipu korapa topue vura la rini, si tutuvia rini si keke tie pa popoa
Saerini, pozana si e Saimone. Garunu zukuru ia ri na solodia si asa
pude palekia sa korosi te Zisu.
33 La kamoa rini sa vasina sapu Qoloqota pozana, ginuana asa si na
vasina batu* tomate.
34 Vasina si ponia vaeni rini sapu heni nia tiṉitoṉa pasa rini. Ba
totoso liṉiliṉi podekia mo Zisu, si korona napo ia Sa.*
35 Meke poka nia rini pa korosi si Asa, beto meke vari hia ni rini pa
mudumudukeda sari Nana poko.*
36 Beto hoi si habotu kopukopu nia rini si Asa vasina.
37 Kali sage koasa batuna Sa si ta veko sa kinubekubere sapu tozia
sa tinazutuna Sa, sapu guahe: "HIE SE ZISU, SA BAṈARA TADINA TIE
ZIU," gua.
38 Meke karua tie hikohiko si somana ta poka pa hopeke dia korosi,
keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.
39 Sari na tie pu ene hola si qenoqeno batudi meke pesipesia rini se
Zisu.*
40 Meke zama si arini, "Agoi sapu kote huarana sa Zelepade, meke
kuri pulea pa ka ṉeta rane, gua! Ego harupu pule nigo ko, mamu gore
mae koasa korosi sana be na Tuna Tamasa si Goi!" gua si arini.*
41 Sari na ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke na koimata tadi na tie Ziu ba va sisire gunia tugo rini se Zisu,
42 meke zama si arini, "Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka harupu
pule nia! Lopu Asa tu sa Baṉara tadi pa Izireli? Be boka gore mae Sa
pa korosi kamahire, si kote va hinokaria gita.
43 Raṉea Sa sa Tamasa meke poza pule nia 'Tuna Tamasa' gua. Ego,
mada dogoria be kote hiva harupia Tamasa si Asa kamahire," gua si
arini.*
44 Kamo koari karua tie hikohiko sapu sigoto turaṉi Sa pa korosi, ba
somana zamazama ṉoṉovala la gua tugo koa Sa.

Sa Minate te Zisu
(Maka 15:33-41; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)

45 Meke pana kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa,
padana ka ṉeta aoa.
46 Sipu kamoa ṉeta koloko, si kabo velavela se Zisu, *"Ilai, Ilai lema
sabakatani?"* Na ginuana sa si guahe: "Qua Tamasa, Qua Tamasa, na
vegua ke veko pani Au tu Goi?" gua.*
47 Kaiqa rina tie pu turu vasina si avosia ri sapu gua asa, meke zama
si arini, "Korapa tiokia Sa se Ilaiza," gua.
48 Keke arini si tuturei la vagia si keke puha, meke poṉa va bobosia
sa pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, beto meke huhuku
sage la nia sa pude podekia va napo nia se Zisu, gua.*
49 Ba zama sari kaiqa, "Aqa paki, mada dogoria, hokara kote mae
harupia e Ilaiza Sia," gua si arini.

---

* **27:33** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere si guana batu tomate.
* **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18 * **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Zn 2:19 * **27:43** Sam 22:8 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21

50 Meke kabo va ululae pule se Zisu, meke tiqe luaria Sa sa sinino.
51 Pa totoso asa si ta rikata rua sa poko gobana sa Lose Hopena pa
korapana sa Zelepade pa Zerusalema podalae panauluna meke kamo
pa hubina. Niu sa pepeso, meke viqala sari na patu.*
52 Sari na lovu si tukele, meke sokudi rina tie te Tamasa saripu ele
mate si tava toa pule.
53 Luara vekoi rini sari na dia lovu, meke pa mudina sa tinoa pule te
Zisu pa minate, si la si arini koa sa vasileana hope sapu pa Zerusalema,
meke soku tie dogori vasina.
54 Sa palabatu tadi na solodia meke sari nana tie varipera si matagutu
sisigiti sipu dogoria rini sa niu, meke sari ginugua pule saripu ta evana,
meke zama si arini, "Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie," gua
si arini.
55 Soku barikaleqe saripu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli pude toka nia
si Asa, si koadia vasina. Turu pa seuna si arini meke donodono la.*
56 Ari Mere pa vasileana Magidala, meke e Mere sapu tinadia ari
Zemisi e Zosepa, meke sa barikaleqe te Zebeti si koa somanae koari
kasa barikaleqe arini.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Maka 15:42-47; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

57 Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae kamo se Zosepa, sapu keke
tie tagotago pa vasileana Arimatia. Na keke disaepeli tugo te Zisu si
asa.
58 La koe Paelati si asa meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu. Va malumia
Paelati pude vala nia koe Zosepa si Asa.
59 Ke la va gore vagia Zosepa si Asa meke hade nia poko keoro viana
sa.
60 Meke la vekoa sa pa nana lovu soti telena, sapu vaquru horea
mo sa pa kali toqere. Beto asa si topili tuku la nia sa si keke patu
nomana pa sasadana sa lovu, meke taloa nana. 61 Se Mere pa vasileana
Magidala, meke keke Mere pule si habotu tia la dia koasa lovu.

Sa Puku Tie Kopu Koasa Lovu

62 Meke sipu kamo pule keke rane, sapu sa rane Sabati si mae koe
Paelati sari na nati hiama, na Parese.
63 Zama si arini, "Banara, lopu mulini nia gami sa zinama tanisa tie
kokohana sana sipu lopu ele mate Sa; zama si Asa, 'Pana hola neta
rane si kote toa pule pa minate si Asa,' gua.*
64 Ke mamu garunu nia tie kopu sa lovu pude kopu totoko nia
osolae kamoa sa rane vina neta, pude madi lopu la hiko vagia ri Nana
disaepeli sa tinina beto meke la kokoha koari na tie sapu 'Ele toa pule
si asa pa minate,' gua. Meke sa kinohakoha vina betobeto asa si kote
kaleana hola nia sapu kekenu," gua si arini.
65 Meke zama se Paelati, "La vagi kaiqa tie kopu mamu kopu totoko
nia sa lovu, gua sapu bokaia gamu," gua si asa.
66 Ke taluarae si arini meke la tokoro va nabu valeania rini sa patu
tukuna sa lovu, meke veko nia tie kopu rini si asa pude kopu totoko
nia.

---

* **27:51** Ekd 26:31-33 * **27:55** Lk 8:2-3 * **27:63** Mt 16:21, 17:23, 20:19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

28

Sa Tinoa Pule te Zisu pa Minate
(Maka 16:1-10; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)

1 Pa vaqavaqasa rane Sade, pa mudina sa rane Sabati, si topue la
sari Mere sa barikaleqe pa vasileana Magidala, meke keke Mere pule,
pude la hopiki nia sa lovu, gua.
2 Pa totoso asa si kamo va hodaka gana si keke niu lavata. Gore mae
pa maṉauru si keke mateana te Tamasa meke la topili pania sa sa patu
tukuna sa lovu, meke habotu hake nana koasa patu.
3 Sa dinoṉona Sa si malara guana kapi, meke sari Nana poko si keoro
sisigiti guana sinou.
4 Sari tie kopu si matagutu sisigiti, ke neneqara si arini, meke doṉo
guana tie matedi.
5 Meke zama la koari karua barikaleqe sa mateana, “Mi lopu
matagutu, gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu, se Zisu sapu tava
mate pa korosi.
6 Ba lopu koa tani si Asa. Ele toa pule tu si Asa, gua tugo sapu ele
tozia Sa. Mae mamu dogoria sa vasina pu eko Sa.
7 Tuturei la kamahire mi la tozi ni sari kasa Nana disaepeli, sapu ele
toa pule tu si Asa pa minate, meke korapa la va kenue koa gamu pa
Qaleli si Asa. Vasina tu kote la dogoria gamu. Mi lopu muliṉi nia gua
sapu tozini gamu rau hie,” gua sa mateana.
8 Ke tuturei taluarae pa lovu sari karua. Matagutu dia, ba qetuqetu
hola dia tugo; meke totoso haqala la sari karua pude la tozi ni sari kasa
Nana disaepeli, gua,
9 si tutuvu va hodaki Zisu sari karua, meke zamai Sa, “Mi koa bule,”
gua si Asa. Meke mae hoqa todoṉo koa Sa sari karua, tuqei rini sari
nenena, meke vahesia rini si Asa.
10 Meke zama la i Zisu, “Mi lopu matagutu, la mamu tozi ni sari kasa
tasiqu pude topue la pa Qaleli. Vasina tu si kote dogorau rini si Rau,”
gua si Asa.

Sa Tinozi tadi na Tie Kopu pa Lovu

11 Meke sipu korapa ene pule la sari na barikaleqe, si pule la pa
Zerusalema sari kaiqa rina solodia pu kopu koasa lovu, meke la vivinei
ni rini koari na ṉati hiama sari doduru ginugua saripu ta evaṉa.
12 Meke varigara sari na ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu, meke
pada ia rini gua sapu kote taveti rini. Poni va soku ni poata rini sari
kasa solodia pu kopu koasa lovu,
13 meke zamai rini, “Kote zama guahe si gamu: Totoso korapa puta
gami pana boṉi, si mae hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina, mi gua.
14 Meke be avoso nia sa Qavuna sa ginugua asa, si kote podekia gami
pude zama ia si asa, sapu lopu sea si gamu, ke lopu kaqu kamo pa
tinasuna si gamu,” gua si arini.
15 Ke vagia rina solodia sa poata, meke lulia tugo rini gua sapu tozi
ni rina ṉati hiama koa rini. Ke sa inavoso gua tu asa si ene koari na
tie Ziu, kamo pa rane ṉinoroi.

Vura koari Nana Disaepeli se Zisu
(Maka 16:14-18; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

16 Meke topue la sari na disaepeli koasa toqere pa Qaleli, vasina sapu
tozi ni Zisu pude la.*
17 Totoso dogoria rini se Zisu, si vahesia rini si Asa, ba kaiqa arini si
korapa nunala dia tugo.
18 Meke tata la koa rini se Zisu, meke zama, “Doduru n̲iniran̲ira pa
Man̲auru, meke pa pepeso si ele ta poni ni Rau.
19 Mi la gamu koari doduru butubutu pa ninae vasina. Mi va evan̲ae
ni Qua disaepeli si arini. Mi papitaiso i pa korapa pozana sa Tamada,
na Tuna meke sa Maqomaqo Hope.*
20 Mi va tumatumae ni si arini pude va tabei sari doduru gua saripu
tozi ni gamu Rau; meke kaqu koa somana koa gamu si Rau, osolae
kamoa na kamoa,” gua se Zisu.

* **28:16** Mt 26:32; Mk 14:28 * **28:19** TTA 1:8

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA MAKA

Sa Vinabakala

Pa pinodalaena sa Qosipeli te Maka, si ta kubere sari na zinama hire: "Hie sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa Tuna Tamasa." Koasa vivineina e Zisu si ta dogoro sa Nana ṉiniraṉira pa Nana tinavete meke Nana vina tumatumae. Hoke hipuru pani Sa sari na tomate kaleadi, meke taleoso ni Sa sari na tie koari na dia sinea. Tozi pule nia se Zisu, sapu Asa sa tie pu mae meke ponia sa Nana tinoa pa tinarupahadi rina tie pa sinea.

E Maka si tozi va toṉotia meke va bakalia sa vivineina e Zisu koari na tinavete pu ele taveti Sa, lopu tale koari Nana zinama na vina tumatumae mo. Sipu beto sa vivineina e Zone Papitaiso, meke sa pinapitaiso te Zisu, meke sa Nana tinoketoke, si toṉoto lamo si asa koasa tinavete salaṉa meke sa Nana vina tumatumae. Sipu ele hola soku ṉavulu rane si podalae gilana valeania rina disaepeli si Asa, ba sari na tie pu kanaia se Zisu, si hiva va matea si Asa. Koari na hinia 11 meke kamoa pa 16 si ta tozi vura, sapu gua ta evaṉa koe Zisu koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso. Koari na hinia hire, si ta kubere sa vivineina sa Nana minate pa korosi, meke sa tinuru pule.

Sari na kinubekubere koadi sapu gotogotodi si lopu koa sari na vesi pa Maka 16:9-20. Ta kubere si arini pa vari korapadi sari [ ] pa iniliri hie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Pinodalaena sa Inavoso Leana. Hinia 1:1-13
Tinavete ninabulu te Zisu pa Qaleli. Hinia 1:14 kamo hinia 9:50
Podalae pa Qaleli kamoa Zerusalema. Hinia 10:1-52
Sa vuiki vina betobeto pa korapana, meke pa valena Zerusalema. Hinia 11:1 kamo hinia 15:47
Sa tinuru pule te Zisu. Hinia 16:1-8
Sari na vinura koari na tie meke sa sinage pule pa Maṉauru tanisa Baṉara Toana. Hinia 16:9-20

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)

1 Sa pinodalaena sa Inavoso Leana, koasa guguana e Zisu Karisito, sa Tuna Tamasa,

2 gua tugo sa zinama sapu kuberia sa poropita Aisea sapu guahe:*
" 'Kote garunu kenue la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va nama ponigo sa siraṉa.'
3 Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega[d]:*
'Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasina pu kote ene si Asa,' gua."

4 Gua asa ke mae variva papitaiso[d], na tarae se Zone koa rina tie pa korapa soloso qega: "Mi kekere, koari na mia sinea, mi ta papitaiso, meke kote taleosoni gamu sa Tamasa koari na mia sinea," gua si asa.

---

* **1:2** Mal 3:1 * **1:3** Ais 40:3

5 Meke soku tie si varigara mae vasina, saripu mae guadi pa ninae
vasina pa popoa Ziudia, meke pa Zerusalema, pude va avosia se Zone.
Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke ta papitaiso koa sa si arini pa
Ovuku Zodani.
6 Na kalu kameli si poko nia e Zone, meke dokoho nia sa sa kapu
kurukuru tava popana, meke na kupokupo na zipale mo si henai sa.*
7 Hie sa inavoso sapu tozia sa koari na tie: "Asa sapu kote luli mudi
mae koa rau si arilaena hola nau si arau! Lopu garoqu rau si pude
kokopo gore meke rupahia sa Nana sadolo.
8 Papitaisoni gamu kolo mo rau, ba Asa tu kote papitaisoni gamu sa
Maqomaqo Hope," gua si asa.

Ta Papitaiso meke Ta Toketoke se Zisu
(Matiu 3:13 kamo hinia 4:11; Luke 3:21-22, 4:1-13)

9 Pa totoso asa si lopu ele seunae taluarae mae gua pa vasileana
Nazareti, koasa pinaqaha popoa pa Qaleli se Zisu, meke ta papitaiso si
Asa koe Zone pa Ovuku Zodani.
10 Meke sipu popa sage tugo Sa pa kolo, si dogoria Sa sa tukelena sa
Maṉauru, meke gore mae guana baruku sa Maqomaqo Hope koa Sa.
11 Meke ta avoso mae gua pa Maṉauru si keke mamalaiṉi, sapu
guahe: "Agoi tugo sa Tuqu Koleo sapu qetu hola nigo Rau," gua.*
12 Meke hinoqa turaṉa la nia sa Maqomaqo Hope pa soloso qega si
Asa.
13 Meke ka made ṉavulu puta rane si koa vasina, meke toketoke ia
Setani si Asa. Soku kurukuru pinomo si koa, ba kopu nia rina mateana
si Asa.

Tioki Zisu sari ka Made Tie Habu
(Matiu 4:12-22; Luke 4:14-15, 5:1-11)

14 Mudina sapu ta veko pa vetu varipusi se Zone, si la gua pa popoa
Qaleli se Zisu, meke tarae nia Sa sa Inavoso Leana te Tamasa, sapu
guahe:
15 "Sa totoso si ele kamo meke sa Biṉaṉara te Tamasa[d] si tata koa
gamu kamahire. Mi veko pani sari doduru mia kinaleadi; mi va
hinokaria sa Inavoso Leana!" gua si Asa.*
16 Meke sipu enene se Zisu pa raratana masa pa kopi Qaleli, si dogoria
Sa se Saimone meke se Aduru sa tasina; korapa vaqara dia, sina na
habu mo sa dia tinavete. 17 Tioko la i Zisu sari karua, "Mae luli Au,
maqu va tumatumaeni gamu habu tie!" gua si Asa.
18 Meke pa totoso tugo asa si luara vekoi ri kara sari dia vaqara,
meke lulia rini se Zisu.
19 Sipu ene rizu hite la Sa, si dogori Sa sari karua tamatasi, ari Zemisi
e Zone, sari karua tuna e Zebeti; korapa suraṉa pa dia koaka si arini,
na tuvaki sari dia vaqara.
20 Totoso dogori tugo Sa, si tioki Sa si arini; ke veko pania rini pa
koaka se Zebeti sa tamadia, meke sari dia tie habu ta tabaradi, meke
lulia rini se Zisu.

Sa Tie pu Ta Hilae Tomate Kaleana
(Luke 4:31-37)

---

* **1:6** 2 Baṉ 1:8 * **1:11** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 9:7; Lk 3:22 * **1:15** Mt 3:2

21 Meke sipu kamo se Zisu, meke sari Nana disaepeli pa vasileana
Kepaniami, si la pa sinaqoqi[d] pa rane Sabati si Asa, meke podalae va
tumatumae.
22 Meke magasa nia rina tie sa Nana vina tumatumae, sina koa ia na
ṉiniraṉira sa Nana vina tumatumae ura lopu hite kekeṉoṉo gua ari
tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese[d].*
23 Meke mae koa Sa pa sinaqoqi si keke tie pu ta higorae tomate
kaleana, meke velavela guahe:
24 "Kei, Zisu pa Nazareti! Sa si hiva taveteni gami Goi? Hiva mae va
mate gami gua? Gilanigo qua sapu sa Nabulu Hopemu te Tamasa si
Agoi!" gua si Asa.
25 Meke norea Zisu sa tomate kaleana, "Mokomoko, mu vura taloa
koasa tie sana!" gua si Asa.
26 Ke vata higoro ia sa tomate kaleana sa tie, ke neneqara sisigiti,
meke gagaemana sa tomate kaleana, meke vura taloa koasa.
27 Ke magasa hola sari doduru tie meke podalae varivari nanasi
teledia, "Na sa sapu guahe? Kaiqa vina tumatumae vaqura beka? Sina
koa ia ṉiniraṉira sa tie hie, ke boka avosia na va tabea rina tomate
kaleadi si Asa!" gua si arini.
28 Ke, sa inavosona Zisu, si lopu sana ta urahae la pa doduru vari
likohaena sa pinaqaha popoa pa Qaleli.

Soku Tie si Salaṉi Zisu
(Matiu 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Sipu taluarae pa sinaqoqi se Zisu meke sari Nana disaepeli,
somanae tugo sari Zemisi e Zone, si ene toṉoto la pa vetu tadi Saimone
e Aduru sarini.
30 Sa barikaleqe sapu sa roana e Saimone, si korapa eko nana pa
teqe, na moho nunuare si asa, ke tozi nia rini se Zisu.
31 Ke la si Asa, meke taṉinia Sa sa limana meke va tekulia. Totoso
asa si magogoso si asa, meke va togai sa si arini.
32 Pana veluveluna asa, sipu lodu sa rimata, si turaṉa mae ni rini
koa Sa sari doduru tie mohodi, na ta hilae tomate kaleadi.
33 Sari doduru tinoni koasa vasileana nomana sana, si varigara pa
sadana sa vetu.
34 Meke salaṉi Zisu sari sokudi tie pu ta razae votivotiki minoho,
meke soku tomate kaleadi si hipuru pani Sa. Ba lopu va malumi Sa
sari na tomate kaleadi pude zama, sina tumae nia dia sapu esei si Asa.

Tarae pa Qaleli se Zisu
(Luke 4:42-44)

35 Pana munumunu vaqavaqasa, sipu lopu ele kalalasa valeana sa
popoa, si taluarae pa vetu se Zisu, meke la pa keke vasina ivuluna
meke varavara.
36 Ba vura la hata ia e Saimone, meke ri kasa nana baere si Asa.
37 Meke sipu dogoria rini, si zama si arini, "Soku tie si korapa hata
igo," gua si arini.
38 Ba olaṉa la i Zisu si arini, "Aria, mada la koari kaiqa vasileana
pule. Ura koa rini ba kaqu tarae nia tugo Rau sa Inavoso Leana, sina
asa tugo si mae nia Rau," gua si Asa.
39 Ke ene kamoi Sa sari doduru vasileana pa Qaleli, meke tarae koari
na sinaqoqi, meke hipuru pani sari na tomate kaleadi.*

---

* **1:22** Mt 7:28-29 * **1:39** Mt 4:23, 9:35

Salaṉia Zisu si Keke Tie Popoquna
(Matiu 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Keke tie popoquna si mae koe Zisu, meke hoqa todoṉo pa kenuna
Sa. Tepa sisigitia sa si Asa pude toka nia, meke zama, “Be hiva Goi, si
boka va via* au mo Goi,” gua si asa.
41 Meke tataru sisigiti nia na hiva toka nia Zisu si asa, ke qaqama la
nia Sa sa limana, meke tiqua Sa si asa, meke zama, “Hiva tugo si Rau,
ke mu via tu ba goi,” gua se Zisu.
42 Koasa totoso tugo asa si ta salaṉa meke via sa tie.
43 Meke koasa totoso tugo asa si garunu taloa nia Sa, ba va balau ia
Sa,
44 “Avoso mae, mu lopu la vivinei pa tie, ba mu la vata dogoro pule
nigo koasa hiama[d] pude vilitigo. Mamu tavetia sa vina vukivukihi
vinulasa sapu tozia sa Tinarae te Mosese, pude va sosodea koari na
tie, sapu ele via si goi kamahire,” gua si Asa.*
45 Ba sipu taluarae sa tie, si podalae urahae nia mo sa sa inavoso, pa
doduru vasina. Gua ke lopu boka vura la koari na vasileana se Zisu
pude ta gilana koari na tie, ba koa mo si Asa koari na vasidi ivuludi,
ba mae mo koa Sa sari na tie pu mae guadi pa doduru vasina.

2

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona
(Matiu 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Hola kaiqa rane, si pule mae pa Kepaniami se Zisu, meke ene sa
inavosona sapu koa nana vasina si Asa, gua.
2 Ke soku hola sari na tie si varigara mae koasa vetu pu koa ia Sa, ke
loke vasi lolomo si koa, kamo la gua tugo pa kenuna sa sasada. Meke
tarae nia Sa sa zinama koa rini.
3 Totoso asa si paleke mae nia ri ka made tie si keke tie pu mate
kukuru tinina.
4 Ba lopu boka va nuquru la ia rini koe Zisu sa tie, sina sokua tie sa
korapa vetu; ke kakelia rini sa batu vetu, pa totosona puta Zisu, meke
va isu gore la ia rini sa tie pu ekona pa nana teqe.
5 Meke sipu dogoria Zisu nomana gua sa dia rinaṉeraṉe koa Sa, si
zama la ia Sa sa tie mohona, “Tuqu, ele taleosae sari na mua sinea,”
gua si Asa.
6 Ba kaiqa ri na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese pu habotu
vasina si balabala golomo pa bulodia,
7 “Na vegua ke zama guahe si Asa? Na va Tamatamasae pule nia si
Asa! Tamasa mo telena si boka taleoso ni sari na sinea[d]!” gua si arini.
8 Ba gilania Zisu pa korapa maqomaqona koasa totoso asa, sapu
gua korapa balabala ia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Na vegua
ke balabala i tu gamu saripu gua sara pa korapa bulomia?
9 Na sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala
koa gamu sapu tagoa Rau sa ṉiniraṉira? ‘Ele taleosae sari na mua
sinea?’ gua, ba ‘Turu, palekia mua teqe, mamu ene?’

---

* **1:40** Sa ginuana va via si ta salaṉa sa tie meke boka somana pule koari na tie te Tamasa.
* **1:44** Liv 14:1-32

10 Ba pude mi tumae nia gamu, sapu sa Tuna[d] na Tie si ari Nana
ṉiniraṉira pa pepeso, pude taleoso ni sari na sinea tadi na tie.” Meke
zama la si Asa koasa sapu mate kaiqa kukuru tinina,
11 “Zama igo Rau si goi, turu, palekia mua teqe, mamu la pa mua
vetu!” gua si Asa.
12 Sipu korapa doṉo la rini, si gasa turu sa tie, meke paleke vagia sa
sa nana teqe, meke ene taloa nana. Ke magasa beto sari doduru, meke
vahesia rini sa Tamasa, meke zama, “Namu lopu hite ele ta dogoro koa
gita si keketoṉa guahe!” gua si arini.

Tiokia Zisu se Livae
(Matiu 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Meke pule la pa raratana pa kopi Qaleli se Zisu, meke mae koa Sa
si keke puku vinarigara lavata, meke va tumatumae i Sa si arini.
14 Meke sipu ene hola la Sa, si dogoria Sa se Livae, sa tie hata takisi,
sapu na tuna e Alepiasi, korapa habotu nana pa vetu vasina hoke ta
vagi sa takisi. Meke zama la ia Zisu si asa, “Mae luli Au.” Totoso asa
si turu se Livae, meke lulia sa se Zisu.
15 Meke sipu korapa henahena pa vetu te Livae se Zisu, si sokudi rina
tie hata takisi, meke kaiqa tie kaleadi pule pu luli koe Zisu, meke sari
Nana disaepeli, si mae henahena turaṉia si Asa.
16 Kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese[d], saripu na
Parese[d], si dogorona se Zisu sapu korapa henahena turaṉi sari na tie
kaleadi, na tie hata takisi, si nanasa la koa ri Nana disaepeli, “Na vegua
ke henahena turaṉi tu Sa sari na tie gugua sara?” gua si arini.
17 Sipu avosi Zisu si olaṉa la i Sa si arini, “Sari na tie toa valeanadi
si lopu hata ia sa tie salaṉa, ba sarini pu mohodi mo. Lopu mae si Rau
pude tioki sari na tie toṉoto, ba sari na tie kaleadi tu,” gua si Asa.

Ninanasa pa Vina Madi pa Ginani
(Matiu 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Pa keke totoso sipu madi[d] sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke
sari na Parese, si mae nanasia ri kaiqa tie se Zisu, “Na vegua ke madi
pa ginani sari na disaepeli te Zone Papitaiso, meke tadi na Parese, ba
saripu Tamugoi si lopu madi tu?” gua si arini.
19 Meke olaṉa la i Zisu, “Vegua, hiva ni gamu sari na tie ta ruvatadi
koasa inevaṉa vinarihaba, pude mae somana ba lopu henahena?
Lokari! Sipu korapa koa turaṉia rini sa tie varihaba si lopu kaqu madi
si arini.
20 Ba korapa mae sa rane, pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini,
meke koasa totoso tu asa si kote madi si arini.
21 Loke tie si tuvaka la nia si keke kukuru poko vaqura koasa poko
koana, sina kote viziri sa poko vaqura, meke ta rikata palae koasa poko
koana, meke kote kaleana hola la tu sa rikata.
22 Meke loke tie si toṉo la nia sa vaeni vaqura koasa vovoina vaeni
koana, sina kote va puzakia sa vaeni sa vovoina koana, meke kote
kaleadi beto mo sari kara. Gua asa, ke sa vaeni vaqura si kaqu ta toṉo
la tugo koasa vovoina vaqura,” gua si Asa.

Guguana sa Rane Sabati
(Matiu 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Pa keke rane Sabati si ene hola gua koari na inuma huiti[d] se Zisu,
meke sari Nana disaepeli. Meke sipu ene gua pa korapa inuma huiti
si arini, si podalae rarusu vagi kiko huiti sari Nana disaepeli.*
24 Meke kaiqa rina Parese si zama la koe Zisu, "Dotu, na vegua ke
tavetia ri na mua disaepeli gua sapu lopu tava malumu pa nada tinarae
pude tavetia pa rane Sabati?" gua si arini.
25 Meke olaṉi Zisu, "Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa
baṉara Devita pukerane? Sipu ovia si asa meke sari nana tie,*
26 si nuquru la si asa pa korapana sa Ipi[d] Hopena te Tamasa, meke
vagia sa sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. E Abiata sina
hiama pa totoso asa. Koasa tinarae, si teledia mo rina hiama si hoke
hena ia sa bereti asa, ba hena ia Devita si asa, meke poni tugo sa sari
nana tie."*
27 Meke zama la i Zisu si arini, "Sa rane Sabati si na nabulu mo tana
tie, ba lopu sa tie si nabulu nia sa rane Sabati.
28 Gua asa, ke sa Tuna na Tie mo si Baṉara ni sari doduru tiṉitoṉa
meke kamo koasa rane Sabati tugo," gua se Zisu.

3

Salaṉia Zisu sa Tie pu Mate Limana
(Matiu 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Meke sipu pule la pa sinaqoqi[d] se Zisu, si koa nana vasina si keke
tie sapu mate limana.
2 Meke koadia tugo vasina si kaiqa tie pu hiva zutua si Asa pa sinea,
ke kopu totoko nia rini si Asa, pude dogoria be guana salaṉia Sa si asa
pa rane Sabati.
3 Meke zama la ia Zisu sa tie pu mate limana, "Sage mae, pa kekenu
tani," gua si Asa.
4 Meke nanasa la i Sa si arini, "Na sa si va egoa sa Tinarae te Mosese
pude tavetia gita pa rane Sabati? Pude tavete valeana, ba tavete va
kaleana? Pude harupia sa tinoa tana tie, ba pude va mate tie?"
Ba lopu va kulu si arini.
5 Ke bugoro si Asa, meke doṉo la i Sa si arini, ba talotaṉa sisigiti tugo
si Asa, sina luli dia hiniva sisigiti, meke sea si arini. Ke tiqe zama la
ia Sa sa tie, "Mu va nadoria sa limamu." Ke va nadoria sa sa limana,
meke leana pule si asa.
6 Meke taluarae pa sinaqoqi sari na Parese, meke la vari vivinei si
arini koari na puku tie pu zuka ia se Herodi[d] pude hata ia sa siraṉa,
gua pude va matea se Zisu.

Sa Puku Vinarigara Lavata pa Masa Qaleli

7 Meke sipu taluarae la pa kopi Qaleli se Zisu meke sari Nana
disaepeli, si luli mae koa Sa sa kobi tinoni lavata. Na mae guadi pa
Qaleli, pa Ziudia,
8 pa Zerusalema, meke pa popoa Idumea, meke pa kali gasa rimata
pa popoa Zodani, meke pa vari likohaedi rina vasivasileana nomadi
pa Taea meke Saedoni. Mae koe Zisu sari doduru tie hire, sina avoso
nia rini, sapu soku tinavete variva magasadi si taveti Sa, gua.

* **2:23** Diut 23:25 * **2:25** 1 Samuela 21:1-6 * **2:26** Liv 24:9

9 Soku sisigiti sari na tie, ke tozi ni Zisu sari Nana disaepeli, pude va
nama veko vala koa Sa si keke koaka, pude boka ilolo meke lopu ta
zukuru koari na tie, gua.*
10 Ura sokudi sari na tie si ele salaṉi Sa, ke zukuria rina tie mohodi
si Asa, pude tiqua, gua.
11 Totoso dogoria rina tie pu koai na tomate kaleadi si Asa, si hoqa
todoṉo pa kenuna Sa si arini, meke velavela va ululae guahe: "Agoi si
na Tuna Tamasa!" gua si arini.
12 Meke norei Zisu sari na tomate kaleadi, pude lopu tozia pa tie sapu
esei si Asa, gua.

Vizati Zisu sari ka Manege Rua Nana Apositolo
(Matiu 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Sage la pa keke toqere se Zisu, meke tioko varigara ni Sa vasina
sarini pu hiva ni Sa, ke mae koa Sa si arini.
14 Vizati Sa sari ka manege rua, sapu poza ni apositolo[d] Sa, meke
zama guahe si Asa koa rini, "Ele vizata gamu Rau pude koa koa Rau si
gamu, meke kote garunu vurani gamu tugo Rau pude la tarae,
15 meke kote tagoa gamu sa ṉiniraṉira pude hipuru palae tomate
kaleadi," gua si Asa.
16 Hire sari na pozadi ri ka manege rua, saripu vizati Sa pude na
apositolo. E Saimone (sapu poza nia Pita, e Zisu);
17 e Zemisi meke e Zone, sari karua tuna e Zebeti, (saripu poza ni
Boaneaqesi e Zisu; sa ginuana sina tuna paka maṉauru).*
18 Aduru, Pilipi, Batolomiu, Matiu, Tomasi, Zemisi sa tuna Alepiasi,
Tadeasi, Saimone sa Tie Zeloti*,
19 meke Ziudasi Isikarioti, sapu qoraqora nia se Zisu.

Zisu meke Belozibabi
(Matiu 12:22-32; Luke 11:14-23, 12:10)

20 Totoso asa si kekere pule la pa Kepaniami se Zisu, meke nuquru
si Asa koasa vetu sapu hoke koa ia Sa. Meke varigara pule mae sari
kobi tinoni, ke loke Nana totoso pude henahena se Zisu meke sari Nana
disaepeli.
21 Totoso avoso nia sa tinana meke sari na tasina, sapu gua asa si
topue la si arini pude tuqea meke vagi taloa nia sina zama sari na tie,
"Ele pekipeki sa tie sana!"
22 Kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, pu mae
guadi pa Zerusalema si zama, "Koaia Belozibabi[d] si Asa. Sa baṉaradi
rina tomate kaleadi na ponia ṉiniraṉira si Asa pude hipuru palae
tomate," gua si arini.*
23 Ke tioko vagi Zisu sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, meke va tumatumae ni Sa koari na parabolo[d], meke zama,
"Vegugua meke boka hipuru pania Setani se Setani?
24 Be paqaha pule nia telena si keke butubutu baṉara, si kote ta
huarae sa butubutu asa.
25 Be varivari paqahi si keke puku tatamana, si kote ta huarae sa
kinoa tatamana asa.

---

* **3:9** Mk 4:1; Lk 5:1-3 * **3:17** Gina ta pozae tuna paka maṉauru sina na tie pude tuture zama va ṉiṉira. * **3:18** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qinavuna pa Roma. * **3:22** Mt 9:34, 10:25

26 Ke be varipaqahi la pa hopeke pukuna sa butubutu te Setani, si
lopu kaqu turu hola la si asa, ba kote ta huarae, meke beto mo si asa.
27 Loke tie si boka gasa nuquru la pa korapa vetu tanisa tie n̲in̲ira*,
meke hikoi sari nana likakalae, be lopu pusi kenu pakia sa sa tie n̲in̲ira;
meke tiqe kote boka paleke vagi sa sari likakalae pa nana vetu.
28 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote boka taleosae mo sari
doduru sinea meke pinaraparan̲a tadi na tie.
29 Ba asa sapu paran̲ia sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu
taleosae, sina ele evan̲ia sa sa sinea sapu kaqu koa hola ninae rane ka
rane.”*
30 Zama gua asa se Zisu, sina kaiqa rina tie si zama guahe, “Koaia na
tomate kaleana si Asa,” gua.

Sa Tinana Zisu meke sari na Tasina Zisu
(Matiu 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Meke totoso asa si kamo sa tinana meke sari na tasina koreo e Zisu
pa vetu sapu koa ia Sa. Turu mo pa sada si arini, meke garunu nuquru
la tie pude tioko mae ia se Zisu, gua.
32 Na kobi tie si habotu vari likohae nia se Zisu, meke zama la si
arini koa Sa, “Tio, sa tinamu meke sari na tasimu si korapa hiva nigo
pa sada,” gua si arini.
33 Meke olan̲a la i Zisu si arini, “Ari sei sari tinaqu meke tasiqu?”
34 Meke don̲o la si Asa koa ri na tie pu habotu vari likohae koa Sa,
meke zama, “Don̲o mae! Hire sari tinaqu, meke sari tasiqu!
35 Asa mo sapu taveti sari hiniva te Tamasa, si na tasiqu koreo, na
tasiqu vineki, meke na tinaqu,” gua si Asa.

4

Sa Parabolona sa Tie Uma
(Matiu 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Meke va tumatumae pule se Zisu pa kapa masamasa Qaleli, meke
sa kobi tinoni sapu mae vari likohae koa Sa si noma hola, ke suran̲a
la koa pa keke koaka si Asa meke habotu Nana. Na alena pa kolo sa
koaka asa, ba sari tinoni si turu dia pa masa.*
2 Soku tin̲iton̲a si variva tumatumae ni Sa koari na parabolo, meke
zama guahe si Asa koa rini:
3 “Avoso mae! Keke tie uma si la, meke taburu ni sari na kiko pa
nana inuma.
4 Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa siran̲a,
meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini.
5 Kaiqa si hoqa la vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata
pepesona. Lopu seunae, si toa vura mae sari na linetelete, sina lopu
moata sa pepeso.
6 Ba totoso gasa mae sa rimata, si n̲adai si arini, ke harahara, sina
lopu gore va lohi sari na karosodi.
7 Kaiqa rina kiko si hoqa la vasina koa ia hilibubuku, ke toqolo sage
sari na hilibubuku, meke ilupu va matei si arini, ke loke vuadi.
8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leana, ke toqolo sage meke vua
katakata. Kaiqa si vua tolon̲avulu kiko koai, kaiqa si onomo n̲avulu,
meke kaiqa si keke gogoto.

* **3:27** Sa ginuana sa tie n̲in̲ira si e Setani. * **3:29** Lk 12:10 * **4:1** Lk 5:1-3

9 Ego, be ari taliṉa mia, si mi va avoso mae!” gua se Zisu.

Sa Ṉatidi gua rina Parabolo
(Matiu 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Totoso koa eke telena se Zisu, si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke gua tugo sari kaiqa pu avosi sari na parabolo, meke tepa ia rini si Asa, pude va bakali si arini.
11 Meke olaṉa la i Sa, “Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaṉara te Tamasa si ele ta poni atu koa gamu. Ba koari na votiki tie pu lopu somana koa gamu, si avosi mo pa parabolo si arini.
12 ‘Pude madi dodogorae,
ba lopu doṉo gilania,
pude madi avavosae,
ba lopu avoso gilania.
Ura be lopu gua asa arini,
si madi kekere la koe Tamasa,
meke kote taleoso ni Sa si arini,’” gua si Asa.*

Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma
(Matiu 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Meke nanasi Zisu si arini, “Vegua, lopu tumae nia tu gamu sa parabolona sa tie uma? Vea meke kote boka tumae ni gamu sari kaiqa parabolo pule?
14 Ego, sa tie uma si letea sa zinama te Tamasa.
15 Kaiqa tie si gua tugo rina kiko pu hoqa pa siraṉa; sipu avosia tugo rini sa zinama te Tamasa, si hinoqa mae se Setani meke vagi pania koa rini sa zinama.
16 Kaiqa tie pule si gua rina kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Ke sipu avosia rini sa Inavoso Leana, si lopu sana vagi qetuqetu nia rini.
17 Ba lopu soto va nabu pa bulodia sa zinama sina lopu va gore karoso si arini. Ke totoso raza mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si lopu sana luara pania rini si asa.
18 Kaiqa tie pule si gua tugo rina kiko pu hoqa pa vasina sapu koa ia hilibubuku. Arini si avosia sa Inavoso Leana,
19 ba sari na ilipuṉanana sa tinoa hie, na inokorodi rina tinagotago pa pepeso, meke kaiqa inoko'okoro pule, si mae pa korapa bulodia, meke hukatia sa Inavoso Leana, ke lopu boka vua pa dia tinoa.
20 Ba kaiqa tie pule si gua tugo rina kiko pu ta lete pa pepeso leanana, sipu avosia rini sa Inavoso Leana sana, si va tabea rini si asa, meke vua si asa pa dia tinoa: kaiqa toloṉavulu, kaiqa onomo ṉavulu, meke kaiqa pule si keke gogoto,” gua si Asa.

Sa Zuke pu Tava Opo Tamunu Lolu
(Luke 8:16-18)

21 Meke zama la koa rini se Zisu, “Vegua, hoke vagia sa tie sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, babe vekoa sa pa kauru teqe ululu? Vegua, lopu kaqu va hakea tu sa pa hakehakeana zuke sia?*
22 Gua sapu ta tome, si kaqu tava vura, meke sapu ta nobi tamunu, si kaqu ta kepuhu vura tugo.*
23 Asa sapu ari taliṉana, si mani va avoso mae!” gua si Asa.

---

* **4:12** Ais 6:9-10 * **4:21** Mt 5:15; Lk 11:33 * **4:22** Mt 10:26; Lk 12:2

24 Meke zama gua tugo hie si Asa koa rini, “Mi kopu, na va avoso
valeana mae koa Rau! Sa pada sapu ponia goi koari na tie, si asa tugo
padana sapu kaqu vagia goi koe Tamasa, ba kote hola nia tu sa pada
asa.*
25 Ura asa sapu ari nana ginilagilana si kote ta poni va soku, meke
asa sapu loke nana si sa vasinahite sapu tagoa sa ba kote ta vagi palae
koa sa.”*

Sa Parabolona sa Tinoqolo Tanisa Binaṉara te Tamasa

26 Meke zama tugo si Asa, “Sa Binaṉara te Tamasa si guahe: Sa tie
uma, si letei sari na kiko pa nana inuma.
27 Kamo sa boṉi meke rane, totoso puta si asa meke vaṉunu, si liho
meke toqolo sage sari na kiko, ba lopu gilania sa sapu vea meke ta
evaṉa sapu gua asa.
28 Sa pepeso telena si va toqolia sa linetelete meke vua; kekenu si
vura mae sa elelo, meke sa havorona, beto asa si na vuana, meke
mumudi si komiha si arini.
29 Sipu komiha sari na vuadi, si mae sari na tie pakepakete, sina ele
kamo sa totoso.”*

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Matiu 13:31-32,34; Luke 13:18-19)

30 Meke zama se Zisu, “Na sa kote va padapada nia gita sa Binaṉara
te Tamasa? Na parabolo sa kote va bakala nia gita si asa?
31 Gua mo hie si asa: Vagia keke tie si keke kiko masitadi, sapu hiteke
hola koari doduru kiko, meke letea sa pa pepeso.
32 Ba sipu ta lete sa, meke toqolo sage, si noma hola ni sa sari doduru
linetelete. Sari na lelaṉana si nomadi, ke sari na kurukuru tapuru si
mae tavete dia vori vasina, koari na lelaṉa aqaqorodi,” gua si Asa.
33 Meke sokudi sari na parabolo gugua hire, si zama ni Zisu koari na
tie, ba gua mo sapu boka gilania rini si tozi ni Sa.
34 Lopu hite keketoṉa sapu zama nia Sa koarini, sapu lopu ta tozi
pa parabolo, ba pana koa eke turaṉi Sa sari Nana disaepeli, si hoke va
bakala ni Sa koa rini sari na ginuadi rini.

Va Bulea Zisu sa Raneboṉi
(Matiu 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Koasa rane sana, sipu kamo mae sa veluvelu, si zama la i Sa sari
Nana disaepeli, “Aria, mada karovo la pa kali karovona sa kopi,” gua
si Asa.
36 Ke veko pania rini sa puku tinoni lavata, meke suraṉa sari kasa
disaepeli koasa koaka sapu ele suraṉia Zisu, meke luli turaṉia rini si
Asa. Kaiqa koaka pule si somana luli tugo koa rini.
37 Meke toka la si arini meke lopu sana raza mae gana sa givusu
ṉiburuna, ke puzaka nuquria na bogusu sa koaka meke podalae siṉi
ia ṉa kolo.
38 Ba se Zisu si puta pa tatavana sa koaka, eko Nana koa ke tarabatu.
Ke va vaṉunia rina disaepeli si Asa meke zama, “Titisa, tata mate si
gita! Ba lopu hite va galagalae tu si Goi?” gua si arini.
39 Ke tekulu se Zisu meke norea Sa sa givusu, “Mu noso!” Meke zama
la i pule Sa sari na bogusu, “Mu bule!” Ke noso hokara sa givusu, meke
bule nodolo sa kolo.

---

* **4:24** Mt 7:2; Lk 6:38 * **4:25** Mt 13:12, 25:29; Lk 19:26 * **4:29** Zol 3:13

40 Meke zama la i Zisu sari Nana disaepeli, “Na vegua ke matagutu
si gamu? Korapa loke mia rinaṉeraṉe tugo si gamu?”
41 Ba matagutu sisigiti si arini, meke vari zama pulei teledia, “Esei
sa tie hie, ke sari na givusu na bogusu, ba va tabea tu?” gua si arini.

5

Salaṉia Zisu si Keke Tie pu Ta Hilae Tomate Kaleadi
(Matiu 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Kamo la pa kali karovona sa kopi Qaleli pa popoa Qerasa se Zisu,
meke sari Nana disaepeli.
2 Meke totoso neti gore tugo Sa pa masa, si lopu sana vura mae gana
koari na bae popomunuana, si keke tie pude mae tutuvia se Zisu. Sa
tie hie si koa ia na tomate kaleadi,
3 na kokoana koari na bae popomunuana si asa. Loke tie boka va
noso ia, na seni ba lopu padana.
4 Ele soku totoso pusi nia seni rini limana na nenena, ba hoke kumati
sa sari na seni, meke mokui sari na aeana tava sage pa nenena. Loke
tie si ṉiṉira pada pude va noso ia.
5 Rane na boṉi si ene limilamae si asa koari na bae popomunuana,
meke koari na toqere, meke hoke gagaemana, na va bakora pule nia
pa patu ṉarudi si asa.
6 Sipu koatu sa pa seu si dogoria sa se Zisu, meke haqala mae
kokotuṉu pa kenuna Sa.
7 Meke velavela va ululae si asa meke zama, “Zisu, Tuna sa Tamasa
Ululuna Hola! Nasa si hiva nia Goi koa rau? Pa pozana Tamasa, si tepa
igo rau, pude Mu lopu va kilasa au pa tinasigiti!” gua si asa.
8 Ura ele zama ia tu Zisu si asa, “Tomate kaleamu, mu vura taloa
koasa tie hie!” guni nia Sa.
9 Meke nanasia Zisu si asa, “Esei sa pozamu?”
Meke olaṉa sa tie, “E Rerege sa pozaqu, sina na soku mami si gami!”
gua si asa.
10 Meke tepa ososo nia sa se Zisu, pude lopu hitu lani pa votiki popoa
pa seu sari na tomate kaleadi, gua.
11 Koanana vasina si keke rovana boko lavata, sapu korapa ganigani
gedi pa kali toqere tata koa rini.
12 Meke tepa ia rina tomate kaleadi se Zisu, “Mu garunu lani gami
koari na boko, pude mami la nuquru koa rini,” gua si arini.
13 Ke va malumi Sa si arini, meke vura taloa si arini koasa tie, meke
la nuquru koari na boko. Tata karua tina sari na boko koasa rovana
sana, sapu haqala gorea rini sa kali taba meke la hoqa suvu pa kopi,
meke lodu mate beto.
14 Sari na tie pu kopudi rina boko si govete, meke la tozia rini sa
inavoso koasa vasileana, meke koari na tie pa vari likohaena sa popoa
sana. Ke vura la sari na tie pude dogoria gua sapu ele ta evaṉa.
15 Meke totoso mae si arini koe Zisu, si dogoria rini sa tie pu koa ia
na rerege, pokopoko valeana na gilae, meke habotu nana, ke matagutu
sarini.
16 Ba arini pu dogorona sapu gua ta evaṉa koasa tie pu nuquria na
rerege, meke gua sapu ta evaṉa koasa rovana boko, si vivinei nia koari
na tie.
17 Ke tepa ososo nia rina tinoni se Zisu, pude rizu taloa pa dia popoa.

18 Meke totoso korapa va namanama suraṉa pa koaka se Zisu, si mae
tepa luli koa Sa sa tie pu tiqe luaria na rerege, “Va malumau maqu luli
qua koa Goi,” gua si asa.
19 Lopu va malumia Zisu, ba tozi nia Sa, “Lokari, mu pule la pa
mua popoa, koari na turaṉamu, mamu vivinei nia koarini sa tinokae
nomana, meke sa Nana tataru va tukana sapu tavetia Tamasa koa goi,”
gua si Asa.
20 Ke taluarae sa tie, meke ene gua pa doduru vasileana pa korapa
popoa Dikapolisi, meke vivinei nia sa sa tinokae nomana sapu tavetia
Zisu koasa. Meke magasa hola sari doduru tie.

Sa Tuna Vineki e Zaerasi meke sa Barikaleqe pu Tiqua sa Poko te Zisu
(Matiu 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Meke sipu karovo pule pa kali karovona sa Kopi Qaleli se Zisu, si
mae vari likohae nia keke puku vinarigara lavata si Asa pa masa.
22 Meke mae kamo se Zaerasi sapu keke rina koimata koasa sinaqoqi
koasa vasileana sana. Totoso dogoria sa se Zisu, si todoṉo pa nenena
Sa si asa,
23 meke tepa ososo nia sa se Zisu, “Sa tuqu vineki si moho sisigiti.
Mae mamu va opo nia limamu, pude mani magogoso na toa si asa!”
24 Ke luli koasa se Zisu, meke gua tugo sa puku vinarigara lavata, ke
zukuru varikali nia rini si Asa.
25 Koanana si keke barikaleqe sapu kamoa minoho* tana barikaleqe,
meke koa ta sigiti si asa ka manege rua vuaheni.
26 Soku tie salaṉa si ele dogori sa, meke doduru nana poata si ele
tabarani sa koa rini, ba si kaleana nono latu sa minoho koa sa.
27 Avoso nia sa sapu hoke salaṉa tie se Zisu, ke ene mae pa mudina
Sa si asa, pa korapana sa kobi tie.
28 Na balabala guahe si asa, “Be tiqua mo rau sa Nana poko, ba kote
ta salaṉa qua mo si rau,” gua si asa.
29 Meke totoso tiqua sa sa Nana poko, si ta salaṉa mo sa nana minoho,
meke va nonoga ia tu sa pa korapa tinina, sapu ta salaṉa si asa koasa
nana tinasuna.
30 Meke tumae va hodaka nia Zisu sapu vura taloa koa Sa sa
ṉiniraṉira, ke taliri la koasa kobi tie si Asa, meke nanasa, “Esei tiqua
sa Qua poko?” gua.
31 Ke zama sari Nana disaepeli, “Dotu, sa kobi tinoni lavata si korapa
zukurigo, ba vegua ke boka nanasa tu si Goi sapu, ‘Esei tiqu Au?’ gua.”
32 Ba doṉo hatahata ia tugo Zisu, sina hiva gilania Sa sapu esei tugo
tiqua si Asa, gua.
33 Tumae nia sa barikaleqe gua sapu ta evaṉa koasa, ke matagutu
sisigiti na neneqara si asa, ke la kokotuṉu pa kenuna Zisu, meke
helahelae nia sa sa hinokara koa Sa.
34 Meke zama la koa sa se Zisu, “Tuqu, sa mua rinaṉeraṉe si ele
salaṉigo. Mu lopu talotaṉa, mu taloa pa binule, ele ta salaṉa si goi
koasa mua tinasuna,” gua si Asa.
35 Sipu korapa zama koasa barikaleqe se Zisu, si mae kamo mo si
kaiqa tie, pu taluarae mae guadi pa vetu te Zaerasi, meke tozi nia rini
si asa, “Sa tumu vineki si ele mate tu, ke mu lopu va tupitia pude va
mae ia sa Titisa,” gua si arini.

---

* **5:25** “Kamoa minoho tana barikaleqe” ginuana si va goregore ehara.

36 Ba lopu va gunagunana ni Zisu sari dia zinama, ba tozi nia Sa se
Zaerasi, “Mu lopu matagutu, ba mu va hinokara mo,” gua si Asa.
37 Loke tie si va malumu luli Sa koa Sa, ba sari Pita, e Zemisi meke e
Zone mo, sapu sa tasina e Zemisi.
38 Totoso kamo la rini pa vetu te Zaerasi, si dogori Zisu viṉohaedi sari
kobi tie vasina pu korapa takatakala pa mate, meke kabo va ululae.
39 Meke sipu nuquru Sa, si zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke
takatakala, na kabo sisigiti si gamu? Lopu mate sa koburu sana, na
puta gana mo!” gua si Asa.
40 Ba hegehegere nia rini si Asa, ke hitu vura betoni Sa si arini. Sari
ka ṉeta Nana disaepeli mo, meke sari karua tiatamana sa koburu, si
turaṉa nuquru lani Sa pa korapa lose, vasina korapa eko sa koburu.
41 Taṉinia Sa limana sa koburu meke zama ia Sa si asa, “Talitha,
koum*,” gua. Sa ginuana si, “Vineki hite, zama igo Rau si goi, mu
tekulu!”.
42 Meke pa totoso tugo asa si tekulu si asa, meke ene vari likohae nia
sa sa lose, ke magasa sisigiti si arini. Ka manege rua vuahenina si asa,
pa totoso asa.
43 Ba va balaui Zisu si arini, pude lopu vivinei nia koari na tie
sapu gua ta evaṉa, meke zama si Asa, “Mi ponia ginani pude mani
henahena,” gua si Asa.

6

Ta Kilu pa Nazareti se Zisu
(Matiu 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Taluarae vasina se Zisu si pule la pa Nazareti, meke lulia ri Nana
disaepeli si Asa.
2 Meke sipu kamo sa rane Sabati, si podalae va tumatumae si Asa
pa sinaqoqi. Meke soku tie pu avosia si magasa beto. Zama si arini,
“Pavei vagi ni sa tie hie sari doduru pu gua hire? Na ginilagilana sa si
ta poni nia Sa, meke vegugua ke boka va vura tinavete variva magasadi
tu Sia?
3 Nake na kamada mo si Asa? Na tuna mo e Mere, meke na tasidia mo
ari Zemisi, Zosepa, Ziudasi meke Saimone, meke sari na tasina vineki
si koadia mo hire?” gua si arini. Ke lopu va hinokaria rini si Asa.
4 Meke zama se Zisu koarini, “Na poropita si ta pamaṉae koari
doduru vasina, ba lopu pa nana popoa soti, na turaṉana, na nana
tatamana soti,” gua si Asa.*
5 Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, ba va
opo ni limana mo Sa si kaiqa tie mohodi, meke tava magogoso si arini.
6 Meke magasa sisigiti ni Zisu, sina lopu va hinokaria rini si Asa.

Garunu Vura ni Zisu sari ka Manege Rua Disaepeli
(Matiu 10:5-15; Luke 9:1-6)

Ke ene va tumatumae se Zisu koari na vasivasileana.
7 Meke tioko varigara mae ni Sa koa Sa sari ka manege rua disaepeli,
meke paqaha rurua i Sa, meke garunu taloa ni. Poni ni ṉiniraṉira Sa,
pude hipuru pani sari na tomate kaleadi,

---

* **5:41** Zinama Arameiki. * **6:4** Zn 4:44

8 meke tozi ni Sa, “Mi lopu palekia keketoṉa pa mia inene la, lopu
paleke vinabeo, na huneke, loke poata pa mia vovoina, ba mi hopeke
paleke kolu hodu mo.*
9 Va sagei mia sadolo, ba lopu va sage varitomoi poko*.
10 Koasa vetu vasina va kamo gamu rini pude koa, si mi koa vasina
osolae taluarae si gamu koasa vasileana asa.
11 Meke be korodia va kamo gamu na avoso gamu rina tie pa keke
vasileana, si mi tavusu pania sa kavuru pa nene mia pana taluarae
gamu, pude na vina balau la koa rini, sapu kaqu va kilasi Tamasa si
arini,” gua si Asa.*
12 Meke vura la si arini, meke tarae koari na tie, pude di kekere, na
luara pani sari dia sinea.
13 Meke soku tomate kaleadi si hipuru pani rina disaepeli, meke
va boboso ni oela rini sari na tie mohodi, pude ta salaṉa si arini pa
ṉiniraṉira te Tamasa.*

Sa Minate te Zone Papitaiso
(Matiu 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 Meke avoso ni sa Baṉara Herodi sari doduru gua pu taveti Zisu,
sina sa inavosona Sa si ele ta gilana pa doduru popoa. Kaiqa rina tie si
zama, “Ele toa pule se Zone Papitaiso! Gua asa ke koa ia na ṉiniraṉira
si Asa, pude taveti sari tinavete variva magasadi,” gua.*
15 Kaiqa si zama, “Asa mo se Ilaiza,” gua. Ba ari kaiqa pule si zama,
“Na poropita si Asa gugua tugo rina poropita pukerane,” gua.
16 Ba totoso avoso nia Herodi sapu gua asa, si zama si asa, “E Zone
Papitaiso mo si Asa, sa tie sapu ele kupa pania rau batuna si toa pule!”
gua.
17 Sina e Herodi mo garunu nia tie se Zone, pude pusia, meke vekoa
pa vetu varipusi. Ta evaṉa si hie, koasa ginuana e Herodiasi, sa
barikaleqe tanisa tasina sapu se Pilipi, ba haba vagia Herodi.*
18 Ura tozi pilipule nia Zone Papitaiso se Herodi, “Lopu toṉoto koasa
tinarae te Tamasa pude haba vagia goi sa barikaleqe tanisa tasimu!”
gua.
19 Ke kukiti nia Herodiasi pude va mate ia se Zone Papitaiso, ba lopu
boka, sina koa gua koe Herodi.
20 Matagutu nia Herodi se Zone Papitaiso, sina gilania sa sapu na tie
toṉotona, na madina si asa. Ke lavelave nia sa pude lopu va matea e
Herodiasi si asa. Totoso avosi Herodi sari zinama te Zone Papitaiso si
hoke nunala si asa, gua ba hoke hiva avavoso nana koa sa.
21 Ba koasa rane podo te Herodi, si kamo sa lolomo leana sapu aqa
nia Herodiasi. Sari na palabatu nomadi pa qinavuna, meke tadi na tie
varipera, meke tadi na butubutu pa Qaleli, si ta ruvata la pude somana
henahena koasa inevaṉa.
22 Meke totoso nuquru la pekapeka sa tuna vineki e Herodiasi, si
qetu se Herodi meke sari na tie ta ruvatadi. Ke zama la koasa vineki
sa baṉara, “Mu tozi nau sapu hiva nia goi, maqu ponigo,” gua si asa.

---

* **6:8** Lk 10:4-11 * **6:9** Keke poko sote tomena na gelena si hoke va sagei rini. Be guana ibu sa popoa si hoke va sage varitomoe ni rini. * **6:11** TTA 13:51 * **6:13** Zem 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28; Lk 9:19 * **6:17** Lk 3:19-20

23 Meke zama va tokotokoro se Herodi koasa vineki, “Maqu tozi nigo,
be tiṉitoṉa sa sapu hiva nia goi, si kote poni nigo mo rau, be kukuruna
sa qua binaṉara gua goi, ba leana mo!” gua si asa.
24 Ke vura la nanasia sa vineki sa tinana, “Na sa si kote tepa ia rau?”
Meke olaṉa sa tinana, “Sa batuna e Zone Papitaiso,” gua si asa.
25 Meke tuturei ene pule la koasa baṉara si asa, meke zama, “Mu voi
mae nia kamahire pa keke besini, sa batuna e Zone Papitaiso!” gua si
asa.
26 Meke talotaṉa sisigiti se Herodi, ba lopu boka va karia sa si asa,
sina koa gua koari nana zinama tokotokoro pa kenudia ri doduru tie
ta ruvatadi.
27 Ke tuturei garunia sa sa solodia, pude paleke mae nia sa batuna e
Zone Papitaiso. Ke topue la pa vetu varipusi sa solodia, meke la kupa
vagia sa sa batuna e Zone Papitaiso.
28 Meke vekoa sa pa besini, meke la vala nia sa koasa vineki, meke
la vala nia sa vineki koasa tinana.
29 Sipu avoso nia rina disaepeli te Zone Papitaiso sapu gua asa, si la
palekia rini sa tinina, meke la vekoa pa keke lovu*.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)

30 Pule mae koe Zisu sari ka manege rua apositolo, meke tozi rini
koa Sa sari doduru gua pu taveti na variva tumatumae ni rini.
31 Soku hola sari na tie pu ene la, mae, gua, ke loke nana totoso pude
henahena paki se Zisu meke sari Nana disaepeli. Ke zama la koa rini si
Asa, “Aria, mada la pa keke vasina ivuluna pude boka magogoso paki
si gamu,” gua si Asa.
32 Ke suraṉa pa keke koaka si arini, meke la pa keke vasina ivuluna.
33 Ba sokudi rina tie pu koadi pa ninae vasileana si dogori tokadi,
meke doṉo gilani rini, ke haqala rarata, meke kamo va kenue la koasa
vasina pu kote la ia rini.
34 Totoso gore se Zisu pa masa, si dogoria Sa sa puku tinoni lavata,
meke tataru sisigiti ni Sa, sina gua tugo rina sipi pu loke dia sepati[d] si
arini. Ke soku tiṉitoṉa si va tumatumae ni Sa koa rini.*
35 Totoso kamo sa veluvelu, si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke
zama, “Ele veluvelu sa popoa, meke na vasina ivuluna sa vasina hie.
36 Tozi ni sarini, pude la koari na vasivasileana tatadi, pude madi la
holu gedi ginani,” gua.
37 Ba olaṉa se Zisu, “Poni mo gamu.”
Meke zama si arini, “Baṉara, hiva nia Goi pude karua gogoto poata
siliva* si kaqu holu nia ginani gami, pude poni?” gua.
38 Ke nanasi Zisu, “Ka visa bereti si koa koa gamu? La mamu dogori
ko.”
Meke sipu la dogori rini, si mae tozi nia rini si Asa, “Ka lima bereti,
meke karua igana mo,” gua si arini.
39 Meke tozi ni Sa sari Nana disaepeli, pude paqapaqahi sari doduru
tie meke va haboti koasa duduli buma.

---

* **6:29** Sari doduru lovu tadi na tie Ziu si na bae ta horena pa patu pa kali toqere, kekeṉoṉo sa lovuna Zisu. * **6:34** Nab 27:17; 1 Baṉ 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mt 9:36 * **6:37** Karua gogoto poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie pa vesu sidara.

40 Ke habotu si arini, kaiqa pukuna si keke gogoto, meke kaiqa si
lima ṉavulu.
41 Meke vagi Zisu sari ka lima bereti, meke sari karua igana, meke
doṉo sage la pa Maṉauru, meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa,
meke vala ni Sa koari na disaepeli, pude va hia lani koari na tie, meke
gua tugo sari karua igana, si va hia beto lani Sa koari doduru.
42 Henahena sari doduru, meke deṉa valeana beto.
43 Meke pudiki va siṉi ni umumu bereti, na igana rina disaepeli sari
ka manege rua pili.
44 Sa ninaedi rini pu ta poni, si ari ka lima tina tie, ba lopu ta nae
sari na tamatina.

Ene pa Kolo se Zisu
(Matiu 14:22-33; Zone 6:15-21)

45 Meke beto asa si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude suraṉa pa
koaka, meke toka va kenue la pa Betiseda, pa kali karovona sa kopi
Qaleli, meke Asa si koa pude garunu taloa ni sari na tie.
46 Sipu ele va taloai Sa sari na tie, si sage la pa keke toqere si Asa
pude varavara.
47 Sipu kamo sa boṉi, si ele pa kokorapa lamana tu sa koaka, ba se
Zisu si koa telena pa toqere.
48 Meke doṉo la i Sa si arini korapa qelu na qelu, sina ṉiṉira sa
givusu kemua, ke pa kaiqa vari korapana ṉeta meke onomo koloko, si
ene mae koarini pa kolo se Zisu. Meke totoso tata ene hola ni Sa, si
arini,
49 si dogoria rini enena pa kolo si Asa, meke hokara na tomate gunia
rini, ke gagaemana si arini.
50 Matagutu sisigiti sari doduru totoso dogoria rini si Asa.
Ba hinoqa zama la koarini se Zisu, "Mi koa varane! Arau mo, mi
lopu matagutu!" gua si Asa. 51 Sipu suraṉa la pa koaka koarini si Asa,
si bule nana sa givusu. Ke magasa sisigiti sari na disaepeli.
52 Dogoria rini sa tinavete variva magasana koasa pinonidi ri ka lima
tina tie ba lopu ele tumae nia rini vea noma gua sa ṉiniraṉira te Zisu,
na pupuhu nia rini pa dia binalabala si asa.

Salaṉi Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti
(Matiu 14:34-36)

53 Meke sipu karovia rini sa kopi, si mae hogoto si arini pa
Qenesareti, meke sigotia rini sa dia koaka vasina.
54 Totoso taluarae rini koasa koaka, si doṉo gilania rina tie pa popoa
saṉa se Zisu.
55 Meke haqala la si arini pude va enea sa inavoso pa doduruna sa
popoa, ke be pavei vasina avoso nia rini koa si Asa, si paleki rini sari
na tie mohodi pa teqe, meke mae koe Zisu.
56 Meke doduru vasina pu la i Zisu koari na vasileana nomadi na
hitekedi, si paleke mae ni rina tie koari na vasina tana maketi sari na
tie mohodi. Meke tepa koa Sa si arini pude di tiqua rini sa hukihukirina
sa Nana poko, meke ari doduru pu tiquna Sa, si tava magogoso.

7

Sa Viṉa Tumatumae Koadi Tadi na Tie Ziu
(Matiu 15:1-9)

1 Kaiqa rina Parese meke kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, saripu mae guadi pa Zerusalema si varigara mae koe Zisu.
2 Meke dogori rini si kaiqa ri Nana disaepeli si boni limadi meke
henahena si arini, sina lopu ṉuzapa lima.
3 Sina sari na Parese, meke sari doduru tie Ziu, si lopu kaqu
henahena osolae ṉuzapa lima si arini lulia sa hahanana tana ṉuzapa
lima tadi na tiatamadia.
4 Meke lopu kaqu henai rini sari na ginani pu ta vagidi pa maketi,
osolae tava ṉuzapa paki si arini*. Soku tinarae gugua arini si luli rini,
gua sa hahanana ṉuzapa kapa, raro, vovoina kolo, meke na teqe, pa
dia hahanana viṉavia.
5 Ke nanasia rina Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese se Zisu, "Na vegua ke lopu luli rina Mua disaepeli sari na
hahanana tadi na tiatamada? Ura boni limadi, ba henahena gedi mo,"
gua si arini.
6 Meke olaṉa se Zisu, "Hinokara sapu gua zama nia Aisea pa ginua
mia gamu, sapu na tie sekesekei mia si gamu, gua tugo sapu ta kubere:*
'Sari na tie hire si va lavata Au rini pa beru dia,
ba seu koa Rau sari bulodi.
7 Gua hoboro mo sa dia viṉahesi mae koa Rau.
Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini
sari na vina turu tadi tie!' gua sa Tamasa.
8 Luara pani gamu sari tinarae te Tamasa, ba va tabei gamu sari na
tinarae tana tie."
9 Meke zama pule si Asa, "Tumatumae hola si gamu pude veko gore
ni sari Tinarae te Tamasa, pude kopu ni mo sari mia vina tumatumae
soti telemia.
10 Sina zama se Mosese, 'Mu va lavatia sa tinamu meke tamamu,'
meke 'Asa sapu zama ṉoṉovali sari tiatamana si kaqu tava mate,' gua.*
11 Ba sapu variva tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie
tagoa si keketoṉa pude boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa
sari karua, 'Sa tiṉitoṉa hie si Kobani' gua. (Sa ginuana si ele ponia rau
koe Tamasa, gua.)
12 Ke ele ta hukata mo si asa koasa mia vina tumatumae, ke lopu
boka toka ni sa sari na tiatamana.
13 Gua asa ke, koasa mia hahanana variva tumatumae koari kaiqa,
si va karia gamu sa zinama te Tamasa. Meke soku pule sari hahanana
seadi gugua hire si taveti gamu," gua si Asa.

Tiṉitoṉa pu Va Bonia sa Tie
(Matiu 15:10-20)

14 Meke tioko varigara pule mae ni Zisu koa Sa sari na tie, meke
zamai Sa, "Mi va avoso mae koa Rau si gamu doduru, mamu tumae
nia.
15 Loketoṉa sapu hena ia sa tie si va bonia si asa, ba sapu vura koa
sa tie, asa tu va bonia si asa.
16 Asa sapu ari taliṉana pude avosia, si mani avosia!"
17 Meke sipu taluarae Sa koasa kobi tie, meke la nuquru pa vetu, si
la nanasa nia ri Nana disaepeli koa Sa sa guguana sa vivinei hie.

---

* **7:4** Tava ṉuzapa paki si arini teledia babe sari na ginani ta holuholudi, ba pa zinama Quriki si lopu bakala sa zinama "arini", na ginani sia babe na tie. * **7:6** Ais 29:13 * **7:10** Ekd 20:12, 21:17; Liv 20:9; Diut 5:16

18 Meke zamai Sa si arini, “Vea, na korapa pupuhu gua tugo ari
doduru tie sara si gamu? Lopu gilania tu gamu sia? Loketoṉa hokara
sapu hena ia sa tie meke gore la pa tiana, si va bonia si asa.
19 Sina lopu nuquru la pa bulona si asa, ba pa korapa tiana mo, meke
vura taloa mo pa tinina,” gua se Zisu. (Koari na zinama sara, si tozia
Sa sapu sari doduru ginani si viadi, meke garo pude ta hena.)
20 Meke zama se Zisu, “Sapu vurana mae tu koasa tie, si va boni ia.
21 Ura vura mae pa korapa bulona sa tie, sari binalabala kaleadi pude
evaṉi si hire: na vinari riqihi, hinikohiko, vina mate tie,
22 binarabarata, pinuhi, meke doduru tinavete kaleadi; na sineke-
sekei, hahanana bonidi, kinonokono, zama va kaleana la koari na tie,
vinahesi pule, meke sa dinuviduvili.
23 Doduru tiṉitoṉa kaleadi arini si vura maedi pa korapa bulona sa
tie, meke va bonia si asa.”

Sa Rinaṉeraṉe Tanisa Barikaleqe Zenitailo[d]
(Matiu 15:21-28)

24 Meke taluarae koasa vasina asa se Zisu, meke topue la pa vasina
sapu tata pa Taea* pa popoa tadi na tie Zenitailo. Meke sipu kamo sa
vasina, si la nuquru pa keke vetu si Asa; na lopu hiva ta gilana koari
na tie, gua, ba lopu boka tome si Asa.
25 Meke keke barikaleqe, sapu sa tuna vineki si ta higorae tomate
kaleana, si avoso nia sa se Zisu, ke lopu sana mae meke kokotuṉu pa
nenena Sa.
26 Sa barikaleqe hie si na tie Quriki[d], ba na podona tu pa kali
pinaqaha Ponisia pa popoa Siria, meke tepa ia sa se Zisu pude hipuru
pania sa tomate kaleana koasa tuna vineki, gua.
27 Ba olaṉa la ia Zisu sa barikaleqe, “Lopu leana pude vagia sa ginani
tadi na koburu, meke oki lania koari na siki, ba maqu poni kekenui tu
sari na koburu,” gua si Asa.
28 “Hinokaramu Baṉara, ba sari na siki pa kauru tevolo ba hoke
henai tugo sari na umumu ginani pu hoke va hoqai rina koburu,” olaṉa
gua sa barikaleqe.
29 Ke zama se Zisu koasa, “Sina gua asa sa mua inolaṉa, ke mamu
pule la pa mua vetu. Sa tomate kaleana si ele taluarae tu koasa tumu
vineki,” gua si Asa.
30 Pule la si asa pa nana vetu, meke dogoria sa sa tuna korapa eko
nana pa nana teqe. Ele luara ia tu sa tomate kaleana si asa.

Salaṉia Zisu sa Tie Pokana

31 Taluarae se Zisu koari na popoa pa Taea, meke ene pa korapa
Saedoni, meke gore la pa Kopi Qaleli, meke la koasa pinaqaha popoa
Dikapolisi.
32 Vasina si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie sapu nuli,
meke lopu boka zama valeana, meke tepa ososo nia rini se Zisu pude
va opo nia limana meke salaṉia, gua.
33 Ke turaṉa vata kalea Zisu sa tie, seu koasa vinarigara tie, meke va
nuquru ni kakarutuna Sa sari na taliṉana. Beto si va boboso nia loro
Sa sa kakarutuna, meke tiqua Sa sa meana sa tie.

* **7:24** Kaiqa kinubekubere koadi tozia si la pa Taea meke Saedoni, gua.

34 Meke eṉa sage la pa Maṉauru se Zisu, meke siṉo maṉini, meke
zama la koasa tie, “Epipata,” sa ginuana si Mu tukele! gua.
35 Koasa totoso tugo asa si boka avavosae sa tie, meke sa meana si
ta rupaha, meke podalae zama va bakala si asa.
36 Meke tozi ni Zisu sari na tie pude lopu vivinei nia pa tie gua sapu ta
evaṉa, ba totoso tozi pilipule ni Sa pude di lopu tozia gua, si la urahae
valeana nia tu rini sa inavosona.
37 Meke magasa hola sari doduru tie, “Doduru tiṉitoṉa sapu taveti
sa tie hie, si tavete valeana betoi Sa. Asa sapu nuli si va avavosae ia
Sa, meke sapu poka si zama,” gua si arini.

8

Poni Zisu sari ka Made Tina Tie
(Matiu 15:32-39)

1 Koari na rane arini si varigara mae pule si keke vinarigara lavata,
meke loketoṉa hokara gedi ginani. Ke tioki Zisu sari Nana disaepeli,
meke zama,
2 “Tataru ni Rau sari na tie hire, sina ka ṉeta rane si ele koa koa Rau
si arini, meke kamahire si loke gedi ginani.
3 Be lopu ta poni si arini meke va pulei Rau si kote mabubulu si arini
koari na dia inene la, sina kaiqa arini si mae guadi pa seu,” gua si Asa.
4 Meke nanasia ri Nana disaepeli si Asa, “Pavei si kote boka vagi
ginani si gami koasa popoa qega hie, sapu padana pude poni betoi sari
doduru tie hire?” gua si arini.
5 Meke nanasi Zisu si arini, “Ka visa bereti si koa koa gamu?” “Ka
zuzuapa mo,” gua si arini.
6 Meke tiqe tozi ni Zisu sari na tinoni pude habotu pa pepeso. Beto
hoi si vagi Sa sari ka zuapa bereti, meke zama leana ni Sa koe Tamasa.
Meke videvidei Sa, meke valani Sa koari Nana disaepeli pude va hia i
koari na tinoni, ke tavete gua tugo asa sari na disaepeli.
7 Ka visavisa igana hitehite tugo si koa koa rini, ke zama leana ni
Zisu si arini, meke tozi ni Sa sari Nana disaepeli pude va hia i tugo
koari na tinoni.
8 Henahena meke deṉa valeana sari doduru. Beto asa si pudiki va
siṉi rina disaepeli si ka zuapa pili koari na umumu ginani koa holadi.
9 Sa ninaedi* rina tie mo, si ari ka made tina. Garunu pule ni Zisu
sari tie
10 meke suraṉa pa keke koaka si Asa meke sari disaepeli, meke toka
la gua pa popoa Dalamanuta si arini.

Tepa Tinavete Variva Magasana sari Parese
(Matiu 16:1-4)

11 Kaiqa Parese si mae koe Zisu, meke podalae varitokei koa Sa. Na
hiva podekia rini si Asa, ke tepa ia rini pude tavetia si keke tinavete
variva magasana, pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua.
12 Ba siṉo maṉini se Zisu meke zama, “Na vegua ke tepa tinavete
variva magasana sa sinage hie? Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu
loke vina sosode gua sana si kote ta poni nia sa sinage hie!” gua si
Asa.*

---

* **8:9** Lopu ta nae sari na barikaleqe na tudia, mamu tiroa Matiu 15:38. * **8:12** Mt 12:39; Lk 11:29

13 Veko pani Sa si arini, meke suraṉa pule la pa koaka si Asa, meke podalae toka karovo la pa kali karovona sa kopi.

Va Balau i Zisu sari Nana Disaepeli
(Matiu 16:5-12)

14 Muliṉi nia ari na disaepeli pude paleke va pada bereti, na keke mo si palekia rini pa koaka.
15 Meke tozi ni Zisu si arini, "Mi koa kopu na va balau koari na isiti* tadi na Parese meke te Herodi," gua si Asa.*
16 Meke vari zamai teledia sari kasa disaepeli, "Na loke gada bereti si gunia Sa," gua si arini.
17 Ba gilania Zisu gua sapu zama nia rini, ke nanasi Sa, "Na vegua ke vari zama nia tu gamu sapu loke gemi bereti, gua? Lopu dogoria tu gamu babe boka gilagilana tu si gamu? Korapa tutaka tu sari mia binalabala?
18 Nake ari mata mia, ba lopu boka dodogorae tu? Meke nake ari taliṉa mia tu, ba lopu boka avavosae tu?* Lopu boka balabala ia tu gamu
19 totoso videvidei Rau sari ka lima bereti, meke poni sari ka lima tina tie? Ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?"
"Ka manege rua," gua si arini.
20 "Meke sipu videvidei Rau sari ka zuapa bereti, meke poni sari ka made tina tie, si ka visa pili si va siṉi ni umumu ginani gamu?" guni Zisu si arini.
"Ka zuapa," gua si arini.
21 "Ba vegua, lopu ele gilania tu gamu?" guni Sa si arini.

Salaṉia Zisu sa Tie Behuna pa Betiseda

22 Totoso mae pa Betiseda si arini, si turaṉa mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke tie behuna, meke tepa ia rini si Asa pude va opo nia limana, gua.
23 Taṉini vagia Zisu limana sa tie behuna, meke turaṉa vata kalea Sa pa vasileana. Mudina sapu loro i Sa sari matana sa tie, si va opo ni limana Sa, meke nanasia Sa si asa, "Boka dogoria goi si keketoṉa?" gua si Asa.
24 Doṉo la sa tie meke zama, "Uve, boka dogori rau sari tie korapa ene la mae, ba lopu bakala. Guana huda enedi mo si arini," gua si asa.
25 Ke, va opo pule lani Zisu sari limana pa matana sa tie. Ke pa totosona asa si tukele sari matana meke dodogorae pule si asa, meke dogoro va bakali sa sari doduru likakalae.
26 Garunu pule la nia Zisu pa nana vetu, meke tozi nia Sa pude lopu pule la tozia pa vasileana Betiseda sapu gua tavetia Sa koasa.

Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito[d]
(Matiu 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Meke ene la gua koari na vasivasileana tata pa Sizaria Pilipae se Zisu meke sari Nana disaepeli. Meke koasa dia inene si nanasi Sa si arini, "Tozi Nau, esei guni Nau rina tie si Arau?" gua.

---

* **8:15** Sa ginuana sa isiti pa vesi hie sina vina tumatumae tadi na Parese meke te Herodi.
* **8:15** Lk 12:1 * **8:18** Zer 5:21; Izk 12:2; Mk 4:12

28 Meke olaṉa si arini, “Kaiqa si zama sapu e Zone Papitaiso si Agoi,
gua; ba kaiqa pule si zama, e Ilaiza, gua; ba kaiqa pule rini si zama,
sapu keke rina poropita pukerane si Agoi,” gua.*
29 Meke nanasi Sa si arini, “Ba gamu si vegua? Esei balabala Nau
gamu si Arau?”*
Meke olaṉa se Pita, “Agoi tugo sa Karisito,” gua si asa.
30 Meke tozi ni Sa si arini, “Lopu tozia pa keke tie sapu Arau sa
Karisito,” gua se Zisu.

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
(Matiu 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Meke podalae va tumatumaei Sa sari Nana disaepeli: “Sa Tuna na
Tie si kaqu koa tava sigiti, meke kaqu ta kilu koari na koimata tadi na
tie Ziu, na ṉati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, meke kaqu tava mate, ba hola ṉeta rane si kaqu toa pule si
Asa,” gua si Asa.
32 Tozi va bakala va leana nia Sa koarini sapu gua asa, ke vagi vata
kale ia Pita si Asa, meke podalae norea sa.
33 Ba taliri se Zisu, meke doṉo la koari Nana disaepeli, meke norea
Sa se Pita, “Taloa koa Rau Setani! Sa binalabala tamugoi si lopu mae
guana koe Tamasa, ba tana tie mo,” gua si Asa.
34 Meke tioko mae nia Zisu koa Sa sa vinarigara lavata, meke sari
Nana disaepeli, meke zamai Sa, “Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu
ruriti sari doduru nana ginugua soti telena; mani ovulu palekia nana
korosi*, meke luli Au.*
35 Ura asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa.
Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau pude tozia sa
Inavoso Leana, si kaqu vagia sa sa tinoa hola.*
36 Na lineana sa si kote va gavoria sa tie, be hiva tago ia sa sa
doduruna sa kasia popoa ba siana nia sa sa nana tinoa? Namu loketoṉa
hokara!
37 Loketoṉa si kote boka holu nia sa pude vagi pule nia sa nana tinoa.
38 Be keke tie koasa sinage kaleana, na va gugue hie, si kurekure Nau
si Arau, meke sari Qua zinama, si kaqu kurekure nia tugo sa Tuna[d] na
Tie si asa, pana mae si Asa* koasa tinolava ṉedalana tanisa Tamana,
somanae koari na mateana hopedi.”

9

1 Meke zama pule la si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu, kaiqa
gamu pu koa hire, si lopu kaqu mate, osolae dogoria gamu sa Binaṉara
te Tamasa pu mae somania na ṉiniraṉira.”

Ta Ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere
(Matiu 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Meke sipu hola ka onomo rane, si turaṉa lani Zisu pa keke toqere
ululuna sari Pita, Zemisi meke Zone, vasina koa teledia si arini. Meke
sipu korapa doṉo la rini, si ta ilirae ṉedala si Asa.*

---

* **8:28** Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **8:29** Zn 6:68-69 * **8:34** Sari zinama, *“Palekia nana korosi,”* ginuana si, mani va namanama pude koa ta sigiti pa linulina e Zisu, kekeṉoṉo gua na minate pa korosi. * **8:34** Mt 10:38; Lk 14:27 * **8:35** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * **8:38** *“Pana mae si asa,”* ginuana si pana pule mae se Zisu. * **9:2** 2 Pit 1:17-18

3 Sa Nana poko si ṉedala, meke keoro sisigiti, hola ni doduru tiṉitoṉa
keorodi pule saripu boka taveti rina tie pa pepeso.
4 Meke dogori ri ka ṉeta disaepeli sari Ilaiza meke Mosese korapa
vivinei dia koe Zisu.
5 Meke zama la se Pita koe Zisu, “Titisa, leana hola sapu koa tani si
gami! Mami taveti ka ṉeta ipi, keke Tamugoi, keke te Mosese, meke
keke te Ilaiza,” gua si asa.
6 Na lopu gilania Pita nasa si kote boka zama nia sa, sina matagutu
hola dia sari ka ṉeta.
7 Meke mae nobi i keke lei si arini, meke avosia rini si keke
mamalaiṉi mae gua koasa lei, sapu zama, “Hie tugo sa Tuqu koleo,
mi avosia si Asa!” gua.*
8 Meke seke liṉana lamae si arini, ba loke tie pule si dogoria rini, ba
e Zisu mo telena si korapa koa koa rini.
9 Meke sipu gore pule rini koasa toqere, si tozini Zisu si arini, “Mi
lopu vivinei nia pa tie sapu gua ele dogoria gamu, osolae turu pule pa
minate sa Tuna na Tie,” gua si Asa.
10 Ke va tabea rini, ba podalae vari vivinei nia rini teledia na sa
ginuana sa, “turu pule pa minate?”
11 Meke nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke zama sari na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, sapu e Ilaiza tu si pule va kenue
mae pa totoso lopu ele mae sa Karisito, gua?” gua si arini.*
12 Meke olaṉi Zisu, “Hinokara, e Ilaiza tugo si kaqu mae va kenue
pude va nama va toṉoto vekoi sari doduru ginugua. Ba na vegua ke
ta zamae tu pa Kinubekubere Hope sapu sa Tuna na Tie si kaqu koa
tava sigiti, meke ta kilu koari na tie?
13 Ba maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele pule kenu mae tu se
Ilaiza*, ba ṉoṉovalia rini si asa pa siraṉa gua mo sapu hiva nia rini,
gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope koasa guguana sa.”

Salaṉia Zisu si Keke Koreo sapu Koa ia na Tomate Kaleana
(Matiu 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Meke totoso kamo pule mae koari kasa disaepeli se Zisu, meke
sari ka ṉeta disaepeli, si dogoria rini sa puku vinarigara lavata korapa
koa nana vasina, meke kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese si varivaritokei koari kasa disaepeli.
15 Meke totoso dogoria tugo ri doduru tie se Zisu, si magasa sisigiti
si arini, ke haqala la koa Sa, meke va kamoa rini si Asa.
16 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Na sa si varitokei nia gamu
koarini?” gua si Asa.
17 Meke keke tie koasa vinarigara si olaṉa, “Baṉara, turaṉa mae nia
rau koa Goi sa tuqu koreo, na koa ia na tomate kaleana si asa, ke lopu
boka zama.
18 Pana kamoa tomate kaleana si asa, si va hoqaia sa pa pepeso, meke
vuraia na ṉoroṉoro ṉuzuna, na garata livona, meke totoqehe doduru
tinina si asa. Tepai rau sari na Mua disaepeli pude hipuru pania sa
tomate kaleana, ba lopu boka rini,” gua si asa.

---

* **9:7** Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 3:22 * **9:11** Mal 4:5; Mt 11:14 * **9:13** Sapu gunia Zisu koe Ilaiza si e Zone papitaiso, mamu tiroa Matiu 17:13.

19 Meke olaṉa la se Zisu, “Kei, na sinage loke mia vina hinokara! Ve
seunae gua si kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau? Turaṉa
mae nia koa Rau sa koreo!” gua si Asa.
20 Meke turaṉa mae nia rini koe Zisu sa koreo. Meke sipu dogoria sa
tomate kaleana si Asa, si lopu sana kamo pulea sa koreo, ke hoqa pa
pepeso, meke topili lamae, na vuraia ṉoroṉoro ṉuzuna si asa.
21 Meke nanasia Zisu sa tamana, “Ve seunae gua ta evaṉa koasa sapu
guahe?”
Meke olaṉa sa tie, “Podalae tu sipu kobukoburuna.
22 Soku totoso, si ele podekia sa tomate kaleana pude va matea si
asa, ke va hoqaia sa si asa pa nika meke pa kolo. Mu tataruni gami,
mamu tokani gami, be guana boka Goi!” gua si asa.
23 “Uve, be guana boka si goi telemu, sina doduru tiṉitoṉa si lopu
tasuna koasa tie sapu va hinokara,” gua se Zisu.
24 Lopu sana zama va ululae sa tie pu ari tuna, “Va hinokara si rau,
ba lopu garo sa qua vina hinokara, ke mamu toka nau,” gua si asa.
25 Meke totoso dogoria Zisu sapu haqala varigara mae sari na tie, si
zama ia Sa sa tomate kaleana, “Agoi na tomate sapu evaṉia sa nuli na
poka, zama igo Rau si goi, mamu vura taloa koasa koreo, mamu lopu
nuquru pule hokara koasa!” gua si Asa.
26 Meke sipu beto gagaemana sa tomate kaleana si ta kamoe va
kalekaleana sa koreo, meke tiqe vura taloa koasa si asa. Doṉo guana
tie matena sa koreo, ke soku ari na tie si zama, “Ele mate si asa!” gua.
27 Ba taṉinia Zisu sa limana, meke va tekulia, ke turu si asa.
28 Sipu ele nuquru pa vetu se Zisu, si nanasa golomia ri Nana
disaepeli si Asa, “Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa
tomate kaleana?” gua si arini.
29 Meke olaṉa se Zisu, “Pa vinaravara mo si boka ta hipuru palae
sapu gua asa, loketoṉa pule,” gua si Asa.

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Matiu 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Meke taluarae vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli, meke ene
va korapa hola la gua pa Qaleli si arini. Lopu hiva vata gilana nia Zisu
koa ri na tie, sa vasina koa si Asa,
31 sina korapa va tumatumaei Sa sari Nana disaepeli sapu sa Tuna
na Tie si kaqu ta vala pa limadi rina tie pu kote va matea si Asa. Ba
hola ṉeta rane, si kaqu turu pule si Asa, gua.
32 Pupuhu nia rini ginuana sa vina tumatumae hie, ba pamaṉa
nanasia rini si Asa.

Esei sapu Arilaena Hola?
(Matiu 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Totoso kamo pa Kepaniami si arini, meke sipu ele nuquru rini pa
vetu, si nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Na sa si varitokei nia gamu
pa siraṉa?” gua si Asa.
34 Ba lopu hite kulu si arini, sina koasa dia inene pa siraṉa, si
varivaritokei nia rini sapu esei si arilaena hola, gua.*

* **9:34** Lk 22:24

35 Habotu se Zisu meke tioki Sa sari ka manege rua disaepeli, meke
zama, “Be keke tie si hiva koa na ṉati hiniva si mani va hiteke pule
nia, mani nabulu ni sari doduru.”*
36 Meke vagia Sa si keke koburu hite, meke va turua Sa pa kenudia
rini; kuka vagia Sa si asa, meke zama,
37 “Asa sapu va kamo ia si keke ri na koburu hite hire pa korapa
pozaqu Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau. Meke asa sapu va kamo
Au, si lopu Arau mo, si va kamo Au sa, ba Asa tugo sapu garunau si
Arau,” gua se Zisu.*

Asa sapu Lopu Kana Gita si Tokani Gita
(Luke 9:49-50)

38 Zama se Zone koa Sa, “Baṉara, dogoria gami si keke tie sapu
hipuru palae tomate kaleadi pa pozamu Goi, meke tozi nia gami si
asa pude noso, sina lopu somanaena koa gita si asa,” gua si asa.
39 Ba zama se Zisu, “Mi lopu podekia pude va nosoa si asa, ura loke
tie pu tavetia si keke tinavete variva magasana pa pozaqu Rau, si kote
boka zama va kaleana Au.
40 Ura asa sapu lopu va kari gita, si tokani gita tugo.*
41 Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu poni gamu si keke kapa
kolo mo, koa gua sapu na tie taqarau si gamu, si hinokara sapu kote
vagia tugo sa sa nana pinia.*

Sa Tinoketoke pu Va Kamo Gita pa Sinea
(Matiu 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 Asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite gua hire pa nana
rinaṉeraṉe koa Rau, si leana hola koa sa tie sana si pude sidolo nia
patu lavata ruana, meke la va lodu pania gana pa lamana peava.
43 Ke be vata luarae ia sa kali limamu sa mua rinaṉeraṉe, si mamu
gomu pania! Ura leana hola si be gomugomumu meke vagia goi sa
tinoa hola, hola nia si be koa beto dia sari karu limamu, meke ta okie
la pa Heli, koasa nika sapu lopu hite ari matena.**
45 Meke be vata luarae ia sa kali nenemu sa mua rinaṉeraṉe, si
mamu gomu pania! Ura leana hola si pude gomu palae kali nenemu,
meke nuquru pa tinoa hola, hola nia si pude koa beto dia nenemu,
meke ta okie la pa Heli.
47 Meke be vata luarae ia sa kali matamu sa mua rinaṉeraṉe, si
mamu lobiti pania gana! Ura leana hola si pude nuquria goi sa
Binaṉara te Tamasa*, koa ke kali matamu mo, hola nia si pude koa
beto dia matamu, meke ta okie la pa korapa Heli.*
48 Vasina pu lopu ari matedi sari na uloso pu ganidi rini, meke sa
nika sapu suludi si lopu hite ari matena.*

---

* **9:35** Mt 20:26-27, 23:11; Mk 10:43-44; Lk 22:26 * **9:37** Mt 10:40; Lk 10:16; Zn 13:20 * **9:40** Mt 12:30; Lk 11:23 * **9:41** Mt 10:42 * **9:43** Sari kara vesi 44, 46 si lopu koa pa doduru Kinubekubere Hope koadi. Meke kekeṉoṉo puta si arini koasa vesi 48. * **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mamu tiro la ia sa buka Revalesoni 20:11-15. * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24

49 Doduru tie si kaqu tava via pa nika, gua sapu tava via sa vina
vukivukihi koasa soloti.*
50 Soloti si leana, ba pana murimuri sa liṉiliṉi soloti tanisa, si vegua
meke kaqu boka va liṉiliṉi pulea gamu si asa? Mi tagoa gamu sa soloti,
sapu sa tinoa binaere, pude mani toa koa gamu sa binule.”*

10

Sa Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba
(Matiu 19:1-12; Luke 16:18)

1 Meke taluarae se Zisu pa vasina asa, meke la pa kali pinaqaha
popoa pa Ziudia, meke karovia Sa sa Ovuku Zodani. Meke soku puku
tinoni pule si varigara mae koa Sa, meke va tumatumae i Sa si arini,
gua tugo sapu ele hoke taveti Sa.
2 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese, meke podekia rini pude
sekesekei nia si Asa, ke nanasia rini, “Mamu tozini gami, vea tava
malumu koasa tinarae te Mosese, si pude luara pania keke tie sa nana
barikaleqe?” gua si arini.
3 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Na tinarae savana si ponini gamu
Mosese?” gua si Asa.
4 Zama si arini, “Va malumia Mosese pude kuberia sa palabatu si
keke pepa vinari luari, meke tiqe luara pania sa sa nana barikaleqe.”*
5 Ba zama se Zisu, “Kuberia Mosese sa tinarae asa sina tasuna hola
si gamu.
6 Ba gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope, sipu totosona pu kuri
Tamasa sari doduru likakalae, pa pinodalaena sa kasia popoa, si ‘Va
podaka ni koreo na vineki Tamasa,’ gua.*
7 ‘Pa ginugua asa si kaqu luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana,
meke kaqu koa keke koa sa nana barikaleqe si asa,*
8 meke kaqu koa keke tinidia sari karua,’ gua. Ke lopu karua sari
kara, ba kekeke mo.
9 Ke, saripu ele vari soto ni sa Tamasa pa vinarihaba, si mani lopu
vari luara ni na tie,” gua si Asa.
10 Meke sipu pule la rini pa vetu, si nanasa nia rina disaepeli koe
Zisu sa ginugua hie.
11 Meke zama si Asa, “Asa sapu luara pania sa nana barikaleqe meke
haba hobea si keke barikaleqe babe na vineki, si barabarata si asa.*
12 Kekeṉoṉo gua tugo, si be luara pania sa barikaleqe sa nana
palabatu, meke haba hobea sa si keke tie votikaena, si barabarata tugo
si asa,” gua si Asa.

Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Matiu 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Meke turaṉa mae ni ri kaiqa tie koe Zisu sari na koburu, pude va
opo ni limana Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini.

---

* **9:49** Gina zama nia sa vesi hie sa hahanana tadi Ziu pa vina vukivukihi. Sari na tie si na vina vukivukihi toana (Roma 12:1) meke kaqu tava via si arini koa sa nika, guana tinasuna meke na tina sigiti pa dia tinoa (1 Pita 1:7, 4:12), kekeṉoṉo guana vina vukivukihi tadi na Ziu pukerane sapu tava via koasa soloti pude va qetua sa Tamasa. (Liv 2:13, Izk 43:24) * **9:50** Mt 5:13; Lk 14:34-35 * **10:4** Diut 24:1-4; Mt 5:31 * **10:6** Zen 1:27, 5:2 * **10:7** Zen 2:24 * **10:11** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

14 Ba sipu dogoria Zisu sapu gua asa, si bugoro si Asa, meke zama i
Sa sari Nana disaepeli, “Va malumu mae i koa Rau sari na koburu, mu
lopu hukati si arini, ura sa Binaṉara te Tamasa si tadirini pu gugua
hire.
15 Maqu tozi va hinokarani gamu: Asa sapu lopu vagia sa Binaṉara
te Tamasa guana koburu hite, si namu lopu kaqu nuquria sa si asa,”
gua si Asa.*
16 Meke kuka vagi Sa sari na koburu, meke hopehopeke va opo ni
limana Sa si arini, meke mana ni Sa.

Sa Tie Tagotago
(Matiu 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Meke sipu podalae topue pule se Zisu meke sari Nana disaepeli, si
haqala mae kokotuṉu pa kenuna Zisu si keke tie, meke nanasia sa si
Asa, “Titisa leamu, na sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?”
gua si asa.
18 Meke nanasia Zisu si asa, “Na vegua ke poza Nau leaqu tu goi?
Loke tie si leana, ba Tamasa mo Telena.
19 Gilani mua goi sari na Tinarae te Tamasa, ‘Meke mu variva mate,
meke mu barabarata, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia si keke
tie, meke mu sekesekei, mamu pamaṉa ni sari tiatamamu,’” gua si
Asa.*
20 Meke zama pule sa tie, “Titisa, doduru arini si kopu ni rau podalae
tu kobukoburuqu,” gua si asa.
21 Ba doṉo totoa Zisu si asa, meke tataru nia Sa ke zama ia Sa,
“Keketoṉa pule mo si ta hivae koa goi. La mamu holuholu ni sari
doduru mua likakalae, mamu vagi poatadi mamu poni koari na
habahuala, meke kote ari mua tinagotago pa Maṉauru; beto asa,
mamu mae luli Au,” gua si Asa.
22 Totoso avosia sa tie sapu gua asa, si talotaṉa si asa meke taloa,
sina soku hola sari nana tinagotago.
23 Meke doṉo la koari Nana disaepeli se Zisu, meke zama, “Tasuna
hola koari na tie tagotago, si pude nuquru pa Binaṉara te Tamasa,”
gua si Asa.
24 Hodahodaka ni ri Nana disaepeli sari Nana zinama, ba zama
pule tugo koarini se Zisu, “Kasa tuqu, tasuna hola pude nuquru ia
sa Binaṉara te Tamasa!
25 Tasuna hola koasa tie tagotago si pude nuquru pa Binaṉara te
Tamasa, hola nia si pude nuquru gua si keke kameli pa lopa nila,” gua
si Asa.
26 Ke magasa hola la tu sari Nana disaepeli sapu gua asa, meke vari
nanasi teledia si arini, “Esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.
27 Meke doṉo toto la i Zisu si arini meke zamai Sa, “Pa tie si tasuna
si hie, ba lopu koe Tamasa ura loketoṉa si tasuna koe Tamasa,” gua si
Asa.
28 Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si ele luara pani sari doduru
mami likakalae, pude luli Igo!” gua si asa.
29 Meke olaṉa la se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu
luara pania sa nana vetu, na tasina koreo na vineki, na tiatamana, na

* **10:15** Mt 18:3 * **10:19** Ekd 20:12-16; Diut 5:16-20

tuna, babe na pepeso na gua, pa linuliqu Rau pude tozia sa Inavoso
Leana,
30 si kaqu poni va soku nia Tamasa koari na rane hire. Kaqu vagi
sa si keke gogoto totoso soku hola ni sari na vetu, na tasina koreo na
vineki, na tinana, na tuna, na pepeso, turaṉae na tinasigiti meke sari
na ṉinovaṉovala tugo pa linuliqu Rau. Meke pa totoso korapa mae* si
kaqu vagia sa sa tinoa hola.
31 Ba sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote tava mumudi, meke
sokudi arini pu mumudi kamahire, si kote tava kekenu," gua si Asa.*

Vina Ṉeta Totoso Zama nia Zisu sa Nana Minate
(Matiu 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Meke sipu ene sage la gua pa Zerusalema si arini, si ene va kenue
se Zisu. Sari kasa disaepeli, si magasa sisigiti nia si Asa, meke sari na
tinoni pu luli mudi la si matagutu dia. Meke turaṉa vata kalei Zisu,
sari ka manege rua disaepeli, meke tozi pule ni sari na tiṉitoṉa pu
kote ta evaṉa koa Sa vasina.
33 Meke zama si Asa, "Avoso mae gamu, korapa sage la pa
Zerusalema si gita, vasina si kote ta vala pa limadi rina ṉati hiama,
meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sa Tuna na Tie,
meke kote ta zutu meke tava mate, beto asa si kote vala ia rini si Asa
koari na tie Zenitailo.
34 Meke kote va sisire nia, na loroa, na seke nia hilihiliburuana, meke
va matea rini si Asa, ba hola ṉeta rane si kaqu turu pule pa minate si
Asa," gua se Zisu.

Sa Tinepa Tadi Zemisi e Zone
(Matiu 20:20-28)

35 Meke mae koe Zisu sari karua tuna e Zebeti, sari Zemisi e Zone,
meke zama, "Baṉara, keketoṉa si hiva nia gami pude tavete ponini
gami Goi," gua sari karua.
36 "Na sa si hiva nia gamu?" guni Zisu sari karua.
37 Meke olaṉa si arini, "Pana habotu Goi pa mua habohabotuana
Baṉara pa korapana sa Mua binaṉara lavata, si Mu va malumu gami
pude somana habotu* koa Goi, keke pa kali mataomu, meke keke pa
kali gedemu," gua sari karua.
38 Ba olaṉa la i Zisu sari karua, "Lopu gilania gamu kara sapu gua
tepa ia gamu. Vegua, boka napo turaṉau gamu sa kapa tinasigiti sapu
kaqu napo ia Rau? Babe ta papitaiso koasa pinapitaiso* sapu kaqu ta
papitaiso nia Rau?" gua si Asa.*
39 Meke olaṉa sari karua, "Uve, boka tugo si gami kara," gua. Meke
zama la koari karua se Zisu, "Ego, kote somana napo si gamu koasa
kapa tinasigiti sapu kote napo ia Rau, meke kote ta papitaiso nia gamu
gua sapu kaqu ta papitaiso nia Rau.
40 Ba sa ṉiniraṉira pude vizatia sapu esei si kote habotu pa kali
mataoqu, meke pa kali gedequ, si lopu Taqarau. Sari na vasidi gugua
arini si tadirini tu, pu ele vizata vekoi sa Tamasa," gua se Zisu.

---

* **10:30** Sa "totoso sapu korapa mae" ginuana si na totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu doṉo la pa Matiu 24:3: * **10:31** Mt 20:16; Lk 13:30 * **10:37** Hiva habotu kapae koe Zisu si arini, sa ginuana si pude ṉati hiniva ni sari na tie. * **10:38** Sa pinapitaiso gunia Sa sina tinasisigiti meke na minate te Zisu. * **10:38** Lk 12:50

41 Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro
ni rini sari Zemisi e Zone.
42 Ke tioko varigara mae ni Zisu koa Sa sari doduru Nana disaepeli,
meke zama, “Gilani mia gamu sari na tie pu tagoa sa ṉiniraṉira pude
na baṉara tadi na tie Zenitailo, si lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia
tie, meke ṉati hiniva ni rina dia koimata si arini.*
43 Ba koa gamu si lopu kote gua asa. Be keke koa gamu si hiva pude
na koimata, si mani koa na nabulu si asa koa gamu.
44 Meke be keke koa gamu si hiva koa na tie ululuna, si mani koa na
pinausu tadi doduru tie si asa.
45 Ura, sa Tuna na Tie si lopu mae pude va baṉabaṉarae, ba mae
pude koa na nabulu tu, meke ponia sa Nana tinoa pude holu pule ni
sari sokudi,” gua si Asa.

Va Dodogorae Pulea Zisu se Batimeasi
(Matiu 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Mae pa Zeriko se Zisu meke sari na disaepeli, meke totoso ene
hola gua pa korapana sa vasileana lavata sana sarini si luli koa rini
si keke puku tinoni lavata. Meke keke tie bebehuna si korapa habotu
tepatepa* nana pa vale siraṉa, na pozana sa si e Batimeasi, sapu na
tuna e Timeasi.
47 Totoso avoso nia sa sapu e Zisu pa Nazareti, si korapa ene hola
pa siraṉa gua, si podalae velavela si asa, “Zisu, Tuna[d] Devita! Tataru
nau, mamu toka nau!” gua si asa.
48 Meke soku tie norea si asa, pude mani mokomoko. Ba velavela va
ululae latu si asa, “Tuna Devita, tataru nau mamu toka nau!” gua si
asa.
49 Turu noso se Zisu meke zama, “Tioko mae nia,” gua.
Ke tiokia rini sa tie bebehuna, “Mu lopu talotaṉa. Turu, korapa
tiokigo Sa,” gua si arini.
50 Ke gona veko nia sa sa nana poko hade, meke gasa turu meke la
si asa koe Zisu.
51 Meke nanasia Zisu si asa, “Na sa si hiva Nau goi pude tavete
ponigo?”
Ke olaṉa si asa, “Titisa, hiva dodogorae si rau,” gua si asa.
52 Meke zama ia Zisu si asa, “Mu la, sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo
si agoi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si dodogorae si asa, meke
ene lulia sa se Zisu pa siraṉa.

11

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema
(Matiu 21:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

1 Meke sipu tata kamo la rini pa Zerusalema, si ene tata koari
na vasivasileana pa Betipezi, meke pa Betani, sapu pa Toqere Olive.
Vasina si garunu va kenu lani Zisu sari karua Nana disaepeli.
2 Meke zama si Asa koa rini, “Mi la koasa vasileana pa kenumia la
hoi, meke pana kamo gamu vasina, si kote dogoria gamu si keke tuna
doṉ'ki sapu ta sidolo vekona, loke tie si ele koi ia. Rupahia, mamu
turaṉa mae nia tani.

* **10:42** Lk 22:25-26 * **10:46** Hoke habotu tepatepa poata sari na tie behu.

3 Meke be nanasa gamu keke tie, ‘Pude vegua ke rupahia gamu sia?’
gua, si mi tozi nia, ‘Hiva nia sa Baṉara si asa, meke lopu sana kote va
pule mae ia Sa,’ mi gunia,” gua si Asa.
4 Ke topue la sari karua meke dogoria rini sa tuna doṉ'ki pu ta
sidolo kapae koasa sasadana sa vetu pa kapa siraṉa. Meke sipu korapa
rupahia rini si asa,
5 si nanasi ri kaiqa tie pu turu tatadi vasina, “Na sa si tavetia gamu,
ke rupahia sa tuna doṉ'ki sana?” gua.
6 Meke olaṉa lani rini sapu gua zama ni Zisu koari karua, ke va
malumia rini si asa, ke turaṉa taloa nia ri karua.
7 Meke turaṉa la nia rini koe Zisu sa tuna doṉ'ki, meke ivara va hake
lani ri karua pa mudina sari na dia poko, meke habotu hake la se Zisu
koasa.
8 Meke soku tie si ivara ni sari na dia poko pa siraṉa, ari kaiqa pule
si ivara kava huda pamu, pu seke vagi rini koari na hudahuda.
9 Meke sari na tie pu ene va kekenue, meke arini pu luli va mumudie
la si podalae velavela: “Hozana! Tamanae si Asa sapu mae pa korapa
pozana sa Baṉara!*
10 Mani mana nia Tamasa sa minae tanisa Baṉara hie, pude va turua
sa binaṉara te Devita, sa tamada gita pukerane! Mani tavahesi sa
Tamasa panaulu!” gua si arini.
11 Meke nuquru la pa Zerusalema se Zisu, meke la pa Zelepade si Asa,
meke doṉo viliti Sa sari doduru tiṉitoṉa vasina. Ba sina ele veluvelu
sa popoa, ke taluarae pule la pa Betani si Asa, meke sari ka manege
rua disaepeli.

Leve nia Zisu sa Huda Piqi
(Matiu 21:18-19)

12 Meke pa koivugona, sipu pule mae guadi pa Betani si arini, si ovia
se Zisu.
13 Dogoria Sa pa seu si keke huda piqi[d] sapu elo va leleana mo, ke
la hopiki nia Sa; hokara koa ia vuana gua. Ba sipu kamoa Sa, si tale
elona mo si asa, sina lopu ele kamo sa nana totoso vua.
14 Ke leve nia Zisu si asa, “Hiniamu be namu loke tie si kaqu hena
pule vua koa goi!” gua. Avosia dia ri Nana disaepeli sapu gua zama
nia Sa.

La pa Zelepade se Zisu
(Matiu 21:12-17; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

15 Meke sipu kamo si arini pa Zerusalema, si nuquru la pa
Zelepade* se Zisu, meke podalae hadu vuravura ni Sa sarini pu korapa
variholuholue kurukuru. Titisi ni Sa sari na tevolo tadirini pu vari
hobehobei poata, meke tupele va hoqai Sa sari na habohabotuana tadi
na tie pu vari holuholue baruku.
16 Meke lopu va malumi Sa pude paleke karovo nia si keketoṉa koari
na varivarigarana pa Zelepade.
17 Meke va tumatumae ni Sa sari na tie, “Guahe sapu zama nia sa
Tamasa pa Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu si kote ta pozae na vetu
varavara tadi doduru butubutu!’ gua. Ba tavete gunia gamu na bae
tadi na tie hikohiko si asa!” gua si Asa.*

---

* **11:9** Sam 118:25-26 * **11:15** Sa varivargarana lavata pa Zelepade si na vasina varavarana, ba korapa variholuholue kurukuru sarini vasina. * **11:17** Ais 56:7; Zer 7:11

18 Meke avoso nia rina n̲ati hiama, meke na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese sapu gua asa, ke podalae hata ia rini sa siran̲a gua
pude va matea gana se Zisu, gua. Ura matagutu nia rini si Asa, sina
doduruna sa kobi tinoni, si magasa nia sa Nana vina tumatumae.
19 Meke sipu veluvelu sa popoa, si taluarae taloa koasa vasileana
lavata sana se Zisu, meke sari Nana disaepeli.

Sa Vinanonoga koasa Huda Piqi
(Matiu 21:20-22)

20 Pana munumunu hokara pa koivugona, sipu ene pule la gua pa
Zerusalema si arini, si dogoria rini sapu ele harahara mate sa huda
piqi, podalae pa lihona, meke gore kamo koari na karosona.
21 Meke balabala ia Pita sapu gua ta evan̲a, ke zama la koe Zisu si
asa, "Titisa, dotu, sa huda piqi sapu leve nia Goi, si ele mate tu," gua
si asa.
22 Meke olan̲a la i Zisu si arini, "Mi ran̲ea sa Tamasa.
23 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu be zama ia keke tie sa toqere
hie pude rizu la pa lamana gua, meke be lopu nunala si asa pa korapa
bulona, ba va hinokaria mo sa sapu gua pu zama nia sa, si kote ta
evan̲a nana.*
24 Gua asa ke tozini gamu sapu be tepa ia gamu si keketon̲a pa
vinaravara, si mi va hinokaria sapu ele vagia gamu si asa, meke kote
ta poni nia tugo gamu, gua sapu tepa ia gamu.
25 Meke pana turu varavara gamu si mi taleoso ni sari na sinea pu
tavete atuni rina tie koa gamu, meke sa Tamamia pa Man̲auru si kaqu
taleoso ni sari na mia sinea pu taveti gamu.*
26 [Be lopu taleoso ni gamu sari na tie, si lopu kaqu taleoso ni sa
Tamamia pa Man̲auru sari na mia sinea pu taveti gamu."]*

Zisu meke sa Nana Niniran̲ira
(Matiu 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Kamo pule la si arini pa Zerusalema. Meke sipu enene se Zisu pa
Zelepade, si mae koa Sa sari n̲ati hiama, na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese, meke koimata tadi na tie Ziu,
28 meke nanasia rini si Asa, "Pa n̲iniran̲ira savana meke taveti Goi
saripu gua hire? Esei ponigo sa n̲iniran̲ira hie?" gua si arini.
29 Meke olan̲a se Zisu, "Maqu nanasa pakini gamu si keke ninanasa,
meke be olan̲au gamu, si kote tiqe tozini gamu Rau, sapu pa n̲iniran̲ira
savana, meke taveti Rau saripu gua hire.
30 Mamu tozi Nau, 'Esei poni nia n̲iniran̲ira se Zone pude papitaiso
tie? E Tamasa, babe na tie mo?' " gua si Asa.
31 Meke podalae varitokei teledia si arini, "Sa gua si kote olan̲a nia
gita? Be zama si gita, 'Koe Tamasa,' be gua, si kote zama si Asa, 'Ba na
vegua ke lopu va hinokaria tu gamu sia?'
32 Ba be zama si gita, 'Pa tie mo,' gua, ba lopu kaqu boka." Matagutu
ni rini sari na tie, sina doduru tie si va hinokaria sapu e Zone si keke
poropita hinokara.
33 Ke olan̲a la si arini koe Zisu, "Lopu gilania gami," gua.
Ke zama se Zisu, "Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu, sapu esei
poni Nau sa n̲iniran̲ira pude taveti Rau saripu gua hire," gua si Asa.

---

* **11:23** Mt 17:20; 1 Kor 13:2 * **11:25** Mt 6:14-15 * **11:26** Sa vesi hie si lopu koa pa doduru Kinubekubere hope pukerane.

12

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni
(Matiu 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Meke podalae variva tumatumae se Zisu koa rini pa parabolo: “Koanana si keke tie sapu letea si keke inuma vaeni, meke bara vari likohae nia sa, meke horea sa si keke patu, vasina pu kote ta munala vagi sari na kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si kuria sa si keke vasina hakehakeina, pude kopu nia sa inuma, beto meke va kopu nia sa sa inuma koari kaiqa tie uma, pude tavetavete nia, meke tiqe taluarae taloa nana, meke la koa si asa pa keke popoa pa seu.*
2 Sipu kamo sa totoso pakepakete, si garunu la nia sa koari na tie pu kopuna sa inuma vaeni, si keke nana nabulu pude la vagia koa rini sa nana hinia.
3 Ba tuqe vagia rina tie kopu sa nabulu hie, komitia rini, meke hitu pule nia rini, limalimana meke pule.
4 Meke garunu pule la nia sa tie tago inuma si keke nabulu, ba sekea rina tie kopu sa batuna, meke va kurekure va kaleania rini si asa.
5 Garunu la nia pule sa tie tago inuma vaeni si keke nabulu, meke va matea rini. Meke soku pule si garunu lani sa; kaiqa si komiti rini, meke kaiqa pule si va matei rini.
6 Meke keke mo si koa hola tanisa pude garunu lania, sapu sa tuna koreo, sapu tataru hola nia sa. Ke mumudi hokara si garunu la nia sa si asa koari na tie kopu inuma, meke zama, ‘Na tuqu soti si hie, ke kote pamaṉa nia rini,’ gua.
7 Ba totoso dogoria ri na tie kopu inuma, si vari zama nia rini si asa, ‘Sa tuna soti sa tie tago inuma si hie! Aria, mada va matea gana, mada vagia nada sa inuma!’ gua si arini.
8 Ke tuqe vagia rini sa tuna, va matea, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni sa tomatena.
9 Ke na sa si kote tavetia sa tie tago inuma kamahire?” nanasa gua se Zisu. “Kote mae va mate betoi sa sari tie kopu inuma, meke kote poni la nia pule sa sa nana inuma vaeni, koari kaiqa votiki tie kopu.
10 Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:*
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.
11 Sa tinavete te Tamasa hie
si variva magasa hola tugo,’ gua?” gua si Asa.
12 Ke hata ia rina koimata tadi na tie Ziu sa siraṉa pude tuqe vagia se Zisu, sina gilania rini sapu sa parabolo hie si soto la gua mo koa rini. Ba matagutu ni rini sari na tinoni, ke luara veko pania rini si Asa, meke taloa dia.

Sa Guguana sa Tinabara Takisi
(Matiu 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Kaiqa rina Parese, meke kaiqa arini pu zuka ia se Herodi, si ta garunu la koe Zisu pude va hoqaia si Asa koari dia ninanasa.
14 Mae si arini koa Sa meke zama, “Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Sari na binalabala tana tie si lopu hoke va tasuna igo, meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie, be esei si

* **12:1** Ais 5:1-2 * **12:10** Sam 118:22-23

arini, ba sa hinokara te Tamasa si variva tumatumae nia Goi pa tie.
Vegua, tava malumu pa tinarae te Mosese si pude tabaria sa takisi
koasa baṉara Roma? Kaqu tabara takisi si gami, ba lokari?" gua si
arini.
15 Ba doṉo gilania Zisu sapu na tie mari sekesekeidi si arini, ke olaṉa
si Asa, "Na vegua ke podekia gamu pude sekesekei Nau si Rau? Paleke
mae nia si keke poata siliva, maqu dogoria," gua si Asa.
16 Ke hena vala nia rini si keke poata. Meke nanasi Sa si arini, "Esei
isumatana, meke na pozana, si koa koasa poata hie?" gua si Asa.
"E Siza," gua si arini.
17 Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe Siza saripu te Siza,
mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa. Meke magasa
nia rini si Asa.

Sa Guguana sa Tinuru Pule pa Minate
(Matiu 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Meke mae koa Sa si kaiqa rina Sadusi[d], pu lopu va hinokaria sa
tinuru pule pa minate, meke zama,*
19 "Titisa, guahe si kubere mae nia Mosese koa gita: 'Be mate luaria
keke tie sa nana barikaleqe, ba loke tuna, si kaqu haba ia sa tasina
koreo sa nabokona sa, pude sari na koburu pu podoi ri kara, si kote ta
pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu sapu ele mate,' gua.*
20 Ego, koadia si ka zuapa tamatasi koreo, meke varihaba sapu
kenuna, ba loke tuna, meke mate.
21 Haba ia sa koreo vina rua sa nabokona sa ba loketoṉa tugo tuna
meke mate. Kekeṉoṉo gua tugo asa si ta evaṉa koasa tasina koreo vina
ṉeta,
22 meke gua tugo sari doduru. Sari ka zuapa tamatasi koreo si haba
betoa mo sa barikaleqe meke mate, ba loke tudia. Mumudi hokara si
mate sa barikaleqe.
23 Ego, pana turu pule pa minate sari doduru pa rane tinuru pule,
si esei koari ka zuapa si kaqu na loana sa barikaleqe, sina ari doduru
mo haba ia si asa?" gua si arini.
24 Meke olaṉa la i Zisu, "Sea hola si gamu! Gilania gamu gua meke
sea si gamu? Na lopu tumani gamu ginuadi sari na Kinubekubere
Hope, babe sa ṉiniraṉira te Tamasa!
25 Ura pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua
mo rina mateana pa Maṉauru si arini, meke lopu kote varihaba.
26 Ego, koasa guguana sa tinuru pule pa minate, si vegua, lopu ele
tiroa tu gamu koasa Kinubekubere Hope sapu kuberia Mosese, totoso
zama sa Tamasa pa nika pu huruṉu koasa huda toana? Totoso asa
si zama ia Tamasa se Mosese, 'Arau tugo sa Tamasa te Ebarahami, te
Aisake, meke te Zekopi,' gua.*
27 Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, lopu tadi pu matedi. Ke sea
hola si gamu!" gua si Asa.

Sa Ṉati Tinarae Arilaena
(Matiu 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Koanana vasina si keke tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke avosi sa sari dia vivinei. Dogoria sa sapu olaṉa valeani Zisu

* **12:18** TTA 23:8 * **12:19** Diut 25:5 * **12:26** Ekd 3:6

sari na tie Sadusi, ke mae nanasia sa si Asa, “Na tinarae savana sapu arilaena hola koari doduru tinarae?” gua si asa.*
29 Meke olaṉa se Zisu, “Sa ṉati tinarae sapu arilaena hola si guahe: ‘Gamu na tie Izireli, mi avoso mae! Sa Tamasa sa nada Baṉara, si Asa mo telena sa Tamasa.*
30 Mu tataru nia sa Baṉara sa mua Tamasa pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, pa doduru mua binalabala, meke pa doduru mua ṉiniraṉira.’
31 Sa tinarae vina rua sapu arilaena hola tugo si hie: ‘Mu tataru nia sa turaṉamu gua sapu tataru pule nigo.’ Loke tinarae pule si arilaena hola ni sari karua hire.”*
32 Meke zama la koe Zisu sa tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, “Titisa, gotogoto sa Mua zinama! Gua sapu zama ni Goi si hinokara, sapu sa Baṉara mo sa Tamasa, meke loke Tamasa pule si koa, ba Asa mo telena.*
33 Meke pude tataru nia sa Tamasa pa doduru bulomu, meke pa doduru mua binalabala, meke pa doduru mua ṉiniraṉira, meke pude tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi. Arilaena hola si pude va tabei sari karua tinarae hire, hola nia sa vina vukivukihi va uququ kurukuru, meke kaiqa pule vina vukivukihi la koe Tamasa,” gua si asa.*
34 Meke sipu gilania Zisu sapu toṉoto sari nana inolaṉa, si zama la ia Sa si asa, “Lopu seu si goi koasa Binaṉara te Tamasa.” Mudina asa, si pamaṉa nanasa pule nia ninanasa rini si Asa.

Sa Guguana sa Karisito
(Matiu 22:41-46; Luke 20:41-44)
35 Sipu variva tumatumae pa Zelepade se Zisu, si nanasa nia Sa sa ninanasa hie, “Na vegua ke hoke zama sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, sapu sa Karisito si na tutina e Devita?
36 Ta turaṉa koasa Maqomaqo Hope se Devita meke zama:*
‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,’ gua se Devita.
37 Telena Devita poza nia ‘Baṉara’ si Asa, ke vegugua meke boka na tutina tu Devita sa Karisito?” gua si Asa.

Vina Balau te Zisu koasa Guguadi rina Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese
(Matiu 23:1-36; Luke 20:45-47)
Ke avoso na qetu nia sa vinarigara lavata se Zisu.
38 Sipu korapa va tumatumae ni Sa si arini, si zama si Asa, “Mi balau ni sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese pu hoke hiva pokopoko va gele, meke enene la pude ta zama va kamo, na tava lavata dia koari na vasina tana maketi, gua.
39 Meke hoke vizati rini sari na habohabotuana tadi na tie arilaedi pa korapa sinaqoqi, meke sari na vasina ta pamaṉaedi pa inevaṉa.
40 Hoke hiko vagi rini sari na tinagotago tadi na naboko, meke hoke varavara va gele sisigiti pude ta dogoro dia, gua. Kaqu tava kilasa va kaleana sari tie gugua arini!” gua si Asa.

---

* **12:28** Lk 10:25-28 * **12:29** Diut 6:4-5 * **12:31** Liv 19:18 * **12:32** Diut 4:35 * **12:33** Hoz 6:6 * **12:36** Sam 110:1

Sa Vinariponi Tanisa Nabonaboko
(Luke 21:1-4)

41 Meke habotu tata pa vasina vekovekoana poata pa Zelepade se
Zisu, meke kopukopu ni Sa sari na tie pu mae veko dia vinariponi.
Meke soku ari na tie tagotagodi si veko poata sokudi.
42 Meke mae si keke naboko habahabahualana, meke vekoi sa si
karua poata kopa hitekedi hite, sapu pada keke seniti laena.
43 Meke tioko va mae i Sa koa Sa sari Nana disaepeli, meke
zama i Sa sarini, "Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sa naboko
habahabahualana hie, si veko va soku pa voivoina poata hola ni sari
doduru pule.
44 Ura sari doduru si vekoi mo, sapu koa holadi pa dia tinagotago, ba
sa naboko hie, si pa nana hinabahuala, si vala betoa sa sapu gua tagoa
sa pude toa nia," gua se Zisu.

13

Sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Matiu 24:1-2; Luke 21:5-6)

1 Meke sipu korapa ene taloa se Zisu pa Zelepade, si zama la koa Sa
si keke ri Nana disaepeli, "Titisa, dotu! Tolavaedi hola sari na patu
meke sari na vetu!" gua si asa.
2 Meke olaṉa se Zisu, "Dogori goi sari doduru vetu nomadi sara? Sari
doduru patu pu dogori goi hire, si lopu kote ta varihakei hola si arini,
ba kaqu ta huarae beto," gua si Asa.

Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu
(Matiu 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Meke sipu korapa habotu nana pa Toqere Olive se Zisu, meke doṉo
karovo la gua pa Zelepade, si ene mae teledia koa Sa sari Pita, Zemisi,
Zone meke e Aduru.
4 Meke zama si arini, "Mu tozini gami, sapu totoso sa kote ta evaṉa
sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina gilagila pana kaqu ta evaṉa sari
doduru tiṉitoṉa arini," gua si arini.
5 Meke zama la koa rini se Zisu, "Mi kopu, pude loke tie si turaṉa va
sea gamu.
6 Soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke zama 'Arau sa
Karisito,' gua, meke kote turaṉa va sea i sari soku tie.
7 Pana avoso ni gamu sari na vinaripera tata koa gamu, meke na
inavosona sa vinaripera pa seu, si mi lopu matagutu. Sari na tiṉitoṉa
arini si kaqu ta evaṉa; ba lopu asa sa vinabetona.
8 Kote varipera sari na butubutu meke sari na butubutu baṉara;
meke kote ta evaṉa sari na niu pa soku vasidi, meke sari na soṉe
kote kamo. Sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena sa
tinasigiti sapu va kamoa sa barikaleqe, totoso tata podo sa koburu.
9 Mi koa va balau si gamu. Kote ta tuqe vagi si gamu meke la pa
vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa sinaqoqi. Kote tava turu
pa kenudia rina qavuna, na baṉara pa pozaqu Rau si gamu, pude tozi
vura nia koa rini sa Inavoso Leana.*
10 Sa Inavoso Leana si kaqu ta tarae kekenu pa doduru butubutu pa
kasia popoa meke tiqe kote kamo sa rane mumudi.

* **13:9** Mt 10:17-20; Lk 12:11-12

11 Meke pana ta tuqe vagi si gamu meke ta turaṉa la pa vinaripitui,
si mi lopu balabala mamata na neneke va kenue nia sapu na sa si kote
zama nia gamu, ba pana kamo sa totoso si mi zamani mo gua sapu ta
poni nia gamu. Ura sari na zinama saripu kote zamani gamu si lopu
tamugamu, ba kote mae guadi tu koasa Maqomaqo Hope.
12 Sari na tamatasi si kaqu turaṉa lani pa minate sari na tasidia pu
va hinokara. Meke sari na tamadia si kaqu gua tugo koari na tudia,
meke sari na tudia si kaqu vala ni sari na tiatamadia pa minate.
13 Pa ginuaqu Rau si kaqu ta kukitae si gamu koari doduru tie. Ba
asa sapu koa va nabu, meke kamoa sa vinabetona, si kaqu ta harupu.*

Sa Tinahuara sapu Kaleana Va Gorevura
(Matiu 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 Meke kaqu dogoria gamu sa ‘beku variva malederena sapu vata
kamoa sa tinahuara nomana,’ pu kaqu tava turu koasa vasina sapu
lopu garo pude koa ia.” (Gamu pu tiroa si hie, si mi tumae nia sa
ginuana.) “Ego, arini pu korapa koa pa Ziudia, si madi govete la koari
na toqere vasina.*
15 Asa sapu koa pa batu vetu*, si mani tuturei gore taloa, ba mani
lopu nuquru pa vetu pude va qaqiri i sari nana likakalae.* 16 Asa sapu
koa pa inuma, si mani lopu pule la vagi nana poko pa vetu.
17 Kote na rane tinalotaṉa nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari
tiadi, meke arini pu tago haha!
18 Mi tepa la koe Tamasa, pude lopu kaqu ta evaṉa sari na tiṉitoṉa
gua hire pa totoso ibu sisigiti.
19 Ura sa tinasuna koari na rane arini, si kote hola ni doduru pu ele
ta evaṉa podalae pa pinodalaena, totoso va podakia Tamasa sa kasia
popoa, kamo kamahire, meke lopu kaqu gua pule.*
20 Ba ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote
puzulu sa popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi pu ele vizati Sa, si
kote va papaki Tamasa sari na rane sara.
21 Meke be zama si keke tie koa gamu, ‘Dotu, hoi sa Karisito!’ ba be
‘Isa si Asa!’ gua, si mi lopu va hinokaria.
22 Ura kote vura mae sari na Karisito kokohadi, meke na poropita
kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila, na vinariva magasa si
arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na tie ta vizatadi te
Tamasa, sapu be boka si arini.
23 Mi koa va balau ni! Sina ele tozi va kenueni gamu tu Rau sari
doduru tiṉitoṉa, sipu lopu ele kamo sa totoso.

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Matiu 24:29-31; Luke 21:25-28)

24 Ba koari na rane pa mudina sa tinasuna,
si kote tava huporo sa rimata,
meke lopu kote kalalasa sa sidara.*
25 Kote hoqa sari na pinopino pa maṉauru,
meke kaqu tava rizu pa dia siraṉa si arini.*

---

* **13:13** Mt 10:22 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **13:15** Sa batu vetu si na vasina hoke varigara sari na tie pude vahesi, na puta, na zokoro, meke va rimata popai sari na elelo. * **13:15** Lk 17:31 * **13:19** Dan 12:1; Rev 7:14 * **13:24** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12 * **13:25** Ais 34:4; Zol 2:10; Rev 6:13

26 Beto asa si kote ta dogoro maena sa Tuna na Tie pa korapadi ri na
lei, somania na ṉiniraṉira lavata, na ṉinedala.*
27 Meke kote garunu lani Sa sari na mateana koari ka made iiona sa
popoa pepeso, pude varigara ni sari na tie ta vizatadi te Tamasa, koari
na hopeke vasidi, koasa kasia popoa.

Sa Vinanonoga Tanisa Huda Piqi
(Matiu 24:32-35; Luke 21:29-33)

28 Sa huda piqi si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana
poraka vura mae, meke podalae liho sari lelaṉana, si gilania gamu
sapu tata sa totoso maṉini.
29 Kekeṉoṉo gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na
vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totoso, meke ele
tata kamo mae mo sa Tuna na Tie.
30 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru hire, si kaqu ta
evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie.
31 Kote murimuri palae sa Maṉauru meke na pepeso, ba sari na Qua
zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

Sa Rane meke sa Totoso si Lopu Ta gilana
(Matiu 24:36-44)

32 Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa totoso sapu kaqu pule
mae ia sa Tuna. Ari na mateana pa maṉauru, meke sa Tuna, ba lopu
tumae nia. Ba sa Tamana mo telena tumae nia.*
33 Mi va balau, mamu kopu, sina lopu tumae nia gamu pana kamo
mae sa totoso.
34 Kote gua tugo sa palabatu sapu taluarae pa nana popoa, meke
enene la pa seu. Hopeke va hia poni ni tinavete sa sari na nana nabulu,
pude kopu ni rini. Meke tozi nia sa sa tie kopu pa sasada, pude ni aqa
va kamoa pana pule mae si asa.*
35 Gua ke mi kopu, sina lopu gilania gamu sa totoso sapu kote pule
mae ia sa palabatu pu ari nana vetu. Be pana veluvelu si asa, babe
pana boṉi, pana vaqavaqasa, babe pa totoso ele gasa sa rimata.
36 Be guana mae va hodaka si Asa, si mani lopu dogoro gamu Sa puta
mia.
37 Gua sapu zama nia Rau koa gamu, si tozia tugo Rau koari doduru:
Mi kopu!" gua si Asa.

14

Hata ia Rini sa Siraṉa pude Va Matea se Zisu
(Matiu 26:1-5; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)

1 Sipu karua rane si koa meke kamo sa Inevaṉa Pasova[d], meke sa
Inevaṉa Bereti Loke Isitina*, si hata ia rina ṉati hiama, meke rina
tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si keke siraṉa pude tuqe
golomo vagia gana se Zisu, pude va matea, gua.*
2 Vari zamai si arini, "Mada lopu tuqe vagia si Asa pa totoso Inevaṉa
Pasova, sina meke gua mada varipera ni sari na tie," gua si arini.

---

* **13:26** Dan 7:13; Rev 1:7 * **13:32** Mt 24:36 * **13:34** Lk 12:36-38 * **14:1** Sa Inevaṉa Pasova si keke rane, meke sa inevaṉana bereti loke isitina si ka zuapa rane, meke pa totoso asa si balabala la ia rini sa tinarupaha tadi na tie Izireli pa popoa Izipi sipu hena rini sa palava sapu lopu henia na isiti. * **14:1** Ekd 12:1-27

Ta Lumue Oela Humaṉa Lea se Zisu pa Betani
(Matiu 26:6-13; Zone 12:1-8)

3 Meke sipu koa pa Betani se Zisu, pa vetu te Saimone, sa tie sapu raza
ia na minoho popoqu visoroihe si mae si keke barikaleqe totoso korapa
henahena rini. Palekia sa si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu*
tolavaena na arilaena, siṉia na oela nadi viana sapu humaṉa lea meke
sage hola hinoluna. Porakia sa si asa, meke zoropo nia sa pa batuna
Zisu.*
4 Meke bugoro si kaiqa tie vasina, meke vari zamai si arini, "Lopu
leana si pude tavete hoboro gunia asa sa oela humaṉa lea.
5 Boka ta holuholue si asa pude vagi nia poata nomana, hola nia ṉeta
gogoto poata siliva* pude poni sari pu habahuala!" gua. Meke gegesia
rini sa barikaleqe.
6 Ba zama se Zisu, "Vekoa tu! Pude vegua ke va tasuna ia gamu?
Keke tinavete leana si tavete Nau sa hie.
7 Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totoso, meke
be hiva gamu, si kote boka toka ni mo gamu. Ba Arau si lopu kote koa
hola seunae koa gamu.*
8 Sa barikaleqe hie si tavetia sa, gua sapu bokaia sa. Zoropo nia oela
humaṉa lea sa sa tiniqu, pude va nama kenue nia sa tina pomunaequ.
9 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu be pavei si ta tarae sa Inavoso
Leana pa doduruna sa kasia popoa, si kaqu ta vivinei tugo gua sapu
evaṉia sa barikaleqe hie koa Rau, pude na vina balabalana sa nana
tinavete hie," gua si Asa.

Va Egoa Ziudasi pude Vata Qora nia se Zisu
(Matiu 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Meke taluarae se Ziudasi, keke ri ka manege rua disaepeli, la koari
ṉati hiama pude vata qora nia se Zisu koa rini, gua.
11 Meke totoso avosia rini sa nana zinama, si qetu hola si arini, meke
va tatara nia rini pude ponia poata si asa, gua. Ke podalae hata ia
Ziudasi si keke lolomo leana pude vata qorae nia koa rini se Zisu, gua.

Sa Hinenahena Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli
(Matiu 26:17-25; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)

12 Koasa rane kekenu tanisa Inevaṉa Bereti Loke Isitina, totoso
tava mate sari na lami tanisa hinenahena Pasova, si nanasia ri Nana
disaepeli si Asa, "Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo
gami sa hinenahena tanisa Pasova?" gua si arini.
13 Ke garuni Zisu si karua Nana disaepeli, meke tozi ni Sa, "Mi la pa
vasileana Zerusalema, meke kote tutuvia gamu si keke tie sapu korapa
palekia nana si keke vovoina kolo. Mi lulia si asa,
14 osolae kamoa sa vetu sapu nuquria sa. Mi tozi nia sa tie pu ari
nana vetu, 'Zama sa Titisa: Avei sa lose vasina kote hena ia Rau, meke
rina Qua disaepeli sa hinenahena Pasova?' Mi gua.
15 Meke kote va dogoroni gamu sa si keke lose nomana panaulu, sapu
ele tava nama vekona. Va namanama ia gamu sa nada hinenahena
vasina," gua si Asa.

---

* **14:3** Sa vovoina lumu sapu ta tavetae patu tolavaena na arilaena si ta pozae pa zinama English "Alabaster". * **14:3** Lk 7:37-38 * **14:5** Ṉeta gogoto poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie tavetavete pa keke vuaheni. * **14:7** Diut 15:11

16 Taluarae la sari karua disaepeli koasa vasileana lavata, meke
dogori rini sari doduru, gua puta tugo sapu tozi ni Zisu koarini, meke
va namanama vekoa rini sa hinenahena Pasova.
17 Totoso veluvelu sa popoa, si kamo la vasina se Zisu meke sari ka
manege rua Nana disaepeli.
18 Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu, “Tozi va hinokarani
gamu Rau, sapu keke koa gamu pu korapa henahena turaṉau, si kote
vata qora Nau si Arau,” gua si Asa.*
19 Ke talotaṉa sari na disaepeli meke podalae nanasa ekeke la ia rini
si Asa, “Vea arau sia?”
20 Meke olaṉa se Zisu, “Keke mo koa gamu ka manege rua, sapu
korapa somana poṉa ia sa gana bereti koa Rau koasa baolo.
21 Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate, gua sapu tozia sa Kinubekubere
Hope, ba mani talotaṉa gana sa tie pu vata qorana si Asa. Leana hola
be lopu ta podo sa tie sana.”

Podalae nia Zisu sa Ginani Hope pa Hinenahena Pasova
(Matiu 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)

22 Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke
mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke
zama guahe: “Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia,” gua si Asa.
23 Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe
Tamasa, meke vala Sa koa rini, meke napoa ri doduru.
24 Meke zama si Asa koa rini, “Hie sa eharaqu, sapu zoloro pude na
vinulasa tadi sokudi, meke sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi te
Tamasa.*
25 Maqu tozi va hinokarani gamu Rau, sapu lopu kaqu napo pulea
Rau sa vaeni hie, osolae kamo sa ranena sapu kaqu napoa Rau sa vaeni
vaqura pa Binaṉara te Tamasa.”
26 Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa
Toqere Olive.

Tozi Va Kenue nia Zisu sa Inoso te Pita
(Matiu 26:31-35; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)

27 Meke zama se Zisu koa rini, “Kote govete veko pani Au gamu
doduru si Arau, sina zama sa Kinubekubere Hope:
‘Kote sekea Tamasa sa Sepati,
meke kote ta hurakatae sari doduru sipi,’ gua.*
28 Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa
gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*
29 Ba zama se Pita, “Be govete beto sari doduru hire, ba arau si namu
lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.
30 Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu
lopu ele kabo vina rua totoso sa kokorako kohite boṉi, si kote oso Nau
goi si Rau ka ṉeta totoso,” gua si Asa.
31 Ba toke sisigitia Pita si Asa, “Be mate turaṉigo rau, ba lopu kaqu
hite osonigo rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo asa sari doduru
disaepeli.

---

* **14:18** Sam 41:9 * **14:22** Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide. * **14:24** Ekd 24:8; Zer 31:31-34 * **14:27** Zak 13:7 * **14:28** Mt 28:16

Varavara se Zisu pa Qetisemani
(Matiu 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 La si arini pa keke vasina pozana Qetisemani, meke zama se Zisu
koari Nana disaepeli, “Habotu tani gamu, maqu la varavara si Rau.”
33 Meke turaṉi Sa sari Pita, Zemisi, e Zone; meke podalae talotaṉa
sisigiti, na balabala mamata si Asa.
34 Meke zama si Asa koarini, “Sa maqomaqoqu si siṉia na tinalotaṉa
nomana hola ke tata mate nia Rau. Koa tani, mamu kopu na varavara,”
gua si Asa.
35 Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa eko oporapaha pa
pepeso, meke varavara tepa ia Sa sapu be boka, si mani tava rizu koa
Sa sa totoso tinasigiti hie, gua.
36 Meke zama si Asa, “Tamaqu, loketoṉa si tasuna koa Goi. Mamu
va rizu taloa ia sa kapa tinasigiti hie koa Rau, ba lopu Qua hiniva, ba
lalae Mua hiniva tu Goi,” gua si Asa.
37 Meke pule la koari ka ṉeta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa
putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Saimone, puta si goi? Vegua, lopu
boka kopu na varavara turaṉau goi si Rau pa keke aoa?
38 Mi kopu na varavara, pude mi lopu hoqa pa tinoketoke. Sa
maqomaqo si hiva, ba malohoro sa tini,” gua si Asa.
39 Meke keke totoso pule si la si Asa, meke varavara pule kekeṉoṉo
gua tugo totoso kekenu.
40 Beto asa si pule mae pule koari ka ṉeta Nana disaepeli si Asa,
meke dogori Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini, meke lopu
gilania rini sapu na sa si kote zama la nia koa Sa.
41 Meke sipu pule mae Sa pa vina ṉeta totoso, si zama la si Asa koa
rini, “Lopu ṉazulu gamu tu puta si gamu? Leana, ele pada mo! Sa
totoso si ele kamo pude kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna
na Tie.
42 Dotu, ele kamo mo hie sa tie pu vata qoraqu Rau! Aria, turu mada
la tutuvia,” gua se Zisu.

Sa Tinuqe Vagina e Zisu
(Matiu 26:47-56; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

43 Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo mo se Ziudasi sapu keke
ri ka manege rua disaepeli. Garunu luli ni rina ṉati hiama, na tie va
tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke sari na koimata tadi na tie
Ziu koa sa si keke puku minate varipera. Paleke dia vedara na huda
sekesekeana si arini.
44 Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi sa tie qoraqora koa
rini, “Sa tie sapu kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia
gamu. Mae tuqe vagia, mamu turaṉa taloa nia,” gua si asa.
45 Meke sipu kamo mae tugo se Ziudasi, si ene toṉoto la koe Zisu si
asa, meke zama, “Titisa,” meke tiqe ahoa sa si Asa.
46 Meke mae vagia rini se Zisu, meke tuqe va nabua.
47 Ba keke ri kasa disaepeli pu turu vasina, si saputu vagia sa sa
nana magu, meke seke tarasa pania sa si keke kali taliṉana sa pinausu
tanisa ṉati hiama kenukenue.
48 Meke tiqe zama la koa rini se Zisu, “Na tie hikohiko na variva mate
si Rau, ke paleke Nau vedara na huda sekesekeana tu gamu pude mae
vagi Au?

49 Doduru rane si koa variva tumatumae turaṉa gamu Rau pa
Zelepade, ba lopu tuqe vagi Au gamu. Ba sina kaqu tava gorevura
sa Kinubekubere Hope," gua si Asa.*
50 Meke govete veko pania ri doduru disaepeli si Asa.
51 Ba keke tie vaqura sapu hade nia si keke poko lineni mo si luli koe
Zisu, meke hiva tuqe vagia rini si asa.
52 Ba sipu tuqea rini sa nana poko, si luara pania sa, meke govete
taloa nana dododohona.

Ta Turaṉa La se Zisu koa sa Puku Tie Varipitui tadi na Tie Ziu se Zisu (Matiu 26:57-68; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

53 Meke turaṉa la nia rini pa vetu tanisa ṉati hiama kenukenue
se Zisu, vasina pu korapa koa varigara sari doduru ṉati hiama, na
koimata tadi na tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese.
54 Ba se Pita si lululi mudi mae pa seu, meke nuquru la koasa pavasa
pa sadana sa vetu tanisa ṉati hiama. Vasina si habotu somanae koari
na tie kopu si asa, meke maliha nana pa nika.
55 Ego, podekia rina ṉati hiama, meke sari doduru tie pa korapa puku
tie varipitui tadi na tie Ziu pude hata vura ni si kaiqa vina sosode, pude
boka zutua meke va matea gana se Zisu gua, ba lopu boka si arini.
56 Soku tugo tie si zutua se Zisu koari na dia kinohakoha, ba lopu
variṉoṉoi sari na dia vivinei.
57 Meke tiqe turu sari kaiqa tie, meke zutu kokoha ia rini se Zisu.
Zama si arini,
58 "Avoso sotia gami sapu zama guahe si Asa: 'Kote huaria Rau sa
Zelepade hie sapu kuria rina tie, meke koari ka ṉeta rane, kote kuria
Rau si keke sapu lopu ta kurina pa tie,'" gua.*
59 Gua asa, ba lopu vari kekeṉoṉoi tugo si arini.
60 Meke turu pa kenudia ri doduru sa ṉati hiama kenukenue, meke
nanasia sa se Zisu, "Vegua, lopu kote olaṉia tu Goi gua sapu zutu nigo
rini?" gua si asa.
61 Ba lopu kulu meke lopu zama nia keketoṉa se Zisu. Ke nanasa
pulea sa ṉati hiama kenukenue si Asa, "Agoi tugo sa Karisito, sa Tuna
sa Tamasa ta manaena?" gua si asa.
62 Meke olaṉa se Zisu, "Uve, Arau tugo! Meke kote dogoria gamu
habotu sa Tuna na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira, meke kote dogoria gamu pulena mae pa korapadi ri na lei
pa maṉauru si Asa!" gua si Asa.*
63 Meke daku rikatia sa ṉati hiama kenukenue sa nana poko meke
zama, "Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode!
64 Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia si Asa. Ke nasa
sa mia binalabala?" Meke va egoa ri doduru sapu ele sea mo si Asa,
ke garona tugo pude tava mate, gua.*
65 Meke podalae loroa ri kaiqa se Zisu, meke pusi nia poko rini
isumatana. Meke sekea tugo rini si Asa, meke zama, "Mu korokorotae
sapu esei si korapa seke igo," gua si arini. Meke hena vagia rina tie
kopu pa Zelepade si Asa, meke poharia.

---

* **14:49** Lk 19:47, 21:37 * **14:58** Zn 2:19 * **14:62** Dan 7:13 * **14:64** Liv 24:16

Osonia Pita se Zisu
(Matiu 26:69-75; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)

66 Sipu korapa koa nana panapeka pa korapana sa pavasa pa sadana
sa vetu se Pita, si ene tata la si keke nabulu vineki tanisa n̲ati hiama
kenukenue.
67 Totoso dogoria sa se Pita korapa malihana, si don̲o totoa sa si asa,
meke zama, “Agoi tugo si keke sapu hoke luli koe Zisu sa tie Nazareti,”
gua si asa.
68 Ba oso si asa, “Lopu hite gilania rau sapu gua zama nia goi sana,”
gua si asa. Meke sipu ene vura la koasa lolomo ene vura pa sadana sa
vasina varipituina si asa, si kabo mo sa kokorako.
69 Dogoro pulea sa nabulu vineki si asa, meke zama la koa rini pu
turu tata si asa, “Asa tugo si keke sapu luli koe Zisu!” gua.
70 Ba oso pule tugo se Pita. Lopu seunae sapu gua asa, si zutu pulea
pule ri kasa sapu koa tata vasina si asa, “Namu agoi hokahokara mo
si keke pu lululi koa Sa, sina tie Qaleli tugo si agoi,” gua si arini.
71 Ba zama se Pita, “Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be kokoha
si rau, si mani va kilasau sa Tamasa. Namu lopu hite gilana hokaria
rau sa tie sapu zama nia gamu!” gua si asa.
72 Pa totoso tugo asa, si kabo vina rua mo sa kokorako, ke tiqe
balabala ia Pita sapu gua zama nia Zisu koasa, “Sipu lopu ele kabo
vina rua sa kokorako, si kote oso Nau goi si Rau ka n̲eta totoso,” gua.
Ke kabo n̲usun̲usurae gana si asa.

15

Ta Turan̲a La Koe Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2,11-14; Luke 23:1-5; Zone 18:28-38)

1 Pan̲a munumunu hokara si tuturei vivinei sari na n̲ati hiama koari
na koimata tadi na tie Ziu, meke koari na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese, meke koari doduru pule pu koa pa puku tie varipitui
tadi na tie Ziu, pude di vizatia sa siran̲a gua pude va matea se Zisu.
Pusi rini sari na limana, meke turan̲a la nia rini si Asa koe Paelati.
2 Meke sipu kamo rini vasina si nanasia Paelati se Zisu, “Vea Agoi
tugo sa Ban̲ara tadi na tie Ziu?”
Meke olan̲a si Asa, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si
Asa.
3 Meke soku ginugua kaleadi si zutu nia rina n̲ati hiama se Zisu.
4 Ke nanasa pulea Paelati si Asa, “Na vegua ke lopu hite olan̲a tu si
Goi? Avoso latu koari doduru dia tinazutumu Goi!” gua si asa.
5 Ba korona kulu se Zisu, ke magasa hola nana se Paelati.

Sa Vinizata pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-26; Luke 23:13-25; Zone 18:39 kamo hinia 19:16)

6 Meke sa hahanana te Paelati pa totoso Pasova, si pude rupahia si
keke tie ta pusina pu ta tepa koari na tie pa totoso asa.
7 Keke tie, e Barabasi pozana, si ta pusi turan̲ae koarini pu raza ia
sa qinavuna Roma. Koasa vinaripera si va mate tie tugo si asa.
8 Meke sipu varigara sa kobi tinoni si podalae tepa ia rini se Paelati
pude va malumu nia koa rini sapu gua hoke tavetia sa.
9 Meke nanasa la i Paelati si arini, “Hiva nia gamu si pude vata
rupaha vatua koa gamu sa Ban̲ara tadi na Ziu?” gua si asa.

10 Sina gilania nana Paelati sapu na konokono nia mo rina ṉati hiama
se Zisu, ke luara la nia rini koa sa.
11 Ba sovuti rina ṉati hiama sari na kobi tinoni, pude mani vata
rupaha la nia Paelati koa rini se Barabasi, ba lopu se Zisu, gua.
12 Meke zama pule la koasa kobi tinoni se Paelati, “Ke sa kaqu tavete
nia rau se Zisu, sapu poza nia Baṉara tadi na tie Ziu gamu?” gua si
asa.
13 Meke velavela si arini, “Va matea pa korosi!” gua si arini.
14 Ba nanasa pulei tugo Paelati sarini, “Na sinea sa si tavetia Sa?”
Ba velavela va sisigitae si arini, “Va matea pa korosi!” gua si arini.
15 Sina hiva va qetua Paelati sa kobi tinoni, ke vata rupaha la nia
sa koarini se Barabasi. Ba tozi ni sa sari na solodia pude seke nia
hilihiliburuana se Zisu, meke tiqe luara vala nia sa koa rini si Asa
pude di la va matea pa korosi, gua.

Noṉovalia rina Solodia se Zisu
(Matiu 27:27-31; Zone 19:2-3)

16 Meke turaṉa nuquru la nia rina solodia se Zisu, koasa pavasa pa
vetu qavuna, meke tioko varigara beto mae ni rini sari na solodia.
17 Meke va sage nia poko pepolo tana baṉara rini si Asa, meke tavetia
rini si keke piribatu rakirakihi guana toropae baṉara, meke va hakea
rini pa batuna.
18 Meke va lavalavata kokoha ia rini si Asa meke zama: “Mani toa
va gelenae sa Baṉara tadi na tie Ziu!” gua.
19 Meke seke nia kolu rini batuna, meke loroa, na kokotuṉu meke
todoṉo nia rini si Asa.
20 Sipu beto ṉoṉovala gunia rini si Asa, si va gorea rini sa poko
pepolo, meke va sage pule ni rini sari Nana poko soti, meke tiqe turaṉa
vura nia rini, pude la va matea pa korosi.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)

21 Koasa dia inene la si tutuvia rini si keke tie Saerini, pozana si e
Saimone, na tamadia ri Alekezada e Rupasi, na tiqe nuquru maena mo
pa Zerusalema si asa. Tuqe vagia rina solodia si asa, meke va paleke
nia rini sa korosi te Zisu.*
22 Meke turaṉa la nia rini se Zisu pa keke vasina pozana Qoloqota,
ginuana asa si na vasina batu tomate.*
23 Vasina si hiva poni nia rini sa vaeni sapu ta henie oto, pozana
moa,* ba korona napoa Zisu si asa.
24-25 Meke poka nia rini pa korosi si Asa, pa sia koloko munumunu,
meke mudumudukeda ni rini sari Nana poko pude dogoria esei kote
vagi.*
26 Ta kubere guahe sa tinazutuna Sa: “SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,”
gua.
27 Meke karua tie hikohiko si somana ta poka turaṉae koe Zisu pa
hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.
28 [Ke tava gorevura sa Kinubekubere Hope sapu guahe: “Ta nae
turaṉae koari na tie kaleadi si Asa,” gua.]*

---

* **15:21** Rom 16:13 * **15:22** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere asa si guana batu tomate. * **15:23** Moa si na oto maena pa huda, ba lopu bakala sa ginuana meke napoa rini. Gina na meresena hukata sigiti. * **15:24-25** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12

29 Sari na tie pu ene hola si va qenoqeno batu, meke pesipesia rini se
Zisu, “Ke isana, si Agoi sapu kote huaria sa Zelepade, meke kuri pulea
pa ka ṉeta rane, gua!*
30 Ego, mamu harupu pulenigo, mu gore mae pa korosi kamahire!”
gua si arini.
31 Sari na ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, ba zama ṉoṉovala kekeṉoṉo gunia tugo rini asa se Zisu,
meke vari zamai guahe teledia, “Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka
harupu pule nia telena!
32 Ego, be sa Karisito, sa Baṉara tadi na tie Izireli si Asa, si mani gore
mae kamahire pa korosi, pude mada dogoria meke va hinokaria!” gua
si arini. Sari karua pu somana ta poka pa korosi ba zama ṉoṉovala la
gua tugo koe Zisu.

Sa Minate te Zisu
(Matiu 27:45-56; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)

33 Sipu kamo sa korapa rane, si huporo sa doduru popoa, padana ka
ṉeta aoa.
34 Sipu kamo sa ṉeta koloko si velavela se Zisu, *“Iloi, Iloi, lema*
sabakatani?” Sa ginuana sa si guahe: “Qua Tamasa, Qua Tamasa, na
vegua ke veko pani Au tu Goi?” gua.*
35 Totoso avosia ri kaiqa pu tuturu tata, si zama si arini, “Avoso la,
korapa tiokia Sa se Ilaiza!” gua.
36 Meke haqala la nia keke ri kasa si keke puha, meke poṉa va
bobosia sa pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, meke
huhuku sage la nia sa koe Zisu, pude va napo nia, gua. Beto meke
zama si asa, “Aqa paki! Mada dogoria, hokara kote mae va gorea Ilaiza
Sia pa korosi,” gua si asa.*
37 Meke velavela va ululae se Zisu, meke luaria Sa sa siniṉo.
38 Meke ta rikata rua gana sa poko gobana sa Lose Hopena pa
korapana sa Zelepade pa Zerusalema, podalae panauluna, meke kamo
pa hubina.*
39 Meke sipu dogoria sa palabatu tadi na solodia pu korapa turu pa
kenuna sa korosi, sari doduru gua pu ta evaṉa koasa minate te Zisu, si
zama si asa, “Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie,” gua si asa.
40 Kaiqa barikaleqe si korapa koa vasina pa seu, meke doṉodoṉo
la. Koa somanae dia koa rini vasina sarini hire: e Mere pa vasileana
Magidala, e Salome, meke Mere sa tinadia ri Zemisi sapu mudina meke
e Zosepa.*
41 Lulidi mae koe Zisu pa Qaleli si arini pude toka nia si Asa, meke
soku pule barikaleqe si koadia vasina, saripu lulidi koa Sa, sipu sage
mae pa Zerusalema si Asa.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Matiu 27:57-61; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

42 Na Rane Va Namanama bisa sa rane asa, sapu sa rane vugo si sa
rane Sabati. Ke sipu tata lodu sa rimata,
43 si sage va mataqara la se Zosepa, tie pa Arimatia, koe Paelati meke
tepa vagia sa sa tinina e Zisu. Na somanana koasa Sanihiderini, sa

* **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Zn 2:19 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21 * **15:38** Ekd 26:31-33 * **15:40** Lk 8:2-3

puku tie varipitui tadi na tie Ziu, meke asa ba somana aqa nia tugo sa minae tanisa Binan̲ara te Tamasa.
44 Magasa se Paelati totoso avoso nia sa sapu ele mate tu se Zisu. Ke tiokia sa sa palabatu tadi na solodia, meke nanasia sa, sapu be ele mate hinokara tu se Zisu, gua.
45 Totoso gilana valeania sa koasa palabatu tadi na solodia, sapu ele mate tu se Zisu, si va malumu la nia sa koe Zosepa sa tinina.
46 Holua Zosepa si keke poko keoro lineni. Va gore vagia sa sa tinina e Zisu, meke hade nia koasa poko keoro, meke la vekoa sa pa korapa lovu sapu ta horena pa kali toqere. Beto asa si topili tuku la nia sa si keke patu nomana pa sasadana sa lovu.
47 Mere pa vasileana Magidala, meke Mere sa tinana Zosepa, si koadia, meke dogoria dia sa vasina pu ta veko sa tinina e Zisu.

16

Sa Tinuru Pule te Zisu
(Matiu 28:1-8; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)
1 Sipu hola sa rane Sabati, si la holu oela humaṉa lea sari Mere sapu sa barikaleqe Magidala, meke e Mere sa tinana Zemisi, meke e Salome, pude ṉuzapa nia pa tinana Zisu, gua.
2 Pana munumunu hokara pa rane Sade, sipu tiqe gasa vaqura sa rimata, si topue la pa lovu si arini.
3 Meke vari nanasi teledia si arini, “Esei kote topili poni gita sa patu pa sasadana sa lovu?” gua.
4 Ba sipu doṉo la dia gua si sa patu, sapu nomana hola, si ele ta topili palae tu.
5 Ke nuquru la pa korapa lovu si arini, meke dogoria rini vasina si keke tie vaqura*, korapa habotu nana pa kali matao, na poko keoro gele doduru si asa, ke matagutu hola si arini.
6 Zama sa tie, “Mi lopu matagutu na magasa si gamu! Gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu se Zisu sa tie Nazareti, sapu tava mate pa korosi. Lopu koa tani si Asa; ele turu pule tu! Dotu sa vasina sapu veko nia rini si Asa.
7 Mi la kamahire mamu tozini sari Nana disaepeli, meke koe Pita tugo sa inavoso hie: ‘Korapa la va kenue koa gamu pa Qaleli si Asa. Vasina tu kaqu la dogoria gamu si Asa, gua puta tugo sapu ele tozini gamu Sa,’” gua si Asa.*
8 Ke vura si arini, meke govete luaria rini sa lovu. Matagutu na magasa dia, ke lopu hite vivinei koa ke tie si arini.

[Sari na kinubekubere koadi sapu gotogotodi si lopu koa sari na vesi pa Maka 16:9-20.]

KEKE VINAHOKOTO KOANA KOASA QOSIPELI

Vata dogoro Koe Mere sa Barikaleqe Magidala se Zisu
(Matiu 28:9-10; Zone 20:11-18)
9 [Pa mudina sa tinuru pule te Zisu pa minate pana munumunu hokara pa rane Sade, si la vata dogoro kekenu si Asa koe Mere, sapu

* **16:5** Sa tie vaqura hie si keke Mateana, mamu tiro la ia Matiu 28:5: * **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28

sa barikaleqe Magidala. Koasa si hipuru pani Zisu sari si ka zuapa tomate.
10 Ke la tozi ni sa sarini pu lulidi koe Zisu, meke pu korapa kabo na talotaṉa.
11 Totoso avoso nia rini sapu ele turu pule se Zisu, meke ele dogoria tu sa, gua, si lopu va hinokaria rini si asa.

Vura se Zisu Koari Karua Disaepeli
(Luke 24:13-35)

12 Meke sipu ele hola sapu gua asa, si vura votivotikaena se Zisu koari karua disaepeli koasa dia inene la pa keke popoa.
13 Ke pule sari kara, meke la tozi ni ri sari doduru disaepeli pule, ba lopu va hinokari tugo rini sari kara.

Vata Dogoro Koari ka Manege Eke se Zisu
(Matiu 28:16-20; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

14 Mumudi si vura la koari ka manege eke disaepeli se Zisu, totoso korapa henahena si arini. Meke norei Sa, sina loke dia rinaṉeraṉe si arini, meke korodia va hinokari rini, sarini pu dogoria mudina sapu turu pule si Asa, gua.
15 Meke zama la koa rini si Asa, "La gamu pa ninae vasina pa kasia popoa, mamu tarae nia sa Inavoso Leana koari doduru tie.*
16 Asa sapu va hinokara meke ta papitaiso, si kote ta harupu, ba asa sapu lopu va hinokara, si kote tava kilasa pa Heli.
17 Kaqu ta vala koa rini pu va hinokara sa ṉiniraṉira pude tavete tinavete variva magasadi gua hire: Kote hipuru palae tomate kaleadi si arini pa korapa pozaqu Rau, kote zama pa votivotiki vinekala si arini.
18 Be taṉini noki, babe napoa rini sapu variva mate, ba lopu kote kaleana nia rini, kote opo ni limadi rini sari na tie mohodi, meke kote magogoso dia," gua si Asa.

Ta hena Sage La pa Maṉauru se Zisu
(Luke 24:50-53; Tinavete 1:9-11)

19 Meke sipu beto zama koarini se Zisu sa Baṉara, si ta hena sage la pa Maṉauru si Asa, meke habotu* pa kali mataona sa Tamasa.*
20 Meke la tarae pa ninae vasina sari na disaepeli, meke somana tavetavete turaṉi sa Baṉara meke va sosodei sari Nana zinama koari na tinavete variva magasadi sapu evaṉi rini.]

---

* **16:15** TTA 1:8 * **16:19** Ginuana "Habotu pa kali mataona sa Tamasa," si pude koa Baṉara si Asa koasa Binaṉara te Tamasa. * **16:19** TTA 1:9-11

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA LUKE

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia e Luke, si tozia sapu e Zisu tugo sa Hinarupu sapu ele tava tatarana pude tadi na tie Izireli, meke tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tozia tugo Luke pa nana kinubekubere sapu ele ta tioko koasa Maqomaqona sa Tamasa se Zisu, pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na habahuala. Meke sa Inavoso Leana hie si balabala sisigiti sari doduru tie pa kasia popoa, koari hopeke dia minalaṉa na tinasuna.

Sa "qinetuqetu" si keke ṉati zinama pa Qosipeli te Luke. Ta dogoro sisigiti si hie koari na hinia kekenu tanisa Qosipeli hie, vasina ta tozi sa minae, na pinodo te Zisu, meke pa vinabetona si ta tozi sa totoso pu ta hena sage pule pa Maṉauru se Zisu.

Sa vivineina sa tinoqolo na vina enena la sa vina hinokarana e Karisito, si tozia tugo e Luke pa buka Tinavete Tadi na Apositolo.

Koari na pinaqapaqahana sa Qosipeli te Luke hie si boka dogoria gita sapu pa pinaqaha vina rua meke vina onomo, si koa dia sari kaiqa tiṉitoṉa sapu telena mo sa Qosipeli te Luke si tozi.

Kekeṉoṉo sa kinera tadi na mateana, sa inene la tadi na Sepati koasa Haha Zisu, sa kinoa te Zisu pa Zelepade, sa vivineina sa tie Sameria leana, meke sa koburu muliuṉu.

Pa korapana la sa Qosipeli hie, si ta tozi va ṉiṉira sa ginuana sa vinaravara, sa Maqomaqo Hope, sa tinavete varitokae tadi na barikaleqe koasa ninabulu te Zisu, meke sa tinaleosae te Tamasa koari na sinea tana tie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Sa pinodalaena sa Qosipeli. Hinia 1:1-4

Totoso podo meke kobukoburudi sari Zone Papitaiso, e Zisu. Hinia 1:5 kamo hinia 2:52

Ninabulu te Zone Papitaiso. Hinia 3:1-20

Sa pinapitaiso meke sa totoso ta toketoke se Zisu. Hinia 3:21 kamo hinia 4:13

Sa ninabulu te Zisu pa Qaleli. Hinia 4:14 kamo hinia 9:50

Beto pa Qaleli meke la pa Zerusalema se Zisu. Hinia 9:51 kamo hinia 19:27

Sa Nana totoso mumudi e Zisu pa Zerusalema meke koari na vasidi pu tata vasina. Hinia 19:28 kamo hinia 23:56

Sa tinuru pule te Zisu pa minate, sari na totoso ta dogoro pule, meke sa Nana sinage pule pa Maṉauru. Hinia 24:1-53

Sari Zinama Tuketukele

1 Soku tie si ele podekia, pude vagi varigara ni sari na vivineidi rina tiṉitoṉa pu ele ta evaṉa pa vari korapada gita, koari na rane la hiroi.

2 Ele kuberi rini sari vivinei, gua pu totozini gami arini pu ele dogoro soti matadi podalae pa podalaena, meke ele tarae nia tugo rini sa inavoso te Tamasa asa.

3 Gua asa, ke leana tugo pude kubere atu ni rau koa goi Tiopilasi pu ta pamaṉaemu, sari na vinari lulidi rina ginugua hire; sina ele

viliti valeani, na va sosode valeani rau sari doduru vivinei, podalae pa
pinodalaena meke kamo pa rane n̲inoroi.
4 Gua pude mu tumae nia sa hinokara koari doduru vina tumatumae
sapu ele ta poni ni goi.

Ta Tozi Va kenue sa Pinodo te Zone Papitaiso

5 Pa totosona pu koa ban̲ara se Herodi[d] koasa pinaqaha popoa pa
Ziudia, si koa nana vasina si keke hiama, pozana e Zakaraea, pa puku
hiama te Abaeza. Se Lizabeti, sa nana barikaleqe, ba gore mae tugo
pa keke tututi hiama sapu koe Eroni.*
6 Na tie ton̲oto sari kara pa kenuna sa Tamasa, meke luli valeani ri
kara sari doduru tinarae, na ginarunu te Tamasa.
7 Ba loke tudia sari kara, sina tige se Lizabeti, meke ele barogoso na
kaleqe tugo sari kara.
8 Ego, keke rane si kamo sa totoso tavetavete tanisa puku hiama
sapu somana nia e Zakaraea pa Zelepade, meke korapa taveti sa sari
na nana tinavete hiama pa kenuna sa Tamasa.
9 Lulia rini sa hahanana tadi na hiama, ke mudumudukeda si arini,
meke ta vizata se Zakaraea pude nuquru la pa korapa lose hopena
tanisa Ban̲ara meke tavetia sa vina uququ ruqa human̲a lea pa hope[d].
10 Meke sipu kamo sa totoso si nuquru la si asa meke va uququ ruqa
human̲a lea, meke koa varavara pa sada sari vinarigara tie pu mae
vahesi.
11 Meke vura koa sa sa mateana te Tamasa, turu nana pa kali
mataona sa hope, vasina tava uqu sa ruqa human̲a lea.
12 Totoso dogoria Zakaraea sa mateana, si ta duan̲a na matagutu si
asa.
13 Ba zama la koa sa sa mateana, “Mu lopu matagutu Zakaraea! Ura
ele avosia Tamasa sa mua vinaravara, ke kote podoa e Lizabeti, sa mua
barikaleqe, si keke koburu koreo, meke kote poza nia Zone goi si asa.
14 Kaqu koa qetuqetu hola si goi, meke sari sokudi pana podo si asa.
15 Kote keke tie arilaena hola si asa pa kenuna sa Ban̲ara. Lopu kaqu
napo vaeni, meke sari napo n̲in̲iradi si asa, meke kote ta sin̲ie nia sa
sa Maqomaqo Hope podalae totoso podo sa.*
16 Sokudi ri na tie Ziu, si kote turan̲a pule mae ni sa koasa Ban̲ara,
sa dia Tamasa.
17 Meke kote la va kenue si asa koasa Ban̲ara pa n̲inira n̲ira te
Tamasa, keken̲on̲o sa poropita Ilaiza, pude va kekeri bulodi sari na
tamadia, meke koa varivari tatarue koari na tudia. Meke kaqu va
kekere maei sa sari na tie va gugue, pude balabala keken̲on̲o gua
rina tie ton̲oto, meke kote va namanama vekoi sa sari na tinoni tanisa
Ban̲ara,” gua sa mateana.*
18 Meke zama la koasa mateana se Zakaraea, “Vegua meke kote
gilania rau sapu kote boka ta evan̲a sapu gua hie? Sina ele barogoso
si rau, meke ele kaleqe tugo sa qua barikaleqe,” gua si asa.
19 Meke olan̲a sa mateana, “Arau se Qebireli, arau si turu pa kenuna
sa Tamasa, meke garunau Sa pude mae tozi nigo sa inavoso leleana
hie.*

* **1:5** 1 Koron 24:10 * **1:15** Nab 6:3 * **1:17** Mal 4:5-6 * **1:19** Dan 8:16, 9:21

20 Kamahire si kote poka si agoi meke lopu boka zama osolae kamo
sa rane sapu kote tava gorevura si asa, sina lopu va hinokari goi sari
qua zinama, sapu kote ta evaṉa pa dia totoso gotodi,” gua sa mateana.
21 Korapa gua si aqa lamo nia rina tinoni se Zakaraea, meke balabala
si rini sapu na vegua ke koa seunae si asa pa korapana sa lose hopena,
gua.
22 Meke totoso vura mae tugo sa, si lopu boka zama la koa rini si asa,
ke gilania rini sapu keke dinogodogorae si ele dogoria sa pa korapana
sa lose hopena. Meke sina lopu boka zama si asa, ke zama lima la koa
rini si asa.
23 Meke sipu hokoto sa nana totoso tavetavete pa Zelepade, si pule
la pa nana vetu se Zakaraea.
24 Meke mudina asa si ari tiana mo se Lizabeti sa nana barikaleqe,
ke koa tome mo pa vetu se Lizabeti ka lima sidara.
25 Meke zama si asa, “Kamahire tu si vata dogoro nau sa Baṉara sa
Nana tataru, meke vagi pania Sa sa qua kinurekure pa kenudi ri na
tinoni,” gua si asa.

Ta Tozi sa Pinodo te Zisu

26 Meke totoso kamo sa vina onomo sidarana sa molu te Lizabeti, si
garunu la nia Tamasa sa mateana Qebireli, koasa vasileana pa Qaleli,
sapu Nazareti pozana.
27 Keke inavoso te Tamasa si paleke la nia sa koa keke vineki vaqura
vasina, pu ele ta pinirovetu vekona pude kote haba ia keke tie pozana
Zosepa, sapu podo mae pa tutina Devita sa baṉara. Sa pozana sa vineki
si e Mere.*
28 Mae sa Mateana koe Mere meke zama, “Mu koa qetu, agoi pu ta
vizatamu na ta manaemu. Sa Baṉara si koa koa goi!” gua sa mateana.
29 Ta duaṉa hola ni Mere sari zinama tanisa Mateana, ke balabala
hata sisigitia sa ginuana sa inavoso hie.
30 Ba zama la koa sa sa mateana, “Mere! Mu lopu matagutu, ura ele
ta vizata si goi sina tataru hola nigo sa Tamasa.
31 Ura kote aritiamu si goi, meke kote podoa goi si keke koburu koreo,
meke kaqu poza nia ‘Zisu’ goi si asa.*
32 Kote koa tava lavata si Asa, meke kote ta pozae na Tuna sa Tamasa
Ululuna Hola. Meke sa Tamasa, sa Baṉara si kote va Baṉaria si Asa,
gua tugo sa tamana pukerane, sapu se Devita.*
33 Meke kote koa Baṉara si Asa pa tutina e Zekopi ninae rane ka
rane, meke sa Nana Binaṉara si loke vina betona!” gua sa mateana.
34 Meke nanasa la koasa mateana se Mere, “Vegua meke kote boka
podoa rau sa koburu, sina lopu ele koa turaṉa tie si rau?” gua si asa.
35 Meke olaṉa sa mateana, “Sa Maqomaqo Hope si kote kamo atu koa
goi, meke sa ṉiniraṉira te Tamasa sapu Ululuna Hola kote va aqoro igo.
Gua ke sa koburu hopena hie sapu kote podo si kote ta pozae na ‘Tuna
sa Tamasa.’
36 Mu balabala ia se Lizabeti, sa turaṉamu sapu tige meke ele kaleqe
tu, ba kamahire si ele onomo sidarana sa molu tanisa.
37 Ura loketoṉa hokara si tasuna koe Tamasa pude tavetia,” gua sa
Mateana.*

* **1:27** Mt 1:18 * **1:31** Mt 1:21 * **1:32** 2 Samuela 7:12,13,16; Ais 9:7 * **1:37** Zen 18:14

38 Meke zama se Mere, “Na nabulu te Tamasa si arau, ke mani ta
evaṉa tugo koa rau gua sapu zama nia goi,” gua si asa. Meke taluarae
taloa sa mateana koa sa.

Enene La Koe Lizabeti se Mere

39 Lopu seunae si va qaqiri mo se Mere, meke topue bebeno la si asa
koa sa vasileana koari na toqere pa soloso Ziudia.
40 Vasina si la nuquru si asa pa vetu te Zakaraea, meke la zama
qetuqetu koe Lizabeti.
41 Totoso avosia tugo e Lizabeti sa zinama qetuqetu te Mere, si voluṉu
sa koburu pa korapa tiana, meke ta siṉie nia e Lizabeti sa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope.
42 Meke zama va ululae si asa, “Ta manaemu si goi koa ri doduru
barikaleqe, meke ta manaena tugo sa koburu pu kaqu podoa goi.
43 Na vegua ke ta evaṉa tu koa rau sa ginugua nomana hie, sapu sa
tinana sa qua Baṉara si mae kamo tu koa rau?
44 Ura totoso avosia tugo rau sa zinama qetuqetu tamugoi, si voluṉu
qetuqetu sa koburu pa tiaqu.
45 Ta manaemu si agoi Mere, sina va hinokaria goi sapu kote
gorevura sapu gua zama nia sa Baṉara koa goi!” gua si asa.

Sa Kinera Vinahesi te Mere

46 Meke zama se Mere:
“Sa buloqu si va lavatia sa Baṉara;*
47 meke qetuqetu nia sa maqomaqoqu sa Tamasa, sa qua Hi-
narupu.
48 Sina arau si keke Nana nabulu,
pu lopu hite arilaequ,
ba balabala au tu Sa.
Ke kaqu poza nau tamanae
ri doduru sinage na sage si rau,*
49 sina koa gua koari na tiṉitoṉa marilaedi
pu evaṉi sa Tamasa Heheda koa rau.
Hopena tugo sa pozana;
50 meke koari na sinage na sage si vata dogoro nia Sa
sa Nana tataru variva taleosae,
koa ri pu pamaṉa nia si Asa.
51 Koasa lima ṉiṉiraṉa Tanisa si taveti Sa sari Nana tinavete ṉiniradi,
va talahuarae i Sa saripu vahesi puleni koari na dia binalabala.
52 Va gore pani Sa sari na baṉara ṉiṉiradi pa dia tuturuana,
ba va lavati Sa sarini pu koa va pepekae.*
53 Poni va sokuni tiṉitoṉa leadi Sa saripu oviadi,
ba limalimadi meke va taloa i Sa saripu tagotagodi.
54 Ele toka nia Sa se Izireli sa Nana nabulu,
lopu muliṉi nia Sa pude tataru nia na taleoso nia
55 se Ebarahami meke sarini pu tuti gore koa sa pa sinage na sage,
gua sapu va tatara nia Sa koari tiatamada pukerane,” gua si asa.*
56 Meke koa paki tu koe Lizabeti se Mere, padana ṉeta sidara, meke
tiqe pule la pa nana popoa soti.

Sa Pinodo te Zone Papitaiso

---

* **1:46** 1 Samuela 2:1-10 * **1:48** 1 Samuela 1:11 * **1:52** Zob 5:11, 12:19 * **1:55** Zen 17:7

57 Meke sipu kamo sa totoso pude koa ta holae se Lizabeti, si podoa
sa sa tuna koreo.
58 Ke sipu avoso nia rina turaṉana, na nana butubutu, sapu gua
tataru gunia Tamasa si asa, si somana qetuqetu turaṉia rini si asa.
59 Koasa vina vesu ranena podo gua sa koburu, si mae si arini pude
ta magu[d] si asa, meke hiva poza nia "Zakaraea" rini si asa; pude poza
luli koasa tamana, gua.*
60 Ba zama sa tinana: "Lokari! E Zone tu kote pozana si asa," gua.
61 Meke zama si arini koa sa; "Ai, loke turaṉamu goi si pozapoza
Zone," gua si arini.
62 Ke zama pokapoka la ia rini sa tamana sa koburu, nanasia rini
sapu esei kote hiva poza nia sa sa koburu.
63 Ke tepa ia Zakaraea si keke kubekubereana, meke kuberia sa si
guahe: "Sa pozana sa si e Zone" gua. Ke magasa beto sari doduru.
64 Meke pa totosona tugo asa, si boka zama pule se Zakaraea, meke
vahesia sa sa Tamasa.
65 Matagutu hola sari na tie pu koa tata vasina, meke ta urahae la pa
doduru vasileana koari na toqere pa soloso Ziudia sari na inavosodi
rina ginugua hire.
66 Meke sari doduru pu avosia sa ginugua hie, si va soku nia
binalabala rini sa guguana sa koburu, meke zama, "Na sa beka si kote
ta evaṉa koa sa?" gua. Ura bakala mo sapu sa ṉiniraṉira te Tamasa si
koa koa sa.

Sa Kinorokorotae te Zakaraea

67 Meke ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope se
Zakaraea, ke korokorotae guahe si asa:
68 "Mada vahesia sa Baṉara sa Tamasa pa Izireli!
Ura mae si Asa pude harupi sari Nana tie, meke pude vata rupaha
gita.
69 Ele ponini gita Sa si keke Hinarupu ṉiṉirana,
pa tutina e Devita sa Nana nabulu.
70 Gua sapu ele va tatara nia Sa koari Nana poropita madidi pukerane,
71 sapu kote harupu gita koari nada kana,
meke koa sa ṉiniraṉira tadirini pu kukitini gita,
72 meke kaqu tataru sisigiti ni Sa sari na tiatamada pukerane,
meke pude balabala pule ia sa Nana Vinariva Egoi hopena koe
Ebarahami,
73 sapu zama tokotokoro nia Sa koe Ebarahami, sa tamada:
74 va tatara nia Sa, si pude va sare gita koari nada kana,
meke pude lopu matagutu ni gita si arini,
pana nabulu nia gita si Asa.
75 Meke pude boka koa va madi,
meke toṉoto si gita pa kenuna Sa doduru rane pa nada tinoa.
76 Ke agoi na tuqu si kote ta pozae na poropita[d] tanisa Tamasa Ululuna
Hola.
Ura kote ene va kenue si goi koa sa Baṉara,
pude va namanama vekoa sa Nana siraṉa,*
77 pude tozi ni sari na Nana tie,
sapu kaqu ta harupu si arini,

* **1:59** Liv 12:3 * **1:76** Mal 3:1

koasa tinaleosaedi ri na dia sinea.
78 Ura sa nada Tamasa si lohi hola sa Nana tataru variva taleosae.
Gua ke sa rimata sapu gasa koa gita si kote mae gua pa maṉauru
79 pude kalalasa la koarini pu koa pa hinuporo,
koa rini pu koa tata sa minate,
pude matamatani gita pa nada inene la koasa siraṉana sa binule,”
gua si asa.*
80 Meke noma sage sa koburu; na ṉiṉira pa tinina meke pa maqomaqona. Meke koa mo si asa pa soloso qega, osolae kamo sa totoso pude vura ta dogoro si asa koari na tie Izireli.

2

Sa Pinodo te Zisu
(Matiu 1:18-25)

1 Koari na rane arini, si va turua e Oqasitasi, sa Baṉara Roma si keke tinarae pude kaqu ta kubere meke ta nae sari doduru tiena sa nana binaṉara, gua.
2 Hie sa ninae kekenu hokara totoso e Quiriniasi si na qavuna koasa pinaqaha popoa pa Siria.
3 Ke sari doduru tie si la pa dia vasileana soti, pude ta kubere, gua.
4 Ke taluarae pa vasileana Nazareti, koa sa pinaqaha popoa pa Qaleli se Zosepa, meke la pa Ziudia, pa Betilihema, vasina podo se Devita sa baṉara. Sapu la nia Zosepa vasina, si na tutina e Devita si asa.
5 La si asa pude ta nae somanae koe Mere sapu ele ta pinirovetu vekona pude haba ia sa, gua. Se Mere si ele aritiana tu* pa totoso asa.
6 Meke sipu koa sari kara pa Betilihema, si kamo sa totoso pude podo sa koburu.
7 Ke podoa sa sa tuna koreo kenuna, meke hade nia poko tana haha sa, meke va ekoa sa si Asa pa vasina ganiganiana tadi na kurukuru* ṉame, sina loke lolomo si koa koari na vetu* tadi na tie maedi.

Sari na Tie Kopu Sipi meke sari na Mateana

8 Meke koadia pa popoa sana tata pa Betilihema, sari kaiqa sepati, saripu koa kopu ni dia rovana sipi pa soloso pana boṉi. 9 Meke vura va hodaka mae koa rini si keke mateana te Tamasa, meke ṉedala vura koa rini sa kalalasa tanisa Baṉara, ke matagutu sisigiti si arini.
10 Ba zama la koa rini sa mateana, “Mi lopu matagutu! Ura paleke ponini gamu rau si keke inavoso leleana sapu kote qetu hola nia ri doduru tie.
11 Ura ele podo ṉinoroi pa vasileana te Devita, sa mia Hinarupu, Asa se Karisito[d] sa Baṉara!
12 Meke guahe sa vina gilagilana Sa koa gamu: Kote la dogoria gamu si keke koburu, ta hadei poko tana haha meke eko nana pa ganiganiana tadi na kurukuru,” gua sa mateana.
13 Meke vura va hodaka mae somana koa sa mateana asa, si keke puku mateana lavata pa Maṉauru, meke vahesia rini sa Tamasa pa dia kinera sapu guahe:
14 “Mani tava lavata sa Tamasa panaulu pa Maṉauru,

---

* **1:79** Ais 9:2 * **2:5** Mamu tiro la ia Lk 1:35: * **2:7** Sari na kurukuru ṉame hire si na bulumakao, na sipi, na qoti meke na doṉ'ki, na gua. * **2:7** Sa vetu tadi na tie maedi ginuana sina vetu vasina boka la koa na puta sari na tie enenedi.

meke sa binule si mani koa pa pepeso, koa rini pu qetu ni Sa,”
gua.
15 Totoso ele taluarae pule la pa Maṉauru sari na mateana, si vari
zamai sari na sepati, “Aria, mada la pa Betilihema, mada la dogoria
sapu gua ta evaṉa, pu ele tozini gita sa Baṉara,” gua si arini.
16 Ke topue tuture la si arini, meke la dogori rini sari Mere, e Zosepa
meke sa haha, korapa eko nana pa ganiganiana kokobana tadi na
kurukuru.
17 Sipu dogoria rina sepati sa haha, si vivinei ni rini koari na tie sari
doduru ginuguana sa koburu, gua sapu tozia sa Mateana koa rini.
18 Ke magasa beto sari doduru pu avosia sa vivinei tadi na sepati.
19 Ba se Mere, si va naqiti sari doduru ginugua hire, meke balabala
va lohi ni pa bulona.
20 Meke taluarae pule taloa dia sari na sepati, va lavatia na
vahesihesia rini sa Tamasa koari doduru gua pu dogori, na avosi rini,
sina gua tugo sapu tozi ni sa mateana si ta evaṉa.

Ta Vala Pozapoza se Zisu

21 Pa vina vesu rane, sipu kamo sa totoso pude ta magu sa koburu,
si poza nia Zisu rini si Asa, gua tugo sapu tozia sa mateana totoso lopu
ele aritiana nia tu Mere si Asa.*

Tava Madi pa Zelepade se Zisu

22 Meke sipu kamo sa totoso tadi Zosepa e Mere, pude la tavetia sa
vina vukivukihi vinulasa, gua sapu tozia sa Tinarae te Mosese, si paleke
la nia tugo rini pa Zerusalema sa haha pude va madia koe Tamasa.*
23 Gua sapu ta kubere pa Tinarae te Tamasa, sapu guahe: “Doduru
koburu koreo kenudi si kaqu tava madi vala koa sa Baṉara,” gua.*
24 Meke pude la vala i ri karua koasa hiama si karu baruku nomadi,
babe karua tuna baruku, pude va vukivukihi poni, gua sapu ta hivae
koasa Tinarae te Tamasa.
25 Ego koa nana pa Zerusalema pa totoso asa, si keke tie pozana si
e Simione. Keke tie toṉoto si asa, meke va madi pule nia koe Tamasa.
Korapa aqa nia sa sa hinarupu tadi na tie Ziu, meke sa Maqomaqo
Hope si koa koa sa.
26 Ele va gilana nia sa Maqomaqo Hope koa sa, sapu lopu kote turei
mate si asa, osolae kaqu dogoro pakia tu sa sa Karisito[d] sapu ele tava
tatarana.
27 Ta turaṉa si asa koa sa Maqomaqo Hope pude nuquru la koasa
varivarigarana pa Zelepade. Meke sipu paleke la nia ri karua
tiatamana pa Zelepade sa koburu sapu se Zisu, pude ta tavete koa Sa
sapu gua ta hivae pa Tinarae te Tamasa,
28 si kuka vagia Simione pa limana sa koburu, meke zama guahe si
asa koe Tamasa:
29 “Baṉara, gua sapu va tatara nia Goi,
si Mamu va taloa ia pa binule sa Mua nabulu kamahire.
30 Ura ele dogoro nia mataqu rau sa Mua tinaharupu,
31 sapu ele va namanama vekoa Goi
pa kenudi ri doduru tie pude dogoria:
32 Na kalalasa pude va vura ia sa Mua hiniva
koari na tie Zenitailo[d],

* **2:21** Liv 12:3; Lk 1:31 * **2:22** Liv 12:6-8 * **2:23** Ekd 13:2,12

meke na vina lavata koari na Mua tie Ziu,” gua si asa.*
33 Meke magasa hola ni ri karu tiatamana sa koburu, sari na zinama
te Simione, koasa guguana sa koburu.
34 Beto asa si mana ni e Simione si arini, meke zama guahe si asa
koe Mere, sa tinana sa koburu: “Sa koburu hie, si ele ta vizatana koe
Tamasa, pude na tinahuara, meke na tinaharupu koari sokudi rina tie
Ziu. Kote keke vina gilagila maena koe Tamasa si Asa, sapu kote ta
etulu koari soku tie,
35 meke sari na binalabala tomedi tadi soku tie, si kote tava vura.
Meke sa mua tinalotaṉa sapu guana magu ṉaruna, si kote hova ia sa
bulomu,” gua si asa.
36 Koa nana tugo vasina si keke poropita barikaleqe pozana si e Ana,
na tuna e Panuela, pa tutina e Asa. Na kaleqe si asa, sapu ka zuapa
vuaheni mo si koa turaṉia sa sa loana mudina sa dia vinarihaba.
37 Ke koa naboko si asa meke kamahire si vesu ṉavulu made
vuahenina. Lopu hoke luaria sa sa varivarigarana pa Zelepade ba
vahesia sa sa Tamasa boṉi na rane, koa madi pa ginani meke varavara
si asa.
38 Pa totoso tugo asa si kamo se Ana vasina, meke zama leana si asa
koe Tamasa. Meke zama nia sa sa guguana sa koburu koari doduru pu
korapa aqa nia sa Tamasa, pude vata rupahia sa popoa Zerusalema.
39 Meke sipu va hokoto betoi rini sari doduru ginugua, saripu ta
hivae koa sa Tinarae tanisa Baṉara, si taluarae pule la pa Qaleli sari
ka ṉeta tatamana, pa dia vasileana soti pa Nazareti.*
40 Meke noma sage sa koburu, na ṉiṉira si Asa meke siṉia na
ginilagilana lohina[d] meke sa tataru lopu ta ṉana kamona te Tamasa si
koa koa Sa.

Sa Koburu Zisu si pa Zelepade

41 Doduru vuaheni si hoke la pa Zerusalema sari tiatamana Zisu, la
somana koasa Inevaṉa Pasova[d].*
42 Meke sipu kamoa manege rua vuahenina se Zisu, si la somana
pule si arini koasa vinarigara, sapu hoke gugua tugo doduru vuaheni.
43 Meke sipu hola sa vinarigara, si podalae topue pule sari Mere e
Zosepa, ba sa koreo, se Zisu, si koa hola Nana tu pa Zerusalema. Ba
lopu gilania ri karua tiatamana sapu gua asa.
44 Balabala ia ri karua si hokara ene luli si asa koasa puku vinarigara
tinoni gua. Ke gua asa, si hola tu keke doduru rane, meke tiqe doṉo
hata ia ri kara koari na turaṉa dia, na dia baere.
45 Totoso lopu boka dogoria rini si Asa, si kekere pule latu pa
Zerusalema sari karua, meke la hata ia.
46 Pa rane vina ṉeta tu hoi, si tiqe la dogoria ri kara pa korapa
varivarigarana pa Zelepade. Korapa habotu somana Nana si Asa, koari
na tie va tumatumae pa Tinarae te Mosese, meke avavoso na nananasi
Sa si arini.
47 Magasa hola sari doduru pu va avosi sari Nana inolaṉa koari na
ninanasa.
48 Meke sipu la dogoria ri karu tiatamana, si magasa hola sari kara,
meke zama la koa Sa sa tinana, “Tuqu, na vegua ke evaṉia Goi si

* **2:32** Ais 42:6, 49:6, 52:10 * **2:39** Mt 2:23 * **2:41** Ekd 12:1-27; Diut 16:1-8

guahe? Dotu, sa tamamu, meke arau si talotaṉa hola koasa hinatamu
Agoi," gua si asa.
49 Meke olaṉa si Asa, "Na vegua ke hatau tu gamu kara? Lopu gilania
tu gamu, sapu kaqu koa si Rau pa vetu tanisa Tamaqu?" gua si Asa.
50 Ba lopu gilania ri kara ginuana sapu gua zama nia Sa koa rini.
51 Ke luli Sa meke pule la pa Nazareti, meke koa va tabei Sa si arini
vasina. Ba lopu muliṉi ni sa tinana sari doduru ginugua pu ta evaṉa
hire.
52 Meke noma sage pa tinina, meke pa Nana ginilagilana lohina se
Zisu, meke ta qetue si Asa koe Tamasa, meke koari na tie.*

3

Sa Tinarae te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Zone 1:19-28)

1 Pa vina manege lima vuahenina sa binaṉara te Taeberiasi sa ṉati
baṉara pa Roma, si e Ponitiasi Paelati si na Qavuna pa Ziudia, e Herodi
si na Baṉara pa Qaleli, meke sa tasina sapu se Pilipi si pa Ituria, meke
pa Tarakonitisi, meke e Laesaniasi si na Baṉara pa Abileni,
2 meke ari Anasi e Kaeapasi sari ṉati hiama kenukenue. Pa totoso
asa si koa pa soloso qega se Zone, sa tuna Zakaraea, meke mae koasa
sa ginarunu te Tamasa pude la tarae.
3 Gua asa, ke la se Zone pa doduruna sa pinaqaha popoa koari karua
kalina sa Ovuku Zodani, meke tarae guahe si asa: "Mi kekere koari na
mia sinea, mi ta papitaiso[d], meke kote taleosoni gamu sa Tamasa koari
na mia sinea!" gua si asa.
4 Ura ta kubere pa buka te Aisea sari zinama sapu guahe:
"Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
'Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,
mi va toṉotia vasina pu kote ene si Asa.*
5 Doduru lolomo si kote tava siṉi;
meke doduru toa na toqere si kote tava pepeka.
Sari na siraṉa koqidi si kote tava toṉoto,
meke sari na vasina koluradi
si kote tava memehe.
6 Meke sari doduru butubutu,
si kote dogoria sa tinaharupu te Tamasa!' gua."
7 Meke moatana sa kobi tinoni pu varigara la koe Zone pude ta
papitaiso dia gua. Meke zama la koa rini si asa, "Gamu na tutimia
na noki! Esei va balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa
sapu korapa nono mae?*
8 Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa Tamasa.
Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu kaqu
tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire meke
va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami!*
9 Sa maho vinaripitui te Tamasa si ele avaṉa nama pude mahoi sari
karosodi sari huda. Doduru huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta
maho gore meke ta oki la pa nika," gua si asa.*

---

* **2:52** 1 Samuela 2:26; ZT 3:4 * **3:4** Ais 40:3-5 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Zn 8:33 * **3:9** Mt 7:19

10 Meke nanasia rina tinoni si asa, “Ke, na sa si kaqu tavetia gami?”
gua si arini.
11 Meke olaṉa si asa, “Asa sapu karua nana poko, si mani ponia keke
koasa pu loke nana, meke gua tugo si asa sapu ari gana ginani, si mani
poni saripu oviadi,” gua si asa.
12 Kaiqa ri na tie hata takisi*, si mae koasa pude ta papitaiso dia
gua. Meke nanasia rini si asa, “Titisa, sapu gua gami hire, si sa kote
tavetia?” gua si arini.*
13 Meke olaṉa la koa rini si asa, “Lopu vagi va hola ia sa takisi, ba
pada ia mo gua sapu tava ego pa tinarae tana qinavuna,” gua si asa.
14 Meke kaiqa solodia ba mae nanasa, “Vegua sapu gami hire? Na sa
si kaqu tavetia gami?”
Meke olaṉa la si asa, “Mi lopu vagi zukuru poata koari na tie! Mamu
lopu zutu kokoha ia si keke tie, ba mi qetu nia mo sa mia tinabara,”
gua si asa.
15 Sari tie si korapa aqa va ṉoṉo, meke podalae roverovea rini sapu
hokara hie mo sa Karisito, gua si arini.
16 Ke tozi ni Zone sari doduru, “Arau si papitaisoni gamu kolo mo,
ba Asa sapu korapa luli mudi mae koa rau si arilaena hola nau si
rau! Lopu garoqu rau si pude rupahia sa Nana sadolo. Asa tu si kote
papitaisoni gamu sa Maqomaqo Hope, meke na nika.
17 Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko
koari qaqalotodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke
sulu pani sari qaqalotodi koasa nika sapu huruṉu eko lamo,” gua si
asa.
18 Meke pa soku tinarae pule si va balau i Zone sari na tie, totoso
tarae nia sa sa Inavoso Leana koa rini. Tozi ni sa si arini pude di
kekere.
19 Ba gegesia Zone se Herodi sa Baṉara, koari nana tinavete kaleadi,
meke sina la haba vagia tugo sa se Herodiasi, sa barikaleqe te Pilipi sa
tasina.*
20 Beto asa, si evaṉia pule Herodi si keketoṉa sapu kaleana hola la
tu, sapu vekoa sa pa vetu varipusi se Zone.

Ta Papitaiso se Zisu
(Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11)

21 Meke totoso ta papitaiso sari na tie, si mae se Zisu meke somana
ta papitaiso tugo. Meke sipu varavara Sa, si ta tukele sa Maṉauru,
22 meke sa Maqomaqo Hope, si gore la koa Sa pa kineha tini gua
na baruku, meke mae hake koa Sa. Meke keke mamalaiṉi maena pa
Maṉauru si zama guahe: “Agoi tugo sa Tuqu Koleo sapu qetu hola nigo
Rau,” gua.*

Sa Tutina e Zisu
(Matiu 1:1-17)

23 Meke totoso podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu, si pada
guana toloṉavulu puta vuahenina si Asa. Pa binalabala tadi na tie, si
e Zisu hie si na tuna e Zosepa sapu sa tuna e Hilae, gua.

---

* **3:12** Sari na tie Ziu pu vagi sari na takisi pude ta vala i koari na tie Roma. * **3:12** Lk 7:29
* **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 9:35

24 Meke se Hilae si na tuna e Matati, sapu na tuna e Livae, sapu na
tuna e Meleki, sapu na tuna e Zanai te Zosepa.
25 Meke se Zosepa hie si na tuna e Matatiasi sapu te Emosi, sapu na
tuna e Nehumu, sapu podoa e Esili te Nagai.
26 Meke se Nagai hie si na tuna e Ma'ata sapu na tuna e Matatiasi
sapu na tuna e Semeini te Zoseki sapu na tuna e Zoda.
27 Meke se Zoda hie si na tuna e Zoanani, sapu na tuna e Resa, sapu
na tuna e Zerubabele, sapu na tuna e Silitili te Neri,
28 sapu na tuna e Meleki te Adi, sapu podoa e Kosamu, sapu na tuna
e Elemadamu te Ea.
29 Meke se Ea si na tuna e Zosua te Elieza, sapu na tuna e Zorimi,
sapu podoa e Matati te Livae.
30 Meke se Livae si na tuna e Simione, sapu podoa e Ziuda, sapu na
tuna e Zosepa, sapu podoa e Zonamu te Eliakimi.
31 Meke se Eliakimi si na tuna e Melea te Mina, sapu na tuna e Matata
te Netani, sapu podoa e Devita.
32 Ego, se Devita si na tuna e Zese, sapu na tuna e Opeti, sapu na
tuna e Boazi te Salamoni, sapu podoa e Nasoni.
33 Meke se Nasoni si na tuna e Aminadabi te Adamini, sapu podoa e
Ani sapu te Hezironi. E Hezironi si na tuna e Perezi te Ziuda.
34 Ego, se Ziuda hie si na tuna e Zekopi, sapu na tuna e Aisake sapu
podoa e Ebarahami, sapu na tuna e Tera sapu podoa e Nehoa.
35 Meke se Nehoa si na tuna e Seruqi te Riu, sapu podoa e Peleqi sapu
na tuna e Ebera te Sila.
36 Meke Sila hie si na tuna e Kainani, sapu podoa e Apakisadi te Semi,
sapu na tuna e Noa sapu podoa e Lemeki.
37 Meke se Lemeki si na tuna e Metusela sapu na tuna e Inoke. Meke
Inoke hie si na tuna e Zaredi, sapu na tuna e Mahalaleli, sapu podoa e
Kenani.
38 Ego, se Kenani hie si na tuna e Inosi te Seti, meke se Seti si na tuna
mo e Adama, sapu na tuna mo e Tamasa.

4

Toketokea Setani se Zisu
(Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13)

1 Ta siṉie nia Zisu sa Maqomaqo Hope, meke taluarae pa Ovuku
Zodani si Asa, meke turaṉa la nia sa Maqomaqo Hope pa soloso qega
si Asa,
2 vasina si toketoke ia Setani[d] si Asa ka made ṉavulu puta rane, gua.
Meke pa doduruna sa totoso asa si loketoṉa si hena ia Sa, ke sipu hola
sa made ṉavulu rane, si ovia si Asa.
3 Meke zama la koa Sa se Setani, “Be na Tuna Tamasa si Goi, si Mu
zama ia sa patu hie, pude mani ta evaṉae na bereti,” gua si asa.
4 Ba olaṉa se Zisu, “Guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope, ‘Lopu
tale toa pa bereti mo sa tie!’ ” gua si Asa.*
5 Beto asa, si turaṉa sage la nia pule Setani pa keke vasina ululuna
se Zisu, meke va dogoro ni sa koa Sa pa keke vasi totoso hite mo, sari
doduru butubutu binaṉara pa kasia popoa.
6-7 Beto meke zama ia sa se Zisu, “Be vahesi au Goi, si kote poni beto
nigo rau sari doduru ṉiniraṉira tadi na binaṉara, meke sari na dia

* **4:4** Diut 8:3

tinagotago tolavaedi tugo. Ura ele ta poni ni arau si hire, meke arau
boka valani koa sa pu hiva valani rau,” gua si asa.
8 Ba olaṉa la koa sa se Zisu, “Gua hie si ta kubere koasa Kinubekubere Hope, ‘Mu vahesia sa Baṉara sa mua Tamasa, mamu nabulu eke nia mo si Asa,’ ” gua se Zisu.*
9 Beto asa si turaṉa la nia Setani pa Zerusalema se Zisu, meke va turua sa pa batu minominona sa Zelepade, meke tiqe zama ia sa, “Be na Tuna Tamasa si Agoi, si mamu horu gore tani.
10 Ura guahe si ta kubere koasa Kinubekubere Hope:
‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude kopu nigo.’*
11 Meke gua pule he si ta kubere:
‘Kote ovuligo rini pa limadia, pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu koari na patu,’ ” gua si asa.
12 Ba olaṉa se Zisu, “Zama gua tugo hie sa Kinubekubere Hope, ‘Mu lopu podepodekia sa Baṉara sa mua Tamasa!’ gua.”*
13 Meke sipu beto toketokea Setani se Zisu koari doduru ginugua, si taluarae paki si asa koa Sa.

Podalae nia Zisu pa Qaleli sa Nana Tinavete
(Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15)

14 Meke pule la pa Qaleli se Zisu, pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope meke sa inavosona Sa, si ta urahae la pa doduruna sa pinaqaha popoa sana.
15 Variva tumatumae si Asa, koari na sinaqoqi[d] pa vasivasileana, meke vahesia ri doduru tie si Asa.

Ta Kilu pa Nazareti se Zisu
(Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6)

16 Beto asa, si la pa Nazareti si Asa, vasina pu noma sage Sa. Meke pa rane Sabati si la pa sinaqoqi si Asa, gua tugo sapu hoke tavetia Sa doduru totoso, meke turu si Asa pude tiroa sa Kinubekubere Hope.
17 Vala ia ri koa Sa sa Kinubekubere Hope tanisa poropita Aisea, ke repahia Sa sa vasina pu koa sari na zinama saripu gua hire:
18 “Sa Maqomaqona Tamasa si koa koa rau,
sina ele mana Nau Sa
pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na habahuala.
Ele garunau Sa pude tozi vura nia sa tinarupaha koari pu ta pusidi.
Pude va dodogorae pulei saripu behudi,
meke pude vata rupahi saripu ta ṉoṉovala koari na tie.*
19 Meke pude tozi vura nia sapu ele kamo mae sa totoso sapu kaqu harupi sa Baṉara sari Nana tie,” gua.
20 Beto asa, si viqusu pulea Sa sa Kinubekubere Hope, meke vala pulea Sa koasa tie kopu, meke habotu si Asa pude va tumatumaei si arini. Meke doṉo toto beto la mo koa Sa sari doduru pa sinaqoqi,
21 ke zama si Asa, “Pa rane ṉinoroi sari zinama pa Kinubekubere Hope hie si tava gorevura, gua sapu avosia gamu,” gua se Zisu.
22 Meke zama valeana hola ia ri doduru si Asa, meke magasa ni rini sari na zinama tataru pu zama vura ni Sa. Ke zama si arini, “Lopu sa tuna mo e Zosepa sia?” gua si arini.

---

* **4:8** Diut 6:13 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diut 6:16 * **4:18** Ais 61:1-2

23 Meke zama si Asa koa rini, “Gilania Rau sapu kote zama mae nia
gamu koa Rau gua tozia sa zinama pesipesi sapu guahe: ‘Tie salaṉa,
mamu salaṉa pulenigo!’ gua. Kote hiva Nau gamu pude taveti Rau pa
Qua vasileana soti sari na tinavete variva magasadi, gua sapu taveti
Rau pa Kepaniami.
24 Ba Maqu tozi va hinokarani gamu si hie: sapu sa poropita si lopu
hoke tava lavata pa nana popoa soti.*
25 Maqu tozini gamu sapu hinokara tugo sapu pa totoso te Ilaiza,
si soku sari na nabonaboko si koa pa Izireli, koari ka ṉeta vuaheni
kukuruna sapu loke ruku, meke ta evaṉa sa soṉe pa doduru vasina.*
26 Ba lopu garunu la nia Tamasa se Ilaiza koa rini pa Izireli, ba ta
garunu la tu si asa koa keke nabonaboko pa vasileana Zarepati koasa
pinaqaha popoa pa Saedoni.*
27 Meke pa totoso tanisa poropita Ilaisa si soku hola sari tie popoqudi
pa Izireli, ba lopu keke arini si salaṉia Ilaisa. Ba e Neamani sapu na
tie pa Siria tu, si salaṉia sa,” gua si Asa.*
28 Meke doduru tie pa sinaqoqi si bugoro sisigiti totoso avosia rini
sapu gua asa.
29 Meke gasa turu la tuqe vagia rini si Asa, meke ririhi vura nia rini
pa vasileana, meke turaṉa sage la nia rini pa batu toqere vasina koa
sa dia vasileana, pude la tupele gore la nia pa tabahoara, gua.
30 Ba ene vura Nana pa varikorapadia rina kobi tinoni meke taloa
Nana.

Keke Tie sapu Koaia Tomate Kaleana
(Maka 1:21-28)

31 Meke topue la pa Kepaniami se Zisu koa keke vasileana pa Qaleli,
meke la va tumatumae si Asa vasina pa rane Sabati.
32 Magasa beto sari doduru koari Nana vina tumatumae, sina koai
na ṉiniraṉira sari Nana zinama.*
33 Koa nana pa sinaqoqi si keke tie sapu koa ia na tomate kaleana.
Meke velavela va ululae guahe si asa,
34 “Kei, Zisu pa Nazareti! Sa si hiva taveteni gami Goi? Hiva mae va
mate gami gua? Gilanigo qua sapu na Nabulu Hopemu te Tamasa si
Agoi!” gua si asa.
35 Meke norea Zisu sa tomate kaleana, “Mokomoko, mu vura taloa
koasa tie sana!” gua si Asa. Meke va hoqa ia sa tomate pa kenudi rini
sa tie, meke vura taloa si asa, ba lopu va kaleania sa sa tie.
36 Magasa beto sari doduru tie, meke vari zamai sarini, “Na zinama
sa si gua hire? Ura koa ia na ṉiniraṉira sa tie hie, ke sipu hipuru pani
sa sari na tomate kaleadi, si vura taloa si arini koasa tie,” gua si arini.
37 Meke sa inavosona Zisu si ta urahae la pa doduru vasivasileana
pa pinaqaha popoa asa.

Soku Tie si Salaṉi Zisu
(Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

38 Taluarae koasa sinaqoqi se Zisu meke la pa vetu te Saimone. Sa
barikaleqe roana e Saimone si korapa moho nunuare, ke tozi nia rini
se Zisu.

---

* **4:24** Zn 4:44 * **4:25** 1 Baṉ 17:1 * **4:26** 1 Baṉ 17:8-16 * **4:27** 2 Baṉ 5:1-14 * **4:32** Mt 7:28-29

39 La turu se Zisu pa kalina sa teqe tanisa barikaleqe, meke norea Sa
sa minoho pude beto. Noso sa nunuare, ke tekulu sa barikaleqe meke
va togai sa si arini.
40 Meke sipu korapa lodu sa rimata, si turaṉa mae ni rina tie koe
Zisu sari na dia baere, pu kamoi hopehopeke minoho na vinagauru.
Va opo ni limana Sa si arini, meke ta salaṉa beto.
41 Meke vura taloa sari na tomate kaleadi koari soku tie meke
velavela guahe: "Agoi tugo sa Tuna Tamasa!" gua. Ba norei Zisu sari
na tomate kaleadi, meke lopu va malumi Sa pude zama, sina gilania
dia rini sapu Asa tugo sa Karisito.

Tarae koari na Sinaqoqi se Zisu
(Maka 1:35-39)

42 Sipu kamo sa vaqavaqasa si taluarae pa vasileana se Zisu, meke
la pa keke vasina ivuluna. Hata lulia tugo rina tie si Asa, meke sipu
dogoria tugo rini, si lopu hiva nia rini si Asa pude taloa.
43 Ba zama la i Sa, "Kaqu la tugo si Rau koari kaiqa vasileana pule,
pude tarae nia sa Inavoso Leana tanisa Binaṉara te Tamasa[d] koa rini,
sina asa tugo sapu garunu Nau sa Tamasa pude tavetia," gua si Asa.
44 Ke gua asa si la tarae si Asa koari na sinaqoqi pa doduruna sa
popoa tadi na tie Ziu.

5

Tioki Zisu sari na Disaepeli Kekenu
(Matiu 4:18-22; Maka 1:16-20)

1 Keke rane sipu korapa turu Nana se Zisu pa masa pa kopi
Qenesareti[d], si zukuria rina kobi tinoni si Asa, pude avavoso dia pa
zinama te Tamasa, gua.*
2 Meke sipu dogori Sa si karua koaka, pu ravahaele vekoni ri kasa
tie habu, meke va via dia vaqara,
3 si suraṉa si Asa pa keke, sapu te Saimone. Garunia Sa se Saimone
pude rizu va seu hite koasa masa, meke habotu vasina se Zisu meke
va tumatumae koasa puku vinarigara lavata.
4 Meke totoso beto variva tumatumae se Zisu, si zama la ia Sa se
Saimone, "Mamu sage hite la nia pule pa lamana sa koaka, mamu va
gorei sari vaqara pude vagi igana," gua si Asa.
5 Meke zama se Saimone, "Baṉara, doduru boṉi si voriti gami, ba
loketoṉa si hite va gavoria. Ba sina zama gua si Goi, ke kote va gorei
rau sari vaqara," gua si asa.*
6 Meke sipu tavete gua si arini, si nunala sa igana vagi rini, meke
tata rikata sari dia vaqara.*
7 Ke tioko la i rini sari kasa turaṉa dia pa keke koaka, pude mae toka
ni. Va siṉi ni igana rini sari karua koaka, ke tata lodu beto sarini.
8 Totoso dogoria Saimone Pita sapu gua ta evaṉa, si mae hoqa
kokotuṉu si asa pa kenuna Zisu, meke zama, "Taloa koa rau Baṉara,
sina tie kaleaqu si rau," gua si asa.
9 Na magasa hola nia Pita meke sari doduru pu luli koasa sa sinokuna
gua sa igana pu vagi rini,

---

* **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1 * **5:5** Zn 21:3 * **5:6** Zn 21:6

10 gua tugo sari karua tuna e Zebeti, ari Zemisi e Zone sari baere te
Pita pa kali habu.
Meke zama se Zisu koe Saimone, “Mu lopu matagutu, podalae
kamahire si kote habu tie si goi,” gua si Asa.
11 Ke la gotolo sage ni rini pa masa sari dia koaka, luara pani rini
sari doduru dia likakalae, meke lulia rini se Zisu.

Ta Salaṉa si Keke Tie Popoqu
(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)

12 Totoso sipu koa se Zisu pa keke vasileana, si koa nana vasina si
keke tie sapu popoqu beto tinina. Totoso dogoria tugo sa se Zisu, si
mae hoqa todoṉo si asa pa kenuna Sa, meke tepa sisigiti, “Baṉara, be
guana hiva Goi, si boka va via au mo Goi,” gua si asa.
13 Ke qaqama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiqua
sa, meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua si Asa.
Meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa nana minoho.
14 Beto asa si va balau ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa
tie si hie, ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani
vilitigo. Beto hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu
tozia sa Tinarae te Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via*
si goi,” gua si Asa.*
15 Ba sa inavosona e Zisu si ta urahae hola la tu, ke varigara la koa
Sa sari doduru tie pude avavoso, meke pude ta salaṉa dia koari na dia
minoho na vinagauru, gua.
16 Ba hoke la si Asa koari na vasina ivuludi, meke la varavara.

Sa Tie Mohona pu Va Isu Gorea Rini Koe Zisu
(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)

17 Keke rane sipu korapa variva tumatumae se Zisu, si koa dia vasina
si kaiqa rina Parese[d] meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, saripu mae guadi koari na vasivasileana pa Qaleli, pa Ziudia,
meke pa Zerusalema. Sa ṉiniraṉira te Tamasa si koa nana koe Zisu
pude salaṉi saripu mohodi.
18 Meke paleke mae nia rini pa teqe si keke tie pu mate kukuru tinina,
meke podekia rini pude va nuquria pa vetu, pude la vekoa pa kenuna
e Zisu, gua.
19 Ba lopu boka, sina soku hola sari na tie. Ke haele sage meke la
kakelia rini sa batu vetu, meke va isu gorea rini pa varikorapadi ri na
tie pa kenuna e Zisu sa tie pu korapa eko pa teqe.
20 Totoso dogoria Zisu nomana gua sa dia rinaṉeraṉe, si zama la ia
Sa sa tie mohona, “Qua baere, ele taleosae sari na mua sinea,” gua si
Asa.
21 Meke vari zama golomi teledia sari na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese meke na Parese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa
tie hie. Loke tie si boka taleosae nia sa sinea, ba Tamasa mo telena,”
gua si arini.
22 Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini
si Asa, “Na vegua ke balabala gua tu asa si gamu pa bulomia?

---

* **5:14** Sipu ele ta salaṉa sa tie si ta tavete sa vina vukivukihi vinulasa, pude boka somana pule koari na tie te Tamasa si asa. * **5:14** Liv 14:1-32

23 Na sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala
koa gamu sapu tagoa Rau sa n̲iniran̲ira, 'Ele taleosae sari na mua
sinea?' gua, ba 'Tekulu, mamu ene?'
24 Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si ari Nana
n̲iniran̲ira pa pepeso pude taleosae sinea," gua si Asa. Meke tiqe
zama ia Sa sa tie mate kaiqa kukuru tinina, "Zama igo Rau si goi, turu,
palekia mua teqe, mamu la pa mua vetu!" gua si Asa.
25 Meke gasa turu gana mo sa tie pa varikorapadi ri doduru. Palekia
sa sa nana teqe pu ekoa sa, meke ene pule la nana pa nana vetu, meke
vahesia sa sa Tamasa.
26 Matagutu sisigiti, na magasa beto sari na tie. Meke vahesia rini sa
Tamasa, meke zama, "Variva magasa sari na ginugua pu dogori gita
n̲inoroi he!" gua si arini.

Tiokia Zisu Se Livae
(Matiu 9:9-13; Maka 2:3-17)

27 Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke la dogoria Sa si keke tie
hata takisi pozana si e Livae, korapa habotu nana pa nana vetu, vasina
hoke ta vagi sa takisi. Meke zama la ia Zisu si asa, "Mae luli Au," gua
si Asa.
28 Ke turu luari Livae sari doduru nana likakalae, meke lulia sa se
Zisu.
29 Mudina asa, si tavete ponia Livae si keke hinenahena nomana se
Zisu pa nana vetu. Soku sari na tie hata takisi, meke kaiqa tie pule si
somana pa hinenahena.
30 Ba kaiqa rina Parese meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese pu koa pa pukuna tadi na Parese, si qumiqumi koari na
disaepeli te Zisu, meke zama si arini, "Na vegua ke henahena somanae
tu koari na tie hata takisi, meke koari kaiqa tie kaleadi pule si gamu,"
gua si arini.*
31 Meke olan̲i Zisu si arini, "Sari na tie pu toa valeanadi si lopu hoke
hata ia sa tie salan̲a, ba sarini pu mohodi mo.
32 Lopu mae si Rau pude tioki sari na tie ton̲otodi, ba pude va kekeri
tu sari na tie kaleadi!" gua se Zisu.

Sa Vina Madi pa Ginani
(Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22)

33 Beto hoi si nanasia ri kaiqa tie si Asa. "Vegua sari na disaepeli
te Zone meke sari na disaepeli tadi na Parese, si hoke madi pa ginani
meke varavara, ba sari Mua disaepeli si lopu madi, ba hena na napo
gedi tu?" gua si arini.
34 Meke olan̲i Zisu, "Vegua, hiva nia gamu pude madi pa ginani sari
na tie ta ruvatadi pa inevan̲a varihaba, totoso korapa koa turan̲ia rini
sa tie varihaba? Lokari!
35 Ba korapa mae sa rane, pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini,
koasa totoso tu asa si kote madi si arini," gua si Asa.
36 Meke tozini Sa sa parabolo[d] hie: "Loke tie si boka rikata vagia si
keke kukuru poko vaqura, pude tuvaka la nia koa keke poko koana.
Pude gua asa si kote rikata n̲ovalia mo sa sa poko vaqura, sina sa
kukuru poko vaqura asa si lopu garo la koa sa poko koana.

---

* **5:30** Lk 15:1-2

37 Meke loke tie tugo si voi nia vaeni vaqura sa vovoina vaeni koana.
Pude gua asa si kote pokata sa vovoina vaeni koana, meke titisi palae
sa vaeni, meke ta ṉovala sa vovoina vaeni.
38 Ba sa vaeni vaqura, si kaqu ta voi tugo pa vovoina vaqura.
39 Meke loke tie kote hiva napoa sa vaeni vaqura pana ele napoa sa
sa vaeni koana, sina zama si asa, ‘Sa vaeni koana si leana,’” gua.*

6

Guguana sa Rane Sabati
(Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28)

1 Pa keke rane Sabati si ene hola gua koari na inuma huiti[d] se Zisu,
meke sari kasa Nana disaepeli. Podalae rarusu vagi kiko huiti sari
Nana disaepeli, meke ṉunaṉunai rini pa limadi pude okipani kapudi,
meke henai.*
2 Dogori ri kaiqa Parese si arini, meke nanasi rini, “Na vegua ke
tavetia gamu gua sapu lopu tava malumu pa nada tinarae pude tavetia
pa rane Sabati?” gua si arini.
3 Meke olaṉi Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu sapu tavetia sa baṉara
Devita pukerane, meke sari nana tie sipu ovia si arini?*
4 Nuquru la si asa pa korapana sa Ipi Hopena te Tamasa[d], meke
vagia sa sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. Koasa Tinarae te
Mosese si teledia mo rina hiama si hoke hena ia sa bereti asa, ba hena
ia Devita si asa, meke poni sa sari nana tie.”*
5 Meke zama se Zisu, “Sa Tuna na Tie[d] mo si Baṉara nia sa Rane
Sabati,” gua si Asa.

Sa Tie Mate Limana pu Ta Salaṉa
(Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6)

6 Pa keke rane Sabati pule, si nuquru se Zisu pa keke sinaqoqi pude
la variva tumatumae gua, meke koa nana vasina si keke tie sapu mate
kali lima mataona.
7 Kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na
Parese si hiva hata ginugua pude zutua se Zisu, gua, ke kopu totoko
nia rini si Asa. Hiva dogoria rini sapu be guana salaṉa tie si Asa pa
rane Sabati.
8 Ba ele gilani tu Zisu sari na dia binalabala, ke zama la ia Sa sa tie
mate limana, “Turu, mamu mae pa kekenu,” gua si Asa. Ke gasa turu
sa tie, meke la turu vasina.
9 Meke zama la i Zisu si arini, “Maqu nanasa paki gamu. Na sa si
va egoa sa Tinarae te Mosese pude tavetia gita pa rane Sabati? Pude
tavete valeana, ba tavete va kaleana? Pude harupia sa tinoa tana tie,
ba pude va mate tie?”
10 Doṉo beto la i Sa sari doduru, meke tiqe zama la ia Sa sa tie, “Mu
va nadoria sa limamu!” Ke va nadoria sa, meke leana pule sa limana.
11 Ta ṉaziri hola si arini, meke vari vivinei nia gua sapu kote tavete
nia rini se Zisu.

---

* **5:39** Sapu gunia Zisu si guahe: Sa vina tumatumae koana te Mosese, meke sa vina tumatumae vaqura te Zisu, si lopu ta hivae pude varihenie ni. Ura sari na tie Ziu pu tumae nia sa tinarae te Mosese si lopu hoke hiva nia sapu te Zisu. * **6:1** Diut 23:25 * **6:3** 1 Samuela 21:1-6 * **6:4** Liv 24:9

Vizati Zisu sari ka Manege Rua Apositolo
(Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19)

12 Meke lopu seunae hoi, si sage la pa keke toqere si Asa pude
varavara, meke pa doduruna sa boṉi asa si koa varavara la koe Tamasa
si Asa.
13 Totoso rane sa popoa, si tioko vagi Sa sari doduru Nana disaepeli,
meke vizata vagi Sa si ari ka manege rua koa rini, saripu poza ni
apositolo[d] Sa:
14 e Saimone (sapu poza nia Pita Sa) meke e Aduru sa tasina, ari
Zemisi e Zone, ari Pilipi e Batolomiu,
15 ari Matiu e Tomasi, e Zemisi sa tuna Alepiasi, meke e Saimone sa
Tie Zeloti*,
16 e Ziudasi sa tuna e Zemisi, meke se Ziudasi Isikarioti sapu ta
evaṉae na tie qoraqora.

Variva Tumatumae na Salaṉa se Zisu
(Matiu 4:23-25)

17 Meke sipu gore pule mae gua pa toqere se Zisu meke sari Nana
apositolo, si turu turaṉia Sa pa keke vasina pezarana sa Nana puku
disaepeli lavata. Koa nana tugo vasina si keke kobi tinoni lavata,
saripu mae guadi pa doduruna sa pinaqaha popoa pa Ziudia, meke
pa Zerusalema, meke gua tugo pa vasileana Taea meke Saedoni pa
raratana Meditareniani.
18 Mae si arini pude avavoso dia koa Sa, meke pude mae ta salaṉa
dia koari na dia minoho, gua. Arini pu ta hilae tomate kaleadi si mae
ta salaṉa tugo.
19 Sari doduru tie si podekia pude tiqua se Zisu, sina sa ṉiniraṉira
Tanisa si karovo koa rini meke ta salaṉa beto sari doduru.

Qinetuqetu meke na Tinalotaṉa
(Matiu 5:1-12)

20 Beto asa si doṉo la koari Nana disaepeli se Zisu meke zama:
"Tamanae tugo si gamu pu habahuala,
ura tamugamu sa binaṉara te Tamasa!
21 Tamanae tugo si gamu pu ovia kamahire,
ura kote tava deṉa si gamu.
Tamanae si gamu pu kabo kamahire,
ura kote hegere si gamu.
22 Tamanae tugo si gamu pana kukitini gamu, na etulu gamu, na
zama ṉoṉovala gamu, meke zutu gamu rini koari doduru kinaleadi pa
ginuana sa Tuna na Tie.*
23 Mi koa qetu, be ta evaṉa saripu gua sara. Mi peka na gasa pa
qinetuqetu, sina noma hola sa mia pinia pa Maṉauru. Ura gua tugo
asa si tavete lani rina tiatamadia pukerane koari na poropita.*
24 Ba mi talotaṉa gemi si gamu pu tagotago kamahire,
ura ele vagia mo gamu sa tinoa leana.
25 Mi talotaṉa gemi si gamu pu deṉa kamahire,
ura kote ovia tugo si gamu!
Mi talotaṉa gemi si gamu pu qetuqetu na hegere kamahire,

---

* **6:15** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma. * **6:22** 1 Pit 4:14 * **6:23** 2 Koron 36:16; TTA 7:52

ura kote kabo, na talotaṉa sisigiti si gamu!
26 Mi talotaṉa gemi si gamu pana vahesi gamu ri doduru tie, ura
zama vahesihesi guni tugo rina tiatamadia pukerane sari na poropita
kokohadi.

Tataru ni sari na Mia Kana
(Matiu 5:38-48, 7:12)

27 Ba guahe si tozini gamu Rau koa gamu kasa pu okoro va avoso
mae: Tataru ni sari na mia kana, mamu tavete valeana la koari pu
kukiti ni gamu.
28 Mana ni saripu leveni gamu, mamu varavara toka ni saripu
ṉoṉovala gamu.
29 Be poharigo keke tie kali paparamu, si mu liṉana la nia pule si
keke kalina. Be vagia keke tie sa mua koti, si mu lopu hukatia pana
vagia tugo sa sa mua sote.
30 Mu poni sarini pu tepa nigo, meke be vagia keke tie si keke mua
tiṉitoṉa, si mu lopu la tepa pule nia.
31 Mi tavete la nia koa ri na tie gua sapu hiva ni gamu pude tavete
atu nia koa gamu.*
32 Be tale tataru ni mo gamu saripu tataruni gamu, si na minana
savana si kote vagi nia gamu? Ura ari na tie huporo, ba hoke tataru ni
tugo saripu hoke tataru ni si arini.
33 Be tale tavete valeana la mo si gamu koarini pu hoke tavete
valeana atu koa gamu, si na minana savana si kote vagi nia gamu?
Ari na tie huporo ba hoke tavete valeana la mo koari na tie pu tavete
valeana la koa rini.
34 Meke be arini mo sapu kote boka vagi pulei gamu sari mia
tiṉitoṉa, si va malumi gamu pude boka vagi paki tiṉitoṉa koa gamu,
si mi lopu balabala ia sapu kote boka vagi nia minana gamu sapu gua
asa! Ari na tie huporo ba hoke gugua tugo asa, pude boka vagi pulea
rini sa padana gua sapu ele vala pakia rini.
35 Ba mi tataru ni sari na mia kana, mamu tavete valeana la koa rini.
Vala ni tu sapu gua tepa paki rina tie. Mi lopu okoro vagi pule ni. Pude
gua asa, si kote noma hola sa mia pinia, meke kote ta evaṉae na tuna
sa Tamasa Ululuna Hola si gamu. Sina tataru beto ni mo sa Tamasa
saripu lopu hoke zama leana koa Sa, meke sari na tie kaleadi.
36 Gua sapu tataru ni na va tuka ni Tamasa sari doduru tie, si mi
tataru guni na vatukana guni tugo si arini.

Mi Lopu Pitua sa Turaṉamu
(Matiu 7:1-5)

37 Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa, mi lopu
tozia sa vina kilasa te Tamasa koari na tie, pude mi lopu tava kilasa
koe Tamasa. Mi variva taleosae, pude mani taleosoni gamu sa Tamasa.
38 Mi variponi, meke kaqu poni gamu sa Tamasa. Pude gua asa si
kaqu vagi va sokua gamu sa hinia sapu ta nono gore va nabuna, meke
garo valeana, sapu siṉi ta luluapae, meke ta titisi atu koa gamu. Sa
pada gua sapu poni lania gamu koari na tie, si kaqu ta poni pule nia
tugo gamu koe Tamasa.”

* **6:31** Mt 7:12

39 Beto asa, si tozi ni Sa sa parabolo hie: “Na tie behu si lopu boka turaṉia sa tie behu, pude turaṉia sa, si kote la hoqa varigara mo pa keke pou sari kara.*
40 Loke disaepeli si ululu hola nia sa nana titisa, ba sipu va nonoga valeania sa tie sa vina tumatumae tanisa titisa si kote kekeṉoṉo mo sari kara.*
41 Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu?
42 Vea meke kote zama si goi koasa tasimu, ‘Tasiqu, atu maqu suti pania sa kavuru pa matamu,’ gua, ba lopu dogoria goi sa kukuru huda pa matamu soti? Agoi na tie sekesekei! Mu okipani kenua sa kukuru huda pa matamu telemu, pude boka dodogorae valeana meke boka suti pania sa kavuru pa matana sa tasimu.

Sa Huda meke sa Vuana
(Matiu 7:16-20, 12:33-35)

43 Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana si lopu boka vua valeana.
44 Hopeke huda si ta gilana koari na vuadi. Lopu boka pakete piqi si goi pa hilibubuku, meke lopu boka vagi qurepi[d] si goi pa huda rakihi.*
45 Na tie leana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa leanadi pu siṉi pa bulona, ba sa tie kaleana si va vurai sa sari na tiṉitoṉa kaleanadi pu siṉi pa bulona. Ura gua sapu siṉi vura pa bulona sa tie, si zama vura nia sa pa ṉuzuna.*

Sari Karua Tie Kuri Vetu
(Matiu 7:24-27)

46 Na vegua ke poza Nau, ‘Baṉara, Baṉara,’ gamu si Rau, ba lopu luli gamu gua saripu tozini gamu Rau?
47 Asa sapu mae koa Rau meke avosi na va tabei sari na Qua vina tumatumae, si maqu va dogoro ni gamu guguana sa tie asa.
48 Asa si kekeṉoṉo puta gua tugo sa tie sapu geli va lohi nia sa sinokiraena sa nana vetu, meke va turua sa pa patu. Ke sipu naqe sa ovuku, meke raza koasa vetu, ba lopu boka niu si asa, sina ta sokirae va nabu si asa pa patu.
49 Ba asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae, ba lopu va tabei si arini, si kekeṉoṉo gua tugo sa tie sapu kuria sa nana vetu pa pepeso malohorona, vasina loke sinokiraena. Ke sipu mae sa naqe, meke raza koasa vetu sana, si lopu sana hoqa si asa, meke huara ta inete nana!” gua se Zisu.

7

Salaṉia Zisu si Keke Nabulu
(Matiu 8:5-13)

1 Meke sipu beto zama ni Zisu saripu gua hire koari na tinoni, si taluarae la pa Kepaniami si Asa.
2 Koanana vasina si keke koimata varipera tadi na tie Roma, meke moho tata mate sa nana nabulu pu tataru hola nia sa.

---

* **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25; Zn 13:16, 15:20 * **6:44** Mt 12:33 * **6:45** Mt 12:34

3 Sipu avoso nia sa koimata hie sa inavosona e Zisu, si garuni sa sari
kaiqa koimata[d] tadi na tie Ziu pude la tepa ia se Zisu, pude mae salaṉia
sa nana nabulu.
4 Mae si arini koe Zisu, meke tepa ososo nia rini si Asa: "Sa koimata
hie si na tie leana, ke garona tugo pude mae salaṉia Goi sa nana
nabulu.
5 Tataruni gita sa si gita na tie Ziu, ke kuri poni gita tugo sa si keke
sinaqoqi[d]," gua si arini.
6 Ke luli la i Zisu si arini. Ba sipu tata la kamoa Sa sa vetu, si garuni sa
koimata sari kaiqa nana baere, meke la tozi gunia he se Zisu: "Baṉara,
meke va mabo igo. Lopu na tie gotogotoqu si arau, pude kaqu mae ia
Goi sa qua vetu.
7 Meke lopu garogaroqu tugo, pude atu soti telequ koa Goi. Mamu
leve mae nia mo sa qua nabulu pude mani magogoso.
8 Arau ba hoke zamai mo sari tie varipera koasa ṉiniraṉira sapu
poni nau ri qua palabatu. Pude 'La!' gunia rau si keke, si la mo si asa.
Pude 'Mae!' gunia pule rau si keke, si mae tugo si asa. Pude zama ia
rau sa qua nabulu, 'Tavetia hie!' gua, si tavetia tugo sa," gua si asa.
9 Totoso avosia Zisu sa zinama gua asa tanisa koimata, si magasa
hola Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa Sa: "Tozi
va hinokarani gamu Rau, sapu lopu ele dogoria Rau si keke tie, sapu
raṉeraṉe kekeṉoṉo gua sa tie hie, meke koari kasa na tie Izireli ba
gua tugo," gua si Asa.
10 Meke totoso kekere pule la pa vetu tanisa koimata sari kasa tie
paleke inavoso, si la dogoria rini sa nabulu sapu ele magogoso nana
tu.

Va Toa Pulea Zisu sa Tuna Koreo Tanisa Keke Nabonaboko

11 Meke lopu seunae hola gua, si topue la pa keke vasileana pozana
Neini si Asa. Luli tugo koa Sa sari kasa Nana disaepeli, meke keke
puku tinoni lavata.
12 Sipu adaṉae nuquru la tugo Sa pa sasada barana sa vasileana,
si paleke vura mae nia mo rini si keke tie matena pude la pomunu
nia, gua. Sa tie matena asa si na tuna titekena mo keke barikaleqe
nabonabokona. Keke puku vinarigara lavata koasa vasileana si lulina
sa naboko.
13 Totoso dogoria Zisu sa naboko si tataru hola nia Sa, na hiva toka
nia Sa si asa, ke zama la ia Sa: "Mu lopu kabo," gunia Sa.
14 Meke ene la se Zisu, meke taṉinia Sa sa hape tomate, ke turu noso
saripu palekena sa. Meke tiqe zama la ia Sa sa tie matena, "Koreo,
Arau si zama atu koa goi, mu tekulu!" gua si Asa.
15 Toa pule sa tie matena, meke tekulu na podalae zama. Meke vala
pule la nia Zisu si asa koasa tinana.
16 Matagutu hola meke magasa sari doduru, meke vahesia rini sa
Tamasa meke zama, "Keke poropita nomana si vura mae koa gita,
meke sa Tamasa si ele mae pude harupi sari Nana tie!" gua.
17 Sa inavosona Zisu hie si ta urahae la pa doduruna sa popoa tadi
na tie Ziu, meke pa doduru popoa pa vari likohaena vasina.

Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso
(Matiu 11:2-19)

18 Meke sipu tozi nia rina disaepeli te Zone koasa sari doduru gua
pu evaṉi Zisu, si tioko vagi sa si karua disaepeli,
19 meke garunu lani sa si arini koe Zisu pude nanasa guahe: “Agoi
tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqa nia tu
gami si keke votikaena?”
20 Ke totoso la koe Zisu sari kara si nanasia rini si Asa: “Garunu gami
Zone Papitaiso si gami kara pude mae nanasigo, sapu Agoi tugo sa tie
sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqa nia tu gami si keke
votikaena?” gua si arini.
21 Koasa totoso asa si salaṉi Zisu sari soku tie pa hopeke dia minoho
na vinagauru, meke saripu ta hilae tomate kaleadi, meke soku tie
behudi si va dodogorae pulei Sa.
22 Ke olaṉa la i Sa sari karua tie paleke inavoso te Zone, “Pule la
mamu tozi koe Zone gua saripu avosi na dogori gamu. Na tie behu ba
dodogorae, na tie ike ba ene pule, saripu popoqudi ba ta salaṉa, na
tie nuli ba avavosae, saripu mate ba tava toa pule, meke sa Inavoso
Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie habahuala.*
23 Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokaraqu Rau,”
gua se Zisu.
24 Mudidia taloa pule sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia
Zisu koari na kobi tinoni sa guguana e Zone. Zama si Asa, “Totoso la
gamu pa qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu?
Keke tie sapu malohoro kekeṉoṉo na elo duduli sapu va niniu ia na
givusu?
25 Ba na sa si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va
leleanae? Lokari, sari na tie gugua asa, si hoke koa valeana hola tu pa
vetu baṉara!
26 Tozi Nau, na sa zoṉazoṉa tugo si emi la dogoria gamu? Keke
poropita? Uve, na poropita tugo si asa, ba se Zone, si arilaena hola ni
sa sari na poropita.
27 E Zone mo sapu tozia sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
‘Zama sa Tamasa:
Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va namanama ia sa Mua siraṉa,’ gua.*
28 Tozi hinokarani gamu Rau, sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso
sari doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa
Binaṉara te Tamasa, si noma hola nia sa se Zone,” gua se Zisu.
29 Totoso avosia ri doduru tie, meke sari tie hata takisi tugo sa zinama
te Tamasa koe Zone, si va sosodea rini sapu toṉotona sa siraṉa te
Tamasa, sina ta papitaiso si arini koasa.*
30 Ba sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na
Parese si kilua rini sa hiniva te Tamasa koa rini, sina korodia ta
papitaiso koe Zone.
31 Meke zama pule se Zisu. “Ego, na sa kote va padapada guni Rau
sari na tie pa rane ṉinoroi? Vegugua si arini?
32 Gua tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi
koari hopeke dia pukuna, meke vari velavela karovi si arini, meke
zama guahe: ‘Kera atu ni gami sari na kinera mate pa tinalotaṉa, ba

* **7:22** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Mt 21:32; Lk 3:12

lopu kabo si gamu. Mike atu ni gami sari na kinera vinarihaba pa
qinetuqetu, ba lopu peka si gamu,’ gua.
33 Totoso mae tarae se Zone Papitaiso, si hoke madi pa ginani, meke
lopu napo vaeni si asa; ke zama si gamu, ‘Koa ia tomate kaleana si
asa!’ gua.
34 Ba totoso mae sa Tuna na Tie si hena na napo si Asa, ke zama pule
si gamu, ‘Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa, meke na baere tadi
na tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa,’ gua pule.
35 Ba sa ginilagilana lohina te Tamasa si ta dogoro vura pa korapadi
ri na tinavete tadi na Nana tie.”

Zisu si Koa pa Vetu te Saimone sa Parese

36 Beto asa si ruvatia keke Parese se Zisu, pude la henahena somanae
koa sa pa nana vetu. Ke la se Zisu, meke habotu henahena somanae
koa sa.
37 Koasa vasileana asa si koa nana si keke barikaleqe kaleana. Totoso
avoso nia sa sapu korapa henahena pa vetu tanisa Parese se Zisu, si
palekia sa si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu* arilaena, sapu
siṉia na lumu humaṉa lea.*
38 Meke la turu kabokabo nana pa mudina Zisu, tata pa nenena, meke
va boboso ni kolo matana sa sari nenena Zisu, meke puha va popa ni
kaluna sa. Beto meke ahoi sa sari na nenena Zisu, meke tiqe zoropo
ni lumu sa.
39 Meke totoso dogoria sa Parese sapu gua asa, si zama golomo telena
si asa, “Be guana keke poropita hinokara sa tie hie, si be kote gilania
mo Sa sa barikaleqe kaleana pu tiquna Sa hie!” gua si asa.
40 Meke zama vura la koasa se Zisu, “Saimone, hiva tozi nigo Rau si
keke tiṉitoṉa,” gua si Asa.
“Leana titisa, tozi nau,” gua sa Parese.
41 “Koadia si karua tie pu lipulipu koa keke tie pu hoke va malumu
lipulipu. Keke si lima gogoto poata siliva* si lipulipu ni Sa, meke keke
pule si ka lima ṉavulu.
42 Ba lopu keke ari kara si boka tabara pulea sa nana lipulipu, ke
taleoso ni mo sa tie ari nana poata sari kara, meke va mate pani mo
sa sari dia lipulipu. Ego, esei ari karua tie hire si kote tataru hola nia
sa sa tie ari nana poata?” gua se Zisu.
43 “Gina asa sapu noma hola nana lipulipu sapu taleoso nia sa tie,”
gua se Saimone. “Goto puta goi,” gua se Zisu.
44 Beto asa si taliri la si Asa koasa barikaleqe, meke zama la koe
Saimone, “Dogoria goi sa barikaleqe hie? Totoso nuquru mae Rau pa
mua vetu si lopu poni Au kolo goi, pude dalo i sari na nenequ. Ba
sa barikaleqe hie, si va boboso nia kolo matana sa sari nenequ, meke
puha va popa ni kaluna sa.
45 Agoi si lopu aho va kamo Au, ba asa si aho la i mo sa sari nenequ
podalae gua kamo Rau tani.
46 Agoi si lopu lumua sa batuqu, ba asa si zoropo ni lumu humaṉa
lea sa sari nenequ.

---

* **7:37** Sa patu arilaena si ta pozae pa zinama English “Alabaster”. * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Zn 12:3 * **7:41** Keke poata siliva si padana sa tinabara tana keke tie tavetavete pa keke rane pa totoso asa.

47 Ke tozi nigo Rau si guahe: Sari nana sinea sokudi si ele taleosae,
ura noma hola sa tataru tanisa sapu ele vata dogoro nia sa. Ba asa
sapu lopu soku nana sinea sapu taleosae, si lopu noma tugo sa nana
tataru sapu va vuraia sa," gua si Asa.
48 Beto asa, si zama la koasa barikaleqe se Zisu, "Ele taleosae sari na
mua sinea," gua si Asa.
49 Totoso avosia sari kaiqa pule pu somana henahena si qumiqumi
golomo pa bulodi si arini, "Esei sa tie hie, ke na sinea ba taleoso ni tu
Sa?" gua si arini.
50 Ba zama la koasa barikaleqe se Zisu, "Sa mua rinaṉeraṉe si ele
harupigo. Mu taloa va bulei mua," gua si Asa.

8

Sari na Barikaleqe pu Zuka ia sa Tinavete te Zisu

1 Mudina sapu gua asa si la ene tarae nia Zisu koari na vasivasileana
hitekedi na nomadi, sa Inavoso Leana tanisa Binaṉara te Tamasa. Luli
tugo koa Sa sari ka manege rua Nana disaepeli,
2 meke gua tugo sari kaiqa barikaleqe pu ele koa i tomate kaleadi,
meke hipuru pani Sa, meke salaṉi tugo Sa koari kaiqa dia vinagauru.
E Mere pa vasileana Magidala si keke, sapu koa ia ka zuapa tomate
kaleadi, meke hipuru pani Zisu.*
3 E Zoana si keke, sa barikaleqe te Kuza sapu sa nabulu te Herodi,
meke e Suzana tugo si keke, meke sokudi pule sari barikaleqe saripu
zuka ia sa tinavete te Zisu meke sari disaepeli koari dia likakalae soti
teledia.

Sa Parabolona sa Tie Uma
(Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9)

4 Totoso korapa varigara va soku la sari na tinoni koari na
vasivasileana koa Sa, si tozia Sa koa rini sa parabolo[d] hie:
5 "Keke totoso si la si keke tie uma, meke taburu ni sari na kiko pa
nana inuma. Totoso taburu ni sa sari na kiko si kaiqa si hoqa la pa
korapa siraṉa ke neti rina tie, meke mae gani betoi rina kurukuru
tapuru si arini.
6 Kaiqa si hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna, meke sipu toa
vura mae sari na linetelete si harahara si arini, sina popa sa pepeso
vasina.
7 Kaiqa rina kiko si hoqa la vasina koa ia na hilibubuku, ke toqolo
sage turaṉi na hilibubuku, meke ilupu va matei si arini.
8 Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leanana, ke toa meke vua
valeana, meke hopeke keke gogoto kiko koai." Meke totoso zama beto
ni Sa saripu gua hire, si velavela guahe si Asa: "Asa sapu ari taliṉana
si mani va avoso," gua se Zisu.

Sa Ṉati Ginuadi rina Parabolo
(Matiu 13:10-17; Maka 4:10-12)

9 Meke mae nanasa nia ri Nana disaepeli koa Sa sa ginuana sa
parabolo hie,
10 ke tozini Sa si arini, "Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaṉara
te Tamasa, si ele vata gilana ni Tamasa koa gamu, ba koari na votiki

* **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lk 23:49

tie, si zama pa parabolo si Arau, pude madi dodogorae, ba lopu doṉo gilania; pude madi avavosae, ba lopu avoso gilani rini ginuadi.*

Va Bakalia Zisu sa Parabolo tanisa Tie Uma
(Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20)

11 Ego, sa ginuana sa parabolo hie si guahe: Sa kiko si sa zinama te Tamasa.
12 Sari na kiko pu hoqa pa vale siraṉa si gua arini pu avosia sa zinama, ba mae se Setani meke vagi pania sa zinama pa bulodi, pude madi lopu va hinokara na ta harupu si arini, gua.
13 Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke vagi qetuqetu nia rini. Ba lopu soto va nabu pa bulodia sa zinama sina lopu va gore karoso si arini. Ke totoso raza mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna sa Inavoso Leana sana, si luara pania rini si asa.
14 Sari na kiko pu hoqa koari na hilibubuku, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, ba sari na ilipuṉanadi ri na tinagotago, meke na inokoro pude koa qetuqetu na koa valeana, si hukatia sa Inavoso Leana, ke lopu boka vua pa dia tinoa.
15 Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso leanana, si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke kopu nia na va tabea rini pa bulodia, meke soto va nabu osolae vua valeana si arini.

Lopu Tomea sa Mua Kalalasa
(Maka 4:21-25)

16 Loke tie si va katua sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, babe vekoa pa kauru teqe ululu. Ba kaqu va hakea sa si asa pa keke hakehakeana zuke, pude saripu nuquru mae, si kaqu dogoria sa kalalasa.*
17 Ura sapu ta tome si kaqu tava vura, meke sapu ta nobi tamunu, si kaqu ta gilana, meke kaqu tava vura tugo pa kalalasa.*
18 Mi balau na va avoso valeana mae koa Rau! Sina sa tie sapu ari nana ginilagilana si kote ta poni va soku, meke asa sapu loke nana si sa vasinahite sapu tagoa sa ba kote ta vagi palae koa sa.”*

Sa Tinana meke sari Tasina e Zisu
(Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35)

19 Meke mae koe Zisu sa tinana meke sari na tasina koreo, ba lopu boka kamo la ia rini si Asa, sina moatana sa vinarigara tie.
20 Meke keke rina tie si la tozi nia se Zisu, “Hiva dogorigo sa tinamu, meke sari na tasimu koreo, korapa turu aqa pa sada sarini,” gua si asa.
21 Ba olaṉa la koa rini se Zisu, “Sa tinaqu, meke sari na tasiqu, si arini pu avosia, meke va tabea sa zinama te Tamasa,” gua si Asa.

Va Bulea Zisu sa Raneboṉi
(Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41)

22 Keke rane si zamai Zisu sari Nana disaepeli. “Aria mada karovo la pa kali karovona sa kopi Qaleli,” gua si Asa, ke suraṉa si arini koa keke koaka meke toka la.
23 Sipu korapa toka la rini, si puta se Zisu, meke raza gore mae gana sa givusu ṉiṉirana koasa kopi, meke siṉia na kolo sa koaka, ke tata lodu si arini.

---

* **8:10** Ais 6:9 * **8:16** Mt 5:15; Lk 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lk 12:2 * **8:18** Mt 25:29; Lk 19:26

24 Meke la va vaṉunia rina disaepeli se Zisu, “Baṉara, Baṉara, vaṉunu, tata mate si gita,” gua si arini. Ke tekulu se Zisu meke norea
Sa sa givusu, meke na bogusu; totoso asa si mate gore sa raneboṉi,
meke kapuna bule nodolo sa kolo.
25 Meke zama la koari na disaepeli si Asa, “Avei sa mia rinaṉeraṉe?”
gua si Asa. Magasa na matagutu si arini, ke vari zamai teledia. “Esei
sa tie hie? Ke va tabea tu rina givusu na bogusu!” gua si arini.

Ta Salaṉa sa Tie Koaia Tomate Kaleadi
(Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20)

26 Meke toka la pa kali karovona sa kopi Qaleli si arini, sapu pa popoa
Qerasa.
27 Totoso neti gore tugo pa masa se Zisu, si mae takalia mo keke tie
sapu koa ia tomate kaleadi si asa. Na tie pa vasileana sana si asa, ba
ele seunae hola sapu dododohona mo sa tie hie, meke lopu koa pa vetu,
ba koa la mo koari na bae popomunuana.
28 Totoso dogoria tugo sa se Zisu, si gagaemana, meke hoqa kokotuṉu
pa kenuna Sa, meke velavela guahe: “Zisu, Tuna sa Tamasa Ululuna
Hola! Nasa si hiva nia Goi koa rau? Tepa igo rau pude Mu lopu va
kilasa au pa tinasigiti!” gua si asa.
29 Tepa guahe si asa, sina ele zama ia Zisu sa tomate kaleana pude
vura taloa koa sa tie sana. Soku totoso si hoke ta higorae nia sa tie
hie sa tomate kaleana, ke be ta pusie seni tu limana na nenena, meke
kopu nia rini, ba hoke kumati sa sari na seni, meke turaṉa la nia tu sa
tomate kaleana pa qega si asa.
30 Meke nanasia Zisu sa tie, “Esei sa pozamu?” Meke olaṉa si asa, “E
Rerege,” gua si asa, sina sokudi sari na tomate kaleadi pu koa koasa
tie hie.
31 Meke tepa ososo sari na tomate kaleadi koe Zisu, pude lopu garunu
lani Sa koasa pou loke kokoina*, gua.
32 Ego, lopu seu vasina si koa nana si keke rovana boko lavata, korapa
ganigani gedi pa kali toqere tata koa rini. Ke tepa koe Zisu sari na
tomate kaleadi pude la nuquru koari na boko, gua, ke va malumi Sa si
arini.
33 Vura taloa si arini koasa tie, meke la nuquru koari na boko. Meke
haqala gore sa rovana boko hie pa kali taba meke la hoqa suvu pa
kopi, meke lodu mate beto.
34 Sari na tie pu kopudi ri na boko, si govete beto totoso dogoria rini
sapu gua ta evaṉa. La tozi va enea rini sa inavoso pa vasileana, meke
koari na tie pa vari likohaena sa popoa sana.
35 Ke vura la sari na tie pude dogoria sapu gua ele ta evaṉa. Meke
sipu mae si arini koe Zisu, si dogoria rini sa tie pu ta salaṉa, korapa
habotu kapae nana pa nenena Zisu. Ele pokopoko, meke ele gilae tu,
ke matagutu sarini.
36 Ba arini pu dogorona sapu gua ta evaṉa, si vivinei nia koari na tie
gua meke ta salaṉa sa tie sana.
37-39 Beto hoi, si tepa ia ri doduru tiena sa popoa sana se Zisu pude
taloa, sina matagutu sisigiti nia rini si Asa. Mae tepa luli koe Zisu sa
tie pu tiqe ta salaṉana, ba tozi nia Zisu si asa, “Pule la pa mua popoa

* **8:31** Sa pou loke kokoina sina vasina pu ta pusi sari na tomate kaleadi, osolae kamoa sa dia totoso vina kilasa vina betobeto koasa nika toa holana. Mamu tiro pa Rev 9:1, 20:1-3,14:

soti, mamu la totozia sa tinokae nomana gua sapu evaṉia sa Tamasa koa goi," gua si Asa. Meke la suraṉa pule pa koaka se Zisu meke toka pule taloa Nana. Meke pule sa tie, meke la tozi urahae nia sa pa nana popoa gua sapu evaṉia Zisu koasa.

Sa Tuna Vineki Zaerasi meke sa Barikaleqe pu Tiqua sa Poko te Zisu (Matiu 9:18-26; Maka 5:21-43)

40 Meke totoso kamo pule la pa kali karovona sa kopi se Zisu, si aqa va kamoa ri na tinoni si Asa. Sina korapa aqa nia ri doduru tie si Asa.
41 Beto hoi si mae kamo gana sa koimata tanisa sinaqoqi, pozana e Zaerasi. Mae todoṉo si asa pa nenena Zisu, meke tepa ososo nia sa si Asa pude la pa nana vetu,
42 sina sa tuna vineki titekena sapu tiqe manege rua vuahenina mo, si tata mate hokara. Meke sipu korapa ene la se Zisu, si zukuru varikali nia rini si Asa.
43 Meke koa nana koari kobi tinoni sana si keke barikaleqe, sapu kamoa minoho* tana barikaleqe ka manege rua vuaheni. Ele okipani beto ni sa koari na tie salaṉa sari doduru pu tagoi sa, ba lopu keke arini boka salaṉia.
44 Ene mae gua pa mudina Zisu si asa, meke la tiqua sa sa hukihukiri poko te Zisu, meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa nana minoho.
45 Meke nanasa se Zisu, "Esei tiqu Au?" gua si Asa. Meke hopeke olaṉa si arini, "Lopu gami!" gua. Ke zama la koa Sa se Pita, "Baṉara, na kobi tie si vari likohae nigo, meke korapa zukurigo sara," gua si asa.
46 Ba olaṉa se Zisu, "Keke tie si tiqu Au, ura gilania Rau pa tiniqu sipu vura taloa sa ṉiniraṉira koa Rau," gua si Asa.
47 Gilania sa barikaleqe sapu ele ta gilana mo sapu gua evaṉia sa, ke matagutu sisigiti meke neneqara si asa, meke la hoqa kokotuṉu pa nenena Zisu. Meke tozi helahelae nia sa koe Zisu pa kenudi ri doduru tie, gua meke tiqua sa sa poko te Zisu, meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa si asa.
48 Ke zama la koa sa se Zisu, "Tuqu, sa mua rinaṉeraṉe si ele salaṉigo, mu taloa va bulei mua tu," gua si Asa.
49 Sipu korapa zama gua se Zisu si mae kamo mo sa tie paleke inavoso pu taluarae mae guana pa vetu te Zaerasi, sa palabatu pa sinaqoqi. Meke zama, "Ele mate tu sa tumu vineki, ke mu lopu va tupitia pude va mae ia sa Titisa," gunia sa se Zaerasi.
50 Totoso avosia Zisu sapu gua asa, si zama la ia Sa se Zaerasi, "Mu lopu matagutu, ba mu va hinokara, meke kote leana mo sa tumu," gua si Asa.
51 Totoso kamo la si Asa pa vetu te Zaerasi, si lopu va malumi Sa sari na tie pude nuquru luli la koa Sa, ba ari Pita, Zone, Zemisi, meke sari karu tiatamana mo sa vineki.
52 Sipu korapa gua si sari doduru tie si korapa takatakala pa mate, meke kaboa rini sa koburu. Meke zama la i Zisu si arini, "Lopu kabo gamu, lopu mate sa vineki, na puta gana mo," gua si Asa.
53 Meke hegere nia rini si Asa, sina tumae nia dia sapu ele mate si asa.
54 Ba taṉinia Zisu limana sa koburu meke zama ia sa, "Tuqu, mu tekulu," gua si Asa.

---

* **8:43** Sa "minoho tana barikaleqe" ginuana si va goregore ehara.

55 Pule la sa maqomaqona sa vineki meke tekulu mo sa koburu, ke
tozi ni Zisu si arini pude ponia ginani, mani henahena.
56 Meke magasa sisigiti sari karua tiatamana, ba va balaui Zisu si
arini pude di lopu vivinei nia pa tie sapu gua ta evaṉa.

9

Garunu Vura ni Zisu sari ka Manege Rua Disaepeli
(Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

1 Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua disaepeli, meke poni
Sa sa ṉiniraṉira, pude hipuru pani sari doduru tomate kaleadi, meke
pude salaṉi sari na minoho.
2 Meke garunu vura ni Sa si arini pude tarae nia sa Binaṉara te
Tamasa, meke pude salaṉi saripu moho.
3 Zamai Sa, "Mi lopu palekia keketoṉa pa mia inene la, lopu paleke
kolu hodu, na huneke, na vinabeo, na poata, meke lopu paleke hopeke
sote pule, ba sapu va sagei mo gamu.*
4 Vasina pu va kamo gamu rini pude koa, si mi koa mo koasa vetu
sana, osolae taluarae si gamu koasa vasileana asa.
5 Vasina pu lopu va kamo gamu rina tie, si mi luara pania sa popoa
sana. Tavusu pani sari na kavuru pepesona sa popoa asa pa nene mia,
pude na vina balau la koa rini, sapu kaqu va kilasi Tamasa si arini,"
gua si Asa.*
6 Meke taluarae sari disaepeli, meke ene la koari doduru vasi-
vasileana. Tarae nia rini sa Inavoso Leana, meke salaṉi rini saripu
moho pa doduru vasina.

Nunala se Herodi
(Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)

7 Totoso avoso ni e Herodi[d], sa baṉara pa Qaleli sari doduru saripu
gua ta evaṉa hire, si nunala si asa. Sina tozi nia ri kaiqa sapu e Zone
Papitaiso si ele toa pule pa minate, gua.*
8 Ari kaiqa pule si zama sapu e Ilaiza si ele vura pule mae, gua,
meke kaiqa pule si zama sapu keke rina poropita pukerane si toa pule
pa minate, gua.
9 Meke zama se Herodi, "Ele kupa pania tu rau batuna se Zone, ba
savana pule sa tie pu evaṉi sari doduru ginugua pu avosi rau hire?"
gua si asa. Meke podekia sa pude dogoria se Zisu.

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Zone 6:1-14)

10 Meke pule mae sari na apositolo, meke tozi rini koe Zisu sari
doduru gua pu evaṉi rini. Ke turaṉi Sa si arini meke la teledia pa
keke vasileana pozana Betiseda.
11 Totoso avoso nia rina kobi tinoni sapu gua asa, si luli la ia rini se
Zisu. Ke va kamoi Sa si arini, meke tarae nia Sa koa rini sa guguana
sa Binaṉara te Tamasa, meke salaṉi Sa saripu mohodi.
12 Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae koa Sa sari ka manege rua
disaepeli, meke zama, "Mu garunu taloa ni sari na tinoni, pude boka

* **9:3** Lk 10:4-11; TTA 13:51 * **9:5** TTA 13:51 * **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lk 9:19

la hata gedi ginani, na putaputana koari na vasivasileana nomadi na hitekedi, saripu tatadi, sina vasina ivuluna si hie," gua si arini.
13 Ba zama la i Zisu si arini, "Poni mo gamu," gua si Asa. "Ka lima bereti meke karua igana mo si koa hire. Ba vegua? Hivani gami Goi pude la holu poni ginani gami sari na kobi tinoni hire?" gua si arini.
14 Ura ari ka lima tina sari na tie arini. Meke zamai Zisu sari Nana disaepeli, "Va habotu i sari na tie pa hopehopeke lima n̲avulu pa keke pukuna," gua si Asa.
15 Meke sipu ele va haboti rina disaepeli sari na tinoni,
16 si vagi Zisu sari ka lima bereti meke sari karua igana, meke don̲o sage la pa Man̲auru si Asa meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa, meke vala ni Sa koari na disaepeli, pude va hia lani koari na tie.
17 Henahena sari doduru, meke den̲a valeana. Meke pudiki va sin̲i ni umumu ginani koa holadi rina disaepeli si ka manege rua pili.

Helahelae Vura nia Pita sa Guguana e Zisu
(Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

18 Keke rane sipu korapa varavara telena se Zisu, si koa turan̲ia ri Nana disaepeli. Meke nanasi Zisu si arini, "Tozi Nau, esei guni Nau rina tie si Arau," gua si Asa.
19 Meke olan̲a sarini, "Kaiqa si zama, 'E Zone Papitaiso,' gua, kaiqa si 'E Ilaiza' gua, meke kaiqa pule si, 'Keke votiki poropita pukerane si toa pule!' gua."*
20 "Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?" gua si Asa.
Meke olan̲a se Pita, "Agoi tugo sa Karisito[d] pu mae guamu koe Tamasa," gua si asa.*

Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
(Matiu 16:20-28; Maka 8:30 kamo hinia 9:1)

21 Beto asa, si naqui Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa keke tie, sapu Asa tugo sa Karisito.
22 Tozini tugo Sa, "Sa Tuna na Tie si kaqu koa tava sigiti, meke kaqu ta kilu koari na koimata tadi na tie Ziu, na n̲ati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Kaqu tava mate si Asa, ba pa rane vina n̲eta, si kaqu tava turu pule pa minate," gua si Asa.
23 Meke zama la koari doduru si Asa, "Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, meke mani ovulu palekia nana korosi doduru rane*, meke luli Au.*
24 Ura asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau si kaqu vagia sa sa tinoa hola.*
25 Na lineana sa si kote va gavoria sa tie, be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketon̲a hokara!
26 Asa sapu kurekure Nau si Arau, meke sari Qua zinama, si kaqu kurekure nia tugo sa Tuna na Tie, pana mae si Asa koasa Nana tinolava n̲edalana, meke koasa tinolava n̲edalana tanisa Tamana, meke tadi na mateana hopedi.

---

* **9:19** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * **9:20** Zn 6:68-69 * **9:23** Sa ginuana "Palekia nana korosi" si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekeno̲no guana minate pa korosi. * **9:23** Mt 10:38; Lk 14:27 * **9:24** Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25

27 Maqu tozi va hinokarani gamu Rau, sapu kaiqa gamu pu koa hire
si lopu kaqu mate osolae dogoria rini sa Binaṉara te Tamasa,” gua si
Asa.

Ta Ilirae Ṉedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere
(Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8)

28 Meke sipu pada zuapa rane hola gua zama ni Sa saripu gua sara,
si turaṉi Sa sari Pita, e Zone meke Zemisi, meke sage la pa toqere si
arini pude varavara.*
29 Sipu korapa varavara Sa, si ta ilirae ṉedala sa isumatana, meke
sari Nana poko si keoro sisigiti.
30 Meke karua tie, ari Mosese e Ilaiza si vura va hodaka la koa Sa.
31 Ṉedala si arini, meke mae vivinei nia rini koe Zisu sa Nana tina
luarae sapu kote va gorevura ia Sa pa Zerusalema.
32 Se Pita meke sari karua disaepeli turaṉana si ele puta muliuṉu tu,
ba vaṉunu si arini meke dogoria rini sa ṉinedala te Zisu, meke sari
karua tie pu turu somanae koa Sa.
33 Meke sipu korapa taluarae taloa koe Zisu sari karua tie, si zama la
koa Sa se Pita, “Baṉara, leana hola sapu koa tani si gami! Mami taveti
ka ṉeta ipi, keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si
asa. (Ba lopu gilania Pita sapu gua zama nia sa telena.)
34 Meke sipu korapa zama se Pita, si vura mae si keke lei meke mae
opo adumi si arini, ke matagutu sari disaepeli sipu mae nobi tamuni
sa lei si arini.
35 Meke keke mamalaiṉi si mae koa sa lei, sapu zama guahe: “Hie
tugo sa Tuqu sapu ele vizatia Rau, mi avosia si Asa!” gua.*
36 Totoso noso sa mamalaiṉi, si e Zisu mo telena si koa hola, ba lopu
hite vivinei ni ri disaepeli pa tie koari na totoso arini gua sapu dogori
rini.

Ta Salaṉa sa Koreo Koaia Tomate Kaleana
(Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27)

37 Meke pa koivugona totoso taluarae gore pule mae pa toqere se
Zisu meke sari ka ṉeta disaepeli, si la tutuvia keke puku vinarigara
lavata si Asa.
38 Meke keke tie pa korapana sa puku tinoni lavata si velavela vura
guahe: “Titisa! Hiva nigo rau pude mae dogoria sa tuqu koreo, ura asa
mo sa qua koburu titekena.
39 Na nuquria keke tomate kaleana si asa, meke pude kamoa si hoke
kukili va hodahodaka, meke hoqa neneqara, meke vura ia na ṉoroṉoro
ṉuzuna. Vata sigiti hola ia sa tomate kaleana si asa, meke hoke ta
kamoe va kalekaleana, meke lopu hiva luaria sa tomate kaleana si
asa!
40 Ele tepai rau sari mua disaepeli pude hipuru pania, ba lopu boka
ia rini,” gua si asa.
41 Meke olaṉa la se Zisu, “Kei, na sinage va gugue, na kaleamia si
gamu! Vea seunae gua kaqu koa turaṉa gamu, na tupitini gamu Rau?
Turaṉa mae nia koa Rau tani sa mua koburu!” gua si Asa.
42 Sipu korapa turaṉa mae nia sa koreo, si va hoqaia sa tomate
kaleana si asa pa pepeso, meke neneqara na garata si asa. Meke hipuru

* **9:28** 2 Pit 1:17-18 * **9:35** Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22

pania Zisu sa tomate kaleana, ke ta salaṉa sa koreo, meke vala pulea
Sa koasa tamana.
43 Meke magasa beto nia ri doduru tie sa ṉiniraṉira te Tamasa.

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate
(Matiu 17:22-23; Maka 9:30-32)

Sipu korapa magasa ni rina tie sari doduru ginugua pu evaṉi Zisu,
si zama la si Asa koari Nana disaepeli,
44 "Mi lopu muliṉi nia gua sapu kote tozini gamu Rau kamahire, sapu
sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi rina tie," gua si Asa.
45 Pupuhu nia rina disaepeli gua sapu zama nia Sa. Tava paere
koarini sa ginuana, pude di lopu tumae nia rini, ba pamaṉa nanasa la
nia rini koa Sa.

Esei sapu Arilaena Hola?
(Matiu 18:1-5; Maka 9:33-37)

46 Meke keke vinaritokei si ta evaṉa pa varikorapadi ri kasa disaepeli,
sapu esei si arilaena hola koa rini, gua.*
47 Gilania Zisu sapu gua varitokei nia rini, ke vagia Sa si keke koburu
hite meke va turua Sa pa kapana.
48 Meke zama la koa rini si Asa, "Asa sapu va kamo ia sa koburu hite
hie pa korapa pozaqu Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau. Meke asa
sapu va kamo valeana Au, si va kamoa tugo sa si Asa sapu garunuqu
Rau. Ura asa sapu hiteke hola koa gamu doduru, si asa tugo si arilaena
hola," gua si Asa.*

Arini pu Tokani Gamu
(Maka 9:38-40)

49 Meke zama la koa Sa se Zone, "Baṉara, dogoria gami si keke tie
sapu hipuru palae tomate kaleadi pa pozamu Goi, meke tozi nia gami
si asa pude noso, sina lopu somanaena koa gita si asa," gua si asa.
50 Meke zama se Zisu, "Mi lopu podekia pude va nosoa si asa, ura
asa sapu lopu va kari gamu, si tokani gamu tugo sa," gua si Asa.

Lopu Va Kamoa Ari pa Sameria se Zisu

51 Meke sipu tata kamo mae sa totoso pude kaqu sage pule pa
Maṉauru si Asa, si va ṉiṉira ia Zisu sa Nana binalabala meke topue la
pa Zerusalema si Asa.
52 Garunu kenu la tie paleke inavoso se Zisu koasa vasileana pa
Sameria, pude va namanama veko ponia sari na tiṉitoṉa pu ta hivae
koa Sa.
53 Ba korodia sari na tie koasa vasileana sana pude va kamoa si Asa,
sina sa Nana inene si la gua tu pa Zerusalema.
54 Ke totoso dogoria ri na disaepeli, ari Zemisi e Zone, sapu gua asa,
si zama si arini, "Baṉara, vea hiva nia Goi, pude mami tioko gore nia
gana sa nika pa Maṉauru, pude sulu pani gedi sari kasa tie sara?" gua
sari kara.*
55 Ba taliri meke norei Zisu sari karua*.

---

* **9:46** Lk 22:24 * **9:48** Mt 10:40; Lk 10:16; Zn 13:20 * **9:54** 2 Baṉ 1:9-16 * **9:55** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si hodaia sa vesi hie meke zama guahe: "Lopu gilana valeania gamu guguana sa Maqomaqo sapu lulia gamu, sina Na Tuna na Tie si lopu mae pude va mate tie, ba pude harupi tu si arini."

56 Beto asa, si ene hola la pa keke votiki vasileana se Zisu, meke sari
Nana disaepeli.

Saripu Hiva Lulia se Zisu Ba Ruarabeke
(Matiu 8:19-22)

57 Meke sipu korapa ene la rini, si mae zama koe Zisu si keke tie,
"Doduru vasina pu la ia gua Goi, si maqu luligo," gua si asa.
58 Ba olaṉa la koa sa se Zisu, "Sari na kurukuru ṉame, na kurukuru
tapuru, ba hite ari dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie si loke
Nana vasina soti pude eko magogoso," gua si Asa.
59 Meke zama la ia pule Sa si keke tie, "Mae luli Au," gua.
Ba olaṉa la sa tie, "Baṉara, Mu va malumau, pude la pomunu paki
nia sa tamaqu," gua si asa.
60 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Vekoi saripu matedi pude madi pomunu
ni sari na tie matedi. Ba agoi, si mu la mamu tarae nia sa Binaṉara te
Tamasa," gua si Asa.
61 Meke zama pule si keke tie, "Baṉara, kote luli Igo rau, ba va
malumu paki au pude pule meke zama luluara koari pa qua vetu,"
gua si asa.*
62 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Sa nabulu te Tamasa sapu kekeṉoṉo
guana tie uma pu taṉini rupaha pa tinavete uma, si lopu garogaro
koasa Binaṉara te Tamasa," gua si Asa.

10

Garunu Vura ni Zisu sari ka Zuapa Ṉavulu Rua Tie

1 Beto saripu gua hire, si vizati Zisu sari ka zuapa ṉavulu rua* tie,
meke garunu taloa ni Sa, hopehopeke karua, pude la va kenue koari
doduru vasileana, na popoa pu lopu seunae kote kamo la i Sa.
2 Zamai Sa sarini, "Soku sari na vuvua komiha, ba lopu soku sari na
tie pakepakete. Mi varavara la koa sa Baṉarana sa vuvua pude garunu
la ni sari na tie pakepakete, pa Nana inuma, pude mani varigara ni sari
na vuadi.*
3 Mi la! Garunu vurani gamu Rau, gua tugo rina lami pa varikorapadi
rina siki pinomo variva mate.*
4 Mi lopu paleke vovoina poata, babe na huneke, na sadolo; mi
toṉoto la mo koari na vasivasileana. Mi lopu vivinei va hola pana
totoso tutuvia gamu si keke tie pa siraṉa.*
5 Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si kekenu mamu zama guahe:
'Mani koa koa gamu sa binule meke sa minana te Tamasa,' mi gua.
6 Be koa nana si keke tie bule pa vetu asa si mani koa koa sa sa mia
minana; ba be lopu gua si kote pule atu koa gamu sa mia minana sana.
7 Mi koa mo koasa vetu pu va kamo gamu, mamu henai na napoi
mo gua saripu poni gamu rini. Ura sa tie tavetavete si garo tugo pude
ta tabara. Mi koa mo koa sa vetu vasina va kamo gamu rini, osolae
taluarae si gamu koasa vasileana sana.*
8 Pana la kamo gamu pa keke vasileana meke tava kamo valeana, si
mi henai sari na ginani pu poni gamu rini.

---

* **9:61** 1 Baṉ 19:20 * **10:1** Pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si ta kubere 70: * **10:2** Mt 9:37-38 * **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lk 9:3-5 * **10:7** 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18

9 Mi salaṉi saripu mohodi koasa vasileana asa, mamu tozi ni, ‘Sa
Binaṉara te Tamasa si tata mae koa gamu kamahire,’ mi gua.
10 Ba pana la gamu pa keke vasileana, meke be lopu va kamo gamu
rini, si mi vura la pa siraṉa, mamu zama guahe:*
11 ‘Kamo koari na kavuru pepesona sa mia vasileana sari pu napiti
pa nene mami, ba tavusu pani tugo gami, pude na vina balau koa gamu
sapu sa tinahuara si kaqu kamo koa gamu; ba mi tumae nia sapu sa
Binaṉara te Tamasa si ele kamo tata koa gamu!’ mamu guni.
12 Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu sari na tiena sa popoa asa, si
kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia sapu gua ta
evaṉa pa Sodomu pa rane asa.*

Sari na Vasileana Vagugue
(Matiu 11:20-24)

13 Ke mi talotaṉa si gamu pa vasileana Korazini, meke gamu pa
Betiseda! Be ta evaṉa koari na tie Zenitailo pa Taea meke pa Saedoni
sari na tinavete variva magasadi gua pu ta evaṉa koa gamu, si be ele
pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele habotu tu pa eba meke
pokopoko baika!*
14 Ba gamu si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola
nia gua sapu ta evaṉa koari pa Taea meke Saedoni pa rane asa.
15 Meke sapu gamu pa Kepaniami! Balabala ia gamu sapu kote ta
ovulu sage pa Maṉauru si gamu gua? Lokari hokara! Kote ta gona
gore la pa Heli si gamu!” gua si Asa.*
16 Meke zama pule la koari Nana disaepeli se Zisu, “Asa sapu avoso
gamu, si avosau tugo sa si Arau, ba asa sapu etulu gamu si etulau tugo
sa si Arau, meke asa sapu etulau si Arau, si etulia tugo sa si Asa sapu
garunau si Arau,” gua si Asa.*

Pule Mae sari ka Zuapa Ṉavulu Rua

17 Meke totoso pule mae sari ka zuapa ṉavulu rua, si qetuqetu hola
si arini, meke zama, “Baṉara, sari na tomate kaleadi, ba va tabe gami
tugo totoso hipuru pani gami si arini pa korapa pozamu Goi!” gua si
arini.
18 Meke olaṉa se Zisu, “Dogoria Rau se Setani, hoqa gore mae pa
Maṉauru, gua tugo na kapi.
19 Mi avoso mae! Ele ponini gamu Rau sa ṉiniraṉira, pude boka neti
sari na noki, na nenege variva matedi, meke pude va kilasia gamu sa
doduru ṉiniraṉira tanisa kana sapu e Setani, meke loketoṉa si kote
boka va kaleana gamu.*
20 Ba mi lopu qetu nia mo sapu va tabe gamu rina tomate kaleadi
si gamu, ba mi qetu nia tu sapu sari na poza mia si ta kubere pa
Maṉauru,” gua se Zisu.

Qetuqetu se Zisu
(Matiu 11:25-27, 13:16-17)

21 Meke pa totoso asa si ta siṉie qinetuqetu koa sa Maqomaqo Hope
se Zisu meke zama, “Tamaqu, Agoi na Baṉara pa Maṉauru meke

* **10:10** TTA 13:51 * **10:12** Zen 19:24-28; Mt 11:24; Mt 10:15 * **10:13** Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4 * **10:15** Ais 14:13-15 * **10:16** Mt 10:40; Mk 9:37; Lk 9:48; Zn 13:20 * **10:19** Sam 91:13

pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua hire koa
rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini pu
guana koburu. Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi ke ta evaṉa sapu gua
asa.
22 Sa Tamaqu si ele poni Nau sari doduru tiṉitoṉa. Loke tie si gilania
sa Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba
sa Tuna mo, meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa
Tamana.”*
23 Meke taliri la koari Nana disaepeli se Zisu, meke zama golomi
Sa, “Ta manae dia sari mata pu dogori sari na tiṉitoṉa gua pu dogori
gamu!
24 Maqu tozini gamu, sokudi sari na poropita, na baṉara pukerane
pu edi hiva dogori na avosi gua saripu dogori na avosi gamu hire, ba
lopu boka.”

Sa Parabolo Tanisa Tie Sameria Leanana

25 Meke keke tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si turu mae
meke hiva podekia sa se Zisu. Zama si asa, “Titisa, na sa si kote tavetia
rau pude vagia sa tinoa hola?” gua si asa.*
26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Na sa si ta kubere koasa Tinarae te
Mosese? Na sa si tiro gilania goi vasina?” gua si Asa.
27 Meke olaṉa sa tie, “‘Mu tataru nia sa Baṉara sa mua Tamasa pa
doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, pa doduru mua ṉiniraṉira,
meke pa doduru mua binalabala’; meke hie pule, ‘mu tataru nia sa
turaṉamu, gua sapu tataru pule nigo si agoi,’” gua si asa.*
28 “Olaṉa va gotogoto si goi, ke mu evaṉia mo sapu gua asa meke
kaqu toa si goi,” gua se Zisu.*
29 Ba hiva vata dodogoro nia sapu ele tie gugua tu asa si asa, ke
nanasia sa se Zisu, “Esei tugo sa turaṉaqu?” gua si asa.
30 Meke olaṉa ia Zisu, “Keke tie si taluarae pa Zerusalema meke ene
gore la pa Zeriko. Pa korapa nana inene la si rapata ia rina tie hikohiko
si asa pa siraṉa, meke va gore vagi rini sari nana poko, sekea rini, meke
veko pania rini tata matena, meke taloa dia.
31 Meke ta evaṉa sapu keke hiama si ene gore gua pa siraṉa asa,
meke sipu dogoria sa sa tie bakorana, si ene va talevara nana pa kali
siraṉa.
32 Beto asa, si ene mae gua tugo vasina si keke tie Livaeti. La hopiki
nia sa sa tie bakorana, meke ene hola taloa nana tugo.
33 Ba keke tie Sameria sapu ene gua tugo vasina, si la kamoa sa sa
tie. Totoso dogoria sa, si tataru nia sa si asa.*
34 Ke la si asa meke zoropo ni oela, na vaeni sa sari na bakorana,
meke pusi sa. Beto si ovulu va hakea sa pa nana doṉ'ki, meke turaṉa
la vekoa sa pa vetu putaputana tadi na tie enenedi, meke kopu nia sa
si asa vasina. 35 Pa koivugona si vagi sa si karua poata siliva* meke
vala nia koasa tie kopu vetu, meke tozi nia sa, ‘Mu kopu nia sa tie hie.
Pana pule mae gua rau, si kote mae hobei rau gua sari pu oki pani goi
pa kinopuna sa,’ gua si asa.

---

* **10:22** Zn 3:35; Zn 10:15 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 12:28-34 * **10:27** Diut 6:5; Liv 19:18
* **10:28** Liv 18:5 * **10:33** 2 Koron 28:15 * **10:35** Karua poata siliva si padana karua rane tinabara.

36 Ego, esei ari ka n̲eta tie hire si na turan̲ana sa tie pu ta n̲on̲ovala
koari na tie hikohiko?” gua se Zisu.
37 “Asa tugo sapu tataru nia sa tie,” gua sa tie.
Meke zama la koasa se Zisu, “Ego, mu la, mamu tavete keken̲on̲o
gua puta tugo asa,” gua si Asa.

La se Zisu pa Vetu Tadi Mata e Mere

38 Meke sipu ene hola la se Zisu meke sari Nana disaepeli si kamoa
rini si keke vasileana. Meke keke barikaleqe pozana e Mata si va
kamoa si Asa pa nana vetu.*
39 Sa tasina vineki e Mata sapu e Mere pozana, si habotu tata pa
nenena Zisu, meke avavoso koari Nana vina tumatumae.
40 Ba se Mata si tupiti hola koari na vinatana, ke mae zama koe Zisu
si asa, “Ban̲ara, leana mo koa Goi si pude va tupiti eke au sa tasiqu si
rau? Tozi nia pude mae toka nau,” gua si asa.
41 Ba olan̲a la koasa se Zisu, “Mata, Mata, talotan̲a meke balabala
mamatani goi sari soku ginugua;
42 Ba kekeke mo si ta hivae, meke se Mere si vizatia gua sapu leana
hola latu. Meke lopu kaqu ta vagi palae koa sa sapu asa,” gua se Zisu.

11

Vina Tumatumae te Zisu koasa Vinaravara
(Matiu 6:9-13, 7:7-11)

1 Keke rane si la varavara se Zisu pa keke vasina. Meke sipu beto
varavara Sa, si mae tepa koa Sa si keke ri Nana disaepeli meke zama,
“Ban̲ara, mu va tumatumaeni gami varavara, gua sapu va tumatumae
ni e Zone sari Nana disaepeli,” gua si asa.
2 Meke zama la koa rini se Zisu, “Pude varavara gamu si mi zama
guahe:
‘Tamamami,
mani tava lavata sa Pozamu Hopena,
va mae ia koa gami sa Butubutu Binan̲ara Tamugoi.
3 Mu ponini gami ginani n̲inoroi meke ninae rane.
4 Mu taleosoni gami koari na mami sinea,
ura taleoso ni gami saripu n̲on̲ovala gami si gami.
Mu lopu turan̲a lani gami pa tinoketoke!’” gua si Asa.
5 Meke tozi ni Zisu sari Nana disaepeli, “Be keke koa gamu si la pa
vetu tana keke nana baere pa korapa bon̲i tu, meke zama, ‘Kei, tio,
poni paki nau ka n̲eta bereti.
6 Na keke qua baere enenena si tiqe mae kamo pa qua vetu, meke
loke gequ ginani pude ponia!’ gua.
7 Meke be olan̲a guahe sa mua baere pa korapa vetu, ‘Meke va
duvilau, ele tuku sa sasada, meke ele puta si rau meke sari na qua
koburu. Lopu boka tekulu atu si rau pude ponigo gua sapu hiva nia
goi,’ gua.
8 Ba tozini gamu Rau sapu pa ginugua sapu na nana baere mo si agoi
gua, si gina lopu kaqu hiva tekulu si asa. Ba be tepatepa nono lamo si
goi, si kote tekulu mo si asa meke ponigo gua sapu hiva nia goi, sina
lopu hiva tava kurekure si asa koari na tie.

---

* **10:38** Zn 11:1

9 Gua ke Maqu tozini gamu: Tepa, meke kote vagia gamu, hata meke
kote dogoria gamu, kikia meke kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada.
10 Ura sari doduru pu tepa si kote vagi tugo, meke asa sapu hata si
kote dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote ta tukele vala tugo sa
sasada koasa.
11 Esei koa gamu na tamadia ri na koburu, be tepa gana igana sa
tumu, si kote poni nia noki tu?
12 Babe tepa gana vovoto sa, si kote poni nia nenege tu?
13 Tie kaleamia si gamu, ba hoke poni tiṉitoṉa leadi gamu sari mia
koburu. Ke sa Tamamia pa Maṉauru si leana holani gamu si gamu, ke
hinokara hola sapu kaqu poni ni Maqomaqo Hope tu Sa saripu tepa
koa Sa.”

Zisu meke Setani
(Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)

14 Pa keke totosona si hipuru pania Zisu sa tomate poka koa keke tie,
meke totoso vura taloa sa tomate, si podalae zama sa tie, ke magasa
hola sari doduru.
15 Ba kaiqa arini si zama, “Na Belozibabi[d] mo, sapu sa baṉaradi ri
na tomate kaleadi, na ponia koa Sa sa ṉiniraṉira pude hipuru pani
sari na tomate kaleadi,” gua si arini.*
16 Ari kaiqa pule si hiva podekia se Zisu, ke tepa ia rini si Asa, pude
tavetia si keke tinavete variva magasana, pude va sosodea sapu maena
koe Tamasa si Asa, gua.*
17 Ba gilani Zisu sari dia binalabala, ke zama la i Sa sarini,
“Sari doduru butubutu baṉara saripu paqapaqaha puleni, meke
varivaripera pulei teledia, si lopu kaqu boka koa hola seunae. Meke
na tatamana sapu paqaha pule nia si kote ta huarae.
18 Gua asa, ke be sa binaṉara te Setani si ta paqaha pa soku pukudi
meke varivaripera pulei, si vea meke kote boka koa hola si asa? Zama
si gamu sapu e Setani mo poni Nau ṉiniraṉira, ke boka hipuru pani
Rau sari na tomate kaleadi, gua.
19 Ba be Arau si hipuru palae tomate kaleadi pa ṉiniraṉira te Setani,
si pa ṉiniraṉira tesei si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli?
Pude gua asa si sari kasa mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu
sea si gamu!
20 Ba be pa ṉiniraṉira te Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate
kaleadi, si tava sosode sapu sa Binaṉara te Tamasa si ele kamo koa
gamu.
21 Pana va namanama valeana ni sa tie ṉiṉira sari nana tiṉitoṉa
varipera, meke kopu totoko nia sa sa nana vetu, si lopu kaqu boka ta
ṉovala sari nana likakalae.
22 Ba pana mae si keke sapu ṉiṉira hola pule, meke rapata ia na
va kilasia sa tie ṉiṉira sana, si kote zau vagi sa sari nana tiṉitoṉa
varipera, saripu raṉeraṉei sa tie ṉiṉira, meke kote va hihia i sa sari
doduru likakalae pu zau vagi sa.
23 Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka
Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i
sa si arini koa Rau.*

---

* **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38, 16:1; Mk 8:11 * **11:23** Mk 9:40

Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana
(Matiu 12:43-45)

24 Be guana ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la
enene pa soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso.
Pana lopu boka dogoria sa si keke vasina pude koa, si zama si asa,
'Maqu pule la mo pa vetu vasina pu koa kenuqu si rau,' gua si asa.
25 Meke totoso pule mae sa, si ele ta sara va via, na tava tana valeana
sa vetu.
26 Ke pule si asa, meke la turaṉa mae ni sa sari ka zuapa tomate
saripu kaleadi hola nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana.
Ke sa tinoa tanisa tie sana, si namu na kaleana hola nia sapu gua
tatasana," gua si Asa.

Sa Qinetuqetu Hinokara

27 Meke sipu korapa zama gua se Zisu, si velavela vura si keke
barikaleqe pa vinarigara, meke zama guahe: "Ta manae tugo sa
barikaleqe pu podo igo, na ponigo," gua si asa.
28 Ba olaṉa la se Zisu, "Uve, ba sarini pu ta manae hinokara, si arini
mo pu avosia meke va tabea sa zinama te Tamasa," gua si Asa.

Sa Vinagilagila te Zona
(Matiu 12:38-42)

29 Meke sipu varigara va sokusoku la koa Sa sari na tie, si zama se
Zisu, "Na sinage kaleana sa sinage hie! Hiva vina gilagila si gamu, ba
loke vina gilagila si kaqu poni gamu Rau, ba sa vina gilagila mo te Zona
mo.*
30 Kekeṉoṉo gua sapu e Zona si na vina gilagila koari na tiena sa
popoa Ninive, si gua tugo sapu sa Tuna na Tie si kaqu na vina gilagila
koari na tiena sa sinage hie.*
31 Pa rane vinaripitui, si kaqu turu meke zutu gamu sa baṉara
maqota pa popoa Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene mae pa
nana popoa, pude mae avosia sa ginilagilana lohina te Solomone. Meke
dotu, koa nana kamahire hie si keke sapu noma hola nia se Solomone.*
32 Pa rane vinaripitui si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive
si gamu, sina arini si kekere koari na dia sinea, totoso avosia rini sa
tinarae te Zona. Meke dotu, koa nana kamahire hie si keke sapu noma
hola nia se Zona.*

Sa Kalalasa Tanisa Tini
(Matiu 5:15, 6:22-23)

33 Loke tie si va katua sa zuke meke vekoa pa vasina tomena babe va
opo tamunu nia lolu, ba kote va hakea sa si asa pa hakehakeana zuke,
pude va kalalasi sari doduru tie pu nuquru pa vetu.*
34 Sari matamu si guana zuke tana tinimu. Totoso leadi sari matamu,
si kalalasa sa doduru tinimu, ba pude kaleadi sari matamu, si kote
huporo tugo sa doduru tinimu.
35 Mu kopu, pude sa kalalasa si koa pa mua tinoa, meke lopu na
hinuporo.

---

* **11:29** Mt 16:4; Mk 8:12 * **11:30** Zna 3:4 * **11:31** 1 Baṉ 10:1-10; 2 Koron 9:1-12 * **11:32** Zna 3:5 * **11:33** Mt 5:15; Mk 4:21; Lk 8:16

36 Be kalalasa beto sa doduru tinimu, meke loke vasi hinuporo koa
ia, si kaqu kalalasa beto sa doduruna sa mua tinoa, kekeṉoṉo gua tugo
na zuke sapu malara atu koa goi,” gua se Zisu.

Zutui Zisu sari na Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese
(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

37 Sipu beto zama gua se Zisu, si ruvatia keke Parese si Asa, pude la
henahena somana koa sa, ke la se Zisu meke habotu henahena koasa.
38 Ba magasa hola sa Parese totoso dogoria sa sapu lopu ṉuzapa lima
paki se Zisu meke tiqe henahena.
39 Ke zama la koa sa se Zisu sa Baṉara, “Gamu na Parese! Hoke va
via i gamu sari na sadadi rina mia kapa na peleta, ba pa korapa mia
si siṉi na ṉinovaṉovala na kinaleadi.
40 Duvili si gamu! Vegua? Lopu sa Tamasa tu sapu tavetena sa
sadana sa tini, si tavetia tugo sa korapana sa tie?
41 Mi poni sari na habahuala sapu koa koa gamu, meke kaqu via koa
gamu sari doduru likakalae.
42 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese! Hoke ponia gamu koe Tamasa
sa keke pa manege koari na vuadi rina mia vinagi pa inuma, kamo tu
koari na linetelete hitehite guana miniti, na ru*, meke kaiqa linetelete
pasapasa pa inuma pule; ba muliṉi nia gamu si pude tavete va toṉoto
la koari na tie, meke pude tataru nia sa Tamasa. Arini sari na ṉati vina
tumatumae saripu garo pude kopu ni gamu, beto mamu tiqe kopu nia
tugo sa keke pa manege.*
43 Mi talotaṉa gemi si gamu na Parese! Okoro haboti gamu sari na
habohabotuana arilaedi pa sinaqoqi, meke emi hiva ta zama va kamo
na tava lavata koari na vasina maketi.
44 Mi talotaṉa gemi si gamu! Ura gua tugo na lovu lopu tava nonogadi
si gamu, sapu lopu dogori na tie, meke neti hola i sipu ene hola rini,”
gua se Zisu.
45 Meke zama la koa Sa si keke ri na tie va tumatumae pa Tinarae
te Mosese, “Titisa, totoso zama gua asa Goi, si zutu gami tugo Goi si
gami!” gua si asa.
46 Meke olaṉa se Zisu, “Mi talotaṉa gemi si gamu na titisa koasa
Tinarae te Mosese! Va paleke ni pinaleke mamata gamu sari na tie pa
mia rinupahana sa Tinarae te Mosese, ke lopu boka luli betoa rina tie
si asa. Ba lopu hite hiva podekia gamu, pude va mamahelo poni koari
na tie.
47 Mi talotaṉa gemi si gamu, sina tavete va leleani gamu sari na
lovudi ri na poropita pu va matei ri na tiatamamia pukerane.
48 Ke gua asa si pa mia tinavete si bakala sapu va egoa mo gamu
sapu gua evaṉia rina tiatamamia pukerane. Arini si va matei sari na
poropita, meke gamu si kuri sari na lovudi rini.
49 Gua ke pa ginugua hie si zama sa Tamasa pa Nana ginilagilana
lohina, ‘Kote garunu la ni Rau sari na poropita, na tie paleke inavoso,
meke kaiqa si kote va matei rini, meke kaiqa pule si kote ṉoṉovali
rini,’ gua.

---

* **11:42** Na ru si keke linetelete hite sapu hoke salaṉa nia pa ginarata tadi na kurukuru hite.
* **11:42** Liv 27:30

50 Ke gua asa, si kaqu ta goregorei nia sa sinage hie pa vina kilasa
nomana sa vina matedi rina poropita, podalae gua tava podaka sa
kasia popoa.
51 Podalae pa vina matena e Ebolo, meke kamoa koe Zakaraea, sapu
tava mate pa Zelepade pa vari korapana sa lose hopena meke sa hope
vina vukivukihi. Uve! Tozi hinokara ni gamu Rau, sapu sari na tiena
sa sinage hie, si kaqu ta goregorei nia sa vina kilasa tadi doduru tie
variva mate sara!*
52 Mi talotaṉa gemi si gamu na titisa koasa Tinarae te Mosese! Hena
pania gamu sa vidulu koasa tinumatumae te Tamasa, meke gamu
telemia ba lopu nuquru la tugo, meke hukati tugo gamu sarini pu
korapa va podepodekae pude nuquru dia."
53 Meke totoso taluarae vasina se Zisu, si podalae kana sisigitia rina
tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke ari na Parese si Asa,
meke soku ninanasa si nanasa ni rini koa Sa koari soku tiṉitoṉa.
54 Podekia rini pude sekesekei nia pude zama ni Sa si kaiqa tiṉitoṉa
seadi, gua.

12

Sa Vina Balau koasa Sinekesekei tadi na Parese
(Matiu 10:26-27)

1 Meke sipu varigara la koa Sa sari soku tina tie pu vari zukuri na
vari neti kalukaluti, si zama kenu la koari Nana disaepeli se Zisu, "Mi
balau nia gamu sa isiti[d] tadi na Parese, sapu sa dia sinekesekei si gunia
Rau.*
2 Ura doduru sapu tava paere si kaqu tava vura beto, meke sari
doduru ginugua tomedi si kaqu ta gilana pa tie.*
3 Gua asa, ke saripu zama tome ni gamu pa hupohuporona, si kaqu
ta avoso pa korapa kalalasa, gua sapu manamanasa ni gamu pa vasina
tomena, si kaqu ta velavela vurae pa kobi tie.

Asa sapu Pada Pude Matagutu nia
(Matiu 10:28-31)

4 Kasa Qua baere, maqu tozini gamu, mi lopu matagutu va sogo ni
saripu va matea sa tini, ba beto asa, si lopu boka evaṉa hola la ia pule
rini si keketoṉa.
5 Ba maqu va gilanani gamu si Asa pu kaqu matagutu nia gamu. Mi
matagutu nia sa Tamasa, sapu pana beto va matea Sa sa tini, si ari
Nana ṉiniraṉira, pude gona lani gamu pa Heli. Uve, mi matagutu nia
si Asa.
6 Dotu sa laedi ri ka lima pitikole, si karurua seniti mo! Ba lopu hite
keke arini si muliṉi ni sa Tamasa.
7 Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu pa batumia, ba ele gilana
betoi tu Tamasa ninaedi. Ke mi lopu matagutu. Gamu si arilaemia
hola ni sari soku ṉavulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito
(Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20)

* **11:51** Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21 * **12:1** Mt 16:6; Mk 8:15 * **12:2** Mk 4:22; Lk 8:17

8 Maqu tozi hinokara ni gamu, sapu asa pu tozi helahelae Nau pa
kenudi rina tie, sapu asa si keke tie Taqarau, gua, si kaqu tozi helahelae
gunia tugo sa Tuna na Tie si asa pa kenudi rina mateana te Tamasa.
9 Ba asa sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu oso nia tugo sa
Tuna na Tie si asa, pa kenudi rina mateana te Tamasa.
10 Asa sapu zama va kaleana la koasa Tuna na Tie, si kote taleosae
koe Tamasa, ba asa sapu paraṉia sa Maqomaqo Hope, si namu lopu
hite kaqu taleosae hokara.*
11 Pana ta turaṉa la si gamu pa vinaripitui koari na sinaqoqi, pa
kenudi ri na baṉara, ba be na qavuna, si mi lopu balabala mamata
na neneke nia sapu na sa si kote zama nia gamu pude lavelave puleni
gamu.*
12 Ura sa Maqomaqo Hope tu si kote va gilanani gamu pa totoso asa,
saripu gua kote zama ni gamu," gua si Asa.

Sa Parabolona sa Tie Tagotago Duviduvilina

13 Meke keke tie pa korapana sa vinarigara si zama la koe Zisu,
"Titisa, tozi nia sa tasiqu koreo pude varipaqaha ni koa gami kara
sari na tinago pu luara veko poni gami sa tamamami," gua si asa.
14 Meke olaṉa se Zisu, "Tio, esei va turu Au si Arau pude na tie
vilavilasa babe na tie va hihia tinago pa varikorapa mia gamu kara?"
gua si Asa.
15 Meke zama pule la koari doduru si Asa, "Mi kopu puleni gamu
koari doduru inoko'okoro seadi, sina sa tinoa hinokara tana tie, si lopu
koa koari soku likakalae pu tagoi sa," gua se Zisu.
16 Meke tozi ni Sa sa parabolo hie: "Koa nana si keke tie tagotago,
sapu sa nana inuma si vua valeana hola.
17 Meke balabala telena si asa, 'Koi, loke vasina pude vekoi rau sari
vua pa qua inuma. Na sa beka si kote tavetia rau,' gua si asa.
18 Meke zama si asa, 'Leana, guahe si kote tavetia rau. Kote huari
rau sari na qua vetu vekovekoana ginani, meke kote tavete va nomai,
pude vasina kote veko ni rau sari doduru ginani pa qua inuma, meke
sari kaiqa qua likakalae pule.
19 Meke kote zama si arau telequ: Ego, soku hola sari na qua
likakalae kamahire, padana pa soku vuaheni. Maqu koa valeana,
maqu hena, na napo, na koa qetuqetu,' gua si asa.
20 Ba zama ia Tamasa si asa, 'Na tie duviduvili si goi! Pa boṉi tugo
hie si kaqu ta vagi palae sa mua tinoa, meke esei si kote tagoi sari
doduru mua likakalae?' gua."
21 Kote gua asa si ta evaṉa koasa tie pu hata va omuni sari na
likakalae pa pepeso pude nana telena, gua, ba loke nana tinagotago
pa Maṉauru.

Kalavarae Koe Tamasa
(Matiu 6:25-34)

22 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, "Gua asa ke tozini
gamu Rau, pude mi lopu talotaṉa nia sa ginani pude toa nia, meke sa
poko sapu ta hivae pa tinimia.
23 Ura sa tinoa si arilaena hola nia sa ginani, meke sa tini si arilaena
hola nia sa poko.

---

* **12:10** Mt 12:32; Mk 3:29 * **12:11** Mt 10:19-20; Mk 13:11; Lk 21:14-15

24 Mi doṉo la koari na kurukuru tapuru, lopu lelete na qireqire
si arini, meke loke dia vetu vekovekoana ginani tugo, ba poni mo
Tamasa! Ba gamu si ari laemia hola ni sari na kurukuru tapuru!
25 Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa* pa tinalotaṉana
sa.
26 Be lopu boka evaṉia goi sa tiṉitoṉa hitekena sapu gua asa, si vegua
ke talotaṉa ni goi sari doduru pule?
27 Mamu doṉo la ia sa tinoqolo tadi na havoro. Lopu tavetavete na
pitipiti si arini. Ba tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko
tolavaedi te Solomone sa baṉara, ba loketoṉa poko tanisa si tolavaena
kekeṉoṉo gugua keke rina havoro hire.*
28 Sari na havoro si lopu hoke koa seunae meke ta oki la pa nika, ba
hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba gamu si arilaemia hola ni sari na
havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va pokopoko gamu Sa. Kei, hiteke
hola sa mia rinaṉeraṉe!
29 Ke mi lopu talotaṉa nia, sapu na sa si kaqu hena ia na napoa gamu.
30 Ura sari na tie huporo pa kasia popoa hie si hoke talotaṉa ni sari
doduru hire, ba sa Tamamia pa Maṉauru si ele gilani Nana gua saripu
ehaka ni gamu.
31 Ke mi lopu talotaṉa ni saripu gua hire, ba mi hata ia sa Binaṉara
te Tamasa, meke kaqu ponini gamu Sa sari doduru pu gua hire.

Sari na Tinagotago Maṉauru
(Matiu 6:19-21)

32 Mi lopu matagutu, gamu na Qua puku tinoni hite. Ura qetuqetu
nia sa Tamamia pa Maṉauru pude vatua koa gamu sa Nana Binaṉara.
33 Mi holuholu ni sari na mia tinagotago, mamu poni sari na poatadi
koari na habahuala. Mi vagi sari na mia huneke Maṉauru, pu lopu
boka popozu na rikata, pude kopu ni sari na mia tinagotago. Vasina
lopu boka murimuri taloa si arini, meke loke tie si boka hikoi, meke
loke kikiti boka ṉovali.
34 Ura vasina koa sari na mia tinagotago, si koa tugo vasina sari na
bulomia.

Sari Nabulu pu Koa Kopu Doduru Totoso

35-36 Mi koa va namanama doduru totoso, gua rina nabulu pu va
katui sari na dia zuke, meke va sagei sari na dia poko tavetavete, meke
aqa nia sa dia baṉara pa nana pinule mae pa inevaṉa varihaba. Totoso
pule mae sa meke kikia pa sasada, si hinoqa la tukele vala rini sa
sasada koasa.*
37 Kote gulea hola dia sari na nabulu sara pana mae dogori sa dia
Baṉara, sapu korapa vaṉunu va namanamadi totoso kamo pule maei
Sa! Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu kote poko nia Sa sa poko
nabulu, meke va haboti Sa sari kasa nabulu hire, meke va tana poni
ginani sa.
38 Kote gulea hola dia si arini, be guana dogori sa dia palabatu va
namanamadi, be guana korapa boṉi tu, babe hola korapa boṉi si pule
mae ia Sa.
39 Ba mi tumae nia si hie: Be ele tumae va kenue nia sa tie tago vetu
sa totoso sapu kote mae ia sa tie hikohiko, si kaqu vaṉunu aqa si asa,

---

* **12:25** Hoda va gelea sa tinimu babe sa mua tinoa. * **12:27** 1 Baṉ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6
* **12:35-36** Mt 25:1-13; Mk 13:34-36

meke kote toketoke nia sa sa nana vetu, pude lopu mae kakele nuquru
sa tie hikohiko.*
40 Ke gamu ba kaqu koa va namanama doduru totoso, sina kaqu pule
mae sa Tuna na Tie pa totoso sapu lopu hite rovea gamu," gua se Zisu.

Sa Nabulu Ta Ronuna meke sapu Lopu Ta Ronuna
(Matiu 24:45-51)

41 Meke nanasa se Pita, "Baṉara, koa gami na mua disaepeli si zama
mae nia Goi sa parabolo hie? Ba koa gami doduru tie sia?" gua si asa.
42 Meke olaṉa se Zisu, "Esei sa nabulu ta ronuna meke tumatu-
maena? Asa tugo sapu kaqu va palabatua sa Baṉara, pude kopu nia sa
Nana vetu, pude va hia poni ginani sari kaiqa Nana nabulu pa totoso
garona.
43 Kote gulea hola nana sa nabulu sana, be korapa tavetavete valeana
gua sana si asa, totoso pule mae dogoria sa nana Palabatu.
44 Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa
nana Palabatu si asa pude kopu ni sari doduru nana tinagotago.
45 Ba be sa nabulu sana, si kote balabala sapu lopu kote turei pule
mae sa nana Palabatu, gua. Ke podalae komiti sa sari na nabulu
turaṉana, sari na barikaleqe na palabatu, meke podalae henahena na
napo va viviri si asa.
46 Kote pule mae gana sa Palabatu tanisa nabulu sana, koasa rane, na
totoso sapu lopu hite rovea, na gilania sa. Kaqu va kilasa va leleania sa
Palabatu si asa, meke kote veko turaṉa nia Sa koari na tie va guguedi
pa tinahuara koa holana.
47 Sa nabulu sapu gilania nana mo gua sapu hiva nia sa nana
Palabatu koa sa, ba lopu va namanama meke evaṉia, si kaqu ta seke
soku ṉavulu totoso.
48 Ba sa nabulu sapu lopu gilania sa sapu gua hiva nia sa nana
Palabatu, meke evaṉa hobori mo sa gua sapu pada tava kilasa sisigiti
ni sa, si kaqu visavisa mo sari na sineke. Ba asa sapu ta poni va soku
koe Tamasa pude kopu ni, si kaqu soku tugo si ta hivae pule koa sa.
Meke asa sapu ta garunu ni soku hola pule, si kaqu soku hola la tu si
kote ta hivae koa sa."

Lopu na Binule Ba na Vinaripaqahi Tu
(Matiu 10:34-36)

49 "Ele mae si Rau pude va mae ia sa nika pa pepeso, meke leana
hola koa Rau si be ele tava katu si asa!*
50 Keke pinapitaiso* si kaqu ta papitaiso nia Rau, meke asa si korapa
talotaṉa nia Rau, osolae kaqu hola si asa.*
51 Mi lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa
pepeso. Lopu na binule ba na vinaripaqahi tu.
52 Podalae kamahire, si ari ka lima pu koa pa keke tatamana, si kaqu
vari kanai. Ari ka ṉeta si kaqu kanai sari karua, meke ari karua si
kaqu kanai sari ka ṉeta.
53 Kote varipaqahi si arini, sari na tamadia si kote kanai sari na tudia
koreo, meke sari tudia koreo kote kanai sari tamadia. Sari tinadia
kote kanai sari tudia vineki, meke tudia vineki koari na tinadia. Sari

* **12:39** Mt 24:43-44 * **12:49** 2 Pit 3:7,10,11 * **12:50** Sa pinapitaiso hie ginuana si sari na tinasuna na tinasisigiti te Zisu. * **12:50** Mk 10:38

tinadia kote kanai sari na dia roroto barikaleqe, meke sari na roroto barikaleqe si kote kanai sari na roadia barikaleqe," gua si Asa.*

Pude Tumae Tiro ia sa Totoso
(Matiu 16:2-3)

54 Meke zama la koari na tie se Zisu, "Totoso dogoria gamu sa lei sapu sage mae pa kali lodu rimata, si lopu sana kote zama si gamu, 'Ai, kote ruku sa popoa,' gua; meke ruku tugo.
55 Meke totoso turu tia la gamu pa kali gasa rimata, meke va gilagila ia sa givusu sapu raza mae gua pa kali mataomia*, si zama si gamu sapu kote maṉini sa popoa, gua; meke maṉini tugo si asa.
56 Tie sekesekei mia si gamu! Tumae tiro ia mo gamu sa dinoṉona sa popoa pepeso meke sa galegalearane, ba vegua ke lopu boka doṉo gilania tu gamu sa ginuana sa totoso hie?

Varibulei Koasa Mua Kana
(Matiu 5:25-26)

57 Vegua ke lopu boka vizatia tu gamu telemia gua sapu toṉoto?
58 Be keke tie si hiva turaṉa la nigo pa vinaripitui, si mu va toṉoto pakia sa mua vinaritokei totoso lopu ele la pa vinaripitui si goi. Sina be kamoa goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo sa koa sa tie varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie kopu vetu varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si goi.
59 Ke tozi nigo Rau si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae tabara betoi goi sari doduru vasi poata," gua si Asa.

13

Kekere babe Mate pa Mia Sinea

1 Meke pa totoso asa si vivinei ni ri kaiqa tie koe Zisu sari kaiqa tie Qaleli, saripu tava mate pa ginarunu te Paelati, totoso korapa va vukivukihi la si arini koe Tamasa.
2 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Balabala ia gamu sapu na tie kaleadi hola si arini, ke tava mate pa siraṉa gua asa, hola ni sari doduru tie Qaleli pule?
3 Lokari hokara! Ba maqu tozini gamu, sapu be lopu kekere si gamu koari na mia sinea, si kote mate gua tugo arini si gamu.
4 Meke vegua pule sari ka manege vesu tie pa Sailomi, saripu hoqa va mate i sa vetu hakehakei ululuna? Balabala ia gamu sapu sa ginugua asa si na vina sosodena sapu arini si na tie kaleadi, hola ni sari doduru pule pu koa pa Zerusalema?
5 Lokari hokara! Ba maqu tozini gamu sapu be lopu kekere si gamu koari na mia sinea, si kaqu mate gua tugo arini si gamu!" gua si Asa.

Sa Parabolona sa Huda Piqi Egorona

6 Beto asa si tozia Zisu sa parabolo hie: "Koa nana si keke tie sapu tagoa si keke huda piqi[d] pa nana inuma vaeni. La hata vua si asa koasa huda piqi, ba loketoṉa si dogoria sa. 7 Ke zama ia sa sa nana tie tavetavete pa inuma, 'Dotu, ka ṉeta vuaheni si mae hopiki nia rau sa huda piqi hie, ba loke vuana si dogoria rau. Mu la maho gore nia! Na vegua ke hukahukata hoboro lolomo pa inuma si asa,' gua si asa.

* **12:53** Mka 7:6 * **12:55** Kali mataomia be tia la pa kali gasa rimata.

8 Ba olaṉa sa nana tie tavetavete pa inuma, ‘Lokari baṉara, veko
pakia nana pa keke vuaheni pule. Kote maqu geli vari likohae nia,
maqu tamunu va masuria.
9 Meke pude vua sa pa vuaheni maehe, si leana hola, ba be lopu vua
tugo sa, si mamu tiqe maho gore nia,’ gua,” gua se Zisu.

Salaṉia Zisu si Keke Barikaleqe pa Rane Sabati

10 Keke rane Sabati si va tumatumae pa keke sinaqoqi se Zisu.
11 Meke koa nana vasina si keke barikaleqe sapu raza ia na tomate
kaleana, ke moho si asa ka manege vesu vuaheni. Podu eko mo mudina
si asa ke lopu boka turu va toṉoto hokara.
12 Totoso dogoria Zisu si asa, si tioko vagia Sa meke zama, “Tio, ta
salaṉa si goi koasa mua minoho!” gua si Asa.
13 Meke va opo nia limana Sa sa barikaleqe, meke pa totoso tugo asa
turu va toṉoto pule si asa, meke vahesia sa sa Tamasa.
14 Meke bugoro nia sa palabatu koasa sinaqoqi si Asa, sina salaṉa
tie pa rane Sabati se Zisu, ke zama la i sa sari na tie, “Koa dia sari
ka onomo rane pude tavetavete si gita! Mae mamu ta salaṉa koari na
rane arini, ba lopu pa rane Sabati!” gua si asa.*
15 Meke olaṉa la koa sa se Zisu sa Baṉara, “Na tie sekesekei si gamu!
Gamu ba hoke rupaha vagi mo sari na mia bulumakao babe doṉ'ki,
pa dia kokoana, meke turaṉa la va napoi mo pa rane Sabati.
16 Ego, sa barikaleqe hie si keke tuna tugo e Ebarahami si asa, sapu
koa ta pusi koe Setani koari ka manege vesu vuaheni. Vegua, lopu
leana tu pude vata rupahia si asa pa rane Sabati?” gua si Asa.
17 Ke kurekure sari kasa Nana kana sipu olaṉa guni Sa, ba sari na
tinoni si qetu hola ni rini sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu evaṉi
Sa.

Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Matiu 13:31-32; Maka 4:30-32)

18 Meke nanasi Zisu si arini, “Vegugua sa Binaṉara te Tamasa? Na
sa kote va padapada nia Rau si asa?
19 Na guahe si asa: Keke tie si vagia sa si keke kiko masitadi, meke
letea sa pa nana inuma. Toqolo sage si asa, meke ta evaṉae keke huda
nomana, meke mae sari na kurukuru tapuru, meke tavete dia vori
koari na lelaṉana,” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Isiti
(Matiu 13:33)

20 Meke zama pule se Zisu, “Na sa pule kote va padapada gunia Rau
sa Binaṉara te Tamasa?
21 Guana isiti si asa sapu vagia keke barikaleqe, meke heni ni sa koari
ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae sage beto sa palava,” gua
si Asa.

Sa Sasada Ṉizupuna
(Matiu 7:13-14,21-23)

22 Meke ene gua koari na vasivasileana nomadi, na hitekedi se
Zisu meke va tumatumae koari na tie koasa Nana inene la gua pa
Zerusalema.

---

* **13:14** Ekd 20:9-10; Diut 5:13-14

23 Meke keke tie si nanasa la koa Sa, “Baṉara, kote ari ka visavisa
tie mo si ta harupu?” gua si asa.
Meke olaṉa la koa rini se Zisu,
24 “Mi podeke sisigitia pude nuquru la koasa sasada ṉizupuna, sina
ari sokudi si kote podekia pude nuquru vasina, ba lopu kote boka.
25 Kote gasa turu mae sa baṉarana sa vetu, meke tukua sa sasada.
Ke kote turu pa sada si gamu, meke kikia, meke zama, ‘Baṉara, tukele
poni gami sa sasada!’ gua.
Meke kote olaṉa si Asa, ‘Lopu gilana gamu Rau babe pavei mae gua
mia si gamu!’ gua.
26 Meke kote olaṉa si gamu, ‘Gami si hena na napo turaṉigo si agoi,
meke Agoi mo si mae va tumatumae pa mami vasileana!’ gua.
27 Ba kote olaṉa pule si Asa, ‘La mi taloa! Gamu doduru pu tavetavete
va sea! Lopu gilana gamu Rau vasina mae gua mia!’ kote guni gamu
Sa.*
28 Meke kote kabo, na garata livomia vasina si gamu, pana dogori
gamu sari Ebarahami, Aisake, e Zekopi, meke sari doduru poropita
pa korapana sa Binaṉara te Tamasa, ba gamu si koa ta veko hola pa
sada.**
29 Sari na tie pu kote mae guadi pa kasia ia ka ia, si kote nuquru,
meke habotu somana henahena pa inevaṉa, koasa Binaṉara te
Tamasa.
30 Ke sokudi ri pu mumudi kamahire, si kote tava kekenu, ba arini
pu kekenu kamahire, si kote tava mumudi,” gua se Zisu.*

Tataru nia Zisu sa Popoa Zerusalema
(Matiu 23:37-39)

31 Meke pa totoso tugo asa si mae zama ia ri kaiqa Parese se Zisu,
meke zama guahe si arini, “Mu ture taloa si Agoi, Mu rizu la pa kaiqa
votiki vasina, sina korapa hiva va mate igo e Herodi,” gua si arini.
32 Ba olaṉa se Zisu, “Mi la tozi nia sa tie sekesekeina sana, sapu
Arau si hipuru palae tomate kaleadi, meke salaṉa tie Qua ṉinoroi,
meke vugo, meke pa rane vina ṉeta si kote tiqe va hokotia Rau sa Qua
tinavete.
33 Ba leana, maqu ene la si Rau ṉinoroi, vugo, meke repere, sina lopu
toṉoto pude tava mate sa poropita pa keke votiki vasina, ba kaqu pa
Zerusalema mo.
34 Kei, gamu kasa na tinoni pa Zerusalema, gamu pu va matedi sari
na poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa
gamu! Soku totoso si ele podekia Rau pude varigara ni gamu koa Rau,
guana kokorako pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna, ba
koromia si gamu.
35 Gua ke kote ta huara sa mia Zelepade. Tozi va hinokarani gamu
Rau sapu lopu kaqu hite dogoro Au gamu si Rau, osolae kaqu kamo tu
sa totoso sapu kote zama si gamu, ‘Tamanae si Asa pu mae pa korapa
pozana sa Baṉara,’” gua si Asa.*

14

Salaṉia Zisu si Keke Tie Mohona

* **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 22:13, 25:30 * **13:28** Mt 8:11-12 * **13:30** Mt 19:30, 20:16; Mk 10:31 * **13:35** Sam 118:26; Zer 22:5

1 Keke rane Sabati totoso la henahena se Zisu pa vetu tana keke
palabatu tadi na Parese, si kopu totoko nia ri na tie si Asa.
2 Na pa kenuna Sa si keke tie sapu kamoa na minoho loba.
3 Meke nanasi Zisu sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese,
meke sari na Parese, "Vegua, tava malumu pa nada tinarae si pude
salaṉa tie pa rane Sabati? Ba lokari?" gua si Asa.
4 Ba lopu kulu si arini, ke taṉinia Zisu sa tie mohona, meke salaṉia
Sa, meke va pule taloa ia.
5 Beto asa si zama la koa rini si Asa, "Be keke koa gamu si hoqa voi
pa pou sa tuna* koreo, babe keke nana bulumakao pa rane Sabati, si
vegua? Lopu kaqu tuturei la kave vura pule nia sa si asa pa rane Sabati
tugo asa?" gua se Zisu.*
6 Ba lopu olaṉia rini si Asa.

Vina Pepekae na Vina Kamo Tie

7 Meke doṉo gilania Zisu sapu sari na tie ta ruvatadi si vizati rini sari
na habohabotuana arilaedi koasa tevolo henahenana, ke zama guahe
si Asa koarini,
8 "Pana ta ruvata gamu pa keke inevaṉa vinarihaba, si mi lopu la
koari na habohabotuana arilaedi. Sina be somana ta ruvata mae si
keke tie sapu arilaena hola nigo,*
9 si kote mae sa tie ari nana inevaṉa, meke zama koa goi, 'Tio, mu
habotu gore goi, pude mae habotu tani sa tie hoi,' gua. Meke kote
kurekure si agoi meke habotu gore la pa vasina sapu lopu arilaena.
10 Ba pana ta ruvata goi, si mu la habotu pa vasina pu lopu arilaena.
Pude totoso mae sa tie pu ruvatigo, si kote zama si asa, 'Qua baere,
habotu sage pa vasina leana tani,' kote gua si asa. Pa totoso tu asa si
kote ta pamaṉae si goi pa kenudi ri doduru pu ta ruvatadi.
11 Ura asa sapu va lavalavata pule nia, si kaqu tava kurekure tugo,
ba asa sapu va pepekae pule nia, si kaqu tava lavata," gua si Asa.*
12 Beto asa, si zama la se Zisu koasa tie pu ruvatana Sa, "Pana tavetia
goi si keke hinenahena babe na inevaṉa, si mu lopu ruvati sari na mua
baere, na tasimu koreo, na turaṉamu, meke sari na tie tagotagodi pu
koa tata koa goi. Sina kote ruvata hobe igo rini keke totoso, meke ta
lipu mo sapu gua tavetia goi koa rini.
13 Ba pana tavete inevaṉa goi, si mu ruvati sari na habahuala, na
ike, na koele, meke na behu.
14 Pana gua asa si kaqu tamanae si goi. Sina lopu kaqu boka hobea
rini sapu gua tavete poni ni goi, ba sa Tamasa tu si kote pia igo koasa
rane tinuru pule pa minate tadi na tie toṉoto," gua si Asa.

Parabolona sa Inevaṉa Lavata
(Matiu 22:1-10)

15 Totoso avosia keke ari kasa pu habotudi pa tevolo sapu gua asa,
si zama la koe Zisu si asa, "Tamanae hola dia sarini pu kaqu somana
habotu pa inevaṉa koa sa Binaṉara te Tamasa," gua si asa.
16 Meke olaṉa la koa sa se Zisu, "Keke totoso si tavetia keke tie si
keke inevaṉa lavata, meke soku hola tie si ruvati sa.

---

* **14:5** Sa zinama hie si lopu koa koari doduru kinubekubere pukerane, kaiqa si zama "doṉ'ki na bulumakao". * **14:5** Mt 12:11 * **14:8** ZT 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lk 18:14

17 Sipu kamo sa totoso tanisa inevaṉa, si garunia sa sa nana nabulu
pude la tozi ni sari na tie ta ruvatadi, ‘Mae gamu, tava nama beto sari
doduru tiṉitoṉa,’ gua.
18 Ba hopeke podalae va ririunae sarini. Sa tie kekenu si zama koasa
nabulu, ‘Keke vasi pepeso si tiqe holua mo rau, ke kaqu la hopiki nia
rau, ke mu va malumau pude lopu atu,’ gua.
19 Keke pule si zama, ‘Ka manege puta bulumakao* si tiqe holui rau,
ke korapa ene la podeki rau, ke va malumau pude lopu atu si rau,’ gua.
20 Keke pule si zama, ‘Tiqe varihaba mo si rau, gua asa ke lopu boka
atu,’ gua.
21 Ke pule sa nabulu meke la tozi ni koasa nana baṉara sari doduru
gua pu zama ni rini. Ke ta ṉaziri sa baṉara, ke tozi nia sa sa nana
nabulu, ‘Mu tuturei vura la koari na siraṉa nomadi, na ṉizupudi pa
vasileana. Mamu turaṉa mae ni sari na habahuala, na ike, na behu,
na koele,’ gua si asa.
22 Meke lopu seunae, si zama pule sa nabulu, ‘Baṉara, ele taveti rau
gua sapu tozi nau goi, ba lopu ele siṉi sa vetu. Soku lolomo korapa koa
dia,’ gua sa nabulu.
23 Ke zama sa baṉara koa sa nana nabulu, ‘Mu vura la pa sadana
sa vasileana nomana, koari na siraṉa na vasidi pa seu, mamu turaṉa
mae ni sari na tie, pude va siṉia sa qua vetu.
24 Tozini gamu rau, sapu lopu keke arini pu va karia sa qua rinuvata,
si kaqu hena keke vasi toṉa koasa qua inevaṉa!’ gua,” gua se Zisu.

Gua Pude Koa na Disaepeli te Zisu
(Matiu 10:37-38)

25 Meke keke totoso si keke puku vinarigara lavata si lulina se Zisu,
ke taliri pule si Asa meke zama la koarini,
26 “Be mae koa Rau si keke tie, meke sa tataru tanisa koasa tamana,
na tinana, meke koasa loana, meke koari na tuna, na tasina koreo na
vineki, meke pa nana tinoa soti telena, si noma hola nia sa nana tataru
koa Rau, si lopu boka koa na Qua disaepeli si asa.*
27 Meke asa sapu lopu palekia sa nana korosi telena meke luli Au, si
lopu garona pude koa na Qua disaepeli.*
28 Be keke gamu si hiva kuria si keke vetu, si kaqu habotu si asa meke
tavete vura kekenu nia sa sa hinoluna sa vetu, pude gilania sapu be
pada sa nana poata pude va hokotia sa tinavetena sa vetu, babe lokari.
29 Be lopu gua asa, si pana va turua sa sa sinokiraena, meke lopu
boka va hokotia sa sa doduruna sa vetu si kote va sisire nia ri doduru
tie pu dogoria sapu gua evaṉia sa.
30 Meke kote zama si arini, ‘Sa tie hie si podalae kuri vetu, ba lopu
boka va hokotia sa,’ kote gua si arini.
31 Meke gua tugo, sapu be keke baṉara si ka manege puta tina mo
nana tie varipera, meke namanama la varipera koa keke baṉara sapu
ka hiokona puta tina tu nana tie varipera, si kaqu habotu paki si asa,
meke vizavizata valeana, sapu kote boka raza ia sa sa baṉara hoi? Ba
lokari?

---

* **14:19** Hire si na bulumakao ririhi geligeliana pepeso pa inuma pude lelete, karua bulumakao pa keke geligeliana. * **14:26** Mt 10:37 * **14:27** Mt 10:38, 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23

32 Be gilania sa sapu lopu kaqu boka si asa, si kaqu garunu lani sa
sari nana tie paleke inavoso, sipu korapa seu si arini, pude tepa ia sa
binule.
33 Gua asa, ke kekeṉoṉo gua tugo si gamu, mi pada valeana kekenui
sari na mia vinizata pude luli Au. Sina loke tie gamu si boka koa na
Qua disaepeli, be lopu luara pani sa sari doduru nana ginugua soti,
meke luli Au.

Sa Soloti sapu Murimuri sa Liṉiliṉina
(Matiu 5:13; Maka 9:50)

34 Soloti si leana, ba pana murimuri sa liṉiliṉi soloti tanisa, si vegua
meke boka va liṉiliṉi pulea gamu si asa?
35 Lopu leana pude vala nia pa pepeso, babe heni nia pa remoremo
muzidi pude tana linetelete. Padana sa si pude oki pania mo. Asa sapu
ari taliṉana si mani va avoso!" gua se Zisu.

15

Sa Sipi Muliuṉuna
(Matiu 18:12-14)

1 Keke rane si mae koe Zisu sari na tie hata takisi, meke sari kaiqa
tie kaleadi pule, pude avavoso dia koa Sa, gua.*
2 Meke qumiqumi nia rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
meke na Parese si Asa, meke zama guahe si arini, "Sa tie hie si va tata
i Sa sari na tie kaleadi, meke henahena turaṉi tugo Sa si arini," gua si
arini.
3 Ke tozini Zisu sa parabolo hie koarini:
4 "Be keke koa gamu si tagoi keke gogoto nana sipi[d], meke keke ri
nana sipi hire si muliuṉu, si nasa si kote tavetia sa? Kote veko paki
sa sari ka sia ṉavulu sia sipi pa vasina koadi, meke la hata ia sa si asa
sapu muliuṉu, osolae dogoro pulea tu sa.
5 Pana dogoria tugo sa, si qetu hola nana, ke kokovara palekia sa pa
avarana.
6 Meke paleke pule la nia sa vasina koadi sari na sipi. Beto asa si
tioko varigara ni sa sari nana baere na turaṉana, meke zama, 'Mi mae
somana qetuqetu turaṉau sina ele dogoro pulea rau sa qua sipi sapu
muliuṉu,' gua si asa.
7 Tozini gamu Rau, sapu gua putaputa tugo asa sa qinetuqetu tadi pa
Maṉauru pana keke tie kaleana si kekere pule mae, hola ni sari ka sia
ṉavulu sia tie leadi saripu lopu kilu kekere si arini, gua.

Sa Poata sapu Muliuṉu

8 Meke gua pule he: Be keke barikaleqe si ka manege puta nana poata
siliva, meke va muliuṉia sa si keke, si nasa si kote tavetia sa? Kote va
katua sa sa zuke, meke sara hata valeania sa si asa pa korapana sa
vetu, osolae kaqu vagia tu sa si asa.
9 Meke totoso dogoria tugo sa, si tioko varigara ni sa sari nana baere
na turaṉana, meke zama, 'Mae gamu, mada qetuqetu! Sina ele dogoro
pulea rau sa qua poata sapu va muliuṉia rau,' kote gua.
10 Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu gua putaputa tugo asa, sa
qinetuqetu tadi na mateana te Tamasa koa keke tie kaleana sapu
kekere pule mae," gua se Zisu.

* **15:1** Lk 5:29-30

Sa Koburu sapu Muliuṉu

11 Meke tozia pule Sa si keke parabolo, “Koa nana si keke tie sapu
karua tuna koreo.
12 Meke zama sa tuna koreo mudina koasa tamana, ‘Tamaqu, poni
nau kamahire sa qua hinia koari na mua tinago,’ gua si asa. Ke hopeke
paqaha poni sa tamadia koari karua tuna koreo sari nana likakalae.
13 Meke hola ka visavisa rane, si holuholu ni mo sa koreo mudina
sari doduru nana likakalae, meke vagi sa sari na poatadi, meke topue
taloa nana pa keke popoa pa seu. Vasina la va murimuri pani sa sari
doduru nana poata koari na maqota meke na hahanana kaleanadi.
14 Meke sipu ele va murimuri beto ni sa sari doduru pu tagoi sa, si
kamo pa popoa sana si keke soṉe nomana, ke ovia si asa.
15 Ke la tepa tinavete si asa koa keke tie pa popoa sana, meke garunia
sa tie si asa pude la kopu ni sari nana boko. 16 Okoro hiva henai sa
sari na ginani tana boko, ba loke tie ponia.
17 Meke totoso gilae pule sari nana binalabala, si va pulepaho si asa
meke zama, ‘Kei, sari doduru nabulu tanisa tamaqu si hoke soku gedi
ginani, ba hie si rau korapa mate mo pa inovia.
18 Maqu topue pule la mo koasa tamaqu, maqu la helahelae guahe:
Tamaqu, ele va sea si rau koe Tamasa meke koa goi.
19 Ele lopu garoqu pude ta pozae na tumu si rau, ba mamu guni nau
mo na mua tie tavetavete,’ gua si asa.
20 Ke gasa turu si asa, meke taluarae pule la koasa tamana. Meke
sipu lopu ele tata kamo la sa pa vetu, si dogoria sa tamana si asa,
meke tataru sisigiti nia sa, ke haqala la ṉazaia na ahoa sa sa tuna.
21 Meke zama la koasa tamana sa tuna, ‘Tamaqu, ele va sea si rau
koe Tamasa meke koa goi. Lopu garoqu pude ta pozae na tumu si rau,’
gua si asa.
22 Ba zama la koari nana nabulu sa tamana, ‘Tuture paleke mae sa
poko sapu tolavaena koari doduru, mamu va sage nia. Mamu va sage
nia riṉi tugo sa kakarutu limana, meke va sage ni sadolo nenena.
23 Vagia sa tuna bulumakao nobonobokona, mamu va matea, mada
henahena qetuqetu!
24 Ura ele mate sa tuqu hie, ba toa pule; ele muliuṉu si asa, ba ta
dogoro pule kamahire,’ gua si asa. Ke podalae nia rini sa inevaṉa
qetuqetu.
25 Pa totoso asa si korapa koa pa inuma sa tuna koreo kenuna. Meke
sipu pule mae sa, meke tata kamo pa vetu si avosia sa sa mike na peka.
26 Ke tiokia sa si keke rina nabulu, meke nanasia sa, ‘Na sa si korapa
ta evaṉa hoi?’ gua si asa.
27 Meke olaṉa sa nabulu, ‘Sa tasimu si ele pule mae, ke va matea sa
Tamamu sa tuna bulumakao nobonobokona, meke inevaṉa qetuqetu,
sina kamo pule valeana si asa,’ gunia sa.
28 Meke bugoro hola sa koreo kenuna, meke korona nuquru la pa
vetu, ke vura la sa tamana, meke va mamania pude nuquru.
29 Ba olaṉa la si asa koasa tamana, ‘Tamaqu, ele soku vuaheni si
mabo mate si arau tavetavete poni igo, gua tugo na mua pinausu, meke
lopu hite sekei rau sari na mua tinarae. Ba sa si hite poni nau goi?
Namu loketoṉa hokara, kekeke qoti mo pude inevaṉa turaṉi sari na
qua baere, ba lokari tugo!

30 Ba sa tumu sana sapu va murimuri pani beto ni sari mua likakalae
koari na maqota, ba kamahire pule mae sa, meke va mate ponia tuna
bulumakao nobonobokona tu goi!’ gua si asa.
31 Meke olaṉa sa tamana, ‘Tuqu, agoi si koamu mo koa rau doduru
totoso, meke sari doduru gua pu tagoi rau si tamugoi mo.
32 Ba leana hola tugo pude inevaṉa qetuqetu si gita, sina sa tasimu
hie si ele mate tu, ba toa pule; ele muliuṉu tu, ba ele ta dogoro pule!’
gua si asa,” gua se Zisu.

16

Sa Kineha Leana Tanisa Nabulu Kaleana

1 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Koa nana si keke tie
tagotago, meke koa nana tugo si keke nana nabulu sapu kopu ni sari
doduru nana likakalae. Ta zutu sa nabulu sapu sasurae ni sa sari na
poata tanisa nana palabatu, gua.
2 Ke tiokia sa tie tagotago sa nana nabulu hie, meke zama ia sa,
‘Vegua sapu gua avoso nia rau pa ginugua mu goi? Va maei sari doduru
mua buka, vasina kuberi goi sari doduru mua tinavetavete, koa sa
kinopudi rina qua likakalae, sina lopu kaqu va palabatu pule igo rau
si goi, koari na qua likakalae!’ gua si asa.
3 Meke balabala telena sa nabulu hie, ‘Koi, kote va beto au mo sa
qua palabatu si rau pa qua tinavete. Ke sa beka si kaqu tavetia rau?
Lopu tie va garo si rau pa tinavete uma, meke na tepatepa pa tie si
kurekure nia rau.
4 Ego, leana, guahe si kaqu tavetia rau, meke be tava beto si rau pa
qua tinavete, ba kote soku qua baere va kamo au pa dia vetu,’ gua si
asa.
5 Ke podalae hopehopeke tioko va mae i sa sari na tie pu ari dia
lipulipu koasa nana palabatu. Nanasia sa sa tie kekenu, ‘Ka visa sa
mua lipulipu agoi koasa qua palabatu?’ gua si asa.
6 Meke olaṉa sa tie, ‘Ka keke gogoto vovoina oela olive siṉidi,’ gua
si asa.
Meke zama sa nabulu, ‘Ego, hie sa mua pepa lipulipu, tuturei habotu,
mamu kuberi ka lima ṉavulu puta vovoina oela siṉidi mo,’ gua si asa.
7 Meke nanasia pule sa si keke, ‘Ka visa sa mua lipulipu?’ gua si asa.
‘Keke tina baika huiti,’ gua si asa.
Meke zama sa nabulu, ‘Ego, hie sa mua pepa lipulipu, mu kuberi ka
vesu gogoto mo,’ gua si asa.
8 Va lavatia sa palabatu sa nabulu sekesekeina hie. Sina doṉo va
kenue la si asa vugo repere, meke va namanama si asa pude kopu nia
sa nana tinoa soti. Ura sari na tie tanisa popoa pepeso si hoke tumaedi
kopu pule ni, hola ni sari na tie tana kalalasa.
9 Gua asa ke tozini gamu Rau, mi variponi ni sari na mia tinagotago
tanisa kasia popoa, pude boka ari mia baere, meke pana kamo sa
minate si kaqu ta hapahapae si gamu pa popoa tinoa hola.
10 Asa sapu ta ronu koari na tinavete hitekedi, si kaqu ta ronu tugo
koari na tinavete nomadi, ba asa sapu lopu ta ronu koari na tinavete
hitekedi, si lopu kaqu ta ronu tugo koari na tinavete nomadi.
11 Ke be lopu ta ronu si gamu pa kinopudi rina tinagotago pa
pepeso, si vegua meke kote boka ta ronu si gamu koari na tinagotago
maqomaqo pu koa hola?

12 Meke be lopu ta ronu si gamu koari na likakalae tana votiki tie, si
esei kote boka ronu gamu pude poni gamu sapu mia soti telemia?
13 Loke nabulu si boka nabulu beto ni si karua baṉara. Ba kote
kukiti nia sa si keke, meke tataru nia sa si keke; babe va lavatia sa si
keke, meke etulia si keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi
sa Tamasa, meke sa poata," gua se Zisu.*

Kaiqa Vina Tumatumae te Zisu
(Matiu 11:12-13, 5:31-32; Maka 10:11-12)

14 Sipu avosia rina Parese sapu gua asa, si va sisire nia na ṉoṉovalia
rini se Zisu, sina okoro poata si arini.
15 Ke zama la koa rini se Zisu, "Gamu kasa tugo hire sapu va
toṉotoṉotae pule ni gamu pa dinoṉo tadi na tie, ba Tamasa ele gilana
betoi bulomia. Ura sari na binalabala pu hoke arilaedi pa tie, si kaleadi
sisigiti pa dinoṉo te Tamasa.
16 Sa Tinarae te Mosese, meke sari na kinubekubere tadi na poropita,
si tuturaṉa koari na tie, osolae kamo pa totoso te Zone Papitaiso.
Podalae pa totoso te Zone Papitaiso, meke kamoa kamahire, si ta tarae
sa Binaṉara te Tamasa, meke soku tie si podekia pude nuquru mae
koasa.*
17 Tasuna pude murimuri palae sa maṉauru na pepeso, ba sapu
tasuna hola si pude ta veko palae si keke vasi kukuruna hite sa Tinarae
te Tamasa.*
18 Be keke tie si luara pania sa nana barikaleqe, meke la haba hobea
sa si keke vineki babe na barikaleqe, si barabarata si asa. Meke sa tie
pu haba ia si keke barikaleqe ta luluarana, si barabarata tugo si asa.*

Sa Tie Tagotago meke se Lazarasi

19 Koa nana si keke tie tagotago sapu poko ni sari na poko noma
hinoludi, meke henahena valeana doduru rane.
20 Meke koa nana tugo si keke tie habahuala, pozana e Lazarasi, sapu
tubu beto doduru tinina. Hoke la vekoa rini si asa pa sasada bara vetu
tanisa tie tagotago,
21 meke okoro hiva hena umumu ginani hoqadi si asa pa tevolo
tanisa tie tagotago, ba lopu boka. Ari na siki ba hoke mae memea i
sari na tubuna.
22 Totoso mate sa tie habahuala, si mae turaṉia ri na mateana si asa,
meke la koa kapae meke somana henahena pa inevaṉa koe Ebarahami
pa Maṉauru. Mumudi si mate tugo sa tie tagotago, meke ta pomunae
si asa.
23 Meke sipu koa sa pa tinasigiti pa Heli, si doṉo sage va seu si asa,
meke dogoria sa se Lazarasi korapa koa nana pa kalina e Ebarahami.
24 Ke titioko si asa, 'Kei, Ebarahami, tamaqu, tataru nau, mamu toka
nau. Mu garunia se Lazarasi pude koti nia pa kolo sa kakarutuna, pude
mani mae va ibua sa meaqu, ura ta sigiti qua koasa nika hie!' gua si
asa.
25 Ba olaṉa la se Ebarahami, 'Tuqu, mu balabala ia sapu totoso
toamu goi, si tagoi goi sari doduru tiṉitoṉa leadi, ba e Lazarasi si koa
malamalaṉa. Ba kamahire si koa qetuqetu si asa, meke agoi si koa ta
sigiti.

---

* **16:13** Mt 6:24 * **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

26 Meke gua pule hie, keke pou lohina na labena, si koa nana pa
varikorapada gita, pude hukati saripu hiva karovo atu koa gamu, meke
gamu pu hiva karovo mae koa gami,' gua si asa.
27 Meke olaṉa sa tie tagotago, 'Kei, Ebarahami, tamaqu! Pude gua si
tepa zoṉazoṉa si arau koa goi pude mamu garunu la nia se Lazarasi
pa vetu tanisa tamaqu,
28 ka lima tasiqu si koa dia vasina. Tozi nia pude la va balau i sarini,
pude di lopu mae pa vasina tinasigiti hie,' gua si asa.
29 Ba olaṉa se Ebarahami, 'Na Kinubekubere Hope te Mosese meke
sari na poropita si koa dia, pude va balau i sari kasa tasimu sara. Leana
madi avosi si arini,' gua si asa.
30 Meke olaṉa sa tie tagotago, 'Lokari, Ebarahami, tamaqu, be toa
pule pa minate si keke tie, meke pule la koa rini, si kote avosia rini,
meke veko pani rini sari na dia sinea,' gua si asa.
31 Ba zama se Ebarahami, 'Be lopu hiva avosia rini sa Kinubekubere
Hope te Mosese meke sari na poropita, si kote korodia avoso tugo be
toa pule si keke tie meke la zama koa rini!' gua," gua se Zisu.

17

Sa Kinaleana
(Matiu 18:6-7,21-22; Maka 9:42)

1 Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, "Sari na tiṉitoṉa pu va
hoqai pa sinea sari na tie si kaqu kamo mae tugo. Ba mani talotaṉa
gana si asa pu va kamo mae i sari na tiṉitoṉa arini.
2 Leana hola koasa tie sana si pude sidolo nia keke patu lavata ruana,
meke la va lodu pania gana pa lamana peava, hola nia si pude vata
luarae ia sa si keke koburu hite pa nana rinaṉeraṉe koa Rau.
3 Gua asa, ke mi kopu puleni gamu koari na mia tinavete! Be sea sa
tasimu, si mu norea; meke be kekere si asa, si mu taleoso nia.*
4 Be va sea atu si asa koa goi ka zuapa totoso pa keke rane, meke
pule atu helahelae si asa koa goi ka zuapa totoso, meke zama, 'Kekere
si rau, mamu taleoso nau,' gua, si mu taleoso nia," gua se Zisu.

Sa Rinaṉeraṉe

5 Meke tepa la koasa Baṉara sari na apositolo, "Baṉara, mu va
ṉiṉirai sari na mami rinaṉeraṉe," gua si arini.
6 Meke olaṉa la sa Baṉara, "Be hitekena hite gua mo na kiko huda
masitadi sa mia rinaṉeraṉe, ba boka zama ia gamu sa huda moloberi
hie, 'Mu ta rabutu toa vagi, mamu ta lete pa lamana,' gua. Meke kote
va tabe igo mo sa."

Sa Tinavete tanisa Nabulu

7 "Be keke koa gamu si koa nana keke nana nabulu sapu tavetavete
va ṉiṉira pa inuma, babe kopu ni sari na sipi, meke totoso pule atu sa
pa vetu, si vegua? Kote zama si goi, 'Mae, habotu mamu henahena,'
gua?
8 Lokari, lopu kote zama gua asa si agoi! Ba kote tozi nia tu goi si
asa, 'Mu va namanama poniau sa gequ ginani, mamu va sagei sari na
mua poko nabulu, pude turu kopu nau totoso henahena na napo si
rau. Beto tu asa, meke kote boka henahena si goi,' gua.

---

* **17:3** Mt 18:15

9 Lopu kaqu hite ta zama leana tugo sa nabulu, sina sari nana
tinavete mo si va gorevura i sa.
10 Kekeṉoṉo puta gua tugo asa si gamu. Pana va hokoti gamu sari
doduru gua pu garunu ni gamu sa mia Baṉara, si mi zama gua mo he,
'Gami si na nabulu tavetavete mo. Na mami tinavete tugo mo si taveti
gami,' mi gua mo," gua si Asa.

Salaṉi Zisu sari ka Manege Puta Tie Popoqudi

11 Koasa Nana inene la pa Zerusalema, si ene lulia Zisu sa vari
volosona sa pinaqaha popoa pa Sameria, meke pa Qaleli.
12 Meke sipu korapa ene nuquru Sa koa ke vasileana, si la tutuvia ri
ka manege puta tie popoqudi si Asa. Turu pa seseuna si arini,
13 meke velavela guahe: "Baṉara Zisu! Mu tataru ni gami, mamu
salaṉa gami!" gua si arini.
14 Dogori Zisu si arini, meke zama la i Sa, "La mi vata dogoro koari
na hiama pude viliti gamu," gua si Asa. Sipu korapa ene la rini, si ta
salaṉa si arini.*
15 Meke sipu gilania keke koari kasa sapu ta salaṉa si asa, si kekere
pule la koe Zisu si asa, meke velavela vahesia sa sa Tamasa.
16 Hoqa todoṉo si asa pa nenena Zisu, meke zama leana koa Sa. Na
tie Sameria si asa.
17 Meke zama se Zisu, "Ka manege puta tu si ta salaṉa, ba avei sari
ka sia?
18 Na vegua ke sa tie karovona mo hie, si pule mae zama leana koe
Tamasa?" gua si Asa.
19 Meke zama la ia Zisu sa tie, "Turu, mamu taloa mua. Sa mua
rinaṉeraṉe si ele salaṉigo," gua si Asa.

Sa Minae Tanisa Binaṉara te Tamasa
(Matiu 24:23-28,37-41)

20 Kaiqa rina Parese si nanasa nia sa totoso pu kaqu mae sa Binaṉara
te Tamasa, ke olaṉi Zisu "Sa Binaṉara te Tamasa si lopu mae pa siraṉa
gua sapu kote boka ta dogoro.
21 Loke tie si kote boka zama guahe: 'Dotu, hie si asa, babe hoi si
asa,' gua. Ura sa Binaṉara te Tamasa si koa mo pa korapa mia gamu,"
gua se Zisu.
22 Beto asa, si zama la koari Nana disaepeli si Asa, "Korapa mae sa
totoso, pana kaqu okoro hiva dogoria gamu, si kekeke mo rane tanisa
Tuna na Tie, ba lopu kaqu boka dogoria gamu.
23 Pana tozini gamu rina tie sapu guahe: 'Dotu, hoi si Asa, babe hie
si Asa!' gua, si mi lopu vura luli pude la hata ia gamu si Asa.
24 Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo sa kapi sapu
malara pa maṉauru, podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu
rimata.
25 Ba kekenu si kaqu koa ta sigiti hola si Asa, meke kaqu ta kilu koari
na tie pa sinage hie.
26 Gua sapu ta evaṉa koari na rane te Noa, si kaqu gua tugo asa si ta
evaṉa koari na rane tanisa Tuna na Tie.*

---

* **17:14** Liv 14:1-32 * **17:26** Zen 6:5-8

27 Henahena na napo sari doduru tie, meke sari na koreo na vineki
si ta varihabae, osolae kamo sa ranena sapu nuquru pa Aka[d] se Noa,
meke tiqe raza sa naqe, meke va puzulu betoi sari doduru.*
28 Kote kekeṉoṉo gua tugo asa sapu ta evaṉa pa totoso te Loti, sapu
hena na napo, vari holuholui, na lelete, na kurikuri si arini.*
29 Ba totoso kamo sa rane sapu taluarae pa Sodomu se Loti, si gore
mae sa nika, meke na patu leradi pa maṉauru, meke va mate beto i
sari doduru.
30 Kote kekeṉoṉo gua tugo asa sa rane pu kaqu vura pule mae sa
Tuna na Tie.
31 Koasa rane sana, asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la
va qaqiri sari nana likakalae pa korapa vetu. Gua tugo si asa pu koa
pa inuma, mani lopu pule la pa nana vetu.*
32 Mi balabala ia gua sapu ta evaṉa koa sa barikaleqe te Loti!*
33 Asa sapu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa, ba asa
sapu lopu ruritia sa nana tinoa, si kaqu ta harupu.*
34 Tozini gamu Rau, sapu pa boṉina tugo asa si karua tie si kote eko
varigara pa keke teqe, keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa
hola.
35 Karua barikaleqe si kote munamunala gedi huiti; keke ri kara si
kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola," gua se Zisu.*
37 Meke nanasia ri kasa disaepeli si Asa, "Baṉara, pavei kote ta evaṉa
si guahe?"
Meke olaṉa se Zisu, "Vasina pu koa si keke tie* matena, si kote
varigara tugo vasina sari na kurukuru tapuru sapu gani tomate," gua
si Asa.

18

Sa Parabolona sa Naboko meke sa Tie Varipitui

1 Beto asa si tozia Zisu koari Nana disaepeli si keke parabolo, pude
va tumatumae ni si arini pude madi varavara nono lamo meke lopu
malohoro:
2 "Pa keke vasileana si koa nana si keke tie varipitui sapu lopu
pamaṉa nia sa sa Tamasa, meke lopu hoke balabala i tugo sa sari na
tie.
3 Meke pa vasileana tugo asa si koa nana si keke barikaleqe
nabonabokona, sapu mae tepa pilipule koasa tie varipitui hie, meke
zama, 'Ta ṉoṉovala si rau koasa qua kana, mu toka nau!' gua si asa.
4 Ele seunaena hola tu sapu korona sa tie varipitui, ba mumudi
si balabala sa tie varipitui, meke zama telena, 'Hinokara sapu lopu
pamaṉa nia rau sa Tamasa, meke lopu balabala i tugo rau sari na tie,
5 ba sina mae va duvilau sa naboko hie, ke leana, maqu varipitui
ponia gua sapu hiva nia sa, Sina be lopu gua rau, si kote pilipule mae
au sa, meke kote mabo nia rau!' gua sa tie varipitui."

---

* **17:27** Zen 7:6-24 * **17:28** Zen 18:20 kamo hinia 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18; Mk 13:15-16 * **17:32** Zen 19:26 * **17:33** Mt 10:39, 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24; Zn 12:25
* **17:35** Kaiqa Kinubekubere pukerane si va somana mae ia sa vesi 36 sapu guahe: [36 "Karua tie si kote koa pa inuma pa rane asa, ba keke ri kara si kote ta vagi taloa, meke keke si kote
* **17:37** Kote bakala sa minae te Zisu koari na tie pa nana totoso.

6 Meke zama pule sa Baṉara, “Mi avosia sapu gua zama nia sa tie
varipitui kaleana hie.
7 Ke vegua? Balabala ia gamu si lopu kaqu varipitui poni Tamasa
sari Nana tie soti, pu tepa la koa Sa, rane na boṉi? Kote va aqaqa
kumana i Tamasa si arini?
8 Lokari! Maqu tozini gamu sapu kote tuturei hola varipitui poni Sa
si arini.
Ba vegua, pana pule mae sa Tuna na Tie? Kote dogoro tie raṉeraṉe
tugo si Asa pa popoa pepeso?”

Sa Parese meke sa Tie Hata Takisi

9 Meke tozia pule Zisu sa parabolo hie koari kaiqa pu va toṉotoṉotae
puleni, meke doṉo va gorei rini sari kaiqa tie.
10 Zama si Asa, “Keke totoso si la varavara pa Zelepade si karua tie,
keke si na Parese, meke keke si na tie hata takisi.
11 Sa Parese si turu sage, meke varavara pule nia sa nana tinoa:
‘Tamasa, zama leana hola si rau koa Goi, sapu lopu hikohiko, lopu
sekesekei, meke lopu barabarata gugua ri doduru tie si rau. Zama
leana si rau sapu lopu gugua sa tie hata takisi tugo pa kaliqu sana si
rau.
12 Arau si hoke madi pa ginani karua totoso pa keke vuiki, meke hoke
ponigo rau sa keke pa manege, koari doduru qua vinagi,’ gua si asa.
13 Ba sa tie hata takisi si turu pa seseuna vasina hite, meke pamaṉa
doṉo sage la pa maṉauru, ba poharia sa sa raqaraqana pa tinalotaṉa,
meke varavara guahe: ‘Tamasa, mu taleoso nau, ura na tie sea si rau,’
gua si asa.
14 Tozini gamu Rau, sapu sa tie hata takisi hie si taleosae, na tava
toṉoto pa kenuna Tamasa totoso pule si asa pa nana vetu, ba lopu sa
Parese. Ura asa sapu va lavata pule nia, si kaqu tava pepekae, ba asa
sapu va pepekae pule nia, si kaqu tava lavata,” gua se Zisu.*

Mana ni Zisu sari na Koburu Hite
(Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16)

15 Meke turaṉa la ni ri kaiqa tie koe Zisu sari dia koburu hite, pude va
opo ni limana meke mana ni Sa, gua. Ba totoso dogoria rina disaepeli
sapu gua asa, si norei rini sarini.
16 Ba tioko vagi Zisu sari na koburu hite meke zama, “Va malumu
mae i koa Rau sari na koburu hite, lopu hukati si arini, sina sa Binaṉara
te Tamasa si tadirini pu gugua hire.
17 Maqu tozi va hinokarani gamu: Asa sapu lopu vagia sa Binaṉara
te Tamasa guana koburu hite, si namu lopu kaqu nuquria sa si asa,”
gua se Zisu.

Sa Tie Tagotago
(Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31)

18 Meke mae koe Zisu si keke koimata tadi na Ziu, meke nanasa
guahe: “Titisa leamu, na sa si kaqu tavetia rau pude vagia rau sa tinoa
hola?” gua si asa.
19 Meke nanasia Zisu si asa, “Na vegua ke poza Nau leaqu tu goi?
Loke tie si leana, ba e Tamasa mo telena.

---

* **18:14** Mt 23:12; Lk 14:11

20 Gilani mua goi sari na Tinarae te Tamasa, ‘Meke mu barabarata,
meke mu variva mate, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia si keke
tie, mamu pamaṉa ni sari tiatamamu,’ ” gua si Asa.*
21 Meke olaṉa sa tie, “Doduru arini si kopu ni rau podalae tu
kobukoburuqu,” gua si asa.
22 Totoso avosia Zisu sapu gua asa, si zama la ia Sa sa tie, “Keketoṉa
mo si lopu ele tavetia goi. La mamu holuholu ni sari doduru mua
likakalae, mamu vagi sari poatadi mamu poni koari na tie habahuala,
meke kote ari mua tinagotago pa Maṉauru; beto asa, mamu mae luli
Au,” gua si Asa.
23 Totoso avosia sa tie sapu gua asa, si talotaṉa si asa, sina soku hola
sari nana tinagotago.
24 Meke totoso dogoria Zisu sapu talotaṉa sa tie, si zama si Asa,
“Tasuna hola tugo koasa tie tagotago si pude nuquru pa Binaṉara te
Tamasa.
25 Uve, tasuna hola tugo koasa tie tagotago pude nuquru pa Binaṉara
te Tamasa, hola nia si pude nuquru si keke kameli pa lopa nila,” gua
si Asa.
26 Ke sari na tie pu avosia sapu gua asa, si nanasa la koa Sa, “Ke esei
mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.
27 Meke olaṉa se Zisu, “Sapu tasuna hola pa tie, si lopu tasuna koe
Tamasa,” gua si Asa.
28 Meke zama se Pita, “Baṉara, gami si ele luara pani sari doduru
mami likakalae, pude luligo,” gua si asa.
29 Meke olaṉa se Zisu, “Tozi va hinokarani gamu Rau, asa sapu luara
pania sa nana vetu, na barikaleqe, sari na tasina koreo, na tiatamana,
babe sari na tuna na gua, pude nabulu nia sa Binaṉara te Tamasa,
30 si kaqu ta poni va soku hola kamahire, meke pa totoso* korapa
mae si kaqu vagia sa sa tinoa hola,” gua si Asa.

Vina Ṉeta Totoso Zama nia Zisu sa Nana Minate
(Matiu 20:17-19; Maka 10:32-34)

31 Meke turaṉa vata kalei Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli
meke zamai Sa, “Mi avoso mae gamu: korapa sage la pa Zerusalema si
gita, meke vasina si kaqu tava gorevura sari doduru tiṉitoṉa, gua pu
kuberi rina poropita pa Kinubekubere Hope, koasa guguana sa Tuna
na Tie.
32 Kote ta vala si Asa pa limadi ri na tie Zenitailo, pu kote va sisire
nia, na zama ṉoṉovalia, meke loroa.
33 Kaqu seke nia hilihiliburuana, na va matea rini si Asa; ba pa rane
vina ṉeta, si kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se Zisu.
34 Ba lopu boka tumae ni rina disaepeli sari doduru ginugua hire.
Sina tava paere koa rini ginuadi sari Nana zinama hire, ke lopu boka
tumae nia rini gua sapu zama nia Zisu.

Salaṉia Zisu sa Tie Behuna
(Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52)

35 Meke sipu tata kamo la pa Zeriko se Zisu, si korapa habotu
tepatepa nana pa vale siraṉa si keke tie bebehuna.

---

* **18:20** Ekd 20:12-16; Diut 5:16-20 * **18:30** Sa “totoso sapu korapa mae” ginuana si na totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu doṉo la pa Matiu 24:3:

36 Totoso avosi sa ene holadi sari na puku vinarigara, si nanasi sa,
"Na sa sia?" gua si asa.
37 Meke tozi nia rini si asa, "E Zisu pa Nazareti si korapa ene hola pa
siraṉa," gua sarini.
38 Ke velavela si asa, "Zisu, Tuna[d] Devita, tataru nau, mamu toka
nau!" gua si asa.
39 Meke va mokomokoa ri kasa pu ene va kenue si asa. Ba velavela
va ululae latu si asa, "Tuna Devita, tataru nau, mamu toka nau!" gua
si asa.
40 Ke turu noso se Zisu, meke tozi ni Sa pude turaṉa la nia koa Sa sa
tie bebehuna. Sipu tata mae sa si nanasia Zisu si asa,
41 "Nasa si hiva nia goi pude tavete ponigo Rau?" gua si Asa. Meke
olaṉa sa tie bebehuna, "Baṉara, hiva dodogorae si rau," gua si asa.
42 Meke tozi nia Zisu si asa, "Ego, mu dodogorae tu ba goi! Sa mua
rinaṉeraṉe si ele salaṉigo!" gua si Asa.
43 Meke pa totoso tugo asa dodogorae nana mo sa tie, meke ene lulia
sa se Zisu, meke vahesihesia sa sa Tamasa. Totoso dogoria ri na kobi
tinoni sapu gua asa, si vahesia ri doduru sa Tamasa.

19

Tutuvia Zisu se Zakia

1 Ego, sipu kamo pa Zeriko se Zisu, meke ene hola gua Sa vasina,
2 si koa nana vasina si keke ṉati tie hata takisi, pozana si e Zakia. Na
tie tagotagona tugo si asa.
3 Hiva dogoria sa vea guguana se Zisu, ba na tie papakana mo si asa,
meke soku hola sari na tie, ke lopu boka dogoria sa se Zisu.
4 Ke haqala va kenue si asa koasa puku vinarigara tie, meke la haelia
sa si keke huda sikamoa, pude boka dogoria se Zisu gua, sina vasina
si kote ene hola gua Sa.
5 Totoso kamoa Zisu sa vasina asa, si doṉo sage si Asa meke zama,
"Zakia, tuturei gore! Sina ṉinoroi tugo he, si kote atu koa pa mua vetu
si Rau," gua si Asa.
6 Ke tuturei gore se Zakia, meke va kamo qetuqetua sa se Zisu pa
nana vetu.
7 Dogoria rina tinoni sapu gua asa, meke qumiqumi nia rini se Zisu.
Zama si arini, "Sa tie hie si la koa pa vetu tanisa tie kaleana," gua si
arini.
8 Ba turu sage se Zakia, meke zama la koe Zisu, "Baṉara, kaqu vala
rau sa kukuruna sa qua tinagotago koari na tie habahuala. Meke be
vagi rau pa sinekesekei sari na likakalae tana keke tie, si kaqu poni
pule nia rau, padana made totoso soku gua saripu ele vagi rau koasa,"
gua si asa.
9 Meke zama la koasa se Zisu, "Pa rane ṉinoroi sa tinaharupu si kamo
koasa vetu hie. Ura keke tutina tugo Ebarahami se Zakia.
10 Ura sa Tuna na Tie si mae pude hata ia, meke harupu pule nia si
asa sapu muliuṉu," gua se Zisu.*

Sa Parabolodi ri ka Manege Puta Nabulu
(Matiu 25:14-30)

---

* **19:10** Mt 18:11

11 Pa totoso asa sipu korapa va avosia rina tie sari nana zinama, si
balabala ia rina tie sapu tata hokara mo sa totoso, sapu kote vura koa
rini sa Binaṉara te Tamasa, gua. Ura pa dia inene la, si ele tata kamo
pa Zerusalema si Asa, ke tozia pule Sa koa rini sa parabolo hie,*
12 meke zama si Asa: "Keke tie pa tututi baṉara, si taluarae la pa
keke popoa pa seu, pude la tava turu baṉara si asa, beto meke kote
pule mae baṉara pa nana popoa.
13 Ba sipu lopu ele taluarae sa, si tioki sa sari ka manege puta nana
nabulu, meke hopeke hia poni poata sa, meke tozi ni sa, 'Tavetavete
ni sari poata hire, mamu va toqoli, osolae kaqu pule mae si rau,' gua
si asa.
14 Ego, taluarae si asa, ba sari na tie pa nana popoa soti si kukiti nia
si asa, ke va garunu luli la nia rini sa zinama koasa ṉati baṉara pa
popoa sana meke zama guahe: 'Lopu hiva nia gami sa tie sana pude
koa baṉara koa gami,' gua.
15 Ba totoso tava turu baṉara sa, meke pule mae, si tioki sa sari kasa
nana nabulu sara, pude hopeke mae va vurai sari na tinoqolodi rina
poata pu hopeke poni sa, gua.
16 Sa nabulu kekenu si mae, meke zama, 'Baṉara, va vurai rau si ka
manege puta poata qolo pule,' gua si asa.
17 'Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu si goi! Sina ele ta
ronu si goi koa keke tiṉitoṉa hitekena, ke va palabatu igo rau koari ka
manege puta vasileana,' gua sa nana baṉara.
18 Beto si mae pule sa nabulu vina rua, meke zama, 'Baṉara, va vurai
rau si ka lima poata qolo pule, koasa mua poata,' gua si asa.
19 Meke zama sa nana baṉara, 'Va palabatu igo rau si goi koari ka
lima vasileana,' gua si asa.
20 Beto si mae gana si keke nabulu pule, meke zama, 'Baṉara, hie sa
mua poata qolo, hade tome vekoa mo rau pa keke poko hite.
21 Matagutu nigo qua, sina keke tie tasunamu si goi. Hoke vagia goi
sa mua sapu lopu veko sotia telemu, meke hoke pakepakete si goi pa
mua vasina sapu lopu uma sotia telemu,' gua si asa.
22 Meke zama la koasa sa nana baṉara, 'Na nabulu kaleamu si goi!
Kaqu zutugo rau si goi koari na mua zinama soti telemu! Nake gilanau
mua mo sapu keke tie tasunaqu si rau, sapu hoke vagi qua hinia koari
na ginani vasina lopu lelete si rau, meke hoke pakepakete vasina lopu
taburu kiko si rau.
23 Ba na vegua ke lopu la va nuquria goi pa beṉ'ki sa qua poata, pude
totoso pule mae rau si boka vagi pulea rau si asa, meke sa vasinahite
tomona sapu va gavoro ia sa?' gua sa nana baṉara.
24 Meke zamai sa baṉara sari kasa pu turu tata vasina, 'Mae vagia sa
poata qolo koa sa, mamu vala nia koasa nabulu sapu ka manege puta
nana,' gua si asa.
25 Ba zama la ia rini sa baṉara, 'Baṉara, ele tagoi sa si ka manege
puta nana poata!' gua.
26 Meke olaṉa sa baṉara, 'Asa sapu ari nana, si kaqu ta poni va soku
pule tugo, ba asa sapu loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasina hite
sapu tagoa sa.*

---

* **19:11** Mt 25:14-30 * **19:26** Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18

27 Ego, kamahire si mi la vagi sari kasa tie pu kukiti nau, meke lopu
hiva nau pude koa na dia baṉara. Turaṉa mae ni, mi va mate beto
pani pa kenuqu Rau!’ gua,” gua se Zisu.

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema
(Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Zone 12:12-19)

28 Sipu beto tozia Zisu sa parabolo hie, si taluarae taloa si arini, meke
ene va kenu la gua pa Zerusalema si Asa koari Nana disaepeli.
29 Totoso tata kamo si arini pa Betipezi meke Betani, sapu pa Toqere
Olive, si garunu va kenu lani Sa si karua Nana disaepeli,
30 meke tozini Sa si arini, “Mi la koasa vasileana pa kenumia la hoi,
meke pana kamo la gamu kara vasina, si kote dogoria gamu si keke
tuna doṉ'ki sapu ta sidolo vekona, loke tie si ele koi ia. Rupahia, mamu
turaṉa mae nia tani.
31 Be nanasa gamu ke tie, ‘Pude vegua ke rupahia gamu sia?’ gua, si
mi tozi nia, ‘Hiva nia sa Baṉara si asa,’ mi gunia,” gua si Asa.
32 Meke taluarae la sari karua, meke la dogori rini sapu gua putaputa
tugo pu tozi ni Zisu.
33 Sipu korapa rupaha vagia ri karua sa tuna doṉ'ki, si mae nanasi
rina tie pu ari dia sari karua, “Pude vegua ke rupahia gamu sia?” gua
si arini.
34 Meke olaṉa sari karua, “Na hiva nia sa Baṉara,” gua si arini.
35 Meke turaṉa la nia rini koe Zisu sa tuna doṉ'ki, meke ivara va
hake lani rini pa mudina sari dia poko, meke va habotu la ia rini se
Zisu.
36 Meke totoso korapa koi la koasa tuna doṉ'ki se Zisu, si ivara ni
rina tinoni pa siraṉa sari na dia poko.
37 Meke tata la pa Zerusalema se Zisu, koasa siraṉa gore pa Toqere
Olive, sa puku vinarigara lavata tadi Nana disaepeli, si podalae
velavela vahesia rini sa Tamasa, koari doduru tinavete variva magasa
pu ele dogori rini.
38 Zama guahe si arini:
“Mani tamanae sa Baṉara pu mae pa korapa pozana sa Tamasa!
Na binule si koa pa Maṉauru,
meke tava lavata sa Tamasa panaulu,” gua si arini.*
39 Meke kaiqa rina Parese koasa kobi tinoni si zama la koe Zisu,
“Titisa, Mu gegesi sari mua disaepeli!” gua si arini.
40 Meke olaṉa la se Zisu, “Hinokara sapu tozini gamu Rau, sapu pana
mokomoko si arini, si kote velavela sari na patu,” gua si Asa.

Kaboi Zisu sari na Tiena sa Popoa Zerusalema

41 Sipu tata kamo la ia Zisu sa popoa Zerusalema, meke dogoria Sa
si kaboa Sa si asa.
42 Zama si Asa, “Kei, gamu na tiena sa popoa Zerusalema, be hite
gilania mo gamu kamahire sa ṉatina sa binule be leana, ba kamahire
si tava paere koa gamu si asa.
43 Korapa mae sa totoso sapu kaqu mae sari na mia kana, meke kuria
si keke baragoba nomana pa vari likohaena sa mia popoa, meke kaqu
koa vari likohaeni gamu rini.
44 Kaqu huara va inetia rini sa popoa Zerusalema, meke kaqu va
mate gamu rini si gamu pu koa pa korapadi rina baragoba. Lopu keke

* **19:38** Sam 118:26

patu pa mia popoa si kote varihakei hola, sina lopu hite doṉo gilania gamu sa totoso sapu mae sa Tamasa pude harupu gamu!” gua se Zisu.

Nuquria Zisu sa Zelepade
(Matiu 21:12-17; Maka 11:15-19; Zone 2:13-22)

45 Beto asa, si nuquru la si Asa pa korapana sa Zelepade, meke la hadu vuravura ni Sa sarini pu korapa vari holuholue kurukuru.
46 Zamai Sa sarini, “Zama guahe sa Tamasa pa Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu si na vetu varavara,’ ba tavete gunia gamu na bae tana tie hikohiko!” gua si Asa.*
47 Doduru rane si variva tumatumae se Zisu pa Zelepade. Meke hata ia ri na ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke rina koimata tadi na tie Ziu sa siraṉa, gua pude va matea si Asa, gua.*
48 Ba lopu boka vagia rini, si keke siraṉa gua pude evaṉia si asa, sina sari doduru tie si okoro hola, pude avavoso dia koari na zinama te Zisu.

20

Sa Ṉiniraṉira te Zisu
(Matiu 21:23-27; Maka 11:27-33)

1 Keke rane sipu korapa la variva tumatumae na tarae nia Zisu sa Inavoso Leana, koari na tie pa Zelepade, si mae zama koa Sa sari na ṉati hiama, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke kaiqa rina koimata tadi na tie Ziu,
2 “Tozini gami? Pa ṉiniraṉira savana, babe esei poni nigo sa ṉiniraṉira, ke boka mae taveti Goi sari na ginugua hire?” gua si arini.
3 Meke olaṉa la si Asa, “Arau ba maqu nanasa paki gamu keke ninanasa. Tozi Nau,
4 esei poni nia ṉiniraṉira se Zone pude papitaiso tie? E Tamasa, babe na tie mo?” gua si Asa.
5 Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote olaṉa nia gita? Be zama si gita ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua ke lopu va hinokaria tu gamu sia?’ Kote gua si Asa.
6 Ba be zama si gita, ‘Koari na tie mo’, be gua, si kote gonani gita patu ri kobi tie hire. Sina ari doduru si va hinokaria sapu na keke poropita te Tamasa se Zone,” gua si arini.
7 Gua asa, ke olaṉa mo sarini, “Lopu gilania gami,” gua.
8 Ke zama se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu, sapu esei poni Nau sa ṉiniraṉira, pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni
(Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)

9 Beto asa si tozi ni Sa sa parabolo hie koa rini: “Keke tie si letea sa sa nana inuma vaeni, beto meke va kopu nia sa koari kaiqa tie uma, pude tavetavete nia, meke tiqe taluarae taloa nana, meke la koa va seunae hola pa seu.* 10 Meke sipu kamo sa totoso pakepakete, si garunu la nia sa si keke nana nabulu koari na tie uma hire, pude vagi ponia sa nana hinia koari na vuadi rina vaeni. Ba komitia rina tie uma sa nabulu hie, meke hitu pule nia rini, limalimana meke pule.

---

* **19:46** Ais 56:7; Zer 7:11 * **19:47** Lk 21:37 * **20:9** Ais 5:1

11 Ke garunu pule la nia tugo sa si keke nana nabulu, ba komitia tugo
rina tie uma si asa, meke ṉoṉovalia na va kurekurea rini, beto meke
tiqe hitua rini, limalimana meke va pule ia.
12 Beto asa, si garunu pule la nia sa si keke nabulu vina ṉeta, ba va
bakora ia tugo rini, beto meke gona pania rini pa inuma vaeni.
13 Ke balabala sa tie tago inuma hie meke zama, 'Na sa beka si kaqu
tavetia rau? Leana maqu garunu la nia mo sa tuqu koreo titekena.
Gina asa si kote pamaṉa nia rini,' gua si asa.
14 Ba totoso dogoria ri kasa tie uma sa tuna koreo hie, si vari zamai
si arini, 'Sa tuna koreo sa tie tago inuma si hie. Aria, mada va matea
gana, mada vagia nada sa nana inuma!' gua si arini.
15 Meke oki vura nia rini pa inuma vaeni si asa, meke va matea rini."
Meke nanasa se Zisu, "Ke na sa si kote tavete ni sa tie tago inuma
sari kasa tie uma hire?
16 Kote mae va mate betoi sa sari doduru tie kopu inuma, meke va
karovo vala koari votiki tie uma sa inuma!" gua si Asa. Sipu avosia
rina tie sapu gua asa, si zama sarini, "Mani lopu va malumia Tamasa
sapu gua asa pude ta evaṉa!" gua si arini.
17 Meke doṉo totoi Zisu si arini, meke zamai Sa, "Ego, na sa gua sa
Kinubekubere Hope? Sapu guahe:
'Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si evaṉae na patu arilaena hola koari doduru.'*
18 Asa sapu hoqa nia koasa Patu hie, si kaqu moku umumu nia, ba asa
sapu kaqu ta hoqa naqoto koasa Patu hie, si kaqu ta munala guana
kavuru," gua se Zisu.

Sa Guguana sa Tinabara Takisi
(Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17)

19 Sari na ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese si podekia pude tuqe vagia se Zisu pa totoso tugo asa, sina
gilania rini sapu sa parabolo hie, si soto la mo koa rini. Ba lopu boka
vagia rini si Asa, sina matagutu ni rini sari na tie.
20 Gua asa ke kopu totoko nia rini, meke garunu lani rini si kaiqa tie,
pude la sekesekei guana tie leadi pude la nanasa ni koe Zisu si kaiqa
ninanasa sekesekeidi, pude boka vala nia si Asa pa ṉiniraṉira tanisa
Qavuna Roma, pude vata zutua gua.
21 Ke la nanasia rini si Asa, "Titisa, gilania gami sapu sa hinokara
si tozia Goi. Variva tumatumae nia Goi sa hinokara tanisa hiniva te
Tamasa pa tie, meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie
be esei, sina lopu va kalekale si Agoi.
22 Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude tabaria gami sa
takisi koasa baṉara Roma? Ba lokari?" gua si arini.
23 Ba doṉo gilania Zisu sa dia sinekesekei, ke zama la koa rini si Asa,
24 "Va dogoro Nau keke poata?" gua si Asa. Ke va dogoro nia rini
si keke, meke zama si Asa, "Esei isumatana, meke na pozana, si koa
koasa poata sana?" gua si Asa.
"E Siza," gua si arini.
25 Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe Siza saripu te Siza,
mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa.

* **20:17** Sam 118:22

26 Ke magasa hola nia rini sa Nana inolaṉa, meke lopu boka va
hoqaia rini si Asa pa kenudi ri na tie koasa dia sinekesekei, ke lopu
kulu dia mo.

Sa Tinuru Pule pa Minate
(Matiu 22:23-33; Maka 12:18-27)

27 Meke mae koe Zisu si kaiqa rina Sadusi[d], pu lopu va hinokaria sa
tinuru pule pa minate, meke zama,*
28 "Titisa, guahe si kubere mae nia Mosese koa gita, 'Be keke tie si
mate luaria sa sa nana barikaleqe, ba loke tuna, si kaqu keke tasina
koreo tugo si kaqu la haba ia sa nabokona sa, pude sari koburu pu
podoi ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu
sapu ele mate,' gua.*
29 Ego, ka zuapa tamatasi koreo si koa dia. Sa koreo kenuna si haba
ia si keke barikaleqe, ba loke tuna si asa, meke mate.
30 Ke la haba ia pule sa tasina vina rua sa naboko, ba gua tugo.
31 La pule sa vina ṉeta, ba kekeṉoṉo mo; meke osolae hokoto sari
ka zuapa tamatasi, ba loke tudia.
32 Mumudi si mate sa barikaleqe.
33 Ego, pa rane tinuru pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si kote
na loana sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba betoa si
asa?" gua si arini.
34 Meke olaṉa la i Zisu, "Sa vinarihaba si tadi na tie koasa tinoa pa
kasia popoa mo hie,
35 ba sarini pu garogarodi pude kaqu toa pule pa minate, si lopu
kaqu varihaba pa totoso* sapu korapa mae.
36 Kote koa gua mo ari na mateana si arini, sapu lopu kaqu mate.
Arini sari na tuna sa Tamasa, sina tava toa puledi pa minate si arini.
37 Meke e Mosese ba ele va sosodea tugo sapu kaqu toa pule pa
minate saripu mate. Sina pa vivineina sa nika pu huruṉu pa huda
toana, si zama nia sa sapu sa Tamasa sina 'Tamasa te Ebarahami, na
Tamasa te Aisake, meke na Tamasa te Zekopi,' gua.*
38 Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, ba lopu tadi pu matedi. Ura
koe Tamasa sari doduru si na tie toadi*."
39 Meke zama si kaiqa rina tie va tumatumae koasa Tinarae te
Mosese, "Titisa, leana hola sa Mua inolaṉa!" gua si arini.
40 Mudina asa, si pamaṉa nanasa pule nia ninanasa ri na tie si Asa.

Tuna Esei sa Karisito
(Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)

41 Meke nanasi Zisu si arini, "Na vegua ke zama sari na tie, sapu sa
Karisito si na tutina e Devita, gua?
42 Ba e Devita telena si zama gua tu he pa buka Sam:
'Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali Mataoqu,*
43 osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,' gua.

---

* **20:27** TTA 23:8 * **20:28** Diut 25:5 * **20:35** Sa "totoso sapu korapa mae" ginuana sina totoso sapu podalae pa ginore pule mae te Zisu pa kasia popoa. Mamu tiro la pa Matiu 24:3 meke Rev 20:4-6: * **20:37** Ekd 3:6 * **20:38** Ele mate si arini pukerane ba korapa toa koe Tamasa si arini * **20:42** Sam 110:1

44 Poza nia ‘Baṉara’ e Devita sa Karisito, ba vegugua ke kote boka na
tutina tu Devita si Asa?” gua se Zisu.

Vina Balau te Zisu Koasa Guguadi rina Tie Va Tumatumae koasa Tinarae te Mosese
(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

45 Meke sipu korapa va avoso sari na tie, si zama la koari Nana
disaepeli se Zisu,
46 “Mi balau ni sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese
pu hoke hiva pokopoko va gele meke enene, meke okoro hiva ta zama
va kamo na tava lavata dia koari na vasina tana maketi, gua. Meke
hoke vizati rini sari na habohabotuana tadi na tie arilaedi pa korapa
sinaqoqi, meke sari na vasina ta pamaṉaedi pa inevaṉa.
47 Hoke hiko vagi rini sari na tinagotago tadi na naboko, meke hoke
varavara va gele sisigiti pude ta dogoro dia, gua. Kaqu tava kilasa va
kaleana sari tie gugua arini!” gua si Asa.

21

Sa Vinariponi Tanisa Nabonaboko
(Maka 12:41-44)

1 Doṉo la se Zisu, meke dogori Sa sari na tie tagotago pu korapa veko
poata koasa vasina vekovekoana poata pa Zelepade.
2 Meke dogoria tugo Sa si keke naboko habahabahualana sapu voi
lani si karua poata kopa hitekedi hite,
3 meke zama si Asa, “Tozi va hinokarani gamu Rau, sapu sa naboko
habahabahualana hie, si veko va soku hola ni sari doduru pule.
4 Ura sari doduru si vekoi mo, sapu koa holadi pa dia tinagotago, ba
sa naboko hie si pa nana hinabahuala, si vala betoa sa sapu gua tagoa
sa pude toa nia,” gua se Zisu.

Tozi Va Kenua Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade
(Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2)

5 Meke sipu korapa vari vivinei nia ri kaiqa disaepeli sa tinolava
tanisa Zelepade, meke sari na patu, na vinariponi pu ta kuri ni sa, si
zama la koa rini se Zisu,
6 “Sari doduru gua pu dogori gamu hire, si korapa mae sa totoso
sapu sari doduru patu sara si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba
kaqu ta huarae gore beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna pu Kaqu Mae
(Matiu 24:3-14; Maka 13:3-13)

7 Meke nanasia rini si Asa, “Titisa, panavisa kote ta evaṉa sa
tinahuara sana? Meke na sa sa vina gilagila, sapu ele tata sa totoso
pude ta evaṉa saripu gua sara?” gua si arini.
8 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Mi kopu pude mi lopu ta turaṉa va
sea. Sina ari sokudi si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke zama,
‘Arau sa Karisito!’ meke ‘Ele kamo sa totoso!’ gua. Ba mi lopu luli.
9 Mi lopu matagutu pana avosia gamu sa inavosona sa vinaripera,
meke sa vinaripaqahi pude turu eke si keke popoa. Sari na tiṉitoṉa
gugua arini si kaqu ta evaṉa kekenu, ba lopu asa sa vinabetona,” gua.
10 Meke zama pule si Asa, “Kote varipera sari na butubutu, meke sari
na butubutu baṉara;

11 meke kaqu raza sari na niu nomanomadi, meke na soṉe, na oza
pa soku vasina; meke kaqu ta dogoro sari na vina gilagila variva
matamatagutudi pa maṉauru.
12 Ba sipu lopu ele ta evaṉa saripu gua hire, si kote ta tuqe vagi,
meke ta ṉoṉovala si gamu koari na tie pa ginuaqu Rau. Kote ta vala si
gamu pude ta pitu koari na sinaqoqi, meke ta veko pa vetu varipusi,
meke kote ta turaṉa la si gamu pa kenudi ri na baṉara, na ṉati hiniva
pa ginuaqu Rau.
13 Ba asa si keke totoso leana tamugamu pude tozia koarini sa
Inavoso Leana.
14 Mi koa ṉoṉo pa bulomia, mamu lopu balabala mamata nia, sapu
gua leana pude kote olaṉa la nia koari na tinazutu mia.*
15 Ura Arau tu kote poni gamu sari na zinama, na ginilagilana pu
kaqu zama ni gamu, sapu lopu keke rina mia kana kote boka olaṉi,
babe va kari pani.
16 Meke sari na tiatamamia, na tasimia koreo, na turaṉamia, na mia
baere pu lopu va hinokara, kote turaṉa lani gamu tugo pa vinaripitui,
meke kaiqa gamu si kote tava mate.
17 Pa ginuaqu Rau si kaqu ta kukitae si gamu koari doduru tie,
18 ba lopu keke kalu pa batu mia si kote ta vagi palae.
19 Mi turu va nabu, meke kaqu vagia gamu sa tinoa hola!

Sa Tinahuara Tanisa Popoa Zerusalema
(Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19)

20 Pana dogoria gamu sapu mae varidikue nia rina kana sa popoa
Zerusalema, si kaqu gilania gamu sapu tata sa tinahuara tanisa.
21 Ke arini sapu koadi pa pinaqaha popoa Ziudia, si madi govete la
koari na toqere vasina. Meke arini pa korapana sa vasileana sana
si madi govete taloa, meke arini pu koa koari na popoa pa sadana
Zerusalema, si madi lopu nuquru la pa korapana.
22 Ura arini sari na rane vina kilasa, pude tava gorevura sari doduru
sapu gua ele ta kubere pa Kinubekubere Hope.*
23 Kote na rane tinalotaṉa nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari
tiadi, meke arini pu tago haha! Ura na tinasuna nomana si kaqu kamo
koasa popoa, meke na vina kilasa te Tamasa si kaqu raza koari na tie
hire!
24 Kote tava mate pa vinaripera si arini, meke kaiqa rini si kote ta
raovo[d] la koari soku popoa. Kaqu mae koa, na neti va konekone ia
rina Zenitailo sa popoa Zerusalema, osolae hokoto sa totoso tadi na tie
huporo hire.

Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Matiu 24:29-31; Maka 13:24-27)

25 Na vina gilagila si kote ta evaṉa koasa rimata, na sidara, meke
koari na pinopino. Kote tarazuzu sari na tie pa kasia popoa, kote
matagutu nia rini sa ovaṉana sa lamana, meke sari na tovovo
lavalavata.*
26 Kote mabubulu pa tinarazuzu sari na tiena sa pepeso, totoso
korapa aqa dogoria rini sapu gua kote ta evaṉa pa doduruna sa kasia
popoa, ura sari na pinopino pa maṉauru si kote tava rizu pa dia siraṉa.

---

* **21:14** Lk 12:11-12 * **21:22** Hoz 9:7 * **21:25** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:31; Rev 6:12-13

27 Pa totoso asa kote dogoria rini maena sa Tuna na Tie pa korapadi
ri na lei, somania na ṉiniraṉira lavata, na ṉinedala.*
28 Pana podalae ta evaṉa saripu gua hire, si mi gasa turu mamu doṉo
sage, sina tata vura mae sa mia tinarupaha," gua se Zisu.

Sa Vinagilagila Koasa Huda Piqi
(Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31)

29 Beto asa si tozia Zisu koarini sa parabolo hie: "Mi doṉo la koasa
huda piqi, meke sari kaiqa huda pule.
30 Pana dogori gamu sapu podalae liho si arini, si gilania gamu sapu
tata sa totoso maṉini.
31 Gua tugo sapu pana dogori gamu ta evaṉa sari na ginugua hire, si
kaqu gilania gamu sapu tata mae sa Binaṉara* te Tamasa.
32 Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si
kaqu ta evaṉa sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie.
33 Kote murimuri palae sa Maṉauru meke na pepeso, ba sari na Qua
zinama si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

Koa Kopu

34 Mi kopu puleni gamu, pude mi lopu tupiti henahena sisigiti, na
naponapo, na talotaṉa ni sari likakalae tana tinoa pepeso, pude lopu
kamo va hodaka koa gamu sa rane sana.
35 Ura sa rane asa si kote kamo guana sipata, koari doduru tinoni pu
koa pa doduruna sa popoa pepeso.
36 Mi koa kopu, na varavara doduru totoso, pude mi boka koa varane
meke va holai gamu sari doduru ginugua hire pana ta evaṉa rini, meke
pude mi boka turu va mataqara pa kenuna sa Tuna na Tie," gua si Asa.
37 Meke koa variva tumatumae se Zisu pa Zelepade koari na rane
arini, meke doduru veluvelu si hoke vura la si Asa pa Toqere Olive,
pude koa vasina pana boṉi.*
38 Meke pana munumunu pa hopeke rane, si hoke la pa Zelepade
sari doduru tie, meke la avavoso koari Nana vina tumatumae.

22

Tata Kamo sa Inevaṉa Pasova
(Matiu 26:1-5; Maka 14:1-2; Zone 11:45-53)

1 Ego, ele tata kamo sa totoso tanisa Inevaṉa Bereti Loke Isitina[d],*
sapu sa Inevaṉa Pasova.*
2 Hata ia rina ṉati hiama meke na tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese, si keke siraṉa pude tuqe vagia gana se Zisu pude va matea,
gua, sina matagutu ni rini sari na tinoni.

Va Egoa Ziudasi pude Qoraqora nia se Zisu
(Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11)

3 Meke nuquria Setani se Ziudasi, sapu ta pozae Isikarioti, sapu keke
ri ka manege rua disaepeli.

---

* **21:27** Dan 7:13; Rev 1:7 * **21:31** Sa ginuana sa Binaṉara te Tamasa pa vesi hie si na totoso pule mae se Zisu pa kasia popoa. Mi tiroa sari vesi Luke 21:27-28: * **21:37** Lk 19:47 * **22:1** Pa totoso te Zisu hoke varihobei sari kara pozana sa inevaṉa. Sa Inevaṉa Pasova si keke rane, meke sa Inevaṉa Bereti Loke Isitina si ka zuapa rane. Pa totoso asa si balabala la ia rini sa tinarupaha tadi na tie Izireli pa popoa Izipi, sipu hena rini sa palava sapu lopu henia na isiti.
* **22:1** Ekd 12:1-27

4 Ke topue la se Ziudasi koari na ṉati hiama, meke koari na palabatudi rina tie pu kopu nia sa Zelepade, meke la vari vivinei nia rini gua pude boka vata qora nia se Zisu koa rini, gua.
5 Meke qetu hola si arini meke va egoa rini pude ponia poata si asa.
6 Va egoa Ziudasi sa dia hiniva asa, ke podalae hata ia sa si keke lolomo leana, sapu lopu koa sari na tinoni, pude vata qorae nia koa rini se Zisu, gua.

Sa Hinenahena Pasova
(Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Zone 13:21-30)

7 Sipu kamo sa rane kekenu koasa Inevaṉa Bereti Loke Isitina, sapu tava mate sari na lami tanisa Inevaṉa Pasova,
8 si garuni Zisu sari Pita e Zone, meke zamai Sa, "Mi la, mamu va namanama ia sa hinenahena Pasova tadigita," gua si Asa.
9 Meke nanasa sarini, "Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ia gami sia?" gua sari kara.
10 Meke olaṉa se Zisu, "Pana la gamu pa vasileana Zerusalema, si kote tutuvia gamu kara si keke tie sapu korapa palekia nana si keke vovoina kolo. Mi luli la koasa vetu vasina nuquru sa.
11 Mi tozi gunia he sa tie ari nana vetu, 'Zama sa Titisa: Avei sa lose vasina kote hena ia rina Qua disaepeli, meke Arau sa hinenahena Pasova?' Mi gunia.
12 Meke kote va dogoroni gamu sa si keke lose nomana panaulu, sapu ele tava nama vekona. Va namanama ia gamu sa nada hinenahena vasina," gua si Asa.
13 Meke taluarae la sari karua, meke dogori tugo ri kara sari doduru, gua puta tugo sapu ele tozi ni Zisu, ke va namanama vekoa ri karua sa hinenahena Pasova vasina.

Podalae nia Zisu sa Ginani Hope
(Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Koriniti 11:23-25)

14 Meke sipu kamo sa totoso tanisa Pasova, si la habotu turaṉi Zisu pa tevolo sari Nana apositolo.
15 Meke zama la koa rini si Asa, "Okoro hola nia Rau pude henahena turaṉa gamu koasa hinenahena Pasova[d] hie, sipu lopu ele kamoa Rau sa tinasigiti.
16 Maqu tozini gamu sapu lopu kaqu hite hena pulea Rau sa hinenahena Pasova, osolae kaqu tava gorevura tu sa ginuana hinokara pa Binaṉara te Tamasa," gua se Zisu.
17 Beto asa, si hena ia Zisu sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe Tamasa, meke zama la si Asa koa rini, "Mi vagi ia sa kapa hie, mamu hopeke napoa.
18 Maqu tozini gamu, sapu lopu kaqu napo pulea Rau sa vaeni hie, osolae kamo sa Binaṉara te Tamasa," gua si Asa.
19 Beto asa si vagia Sa sa bereti*, meke zama leana nia Sa, meke videvidea Sa, meke hopeke poni Sa koarini, meke zama, "Hie tugo sa tiniqu [sapu ponini gamu Rau pa laemia gamu, mi vagia, mamu hena ia, pude mi balabala Au," gua si Asa.
20 Meke gua tugo sipu beto sa hinenahena Pasova, si vagia Sa si keke kapa vaeni meke vala Sa koa rini, meke zama, "Sa kapa vaeni hie si na

* **22:19** Sa bereti loke isitina si kaburu guana bisikiti gua asa ke boka ta videvide.

vinariva egoi vaqura te Tamasa, sapu ele ta tokoro veko koasa eharaqu,
sapu zoloro pa laemia gamu.]**
21 Ba doṉo la tu! Asa sapu kaqu qoraqora Nau, si korapa habotu
somanae koa Rau pa tevolo hie!*
22 Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate, gua sapu hiva nia sa Tamasa,
ba mani talotaṉa hola sa tie sapu vata qorae Nau," gua se Zisu.
23 Avosia tugo rini sapu gua asa, si podalae vari nanasi teledia sari
kasa disaepeli, sapu esei beka ari kasa si kaqu tavete gua asa, gua.

Vinari Tokeina sa Vinalavata

24 Meke varitokei nia rina disaepeli sapu esei arini si kote arilaena
hola, gua.*
25 Ke zama koa rini se Zisu, "Sari na baṉara tadi na tie Zenitailo si
hoke lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia tie, meke sari na tie pu tago
ṉiniraṉira, si hoke ta pozae na 'tie variponi valeana hola'.*
26 Ba gamu si lopu kaqu gua asa, asa sapu arilaena hola koa gamu,
si mani va hiteke pule nia koari doduru, meke asa sapu koimata koa
gamu, si mani koa na mia nabulu.*
27 Esei si arilaena hola? Asa sapu habotu henahena? Ba asa sapu
va tana ponia ginani sa tie sapu habotu henahena? Asa sapu habotu
henahena, taga? Ba sa Qua kinoa koa gamu, si kekeṉoṉo gua tugo asa
sapu nabulu.*
28 Gamu si ele koa turaṉau koari na Qua rane tinasuna,
29 ke gua sapu ele poni Nau sa Tamaqu sa ṉiniraṉira pude koa
Baṉara, si gua tugo sapu poni gamu Rau sa ṉiniraṉira asa.
30 Kaqu somana hena na napo si gamu pa Qua tevolo koasa Qua
Binaṉara, meke kaqu habotu si gamu koari na habohabotuana baṉara,
pude totoli ni sari ka manege rua butubutu Izireli," gua si Asa.*

Tozia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa
(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Zone 13:36-38)

31 Meke zama se Zisu, "Saimone, Saimone, ele va malumia Tamasa se
Setani pude podeke gamu, pude varipaqaha ni saripu leadi na kaleadi
gua sapu varipaqaha ni sari na kapu huiti koari na kikodi.
32 Ba ele varavara nigo Rau si goi Saimone, pude lopu mate taloa
hokara sa mua rinaṉeraṉe. Ke pana kekere pule mae goi, si mu va
ṉiṉirai sari disaepeli turaṉamu," gua se Zisu.
33 Ba olaṉa la koa Sa se Pita, "Baṉara, arau si va namanama pude
luligo la pa vetu varipusi, babe la mate turaṉigo," gua si asa.
34 Ba olaṉa la ia Zisu si asa, "Pita, Maqu tozi nigo, sipu lopu ele kabo
sa kokorako kohite boṉi, si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso," gua se
Zisu.

Mi Paleke Vinaqaqiri

35 Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, "Totoso garunu taloani
gamu Rau, meke tozini gamu Rau pude lopu paleke vovoina poata, na

---

* **22:20** Sari na zinama pa vari korapadi rina [ ] si lopu koa koari doduru kinubekubere Hope pukerane. * **22:20** Zer 31:31-34 * **22:21** Sam 41:9 * **22:24** Mt 18:1; Mk 9:34; Lk 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-44 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Zn 13:12-15 * **22:30** Mt 19:28

huneke, meke na sadolo, si vegua? Ehaka nia tugo gamu si keketoṉa?”
gua si Asa.*
Meke olaṉa sarini, “Loketoṉa,” gua.
36 Meke zama se Zisu, “Ba, kamahire si asa sapu ari nana vovoina
poata, na huneke, si mani paleki. Meke asa sapu loke nana magu
varipera, si mani holuholu nia sa nana koti, pude mani holua keke.
37 Ura koa pa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: ‘Guana somana
ta nae turaṉae koari na tie kaleadi si Asa,’ gua, hie si kaqu tava
gorevura, meke gua tugo sari doduru ginuaqu Rau, si kaqu ta evaṉa
beto,” gua si Asa.*
38 Meke zama sari kasa disaepeli, “Baṉara, dotu, hire si karua magu
varipera,” gua si arini.
Meke olaṉa la se Zisu, “Leana, pada mo si arini,” gua si Asa.

Varavara se Zisu pa Toqere Olive
(Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)
39 Meke taluarae pa Zerusalema se Zisu, meke sage la pa toqere Olive
si Asa, gua tugo sapu hoke tavetia Sa soku totoso, meke sage luli tugo
sari Nana disaepeli.
40 Totoso kamo Sa vasina, si zamai Sa sari Nana disaepeli, “Mi
varavara, pude mi lopu hoqa pa tinoketoke,” gua si Asa.
41 Meke ene va seseu hite la si Asa, padana keke ginona patu, meke
kokotuṉu gore si Asa, meke varavara guahe:
42 “Tamaqu, be va malumia Goi, si Mu va rizu ia koa Rau sa kapa
tinasigiti hie, ba lopu Qua hiniva, ba lalae Mua hiniva tu Goi,” gua si
Asa.
43 [Meke vura mae koa Sa si keke mateana Maṉauru meke va ṉiṉira
ia si Asa.
44 Meke ta sigiti hola si Asa pa Nana binalabala, meke maṉini sa
Nana vinaravara meke varavara va ṉiṉira hola la tu, meke sari na
ṉataṉatana si guana ehara pu honihoni gore pa pepeso.]*
45 Beto asa, si turu si Asa, meke pule la koari na disaepeli, meke
dogori Sa korapa putadi, sina mabo sisigiti si arini pa dia tinalotaṉa.
46 Meke zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke puta si gamu? Mi vaṉunu,
na varavara, pude mi lopu hoqa pa tinoketoke,” gua si Asa.

Ta Tuqe Vagi se Zisu Koari na Kana
(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Zone 18:3-11)
47 Meke sipu korapa zama se Zisu, si la vura gana mo si keke puku
minate varipera, se Ziudasi sapu keke koari ka manege rua disaepeli
si turaṉadi rini. Ene la se Ziudasi, meke la ahoa sa se Zisu.
48 Ba zama la ia Zisu si asa, “Ziudasi, pa inaho si va qoraqora nia goi
sa Tuna na Tie?” gua si Asa.
49 Meke totoso dogoria rina disaepeli pu lulidi koa Sa sapu gua kote ta
evaṉa, si nanasia rini se Zisu, “Baṉara, mami la seke ni magu varipera
gedi?” gua si arini.
50 Meke keke ri kasa disaepeli arini, si seke tarasa pania sa kali taliṉa
mataona sa nabulu tanisa ṉati hiama kenukenue.

---

* **22:35** Mt 10:9-10; Mk 6:8-9; Lk 9:3, 10:4 * **22:37** Ais 53:12 * **22:44** Sari na vesi made ṉavulu ṉeta meke made ṉavulu made si lopu koa koari doduru Kinubekubere Hope pukerane.

51 Ba norei Zisu si arini, meke zama, “Beto, lopu tavete gua asa!” gua
si Asa. Meke la taṉinia Sa sa taliṉana sa nabulu, meke ta salaṉa si asa.
52 Beto asa si zama la se Zisu koari na ṉati hiama, na palabatudi rina
tie kopu Zelepade, meke sari na koimata tadi na tie Ziu pu la pude tuqe
vagia, “Na tie hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara
na huda sekesekeana tu gamu?
53 Doduru rane si variva tumatumae mo si Rau pa Zelepade, ba lopu
tuqe vagi Au tu gamu? Ba sina hie tugo sa mia totoso, sa totoso sapu
koa baṉara sa ṉiniraṉira tana hinuporo,” gua se Zisu.*

Osonia Pita se Zisu
(Matiu 26:57-58,69-75; Maka 14:53-54,66-72; Zone 18:12-18,25-27)

54 Meke tuqe vagia rini se Zisu, meke turaṉa la nia ri pa vetu tanisa
ṉati hiama kenukenue. Se Pita si lululi mudi nana, seseu vasina hite
koarini.
55 Meke totoso va katua rini si keke nika pa kokorapana sa pavasa pa
sadana sa vetu tanisa ṉati hiama, meke habotu vari likohae nia rini,
si la somaṉa habotu koarini se Pita.
56 Meke dogoria keke nabulu vineki se Pita, koasa malarana sa nika,
ke doṉo totoa sa, meke zama, “Hie tugo si keke tie sapu lulina koe
Zisu,” gua si asa.
57 Ba oso se Pita meke zama, “Tio, lopu hite gilania rau sa tie sana!”
gua si asa.
58 Meke seseunae vasina hite si doṉo vagia pule keke tie si asa, meke
zama ia sa, “Agoi mo si keke arini pu luli koe Zisu!” gua si asa.
Ba olaṉa se Pita, “Tio, lopu arau!” gua si asa.
59 Meke sipu hola padana keke aoa, si mae gana pule si keke tie,
meke zama nia sapu guahe: “Namu hie hokahokara mo si keke arini
pu luli koe Zisu, sina keke tie Qaleli si hie!” gua si asa.
60 Ba olaṉa se Pita, “Tio, lopu hite va nonoga ia rau sapu korapa
zama nia goi sana!” gua si asa. Sipu korapa zama tugo se Pita, si kabo
mo sa kokorako.
61 Pa totoso asa si liṉana se Zisu, meke doṉo totoa Sa se Pita, ke tiqe
balabala ia Pita sapu gua zama nia Zisu koasa, sapu guahe: “Sipu lopu
ele kabo sa kokorako pa boṉi hie, si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso,”
gua.
62 Ke vura taloa se Pita, meke la kabo ṉusuṉusurae pa sada.

Tava Sisire na Ta Seke se Zisu
(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

63 Sarini pu kopuna se Zisu si va sisire nia, na sekea rini si Asa.
64 Pusi tukui rini sari na matana, meke nanasia rini si Asa, “Mu
korokorotae sapu esei si korapa seke igo!” gua si arini.
65 Meke soku sari na zinama ṉoṉovala si zama lani rini koa Sa.

Ta Turaṉa La pa Kenuna sa Puku Tie Varipitui tadi na Tie Ziu se Zisu
(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Zone 18:19-24)

66 Meke sipu rane sa popoa, si varigara sari na koimata tadi na tie
Ziu, na ṉati hiama, meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese;
meke ta turaṉa la se Zisu pa kenuna sa puku tie varipitui tadi na tie
Ziu[d].
67 Meke zama ia rini si Asa, “Mu tozini gami, Agoi tugo sa Karisito[d]?
Ba lokari?” gua si arini.

---

* **22:53** Lk 19:47, 21:37

Meke olaṉa si Asa, “Be tozini gamu Rau sapu Arau sa Karisito, ba lopu kaqu va hinokarau tugo gamu.
68 Meke be nanasa gamu Rau, ba lopu kaqu olaṉau gamu.
69 Ba lopu seunae, sa Tuna[d] na Tie si kaqu habotu pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,” gua si Asa.
70 Meke nanasa la ia ri doduru si Asa, “Ke vegua? Agoi mo sa Tuna Tamasa?” gua si arini.
Meke olaṉa la i Sa sarini, “Uve, Arau mo sa Tuna Tamasa,” gua si Asa.
71 Meke zama sarini, “Lopu kaqu hata pule vina sosode si gita, sina ele avoso sotia mo teleda sapu gua zama nia Sa telena,” gua si arini.

23

Ta Turaṉa La Koe Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2,11-14; Maka 15:1-5; Zone 18:28-38)

1 Beto asa si turu sari doduru pu somana koasa Sanihiderini sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, meke turaṉa la nia rini koe Paelati[d] se Zisu.
2 Podalae zutua rini si Asa vasina, meke zama, “Ele pohoa gami sa tie hie, sapu turaṉa va sea i sa sari na mami tie, tozi ni Sa si arini pude lopu tabara takisi koasa baṉara Roma, meke poza pule nia Karisito, na Baṉara si Asa,” gua si arini.
3 Ke nanasa la ia Paelati se Zisu, “Vea, Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?”
Meke olaṉa si Asa, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.
4 Meke zama la se Paelati koari na ṉati hiama, meke sa kobi tinoni, “Loke sinea si dogoria rau pude boka zutua sa tie hie,” gua si asa.
5 Ba zutu pilipulea rini si Asa, meke zama, “Koari na Nana vina tumatumae si vari kakatora ni Sa sari na tie pa doduruna Ziudia; podalae maena tu pa Qaleli si Asa, meke mae kamo tani,” gua si arini.

Ta Garunu La Koe Herodi se Zisu

6 Totoso avosia Paelati sapu gua asa, si nanasa si asa, “Na tie Qaleli sa tie hie?” gua si asa.
7 Meke totoso gilania Paelati sapu mae guana pa Qaleli se Zisu, vasina baṉara se Herodi; si garunu la nia sa koa sa se Zisu. Pa totoso asa si koa nana mo pa Zerusalema se Herodi.
8 Totoso dogoria Herodi se Zisu si qetu hola si asa, sina ele avoso nia sa guguana e Zisu, meke seunae hola sapu hiva dogoro gunia sa se Zisu. Okoro hiva dogoria sa totoso tavete tinavete variva magasadi se Zisu.
9 Gua asa, ke soku ninanasa si nanasa ni Herodi koe Zisu, ba lopu olaṉi Sa.
10 Meke turu mae sari na ṉati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke zutu sisigitia rini se Zisu.
11 Meke zama ṉoṉovalia, na tavete gunia na keke tie loke laena e Herodi, meke sari nana solodia se Zisu, meke va sage nia rini si keke poko doduru tolavaena tana baṉara, meke tiqe garunu pule la nia rini si Asa koe Paelati.
12 Meke pa rane tugo asa si tiqe baere sari Herodi e Paelati, ba visoroihe si vari kanaidi sari kara.

Va Egoa Rini Pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Zone 18:39 kamo hinia 19:16)

13 Meke tioko varigara ni Paelati sari na ṉati hiama, na koimata tadi
na tie Ziu, meke sari na tinoni.
14 Tozini sa sarini, “Turaṉa mae nia gamu sa tie hie koa rau, meke
zutua gamu sapu turaṉa va sea i Sa sari na tie, gua. Ba sipu beto
pitua rau, si lopu hite dogoria rau keke nana sinea sa tie hie, koari na
ginugua pu zutuni gamu koa Sa.
15 E Herodi ba lopu dogoria tugo keke sinea, gua asa ke garunu pule
mae nia mo sa koa gita. Ke dogoria gamu? Loke ginugua kaleadi sapu
pada tava mate nia Sa, si ele evaṉia Sa.
16 Gua asa ke kote tozi ni mo rau sari na solodia, pude seke nia
hilihiliburuana, meke tiqe vata rupahia,” gua si asa.*
18 Ba velavela va ululae sari na tinoni, “Va matea gana, ba mu vata
rupaha poni gami se Barabasi!” gua si arini.
19 Se Barabasi si ta veko pa vetu varipusi sina somana nia sa si keke
vinaripera koari na Qinavuna, meke va mate tie tugo si asa.
20 Hiva vata rupahia e Paelati se Zisu, ke tepa pule la tugo koasa
vinarigara tinoni si asa.
21 Ba velavela nono la mo si arini, “Va matea pa korosi! Va matea pa
korosi!” gua si arini.
22 Meke zama pule la tugo pa vina ṉeta totoso se Paelati, “Ba na
kinaleana sa si evaṉia Sa? Arau lopu boka dogoria keke sinea sapu
kote pada tava mate nia Sa! Ke kote tozi ni mo rau sari na solodia,
pude seke nia hilihiliburuana, meke tiqe vata rupahia,” gua si asa.
23 Ba velavela va sisigiti palae si arini, pude kaqu va matea tugo se
Zisu, gua, meke osolae va malohoria tu rini se Paelati.
24 Ke gua asa si va egoa mo Paelati pude va matea si Asa, gua tugo
sapu tepa ia rini.
25 Meke vata rupahia sa se Barabasi, sapu hiva vata rupahia rini, asa
sapu ta veko pa vetu varipusi, sina somana nia sa si keke vinaripera
koasa qinavuna meke va mate tie. Meke luara vala nia sa koa rini se
Zisu, pude tavetia gua sapu hiva tavete nia rini.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Zone 19:17-27)

26 Meke turaṉa taloa nia rina solodia se Zisu, meke pa korapana sa
dia inene la, si tutuvia rini si keke tie pa popoa Saerini, pozana si e
Saimone, na tiqe nuquruna mo pa Zerusalema si asa. Tuqe vagia rina
solodia si asa, meke va paleke nia rini sa korosi, meke luli mae pa
mudina Zisu.
27 Na vinarigara lavata si luli koe Zisu, meke kaiqa arini si ari na
barikaleqe pu korapa kaboa na talotaṉa nia si Asa.
28 Ba taliri la koari kasa barikaleqe se Zisu, meke zama, “Kasa
barikaleqe pa Zerusalema! Mu lopu kabo Au, ba mi kabo pule ni gamu,
meke sari na tumia.

---

* **23:16** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si va somana mae ia sa vesi 17 sapu guahe: [17 Ta hivae pude vata rupahia Paelati si keke tie ta pusina pa totoso Inevaṉa Pasova.] Mu tiroa Maka 15:6:

29 Ura korapa mae sari na rane kaleadi, pana kote zama guahe sari
na tie, ‘Tamanae dia sari na barikaleqe pu tige, meke saripu lopu podo
koburu na variva susu.’
30 Pa totoso asa si kote zama la si arini koari na toa na toqere, ‘Mi
hoqa tamunu gami!’ kote gua si arini.*
31 Ura be evaṉi rina tie koa Rau pu guana huda toana, saripu gua
hire, si kote kaleana hola tu si evaṉi rini koa gamu, pu guana huda
matedi,” gua se Zisu.
32 Meke karua tie kaleadi si turaṉa vura mae ni rini pude va mate
turaṉa ni koe Zisu.
33 Sipu kamoa rini si keke vasina pozana, “Batu* Tomate,” si poka
nia rini pa korosi vasina se Zisu, meke gua tugo sari karua tie kaleadi
pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.
34 [Meke zama se Zisu, “Tamaqu, Mu taleoso ni, sina lopu gilania rini
sapu gua evaṉia rini,” gua si Asa.]**
Meke mudumudukeda ni rina solodia pude variva hihia ni sari Nana
poko.
35 Sa puku vinarigara si turu meke doṉo la, meke sari koimata tadi
na tie Ziu si pesipesi laia meke ṉoṉovalia rini se Zisu, “Votiki tie si
harupi Sa. Ego, kamahire mani harupu pule nia, be Asa sa Karisito
sapu ele vizatia Tamasa!” gua si arini.*
36 Sari na solodia ba va sisire nia tugo si Asa, meke ponia vaeni
pasana rini.*
37 Zamaia rini si Asa, “Be na Baṉara tadi na tie Ziu si Goi, si mamu
harupu pulenigo,” gua sarini.
38 Pa batuna sage sa korosi si kuberia rini sa tinazutuna Sa sapu
zama guahe: “HIERA SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,” gua.
39 Meke keke ri karua tie kaleadi pu tava sigoto turaṉae koa Sa pa
korosi, si zama ṉoṉovala la tugo koa Sa, “Be Agoi sa Karisito! Ego mu
harupu pulenigo, meke mamu harupu gami tugo si gami kara!” gua si
asa.
40 Ba keke ari kara si norea si asa, meke zama, “Tio, vegua lopu
matagutu nia goi sa Tamasa? Sina agoi, ba tava kilasa kekeṉoṉo gua
tugo asa.
41 Gita kara si garoda tugo pude tava kilasa, sina ta poni nia gita kara
sa laedi ri nada tinavete kaleadi, ba sa tie hie si loke Nana kinaleana,”
gua si asa.
42 Beto asa si zama la koe Zisu si asa, “Baṉara, Mu balabala au pana
koa Baṉara Goi pa Mua Binaṉara,” gua si asa.
43 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Tozi va hinokara nigo Rau si goi,
kaqu somana koa Rau ṉinoroi si goi pa Paradaisi[d],” gua se Zisu.

Sa Minate te Zisu
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Zone 19:28-30)

44 Meke sipu kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa, osolae
kamo tu ṉeta koloko,

---

* **23:30** Hoz 10:8; Rev 6:16 * **23:33** Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoṉona sa toqere asa si guana batu tomate. * **23:34** Lopu koa sari zinama pa varikorapadi rina [ ] koari doduru kinubekubere hope pukerane. * **23:34** Sam 22:18 * **23:35** Sam 22:7 * **23:36** Sam 69:21

45 ura lopu kalalasa mae sa rimata. Meke ta rikata rua sa poko
gobana sa Lose Hopena, pa korapana sa Zelepade pa Zerusalema.*
46 Meke velavela va ululae se Zisu, meke zama, “Tamaqu, pa korapa
limamu si luara vekoa Rau sa Maqomaqoqu,” gua si Asa, meke tiqe
mate.*
47 Sipu dogoria sa palabatu tadi na solodia gua saripu ta evaṉa si
vahesia sa sa Tamasa, meke zama, “Hinokara tugo, sapu na keke tie
toṉoto sa tie hie,” gua si asa.
48 Meke totoso dogori ri doduru pu varigara pude dodogoro koasa
vina matena e Zisu, gua saripu ta evaṉa, si pohari rini sari raqaraqadi
pa tinalotaṉa, meke pule taloa pa dia vasidi sari doduru.
49 Sari doduru pu ele gilana sotia se Zisu, meke sari kasa barikaleqe
pu lulidi mae koa Sa pa Qaleli, si turu pa seuna vasina hite, meke
doṉodoṉo la dia.*

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu
(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Zone 10:38-42)

50-51 Ego, koa nana si keke tie pozana Zosepa, sa tie pa vasileana
Arimatia pa pinaqaha popoa Ziudia. Keke tie leana, na tie toṉoto si
asa, pu korapa aqa nia sa minae tanisa Binaṉara te Tamasa. Meke
keke koari na tie pu somana koasa Sanihiderini, sa puku tie varipitui
tadi na tie Ziu, ba lopu somana va egoa sa sa dia vina ego na vinizata
pa vina matena e Zisu.
52 La si asa koe Paelati, meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu.
53 Beto asa, si la va gore vagia sa si Asa, meke hade nia keke poko
keoro viana sa, meke la va nuquru vekoa sa koa keke lovu sapu ta
horena pa patu pa kali taba, sapu lopu ele ta pomunu nia tie matena
rini.
54 Na rane va namanama si asa, na tata kamo sa rane Sabati.
55 Sari na barikaleqe pu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli, si lulia rini se
Zosepa, meke dogoria rini sa lovu, meke sa vinekona gua sa tinina e
Zisu pa korapana sa lovu.
56 Beto asa si pule la vasina koadi sari kasa barikaleqe, meke la va
namanama i rini sari na oela humaṉa lea, pude vala i pa tinina Zisu,
gua. Meke sipu kamo sa Sabati, si magogoso si arini, lulia rini gua sapu
koa pa Tinarae te Mosese.*

24

Sa Tinuru Pule te Zisu pa Minate
(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Zone 20:1-10)

1 Meke pana vaqavaqasana sa rane Sade, si la koasa lovu sari kasa
barikaleqe, paleke la ni rini sari na oela humaṉa lea, saripu ele va
nama vekoi rini.
2 Doṉo la dia gua, si dogoria rini sapu ele ta topili palae tu sa patu,
sapu tukuna sa sasadana sa lovu.
3 Ke nuquru la si arini pa korapana sa lovu, ba lopu dogoria rini sa
tinina e Zisu.

---

* **23:45** Ekd 26:31-33 * **23:46** Sam 31:5 * **23:49** Lk 8:2-3 * **23:56** Ekd 20:10; Diut 5:14

4 Ke sipu korapa turu nunala dia vasina si arini, si vura va hodaka
la si karua tie sapu pokopoko keoro ṉedala, meke turu kapae dia koa
rini.
5 Matagutu sisigiti sari kasa barikaleqe, ke todoṉo gore pa pepeso si
arini. Meke zama la koa rini sari karua tie, “Na vegua ke hata ia gamu
sa tie toana koari pu matedi?
6 Lopu koa tani si Asa, ba ele turu pule tu pa minate. Balabala ia gua
sapu ele tozini gamu Sa, sipu korapa koa pa Qaleli si Asa, sapu guahe:*
7 ‘Sa Tuna na Tie si kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi, meke
kaqu tava mate pa korosi, ba pa rane vina ṉeta si kaqu tava turu pule
si Asa,’ gua,” gua sari karua.
8 Ke tiqe balabala pulei rini sari Nana zinama arini.
9 Ke taluarae pule pa lovu si arini, meke la vivinei ni rini koari ka
manege eke disaepeli, meke koari kaiqa pule, sari doduru tiṉitoṉa gua
pu ta evaṉa.
10 Sari kasa barikaleqe arini, si ari Mere pa vasileana Magidala, e
Zoana, meke e Mere tinana e Zemisi. Arini hire, meke kaiqa pule
barikaleqe saripu lulidi koa rini, si la vivinei ni koari na apositolo
saripu gua ta evaṉa hire.
11 Ba lopu va hinokari rini sari na barikaleqe, guana lopu vivinei
hinokara guni rini.
12 Ba e Pita si turu, meke topue haqala la koa sa lovu. Kokopo nuquru
si asa, meke dogoria mo sa sa poko keoro sapu ta hade nia Zisu. Ke
kekere pule si asa, magasa hola nia sa sapu gua ta evaṉa.

Karua Tie pu Ene La pa Emeasi
(Maka 16:12-13)

13 Meke pa ranena tugo asa si ene la pa Emeasi sari karua disaepeli
te Zisu. Emeasi si manege eke kilomita[d] seu gua pa Zerusalema.
14 Korapa vivinei ni ri kara sari doduru ginugua pu ta evaṉa.
15 Meke sipu korapa vari vivinei sari kara, si vura tata la se Zisu,
meke ene somanae koari kara.
16 Dogoria ri kara si Asa, ba lopu tava malumu nia pude doṉo gilania.
17 Meke nanasi Zisu, “Na sa si korapa vivinei nia gamu kara pa mia
inene?” gua si Asa. Ke turu noso sari kara, meke guana doṉo talotaṉa
sari isumatadia.
18 Meke keke ari kara, pozana si e Kiliopasi, si nanasa la koa Sa,
“Vegua? Agoi mo telemu si kekeke tie karovomu mae pa Zerusalema,
si lopu gilani sari doduru ginugua saripu ta evaṉa vasina, koari ka
visavisa rane la hire?” gua si asa.
19 “Sari ginugua savadi?” gua se Zisu.
Meke olaṉa sari kara, “Sari doduru ginugua pu ta evaṉa koe Zisu sa
tie Nazareti. Na keke poropita ṉiṉirana pa Nana zinama na tinavete
si Asa, pa kenudi rina tie, meke sa Tamasa.
20 Sari na nada ṉati hiama, na koimata, si luara vala nia si Asa koasa
qavuna Roma, meke pitua meke va matea si Asa pa korosi.
21 Meke pa mami dinoṉodoṉo gami, si hokara Asa sa tie sapu kote
vata rupahia sa butubutu Izireli, gua. Ego, meke hie sa vina ṉeta rane
podalae gua ta evaṉa si hire.

---

* **24:6** Mt 16:21, 17:22-23, 20:18-19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

22 Kaiqa rina barikaleqe pu somanadi koa gami, si va magasa gami.
La munumunu hokara si arini koa sa lovu,
23 ba lopu dogoria rini sa tinina Zisu. Meke pule mae tozini gami rini
sapu dogori rini si kaiqa mateana, meke tozi ni rina mateana sapu ele
turu pule se Zisu, gua.
24 Ke kaiqa koa gami kasa si la koasa lovu, meke dogoria sapu gua
tozia ri kasa barikaleqe, meke hinokara tugo, ba lopu dogoria rini sa
tiena," gua sari kara.
25 Meke zama la koari kara se Zisu, "Duvili si gamu, meke lopu
boka tuturei va hinokari gamu sari doduru tiṉitoṉa, gua pu tozi rina
poropita.
26 Vegua, lopu kaqu koa ta sigiti ni tugo sa Karisito sari doduru
ginugua sara, meke tiqe la vagia sa vina lavatana pa Maṉauru?" gua
si Asa.
27 Meke va bakali Zisu koari kara sari doduru ginugua pu soto la gua
koa Sa, saripu ta tozi koari na Kinubekubere Hope; podalae koari na
buka te Mosese, meke kamo koari na poropita.
28 Totoso tata kamoa rini sa vasileana vasina korapa la ia rini, si
doṉodoṉo guana hiva ene hola si Asa,
29 ba ososo nia ri kara si Asa, meke zama, "Mae mamu koa paki koa
gami tani; ele veluvelu sa popoa, meke ele tata boṉi mo," gua sari kara.
Ke luli la koa rini si Asa.
30 Totoso habotu henahena Sa koa rini, si vagia Sa sa bereti, meke
mana nia Sa, meke videa, meke vala Sa koa rini.
31 Pa totoso asa si tiqe guana ta tukele sari na matadi, ke tiqe doṉo
gilania rini si Asa, ba murimuri taloa Nana si Asa pa dia dinoṉo.
32 Meke vari zamai sari karua, "Hinokara sapu totoso va bakali Sa
koa gita pa nada inene mae sari na Kinubekubere Hope, si maṉini sari
na buloda," gua si arini.
33 Beto asa si hinoqa gasa turu mo sari karua, meke taluarae pule la
mo pa Zerusalema, meke la tutuvi rini sari ka manege eke disaepeli,
meke sari kaiqa pule, korapa koa varigara dia.
34 Meke tozi ni rina disaepeli, meke sari kaiqa pule pu varigara
vasina sari karua, "Sa Baṉara si hinokara ele turu pule! Ele vata
dogoro pule nia si Asa koe Saimone Pita!" gua si arini.
35 Meke tiqe tozia pule ri kara pu mae guadi pa Emeasi, sapu gua
ta evaṉa pa siraṉa, meke sapu gua meke doṉo gilania ri kara se Zisu,
totoso videa Sa sa bereti.

Vata Dogoro Koari na Disaepeli se Zisu
(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

36 Meke sipu korapa vivinei nia ri kara sapu gua asa, si la turu vura
Nana mo pa varikorapadi rini sa Baṉara Zisu, meke zama, "Mani koa
koa gamu sa binule," gua si Asa.
37 Ke hodahodaki, na matagutu si arini; hokara keke tomate si
dogoria rini, gua.
38 Ba zama la koa rini si Asa, "Na vegua ke nunala, na matagutu si
gamu?
39 Doṉo maei sari na limaqu na nenequ, mamu va sosodea sapu Arau
mo si hie. Taṉinau, mamu gilanau, ura na tomate si loke masana na
susurina gua Arau he," gua si Asa.

40 Totoso zama gua Sa, si va dogoro ni Sa koa rini sari limana na
nenena.
41 Meke sipu korapa lopu boka va hinokaria rini, sina qetu meke
magasa dia, si zama la koa rini si Asa, “Koa dia gemi vasi ginani si
gamu?” gua si Asa.
42 Ke vala nia rini si keke igana kinana.
43 Vagia Sa sa igana, meke hena ia Sa pa kenudia rini.
44 Beto asa, si zama la koa rini si Asa, “Hire sari na tiṉitoṉa pu
ele tozini gamu Rau, totoso koa somana koa gamu si Rau. Doduru
ginuguaqu Rau sapu ta kubere pa Tinarae te Mosese, meke sari na
kinubekubere tadi na poropita, meke koari na Sam, si kaqu tava
gorevura beto,” gua si Asa.
45 Meke tukeli Sa monanadi, pude madi tumae ni sari na Kinubeku-
bere Hope.
46 Meke zama la koa rini si Asa, “Hie gua sapu ta kubere: Sa Karisito
si kaqu koa ta sigiti na tava mate, meke pa rane vina ṉeta si kaqu turu
pule pa minate.
47 Meke pa korapa pozana Sa, si kaqu ta tarae sa inavosona sa
kinekere meke sa tinaleosae pa sinea koari doduru butubutu, podalae
pa Zerusalema.
48 Meke gamu si na tie va sosode koari na ginugua hire.
49 Kaqu garunu atu nia Rau koa gamu sa Maqomaqo Hope, sapu ele
va tatara nia sa Tamaqu. Ba mi la koa aqa pa Zerusalema, osolae kaqu
ta gorei nia gamu sa ṉiniraṉira Maṉauru,” gua si Asa.*

Ta Hena Sage La pa Maṉauru se Zisu
(Maka 16:19-20; Tinavete 1:9-11)

50 Beto saripu gua hire si turaṉa lani Sa pa Betani sari kasa Nana
disaepeli, meke ovulu sage ni Sa sari limana, meke mana ni Sa si arini.*
51 Sipu korapa mana ni Sa sarini, si taluarae koa rini si Asa, meke ta
hena sage pa Maṉauru.
52 Meke vahesia rini si Asa. Qetuqetu hola dia meke pule la pa
Zerusalema,
53 meke lopu makudo vahesia rini sa Tamasa pa korapa Zelepade.

* **24:49** TTA 1:4 * **24:50** TTA 1:9-11

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU KUBERIA ZONE

Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia e Zone koasa guguana e Zisu sapu sa Zinama toa holana te Tamasa, pu "Ta evaṉae na tie meke koa somanae koa gita." Asa tugo sapu zama nia sa qosipeli hie, sapu guahe: "Ta kubere sa Inavoso Leana hie pude sarini pu tiroa si kaqu va hinokaria sapu e Zisu si sa Karisito, sapu ele tava tatarana, na Tuna Tamasa, meke pa korapadi rina dia rinaṉeraṉe koa Sa si kaqu vagia rini sa tinoa hola." (20:31)

Pa pinodalaena sa qosipeli si ta tozi sapu e Zisu mo sa Zinama toana, meke beto sapu gua asa si ta vivinei sari na tinavete variva magasadi te Zisu pu vata dogoro nia sapu e Zisu mo sa Karisito tava tatarana, na Tuna Tamasa. Beto sari na tinavete variva magasadi si luli mae sari na vivinei pu vata dogoro nia sa guguana e Zisu sapu boka dogoria gita koari Nana tinavete variva magasadi. Meke koari na vivinei hire si hoke ta tozi gua tugo sapu va hinokaria ri kaiqa tie se Zisu meke lulia rini si Asa, ba ari kaiqa pule si va karia meke korodia va hinokaria si Asa. Soku ginugua saripu evaṉi Zisu meke sapu ta evaṉa koa Sa meke koari Nana disaepeli pa boṉina sapu ta qorae si Asa si ta tozi va bakala koari na hinia 13-17. Ta tozi tugo koa rini sa Nana zinama vina namanama, na vina ṉiṉira koa rini koasa rane arilaena koasa Nana minate pa korosi. Koari na hinia vina betobeto si ta tozi sa tinuqe vagina, sa pinituna, sa Nana minate pa korosi, sa Nana tinuru pule, meke sari Nana vinura koari Nana disaepeli pa mudina sa Nana tinuru pule pa minate.

Sa vivineina sa barikaleqe barabaratana pa (8:1-11), si ta pusi veko guahe [ ] pa kinubekubere, sina pa soku kinubekubere koadi meke sokudi rina tie ililiri kekenu si lopu kuberia si asa, ba ari kaiqa si kuberia si asa koari na votiki vasidi.

Zama nia e Zone sa vinariponi tinoa hola sapu mae guana koe Karisito, sa vinariponi sapu podalae kamahire, meke ta poni koarini pu va hinokaria meke lulia se Zisu sapu sa siraṉa na hinokara meke na tinoa. Keke ṉati ginugua koasa Qosipeli sapu kuberia e Zone si na vina balabalana sa guguana e Zisu koari na tiṉitoṉa pu hoke ta dogoro doduru rane pa tinoa tana tie: guana kolo, palava, kalalasa, na sepati meke sari nana sipi, sa huda vaeni meke sari na vuana.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa zinama kekenu. Hinia 1:1-18

Zone Papitaiso meke sari na disaepeli te Zisu. Hinia 1:19-51

Sari na tinavete pu evaṉi Zisu koari na kobi tinoni. Hinia 2:1 kamo hinia 12:50

Sari na rane vina betobeto pa Zerusalema meke pa vasidi tatadi. Hinia 13:1 kamo hinia 19:42

Sa tinuru pule meke sari na vinura tanisa Baṉara. Hinia 20:1-31

Vinabetona: keke Nana vinura pule pa Qaleli. Hinia 21:1-25

1 Pa pinodalaena tu sipu lopu ele ta tavete sa kasia popoa si ele koa
Nana tu sa Zinama, meke koa somanae koe Tamasa sa Zinama, meke
sa Zinama si na Tamasa.
2 Pa pinodalaena hokara si ele koa nana tu koe Tamasa sa Zinama.
3 Taveti Tamasa koa Sa sari doduru likakalae, meke lopu keke koari
doduru tiṉitoṉa, si lopu somana tavetia Sa.
4 Koa koa Sa sa tinoa meke sa tinoa asa si va kalalasadi sari doduru
tie.
5 Meke pelara vura pa hinuporo sa kalalasa hie, meke lopu hite boka
va matea sa hinuporo si Asa.
6 Ta garunu koe Tamasa si keke tie, sa pozana sa si e Zone Papitaiso.*
7 Mae tozia sa koari na tie sa guguana sa kalalasa hie, pude arini pu
avosia sa inavosona Sa si madi va hinokaria.
8 Lopu na asa sa kalalasa, ba sapu mae nia sa si pude tozia mo sa
guguana sa kalalasa hie.
9 Sa kalalasa hinokara, sapu va kalalasi sari doduru tie si korapa mae
koasa kasia popoa.
10 Koa Nana si Asa pa kasia popoa, meke ta tavete koa Sa sa kasia
popoa, ba lopu gilania rina tie si Asa.
11 Meke mae tugo koasa Nana popoa soti si Asa, ba lopu va kamoa
rina turaṉana.
12 Ba arini pu va kamoa si Asa, arini pu va hinokaria sa Pozana Sa, si
poni ni Sa sa ṉiniraṉira pude ta evaṉae na koburu te Tamasa si arini.
13 Lopu podo pa ginugua masa na ehara, na vina nonoga pa tini,
babe pa hiniva tana tie si arini; ba pa hiniva mo te Tamasa si vata
evaṉa ni Sa pude na koburu Tanisa si arini.
14 Meke sa Zinama si ta evaṉae na tie toana, meke koa somanae koa
gita meke dogoria gita sa Nana tinoa tinamasa sapu koa ia na tataru
variharupi meke na hinokara. Asa sa tinoa tinamasa sapu vagia sa
Tuna ekei koasa Tamana.
15 Zama nia Zone si Asa meke velavela vura se Zone meke zama,
“Hiera sa tie sapu tozia rau guguana visoroihe, meke zama guahe si
rau, ‘Sa tie sapu kaqu luli mudi mae koa rau si arilaena hola nau Sa si
rau, sina lopu ele podo tu rau, ba ele koa Nana tu si Asa,’” gua si asa.
16 Koasa Nana tataru variharupi sapu siṉi luluapae, si vagi vari luli
minana si gita doduru.
17 Ponini gita Tamasa sa Tinarae koe Mosese, ba sa tataru variharupi
meke sa hinokara si mae gua koe Zisu Karisito.
18 Loke tie si ele dogoria sa Tamasa. Ba sa Tuna Tamasa sapu sa
Tuna ekei pu koa kapae koasa Tamana, si vata gilana valeana nia sa
Tamasa koa gita.

Sa Inavoso te Zone Papitaiso
(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-18; Luke 3:1-18)

19 Ta garunu koari na koimata tadi na tie Ziu pa Zerusalema, sari
kaiqa hiama[d] na Livaeti[d] pude la koe Zone, meke nanasia sapu esei si
asa, gua.
20 Ba lopu tomea Zone si keketoṉa, ba tozi va bakala valeana nia sa,
“Lopu sa Karisito[d] si rau,” gua si asa.
21 Ke nanasa pulea pule rini si asa, “Esei tu si agoi? E Ilaiza tu?”
“Lokari lopu asa si arau,” gua se Zone. “Sa poropita[d] tu sapu ta korotae

* **1:6** Mt 3:1; Mk 1:4; Lk 3:1-2

mae gua koe Mosese si agoi?” Nanasa guni pulea tugo rini si asa.
“Lokari,” olaṉa pule gua tugo si asa.*
22 “Ego, tozini gami sapu esei zoṉazoṉa tugo si agoi, pude mami la
tozi ni sarini pu garunu gami si gami. Ke esei tugo guni pule nigo si
agoi?” gua si arini.
23 Meke olaṉa la i Zone si arini, “Arau tugo si asa sapu tozia sa
poropita Aisea, sapu guahe:
‘Keke tie si korapa tarae velavela guahe pa soloso qega:
Mi va nama nia sa siraṉa tanisa Baṉara,’” gua.*
24 Kaiqa rina Parese[d] pu somana koarini pu ta garunudi,
25 si mae nanasa pulea pule se Zone, “Be lopu sa Karisito babe e
Ilaiza, babe sa poropita sapu tozia Mosese si agoi, si na vegua ke
papitaiso[d] tie tu si goi?” gua si arini.
26 Ba olaṉa la se Zone, “Hinokara, na kolo mo si papitaiso nia tie
rau, ba koa nana koa gamu sana si keke tie sapu arilaena hola nau,
asa sapu lopu gilania gamu.
27 Asa sa tie sapu korapa luli mudi mae koa rau, ba lopu garoqu rau
pude rupahi sari Nana sadolo,” gua se Zone.
28 Arini si ta evaṉa pa Betani, pa kali gasa rimata koasa Ovuku
Zodani, vasina pu papitaiso[d] tie sa.

Sa Lami te Tamasa

29 Pa koivugona si dogoria Zone se Zisu, korapa ene mae koa sa, meke
zama si asa, “Dotu sa Lami[d] te Tamasa korapa maehe; Asa sa tie sapu
kaqu vulasa pani sari na sinea tadi na tie pa kasia popoa.
30 Meke Asa sa tie sapu zama gunia rau he, ‘Keke tie si korapa luli
mudi mae koa rau, sapu arilaena hola nau si rau, sina ele koa nana tu
si Asa sipu lopu ele podo si rau!’
31 Arau ba lopu gilania, sapu esei si Asa, ba na mae variva papitaiso
kolo mo si rau, pude vata gilana nia mo si Asa koari na tinoni pa
Izireli,” gua se Zone.
32 Meke hie gua sapu helahelae vura nia e Zone, “Dogoria rau sa
Maqomaqo Hope sapu gore mae, guana baruku pa Maṉauru meke
hake koa Sa.”
33 “Arau ba lopu ele gilana valeania sapu Asa zoṉa tugo si Asa, ba
sa Tamasa pu garunau pude papitaiso tie pa kolo, Asa zama au, ‘Kote
dogoria goi gorena mae sa Maqomaqo Hope, meke hake koa sa tie,
sapu kote papitaiso nia koari na tie sa Maqomaqo Hope,’ gua si Asa.
34 Ele dogoro soti mataqu, ke helahelae nia rau kamahire sapu Asa
tugo sa Tuna Tamasa,” gua se Zone.

Sari Disaepeli Kekenu te Zisu

35 Meke pa koivugona, sipu korapa turu pule nana vasina se Zone
meke sari karua nana disaepeli,
36 si dogoria sa se Zisu korapa ene hola gua vasina, ke zama si asa,
“Dotu sa Lami te Tamasa!” guni sa.
37 Totoso avosia ri karua disaepeli gua sapu zama nia sa, si lulia mo
ri kara se Zisu.
38 Meke liṉana se Zisu meke dogori Sa korapa luli koa Sa si arini, ke
nanasi Sa, “Na sa si hiva nia gamu?”

---

* **1:21** Mal 4:5; Diut 18:15,18 * **1:23** Ais 40:3

Meke olaṉa la si arini, “Rabae[d], pavei koa si goi?” (Sa ginuana Rabae si na titisa te Tamasa.)
39 Meke olaṉa se Zisu, “Mae luli Au, mamu dogoria,” gua si Asa. Ke lulia rini si Asa, meke dogoria rini sa vetu vasina sapu koa ia Sa. Na tata made koloko veluvelu sa totoso hie, ke koa koa Sa si arini osolae kamoa boṉi.
40 Keke ri kara sapu avosona sa zinama te Zone meke luli koe Zisu si e Aduru, sa tasina e Saimone Pita.
41 Meke tuturei la dogoria sa se Saimone sa tasina, meke zama ia sa si asa, “Tio, ele dogoria gami sa Mesaea,” gua si asa. Sa ginuana sa Mesaea si e Karisito, gua.
42 Meke turaṉa la nia sa koe Zisu se Saimone. Ke sipu dogoria Zisu si asa, si zama ia Sa, “Agoi se Saimone, sa tuna e Zone, ba kamahire si kaqu ta pozae Sipasi si goi,” gua si Asa. Kekeṉoṉo ginuadi sari pozapoza Pita meke Sipasi, sa ginuadi si na patu.

Tioki Zisu sari Pilipi meke Nataniela

43 Pa koivugona si hiva la pa Qaleli se Zisu, meke hata ia Sa se Pilipi meke sipu dogoria Sa, si zama la ia Sa, “Mae luli Au!” gua si Asa.
44 Na tie pa Betiseda se Pilipi, meke gua tugo sari Aduru e Pita.
45 Meke la tutuvia Pilipi se Nataniela meke tozi nia sa si asa, “Ele dogoria gami si Asa sapu tozia Mosese koasa Tinarae, meke sari na poropita ba gua tugo, Asa se Zisu pa Nazareti sa tuna e Zosepa,” gua si asa.
46 Ke nanasa la ia Nataniela se Pilipi, “Tio, boka vura mae pa Nazareti si keke tiṉitoṉa arilaena gua asa?” Meke olaṉa la se Pilipi, “Mae ba goi mamu dogoria,” gua si asa.
47 Meke totoso dogoria Zisu se Nataniela sapu korapa mae, si zama nia Zisu, “Hiera sa tie Izireli hinokara; sapu loke nana kinohakoha la pa tie!” gua si Asa.
48 Ke nanasa la ia Nataniela si Asa, “Vegua meke boka gilanau tu Goi si rau?” gua si asa.
Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Ele dogorigo tu Rau sipu korapa habotu goi pa kauru huda piqi, totoso lopu ele tiokigo tu e Pilipi,” gua si Asa.
49 Meke olaṉa la ia Nataniela si Asa, “Titisa, uve Agoi tugo sa Tuna Tamasa, na Baṉara tadi na tie Izireli!” gua si asa.
50 Meke zama se Zisu, “Sina tozi nigo mo Rau sapu dogorigo Rau habotumu pa kauru huda piqi, gua ke tiqe va hinokarau goi, ba kote dogori goi sapu hola nia sapu gua asa!”
51 Meke zama pule si Asa, “Maqu tozi valeanani gamu kamahire sa hinokara. Kaqu dogori gamu ta tukele sa Maṉauru meke gore na sage sari na mateana te Tamasa koasa Tuna[d] na Tie,” gua se Zisu.*

2

Sa Vinarihaba pa Kena

1 Pa vina ṉeta rane si ta evaṉa si keke vinarihaba koasa vasileana nomana pa Kena pa popoa Qaleli. Meke ele koa nana tu vasina sa tiṉana e Zisu.
2 Somana ta ruvata tugo se Zisu meke sari Nana disaepeli.

---

* **1:51** Zen 28:12

3 Ke sipu beto sa vaeni[d], si zama la koe Zisu sa tinana, “Ele paho ni
vaeni si arini,” gua si asa.
4 “Tinaqu, na vea ke tozi Nau tu goi, ura lopu ele kamo sa Qua
totoso*,” olaṉa gua se Zisu.
5 Meke zama la koari na nabulu sa tinana Zisu, “Mi tavetia sapu gua
kaqu tozini gamu Sa,” gua.
6 Turu kapae dia si ka onomo vovoina kolo, sapu tana huve va via
tie luli gua pa dia tinarae, sapu hopeke pada zuapa ṉavulu lima babe
keke gogoto manege lima lita kolo boka voi i.
7 Meke zama la koari na nabulu se Zisu, “Toṉo va siṉi ni kolo sari
na vovoina kolo hire.” Ke va siṉi luluapae ni kolo rini.
8 Meke tozi ni Sa, “Ego, mi toṉo va karovo vagi kaiqa kolo, mamu
paleke lani koasa tie kopuna sa inevaṉa,” gua si Asa, ke tavetia tugo
rini sapu gua tozi ni Sa.
9 Meke sipu napoa sa tie kopu inevaṉa, si va liṉiliṉia sa sa kolo sapu
ele ta ilirae vaeni hinokara, ke magasa sisigiti si asa. Ba lopu gilania sa
sapu pavei mae guana sa vaeni hie, ba sari na nabulu mo pu toṉona
sa si gilania. Gua asa, ke tiokia sa sa tie varihaba, meke zama,
10 “Tio, sa vaeni leana hola gua hie si hoke tava hia kekenu koari na
tie, meke sipu ele beto napo va soku rini, si tiqe hoke va hia ia rini
sa kolo vaeni sapu pasana. Ba agoi si kopu veko nia sa vaeni leanana,
meke kamahire tu tiqe va vura ia goi si asa,” gua si asa.
11 Hie tugo sa tinavete variva magasa kekenu hokara sapu tavetia
Zisu pa vasileana Kena pa popoa Qaleli; sapu va dogoro nia Sa vasina
sa Nana ṉiniraṉira, ke va hinokaria ri Nana disaepeli si Asa.
12 Sipu beto saripu gua hire, si ene gore la pa Kepaniami se Zisu
meke sa tinana, sari na tasina koreo meke sari Nana disaepeli, meke
la koa hite kaiqa rane vasina si arini.*

Hadui Zisu sari Tie Holuholu pa Zelepade
(Matiu 21:12-13; Maka 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Ego, tata sa totoso tanisa Inevaṉa Pasova[d], ke topue sage la pa
Zerusalema se Zisu.*
14 Sipu kamo Sa vasina si nuquru la si Asa koasa varivarigarana
tanisa Zelepade, meke dogori Sa vasina sari na tie pu korapa vari
holuholui bulumakao na sipi na baruku, meke sari na tie pu korapa
hobehobe poata Roma la pa poata tadi tie Ziu, habotu dia koari na
tevolo.
15 Ke tavetia Sa si keke hilihiliburuana meke hadu vuravura ni Sa
sari doduru kurukuru: sari na sipi na bulumakao pa Zelepade. Meke
tupele titisi ni Sa sari na tevolo tadirini pu vari hobehobei poata, ke
talahuarae limilamae sari na dia poata.
16 Meke zamai Sa sari na tie pu holuholu baruku, “Paleke va seui
sari na tiṉitoṉa hire! Mu lopu tavete gunia na vasina holuholuana sa
vetu tanisa Tamaqu,” gua si Asa.

---

* **2:4** Sa zinama “lopu ele kamo sa Qua totoso” si hoke tozia e Zisu koari na vesi hire: Zone 7:6, 8, 30, 8:20 Meke hoke zama nia tugo Sa sa Nana minate sapu guahe: “Ele kamo sa totoso kamahire pude kaqu tava lavata sa Tuna na Tie,” koari na vesi hire Zone 12:23,27; 13:1; 16:32; 17:1 Sa tinana gina lopu gilania sapu zama nia Zisu sa Nana minate pa korosi, ba lopu korona tugo se Zisu pude va dogoro nia sa Nana vina lavata. * **2:12** Mt 4:13 * **2:13** Ekd 12:1-27

17 Meke balabala ia ri Nana disaepeli[d] sapu gua zama nia sa
Kinubekubere Hope, sapu guahe: “Qua Tamasa, tataru sisigiti nia Rau
sa Mua Zelepade[d], ke ta sigiti nia Rau gua na nika pa buloqu,” gua.*
18 Ke mae nanasia ri na koimata tadi na tie Ziu se Zisu, “Na vina
gilagila sa si boka tavetia goi pude va sosodea gami sapu na ari Mua
n̲iniran̲ira si Goi pude tavetia si hie?” gua si arini.
19 Meke olan̲a se Zisu, “Huaria sa Zelepade hie, meke pa rane vina
n̲eta si kaqu va turu pulea Rau si asa,” gua si Asa.*
20 “Vegua, kaqu va turu pulea mo goi pa ka n̲eta rane sia? Sina ka
made n̲avulu onomo vuaheni tu seunaena gua sa kinurina sa Zelepade
hie!” gua si arini.
21 Ba sa Zelepade sapu gunia Zisu si sa tinina mo.
22 Ke mudina sapu turu pule pa minate si Asa, si balabala pulea
ri Nana disaepeli gua sapu zama nia Sa, ke va hinokaria rini sa
Kinubekubere Hope meke sa zinama te Zisu.

Gilani Zisu sari na Bulodi ri Doduru Tie

23 Sipu koa pa Zerusalema pa totoso Inevan̲a Pasova[d] se Zisu, si va
hinokaria ri soku tie si Asa, sina dogori rini sari na tinavete variva
magasadi pu taveti Sa.
24 Ba lopu kalavarae la i Zisu si arini, sina ele gilana betoi Nana tu
Sa sari doduru tie.
25 Lopu kilu tozi nia keke tie si Asa, koari na guguadi rini, sina ele
tumae nia Nana gua sapu koa pa bulodi ri na tie.

3

Zisu meke Nikodimasi

1 Koa nana si keke n̲ati palabatu tadi na tie Ziu, sa pozana sa si e
Nikodimasi; keke rina Parese[d] si asa.
2 Keke bon̲i si ene golomo mae koe Zisu si asa, meke zama, “Rabae[d],
gilanigo mami gami sapu keke titisa ta garunumu mae koe Tamasa si
Goi. Sina loke tie si boka taveti sari na tinavete variva magasadi gua
sapu taveti Goi, be lopu koa koasa sa Tamasa.”
3 Ba olan̲a la koasa se Zisu, “Maqu tozi va hinokara nigo, be lopu
podo pule sa tie, si lopu boka dogoria sa sa Binan̲ara te Tamasa,” gua
si Asa.
4 “Ai, vegua meke kote boka podo pule si keke tie sapu ele nomana?
Namu lopu kaqu boka nuquru pule la pa tiana sa tinana si asa, meke
podo pule pa vina rua totoso!” gua se Nikodimasi.
5 Ba olan̲a la ia Zisu si asa, “Maqu tozi va hinokara nigo: loke tie si
boka nuquru pa Binan̲ara te Tamasa be lopu podo pa kolo meke koasa
Maqomaqo Hope si asa.
6 Ura sapu ta podo koasa tini si tini tugo, meke asa sapu ta podo
koasa Maqomaqo Hope, si tanisa Maqomaqo Hope tugo.
7 Mu lopu magasa nia sapu gua tozi nigo Rau, sapu gamu doduru si
kaqu podo pule.
8 Don̲o la koasa givusu; hoke raza lamae si asa, meke avosia mo goi
sa burun̲una, ba lopu hite gilania goi pavei mae guana, babe pavei la

* **2:17** Sam 69:9 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Mk 14:58, 15:29

guana. Kekeṉoṉo puta gua tugo asa sa tie pu ta podo koasa Maqomaqo Hope," gua se Zisu.
9 "Vegua meke kote boka ta evaṉa sapu gua asa?" nanasa gua se Nikodimasi.
10 Meke olaṉa se Zisu, "Nake na titisa arilaemu tu tadi pa Izireli[d] si goi, ba na vegua ke lopu gilani tu goi sari ginugua arini?
11 Maqu tozi va hinokarani gamu: zama vura nia gami sapu gua gilania gami, meke tozi vura nia gami sapu gua dogoro sotia gami; ba loke tie gamu si emi va hinokari sari na mami zinama.
12 Ele tozi nigo Rau sari na tiṉitoṉa tanisa kasia popoa hie, ba lopu va hinokarau goi, si vegugua meke kote boka va hinokarau goi, be tozi nigo Rau guguadi sari na tiṉitoṉa Maṉauru?
13 Loke tie si ele sage la pa Maṉauru pude la gilania sapu gua ta evaṉa vasina. Ba sa Tuna[d] na Tie mo, Asa mo si gore mae guana pa Maṉauru.
14 Gua sapu ovulu sage nia Mosese sa noki boronizi pa batuna sa huda pa soloso qega[d], si kaqu ta ovulu sage gua tugo asa sa Tuna na Tie,*
15 pude arini pu raṉea si Asa, si kaqu tagoa sa tinoa hola.
16 Ura tataru sisigiti nia Tamasa sa kasia popoa, ke poni nia Sa sa Tuna ekei, pude arini pu raṉea si Asa si lopu kaqu tava kilasa pa Heli ba kaqu tagoa rini sa tinoa hola.
17 Ura lopu garunu mae nia Tamasa sa Tuna pude pitu ia sa kasia popoa, ba pude ta harupu sa kasia popoa koa Sa.
18 Asa sapu raṉea sa Tuna si lopu kaqu tava kilasa koe Tamasa, ba asa sapu lopu raṉea si Asa si ele somana pude tava kilasa koe Tamasa, sina lopu raṉea sa sa Tuna ekei sa Tamasa.
19 Gua asa, ke guahe sa vinaripitui, ele mae sa kalalasa pa popoa pepeso, ba okoro nia rina tie sa hinuporo, hola nia sa kalalasa, sina kaleadi sari na dia tinavete.
20 Asa sapu tavete va sea si kilua sa kalalasa, meke lopu hiva vura mae koasa, sina hiva tomei sa sari nana tinavete kaleadi.
21 Ba asa sapu evaṉia sa hinokara, si mae koa sa kalalasa, pude ta dogoro va bakala sapu gua tavetia sa si pa vina tabena sa Tamasa," gua se Zisu.

Zisu meke Zone

22 Beto asa si la gua pa popoa Ziudia se Zisu meke sari Nana disaepeli, meke koa paki koa rini vasina se Zisu, meke variva papitaiso.
23 Zone ba papitaiso tie pa Aenoni, tata pa Salimi, sina sokua kolo sa vasina asa. Ke la koa sa sari na tie, meke ta papitaiso koa sa si arini.
24 Koasa totoso hie si lopu ele ta veko pa vetu varipusi se Zone.*
25 Meke kaiqa rina disaepeli te Zone si varitokei nia koa keke tie Ziu sa guguana sa vinavia pa hahanana vinahesi tadi na tie Ziu.
26 Ke la koe Zone si arini meke zama, "Titisa, balabala ia tugo goi sa tie sapu somana koa goi pa kali karovona sa Ovuku Zodani, sapu vivinei nia goi? Sa tie asa si korapa variva papitaiso kamahire, meke soku tie si korapa la koa Sa!" gua si arini.
27 Meke olaṉa la i Zone si arini, "Loke tie si boka vagia keketoṉa, be lopu ta poni nia sa koe Tamasa si asa.

---

* **3:14** Nab 21:9 * **3:24** Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20

28 Ele gilania mia mo gamu sapu zama nia rau, sapu lopu sa Karisito
si rau, ba ta garunu va kenue mo koa Sa si rau.*
29 Sapu gunia rau si guahe: Sa barikaleqe si tanisa tie pu habana, ba
lopu tanisa nana baere. Sa nana baere si somana mo pa vinarihaba,
meke aqa nia sa sa minae tanisa tie varihaba. Meke sipu mae kamo
si asa, meke avosia sa nana baere sa mamalaiṉina sa, si qetu sa nana
baere. Ego, arau ba gua tugo, qetu hola si rau kamahire, sina ele mae
kamo sa Karisito.
30 Asa tu si kaqu arilaena hola nau si rau, meke arau si kaqu tava
hiteke gore," gua se Zone.

Asa sapu Mae Guana pa Maṉauru

31 Asa sapu gore mae guana pa Maṉauru si arilaena hola koari
doduru. Ba asa sapu koana pa pepeso si tanisa pepeso tugo, meke
vivinei ni sa sari ginugua tanisa popoa pepeso. Ba Asa sapu gorena
mae pa Maṉauru si ululu hola koari doduru.
32 Tozi vura ni Sa koari na tie sapu gua ele dogori na avosi Sa, ba
loke tie va hinokaria sa Nana zinama.
33 Ba asa sapu va hinokaria sa Nana zinama si va egoa sa sapu
hinokara sa Tamasa.
34 Asa sapu ta garununa koe Tamasa, si tozia Sa sa zinama te Tamasa,
sina lopu ta ṉana kamo sa Maqomaqo Hope sapu poni nia Tamasa koa
Sa.
35 Ura tataru sisigiti nia Tamasa sa Tuna, ke vekoi Sa pa Nana
ṉiniraṉira sari doduru likakalae.*
36 Asa sapu raṉea sa Tuna Tamasa, si tagoa sa tinoa hola. Ba asa
sapu kilu ia sa Tuna si lopu tagoa sa tinoa, ba sa vina kilasa mo te
Tamasa si kaqu raza koasa ninae rane ka rane.

4

Zisu meke sa Barikaleqe Sameria

1 Meke avoso nia rina Parese sapu sari na tie pu ta papitaiso koe Zisu
meke lulia si Asa, si soku hola ni saripu te Zone, gua.
2 Ba, e Zisu telena si lopu papitaiso tie, ba sari Nana disaepeli tu.
3 Ke totoso avoso nia Zisu sa ginugua asa, si taluarae pa Ziudia meke
pule la pa Qaleli si Asa.
4 Meke koasa Nana inene la gua vasina si ene hola gua pa korapa
Sameria si Asa.
5 Meke mae pa keke vasileana nomana sapu Saeka pozana, sapu lopu
seu koasa vasi pepeso sapu poni nia Zekopi koasa tuna sapu e Zosepa.*
6 Meke koa nana vasina sa berukehe te Zekopi. Mabo sisigiti ene se
Zisu, ke habotu Nana pa kali berukehe; na korapa rane sa popoa.
7-8 Meke totoso ele latu pa vasileana sari Nana disaepeli pude holu
ginani gua, si mae utuvu vagi kolo gua si keke barikaleqe Sameria.
Meke zama la koasa se Zisu, "Poni Au goi vasi kolo napo," gua si Asa.
9 Meke zama la koa Sa sa barikaleqe, "Ki, nake na tie Ziu tu si Goi
meke arau si na tie Sameria, ba vegua ke boka tepa nau kolo napo tu
Goi?" gua si asa. (Sina lopu hoke vari zamai na vari napoi kapa sari
na tie Ziu meke Sameria.)*

---

* **3:28** Zn 1:20 * **3:35** Mt 11:27; Lk 10:22 * **4:5** Zen 33:19; Zos 24:32 * **4:9** Ezr 4:1-5; Nehe 4:1-2

10 Meke olaṉa la koasa se Zisu, “Be gilania goi sa vinariponi te
Tamasa meke esei si Asa sapu tepa nigo kolo napo si boka tepa mo
koa Sa si goi, meke boka poni nigo mo Sa sa kolo tinoa.”
11 Meke zama la koa Sa sa barikaleqe, “Palabatu, lohi hola sa
berukehe, meke loke Mua toṉa pude utuvu nia, pavei kaqu boka vagia
Goi sa kolo tinoa?
12 Sa tamamami gami sapu e Zekopi, si ponini gami sa berukehe hie.
Asa meke sari na tuna meke sari doduru nana pinausu kurukuru si
hoke napo koasa kolo hie. Ke vegua, arilaemu hola nia Goi se Zekopi,
gua si Goi?” gua si asa.
13 Meke olaṉa la se Zisu, “Asa sapu napoa sa kolo koasa berukehe
hie si kote memeha pule,
14 ba asa sapu napoa sa kolo sapu kaqu poni nia Rau koa sa si lopu
kaqu memeha pule. Sa kolo asa sapu kaqu poni nia Rau koa sa si kote
ta evaṉae na bukaha pa korapa bulona sapu bukabukaha sage, meke
ponia sa tinoa hola koa sa,” gua si Asa.
15 “Palabatu,” gua sa barikaleqe, “Poni au sa kolo asa, maqu napoa,
pude qu lopu memeha pule, meke pude lopu mae utuvu pule kolo tani
si rau,” gua si asa.
16 Meke zama la koasa se Zisu, “La mamu tiokia sa loamu, mamu
turaṉa mae nia,” gua si Asa.
17 Meke olaṉa sa barikaleqe, “Loke loaqu,” gua si asa, ke zama pule
se Zisu, “Hinokaramu, sapu loke loamu gua si goi.
18 Ba ari ka lima tie tu saripu ele habai goi, meke sa tie sapu korapa
koa turaṉia goi kamahire si lopu na loamu. Hinokaramu si goi,” gua
si Asa.
19 “Palabatu, kamahire tu gilanigo rau sapu keke poropita si Goi.
20 Sari tiatamamami pukerane si vahesia sa Tamasa koasa toqere
hoi, ba gamu na tie Ziu si zama sapu pa Zerusalema tu sa vasina sapu
kaqu vahesia gita sa Tamasa,” gua sa barikaleqe.
21 Meke zama la koasa se Zisu, “Va avoso mae. Korapa mae sa totoso
sapu lopu kaqu vahesia rina tie sa Tamasa pa toqere hoi babe pa
Zerusalema.
22 Gamu na tie Sameria si vahesia si Asa sapu lopu gilania gamu; ba
gami na tie Ziu si gilana valeania mami si Asa sapu vahesia gami, sina
sa tinaharupu si vura mae gua koa gami na tie Ziu.
23 Ba korapa mae sa rane, meke ele kamo mo hie sapu kaqu vahesi
va hinokaria rina tie sa Tamasa pa maqomaqo dia meke pa hinokara.
Ura asa sa vinahesi sapu hiva hola nia sa Tamasa.
24 Sina na maqomaqo sa Tamasa, ke arini pu vahesia si kaqu vahesia
pa Maqomaqo meke pa hinokara si Asa.”
25 Meke zama sa barikaleqe, “Gilania rau sapu kaqu mae sa Mesaea”
(sapu sa Karisito), “meke pana mae tu Sa, si kaqu tozi va hinokarani
gita Sa sari doduru tiṉitoṉa,” gua si asa.
26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Arau mo si Asa sapu korapa zama
atu koa goi kamahire,” gua si Asa.
27 Meke pa totoso tugo asa si pule mae mo sari Nana disaepeli meke
magasa hola nia ri kasa si Asa, sipu dogoria rini, sapu korapa vivinei
turaṉia Sa si keke barikaleqe. Ba loke tie ari kasa si odi hiva nanasa,
“Nasa si hiva nia goi,” gua, babe nanasa la ia se Zisu, “Na vegua ke
vivinei turaṉia tu Goi sa barikaleqe sana?” gua.

28 Meke veko pania sa barikaleqe sa nana vovoina kolo, meke pule
la pa vasileana, meke tozi ni sa sari na tie vasina,
29 “Mae gamu, mamu dogoria si keke tie sapu tozi nau sari doduru
ginugua saripu ele hoke evevaṉi rau. Hokara Asa beka sa Karisito?”
30 Ke taluarae koasa dia vasileana nomana sari na tie meke la koe
Zisu.
31 Ba sipu korapa mae gua sari na tie si tepa ososo nia rina disaepeli
se Zisu, “Titisa, henahena paki,” gua si arini.
32 Ba olaṉa se Zisu, “Sa gequ ginani si koa nana sapu lopu hite gilania
gamu,” gua si Asa.
33 Ke podalae vari nanasi teledia sari na disaepeli, “Hokara kaiqa tie
paleke ponia ginani sia?”
34 Meke zama se Zisu, “Sa gequ ginani si pude va tabea mo sa hiniva
tanisa pu garunuqu, meke pude va gorevura i sari Nana tinavete saripu
poni Nau Sa.
35 Hoke zama guahe si gamu, ‘Ka made sidara koa meke kamo sa
totoso pakepakete,’ gua. Ba maqu tozini gamu, doṉo viliti valeani sari
na linetelete pa inuma. Ele komiha sari meke garo pude ta pakete.
36 Sa tie sapu pakepakete si vagia sa sa nana tinabara kamahire,
meke varigara ni sa, sari na vuadi pa tinoa hola, gua asa ke sa tie sapu
lelete, meke sa tie sapu pakepakete si kaqu qetuqetu varigara.
37 Hinokara tugo sapu ta zamae, ‘Keke tie si lelete meke keke pule si
pakepakete,’ gua.
38 Garunu gamu Rau pude la paketi sari na vuvua pa inuma saripu
lopu mabo ni gamu, ba kaiqa tie tu mabo letei, ba gamu si paketi sari
vuadi koa sa laena sa dia minabo.”
39 Meke sokudi rina tie Sameria pa vasileana asa si va hinokaria se
Zisu, sina koa gua koasa zinama tanisa barikaleqe sapu guahe: “Ele
tozi nau Sa sari doduru ginugua saripu hoke evevaṉi rau,” gua.
40 Ke totoso mae koa Sa sari na tie Sameria si tepa ososo nia rini si
Asa pude koa paki koa rini, ke koa karua ranena tu vasina se Zisu.
41 Meke soku pule tie Sameria si va hinokara koa gua koasa tinarae
te Zisu.
42 Meke zama la koasa barikaleqe si arini, “Va hinokara kamahire
si gami, lopu sapu gua mo pu tozini gami goi, ba sina avoso sotia
telemami si Asa, meke gilana valeania gami sapu Asa hinokara tugo sa
hinarupu tanisa kasia popoa.”

Salaṉia Zisu sa Tuna sa Palabatu Qavuna

43 Meke sipu hola karua rane vasina, si taluarae la pa Qaleli se Zisu.
44 (Ele zama nia tu Zisu telena koari Nana disaepeli sapu guahe: “Sa
poropita si lopu hoke ta pamaṉae pa nana popoa soti,” gua.)*
45 Totoso kamo Sa pa Qaleli, si va kamoa rina tie vasina si Asa, sina
somanadi tugo koasa Inevaṉa Pasova pa Zerusalema si arini, meke
dogori rini sari doduru tiṉitoṉa saripu taveti Sa vasina.*
46 Meke topue pule la pa vasileana Kena pa popoa Qaleli se Zisu,
vasina iliri nia vaeni Sa sa kolo. Meke koa nana vasina si keke palabatu
qavuna sapu moho sa tuna koreo pa Kepaniami.*

* **4:44** Mt 13:57; Mk 6:4; Lk 4:24 * **4:45** Zn 2:23 * **4:46** Zn 2:1-11

47 Meke sipu avoso nia sa sapu ele taluarae pa Ziudia meke koa Nana
pa Qaleli se Zisu gua, si la tutuvia sa si Asa, meke tepa ia sa pude luli
la salaṉia sa tuna koreo sapu tata mate, gua.
48 Meke zama la koasa se Zisu, “Be lopu dogori gamu sari na vina
gilagila na tinavete variva magasadi si kaqu va hinokara si gamu,” gua
si Asa.
49 “Baṉara, tuturei mae sipu lopu ele mate sa tuqu,” gua sa palabatu.
50 Meke zama se Zisu, “Mu pule la, sa tumu koreo si kote magogoso
nana mo!” Ke va hinokaria sa palabatu sa zinama te Zisu meke topue
pule la si asa.
51 Meke sipu korapa ene pule la sa si tutuvia ri nana nabulu meke
tozi nia ri sapu, “Ele magogoso tu sa tumu koreo,” gunia rini.
52 Ke nanasa la i sa, “Pa totoso sa si podalae magogoso si asa?” Meke
olaṉa si arini, “Pa keke koloko veluvelu norae tu si beto maṉini si asa,”
gua si arini.
53 Meke gilania sa sapu asa tugo sa totoso sapu tozi nia Zisu si asa,
“Sa tumu koreo si kote magogoso,” gua. Ke va hinokaria ri doduru tie
pa nana vetu se Zisu.
54 Hie tugo sa vina rua tinavete variva magasa sapu evaṉia Zisu sipu
taluarae mae gua pa Ziudia meke la pa Qaleli si Asa.

5

Ta Salaṉa sa Tie Mohona pa Kopi

1 Meke sipu hola sapu gua asa, si somana sage la pa keke inevaṉa
tadi na tie Ziu pa Zerusalema se Zisu.
2 Pa korapana pa Zerusalema si koa nana si keke kopi sapu ka lima
vetu tokele dedegere pa vari likohaena meke ta pozae Betizata si asa
pa zinama Hiburu, meke sa kopi si tata koasa Sasada Sipi.
3 Meke soku hola sari na tie mohodi si ekodia koari na gogoe arini:
behudi na ikedi meke mate kaiqa tinidi, korapa aqa nia rini nakilina
sa kolo.
4 Sina hoke gore mae koasa kopi sana sa mateana te Tamasa meke
va nakilia sa sa kolo. Meke sa tie mohona pu kamo kekenu la koasa
kopi, sipu nakili sa kolo sana si ta salaṉa sa nana minoho.
5 Meke koa nana vasina si keke tie sapu ka toloṉavulu vesu vuaheni
si koa moho si asa.
6 Meke totoso dogoria Zisu si asa korapa eko nana vasina, meke
tumae nia Sa sapu ele seunae hola sa nana minoho, si nanasia Sa,
“Vegua, hiva ta salaṉa si goi?”
7 Meke olaṉa sa tie mohona, “Baṉara, loke tie si koa pude toka nau
gore la koasa kopi, totoso nakili sa kolo, pude korapa la gua rau, si
keke votiki tie tu si gore va kenue la.”
8 Ke zama la ia Zisu si asa, “Turu, palekia mua teqe mamu ene.”
9 Meke pa totoso tugo asa si ta salaṉa sa tie, meke palekia sa sa nana
teqe meke topue ene.
Pa rane Sabati si evaṉia Zisu sapu guahe,
10 ke zama ia rina koimata tadi na tie Ziu sa tie pu ta salaṉa, “Na
rane Sabati si hie meke ta hukata pa nada tinarae si pude paleke teqe
si goi.”*

* **5:10** Nehe 13:19; Zer 17:21

11 Ba olaṉa la i sa si arini, “Sa tie tu sapu salaṉau, si garunau pude
palekia sa qua teqe.”
12 Ke nanasia rini si asa, “Esei sa tie, sapu tozi nigo pude tavete gua
asa?”
13 Ba lopu gilania sa tie sapu e Zisu si asa, sina moatana sa tie vasina,
meke ele va muluhipuru taloa nana tu se Zisu.
14 Ba mumudi si dogoria Zisu si asa pa korapa Zelepade, meke zama
la ia Sa si asa, “Dotu, ele ta salaṉa si goi, ke mu lopu tavete va sea pule
sina be gua asa si kote kaleamu hola si goi,” gua si Asa.
15 Ke la tozi ni sa sari na koimata tadi na tie Ziu sapu e Zisu si salaṉia
si asa.
16 Ke podalae ṉoṉovalia rini se Zisu, sina salaṉia Sa sa tie pa rane
Sabati.
17 Meke olaṉa la i Zisu sarini, “Sa Tamaqu si tavetavete lamo kamo
pa rane ṉinoroi, ke Arau ba korapa tavetavete tugo.”
18 Gua asa ke bugoro sisigiti nia ri na koimata tadi na tie Ziu, meke
hiva va matea rini si Asa. Sina lopu tale koasa sinekena mo sa tinarae
Sabati, ba na zama nia tugo Sa sapu sa Tamasa si na Tamana soti, gua
asa ke va kekeṉoṉo pule nia mo koe Tamasa si Asa, gua.

Sa Ṉiniraṉira Tanisa Tuna

19 Meke olaṉa la i Zisu si arini, “Maqu tozi va hinokarani gamu: sa
Tuna si lopu boka tavetia sa Nana hiniva soti telena, ba tale gua mo
sapu dogori Sa koasa Tamana. Ke gua mo sapu taveti sa Tamana, si
taveti tugo sa Tuna.
20 Ura tataru sisigiti nia sa Tamana sa Tuna, ke va dogoro ni Sa koa
Sa sari doduru gua pu korapa taveti Sa telena. Meke kote va dogoro
ni pule sa Tamana koa sa Tuna sari na tiṉitoṉa arilaedi, pude taveti,
hola ni saripu gua hire, meke kote magasa hola si gamu doduru.
21 Kekeṉoṉo gua tugo sapu va toa pulei sa Tamana saripu matedi, si
kaqu poni tinoa sa Tuna si arini pu hiva ni Sa pude poni.
22 Gua tugo koasa tinavete varipitui, si lopu pitui sa Tamana telena
sari na tie, ba poni nia Sa koasa Tuna sa ṉiniraṉira pude pitui sari na
tie,
23 pude doduru tie si kaqu va lavatia sa Tuna, kekeṉoṉo gua tugo
sapu va lavatia rini sa Tamana. Ba asa sapu lopu va lavatia sa Tuna si
lopu va lavatia tugo sa sa Tamana sapu garununa sa Tuna.
24 Ego, maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu avosi sari Qua
zinama meke va hinokaria si Asa sapu garunuqu Rau, si ele vagia sa
sa tinoa hola. Lopu kaqu tava kilasa pa Heli[d] sa tie sana, sina ele hola
nia sa sa minate, meke ele karovo la pa tinoa.
25 Maqu tozi va hinokarani gamu, korapa mae sa totoso meke ele
kamo mo si asa, sapu pana va avosia meke va tabea rini pu mate sa
mamalaiṉina sa Tuna Tamasa, si kaqu toa si arini.
26 Gua tugo sapu telena sa Tamana sina ṉatina sa tinoa, si poni nia
Sa koasa Tuna pude na ṉatina sa tinoa.
27 Meke ponia tugo Tamasa koa Sa sa ṉiniraṉira pude varipitui, sina
na Tuna na Tie si Asa.
28 Mi lopu magasa nia sapu gua ele tozini gamu Rau. Ura korapa
mae sa totoso pana kaqu avosia ri doduru tie matedi pa korapa lovu
sa mamalaiṉina sa Tuna na Tie,

29 meke kaqu toa pule meke vura mae pa dia lovu sari doduru, meke
arini pu tavete valeana, si kaqu turu pule pa tinoa hola, ba sarini pu
tavete va kaleana si kaqu turu pule pude tava kilasa pa Heli.*

Vina Sosodena e Zisu

30 Loketoṉa si boka tavetia Rau pa Qua ṉiniraṉira soti telequ, ba
gua mo sapu tozi Nau sa Tamasa. Ke toṉoto nana sa Qua vinaripitui,
sina lopu lulia Rau sa Qua hiniva ba sa hiniva mo tanisa Tamaqu sapu
garunuqu Rau.

31 Be va sosode pule Nau telequ si Rau, si kote kilui gamu sari na
Qua zinama.

32 Ba koa nana si asa sapu va sosode Au, meke gilania Rau sapu
hinokara sa nana zinama.

33 Ele garunu lani tu gamu koe Zone sari kaiqa mia tie, meke ele va
sosodea tu sa sa hinokara.*

34 Sa qua vina sosode tana tie si lopu ta hivae koa Rau, ba pude mi
ta harupu gua, ke zama ni Rau saripu gua hire.

35 E Zone si guana keke zuke toana meke sa kalalasana si ele qetu
paki nia gamu.

36 Ba sa vina sosodequ Rau si arilaena hola nia sapu te Zone. Sari
Qua tinavete saripu poni Nau sa Tamaqu pude taveti, si va sosodea
sapu ta garunuqu si Rau koasa Tamaqu.

37 Meke sa Tamaqu pu garunuqu Rau, si va sosode Au tugo si Arau.
Ba namu lopu hite avosia gamu sa mamalaiṉina babe dogoria gamu
si Asa.*

38 Meke lopu koa pa korapa bulomia sari Nana zinama, sina lopu va
hinokaria gamu si Asa pu ta garununa koa sa Tamasa.

39 Tiro hatai gamu sari na Kinubekubere Hope, sina vasina si
kote vagia gamu sa tinoa hola, balabala gua si gamu! Ba sari na
Kinubekubere Hope arini si tozia mo sa guguaqu Rau.

40 Gua ba koromia mae koa Rau si gamu, pude vagia sa tinoa hola.

41 Ba lopu okoro nia Rau si pude va lavatau rina tie.

42 Ba gilana gamu Qua, sapu loke mia tataru si gamu koe Tamasa pa
korapa bulomia.

43 Pa korapa hiniva tanisa Tamaqu si mae si Rau, ba koromia avosau
gamu. Ba be guana mae si keke tie pa nana hiniva soti telena si kote
va hinokaria mo gamu.

44 Hoke emi variva lavati si gamu, ba lopu podekia gamu pude vagia
sa vina lavata koasa kekeke Tamasa hinokara. Ke vegua meke kaqu
boka va hinokarau gamu si Rau?

45 Mi lopu balabala ia sapu kote zutu gamu Rau koasa Tamaqu. E
Mosese sapu ronua gamu sapu kote tokani gamu gua, si asa tugo kote
zutu gamu si gamu.

46 Ba be va hinokara valeania gamu se Mosese, si kote boka va
hinokarau mo gamu si Rau, sina sa guguaqu mo Rau si kuberia sa.

47 Ba sina lopu va hinokaria gamu sa nana kinubekubere, ke lopu
boka va hinokari tugo gamu sari Qua zinama!” gua se Zisu.

---

* **5:29** Dan 12:2 * **5:33** Zn 1:19-27, 3:27-30 * **5:37** Mt 3:17; Mk 1:11; Lk 3:22

6

Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Meke sipu beto sapu guahe, si karovo la se Zisu pa kali karovoana
sa kopi Qaleli sapu keke pozana si kopi Taberiasi.
2 Meke keke puku vinarigara lavata si luli mudi mae koa Sa, sina
dogori rini sari tinavete variva magasadi, saripu taveti Sa koari na tie
mohodi.
3 Meke ene sage la pa keke toqere se Zisu, meke la habotu turaṉi Sa
sari Nana disaepeli.
4 Na ele tata sa Inevaṉa Pasova[d].
5 Meke sipu doṉo la se Zisu, si dogoria Sa sa vinarigara lavata sapu
korapa ene mae koa Sa, ke nanasa la ia Sa se Pilipi, "Pavei si kote boka
holu bereti gita pude poni sari doduru tie hire?"
6 Zama guahe si Asa pude podekia se Pilipi gua, ura ele gilania Nana
tu sapu gua kote tavetia Sa.
7 Meke olaṉa se Pilipi, "Be guana hopeke vasidi hite mo si henai rini,
ba kote hola nia tu sa tinabara tana keke tie pa vesu sidara padana sa
hinoludi rina ginani," gua si asa.
8 Ba keke ri Nana disaepeli sapu e Aduru, sa tasina Saimone Pita, si
zama,
9 "Koa nana he si keke koreo sapu ka lima gana bereti meke karua
gana igana. Ba ve kaqu gua pa soku tie sarini?" gua si asa.
10 "Va haboti sari na tie," gua se Zisu. Na vasina dudulina tugo
sa vasina asa, ke habotu sari doduru tie. Ari ka lima tina sari
vinarigaraedi si arini, ba lopu ta nae somanae sari na koburu na
barikaleqe.
11 Meke vagi Zisu sari na bereti meke zama valeana ni Sa koe Tamasa,
meke va hihia i Sa koari na tie pu habotudi vasina. Tavete guni tugo
Sa sari na igana, meke deṉa zotaṉa beto sari doduru tie.
12 Sipu ele deṉa sari doduru tie si zama la koari Nana disaepeli se
Zisu, "Pudiki varigara ni sari na umumu ginani saripu koa hola, pude
lopu ta oki palae hoboro," gua si Asa.
13 Ke gua asa si pudiki varigara ni rini, sari na umumu ginani pu
hena tairi rina tie, meke va siṉi rini sari ka manege rua pili.
14 Sipu dogoria rina tinoni sa tinavete variva magasana sana sapu
tavetia Zisu, si zama sarini vasina, "Hinokara sapu hie tugo sa poropita
sapu kaqu mae koasa kasia popoa," gua si arini.
15 Gilania Nana tu Zisu sapu kote mae tuqe ososo nia rini si Asa, pude
va baṉaria gua, ke taluarae pule la telena koari na toqere si Asa.

Ene pa Kolo se Zisu
(Matiu 14:22-23; Maka 6:45-52)

16 Meke sipu veluvelu sa popoa, si ene gore pule la pa kopi Qaleli
sari na disaepeli te Zisu.
17 Meke suraṉa pa keke koaka sarini meke karovo koasa koqu meke
pule la pa Kepaniami. Boṉi mo sa popoa ba lopu ele kamo la koa rini
se Zisu.
18 Meke podalae hiru sa givusu, ke noma sa kolo.

19 Ba sipu ka lima babe ka onomo kilomita seuna gua sapu qelua ri
kasa disaepeli, si dogoria rini se Zisu korapa ene mae pa kolo, meke
matagutu sisigiti si arini.
20 “Mi lopu matagutu, Arau mo!” gua se Zisu.
21 Ke tiqe hiva suraṉia rini pa koaka si Asa. Sipu suraṉa tugo Sa, si
hogoto mo si arini pa popoa sapu hiva la ia gua rini.

Hata ia rina Tinoni se Zisu

22 Pa koivugona pule si gilania sa puku tinoni lavata pu koa hola pa
kalina sa kopi Qaleli sapu keke mo sa koaka sapu koana vasina, meke
gilania tugo rini sapu lopu suraṉa luli vasina koari Nana disaepeli se
Zisu ba koa hola Nana tu.
23 Ba kaiqa koaka saripu mae guadi pa vasileana Taberiasi, si mae
hogoto tata koasa vasina pu mana ni Zisu sari na bereti, saripu henai
rina kobi tinoni.
24 Meke totoso gilania sa puku tinoni lavata sapu lopu koa vasina se
Zisu meke sari Nana disaepeli, si la suraṉa dia koari na koaka arini,
meke karovo luli la pa Kepaniami, pude hata ia se Zisu, gua.

Zisu sa Bereti Variva Toa

25 Meke sipu kamo rini pa kali karovona sa kopi si dogoria rini se
Zisu vasina, ke nanasia rini si Asa, “Titisa, visoroi si mae goi tani?”
gua si arini.
26 Meke olaṉa se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu gua hata
Nau gamu, sina henai mo gamu sari na bereti, meke deṉa valeana mia,
lopu koa gua sapu dogori gamu sari na Qua tinavete variva magasadi.
27 Mu lopu voriti sisigiti nia sa ginani sapu lopu sana kaleana, ba mi
voriti nia tu sa ginani sapu lopu beto meke kamoa sa tinoa hola. Asa
sa ginani sapu kaqu ponini gamu sa Tuna na Tie. Ura ele vata dogoro
nia sa Tamasa pa Nana ṉiniraṉira sapu qetu Nau Sa si Rau.”
28 Ke nanasa la ia rini si Asa, “Na sa si kaqu tavetia gami, pude boka
tavetia sapu gua hiva nia sa Tamasa?”
29 Meke olaṉa se Zisu “Sapu hiva nia Tamasa pude tavetia gamu, si
mi va hinokaria mo si Asa sapu ta garununa koa Sa.”
30 Ke olaṉa la ia rini si Asa, “Na tinavete variva magasana sa si kaqu
tavetia Goi koa gami pude mami dogoria, meke va hinokarigo? Ego,
na sa si kaqu tavetia Goi?
31 Sari tiatamada si hena ia sa mana pa qega, gua sapu koa pa
Kinubekubere Hope, ‘Poni ni Sa sari na bereti sapu mae guadi pa
Maṉauru pude di henai,’ gua.”*
32 Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, lopu e Mosese
si ponini gamu sa bereti hinokara sapu gore mae guana pa Maṉauru,
ba sa Tamaqu tu si vari poni nia koa gamu sa bereti hinokara sapu
gore mae guana pa Maṉauru.
33 Sa bereti sapu vari poni nia Tamasa koari na tie, si Asa tugo sapu
gore mae guana pa Maṉauru, sapu ponia sa tinoa koasa kasia popoa,”
gua se Zisu.
34 Meke tepa la koa Sa si arini, “Baṉara, podalae kamahire mu ponini
gami sa bereti asa.”

---

* **6:31** Ekd 16:4,15; Sam 78:24

35 Meke zama la koa rini se Zisu, “Arau tugo sa bereti variva toa. Asa
sapu mae koa Rau si lopu kaqu ovia, meke asa sapu va hinokarau si
lopu kaqu memeha si asa.
36 Ba gua sapu ele tozini gamu tu Rau, sapu ele dogorau mia mo, ba
korapa lopu va hinokarau tugo gamu.
37 Sari doduru pu poni Nau sa Tamaqu si kote mae koa Rau, meke
namu lopu kote kilu pania Rau si keke arini.
38 Ura lopu gore mae si Arau pa Maṉauru pude lulia sa Qua hiniva
soti, ba sa hiniva tu tanisa sapu garunuqu si Arau.
39 Meke hie sa hiniva tanisa sapu garunau, sapu lopu keke arini
pu poni Au Sa si kote muliuṉu meke kaqu va toa pule betoi Rau sari
doduru pa rane mumudi.
40 Ura sapu hiva nia sa Tamaqu koari doduru pu doṉo la koa sa Tuna
meke va hinokaria, si pude kaqu tagoa rini sa tinoa hola, meke kaqu
va toa pulei Rau si arini pa rane mumudi,” gua si Asa.
41 Meke pa totoso asa si podalae qumiqumi nia rina tie si Asa, sina
zama si Asa, “Arau tugo sa bereti sapu gore mae guana pa Maṉauru,”
gua.
42 Ke zama si arini, “Lopu e Zisu tu sia, sapu sa tuna e Zosepa? Nake
gilani nada mo sari na tiatamana. Ba na vegua ke zama nia tu Sa sapu
na gore mae guana pa Maṉauru si Asa?” gua.
43 Meke olaṉi Zisu si arini, “Mi lopu qumiqumi golomo Nau.
44 Loke tie si boka mae koa Rau, be lopu ta turaṉa mae si asa koasa
Tamaqu pu garunau, meke kaqu va toa pulea Rau si asa pa rane
mumudi.
45 Ta kubere koasa Kinubekubere tadi na poropita si guahe: ‘Kote
tava tumatumae beto koe Tamasa sari doduru tie,’ gua. Doduru pu
avosia sa Tamaqu meke tava tumatumae koa Sa si mae koa Rau.*
46 Loke tie si ele dogoro nia pa matana sa Tamaqu, ba telena mo Asa
sapu gorena mae gua koe Tamasa si ele dogoro sotia si Asa.
47 Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu va hinokara si ele tagoa
sa sa tinoa hola.
48 Arau tugo sa bereti sapu variva toa.
49 Sari tiatamamia pukerane si hena ia sa mana pa korapa qega, ba
mate tu si arini.
50 Ba sa bereti sapu gorena mae gua pa Maṉauru si votikaena, ke
asa sapu hena ia sa bereti asa si lopu kaqu mate.
51 Arau tugo sa bereti variva toa sapu gore mae guaqu pa Maṉauru.
Be hena ia ke tie sa bereti hie, si kaqu toa hola si asa. Sa bereti asa
si na masaqu, sapu vari poni nia Rau pude toa sa kasia popoa,” gua si
Asa.
52 Ke asa sa pinodalaena sa vinari bugori na vinari tokei tadirini.
“Vegua meke kaqu va henani gita sa tie hie sa masana?” gua si arini.
53 Meke olaṉa la i Zisu si arini, “Maqu tozi va hinokarani gamu, be
lopu hena ia gamu sa masana sa Tuna na Tie meke napoa sa eharana,
si lopu kaqu boka tagoa gamu sa tinoa.
54 Ke asa sapu hena ia sa masaqu meke napoa sa eharaqu si tagoa
sa sa tinoa hola, meke kaqu va turu pulea Rau si asa pa rane mumudi.
55 Ura sa masaqu si na ginani hinokara, meke sa eharaqu si na napo
hinokara.

* **6:45** Ais 54:13

56 Asa sapu hena ia sa masaqu meke napoa sa eharaqu, si toa koa
Rau si asa, meke Arau si toa koasa.
57 Gua sapu sa Tamaqu toana si garunau si Arau meke Arau si toaqu
koasa Tamaqu, ke asa sapu hena ia sa masaqu si kote toa gua koa Rau.
58 Asa tugo sa bereti sapu gore mae guana pa Maṉauru. Sari
tiatamamia si hena ia sa mana meke mate, ba asa sapu hena koasa
bereti hie si kote toa hola ninae rane," gua.
59 Zama ni Zisu saripu gua hire, sipu variva tumatumae pa sinaqoqi[d]
pa Kepaniami si Asa.

Sa Guguana sa Tinoa Hola

60 Sokudi ri Nana tie pu luli koa Sa si avosia sapu gua asa, meke
zama si arini, "Tasuna hola sa vina tumatumae asa. Esei kote boka va
hinokaria sia?"
61 Ba sipu va muloṉia e Zisu sapu qumiqumi nia ri Nana disaepeli
sa Nana zinama, si zama la koa rini si Asa, "Vegua, sea atu koa gamu
sa Qua zinama?
62 Vegua be dogoria gamu sage pulena sa Tuna na Tie pa Maṉauru,
vasina pu koana tatasana? Kote boka koa ṉiṉira si gamu?
63 Sa Maqomaqona mo e Tamasa si ponini gamu sa tinoa. Ba sa masa
si lopu boka ponini gamu sa tinoa. Sari na zinama pu zama atu ni Rau
koa gamu si na Maqomaqo meke na tinoa.
64 Gua ba kaiqa gamu si lopu va hinokara," gua si Asa. Na ele gilani
Nana tu Zisu pa pinodalaena hokara, sarini pu lopu va hinokara, meke
asa sapu kaqu qorana si Asa.
65 Meke zama pule la koa rini si Asa, "Gua asa, ke ele zamani gamu
Rau, sapu loke tie si boka mae koa Rau, si be lopu turaṉa mae nia sa
Tamaqu si asa."
66 Podalae pa totoso asa si taliri taloa dia sari sokudi ri Nana disaepeli
meke lopu luli pulea rini si Asa.
67 Ke nanasa la i Sa sari ka manege rua disaepeli, "Vegua, gamu ba
kote taloa mia tugo?" gua si Asa.
68 Meke olaṉa la ia Saimone Pita si Asa, "Baṉara, koe sei si kaqu la
gami? Sina Agoi mo tagoa sa zinama sapu ponini gami sa tinoa hola.*
69 Gami va hinokaria meke tumae nia sapu Agoi mo sa Nabulu
Hopemu te Tamasa."
70 Meke olaṉa se Zisu, "Nake ele vizata gamu tu Rau si gamu ka
manege rua, ba keke koa gamu si na tomate," gua si Asa.
71 E Ziudasi mo si gunia Sa, sa tuna e Saimone Isikarioti, sina asa mo
si keke ri ka manege rua disaepeli, sapu kaqu qorana se Zisu.

7

Zisu meke sari na Tasina

1 Mudina asa, si topue la koari na vasivasileana pa Qaleli se Zisu.
Lopu hiva la pa Ziudia si Asa, sina na kuhana nia rina koimata tadi na
tie Ziu si Asa, pude va matea gua.
2 Ba totoso tata kamo sa Inevaṉa Vina Balabaladi rina Ipi pa Qega,*

* **6:68** Mt 16:16; Mk 8:29; Lk 9:20 * **7:2** Liv 23:34; Diut 16:13

3 si zama la ia rina tasina koreo si Asa, “Mu la pa Ziudia pude di
dogori rini pu luligo sari na Mua tinavete variva magasadi saripu taveti
Goi.
4 Ura loke tie sapu hiva ta gilana valeana koari na tie si tavetavete
tome. Sina korapa taveti Goi saripu gua hire, ke mamu vata dogoro
pule nigo koasa kasia popoa!” gua si arini.
5 Teledia ri kasa tasina mo ba lopu hite va hinokaria si Asa.

6 Ke zama la i Zisu si arini, “Lopu ele kamo sa Qua totoso,* ba gamu
si ari mia totoso mo ninae rane.
7 Gamu si lopu boka ta kukitae koari na tie pa kasia popoa, ba Arau si
kukiti nau rini, sina helahelae vura ni Rau sari na dia tinavete kaleadi.
8 Mi la gamu koasa inevaṉa. Arau si lopu kaqu la pa inevaṉa sana,
sina lopu ele kamo sa Qua totoso,” gua si Asa.
9 Zama gua si Asa meke koa hola Nana tu pa Qaleli.

Somana se Zisu pa Inevaṉa

10 Ba pa mudi dia sapu taluarae la pa inevaṉa sari kasa tasina, si luli
mudi la se Zisu, ba lopu la vata gilana pa korapa kobi tie si Asa.
11 Meke hatahata ia rina koimata tadi na tie Ziu si Asa, koasa inevaṉa,
“Avei sa tie Asa?” nanasa gua si arini.

12 Meke vari zamazama golomo nia rina tinoni sa guguana Zisu.
Zama sari kaiqa, “Na tie leana si Asa,” gua. Ba ari kaiqa si zama,
“Lokari, lopu na tie leana si Asa, na turaṉa va sea i Sa sari na tie,”
varivarigue si arini.
13 Ba lopu zama vura sari na tie pa guguana Sa, sina matagutu ni
rini sari na koimata tadi na tie Ziu.
14 Meke pa vari korapana sa totoso inevaṉa* si tiqe la podalae variva
tumatumae koari na tie pa Zelepade se Zisu.
15 Totoso avosi rini sari Nana zinama, si magasa sisigiti sari na
koimata tadi na tie Ziu. Zama si arini, “Pavei na vagi sa tie hie sari
tinumatumae gua hire, ura na lopu hite sikuluna*?” gua si arini.

16 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Sari na vina tumatumae hire si
lopu Qua telequ, ba Tanisa tu pu garunu mae Nau.
17 Be keke tie si hiva tavetia sapu gua hiva nia Tamasa, si kote gilania
nana mo telena sari Qua vina tumatumae hire si be mae guadi koe
Tamasa, babe Qua mo telequ.
18 Sa tie pu zama pa nana ṉiniraṉira soti, si korapa hata ia sa si pude
tava lavata telena. Ba asa sapu hiva va lavatia si Asa sapu garununa
Sa, si hinokara, meke namu loke hite ari kinohakoha si koa koa Sa.
19 Vea, lopu poni gamu tu e Mosese sa Tinarae? Gua ba lopu keke
gamu kasa sara si va tabea sa Tinarae. Ba na vegua ke hiva va mate
Au tu gamu si Rau?” gua si Asa.

20 Meke olaṉa la ia rina kobi tinoni si Asa, “Tio, ta hilae tomate
kaleana si Goi, esei na hiva va matego?” gua si arini.

21 Meke olaṉa la se Zisu, “Keke tinavete variva magasana mo si
tavetia Rau, ba ele magasa nia mo gamu doduru.

---

* **7:6** Mi doṉo la koasa vinabakala pa Zn 2:4: * **7:14** Sa inevaṉa hie si ka zuapa rane. Mi tiro Liv 23:33-34: * **7:15** Lopu sikulu nia Sa si pude na Rabae.

22 Garunu gamu Mosese pude ta magu[d] sari na tumia koreo, ba lopu
e Mosese tavete kenua sia, ba sari na tiatamamia tu, gua asa ke hoke
ta magu sari na koburu koreo pa rane Sabati.*
23 Be lopu sea pa Tinarae te Mosese si pude magui pa rane Sabati
sari na koburu koreo, si vegua ke bugoro nau tu gamu, totoso salaṉia
Rau si keke tie pa rane Sabati?*
24 Mi lopu vari zutui pa tinoa vurana, ba mi viliviliti va toṉoto," gua
se Zisu.

Sa Karisito Beka Sia?

25 Meke vari nananasi guahe si kaiqa tie pa Zerusalema, "Lopu sa tie
tu sana sapu hiva va matea rina koimata?
26 Dotu, korapa zama pa vinarigara tinoni si Asa, ba loke tie si hite
zama nia keketoṉa koa Sa. Ke hokara gilana valeania tu rina koimata
sapu Asa beka sa Karisito?
27 Ba pana mae sa Karisito, si loke tie kaqu gilania sapu pavei mae
guana si Asa, ba sa tie hie si ele gilania nada mo gita doduru vasina
mae guana," gua si arini.
28 Meke sipu korapa variva tumatumae pa korapa Zelepade se Zisu,
si velavela va ululae si Asa, "Vegua, gilana valeania tugo gamu vasina
mae guaqu si Arau? Lopu mae pa Qua ṉiniraṉira soti si Rau, ba Asa
tu sapu garunau, si hinokara, ba lopu gilania gamu si Asa.
29 Arau si gilania Qua si Asa, sina koa Sa mo mae guaqu meke Asa
garunau si Arau," gua se Zisu.
30 Ke podekia rini pude tuqe vagia si Asa, ba loke tie hite tiqu la ia,
sina lopu ele kamo sa Nana totoso.*
31 Ba soku arini pa korapa kobi tie si va hinokaria si Asa. Ke zama
si arini, "Vegua, pana mae sa Karisito[d], si kote taveti tugo Sa sari na
tinavete variva magasadi sapu hola ni saripu taveti Sa tie hie?" gua si
arini.

Zama nia Zisu sa Nana Sinage pa Maṉauru

32 Meke avoso vagi rina Parese sari na tiṉitoṉa pu qumiqumi ni rina
tie koasa guguana e Zisu, ke garunu lani rina Parese[d] meke na ṉati
hiama[d] sari kaiqa tie kopu pude tuqe vagia se Zisu, gua.
33 Meke zama la i Zisu si arini, "Lopu kote koa va seunae koa gamu
si Rau, sina kote la Qua tu koa Sa pu garunau.
34 Meke kote hata Au gamu, ba lopu kote boka dogorau, sina lopu
kote boka la ia gamu sa vasina pu kote koa ia Rau," gua si Asa.
35 Meke vari zamai teledia sari na koimata[d] tadi na tie Ziu, "Pavei
si kote la gua Sa, ke lopu kote boka dogoria gita? Gina kote la gua
Nana koari na popoa tadi na tie Quriki[d] vasina pu koa sari kaiqa tie
Ziu turaṉada pude la variva tumatumae koari na tie Quriki?
36 Zama si Asa, sapu kote hata ia gita si Asa, ba lopu kaqu boka
dogoria, meke lopu kote boka la ia gita sa vasina pu kote koa ia Sa,
gua. Na sa sapu gunia Sa?" gua si arini.

Kolo Bukaha sapu Ponia Sa Tinoa

* **7:22** Liv 12:3; Zen 17:10 * **7:23** Zn 5:9 * **7:30** Mi doṉo la koasa vinabakala pa Zn 2:4:

37 Koasa rane vina betobeto sapu sa rane nomana hola tugo tanisa
inevaṉa, si turu se Zisu meke velavela va ululae guahe: “Asa sapu
memeha si mani mae napo koa Rau!*
38 Ura guahe sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: ‘Asa sapu va
hinokarau, si kaqu bukaha vura pa korapa bulona sa kolo tinoa.’”*
39 Sa maqomaqona sa Tamasa si gunia Zisu, sapu kaqu vagia rini pu
va hinokaria si Asa. Ba lopu ele ta poni koa rini sa Maqomaqo Hope
pa totoso asa, sina lopu ele tava lavata pa Maṉauru se Zisu.

Ta Paqaha Rua sa Vina Hinokara tadi Tie

40 Totoso avosia ri kaiqa tie sari Nana zinama si zama si arini,
“Hinokara asa tugo sa Poropita,” gua.
41 Zama si kaiqa, “Hinokara, Asa tugo sa Karisito,” Ba zama pule si
kaiqa, “Lopu kaqu vura mae pa Qaleli sa Karisito.
42 Ba zama sa Kinubekubere Hope, sapu sa Karisito si kote mae
gua pa tutina e Devita, meke kote podo si Asa pa Betilihema, koasa
vasileana te Devita,” gua si arini.*
43 Ke koasa guguana mo e Zisu, si ta paqaha rua sa kobi tinoni.
44 Kaiqa arini si hiva tuqe vagia si Asa, ba lopu keke arini hite taṉini
la ia si Asa.

Lopu Va Hinokaria rina Koimata tadi na tie Ziu se Zisu

45 Meke sipu pule la sari na tie kopu Zelepade, si nanasa la i rina
ṉati hiama na Parese si arini, “Na vegua ke lopu turaṉa mae nia gamu
si Asa?” gua.
46 Meke olaṉa sari na tie kopu, “Na lopu ele hite avosia gami si keke
tie sapu zama gua sa tie hie,” gua si arini.
47 Meke zama sari na Parese, “Ai gamu ba ele ta sekesekei tugo koa
Sa?
48 Vegua, gilania gamu sapu lopu keke rina koimata, babe gami na
Parese si va hinokaria si Asa?
49 Ba sari na kobi tinoni hire si lopu tumae nia rini sa tinarae te
Mosese, ke ta levei koe Tamasa si arini!” gua sari na Parese.
50 Ba se Nikodimasi sapu keke mo koari kasa Parese sapu la koe Zisu
pana boṉi, si zama la koa rini,*
51 “Pa tinarae te Mosese si lopu boka zutua gita si keke tie be lopu
ele avosia meke gilana pakia gita, sapu gua ele tavetia sa,” gua si asa.
52 Meke olaṉa la koasa si arini, “Vegua, agoi ba keke tie Qaleli tugo?
Hata ia pa Kinubekubere Hope, mamu gilania sapu namu loke poropita
hokara si kote vura mae gua pa Qaleli,” gua si arini.
53 [Meke hopeke pule la dia pa dia vasina sari doduru tie.

8

Sa Barikaleqe Barabaratana

1 Ba se Zisu si sage la Nana pa Toqere Olive.
2 Pana munumunu hokara pa koivugona, si pule la pa Zelepade si
Asa. Meke mae varigara koa Sa sari doduru tie, ke habotu si Asa,
meke podalae va tumatumae koa rini.

---

* **7:37** Liv 23:36 * **7:38** Izk 47:1; Zak 14:8 * **7:42** 2 Samuela 7:12; Mka 5:2 * **7:50** Zn 3:1-2

3 Meke turaṇa mae nia rina tie va tumatumae koasa Tinarae
te Mosese meke rina Parese, si keke barikaleqe sapu ta poho
barabaratana, meke va turua rini pa kenudia ri doduru tie.
4 Zama guahe koe Zisu si arini, “Titisa, ta poho pa binarabarata sa
barikaleqe hie.
5 Ke koasa Tinarae sapu ta poni nia gita koe Mosese, si kaqu ta gona
va mate patu si asa, ke sa gua si Goi?” gua si arini.*
6 Zama gunia rini se Zisu, pude di sekesekei nia, meke vata zutua
gana gua. Ba kokopo gore si Asa, meke kubekubere nia kakarutuna pa
pepeso.
7 Meke totoso nono la sari ninanasa si turu sage si Asa, meke zama
la koa rini, “Asa sapu loke nana sinea, si mani gona kekenu nia patu
si asa.”
8 Beto hoi si kokopo gore pule si Asa, meke kubekubere nana pa
pepeso.
9 Meke sipu avosia tugo rini sapu gua asa, si hopehopeke taluarae
beto sari doduru, podalae koari na tie koadi. Ke koa hola mo telena se
Zisu, meke sa barikaleqe si turu nana tugo vasina.
10 Meke turu sage pule se Zisu, meke zama la koa sa barikaleqe, “Tio
avei sarini? Loke tie si koa hola pude zutu igo?”
11 “Uve, loke tie, Baṇara,” olaṇa gua sa barikaleqe.
“Ego, leana, Arau ba lopu zutu igo tugo. Mu la mua tu, ba mu lopu
tavete va sea pule,” gua se Zisu.]*

Zisu sa Kalalasa Tanisa Kasia Popoa

12 Meke zama pule la koari na tinoni se Zisu, “Arau tugo sa kalalasa
tanisa kasia popoa. Asa sapu luli Au, si lopu kote ene pa hinuporo, ba
kote tagoa sa sa kalalasa sapu koa ia tinoa,” gua si Asa.*
13 Ke zama pule la koa Sa sari na Parese, “Agoi si korapa va sosode
pule nigo mo, ke lopu hinokara sa mua vina sosode,” gua si arini.*
14 Meke olaṇa se Zisu, “Hinokara tugo sapu va sosode pule Nau si
Rau, ba sapu gua zama nia Rau si hinokara, sina gilania Qua sa vasina
pu mae guaqu, meke sa vasina korapa la ia Rau. Ba gamu si lopu
gilania sa vasina pu mae guaqu, meke sa vasina pu kote la gua si Arau.
15 Gamu si varipitui pa hahanana tie mo, ba Arau si lopu pitua si
keke tie.
16 Ba be varipitui si Rau, si hinokara sa Qua vinaripitui, sina lopu
tavete ekea Rau si asa, ba sa Tamaqu sapu garunuqu Rau si somana
koa Rau.
17 Sa mia tinarae si zama guahe: Pana variva egoi si karua tie va
sosode, si hinokara tugo sapu zama nia rini.*
18 Va sosode pule Nau si Rau, meke sa Tamaqu sapu garunuqu Rau,
ba va sosode Au tugo,” gua si Asa.
19 “Avei sa Tamamu?” gunia rini si Asa.
Meke olaṇa la i Zisu, “Lopu gilanau gamu si Arau meke sa Tamaqu.
Be gilanau gamu si kote gilania mo gamu sa Tamaqu,” gua se Zisu.

---

* **8:5** Liv 20:10; Diut 22:22-24 * **8:11** Pa kaiqa kinubekubere si lopu koa sa kukuruna hie kaiqa pule si pa vinabetona Zone 21:24, kaiqa pule si pa Luke 21:38, pa keke kinubekubere pule si pa Zone 7:36: * **8:12** Mt 5:14; Zn 9:5 * **8:13** Zn 5:31 * **8:17** Diut 19:15

20 Zama ni Zisu sari na zinama arini, sipu variva tumatumae si Asa
pa Zelepade, tata koasa vasina pu ta veko sari na poata vinariponi. Ba
loke tie tuqe vagia si Asa, sina lopu ele kamo sa Nana totoso.

Lopu Boka La si Gamu pa Vasina Korapa La si Arau

21 Meke zama pule la i Zisu si arini, "Kote taloa si Rau meke kote
hatau gamu, meke kote mate pa mia sinea si gamu. Ke lopu kaqu boka
la ia gamu sa vasina sapu korapa la ia Rau," gua si Asa.
22 Meke vari zamai sari na koimata tadi na tie Ziu, "'Lopu kote boka
la ia gita sa vasina sapu korapa la ia Sa,' gua. Hokara kote va mate
pule nia Sia?" gua si arini.
23 Ba olaṉa se Zisu, "Gamu si mae gua panapeka, ba Arau si mae gua
panaulu. Gamu si mae mia pa kasia popoa, ba Arau si lopu mae guaqu
koasa kasia popoa.
24 Gua asa ke tozini gamu Rau sapu kote mate pa mia sinea si gamu.
Kaqu mate pa mia sinea si gamu, be lopu va hinokarau gamu sapu
'Arau, si Arau tugo,'" gua si Asa.
25 "Esei si Agoi?" gunia rini si Asa. Meke olaṉa se Zisu, "Ele tozini
gamu tu Rau tatasana.
26 Soku tiṉitoṉa si boka zutuni gamu Rau. Ba Asa sapu garunuqu
Rau si hinokara, meke sapu gua tozia Rau koasa kasia popoa, si gua
mo sapu avosi Rau koa Sa."
27 Ba lopu gilania rini sapu sa Tamana mo pa Maṉauru si zama gunia
Zisu koa rini.
28 Ke zama si Asa, "Pana ovulu sage nia gamu sa Tuna na Tie, si kote
tiqe gilania gamu sapu 'Arau tugo si Asa'. Meke kote gilania tugo gamu
sapu loketoṉa si tavetia Rau telequ, ba sapu va tumatumae Nau mo sa
Tamaqu si zama nia Rau.
29 Meke Asa sapu garunuqu si Arau, si koa somana koa Rau. Meke
lopu veko pani Au Sa sina taveti Rau doduru totoso gua sapu qetuni
Sa."
30 Sipu korapa zama Sa, si sokudi si va hinokaria si Asa.

Sari Koburu te Ebarahami

31 Ke zama la se Zisu koa rini pu va hinokara, "Be va tabei gamu sari
na Qua vina tumatumae, si na Qua disaepeli hinokara tugo si gamu.
32 Kote gilania gamu sa hinokara, meke sa hinokara, si kote vata
rupaha gamu si gamu," gua se Zisu.
33 Meke olaṉa la ia rini si Asa, "Na tuti gore mami koe Ebarahami si
gami, meke namu lopu hite ele tava pinausu koa ke tie si gami. Vea
meke boka zama nia goi sapu kote ta rupaha si gami?" gua.*
34 Meke olaṉa se Zisu, "Maqu tozi va hinokarani gamu, asa sapu
tavete va sea si na pinausu tana sinea tugo si asa.
35 Sina sa pinausu si lopu somanana koasa tatamana, ba sa tudia soti
tu si koa soto ninae raṉe.
36 Ke, be vata rupahigo sa Tuna, si kaqu ta rupaha hinokara si goi.
37 Gilana gamu Qua sapu na tuti gore mia koe Ebarahami si gamu.
Ba gamu si hiva va mate Au si Arau, sina lopu va hinokari gamu sari
na Qua vina tumatumae.
38 Tozi vura ni Rau, sapu gua va dogoro soti Nau sa Tamaqu, ba sapu
taveti gamu si gua tugo sapu tozini gamu sa tamamia," gua se Zisu.

* **8:33** Mt 3:9; Lk 3:8

39 Meke olaṉa si arini, “E Ebarahami mo sa tamamami.”
Ke zama se Zisu, “Be na tuna hinokara Ebarahami si gamu, si kote
taveti gamu sari na tinavete, gua pu taveti Ebarahami.
40 Ba gamu hiva va mate Au sina tozini gamu Rau sa hinokara gua
sapu avosia Rau koe Tamasa. Ba e Ebarahami si lopu hite evaṉia sapu
gua asa!
41 Gamu si tavetia mo gua sapu tavetia sa tamamia,” gua si Asa.
Ba toke la si arini koa Sa, “E Tamasa mo telena sa tamamami, meke
gami mo sari na tuna hinokara. Lopu pa molu siraṉa si podo si gami.”
42 Meke zama la koa rini se Zisu, “Be hinokara sapu e Tamasa tugo sa
tamamia gua, si kote tataru Nau gamu si Arau, sina koe Tamasa mae
guaqu si Rau, meke kamahire si somana koa koa gamu tani. Na lopu
mae pa Qua hiniva soti si Rau, ba Asa tu garunau.
43 Na vegua ke lopu bakala koa gamu sapu gua zama nia Rau? Ura
na koromia va avosi gamu sari na Qua zinama.
44 Gamu tugo sari na tuna sa tamamia sapu e Setani. Meke gamu
tugo si hiva luli sari na hiniva tanisa tamamia, sina na tie variva mate
si asa pa pinodalaena, meke namu lopu hite turu pa hinokara si asa,
sina loke nana zinama si hinokara. Totoso kokoha sa, si tavetia mo sa
sa nana hahanana soti, sina na tie kokohana si asa, meke na tamadia
ri doduru kinohakoha.
45 Ba sina tozia Rau sa hinokara, ke gua asa si lopu va hinokarau
gamu.
46 Ke esei koa gamu si boka va sosodea sapu sea si Rau? Be hinokara
sapu tozia Rau, si na vegua ke lopu va hinokarau tu gamu?
47 Asa sapu te Tamasa si avosi sari na zinama te Tamasa, ba gamu,
si lopu te Tamasa. Gua asa ke lopu boka avoso si gamu.”

Zisu meke Ebarahami

48 Meke olaṉia rini se Zisu, “Goto sapu tozia gami, na tie Sameria si
Agoi meke koa igo na tomate kaleana,” gua si arini.
49 Meke olaṉa se Zisu, “Lopu koa Au na tomate kaleana si Rau, ba va
lavatia Rau sa Tamasa, ba gamu tu si lopu va lavatau si Arau.
50 Arau lopu hata ia pude tava lavata si Arau; ba koa Nana tu si Asa
sapu hata ia, meke na tie varipitui si Asa.
51 Maqu tozi va hinokarani gamu, Asa sapu va tabei sari na Qua
zinama, si namu lopu kaqu dogoria sa minate,” gua se Zisu.
52 Ke olaṉa la ia rini si Asa, “Namu gilana valeania gami kamahire
sapu koa igo na tomate kaleana si Goi! E Ebarahami si ele mate meke
sari na poropita, ba zama si Goi, ‘Asa sapu va tabe Au, si namu lopu
kaqu mate,’ gua.
53 Se Ebarahami sa tamamami si ele mate tu. Ba vegua, arilaena hola
nia tu Goi si asa? Sari doduru poropita ba ele mate beto tugo. Ke, esei
tu guni pulenigo si Agoi?” gua si arini.
54 Meke olaṉa se Zisu, “Be guana va lavata pule Nau si Rau, si loke
laena sa Qua vina lavata asa. Ba sa Tamaqu tu sapu poza nia mia
Tamasa gamu, si Asa tu va lavatau si Arau.
55 Gamu lopu gilania si Asa, ba Arau si gilania si Asa. Be zama si
Rau, lopu gilania Rau si Asa gua, si kote na tie kokoha gugua mo gamu
si Rau. Ba Arau gilania si Asa, meke va tabei Rau sari Nana zinama.
56 Sa tamamia e Ebarahami si qetu nia sapu kote mae si Arau. Dogoro
va kenu ia meke qetu nia sa si asa.”

57 Ke zama la ia rini si Asa: “Lopu ele lima n̲avulu vuahenimu si Goi,
ba vegugua meke boka dogoria tu Goi se Ebarahami?” gua si arini.
58 Ke olan̲i Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: sipu lopu ele podo
se Ebarahami, Arau tugo si koa Qua,” gua se Zisu.
59 Pa totoso asa si pudiki vagi patu si arini, pude gona ia gana gua,
si rizu taloa meke lopu ta dogoro Nana pa Zelepade se Zisu.

9

Salan̲ia Zisu sa Tie Podo Behuna

1 Sipu korapa ene la se Zisu, si dogoria Sa si keke tie sapu podo
behuna. 2 Ke nanasia ri Nana disaepeli si Asa, “Titisa, esei si sea ke
podo behu sa tie sana? Nana sinea telena, ba sari na tiatamana?” gua
si arini.
3 Meke olan̲a la i Zisu si arini, “Lopu nana sinea, babe sari na sinea
tadi na tiatamana si behu nia sa, ba pude ta dogoro sa n̲ninirana̲ira te
Tamasa pa nana tinoa.
4 Sipu korapa rane sa popoa si mada taveti sari tinavete Tanisa pu
garunu mae Nau si Arau, sina korapa nono mae sa bon̲i, pana loke tie
si boka tavetavete.
5 Sipu korapa koa si Rau pa kasia popoa, si Arau tugo sa kalalasa
tanisa kasia popoa.”*
6 Sipu beto zama gua si Asa, si loro va bobosia Sa si keke vasi pepeso,
meke tita la nia Sa pa matana sa tie.
7 Meke tozi nia Sa sa tie behuna, “La mamu dalo pa Kopi Sailomi”,
gunia Sa. Sa ginuana sa pozapoza Sailomi si “ta garunu”. Ke la dalo
sa tie, meke tiqe dodogorae, ke pule nana.
8 Dogoria ri turan̲ana meke arini pu hoke dogoria tepatepana, meke
vari nanasi, “Lopu asa tu sa tie sapu hoke habotu tepatepa sia?”
9 Meke zama sari kaiqa tie, “Asa tugo,” gua. Ba kaiqa pule si zama,
“Lokari, lopu asa, na don̲odon̲o gugua mo asa.” Ba zama la telena sa
tie, “Arau mo si asa,” gua.
10 Ke nanasia rini si asa, “Vegugua meke boka dodogorae kamahire
si goi?” gua si arini.
11 Meke olan̲a la i sa si arini, “Keke tie pozana e Zisu, si loro va
bobosia Sa si keke vasi pepeso, meke tita la nia Sa pa mataqu, meke
zamau Sa pude la dalo pa kopi Sailomi. Ke la dalo si rau, meke
dodogorae,” gua si asa.
12 Meke nanasia rini, “Avei si Asa?” “Lopu gilania rau,” gua si asa.

Hataia rina Parese Guguana sa Sinalan̲ana sa Tie Behu

13 Meke turan̲a la nia rini koari na Parese sa tie sapu podo behuna
hie.
14 Na pa rane Sabati si loro va bobosia Zisu sa pepeso, meke salan̲ia
sa tie behuna.
15 Gua ke nanasa pule ia rina Parese sa tie, sapu vegugua zon̲azon̲a
tugo meke dodogorae si asa. Meke tozini sa si arini, “Va tita ni
pepeso bobosona Sa sari na mataqu, meke la dalo pa kolo, meke boka
dodogorae kamahire,” gua si asa.
16 Meke zama sari kaiqa rina Parese, “Lopu mae guana koe Tamasa
sa tie hie, sina lopu kopu nia Sa sa rane Sabati.”

* **9:5** Mt 5:14; Zn 8:12

Meke zama pule si kaiqa arini, “Ba sa tie sea lopu kote boka tavete tinavete variva magasadi gua asa.” Ke lopu boka variva egoi si arini.
17 Ke nanasa pulea pule rina Parese sa tie podo behuna, “Na sa guni nia goi sa tie sapu salaṉi sari matamu?”
Meke olaṉa sa tie, “Na poropita tugo si Asa.”
18 Ba lopu va hinokaria rina koimata tadi na tie Ziu, sapu behuna si asa, meke kamahire si dodogorae, ke tioki tu rini sari karu tiatamana,
19 meke nanasi rini, “Hie tugo sa tumia koreo sapu podo behuna? Vegugua meke boka dodogorae kamahire si asa?”
20 Meke olaṉa sari karu tiatamana, “Gilania mami sapu asa tugo sa tumami, sapu podo behuna;
21 ba lopu gilania gami gua meke boka dodogorae kamahire si asa, meke lopu gilania tugo gami sapu esei salaṉia si asa. Mu nanasia; na ele tie nomana si asa, boka tozini gamu mo sa telena!”
22 Zama gua sari na tiatamana, sina na matagutu ni rini sari na koimata tadi na tie Ziu, sina ele variva ego nia rini, sapu be keke tie si va hinokaria, sapu e Zisu si sa Karisito, si kaqu ta hitu palae pa sinaqoqi, gua.
23 Gua asa, ke zama mo sari karu tiatamana, “Ele tie nomana bisa, mi nanasia mo!” gua.
24 Meke tioko pule mae nia rini pa totoso vina rua sa tie sapu podo behuna, meke zama ia rini si asa, “Mamu zama va hinokara nia pa kenuna sa Tamasa! Gami si tumae nia sapu sa tie pu salaṉigo si na tie sea,” gua si arini.
25 Meke olaṉa sa tie, “Lopu gilania rau sapu na tie sea si Asa babe lokari. Ba keketoṉa mo si gilania rau, sapu visoroihe na behuqu si rau, ba kamahire si dodogorae,” gua si asa.
26 “Na sa si tavete nigo Sa? Vegugua meke salaṉi Sa sari matamu?” gunia rini si asa.
27 Meke olaṉa la i sa, “Nake ele tozini gamu tu rau, ba lopu hiva va avosau gamu. Ba vegua ke hiva avoso pulea tu gamu sia? Gina gamu ba hiva disaepeli tugo tanisa?” gua si asa.
28 Meke zama ṉoṉovalia rini si asa, “Agoi si na disaepeli tanisa tie sana, ba gami sina disaepeli tu te Mosese.
29 Gilania mami gami sapu zama soti koe Mosese sa Tamasa. Ba sa tie sana sapu e Zisu, si lopu hite gilania gami vasina mae guana,” gua si arini.
30 Meke olaṉa sa tie, “Variva magasa hola sapu gua asa! Sapu lopu hite gilania gamu vasina mae guana si Asa, ba ele salaṉi Sa sari mataqu!
31 Gilania nada gita sapu lopu avosi Tamasa sari na tie seadi, ba arini mo pu va lavatia meke taveti sari Nana hiniva si va avosi Sa.
32 Lopu hite ta avosae visoroihe, sapu ele va dodogorae ia ke tie, si keke tie sapu podo behuna.
33 Ego, be lopu maena koe Tamasa sa tie hie, si lopu kaqu boka tavetia Sa si keketoṉa,” gua si asa.
34 Meke olaṉia rini si asa, “Ta podomu pa sinea si goi, vea meke hiva va tumatumae tu koa gami si goi?” Meke hitu vura nia rini pa sinaqoqi si Asa.

Binehu pa Maqomaqo

35 Meke sipu avoso nia Zisu sapu hitu vura nia rini, gua, si la dogoria
Sa si asa, meke nanasia Sa, “Vegua, va hinokaria tugo goi sa Tuna na
Tie?”
36 Meke olaṉa sa tie, “Baṉara, esei si Asa, pude qu va hinokaria!”
37 Meke zama la koasa se Zisu, “Ele dogoria mo goi si Asa. Asa mo
sapu korapa zama atu koa goi kamahire.”
38 Meke hoqa todoṉo si asa pa kenuna Zisu meke vahesia sa, meke
zama, “Baṉara, va hinokara si rau.”
39 Meke zama se Zisu, “Na vinaripitui si mae nia Rau koasa kasia
popoa hie, pude madi dodogorae sari na tie behu, meke saripu
dodogoraedi si madi behu,” gua si Asa.
40 Meke kaiqa rina Parese saripu somana koa koa Sa vasina, si avosia
sapu gua asa, ke nanasia rini si Asa, “Hinokara sapu gami si behu guni
gami Goi, taga?”
41 Meke olaṉi Zisu sarini, “Be behu si gamu, si loke mia sinea, ba
sina dodogorae mia gua si gamu, ke korapa koa dia koa gamu sari mia
sinea,” gua se Zisu.

10

Sa Parabolona[d] sa Sepati meke sari Nana Sipi

1 Zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: Asa sapu lopu
nuquru gua pa sasadana sa bara, ba haele nuquru gua tu pa votiki
vasina, sina tie hikohiko meke na tie ṉoṉovala si asa.
2 Ba sa tie sapu nuquru gua pa sasadana sa bara, si na Sepati[d] tadi
na sipi si Asa.
3 Tukele vala nia sa tie kopu bara koa Sa sa sasada, meke avoso
gilania rina sipi sa mamalaiṉina. Tioki Sa pozadi saripu Nana soti,
meke turaṉa vura ni Sa si arini.
4 Meke sipu turaṉa vura betoi Sa saripu tanisa, si ene kekenu si Asa,
meke luli koa Sa sari na sipi, sina avoso gilania rini sa mamalaiṉina.
5 Sa votiki tie si lopu kaqu lulia rini, ba kote govete nia rini si asa,
sina lopu gilania rini sa mamalaiṉina.”
6 Tozi ni Zisu sa parabolo hie, ba lopu gilania rini na sa si korapa
zama nia Sa.

Zisu sa Sepati Leana

7 Gua asa ke zama pule se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu:
Arau tugo sa sasada tadi na sipi.
8 Ari doduru pu mae va kenue koa Rau, si na tie hikohiko, meke na
tie ṉoṉovala. Titioko si arini, ba lopu avoso gilani rina sipi.
9 Arau tugo sa sasada; asa sapu nuquru gua koa Rau si kaqu ta
harupu. Kote nuquru vura si asa, meke vagi gana ginani.
10 Ba sa tie hikohiko si mae pude hiko, huhuara, meke variva mate.
Ba Arau si mae pude boka vagia gamu sa tinoa sapu marilaena hola.
11 Arau tugo sa sepati leaqu, meke sa sepati leana si mate hobeni sari
Nana sipi. 12 Ba sa tie ta tabarana si lopu na sepati hinokara pu tagodi
sari na sipi, ke pana dogoria sa tie ta tabarana sapu mae si keke siki
pinomo si kote govete veko pania sa sa rovana sipi, ke kote garati sa
siki pinomo meke ta hurakatae si arini.
13 Govete taloa sa nabulu, sina na tie ta tabarana mo si asa, ke lopu
tataru ni sa sari na sipi.

14 Arau tugo sa sepati leaqu. Gilani Rau sari Qua sipi, meke sari Qua
sipi ba gilanau si Arau
15 gua mo sapu gilanau sa Tamaqu si Arau meke Arau gilania sa
Tamaqu, meke mate hobeni Arau sari Qua sipi.*
16 Ba koadia pule si kaiqa Qua sipi saripu lopu somanadi pa korapa
bara hie. Kaqu turaṉa maeni tugo Rau si arini. Kote avosia tugo rini
sa mamalaiṉiqu, meke kote ta varigarae mae tugo pa keke rovana si
arini, meke kote keke mo sa dia Sepati.
17 Tataru Nau sa Tamaqu si Arau, sina lopu ruritia Rau sa Qua tinoa
ba va malumia Rau pude tava mate, beto si vagi pule nia mo Rau si
asa.
18 Loke tie si vagi pania sa Qua tinoa ba va malumia Rau pa Qua
hiniva soti. Sina Arau mo lalae nia pude vala nia, meke vagi pule nia.
Gua asa sapu tozi Nau sa Tamaqu pude tavetia," gua se Zisu.
19 Koa gua koari na zinama arini, si vari paqaha pule sari na
binalabala tadi na tie.
20 Kaiqa arini si zama, "Na koa ia tomate kaleana si Asa, ke ilipuṉana
sa Nana binalabala! Pude vegua ke va avosia gamu Sia?" gua si arini.
21 Ba kaiqa arini si zama, "Na tie koa ia tomate kaleana si lopu boka
zama kekeṉoṉo gua asa. Vegua, boka va dodogorae tie behuna sa
tomate kaleana?" gua si arini.

Kilua rina Tie se Zisu

22 Pa totoso ibu si ta evaṉa sa vinarigara vina balabala pulena sa
vina madina sa Zelepade pa Zerusalema.
23 Meke enene Nana pa Zelepade, vasina pu ta pozae zokozokoroana[d]
te Solomone se Zisu.
24 Meke varigara mae koa Sa sari kaiqa koimata tadi na tie Ziu, meke
nanasia rini si Asa, "Ve seunae gua kaqu va nunala gami Goi si gami?
Mu tozi va hinokarani gami kamahire; Agoi tugo sa Karisito?" gua si
arini.
25 Meke olaṉa la i Zisu si arini, "Ele tozini gamu tu Rau, ba lopu va
hinokarau gamu. Sari na tinavete pu taveti Rau pa pozana sa Tamaqu,
si va sosode Au si Rau,
26 ba lopu va hinokarau gamu, sina lopu na Qua sipi si gamu.
27 Ba sari na Qua sipi si avoso gilania sa mamalaiṉiqu, meke Arau
ba gilani tugo si arini, ke luli Au rini si Arau.
28 Poni nia Rau koa rini sa tinoa hola, ke namu lopu kaqu tava kilasa
pa Heli si arini. Meke loke tie hokara kaqu zau vagi pa limaqu si arini.
29 Sa Tamaqu sapu poni Nau si arini si noma hola koari doduru,
meke loke tie si boka zau vagi pa limana Sa si arini.
30 Sa Tamaqu meke Arau si keke mo," gua se Zisu.
31 Ke pudiki pule nia patu rini si Asa pude gona ia gua.
32 Ba zama la i Zisu si arini, "Soku tinavete variva magasa Tanisa
Tamaqu si ele va dogoroni gamu Rau. Ba avei koa rini hire si kote ta
gona nia patu Rau?" gua si Asa.
33 Meke olaṉa si arini, "Lopu keke koari na tinavete leadi hire si hiva
gona nigo patu gami, ba paraparaṉa si Agoi! Sina na tie mo si Goi, ba
poza pule nigo na Tamasa!" gua si arini.*

---

* **10:15** Mt 11:27; Lk 10:22 * **10:33** Liv 24:16

34 Meke olaṉa la i Zisu si arini, “Sapu ta kubere koasa mia Tinarae soti si zama guahe: ‘Gamu tugo sari na tamasa!’ gua sa Tamasa.*
35 Gilania gita sapu sa Kinubekubere Hope si kaqu tava gorevura. Meke e Tamasa poza ni tamasa sari na tie, saripu va paleke ni inavoso Sa.
36 Ba vea si Asa sapu va madia sa Tamasa pude na Nana soti meke garunu la nia Sa pa kasia popoa? Na vegua ke zutu Au gamu sapu paraparaṉa si Arau gua, totoso zama si Arau, ‘Arau tugo sa Tuna Tamasa’ gua?
37 Ego, be lopu taveti Rau sari na tinavete pu hiva Nau sa Tamaqu pude taveti, si mi lopu va hinokarau.
38 Ba be taveti Rau si arini, meke be lopu va hinokarau tugo gamu, si mi va hinokari mo sari na Qua tinavete variva magasa, pude mi boka gilana valeania sapu koa koa Rau sa Tamaqu meke Arau si koa koa Sa,” gua si Asa.
39 Meke podekia rini pude tuqe pulea se Zisu, ba taluarae taloa Nana koa rini si Asa.
40 Meke taluarae se Zisu meke karovo pule la pa kali karovona sa Ovuku Zodani koasa vasina pu variva papitaiso kekenu se Zone.*
41 Meke soku tie si mae koa Sa. Meke zama si arini, “E Zone Papitaiso si lopu tavete tinavete variva magasadi, ba sapu gua zama ni sa koasa guguana sa tie hie si hinokara,” gua si arini.
42 Meke soku tie vasina si va hinokaria se Zisu.

11

Minate meke Tinoa Pule te Lazarasi

1 Keke tie pa Betani, sapu e Lazarasi pozana si moho. Betani si keke vasileana, vasina koa sari Mere e Mata karua tamatasi vineki.*
2 Asa se Mere sapu zoropo ni oela humaṉa lea sari nenena sa Baṉara, meke puha ni kaluna sa, na tasina sa se Lazarasi, sa tie mohona.*
3 Meke garunu la nia inavoso ri karua tamatasi se Zisu, meke zama, “Baṉara, sa Mua baere sapu tataru hola nia Goi si moho,” gua si arini.
4 Meke sipu avosia Zisu sapu gua asa, si zama si Asa, “Sa minoho hie si lopu kaqu kamo pa minate, ba ta evaṉa si hie pude tava lavata sa Tamasa, meke koasa ginugua asa si kote tava lavata tugo sa Tuna Tamasa,” gua se Zisu.
5 Tataru ni Zisu sari ka ṉeta tamatasi: ari Mata, Mere, meke se Lazarasi.
6 Ba totoso avoso nia Sa sapu moho se Lazarasi, si karua rane tu si koa hola Sa vasina.
7 Beto si tiqe zama la i Sa sari Nana disaepeli, “Aria, mada pule la pa Ziudia,” gua si Asa.
8 Meke olaṉa sari na disaepeli, “Titisa, lopu ele seunae hokara sapu hiva gona nigo patu rina tie pa vasina asa, ba na vegua ke hiva pule latu si Goi?” gua si arini.
9 Meke olaṉa se Zisu, “Vegua, lopu ka manege rua aoa tu si koa pa keke rane? Gua asa, ke be ene pana rane sa tie si lopu kaqu ta tubarae si asa, sina kalalasa sa popoa ke dodogorae si asa.

---

* **10:34** Sam 82:6 * **10:40** Zn 1:28 * **11:1** Lk 10:38-39 * **11:2** Zn 12:3

10 Ba be ene si asa pana boṉi si kote ta tubarae si asa, sina loke nana
kalalasa.”
11 Beto zama nia Zisu sapu guahe, si zama pule si Asa, “Sa nada baere
e Lazarasi si ele puta, ba kaqu la va vaṉunia Rau si asa,” gua se Zisu.
12 Meke olaṉa sari na disaepeli, “Baṉara, be puta mo si asa, si kote
magogoso nana mo,” gua si arini.
13 Ba sapu gunia Zisu si na ele mate tu se Lazarasi, ba arini balabala
ia si na puta nana mo si asa, gua.
14 Gua asa, ke tozi toṉoto ni mo Zisu, “Ele mate tu se Lazarasi,
15 ba pa ginua mia gamu si qetu nia Rau sapu lopu koa si Rau vasina,
pude boka va hinokara si gamu. Ego, aria mada la koasa kamahire,”
gua si Asa.
16 Ba zama la koari na disaepeli turaṉana se Tomasi sapu ta pozae
vivi, “Aria, gita doduru mada lulia sa Titisa, pude mada la mate
turaṉia!” gua si asa.

Zisu sa Tinuru Pule meke sa Tinoa

17 Sipu kamo se Zisu pa Betani, si tiqe gilania Sa, sapu ele koa ka
made ranena tu pa korapa lovu se Lazarasi.
18 Betani si tata ṉeta kilomita seuna gua pa Zerusalema.
19 Ke soku rina tie pa Ziudia si mae pude va manoti sari Mata e Mere
koasa minate tanisa tasidia.
20 Totoso avoso nia Mata sapu korapa mae se Zisu, si ene la tutuvia
sa si Asa, ba e Mere si koa hola pa vetu.
21 Meke zama la koe Zisu se Mata, “Baṉara, be guana koa Mua tani
si Goi, si lopu kote mate sa tasiqu!
22 Ba gilania qua, sapu kamahire ba kote ponigo Tamasa sapu gua
tepa ia Goi koa Sa.”
23 Meke zama la se Zisu, “Kote toa pule sa tasimu.”
24 Meke olaṉa se Mata, “Gilania qua sapu kote toa pule pa rane
mumudi si asa.”
25 Meke zama la koa sa se Zisu, “Arau tugo sa tinuru pule pa minate
meke sa tinoa. Asa sapu va hinokarau si na tie toana si asa, be vea ele
mate gua.
26 Meke asa sapu toana meke va hinokarau, si lopu kaqu mate si asa.
Va hinokaria goi sapu gua asa?” gua se Zisu.
27 Meke olaṉa se Mata, “Uve, baṉara! Va hinokaria rau sapu Agoi
tugo sa Karisito, sa Tuna Tamasa, gua sapu ele tozia sa Tamasa sapu
kaqu gore mae pa popoa pepeso,” gua si asa.

Kabo se Zisu

28 Sipu beto zama guahe se Mata, si pule si asa, meke tioko vata kale
ia sa se Mere sa tasina, meke tozi nia sa, “Koanana hoi sa Titisa, meke
nanasa nigo Sa,” gua si asa.
29 Totoso avosia tugo Mere sapu gua asa, si gasa turu meke la tutuvia
sa si Asa.
30 Na lopu ele kamo pa vasileana se Zisu, ba korapa koa Nana mo
vasina pu tutuvu nia e Mata.
31 Ego, sari na tie Ziu pu koa variva manoto koe Mere pa korapa vetu,
si vura lulia rini sipu dogoria rini bebeno vura taloa si asa. Balabala
ia rini sapu hokara korapa la pa lovu si asa, pude la kabo vasina, gua.

32 Meke sipu dogoria Mere se Zisu vasina pu koa Sa, si hoqa todoṉo
pa nenena Sa si asa, meke zama, “Baṉara, be guana koa Mua tani Goi,
si lopu kaqu mate sa tasiqu!” gua si asa.
33 Totoso dogoria Zisu kabona se Mere, meke sari doduru pu luli koa
sa, si siṉo maṉini na mamata sa bulona.
34 Meke nanasi Sa si arini, “Pavei veko nia gamu sa tinina e
Lazarasi?”
Meke olaṉa si arini, “Baṉara, mae mamu dogoria,” gua si arini.
35 Meke kabo se Zisu.
36 Vari zamai sari tie, “Dotu, gua tataru guni nia Sa se Lazarasi!” gua
si arini.
37 Meke zama sari kaiqa, “Na tie behuna ba va dodogorae ia mo Sa,
na vea lopu boka hukatia mo Sa se Lazarasi pude lopu mate be guana
koa Nana Sa?” gua si arini.

Tava Toa Pule se Lazarasi

38 Siṉo maṉini pule se Zisu meke la koasa lovu, sapu keke bae pu ta
tuku patu sadana.
39 Meke zama la koa rini se Zisu, “Topili pania sa patu.”
Zama la koa Sa se Mata, sa tasina sa tie matena, “Baṉara, kote
humaṉa hikare sia. Na ele ka made ranena tu koa pa lovu si asa!”
40 Ba olaṉa se Zisu, “Vegua, lopu tozi nigo tu Rau sapu kaqu dogoria
goi sa ṉiniraṉira te Tamasa be va hinokara si goi?” gua si Asa.
41 Ke va topili pania rini sa patu, meke doṉo sage la pa Maṉauru se
Zisu meke zama, “Zama leana si Rau koa Goi Tamaqu, sapu ele avosau
Goi.
42 Gilania Rau sapu hoke avosau Goi doduru totoso, ba sina koa gua
koari na tie hire, ke zama guahe si Rau, pude di va hinokaria sapu Agoi
garunau si Rau,” gua si Asa.
43 Sipu beto zama ni Sa saripu gua hire, si titioko va ululae si Asa,
“Lazarasi, vura mae!”
44 Meke vura mae gana si asa, ta hadei poko tana lovu sa doduru
tinina, meke gua tugo sa isumatana. Meke zamai Zisu si arini, “Mi
vagi pani sari poko lovu mamu va taloa ia.”

Kinuhana Pude Va Mate ia se Zisu

45 Meke sokudi rina tie Ziudia saripu somana mae pude va manotia
se Mere, si dogoria sapu gua tavetia Zisu, meke va hinokaria rini si
Asa.
46 Ba kaiqa arini si pule la tozia koari na Parese, gua sapu tavetia
Zisu.
47 Gua asa, ke tioko varigara ni ari na Parese na ṉati hiama, sari
doduru tie koasa puku tie varipitui tadi na tie Ziu[d], meke zama, “Na
sa si kaqu tavetia gita? Dotu sari na tinavete variva magasadi pu taveti
sa tie hie!
48 Be va malumia gita pude tavete gua asa si Asa, si kote lulia ri
doduru tie, meke kote mae sari tie Roma meke huaria sa nada Zelepade
meke sa nada butubutu,” gua si arini.
49 Ba keke koa rini sapu e Kaeapasi, sa ṉati hiama kenukenue koasa
vuaheni asa, si zama, “Duvili si gamu!
50 Lopu gilania tu gamu sapu leana hola, si pude keke tie mo mate
hobe ni sari doduru tie, hola nia si pude sa doduruna sa nada butubutu
si tava mate?”

51 Ba sa zinama sapu zama nia sa si lopu vura mae gua pa nana
binalabala soti, ba sina na n̲ati hiama kenukenue si asa koasa vuaheni
asa, ke korotae nia sa sapu e Zisu si kote mate hobe ni sari na tie Ziu.
52 Ba lopu tanisa butubutu Ziu eke mo, ba sari na koburu te Tamasa
sapu koa ta hurakatae lamae, pude varigara ni meke va keke i, gua.
53 Podalae pa rane asa si kuhana nia rina koimata tadi na tie Ziu se
Zisu pude va matea, gua.
54 Gua asa, ke lopu va vura pule nia si Asa koasa Nana inene pa
Ziudia, ba luaria Sa sa vasina asa, meke la Nana pa keke vasina tata
pa qega, pa keke vasileana sapu Iparemi pozana, meke koa turan̲i Sa
vasina sari Nana disaepeli.
55 Tata sa totoso Inevan̲a Pasova[d], ke taluarae koari na hopeke dia
vasidi sari na tie meke sage la pa Zerusalema, pude di la ta vulasa dia,
sipu lopu ele kamo sa inevan̲a, gua.
56 Hata ia rini se Zisu, meke vari nanasa nia rini si Asa, sipu mae pa
Zelepade si arini, "Na sa si balabala ia gamu? Gina lopu kaqu mae pa
inevan̲a si Asa?" gua si arini.
57 Ba ele tozi ni rina n̲ati hiama na Parese sari na tinoni sapu be
dogoria keke tie pae koa se Zisu si mani tozia, pude di la tuqe vagia
gana, gua.

12

Ta Lumu Nenena se Zisu pa Betani

1 Ka onomo rane koa meke kamo sa Inevan̲a Pasova, si la pa Betani
se Zisu, vasina koa se Lazarasi, sapu va toa pulea Sa pa minate.
2 Meke va namanama ponia ginani rini si Asa vasina, ke va tana se
Mata. E Lazarasi si keke koarini pu somana habotu koe Zisu pa tevolo.
3 Meke vagia Mere sa oela nadi viana sapu human̲a lea, padana keke
kukuru lita, sapu sage hola hinoluna, meke zoropo nia sa pa nenena
Zisu, meke n̲uzapa va popa nia kaluna sa, ke sa human̲a lea si tivusu
toa pa doduruna sa vetu.* 4 Ba keke ri kasa disaepeli te Zisu, sapu e
Ziudasi Isikarioti, sa tie sapu kote qoraqora nia si Asa, si zama,
5 "Sa oela human̲a lea hie si padana pude holuholu nia pa n̲eta
gogoto poata siliva,* meke poni koari na tie habahuala."
6 Zama gua mo si asa, ba lopu tataru ni sa saripu habahuala, sina
na tie hikohiko si asa. Asa tugo kopu nia sa vovoina poata, meke hoke
vagi golomo nana.
7 Ba zama se Zisu, "Vekoa tu, mani tavetia; pude na vina namana-
mana sa rane kote ta pomunae si Rau.
8 Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totoso, ba
Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu," gua se Zisu.*

Kuhana nia Rini Pude Va Matea se Lazarasi

9 Sipu avoso nia rina kobi tinoni sapu korapa koa pa Betani se Zisu,
gua si la vasina si arini. Lopu na e Zisu mo telena si hiva dogoria rini,
ba e Lazarasi tugo, sa tie sapu va toa pulea Zisu pa minate.
10 Gua asa ke kuhana nia rina n̲ati hiama si pude va matea gana tugo
se Lazarasi gua.

---

* **12:3** Lk 7:37-38 * **12:5** N̲eta gogoto siliva si soku hola poata padana sa tinabara pa keke tie pa keke vuaheni. * **12:8** Diut 15:11

11 Sina pa ginuana mo sa, si taluarae koa rini sari na tie Ziu, meke
va hinokaria rini se Zisu, gua.

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalema

12 Pa koivugona, si avoso nia sa kobi tinoni lavata pu mae koasa
Inevaṉa Pasova, sapu korapa mae pa Zerusalema se Zisu, gua.
13 Ke maho vagi lelaṉa huda pamu si arini, meke vura la tutuvia rini
si Asa, meke velavela guahe si arini:
"Hozana! Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṉara!
Mani mana nia Tamasa sa Baṉara Izireli!"*
14 Meke vagia Zisu si keke tuna doṉ'ki, meke koi ia Sa, gua tugo sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope, sapu guahe:
15 "Mu lopu matagutu, gamu na tinoni pa popoa Zaione!
Dotu, korapa mae sa mia Baṉara,
koi Nana pa keke tuna doṉ'ki," gua.*
16 Kekenu si lopu gilania ri Nana disaepeli sapu gua ta evaṉa, ba
sipu toa pule tu se Zisu pa minataqara, si tiqe gilania rini, sapu gua ta
zamae koasa Kinubekubere Hope hie, si tavete la nia mo rini koa Sa.
17 Sari na tie pu koa somanae koe Zisu, totoso tioko vura nia Sa pa
lovu meke va toa pulea se Lazarasi, si tozi vura nia sapu gua ta evaṉa.
18 Gua asa, ke keke kobi tinoni lavata si mae tutuvia se Zisu, sina
avoso nia rini sa tinavete variva magasana asa sapu tavetia Sa.
19 Meke vari zamai sari na Parese, "Dogoria gamu, ele lopu boka si
gita! Dotu, korapa lulia ri doduru tie pa kasia popoa si Asa," gua si
arini.

Hataia ri Kaiqa Tie Quriki se Zisu

20 Meke kaiqa rina tie Quriki si somana luli la pa Zerusalema pude
vahesi koasa totoso Inevaṉa Pasova.
21 Mae koe Pilipi si arini, na tie Betiseda pa popoa Qaleli si asa meke
zama, "Tio, hiva dogoria gami se Zisu," gua si arini.
22 Ke la tozi nia Pilipi se Aduru, meke keke gua la tozi nia ri kara se
Zisu.
23 Meke olaṉa la i Zisu sarini, "Ele kamo sa totoso kamahire pude
kaqu tava lavata sa Tuna na Tie.
24 Maqu tozi va hinokarani gamu: sa kiko huiti[d] si lopu kaqu boka
soku, be lopu mate meke nolo pa pepeso si asa, ba be mate tu sa si
kote soku kiko si vura hobe mae.
25 Asa sapu tataru nia sa nana tinoa, si kaqu siana nia sa si asa; ba
asa sapu lopu tataru nia sa nana tinoa pa pepeso, si kaqu tagoa sa si
asa pa tinoa hola.*
26 Asa sapu hiva nabulu Nau, si mani luli Au, pude vasina pu koa
Rau si kaqu koa tugo si asa; meke kaqu va lavatia sa Tamaqu sa tie pu
nabulu Nau si Rau.

Tozia Zisu sa Nana Minate

27 Kamahire si talotaṉa sisigiti sa buloqu, ke na sa si kaqu zama nia
Rau? Kaqu zama guahe si Rau, 'Tamaqu, Mu harupau pa totoso hie,'
gua? Lokari, Ba sapu mae nia Rau pa popoa pepeso, si pude kaqu koa
ta sigiti tugo.
28 Tamaqu, Mu va lavatia sa Pozamu!"

---

* **12:13** Sam 118:25-26 * **12:15** Zak 9:9 * **12:25** Mt 10:39, 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24, 17:33

Meke zama sa mamalaiṉi pa Maṉauru, “Ele va lavatia Rau si asa,
meke kaqu va lavata pulea tugo Rau!” gua si Asa.
29 Avosia sa puku tinoni sapu koa vasina sa mamalaiṉi, ke zama sari
kaiqa, “Na paka maṉauru mo,” gua. Ba ari kaiqa pule si zama, “Keke
mateana si zama koa Sa!” gua.
30 Ba olaṉa la i Zisu si arini, “Sa mamalaiṉi si pude tokani gamu,
lopu Arau.
31 Kamahire mo sa totoso sapu kaqu pitui Tamasa sari na tinoni pa
kasia popoa, meke kamahire tugo si kaqu ta hitu taloa se Setani, sa
baṉaradi rina tinoni pa kasia popoa.
32 Ba pana ta ovulu sage si Rau pa pepeso, si kaqu varigara mae ni
Rau, sari doduru tinoni.”
33 Sapu gunia Sa pa Nana zinama hie, si na Nana minate mo sapu
kaqu ta sigiti nia Sa pa korosi.
34 Ba olaṉa la koa Sa sa kobi tinoni lavata, “Sa nada Tinarae si tozia
sapu kaqu toa hola sa Karisito, gua. Ba vegua ke zama si Goi sapu sa
Tuna na Tie si kaqu ta ovulu sage gua? Esei tu sa Tuna na Tie hie?”
gua si arini.*
35 “Kaqu koa paki koa gamu sa kalalasa, ke mi ene pa kalalasa totoso
koa koa gamu si Asa, pude mi lopu koa pa huporo, sina asa sapu ene
pa huporo si lopu kaqu gilania sa sa vasina pu la ia sa.
36 Sipu koa koa gamu sa kalalasa, si mi va hinokaria si Asa, pude
kaqu na tie tanisa kalalasa si gamu,” gua se Zisu.

Lopu Va Hinokara sari na Tie Ziu

Sipu beto zama guahe si Asa, si taluarae taloa Nana meke tome pule
nia koa rini.
37 Sari doduru tinavete variva magasadi hire si taveti mo Sa pa
kenudia, ba lopu va hinokaria rini si Asa.
38 Ke sa zinama sapu zama nia sa poropita Aisea si gorevura, sapu
guahe:
“Baṉara, esei ele va hinokaria sa nada inavoso
meke koe sei ele tava dogoro sa limana e Zihova?”*
39 Gua asa ke lopu va hinokara si arini, sina e Aisea ba zama gua
tugo he:
40 “Ele va behui Tamasa sari matadi,
meke va nunali Sa sari dia binalabala;
pude sari matadi si lopu kaqu dodogorae
pude di lopu gilagilana pa dia binalabala,
pude di lopu kaqu kekere mae koa Rau si arini,
meke ta salaṉa koa Rau,” zama gua sa Tamasa.*
41 Zama nia Aisea sapu gua asa, sina dogoria sa sa vina lavata te Zisu,
ke zama nia sa sa guguana Sa.
42 Soku rina koimata tadi na tie Ziu si va hinokaria se Zisu, ba lopu
boka helahelae vura nia rini si Asa, sina koa gua koari na Parese, na
hako ta hitu vura dia pa sinaqoqi gua.
43 Na okoro tava lavata pa tie si arini, hola nia sa vina lavata te
Tamasa.

Ta Pitu pa Zinama te Zisu

---

* **12:34** Sam 110:4; Ais 9:7; Izk 37:25; Dan 7:14 * **12:38** Ais 53:1 * **12:40** Ais 6:10

44 Ba velavela va ululae se Zisu, “Asa sapu va hinokarau, si lopu Arau
mo si va hinokarau sa, ba Asa tugo sapu garunau.
45 Meke asa sapu dogorau, si dogoria tugo sa si Asa sapu garunau.
46 Mae guana kalalasa si Rau koasa kasia popoa, pude arini pu va
hinokarau, si lopu kaqu koa pa hinuporo.
47 Asa sapu avosia sa Qua zinama meke lopu lulia, si lopu kaqu pitua
Rau si asa. Ura sapu mae nia Rau si lopu pude pitua sa kasia popoa,
ba pude harupia tu.
48 Asa sapu etulau, meke lopu va hinokari sari Qua zinama, si koa
nana si keke sapu kaqu zutu ia si asa. Sari na zinama saripu zama ni
Rau si kaqu zutua si asa pa rane mumudi.
49 Hinokara si hie, sina lopu zama pa Qua ṉiniraṉira soti si Rau, ba
sa Tamaqu tu sapu garunau, si tozi Nau sapu gua zama ni Rau.
50 Meke gilania Rau sapu sa Nana zinama, si va maea sa tinoa hola,
sina sapu gua zama nia Rau, si gua mo sapu tozi Nau sa Tamaqu,” gua
se Zisu.

13

Ṉuzapi Zisu sari na Nenedi ri Disaepeli

1 Koasa rane sipu lopu ele kamo sa Inevaṉa Pasova, si ele gilania tu
Zisu sapu ele kamo sa totoso pude luaria Sa sa kasia popoa hie, meke
pule la koasa Tamana. Doduru totoso si tataru ni Sa sari Nana tie koasa
kasia popoa, meke lopu kokoi mo pa minate sa Nana tataru koa rini.
2 Pa korapana sa hinenahena veluvelu te Zisu koari Nana disaepeli,
si ele vekoa tu Setani sa binalabala pa bulona e Ziudasi Isikarioti, sa
tuna e Saimone Isikarioti, pude qora ia gana se Zisu, gua.
3 Ba ele gilania tu Zisu, sapu ele ponia sa Tamana pa limana sari
doduru ṉiniraṉira; meke ele gilania tugo Zisu sapu maena koe Tamasa
si Asa, meke kote pule la koe Tamasa.
4 Ke gasa turu si Asa, meke va gore vekoa Sa sa Nana poko hake ulue,
meke dokoho nia Sa si keke taoro pupuhana.
5 Meke voi nia kolo Sa si keke besini, meke podalae ṉuzapi Sa nenedi
sari na disaepeli, meke puha va popa ni Sa koasa taoro, sapu dokoho
nia Sa.
6 Sipu kamoa Sa se Saimone Pita, si zama se Pita, “Baṉara, kote
ṉuzapi mo Goi sari na nenequ?” gua si asa.
7 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Lopu gilania goi kamahire, gua sapu
korapa tavetia Rau, ba pana hola sari na tiṉitoṉa hire si kote gilania
goi,” gua se Zisu.
8 Meke zama se Pita, “Lokari! Lopu kaqu ṉuzapi Goi sari nenequ!”
Meke olaṉa se Zisu, “Be lopu ṉuzapi Rau sari nenemu, si lopu kaqu
na Qua disaepeli si goi,” gua si Asa.
9 Meke olaṉa pule la se Saimone Pita, “Baṉara, pude gua si lopu sari
nenequ mo, ba sari limaqu, na batuqu tugo!” gua si asa.
10 Meke zama la se Zisu, “Asa sapu ele huvena, si ele via mo, meke
lopu kaqu huve pule, ba sari na nenena si pada ta ṉuzapa. Gamu si
ele via, ba keke mo koa gamu si lopu via.”
11 Ele gilania tu Zisu si asa pu kote qorana, gua asa ke zama guahe
si Asa, “Keke mo koa gamu si lopu via,” gua.

12 Meke sipu beto ṉuzapi Zisu sari na nenedi, si va sage pulea Sa sa
Nana poko hake ulue, meke la habotu pule Nana pa tevolo si Asa. Meke
nanasi Sa si arini, “Vegua, gilania tugo gamu sapu gua tiqe tavetia Rau
koa gamu?” gua si Asa.*
13 “Poza Nau Titisa na Baṉara gamu, meke hinokara mia tugo, sina
gua tugo asa si Rau.
14 Ego, be Arau, sa mia Baṉara meke sa mia Titisa si ele ṉuzapi
sari nenemia, si ego, gamu ba mi tavete kekeṉoṉo gua tugo asa pa
varikorapa mia.
15 Ele va dogoroni gamu Rau sa Qua vina titila, gua asa ke mi tavete
lulia sapu gua taveteni gamu Rau.
16 Maqu tozi va hinokarani gamu: loke nabulu si ululu hola nia sa
nana palabatu, meke loke tie ta garununa si ululu hola nia si asa pu
garununa sa.*
17 Ego, kamahire si ele gilania gamu sa hinokara hie, ke kaqu ta
manae si gamu, be tavetia gamu sapu gua asa!
18 Ba lopu gamu doduru si guni gamu Rau, gilani Qua sarini pu ele
vizati Rau, ba pude tava gorevura sapu zama guahe pa Kinubekubere
Hope: ‘Sa tie sapu henahena turaṉae koa Rau si kukiti Nau sa si Rau,’
gua.*
19 Maqu tozi va kenueni gamu kamahire, sipu lopu ele ta evaṉa si
asa, meke be pana ta evaṉa sa, si kote va hinokaria gamu sapu Arau
si Arau tugo.
20 Maqu tozini gamu sa hinokara: asa sapu va kamoa si keke tie sapu
garunia Rau, si va kamo Au tugo sa si Arau, meke asa sapu va kamo
Au, si va kamo ia tugo sa si Asa pu garunau si Rau,” gua se Zisu.*

Tozia Zisu sapu Kaqu Ta Qorae si Asa
(Matiu 26:20-25; Maka 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Sipu beto zama nia Zisu sapu gua asa, si ta duaṉa hola sa bulona,
ke zama si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu: keke koa gamu si kote
qora Nau si Arau,” gua si Asa.
22 Ke vari doṉoi sari na disaepeli, meke pupuhu beto nia dia sapu
esei si gunia Sa.
23 Ba keke ri kasa disaepeli sapu tataru hola nia Zisu, si habotu kapae
naṉa koa Sa.
24 Ke sipua Pita si asa meke zama, “Nanasia ko, esei si gunia Sa?”
25 Ke rizu tata valeana la koe Zisu sa disaepeli asa meke nanasa,
“Baṉara esei si gunia Goi?” gua si asa.
26 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Kote poṉa ia Rau sa bereti, meke
ponia koasa tie asa.” Ke hena ia Sa si keke kali bereti, meke poṉa ia
Sa, meke vala nia Sa koe Ziudasi, sa tuna e Saimone Isikarioti.
27 Sipu hena tugo Ziudasi sa bereti, si nuquria mo Setani, ke zama la
ia Zisu si asa, “Ego, ture tavetia tu sapu hiva nia goi!” gua si Asa.
28 Ba lopu keke koari kasa pa tevolo si hite gilania, sapu gua zama
nia Zisu koa sa.
29 E Ziudasi sina tie kopu poata, ke balabala ia rina disaepeli sapu
gina tozi nia Zisu si asa, pude la holui kaiqa toṉa, sapu hiva ni rini
pude tanisa inevaṉa, babe poni sari na tie habahuala, gua.

---

* **13:12** Lk 22:27 * **13:16** Mt 10:24; Lk 6:40; Zn 15:20 * **13:18** Sam 41:9 * **13:20** Mt 10:40; Mk 9:37; Lk 9:48, 10:16

30 Sipu hena ia Ziudasi sa bereti si vura taloa si asa, na ele boṉi sa
totoso asa.

Sa Tinarae Vaqurana

31 Sipu ele taloa tu se Ziudasi si zama se Zisu, “Kamahire si tava
lavata sa Tuna na Tie meke sa Tamasa si tava lavata koa Sa.
32 Meke be tava lavata sa Tamasa koasa Tuna, si kote va lavatia sa
Tamasa sa Tuna meke kote tuturei va lavatia Sa.
33 Kasa tuqu, lopu kaqu koa va seunae koa gamu si Rau. Kote hatau
gamu si Rau, ba maqu tozini gamu kamahire gua sapu tozia Rau koari
na koimata tadi na tie Ziu, sapu guahe: ‘Lopu kaqu boka la ia gamu sa
vasina pu korapa la ia gua Rau.’*
34 Ke kamahire si ponini gamu Rau si keke tinarae vaqurana: Mi
koa varitatarue, gua tugo sapu tataru guni gamu Rau, si mi koa vari
tatarue gua tugo asa.*
35 Be guana koa vari tatarue si gamu, si kote gilania ri doduru tie,
sapu gamu sina Qua disaepeli.”

Tozia Zisu sapu Kote Oso nia Pita
(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Meke nanasa la ia Pita si Asa, “Baṉara, pavei si korapa la Goi?”
Meke olaṉa se Zisu, “Kamahire si lopu kaqu boka luli Au goi vasina
sapu korapa la ia Rau, ba koari na rane pu mae kote boka luli mae Au
goi,” gua se Zisu.
37 Meke nanasa pule se Pita, “Baṉara, na vegua ke lopu kaqu boka
luli Go tu rau kamahire? Na ele va namanama mo si rau, pude mate
nigo,” gua si asa.
38 Meke olaṉa se Zisu, “Vegua, hinokara sapu va namanama valeana
si goi, pude mate Nau? Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu ele kabo
sa kokorako si kaqu oso Nau goi ka ṉeta totoso.

14

Zisu sa Siraṉa La Gua Koasa Tamana

1 Meke mi koa kuliusu, mi raṉea sa Tamasa, mamu raṉe Au tugo si
Arau.
2 Pa korapa vetu tanisa Tamaqu si sokudi sari na vasidi kokoana.
Be lopu gua, si lopu kaqu tozini gamu tu Rau. Arau si la pude va
namanama vekoa si keke vasina pude tamugamu.
3 Meke pana la va namanama vekoa Rau si keke vasina pude
tamugamu, si kote pule mae si Rau meke vagi gamu, pude vasina pu
koa si Rau kote koa tugo si gamu.
4 Gilania mia mo gamu sa siraṉa sapu la gua koasa vasina pu la ia
Rau,” gua se Zisu.
5 Meke zama la koa Sa se Tomasi, “Baṉara, lopu gilania gami sa
vasina sapu korapa la ia gua Goi, ke vegua meke boka gilania gami sa
siraṉa sapu la gua vasina?” gua si asa.
6 Meke olaṉa se Zisu, “Arau tugo sa siraṉa, sa hinokara meke sa
tinoa. Loke tie si boka la koasa Tamaqu, ba koa Arau mo.

---

* **13:33** Zn 7:34 * **13:34** Zn 15:12,17; 1 Zn 3:23; 2 Zn 5

7 Be gilana va hinokara Au gamu si Arau si kote ele gilania mia tugo
gamu sa Tamaqu, meke podalae kamahire si gilania gamu si Asa, meke
ele dogoria mia tugo gamu si Asa," gua se Zisu.
8 Meke zama la koa Sa se Pilipi, "Baṉara, Mu va dogoroni gami sa
Tamamu. Asa mo si hiva nia gami," gua si asa.
9 Meke olaṉa se Zisu, "Ele koa va seunae koa gamu si Rau, ba lopu
gilanau tu goi ta Pilipi? Asa sapu ele dogorau, si ele dogoria tugo sa
sa Tamaqu. Na vegua ke zama gua tu si goi, 'Mu va dogoroni gami sa
Tamamu,' gua.
10 Lopu va hinokaria tu goi Pilipi, sapu Arau si koa koasa Tamaqu
meke sa Tamaqu si koa koa Rau? Sari na zinama saripu zama atu ni
Rau si lopu mae guadi koa Rau mo, ba sa Tamaqu tu sapu koa koa Rau.
Asa tu taveti sari Nana tinavete.
11 Mi va hinokara Au totoso zama si Arau, sapu Arau si koa koasa
Tamaqu meke sa Tamaqu si koa koa Rau. Be lopu gua, si mi va hinokari
sari na vina sosode, koari na tinavete variva magasa.
12 Maqu tozi va hinokarani gamu: asa sapu va hinokarau, si kaqu
taveti sa saripu gua taveti Rau. Uve, kaqu taveti sa sari na tinavete pu
noma hola ni saripu taveti Rau, sina korapa la gua Qua koasa Tamaqu
si Rau.
13 Meke kote tavete vatuni Rau, gua saripu tepai gamu pa korapa
Pozaqu, pude sa vina lavatana sa Tamasa si kaqu ta dogoro koasa Tuna.
14 Be tepa ia gamu si keketoṉa pa korapa Pozaqu Rau, si kote tavete
ponini gamu Rau si asa.

Sa Vina Tatarana sa Maqomaqo Hope

15 Be tataru Nau gamu, si kote va tabei gamu sari na Qua tinarae.
16 Meke kote tepa ia Rau sa Tamaqu, meke kote poni gamu Sa si keke
'Tie Varitokae pa Binalabala', sapu kote koa koa gamu ninae rane ka
rane.
17 Asa sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara. Sa kasia popoa
lopu boka vagia si Asa, sina lopu dogoria rini meke lopu gilania rini,
ba gamu si gilania mia si Asa, sina korapa koa turaṉa gamu Sa, meke
kote koa pa korapa mia gamu si Asa.
18 Pana taloa Rau, si lopu kaqu va eapa gamu Rau, ba kaqu pule mae
si Rau koa gamu.
19 Lopu seunae meke lopu kote dogorau sa kasia popoa si Rau. Ba
gamu si kote dogorau, sina toa si Rau, ke kaqu toa tugo si gamu.
20 Meke koasa rane asa, si kaqu tiqe gilania gamu sapu koa koasa
Tamaqu si Rau, meke gamu si koa koa Rau, gua tugo sapu koa koa
gamu si Rau.
21 Asa sapu tagoi sari na Qua tinarae meke va tabei si arini, si tataru
nau sa si Rau. Asa sapu tataru Nau, si kaqu ta tatarue koa sa Tamaqu,
meke kaqu tataru nia tugo Rau si asa, meke kote vata dogoro pule Nau
si Rau koasa."
22 Meke zama la koasa se Ziudasi, (lopu e Ziudasi Isikarioti) "Baṉara,
vegua ke koa gami mo kote vata dogoro pule nigo si Goi, meke lopu
koari na tiena sa kasia popoa?" gua si asa.
23 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, "Asa sapu tataru Nau, si kote va tabei
sari na Qua vina tumatumae. Kote tataru nia sa Tamaqu si asa, meke
sa Tamaqu meke Arau si kote mae koa koa sa.

24 Asa sapu lopu tataru Nau, si lopu va tabei sari na Qua vina
tumatumae. Sari na vina tumatumae pu avosi gamu koa Rau, si lopu
Qua telequ, ba mae guadi tu koasa Tamaqu pu garunau.
25 Doduru zinama hire si zama ni Rau, sipu korapa koa koa gamu si
Rau.
26 Ba sa Tie Varitokae pa Binalabala tu, sapu sa Maqomaqo Hope,
sapu kaqu garunu mae nia sa Tamaqu pa Pozaqu, si kaqu va
tumatumaeni gamu sari doduru tiṉitoṉa, meke kote va balabalani
gamu sari doduru gua pu ele tozini gamu Rau.
27 Sa binule si vekoa Rau koa gamu; Qua binule soti si ponini gamu
Rau. Lopu gugua sa binule sapu variponi nia sa kasia popoa si vatuni
gamu Rau. Mi lopu koa kuliusu na matagutu.
28 Ele avosia mia sapu zama nia Rau, kote taloa si Rau, meke sapu
kote pule mae si Rau koa gamu. Be tataru va hinokara Nau gamu, si
kote qetu nia gamu sapu korapa la koasa Tamaqu si Rau, sina Asa tu
si noma hola Nau si Rau.
29 Tozi kenuni gamu Rau si hie kamahire, sipu lopu ele ta evaṉa si
asa, pude pana ta evaṉa sa, si kote va hinokarau gamu.
30 Zama va papaka atu mo si Rau koa gamu, sina sa baṉarana* sa
kasia popoa si korapa mae, ba lopu ṉiṉira hola Nau sa si Rau.
31 Ba kaqu tumae nia sa kasia popoa sapu tataru nia Rau sa Tamaqu,
meke Arau tavetia gua puta tugo sapu garunu Nau sa Tamaqu pude
tavetia.
Aria! Mada taluarae koasa vasina hie," gua se Zisu.

15

Zisu sa Huda Vaeni Hinokara

1 "Arau tugo sa ṉati vaeni hinokara, meke sa Tamaqu si na tie uma.
2 Sari doduru lelaṉaqu Rau saripu loke vuadi si koku pani Sa, ba sari
doduru lelaṉa saripu vua valeana si vale ni Sa pude di vua katakata.
3 Gamu si ele via, koa gua koari na zinama sapu ponini gamu Rau.
4 Mi koa soto koa Rau, meke kote koa soto koa gamu si Rau. Loke
lelaṉa si boka vua eke telena, be lopu soto si asa koasa ṉati vaeni. Gua
puta tugo asa, gamu si lopu boka vua be lopu koa soto koa Rau.
5 Arau tugo sa ṉati vaeni, meke gamu tugo sari na lelaṉa. Asa sapu
koa soto koa Rau, meke Arau si koa koa sa, si kote vua katakata, ura
loketoṉa hokara si kote boka tavetia gamu, be lopu koa soto koa Rau si
gamu. 6 Ba asa sapu lopu koa soto koa Rau si gua tugo sa lelaṉa sapu
ta koku palae, meke mate harahara. Meke sari na lelaṉa gua hire si ta
varigarae meke ta okie la pa korapa nika vasina ta sulu si arini.
7 Be koa soto koa Rau si gamu, meke koa koa gamu sari na Qua
zinama, si mi tepa ia sapu gua hiva nia gamu, meke kote vagia gamu
si asa.
8 Sa vina lavatana sa Tamasa si ta dogoro pana vua va sokusoku si
gamu, meke pa siraṉa asa si kote ta dogoro sapu na Qua disaepeli si
gamu.
9 Gua sapu tataru Nau sa Tamaqu, si tataru guni gamu tugo Rau si
gamu; ke mi koa soto pa korapa Qua tataru.

---

* **14:30** Sa baṉarana sa kasia popoa hie sapu gunia e Zisu si Setani.

10 Be va tabei gamu sari na Qua tinarae, si kaqu koa soto pa korapa
Qua tataru si gamu, gua sapu va tabei Rau sari na tinarae tanisa
Tamaqu meke koa soto pa korapa Nana tataru si Arau.
11 Tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude kaqu koa koa gamu sa
Qua qinetuqetu, meke pude boka tava gorevura sa mia qinetuqetu.
12 Hie sa Qua tinarae: mi koa varitatarue, gua tugo sapu tataru gunini
gamu Rau.*
13 Loke tataru si noma hola nia sapu pude mate hobei keke tie sari
nana baere.
14 Gamu si na Qua baere, be taveti gamu saripu gua tozini gamu Rau.
15 Lopu poza puleni gamu nabulu Rau si gamu, sina sa nabulu si
lopu gilania sapu gua tavetia sa nana palabatu. Ba Arau si pozani
gamu na Qua baere si gamu, sina doduru tin̲itoṉa saripu avosi Rau
koasa Tamaqu, si ele tozi betoni gamu tu Rau.
16 Gamu lopu vizatau, ba Arau tu vizata gamu si gamu, meke garunu
gamu Rau, pude mi la vua va sokusoku ni sari vua pu koa hola ninae
rane. Meke kote ponini gamu sa Tamaqu, gua saripu tepai gamu pa
korapa pozaqu Rau.
17 Hie sa Qua tinarae koa gamu: mi koa varitatarue.

Sa Kinukiti Tadi na Tiena sa Kasia Popoa

18 Be kukitini gamu rina tiena sa kasia popoa, si mi balabala ia sapu
Arau si ele kukiti kenu Nau rini.
19 Be na tie tana kasia popoa si gamu, si kote tataruni gamu sa kasia
popoa si gamu, sina tanisa si gamu. Ba lopu tanisa kasia popoa si
gamu, sina ele vizata vurani gamu Rau koasa kasia popoa. Gua asa ke
kukitini gamu sa kasia popoa si gamu.
20 Ba mi balabala ia sapu gua tozini gamu Rau, sapu loke pinausu
si ululu hola nia sa nana palabatu. Be ṉoṉovalau rini si Arau, si
kote ṉoṉovala gamu tugo rini. Ba be va tabei rini sari na Qua vina
tumatumae, si kote va tabei tugo rini sari na mia vina tumatumae.*
21 Kote tavete atu ni rini koa gamu sari doduru pu gua hire, sina
Taqarau si gamu, ura lopu gilania rini si Asa pu garunau si Rau.
22 Be guana lopu mae tozi ni Rau si arini si lopu kaqu gilania rini sa
dia sinea. Ba kamahire si loke dia zinama sekesekei pude boka tomei
sari na dia sinea.
23 Ura asa sapu kukiti Nau, si kukiti nia tugo sa sa Tamaqu.
24 Be lopu taveti Rau koa rini sari na tin̲itoṉa saripu lopu hite taveti
rina tie, si lopu kaqu gilania rini sa dia sinea. Ba kamahire si ele
dogori rini saripu gua ele taveti Rau, ba kukiti Nau rini si Arau meke
sa Tamaqu.
25 Ba asa si pude tava gorevura sapu gua ta kubere pa dia Tinarae,
sapu guahe: ‘Loke dia ginugua hokara si arini pude kukiti Nau,’ gua.*
26 Pana mae sa ‘Tie Varitokae pa Binalabala’ sapu kote garunu mae
nia Rau koa gamu, sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara si kote
helahelae vura Nau Sa si Arau. Asa tugo pu maena gua koasa Tamaqu.
27 Meke gamu ba kote helahelae vura Nau tugo koari na tie, sina ele
koa somanae koa Rau si gamu pa pinodalaena sa Qua tinavete.

---

* **15:12** Zn 13:34, 15:17; 1 Zn 3:23; 2 Zn 5 * **15:20** Mt 10:24; Lk 6:40; Zn 13:16 * **15:25** Sam 35:19, 69:4

16

1 Ele tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude lopu kote taluarae si
gamu koasa mia rinaṉeraṉe.
2 Kaqu hitu vurani gamu rini si gamu pa dia sinaqoqi[d]. Na korapa
mae sa totoso, sapu kote va mate gamu rini, meke kote balabala ia rini
sapu tavete va leana la si arini koasa Tamasa, gua.
3 Kote evaṉi rini koa gamu saripu gua hire, sina lopu gilanau rini si
Arau meke sa Tamaqu.
4 Ba ele tozini gamu tu Rau saripu gua hire, pude pana kamo sa totoso
si kote balabala ia gamu sapu ele va balau gamu tu Arau si gamu.

Sa Tinavete Tanisa Maqomaqo Hope

Lopu tozini gamu Rau tatasana sina korapa koa turaṉa gamu mo
Arau.
5 Ba kamahire si korapa la Qua tu koasa Tamaqu pu garunu mae
Nau. Ba loke tie koa gamu si hite nanasau, ‘Pavei la si Goi?’ gua.
6 Sina tozini gamu Rau kamahire, ke tiqe talotaṉa sari bulomia.
7 Ba Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu pa mia lineana gamu kaqu
taloa tugo si Rau. Ura be lopu taloa Rau, si lopu kaqu mae sa Tie
Varitokae pa Binalabala koa gamu. Ba pana taloa si Rau, si kote tiqe
garunu mae nia Rau koa gamu si Asa.
8 Meke pana mae Sa, si kote va gilana ni Sa sapu na tie sea si arini
meke lopu na tie toṉoto si arini meke kote kamo pa vinaripitui.
9 Sea nia rini sa guguana sa sinea, sina lopu va hinokarau rini si
Arau.
10 Sea nia rini sa tinoṉoto, sina korapa la koa sa Tamaqu si Rau,*
meke lopu kaqu dogoro pule Au gamu.
11 Sea nia rini sa vinaripitui, sina se Setani sa baṉarana sa kasia
popoa hie si ele ta pitu pude tava kilasa pa Heli.*
12 Sokudi pule si hiva tozini gamu Rau, ba lopu kaqu boka avoso va
nonoga i gamu kamahire.
13 Ba pana kamo tu sa Maqomaqo Hope sapu tozia sa hinokara, si
kaqu va bakalia Sa koa gamu meke turaṉa lani gamu koari doduru
hinokara. Lopu kote zama nia Sa sa Nana ṉiniraṉira soti, ba kote
zama nia mo Sa sapu avosia Sa, meke tozini gamu saripu korapa mae
pa kenumia.
14 Kote va lavatau Sa si Rau, sina kote tozi mo Sa koa gamu sapu vagi
sa pa guguaqu Rau.
15 Sari doduru guguana sa Tamaqu si Taqarau tugo, gua asa ke sa
Maqomaqo Hope si kote vagi sari doduru pa guguaqu Rau meke vata
gilana ni koa gamu.

Tinalotaṉa si Kote Ta Ilirae na Qinetuqetu

16 Lopu seunae meke lopu kote dogorau gamu si Arau, ba lopu kaqu
seunae, meke kote dogoro pule Au mo gamu si Arau.”
17 Meke vari nanasa pulei teledia sari kaiqa ri Nana disaepeli, “Na sa
si gunia Sa totoso zama si Asa ‘Lopu seunae meke lopu kaqu dogoria
gita si Asa, ba lopu kaqu seunae meke kote dogoro pulea gita si Asa,’
gua, meke zama gua tugo he si Asa, ‘Sina korapa la koa Sa Tamaqu si
Arau,’ gua pule.

---

* **16:10** Sina be sea si Rau si lopu kaqu boka la koasa Tamaqu si Rau. * **16:11** Zn 12:31, 14:30

18 Na sa sapu ‘Lopu seunae’ gunia Sa? Lopu gilania gita sapu zama
nia Sa!” gua si arini.
19 Gilania tu Zisu sapu odi hiva nanasia rini si Asa, ke zama la koa
rini si Asa, “Lopu seunae meke lopu kote dogorau gamu si Arau, ba
lopu kote seunae pule meke kote dogoro pule Au gamu si Arau. Gua
asa sapu vari nanasa pule nia gamu telemia?
20 Ba maqu tozi va hinokarani gamu, kote kabo na talotaṉa si gamu,
ba sari na tiena sa kasia popoa si kote qetuqetu dia. Kote talotaṉa si
gamu, ba sari na mia tinalotaṉa si kote ta ilirae na qinetuqetu.
21 Pana tata sa nana totoso sa barikaleqe, si balabala mamata si asa,
sina korapa kamo mae mo sa nana totoso ta sigiti. Ba sipu ele podo sa
haha, si muliṉi nia sa sa nana tinasigiti, sina qetu nia sa sapu ele podo
vura mae koasa kasia popoa si keke haha.
22 Gua tugo asa sapu ta evaṉa koa gamu kamahire. Balabala mamata
si gamu, ba kote dogoro pule gamu mo Rau, meke kote qetuqetu hola
sari bulomia, meke loke tie hokara kote boka vagi pania pa korapa
bulomia.
23 Meke pa rane asa, si lopu kote nanasa Nau keketoṉa gamu si Arau.
Ba maqu tozi va hinokarani gamu sapu kote ponini gamu sa Tamaqu
gua sapu tepa ia gamu pa pozaqu Rau.
24 Kamoa kamahire si lopu hite tepa ia gamu si keketoṉa pa pozaqu
Rau. Mi tepa meke kaqu poni gamu sa Tamasa, meke kote gorevura
valeana sa mia qinetuqetu.

Mataqara Hola nia Sa sa Kasia Popoa

25 Ele vivineini gamu tu Arau sari na tiṉitoṉa hire pa parabolo. Ba
vugo repere, si lopu kote vivinei si Rau pa parabolo, ba kote tozi va
bakalia mo Rau koa gamu sa guguana sa Tamaqu.
26 Pa rane asa, si kote tepa koa sa Tamaqu si gamu pa Pozaqu Rau.
Lopu zama si Rau sapu Arau kote tepa poni gamu koa Sa.
27 Sina sa Tamaqu tu telena si tataruni gamu si gamu. Tataruni gamu
Sa, sina tataru Nau gamu si Arau, meke va hinokaria tugo gamu sapu
mae guaqu koa Sa si Arau.
28 Arau si mae guaqu koa sa Tamaqu, meke mae koasa kasia popoa,
meke kamahire si kote luaria Rau sa kasia popoa meke pule la koasa
Tamaqu,” gua si Asa.
29 Meke zama sari Nana disaepeli, “Kamahire si zama va lodaka si
Goi, meke lopu zama pa parabolo.
30 Gilania gami kamahire sapu gilana betoi mo Goi sari doduru
tiṉitoṉa, ke be lopu kilu nanasigo ke tie ba leana mo. Gua asa ke
va hinokaria gami sapu na mae guamu koe Tamasa si Agoi,” gua si
arini.
31 Meke olaṉa se Zisu, “Va hinokara kamahire si gamu?
32 Ba korapa mae sa totoso, meke ele kamo tugo si asa, pana kote
hopeke govete taloa si gamu, meke pule la pa hopeke mia vasina,
meke Arau telequ mo si kote koa hola. Ba lopu telequ hinokara sina
sa Tamaqu si koa koa Rau.
33 Ele tozini gamu tu Rau si hire: pude mi vagia sa binule pa mia
tinoa keke koa Rau. Kote koa tasuna si gamu koasa kasia popoa. Ba
mi koa va mataqara! Sina ele va mate pania Rau sa ṉiniraṉira tanisa
kinaleana tanisa kasia popoa,” gua se Zisu.

17

Varavara ni Zisu sari Nana Disaepeli

1 Sipu beto zama ni Zisu saripu gua arini, si eṉa sage la pa Maṉauru
si Asa meke varavara guahe: “Tamaqu, ele kamo sa totoso. Mu va
lavatia sa Tumu, pude boka va lavatigo sa Tumu si Agoi.
2 Ura ele ponia ṉiniraṉira Goi si Asa pude ṉati hiniva ni sari doduru
tie, pude kaqu poni tinoa hola Sa si arini, pu ele poni Goi koa Sa.
3 Ego, hie tugo sa siraṉa gua pude vagia sa tinoa hola: pude gilanigo
rini sapu Agoi mo telemu sa Tamasa hinokara, meke pude gilanau rini
sapu Arau tugo sa Karisito sapu ele garunu mae nia Goi.
4 Ele va lavatigo Arau si Agoi pa popoa pepeso totoso va hokoti Arau
sari doduru pu garunu Nau Agoi pude taveti.
5 Ego, Tamaqu, Mu poni Nau kamahire sa vina lavata pa Maṉauru
gua sapu ele somana tagoa Rau koa Goi, sipu lopu ele ta kuri sa kasia
popoa.
6 Ele vata gilana Nigo Rau si Agoi koari na tie pu poni vata kale Nau
Goi koasa popoa pepeso. Na Tamugoi tu si arini, ba poni Nau Goi si
arini, meke va tabei rini sari Mua zinama.
7 Meke kamahire si ele gilania rini sapu sari doduru pu poni Nau
Goi si mae guadi mo koa Goi.
8 Ele tozi tu Rau koa rini sari zinama sapu poni Nau Goi, meke ele va
hinokari rini si arini. Meke ele va sosodea tugo rini sapu hinokara, na
mae guaqu tugo koa Goi si Rau, meke ele va hinokaria rini sapu Agoi
garunau si Arau.
9 Lopu ari doduru tie pa kasia popoa si varavara ni Rau, ba arini mo
pu ele poni Nau Goi, ura Tamugoi si arini.
10 Sari doduru tie pu Taqarau, si Tamugoi tugo, meke sari doduru
pu Tamugoi si Taqarau tugo; meke ele vata dogoro nia rini sa vina
lavataqu Rau.
11 Lopu kaqu koa hola koasa kasia popoa si Rau. Na korapa pule atu
mo koa Goi si Rau, ba arini si kote koa koasa kasia popoa. Tamaqu
hopemu! Mu kopu ni si arini koasa Pozamu sapu poni Nau Goi, pude
kaqu koa keke mo si arini, gua tugo sapu Agoi meke Arau si keke mo.
12 Totoso koa somanae koa rini si Rau, si kopu ni Rau si arini koasa
pozapoza sapu poni Nau Goi. Ele kopu ni Rau si arini, meke lopu keke
koari kasa si muliuṉu, ba asa pu kote la pa tinahuara koa holana,*
pude kaqu tava gorevura gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope.*
13 Kamahire si korapa pule atu koa Goi si Rau, ke zama ni Rau si gua
hire totoso korapa koa si Rau koasa kasia popoa, pude di tagoa rini sa
doduruna sa Qua qinetuqetu pa korapa bulodia.
14 Ele tozi ni tu Rau sari na Mua zinama, ba kukiti ni sa kasia popoa
si arini, sina lopu tana kasia popoa si arini, gua tugo sapu lopu tana
kasia popoa si Rau.
15 Sa Qua vinaravara si lopu pude vagi pani Goi koasa kasia popoa
si arini, ba tepa igo Rau pude lavelave ni koe Setani sa tie kaleana.
16 Lopu tana kasia popoa si arini sina Arau si lopu tana kasia popoa
tugo.

---

* **17:12** Asa pu kote la pa tinahuara koa holana si e Ziudasi Isikarioti. * **17:12** Sam 41:9; Zn 13:18

17 Mu va madi Goi si arini koa Goi koasa Mua hinokara, ura sari Mua
zinama si hinokara.
18 Gua sapu garunu lani Au Goi si Arau koasa kasia popoa si garunu
lani tugo Arau si arini koasa kasia popoa.
19 Meke pa ginuadi arini si va madi pule Nau koa Goi si Rau, pude
di va madi puleni tugo koa Goi si arini.
20 Lopu sari na Qua disaepeli hire mo si varavara ni Arau, ba sarini
tugo pu kote va hinokarau totoso tarae rini.
21 Varavara ni Rau si arini pude di koa keke mo sari doduru. Tamaqu,
madi koa koa gita si arini, gua sapu Agoi si koa koa Rau meke Arau si
koa koa Goi. Madi koa keke si arini, pude madi va hinokaria rina tie
pa kasia popoa sapu Agoi garunau si Arau.
22 Ele ponini Rau sa vina lavata gua sapu poni Nau Goi, pude di koa
keke si arini, gua sapu koa keke si Gita Kara,
23 pude Arau si koa koa rini meke Agoi si koa koa Rau, pude tava
gorevura valeana sa tinoa keke koa rini, pude mani gilania sa kasia
popoa sapu Agoi mo garunau si Rau, meke tataru ni Goi si arini, gua
tugo sapu tataru Nau Goi si Arau.
24 Tamaqu, hiva ni Rau si arini pu poni Nau Goi pude koa turaṉau
vasina koa si Arau, pude di dogoria rini sa vina lavataqu Rau sapu ele
poni Nau Goi, sina ele tataru Nau tu Goi sipu lopu ele ta kuri sa kasia
popoa.
25 Tamaqu, toṉotomu si Agoi. Lopu hite gilanigo sa kasia popoa si
Goi, ba Arau gilanigo meke arini hire gilania sapu Agoi garunau si Rau.
26 Ele vata gilana nigo Rau koa rini si Agoi, meke kote hoda la pude
vata gilana nigo Rau koa rini, pude sa Mua tataru koa Rau si kaqu koa
tugo koa rini, meke Arau ba kaqu koa tugo koa rini."

18

Ta Tuqe Vagi se Zisu
(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Sipu beto varavara se Zisu, si taluarae si Asa turaṉae sari Nana
disaepeli, meke ene karovia rini sa Lolomo Kidoroni. Keke inuma si
koa vasina, meke la vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli.
2 Se Ziudasi sapu qorana Sa, si gilania nana sa vasina asa, sina ele
hoke la vasina se Zisu meke sari Nana disaepeli.
3 Ke turaṉa la nia Ziudasi koasa inuma asa si keke puku solodia
Roma meke sari na tie kopu pa Zelepade, pu ta garunudi koari na ṉati
hiama na Parese, paleke dia tiṉitoṉa varipera na zuke, meke na zuke
oto huda tugo.
4 Ele tumae nia Nana tu Zisu sari doduru gua pu kaqu ta tavete koa
Sa, ke la nanasi Sa si arini, "Esei si korapa hata ia gamu?" gua si Asa.
5 "E Zisu pa Nazareti," gua si arini.
Meke zama la se Zisu, "Arau mo si Asa," guni Sa. Se Ziudasi sapu
qorana Sa si korapa turu somanae nana mo koa rini.
6 Totoso zama se Zisu, "Arau mo si Asa," gua, si togolo tu meke hoqa
ni pa pepeso si arini.
7 Meke nanasa pulei Sa si arini, "Esei si korapa hata ia gamu?"
Meke zama si arini, "E Zisu pa Nazareti," gua.

8 Meke olaṉa se Zisu, “Ele tozini gamu tu Rau sapu Arau mo si Asa.
Pude Arau si korapa hata Au gamu gua, si mi va taloa i sari na Qua
disaepeli hire.”
9 Zama nia Sa si gua asa, pude tava gorevura gua sapu zama nia Sa,
“Lopu keke arini pu poni Au Goi si tava muliuṉu pa Qua kinopu,” gua
se Zisu.
10 Koanana koe Saimone Pita si keke magu varipera, ke lobusu vagia
sa, meke seke tarasa pania sa sa kali taliṉa mataona sa nabulu tanisa
ṉati hiama[d] kenukenue. Sa pozana sa nabulu asa si e Malakasi.
11 Meke nore la ia Zisu se Pita, “Voi pulea sa mua magu sana pa
nana vovoina! Vegua, balabala ia goi sapu lopu kaqu napoa Rau sa
kapa tinasigiti sapu ele poni Nau sa Tamaqu?”*

Ta Turaṉa La koe Anasi se Zisu

12 Meke tuqe vagia rina solodia, na dia koimata, meke sari na tie
kopu pa Zelepade, se Zisu meke pusia rini si Asa.
13 Meke turaṉa kekenu la nia rini koe Anasi, meke va turua rini pa
kenuna sa se Zisu. Se Anasi hie sina roana e Kaeapasi, sapu sa ṉati
hiama kenukenue koasa vuaheni asa.
14 Meke se Kaeapasi tugo sa tie sapu zamadi sari na koimata tadi na
tie Ziu, sapu leana hola si pude keke tie mo mate pae ni sari doduru
tie, gua.*

Oso nia Pita se Zisu
(Matiu 26:47-56; Maka 14:46-68; Luke 22:55-57)

15 Saimone Pita meke keke disaepeli pule si luli la koe Zisu. Sa
disaepeli asa si ta gilanana koasa ṉati hiama kenukenue, ke somana
luli nuquru la si asa pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu tanisa
ṉati hiama kenukenue.
16 Ba koa hola nana pa sada tata pa sasada se Pita. Ke ene vura pule
mae sa disaepeli pu ta gilanana koasa ṉati hiama kenukenue, meke
la zama koasa vineki pu korapa kopu pa sasada, ke va egoa sa vineki
pude tiqe turaṉa nuquru nia sa se Pita.
17 Meke zama la koe Pita sa nabulu vineki sapu kopu pa sasada,
“Vegua, agoi tugo si keke rina disaepeli tanisa tie hie?”
Meke olaṉa se Pita, “Lokari, lopu arau,” gua si asa.
18 Ba na ibu sa popoa ke va katua ri kasa nabulu meke sari na tie
kopu si keke nika motete, meke la turu vari likohae nia rini meke
maliha dia, ke la somana turu maliha nana koa rini se Pita.

Ta Nanasa koasa Ṉati Hiama Kenukenue se Zisu

19 Meke nanasa ni sa ṉati hiama kenukenue koe Zisu sari na guguadi
ri Nana disaepeli, meke sa Nana vina tumatumae koari na tie.
20 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Hoke zama vura koari doduru tie
si Rau. Doduru totoso si va tumatumae si Arau pa sinaqoqi meke pa
Zelepade, vasina pu hoke varigara sari doduru tie Ziu. Namu lopu hite
zama tome nia Rau si keketoṉa.
21 Na vegua ke nanasau tu goi? Nanasa la i sari na tie pu avosi sari
Qua zinama, pude di tozi nigo gua saripu zama ni Rau koa rini. Na
gilani dia sari na Qua zinama saripu ele tozi ni Rau,” gua se Zisu.

---

* **18:11** Mt 26:39; Mk 14:36; Lk 22:42 * **18:14** Zn 11:49-50

22 Sipu beto tugo zama nia Zisu sapu gua asa, si poharia mo keke ri
kasa tie kopu si Asa, meke zama, “Na vegua ke boka zama la gua tu si
Goi koasa ṉati hiama kenukenue!” gua si asa.
23 Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Be sea sapu zama ni Rau, si mu
tozi va bakalia tu sapu sea. Ba be toṉotodi sari na Qua zinama sina
venagua tu ke poharau goi!” gua si Asa.
24 Sipu korapa ta pusi dia sari na limana e Zisu si garunu la nia e
Anasi[d] koe Kaeapasi[d] sa ṉati hiama kenukenue si Asa.

Oso Pule nia Pita se Zisu
(Matiu 26:71-75; Maka 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Meke sipu korapa turu maliha nana vasina se Pita, si zama la koasa
sari kaiqa tie, “Vegua, agoi tugo si keke koa ri kasa disaepeli tanisa tie
hie?”
Ba oso se Pita meke zama, “Lokari, namu lopu arau,” gua si asa.
26 Ba keke ri kasa nabulu tanisa ṉati hiama kenukenue, pu ari
turaṉana sa tie pu seke tarasa pania Pita taliṉana si zama, “Agoi mo
hie sapu dogorigo rau sapu ene luli somanae koa Sa pa inuma!” gua
si asa.
27 Ba zama pule tugo se Pita, “Lokari,” gua; meke kabo mo sa
kokorako pa totoso asa.

Turu pa Kenuna Paelati se Zisu
(Matiu 27:1-2; Maka 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Meke pana munumunu vaqavaqasa si turaṉa vura nia rini se Zisu
pa vetu te Kaeapasi, meke la pa vetu tanisa qavuna Roma. Ba sari na
koimata tadi na tie Ziu si lopu nuquru la pa korapana sa vetu, sina
hako masala dia, meke lopu kote boka hena ia rini sa Inevaṉa Pasova
gua.
29 Ke vura la nanasi e Paelati si arini pa sada, “Na sa zutu nia gamu
sa tie hie?” guni Sa.
30 Meke olaṉa si arini, “Lopu kaqu turaṉa hoboro mae nia gami koa
goi si Asa be na tie toṉoto si Asa,” gua.
31 Meke olaṉa la i Paelati si arini, “Ego vagia telemia si Asa, mamu
pitua pa mia tinarae soti.”
Ba olaṉa si arini, “Gami si lopu tava malumu koa gamu na tie Roma
pude va mate tie,” gua.
32 Ta evaṉa sapu gua asa pude tava gorevura gua sapu koroto nia e
Zisu koasa guguana sa Nana minate pa korosi.*
33 Meke nuquru pule la pa nana vetu se Paelati, meke tioko vagia sa
se Zisu meke nanasia, “Vea Agoi tugo sa Baṉara tadi na tie Ziu?” gunia
sa.
34 Meke olaṉa se Zisu, “Mua telemu sa ninanasa asa, ba ari kaiqa tie
tozi nigo sa guguaqu Rau?” gua si Asa.
35 Meke olaṉa la ia Paelati se Zisu, “Balabala ia Goi sapu na tie Ziu
si rau? Sari na turaṉamu soti tu, meke sari na ṉati hiama tu si turaṉa
mae nigo pude pitu igo arau si Agoi. Tozi nau na tinavete kaleana sa
si tavetia Goi?” gua si asa.
36 Meke olaṉa se Zisu, “Sa Qua Binaṉara si lopu tanisa kasia popoa
hie, ba be guana tanisa kasia popoa hie si asa, si kote varipera na
lavelave Nau rini pu luli Au, meke lopu kaqu ta tuqe vagi koari na

* **18:32** Zn 3:14, 12:32

koimata tadi na tie Ziu si Rau. Ba sa Qua Binaṉara si lopu tanisa kasia popoa hie," gua se Zisu.
37 Ke nanasa la ia Paelati si Asa, "Vegua, na baṉara tugo si Goi! Taga?"
Meke olaṉa se Zisu. "Uve, goto si goi totoso zama sapu baṉara si Arau. Pa ginugua asa ke podo si Arau, meke pa ginugua asa ke mae si Arau pa kasia popoa pude tozi vura nia sa hinokara. Doduru pu koa pa kalina sa hinokara si va avoso mae koa Rau," gua se Zisu.
38 Meke nanasa la ia Paelati si Asa, "Nasa sa hinokara?" gua si asa.

Tava Ego pude Va Matea se Zisu
(Matiu 27:15-31; Maka 15:6-20; Luke 23:13-25)
Meke pule la pule koari na tie Ziu pa sada se Paelati, meke la zama koa rini, "Loke tinavete kaleana si dogoro vura nia rau sapu tavetia sa tie hie.
39 Ba mia hahanana gamu pa totosona sa Inevaṉa Pasova si pude vata rupaha atua rau koa gamu si keke tie ta pusina. Vegua maqu vata rupaha vatua koa gamu sa Baṉara tadi na tie Ziu?" gua si asa.
40 Meke velavela la ia rini si asa, "Lokari, lopu Asa! E Barabasi tu si hiva nia gami!" gua si arini. Barabasi si na tie hikohikona meke variva mate si asa.

19

1 Meke tozi ni sa sari na solodia pude seke nia hilihiliburuana se Zisu.
2 Meke tavetia rina solodia si keke piribatu rakirakihi guana toropae baṉara, meke va hakea rini pa batuna, meke va sage nia poko pepolo taṉa baṉara rini si Asa.
3 Beto asa si mae zama guahe koa Sa si arini, "Mani toa va gelenae sa Baṉara tadi na tie Ziu," gua. Meke la pihipoharia rini sa isumatana Sa.
4 Meke vura pule la koasa kobi tinoni se Paelati meke zama, "Ego, turaṉa vura pule atu nia rau koa gamu si Asa pude vata gilana nia koa gamu, sapu lopu boka vagia rau si keke ginugua pude zutu nia koa Sa," gua si asa.
5 Ke totoso vura mae se Zisu, si toropae nia Sa sa toropae rakihi, meke poko nia Sa sa poko baṉara meke zama se Paelati. "Dotu, sa tie!" gua.
6 Sipu dogoria tugo ri kasa ṉati hiama na tie kopu Zelepade se Zisu, si velavela si arini, "Va matea gana pa korosi! Va matea gana pa korosi!" gua si arini.
Meke zama la koa rini se Paelati, "Mae vagia gamu, mamu va matea pa korosi. Ba sapu arau si namu loke ginugua hokara si dogoria rau koa Sa pude vata zutu nia," gua se Paelati.
7 Ba olaṉa pule la tugo koa sa sa vinarigara lavata, "Koa nana sa mami Tinarae, meke koasa Tinarae asa si kaqu tava mate tugo sa tie sapu guahe. Ura zama si Asa, 'Arau si na Tuna Tamasa,' guni pule nia," gua si arini.
8 Sipu avosia tugo Paelati sapu gua asa, si matagutu sisigiti si asa.
9 Ke nuquru pule la pa nana vetu qavuna se Paelati meke nanasia sa se Zisu, "Pavei mae guamu si Goi?" Ba korona olaṉia Zisu si asa.

10 Ke zama se Paelati, “Na vegua ke koromu olaṉa mae au tu Goi?
Lopu gilanau tu Goi, sapu arau tagoa sa ṉiniraṉira pude vata rupahigo
babe va matego pa korosi?” gua si asa.
11 Meke olaṉa la se Zisu, “Loke mua ṉiniraṉira telemu si goi, be lopu
poni nigo sa Tamasa. Ba sa sinea tanisa tie pu luara lani Au koa goi si
kaleana hola nia sa mua sinea.”
12 Sipu avosia Paelati sapu gua asa, si podekia sa pude vata rupahia
se Zisu, ba velavela pule la sa vinarigara lavata, “Be vata rupahia goi si
Asa, si lopu na baere tanisa baṉara Roma si goi! Sina asa sapu zama,
‘Arau si na baṉara,’ gua si na kana te Siza si asa!” gua si arini.
13 Totoso avosi Paelati sari na zinama arini, si turaṉa la nia sa pa
sada se Zisu meke habotu si asa pa habohabotuana varipitui, sapu ta
tavetae patu laṉolaṉono lavata. (Pozana si Qabata pa zinama Hiburu.)
14 Ele tata korapa rane sa popoa koasa rane va namanama, meke
pana veluveluna sa rane sana si kote kamo sa rane Sabati tanisa vuiki
Pasova, gua, ke zama la koari na tie se Paelati, “Dotu, sa mia Baṉara!”
gua si asa.
15 Ba velavela pule la si arini, “Va matea! Va matea gana pa korosi!”
gua si arini.
Meke nanasa la i Paelati si arini, “Hiva nia gamu pude va matea rau
pa korosi sa mia baṉara?”
Meke olaṉa sari na ṉati hiama, “Loke mami baṉara pule si gami ba
e Siza mo!” gua si arini.
16 Ke tiqe va malumu vala nia Paelati koa rini se Zisu pude madi va
matea pa korosi, gua.

Tava Mate pa Korosi se Zisu
(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Luke 23:26-43)

Meke turaṉa taloa nia rina solodia se Zisu.
17 Meke palekia Sa sa nana korosi, meke la kamo pa keke vasina sapu
ta pozae, “Batu Tomate,” (Pa zinama Hiburu si Qoloqota.)
18 Vasina si poka nia rini si Asa pa korosi. Meke karua tie pule si
pokani tugo rini pa hopeke dia korosi, koa varikali pa karu kalina e
Zisu.
19 Meke kuberia Paelati si keke kinubekubere sapu guahe: “ZISU PA
NAZARETI, SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,” gua. Meke va sotoa sa pa
batuna sa korosi.
20 Meke soku tie Ziu tiroa si asa, sina lopu seu koasa vasileana
nomana sa vasina pu poka nia rini pa korosi se Zisu. Sa kinubekubere
si ta kubere pa zinama Hiburu, Latini meke Quriki.
21 Meke zama sari na ṉati hiama koe Paelati, “Mu lopu kubere gunia
asa, ‘SA BAṈARA TADINA TIE ZIU,’ gua, ba gua tu he: zama guahe sa
tie hie, ‘Arau sina Baṉara tadi na tie Ziu.’ Mamu gua tu,” gua sarini.
22 Ba olaṉa la koa rini se Paelati, “Sapu ele kuberia rau si asa tugo
si ele kuberia rau,” gua si asa.
23 Sipu beto poka nia rina solodia se Zisu pa korosi si vagi rini sari
Nana poko meke paqaha made i meke variva hia ni rini, hopeke sari
ka made solodia. Meke vagia tugo rini sa nana poko doduru sapu loke
pinitina, podalae pa ruana meke kamo pa hubina.
24 Meke vari zamai sari solodia, “Mada lopu rikatia ba mada variva
mudumudukeda nia, mada dogoria sapu esei kote vagia sia,” gua si

arini. Ta evaṉa si hie pude ni tava gorevura sapu gua ta kubere koasa
Kinubekubere Hope sapu guahe:
"Vari hia ni rini sari na Qua poko
meke vari mudumudukeda nia rini sa Qua poko doduru."
Ke gua asa sapu tavetia rina solodia.*
25 Ba turu tata dia pa korosi vasina pu ta pokae se Zisu, se Mere sa
tinana, sa vavenena sa tinana, meke e Mere sa loana e Kilopasi, meke
e Mere sapu mae guana pa Magidala.
26 Meke sipu dogoria Zisu sa tinana meke sa disaepeli sapu tataru
hola nia Sa, korapa turu dia vasina, si zama la koasa tinana si Asa,
"Isa sa tumu," gua si Asa.
27 Meke zama la tugo koasa disaepeli si Asa, "Isa sa tinamu," gua.
Podalae koasa totoso tugo asa, si turaṉa vagia sa disaepeli sa tinana
Zisu meke la koa pa nana vetu.

Sa Minate te Zisu pa Korosi
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Sipu gilania Zisu sapu ele hokoto kamahire sari doduru tiṉitoṉa
meke pude tava gorevura valeana, sapu gua ele ta kubere pa
Kinubekubere Hope, gua, si zama si asa, "Memeha Qua," gua.*
29 Koanana si keke vovoina, sapu siṉia na vaeni[d] pasana, ke sipu
avosia rini sa zinama te Zisu si poṉa la nia rini koasa vaeni si keke
puha, meke va sotoa rini pa batuna keke huda meke va sage la nia rini
pa beruna Zisu.
30 Meke sipu beto napoa Zisu sa vaeni si zama si Asa, "Ele beto
hokara." Meke tiqe va todoṉo gorea Sa sa batuna meke luaria Sa sa
maqomaqona.

Ta Hova Kali Qeleqelena se Zisu

31 Ura na rane va namanama bisa sa rane asa, meke koivugona si
kote na rane Sabati arilaena pa korapana sa vuiki Pasova. Sina lopu
hiva ni ri na tie Ziu pude sigoto hola pa korosi sari na tini pa rane
hopena asa, ke la tepa koe Paelati sari kasa pude mokui nenedi sari tie
pa korosi, pude tuturei mate meke va gorei sari tinidia.
32 Gua asa ke la mokui rina solodia sari na nenedi ri karua tie, sapu
ta pokae turaṉae koe Zisu pa korosi.
33 Ba sipu la dia koe Zisu gua si dogoria rini sapu ele mate tu si Asa,
ke lopu mokui rini sari nenena.
34 Ba huma nia hopere keke solodia si Asa pa kali qeleqelena, meke
zoloro vura va hodaka sa ehara na kolo pa tinina Sa.
35 Meke sa tie pu dogorona sapu gua ta evaṉa si helahelae vura ni sa
saripu gua hire, pude gamu ba kote va hinokara. Ura saripu zama ni
sa si hinokara tugo, meke gilania sa telena sapu zama hinokara si asa.
36 Ta evaṉa saripu gua hire pude tava gorevura sa Kinubekubere
Hope sapu zama guahe: "Lopu keke rina susurina si kote ta moku,"
gua.*
37 Meke keke zinama pule pa Kinubekubere Hope si zama guahe:
"Kaqu doṉo la ia ri sa tie pu huma ia rini," gua.*

---

* **19:24** Sam 22:18 * **19:28** Sam 69:21, 22:15 * **19:36** Ekd 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20
* **19:37** Zak 12:10; Rev 1:7

Ta Pomunae se Zisu
(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Sipu hola sapu gua asa, si mae koe Paelati si keke tie pozana e
Zosepa, na tie pa Arimatia si asa, meke tepa ia sa sa tinina e Zisu koe
Paelati, ke va malumu la nia Paelati si asa. Zosepa si keke disaepeli
golomona te Zisu ba koa gua sapu matagutu ni sa sari na koimata tadi
na tie Ziu ke lopu vata gilana si asa koari na tie.
39 Meke se Nikodimasi, sa tie pu la dogorona se Zisu pana korapa
boṉi tatasana, si luli koe Zosepa, meke palekia sa sa meresena sapu
ta varihenie moa na aloesi, sapu padana keke gogoto toloṉavulu kilo
mamatana.*
40 Vagia ri kara sa tinina Zisu, meke hade nia poko lineni, meke va
vuvusu nia meresena humaṉa lea ri kara, gua sa hahanana tadi na tie
Ziu, pude va namanama nia sa tinina pude ta pomunae, gua.
41 Meke tata koasa vasina pu ta pokae pa korosi se Zisu si keke inuma,
meke pa inuma asa si koa nana si keke lovu vaqurana, sapu lopu ele
ta pomunae tiena.
42 Sina na rane va namanama si asa, na tata kamo sa rane Sabati,
meke lopu seu tugo sa lovu asa, ke la veko nia mo rini vasina sa tinina
e Zisu.

20

Lovu Kokobana
(Matiu 28:1-8; Maka 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Pana munumunu vaqavaqasa rane Sade, sipu korapa huporo nana
sa popoa, si topue la pa lovu se Mere sa barikaleqe pa Magidala, meke
dogoria sa sapu ele tava rizu sa patu lavata pa sasadana sa lovu.
2 Ke haqala la si asa koe Saimone Pita, meke koasa disaepeli sapu
tataru hola nia Zisu, meke la totozi koa rini, “Ele vagi taloa nia rini sa
tinina sa nada Baṉara koa sa lovu, meke lopu ta gilana sa vasina pu
veko nia rini si Asa,” gua se Mere.
3 Ke topue la pa lovu se Pita meke sa disaepeli asa.
4 Haqala beto sari kara, ba sa disaepeli asa si haqala va mudia sa se
Pita meke la kamo kekenu nana koasa lovu.
5 Meke kokopo la si asa meke dogori sa sari poko lineni pa korapana
sa lovu sapu korapa koa dia, ba lopu nuquru la si asa.
6 Meke kamo mudi la se Saimone Pita, meke nuquru hola la pa
korapana sa lovu. Meke dogoria sa sa poko lineni korapa koa nana
vasina,
7 meke sa poko sapu hade nia rini pa batuna Zisu, si lopu koa
somanae koasa, ba ta polo valeana meke koa vata kale nana.
8 Ke tiqe somana nuquru la sa disaepeli sapu mae kamo kekenua sa
lovu, meke dogoria sa, ke va hinokara.
9 Ba lopu ele boka va bakalia rini sapu gua ta kubere pa Kinubeku-
bere Hope, sapu kaqu turu pule pa minate si Asa, sapu gua.
10 Meke pule sari karua disaepeli la pa vasina pu koa rini.

Vata Dogoro koe Mere sa Barikaleqe Magidala se Zisu
(Matiu 28:9-10; Maka 16:9-11)

11 Ba se Mere si turu kabokabo nana pa sadana sa lovu meke kokopo
pude doṉo la pa korapana sa lovu si asa.

---

* **19:39** Zn 3:1-2

12 Meke dogori sa sari karua mateana pokopoko keoro, korapa
habotu dia vasina pu veko nia rini sa tinina e Zisu; keke pa batuna
meke keke pule si pa nenena.
13 “Tio na vegua ke kabo tu si goi?” gua sari karua.
Meke olaṉa si asa, “Na vagi pania rini sa tinina sa qua Baṉara, meke
lopu gilania rau sapu pavei veko nia rini si Asa!” gua se Mere.
14 Ba seke liṉana gua se Mere si dogoria sa se Zisu korapa turu Nana
vasina, ba lopu doṉo gilania Mere sapu e Zisu mo si Asa.
15 Meke zama se Zisu, “Tio, na vegua ke kabo si goi? Esei si hata ia
goi?” gua si Asa.
Balabala se Mere sapu hokara sa tie tavetavete pa inuma gua, ke
zama la ia sa si Asa. “Tio, pude ele paleke pania goi, si mamu tozi nau
sa vasina pu veko nia goi si Asa, pude maqu la vagia,” gua si asa.
16 “Mere!” gua se Zisu. Ke gasa taliri la koa Sa se Mere meke zama
la pa zinama Hiburu, “Rabae” sapu sa ginuana sa sina Titisa.
17 Ba zama la koasa se Zisu, “Mu lopu tiqu Au, sina lopu ele pule la
koasa Tamaqu si Rau. Ba mu la tozi ni sari kasa tasiqu sapu korapa
pule la si Arau koasa Tamaqu, meke sa Tamadia, sa Qua Tamasa, meke
dia Tamasa tugo,” gua si Asa.
18 Ke pule la totozi koari na disaepeli se Mere, sa barikaleqe
Magidala, sapu ele dogoria sa sa Baṉara, meke tozi ni tugo sa sapu
gua zama nia Zisu koa sa.

Vata Dogoro koari Nana Disaepeli se Zisu
(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Koasa veluvelu koasa rane Sade asa, na ele huporo sa popoa,
si varigara sari na disaepeli meke tuku tamunu pa keke lose, sina
matagutu ni rini sari na koimata tadi na tie Ziu. Meke mae turu
Nana pa varikorapadia rini se Zisu meke zama, “Mani koa koa gamu
sa binule,” gua si Asa.
20 Beto zama gua si Asa, si va dogoro ni Sa koa rini sari limana, meke
sa kali qeleqelena. Sipu dogoria rini sa Baṉara, si qetuqetu hola sari
disaepeli.
21 Meke zama pule la koa rini se Zisu, “Mani koa koa gamu sa binule!
Gua sapu garunu Au sa Tamaqu si Arau, si garunu gamu tugo Arau si
gamu,” gua si Asa.
22 Meke sipu beto zama gua si Asa, si siṉo la koa rini si Asa meke
zama, “Mi vagia sa Maqomaqo Hope.
23 Be taleoso ni gamu sari na sinea tadi na tie, si kote taleosae tugo
si arini, ba be lopu taleoso ni gamu sarini, si lopu kote taleosae tugo si
arini.”*

Zisu meke Tomasi

24 Totoso mae koa rini se Zisu, si lopu somana koa rini se Tomasi,
sapu ta pozae Vivi, sapu keke koari ka manege rua disaepeli.
25 Ke tozi nia ri kasa disaepeli si asa, “Ele dogoria gami sa Baṉara,”
gua.
Ba zama la koa rini se Tomasi, “Be lopu dogori rau sari na kiradi
rina poka pa limana, meke koti ni kakarutuqu rau sari poudi rina poka
arini, meke taṉini nia limaqu sa kali qeleqelena, si koroqu va hinokara
si rau,” gua si asa.

---

* **20:23** Mt 16:19, 18:18

26 Ego sipu hola keke vuiki si varigara pule pa vetu sari na disaepeli,
meke pa totoso asa si somana se Tomasi koarini. Tuku sari na sasada,
ba mae turu pa varikorapadi rini se Zisu, meke zama, “Mani koa koa
gamu sa binule,” gua.
27 Meke zama la koe Tomasi se Zisu, “Ego mamu koti mae ni
kakarutumu koari na poudi rina poka pa limaqu, mamu dogoro
valeani sari limaqu; mamu qaqama mae nia sa limamu, mamu va
nuquru la nia pa kali qeleqelequ. Mu lopu koa tie va gugue ba mu va
hinokara tu ba goi,” gua si Asa.
28 Meke olaṉa la koa Sa se Tomasi, “Kei, qua Baṉara meke qua
Tamasa!” gua si asa.
29 Meke zama la koa sa se Zisu, “Sina dogorau mo goi ke va hinokara,
ba qetu tugo si arini pu lopu hite dogorau ba va hinokara,” gua se Zisu.

Sa Ṉati Guguana sa Buka Hie

30 Sokudi rina vina gilagila variva magasadi si taveti Zisu pa totoso
sipu koadia sari Nana disaepeli, ba lopu ta kubere koasa buka hie.
31 Ba hire si ta kubere, pude mi va hinokaria sapu e Zisu si sa
Karisito[d], sa Tuna Tamasa, meke pana va hinokaria gamu si kote vagia
gamu sa tinoa hola pa korapa Pozana Sa.

21

Vata Dogoro koari ka Zuapa Disaepeli se Zisu

1 Sipu hola kaiqa rane, si la vata dogoro pule nia pule koari Nana
disaepeli pa kopi Taberiasi se Zisu, meke guahe sapu ta evaṉa pa
totosona asa.
2 Ari Saimone Pita, e Tomasi sapu ta pozae Vivi, e Nataniela sapu
mae guana pa Kena pa popoa Qaleli, meke sari na tuna e Zebeti, meke
sari karua disaepeli pule si koa varigara dia.
3 Meke zama la koa rini se Pita, “Tala habu qua si rau,” gua si asa.
Meke zama la koasa sarini, “Gami ba hiva luli mami tugo koa goi,” gua
si arini. Ke la suraṉa si arini pa keke koaka meke topue la, ba koasa
boṉina asa si namu na loketoṉa hokara si vagia rini.*
4 Sipu vaqavaqasa sa popoa, si mae turu Nana pa masamasa se Zisu,
ba lopu hite gilania ri kasa disaepeli sapu e Zisu mo si Asa.
5 Ke nanasa la si Asa koa rini, “Kasa Qua baere, vegua vagi igana
tugo si gamu?”
Olaṉa si arini, “Lokari, namu lopu keke,” gua si arini.
6 Ke zama si Asa, “Ego, mi ipania sa vaqara pa kali mataona sa koaka,
meke kaqu vagi si gamu,” gua si Asa. Ke ipania rini sa vaqara meke
lopu boka kave vura nia rini, sina na siṉia na igana si asa.*
7 Meke zama la koe Pita sa disaepeli sapu tataru nia Zisu, “Sa Baṉara
si isa,” gua. Sipu avosia tugo Saimone Pita sapu sa Baṉara si isa, gua,
si va sage pulea sa sa nana poko doduru, ura ele va gorea sa sa nana
poko doduru asa totoso habu rini, meke hoqa gore la pa kolo meke
gore la koe Zisu pa masa.
8 Meke qelu gore la pa masa sari kasa disaepeli pu koa koasa koaka,
meke kavea rini sa vaqara sapu siṉia na igana. Na lopu seu sisigiti pa
masa si arini, guana lima ṉavulu ṉava mo seu gua.

---

* **21:3** Lk 5:5 * **21:6** Lk 5:6

9 Meke sipu kamoa rini sa masa, si dogoria rini si keke nika motete
lerana sapu hakea na igana, meke kaiqa bereti.
10 Meke zama la koa rini se Zisu, “Paleke mae kaiqa igana saripu tiqe
habui gamu,” gua si Asa.
11 Meke suraṉa pule la pa koaka se Pita, meke balu gore la nia pa
masa sa vaqara, sapu siṉia na igana nomadi, padana keke gogoto lima
ṉavulu ṉeta ninaedi sari doduru. Soku hola ba lopu hite boka rikata
sa vaqara.
12 Meke zama la koa rini se Zisu, “Mae gamu mamu henahena paki,”
gua si Asa. Ba loke tie ri kasa si ona hiva nanasia si Asa, “Esei si Goi?”
sapu gua, sina na doṉo gilania dia rini sapu Asa tugo sa Baṉara.
13 Meke mae se Zisu, meke vagi Sa sari na bereti meke vala ni Sa koa
rini meke tavete kekeṉoṉo guni ni tugo Sa sari na igana.
14 Hiera tugo sa totoso vina ṉeta sapu la vata dogoro se Zisu koari
na disaepeli pa mudina sa Nana tinuru pule pa minate.

Zisu Meke Pita

15 Meke sipu beto henahena rini, si zama la koe Saimone Pita se Zisu,
“Saimone, tuna e Zone, vegua, tataru zoṉazoṉa Nau tugo goi, hola nia
sa tataru tadirini sara,”
Meke olaṉa se Saimone, “Uve, Baṉara, gilania Mua sapu tataru nigo
rau,” gua si asa.
Meke zama se Zisu, “Mu poni sari na Qua lami,” gua si Asa.
16 Meke nanasa pule la tugo koa sa se Zisu pa vina rua totoso,
“Saimone, tuna e Zone; tataru Nau tugo goi si Rau?”
Meke olaṉa se Saimone, “Uve, Baṉara, gilania Mua Goi sapu tataru
nigo rau.”
“Ego, mu kopu ni sari na Qua sipi,” gua se Zisu.
17 Ba zama pule la tugo koasa pa vina ṉeta totoso si Asa, “Saimone,
tuna e Zone, tataru Nau goi si Rau?” Meke talotaṉa hola nia Pita sapu
gua asa, sina nanasa gunia he Zisu ka ṉeta totoso, “Tataru Nau goi,”
gua.
Ke zama la koa Sa si asa, “Baṉara, doduru tiṉitoṉa si gilani Goi. Ke
ele gilanau Mua mo sapu tataru nigo rau si Goi!”
Meke olaṉa la ia Zisu si asa, “Ego mu poni sari na Qua sipi.
18 Maqu tozi va hinokara nigo, pa totoso tie vaqaramu si hoke vatana
pulenigo telemu meke hoke la vasina pu hiva la ia goi, ba pana
barogoso goi si kote va nadori goi sari na limamu, meke votiki tie tu
kote va pokogo, meke kote turaṉa la nigo vasina sapu lopu emu hiva
la ia goi,” gua se Zisu.
19 Zama nia Zisu si hie pude tozia sa guguana sa minate sapu kote
va kamoa Pita pude va lavatia sa Tamasa, gua. Meke beto asa si zama
la koa sa se Zisu, “Mae mamu luli Au,” gua si Asa.

Zisu meke sa Disaepeli sapu Tataru nia Sa

20 Liṉana se Pita meke dogoria sa sa disaepeli sapu tataru nia Zisu,
asa sapu rizu tata koe Zisu pa totoso henahena rini, meke sapu nanasa,
“Esei tugo si kote qoramu Goi?” gua.*
21 Sipu dogoria tugo Pita si asa, si nanasa la ia sa se Zisu, “Baṉara,
vegua sa tie hie?” gua si asa.

---

* **21:20** Zn 13:25

22 Meke olaṉa se Zisu, “Be hiva nia Rau pude toa kamoa sa sa Qua
pinule mae, si lopu mua ginugua goi pude gilania. Agoi si mamu luli
Au mo!” gua si Asa.
23 Ke ene sa inavoso koari na tie saripu lulia se Zisu sapu lopu kaqu
mate sa disaepeli hie, gua. Ba lopu gua asa sapu zama nia Zisu, ba gua
mo he: “Be hiva nia Rau pude toa kamoa sa sa Qua pinule mae si pude
vegua ke nominomi nia goi si asa,” gua mo.
24 Asa tugo sa disaepeli sapu helahelae ni saripu gua hire, meke asa
tugo sapu kubere gore ni si arini, meke gilania gita sapu gua zama ni
sa si hinokara tugo.

Vina Betobeto

25 Ba sokudi hola pule sari na tinavete saripu taveti Zisu, be guana
ta kubere gore beto sari doduru, si balabala ia rau sapu lopu kote ari
lolomona sa kasia popoa pude veko betoi sari buka.

SARI NA TINAVETE
TADINA APOSITOLO
Sa Vinabakala

Sa buka hie si na hodana mo sa Qosipeli sapu kuberia e Luke. Sa ṉatina sa buka hie si pude vivinei nia sa tinavete tadi na tie te Zisu, sapu ta turaṉa koa sa Maqomaqo Hope, meke tarae nia rini sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu Karisito, podalae pa Zerusalema, meke hola la pa doduruna Ziudia, Sameria, meke pa doduru kasia popoa. (1:8)

Sa buka hie si na vivineina sa vina hinokarana e Karisito sapu podalae koari na tie Ziu, meke ta urahae la pa doduruna kasia popoa. Sa tie pu kuberena sa buka hie, se Luke, si hiva nia tugo sa pude va gilana pule nia koari na tie sapu lopu na hiniva tadi na tie te Karisito si pude ṉovalia sa binaṉara Roma. Meke hiva vata gilana nia tugo sa koari na tie sapu sa vina hinokarana e Karisito si na vina gorevurana sa linotu tadi na tie Ziu.

Sa buka Tinavete Tadi na Apositolo hie si boka ta paqaha ṉeta si asa: (1) podalae pa Zerusalema sa linotu vina hinokarana e Zisu Karisito, pa mudina sa sinage pule te Zisu pa Maṉauru; (2) ta urahae la si asa koari kaiqa kukuruna sa popoa Palesitaeni; (3) meke ta paleke hola la si asa koari na popoa pa kolo Meditareniani meke kamo la pa vasileana nomana pozana Roma.

Keke kali inarilaena sa buka hie, si sa vivineina sa tinavete tanisa Maqomaqo Hope sapu gore koari na tie te Zisu pa rane Pen'tikosi[d] pa Zerusalema, meke hola la pa tinuraṉana na vina ṉiṉirana sa ekelesia, meke sari na koimata pa korapadi rina dia tinavetavete gua saripu ta tozi koasa buka hie. Sa Inavoso Leana pa podalaena sa ekelesia si ta tozi va papaka koari soku tinarae tadi na Apositolo. Meke sari na tiṉitoṉa pu ta evaṉa gua saripu ta kubere pa buka hie, si va vura ia sa ṉiniraṉira tanisa Inavoso Leana pa tinoa tadi na tie te Karisito, pa korapana sa dia binaere koasa ekelesia.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

1. Vina namanamana sa vina sosodena e Karisito. Hinia 1:1-26
   a. Ginarunu vina betobeto, meke sa vina tatara te Zisu. Hinia 1:1-14
   b. Sa tie sapu hobena e Ziudasi Isikarioti. Hinia 1:15-26
2. Sa tinozina e Zisu Karisito pa popoa Zerusalema. Hinia 2:1 kamo hinia 8:3
3. Sa tinozina e Zisu Karisito pa Ziudia meke Sameria. Hinia 8:4 kamo hinia 12:25
4. Sa ninabulu te Paula. Hinia 13:1 kamo hinia 28:31
   a. Inene misinare kekenu. Hinia 13:1 kamo hinia 14:28
   b. Vivinei nomana pa Zerusalema. Hinia 15:1-35
   c. Inene misinare vina rua. Hinia 15:36 kamo hinia 18:22
   d. Inene misinare vina ṉeta. Hinia 18:23 kamo hinia 21:16
   e. Ta pusi se Paula pa Zerusalema, Sizaria, meke pa Roma. Hinia 21:17 kamo hinia 28:31

1 Koasa qua buka kekenu sapu kubere atu nia rau koa goi Tiopilasi,
si vivinei ni rau sari doduru pu podalae taveti na va tumatumae ni e
Zisu,
2 osolae kamoa sa rane sapu ta hena sage pa Maṉauru si Asa. Totoso
lopu ele ta hena sage Sa, si tozi ni Sa pa korapa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope sari kasa Nana apositolo[d] pu ele vizati Sa, gua sapu
kote tavetia rini.
3 Pa korapadi ri ka made ṉavulu puta rane, pa mudina sa Nana
tinuru pule pa minate, si vuravura vata dogoro pule nia koa rini si
Asa soku totoso. Vasina si tava sosode valeana sapu hinokara toana si
Asa, meke vivinei nia Sa koa rini sa guguana sa Binaṉara te Tamasa.
4 Pa keke totoso sipu korapa henahena turaṉi Sa si tozi ni Sa si arini,
“Mi lopu ta luarae pa Zerusalema, ba mi aqa nia sa ṉiniraṉira sapu
ele va tatara veko nia sa Tamaqu, gua sapu ele tozini gamu Rau.*
5 E Zone Papitaiso si variva papitaiso nia sa kolo. Ba hola kaiqa rane,
si kote ta papitaiso nia gamu sa Maqomaqo Hope[d],” gua se Zisu.*

Sage Pule se Zisu pa Maṉauru

6 Meke sipu koa varigara sari doduru apositolo, si nanasia rini
se Zisu, “Baṉara, vegua, kamahire kote va turu eke pule ia Goi sa
butubutu baṉara te Izireli?” gua si arini.
7 Meke olaṉa la koa rini se Zisu, “Sari na rane, na totoso, si lopu tava
malumu ni gamu pude gilani, ba sa Tamaqu mo telena si vizatia sa
totoso pu kaqu ta evaṉa sarini.
8 Ba pana kamo koa gamu sa Maqomaqo Hope, si kote ta siṉie nia
gamu sa ṉiniraṉira te Tamasa, meke kaqu tozi helahelae Nau gamu si
Arau pa Zerusalema, pa doduruna sa popoa Ziudia, pa Sameria, meke
kamo la pa ninae vasina pa kasia popoa,” gua si Asa.*
9 Sipu beto zama nia Sa sapu gua asa, si dogoria rini ta hena sage
la pa Maṉauru si Asa. Meke va paeria keke lei si Asa, ke lopu dogoro
pulea rini.*
10 Meke sipu korapa eṉa toto sage lulia rini pa Maṉauru si Asa, si
vura va hodaka meke turu pa kalidia si karua tie pokopoko keoro.
11 Meke zama sari kara, “Gamu kasa pa Qaleli! Na vegua ke turu eṉa
eko la mo pa Maṉauru si gamu? Ura se Zisu hie sapu ta hena sage pa
Maṉauru, si kote pule mae gua tugo sapu dogoria gamu sagena la pa
Maṉauru,” gua si arini.

Sa Hinobena e Ziudasi Isikarioti

12 Beto asa, si taluarae pa toqere Olive, meke kekere pule la pa
Zerusalema sari kasa apositolo, sa inene asa si padana keke kilomita
seu gua pa Zerusalema.
13 Sipu kamo rini pa Zerusalema, si nuquru la si arini koasa lose
panaulu pa vetu vasina koa rini. Sarini hire si ari Pita, Zone, Zemisi,
Aduru, Pilipi, Tomasi, Batolomiu, Matiu, meke e Zemisi sapu sa tuna e
Alepiasi, Saimone sa Tie Zeloti*, meke e Ziudasi sapu sa tuna e Zemisi.*

---

* **1:4** Lk 24:29 * **1:5** Mt 3:11; Mk 1:8; Lk 3:16; Zn 1:33 * **1:8** Mt 28:19; Mk 16:15; Lk 24:47-48 * **1:9** Mk 16:19; Lk 24:50-51 * **1:13** Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera la koasa qavuna pa Roma. * **1:13** Mt 10:2-4; Mk 3:16-19; Lk 6:14-16

14 Hoke varigara si arini meke koa keke pa vinaravara, meke somana
tugo sari na barikaleqe, meke e Mere sa tinana e Zisu, meke sari kasa
tasina koreo e Zisu.
15 Meke keke rane totoso koa varigara padana keke gogoto hiokona
tie te Karisito, si turu se Pita meke zama,
16 “Kasa tasiqu, padana tugo pude tava gorevura, gua sapu zama nia
sa Maqomaqo Hope pa Kinubekubere Hope koe Devita, koasa guguana
e Ziudasi, sapu turaṉadi sarini pu la tuqe vagina se Zisu.
17 Se Ziudasi hie si keke tie tugo koa gita meke somanana koasa
tinavete hie,” gua si asa.
18 Koasa poata pu vagia sa koasa nana tinavete kaleana, si holu nia
sa si keke vasi pepeso, meke vasina tugo si hoqa sovitili gore nia meke
puzaka sa tiana, meke vura beto laguna.*
19 Doduru tie pa Zerusalema si avoso nia si hie ke poza nia pa dia
zinama, “Akeledama” rini sa vasi pepeso asa. Sa ginuana si na pepeso
tana ehara.
20 Meke zama pule se Pita, “Ura guahe si ta kubere pa buka Sam:
‘Mani tava ivulu sa nana vetu;
mani loke tie koa ia si asa!’ gua. Meke pa keke Sam pule si zama
guahe:
‘Mani vagi hobea keke votiki tie sa nana tinavete,’ gua.*
21-22 Gua ke garo pude vizatia gita si keke tie pude somana va sosodea
koari na tie sa tinuru pule te Zisu. Kaqu keke tie pu ele somana lululi
koa gita si asa, pa doduruna sa totoso sapu koa somana koa gita se
Zisu, sa Baṉara. Podalae pa totoso pu variva papitaiso se Zone, meke
kamoa pa totoso sapu taluarae koa gita, meke ta hena sage pa Maṉauru
si Asa,” gua si asa.*
23 Ke poza vagi rini si karua tie: ari Zosepa meke Mateasi. (Zosepa
si hoke poza nia Basabasi meke e Zasitasi tugo rini.)
24 Beto asa, si varavara guahe sarini: “Baṉara, Agoi gilani sari na
bulodi ri doduru tie. Ke, mu va dogoroni gami, sapu esei ari karua
hire si vizatia Goi,
25 pude tuqe hobea sa tinavete tana apositolo sapu luara veko pania
Ziudasi, meke la nana koasa vasina vina kilasa koa hola pu ta hia nia
sa,” gua si arini.
26 Beto asa, si mudumudukeda si arini, meke ta vizata se Mateasi, ke
tava somana la si asa koari ka manege eke apositolo.

2

Sa Minae Tanisa Maqomaqo Hope

1 Totoso kamo sa rane Pen'tikosi[d], si koa varigara dia pa keke vasina
sari doduru tie raṉeraṉe hire.*
2 Meke kamo va hodaka mae gua pa galegalearane si keke ovaṉa
lavata, sapu gua tugo na givusu hiru, meke la siṉia sa sa korapa vetu,
vasina pu korapa habotu rini.
3 Meke dogoria rini si keketoṉa guana huruṉu nika sapu varipaqaha
la, meke hake koa ri hopeke tie pu koa vasina.

* **1:18** Mt 27:3-8 * **1:20** Sam 69:25; Sam 109:8 * **1:21-22** Mt 3:16; Mk 1:9, 16:19; Lk 3:21, 24:51 * **2:1** Liv 23:15-21; Diut 16:9-11

4 Doduru arini si ta siṉie nia rini sa Maqomaqo Hope, meke hopeke
zama si arini koari hopeke vinekala koasa binokaboka, gua sapu poni
ni sa Maqomaqo Hope.
5 Meke koa dia pa Zerusalema sari na tie Ziu saripu vahesi zoṉazoṉa
ia sa Tamasa, saripu mae guadi koari soku popoa nomadi pa kasia
popoa.
6 Totoso avosia rini sa vevehe si varigara va soku la si arini. Nunala
dia si arini, sina hopeke la avosi rini sari na dia vinekala soti pu zama
ni ri na apositolo.
7 Magasa sisigiti si arini meke zama, “Sari kasa tie pu korapa
zamazama sara, si na tie Qaleli beto sarini.
8 Ba vegua meke boka zama ni tu rini sari hopeke nada vinekala,
meke boka avosi tu gita?
9 Ura gita si hopeke mae guada tu pa Patia, Media, Elami,
Mesopotemia, Ziudia, meke pa Kapadosia, Ponitasi, meke pa Esia.
10 Kaiqa pule si mae gua pa Pamipilia, Pirizia, Izipi, meke koari na
pinaqaha popoa pa Libia, sapu tata pa Saerini. Kaiqa gita si mae guada
tu pa Roma.
11 Na tie Ziu si gita, meke na Zenitailo[d] tugo pu kekeredi la pa linotu
Ziu. Kaiqa gita si mae guada tu pa Kiriti, meke pa Arebia[d], ba avoso
betoi tu gita doduru sari na tiṉitoṉa arilaedi pu evaṉi sa Tamasa, gua
saripu korapa zama ni rini sara!” gua si arini.
12 Meke pa dia minagasa, na ninunala, si lopu boka beto vari nanasi
sarini, “Na sa si korapa ta evaṉa hie?” gua si arini.
13 Ba kaiqa arini si va sisire, meke zama, “Ai, na naponapo ba sara!”
gua.

Sa Tinarae te Pita

14 Meke gasa turu se Pita somanae koa ri ka manege eke apositolo,
meke zama va ululae guahe si asa koari na kobi tinoni, “Gamu kasa na
tie Ziu turaṉaqu, meke gamu doduru pa Zerusalema, mi avoso mae;
hiva tozi va bakalani gamu rau sapu gua ta evaṉa hie!
15 Sari tie hire si lopu naponapo, sapu gua balabala ia gamu. Na tiqe
sia koloko munumunu mo sa totoso hie.
16 Lokari, ura hie si zama nia sa poropita Zoili sapu guahe:
17 ‘Zama sa Tamasa: Gua hie si kaqu tavetia Rau koari na rane
mumudi:
Kaqu zoropo gore la nia Rau koari doduru tie sa Maqomaqoqu.
Meke sari na tumia koreo na vineki vaqura si kaqu korokorotae,
meke sari na tie vaqura si kaqu dogori sari na dinogodogorae
variva magasadi,
meke sari na barogoso si kaqu putaputagita.*
18 Koari na rane sara, si kaqu zoropo gore la nia tugo Rau sa
Maqomaqoqu,
kamo la gua tu koari na nabulu, sari palabatu na barikaleqe,
meke kaqu korokorotae si arini.
19-20 Kaqu evaṉi Rau sari na vina gilagila variva magasadi pa maṉauru
panaulu meke pa pepeso panapeka;
kaqu ta evaṉa sa minate, meke sa nika meke tuṉaha nika moatana.
Pa maṉauru si kaqu tava huporo sa rimata,

* **2:17** Zol 2:28-32

meke kaqu ziṉara guana ehara sa sidara,
sipu lopu ele kamo sa rane arilaena meke variva holoqoruna tanisa Baṉara.
21 Ba sari doduru pu tepa la koasa pozana sa Baṉara, si kaqu ta harupu!’ gua.
22 Gamu kasa na tie Izireli, mi avoso mae i sari na qua zinama: Va sosodea Tamasa sapu garunu mae nia Sa se Zisu, koari na tinavete variva magasa meke na vina gilagila pu taveti Tamasa koa Sa pa vari korapa mia. Gamu ba tumae nia telemia si hie.
23 Ura ele vizatia Tamasa pa Nana hiniva soti si pude kaqu ta luara vatu koa gamu se Zisu, meke pa tinokae tadi tie kaleadi si va matea gamu si Asa pa korosi.*
24 Ba ele va toa pulea Tamasa si Asa, meke vata rupahia Sa koasa tinasigitina sa minate, sina lopu boka sa ṉiniraṉira tanisa minate pude pusi hola ia si Asa.*
25 Ura guahe si zama nia e Devita koasa guguana Sa:
‘Dogoria rau sapu koa pa kenuqu rau doduru rane sa Baṉara.
Koa tata koa rau si Asa, ke lopu kaqu matagutu si rau.*
26 Gua asa ke qetuqetu hola sa buloqu,
meke sari na qua zinama si ta siṉie qinetuqetu,
meke be mate si rau,
ba raṉe valeanigo rau si Goi,
27 sina lopu kaqu veko hola au Goi si rau pa lovu,
meke lopu kaqu va malumia Goi sa mua nabulu Hopena pude muzi tinina.
28 Ele va dogoro nau Goi sa siraṉana sa tinoa,
meke va siṉi nau Goi sa qinetuqetu pa kenumu,’ gua.
29 Ke, kasa tasiqu, maqu tozi va bakalani gamu rau sapu se Devita sa tamada si mate meke ta pomunae si asa, meke sa lovuna sa si korapa koa nana mo koa gita tani pa rane ṉinoroi.
30 Ba na poropita tugo se Devita, meke ele gilania nana sa sapu ele tokoro vekoa Tamasa sa vina tatara, sapu keke koari na tutina e Devita si kote baṉara hobena.*
31 Na dogoro va kenue ia e Devita gua sapu kote evaṉia sa Tamasa, ke zama nia sa sa tinuru pule pa minate tanisa Karisito[d], sipu zama si asa, ‘Lopu ta veko hola pa lovu babe muzi sa tinina,’ gua.
32 Meke se Zisu hie si ele va turu pulea Tamasa, meke gami doduru hire si dogoro soti matamami!
33 Ta ovulu sage la pa kali mataona sa Tamasa sa Tamana si Asa, meke vagia Sa koa sa Tamasa sa Maqomaqo Hope gua sapu ele va tatara nia Sa. Ke zoropo vura mae nia Sa gua sapu dogoria na avosia gamu kamahire.
34 Ura se Devita si lopu sage la pa Maṉauru ba zama nia sa sapu guahe:
‘Zama sa Tamasa koasa qua Baṉara:
Mu habotu pa kali mataoqu,*
35 osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu!’ gua.

---

* **2:23** Mt 27:35; Mk 15:24; Lk 23:33; Zn 19:18 * **2:24** Mt 28:5-6; Mk 16:6; Lk 24:5 * **2:25** Sam 16:8-11 * **2:30** Sam 132:11; 2 Samuela 7:12-13 * **2:34** Sam 110:1

36 Gua ke mi tumae nia gamu doduru tie Izireli si hie: Se Zisu hie
sapu va matea gamu pa korosi, si ele va evaṉae nia Baṉara, meke sa
Karisito[d] sa Tamasa!" gua se Pita.
37 Sipu avosia ri na kobi tinoni sapu gua asa, si ta duaṉa hola sari
bulodia. Ke nanasia rini se Pita, meke sari kaiqa apositolo, "Kasa
turaṉa mami, na sa si kote tavetia gami?" gua si arini.
38 Meke olaṉa la koa rini se Pita, "Hopehopeke gamu doduru si mani
kekere, mani ta papitaiso pa korapa pozana e Zisu Karisito, pude kaqu
taleosae sari mia sinea, meke kaqu vagia gamu sa vinariponi sapu sa
Maqomaqo Hope.
39 Ura sa vina tatara te Tamasa si tamugamu, meke tadi na tumia,
meke tadi doduru pu koa pa seu, sari doduru pu kote tioko vagi sa
Tamasa," gua se Pita.
40 Soku ginugua pule si zama ni Pita koa rini. Meke va balau i na
sovuti sa si arini, meke zama, "Mi harupu puleni gamu, pude mi lopu
kaqu tava kilasa turaṉae koari kasa tie pa sinage kaleana hie," gua si
asa.
41 Arini pu va hinokaria sa tinarae te Pita si ta papitaiso. Padana
ṉeta tina tie si somana la koa ri kasa tie te Zisu pa rane asa.
42 Soto va nabu si arini koari na vina tumatumae tadi na apositolo,
pa kinoa binaere koari na tie pu va hinokara koe Zisu, pa hinenahena
varigara, meke pa vinaravara.

Sa Tinoa Varigara Tadi na Tie Kekenu pu Vahinokara Koe Zisu

43 Soku sari tinavete variva magasadi si evaṉi Tamasa koari na
apositolo, ke magasa hola sari doduru tie.
44 Lopu makudo varigara pa binaere sari doduru tie pu va hinokara,
meke varitago ni rini sari doduru likakalae pu tagoi rini.*
45 Holuholu ni rini sari hopeke dia tinago, meke variva hihia ni rini
sari na poatadi, koa gua mo koasa padana gua sapu ta hivae koari
hopeke tie pu malaṉa.
46 Hopeke rane si hoke la varigara sari doduru koasa varivarigarana
lavata pa Zelepade. Hoke varigara tugo si arini koari hopeke dia
vetuvetu, meke henahena varigara na qetuqetu si arini pa bulodi pa
vina pepekae.
47 Vahesia rini sa Tamasa, meke ta qetuqetue si arini koari doduru
tie. Meke hopeke rane si va somani sa Baṉara koa rini saripu va
hinokara meke ta harupudi.

3

Salaṉia ri Pita e Zone sa Tie Ikena

1 Keke rane sipu kamo sa totoso varavara pa ṉeta koloko veluvelu,
si sage la pa Zelepade pa Zerusalema sari Pita e Zone.
2 Meke paleke la nia rini si keke tie sapu podo mate karua nenena.
Hopeke rane si hoke paleke la va habotia rini si asa pa sasadana sa
Zelepade sapu ta pozae "Sasada Tolavaena", pude mani tepatepa poata
koari pu ene nuquru la koasa Zelepade, gua.
3 Meke sipu dogori sa sari Pita e Zone pu korapa ene nuquru, si tepa
poata si asa koari kara.

---

* **2:44** TTA 4:32-35

4 Ba doṉo toto la ia ri Pita e Zone si asa, meke zama la koa sa se Pita,
“Doṉo mae koa gami kara!” gua si asa.
5 Ke doṉo la koari kara sa tie, hokara kote ponia ri kara keketoṉa,
gua.
6 Ba zama la ia Pita si asa, “Loke qua poata siliva, na qolo si rau pude
ponigo, ba gua sapu tagoa rau si maqu poni nigo. Pa korapa pozana e
Zisu Karisito pa Nazareti, si mu turu, mamu ene!” gua si asa.
7 Meke taṉinia Pita kali lima mataona sa tie, meke toka nia sa pude
turu, meke hinoqa ṉiṉira sari na nenena na kikikorerekena sa tie.
8 Meke gasa turu si asa, meke podalae ene mo. Luli i Sa sari Pita e
Zone, meke nuquru la pa Zelepade. Ene, na horuhoru si asa, meke
vahesia sa sa Tamasa. 9 Totoso dogoria ri doduru tie pa Zelepade
enenena sa tie mate nenena, meke vahesihesia sa sa Tamasa,
10 si doṉo gilania rini sapu asa mo sa tie sapu habotu tepatepa pa
Sasada Tolavaena, ke magasa hola nia rini sapu gua ta evaṉa koa sa.

Sa Tinarae te Pita pa Zelepade

11 Meke sipu korapa tuqe koa ri Pita e Zone sa tie pu ta salaṉa, si
magasa hola sari na tie, meke varigara la i rini sari ka ṉeta koasa
vasina pa Zelepade sapu ta pozae na Zokozokoroana[d] te Solomone.
12 Totoso dogori Pita sari kobi tinoni pu varigara la, si zama la koa
rini si asa, “Gamu kasa na tie Izireli, na vegua ke magasa nia tu gamu sa
ginugua hie, meke doṉo toto gami tu, guana sapu pa mami ṉiniraṉira
na tinoṉoto tu telemami si salaṉia gami kara sa tie hie!
13 Sa Tamasa tadi Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi, sapu sa
Tamasa tadi na tiatamada pukerane, Asa tu si va lavatia se Zisu sa
Nana nabulu, ba gamu si turaṉa vala nia si Asa koasa Qavuna pude
tava mate. Kilu ia gamu si Asa pa kenuna e Paelati, totoso hiva vata
rupahia sa si Asa.*
14 Etulia gamu se Zisu sa Tie[d] Hopena meke Toṉotona, ba tepa ia
gamu, sa tie variva mate pude vata rupaha poni gamu.*
15 Va matea gamu sa ṉatina sa tinoa, ba va toa pulea Tamasa pa
minate si Asa, meke sipu ele toa pule Sa si dogoro sotia gami si Asa.
16 Pa ṉiniraṉira koasa pozana Zisu, meke sa rinaṉeraṉe koa Sa, si ta
salaṉa sa tie hie. Dogoria gamu, meke ele gilania gamu sa tie hie. Sa
rinaṉeraṉe koasa pozana Zisu si salaṉia sa tie hie.
17 Ego, kasa tasiqu, gilana valeania rau sapu pa pinupuhu, si taveti
gamu, meke rina mia koimata, sapu gua tavete la nia gamu koe Zisu.
18 Ba gua asa si va gorevura nia Tamasa sapu tozi vata kenue i Sa
koari na poropita, sapu na tina sigiti si kote kamoa sa Karisito.
19 Ke mi veko pani sari na mia sinea, mamu kekere pule la koe
Tamasa, meke kaqu taleosoni gamu Sa,
20 pude kaqu va mae i Tamasa koa gamu sari na totoso pu kaqu va
ṉiṉirai Sa sari na bulomia, meke kaqu garunu atu nia Sa se Zisu, sa
Karisito[d] sapu ele vizata vekoa Sa pude tamugamu.
21 Ba kaqu koa paki pa Maṉauru si Asa, osolae kamo sa totoso te
Tamasa pude va vaqura pule betoi sari doduru likakalae, gua sapu va
tatara veko nia Sa koari na poropita madidi pukerane.

---

* **3:13** Ekd 3:15 * **3:14** Mt 27:15-23; Mk 15:6-14; Lk 23:13-23; Zn 19:12-15

22 Ura ele zama nia e Mosese, ‘Kaqu garunu atu nia sa Baṉara sa
mia Tamasa, si keke poropita gugua arau, sapu keke mo koari kasa na
turaṉamia soti. Kaqu va avosia gamu si Asa koa ri Nana zinama koa
gamu.*
23 Asa sapu lopu va avosia sapu gua tozia sa poropita Asa, si kaqu
tava mate palae koari na tie te Tamasa,’ gua.*
24 Sari doduru poropita podalae koe Samuela meke hola mae, si ele
korotae beto ni sari na totoso hire.
25 Gamu si na tudia ri na poropita, meke tamugamu tugo sa vinariva
egoi sapu tavetia Tamasa koari na tamamia pukerane. Zama sa Tamasa
koe Ebarahami, ‘Koasa tutimu goi si kote tamanae sari doduru tinoni
pa kasia popoa,’ gua.*
26 Gua ke totoso garunu mae nia Tamasa sa Nana nabulu se Zisu
Karisito, si garunu kekenu atu nia Sa si Asa koa gamu, pude mi luara
pani i gamu sari na mia kinaleadi, pude mi ta manae,” gua se Pita.

4

Pita e Zone pa Kenudi rina Koimata pa Sanihiderini

1 Meke sipu korapa vivinei koari na tinoni sari Pita e Zone, si mae
koari kara sari na ṉati hiama, meke sa koimata tadi na tie kopu pa
Zelepade, meke sari na Sadusi[d].
2 Lopu hite qetu nia rini sapu gua tarae nia ri kara, sapu toa pule pa
minate se Zisu, meke saripu mate ba kaqu toa pule tugo, sapu gua.
3 Ke tuqe vagi rini sari Pita e Zone, ba sina ele tata boṉi sa popoa, ke
la voi vekoi mo rini pa vetu varipusi, pude aqa nia sa rane vugo, gua.
4 Ba soku arini pu avosia sa tinarae te Pita si va hinokara. Ke sa
ninaedi ri pu va hinokara si kamoa padana ka lima tina tie kamahire.
5 Meke pa koivugona, si varigara pa Zerusalema sari na koimata
meke na palabatu tadi na tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese.
6 Somana tugo se Anasi sa ṉati hiama kenukenue, meke ari Kaeapasi,
e Zone, e Alekezada, meke ari kaiqa pule pa tatamana tanisa ṉati
hiama kenukenue.
7 Meke turaṉa la va turui rini pa kenudi rina koimata hire sari Pita
e Zone, meke nanasi rini, “Na ṉiniraṉira savana, meke pa pozana esei
si tavete ni gamu kara saripu gua evaṉi gamu kara?” gua si arini.
8 Meke ta siṉie nia e Pita sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke
olaṉa la i sa sarini, “Gamu kasa na koimata, na palabatu tadi na tinoni!
9 Be sa tinavete leana sapu gua ta evaṉa koasa tie mate nenena hie,
meke ta salaṉa si gunia gamu pa mia ninanasa,
10 si mi tumae nia si hie, gamu meke ari doduru tie Izireli: Sa tie
hie pu turu pa kenumia gamu, si ta salaṉa pa korapa ṉiniraṉira koasa
pozana e Zisu Karisito pa Nazareti, Asa sapu ele va matea gamu pa
korosi, ba sapu ele va turu pulea Tamasa pa minate.
11 Se Zisu tugo hie sapu tozia sa Kinubekubere Hope sapu zama
guahe:
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu,’ gua.*

* **3:22** Diut 18:15,18 * **3:23** Diut 18:19 * **3:25** Zen 22:18 * **4:11** Sam 118:2

12 Sa hinarupu si lopu koa pule pa keke tie, ura loke pozapoza pule,
sapu ta poni nia na tie pa kauruna sa maṉauru, si boka ta harupu nia
gita," gua se Pita.
13 Sipu dogoria ri kasa koimata tadi na tie Ziu sa minataqara tadi
Pita e Zone, meke gilania rini sapu na tie pa vasileana mo, meke lopu
tie sikuludi sari kara, si magasa hola si arini. Meke doṉo gilania rini
sapu na tie sapu lululidi koe Zisu sari kara.
14 Ba loketoṉa si boka zama nia rini, sina dogoro sotia dia mo sa tie
sapu ta salaṉa, turu somanae nana koari Pita e Zone.
15 Ke va vura paki rini sari kara, meke vari vivinei teledia si arini.
16 Vari nananasi sarini, "Na sa kote tavete ni gita sari tie hire? Sina
lopu boka tomea gita sa tinavete variva magasana sapu evaṉia ri kara,
sina doduru tie pa Zerusalema si ele gilana betoa.
17 Ba mada va balau i mo, pude madi lopu zama pule hokahokara
nia sa pozana e Zisu koari na tinoni, pude lopu kaqu ta tozi urahae la
pa doduru vasina sa ginugua hie," gua si arini.
18 Beto si tioko va nuquru pulei rini sari kara, meke tozi ni rini pude
lopu zama nia ba be va tumatumae hokara pa korapa pozana Zisu.
19 Ba olaṉa la sari Pita e Zone, "Ego, mi pitu ia telemia be toṉoto sia
pa kenuna sa Tamasa pude va tabe gamu si gamu babe pude va tabe
ia sa Tamasa.
20 Ura gami kara si lopu boka beto tozi helahelae ni, gua saripu ele
dogori, na avosi gami," gua sari kara.
21 Beto asa si va nabu valeana pulea ri kasa koimata sa dia vina balau
koari kara, meke tiqe va vura taloa i rini. Lopu boka vizatia rini gua
pude va kilasi sari kara, sina sari doduru tie si vahesia ri sa Tamasa
koasa tinavete variva magasana pu ta evaṉa.
22 Ura sa tie pu ta salaṉa si ele hola made ṉavulu puta vuahenina.

Sa Vinaravara Tadi Kasa Tie Raṉeraṉe

23 Sipu vata rupahi tugo rini, si topue la mo sari Pita e Zone, meke
la tozi ri kara koari kasa tie pu va hinokaria se Zisu, gua saripu zama
ni rina ṉati hiama, na koimata.
24 Totoso avosia tugo ri kasa tie te Karisito sapu gua tozia ri Pita e
Zone, si koa keke pa vinaravara, meke zama guahe si arini: "Baṉara
sapu tavetena sa Maṉauru, sa pepeso, meke sa kolo lamana, meke sari
doduru likakalae pu koa koa rini.*
25 Ura guahe si zama nia Goi koasa Maqomaqo Hope, sapu tozia sa
Mua nabulu Devita sa tamamami:
'Na vegua ke hiva veko pania rina butubutu huporodi sa binaṉara te
Zihova?
Meke vegua ke balabala vekoa rini si pude luara pania sa Nana
tinolitolie?*
26 Sari na baṉara pa popoa pepeso si ele varigara,
meke va namanama pude varipera la koasa Tamasa meke sa Nana
Karisito sapu vizatia Sa,' gua.
27 Meke ele tava gorevura si hie sipu varigara sari Herodi e Ponitiasi
Paelati tani, pa popoa Zerusalema. Meke somana tugo sari na butubutu

* **4:24** Ekd 20:11; Nehe 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2

Zenitailo, meke sari na tie Izireli, meke raza la ia rini se Zisu sa Mua
nabulu hopena, pu ele vizatia Goi pude sa Karisito.*
28 Tavete va gorevura i rini gua saripu ele vizata veko kenui Goi, pude
taveti rini koe Zisu.
29 Gua asa ke, Baṉara, Mu doṉo gilania sapu va matamatagutu gami
rini; mamu va mataqara gami si gami na Mua nabulu, pude zama ni
sari Mua inavoso.
30 Mu vata dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira pude salaṉi saripu moho,
mamu vata evaṉi sari na tinavete variva magasadi pa korapa pozana
e Zisu sa Mua nabulu hopena," gua si arini.
31 Meke sipu beto tugo varavara rini, si niu mo sa lose vasina varigara
rini, meke ta siṉie nia rini sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, ke
podalae la tarae va mataqara nia rini sa Inavoso Leana te Tamasa.

Tinoa Keke Tadi na Tie te Karisito

32 Sari na tie te Karisito si koa keke pa hiniva, meke keke pa dia
binalabala. Loke tie si puhi nia si keketoṉa, ba varitago ni mo rini sari
na dia likakalae.*
33 Meke pa korapa ṉiniraṉira lavata si tarae nia rina apositolo sa
tinuru pule te Zisu Karisito pa minate, meke sa minana nomana te
Tamasa si koa koa rini.
34 Loke tie koa rini si ehaka nia ke toṉa. Sarini pu ari dia pepeso,
babe na vetu, si holuholu ni rini,
35 meke vala ni rini koari na apositolo sari na poatadi, meke tava hia
sari na poata koari hopeke tie pu loke dia.
36 Ke gua tugo asa si tavetia e Zosepa. Keke tie pa butubutu Livae[d]
si asa pu ta podona pa Nusa Saeparasi. Hoke poza nia Banabasi rina
apositolo si asa, (sa ginuana sa pozana si na tie pu sovutu va ṉiṉirai
sari na tie).
37 Holuholu nia sa si keke nana vasi pepeso, meke paleke la luaria
sa sari poatana koari na apositolo.

5

Ananaeasi meke Sapaera

1 Ba koa nana tugo si keke tie, pozana e Ananaeasi, meke sa nana
barikaleqe si e Sapaera. Holuholu nia tugo rini si keke dia vasi pepeso.
2 Paleke la nia Ananaeasi sa kukuruna sa poata koari na apositolo,
ba kopu pule nia sa si keke kukuruna. Sa nana barikaleqe ba va egoa
sapu gua asa.
3 Meke zama la ia Pita si asa, "Ananaeasi! Na vegua ke va malumia
tu goi se Setani pude lalae nia sa mua tinoa, ke kokoha ia goi sa
Maqomaqo Hope, meke kopu pule nia goi sa kukuruna sa poata koa
sa pepeso pu holuholu nia goi?
4 Sa pepeso si tamugoi totoso lopu ele holuholu nia goi. Meke sipu
beto holuholu nia goi, si leana pude tavetavete nia sa poatana vasina
pu hiva nia goi. Na vegua ke kokoha nia goi sapu sa doduruna sa poata
si vala goi, gua; ba tuqe veko tomea goi sa kukuruna? Lopu kokoha pa
tie si goi, ba koe Tamasa tu!" gua se Pita.

---

* **4:27** Lk 23:1,7-11; Mt 27:1-2; Mk 15:1; Zn 18:28-29 * **4:32** TTA 2:43-47

5 Meke totoso avosia tugo Ananaeasi sa zinama te Pita, si hoqa mate
nia mo si asa. Ke matagutu hola sari doduru, totoso avoso nia rini sa
ginugua asa.
6 Meke mae hade palekia rina tie vaqura sa tomatena, meke la
pomunu nia rini si asa.
7 Meke sipu hola padana ṉeta aoa, si la kamo sa nana barikaleqe.
Lopu gilania sa sapu gua ele ta evaṉa koasa loana.
8 Meke nanasa la ia Pita si asa, “Sapaera! Vegua, hiera hinokara tugo
doduruna sa poata sapu vagi nia gamu kara Ananaeasi koasa pepeso?”
gua si asa.
“Uve, asa tugo,” gua se Sapaera.
9 Meke zama la ia Pita si asa, “Na vegua ke variva ego nia gamu kara
tamaloana pude podekia sa Maqomaqo Hope te Tamasa? Dotu, sari
na tie vaqura pu ele la pomunu nia sa loamu, si tiqe kamo pule mo
pa sasada sara, meke kote mae paleke vura nia pule rini sa tomatemu
goi!” gua si asa.
10 Meke pa totoso asa si hoqa mate mo se Sapaera pa kenuna e Pita.
Nuquru pule sari kasa tie vaqura, meke sipu dogoria rini sapu ele
mate si asa, si paleke vagia ri sa tomatena, meke la pomunu nia rini
pa kapana sa loana.
11 Meke matagutu hola sari doduru tie te Karisito, meke sari doduru
tie pu avoso nia sapu gua ta evaṉa.

Sari na Tinavete Variva Magasadi

12 Soku tinavete variva magasadi si evaṉi rina apositolo koari na
tinoni. Hoke la varigara sari na tie te Zisu koasa vasina pu ta pozae
Zokozokoroana[d] te Solomone pa Zelepade.
13 Meke va lavati rina tinoni sari na tie te Karisito, ba kadaka la
somana si arini pa Zelepade.
14 Ba soku lala dia sari na tie na barikaleqe si va hinokaria sa Baṉara
meke somana la koa rina tie te Karisito.
15 Hoke ta salaṉa sari na tie koari na apositolo, gua asa ke paleke
lani rina tinoni sari dia tie mohodi, meke ivara ni rini pa sisiraṉa sari
na teqe, meke va ekoi rini, pude pana ene hola se Pita si kote va aqori
sa maqomaqona sa meke ta salaṉa.
16 Soku puku tinoni saripu maedi gua koari na vasivasileana pa vari
likohaena Zerusalema, si paleke mae ni sari dia tie mohodi, meke
saripu ta higorae tomate kaleadi, meke ta salaṉa beto sari doduru.

Ta Ṉoṉovala sari na Apositolo

17 Meke sa ṉati hiama kenukenue meke rina Sadusi pu koa turaṉia,
si konokono sisigiti ni sari na apositolo.
18 Ke tuqe vagi i rini sarini, meke vekoi rini pa vetu varipusi.
19 Ba pana boṉi asa, si la si keke mateana te Tamasa, meke tukelia sa
sa sasadana sa vetu varipusi, meke turaṉa vura ni sa sari na apositolo,
meke zama,
20 “Mi la koasa Zelepade, mi la va tumatumae nia koari na tie sa
doduru guguana sa tinoa vaqura hie,” gua si asa.
21 Ke pana vaqavaqasa, si nuquru la pa varivarigarana pa Zelepade
sarini, meke podalae la variva tumatumae koari na tinoni.

Sipu kamo sa n̲ati hiama kenukenue, meke sari na tie pu koa turan̲ia, si tioko varigara ni rini sari na koimata tadi na tie Ziu, meke sari doduru koasa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu pude vivinei, gua. Ke garunu lani rini pa vetu varipusi sari kaiqa dia tie kopu pa Zelepade, pude la turan̲a mae ni sari kasa apositolo, gua.
22 Ba sipu la kamo pa vetu varipusi si arini, si lopu koa vasina sari na apositolo. Ke pule la totozi sarini koa ri kasa koimata pu korapa varigara.
23 Zama si arini, “Sipu la kamo gami, si dogoria gami sa vetu varipusi korapa ta loka eko nana, meke sari na tie kopu si korapa turu dia pa kapa sasada. Ba sipu tukelia gami, si loke tiena sa korapana!” gua si arini.
24 Sipu avosia sa koimata tadi na tie kopu pa Zelepade, meke ri na n̲ati hiama sapu gua asa, si nunala dia si arini. Lopu gilania rini sapu gua ta evan̲a koari na apositolo, meke na sa pule si kote ta evan̲a.
25 Korapa gua asa, si nuquru mae gana si keke tie meke zama, “Kasa palabatu, avoso mae, sari kasa tie pu vekoi gamu pa vetu varipusi, si hiroi; korapa va tumatumae pa varivarigarana koasa Zelepade eko la sara!” gua si asa.
26 Ke tiqe topue la sa koimata tadi na tie kopu Zelepade, meke sari nana tie, meke la turan̲a pule ni sari na apositolo. Ba lopu la raza pude tuqe vagi rini sarini, sina matagutu ta gona patu koari na tie si arini.
27 Turan̲a nuquru ni rini sari na apositolo, meke va turui rini pa kenuna sa Sanihiderini[d], meke nanasi sa n̲ati hiama kenukenue si arini,
28 “Vegua, nake ele tozini gamu tu gami pude lopu kaqu variva tumatumae pule nia gamu koari na tie sa pozana e Zisu, gua? Ba korapa urahae nia tugo gamu pa doduruna Zerusalema sa mia vina tumatumae, beto meke hiva vata zutu nia gamu koa gami sa vina matena Sa!” gua si asa.*
29 Meke olan̲a la se Pita, meke sari apositolo, “Sa Tamasa mo si kote va tabea gami, lopu sari na tie!
30 Sa Tamasa tadi na tiatamada pukerane, si va turu pulea pa minate se Zisu sapu poka nia gamu pa korosi, meke va matea.
31 Meke va lavatia sa Tamasa pa kali mataona se Zisu pa Man̲auru, pude koa Ban̲ara, meke na Hinarupu; pude boka kekere sari tie Izireli koari na dia sinea, pude madi taleosae.
32 Ke gami hire, meke sa Maqomaqo Hope, sapu poni ni sa Tamasa koa rini pu va tabea, si na tie va sosode koari na ginugua arini,” gua si arini.
33 Sipu avosia ri kasa koasa Sanihiderini sapu gua asa, si ta n̲aziri sisigiti, meke hiva va matei rini sari na apositolo.
34 Ba gasa turu si keke rina Parese[d] pozana si e Qamalieli. Keke titisa arilaena pa Tinarae te Mosese si asa, meke keke tie ta paman̲aena tugo koari doduru tie. Tozi ni sa sari na tie kopu Zelepade pude va vura paki i sari na apositolo.
35 Beto asa, si tiqe zamai sa si arini, “Kasa tinoni pa Izireli, mi balabala valeana, na sa si leana pude tavete lani gamu koari kasa tie hire.

---

* **5:28** Mt 27:25

36 Mi balabala ia sapu gua ta evaṉa koe Teudasi sapu turu vura mae
visoroihe, meke balabala pule nia sapu keke tie arilaena si asa, gua;
meke padana made gogoto tie si lulina sa. Ba sipu tava mate sa, meke
ta hurakatae sari nana tie, si mate taloa mo sa tinavete tanisa.
37 Beto asa, pa totoso ta nae sari na tie, si keke tie Qaleli, pozana
e Ziudasi, si turu vura mae, meke keke puku tinoni varipera tugo si
lulina sa. Ba tava mate tugo si asa, ke ta hurakatae tugo sari nana tie.
38 Gua asa, ke koa sa ginugua sapu ta evaṉa kamahire, si maqu tokani
gamu pa binalabala: Vekoi dia sari kasa tie sara! Vata rupahi, madi
taloa dia. Ura be maena pa tie mo sapu gua hiva tavetia rini, si lopu
kaqu koa hola.
39 Ba be maena koe Tamasa si asa, si lopu kaqu boka tava noso si
arini, meke gamu si kote varipera la koe Tamasa," gua si asa.
Meke va egoa rini sa zinama te Qamalieli,
40 ke tioko nuquru pule ni rini sari kasa apositolo, meke sekei na va
balaui rini, pude di lopu zama pule hokara nia sa pozana e Zisu, gua.
Beto meke tiqe va malumu taloai rini.
41 Ke vura taloa koasa vinaripitui sari na apositolo, meke qetuqetu
si arini, sina va malumi sa Tamasa si arini pude koa tava lavata pa
tinasigiti variva kurekurena koasa laena sa pozana e Zisu.
42 Meke doduru rane koari na varivarigarana pa Zelepade, meke
koari na vetuvetu tadi na tie, si lopu makudo la variva tumatumae
na tarae nia rini sa Inavoso Leana, sapu e Zisu si sa Karisito[d].

6

Ta Vizata Sari Ka Zuapa Tie Varitokae

1 Meke soku laladia saripu kekere meke somana va hinokaria se Zisu.
Meke sipu hola kaiqa rane, sari na tie Ziu pu zama nia sa zinama
Quriki[d] si podalae qumiqumi ni sari na tie Ziu pu koa pa Zerusalema.
Lopu qetu si arini, sina lopu somana ta poni sari na dia naboko, totoso
va hia i rini sari na ginani pa hopeke rane.
2 Gua asa, ke tioko varigara ni ri ka manege rua apositolo sari doduru
tie te Zisu, meke zamai rini, "Lopu leana si pude veko pania gami sa
tinarae koa sa zinama te Tamasa meke tupiti doduru rane pa hihia
ginani.
3 Ke gua asa, kasa turaṉamami, mi vizati ka zuapa tie koa gamu
saripu ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke na
ginilagilana lohina[d]. Kote va turui gami si arini pude kopu nia sa
tinavete va hihia ginani.
4 Ba gami si mami soto mo pa vinaravara, meke pa tinaraena sa
zinama te Tamasa," gua si arini.
5 Meke va egoa ri doduru tie te Zisu sa binalabala tadi na apositolo,
ke vizati rini sarini hire: e Sitivini, sapu na tie ṉiṉirana pa rinaṉeraṉe,
meke ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope; meke ari Pilipi, e Porokorasi, e
Nikano, e Taimoni, e Pamenasi, meke e Nikolasi sapu na tie Zenitailo
pa Anitioki, sapu ele kekere la pa linotu Ziu sipu lopu ele lulia sa se
Karisito.
6 Beto hoi, si turaṉa la ni rini sarini koari na apositolo, meke va opo
ni limadi meke varavara ni rini.

7 Gua asa, ke ta tozi urahae la sa Inavoso Leana te Tamasa, meke lopu
sana soku laladia sari na tie pu va hinokaria, meke lulia se Karisito.
Meke sokudi rina hiama si va tabea na lulia tugo sa tinaraena sa
rinaṉeraṉe koe Karisito.

Tuqe Vagia Rini se Sitivini

8 Ego, se Sitivini si siṉia na tataru variharupi meke na ṉiniraṉira te
Tamasa, ke evaṉi sa sari na tinavete variva magasa nomanomadi koari
na tie.
9 Ba kaiqa rina tie pu somanadi koasa sinaqoqi[d] tadi na tie ta
rupahadi, saripu na tie sapu mae guadi pa vasileana Saerini, meke
Alekezadaria, meke arini tugo pu mae guadi pa pinaqaha popoa pa
Silisia, meke Esia[d], si podalae tokea rini se Sitivini.
10 Ba sa Maqomaqo Hope si ponia ṉiniraṉira na ginilagilana lohina
se Sitivini, pude zama, ke lopu boka va kari pani rini sari nana zinama.
11 Gua asa, ke sovutu golomi rini sari kaiqa tie pude zama guahe:
"Ele avosia gami sapu zama va kaleana la ia Sitivini sa Tamasa, meke
se Mosese," gua.
12 Meke va gevuri rini sari na tinoni, meke sari na koimata tadi na
tie Ziu, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Meke
tuqe vagia rini se Sitivini, meke turaṉa nuquru la nia rini si asa koasa
Sanihiderini sa puku tie varipitui tadi na Ziu.
13 Beto hoi, si vagi i rini sari kaiqa tie va sosode kokohadi, sapu zutu
kokoha ia si asa, meke zama guahe: "Sa tie hie si tale zama va karia
mo sa sa nada Zelepade[d] hope, meke sa Tinarae te Mosese.
14 Ele avoso sotia gami sapu zama guahe si Asa: 'Se Zisu pa Nazareti
si kote huara pania sa Zelepade hie, meke kote hobei Sa sari na nada
hahanana vinahesi saripu ta podalae mae koe Mosese!' gua," gua si
arini.
15 Meke doṉo totoa ri doduru pu somana koasa puku tie varipitui se
Sitivini, meke dogoria rini sa isumatana si ṉedala gua tu na isumata
mateana.

7

Sa Zinama te Sitivini

1 Meke nanasia sa ṉati hiama kenukenue se Sitivini, "Vegua,
hinokara sari doduru gua pu zutu nigo rini hire?" gua si asa.
2 Meke olaṉa la se Sitivini, "Kasa tasiqu na tamaqu, mi avoso mae
koa rau. Sa Tamasa lavata si vata gilana pule nia koe Ebarahami, sa
tamada pukerane, sipu koa si asa pa Mesopotemia totoso lopu ele la
koa si asa pa Harani.*
3 Meke zama sa Tamasa, 'Mu luaria sa mua popoa soti, na mua
butubutu, mamu la koasa popoa pu kaqu va dogoro nigo Rau,' gua
si Asa.
4 Gua asa, ke taluarae se Ebarahami pa popoa tadi na tie Kaladea,
meke la koa pa Harani. Meke pa mudina tu sa minate tanisa tamana,
si tozi nia Tamasa si asa pude rizu mae koa koasa popoa sapu korapa
koa ia gamu hie kamahire.*
5 Ba lopu hite ponia Tamasa si keke vasi pepeso koasa popoa hie,
keke vasi kabu pepeso ba lokari tugo. Ba sa vina tatara te Tamasa si

* **7:2** Zen 12:1 * **7:4** Zen 11:31, 12:4

pude sa popoa hie si kaqu ta evaṉae na tinago te Ebarahami, meke tadi
na tutina sa vugo repere, totoso lopu ele ari tuna tu se Ebarahami.*
6 Zama guahe sa Tamasa koe Ebarahami, ‘Sari tutimu goi si kote la
koa na tie karovodi pa keke votiki popoa, meke kote koa tava pinausu,
na ta ṉoṉovala si arini koari ka made gogoto vuaheni.*
7 Beto hoi, si kote va kilasia Rau sa butubutu pu va pinausudi rini,
meke kote vura taloa si arini koasa popoa asa, meke kote tiqe mae koa
ia rini sa popoa pu kote poni ni Rau, pude di va lavatau tani,’ gua sa
Tamasa.*
8 Beto asa si tiqe vata magua[d] Tamasa se Ebarahami, pude na vina
gilagilana sa Nana tinokotokoro koasa Nana vina tatara, gua. Gua asa
ke e Ebarahami ba magua tugo se Aisake, sipu ka vesu ranena podo
gua; meke e Aisake ba magua tugo se Zekopi, meke e Zekopi ba magui
tugo sari ka manege rua tuna koreo, sapu sari ka manege rua tamada
gita pukerane.*
9 Meke konokono nia ri kasa tiatamada gita se Zosepa sa tasidia soti,
ke holuholu nia rini si asa pude la koa pinausu pa Izipi, gua. Ba koa
koe Zosepa sa Tamasa,*
10 ke harupia Sa si asa koari doduru nana tinasuna. Poni nia Tamasa
koa sa sa ginilagilana lohina, ke boka ta qetue si asa koe Pero, sa
baṉara pa Izipi. Meke va evaṉae nia na qavuna sa se Zosepa pa popoa
Izipi, meke koasa nana vetu baṉara.
11 Meke raza si keke soṉe nomana pa doduruna Izipi meke Kenani.
Koa tasuna hola sari na tie, meke loke vasina vagi ginani sari kasa
tiatamada pa totoso asa.
12 Totoso avoso nia Zekopi sapu pa Izipi si koa ginani, gua, si garunu
lani sa sari na tiatamada gita. Asa sa dia inene kekenu pude la pa Izipi
si arini.
13 Meke koasa dia inene vina rua sipu la rini pa Izipi, si tiqe vata
gilana pule nia se Zosepa koari kasa tasina koreo. Meke pa totoso asa
si gilani e Pero sari na tiena sa tatamana te Zosepa.
14 Beto tu asa, meke tiqe tioko la ia Zosepa se Zekopi, sa tamana,
meke sari doduru tiena sa nana tatamana; ari ka zuapa ṉavulu lima
sari doduru.*
15 Ke tiqe taluarae gore la pa Izipi se Zekopi, vasina tu si koa sa meke
tiqe mate; asa meke sari kasa tiatamada gita ba mate tugo vasina.*
16 Meke sari na tomatedi rini si ta paleke pule la pa popoa Sekemi,
meke ta veko koasa lovu ta horena pa patu, sapu holu nia kaiqa poata
e Ebarahami koari na butubutu te Hamoa pa Sekemi.*
17 Sipu tata sa totoso pude va gorevura ia sa Tamasa sa Nana vina
tatara koe Ebarahami, si ele soku lala dia sari na tie tadigita pa Izipi.*
18 Beto hoi, si baṉara hobe si keke votiki baṉara pa Izipi, sapu lopu
hite gilana hokaria sa guguana e Zosepa.

---

* **7:5** Zen 12:7, 13:15, 15:18, 17:8 * **7:6** Zen 15:13-14 * **7:7** Ekd 3:12 * **7:8** Zen 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31 kamo hinia 35:18 * **7:9** Zen 37:11, 39:2,21, 45:16 * **7:14** Zen 45:9-10,17-18, 46:27 * **7:15** Zen 46:1-7, 49:33 * **7:16** Zen 23:3-16, 33:19, 50:7-13; Zos 24:32 * **7:17** Ekd 1:7-8

19 Ke ṉoṉovali sa sari kasa nada butubutu, meke veko ni tinarae sa
sari kasa tiatamada, pude va vura pani sari na dia koburu haha pude
va matei, gua.*
20 Pa totoso asa si podo se Mosese, meke keke koburu tolavaena hola
si asa. Ka ṉeta sidara si kopu nia ri karu tiatamana si asa pa dia vetu
kiṉoa.*
21 Meke totoso tava vura taloa sa pa dia vetu, si pudiki vagia sa tuna
vineki e Pero si asa. Ke pausia sa, meke kopu gunia na tuna soti sa si
asa.*
22 Tava tumatumae se Mosese koari doduru tinumatumae pa Izipi,
meke keke tie bokabokana si asa pa zinama, meke pa tinavete.
23 Meke sipu made ṉavulu vuahenina se Mosese, si balabala ia sa
pude ene la hopiki ni sari kasa turaṉana, sapu sari na tie Izireli.*
24 Dogoria sa sapu korapa sekea keke tie Izipi si keke tie Izireli, ke la
toka nia sa sa tie Izireli, meke seke va matea sa sa tie Izipi.
25 Balabala se Mosese sapu gina kote gilania ri na tie Izireli sapu kote
tavetavete nia Tamasa si asa pude vata rupahi si arini, gua, ba lopu
boka tumae nia tu rina tie Izireli sapu gua asa.
26 Pa koivugona, si dogori sa si karua tie Izireli, korapa varipera. La
norei sa sari kara, meke zama, ‘Karua, gamu kara si keke tiena mo, ke
lopu varipera,’ guni sa.
27 Ba keke ari kara sapu komitina sa turaṉana, si tupele pania sa se
Mosese, meke zama, ‘Esei va turu igo si agoi pude na koimata, meke
na tie vilavilasa koa gami?
28 Hiva va mateau goi si rau? Kekeṉoṉo gua sapu va matea goi sa
tie Izipi norae?’ gua si asa.
29 Sipu avosia tugo Mosese sapu gua asa, si govete si asa, meke la
koa na tie karovona pa popoa Midiani. Varihaba si asa vasina, meke
podoi sa si karua koburu koreo.*
30 Meke sipu hola made ṉavulu vuaheni, si vura koa sa pa soloso
qega pa toqere Saenai si keke mateana sapu guana huruṉu nika pa
keke huda hite.*
31 Totoso dogoria Mosese sa huruṉu, si magasa hola si asa, ke ene tata
la si asa pude la vilitia gua. Ba avosia sa sa mamalaiṉina sa Tamasa
sapu zama guahe:
32 ‘Arau sa Tamasa tadi na tiatamamu pukerane; sa Tamasa tadi
Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi,’ gua si Asa. Matagutu hola se
Mosese, ke lopu hiva voriti doṉo la si asa.
33 Meke zama la ia Tamasa si asa, ‘Mu va gore pani sari na sadolo
pa nenemu, sina hopena sa vasina sapu turua goi sana.
34 Ele dogoria Rau sa tinasigiti tadi na Qua tinoni pa Izipi koasa
ṉinovaladi rini. Ele avosia Rau sa dia kinabo alili, ke gore mae si
Rau pude vata rupahi. Gua asa, ke mu mae si agoi, pude Maqu garunu
pule la nigo pa Izipi,’ gua sa Tamasa.
35 Asa tugo se Mosese sapu kilua rini, meke zama ia ri, ‘Esei va turu
igo si agoi pude na koimata, na tie vilavilasa koa gami?’ gua. Garunu
pule la nia Tamasa si asa pude na dia koimata, meke pude vata rupahi

* **7:19** Ekd 1:10-11,22 * **7:20** Ekd 2:2 * **7:21** Ekd 2:3-10 * **7:23** Ekd 2:11-15 * **7:29** Ekd 18:3-4 * **7:30** Ekd 3:1-10

sa si arini. Evaṉia Tamasa sapu gua asa koasa tinokae tanisa mateana
pu vura koasa nika pa huda.*
36 La turaṉa vura ni Mosese sari na tie Izireli pa Izipi, meke taveti
sa sari na tinavete variva magasadi pa Izipi, pa Kolo Ziṉara, meke pa
soloso qega, koari ka made ṉavulu vuaheni.*
37 Asa tugo se Mosese pu tozi ni sari na tie Izireli, 'Kote garunu atu
nia Tamasa koa gamu si keke poropita gugua arau, sapu kote keke mo
ari na turaṉamia soti,' gua si asa.*
38 Somana mo se Mosese koari na tie Izireli, sapu sari na tiatamada,
totoso koa varigara rini pa soloso qega. Meke e Mosese tugo mo si
koa somana koasa mateana pu vivinei koa sa pa toqere Saenai. Vasina
vagia sa sa tinarae toana te Tamasa, meke tiqe va kamo mae ia koa
gita.*
39 Ba korodia va tabea tu ri na tiatamada gita si asa, ba kilua tu rini,
meke okoro hiva pule latu pa Izipi sari bulodia.
40 Ke tepa ia tu rini se Eroni, 'Taveti kaiqa nada tamasa pude turaṉa
gita. Ura lopu gilania gita na sa si ta evaṉa koe Mosese, sa tie sapu ele
turaṉa vurani gita pa Izipi,' gua si arini.*
41 Ke pa totoso asa si tavetia rini si keke beku bulumakao, meke koasa
si va vukivukihi la rini. Meke va lavatia rini pa inevaṉa qetuqetu sa
beku, sapu tavetia rini pa limadia soti.*
42 Gua asa, ke veko pani Tamasa si arini, meke va maluara la i Sa
pude di vahesi sari na pinopino pa Maṉauru, gua sapu ta kubere koari
na poropita, sapu guahe:
'Gamu kasa na tinoni pa Izireli!
Koe sei va vukivukihi la si gamu koari ka made ṉavulu vuaheni pa
soloso qega? Koa Rau?*
43 Lokari! Sa ipi vina vukivukihi tu te tamasa Moleki
si palekia gamu pa mia vinahesi,
meke sa bekuna tu e Ripani,
sa mia tamasa pinopino.
Sari na beku tu arini pu taveti gamu pude vahesi.
Gua asa, ke kote garunu taloani gamu Arau pa tinaraovo[d]
la pa kali la pa Babiloni,' gua sa Tamasa.
44 Sari kasa tiatamada pukerane si koa turaṉia rini sa Ipi Hopena te
Tamasa[d], sapu sa vina sosodena sa sinomana te Tamasa koa rini pa
soloso qega. Ta kuri sa Ipi Hopena asa koasa kineha sapu gugua hiva
nia sa Tamasa, sapu ele va dogoro nia Sa koe Mosese.*
45 Sa Ipi Hopena asa, si tago vari tetei nia ri na tiatamada pukerane,
meke pa totoso te Zosua, si palekia rini si asa, totoso la zukuru taloa
ni rini sari na butubutu huporodi pa kenudia rini. Vagia rini sa popoa
hie, totoso va kilasi Tamasa sari na butubutu huporodi sara. Meke
kopu nia rini sa Ipi Hopena asa pa popoa hie, osolae kamoa pa totoso
te Devita.*

---

* **7:35** Ekd 2:14 * **7:36** Ekd 7:5, 14:21; Nab 14:33 * **7:37** Diut 18:15,18 * **7:38** Ekd 19:1 kamo hinia 20:17; Diut 5:1-33 * **7:40** Ekd 32:1 * **7:41** Ekd 32:2-6 * **7:42** Em 5:25-27 * **7:44** Ekd 25:9,40 * **7:45** Zos 3:14-17

46 Qetu nia Tamasa se Devita, ke tepa ia Devita si pude mani kuria
si keke Zelepade tanisa Tamasa te Zekopi, gua.*
47 Ba e Solomone tu si kuri poni nia sa Zelepade asa.*
48 Ba sa Tamasa Ululuna Hola si lopu koa pa vetu sapu ta kuri pa
lima tie. Ura guahe si zama nia sa Tamasa koa ke poropita:
49 'Sa Maṉauru si na Qua habohabotuana Baṉara,
meke sa popoa pepeso si Qua hakehakeana nene.
Na vetu vea guguana si kote tavete poni Nau gamu?
Pavei kote koa sa Qua vetu magomagogosoana?*
50 Vea, lopu sa limaqu tu taveti sari doduru vina podaka hire?' gua sa
Tamasa."
51 Meke zama pule se Sitivini, "Tie tasuna sisigiti, meke na tie lopu
ta magu pa bulomia si gamu*; lopu boka avosia gamu sa zinama te
Tamasa. Gamu si kekeṉoṉo gua tugo rina tiatamamia, sina tale etulia
mo gamu sa Maqomaqo Hope.*
52 Hokara loke poropita sapu lopu ta ṉoṉovala koari na tiatamamia,
kamo koa rini pu matei rini pu koroto nia sa minae tanisa Nabulu
Toṉoto, sapu se Zisu. Kamahire gamu kasa tugo hire si qoraqora nia,
na va matea sa tie toṉoto Asa.
53 Gamu kasa tugo si vagina sa Tinarae te Tamasa, sapu mae guana
koari na mateana, meke gamu kasa tugo si sekena sa Tinarae asa!"
gua si asa.

Ta Gona Patu se Sitivini

54 Totoso avosia ri kasa pu somana koasa Sanihiderini sa zinama te
Sitivini, si ta ṉaziri hola dia meke garata livodi si arini.
55 Ba se Sitivini sapu ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope, si doṉo sage
pa Maṉauru, meke dogoria sa sa ṉinedalana sa Tamasa, meke se Zisu
sapu turu pa kali mataona sa Tamasa.
56 Ke zama si asa, "Dotu! Dogoria rau sa Maṉauru si ta tukele, meke
sa Tuna na Tie si turu pa kali mataona sa Tamasa," gua si asa.
57 Sipu avosia tugo rina tie koasa Sanihiderini sapu gua asa, si kukili
si arini, meke tukui rini sari na taliṉadia, meke haqala la tuqe vagia
rini si asa.
58 Tuqe vagia rini meke ririhi vura nia rini si asa pa valena sa popoa
Zerusalema, meke podalae gona nia patu rini. Sari na tie va sosode pu
gona ia, si va gore vekoi rini sari na dia poko pa kapa nenena keke tie
vaqura, pozana si e Saula.
59 Meke sipu korapa gona ia rini, si varavara guahe se Sitivini:
"Kei Zisu, Baṉara, mu vagia sa maqomaqoqu," gua si asa. 60 Beto
si kokotuṉu gore si asa, meke velavela guahe: "Kei Baṉara, Mu lopu
zutu nia koa rini sa dia sinea hie!" gua si asa. Beto meke luaria sa sa
siniṉo.

8

Ṉoṉovalia Saula sa Ekelesia

* **7:46** 2 Samuela 7:1-16; 1 Koron 17:1-14 * **7:47** 1 Baṉ 6:1-38; 2 Koron 3:1-17 * **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Poza i sa si arini na tie lopu ta magu pa bulodia si arini, gugua rina tie Huporo si arini. Mi doṉo la pa Zer 9:26, meke Izk 44:7. Sa tie ta magu si lulia sa vinariva egoi te Ebarahami, koe Zihova. * **7:51** Ais 63:10

1-3 Meke koa nana se Saula vasina, meke va ego ia sa sa minate te
Sitivini. Podalae tugo pa rane asa, si ta n̲on̲ovala va kaleana sa ekelesia
pa Zerusalema. Kaiqa rina tie madidi pu lulia sa hiniva te Tamasa, si
la takatakala na kabo va ululae, meke pomunu nia rini sa tinina e
Sitivini.
Ba se Saula si podalae huaria sa sa ekelesia. La ene vetuvetu si asa
meke hatai sari na tie, meke ririhi vura ni sa sari doduru palabatu na
barikaleqe pu va hinokaria se Karisito, meke vekoi sa pa vetu varipusi
si arini. Ke sari doduru tie te Zisu si ta hurakatae lamae pa doduruna
sa popoa Ziudia meke Sameria. Sari na apositolo mo si koa hola pa
Zerusalema.*

Ta Tarae pa Sameria sa Inavoso Leana

4 Arini pu ta hurakatae la mae, si la tarae nia rini sa inavosona e
Zisu Karisito koari vasina pu kamo la rini.
5 Keke arini si e Pilipi*. La si asa koasa vasileana nomana pa
Sameria[d], meke tarae nia sa vasina sa guguana sa Karisito sapu e Zisu.
6-7 Totoso dogori tugo rini sari na tinavete variva magasadi pu evan̲i
sa, si va avoso hola sari na puku tinoni koasa nana tinarae. Ura
gagaemana sari na tomate kaleadi totoso hipuru pani sa sarini koari
soku tie. Meke soku saripu mate limadi na nenedi meke na ike, si ta
salan̲a tugo.
8 Ke qetuqetu hola sari na tiena sa vasileana asa.
9 Ego, koa seunae vasinahite vasina si keke tie vakuvakutae, pozana
si e Saimone. Hoke magamagasa nia rina tie Sameria si asa koari nana
tinavete variva magasadi pu hoke taveti sa koari nana potana. Hoke
vahesi pule nia si asa, meke balabala pule nia sapu keke tie arilaena
si asa, gua.
10 Doduru tie, hiteke na lavata pa popoa Sameria si va avoso la koa
sa, meke zama, "Sa tie hie si na n̲iniran̲ira te Tamasa, sapu ta pozae
'Na N̲iniran̲ira Lavata'," gunia rini si asa.
11 Va avosia rini si asa, sina ele seunae hola si va magasi sa si arini
koasa nana potana.
12 Ba sipu va hinokaria rini sa Inavoso Leana te Pilipi koasa guguana
sa Binan̲ara te Tamasa, meke sa pozana e Zisu Karisito, si ta papitaiso
sari doduru.
13 Se Saimone ba va hinokaria tugo meke ta papitaiso. Beto asa si
lulia lamae sa se Pilipi, na magamagasa ni sa sari na tinavete variva
magasadi, pu dogori sa koe Pilipi.
14 Avoso nia rina apositolo pa Zerusalema, sapu ele va hinokaria rina
tie pa Sameria sa Inavoso Leana, ke garunu la ni rini sari Pita e Zone.
15 Meke sipu kamo pa popoa Sameria sari kara, si varavara ni ri kara
sarini pu va hinokara, pude di vagia sa Maqomaqo Hope, gua.
16 Sina ta papitaiso mo pa pozana e Zisu sa Ban̲ara si arini, ba lopu
ele vagia rini sa Maqomaqo Hope.
17 Ke va oponi limadi ri Pita e Zone si arini, meke tiqe vagia rini sa
Maqomaqo Hope.

---

* **8:1-3** TTA 22:4-5, 26:9-11 * **8:5** Se Pilipi hie si keke tie pu ta vizatana (TTA 6:5) pude kopu ni na va hihia i sari na poata koari na naboko.

18 Dogoria e Saimone sa tie vakuvakutae sapu sari na tie pu va oponi
limadi rina apositolo, ari Pita e Zone, si vagia rini sa Maqomaqo Hope.
Ke hiva poni ni poata sa sari kara,
19 meke zama si asa, “Poni nau sa ṉiniraṉira sana, pude saripu va
oponi limaqu rau, si kote vagia tugo sa Maqomaqo Hope,” gua si asa.
20 Ba olaṉa la koasa se Pita, “Mamu tava kilasa pa Heli turaṉi sari
na mua poata sara! Sina balabala ia goi sapu boka holu nia poata goi
sa vinariponi te Tamasa!
21 Namu na loke mua hinia hokara si agoi koasa tinavete pu korapa
nia gami hie, sina sa bulomu si lopu toṉoto pa kenuna sa Tamasa.
22 Mu kekere koasa kinaleana hie, mamu varavara la koa Sa Baṉara.
Hokara kote taleosae sa inokoro kaleana pa bulomu.
23 Ura gilania rau sapu siṉia na kinonokono sa bulomu, meke korapa
ta pusi koasa mua kinaleana si goi,” gua si asa.
24 Meke olaṉa se Saimone, “Varavara nau koasa Tamasa, pude mani
lopu ta evaṉa koa rau, gua sapu zama nia goi sana,” gua si asa.
25 Meke sipu beto helahelae vura nia rini sa guguana e Zisu, meke
tarae nia rini sa zinama tanisa Baṉara, si kekere pule la dia pa
Zerusalema sari kara. Tarae tokele nia rini sa Inavoso Leana tanisa
Baṉara, koari na vasivasileana pa Sameria, koasa dia inene pule.

Pilipi meke sa Tie Itiopia

26 Keke mateana te Tamasa si la koe Pilipi, meke zama guahe:
“Mu topue ene la gua pa kali matao* koasa siraṉa sapu ene gua pa
Zerusalema, meke la gua pa Qaza,” gua si asa. Na siraṉa sapu ene gua
pa qega si asa.
27 Ke topue la gana se Pilipi. Meke pa korapana sa nana inene la
si dogoria sa si keke tie* Itiopia. Na koimata arilaena si asa, meke na
nabulu pu kopu ni sari na tinagotago arilaedi; na qolo na siliva na gua,
tanisa baṉara maqota* pa Itiopia. Sa koimata hie si ele la somana pa
vinahesina sa Tamasa pa Zerusalema.
28 Na korapa koi pule nana pa nana totopili. Meke habotu titiro
tokelia sa sa kinubekubere tanisa poropita Aisea.
29 Meke zama ia sa Maqomaqo Hope se Pilipi, “La, mamu ene kapae
tata koasa totopili sana,” gua si asa.
30 Ke haqala tata la koasa totopili se Pilipi, meke avosia sa sapu
korapa tiroa sa sa kinubekubere tanisa poropita Aisea, ke nanasa la
ia sa, “Gilania tugo goi ginuana sapu gua korapa tiroa goi sana?” gua
se Pilipi.
31 Meke olaṉa sa tie, “Vegua meke kote boka gilania rau, be loke tie
va bakalia koa rau?” gua si asa. Ke tiokia sa se Pilipi pude la suraṉa
luli koasa pa totopili.
32 Sa kinubekubere te Aisea sapu tiroa sa si guahe:
“Kekeṉoṉo gua tugo na sipi[d] si Asa,
sapu ta turaṉa la pude tava mate,
meke gua tugo na lami pa kenuna sa tie kotokoto sipi si Asa,

---

* **8:26** Kali mataona be tia la pa kali gasa rimata. * **8:27** Sa tie Itiopia hie si na tie ta puzalana. Pa tinarae tadi na tie Ziu si lopu tava malumu sa tie ta puzalana pude somana pa korapa Zelepade, ba Zisu si va malumi sari doduru tie pu va hinokara. * **8:27** Sa zinama baṉara maqota koari na tie pa Itiopia si Kadesi.

sapu lopu hite kulu,
lopu hite zama nia Sa si keke zinama.*
33 Tava kurekure si Asa koari na ṉinovaṉovala,
meke lopu ta tokae totosona ta pitu hoboro si Asa.
Esei boka zama nia sa ginore tuti Tanisa?
Ura ta vagi taloa pa pepeso sa nana tinoa," gua.
34 Meke nanasia sa tie se Pilipi, "Esei si gunia sa poropita hie? Telena mo? Ba keke votiki tie tu?" gua si asa.
35 Meke tiqe vivinei se Pilipi koa sa. Podalae nia sa sa vivinei koasa tiniro pu tiroa sa tie, meke va bakala la nia sa koasa sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu.
36 Meke pa korapana la sa dia inene pa siraṉa, si kamoa ri kara si keke vasina sapu koa ia sa kolo, ke zama la koe Pilipi sa tie, "Ego, hie si sa kolo. Vegua, lopu boka ta papitaiso si rau?" gua si asa.*
38 Meke va nosoa sa tie sa totopili, ke gore la pa kolo sari kara Pilipi, meke papitaiso ia Pilipi si asa. 39 Sipu popa sage pule mae pa kolo sari kara, si hinoqa turaṉa taloa nia sa Maqomaqona sa Baṉara se Pilipi, ke lopu dogoro pulea sa tie si asa, ba hola taloa nana sa tie. Qetuqetu hola si asa.
40 Ba se Pilipi si la kamo tu pa popoa Asidodi[d]. Meke ene tarae nia sa sa Inavoso Leana koari doduru vasileana osolae kamo tu pa Sizaria.

9

Sa Kinekere Te Saula
(Tinavete 22:6-16, 26:12-18)

1 Ba se Saula si korapa hoda la ia tu sa nana zinama va matamatagutu pude va matei sari na disaepeli tanisa Baṉara. La si asa koasa ṉati hiama kenukenue,
2 meke tepa vagi sa sari na leta la koari na koimata koari na sinaqoqi pa Damasikasi, pude be dogori sa sarini pu lulia sa Siraṉa tanisa Baṉara, palabatu meke barikaleqe, si pude mani tuqe vagi, meke pusi la ni pa Zerusalema, gua.
3 Ba pa korapana sa nana inene la pa Damasikasi, sipu tata kamo la ia sa sa vasileana, si malara va hodaka mae pa Maṉauru si keke kalalasa ṉiṉirana, meke gona la koa sa.
4 Hoqa gore nia pa pepeso si asa, meke avosia sa si keke mamalaiṉi sapu zama guahe: "Saula, Saula, na vegua ke ṉoṉovalau goi?" gua.
5 Meke nanasa la se Saula, "Baṉara, esei si Goi?" gua si asa.
Meke olaṉa sa Baṉara, "Arau Zisu tugo, sapu korapa ṉoṉovalau goi.
6 Ego, turu, mamu la koasa vasileana Damasikasi, meke vasina tu si kote ta tozi nia goi gua sapu kaqu tavetia goi," gua se Zisu.
7 Sari doduru pu luli koe Saula si turu noso, meke lopu hite kulu. Ura avosia mo rini sa mamalaiṉi, ba lopu ta dogoro sa tiena.
8 Meke turu sage se Saula, meke va vaṉuni matana gua, si lopu boka dodogorae si asa, ke taṉinia mo rini limana, meke turaṉa la nia pa Damasikasi.

---

* **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Sari na zinama hire si soto la koari kaiqa Kinubekubere Hope pukerane, 37 Meke olaṉa se Pilipi, "Be raṉea goi pa doduru bulomu si mamu ta papitaiso, gua" gua si asa. "I

9 Ka ṉeta rane si lopu dodogorae se Saula, meke lopu hite hena na
napo si asa.
10 Ego, pa Damasikasi si koa nana si keke disaepeli, pozana
si e Ananaeasi. Meke zama koa sa sa Baṉara pa korapa nana
dinogodogorae, “Ananaeasi,” gua si Asa.
“Hiera si rau Baṉara,” gua se Ananaeasi.
11 Meke zama la koa sa sa Baṉara, “Mamu ene la gua pa siraṉa
sapu pozana ‘Siraṉa Toṉoto.’ Mamu la koasa vetu te Ziudasi, mamu
la nanasa nia si keke tie mae guana pa Tasisi, pozana si e Saula. Korapa
varavara si asa.
12 Meke ele dogoria sa pa nana dinogodogorae si keke tie pozana si
e Ananaeasi, sapu nuquru la pa vetu vasina koasa, meke va opo nia
limana sa si asa, pude mani dodogorae pule,” gua.
13 Ba olaṉa la se Ananaeasi, “Baṉara, soku tie ele tozia guguana sa
tie sana, sapu ṉoṉovala sisigiti i sa sari na tie Tamugoi pa Zerusalema.
14 Meke sapu mae nia sa hie, si na vagi ṉiniraṉira si asa koari na
ṉati hiama, pude pusi vagi sari doduru pu vahesigo,” gua.
15 Ba olaṉa sa Baṉara, “Mu la, ura ele vizatia Rau si asa pude tarae
nia sa Pozaqu koari na tie Zenitailo, koari na dia baṉara, meke koari
na tie Izireli.
16 Meke kote va dogoro ni Rau koa sa sari doduru gua pu kote ta
sisigiti ni sa pa ginuaqu Rau,” gua sa Baṉara.
17 Ke topue la se Ananaeasi, meke la kamoa sa sa vetu vasina koa se
Saula. Meke va opo nia limana sa se Saula, meke zama se Ananaeasi,
“Saula, tasiqu, sa Baṉara Zisu sapu vura koa goi pa siraṉa totoso
korapa ene mae goi, si garunu mae nau koa goi si rau, pude va opo
nigo limaqu, pude mu dodogorae pule, meke pude mu ta siṉie nia sa
Maqomaqo Hope,” gua si asa.
18 Pa totoso tugo asa si hoqa palae si keketoṉa sapu kekeṉoṉo gua
na kapu igana pa matana e Saula, meke tiqe dodogorae pule, ke turu
si asa, meke ta papitaiso.
19 Beto asa si tiqe henahena si asa, meke ṉiṉira pule.

Tarae se Saula pa Damasikasi

Koa paki se Saula kaiqa rane koari na tie te Zisu pa Damasikasi.
20 Meke la si asa koari na sinaqoqi[d], meke podalae tarae nia sa sapu
e Zisu si na Tuna Tamasa, gua.
21 Meke magasa sari doduru pu avosona sa, meke zama, “Lopu asa tu
sa tie sapu ṉoṉovaladi sari na tie pu vahesia se Zisu pa Zerusalema?
Lopu asa tu si mae nia sa, pude pusi vagi sari na tie te Zisu, meke
turaṉa la ni koari na ṉati hiama?” gua si arini.
22 Ba ṉiṉira lala nana tu sa tinarae te Saula, meke va pupuhi sa sari
na tie Ziu pu koadi pa Damasikasi koari na nana vina sosode, sapu e
Zisu tugo sa Karisito.
23 Meke sipu hola soku rane, si kuhana nia ri na tie Ziu pude va
matea se Saula.*
24 Ba kaiqa tie si tozi vura nia koe Saula sa dia kinuhana. Kopu
totoko ni rini sari na sasada barana sa vasileana, boṉi na rane, pude
va matea gana gua.

* **9:23** 2 Kor 11:32-33

25 Ba turaṉia ri nana disaepeli se Saula keke boṉi, meke va vuraia
pa keke lopana sa gobana sa vasileana, meke va isu gorea rini pa keke
huneke nomana.

Koa pa Zerusalema se Saula

26 Meke sipu la pa Zerusalema se Saula, si podekia sa pude la somana
koari na tie te Zisu. Ba matagutu nia rini si asa, sina lopu va hinokaria
rini sapu keke koari na tie te Zisu si asa.
27 Ke la se Banabasi koasa, meke turaṉa la nia koari na apositolo. Va
bakalia Banabasi koa rini sapu tutuvia Saula se Zisu pa siraṉa, meke
sapu ele zama koasa se Zisu. Tozia tugo sa koa rini, sapu gua ele tarae
va mataqara nia Saula pa Damasikasi sa pozana e Zisu.
28 Gua asa, ke tiqe koa somana koa rini se Saula, meke ene la mae
pa popoa Zerusalema, meke tarae va mataqara nia sa sa pozana sa
Baṉara.
29 La zamai, na tokei sa sari na tie Ziu pu zama nia sa zinama Quriki,
ba podekia rini pude va matea si asa.
30 Totoso avoso nia ri na tie te Zisu sapu gua asa, si turaṉa gore la
nia rini pa Sizaria se Saula, meke va taloa la ia rini pa Tasisi si asa.
31 Gua asa, ke loke ṉinovaṉovala si koa koasa ekelesia pa doduruna
Ziudia, Qaleli, meke pa Sameria. Ṉiṉira meke toqolo va noma sa
ekelesia pa korapa tinokae tanisa Maqomaqo Hope, meke toa sa
ekelesia pa korapa pinamaṉana sa Baṉara.

La pa Lida meke pa Zopa se Pita

32 Totoso ene la mae se Pita pude hopiki ni sari tie te Tamasa koari
hopeke vasidi, si la si asa pa vasileana Lida.
33 Meke la dogoria sa vasina si keke tie pozana si e Aeneasi, sapu
mate kaiqa kukuru tinina. Ka vesu vuaheni si eko la mo pa teqe si asa.
34 Meke zama la ia Pita si asa, “Aeneasi! Ele salaṉigo Zisu Karisito si
goi. Tekulu, mamu va tana ia sa mua teqe,” gua si asa. Meke pa totoso
asa si ta salaṉa se Aeneasi, ke tekulu si asa.
35 Sipu dogoria rina tiena sa vasileana pa Lida, meke pa raratana
Saroni sapu gua ta evaṉa, si va hinokaria rini sa Baṉara.
36 Meke koa nana pa vasileana Zopa si keke barikaleqe sapu somana
va hinokaria se Zisu, pozana si e Tabita. (Sa pozana sa pa zinama
Quriki si e Dokasi*.) Doduru totoso si taveti sa sari na tinavete leadi,
meke hoke variponi koari na tie malaṉa.
37 Pa totoso asa si moho se Tabita meke mate, ke huvea rini sa tinina,
meke va ekoa rini pa lose panaulu.
38 Sina lopu seu pa Zopa sa vasileana Lida, ke sipu avoso nia rina
tie te Zisu sapu se Pita si koa nana pa Lida, gua, si garunu la ni rini
si karua tie, meke zama koe Pita, “Tataru ni gami mamu tuturei mae
koa gami pa Zopa,” gua si arini.
39 Ke luli se Pita koari kara. Totoso kamo rini si turaṉa sage la nia
rini si asa koa sa lose panaulu. Meke turu varigara la koe Pita sari
doduru nabonaboko, kabo si arini, meke va dogoro ni rini koa sa sari
na poko doduru, meke kaiqa poko pule saripu piti i e Dokasi, totoso
toana si asa.

---

* **9:36** Ginuana sa zinama Dokasi meke Tabita sina kurukuru sapu pozana “dia”.

40 Ba hitu vura ni e Pita sari doduru, meke kokotuṉu gore si asa, meke
varavara. Beto asa, si taliri la si asa koasa barikaleqe matena, meke
zama ia sa, “Tabita, tekulu!” gua si asa. Va vaṉuni sa sari matana,
meke sipu dogoria sa se Pita, si tekulu si asa.
41 Meke taṉini vagia Pita sa limana meke toka nia sa pude turu sage
si asa pa nenena. Beto, si tioki sa sari kasa nabonaboko meke sari
doduru tie te Zisu pule, meke va dogoro nia sa koa rini si asa, sapu ele
toa pule tu.
42 Sa inavosona sa si ene pa doduruna sa vasileana pa Zopa, meke
soku tie si va hinokaria sa Baṉara.
43 Meke koa paki pa Zopa soku rane se Pita, koa keke tie tavetavete
kapu kurukuru, pozana si e Saimone.

10

Pita meke Koniliasi

1 Meke koa nana pa Sizaria si keke koari na koimata tana keke qeto
minate varipera tadi na tie Roma, sapu ta pozae na “Puku minate
varipera pa Itali”.
2 Na tie soto va nabu koa sa Tamasa, meke pamaṉa nia meke vahesia
sa meke sari nana tamatina sa Tamasa. Ḫoke varitokae si asa koari na
tie malaṉa, meke na tie varavara tugo si asa.
3 Keke rane, padana ṉeta koloko veluvelu, si dogoro bakalia sa si
keke mateana te Tamasa sapu mae zama koasa, “Koniliasi,” gua si asa.
4 Meke pa nana minatagutu si doṉo la se Koniliasi, meke zama,
“Baṉara, na sa si hiva nia Goi koa rau?” gua si asa.
Meke olaṉa la sa mateana, “Sari na mua vinaravara, na mua tinavete
leadi koari na tie malaṉa, si ele avosi, na dogori sa Tamasa, ke korapa
ta balabala koa Sa si goi.
5 Ke mamu garunu la tie pa Zopa, pude la turaṉa mae nia si keke tie
vasina, pozana e Saimone Pita.
6 Koa nana si asa pa vetu tana keke tie tavetavete kapu kurukuru,
sapu e Saimone pozana. Sa nana vetu si tata pa masa,” gua sa mateana.
7 Meke sipu taluarae sa mateana pu zama koe Koniliasi, si tioko vagi
sa si karua nana nabulu, meke keke solodia pu somana la aqa ginarunu
koasa. Sa solodia asa si hoke vahesia tugo sa Tamasa.
8 Tozi ni Koniliasi sari doduru tiṉitoṉa gua pu zama ni sa mateana
koasa, meke tiqe garunu lani sa si arini pa Zopa.
9 Meke pa koivugona, sipu korapa ene la rini pa siraṉa, sapu tata
kamo pa Zopa, si sage la pa batu vetu se Pita pa manege rua koloko,
pude la varavara.
10 Ovia se Pita, ke hiva henahena. Ba sipu korapa va namanama
ginani sarini, si dogoria sa si keke dinogodogorae.
11 Dogoria sa sapu ta tukele sa maṉauru. Meke keketoṉa sapu guana
keke vaqara poko nomana, si isu nana koari ka made iiona, meke gore
mae kamo pa pepeso.
12 Voi pa korapana sa vaqara asa sari doduru votivotiki kurukuru
ṉame, na noki, meke na kurukuru tapuru.
13 Meke zama la si keke mamalaiṉi, “Pita, turu, mamu va matei si
hire, mamu henai,” gua.

14 Ba olaṉa se Pita, “Lokari Baṉara, namu lopu ele hite henai rau
sari na ginani bonidi gua hire,” gua si asa.
15 Meke zama sa mamalaiṉi pa vina rua totoso, “Mu lopu poza ni
bonidi saripu ele va via i Rau,” gua si Asa.
16 Ka ṉeta totoso si ta evaṉa sapu gua asa, meke tiqe ta hena sage
pule pa maṉauru sa vaqara poko asa.
17 Meke sipu korapa nunala nia Pita ginuana sa nana dinogodogorae,
si la nanasa hata nia ri kasa pu garuni e Koniliasi sa vetu vasina koa
se Pita, ke la turu si arini pa sadana sa bara koasa vetu.
18 Titioko si arini, meke nanasa, “Vegua koa nana tani si keke tie
pozana e Saimone Pita?”
19 Sipu korapa podekia Pita pude gilania ginuana sa nana dino-
godogorae, si zama la koa sa sa Maqomaqo Hope, “Pita, ka ṉeta tie
si korapa hata igo.
20 Tuturei turu, mamu gore la tutuvi. Mu lopu koromu, ba mamu
luli koa rini, ura Arau garunu atu ni si arini,” gua si Asa.
21 Ke gore la se Pita koari kasa, meke zama, “Arau mo sapu nanasa
hata nau gamu. Vegua, nasa sa ṉatina sa mia minae?” gua si asa.
22 Meke olaṉa sarini, “Gami si ta garunu koe Koniliasi, sa koimata
tadi na tie varipera, pude mae koa goi. Keke tie leana si asa, sapu hoke
vahesia sa sa Tamasa, meke ta pamaṉaena si asa koari doduru tie Ziu.
Keke mateana te Tamasa garunia si asa pude mae hata igo si goi, pude
la pa nana vetu, meke pude mani va avosi, gua saripu kaqu la zama
ni goi, gua,” gua si arini.
23 Ke tioko va nuquri e Pita si arini, pude koa paki koa sa pa keke
boṉi.
Meke pa koivugona si taluarae se Pita, meke luli koa rini. Kaiqa rina
tie te Zisu pa Zopa, ba somana luli tugo koe Pita.
24 Pa koivugona, si la kamo si arini pa Sizaria, vasina korapa aqa se
Koniliasi, meke sari kasa turaṉana, na nana baere pu ele ruvati sa.
25 Meke sipu tata nuquru la pa vetu se Pita, si la kokotuṉu pa nenena
sa meke todoṉo va lavatia Koniliasi si asa.
26 Ba zama la se Pita koasa, “Mu turu, ura na tie mo si rau,” gua si
asa.
27 Vivinei se Pita koa sa meke nuquru la pa vetu, meke dogoria Pita
sapu soku hola sari tie pu korapa varigara aqa.
28 Ke zama la koa rini se Pita, “Ele gilana valeania mia gamu sapu
hopena pa tinarae tamigami na tie Ziu si pude keke tie Ziu si la koa
somanae, babe ene la hopiki nia si keke tie pa votiki butubutu. Ba ele
va dogoro nau sa Tamasa, sapu lopu kaqu poza nia boni, na kaleana
rau si keke tie.
29 Gua asa, ke sipu mae hata au gamu, si lopu hite koroqu si rau pude
mae. Ke kamahire si hiva gilania rau, gua meke mae hata au gamu si
rau,” gua se Pita.
30 Meke zama se Koniliasi, “Ka ṉeta rane ele hola, pa ṉeta koloko
totoso gugua tugo hie, si koa varavara si rau pa qua vetu, meke vura
mae turu va hodaka pa kenuqu rau si keke mateana sapu pokopoko
keoro ṉedala.
31 Zama si asa, ‘Koniliasi, ele avosi Tamasa sari mua vinaravara,
meke ele gilani na balabala i tu Sa sari na mua vinaritokae koari pu
malaṉa;

32 ke mamu garunu la tie pa Zopa, pude la hata ia si keke tie vasina,
pozana e Saimone Pita. Koa nana si asa pa vetu tana keke tie tavetavete
kapu kurukuru, pozana si e Saimone. Tata pa masa sa nana vetu,’ gua
si asa.
33 Gua asa, ke tuturei garunu atu tie si rau pude hata igo, meke leana
hola sapu boka mae si agoi. Ke hire si gami doduru; ele mae varigara
pa kenuna sa Tamasa pude va avosia, sapu gua garunu nigo sa Tamasa
pude mae tozia koa gami,” gua se Koniliasi.

Sa Zinama te Pita

34 Meke podalae zama se Pita, “Kamahire tu tiqe gilania rau sapu
koe Tamasa si kekeṉoṉo mo si gita doduru tie.*
35 Sari doduru tie pu pamaṉa nia na vahesia sa Tamasa, meke evaṉi
rini gua saripu toṉoto, si qetuqetu ni Sa pude poza ni Nana tie si arini.
36 Ele gilania mia gamu sa tinarae sapu garunu la nia sa Tamasa
koari na tie Izireli, sapu sa inavosona sa binule koe Zisu Karisito, sa
Baṉara tadi doduru tie.
37 Meke ele gilania mia gamu sapu gua ta evaṉa pa popoa tadi na tie
Ziu, podalae pa Qaleli pa mudina sapu tarae nia e Zone Papitaiso sa
pinapitaiso.
38 Meke ele gilania mia tugo gamu se Zisu pa Nazareti, sapu ele va
siṉi nia Maqomaqo Hope, meke ṉiniraṉira sa Tamasa. Meke sapu ene
la mae si Asa, meke taveti Sa sari na tinavete leadi, meke salaṉi Sa
saripu ta ṉoṉovala koari na tomate kaleadi, sina koa koa Sa sa Tamasa.
39 Gami si na tie pu dogoro soti sari doduru tiṉitoṉa pu evaṉi Sa pa
Zerusalema meke koari doduru vasina pule pa popoa tadi na tie Ziu,
osolae poka nia na va matea rini si Asa pa korosi.
40 Ba pa vina ṉeta rane si va turu pulea Tamasa si Asa pa minate,
meke vata dogoro pulea Tamasa si Asa koa gami.
41 Lopu pa doduru tie si vura Sa, ba koa gami mo pu ele vizata gami
sa Tamasa, pude na tie va sosode. Gami si hena na napo turaṉia si
Asa, sipu toa pule si Asa pa minate.
42 Meke garunu gami Sa si gami, pude la tarae koari na tie, meke
pude tozi vura nia koa rini sapu Asa tugo sapu ele vizatia sa Tamasa,
pude na tie varipitui koari na tie toadi meke matedi.
43 Sari doduru poropita si huhukia mo si Asa pa dia zinama, sapu
sari doduru pu va hinokaria si Asa, si kaqu taleosae sari na dia sinea
pa korapa ṉiniraṉira tanisa pozana Sa,” gua se Pita.

Vagia rina Zenitailo sa Maqomaqo Hope

44 Sipu korapa zama se Pita, si ta kamoe nia ri doduru pu avavoso
koasa tinarae sa Maqomaqo Hope.
45 Meke magasa hola sari na tie Ziu pu va hinokaria se Zisu, saripu
lulidi mae koe Pita pa Zopa, sina dogoria rini sapu koari na Zenitailo,
ba variponi nia tugo Tamasa sa Maqomaqo Hope.
46 Ura avosi rini sari na tie Zenitailo sapu zama pa votiki vinekala,
meke vahesia rini sa Tamasa. Ke zama se Pita,
47 “Sari kasa tie hire si vagia rini sa Maqomaqo Hope, gua putaputa
tugo mo sapu ta evaṉa koa gita. Ke vegua? Sei kote boka hukati si
arini pude ta papitaiso?” gua si asa.

---

* **10:34** Diut 10:17

48 Ke gua asa, si tozini Pita si arini pude di ta papitaiso pa korapa
pozana e Zisu Karisito. Meke sipu beto saripu gua hire, si tepa ia rini
se Pita pude koa paki koa rini kaiqa rane.

11

Tozia Pita pa Zerusalema sapu gua Ta Evaṉa

1 Beto asa si avoso nia rina apositolo, meke rina tie te Zisu pa
doduruna Ziudia, sapu ele va hinokaria ri kaiqa tie Zenitailo[d] sa
zinama te Tamasa.
2 Gua ke totoso sage la se Pita pa Zerusalema, si arini pu va egoa
sapu sari na tie Zenitailo pu va hinokaria sa zinama te Tamasa meke
kekere, si kaqu ta magu, gua, si tokea rini se Pita. Zama si arini,
3 "Na vegua ke la si goi koari na tie pu lopu ta magudi, meke somana
henahena koa rini?" gua si arini.
4 Meke va bakala valeania Pita koa rini podalae pa podalaena sapu
gua ta evaṉa.
5 Zama si asa, "Totoso korapa varavara rau pa vasileana Zopa, si
dogoria rau pa keke dinogodogorae si keketoṉa nomana, guana vaqara
poko. Tava isu gore mae pa maṉauru si asa koari ka made iiona, meke
mae gore kamo pa kapaqu.
6 Meke sipu la hopiki nia rau, si dogori rau pa korapana sari na
kurukuru ṉame made nene, na kurukuru pinomodi, na noki, na
kurukuru tapuru.
7 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu zama mae guahe koa rau,
'Pita! Turu, mamu va matei si hire, mamu henai,' gua.
8 Ba olaṉa la si rau, 'Lokari Baṉara, namu lopu ele hite henai rau
sari na ginani bonidi gua hire,' gua si rau.
9 Ba zama pule tugo sa mamalaiṉi pu maena pa Maṉauru, 'Mu lopu
poza ni bonidi saripu ele va via i Rau,' gua.
10 Ka ṉeta totoso ta evaṉa sapu gua asa, meke tiqe ta hena sage pule
la pa Maṉauru sa vaqara poko asa.
11 Meke pa totoso tugo asa si mae kamo mo pa vetu pu koa ia rau
sari ka ṉeta tie pu garunu mae ni e Koniliasi pa Sizaria.
12 Zama au sa Maqomaqo Hope si rau pude lopu koroqu, ba luli la
mo koa rini. Ke ari ka onomo tasiqu hire pu va hinokaria se Zisu si
luli au, meke la nuquru si gami pa vetu te Koniliasi.
13 Meke tozini gami Koniliasi, sapu dogoria sa si keke mateana turu
nana pa nana vetu, meke zama la koa sa, 'Koniliasi, mu garunu la tie
pa vasileana Zopa, pude la hata mae nia si keke tie pu koa vasina,
pozana e Saimone Pita.
14 Asa tu kote atu tozia koa goi sa inavoso sapu kote ta harupu nia
agoi, meke sari doduru tie pu koa pa mua vetu,' gua.
15 Meke sipu korapa zama rau koa rini, si kamo mo koa rini
sa Maqomaqo Hope, gua putaputa tugo sapu kamo koa gita pa
pinodalaena.
16 Ke tiqe balabala ia rau sapu gua zama nia sa Baṉara, sapu guahe:
'E Zone si papitaiso nia sa kolo, ba gamu si kote ta papitaiso nia sa
Maqomaqo Hope,' gua.*

---

* **11:16** TTA 1:5

17 Ke bakalana mo sapu e Tamasa si ponia koari na tie Zenitailo sa
vinariponi sapu kekeṉoṉo puta gua mo pu ponini gita Sa, totoso va
hinokaria gita se Zisu Karisito sa Baṉara. Ke Esei si arau pude va
karia gua sapu evaṉia sa Tamasa?" gua se Pita.
18 Meke sipu avosia rini sapu gua asa, si beto mo tokea rini se Pita, ba
vahesia rini sa Tamasa, meke zama guahe: "Uve! Sari na tie Zenitailo,
ba poni totoso tugo Tamasa pude kekere meke vagia sa tinoa," gua si
arini.

Sa Ekelesia pa Anitioki

19 Ego, kaiqa rina tie pu va hinokaria se Zisu sapu ta ṉoṉovala pa
totoso tava mate se Sitivini, si ta hurakatae la mae koari na popoa pu
kamo la gua pa Ponisia, Saeparasi, meke pa Anitioki; meke la tarae nia
rini sa Inavoso Leana koari na tie Ziu mo.*
20 Ba kaiqa rina tie Saeparasi, meke pa Saerini pu va hinokaria se
Zisu, si la pa Anitioki meke tozia tugo koari na tie Zenitailo, sa Inavoso
Leana koasa guguana e Zisu sa Baṉara.
21 Sa ṉiniraṉira te Tamasa si koa koa rini, ke soku hola sari tie si va
hinokara, meke lulia rini sa Baṉara.
22 Meke kamo la koasa ekelesia pa Zerusalema sa inavoso hie, ke
garunu la nia rini pa Anitioki se Banabasi.
23 Meke sipu la kamo se Banabasi pa Anitioki, meke dogoro sotia sa
sa tinavete tanisa tataru variharupi te Tamasa koari na tie, si qetu hola
si asa, ke sovuti sa si arini pude di soto va nabu doduru totoso koasa
Baṉara pa dia rinaṉeraṉe.
24 Keke tie leana se Banabasi, sapu ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope,
meke na tie ṉiṉira pa nana rinaṉeraṉe. Ke soku hola tie si tava kekere
la koasa Baṉara.
25 Beto asa si hola latu pa Tasisi se Banabasi pude la hata ia se Saula,
gua.
26 Meke sipu dogoria sa se Saula, si turaṉa la nia sa pa Anitioki,
meke keke doduru vuaheni si koa turaṉia ari karua sa ekelesia vasina.
Variva tumatumae sari kara koari soku tie vasina. Pa Anitioki tugo si
ta pozae kekenu "Tie te Karisito" saripu va hinokaria se Zisu.
27 Pa totoso asa si taluaraedi mae pa Zerusalema sari kaiqa poropita,
meke la pa Anitioki.
28 Keke rina poropita arini si e Aqabasi. Pa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope si turu meke korokorotae nia sa, sapu keke soṉe
nomana si kote ta evaṉa koari na popoa pu kopu ni sa qinavuna Roma,
gua. Meke ele ta evaṉa tugo si asa pa totoso pu koa ṉati baṉara pa
Roma se Kolodiasi.*
29 Ke variva ego nia rina tie te Zisu pa Anitioki si keke binalabala
pude hopeke arini si vekoa gua sapu bokaia rini, pude toka ni sari na
tasidia koe Karisito pu koa pa Ziudia, gua.
30 Tavetia rini si hie, meke va paleke ni rini sari na dia vinariponi
koari Banabasi e Saula, pude la vala i koari na koimata tadi na tie te
Zisu pa Zerusalema.

12

Va Matea Herodi se Zemisi

* **11:19** TTA 8:1-4 * **11:28** TTA 21:10

1 Meke tata pa totoso tugo asa si tuqe vagi sa baṉara Herodi[d] se
Zemisi meke sari kaiqa tiena sa ekelesia pude ṉoṉovali,
2 meke garuni sa sari nana solodia meke la kupa nia magu ruana se
Zemisi, sa tasina e Zone.
3 Meke totoso dogoria e Herodi sapu qetu nia rina tie Ziu sapu gua
tavetia sa, si la vata pusia pule sa se Pita. Ta evaṉa si hie pa totoso
vinarigara pude hena ia sa bereti loke Isitina.
4 Sipu tuqe vagia sa se Pita, si la vekoa sa si asa pa vetu varipusi.
Meke luara vala sa si asa koari ka made puku solodia pa vetu varipusi
pude kopu nia. Hopeke ka made tie si keke pukuna. Hiva nia Herodi
si pude pa mudina sa Inevaṉa Pasova[d] si kote ta pitu se Pita pa kenudi
rina tie, gua.*
5 Ke ta kopue veko mo pa vetu varipusi se Pita. Ba sa ekelesia si
korapa varavara toka sisigiti la nia koe Tamasa si asa.

Ta Rupaha pa Vetu Varipusi se Pita

6 Pana boṉi, sipu lopu ele kamo sa koivugona totoso kaqu ta pitu se
Pita, si puta si asa pa varikorapadi ri karua solodia pu kopu totoko nia,
meke ta pusie karua seni tugo si asa. Koa dia tugo sari na solodia pu
kopu pa sasadana sa vetu varipusi. 7 Meke vura va hodaka la si keke
mateana tanisa Baṉara, ke kalalasa sa korapa losena sa vetu varipusi.
Zotia sa mateana sa kali tinina e Pita, meke va vaṉunia sa, meke zama,
"Tuturei tekulu!" gua si asa. Meke hoqa palae sari na seni koari na
limana e Pita.
8 Meke zama sa mateana, "Mu va nabua sa mua belete, mamu va
sagei sari na mua sadolo," gua si asa. Ke tavete gua tugo se Pita. Meke
zama pule tugo sa mateana, "Mu va sagea sa mua poko hade, mamu
luli au," gua si asa.
9 Ke lulia Pita si asa, ba lopu gilania Pita sapu na tiṉitoṉa hinokara
si korapa evaṉia sa mateana koa sa. Balabala ia Pita si hokara keke
dinogodogorae mo si dogoria sa, gua.
10 Ene hola nia ri kara sa puku tie kopu vinakeke, meke la hola nia
pule sa vina rua, meke tiqe la kamoa ri kara sa sasada aeana sapu vura
la pa vasileana nomana. Meke ta tukele telena sa sasada, ke vura taloa
dia sari kara. Meke sipu ene gore la ri kara pa siraṉa, si murimuri taloa
nana sa mateana koe Pita.
11 Pa totoso tu asa si tiqe gilania Pita sapu gua ta evaṉa koa sa, ke
zama si asa, "Koi, tiqe kamahire tu tumae nia rau sapu hinokara sa
Nana mateana tu si garunu mae nia sa Baṉara pude harupau si arau
koasa ṉiniraṉira te Herodi, meke koa ri doduru ginugua pu korapa
hiva ni rina tie Ziu pude vata evaṉi," gua si asa.
12 Totoso gilana valeana ia sa sapu gua asa, si topue ene la si asa
pa vetu te Mere sa tinana e Zone Maka, vasina korapa varigara na
varavara sari kobi tie.
13 La kikia se Pita pa sasada, ke la pude tukelia sa sasada gua si keke
nabulu vineki, sapu e Roda pozana.
14 Sipu avoso gilania sa sa mamalaiṉina e Pita, si qetu va hola si asa.
Ke haqala pule, ba lopu tukelia sa sa sasada. La tozia sa koa rini sapu
e Pita si korapa turu nana pa sada, gua.
15 "Ai, pekipeki si goi," gua sarini.

* **12:4** Ekd 12:1-27

Ba toketoke si asa, meke zama, “Lokari, hinokaraqu!” gua si asa.
Ke olaṉa si arini, “Ego, nana* mateana mo si isa,” gua sarini.
16 Ba kikia nono la se Pita, ke la tukelia sa sasada gua rini, si turu
nana se Pita, ke magasa hola si arini.
17 Ba va noso la ni limana e Pita si arini, meke tiqe tozi va bakalia
sa koa rini, gua meke vata rupahia sa Baṉara si asa pa vetu varipusi.
Beto asa, si garuni Pita si arini pude la tozi nia se Zemisi*, meke koa ri
doduru tie te Karisito sapu gua ta evaṉa. Beto asa si taluarae la pule
pa keke vasina se Pita.
18 Pana munumunu si pupuhu sisigiti nia dia rina tie kopu pa vetu
varipusi sapu gua ta evaṉa koe Pita.
19 Garuni Herodi sari nana tie pude hata ia se Pita, ba lopu boka
dogoria rini si asa. Ke tiqe hata va minakia Herodi koari na tie kopu
pa vetu varipusi sa ginugua asa, meke garunu nia sa pude va matei
sari kasa tie kopu vetu varipusi arini, gua. Beto asa, si ta luarae pa
Ziudia se Herodi, meke la koa paki si asa pa Sizaria.

Sa Minate te Herodi

20 Na bugoro ni e Herodi sari na tie pa popoa Taea meke Saedoni, ke
la si keke dia puku tinoni tadi kasa pude dogoria se Herodi. Ba kekenu
si la baere pakia tu rini se Balasitasi, sa tie kopu koasa vetu baṉara te
Herodi, pude tokani, gua. Beto asa, meke tiqe la tepa ia sa vinaribulei
koe Herodi gua, sina sari na dia popoa si hoke la vagivagi ginani mo
koari na popoa pu koa pa kinopu te Herodi.
21 Meke sipu kamo sa rane ta mutina, si va sagei Herodi sari nana
poko baṉara, meke la habotu si asa pa nana habotuana baṉara, meke
tiqe zama koari na tinoni.
22 Velavela sari na tinoni, meke zama, “Na tamasa mo si zama hie,
lopu na tie!” gua si arini.
23 Meke pa totoso tugo asa si la sa mateana te Tamasa meke va mohoa
se Herodi, sina lopu va lavatia sa sa Tamasa. Ke gania na nokinoki sa
tinina, meke mate si asa.
24 Ba sa zinama te Tamasa si ta tarae hoda la, meke soku lala dia
saripu avosia meke lulia si asa.
25 Meke sipu va hokotia ri Banabasi e Saula sa ṉatina sa dia inene
pa Zerusalema si taluarae pule taloa sari kara. Meke turaṉia rini se
Zone Maka.

13

Ta Vizata meke Ta Garunu Taloa sari Banabasi e Saula

1 Koasa ekelesia pa Anitioki si koa dia si kaiqa poropita, meke na
tie variva tumatumae pa zinama te Tamasa. Arini sari Banabasi, e
Simione sapu poza nia “tie muho” rini, meke e Lusiasi sa tie pa Saerini,
e Manaeni sapu ta pausuna meke noma sage turaṉia se Herodi[d], meke
se Saula.
2 Totoso va madi si arini pa ginani, meke vahesia rini sa Baṉara, si
zama sa Maqomaqo Hope koa rini, “Mi vizata vata kalei sari Banabasi
e Saula, pude la tavetia sa tinavete sapu ele poni ni Rau,” gua si Asa.

---

* **12:15** Balabala ia ri kaiqa tie sapu keke mateana si kopu ni hopeke tie te Tamasa. * **12:17** Zemisi sa tasina Karisito.

3 Ke sipu beto madi pa ginani meke varavara rini, si va oponi limadi
rini sari kara, meke tiqe garunu taloa ni.

Banabasi meke Saula pa Nusa Saeparasi

4 Meke sipu ta garunu koasa Maqomaqo Hope sari Banabasi e Saula,
si la pa Selusia sari kara, meke la suraṉa pa keke vaka tepetepe, meke
toka karovo la pa nusa Saeparasi sarini.
5 Totoso la hogoto rini pa vasileana Salamisi, pa nusa Saeparasi, si
tarae nia ri kara sa zinama te Tamasa koari na sinaqoqi tadi na tie Ziu
vasina. Luli koa rini se Zone Maka, pude toka ni pa tinavete.
6 Ene karovia rini sa nusa Saeparasi osolae kamoa rini sa vasileana
pa Paposi. Vasina si tutuvia rini si keke tie matemateana, pozana si e
Ba-Zisu* Keke tie Ziu si asa, sapu na poropita kokohana.
7 Keke baere soti tanisa Qavuna Seqiasi Paulasi pa nusa Saeparasi si
asa. Keke tie bokabokana se Paula. Tioki sa Qavuna hie sari Banabasi
e Saula, sina hiva avosia sa sa zinama te Tamasa.
8 Ba hukati sa tie matemateana sari kara. Sa pozana sa tie
matemateana hie pa zinama Quriki si e Elimasi. Podekia e Elimasi
pude hukatia sa Qavuna pude mani lopu tagoa sa vina hinokarana e
Karisito, gua.
9 Ba se Saula sapu ta pozae Paula, si ta siṉie nia sa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope, ke doṉo toto la ia sa se Elimasi, meke zama la ia sa,
10 "Na tuna e Setani si agoi! Meke na kana tadi doduru lineana. Siṉia
na sinekesekei kaleadi sa mua tinoa, vea lopu kaqu noso hokara si goi
pude ṉoṉovalia sa vina tumatumae hinokara tanisa Baṉara?
11 Sa ṉiniraṉira tanisa Baṉara si kote raza koa goi kamahire, meke
kote behu paki si goi, meke lopu kote dogoria goi sa kalalasa," gua se
Paula.
Meke behu va hodaka sari matana sa tie, ke hata tie si asa pude
taṉinia sa limana meke turaṉia, gua.
12 Totoso dogoria sa Qavuna gua sapu ta evaṉa, si va hinokara si asa,
sina magasa sisigiti nia sa sa vina tumatumaena sa Baṉara.

Gua sapu Ta Evaṉa pa Anitioki pa Popoa Pisidia

13 Meke taluarae pa Paposi se Paula, meke saripu luli koasa, meke la
pa vasileana Peqa pa popoa Pamipilia. Vasina si ta luarae koa rini se
Zone Maka, meke pule la nana pa Zerusalema.
14 Ba arini si topue ene pa Peqa, meke la kamo pa vasileana Anitioki
pa popoa Pisidia. Meke nuquru la habotu pa sinaqoqi tadi na tie Ziu
si arini pa rane Sabati.
15 Meke sipu beto ta tiro sa Tinarae te Mosese, meke sari na
kinubekubere tadi na poropita, si tozi la ni rina palabatuna sa sinaqoqi
tadi na tie Ziu si arini, meke zama, "Be guana koa nana keke zinama
vinaritokae, sapu hiva tozia gamu koa gami, si boka zama kamahire,"
gua si arini.
16 Ke gasa turu se Paula, meke va mokomoko ni limana sa sarini
meke zama guahe si asa, "Gamu kasa na tie Izireli, meke gamu na
Zenitailo pu va lavatia sa Tamasa, mi avoso mae!

---

* **13:6** Sa ginuana sa pozapoza "Ba" pa zinama Hiburu si na "tuna". Soku tie koari na tie Ziu si ta pozae "Zisu". Se "Ba-Zisu" hie si keke tie matemateana.

17 Sa Tamasa tadigita na tie Izireli, si ele vizati sari kasa na tamada
pukerane, meke va evaṉae ni keke butubutu lavata Sa si arini, sipu koa
si arini pa Izipi. Meke turaṉa vura ni Sa si arini pa Nana ṉiniraṉira
lavata.*
18 Totoso malohoro si arini pa rinaṉeraṉe koari ka made ṉavulu
vuaheni, sipu ene si arini pa qega, ba aqu ni Sa si arini.*
19 Va kilasi Sa sari ka zuapa butubutu huporo pa Kenani, meke poni
ni Sa sari dia pepeso koari na Nana tie pude na dia tinagotago.*
20 Sari doduru ginugua hire si ta evaṉa pa korapadi ri ka made
gogoto lima ṉavulu vuaheni.
Beto asa, si va turui Tamasa sari na dia tie varipitui* pude turaṉi,
osolae kamoa koe Samuela sa poropita.*
21 Beto asa, si tepa ia ri na tie si pude va turua si keke dia baṉara, gua.
Gua asa, ke va malumu poni Sa se Saula, sa tuna e Kisi pa butubutu te
Benisimane. Meke ka made ṉavulu vuaheni si koa baṉara se Saula.*
22 Mudina sapu va betoa Tamasa se Saula, si hobe la nia Sa se Devita
pude koa baṉara. Meke zama guahe sa Tamasa koasa guguana e
Devita: ‘Ele dogoria Rau sapu se Devita, sa tuna e Zese, sapu kote
luli sari hiniva pa buloqu Rau. Sa tie pu kote boka evaṉi saripu gua
hiva ni Rau pude taveti sa,’ gua.*
23 Pa tutina e Devita si ponia Tamasa koe Izireli se Zisu pude na
Hinarupu tadi na tie, gua sapu ele va tatara nia Sa.
24 Sipu lopu ele vura mae se Zisu koari na tie, si tarae se Zone koa ri
doduru tie Izireli, pude madi kekere meke luara pani sari na dia sinea,
meke ta papitaiso.*
25 Meke sipu tata va hokotia e Zone sa nana tinavete ninabulu, si
zama si asa, ‘Esei tugo guni nau gamu si arau? Lopu arau si Asa sapu
kaqu mae! Ba korapa luli mudi mae tu koa rau si Asa, meke pude
kokotuṉu gore pude nabulu nia mo si Asa, na rupahia sa Nana sadolo,
ba lopu garoqu rau,’ gua se Zone.*
26 Gamu kasa turaṉamami pa tutina Ebarahami, meke gamu na tie
Zenitailo pu pamaṉa nia sa Tamasa; sa inavosona sa tinaharupu hie,
si ta garunu mae pude tadigita.
27 Sari na tinoni pu koa pa Zerusalema, meke sari na dia koimata,
si lopu doṉo gilania rini se Zisu, meke sari na kinorokorotae tadi na
poropita, saripu hoke ta tiro pa doduru rane Sabati koasa guguana Sa.
Ba sipu zutua rini si Asa meke va matea, si va gorevura ia mo rini sapu
gua ta korotae koa Sa.
28 Meke lopu boka vagia rini si keke ginugua sea koa Sa, pude zutua,
meke va matea si Asa; ba tepa ososo nia rini koe Paelati pude kaqu
tava mate tugo si Asa, gua.*
29 Meke sipu ele va gorevura betoi rini sari doduru kinorokorotae pu
ta kubere koasa guguana Sa, si va gore vagia rini pa korosi sa tinina

* **13:17** Ekd 1:7, 12:51 * **13:18** Nab 14:34; Diut 1:31 * **13:19** Diut 7:1; Zos 14:1 * **13:20** Dia tie varipitui si hoke harupi rini sari na tie koari na dia kana, meke hoke kopu ni rini sari na butubutu Izireli osolae kamo sa totoso tadi na baṉara. * **13:20** Zaz 2:16; 1 Samuela 3:20 * **13:21** 1 Samuela 8:5, 10:21 * **13:22** 1 Samuela 13:14, 16:12; Sam 89:20 * **13:24** Mk 1:4; Lk 3:3 * **13:25** Mt 3:11; Mk 1:7; Lk 3:16; Zn 1:20,27 * **13:28** Mt 27:22-23; Mk 15:13-14; Lk 23:21-23; Zn 19:15

Sa, meke la vekoa rini pa lovu.*
30 Ba va turu pulea Tamasa si Asa pa minate.
31 Meke soku rane si vura vata dogoro si Asa koa rini pu ele luli somana koa Sa pa Qaleli, meke mae pa Zerusalema. Meke arini sari na tie pu korapa tozi va sosodea si Asa koari na tie Izireli.*
32 Ke gami hire si mae pude tozia koa gamu sa Inavoso Leana. Sa vina tatara sapu ele tozia Tamasa koari na tiatamada pukerane si
33 tava gorevura kamahire koa gita kasa na tutidia, totoso va turu pulea Sa pa minate se Zisu. Tava gorevura sapu gua ta kubere pa Sam vina rua, sapu zama guahe:
'Na Tuqu soti si Agoi,
ṉinoroi si ta evaṉae
na Tamamu Goi si Arau,' gua.*
34 Meke gua pule hie si ta zamae, koasa guguana sapu va toa pulea Tamasa si Asa pa minate, pude lopu kaqu muzi sa tinina:
'Kaqu ponigo Rau sa minana hinokara, meke madina,
sapu va tatara nia Rau koe Devita,' gua si Asa.*
35 Meke pa keke vasina pule pa Kinubekubere Hope, si gua pule hie si ta zamae:
'Sa Mua Nabulu Hopena, si lopu kaqu va malumia Goi
pude muzi tinina,' gua.*
36 Ba se Devita si ele mate tu, meke ta pomunu turaṉae koari na tiatamana, meke muzi sa tinina totoso va hokotia sa pa nana ninabuluna sa hiniva te Tamasa pa nana totoso.
37 Ba Asa sapu va turu pulea sa Tamasa pa minate, si lopu hite muzi sa tinina.
38-39 Kasa turaṉamami, hiva tozi va gilanani gamu gami si hie; sapu pa korapa pozana e Zisu, si ta tarae koa gamu sa tinaleosaena sa sinea. Meke koasa tie hie, si ari doduru pu va hinokaria si Asa, si kaqu ta rupaha koari na tinazutudi rina dia sinea, sapu lopu boka vagia gamu koa sa Tinarae te Mosese.
40 Mi kopu puleni gamu, pude mani lopu ta evaṉa koa gamu gua sapu ta zamae koari na poropita, sapu guahe:
41 'Gamu na tie pu va karia sa Tamasa! Mi doṉo mae, mamu magasa meke mate.*
Ura gua sapu korapa tavetia Rau koa gamu kamahire, si keke tiṉitoṉa sapu lopu kaqu boka va hinokaria gamu.
Meke be atu tozini gamu keke tie,
ba lopu kaqu va hinokaria tugo gamu!' gua," gua se Paula.
42 Meke sipu korapa taluarae dia pa sinaqoqi sari Paula e Banabasi, si ruvati rina tinoni sari kara, pude pule la meke zama pule ni sari ginugua hire pa Sabati maehe, gua.
43 Totoso taluarae koasa vinarigara sari na tinoni, si sokudi rina tie Ziu, na tie Zenitailo saripu lulia sa linotu Ziu, si luli koari kara. Ke sovutu va ṉiṉirai rina apositolo si arini, pude di lopu luaria sa tataru variharupi te Tamasa.
44 Meke sipu kamo pule sa rane Sabati, si tata doduru tie mo koasa vasileana, si varigara pule la pude avosia sa zinama te Tamasa.

---

* **13:29** Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lk 23:50-56; Zn 19:38-42 * **13:31** TTA 1:3 * **13:33** Sam 2:7 * **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:41** Hbk 1:5

45 Totoso dogoria rina tie Ziu sa puku tinoni lavata pu varigara, si
kono sisigiti nia ke tokea rini se Paula koari na nana zinama, meke
zama va kaleania rini si asa.
46 Ba mataqara sari Paula e Banabasi, meke zama guahe sari kara:
"Ta hivae si pude koa gamu si kaqu ta tarae kekenu sa zinama te
Tamasa. Ba sina kilua gamu si asa, meke lopu balabala va garogaro
puleni gamu si gamu, pude boka vagia sa tinoa hola; ke kote karovo la
si gami koari na tie Zenitailo.
47 Ura zama guahe sa Baṉara koa gami:
'Ele vizata gamu tugo Rau si gamu pude na kalalasa koari na tie
Zenitailo,
pude boka paleke la nia sa Qua hinarupu koari na tie pa vina
betona sa popoa pepeso,' gua," gua sari kara.*
48 Totoso avosia rina tie Zenitailo sapu gua asa, si qetu hola si arini,
meke va lavatia rini sa zinama te Tamasa. Meke sari doduru pu ta
vizatadi pude vagia sa tinoa hola si va hinokara.
49 Meke ta urahae la sa zinama te Tamasa pa doduruna sa pinaqaha
popoa asa.
50 Ba sovutu va kaleani ri na tie Ziu sari na koimata pa vasileana,
meke sari na barikaleqe arilaedi tadi na tie Zenitailo pu pamaṉa nia
sa Tamasa. Podalae qoraqora ni rini sari Paula e Banabasi, meke
ṉoṉovali meke hitu taloa ni rini sari kara pa popoa sana.
51 Gua asa ke tavusu pani ri karua apositolo sari na kavuru pepeso
pa nenedia, pude na vina balau koa rini sapu kaqu va kilasi sa Tamasa
si arini; meke ene hola la dia pa Aekoniami sari kara.*
52 Sari na tie pa Anitioki pu va hinokara, si koa qetuqetu hola, meke
ta siṉie nia rini sa Maqomaqo Hope.

14

Paula meke Banabasi pa Aekoniami

1 Pa Aekoniami si la pa sinaqoqi tadi tie Ziu sari Paula meke
Banabasi, gua mo sapu hoke tavetia rini. Tarae va mataqara sari kara,
ke sokudi rina tie Ziu na tie Zenitailo si va hinokara.
2 Ba sari na tie Ziu pu korodia va hinokara, si sovutu va kaleani rini
sari na tie Zenitailo, meke va kaleani rini sari na dia binalabala, ke
kanai rini sari na tie pu va hinokaria se Zisu.
3 Koa seunae vasinahite pa Aekoniami sari Paula e Banabasi, meke
tarae va mataqara nia ri kara sa Baṉara. Meke va sosodea sa Baṉara
koari na tinavete variva magasa pu taveti ri kara, sapu hinokara sa
dia inavosona sa Nana tataru variharupi.
4 Meke vari paqahi sari na tiena sa vasileana nomana sana. Ari kaiqa
si luli sari na tie Ziu pu lopu va hinokara, meke ari kaiqa si luli sari
karua apositolo.
5 Meke kaiqa rina tie Zenitailo, na tie Ziu, meke sari na dia koimata,
si va egoa rini si pude ṉoṉovali sari na apositolo, meke pude gona ni
patu sari kara, gua.
6 Ba avosia ri karua apositolo sapu gua asa, ke govete la dia pa
vasileana Lisitara meke Debi pa popoa Laekonia, meke koari na
vasivasileana pa popoa sana.

* **13:47** Ais 42:6, 49:6 * **13:51** Mt 10:14; Mk 6:11; Lk 9:5, 10:11

7 Vasina si la hoda ia ri kara sa tinozina sa Inavoso Leana.

Paula meke Banabasi pa Lisitara meke pa Debi

8 Koanana si keke tie pa Lisitara sapu mate karua nenena, na podona
gua tu; meke lopu ele hite ene hokara si asa, pa doduruna sa nana
tinoa.
9 Habotu meke va avavoso si asa pa tinarae te Paula. Dogoria Paula si
asa, ke doṉo totoa sa, meke doṉo gilania sa sapu koa nana rinaṉeraṉe
sa tie sana, sapu padana pude ta salaṉa nia sa.
10 Gua asa ke velavela la se Paula koa sa, "Mu turu!" gua si asa.
Meke gasa turu nana mo sa tie, meke podalae ene si asa.
11 Meke sipu dogoria sa vinarigara tinoni gua sapu evaṉia Paula, si
velavela si arini pa zinama Laekonia, "Sari na tamasa si ele ta evaṉae
tinoni, meke gore mae koa gita hire!" gua si arini.
12 Se Banabasi si poza nia tamasa Zeusi rini, meke se Paula si poza
nia tamasa Hemesi rini, sina se Paula si na ṉati tie zamazama koari
kara.
13 Sa zelepade tanisa tamasa Zeusi si lopu seu pa sada barana sa
vasileana, ke sa hiama te Zeusi meke sari na dia puku tinoni, si paleke
la havoro, meke kaiqa bulumakao pa sasadana sa vasileana, pude va
vukivukihi la koari karua apositolo, gua.
14 Ba totoso avoso nia ri Paula e Banabasi sapu gua asa, si daku rikati
ri kara sari dia poko, meke haqala la pa varikorapadi rina tinoni meke
velavela,
15 "Kei! Gamu kasa na tinoni! Na vegua ke evaṉia gamu sa tinavete
sana? Gami kara si na tie gua mo gamu! Sapu mae nia gami si pude
tarae nia mo koa gamu sa Inavoso Leana, pude luara pani sari na mia
tamasa huporodi sara, meke boka kekere la si gamu koasa Tamasa
toana sapu tavetena sa Maṉauru, na pepeso, meke sa lamana, meke
sari doduru likakalae vasina.*
16 Koari na totoso pu ele hola, si va malumi sa Tamasa sari doduru
butubutu tie pude lulia gua sapu hiva nia rini.
17 Ba lopu hite va paere pule nia sa Tamasa, ba vata gilana pule nia
si Asa koa gamu koa ri Nana vina sosode gua hire: Vata dogoro pule
nia si Asa koasa Nana tataru variva tukana, sipu va gore mae ia sa sa
ruku pa maṉauru, meke va toqoli Sa sari na linetelete pa dia totoso
garodi. Soku ginani si ponini gamu Sa, ke qetuqetu sari na bulomia,"
gua sari kara.
18 Ba sari na zinama pu zama ni ri kara hire, si tasuna pude va nosoi
saripu hiva va vukivukihi la koari kara, ba va nosoi ri kara sarini.
19 Meke kaiqa rina tie Ziu, pu mae guadi pa vasileana Anitioki meke
pa Aekoniami si zama sovusovuti rini sari na kobi tinoni, meke gona
nia patu rini se Paula, beto meke ririhi vura nia rini pa vasileana.
Balabala ia rini sapu ele mate si asa, gua.
20 Ba sipu turu vari likohae nia ri na tie te Karisito se Paula, si turu
si asa, meke pule la nana tugo koasa vasileana. Meke pa koivugona si
topue la pa Debi sari kara Banabasi.

Pule La sari Karua pa Anitioki pa Siria

21 Meke tarae nia ri kara pa Debi sa Inavoso Leana, meke soku tie si
kekere, meke ta evaṉae na tie te Karisito. Beto asa si pule la pa Lisitara

* **14:15** Ekd 20:11; Sam 146:6

meke pa Aekoniami, meke tiqe hola pule la pa Anitioki pa popoa Pisidia
sari kara.
22 Toka ni ri kara sari na tie te Karisito, koari ka ṉeta vasileana
arini, pude soto va nabu koa sa vina tumatumae pu ele va hinokaria
rini. Zama sari kara, “Soku hola sari na tinasuna si kaqu ta raza ni
gita, pude hukata gita pa nada ninuquru koasa Binaṉara te Tamasa,”
gua.
23 Vizati ri sari na koimata koa ri hopeke puku tie te Karisito. Meke
sipu ele koa madi pa ginani si arini, meke varavara ni, si va kopu ni
rini sarini koa sa Baṉara pu raṉea rini.
24 Meke totoso ele karovo gua si arini koasa pinaqaha popoa pa
Pisidia, si hola la pa popoa Pamipilia sari kara.
25 Tarae nia ri kara sa zinama te Tamasa vasina pa vasileana Peqa
meke tiqe la pa Atalia.
26 Beto asa si luli pa vaka tepetepe vasina sari karua, meke pule la
pa Anitioki, vasina pu tava madi sari kara koasa tinavete tanisa tataru
variharupi te Tamasa, sapu tiqe va hokotia ri kara.
27 Meke sipu hogoto pule ri kara pa Anitioki, si tioko varigara ni ri
kara sari na tie te Karisito vasina, meke tozi ni ri kara sari doduru gua
pu evaṉi sa Tamasa koasa dia tinavete, meke gua sapu tukele gunia sa
Tamasa sa siraṉana sa rinaṉeraṉe koari na Zenitailo.
28 Meke koa va seunae koari na tie te Karisito pa Anitioki sari kara.

15

Sa Vivinei pa Zerusalema

1 Meke kaiqa tie si taluaraedi mae pa Ziudia, meke gore mae pa
Anitioki, meke mae variva tumatumae nia rini koari na tie te Karisito
vasina sapu guahe: “Pude lopu ta magu gamu, sapu gua tozia e Mosese
pa nana tinarae, si lopu kaqu ta harupu si gamu,” gua.*
2 Varitokei va ṉiṉira nia ri Paula e Banabasi koa rini sa ginugua hie.
Gua asa, ke ta vizata sari kara, meke ari kaiqa tie pule te Karisito pude
sage la pa Zerusalema, meke la vari vivinei nia koari na apositolo,
meke koari na koimata pa ekelesia vasina sa ginugua hie, gua.
3 Ke garunu la ni sa ekelesia sarini, meke pa korapana sa dia inene
la, si ene gua pa Ponisia meke pa Sameria si arini. Vivinei nia rini
koari na vasileana hire guguana sa kinekere tadi na tie Zenitailo, ke
qetuqetu hola sari na tie te Karisito sipu avosia rini sapu gua asa.
4 Meke sipu la kamo rini pa Zerusalema, si tava kamo valeana si
arini koasa ekelesia, meke koari na apositolo, meke na koimata vasina.
Meke vivinei ni rini koasa ekelesia pa Zerusalema gua saripu evaṉi sa
Tamasa pa dia inene tarae koari na tie Zenitailo.
5 Ba kaiqa rina tie te Karisito saripu somanadi koasa pukuna tadi na
Parese, si turu meke zama, “Sari na tie Zenitailo[d] pu kekeredi si kaqu
ta magu[d], meke kaqu tozi ni pude luli sari doduru sapu gua ta tozi pa
Tinarae te Mosese,” gua si arini.
6 Meke varigara meke vari vivinei nia rina apositolo, meke sari na
koimata pa ekelesia sa ginugua hie.
7 Meke sipu ele seunae vari vivinei nia rini, si turu se Pita meke
zama, “Kasa tasiqu, ele gilania mia gamu sapu visoroi tu he ele vizatau

* **15:1** Liv 12:3

sa Tamasa si rau, pude tozia koari na Zenitailo sa Inavoso Leana, pude di avosia rini, meke kekere.*
8 Meke sa Tamasa sapu gilanana sa bulo tie, si ele vata dogoro nia sa Nana hiniva koari na Zenitailo, pude di ta evaṉae na tie Tanisa, sipu poni Sa koa rini sa Maqomaqo Hope, gua putaputa tugo sapu poni nia Sa koa gita.*
9 Loke vinotikaena gua si tavetia Tamasa koa rini, meke koa gita. Taleoso ni Sa sari na dia sinea, sina va hinokara si arini.
10 Gua asa ke, na vegua ke hiva podekia gamu sa Tamasa pude sekea sa Nana hiniva, meke va hake ni pinaleke mamata sarini pu va hinokara? Sa pinaleke mamata sapu sari na tiatamada pukerane, meke gita kamahire ba lopu boka palekia.
11 Mada lopu gua asa, ura gita si va hinokaria mo meke ta harupu pa korapa tataru variharupi te Zisu sa Baṉara, gua putaputa tugo sapu tavetia rina tie Zenitailo," gua si asa.
12 Meke sipu vivinei ni ri Banabasi e Paula sari doduru tinavete variva magasadi, pu evaṉi sa Tamasa koari kara koari na tie Zenitailo, si lopu hite kulu va kale sari doduru pu somana koasa vivinei asa.
13 Sipu beto zama sari kara, si zama se Zemisi, "Kasa tasiqu, mi avoso mae koa rau!
14 Vaquru tozi va bakalia mo e Saimone, sa totoso kekenu sapu vata dogoro nia Tamasa sapu tataru ni Sa sari na tie Zenitailo totoso vagi Sa sari kaiqa koa rini, pude na Nana tie soti.
15 Hie si va sosodea sa zinama tadi na poropita sapu zama guahe:
16 'Mudina asa, si kote pule mae si Rau,
va vaqura pule ia Rau sa butubutu baṉara te Devita
sapu guana keke ipi hoqana.
Kote kuri pulei Rau sari na tinahuara tanisa,
meke va turu pulea.*
17 Pude sari doduru butubutu si kote hata ia sa Baṉara;
sapu sari doduru tie Zenitailo pu ele tioki Rau,
pude na qua tie soti.
18 Gua asa si ele zama nia sa Baṉara pukerane,' gua."
19 Meke zama pule se Zemisi, "Hie sa qua binalabala. Mada lopu va tasunai sari na tie Zenitailo pu kekere mae koe Tamasa.
20 Ba gua sapu kote boka tavetia gita, si mada kubere la nia keke leta koa rini, pude tozi ni pude madi lopu henai mo sari na masadi ri na kurukuru, sapu ele tava vukivukihidi la koari na beku, meke pude kopu pule ni pa vinari riqihi, meke pude madi lopu henai sari na kurukuru pu lopu tava honi palae eharadi, meke lopu henai tugo eharadi.*
21 Ura sa Tinarae te Mosese si ele hoke ta tiro soku ṉavulu vuaheni pa sinaqoqi koari na rane Sabati, meke ele hoke ta tarae pa soku vasileana," gua si asa.

Sa Leta La Koari na Tie Zenitailo pu Lulia se Karisito

22 Meke variva ego nia ri na apositolo, na koimata, meke sa ekelesia, si pude vizati si kaiqa tie koa rini, pude luli la koari Paula e Banabasi pa Anitioki, gua. Ke vizati rini sari Ziudasi sapu ta pozae Basabasi,

* **15:7** TTA 10:1-43 * **15:8** TTA 2:4, 10:44 * **15:16** Em 9:11-12 * **15:20** Ekd 34:15-17; Liv 17:10-16, 18:6-23

meke e Saelasi. Karua n̲ati tie koari na tie te Karisito sari karua tie hire.
23 Meke guahe sa leta sapu va paleke nia rini koari kasa:
"Sa leta hie si mae guana koa gami kasa na apositolo, na koimata pa ekelesia, meke na tasimia koe Karisito. Va atua gami sa leta hie koa gamu kasa na tie Zenitailo, pu va hinokaria se Zisu Karisito pu koa mia pa Anitioki, Siria, meke pa Silisia. Sa mami tataru si garunu atu nia gami koa gamu.
24 Ele avoso nia gami sapu kaiqa tie koa gami si ele atu, meke va tasuna gamu koari na dia vina tumatumae. Sari kasa tie arini si lopu ta garunudi koa gami meke atu.
25 Gua asa, ke variva ego nia gami, si pude garunu luli atu ni sari kaiqa mami tie koari na mami baere ta tataruedi sapu ari Paula e Banabasi.
26 Sari karua tie hire si ele vala i sari na dia tinoa pa korapa tinasuna pude nabulu nia sa nada Ban̲ara Zisu Karisito, totoso hiva va matei rina tie si arini.
27 Ke garunu atu ni gami sari Ziudasi e Saelasi, pude atu tozi sotini gamu teledia gua saripu kubere atu ni gami.
28 Leana koa gami meke koa sa Maqomaqo Hope, si pude lopu va mamata gamu koari soku tinarae, ba gua mo hire si garo:
29 Mi lopu henai sari na kurukuru saripu tava vukivukihidi la koari na beku. Mi lopu henai sari na eharadi, meke lopu henai sari na kurukuru saripu lopu tava honi palae eharadi. Mi va ilolo puleni gamu pa vinari riqihi. Be va ilolo pule ni gamu si gamu koari na ginugua hire, si kote boka tavete valeana si gamu. Ego, leana hola gamu."
30 Ke topue sari kasa pu palekena sa leta, meke la si arini pa Anitioki, meke la varigara ni rini sari na tie te Karisito vasina, meke vala rini sa leta.
31 Sipu tiroa rini sa leta si tava qetuqetu hola sari na bulodi koari na zinama variva tukana tanisa.
32 Sari Ziudasi e Saelasi si na poropita tugo, ke koari soku zinama si va n̲in̲irai ri kara sari na tie.
33 Meke sipu ele va hokotia rini sa totoso pu koa pakia rini vasina, si luluari rina tie te Karisito pa korapa binule sarini, meke va pule la i rini koari pu garunudi mae si arini.*
35 Sari Paula e Banabasi, si koa hola pa Anitioki, meke arini meke ari kaiqa pule, si va tumatumae nia na tarae nia sa zinama tanisa Ban̲ara vasina.

Varipaqahi sari Paula e Banabasi

36 Meke sipu ele seunae lalanana sa dia kinoa vasina, si zama se Paula koe Banabasi, "Aria mada pule la hopiki ni sari na tasida koe Karisito koari na vasina pu ele la tarae nia gita kara sa zinama tanisa Ban̲ara, pude mada gilania sapu vegugua beka sa dia kinokoa pa rinan̲eran̲e," gua si asa.
37 Hiva turan̲ia Banabasi se Zone Maka,
38 ba lopu va egoa Paula sa binalabala asa, sina lopu va hokotia e Zone Maka sa dia inene tarae kekenu, ba luara veko pani sa si arini pa Pamipilia.*

---

* **15:33** Sa vesi hie si koa koari kaiqa Kinubekubere Hope koadi, ba lopu koari doduru. [34 Ba e Saelasi si qetu pude koa hola vasina.] * **15:38** TTA 13:13

39 Ṉiṉira sa dia vinaritokei, ke varipaqahi tu sari kara. E Banabasi
si turaṉia se Zone Maka, meke toka la gua pa Nusa Saeparasi.
40 E Paula si vizatia se Saelasi. Tava madi sari kara koari na tie te
Karisito, pude ta kopue pa korapa tataru variharupi tanisa Baṉara,
beto meke taluarae taloa sari kara.
41 Meke la gua pa Siria, meke pa Silisia sari kara, meke va ṉiṉirai
rini sari na ekelesia vasina.

16

Turaṉia ri Paula e Saelasi se Timote

1 Meke kamo la pa Debi meke pa Lisitara sari Paula e Saelasi. Koa
nana vasina si keke tie te Karisito pozana si e Timote. Sa tinana e
Timote si na tie tugo te Karisito, meke na tie Ziu si asa, ba sa tamana
si na tie Quriki.
2 Sari doduru tie te Karisito pa Aekoniami meke pa Lisitara, si zama
sapu na tie leana hola se Timote.
3 Hiva turaṉia Paula se Timote, ke magua sa si asa, pude boka tarae
koari na tie Ziu, sina sari doduru tie Ziu pa popoa asa, si gilania sapu
na tie Quriki sa tamana e Timote.
4 Sipu kamoi rini sari na vasivasileana, si tozi rini sari na vinaturu
sapu gua variva ego ni rina apositolo pa Zerusalema, pude di luli rina
tie.
5 Gua asa ke tava ṉiṉira sari na tie te Karisito pa dia rinaṉeraṉe,
meke soku laladia si arini pa hopeke rane.

Sa Dinogodogorae te Paula

6 Meke ene gua pa Pirizia meke pa Qalesia si arini, sina hukati sa
Maqomaqo Hope si arini pude lopu la ene tarae pa pinaqaha popoa
Esia, gua.
7 Sipu kamoa rini sa volosona sa popoa Maesia si podekia rini
pude ene gua pa pinaqaha popoa Bitinia, ba lopu va malumi sa
Maqomaqona e Zisu si arini.
8 Gua asa, ke ene karovo gua tu pa Maesia si arini, meke gore kamo
la pa Toroasi.
9 Pana boṉina asa, si dogoria Paula pa dinogodogorae si keke tie
koasa pinaqaha popoa Masedonia, sapu turu, meke tepa ia sa se Paula,
“Karovo mae pa Masedonia, mamu mae tokani gami!” gua si asa.
10 Sipu beto tugo dogoria Paula sa dinogodogorae asa, si va qaqiri
mo si gami, pude karovo la pa Masedonia, sina gilania gami sapu tioko
gami sa Tamasa si gami, pude la tarae nia sa Inavoso Leana koari na
tinoni vasina.

Sa Kinekere te Lidia

11 Toka taluarae pa Toroasi pa vaka tepetepe si gami, meke toṉoto la
pa nusa Samotarasi, meke pa koivugona si la hogoto pa Niapolisi.
12 Taluarae pule gami vasina, si hola la pa korapa soloso pa Pilipae.
Sa ṉati vasileana nomana koa sa pinaqaha popoa pa Masedonia si asa,
meke soku tugo tie Roma si koa vasina. Koa paki vasina si gami kaiqa
rane.
13 Meke pa rane Sabati si vura la si gami pa sadana sa vasileana,
meke la pa taqelena sa ovuku, pu balabala ia gami sapu koa ia keke
vasina varavarana. Meke la habotu si gami, meke vivinei koari na
barikaleqe pu varigara vasina pude varavara.

14 Keke koari na barikaleqe pu avavoso koari na mami zinama
si e Lidia, na barikaleqe pa vasileana Taeatira, meke na barikaleqe
holuholu poko pepolo si asa. Sa barikaleqe asa si vahesia na va lavatia
sa sa Tamasa. Ke tukelia sa Baṉara sa bulona pude va hinokari saripu
gua zama ni e Paula.
15 Totoso ta papitaiso si asa, meke sari na tiena sa nana vetu, si ruvata
gami sa si gami pude la koa paki koa sa, meke zama si asa, "Be gilania
gamu sapu arau si keke barikaleqe pu raṉea sa Baṉara, si mi koa paki
pa qua vetu," gua si asa.

Ta Veko pa Vetu Varipusi sari Paula e Saelasi

16 Keke rane sipu korapa ene la gami pa vasina varavarana, si tutuvu
gami keke pinausu vineki si gami, sapu koa ia na tomate kaleana, meke
hoke korokorotae si asa. Sari na tie pu tagona sa, si vagi va soku nia
poata rini sa tinavete korokorotae tanisa vineki hie.
17 Lulia sa vineki hie se Paula, meke gua tugo koa gami kasa,
meke velavela guahe si asa, "Sari kasa tie hire si na nabulu tanisa
Tamasa Ululuna Hola. Korapa tarae nia rini koa gamu sa siraṉana sa
tinaharupu," gua si asa.
18 Gua la mo si tavetia sa koari soku rane, osolae lopu qetu nia e
Paula sa tinavete tanisa. Ke taliri se Paula, meke norea sa sa tomate
kaleana, meke zama, "Pa korapa Pozana e Zisu Karisito si zama igo rau,
mu vura taloa koasa vineki!" gua si asa. Meke vura taloa sa tomate
kaleana koasa vineki, pa totoso tugo asa.
19 Ba totoso dogoria rina tie pu tagona sa pinausu vineki sapu beto
mo sa dia siraṉa vagivagi poata, si la tuqe vagi rini sari Paula e Saelasi,
meke ririhi la ni rini pa kenudia rina tie varipitui pa vasina maketi.
20 Meke sipu turaṉa la ni rini pa kenudi rina tie varipitui sari
kara, si zutui rini meke zama, "Sari karua hire si na tie Ziu, ba mae
varikakatora ni rini sari na tie pa nada vasileana.
21 Mae variva tumatumae ni rini sari na hahanana sapu sea pa
tinarae tadigita na tie Roma pude va egoi, na taveti," gua si arini.
22 Meke somana la sa kobi tinoni pude zutui sari Paula e Saelasi. Pa
ginarunu tadi na tie varipitui si ta daku gore sari dia poko meke ta
seke sari karua.
23 Sipu beto seke va kalekaleani rini sari kara, si vekoi rini pa vetu
varipusi, meke tozi nia rini sa tie kopu, pude loka va nabui sari kara.
24 Ke la vekoi sa sari kara pa korapana hokara sa vetu varipusi, meke
kapihi va nabu ni kukuru huda mamatadi rini nenedi.
25 Meke tata la gua pa korapa boṉi, si kera na varavara sari Paula e
Saelasi, na vahesia ri kara sa Tamasa. Sari kaiqa tie ta pusidi si avosi
sari kara.
26 Meke pa totoso asa keke niu lavata, si va niu i sari na sinokiraena
sa vetu varipusi, ke ta tukele sari na sasada, meke hoqa palae sari
na seni pa limadi ri na tie ta pusidi. 27 Meke vaṉunu sa tie kopu
vetu varipusi, meke dogoria sa sapu ta tukele tu sa vetu varipusi, ke
balabala ia sa sapu govete taloa beto tu sari na tie ta pusidi, gua. Ke
lobusu vagia sa sa nana magu, meke hiva hova va mate pule nia mo.
28 Ba velavela la ia Paula si Asa, "Tio! Lopu va mate pulenigo, korapa
koa beto mami mo hire si gami!" gua si asa.

29 Ke tepa zuke sa tie kopu vetu varipusi, meke haqala nuquru la,
meke la hoqa todoṉo, na neneqara pa kenudi ri Paula e Saelasi si asa.
30 Beto asa si turaṉa vura ni sa sari kara, meke nanasi sa, “Karua
palabatu, na sa si kaqu tavetia rau pude qu ta harupu?” gua si asa.
31 Meke tozi nia ri kara si asa, “Mu va hinokaria se Zisu sa Baṉara,
meke kote ta harupu si goi, meke sari doduru tie pu koa pa mua
tatamana,” gua sari kara.
32 Beto asa, si tarae nia ri kara koa sa, meke koari doduru pa nana
vetu sa zinama tanisa Baṉara.
33 Ke pa totoso tugo asa, pana korapa boṉi, si turaṉi sa tie kopu vetu
varipusi sari kara, meke la huvei sa sari na bakoradi. Beto asa, si ta
papitaiso si asa, meke sari doduru tie pu koa pa nana tatamana.
34 Meke turaṉa la ni sa pa nana vetu sari Paula e Saelasi, meke la
va tana poni ni ginani sa. Qetuqetu hola si asa, meke sari na tiena sa
nana tatamana, sina va hinokaria rini sa Tamasa.
35 Meke sipu munumunu sa popoa, si garuni rina tie varipitui sari
kaiqa dia palabatu pulisi. Tozi ni rini sarini pude la rupaha va vura
pulei sari karua tie ta pusidi.
36 Gua asa, ke la tozi ni sa tie kopu vetu varipusi sari Paula e Saelasi,
meke zama, “Ele va mae zinama sari na tie varipitui, pude ta rupaha
si gamu kara, gua. Ke leana, boka vura taloa mia mo si gamu kara,
mamu taloa va bulei mia,” gua si asa.
37 Ba zama la se Paula koari na palabatu pulisi, “Loke tinavete
kaleana si evaṉia gami kara, ba ta seke si gami pa kenudi ri na tinoni,
meke veko gami tu rini pa vetu varipusi. Ba gami si na tie Roma* tugo,
ta kopu mami koasa tinarae Roma. Ba kamahire si hiva va taloa va
golomo gami rini, ba lopu kaqu vura si gami. Sari na tie varipitui pa
qavuna si kaqu mae soti teledia, pude va vura gami,” gua se Paula.
38 Ke pule la tozia rini sapu gua asa koari na tie varipitui. Ke sipu
gilania rini sapu ta kopue koasa tinarae Roma sari kara, si matagutu
si arini.
39 Gua asa, ke tiqe la teledia si arini, gua sapu tepaia ri Paula e Saelasi,
meke tiqe turaṉa vura ni rini sari kara, meke tepai rini sari kara pude
madi taluarae koasa vasileana Pilipae.
40 Ke vura pa vetu varipusi sari Paula e Saelasi, meke la pa vetu te
Lidia. Vasina si la tutuvi ri karua sari na tie te Karisito. Meke sovutu
va ṉiṉirai ri kara sarini pa dia zinama, meke tiqe taluarae taloa vasina.

17

Tinavete pa Tesalonaika

1 Ene gua pa Amapipolisi meke pa Apolonia sari Paula e Saelasi, meke
kamo pa Tesalonaika, vasina koa si keke sinaqoqi tadi na tie Ziu.
2 La nuquru si asa koasa sinaqoqi gua mo sapu hoke tavetia sa, meke
koari ka ṉeta rane Sabati si va bakali sa koa rini sari zinama koasa
Kinubekubere Hope.
3 Va bakalia na va sosodea sa sapu ta hivae tugo pude koa ta sigiti,
meke turu pule pa minate sa Karisito. Zama guahe si asa, “Se Zisu
sapu korapa tarae nia Rau, si Asa mo sa Karisito,” gua.

* **16:37** Sari doduru tie pu ta pozae na tie Roma si tago ṉiniraṉira pa tinarae Roma. Sari na tie pa votiki popoa na butubutu ba boka ta pozae na tie Roma.

4 Kaiqa rina tie Ziu si va hinokara, meke somana si arini koari Paula
e Saelasi. Meke soku tugo ari na n̲ati barikaleqe arilaedi, meke soku
tie Quriki pu hoke vahesia sa Tamasa si va hinokara.
5 Ba kono sari na tie Ziu pu lopu va hinokara, ke varigara ni rini sari
na tie kaleadi pu koa koasa vasina tana maketi, meke tavetia rini si
keke puku vinarigara kaleana, meke varikakatorae ni rini sari na tie,
meke tuturei haqala la nuquria rini sa vetu te Zesoni, pude la daku
vura ni sari Paula e Saelasi, gua.
6 Ba sipu lopu dogori rini sarini, si la daku ririhi vura nia mo rini se
Zesoni, meke sari kaiqa tie pule te Karisito pu koadi vasina. Turan̲a la
ni rini sarini koari na koimata pa qinavuna koasa vasileana nomana
sana, meke velavela sarini, “Sarini pu varikakatorae ni sari na tie pa
doduru vasina, si mae kamahire pa nada vasileana,
7 meke va koa i e Zesoni sarini pa nana vetu, meke sekei rini sari
na tinarae te Siza. Zama si arini, sapu koa nana pule si keke Ban̲ara,
pozana si e Zisu, gua.”
8 Meke sipu avosi ri na tinoni, na koimata koasa vasileana nomana
sana sari na zinama gua sara, si ilin̲oara sa popoa.
9 Ke va here ia rina koimata pa qinavuna se Zesoni, meke sari kaiqa
pule pu somana ta vagi turan̲ae koasa, pude lopu tavete pule gua asa,
meke tiqe va taloa i rini.

Sari Paula e Saelasi pa Berea

10 Meke sipu bon̲i tugo sa popoa, si tuturei va taloa i ri na tie te
Karisito sari Paula e Saelasi pude la pa Berea. Sipu la kamo tugo ri
kara vasina, si la mo pa sinaqoqi tadi na tie Ziu sarini.
11 Sari na tie pa Berea si leadi sari na dia binalabala, lopu gua ri
na tie pa Tesalonaika. Sarini pa Berea si okoro hola nia rini pude
avosia sa vina tumatumae, ke doduru rane si tiro va nonoga ia rini sa
Kinubekubere Hope, pude dogoro va sosodea sapu be hinokara sapu
gua tarae nia e Paula.
12 Ke soku rina tie Ziu, meke gua tugo sari na palabatu na barikaleqe
nomanomadi tadi na tie Quriki si va hinokara.
13 Ba sipu avoso nia ri na tie Ziu pa Tesalonaika, sapu pa Berea ba
la tarae nia tugo Paula sa zinama te Tamasa, si topue la sarini vasina,
meke podalae la sovutu va kaleani pule rini sari na tinoni vasina.
14 Ke lopu sana garunu taloa nia rina tie te Karisito se Paula, pude
la koari na popoa pa raratana. Ba sari Saelasi e Timote si koa hola pa
Berea.
15 Kaiqa rina tie te Karisito si turan̲ia se Paula, meke kamo latu pa
Atenisi, meke tiqe pule la pa Berea. Palekia rini sa zinama te Paula
pude sari Saelasi e Timote si kaqu tuturei luli la koasa, gua.

Tarae se Paula pa Atenisi

16 Sipu korapa koa aqa ni e Paula pa Atenisi sari Saelasi e Timote,
si dogoria sa sapu tale bekuna mo sa doduru vasina pa Atenisi, ke
talotan̲a hola si asa.
17 Ke hoke la varitokei si asa koari na tie Ziu pa dia sinaqoqi, meke
koari na tie Quriki pu vahesia sa Tamasa. La tugo pa hopeke rane si
asa pa vasina tana maketi, meke vari vivinei koari na tie pu la varigara
vasina.

18 Meke kaiqa titisa tadi na puku tie Epikiuriani* meke na tie Sitoiki
si varitokei koasa. Kaiqa arini si nanasa guahe: “Na sa si korapa hiva
tozia sa tie pupupuhuna sana?” gua si arini.
Meke kaiqa si zama, “Ai, guana kaiqa tamasa votikaedi tu si korapa
tarae ni sa sara,” gua, sina tarae nia Paula se Zisu, meke sa tinuru pule
pa minate.
19 Meke turaṉa la nia rini se Paula pa kenuna sa kauniseli sapu ta
pozae Areopaqasi. Zama si arini, “Hiva gilania gami guguana sa vina
tumatumae vaqura sapu korapa tarae nia goi sana.
20 Sina sari binalabala pu zama ni goi si vaquradi koa gami, ke hiva
gilani gami ginuadi,” gua si arini.
21 Ura sari na tiena sa popoa Atenisi, meke sari na tie karovodi pu
koa vasina, si hoke okoro hiva gilani na vivinei ni rini sari na ginugua
vaquradi.
22 Ke gasa turu se Paula pa korapana sa kauniseli Areopaqasi, meke
zama, “Kasa tinoni pa Atenisi, ele dogoro sotia rau sapu pa doduru
ginugua si ṉiṉira pa mia kinoa vinahesi si gamu.
23 Ura sipu ene la mae rau pa korapana sa mia vasileana, meke
dogori rau sari na mia vasidi hopedi, vasina hoke vahesi gamu sari
na mia tamasa, si dogoria rau koa keke ri na mia hope si keke
kinubekubere sapu zama guahe: ‘KOA KEKE TAMASA SAPU LOPU TA
GILANANA,’ gua. Sa Tamasa sapu lopu ta gilanana gunia gamu hie, si
Asa tugo sa Tamasa sapu mae tarae nia rau koa gamu hie.
24 Asa tugo sa Tamasa sapu tavetena sa kasia popoa, meke sari
doduru likakalae vasina. Asa tugo sa Baṉara pa Maṉauru meke
pepeso, sapu lopu koa pa keke Zelepade, sapu ta kuri pa lima tie.*
25 Lopu tava tana si asa pa lima tie, gua sapu hiva nia tu Sa si
keketoṉa, ura Asa mo ponia tinoa na siniṉo sa tie meke sari doduru
tiṉitoṉa pule.
26 Ura ele va podaka vurai Sa koa kekeke tie mo sari doduru
butubutu, pude koa koa ri ninae vasina pa kasia popoa. Meke vizati
Sa sari na dia totoso na rane pude toa, meke sari na vasidi pude koa
si arini.
27 Taveti Tamasa si gua hire, pude boka hata ia rina tie si Asa, meke
pude boka tumae nia rini si Asa, ba lopu koa va seu si Asa koa gita.
28 Gua tugo sapu zama nia keke tie, sapu guahe:
‘Ura koa Sa si toa meke rizu,
meke boka na tie si gita,’ gua.
Meke gua tugo sapu kuberia kaiqa mia tie kubekubere, sapu zama
guahe:
‘Gita ba na koburu tanisa,’ gua.
29 Ego, sina na koburu te Tamasa si gita, ke mada lopu balabala ia
sapu sa Tamasa, si kekeṉoṉo na kinehadi rina beku qolo na siliva, na
patu hokara na gua, saripu ta peqo na ta tavete pa lima tie.
30 Pa totoso ele hola, totoso lopu gilania rina tie sa Tamasa, si lopu
zutui Sa, ba kamahire si tozi ni Sa sari doduru tie pa ninae vasidi pude
di kekere.

---

* **17:18** Sari na puku tie Epikiuriani meke na tie Sitoiki si hoke vahesi puleni koari na dia binalabala soti pa tinoa pepeso. * **17:24** 1 Baṉ 8:27; Ais 42:5; TTA 7:48

31 Ura ele muti vekoa tu Sa, sa rane pu kote pitu va toṉoti Sa sari
na tinoni pa kasia popoa, koa sa tie pu ele vizata vekoa Sa. Meke va
sosodea tugo Sa si hie koari doduru tinoni totoso va turu pulea Sa si
Asa pa minate," gua si asa.
32 Sipu zama nia Paula sa tinuru pule pa minate, si hegehegere nia ri
kaiqa si asa. Ba ari kaiqa si zama, "Hiva avoso pulea gami keke totoso
sapu gunia goi sana," gua si arini.
33 Meke vura taloa koa rini se Paula.
34 Ba kaiqa rina tie si lulia si asa, meke va hinokaria rini. Kaiqa rini
si ari Daeonisiasi, sapu na tie tanisa kauniseli, meke keke barikaleqe
tugo, pozana si e Damarisi, meke kaiqa tie pule.

18

Paula pa Koriniti

1 Beto asa, si taluarae pa Atenisi se Paula, meke la pa Koriniti.
2 Vasina si la tutuvia sa si keke tie Ziu, pozana si e Akuila; na tie pa
Ponitasi si asa, na tiqe mae guana pa Itali, turaṉia tugo sa se Pirisila,
sa nana barikaleqe. Sina va turua e Kolodiasi sa baṉara Roma, si keke
tinarae pude va taloa betoi sari doduru tie Ziu pu koadi pa Roma, gua.
La se Paula pude hopiki ni sarini.
3 La koa, na tavetavete somana paki koa rini se Paula, sina na tie
tavete ipi poko sa tinavete sapu hoke vagi nia poata sa, kekeṉoṉo gua
tugo ari Akuila.
4 Doduru rane Sabati si la varitokei si asa koari na tie pu varigara
pa sinaqoqi tadi na tie Ziu. Podekia sa pude va kekeri sari na tie Ziu,
meke sari na tie Quriki.
5 Meke sipu la kamo sari Saelasi e Timote pu taluaraedi pa
Masedonia, si vala betoa Paula doduruna sa nana totoso pa tinozina sa
Inavoso Leana, meke va sosodea sa koari na tie Ziu, sapu e Zisu tugo
sa Karisito.
6 Ba totoso korodia avosia rina tie Ziu gua sapu tarae nia sa, meke
zama va kaleania rini si asa, si tavusu pani Sa sari na kavuru pa nana
poko, meke zama, "Kaqu ta goregorei nia tugo telemia gamu sa mia
minate! Arau si via pa tinazutu mia gamu, ke podalae kamahire si
kaqu la tarae si rau koari na tie Zenitailo," gua si asa.
7 Meke taluarae se Paula pa sinaqoqi, meke la koa nana pa vetu tana
keke tie Zenitailo, pozana si e Taitiusi Zasitasi. Taitiusi si hoke vahesia
sa sa Tamasa, meke sa nana vetu si kapae pa sinaqoqi tadi na tie Ziu.
8 Se Kirisipasi sa ṉati koimata pa sinaqoqi sana, meke sari nana
tamatina si va hinokaria sa Baṉara. Meke soku pule tie pa Koriniti si
avosia sa tinarae te Paula meke va hinokara, meke ta papitaiso si arini.
9 Keke boṉi si zama sa Baṉara koe Paula pa keke dinogodogorae,
"Mu lopu matagutu, ba mamu tarae nono la tu. Lopu noso.
10 Ura Arau si korapa koa somana koa goi. Loke tie si kote raza igo
na va sigitigo, sina soku arini pa vasileana nomana hie si na Qua tie
Arau," gua si Asa.
11 Ke keke vuaheni kukuruna si koa se Paula vasina, meke variva
tumatumae nia sa sa zinama te Tamasa koa rini.
12 Meke sipu tava turu se Qalio koari na tie Roma, pude na qavuna
pa pinaqaha popoa Akaia, sari na tie Ziu vasina si varigara meke tuqe
vagia rini se Paula, meke turaṉa la nia pa vinaripitui.

13 Zama si arini, “Sa tie hie si korapa ososo ni sa sari na tinoni pude
vahesia sa Tamasa pa keke siraṉa sapu sea pa mami Tinarae,” gua si
arini.
14 Ke sipu korapa va namanama pude zama mo gua se Paula, si zama
la mo se Qalio koari na tie Ziu, “Be guana zutu nia gamu na tie Ziu sa
tie hie, koa keke tinavete kaleana, hitekena, babe nomana pu tavetia
sa, si kote toṉoto mo pude avoso gamu rau.
15 Ba sina sa ginugua la gua mo pa kaiqa zinama, na pozapoza sapu
sosoto la gua mo pa mia Tinarae telemia pa mia linotu, ke telemia mo
gamu kote va toṉotia. Arau si lopu kaqu varipitui ni sari na ginugua
gugua arini,” gua si asa.
16 Meke hitu vura ni sa si arini pa vetu varipitui.
17 Ego, gua ke tuqe vagia ri* doduru se Sositenesi, sa ṉati koimata
koa sa sinaqoqi vasina, meke seke va kalekaleana ia rini pa kenuna sa
vasina varivaripituina. Ba se Qalio si lopu hite hiva galagala nia gua
sapu evaṉia rini.

Pule La pa Anitioki se Paula

18 Soku rane si koa koari na tie te Karisito pa Koriniti se Paula, meke
tiqe toka taluarae la pa Siria si asa. Somana luli koa sa sari Akuila e
Pirisila. Meke sipu lopu ele toka rini pa Seniserea, si koto golu si asa,
sina hokoto sa nana vina tatara sapu tavetia sa koe Tamasa.*
19 Totoso la hogoto rini pa Episasi, si luara vekoi sa sari Akuila e
Pirisila, meke la mo pa sinaqoqi si asa, meke la vari vivinei koari na
tie Ziu.
20 Tepa ia rini si asa, pude koa seunae paki kaiqa rane, ba lopu va
egoi Paula si arini.
21 Tozini sa si arini, “Be pa hiniva te Tamasa, si kote pule mae koa
gamu si rau,” gua si asa. Meke tiqe suraṉa pa vaka, meke toka la pa
Episasi si asa.
22 Totoso hogoto sa pa Sizaria, si sage la si asa pa Zerusalema, meke
la zama qetuqetu koasa ekelesia vasina, meke tiqe hola la pa Anitioki.
23 Mudina sapu la koa seunae hite vasina si asa, si taluarae si asa,
meke ene gua pa pinaqaha popoa pa Qalesia, meke pa Pirizia si asa.
Meke sovutu va ṉiṉirai sa sari doduru tie te Karisito vasina.

Apolosi si Tarae pa Episasi meke Koriniti

24 Koanana pa totoso asa si keke tie sapu podona pa Alekezadaria,
pozana si e Apolosi; meke mae si asa pa Episasi. Keke tie bokabokana
si asa pa zama, meke pa ginilanadi ri na Kinubekubere Hope.
25 Ele tava tumatumae ṉia sa sa siraṉa tanisa Baṉara, meke ṉa
tie tarae maṉinina tugo si asa, meke koba gotogoto sari nana vina
tumatumae koasa guguana sa Baṉara Zisu. Ba sa pinapitaiso te Zone
mo si gilania sa.
26 Podalae zama va mataqara si asa pa sinaqoqi tadi na tie Ziu. Ke
sipu avosia ri Akuila e Pirisila sa nana vina tumatumae, si tioko la
nia ri kara si asa pa dia vetu, meke va bakala la nia ri kara koa sa,
meke va toṉoti rini sari na nana ginilagilana koasa siraṉa hinokarana
te Tamasa.

---

* **18:17** “Vagia ri” sa zinama “ri” si lopu bakala be guana rina tie Ziu babe rina tie Quriki.
* **18:18** Nab 6:18

27 Meke totoso hiva karovo la pa Akaia si asa, si sovutu va n̲in̲ira ia
ri kasa tie te Karisito si asa, meke kubere la nia rini si keke leta, pude
madi va kamoa si asa. Ke totoso kamo sa pa Akaia, si toka hola ni sa
saripu tava kekere meke va hinokaria sa tataru variharupi te Tamasa.
28 Ura varitokei va n̲in̲ira si asa koari na tie Ziu pa kenudi ri na
tinoni, na va sosode ia sa koari na Kinubekubere Hope, sapu e Zisu
tugo sa Karisito.

19

Paula pa Episasi

1 Sipu korapa koa pa Koriniti se Apolosi, si ene karovo gua pa soloso
se Paula, meke la kamo pa Episasi. La dogori sa vasina sari kaiqa tie
pu somana va hinokaria se Zisu.
2 Nanasi Paula sarini, “Ele vagia tugo gamu sa Maqomaqo Hope
totoso va hinokara gamu?” gua si asa.
“Lokari, na inavosona tu ba lopu hite avoso nia gami sapu koa nana
sa Maqomaqo Hope,” gua sarini.
3 “Ego, na pinapitaiso savana si ta papitaiso nia gamu?” nanasa gua
se Paula. “Na pinapitaiso te Zone,” gua si arini.
4 Ke tozi ni Paula sarini, “Sa pinapitaiso te Zone si na pinapitaiso
kinekere mo tadirini pu tozi ni sa, pude va hinokaria si Asa pu korapa
luli mudi mae koa sa, sapu se Zisu,” guni sa sarini.*
5 Sipu avosia rini sapu gua asa, si ta papitaiso si arini pa pozana e
Zisu sa Ban̲ara.
6 Totoso va opo ni limana e Paula si arini, si ta kamoe nia rini sa
Maqomaqo Hope, meke zama pa vinekala lopu ta gilanadi si arini,
meke tozia tugo rini sa zinama te Tamasa.
7 Sa ninaedi ri doduru si pada ari ka manege rua.
8 Pa korapadi ri ka n̲eta sidara, si hoke la pa sinaqoqi tadi na tie Ziu
se Paula, meke la zama va mataqara, na varitokei si asa koari na tie,
meke vari vivinei nia sa sa butubutu binan̲ara te Tamasa, pude di va
hinokaria sapu gua zama nia sa.
9 Ba kaiqa arini si korodia, meke lopu hiva va hinokara, meke zama
n̲on̲ovalia tugo rini pa kinoa tie sa Siran̲a tanisa Ban̲ara. Ke veko
pani Paula sarini, meke turan̲a vagi mo sa saripu va hinokara. Meke
pa hopeke rane si hoke la varigara meke vari vivinei si arini koasa lose
nomana te Taeranasi.
10 Pa korapadi ri karua vuaheni, si tavetia Paula sapu gua asa, ke sari
doduru tie Ziu na Zenitailo pa korapana sa pinaqaha popoa pa Esia, si
avosia sa inavosona sa Ban̲ara Zisu, gua.

Sari Kasa Tuna e Sikiva

11 Kaiqa tinavete variva magasa votivotikaedi si evan̲i sa Tamasa pa
tinavete te Paula.
12 Kamo tu koari na nana poko dadaloana, na kukuru poko pu
tavetavete ni sa, ba paleke lani rini, meke salan̲a ni tie mohodi, na
hipuru palae ni tomate kaleadi tu rini.
13 Kaiqa rina tie Ziu pu hoke ene lamae pude hipuru palae tomate
kaleadi, si podekia rini pude hipuru pani sari na tomate kaleadi koari
na tie pa korapa pozana e Zisu sa Ban̲ara, meke zama guahe si arini,

* **19:4** Mt 3:11; Mk 1:4,7-8; Lk 3:4,16; Zn 1:26-27

“Hipuru panigo rau si goi pa korapa pozana e Zisu sapu tarae nia e
Paula,” gua.
14 Ka zuapa tamatasi koreo te Sikiva, sa n̲ati hiama tadi na tie Ziu,
si tavetia sapu gua asa.
15 Ba zama la i sa tomate kaleana sarini, “E Zisu meke e Paula si
gilani rau; ba sapu gamu kasa isara, si lopu gilana gamu rau,” guni sa.
16 Meke razai sa tie pu koa ia tomate kaleana sarini, meke va kilasa
va kaleani sa. Ke govete taloa sarini pa vetu tanisa, bakobakora na
dododohodi.
17 Totoso avoso nia ri doduru tie Ziu, na Zenitailo pa Episasi sapu gua
asa, si matagutu hola si arini, meke va lavatia rini sa pozana e Zisu.
18 Soku arini pu va hinokara si mae helahelae ni rini pa vinarigara
sari na dia sinea.
19 Meke soku arini pu hoke tavetavete potana, si paleke varigara mae
ni rini sari na dia buka potana, meke sulu pani rini pa kenudi ri na
tinoni. Sari na laedi rina buka arini, si padana tinabara tana keke tie
koari ka lima n̲avulu puta tina rane.
20 Ke gua asa si ta tozi urahae la sa inavosona e Zisu koari soku tie
pule, ke soku lala dia saripu va hinokaria sa Ban̲ara.

Sa Vinari Kakatorai pa Episasi

21 Mudina sapu gua asa, si vizatia Paula si pude ene gua pa
Masedonia meke pa Akaia si asa, meke tiqe pule la pa Zerusalema.
Zama si asa, “Pana beto koa rau pa Zerusalema, si kaqu la hopiki nia
tugo rau si pa Roma,” gua si asa.
22 Ke garunu la ni Paula pa Masedonia sari Timote e Erasitasi, sapu
sari karu nana tie varitokae, meke asa si koa hola hite koa sa pinaqaha
popoa pa Esia.
23 Pa totoso asa si ta evan̲a si keke vinari kakatorai nomana pa
Episasi, sina koa gua koasa tinaraena sa Siran̲a tanisa Ban̲ara.
24 Koanana si keke tie tavetavete patu siliva, pozana e Demitiriasi.
Hoke tavete ni siliva sa sari na kinehana sa zelepade tanisa tamasa
barikaleqe pa Episasi, sapu e Atemisi pozana. Hoke vagi valeana nia
poata ari na nana tie tavetavete sa tinavete asa.
25 Tioko varigara ni sa meke sari kasa pa tinavete gugua tugo asa.
Zama si asa, “Kasa turan̲aqu, gilania mia gamu sapu vagi va leana nia
poata gita sa tinavete hie.
26 Meke ele avosia na dogoro sotia mia mo gamu, sapu soku hola tie
si ele turan̲a va sea i e Paula. Lopu tale pa Episasi mo hie, ba gua tugo
koari soku vasileana pa korapana sa pinaqaha popoa pa Esia. Zama
si asa, sapu sari na tamasa pu ta tavete pa lima tie si lopu na tamasa
hinokara, gua.
27 Sa tinasuna, si lopu tale sa nada tinavete hata poata mo si kote ta
n̲ovala, ba sa zelepade tugo tanisa tamasa barikaleqe Atemisi si kote
loke guguana, meke kote ta huara sa nana linavata sapu vahesia ri
doduru tiena sa popoa Esia, meke pa doduru vasina,” gua si asa.
28 Totoso avosia tugo rina kobi tinoni sapu gua asa, si ta n̲aziri hola
si arini, meke podalae velavela guahe: “E Atemisi tugo pa Episasi sa
tamasa lavata,” gua.
29 Meke lopu seunae si n̲oveoro sa vasileana lavata pa Episasi. Tuqe
vagi rini sari Qaeasi e Arisitakasi, sari karua tie Masedonia pu lulidi

koe Paula. Meke ririhi vagi rini sari kara, meke zukuru varigara beto
la si arini koasa vasina varivarigarana nomana tadi na tiena sa popoa
Episasi.
30 Hiva vura la pa kenudia rina tie se Paula, ba hukatia rina tie te
Karisito si asa.
31 Kaiqa rina ṉati tie tadi na qinavuna pa pinaqaha popoa sana,
saripu na baere te Paula, ba vala dia zinama tugo koe Paula, pude
mani lopu vura la ta dogoro koasa vinari kakatorai sana.
32 Ṉoveoro hola sa vinarigara tie: Kaiqa rini si velavela nia si
keketoṉa, ba kaiqa pule si keke votiki tiṉitoṉa tu si velavela nia rini.
Sokudi arini si lopu hite gilana hokaria tu, sapu na sa si varigara nia
rini.
33 Zukuru la nia ri tie Ziu pa kekenu se Alekezada meke kukili lani
rina tie pa puku tinoni gua sapu hiva nia rini pude tozia sa. Ke va
sagea Alekezada sa limana, pude va mokomokoi sari na tinoni, meke
podekia sa pude zama meke olaṉi sari dia zinutu.
34 Ba totoso doṉo gilania rina tinoni sapu na tie Ziu se Alekezada,
si lopu makudo velavela nia rini, padana karua aoa sapu guahe: “E
Atemisi tugo pa Episasi sa tamasa lavata!” gua.
35 Meke sipu va nosoi sa palabatu pa qinavuna sari na tinoni, si
zamai sa sarini, “Avoso mae gamu pa Episasi! Doduru tie pa kasia
popoa si gilana betoa, sapu sa popoa Episasi, si kopu nia sa zelepade
tanisa tamasa lavata, se Atemisi, meke sa patu hopena sapu hoqa
gorena mae pa maṉauru.
36 Ele ta gilanadi mo si hire, loke tie boka va kohai. Ke mi mokomoko,
mamu noso mo si gamu, mu lopu neneke na bebeno va evaṉia si
keketoṉa sapu lopu leana.
37 Turaṉa mae ni gamu sari karu tie hire, ba lopu hikoi rini sari na
tiṉitoṉa koa ri na nada zelepade, meke lopu zama ṉoṉovalia rini sa
nada tamasa barikaleqe, se Atemisi.
38 Ba be hiva zutua e Demitiriasi, meke ari nana tie tavetavete si
keke tie, si korapa koa dia sari na nada tie varipitui, meke sa vasina
varipituina. La tozi koa rini pude madi ta pitu.
39 Ba be keketoṉa votikaena pule si hiva nia gamu, si mi vivinei nia
pa keke vinarigara tadi na tie pa popoa hie pa siraṉa tava egona pa
tinarae.
40 Ba sapu ṉinoroi he, si gina kote ta zutu nia gita sa vinari kakatorai
hie; na loke nada ginugua pude vata evaṉia sa iniliṉoara, meke lopu
kote boka govete nia gita si asa,” gua si asa.
41 Sipu beto zama ni sa saripu gua hire, si tukua mo sa sa vinarigara
meke tozi ni sa sarini pude hopeke pule.

20

La pa Masedonia meke pa Akaia se Paula

1 Meke sipu ele hola sa ṉinoveoro, si tioko varigara ni e Paula sari
kasa tie pu va hinokara, meke sovutu va ṉiṉirai sa. Beto asa si zama
luluari sa, meke taluarae la nana pa Masedonia si asa.
2 Sipu enei sa sari na vasivasileana koasa pinaqaha popoa pa
Masedonia, si sovutu va ṉiṉirai tugo sa sari na tie te Karisito vasina,
beto asa si ene hola latu pa Qurisi si asa.

3 Ka ṉeta sidara si koa si asa vasina. Meke totoso va namanama
pude toka la pa Siria gua si asa, si tiqe avoso nia sa sapu kuhana nia
rina tie Ziu si asa, ke vizatia sa si pude ene pule gua mo pa Masedonia.
4 Hire sari na tie pu luli koe Paula, meke kamo la pa Esia: E Sopata, sa
tie pa Berea, sapu na tuna e Paehasi; meke ari Arisitakasi, e Sekudasi,
sapu na tie pa Tesalonaika; e Qaeasi, sapu na tie pa Debi; meke karu
tie pa Esia, ari Tikikasi, e Toropimasi; meke se Timote.
5 Arini hire si la aqa kenuni gami pa Toroasi,
6 meke gami si taluarae pa Pilipae sipu beto sa Inevaṉa Bereti Loke
Isitina[d]. Hola ka lima rane, si la kamoi gami si arini pa Toroasi, meke
koa keke vuiki tu vasina si gami.

Va Toa Pule ia Paula se Iutikasi

7 Koasa rane kekenu koasa vuiki, sipu varigara si gami pude
videvidea sa bereti*, si tarae va gele se Paula osolae kamoa tu korapa
boṉi, sina hiva taluarae si asa pa koivugona.
8 Soku sari na zuke pu toa koasa lose panaulu, vasina varigara gami.
9 Meke keke tie vaqura, pozana e Iutikasi, si habotuna pa vuida, meke
sipu tarae va gele se Paula, si rorodokia si asa, meke puta muliuṉu. Ke
hoqa gore pa pepeso si asa, podalae mae gua pa hatara vina ṉeta si
asa. Totoso la ovulu vagia rini, si ele mate tu si asa.
10 Ba gore la opo tamunia meke ṉaza vagia Paula sa tinina, meke
zamai sa sarini, "Lopu talotaṉa gamu, ele toa pule si asa," gua se Paula.
11 Beto asa, si sage pule la koasa lose panaulu se Paula, meke la
videvidea sa sa bereti meke henahena turaṉa gami. Vari vivinei si
gami, osolae kamo rane, meke tiqe taluarae taloa si gami.
12 Turaṉa pule nia rini se Iutikasi, meke koa tava manoto hola si
arini.

Topue pa Toroasi meke La pa Mailitasi

13 Beto asa, si luli kekenu pa vaka si gami, meke la pa Asosi. Vasina
tu kote la suraṉia gami se Paula, gua asa sa nana hiniva, sina kote ene
karovo la pa Asosi si asa.
14 Meke sipu mae tutuvu gami sa pa Asosi, si suraṉia gami pa vaka
si asa, meke hola la pa Maitalini.
15 Taluarae gami vasina, si la kamo tata pa nusa Kiosi pa koivugona.
Meke hola keke rane pule, si la kamo pa nusa Samosi si gami, meke pa
koivugona pule, si la hogoto si gami pa vasileana Mailitasi.
16 Hiva nia Paula si pude lopu noso pa Episasi, pude lopu oki palae
totoso pa popoa Esia; sina bebeno sisigiti si asa pude tuturei la kamoa
sa rane Pen'tikosi[d] pa Zerusalema, be boka, gua.

Zama Luluara se Paula koari na Koimata pa Episasi

17 Koa pa Mailitasi se Paula, meke tioko la i sa sari na koimata koasa
ekelesia pa Episasi, pude mae tutuvia si asa, gua.
18 Meke sipu kamo rini koasa, si zamai sa sarini, "Ele gilana betoa
mia gamu sa qua kinoa koa gamu, podalae pa rane kekenu sapu kamo
rau pa Esia.

---

* **20:7** Ginuana sa zinama "videvidea sa bereti" si gina keke hinenahena vinarigara, beto asa si hena ia rini sa Ginani Hope pa boṉi rane Sarere, babe pa boṉi rane Sade lopu bakala.

19 Pa vina pepekae meke pa kolomata si nabulu nia rau sa Baṉara,
koari na tinasuna nomadi pu va raza nau rina tie Ziu, sipu kuhana nau
rini.
20 Gilania mia gamu sapu lopu hite tomea rau koa gamu si keketoṉa,
sapu boka tokani gamu koari na qua tinarae na vina tumatumae pa
kobi tie, meke totoso hopiki vetuvetu si rau.
21 Sa qua vina balau si la beto mo koari na tie Ziu, meke na tie
Zenitailo, pude madi luara pani sari na dia sinea, meke kekere mae
koe Tamasa, meke pude madi va hinokaria se Zisu Karisito sa nada
Baṉara.
22 Ego, kamahire he si ta turaṉa koasa Maqomaqo Hope si rau, pude
la pa Zerusalema. Meke lopu gilania rau sapu na sa si kote ta evaṉa
koa rau vasina.
23 Ba gilania rau sapu koa ri doduru vasileana pu ele kamo la i rau, sa
Maqomaqo Hope si ele va balau au, sapu korapa aqa nau sa tinapusi,
meke sari na tinasuna pa Zerusalema.
24 Sa qua tinoa si namu loke guguana koa rau; ba sa qua ṉati inokoro,
si pude va hokotia mo sa tinavete sapu ele poni nau sa Baṉara Zisu
pude tavetia. Sa tinavete asa si pude tarae vura nia sa Inavoso Leana
tanisa tataru variharupi te Tamasa.*
25 Meke kamahire si gilania rau, sapu gamu doduru pu ele kamo atu
gamu rau, pude tarae nia sa Butubutu Binaṉara te Tamasa, si lopu
kaqu dogoro pule au si rau.
26 Gua asa, ke maqu tozi va bakalani gamu, sapu arau si via
kamahire, be guana keke koa gamu si lopu kamoa sa tinoa hola.
27 Ura loketoṉa si tomea rau koasa doduruna sa hiniva te Tamasa,
ba ele tarae vura beto nia rau.
28 Mi tavetavete guana sepati mamu kopu puleni gamu, meke gua
tugo sari doduru tie pu koa koasa puku tie te Tamasa. Ura ta vizata si
gamu koasa Maqomaqo Hope pude kopu ni. Mi kopu nia sa ekelesia
te Tamasa, sapu ele vagia Sa koasa eharana sa Tuna soti.
29 Gilania qua rau, sapu pana taloa si rau, si kote mae koa gamu
sari na titisa kokohadi, saripu guana kurukuru pinomo pu va matei na
ṉoṉovali sari na tie, meke kaqu nuquru mae si arini koari na puku tie
te Tamasa.
30 Kaiqa tie mo pa korapa mia gamu telemia, si kote paleke va sea i
sari na vina tumatumae hinokara, pude turaṉa va sea i sari na tie pu
va hinokara.
31 Ke mi kopu, mamu balabala ia sapu pa korapadi ri ka ṉeta
vuaheni, si lopu makudo va balau gamu rau si gamu doduru rane na
boṉi, pa kolomata.
32 Ego, kamahire si luara veko gamu rau si gamu pa limana sa
Tamasa, meke koasa inavosona sa Nana tataru variharupi, sapu boka
va ṉiṉira gamu pa mia rinaṉeraṉe, meke kaqu ponini gamu Sa sa
tinago pu ele va naqiti vekoa Sa, pude tadi na Nana tie pu tava via
koari na dia tinavete kaleadi.
33 Arau si lopu okoro pude vagi sari poata qolo, na siliva, babe na
poko tana ke tie.
34 Ele gilanau mia gamu, sapu tavetavete pa limaqu soti si rau pude
va gavori gua saripu ta hivae koa rau, meke koa rini pu luli tavetavete
turaṉau.

---

* **20:24** 2 Tim 4:7

35 Pa doduru ginugua, si ele va dogoroni gamu rau, sapu pude
tavetavete va ṉiṉira mo gita, si kote boka toka ni saripu malohoro.
Balabala i sari na zinama te Zisu sapu gua hire: ‘Pude variponi, si
leana hola nia si pude vagi,’ gua.”
36 Meke sipu beto zama se Paula, si kokotuṉu turaṉi sa sari doduru
meke varavara.
37 Kabo beto sari doduru, sipu ṉazaia, na ahoa rini si asa.
38 Sapu talotaṉa hola nia rini, sina tozi ni sa sapu lopu kaqu dogoro
pulea rini si asa, gua. Ke ene lulia rini si asa, meke la luaria ri pa vaka.

21

La pa Zerusalema se Paula

1 Zama luluari gami sarini, meke tiqe taluarae meke karovo toṉoto
la pa nusa Kosi si gami. Meke pa koivugona si la kamo si gami pa nusa
Rodesi, meke taluarae gami vasina si la hogoto pa vasileana Patara.
2 La luli karovo si gami koa keke vaka vasina, sapu korapa va qaqiri
toka la pa Ponisia, meke tiqe taluarae taloa si gami.
3 Meke sipu dogoria gami sa nusa Saeparasi, si ene pa kali mataona
sa nusa si gami, meke hola la pa Siria. Meke la hogoto si gami pa Taea,
sina vasina si kote la va gorei sa vaka sari na likakalae pu suraṉi sa.
4 La tutuvi gami vasina sari kaiqa tie te Karisito, meke koa koa rini
keke vuiki vasina si gami. Meke vata gilana nia sa Maqomaqo Hope
koari na tie hire, si pude mani lopu la pa Zerusalema se Paula, gua; ke
tozi nia rini si asa.
5 Ba sipu ele hokoto sa mami totoso pude koa koa rini, si ta luarae si
gami, ke ene luli gami ri doduru puku tatamana, meke vura la si gami
pa sadana sa vasileana, meke la kokotuṉu, meke varavara si gami pa
masa.
6 Meke sipu beto vari zama luluari si gami, si la suraṉa si gami pa
vaka, meke ene kekere pule la dia pa hopeke dia vetu si arini.
7 Meke topue pa Taea si gami, meke la hogoto pa Tolimeasi. La tutuvu
qetuqetu ni gami sari na tie te Karisito vasina, meke koa paki si gami
vasina keke rane.
8 Pa koivugona pule, si taluarae si gami meke la pa Sizaria. Koa
si gami vasina, pa vetu te Pilipi sa tie pu hoke tarae nia sa Inavoso
Leana. Asa si keke koari ka zuapa pu ta vizatadi pude na tie varitokae
pa Zerusalema.*
9 Ka made sari na tuna vineki sa, saripu lopu varihabadi, meke hoke
tozi vura nia rini sa zinama te Tamasa.
10 Sipu ele koa kaiqa rane si gami vasina, si gore mae guana pa Ziudia
si keke poropita, pozana si e Aqabasi.*
11 Mae koa gami si asa, meke hena vagia sa sa belete te Paula, meke
pusi nia sa koari na limana, na nenena telena, meke zama, “Guahe
sapu zama nia sa Maqomaqo Hope: Sa tie pu tagona sa belete hie, si
kaqu pusi gunia he rina tie Ziu pa Zerusalema, meke kaqu vala nia
rini koari na Zenitailo,” gua si asa.
12 Sipu avosia gami sapu gua asa, si tozi ososo nia gami meke rina
tie vasina se Paula, pude mani lopu la pa Zerusalema, gua.

---

* **21:8** TTA 6:5, 8:5 * **21:10** TTA 11:28

13 Ba olaṉa se Paula, “Na sa si tavetia gamu? Kabokabo si gamu pude
va talotaṉa sisigitau gua? Ura sapu korapa aqa nia rau, si lopu pude
ta pusi mo, ba pude tava mate tu pa pozana e Zisu sa Baṉara,” gua si
asa.
14 Na lopu boka hukatia gami si asa, ke zama mo si gami, “Ego leana,
gua mo sapu hiva nia sa Baṉara si mani ta evaṉa,” gua.
15 Meke sipu ele hokoto sari na rane pu koai gami pa Sizaria, si va
qaqiri si gami meke topue hola la pa Zerusalema.
16 Kaiqa rina tie te Karisito pa Sizaria si luli koa gami, meke turaṉa
lani gami rini pa vetu te Masoni. Na tie Saeparasi si asa, sapu keke
rina tie pu luli koe Zisu tatasana.

La Tutuvia Paula se Zemisi

17 Sipu la kamo gami pa Zerusalema, si tava kamo valeana si gami
koari na tie te Karisito vasina.
18 Pa koivugona si luli koa gami se Paula, meke la dogoria gami se
Zemisi, meke mae koa somana beto tugo sari kasa koimata pa ekelesia
pa Zerusalema.
19 Zama qetuqetu koa rini se Paula, meke tozi betoi sa koa rini sari
doduru tiṉitoṉa gua saripu evaṉi sa Tamasa koari na tie Zenitailo, pa
korapa inene misinare tanisa.
20 Sipu avosia rini sapu gua asa, si vahesia ri sa Tamasa, meke zama
ia rini se Paula, “Tasimami, gilania goi sapu guahe: Ele soku tina sari
na tie Ziu pu ele va hinokara, meke korapa ṉaliṉali nia rini kinopuna
sa Tinarae te Mosese.
21 Meke ele avoso nia rini, sapu agoi si tozi ni sari na tie Ziu pu
koadi koari na popoa tadi na tie Zenitailo, pude luara pania sa tinarae
te Mosese, meke pude lopu magu i sari na tudia koreo, babe luli sari
na hahanana tadi na tie Ziu, gua.
22 Meke lopu sana kote avoso nia rini, sapu ele kamo tani si goi. Ke
na sa si kote tavetia gita?
23 Ego, guahe si balabala ia gami, pude tavetia goi. Ari ka made tie
tani si korapa evaṉia sa vina gorevurana sa dia vina tatara.*
24 La, mamu somana koa rini koasa vina vukivukihi vinulasa, mamu
tabari sari na laedi rina dia vina vukivukihi meke tamugoi tugo, pude
di boka koto va golugolu si arini. Meke pude gua asa, si kote boka
dogoria rina tie Ziu, sapu lopu hinokara sari na inavosomu goi pu ele
avoso ni rini, ba agoi si korapa kopu nia mo sa Tinarae te Mosese.
25 Ba lopu sapu hiva ni gami sari na tie Zenitailo pu ele va hinokara
pude kopu nia sa Tinarae te Mosese. Ele kubere la i gami sarini pude
di taveti sapu gua hire: Lopu henai sari na ginani pu tava vukivukihidi
la koari na beku, meke sari na eharadi, na masadi rina kurukuru pu
lopu tava honi palae eharadi; meke pude madi va ilolo pule ni pa vinari
riqihi,” gua si arini.*
26 Ke pa koivugona, si turaṉi e Paula sari ka made tie pu guni rini
meke la va via pule nia si asa, somanae koari ka made. Meke tiqe
nuquru la sarini pa Zelepade, pude la tozia sa totoso pu kaqu hokoto
sa totoso tanisa vinavia tadi kasa pude mudina asa kaqu ta tavete sari
hopeke dia vina vukivukihi vinulasa, gua.*

* **21:23** Nab 6:9-12 * **21:25** TTA 15:29 * **21:26** Nab 6:9-12

Ta Tuqe Vagi se Paula pa Zelepade

27 Ba sipu tata hokoto tugo sari ka zuapa rane sara, si mae dogoria
ri kaiqa tie Ziu mae guadi pa Esia se Paula pa korapa Zelepade. Ke
sovusovutu va bugoria rini sa puku vinarigara lavata, meke tuqe vagia
rini se Paula.
28 Velavela si arini, "Gamu na tie Izireli! Mae tokani gami! Hiera mo
sa tie sapu ene ni pa doduru vasina sari na vina tumatumae sapu lopu
garo koa gita na tie Ziu, meke koasa Tinarae te Mosese, meke koasa
Zelepade hie. Meke kamahire, ba mae turaṉa nuquru nia tie Zenitailo
pule tu sa sa Zelepade, ke va bonia sa sa vasina hopena hie!" gua si
arini.
29 Na ele dogoria mo rini se Toropimasi, sa tie Episasi, sapu luli koe
Paula pa Zerusalema. Ke balabala ia rini sapu gina turaṉa nuquru nia
Paula si asa pa Zelepade, gua.*
30 Ke noma lala nana sa vinari kakatorai pa korapana sa popoa
Zerusalema. Meke haqala varigara sari doduru tie, meke tuqe vagia
rini se Paula, meke ririhi vura nia rini si asa pa sadana sa Zelepade,
meke tuturei tukui rini sari na sasada.
31 Sipu korapa komitia pude va matea gunia rini se Paula, si kamo
la mo sa inavoso koa sa ṉati koimata tanisa qeto minate tadi na tie
Roma, sapu keke vinari kakatorai si korapa ta evaṉa pa Zerusalema,
gua.
32 Ke tioko vagi sa ṉati koimata sari kaiqa palabatu varipera, na
tie varipera, meke tuturei topue gore la sarini koa sa vinarigara. Sipu
dogoria tugo rina tinoni sa koimata meke sari na tie varipera pu turaṉi
sa, si tiqe beto komitia rini se Paula. 33 La tuqe vagia sa ṉati koimata
tadi na tie varipera se Paula, meke garuni sa sari nana tie, pude pusi
nia karua seni pa limana e Paula. Beto asa si tiqe nanasa la si asa koari
na tie, "Esei sa tie hie? Meke na sa si evaṉia sa?" gua si asa.
34 Meke kaiqa ri na tinoni si velavela nia keketoṉa, ba kaiqa si votiki
ginugua tu. Na lopu boka vagia sa koimata sa ṉatina hinokara sa
tinasuna, sina soku sa ṉinoveoro. Ke garuni mo sa sari kasa nana tie
varipera, pude turaṉa la nia pa vetu tadi na tie varipera se Paula.
35 Sipu kamoa Paula sa halehaleana sage pa vetu, si ṉiṉira hola sa
tinaṉaziri, na tinuru hiva varipera tadi na tinoni, ke palekia tu rina
tie varipera se Paula.
36 Ba luli la tugo sa puku vinarigara lavata, meke velavela, "Va mate
pania gana! Va mate pania gana!" gua si arini.

Zama se Paula koasa Vinarigara Tinoni

37 Totoso tata turaṉa nuquru nia rini pa vetu se Paula, si zama la
koasa ṉati koimata tadi na tie varipera si asa, "Vegua, boka zama paki
koa goi si rau?" gua si asa.
Meke nanasia sa koimata si asa, "Vegua, tumae zama Quriki si goi?
38 Vea, lopu agoi tu sa tie Izipi pu varipera la koasa qinavuna Roma
visoroihe, meke turaṉa lani sari ka made tina tie varipera na variva
mate pa soloso qega?" gua si asa.
39 Meke olaṉa la se Paula, "Arau si na tie Ziu, podoqu pa popoa
Silisia, pa vasileana Tasisi, na tie soti koasa vasileana arilaena sana si

* **21:29** TTA 20:4

rau. Tepa si rau koa goi, mu va malumu paki au, maqu zama paki koari na tinoni,” gua si asa.

40 “Leana,” gua sa ṉati koimata. Ke turu mo pa halehaleana sage se Paula, meke va mokomokoi sa pa limana sari na tinoni. Meke sipu noso sarini si zama la koa rini si asa pa zinama Hiburu:

22

1 “Kasa turaṉaqu, mi avoso mae pude maqu va bakalia koa gamu sapu lopu sea si rau,” gua si asa.

2 Totoso avosia tugo rini sapu zama pa zinama Hiburu se Paula, si noso beto si arini, ke zama si asa,

3 “Arau si na tie Ziu, podoqu pa vasileana Tasisi, pa pinaqaha popoa pa Silisia. Ba noma sage meke sikulu si rau koe Qamalieli na Parese pa vasileana nomana hie pa Zerusalema. Tava tumatumae valeana nia rau sa Tinarae te Mosese, meke tadi na tiatamada pukerane. Ṉaliṉali hola nia rau sa vina lavatana sa Tamasa koari na qua tinavete, gua putaputa tugo sapu korapa nia gamu kamahire.*

4 Ṉoṉovali, na va matei rau sarini pu lulia sa Siraṉa vinahesi hie. Pusi vagi rau sari na palabatu na barikaleqe, meke la vekoi rau pa vetu varipusi.*

5 Sa ṉati hiama kenukenue, meke sari doduru koasa Sanihiderini[d],* ba boka va sosodea mo, sina arini mo poni nau sari na leta pu paleki rau, sapu kubere la ni rini koari kasa tie Ziu turaṉadia pu koa pa Damasikasi, pude kaqu pusi vagi rau sari na tie pu koadi vasina pu lulia sa Siraṉa vinahesi hie, pude la va kilasi pa Zerusalema, gua.

Tozia Paula sa Nana Kinekere
(Tinavete 9:1-19, 26:12-18)

6 Ba sipu korapa rane sa popoa, totoso korapa ene la rau pa siraṉa, meke tata la pa Damasikasi, si malara va hodaka mae koa rau si keke kalalasa variva keanana pa Maṉauru.

7 Ke hoqa gore pa pepeso si rau, meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu zama guahe: ‘Saula! Saula! Na vegua ke ṉoṉovalau goi?’ gua.

8 ‘Baṉara, esei si goi?’ gua si rau.

Meke olaṉa si Asa, ‘Arau Zisu pa Nazareti tugo si hie, sapu korapa ṉoṉovalau goi!’ gua si Asa.

9 Sari na tie pu lulidi koa rau si dogoria mo rini sa kalalasa, ba lopu avosia rini sa mamalaiṉina sa tie pu zama mae koa rau.

10 Meke nanasia rau si Asa, ‘Baṉara, na sa si kaqu tavetia rau?’ gua si rau.

Meke olaṉa mae si Asa, ‘Mu turu, mamu la pa Damasikasi, meke vasina tu si kote ta tozi ni goi sari doduru gua pu ta hivae koa goi pude taveti,’ gua si Asa.

11 Lopu boka dodogorae si rau, sina va behu au sa kalalasa variva keanana. Ke sari na tie mo pu lulidi koa rau si taṉinia limaqu, meke turaṉa la nau pa Damasikasi.

12 Koa nana vasina si keke tie pozana e Ananaeasi. Keke tie toṉoto si asa pa hahanana kinopuna sa Tinarae te Mosese, meke na tie ta pamaṉaena hola si asa koari doduru tie Ziu vasina.

---

* **22:3** TTA 5:34-39 * **22:4** TTA 8:3, 26:9-11 * **22:5** Sa Sanihiderini hie si na ṉati puku tie vari pitui tadi na tie Ziu.

13 Mae turu kapae koa rau si asa, meke zama, ‘Saula, tasiqu, mu
dodogorae tu ba goi!’ gua si asa. Meke pa totoso tugo asa si dogoria
rau si asa.
14 Meke zama si asa, ‘Ele vizatigo sa Tamasa tadi na tiatamada
si agoi, pude mu tumae nia sa Nana hiniva, meke pude dogoria sa
Nana Nabulu Toṉotona, sapu ele dogoria goi meke avosia goi sa
mamalaiṉina soti pa siraṉa.
15 Ura kaqu keke Nana tie va sosode si agoi, pude tozia koa ri doduru
tie gua saripu dogori na avosi goi.
16 Ke mu lopu aqa, ba la mamu ta papitaiso, pude tava via koari na
mua sinea, mamu varavara la koasa pozana Sa,’ gua si asa.

Ta Garunu se Paula Pude Tarae Koari na Tie Zenitailo

17 Totoso pule la pa Zerusalema si rau, meke sipu la koa varavara si
rau pa Zelepade, si dogoria rau si keke dinogodogorae.
18 Dogoria rau sa Baṉara sapu zama mae koa rau, ‘Mu tuturei sisigiti,
mamu taluarae pa Zerusalema, sina lopu kaqu va hinokaria rina tie
tani sa inavosoqu Rau sapu kote totozia goi,’ gua si Asa.
19 Meke olaṉa la si rau, ‘Baṉara, ele gilana valeania dia rini sapu
arau mo la vata pusi, na sekei pa hopeke sinaqoqi sari na tie pu va
hinokarigo si Goi.
20 Meke sipu tava mate se Sitivini, sa tie pu helahelae nigo koari na
tie, si arau tugo mo somana va egoa sa nana minate, meke arau tugo
mo turu kopu ni sari na poko tadirini pu va matena si asa,’ gua si rau.*
21 Ba zama mae koa rau si Asa, ‘Mu la! Sina kaqu garunu la nigo
Rau si goi pa seu, koari na tie Zenitailo,’ gua si Asa.”
22 Va avoso sari na tinoni, ba sipu zama nia tugo Paula sapu kaqu
ta garunu la koari na tie Zenitailo si asa gua, si keke gua velavela va
ululae si arini, “Va matea gana sa tie sana, lopu padana pude toa!” gua
si arini.
23 Zama ta ṉaziṉaziri sarini, meke hiru ni rini pa galegalearane sari
na dia poko, meke taburu sage ni rini panaulu sari na kavuru pepeso.
24 Ke garuni sa ṉati koimata tadi na tie varipera sari nana tie, pude
turaṉa nuquru nia se Paula pa vasina tadi na tie varipera. Meke garuni
sa si arini pude komitia si asa, pude ni tozia sapu pa ginugua sa, ke
zama ta ṉaziṉaziri nia tu rina tie Ziu si asa, gua.
25 Ba sipu korapa pusia rini si asa pude komitia, si zama la se Paula
koa keke koimata tadi na tie varipera pu turu tata koa sa, “Vegua, leana
mo koa gamu si pude komitia sa tie Roma* tugo, sapu ta kopue koasa
tinarae Roma, pana lopu ele ta pitu?” gua si asa.
26 Sipu avosia tugo sa koimata sa zinama gua asa te Paula, si la si asa
koasa ṉati koimata, meke zama, “Tio, na sa si kote tavetia goi? Na tie
hie si na tie Roma tugo, ta kopue koasa tinarae Roma,” gua si asa.
27 Ke la nanasia sa ṉati koimata se Paula, “Mu tozi nau, na tie Roma
tugo si goi?” gua si asa.
“Uve,” gua se Paula.
28 Meke zama sa ṉati koimata, “Arau si soku poata vekoi meke tiqe
ta evaṉae na tie Roma si rau,” gua si asa. Meke olaṉa se Paula, “Ba
arau si na tie Roma pa qua pinodo,” gua si asa.

---

* **22:20** TTA 7:58 * **22:25** Sari doduru tie pu ta pozae na tie Roma si tago ṉiniraṉira pa tinarae Roma. Sari na tie pa votiki popoa na butubutu ba boka ta pozae na tie Roma.

29 Ke rizu taloa sarini pu korapa va namanama pude la nanasia se
Paula; meke sa ṉati koimata ba matagutu tugo, totoso avosia sa sapu
na tie Roma tugo se Paula, sina pusia tu sa pa seni, pude komitia.

Ta Vala pa Kenudi rina Koimata pa Sanihiderini se Paula

30 Hiva gilana va sosodea sa ṉati koimata tadi na tie varipera Roma,
gua meke zutua rina tie Ziu se Paula. Ke pa koivugona, si rupahia sa
se Paula, meke tozi ni sa sari na ṉati hiama, meke sari doduru tiena
sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu pude varigara. Meke turaṉia sa se
Paula, meke la va turua sa pa kenudi rini.

23

1 Doṉo toto la i e Paula sari na tiena sa Sanihiderini sa puku tie
varipitui[d] tadi na tie Ziu, meke zamai sa, "Kasa turaṉaqu pa Izireli!
Gilana valeania rau sapu pa qua tinoa si evaṉi rau sari doduru gua
saripu toṉoto pa kenuna sa Tamasa, kamo pa rane ṉinoroi," gua si
asa.
2 Sipu zama gua asa si garunu la i Ananaeasi sapu sa ṉati hiama[d]
kenukenue sari kaiqa pu turu tata koe Paula pude poharia ṉuzuna,
gua.
3 Ba zama la koa sa se Paula, "Mani poharigo tugo Tamasa si agoi,
sina gua tugo na gobagoba sapu ta pedi va keoro mo si goi. Habotu
vasina si goi pude varipitui nau pa siraṉana gua sa Tinarae te Mosese
gua, ba korapa sekea mo telemu sa Tinarae, totoso garunu nau tie goi
pude poharau!" gua se Paula.*
4 Meke zama saripu turu tata koe Paula, "Tio, na ṉati hiama
kenukenue te Tamasa si zama va kaleania goi," gunia rini si asa.
5 Ba olaṉa se Paula, "Kasa turaṉaqu pa Izireli, lopu hite gilania rau
sapu na ṉati hiama kenukenue sa tie hie. Ura ta kubere si guahe pa
Kinubekubere Hope: 'Mu lopu zama va kaleania sa koimata pa mua
butubutu,'" gua.*
6 Sipu doṉo gilania Paula sapu kaiqa arini pu varigara si na Sadusi,
meke kaiqa si na Parese, si velavela la koa rini si asa, "Kasa turaṉaqu
pa Izireli, arau he si na Parese, meke na tuna tugo keke Parese. Sapu
ta pitu nia rau hie, si koa gua mo koasa qua vina hinokarana sa tinuru
pule tadi pu mate!" gua si asa.*
7 Sipu beto tugo zama nia Paula sapu gua asa, si podalae varitokei
gedi mo sari na Parese, meke sari na Sadusi, ke ta paqaha rua sari na
tinoni pu varigara.
8 Ura sari na Sadusi si lopu va hinokaria sa tinuru pule tadi pu mate,
meke sari na mateana, na tomate, na gua. Ba sari na Parese si va
hinokara betoi saripu gua hire.*
9 Noma hola sa ṉinoveoro, meke kaiqa rina tie va tumatumae koasa
Tinarae te Mosese sapu na Parese tugo, si turu meke zama va ṉiṉira,
"Loke sinea si boka dogoria gita koasa tie hie! Vea be keke mateana
babe keke maqomaqo si zama koa sa? Lopu boka zutua gami," gua si
arini.
10 Ṉiṉira hola sa vinaritokei, ke mala nia sa ṉati koimata tadi na tie
varipera, sapu meke ta seke va umumu se Paula, gua. Ke garuni sa

* **23:3** Mt 23:27-28 * **23:5** Ekd 22:28 * **23:6** TTA 26:5; Pil 3:5 * **23:8** Mt 22:23; Mk 12:18; Lk 20:27

sari nana solodia pude gore la saputu vagia se Paula koa rini, meke la
vekoa rini pa vetu tadi na solodia.
11 Pa boṉina asa, si la turu tata koe Paula sa Baṉara, meke zama, “Mu
lopu matagutu! Ele tozi helahelae nau goi si Rau tani pa Zerusalema,
ke mamu tavete kekeṉoṉo gua tugo asa pa Roma,” gua si Asa.

Kuhana nia Rina Tie Ziu se Paula

12 Meke pana munumunu pa koivugona, si varigara meke vari
vivinei sari kaiqa tie Ziu, meke variva ego nia rini pa keke tinoko-
tokoro, sapu lopu kaqu hena na napo hokara si arini, osolae kaqu va
matea tu rini se Paula, gua.
13 Sarini pu tavetena sa vinariva egoi hie, si hola nia ka made ṉavulu
tie.
14 La si arini koari na ṉati hiama, na koimata tadi na tie Ziu, meke
zama, “Gami si ele tokotokoro puleni gami pa kenuna sa Tamasa, pude
lopu kaqu hena ginani si gami osolae kaqu va matea tu gami se Paula.
15 Ke gua asa si hiva nia gami pude gamu meke sa puku tie varipitui,
si kaqu tozi sekesekei la nia sa ṉati koimata tadi na tie varipera, pude
mani turaṉa gore atu nia sa koa gamu se Paula. Tozi nia sapu hiva
avoso valeani gamu si kaiqa ginuguana sa, mamu gua. Meke gami si
kote tome aqa pude va matea si asa, totoso lopu ele kamo atu sa,” gua
si arini.
16 Ba keke tuna koreo sa tasina barikaleqe e Paula, si avoso pohoa sa
dia hiniva hie, ke la pa vetu tadi na tie varipera si asa, meke tozi nia
sa se Paula.
17 Beto asa, si tioko vagia Paula si keke koari na koimata tadi na tie
varipera Roma, meke zama ia sa, “Mu turaṉa la nia sa koreo hie koasa
mia ṉati koimata, sina keke tiṉitoṉa si kote la tozia sa koreo hie koa
sa,” gua se Paula.
18 Meke turaṉia sa koimata sa koreo, meke la koasa dia ṉati koimata,
meke zama, “Garunau e Paula, sa tie ta pusina, pude turaṉa atu nia
koa goi sa koreo hie, sina keketoṉa si kote tozi nigo sa, gua,” gua si
asa.
19 Ke taṉini vagia sa ṉati koimata sa limana sa koreo, meke turaṉa
vata kalea sa, meke nanasia sa, “Ego, na sa si hiva tozi nau goi?” gua
si asa.
20 Meke zama sa koreo, “Sari na koimata tadi na tie Ziu, si ele variva
ego nia si pude vugo si kaqu atu tepa sekesekei nigo rini, pude turaṉa
gore la nia goi se Paula koasa puku tie varipitui tadi na tie Ziu, si pude
hiva avoso valeani rini sari kaiqa ginugua pule tanisa, gua.
21 Mu lopu va hinokari, sina hola nia made ṉavulu puta tie si korapa
tome aqa pude va matea se Paula, gua. Ele tokotokoro puleni si arini,
sapu lopu kaqu hite hena na napo si arini, osolae kaqu va matea tu
rini se Paula, gua. Korapa aqa sarini kamahire pude avosia be guana
va egoa goi sa dia tinepa,” gua sa koreo.
22 Ke naqua sa koimata sa koreo, meke zama ia sa, “Ego, mu lopu la
tozi hokaria goi koa keke tie, gua saripu vivinei ni goi koa rau hire,”
gunia sa, meke tiqe va taloa pulea sa sa koreo.

Ta Garunu La koasa Qavuna Pilikisi se Paula

23 Beto asa si tioki sa ṉati koimata tadi na tie varipera si karu nana
koimata, meke zamai sa, “Mi va namanama i karua gogoto solodia,
meke ka zuapa ṉavulu tie koi hose, meke karua gogoto tie taṉini

hopere. Va namanama pude taluarae la pa Sizaria pa sia koloko kohite boṉi.
24 Va nama ponia hose se Paula pude boka turaṉa va kamo valeania
se Paula koe Qavuna Pilikisi," guni sa sarini.
25 Meke kubere la nia sa ṉati koimata si keke leta koa sa Qavuna
Pilikisi sapu zama guahe:
26 "Arau Kolodiasi Laesiasi si kubere atu koa goi na Qavuna Pilikisi
pa qua pinamaṉa.
27 Sa tie isa si ele tuqe vagia rina tie Ziu, meke tata va matea rini.
Ba avoso nia rau sapu na tie Roma tugo si asa, ke turaṉi rau sari na
qua tie varipera meke la harupia si asa.
28 Hiva gilania rau sapu gua zutu nia rini si asa, ke turaṉa gore la
nia rau pa dia puku tie varipitui.
29 Tiqe va nonoga ia rau sapu loketoṉa si evaṉia sa sapu pada pude
tava mate nia, ba be ta pusi nia sa pa vetu varipusi. Sari na tiṉitoṉa pu
zutu ni rini koa sa, si na ginugua la gua mo pa dia tinarae soti teledia.
30 Ke totoso avosia rau sapu kaiqa tie si kuhana pude va matea si
asa gua, si hinoqa vizatia rau si pude garunu atu nia koa goi si asa.
Ele tozi ni tu rau sarini pu zutuna sa pude madi paleke atu ni koa goi
sari na dia zinutu koa sa," gua.
31 Tavetia tugo rina solodia sapu gua ta garunu nia rini. Turaṉia rini
se Paula pa boṉina tugo asa, meke la kamo pa vasileana Anitipatirisi.
32 Meke pa koivugona, si kekere pule la pa Zerusalema sari na tie
varipera pu ene pa nenedi, ba sarini pu koi pa hose si turaṉa hola nia
se Paula.
33 Turaṉa va kamoa rini pa Sizaria si asa, meke la luaria rini sa leta
koasa Qavuna, meke luara vekoa rini koa sa se Paula.
34 Sipu beto tiroa sa Qavuna sa leta, si nanasia sa se Paula, "Pa
pinaqaha popoa pavei si mae gua mu goi?" gunia sa.
Meke sipu gilania sa Qavuna sapu mae guana pa Silisia se Paula,
35 si zama si asa, "Kote varipitui nia rau sa ginuguamu goi, pana mae
kamo sarini pu zutu igo," gua si asa. Beto asa si garuni sa Qavuna sari
nana tie kopu, pude kopu nia se Paula pa vetu Qavuna sapu kuria
Herodi pukerane.

24

Ta Pitu se Paula koe Pilikisi

1 Hola ka lima rane, si turaṉa gore lani e Ananaeasi sa ṉati hiama
kenukenue pa Sizaria, sari kaiqa koimata tadi na tie Ziu, meke keke
loea, pozana e Tetulasi. Paleke lani rini sari na zinutuna e Paula koasa
Qavuna Pilikisi, pude zutua rini pa kenuna sa.
2 Totoso ta tioko va nuquru la se Paula, si podalae va vurai e Tetulasi
sari doduru dia zinutu koa sa, meke zama guahe si asa:
"Qavuna Pilikisi pu ta pamaṉaemu, pa mua tinuraṉa goi si ele boka
koa bule si gami pa keke totoso gelena. Meke kaiqa hinobe saripu ta
hivae, si ele boka ta evaṉa koasa mami popoa.
3 Qetu ni gami pa doduru popoa, meke koari doduru totoso hire,
meke zama valeana hola igo gami si agoi.

4 Ba maqu lopu okipani hoboro ni sari na mua totoso pa soku zinama,
ba tepa igo rau si goi pa mua tataru vatukana, pude va avosia sa mami
zinama papakana hie.
5 Sa tie hie si variva ilipuṉana sisigiti. Podalae ni sa sari na vinari
kakatorai pa korapa mami gami na tie Ziu pa doduru vasina. Meke asa
tugo si na koimata pa keke puku tinoni votivotikaena sapu ta pozae na
'Nazarini'.
6 Podekia tugo sa pude va bonia sa Zelepade, ba tuqe vagia mo gami.*
8 Be nanasia goi sa tie hie, si kote avoso gilani mo goi koari nana
zinama sari na tiṉitoṉa pu zutu ni gami koa sa," gua si asa.
9 Meke somana zutua tugo rina koimata tadi na tie Ziu se Paula, sapu
hinokara sari doduru gua pu zama ni e Tetulasi, gua.

Lavelave Hukata Pule nia se Paula

10 Totoso nuke la ia sa Qavuna se Paula pude zama si olaṉa se Paula,
"Qavuna Pilikisi, gilania rau sapu agoi si ele koa na keke tie varipitui
pa popoa hie pa soku vuaheni, gua asa ke qetu si rau pude mae zama
lavelave hukata pule nau pa kenumu goi.
11 Telemu ba kote boka gilania mo koari kaiqa tie, sapu ka manege
rua rane tu ele hola si la si rau pa Zerusalema, pude vahesia sa Tamasa.
12 Ba lopu hite dogorau ri kasa pu zutu au, sapu la varitokei si rau
koa ke tie pa Zelepade, babe la vari kakatorai ni rau sari na tinoni
koari na sinaqoqi, babe pa keke vasina pule pa korapana sa vasileana
lavata.
13 Arini ba lopu boka va sosode ia koa goi, gua saripu korapa zutu
nau rini hire.
14 Maqu tozi helahelae vura nia sapu arau si vahesia mo sa Tamasa
tadi na tiatamamami pukerane, meke vahesia rau si Asa, pa Siraṉa
tanisa Baṉara sapu kokoha gunia ri kasa hire. Ba arau si va hinokari
tugo sari doduru gua saripu ta kubere pa Tinarae te Mosese, meke
koari na kinubekubere tadi na poropita.
15 Sa vina hinokara koe Tamasa sapu tagoa ri kasa hire, si tagoa tugo
rau, sapu kaqu tava toa pule pa minate keke rane, sari doduru tie leadi,
na kaleadi, saripu ele mate.
16 Ke gua asa si podeke sisigitia rau doduru totoso, pude qu evaṉi
sapu toṉoto pa kenuna sa Tamasa meke na tie.
17 Mudina sapu koa va seu si arau pa kaiqa vuaheni, si pule mae si
arau pa Zerusalema, pude la luari si kaiqa vinariponi na poata tadi
kaiqa tie Ziu pu malaṉa, meke pude la va vukivukihi qua tugo, gua.*
18 Totoso dogoro au rini pa Zelepade si ele va hokotia rau sa vinulasa
gua sapu ta hivae pa Tinarae te Mosese, ba loketoṉa puku tinoni na
ṉinoveoro si koa vasina pa totoso asa.
19 Ba kaiqa tie Ziu pu mae guadi pa pinaqaha popoa pa Esia si koadia
vasina. Arini teledia si pada pude paleke atu ni koa goi, pude atu tozi,
saripu lopu qetu ni rini koa rau.

---

* **24:6** Sari na zinama hire vesi 6-8 si koa pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane. [Ele hiva varipitui nia mo gami si asa pa siraṉana gua sa Tinarae te Mosese, 7ba mae varipera nia e Laesiasi, sa ṉati koimata tadi na tie varipera, meke zau vagia sa si asa koa gam

* **24:17** TTA 21:17-28

20 Ba be lopu gua, si arini mo hire si madi tozi vura nia kamahire,
sapu na tinavete kaleana sa si dogoro vura nia rini koa rau, totoso la
turu si rau pa kenuna sa dia puku tie varipitui.
21 Ba keketoṉa mo sapu ele zama va ṉiṉira nia rau, totoso turu rau pa
kenuna sa Sanihiderini, si gina lopu qetu nia rini koa rau sapu guahe:
‘Koasa ginuguana mo sa tinuru pule tadi pu mate si ta pitu nia rau pa
kenumia gamu pa rane ṉinoroi,’” gua se Paula.*
22 Se Pilikisi hie si ele gilana valeania sa guguana sa Siraṉa tanisa
Baṉara, ke tukua mo sa sa vinaripitui, meke tozi ni sa sarini, “Pana
mae kamo tu se Laesiasi, si kote tiqe vilasia rau guguana sa mia
vinaripitui,” gua si asa.
23 Tozi nia sa sa koimata tadi na tie varipera pude kopu nia se Paula,
ba va malumi sari nana baere, pude mae hopiki nia na ponia.

Vivinei se Paula Koari Pilikisi e Durusila

24 Meke sipu hola kaiqa rane, si mae se Pilikisi, meke sa nana
barikaleqe Ziu sapu se Durusila. Tiokia sa se Paula meke avavoso si asa
totoso vivinei nia Paula sa guguana sa vina hinokarana e Zisu Karisito.
25 Totoso zama nia Paula guguana sa tinoṉoto, na tinuqe pule nia,
meke sa totoso vinaripitui pu korapa mae, si matagutu se Pilikisi, ke
tozi nia sa se Paula, “Leana, gina boka taloa mua kamahire, meke pana
ari qua totoso, si kote tioko pulego rau,” gua si asa.
26 Balabala ia tugo sa sapu hokara kote ponia Paula kaiqa poata pude
vata rupahia, gua si asa. Gua asa ke hoke titiokia na vivinei ia sa se
Paula.
27 Meke sipu hola karua vuaheni, si beto se Pilikisi, meke Qavuna
hobe se Posiasi Pesitasi. Ba hiva ta qetue koari na tie Ziu se Pilikisi, ke
vata pusi hola ia sa se Paula pa vetu varipusi.

25

Tepa se Paula pude Ta Pitu Koe Siza

1 Meke sipu ele hola ṉeta ranena kamo gua koasa pinaqaha popoa
pa Ziudia se Pesitasi, pude hobea sa Qavuna Pilikisi, si taluarae si asa
pa Sizaria, meke sage la pa Zerusalema.
2 Vasina si la tozi rina ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu koa sa,
sari doduru gua pu zutu ni rini koe Paula.
3 Tepa ia rini se Pesitasi, pude tataru ni na toka ni sa si arini, meke
pude va pule mae ia pa Zerusalema se Paula, sina ele pada vekoa
rini, si pude va matea gana si asa pa korapana sa nana inene la pa
Zerusalema, gua.
4 Meke olaṉa se Pesitasi, “Se Paula si korapa koa ta kopue pa Sizaria,
meke arau si kote lopu sana pule la mo vasina.
5 Ke madi luli mo koa rau sari kasa mia koimata, pude madi la zutua
vasina, be guana sea nia sa si keketoṉa,” gua si asa.
6 Ke vesu, ba be manege rane, si koa paki koa rini pa Zerusalema se
Pesitasi, meke tiqe gore la pa Sizaria si asa. Meke pa koivugona si la
habotu pa nana habohabotuana varipitui si asa, meke tiqe garuni sa
sari nana tie, pude turaṉa nuquru la nia se Paula.
7 Sipu kamo tugo se Paula, si la turu vari likohae nia ri kasa tie Ziu
saripu mae guadi pa Zerusalema si asa, meke soku tiṉitoṉa si podalae

* **24:21** TTA 23:6

zutu va kaleana nia rini, sapu teledia ba lopu boka va sosode valeani mo.
8 Ba lavelave hukata pule nia se Paula meke zama, “Loke sinea si evaṉia rau pude sekea sa tinarae tana butubutu Ziu, babe va bonia sa Zelepade, meke pude kana la koasa Baṉara Roma,” gua si asa.
9 Ba hiva ta qetue koari na tie Ziu se Pesitasi, ke nanasia sa se Paula, “Vegua, kote leana, pude la pa Zerusalema si goi, pude maqu la varipitui ni vasina sari na ginugua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa.
10 Meke olaṉa se Paula, “Korapa koa pa vinaripitui tanisa Baṉara Roma si rau; tani tu si ta hivae pude ta pitu si rau. Na loke sinea si evaṉia rau koari na tie Ziu, meke agoi ba gilania mua mo.
11 Ba be ele sekea rau sa tinarae tana qinavuna, sapu pada pude tava mate nia rau, si lopu kaqu tepa ia rau, pude govete nia sa minate. Ba pude lopu hinokara sari doduru gua pu zutu nau rini hire, si lopu toṉoto pude luara vala nau goi koa rini. Ke gua asa, si tepa ia rau, si pude maqu ta pitu koe Siza sa baṉara Roma!” gua si asa.
12 Ke sipu beto vivinei koari nana tie varitokae se Pesitasi, si olaṉa la koe Paula si asa, “Ego, sina ele tepa la si goi pude ta pitu koasa baṉara Roma, ke kaqu la tugo koa sa si goi,” gua si asa.

Zama se Paula Koasa Baṉara Aquripa meke Koe Benisi

13 Hola kaiqa rane, si mae kamo pa Sizaria se Aquripa[d] sa baṉara, meke se Benisi pude la va kamoa, meke zama qetuqetu koe Pesitasi, gua.
14 Meke sina kote koa kaiqa rane vasina si arini, ke tozi va bakalia e Pesitasi koe baṉara Aquripa sa guguana e Paula. Zama si asa, “Keke tie ta pusina si veko hola ia e Pilikisi, meke koa nana tani.
15 Totoso la rau pa Zerusalema, si mae zutua rina ṉati hiama na koimata tadi na tie Ziu si asa, meke hiva nau rini pude vizatia si pude va matea si asa.
16 Ba tozi ni rau si arini, sapu lopu na hahanana tamigami na tie Roma, si pude vala nia koari nana kana si keke tie ta zutuna pude tava mate, sipu lopu ele ta pitu sa tie asa, pude boka lavelave hukata pule nia si asa koari na dia zinutu koa sa.
17 Ke sipu kamo tugo rini tani, si lopu aqa si rau. Ba pa koivugona tugo si habotu nia mo rau sa vinaripitui, meke tozi ni rau sari na qua tie, pude va nuquru mae ia se Paula.
18 Ba totoso turu sari kasa pu zutuna sa, si loke tinavete kaleadi gugua sapu rovea rau kote pada zutu ni rini koa sa, si tozi rini.
19 Sari doduru dia vinaritokei koa sa, si tale kalina pa dia linotu mo, meke na guguana mo keke tie sapu pozana e Zisu, sapu ele mate tu, ba tozia Paula sapu ele toa pule pa minate si Asa, gua.
20 Lopu gilania rau si keke siraṉa, gua pude vagi pule kaiqa vivineidi rina ginugua hire, ke nanasia rau se Paula sapu vegua, kote leana, pude la pa Zerusalema si asa? Pude maqu la varipitui ni vasina sari na ginugua pu zutu nia rini koa sa.
21 Ba ele tepa se Paula pude la ta pitu koe Siza, sa baṉara pa Roma, gua. Ke gua asa, si tozi ni rau sari qua tie pude kopu nia si asa, osolae kamo sa totoso sapu kaqu garunu la nia rau si asa koasa baṉara pa Roma,” gua se Pesitasi.

22 Meke zama la koe Pesitasi se Aquripa, “Hiva avoso soti rau telequ
sari nana zinama sa tie sana,” gua si asa.
Meke olaṉa se Pesitasi, “Leana, vugo kote mamu avosia,” gua si asa.
23 Ke pa koivugona, si varigara sari na tie nomanomadi pa vasileana,
meke sari na koimata tadi na tie varipera pa keke lose nomana hola,
meke sipu nuquru la sari Aquripa e Benisi si va lavalavati rina tie sari
kara. Beto asa, meke tiqe tozi ni e Pesitasi sari nana tie, pude turaṉa
nuquru la nia se Paula.
24 Meke zama se Pesitasi, “Baṉara Aquripa, meke gamu doduru pu
somana koa hire. Sa tie sapu dogoria gamu hie, si tepa zukuria ri
doduru tie Ziu pa Zerusalema meke pa Sizaria hie koa rau, meke
velavela nia rini sapu padana pude kaqu tava mate tugo si asa, gua.
25 Ba ele hata vura nia rau, sapu loketoṉa si evaṉia sa sapu kote pada
tava mate nia sa. Ba sina telena si tepa, pude kamo latu koasa baṉara
pa Roma, gua; gua asa ke vizatia rau si pude garunu la nia vasina.
26 Ba lopu ele vagia rau keketoṉa, pude boka kubere tozi la nia koasa
qua baṉara pa Roma koasa guguana sa tie hie. Gua asa ke turaṉa mae
nia rau si asa pa kenumia gamu na tie. Meke sa ṉatina sa hiniva, si
pude turaṉa mae nia koa goi baṉara Aquripa, pude pana beto avosi
gita sari na vina bakalana sa, si hokara kote bakala sapu gua leana
pude kubere la nia rau.
27 Ura guana loke laena koa rau, si pude garunu la nia si keke tie ta
pusina, sapu lopu bakala sari na tinazutuna sa,” gua se Pesitasi.

26

Paula pa Kenuna sa Baṉara Aquripa

1 Beto asa, si tiqe zama la koe Paula se Aquripa, “Paula, tava malumu
si goi pude zama nia sa mua kalina kamahire,” gua si asa. Ke va sage
la nia Paula sa limana pude va nosoi meke zama guahe si asa:
2 “Baṉara Aquripa, qetu hola si rau, sapu boka vagia rau sa totoso
pude turu pa kenumu goi pa rane ṉinoroi, meke pude lavelave pule
nau koari doduru ginugua pu zutu nau rina tie Ziu.
3 Qetu si rau sina agoi si gilana valeani sari na hahanana tana tie
Ziu, meke sari na mami vinaritokei. Gua asa, ke tepa atu si rau koa
goi, pude mamu aqa va ṉoṉo meke va avoso valeana mae koari na qua
zinama.
4 Ari doduru tie Ziu si tuma valeana nia sa tinoa taqarau, podalae
totoso tie vaquraqu si rau. Gilania rini gua sapu evaṉia rau pa
doduruna sa qua tinoa, podalae pa qua popoa soti, meke kamo pa
Zerusalema.
5 Ele ta gilana valeana mo koa rini si rau, ke be hiva tozia rini si
boka mo, sapu arau si keke koari na Parese, sapu sa puku tie Ziu pu
luli va minaki sari na tinaraena sa mami linotu.*
6 Meke sapu tava turu nia rau pa kenu mia gamu hie, si na koa
gua sapu raṉea rau sa vina tatara sapu ele ponia Tamasa koari na
tiatamamami pukerane.
7 Asa tugo sa vina tatara sapu okoro vagia ri ka manege rua mami
butubutu, sipu vahesia ri sa Tamasa boṉi na rane. Baṉara, koasa laena
sa vina tatara tugo mo asa, si ta zutu nia rau hie koari na tie Ziu.

* **26:5** TTA 23:6; Pil 3:5

8 Na vegua ke lopu boka va hinokaria tu gamu, sapu va toa pulei
Tamasa saripu mate?
9 Arau telequ ba ele balabala ia tugo, sapu kaqu taveti rau si soku
ginugua, pude maqu qoraqorai gedi sari na tie pu va hinokaria se Zisu
pa Nazareti, gua.*
10 Meke ele evaṉia tu rau sapu gua asa pa Zerusalema. Pa ṉiniraṉira
tadi na ṉati hiama si vekoi rau pa vetu varipusi sari tie te Karisito,
meke totoso tava mate si arini si somana va egoi tugo rau sa vina
matedi rini.
11 Hoke komiti rau si arini koari na sinaqoqi, meke va kilasi rau si
arini, pude luara pania sa dia vina hinokara. Pa qua tinaṉaziri, si hoke
hata lululi rau sarini pu koadi koari na vasivasileana pa votiki popoa.

Tozia Paula Sa Nana Kinekere
(Tinavete 9:1-19, 22:6-16)

12 Pa keke inene arini si la si rau pa Damasikasi pa vina malumu, na
ṉiniraṉira, meke pa ginarunu tadi na ṉati hiama.
13 Baṉara Aquripa, sipu korapa rane sa popoa, pa korapana sa qua
inene la, si dogoria rau si keke kalalasa sapu ṉedala hola nia sa sa
rimata, malara gore mae pa maṉauru si asa, meke gona mae pa vari
likohaequ rau, meke koa rini pu lulidi koa rau.
14 Hoqa beto pa pepeso si gami doduru, meke avosia rau si keke
mamalaiṉi sapu zama mae koa rau pa zinama Hiburu, ‘Saula, Saula, na
vegua ke ṉoṉovalau goi, meke hukatau goi si Rau. Va bakora pule nigo
si goi, guana bulumakao pu zopu pulea sa kolu tanisa tie pu tagona sa,’
gua.
15 Meke nanasa si rau, ‘Baṉara, esei si goi?’
Meke olaṉa sa Baṉara, ‘Arau Zisu tugo sapu korapa ṉoṉovalau goi.
16 Ba tekulu, mamu turu. Vata dogoro si Rau koa goi, meke vizatigo
Rau, pude na Qua nabulu si goi. La mamu tozia koari na tinoni sapu
gua ele dogoro guni Nau goi kamahire, meke sapu gua kaqu va dogoro
nigo Rau vugo repere.
17 Kaqu va sare igo Rau si goi koari na mua tie Izireli, meke koari na
tie Zenitailo vasina pu kaqu garunu la nigo Rau.
18 Kaqu tukeli goi sari na matadi, pude di luaria sa hinuporo, madi
mae pa kalalasa; meke pude di luaria sa ṉiniraṉira te Setani, madi mae
koe Tamasa; pude madi taleosae koari na dia sinea, meke la somanae
koa rini pu tava toṉoto sa dia tinoa, pa dia rinaṉeraṉe koa Rau,’ gua
si Asa.

Tozia Paula sa Nana Tinavete

19 Kei baṉara Aquripa, gua asa ke lopu boka va karia rau sa
dinogodogorae maena pa Maṉauru.
20 Ba podalae tarae mo si rau pa Damasikasi, meke tiqe pa
Zerusalema pule, meke tiqe la koari doduruna sa popoa Ziudia, meke
gua tugo koari na tie Zenitailo, pude doduru tie si madi luara pani
sari na dia sinea, meke kekere mae koe Tamasa. Madi evaṉi sari na
tinavete pu va sosodei sari dia kinekere.*
21 Pa ginugua gua asa meke vagi taloa nau rina tie Ziu si rau pa
korapa Zelepade, meke hiva va mate au rini.

---

* **26:9** TTA 8:3, 22:4-5 * **26:20** TTA 9:20,28,29

22 Ba ele va sare au Tamasa si rau, osolae kamo pa rane n̲inoroi.
Gua asa ke boka turu si rau tani, pude tozi vura nia koa gamu doduru
tinoni, hiteke na lavata, sa guguana sa Karisito. Asa tugo sapu koroto
veko nia e Mosese, meke ari na poropita sapu ele ta evan̲a, sapu guahe:
23 Kaqu koa ta sigiti sa Karisito, meke asa sa tie kekenu sapu tava
turu pule pa minate, pude kaqu la tozia sa sa kalalasa koari na tie Ziu
meke koari na tie Zenitailo, gua.”*
24 Sipu zama ni Paula saripu gua hire, si velavela ia e Pesitasi si asa,
“Paula, pekipeki si goi! Sa mua tinumatumae lohina si va pekipeki
igo!” gua si asa.
25 Meke olan̲a se Paula, “Qavuna, lopu pekipeki si rau! Na hinokara
meke gotogoto si korapa tozi atuni rau.
26 Sa ban̲ara Aquripa si tumaeni nana sari ginugua hire, ke boka
varane si rau pude zama atu koa sa. Gilania rau sapu lopu paere koa
sa saripu gua hire, sina lopu ta evan̲a pa keke vasina tomena si arini.
27 Ban̲ara Aquripa! Va hinokari tugo goi sari na poropita? Gilania
rau sapu va hinokari goi si arini!” gua se Paula.
28 Meke zama la koe Paula se Aquripa, “Paula, balabala ia goi si kote
boka va kekerau goi si rau pa totoso papakana gua hie, pude ta evan̲ae
na tie te Karisito?” gua si asa.
29 Ba olan̲a se Paula, “Be gelena, babe papakana sa totoso, ba sa qua
tinepa koe Tamasa si pude agoi, meke sari doduru pu korapa va avoso
mae koa rau pa rane n̲inoroi, si pude mi koa keken̲on̲o gua arau; ba
lopu pude ta pusie seni gua arau hie!” gua se Paula.
30 Beto asa si gasa turu taloa sa ban̲ara Aquripa, sa qavuna Pesitasi,
se Benisi, meke sari doduru pule.
31 Sipu ele taluarae taloa rini, si vari zamai teledia si arini, “Sa tie
hie si loke nana tinavete kaleana sapu kote pada pude tava mate nia,
na ta pusi nia sa,” gua si arini.
32 Meke zama la koe Pesitasi se Aquripa, “Pada pude ta rupaha mo
sa tie hie, be guana lopu tepa la si asa koasa ban̲ara pa Roma, pude ta
pitu koa sa,” gua si asa.

27

Toka La pa Roma se Paula

1 Meke sipu ele tava ego, sapu kote toka taluarae la pa Itali si gami
gua, si ta luara vala se Paula meke sari kaiqa tie ta pusidi pule pa
kinopu te Ziuliasi, sa koimata tana keke puku minate varipera, sapu ta
pozae “Na minate varipera tanisa ban̲ara Roma.”
2 Keke vaka pu mae gua pa popoa Adaramitiami, si korapa va
namanama pude taluarae la koari na hogotoana vaka pa raratana
koasa pinaqaha popoa Esia. Ke la suran̲a koasa si gami, meke
toka taluarae. Luli tugo koa gami se Arisitakasi; keke tie pa popoa
Masedonia si asa, pa vasileana Tesalonaika.
3 Pa koivugona si la hogoto si gami pa Saedoni. Va tukania Ziuliasi
se Paula, ke va malumia sa si asa pude boka gore, pude la dogori sari
nana baere, pude boka ponia rini sapu gua ta hivae koa sa.
4 Sipu taluarae gami pa Saedoni, si raza sa givusu kemua, ke ene gua
pa kali paerena sa nusa Saeparasi si gami.

* **26:23** 1 Kor 15:20; Ais 42:6, 49:6

5 Hebala karovia gami sa karovoana sapu taluarae pa Silisia meke
Pamipilia, meke la gua pa vasileana Maera pa popoa Laesia.
6 Dogoria sa koimata tadi na tie varipera sapu kopuni gami, si keke
vaka vasina, sapu mae guana pa Alekezadaria, meke korapa la gua pa
Itali, ke va karovo gami sa koasa vaka asa.
7 Toka hitehite la si gami koari kaiqa rane. Tasuna hola sa mami
inene, meke osolae la kamo pa kalina sa vasileana Sinidasi. Lopu boka
hola la si gami vasina hiva la gua gami, sina ṉiṉira hola sa givusu, ke
kekere la gua mo pa kali paerena koasa nusa Kiriti, hola nia sa miho
Salamone.
8 Rarata lulia mo gami sa popoa, sina tasuna hola meke tiqe kamoa
gami si keke vasina, pozana "Koqu Aqoroana", sapu lopu seu pa
vasileana Lasea.
9 Koa soku rane si gami vasina osolae kamo mo sa totoso sapu tasuna
pude ene sari na vaka, ke sa rane vina vukivukihi tinaleosae tana sinea,
ba ele hola tugo, ke zamai Paula sarini,
10 "Kasa turaṉaqu, gilania rau sapu kote tasuna sa nada inene
podalae tani. Kote ta ṉovala hokara sari na vinasuraṉa pa vaka, meke
sa vaka tugo, meke kamo koa gita na tie," gua si asa.
11 Ba sa koimata tadi na tie varipera si lopu va hinokaria sapu gua
zama nia Paula, ba lulia tu sa sapu zama nia sa palabatuna sa vaka,
meke saripu tagona sa vaka.
12 Sa koqu hie si lopu vasina leana pude va hola ia sa totoso ibu.
Gua asa ke sokudi rina tie si valeania pude luaria sa vasina asa, meke
toka la pa Ponikisi be guana boka, pude la koa va hola ia sa totoso ibu
vasina, gua. Ponikisi si keke koqu sigotoana pa Kiriti, sapu tia la pa
kali gedena, meke pa kali mataona sa lodu rimata sapu kalalasa meke
hiru toṉoto la ia sa givusu.

Sa Rane Boṉi pa Lamana

13 Totoso podalae nebe hitehite mae sa givusu pa kali saoti, si
balabala sarini sapu gina kote boka toka la mo si gami, gua. Ke kave
sigoto sarini, meke ene kapae gua pa raratana pa Kiriti.
14 Ba lopu seunae hoi, si raza mae gana mo sa givusu ṉiburuna, sapu
raza mae guana koasa nusa pa kali gedena sa gasa rimata.
15 Mae raza koasa vaka si asa; meke sipu lopu boka varipera la si
gami koasa givusu kemua, si va luli nia mo gami pa givusu sa vaka.
16 Totoso la gua gami pa keke nusa hite, pozana "Kauda," si paere
vasina hite si gami. Vasina si boka va suraṉia gami sa diqina sa vaka
pude lopu kaleana, ba na vinoriti meke bokaia gami.
17 Kave va suraṉia rini sa diqi, meke dikuru nia iku rini sa tinina
sa vaka. Mala nia rini sapu meke la pararavae pa bolebole onone pa
Libia, gua. Ke va gorea rini sa tepe nomana, meke va luli nia mo rini
pa givusu sa vaka.
18 Ṉiṉira lala nana tu sa raneboṉi, ke pa koivugona si podalae
okipani rini pa kolo si kaiqa vina suraṉa pa vaka.
19 Meke pa rane luli mae pule, si okipani pule rini si kaiqa tiṉitoṉana
sa vaka.
20 Meke totoso ele hola soku rane, ba lopu hite ta dogoro sa rimata
pana rane, meke sari na pinopino pana boṉi, ba keke pada mo

sa ṉiṉirana sa givusu, si duta mo sari doduru mami rinovena sa tinaharupu koasa ranebo̱ni.
21 Sipu ele hola soku rane lopu henahena gua sari na tie, si turu se Paula pa kenudi rini meke zama, “Kasa turaṉaqu, be va avosau gamu, meke be lopu taluarae si gita pa nusa Kiriti, si lopu kaqu va kamoa gita sa tinahuara gua hie, meke lopu kaqu ta okipalae sari na tiṉitoṉa.
22 Ba kamahire si tepa gamu rau pude mi koa varane pa bulomia; ura loke tie si kote mate, ba sa vaka mo si kote ta huara.
23 Ura pa bo̱ni tugo, si mae turu tata koa rau si keke mateana tanisa Tamasa sapu nabulu nia na vahesia rau,
24 meke zama, ‘Paula! mu lopu matagutu, kote la turu si goi pa kenuna sa baṉara pa Roma. Meke dotu, pa Nana tataru variharupi sa Tamasa, si kote va sarei Sa sari doduru pu luli koa goi koasa vaka hie,’ gua sa mateana.
25 Ke gua asa, si mi koa varane, sina raṉea rau sa Tamasa, ke gua puta tugo sapu tozi nau Sa si kote ta evaṉa.
26 Ba kote la hake mo si gita koa ke nusa,” gua si asa.
27 Meke pa korapa bo̱ni, koasa bo̱ni vina manege made, sipu korapa ta paleke lamae si gami koasa kolo Meditareniani, si roverovea ri na tie tavetavete koasa vaka sapu gina ele tata pararavae pa popoa si gami, gua.
28 Ke va gorea rini pa lamana si keke taili, sapu koa ia na mamamata pude pada ia sa lamana, meke gilania rini sapu ka made ṉavulu mita mo lamanana sa vasina asa. Lopu seunae, si pada pulea tugo rini, meke ka toloṉavulu mita mo sa lamanana sa.
29 Matagutu nia rini sapu, meke la hake pa patu sa vaka, gua. Ke va gorei rini si ka made sigoto pa tatavana sa vaka, meke varavara la si arini koari na dia tamasa pude va kamo valeani pana rane, gua.
30 Beto asa si va gorea rina tie tavetavete pa vaka sa diqi, pude govete taloa dia koasa vaka, gua. Sekesekei nia rini sapu pude la va gorei sari kaiqa sigoto pa kemuana sa vaka, gua.
31 Ba zama se Paula koasa koimata tadi na tie varipera, meke koari na solodia, “Be taloa sari na tie tavetavete koasa vaka, si lopu kaqu boka ta harupu si gamu,” gua si asa.
32 Gua asa ke, seke kumatia rina solodia sa iku pusina sa diqi, meke va hoqa pania rini si asa pa kolo.
33 Meke sipu tata sa vaqavaqasa, si tozi ni Paula sari doduru pude henahena paki, “Ka manege made rane si ele koa ia gamu, meke lopu hite henahena.
34 Ta hivae pude henahena si gamu, pude boka ta harupu, lopu keke gamu si kote mate,” gua si asa.
35 Sipu beto zama gua se Paula, si vagi ia sa si keke bereti, meke zama leana nia sa koe Tamasa pa kenudi ri doduru, meke videa sa, meke podalae henahena.
36 Ke tava ṉiṉira pule sari doduru, meke podalae henahena si arini.
37 Doduru gami pu luli koasa vaka, si gami ka karua gogoto zuapa ṉavulu onomo.
38 Sipu beto henahena sari doduru, si gona pani rini pa kolo sari doduru sinuraṉa huiti, pude va mamaheloa sa vaka.

Hake meke Poraka sa Vaka

39 Meke sipu maraqata mae sa rane, si lopu doṉo gilania ri kasa tie
tavetavete pa vaka sa raratana masa vasina, ba dogoria rini si keke
koqu raratana onone. Ke balabala ia rini si pude la ravahaele nia pa
masa vasina sa vaka, be guana boka, gua si arini.
40 Ke seke kumata va lodu pani rini pa lamana sari na sigoto, meke
rupaha pani tugo rini sari na iku pusidi rina qelu tana kalaha. Beto
asa si kave sage nia rini sa tepe kemua, meke taluarae la gemami si
gami pa masa.
41 Ba la soteṉae va nabu nia kemuana koa ke botubotu onone sa
vaka, vasina varikatupali sa kolo, ke lopu boka rizu. Meke sa kukuru
tatavana si mae huara ilasia na tovovo lavalavata.
42 Sari na solodia si ele pada vekoa rini si pude va mate betoi sari
kasa tie ta pusidi, pude di lopu tunuru gore, meke govete taloa, gua.
43 Ba sa koimata tadi na tie varipera, si hiva harupia sa se Paula,
ke norei sa si arini, pude di lopu tavete gua asa. Ba tozi ni tu sa sari
doduru tie pu bokadi tunuru, pude hoqa tunuru kekenu la pa masa.
44 Meke saripu koa hola si kote tuqe koari na labelabete, babe koari
kaiqa kukuru ta bele labelabetena sa vaka, meke ale luli mudi la. Pa
siraṉa mo asa si ta harupu beto, meke kamo pa masa si gami doduru.

28

Pa Nusa Molota

1 Sipu ele kamo valeana beto pa masa si gami, si tiqe gilania gami
sapu Molota pozana sa nusa asa.
2 Sari na tiena sa nusa asa si varitokae hola, meke va kamo valeana
gami rini. Na ruku sa popoa, meke ibu, ke va katua rini si keke nika,
meke maliha si gami.
3 Totoso pudiki varigara ni e Paula si kaiqa rerequtu, pude vala i pa
nika gua, si horu vura la si keke noki variva mate, na ṉadaia na nika,
meke la garata va soto nana pa limana.
4 Totoso dogoria rina tie pa nusa asa sa noki sapu isu nana pa limana
e Paula, si vari zamai si arini, “Bakala mo sapu keke tie va mate tie
si hie; ele ta harupu si asa pa raneboṉi, ba kaqu va matea sa tamasa
tana tinoṉoto si asa,” gua si arini.
5 Ba siburu la nia Paula pa nika sa noki, meke lopu sigitia si asa.
6 Kopukopu nia rini, sapu hokara kote moqo sa limana meke hoqa
mate va hodaka se Paula, gua si arini. Ba sipu ele seunae aqa rini
ba loketoṉa si hite ta evaṉa koa sa, si hobe sari dia binalabala, meke
zama, “Keke tamasa si hie,” gua si arini.
7 Tata pa vasina asa, si koa nana sa ṉati baṉara pa nusa sapu tago
kaiqa pepeso vasina; pozana sa si e Pabiliasi. Va kamo gami sa si gami
pa nana vetu, meke kopu valeanani gami sa ka ṉeta rane.
8 Meke sa tamana e Pabiliasi si moho nunuare, meke sigiti tia ke huru
ehara. Eko nana pa nana teqe si asa. Nuquru la se Paula pa nana lose,
meke la varavara nia na va opo nia limana sa, ke magogoso si asa.
9 Sipu ta evaṉa tugo sapu gua asa, si mae beto koe Paula sari doduru
tie mohodi koasa nusa asa, meke ta salaṉa si arini.
10-11 Meke sipu hola ka ṉeta sidara, si suraṉa si gami koa ke vaka,
pozana “Sa Tamasa Vivi,” mae guana pa Alekezadaria si asa, meke mae
koa va hola ia sa sa totoso ibu pa nusa. Soku vinariponi na vina lavata

si ponini gami rini, meke sipu taluarae taloa gami pa nusa asa, si va
qaqiri valeana poni gami rini, gua saripu ta hivae pa mami inene.
12 La hogoto si gami koasa vasileana nomana pozana Sairakusi, meke
koa paki vasina ka ṉeta rane.
13 Meke sipu topue gami vasina, si la hogoto pa keke vasileana
nomana, pozana Reqiamu. Meke sipu hola keke rane si raza sa gevasa,
ke pa koivugona si la hogoto si gami pa Putioli.
14 Vasina si la tutuvi gami sari kaiqa turaṉamami koe Karisito, meke
tepa gami rini pude koa keke vuiki paki koa rini, meke tiqe ene hola
la pa Roma si gami.
15 Na avosoni gami rina tie te Karisito pa Roma sapu korapa la si
gami, ke mae si arini pude dogoro gami. Kaiqa arini si mae tutuvu
gami koasa vasileana tana maketi pa Apiasi, meke kaiqa arini si mae
tutuvu gami koasa vasileana vasina koa sari ka ṉeta vetu kamoana tadi
na tie enenedi. Sipu dogori e Paula si arini, si vahesia sa sa Tamasa,
meke koa tava ṉiṉira si asa.

Koa pa Roma se Paula

16 Meke sipu la kamo gami pa Roma si tava malumu se Paula pude
koa eke telena, meke ta kopue mo si asa koa ke solodia.
17 Sipu hola ka ṉeta rane, si tioko varigara ni e Paula sari na koimata
tadi na tie Ziu pa Roma, meke zamai sa si arini, “Gamu kasa na tie
Ziu turaṉaqu, loketoṉa si evaṉia rau pude ṉoṉovali sari na tie Ziu
turaṉada, babe va kari sari na hahanana tadi na tiatamada pu ta kopue
vari tetei mae pukerane, ba ta pusi hoboro mo si rau pa Zerusalema,
meke ta vala pa limadi rina tie Roma.
18 Sipu beto nanasau rina tie Roma, si hiva vata rupahau rini si rau,
sina dogoria rini sapu lopu evaṉia rau si keke sinea, sapu pada pude
tava mate nia rau.
19 Ba sipu lopu va egoa rina tie Ziu sapu gua asa, si ta zukuru si rau
pude tepa pude ta pitu koasa baṉara pa Roma, ba lopu sapu ari qua
ginugua pude zutu i sari na tie Ziu turaṉaqu.*
20 Asa ginuana sapu tiokoni gamu rau, pude qu vivinei koa gamu,
gua. Sina koa gua koasa tie sapu rovea na aqa nia sa butubutu Izireli,
si ta pusi nia seni rau hie,” gua si asa.
21 Meke zama si arini, “Lopu hite vagia gami si keke leta mae gua pa
Ziudia koasa guguamu goi. Meke kaiqa mami tie pu mae guadi vasina,
ba lopu hite mae tozini gami tugo si kaiqa inavoso kaleadi pa ginuamu
goi.
22 Ba kote hiva avosi gami sari na mua binalabala, sina pa doduru
vasina si gilania gami sapu kana ia rina tie sa linotu pu somana nia
goi sana,” gua si arini.
23 Gua asa, ke variva toṉoto nia rini koe Paula si keke rane; meke sipu
kamo sa rane asa, si moatana sa vinarigara tinoni pu mae vasina koa
se Paula. Podalae munumunu meke kamoa boṉi si vivinei va bakala
nia Paula koa rini sa inavosona sa Butubutu Baṉara te Tamasa, meke
podekia sa pude va hinokaria rini se Zisu. Ke vizata vagi meke zama
luli ni sa sari na Kinubekubere Hope pu koa pa Tinarae te Mosese,
meke tadi na poropita koasa guguana e Zisu.

* **28:19** TTA 25:11

24 Kaiqa arini si va hinokari sari nana zinama, ba kaiqa si lopu va hinokara.
25 Gua asa ke vari tokei teledia si arini meke sipu taluarae si arini, si zama nia e Paula sapu guahe: “Hinokara sapu gua zama nia sa Maqomaqo Hope koasa poropita Aisea koari na tiatamamia pukerane!
26 Ura zama guahe si Asa:
‘La mamu tozi ni sari na tinoni hire:
Kaqu avosia, na avosia mo gamu,
ba lopu kaqu gilania;
meke kaqu dogoria, na dogoria mo gamu,
ba lopu kaqu gilania.*
27 Ura lopu hiva va avoso sari na taliṉa dia,
meke ele va puta i rini sari na matadia,
meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.
Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,
meke avavosae mo sari na taliṉa dia,
meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,
meke kote boka kekere mae mo koa Rau,
meke kaqu salaṉi Rau si arini,’ gua sa Tamasa.”
28 Meke pa vinabetona, si zama guahe se Paula, “Mi gilania si hie, sapu sa inavosona sa tinaharupu te Tamasa, si ta garunu la koari na Zenitailo. Arini si kote va avoso!” gua si asa.*
30 Meke koa karua vuaheni se Paula koasa vetu sapu tabaria sa pude koa ia, meke vasina si va kamoi sa sari doduru tie pu mae hopiki nia si asa.
31 Tarae nia sa koa rini guguana sa Binaṉara te Tamasa, meke variva tumatumae nia sa sa guguana e Zisu Karisito. Zama va mataqara si asa, meke loke tie hite hukahukatia si asa.

---

* **28:26** Ais 6:9-10 * **28:28** Sa vesi 29 si ta kubere vala pa kaiqa Kinubekubere Hope pukerane, sapu guahe: “29Sipu beto zama guahe se Paula, si taluarae sari na tie Ziu vasina, meke varitokei sisigiti teledia.”

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA ROMA

Sa Vinabakala

Ta kubere koe Paula sa leta hie, pude na vina namanamana sa nana inene la koasa ekelesia pa Roma gua. Sa nana n̲ati minizimizi si pude la tavetavete somanae paki koari na tie te Zisu Karisito vasina, meke koasa dia tinokae rini si pude hola la pa Sipeini, gua. Koasa nana leta si va bakalia sa koa rini sa nana ginilagilanana sa rinan̲eran̲e meke sa tinoa tadina tie te Karisito. Va bakala valeani sa sari doduru guguana sa Inavoso Leana koasa leta hie.

Sipu beto zama qetuqetu na tozia sa sa nana tinokae koa rini pa vinaravara, si zama vura nia sa sa n̲ati ginuana sa leta hie sapu guahe: "Ura va dogoroni gita sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa siran̲ana gua meke va ton̲oto pule gita Tamasa si gita, podalae pa rinan̲eran̲e meke tava hokoto tugo pa rinan̲eran̲e." (1:17) Beto asa si hoda la ia Paula sa nana binalabala sapu guahe: Ari doduru tie mo, sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo[d] si ta hivae beto mo pude tata pule mae koe Tamasa, sina lopu votivotikaedi si arini koasa n̲iniran̲ira tanisa sinea. Sea beto mo sarini meke lopu boka harupu puleni teledia si arini, ba pa korapa rinan̲eran̲e mo si va tata pule lai Tamasa koa Sa sari na tie koe Zisu Karisito.

Beto asa si tozi va bakalia Paula sa tinoa vaqura tadina tie pu koa soto koe Karisito. Koa varibulei koe Tamasa si arini, meke sa Maqomaqo Hope si vata rupahi si arini koasa n̲iniran̲ira tanisa sinea meke sa minate.

Pa hinia lima meke kamoa vesu si vari vivinei nia tugo Paula sa tinavete tanisa Tinarae te Mosese, meke sa n̲iniran̲ira tanisa Maqomaqona Tamasa pa tinoa tanisa pu va hinokara. Podalae pa hinia sia meke kamoa pa hinia manege eke, si balabala sisigitia e Paula sa ninanasa sapu vegugua meke kaqu boka varigotoi sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo koasa minizimizi te Tamasa koari doduru tie, gua. Sa n̲atina sa nana vivinei koasa guguana sa si guahe: Sa kiniluna e Zisu koari na tie Ziu kamahire si na kukuruna sa minizi mae te Tamasa pude di ta varigarae mae sari doduru tie pa korapa tataru variharupi te Tamasa koe Zisu Karisito. Meke va hinokaria Paula sapu pa vina betona sa totoso ta mutina si lopu kaqu tale kilua rina tie Ziu se Zisu, ba kaqu ta harupu tugo si arini.

Vina betobeto hokara, si kuberia Paula sa guguana sa kinokoa tanisa tie koe Karisito pa siran̲a tataru, sapu soto la koasa tinoa vari tatarue koari na votiki tie. Vivinei ni tugo sa sari na binalabala gugua hire: sa tinavete nabulu la koe Tamasa, sa tinavete tadina tie te Karisito koasa qinavuna, meke koari na tie te Karisito, meke sapu gua leana meke kaleana pa tinavete pude mada lopu ta zutu si gita pa nada binalabala. Sa nana inavoso telena koari nana baere, meke sa nana vinahesi la koe Tamasa si tozia sa pa vinabetona sa leta.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Vina bakalana meke sa n̲ati binalabala. Hinia 1:1-17

Sa hiniva pude ta harupu sari na tie. Hinia 1:18 kamo hinia 3:20

Sa siran̲a tinaharupu te Tamasa. Hinia 3:21 kamo hinia 4:25

Sa tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 5:1 kamo hinia 8:39
Sa minizimizi te Tamasa koari na butubutu Izireli. Hinia 9:1 kamo hinia 11:36
Hahanana leana pa tinoa koe Karisito. Hinia 12:1 kamo hinia 15:13
Vina betobeto meke sa qinetuqetu te Paula. Hinia 15:14 kamo hinia 16:27

Sari Zinama Tuketukele

1 Arau Paula si kuberia sa leta hie. Arau si keke nabulu te Zisu Karisito. Ta tioko si rau pude na apositolo[d] meke tava madi si rau pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na tie.

2 Sa Inavoso Leana hie si ele va tatara nia tu Tamasa pukerane koari Nana poropita, sapu gua ele ta kubere pa Kinubekubere Hope.

3 Sa Inavoso Leana si sa guguana sa Tuna Tamasa, sapu sa nada Baṉara, se Zisu Karisito, sapu podo guana tie pa tutina e Devita.

4 Meke sa Nana tinoa tinamasa si vata dogoro va bakala koasa ṉiniraṉira pa Nana tinuru pule pa minate, sapu na Tuna sa Tamasa lavata si Asa.

5 Pa korapa tataru variharupi te Zisu Karisito si ta vizata si rau koe Tamasa pude na Nana apositolo, pude tarae nia sa Inavoso Leana koari doduru tie pa ninae popoa, pude va hinokaria na va tabea rini si asa. Asa si tavetia Tamasa pude mani tava lavata se Karisito.

6 Gamu pu koa mia pa Roma ba ta tioko tugo koe Tamasa pude somana tugo koari na tie te Zisu Karisito.

7 Gua asa si kubere atunia rau koa gamu doduru tie te Karisito pa Roma sa leta hie. Gamu pu ta tatarue na ta tioko mia koe Tamasa, pude Nana tie soti, gua.

Mani ponini gamu sa Tamasa, sa Tamada, meke e Zisu Karisito sa Nada Baṉara sa tataru lopu ta ṉana kamona meke sa binule.

Sa Vinaravara Zama Leana

8 Kekenu si maqu zama leanani gamu rau si gamu doduru koasa qua Tamasa pa korapana Zisu Karisito, sina avoso nia rau sa inavosona sa mia rinaṉeraṉe sapu ta tozi urahae koasa kasia popoa.

9 Meke sa Tamasa tu si va sosodea sapu lopu hite muliṉini gamu rau doduru totoso koari na qua vinaravara. Nabulu nia rau si Asa pa doduru buloqu sipu tarae vura nia rau sa Inavoso Leana koasa guguana sa Tuna.

10 Hoke tepa ia rau sa Tamasa, meke be guana Nana hiniva kamahire si mani toka nau pude atu dogoro gamu.

11 Ura okoro sisigiti nia rau si pude atu dogoro gamu. Pude maqu atu vivinei ni koa gamu sari na vinaritokae maqomaqo ta manaedi, pude va ṉiṉirai sari na maqomaqo mia.

12 Sapu gunia rau si guahe: pude mada keke gua ta tokae beto mo si gita doduru. Gamu ta tokae pa qua rinaṉeraṉe, meke arau ba ta tokae tugo pa mia rinaṉeraṉe.

13 Gilania mia gamu na tasiqu koe Karisito sapu soku totoso si mizimizi atu si rau, ba koba ta hukata. Hiva vata evaṉae ni tie te Karisito pule rau si kaiqa tie koa gamu. Kekeṉoṉo gua tugo sapu ele evaṉia rau koari kaiqa votiki tie Zenitailo.*

---

* **1:13** TTA 19:21

14 Sina koa nana sa qua tinavete koa gamu doduru tie, koari na
tie Quriki[d], meke koarini pu lopu na tie Quriki, meke koari na tie
tumatumaedi meke sari na tie pupuhudi.
15 Gua asa ke okoro hola nia rau si pude atu tarae nia koa gamu na
tie pa Roma sa Inavoso Leana te Zisu Karisito.

Sa Ṉiniraṉira tanisa Inavoso Leana te Zisu Karisito

16 Lopu hite kurekure nia rau sa Inavoso Leana te Zisu Karisito hie,
sina gilania rau sapu asa sa ṉiniraṉira te Tamasa pude harupi sari
doduru tie pu va hinokaria si Asa, kekenu koari na tie Ziu[d], meke gua
tugo koari na tie Zenitailo[d].*
17 Ura ele va dogoroni gita sa Inavoso Leana te Zisu Karisito sa siraṉa
gua meke va toṉoto gita Tamasa si gita. Ta podalae pa rinaṉeraṉe
meke tava hokoto tugo pa rinaṉeraṉe si asa. Gua asa sapu ta kubere
koasa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe: "Asa sapu tava toṉoto
koe Tamasa pa korapa rinaṉeraṉe si kaqu toa," gua.*

Doduru Tie si Sea Beto

18 Ba sa binugoro te Tamasa si vura mae pa Maṉauru koari doduru
sinea na kinaleadi tadi na tie pu hukatia sa hinokara.
19 Kaqu va kilasi Tamasa si arini, sina ele va dogoro ni tu Sa koa rini
sa Nana tinoa soti, meke ele bakala valeana tu koa rini si Asa.
20 Seunae gua kuria Tamasa sa kasia popoa si ele bakala mo koari
na tie sa Nana Tinoa lopu ta dogorona, sapu sa Nana ṉiniraṉira koa
holana, meke sa Nana Tinamasa. Ta dogoro va bakala si arini koari
doduru vina podaka saripu taveti Sa. Gua ke lopu boka zama kokoha
sari na tie sapu lopu tumae nia rini sa Tamasa, gua.
21 Gilania dia mo sa Tamasa, ba lopu ponia rini sa vina lavata
sapu garona Sa, meke lopu zama leana koa Sa si arini. Ba sari na
dia binalabala na ginilagilana si ta evaṉae loke laedi meke siṉi na
hinuporo si arini.*
22 "Tie tumatumae mami si gami" gua si arini, ba namuna duviduvi-
lidi hokara mo.
23 Vahesia rini sa Tamasa toa holana, gua si arini, ba sari na beku
tu saripu tavete guni ri na kinehadi rina tie pu lopu kaqu koa hola,
na kurukuru tapuru, na kurukuru ṉame, meke na kurukuru gotolo si
vahesi rini.*
24 Gua asa ke luara lani Tamasa si arini koari na dia inokoro seadi
pa bulodia meke taveti rini sari na tinavete variva kurekuredi pa vari
korapadia.
25 Hobe nia kinohakoha rini sa guguana hinokara sa Tamasa, meke
vahesi tu rini sari na likakalae saripu taveti Sa, ba lopu vahesia rini
si Asa pu tavetedi. Ura Asa tu si kaqu tavahesi ninae rane ka rane,
Emeni.
26 Gua asa ke luara lani Tamasa si arini, meke evaṉi rini sari na
hahanana variva malederedi. Sari na barikaleqe si lopu haba tie ba
haba barikaleqe tu, ba lopu gua sapu tavete ni Tamasa koa rini pa
pinodalaena.
27 Meke gua tugo sari na palabatu, veko pania rini sa siraṉana
hinokara sa hahanana tamaloana pude haba barikaleqe, meke ṉiṉira

* **1:16** Mk 8:38 * **1:17** Hbk 2:4 * **1:21** Epi 4:17-18 * **1:23** Diut 4:16-18

hola sa hiniva pude eko turaṉa koreo na palabatu, meke evaṉi rini
sari na hahanana variva kurekuredi pa vari korapadia. Gua asa ke
vagi pulea rini teledia sa vina kilasa padadi rina dia tinavete kaleadi.
28 Koa gua sapu lopu balabala ia rini pude kopu nia sa tinumatumae
hinokara te Tamasa, ke luara lani Sa koari na dia binalabala kaleadi
pude taveti rini sari na tinavete kaleadi pu lopu pada koa rini pude
taveti.
29 Ta siṉie doduru kinaleadi si arini; sapu sari na vinarivosa,
na pinuhi, na ṉinovaṉovala, na kinonokono, na vina mate tie, na
vinaripera, na sinekesekei, na balabala va kaleani sari na votiki tie,
na vari nanaei,
30 na vari zama va kaleani, meke kukiti nia rini sa Tamasa; vahesi
pule ni, na va lavalavata pule ni, meke hatahata siraṉa pude tavete va
kaleana, meke lopu va tabei tugo rini sari na tiatamadia.
31 Namu, loke dia binalabala leadi si arini. Lopu va gorevura i rini
sari na dia vina tatara, meke loke dia tataru na vina tukana pa tie.
32 Gilania dia mo rini sa zinama te Tamasa sapu garodi tugo pude
tava mate sari na tie pu tavete gua asa, gua. Ba tavete nono la i mo
rini sari na sinea sara, meke va egoi tugo rini sari na tie pu tavete va
kaleana gua arini.

2

Sa Vinaripitui te Tamasa

1 Gua ke lopu kote boka sekesekei si gamu, ura be zutui gamu sari
na votiki tie, si zutu puleni gamu mo telemia, sina gamu ba tavete
kekeṉoṉo gua tugo arini.*
2 Gilania nada gita sapu e Tamasa mo si toṉoto Nana pinitu koari na
tie pu taveti sari na tiṉitoṉa gua arini.
3 Ba sapu gamu, totoso taveti gamu sari na ginugua arini telemia,
meke zutui sari kaiqa tie, si vegua, balabala ia gamu sapu kote boka
govete nia gamu sa vinaripitui[d] te Tamasa?
4 Ba hokara doṉo va karia tu gamu sa Nana tataru lavata meke
sa Nana inaqa va ṉoṉo koa gamu! Gilana valeania mia gamu sapu
tataruni gamu sa Tamasa, sina korapa hivani gamu Sa pude luara pani
gamu sari na mia sinea.
5 Ba sina luli mia hiniva sisigiti si gamu, ke lopu hiva luara pani
gamu sari na mia hahanana kaleadi, gua asa ke tomo va noma puleni
gamu vina kilasa telemia pa rane mumudi, pana kaqu vata dogoro nia
Tamasa sa Nana binugoro meke sa Nana vinaripitui toṉotona.
6 Ura gua mo sapu tavetia ri hopeke tie, si kote ta pia nia rini koe
Tamasa.*
7 Koa rini pu lopu makudo tavete valeana, meke hata ia rini sa tinoa
marilaena, na vina lavata, meke sa tinoa sapu loke kokoina, si kote
ponia Tamasa koa rini sa tinoa hola.
8 Ba koa rini pu balabala puleni meke kilua rini sa hinokara meke
lulia rini sa siraṉa kaleanana, si kote vata dogoroni Sa sa Nana
binugoro meke tinaṉaziri.
9 Na tinasuna meke na tinasigiti si kote kamo koari doduru tie pu
tavete va kaleana, koa rina tie Ziu, meke gua tugo koari na tie Zenitailo.

* **2:1** Mt 7:1; Lk 6:37 * **2:6** Sam 62:12; TTA 24:12

10 Ba sa tinoa marilaena, na vina lavata, meke binule, si tadi doduru
pu tavete valeana, koa rina tie Ziu meke gua tugo koari na tie Zenitailo.
11 Ura sa Tamasa si lopu toka kale pa tie.*
12 Sari doduru tie Zenitailo saripu lopu gilania sa Tinarae te Mosese
meke tavete va sea, si kaqu tava kilasa pa Heli koari na sinea pu taveti
rini. Meke doduru tie Ziu pu gilania sa Tinarae te Mosese ba lopu lulia,
si sea tugo; meke kaqu ta pitu koasa Tinarae te Mosese si arini.
13 Ura lopu arini pu avosia sa Tinarae te Mosese si toṉoto pa kenuna
sa Tamasa, ba arini tu pu va tabea sa Tinarae si kote ta pozae na tie
toṉoto.
14 Pana lulia rina tie Zenitailo sa Tinarae te Mosese saripu lopu
gilania sa Tinarae, si va sosodea mo rini sapu sa Tinarae asa si koa
pa bulodia. Ba lopu hite tiroa babe tagoa rini si asa.
15 Vata dogoro nia rini sapu sa Tinarae te Tamasa si ta kubere pa
bulo dia, sina sa dia binalabala boka zutu i babe tozini sapu toṉoto
sari na dia tinavete.
16 Meke gua tugo asa si kote ta evaṉa koasa rane vinaripitui, sapu
pa korapana e Zisu Karisito, si kote pitui Tamasa sari na binalabala
tomedi tadi na tie, gua tugo sapu hoke tarae nia rau koasa Inavoso
Leana.

Sari na Tie Ziu meke sa Tinarae

17 Ba vegua si gamu kasa pu poza puleni gamu na tie Ziu? Kalavarae
si gamu pa Tinarae te Mosese, meke zama sapu na tie te Tamasa si
gamu, gua.
18 Tumae nia gamu sapu gua hiva nia sa Tamasa koa gamu, meke
tava tumatumae si gamu koasa Tinarae te Mosese gua sapu toṉoto
pude tavetia.
19 Zama si gamu sapu na tie tuturaṉa tadi pu behudi si gamu, meke
sari na mia zinama si guana kalalasa koari na tie huporo.
20 Meke na tie va tumatumae koarini pu pupuhu meke na titisa
tadi na tie vaqura si gamu. Meke zama si gamu sapu sa ṉatina sa
tinumatumae hinokara, si koa koasa Tinarae te Mosese, gua.
21 Ego, variva tumatumae si gamu koari kaiqa, ba vegua ke lopu boka
va tumatumae puleni gamu? Zama si gamu, “Meke mu hiko,” gua; ba
vegua lopu hite hiko si gamu?
22 Zama si gamu, “Meke mi barabarata,” gua. Ba vegua, lopu hoke
barabarata si gamu? “Namu lopu leana si pude vahesi beku,” gua si
gamu. Ba vegua, lopu hikoi gamu sari na tiṉitoṉa pu koa koari na
zelepade tadi na tamasa huporodi?
23 “Tumae nia gami sa Tinarae te Tamasa,” gua si gamu; ba vegua
ke sekea gamu sa Nana Tinarae, ke lopu pamaṉa nia rina votiki tie sa
Tamasa?
24 Zama guahe sa Kinubekubere Hope: “Ura koa gua koa gamu na
tie Ziu, si zama va kaleania rina tie Zenitailo sa pozana sa Tamasa,”
gua.*
25 Be guana lopu sekei gamu sari na Tinarae te Mosese si kote arilaedi
sari na mia minagu[d]. Ba be sekei gamu sari na Tinarae te Mosese, si
loke laedi tugo sari na mia minagu.

---

* **2:11** Diut 10:17 * **2:24** Ais 52:5

26 Gua asa ke sari na tie Zenitailo pu lopu ta magudi[d], ba va tabei
rini sari na gorena ka sagena pa Tinarae te Tamasa, si kekeṉoṉo mo
pa dinoṉo te Tamasa koari na tie Ziu pu ta magudi.
27 Tagoa gamu na tie Ziu sa Tinarae te Tamasa, meke ta magu si
gamu; ba sari na tie Zenitailo pu lopu ta magudi, ba va tabea sa Tinarae
te Tamasa, si kaqu zutu gamu rini si gamu, sina lopu va tabea gamu
sa Nana tinarae.
28 Ura lopu sari na tie Ziu pa tinoa tini mo si na tie hinokara te
Tamasa, meke lopu na minagu mo si vata dogoro nia sapu na tie te
Tamasa, meke ta qetue koa Sa si gamu.
29 Ba sa tie Ziu hinokara si na tie sapu ta hobe sa bulona koasa
Maqomaqona sa Tamasa, ba lopu koasa tinarae ta kuberena mo. Sa
tie gugua asa si lopu hata vina lavata pa tie ba koe Tamasa tu.*

3

1 Na sa si leana nia rina tie Ziu hola ni sari na tie Zenitailo? Lopu
arilaena tu sa minagu?
2 Uve, arilaena hola si pude na tie Ziu; sina kekenu si va ronu nia
Tamasa koari na tie Ziu sa Nana zinama.
3 Ba vegua be kaiqa arini si loke dia rinaṉeraṉe koa Sa? Be gua asa
si vegua, e Tamasa ba lopu kaqu kopu nia sa Nana vinariva egoi koa
rini?
4 Lokari hokara! Be guana kokoha sari doduru tie ba sa Tamasa si
lopu boka kokoha. Sina guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope:
"Sari na tinoni si kaqu va sosodea sapu hinokara sa Mua zinama,
meke toṉoto si Goi pa vinaripitui," gua.*
5 Vegua be sa nada tinavete sea, si va vura va bakala nia sapu
gotogoto sa pinitu te Tamasa koa gita? Na sa pule si kote zama nia gita?
Lopu toṉoto tu sapu va kilasa gita sa Tamasa si gita? Hoke balabala
gua asa sari tie.
6 Lokari hokara! Be lopu toṉoto sa Tamasa, si vea meke kote boka
pitua Sa sa kasia popoa?
7 Ba be zama guahe si keke tie: "Be sekea rau sa tinarae te Tamasa,
si ta dogoro va bakala sapu kopu ni Tamasa sari Nana zinama, pude
mani tavahesi. Ba vegua ke korapa ta zutue tie sea tu si rau?"
8 Ego, vegua mada zama kokoha kekeṉoṉo gua rina tie sekesekei pu
zutu gami sapu zama guahe si gami, gua, koa ri mami vina tumatumae
sapu guahe: "Mada tavete va kaleana pude mani ta dogoro sa lineana
te Tamasa," gua? Lokari hokara, arini pu zama gua asa si garodi pude
tava kilasa koe Tamasa.

Loke Tie si Toṉoto

9 Ke vegua, gita na tie Ziu si leana hola ni sari na tie Zenitailo, gua?
Lokari hokara! Ele tozini gamu tu rau sapu sari na tie Ziu meke sari
na tie Zenitailo si kekeṉoṉo mo. Ta pusi varigara mo pa ṉiniraṉira
tanisa sinea si gita doduru.
10 Ura sa Kinubekubere Hope, si zama guahe:
"Loke tie si toṉoto,
namu loketoṉa hokara!*
11 Loke tie si gilagilana,

* **2:29** Diut 30:6 * **3:4** Sam 51:4 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3

lopu keke sapu hata ia sa Tamasa.
12 Doduru tie si luara pania sa Tamasa;
ke sea beto mo sari doduru;
loke tie si tavetia gua sapu leana,
namu loketoṉa hokara.
13 Sari ṉuzudia si guana lovu ta tukeledi;
meke tale zama kokoha mo sari meadi.
Sa poizini tadi na noki variva mate si koa mo pa beru dia.*
14 Meke sari na leodi si ta siṉie lineveleve kaleadi hola.*
15 Sari nenedi si tuturei haqala la pude va mate tie;*
16 meke vasina la gua rini si vata sigiti na vata sunai rini sari na tie,
17 meke sa siraṉa tanisa binule si lopu hite tumae nia rini;
18 meke namu lopu hite matagutu nia rini sa vina kilasa te Tamasa,” gua.*

19 Ego, kamahire si gilania gita sapu sari doduru pu zama ni sa Tinarae te Tamasa si ta zamae koa rini pu koa ta kopue koasa Tinarae sana, pude kaqu tava noso sari na vina ririunae tana tie; meke pude sari doduru tinoni pa kasia popoa si kaqu ta pitu koe Tamasa.
20 Gua ke loke tie hokara si boka ta pozae na tie toṉoto totoso pitua Tamasa si asa koasa vina tabena sa Nana Tinarae. Ba sa tinavete tanisa Tinarae te Tamasa si pude vata gilana nia mo koasa tie sapu sea si asa.*

Tava Toṉoto pa Rinaṉeraṉe si Gita

21 Ba kamahire si vata dogoro nia Tamasa sa siraṉa gua sapu va toṉoti Sa sari na tie, ba lopu pa ginuguana sa Tinarae. Ura sa Tinarae te Mosese meke sari na poropita si ele tozi va sosodea koa gita sa siraṉa asa.
22 Sa tinoṉoto te Tamasa asa si vagia arini pu va hinokara ia se Zisu Karisito pa korapana sa dia rinaṉeraṉe koa Sa. Loke vinotikaena si koa koari doduru, be esei si arini,*
23 ura ele tavete va sea sari doduru tie, ke lopu hite ṉana kamoa rini sa tinoṉoto te Tamasa.
24 Ba koasa tataru variharupi sapu poni moka nia Tamasa si tava toṉoto sari doduru tie pu va hinokara. Vata evaṉia Tamasa si hie koe Zisu Karisito pu vata rupahi si arini.
25 Asa tu si garunu mae nia Tamasa pude na vina vukivukihi tana vulasa palae sinea tadirini pu raṉea sa eharana Sa. Taleosae sari na dia sinea koari na dia rinaṉeraṉe koa Sa. Sa vinukivukihi hie vata dogoro nia sa Nana ṉinoṉo totoso tuqe pule sa Tamasa meke lopu va kilasi Sa sarini pu tavete va sea pa totoso ele hola.
26 Evaṉia Tamasa si hie pude tavete vura nia sa Nana ṉinoṉo koari doduru, ura na ṉoṉo si Asa koari doduru tie sea, ba tozi vura nia Sa sapu sari tie sea si ta pozae na tie toṉoto pa kenuna Sa pana va hinokaria rini se Zisu Karisito.
27 Vegua, boka zama va titie si gita, sapu pa nada vina tabena sa Tinarae te Mosese si ta pozae na tie toṉoto si gita koe Tamasa? Lokari hokara! Lopu pa vina tabena sa Tinarae, ba pa rinaṉeraṉe koe Karisito.

---

* **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Qal 2:16 * **3:22** Qal 2:16

28 Ura gilania gita sapu tava toṉoto koe Tamasa sa tie pa korapa nana
rinaṉeraṉe tu koe Zisu Karisito, lopu pa kinopuna sa Tinarae.
29 Ba vegua, tadi na tie Ziu eke mo sa Tamasa? Lokari, tadi na tie
Zenitailo tugo.
30 Kekeke mo sa Tamasa. Asa mo kote va toṉoti sari na tie Ziu pa dia
rinaṉeraṉe meke sari tie Zenitailo pa dia rinaṉeraṉe tugo asa.*
31 Ke vegua, mada veko pania sa Tinarae, mada lulia mo sa
rinaṉeraṉe? Lokari hokara! Sipu vagia gita sa rinaṉeraṉe si tiqe
va gorevura ia gita sa ṉatina sa Tinarae.

4

Sa Rinaṉeraṉe te Ebarahami

1 Ke na sa si kote zama nia gita koasa guguana e Ebarahami, sa
tamada gita na tie Ziu? Na sa si boka gilania gita koasa guguana sa
nana rinaṉeraṉe koe Tamasa?
2 Be koari na tinavete leadi pu taveti sa si poza nia tie toṉoto Tamasa
si asa, si kote boka vahesi pule nia pa nana zinama si asa. Ba lopu kaqu
boka vahesi pule nia si asa pa kenuna sa Tamasa.
3 Ura zama guahe sa Kinubekubere Hope: "Raṉea Ebarahami sa
Tamasa, meke koasa nana rinaṉeraṉe si poza nia na tie toṉoto Tamasa
si asa."*
4 Totoso tavetavete sa tie koa keke tie si lopu na vinariponi si vagia
sa, ba na tinabara tu padana sa tinavete.
5 Ego, sa tie pu lopu kalavarae pa nana tinavete leadi pu taveti sa,
ba kalavarae koe Tamasa pu poza nia tie toṉoto Sa sa tie sea pa nana
rinaṉeraṉe, si pa nana rinaṉeraṉe mo si vata evaṉae nia tie toṉoto
Tamasa sa tie sana.
6 Kekeṉoṉo gua tugo asa sapu zama nia Devita, totoso tozia sa
guguana sa tie tamanaena sapu vata evaṉae nia tie toṉoto Tamasa,
ba lopu koari nana tinavete leadi pu taveti sa.
7 "Tamanae tugo sari na tie pu taleosoni Tamasa sari dia tinavete
kaleadi,
meke tava murimuri palae sari dia sinea.*
8 Tamanae tugo sa tie sapu lopu kote balabala pulei Tamasa sari nana
sinea."
9 Vegua sa tinamanae sapu zama nia Devita hie? Tadi na tie Ziu pu
ta magudi[d] mo? Lokari hokara! Tadi pu lopu ta magudi tugo. Ura ele
tozia tu rau sapu gua koa pa Kinubekubere Hope: "Raṉea Ebarahami
sa Tamasa, meke koasa nana rinaṉeraṉe si poza nia na tie toṉoto
Tamasa si asa."
10 Pa totoso sa, si ta evaṉa sapu gua asa? Pa totoso sipu lopu ele ta
magu se Ebarahami, ba pa mudina tu sipu ele ta magu sa? Pa totoso
sipu lopu ele ta magu tu sa.
11 Sa minagu si ta evaṉa mumudi mo, ke na vina gilagilana mo sa
nana rinaṉeraṉe koe Tamasa si asa. Ele poza nia tie toṉoto tu Tamasa
si asa, sipu lopu ele ta magu tu sa. Ke se Ebarahami si guana tamadia
ri doduru tie pu raṉea sa Tamasa, meke ta pozae tie toṉoto koa Sa, be
vea ta magudi babe lopu ta magudi.*

---

* **3:30** Diut 6:4; Qal 3:20 * **4:3** Zen 15:6; Qal 3:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:11** Zen 17:10

12 Meke asa tugo sa tamadia rina tie Ziu pu ta magudi. Ba lopu koasa
tinamagudi si ta evaṉae nia tamadia rini se Ebarahami, ba koasa dia
tinoa raṉeraṉe tu totoso keha lulia rini sa rinaṉeraṉe te Ebarahami,
sapu tagoa sa totoso lopu ele ta magu tu.

Sa Vina Tatara te Tamasa koa Rini pu Kalavarae koa Sa

13 Lopu koasa vina tabena sa Tinarae te Mosese si vagi nia
Ebarahami, meke rina tutina sa vina tatara sapu kaqu tagoa rini sa
popoa pepeso. Ba sina raṉea Ebarahami sa Tamasa, ke vagia sa sa
tinoṉoto koa Sa.*
14 Ego, be vagia rini sapu gua va tatara nia sa Tamasa, sina va tabea
rini sa Tinarae te Mosese, si kote loke guguana sa dia rinaṉeraṉe koe
Tamasa, meke sa vina tatara ba kote loke laena tugo.*
15 Sa Tinarae te Mosese si va mae ia sa binugoro te Tamasa koa rini
pu lopu va tabea si Asa, ba vasina sapu loke Tinarae, si loketoṉa tugo
sa sineke Tinarae.
16 Gua asa ke koasa rinaṉeraṉe mo si ta vagi sa vina tatara, pude va
sosode valeania sapu gua poni moka nia Tamasa koari doduru tie pu
tuti lulia se Ebarahami pa rinaṉeraṉe. Ke sa vina tatara hie si lopu
tadirini mo pu va tabea sa Tinarae te Mosese, ba tadirini tugo pu raṉea
sa Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo e Ebarahami. Ura se Ebarahami si na
tamada gita doduru pu raṉea sa Tamasa.*
17 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: "Vata evaṉae nigo
Arau na tamadia ri soku butubutu si goi." Ke sa tamada gita si asa
pa kenuna sa Tamasa, sa Tamasa sapu raṉea sa. Asa sa Tamasa sapu
va toa puledi ri pu matedi, meke va podakadi sari doduru likakalae
saripu lopu ele tava podaka.*
18 Va hinokaria Ebarahami sa Tamasa, ba pa binalabala tadi na tie
si tasuna pude ta evaṉa si asa. Gua asa ke ta evaṉae na tamadia ri
soku butubutu si asa. Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
"Kaqu soku gua tugo rina pinopino pa maṉauru sari na tudia rina
tumu," gua.*
19 Koa sa totoso hie si ele tata keke gogoto vuahenina se Ebarahami,
ba lopu hite malohoro sa nana rinaṉeraṉe koe Tamasa. Sa tinina si
balabala gunia sa sapu tata matena, gua, meke gua tugo se Sera, sapu
tige, gua.*
20 Ba va hinokara sisigitia Ebarahami sa vina tatara te Tamasa, ke
ṉiṉira lalanana sa nana rinaṉeraṉe, meke lopu hite nunala si asa, ba
vahesia sa sa Tamasa.
21 Tumae valeana nia Ebarahami sapu kote boka va gorevura ia
Tamasa sa Nana vina tatara koa sa.
22 Gua asa, ke "Ta pozae na tie toṉoto" koe Tamasa se Ebarahami
koasa nana rinaṉeraṉe.
23 Ego, sa zinama sapu, "Ta pozae tie toṉoto si asa," gua, si lopu ta
kubere pa Kinubekubere Hope pude te Ebarahami eke mo,
24 ba pude tadigita tugo si asa. Ura gita ba kaqu pozani gita tie toṉoto
tugo Tamasa pa nada rinaṉeraṉe, sina va hinokaria gita si Asa pu va
toa pulena sa Baṉara Zisu Karisito pa minate.

---

* **4:13** Zen 17:4-6, 22:17-18; Qal 3:29 * **4:14** Qal 3:18 * **4:16** Qal 3:7 * **4:17** Zen 17:5
* **4:18** Zen 15:5 * **4:19** Zen 17:17

25 Mate hobei Zisu Karisito sari nada sinea, meke tava turu pule si
Asa pa minate pude tava toṉoto koe Tamasa si gita.*

5

Tava Toṉoto koe Tamasa si Gita

1 Gua ke, sina pa nada rinaṉeraṉe si tava toṉoto si gita, ke koa bule
koe Tamasa si gita, pa korapana Zisu Karisito sa nada Baṉara.
2 Pa korapa nada rinaṉeraṉe koe Karisito si va kamo lani gita Sa
koasa Nana tataru variharupi, sapu koa ia gita kamahire. Ke qetuqetu
tugo si gita sina gilania gita sapu kote somana tagoa gita sa tinoa
marilaena te Tamasa.
3 Lopu asa mo, ba mada qetuqetu tugo koari nada tinasuna. Ura
koari nada tinasuna na tinasigiti tugo si kote va nonoga ia gita pude
ṉoṉo meke soto va nabu pa rinaṉeraṉe.
4 Meke koasa nada tinuru va ṉoṉo meke va nabu si kote vagia gita
sa hahanana sapu qetu nia Tamasa, totoso aqa va ṉoṉo si gita pa Nana
vinatatara.
5 Meke totoso aqa va ṉoṉo si gita koasa Nana vina tatara si lopu kaqu
hite kurekure si gita, sina ta zoropo vura koe Tamasa sa Nana tataru
pa korapa buloda koasa Maqomaqo Hope sapu ele ponini gita Sa.
6 Pa totoso gotona sipu lopu boka harupu puleni gita si gita, si mae
mate paeni gita Karisito, pude harupu gita koari nada kinaleana.
7 Tasuna hola si pude mate hobea keke tie si keke tie toṉoto; ba be
leana sa tie, si hokara kote hiva mate hobea sa si keke tie.
8 Ba sipu korapa koa tie sea si gita si mate paeni gita Karisito, pude
va dogoroni gita Tamasa sa Nana tataru lavata.
9 Gua asa ke gilana valeania gita sapu kaqu harupu puleni gita Zisu
Karisito, koasa tinaṉaziri te Tamasa pa totoso varipitui, sina va toṉoto
gita Tamasa si gita koasa eharana Sa.
10 Ura sipu korapa kana ia gita sa Tamasa si tavetia Sa sa vinariva
bulei koa gita, koasa minate tanisa Tuna pa korosi. Ke koa gua sapu
koa bule si gita koe Tamasa kamahire, ke mada tumae valeana nia
sapu kaqu ta harupu si gita, sina toana se Karisito.
11 Ba lopu asa mo, mada qetu nia gita sa nada binaere leleana koasa
Tamasa, sina ele tavetia Zisu Karisito, sa nada Baṉara, sa vinari bulei.

Adama meke Karisito

12 Gua ke, koa gua koasa tinavete tanisa keke tie si kamo sa sinea
koasa kasia popoa, meke koasa sinea si kamo sa minate tanisa tie asa,
meke sa minate asa si kamo la koari doduru tie, sina sea beto sari
doduru tie.*
13 Ura sipu lopu ele ta poni nia e Mosese koe Tamasa sa Tinarae, si
ele koa nana tu sa sinea koasa kasia popoa, ba vasina sapu loketoṉa
sa tinarae, si lopu kaqu ta zutu nia rini sa sinekena sa tinarae.
14 Gua, ba podalae koasa totoso te Adama[d] meke kamoa sa totoso te
Mosese, sa minate si kamo la koari doduru tie. Sa minate si kamo la
tugo koa rini pu tavete va sea ba lopu sekea rini keke tinarae gugua
tavetia e Adama totoso sekea sa sa tinarae sapu avoso sotia sa koe
Tamasa.
Ba se Adama si na kinehana mo e Zisu sapu luli mudi mae koa sa.

---

* **4:25** Ais 53:4-5 * **5:12** Zen 3:6

15 Ba sa tinon̲oto sapu poni moka nia Tamasa pa korapa Zisu Karisito
si lopu kekeṉoṉo sa sinea te Adama. Hinokara sapu koa gua koasa
sinea te Adama si mate nia ri soku tie; ba sapu arilaena hola si na
tataru variharupi te Tamasa koari soku tie. Arini si vagi va sokua
totoso pozani "Tie ton̲oto" Sa si arini, koa gua koasa tataru variharupi
tanisa keke tie sapu e Zisu Karisito.
16 Meke gua pule he: Sa vinariponi te Tamasa si lopu kekeṉoṉo gua
sa sinea tanisa keke tie. Ura koasa sinea tanisa keke tie, sari doduru si
ta zutu pude tava kilasa koari na dia sinea. Ba sipu tavete va sea sari
soku tie, si poni moka nia Tamasa sa Nana tataru variharupi, meke
pozani tie ton̲oto Sa si arini.
17 Hinokara sapu koasa sinea tana keke tie, si mate nia ri doduru
tie. Ba sapu arilaena hola si gua tu sapu evan̲ia keke tie pule, sapu e
Zisu Karisito! Ke sari doduru pu somana tagoa sa tataru variharupi
te Tamasa, meke sa Nana vinariponi moka tanisa tinon̲oto, si kaqu
somana tagoa sa tinoa hola koe Zisu Karisito.
18 Ura koasa sinea tanisa keke tie sapu e Adama si ta zutu sari doduru
tie, ba koa sa tinavete ton̲oto tanisa keke tie, sapu e Zisu Karisito si
boka ta pozae tie ton̲oto sari doduru tie, meke ponini Sa koarini sa
tinoa.
19 Ke gua sapu koasa sineke tinarae tanisa keke tie si pozani tie sea
Tamasa sari doduru tie, ba koasa vinatabe tanisa keke tie sapu Zisu
Karisito, si boka tava ton̲oto koe Tamasa sari doduru pu va hinokara.
20 Ta vala sa Tinarae te Mosese pude tumae valeana ni rini sari dia
sinea, ba vasina sapu ta tumae valeana sa sinea si soku nono latu sa
tataru variharupi te Tamasa.
21 Gua sapu sa sinea kamo la koari doduru tie meke kamo sa minate
koari doduru, ke sa tataru variharupi si kamo koari pu ta pozae na tie
ton̲oto pa korapana Zisu Karisito sa nada Ban̲ara pude va kamoi pa
tinoa hola.

6

Luaria sa Sinea pude Toa koe Karisito

1 Ego, na sa si kaqu boka zama nia gita? Mada tavete sinea nono latu
pude noma nono latu sa tataru variharupi te Tamasa koa gita?
2 Lokari hokara! Sina ele mate luara pani gita sari na sinea koe
Karisito, ba vegua ke kote tavete nono lai mo sari na sinea?
3 Gilania mia gamu sapu gita doduru pu ta papitaiso nia se Zisu
Karisito si somana ta papitaiso pa korapana sa Nana minate.
4 Pa nada pinapitaiso si ta pomunu turan̲ae koa Sa si gita, meke
somana nia gita sa Nana minate, pude gua sapu ele va toa pulea sa
Tamana pa Nana ṉiniran̲ira se Zisu Karisito pa minate, si toa si gita
pa tinoa vaqurana.*
5 Be guana ele koa keke koa Sa si gita pa Nana minate si kaqu koa
keke tugo koa Sa si gita pa Nana tinuru pule.
6 Gilania gita sapu sa nada tinoa koana si ele tava mate turan̲ae koe
Karisito pa Nana korosi, pude lopu koa hola si gita koasa ṉiniran̲ira
tanisa sinea, ke lopu kaqu nabulu nia gita sa sinea kamahire.

* **6:4** Kol 2:12

7 Ura totoso mate sa tie si ta rupaha si asa koasa ṉiniraṉira tanisa sinea.
8 Be guana ele mate turaṉia gita se Karisito, si va hinokaria gita sapu kaqu toa turaṉia tugo gita si Asa.
9 Gilania gita sapu sina ele toa pule se Karisito pa minate, ke lopu kaqu mate pule hokara si Asa. Na minate si loke nana ṉiniraṉira koa Sa.
10 Sa minate sapu mate nia Karisito kekeke totoso mo, si na minate tanisa sinea. Ba sa tinoa sapu toa nia Sa kamahire, si toa koasa Tamasa.
11 Koasa siraṉa tugo asa, si mi balabala guni pule ni gamu sapu mate si gamu koasa sinea, ba toa si gamu koe Tamasa pa korapana Zisu Karisito.
12 Gua ke mi lopu va malumia sa sinea pude baṉara ni sari tini mia, mi lopu va tabei sari inokoro tanisa sinea.
13 Mi lopu va malumu hokaria keke kukuru tinimia koasa sinea, pude tavetavete ni pa kinaleana. Ba mi poni koe Tamasa sari na mia tinoa, guana tie tava turu mia pa minate. Mi poni lani sari doduru tinimia koe Tamasa, pude tavetavete ni pa tinoṉoto.
14 Ura lopu kaqu va baṉaria gamu pa mia tinoa sa sinea, ura lopu sa Tinarae si toa nia gamu kamahire ba sa tataru variharupi tu te Tamasa.

Pinausu Tana Tinoṉoto

15 Ke vegua si gita? Mada tavete va sea, sina lopu na Tinarae si lalae nia sa nada tinoa, ba sa tataru variharupi tu te Tamasa? Lokari hokara!
16 Gilania mia sapu be vala puleni gamu koa keke tie si gamu pude na pinausu, si na pinausu tugo si gamu koa sa pu va tabe ia gamu; be na pinausu si gamu koasa sinea si kote kamo pa minate, ba be na pinausu si gamu koasa vina tabe si kote kamo pa tinoṉoto koe Tamasa.
17 Koari na totoso ele hola, si na nabulu si gamu koasa sinea. Ba kamahire mada zama leana koasa Tamasa sapu va tabea gamu pa doduru bulomia sa vina tumatumae sapu ta poni nia gamu.
18 Kamahire si ta rupaha koasa sinea si gamu, meke ta evaṉae na pinausu tanisa tinoṉoto si gamu.
19 Va padapadae nia rau sa tinoa pinausu pude va bakalia sapu gua korapa va tumatumaeni gamu rau, sina malohoro sari mia binalabala. Gua sapu va pinausu puleni gamu koasa kinaleana, na hahanana bonidi pa doduru kukuru tinimia, pude tava soku sari na mia tinavete kaleadi, si mi va pinausu puleni gamu pude nabulu nia sa tinoṉoto pa doduru kukuru tinimia, pude tava soku sari na mia tinavete toṉotodi.
20 Totoso na pinausu si gamu koasa sinea, si lopu lulia gamu sa tinoṉoto.
21 Na sa sa lineana sapu vagia gamu koari na hahanana variva kurekuredi saripu taveti gamu? Sa vina betodi rina tinavete gugua arini sina minate mo.
22 Ba kamahire si ta rupaha si gamu koasa ṉiniraṉira tanisa sinea, meke ta evaṉae na pinausu te Tamasa si gamu. Ke sa laena sapu vagia gamu si na tinoa tava madina, meke sa vina betona sina tinoa hola.
23 Ura sa tinabara tanisa sinea si na minate tugo, ba sa vinariponi moka te Tamasa si na tinoa hola pa korapa Zisu Karisito sa nada Baṉara.

7

Vina Padapadae pa Vinarihaba

1 Kasa tasiqu koe Karisito, ele gilania mia mo gamu kasa sapu gua
hiva zama nia rau kamahire, sina ele tumae nia gamu sa tinarae. Sa
tinarae si ari nana n̲iniran̲ira koari na tie, totoso toa mo si arini.
2 Gua sapu zama nia sa tinarae koasa barikaleqe varihabana, sapu ta
pusi si asa koasa nana palabatu totoso toa nana si asa, ba pana mate sa
nana palabatu, si ta rupaha si asa koasa tinarae pa nana vinarihaba.
3 Gua asa, ke be koa turan̲ia sa si keke votiki tie, totosona sapu korapa
toa sa nana palabatu, si barabarata tugo si asa, ba pana mate sa nana
palabatu, si ta rupahana si asa koasa tinaraena sa vinarihaba, meke
be varihaba pule sa barikaleqe ba lopu barabarata si asa.
4 Gua asa ke ta rupaha si gamu koasa Tinarae te Mosese koasa minate
te Karisito. Ke kamahire si soto koe Karisito meke tanisa tugo si gita,
Asa sapu ele mate meke toa pule, pude boka vua va sokusoku si gita
koe Tamasa.
5 Ura pa totoso sapu luli gita sari na hiniva kaleadi tanisa tini, si
va n̲in̲ira ia sa Tinarae te Mosese sa hiniva tanisa sinea pude vua sa
kinaleana, meke kamo pa minate.
6 Ba kamahire si ele ta rupaha si gita koasa Tinarae te Mosese sapu
vata pusi gita visoroihe. Ura ele mate luaria gita si asa. Ke kamahire
si lopu nabulu nia gita sa Tinarae sapu ta kuberena koe Mosese, ba
nabulu nia tu gita sa Tamasa pa tinoa vaqura koasa Maqomaqo Hope.

Sa Tinarae te Mosese meke sa Sinea

7 Na sa si kaqu zama nia gita? Koa ia sinea sa Tinarae te Mosese?
Lokari hokara! Be lopu koa sa Tinarae si lopu kote tumae nia rau
sa sinea. Be lopu zama sa Tinarae te Mosese: “Mu lopu okoro nia si
keketon̲a tadi na tie,” gua, si lopu kote tumae nia rau sa inoko'okoro
sea.*
8 Ba sipu avosia rau sa tinarae hie, si la sa sinea va gevuria sa
inoko'okorodi rina tin̲iton̲a tadi na votiki tie. Ba sipu lopu ele gilania
rau sa Tinarae te Mosese, si lopu gilania rau sa sinea.
9 Totoso lopu ele gilania rau sa Tinarae si toaqu, gua si rau, ba sipu
avosia rau sa Tinarae, si toa vura mae koa rau sa sinea,
10 ke mate si rau. Ke sa Tinarae sapu tava mae pude va toa tie gua,
si va mate au tu sa.
11 Meke sa sinea si vagi lolomo koasa Tinarae meke sekesekei nau
sa, meke va mate au.*
12 Gua asa ke sa Tinarae te Mosese telena si hopena, meke sa tinarae
pude lopu okokoro si hopena tugo, meke ton̲oto na leana si asa.
13 Ke vegua, sa Tinarae sapu leana si va mate au si arau? Lokari
hokara! Sa sinea tu si tavetavete nia sa Tinarae sapu leanana meke va
mate au si rau, pude mani ta dogoro sapu kaleana hola la tu sa sinea.
Ke koasa Tinarae si ta dogoro sapu kaleana hola sa sinea.

Vinaripera pa Korapa Tinoa Tie

14 Ura gilania nada gita sapu sa Tinarae te Mosese si mae guana koe
Tamasa, ba arau sina tie tana tini mo, meke na pinausu tanisa sinea.

---

* **7:7** Ekd 20:17; Diut 5:21 * **7:11** Zen 3:13

15 Lopu tumae valeana nia rau sapu gua tavetia rau. Ura lopu tavetia
rau gua sapu hiva nia rau, ba sa kinaleana tu sapu kukiti nia rau, si
asa tu si tavetia rau.
16 Ego, be tavetia rau sapu gua lopu hiva tavetia rau, si ta dogoro mo
sapu va egoa rau sapu leana sa Tinarae.
17 Ke lopu arau soti tavetia sa kinaleana hie, ba sa sinea tu sapu koa
koa rau; asa tu tavetia si asa.*
18 Gilania rau sapu loke lineana si koa koa rau pa qua hiniva kaleadi
pa tini. Ura koa nana sa qua hiniva pude tavete va leana, ba lopu boka
tavete vura nia rau.
19 Lopu tavetia rau sa lineana sapu hiva tavetia rau, ba gua tu sapu
lopu hiva tavetia rau si tavete nono laia rau.
20 Ego, be tavetia rau sapu gua lopu hiva tavetia rau, si lopu arau tu
tavetia si asa, ba sa sinea tu sapu koa koa rau; asa tu tavetia.
21 Ke asa mo sapu dogoria rau korapa ta evaṉa koa rau kamahire
sapu guahe: pana hiva tavete valeana si rau, si na hiniva pude tavetia
sa sinea tu si koa tugo koa rau.
22 Ba pa korapa buloqu si qetuqetu nia rau sa Tinarae sapu mae
guana koe Tamasa.
23 Ba dogoria rau si keke hiniva kaleana sapu tavetavete pa tiniqu,
sapu varipera la koasa hiniva leana pa qua binalabala meke vata pusi
au koasa hiniva tana sinea sapu tavetavete pa korapa tiniqu.
24 Kei! Namuna tie talotaṉaqu mo si rau. Esei si kote harupau koasa
hiniva tana sinea pa tiniqu sapu korapa turaṉa lani au pa minate?
25 Ba vahesia rau sa Tamasa sapu harupau koe Zisu Karisito sa nada
Baṉara! Sa inolaṉa si guahe: Pa qua binalabala si nabulu nia rau sa
Tinarae te Tamasa, ba sa hiniva tana kinaleana pa tiniqu si nabulu nia
sa sinea.

8

Tinoa pa Korapa Maqomaqo

1 Gua ke loke tie si boka zutu gita pu koa koe Karisito kamahire sapu
garo si gita pude tava kilasa pa Heli.
2 Ura sa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, sapu va toa gita si gita
koe Zisu Karisito, si vata rupaha gita koasa ṉiniraṉira tanisa sinea
meke sa minate.
3 Evaṉia Tamasa, gua sapu lopu boka evaṉia sa Tinarae te Mosese,
sina tava malohoro si asa koasa hiniva tana kinaleana pa tini. Gua asa
ke garunia Sa sa Tuna soti, pude mae podo kekeṉoṉo gua ri doduru
tie pa tinoa tini, pude na vinulasana sa sinea, meke pude zutua meke
va kilasia Sa sa sinea tana hiniva kaleana pa tinida.
4 Evaṉia Tamasa si hie, pude sa tinoṉoto sapu ta hivae koasa Tinarae
te Mosese, si kaqu tava gorevura koa gita pu ene pa korapa Maqomaqo
Hope, ba lopu koasa hiniva kaleana tanisa sinea pa tinida.
5 Ura arini pu lulia sa hiniva kaleadi tana sinea pa tinidia si ta
pusi koasa hiniva tanisa sinea. Ba arini pu lulia sapu gua tozi ni
sa Maqomaqo Hope, si soto sari dia binalabala koasa hiniva tanisa
Maqomaqo Hope.

---

* **7:17** Qal 5:17

6 Ba be ta pusi si gita koasa hiniva tanisa sinea, si kote kamo pa
minate si gita. Ba be ta totolie si gita koasa hiniva tanisa Maqomaqo
Hope, si kote kamo si gita pa tinoa meke pa binule.
7 Totoso ta pusi sa tie koasa sinea pa tinina, si ta evaṉae na kana koe
Tamasa si asa; ura lopu lulia sa sa Tinarae Tanisa, meke lopu boka va
tabea sa si Asa.
8 Ke sari na tie pu va tabea sa hiniva tanisa kinaleana pa tinidia, si
lopu boka va qetua rini sa Tamasa.
9 Ba gamu si lopu ta pusi koasa hiniva tanisa sinea pa tinimia, ba
ta totolie si gamu koasa hiniva tanisa Maqomaqo Hope, be guana koa
koa gamu sa Maqomaqona sa Tamasa. Meke be keke koa gamu si lopu
tagoa sa Maqomaqona e Karisito, si lopu te Karisito tugo si asa.
10 Ba be toa pa korapa bulomia se Karisito, si toa tugo sari na
maqomaqo mia, sina ele tava toṉoto koe Tamasa si gamu, ba mate
sari na tinimia koa gua koasa sinea.
11 Meke be toa koa gamu sa Maqomaqona Tamasa sapu va toa pulea
se Zisu pa minate, si Asa tugo sapu va toa pulea se Karisito pa minate,
si kote va toa pulei tugo Sa sari na tinimia pu kaqu mate. Kaqu evaṉia
Sa sapu gua asa koasa Maqomaqona Sa sapu koa koa gamu.*
12 Ego, kasa tasiqu, mada lopu luli sari hiniva kaleadi pa tinida pude
taveti.
13 Ura be luli gamu sari na hiniva kaleadi pa tinimia, si kote mate si
gamu, ba be va matei gamu sari na tinavete kaleadi koasa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope, si kote toa si gamu.
14 Ura arini mo pu ta turaṉa koasa Maqomaqona Tamasa, si arini
tugo sari na tuna Tamasa.
15 Ura sa Maqomaqo Hope sapu ele poni nia Tamasa koa gamu, si
lopu va pinausu gamu ke lopu matagutu si gamu. Asa tu vata evaṉaeni
gita tuna Tamasa, meke va boka gita si gita pude zama la koe Tamasa,
“Tamaqu, Tamaqu!” gua.**
16 Sa Maqomaqona Tamasa si somana koa koari na maqomaqoda,
pude va sosodea sapu na tuna Tamasa si gita.
17 Ke koa gua sapu na tuna Tamasa si gita, si kaqu somana tagoi tugo
gita sari na tinamanae sapu va nago veko ni Sa pude tadi Nana tie soti,
meke kaqu somana tagoi tugo gita koe Karisito saripu ele va nago veko
ni Tamasa pude Tanisa. Ura be somana nia gita sa tinasigiti te Karisito,
si kaqu somana tagoa tugo gita sa Nana vina lavata.

Sa Vinalavata Vugo Repere

18 Gilana valeania rau sapu sa tinasigiti tadi gita pa rane ṉinoroi si
lopu garo pude vari padapada la nia koasa vina lavata sapu kote ta
poni nia gita.
19 Doduruna sa vina podaka pu tavetia Tamasa si korapa okoro hola
nia meke aqania sa sa totoso pana kaqu vata dogoro ni Sa koasa sari
na tuna soti.
20 Ura sa vina podaka si lopu boka va gorevura ia sa nana tinavete,
ba lopu pa nana hiniva soti pude gua asa, ba pa hiniva tu te Tamasa.
Ba ele koa nana tu sa rinoverove,*

* **8:11** 1 Kor 3:16 * **8:15** Mk 14:36; Qal 4:6 * **8:15** Qal 4:5-7 * **8:20** Zen 3:17-19

21 sapu sari doduru vina podaka pu taveti Tamasa si kote ta rupaha
keke rane koasa tinapusi pude muzi si arini, ba kaqu somana koasa
tinarupaha tolavaena tadi na tuna Tamasa.
22 Ele gilania gita sapu podalae pukerane meke kamo kamahire sari
doduru vina podaka pu taveti Tamasa si va gilagila ia sa tinasigiti,
kekeṉoṉo gua sa tinasigiti tanisa barikaleqe pu tata sa nana totoso
podopodo.
23 Ba lopu sari na vina podaka eke mo pu taveti Tamasa si silava
nia sa tinasigiti, ba gita tugo pu ele vagia sa vua kenuna sapu sa
Maqomaqo Hope, si somana silava tugo pa korapa buloda, sipu aqa
nia gita sa totoso sapu kaqu tava hokoto valeana sa tinapausuda koe
Tamasa, meke vagi gita sari tini vaquradi.*
24 Koasa nada rinoverove asa si ele ta harupu si gita, ba be guana ta
dogoro sapu gua rovea gita, si lopu na rinoverove si asa. Ura esei si
boka rovea sa tiṉitoṉa sapu ta dogorona?
25 Ba pana rovea gita sa tiṉitoṉa sapu lopu ta dogorona si kote aqa
va ṉoṉo nia gita si asa.
26 Meke gua tugo sapu sa Maqomaqo Hope si tokani gita pa nada
minalohoro, ura lopu gilana valeania gita sapu na sa si garo pude
varavara nia gita. Ba sipu varavara gita si sa Maqomaqo Hope tu si
varavara tokani gita koari Nana siniṉo maṉini saripu lopu boka ta tozi
vura pa zinama.
27 Meke sa Tamasa sapu dogorodi saripu koa pa korapa buloda, si
gilania sa binalabala tanisa Maqomaqo Hope, ura varavara toka ni sa
Maqomaqo Hope sari tie te Karisito, koari na hiniva te Tamasa.
28 Gilania gita sapu sari doduru tiṉitoṉa pu ta evaṉa koa gita si
tavetavete ni Tamasa pude valeani saripu tataru nia si Asa, sarini pu
tioki Sa pude taveti sari Nana hiniva.
29 Arini pu ele gilana vata kenue i sa Tamasa, si ele vizata vekoi Sa,
pude vata evaṉae guni Sa pa kinehana sa Tuna soti sapu e Zisu, pude
na Tuna kenuna koari soku tamatasi.
30 Gua asa ke sarini pu ele vizata vekoi Tamasa tatasana hokara
si tioki Sa. Meke arini pu ele tioki Sa si pozani na tie toṉoto Sa,
meke sarini pu pozani na tie toṉoto Sa si va somana ni Sa pa Nana
vinalavata.

Sa Tataru te Tamasa pu Mae Gua koe Zisu Karisito

31 Ke na sa si boka zama nia gita? Be Tamasa sa nada tinokae, si esei
si kaqu boka va kilasa gita?
32 Loke tie! Sina Tamasa tugo si lopu hite ruritia sa Tuna soti, ba
va vukivukihi nia Sa pa laeda gita doduru tie. Gua asa ke kaqu poni
mokani gita tugo Sa sari doduru likakalae.
33 Esei kote boka zutui sari na tie ta vizatadi te Tamasa? Ura sa
Tamasa tu telena si pozani na tie toṉoto si arini.
34 Esei si boka zutu gita? Zisu Karisito sapu ele mate, meke ele turu
pule si korapa habotu Nana pa kali mataona sa Tamasa pude varavara
tokani gita.
35 Na sa si kote boka vari paqahani gita koasa tataru te Zisu Karisito?
Na tinasuna, na minalaṉa, na ninaqunaqu, na inovia, na hinabahuala,
na vinaripera, na minate?

* **8:23** 2 Kor 5:2-4

36 Lokari hokara, ura guahe sapu ta kubere koasa Kinubekubere
Hope:
“Koasa laemu Goi, si tata tava mate nia gami doduru totoso,
gua tugo rina sipi si gami
pu ta turaṉa va namanama pude tava mate.”*
37 Ba koari doduru tinasuna gugua hire, si tava mataqara si gita koe
Zisu Karisito pu tataruni gita!
38 Ura gilana valeania rau sapu loketoṉa hokara si boka varipaqahani
gita koasa Nana tataru: lopu na tinoa babe na minate, lopu sari na
mateana babe sari na tomate kaleadi, meke sari na dia ṉiniraṉira,
meke lopu sapu gua ta evaṉa pa rane ṉinoroi, babe vugo repere,
39 meke lopu saripu koa panaulu pa maṉauru, babe panapeka pa
pepeso. Namu loketoṉa hokara koari doduru vina podaka pu ta
tavetedi hire, si kaqu boka varipaqahani gita koasa tataru te Tamasa,
sapu ele ponini gita Sa koe Zisu Karisito sa nada Baṉara.

9

Tamasa meke sari Nana Tie Ta Vizatadi

1 Pa qua kineke koe Karisito si zama va hinokara atu si rau. Sa
Maqomaqo Hope meke sari na qua binalabala, si va sosodea sapu lopu
kokoha si rau.
2-3 Sipu balabala i rau sari na turaṉaqu, na qua butubutu soti, si
nomana hola sa qua tinalotaṉa, meke lopu boka beto ta sigiti ni rau
sarini pa korapa buloqu. Leana hola be ta levei mo si rau koe Tamasa,
pude ta paqaha taloa koe Karisito, pude qu hobei sari na turaṉaqu
soti.
4 Na tie ta vizatadi koe Tamasa si arini, meke ta pozae na tuna soti. Va
dogoroni Sa koa rini sa Nana tinolava ṉedalana. Taveti Sa sari Nana
vinariva egoi koa rini, meke ponini Sa koa rini sa Tinarae te Mosese,
sa vinahesi pa Zelepade, meke sari na vina tatara.*
5 Arini tugo si podo gore mae gua koe Ebarahami, Aisake, meke
Zekopi, meke e Karisito si na tutidia tugo rini, sapu podo guana tie
pa pepeso. Mani tavahesi sa Tamasa, na Baṉara tadi doduru tinoni
ninae rane ka rane! Emeni.
6 Lopu zama si rau, sapu sekea Tamasa sa Nana vina tatara, sina na
lopu ari doduru tie Izireli si na tie hinokara te Tamasa.
7 Meke lopu ari doduru pu tuti gore mae koe Ebarahami si na tuna
Tamasa. Ura zama sa Tamasa koe Ebarahami, “Arini mo pu podo gore
mae koe Aisake si ta pozae tutimu hinokara goi,” gua.*
8 Gua asa ke saripu pododi pa hiniva tana tie, si lopu poza ni tuna sa
Tamasa si arini, ba sari na koburu tu pu pododi pa Nana vina tatara,
si ta pozae na tuna hinokara Ebarahami.
9 Sina guahe sa vina tatara te Tamasa koe Ebarahami, “Pa totoso
guahe pa vuaheni maehe si kote pule mae si Rau, meke kote podoa
Sera si keke tuna koreo,” gua.*
10 Meke lopu asa mo, ba sari karua tuna koreo e Ribeka, si keke mo
sa tamadia sapu e Aisake sa tamada.
11-12 Ba sipu lopu ele vizatia tu ri karua sapu gua leana babe kaleana,
si ele zama la tu koe Ribeka sa Tamasa, “Kaqu nabulu nia sa koburu

* **8:36** Sam 44:22 * **9:4** Ekd 9:4 * **9:7** Zen 21:12 * **9:9** Zen 18:10

kenuna sapu mudina,” gua. Zama nia Sa sapu gua asa sipu lopu ele
podo tu sari karua tamatasi. Vata evaṉia Tamasa sapu gua asa, pude
vizatia si keke ri karua tamatasi, pude boka va gorevura ia Sa sa Nana
hiniva. Gua asa ke sa ṉatina sa vinizata te Tamasa si koa gua tu pa
Nana tinioko, ba lopu koa ke toṉa sapu ele tavetia rini.*
13 Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Tataru nia Rau
se Zekopi ba etulia Rau se Isoa,” gua sa Tamasa.*
14 Na sa si kaqu zama nia gita? Lopu toṉoto sa Tamasa, gua? Lokari
hokara!
15 Ura zama sa Tamasa koe Mosese, “Arini pu hiva ni Rau si kaqu
tataru ni, meke toka ni Rau,” gua.*
16 Gua asa ke lalae Tamasa mo sapu ari sei si hiva tataru ni na toka
ni Sa, ba lopu pa hiniva na tinavete tana tie.
17 Ura zama gua pule he sa Kinubekubere Hope koe Pero, sa baṉara
pa Izipi: “Va baṉarigo Rau si goi, pude tavetavete nigo na vata dogoro
nia sa Qua ṉiniraṉira, meke vata gilana nia sa Pozaqu koasa doduruna
sa kasia popoa,” gua sa Tamasa.*
18 Gua asa ke tataru ni meke toka ni Tamasa si arini pu hiva ni Sa,
meke va luli ni dia hiniva Sa si arini pu hiva ni Sa pude koa hola pa
vina karikari.

Sa Binugoro meke sa Tataru Variva Taleosae te Tamasa

19 Keke koa gamu si gina kote zama guahe: “Na vegua ke zutui tu
Tamasa sari na tie koari na dia sinea? Ura esei kote boka korona nia
sa hiniva te Tamasa?” gua.
20 Esei si agoi ke boka zama hemohemoa sa Tamasa? “Na sa si tavetia
Goi?” gua. Agoi si kekeṉoṉo mo na raro patu ta tavetena pa lima tie,
ke lopu leana pude zama la guahe si goi koe Tamasa pu tavetigo, “Na
vegua ke tavete guni nau tu Goi sana si rau?” gua.*
21 Sa tie mo pu tavetena sa raro patu, si kaqu tavetia sapu gua hiva
nia sa koasa pepeso asa. Boka taveti sa si karua raro; keke si pude
tavetavete nia pa totoso arilaena, meke keke pule si pude tavetavete
nia koari na totoso hoborodi.
22 Kekeṉoṉo gua puta tugo asa si tavetia sa Tamasa. Hiva va dogoro
nia Sa sa Nana binugoro meke sa Nana ṉiniraṉira, ba aqa va ṉoṉo ni
Sa si arini pu bugoro ni Sa, saripu kote tava kilasa pa tina huara.
23 Meke hiva vata gilana nia tugo Sa sa Nana vina lavata nomana,
sapu ele vata gilana valeana nia Sa koa gita, pu tataru ni, meke toka
ni Sa; gita pu va namanama gita Sa pude somana pa Nana vina lavata.
24 Ura gita tugo sari na tie pu ele tioko gita sa Tamasa, lopu tale koari
na tie Ziu mo, ba koari na tie Zenitailo tugo.
25 Guahe sapu zama nia Tamasa koasa buka Hozea:
“Kote poza ni ‘Qua tinoni’ Rau si arini
pu pozani lopu na Qua tinoni Rau.
Meke kote poza ni ‘Na butubutu ta tataruedi’ Rau si arini
pu lopu tataruni Rau.*
26 Meke koasa vasina tugo pu ta tozi nia rini sapu,
‘Gamu si lopu na Qua tinoni,’ gua,

* **9:11-12** Zen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3 * **9:15** Ekd 33:19 * **9:17** Ekd 9:16 * **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:25** Hoz 2:23

si vasina tugo si kaqu ta pozae ‘Na tuna sa Tamasa toana’ si arini,”
gua.*
27 Meke velavela vura nia Aisea sa guguadi rina tie Izireli sapu guahe:
“Be vea lopu boka ta nae, guana onone pa masa si arini, ba ari ka
visavisa mo si kote ta harupu,*
28 ura kote lopu sana va kilasa hokari sa Baṉara sari na tie pa popoa
pepeso,” gua si asa.
29 Asa sapu zama nia Aisea pukerane, “Be lopu veko hola i sa Baṉara
Tadi na Qeto Minate si ka visavisa tie pa butubutu Izireli, si kote ele ta
huara va inete gua tugo pa Sodomu meke pa Qomora si gita,” gua.*

Izireli meke sa Inavoso Leana

30 Na sa si kaqu zama nia gita kamahire? Ari na tie Zenitailo saripu
lopu hite hata ia sa tinoṉoto, si ele vagia rini sa tinoṉoto koe Tamasa
pa dia rinaṉeraṉe.
31 Ba sari na tie Izireli pu podekia pude vagia sa tinoṉoto koasa
linulina sa Tinarae te Mosese, si lopu boka tu.
32 Na vegua? Ura lopu hata ia rini pa dia rinaṉeraṉe, ba pa korapa
dia tinavete leadi, saripu taveti rini pa kinopuna sa Tinarae te Mosese.
Gua asa ke ta tubarae koasa “Patu” meke hoqa si arini.
33 Asa sapu zama nia sa Kinubekubere Hope, sapu guahe:

“Dotu, vekoa Rau pa Zaione si keke patu*,
sapu kote va tubarae i sari na tie,
na patu sapu kote va hoqai si arini.
Ba arini pu raṉea si Asa
si lopu kote tava kurekure,” gua.*

10

1 Kasa tasiqu, hiva sisigiti nia rau si pude ta harupu sari tie Izireli.
Asa sa qua vinaravara koe Tamasa.
2 Arau boka va sosodea sapu podeke sisigitia rini pude lulia sa
Tamasa, ba sa dia pinodepodekae si lopu turu koasa ginilagilana
hinokaraṉa.
3 Lopu gilania rini sa siraṉa, gua meke va toṉoti Tamasa sari na tie.
Podekia rini pude va toṉoto puleni teledia koari na dia tinavete soti.
Gua asa ke va tabea rini sa siraṉana gua meke va toṉoti Tamasa sari
na tie.
4 Ura e Karisito sina vina hokotona meke na vina gorevurana sa
Tinarae te Mosese, pude sari doduru tie pu va hinokaria si Asa si kote
tava toṉoto koe Tamasa.

Tadi Doduru Tie mo sa Tinaharupu

5 Kuberia Mosese sa guguana sa tinoṉoto sapu podekia rina tie pude
vagia koasa vina tabena sa Tinarae sapu guahe: “Asa sapu va tabei
sari na zinama tanisa Tinarae te Tamasa si kote toani tugo sa,” gua.*
6 Ba sa Kinubekubere Hope si tozia sa tinoṉoto sapu mae guana
koasa rinaṉeraṉe sapu gua tu he: “Mu lopu zama guahe pa bulomu,

* **9:26** Hoz 1:10 * **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9 * **9:33** E Zisu si na patu pa Zaione.
* **9:33** Ais 28:16 * **10:5** Liv 18:5

esei si kote sage la pa Maṉauru?” (pude turaṉa gore mae nia se
Karisito*, si gunia sa.)*
7 Meke lopu kaqu nanasa guni pule nigo he telemu si goi: “Esei si kote
gore la pa Hedisi, sa vasina koa sari na maqomaqodi rina tie matedi?”
(pude la turaṉa sage pule mae nia se Karisito, si gunia sa.)
8 Gua mo he sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Sa zinama te
Tamasa si koa nana mo koa goi. Koa nana mo pa korapa ṉuzumu meke
pa bulomu.” Asa tu sa inavoso tanisa rinaṉeraṉe sapu tarae nia gami.
9 Be helahelae vura nia goi pa ṉuzumu sapu e Zisu sina Baṉara,
meke va hinokaria goi pa bulomu, sapu va toa pulea Tamasa se Zisu
pa minate, gua, si kaqu ta harupu si agoi.
10 Ura totoso va hinokara ia gita se Zisu pa korapa buloda, si ta pozae
na tie toṉoto si gita koe Tamasa. Meke sipu helahelae vura nia gita sa
nada vina hinokara, si ta harupu si gita.
11 Gua mo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: “Asa sapu raṉea
si Asa, si lopu kaqu tava kurekure,” gua.*
12 Ura kekeṉoṉo mo sari doduru tie koasa tinaharupu te Tamasa, be
na tie Ziu babe na tie Zenitailo, sina kekeke mo sa Tamasa, na Baṉara
tadi doduru tie, meke poni beto ni minana lavata mo Sa sari doduru
pu raṉea si Asa.
13 Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
“Sari doduru pu tepa ia sa tinokae koasa pozana sa Baṉara, si kaqu ta
harupu,” gua.*
14 Ba vegua meke boka tepa tinokae si arini, be lopu ele va hinokaria
rini si Asa? Vegua meke kote boka va hinokaria rini be lopu avoso nia
rini si Asa? Vegua meke boka avoso nia rini, be loke tie si tarae nia
koa rini?
15 Ba vegua meke boka ta tarae vura sa inavosona Sa, be lopu ta
garunu vura sari tie pude tozia sa Inavosona Sa? Ura zama guahe sa
Kinubekubere Hope: “Nake tolavaedi sari nenedi ri na tie pu paleke
mae nia sa Inavoso Leana!” gua.*
16 Ba lopu doduru tie si va hinokaria sa Inavoso Leana. Zama se
Aisea: “Baṉara, esei ele va hinokaria sa nada inavoso?” gua.*
17 Ke sa rinaṉeraṉe si kamo mae pana avosia gita sa Inavoso Leana,
meke sa Inavoso Leana si mae gua pa korapa tinozi vurana e Karisito.
18 Ba nanasa si rau, hinokara sapu lopu ele avosia rina tie Ziu sa
Inavoso Leana?
Lokari, ele avosia dia mo,
sina zama guahe sa Kinubekubere Hope:
“Sa dia tinarae si ene vari likohae nia sa kasia popoa,
meke sari na dia zinama si kamoa sa hukihukirina sa popoa pepeso,”
gua.*
19 Ego, maqu nanasa pule guahe: Vegua, lopu gilania tu rina tie Izireli
sia? Lokari, ele avosia dia mo ba lopu va hinokaria rini. Ura e Mosese

---

* **10:6** Sa tinaharupu te Karisito si boka vagia gita kamahire koasa rinaṉeraṉe. Lopu ta hivae pude sage la pa Maṉauru pude turaṉa vagia, si Asa sina balabala ia gita sapu lopu ele mae si Asa. Meke lopu ta hivae tugo pude gore la pa Hedisi[d] si gita sa vasina pu koa sari na maqomaqodi rina tie matedi pa kasia popoa, pude hata ia sina balabala ia gita sapu lopu hite turu pule pa minate si Asa. * **10:6** Diut 30:12-14 * **10:11** Ais 28:16 * **10:13** Zol 2:32 * **10:15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1 * **10:18** Sam 19:4

tu sa tie kekenu sapu tozia, gua sapu zama nia Tamasa koarini sapu guahe:
“Kote va kono gamu Rau koari na butubutu
pu lopu vizati Rau,
meke kote va bugoro gamu Rau si gamu na Qua tie soti
koari na butubutu* duviduvilidi pu ranẽe Au si Rau,” gua si Asa.*
20 Meke zama va mataqara nia Aisea sapu guahe:
“Ta dogoro si Rau koa rini pu lopu hata Au,
meke vata dogoro pule nau si Rau
koa rini pu lopu nanasa Nau,” gua.*
21 Ba zama guahe sa Tamasa koasa guguadi rina tie Izireli:
“Doduru rane mo si hiva repaha lani Rau sari limaqu pude va kekere
pulei Rau sari na tie va guguedi, na va karikaridi,” gua.*

11

Sa Tataru te Tamasa koari na Tie Izireli

1 Nanasa guahe si rau: Vegua, kilu pani Tamasa sari Nana tie soti? Lokari hokara! Arau ba na tie Izireli mo, sapu tuti gore mae guaqu koe Ebarahami, koasa butubutu te Benisimane.*
2 Ele vizati tu Tamasa sari na tie Izireli, pude Nana tie soti pa pinodalaena hokara. Meke lopu etulu pani Sa sarini. Gilania mia mo gamu sapu gua zama nia sa Kinubekubere Hope, totoso varavara lani Ilaiza sari na tie Izireli koe Tamasa:
3 “Baṇara! Ele va matei rini sari Mua poropita, meke huari rini sari Mua hope, meke arau mo si koa hola. Meke kamahire si hiva va mate au tugo rini,” gua si asa.*
4 Ba sa gua sa inolaṇa te Tamasa koa sa? “Ari ka zuapa tina tie si korapa koadia pa Qua kinopu, saripu lopu vahesia se Beolo, sa beku,” gua sa Tamasa.*
5 Meke kekeṇoṇo gua tugo pa rane ṇinoroi; sapu ari ka visavisa mo sapu ta vizatadi koasa tataru variharupi te Tamasa si koa hola.
6 Ke be guana sa vinizavizata te Tamasa si koa gua koasa Nana tataru variharupi, si lopu pa tinavete tadi tie sia. Ura be koari na tinavete saripu taveti rina tie si ta vizata nia rini koe Tamasa, si lopu ta vizata koa gua koasa Nana tataru variharupi si arini.
7 Ke vea mo? Gua sapu hata sisigitia ri na tie Izireli si lopu vagia rini, ba ari ka visavisa mo ta vizatadi mo si vagia sa tinaharupu. Sari kasa doduru pule si tava nuli pude di lopu avosia sa tinioko te Tamasa.
8 Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope sapu guahe:
“Ele poni Tamasa si keke maqomaqo pupuhu,
ke sari mata dia si lopu boka dodogorae
meke sari taliṇa dia si lopu boka avavosae,
kamo pa rane ṇinoroi.”*
9 Zama se Devita:*
“Madi ta evaṇae guana sipata sari na dia inevaṇa,
madi hoqa na tava kilasa gedi si arini!

* **10:19** Sari na tie Zenitailo. * **10:19** Diut 32:21 * **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2 * **11:1** Pil 3:5 * **11:3** 1 Baṇ 19:10,14 * **11:4** 1 Baṇ 19:18 * **11:8** Diut 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23

10 Madi tava tutaka sari na matadi,
pude di lopu dodogorae,
madi ene kokokopo mo ninae rane
guana tie pu mamati pa dia tinasuna,” gua.
11 Ke nanasa guahe si rau: Totoso hoqa sari na tie Ziu si hoqa ta inete
ni sarini? Lokari hokara! Sipu hoqa pa sinea sarini, si mae koari na
tie Zenitailo sa tinaharupu, pude va konoi sari na tie Ziu, gua.
12 Sa sinea tadi na tie Ziu si vata evaṉia sa minana lavata pa kasia
popoa. Sa minana hie si vagia rina tie Zenitailo, sina lopu va hinokaria
rina tie Ziu se Zisu, ke kote nomana hola tu sa minana, pana tava
somana beto sari na tie Ziu pu ta vizatadi.

Sa Tinaharupu Tadi na Tie Zenitailo

13 Kamahire si zama atu si rau koa gamu kasa na tie Zenitailo: Koa
gua sapu na apositolo si rau koa gamu na tie Zenitailo, si va arilaena
hola ia rau sa qua tinavete,
14 pude va konoi gedi sari na turaṉaqu soti, pude boka ta harupu
sari kaiqa arini.
15 Ura sipu kilui Tamasa sari na tie Ziu, si va evaṉae ni Nana baere
Sa sari na tinoni pa kasia popoa. Ba pana tava kekere pule mae koe
Tamasa sari na tie Ziu, si hokara kote guana tiqe toa puledi pa minate
si arini.
16 Be sa sinika bereti kekenu si ta vala koe Tamasa, si te Tamasa beto
mo sa doduruna, meke be sari na dadagana sa huda si ta vala koe
Tamasa si tanisa tugo sari na lelaṉa.*
17 Ba kaiqa lelaṉana sa huda olive si ta moku palae, meke ta soto
hobe vala si gamu na tie Zenitailo, na guana lelaṉa olive pinomodi si
gamu. Kamahire si tava ṉiṉira si gamu koari na tinoa maqomaqo tadi
na tie Ziu.
18 Gua asa, ke mi lopu doṉo va gorei gamu saripu guana lelaṉa huda
ta moku palaedi. Ura mi tumae nia si hie: Loke mia vinaritokae koari
na dadaga, ba ari na dadaga mo si tokani gamu.
19 Ba kote zama si gamu, “Uve, ba sari na lelaṉa si ta moku palae
pude veko poni gami lolomo si gami,” gua.
20 Hinokara sapu ta moku palae si arini sina loke dia vina hinokara,
ba gamu si soto vasina, sina va hinokara. Ba mi lopu vahesi puleni
gamu, ba mi koa va balau.
21 Be lopu ruriti Tamasa sari na tie Ziu, sari na lelaṉa hinokaradi sa
huda olive, si vegua, kote ruriti gamu Tamasa be lopu va hinokara si
gamu?
22 Mi balabala ia sa tataru meke sa vina kilasa te Tamasa: Va kilasi
Sa si arini pu hoqa meke lopu va hinokara, ba tataru ni gamu Sa, be
koa nono la si gamu koasa Nana tataru. Ba be lopu gua, si kote ta koku
palae tugo koe Tamasa si gamu.
23 Meke be kekere meke va hinokara sari na tie Ziu, si kote tava soto
pule dia mo vasina pu koa kenudi si arini, ura sa Tamasa mo tagoa sa
ṉiniraṉira pude tava soto pule lani koasa huda.
24 Ura, be gamu si ta koku vagi koasa keke huda olive pinomona
meke tava soto la koasa huda olive ta letena gua sapu lopu hoke ta

* **11:16** Sapu gunia hie si sari na tie Ziu meke sari na tie Zenitailo: Pana somana sari na tie Zenitailo koari na tie Ziu pu raṉea se Zisu si kaqu tava madi beto sarini koe Tamasa.

tavete, si lopu tasuna koasa Tamasa pude vagi puleni sari tie Ziu, sari lelaṉa hinokaradi, meke va soto pule lani pa dia kokoana soti.
25 Kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sa hinokara tomena hie
pude lopu vahesi puleni gamu. Sa vina karikari tadi na tie Izireli si
lopu kaqu koa hola ninae rane, ba kaqu koa paki mo si asa, osolae
kamoa sa totoso sapu kote somana beto mae sari na tie Zenitailo ta
vizatadi koe Tamasa.
26 Ke pa totoso asa doduru tie Izireli si kote ta harupu. Gua puta tugo
sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
"Sa Hinarupu si kote mae gua pa Zaione*,
meke kote vagi pania sa kinaleana tadi na tie pa tutina e Zekopi.*
27 Meke hie sa Qua vinariva egoi koa rini,
pana taleoso ni Rau sari doduru dia sinea."*
28 Koa gua sapu kilua rina tie Ziu sa Inavoso Leana, ke ta evaṉae
kana te Tamasa si arini, pa vinaleana mia gamu na tie Zenitailo. Ba
koa gua sapu ele vizati tu Tamasa sari tiatamadia, ke ta tataruedi koe
Tamasa si arini.
29 Ura sa vinizata meke sari vinariponi te Tamasa si lopu hite boka
ta hobe.
30 Kekeṉoṉo gua tugo gamu na tie Zenitailo, sapu lopu hite va tabea
gamu sa Tamasa pa totoso ele hola. Ba kamahire si tagoa gamu sa
Nana tataru variva taleosae, sina lopu va tabea ri na tie Ziu si Asa.
31 Ke kamahire si ari tie Ziu si lopu va tabe pude di boka vagia tugo
sa tataru variva taleosae te Tamasa gugua gamu pu ele vagia sa tataru
variva taleosae Tanisa.
32 Ura ele vata pusi betoi Tamasa sari doduru tie koasa dia vina
karikari, pude mani vata dogoro nia Sa koari doduru sa Nana tataru
variva taleosae.

Mani Tavahesi sa Tamasa

33 Sa Nana tataru variva taleosae ravutuna e Tamasa si lopu boka
ta ṉana kamo, meke sa Nana ginilagilana lohina[d], na tinumatumae si
lohi hola. Loke tie boka tumae nia sa guguana sa Nana vinaripitui,
meke sari Nana tinavete.*
34 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
"Vea, esei ele tumae nia sa binalabala te Zihova?
Babe esei ele totoli nia si Asa?*
35 Esei ele hite ponia keke tiṉitoṉa sa Tamasa
pude kaqu poni hobea Sa si asa?"*
36 Ura Asa mo taveti meke kopu ni sari doduru vinapodaka, meke
Tanisa tugo si arini.
Mani tavahesi sa Tamasa ninae rane ka rane! Emeni.*

12

Sa Tinoa pa Ninabuluna sa Tamasa

1 Ego, kasa tasiqu, koasa tataru variva taleosae te Tamasa koa gita,
si tepa zoṉazoṉa gamu rau, pude vala i koe Tamasa sari na mia tinoa,
guana vina vukivukihi toana. Mamu va madi i pa ninabuluna Sa sari

* **11:26** E Zisu si na Hinarupu pu mae gua pa Zerusalema. * **11:26** Ais 59:20-21 * **11:27** Ais 27:9 * **11:33** Ais 55:8 * **11:34** Ais 40:13 * **11:35** Zob 41:11 * **11:36** 1 Kor 8:6

na mia tinoa, pude va qetua sa Tamasa. Asa sa mia vinahesi hinokara
koa Sa pa korapa bulomia.
2 Mi lopu va malumi sari na mia tinoa, pude keha luli sari na
hahanana kaleadi tanisa kasia popoa. Ba mi va malumi sari na mia
binalabala, pude ta hobe beto koe Tamasa, pude boka gilania gamu sa
hiniva te Tamasa, sapu leana na toṉoto, meke pude va qetua si Asa.
3 Ba koasa Nana tataru variharupi, sapu poni nau Tamasa koa rau,
si zama atu guahe si rau koa gamu hopeke tie: Mu lopu doṉo va sage
pule nigo sapu na tie arilaemu si goi, ba mu balabala pule nigo gua
sapu garomu. Mu va pepekae pule nigo pa mua binalabala, mamu va
garogaroa sa mua tinoa, koasa padana sa rinaṉeraṉe sapu poni nigo
sa Tamasa.
4 Ura sari hopeke tinida gita, si soku kukukurudi, meke sari doduru
kukukuru tini hire si votivotikaedi sari na dia tinavete.*
5 Gua tugo asa si gita, ke sokuda si gita pu va hinokaria se Zisu, ba
soto varigarae mo pa kekeke tini koe Zisu Karisito. Hopeke gita pu ta
varigarae si keke kukuruna sa tini asa.
6 Hopeke gita si ta poni votivotiki vinariponi, luli gua koasa tataru
variharupi sapu ta poni nia gita koe Tamasa. Be sa vinariponi tanisa
keke tie si pude tozia sa Inavoso te Tamasa, si mani tavetavete nia luli
gua koasa padana sa nana rinaṉeraṉe.*
7 Be guana sa vinariponi si pude varitokae, si mani varitokae; ba be
variva tumatumae gua, si mani variva tumatumae.
8 Meke pude variva ṉiṉirae i gua, si mani variva ṉiṉirae i. Asa
sapu variponi, si mani variponi va sokusoku tugo; be pude tuturaṉa
gua, si mani tuturaṉa va ṉaliṉali; be va sare gua, si mani va sare pa
qinetuqetu si asa.
9 Mi tataru va hinokara ni sari na tie. Mi kukiti nia sa kinaleana,
mamu tuqe va nabua sapu leana.
10 Ke mi koa vari tatarue doduru totoso, guana tamatasi soti koe
Karisito, mamu qetuqetu pude variva pamaṉi.
11 Mu lopu koa gua na tie hakohako, ba mi koa ṉaliṉali nia sa
ninabuluna sa Baṉara pa doduru bulomia.
12 Mi koa qetu nia gua sapu raṉea gamu sapu kote ta evaṉa, mamu
aqa va ṉoṉo koari na mia tinasuna, mamu lopu makudo varavara
doduru totoso.
13 Mi poni sari na tasimia koe Karisito pu ehaka nia sa tinokae, mi
va kamo qetuqetui pa mia vetu sari na tie.
14 Mi varavara lani koe Tamasa pude mana ni si arini pu ṉoṉovala
gamu; uve, tepa ia sa Tamasa pude mana ni, ba lopu pude leve ni si
arini.*
15 Mi qetu somanae koa rini pu qetu, mamu kabo turaṉi si arini pu
kabo.
16 Mi koa varibulei pa vari korapa mia, mi lopu vahesi puleni gamu,
ba koa baere turaṉi sari tie kumakumana. Mi lopu doṉo va sage puleni
gamu.*
17 Mu lopu hobe nia kinaleana sa kinaleana, ba mi tavetia sapu gua
leana koari doduru tie.

---

* **12:4** 1 Kor 12:12 * **12:6** 1 Kor 12:4-11 * **12:14** Mt 5:44; Lk 6:28 * **12:16** TTA 3:7

18 Gua sapu bokai gamu pa mia kalina, si podekia pude mi koa bule
koari doduru tie.
19 Kasa qua baere, mi lopu hobe nia kinaleana sa kinaleana, ba mi
veko la nia koe Tamasa sapu gua asa pude lipua, sina zama guahe sa
Kinubekubere Hope: “Arau si kote tubehi; kote hobei Rau si arini,”
gua sa Tamasa.*
20 Ba mi tavetia sapu gua zama nia sa Kinubekubere Hope: “Be ovia
sa mua kana, si mamu ponia, babe memeha sa, si mamu va napoa, ura
be tavete guahe si gamu, si kote pulepaho sa mia kana.”*
21 Mu lopu va malumia sa kinaleana pude va kilasigo; ba mamu va
kilasa nia lineana sa kinaleana.

13

Sa Nada Vinatabe koasa Qinavuna

1 Gamu doduru si mi va tabei sari na tie pu tago n̲iniran̲ira pa
qinavuna. Ura be lopu tava malumu koe Tamasa si arini, si lopu boka
tagoa rini sa n̲iniran̲ira. Sina sari doduru tie pu tagoa sa n̲iniran̲ira
asa, si ta vizatadi koe Tamasa.
2 Sa tie sapu lopu va tabea sa tinarae tadi na qinavuna, si va karia
tugo sa sa Tamasa sapu vizatadi si arini, meke sa tie sapu tavete gua
asa si tepa ia sa vina kilasa pa nana tinoa soti koari na qinavuna.
3 Sari na tie pu tavete va ton̲oto si loke dia minatagutu koari na
qinavuna. Ba sarini pu tavete va sea mo si matagutu. Be lopu hiva
koa matamatagutu si gamu, si mi tavete va ton̲oto mo, pude tava lavata
mia koari na qinavuna.
4 Ura na nabulu mo te Tamasa si arini pude tokani gamu. Ba be
tavete va sea si gamu si mi matagutu ni. Ura sari na qinavuna si ari
dia n̲iniran̲ira pude va kilasa gamu. Arini si na nabulu te Tamasa,
pude vata evan̲ia sa vina kilasa te Tamasa koa rini pu tavete va sea.
5 Gua asa, ke mi va tabei sari na tinarae tadi na qinavuna, lopu koa
gua koasa minatagutuna mo sa vina kilasa, ba gua tu sapu tozini gamu
sa bulomia pude taveti.
6 Gua asa ke tabara takisi si gamu, sina sarini pu tuqei sari na
n̲iniran̲ira pa qinavuna, si na tie tavetavete mo te Tamasa, pu kopu
totoko nia sa dia tinavete.*
7 Ke mi tabari sari doduru mia takisi saripu tepai rini; sari doduru
mia takisi soti telemia, meke saripu tana mia tinagotago; mi paman̲a
ni na va lavati sari doduru tie tavetavete sara.

Tinavete Variva Tokae pa Hopeke Tie

8 Mu lopu veko gale koa ke tie pa doduru ginugua, ba sapu kaqu
tavetia goi, si mamu lopu makudo koa vari tatarue mo. Ke asa sapu
tataru, si ele va tabe betoa mo sa sa Tinarae te Tamasa.
9 Sari tinarae hire: “Meke mu barabarata, meke mu variva mate,
meke mu hiko, meke mu okoro nia sa likakalae tanisa votiki tie,” gua;
sari doduru arini, meke kaiqa pule si ta varigarae mo pa keke tinarae,
sapu guahe: “Mu tataru nia sa turan̲amu, gua sapu tataru pule nigo si
agoi,” gua.*

---

* **12:19** Diut 32:35 * **12:20** TTA 25:21-22 * **13:6** Mt 22:21; Mk 12:17; Lk 20:25 * **13:9** Ekd 20:13-15,17; Diut 5:17-19,21; Liv 19:18

10 Ura asa sapu tataru ni sari doduru tie, si lopu tavete va kaleana
si asa koa rini. Ke asa sapu tataru, si ele va tabea mo sa doduruna sa
Tinarae te Tamasa.
11 Ego, mi tavete gua asa, sina gilania mia mo gamu sa totoso
kamahire. Ele kamo mo sa totoso, ke mi vaṉunu koari na mia pinuta.
Ura sa nada tinaharupu si tata hola kamahire, hola nia totosona sipu
podalae va hinokara si gita.
12 Ele tata hola taloa sa boṉi, meke tata mae sa rane. Mada beto
taveti sari na hahanana tanisa hinuporo, mada va namanama varipera
ni sari na tiṉitoṉa varipera tanisa kalalasa.
13 Mada ene pa hahanana toṉoto, gua rina tie pu ene pa kalalasana
sa rane; lopu na ninaponapo va viviri, meke na vinarigara tie pa
vinarivosa, lopu pa vinari riqihi, babe na hahanana kaleadi, lopu pa
vinaripera, babe na kinonokono.
14 Ba mi pokopoko nia sa kinehana e Zisu Karisito. Mi lopu balabala
hata i pude luli meke va tabei sari hiniva kaleadi pa tinimia.

14

Mu Lopu Zutua sa Tasimu

1 Mi baeria sa tie sapu malohoro pa nana rinaṉeraṉe, ba lopu zutua
babe varitokei nia koari nana binalabala soti.*
2 Koa keke tie si kote leana mo pa nana rinaṉeraṉe si pude henai
sari doduru ginani, ba sa tie sapu malohoro nana rinaṉeraṉe si tale
hena ginani elelo na vua huda mo.
3 Meke sa tie sapu boka henai sari doduru ginani si lopu kaqu doṉo
va gorea sa sa tie sapu lopu boka, meke sa tie sapu lopu henai sari
doduru ginani, ba lopu kaqu zutua si asa sapu boka henai sari doduru
ginani, sina lopu etulia Tamasa si asa.
4 Esei si agoi pude zutua sa nabulu tana votiki tie? Sa nana palabatu
soti mo telena si kaqu vizatia, sapu be toṉoto babe sea si asa, meke
kote qetu nia tugo Tamasa, sina Asa tu kote boka toka nia pude tavete
valeana si asa.
5 Pa binalabala tanisa keke tie si arilaena hola si keke rane, hola ni
sari kaiqa rane pule; ba pa binalabala tanisa keke tie pule, si kekeṉoṉo
beto mo sari doduru rane. Ego, hopeke tie si mani vizata valeania mo
sapu gua toṉoto pa nana binalabala.
6 Asa sapu va madia si keke rane si va madi nia sa koasa Baṉara,
meke asa sapu boka henai sari doduru ginani si va lavatia sa sa
Baṉara, sina zama leana ni sa si arini koe Tamasa. Asa sapu madi
ni sari kaiqa ginani, si va madi ni sa koasa Baṉara, meke zama leana
ni tugo sa pa nana vinaravara.
7 Ura loke tie gita si toa babe mate eke telena pude va qetu pule nia.
8 Be toa si gita, si toa pude va lavatia sa Baṉara; meke be mate si
gita, si mate pude va lavatia tugo sa Baṉara. Ke be toa ba be mate si
gita, ba tanisa Tamasa tugo si gita.
9 Ura Karisito si mate meke toa pule, pude na Baṉara tadi pu toadi
meke matedi.
10 Ke, sapu agoi na vegua ke zutua goi sa tasimu koe Karisito? Babe
na vegua ke doṉo va gorea goi sa tasimu? Ura gita doduru mo si kote
turu pa kenuna sa Tamasa, pude ta pitu koa Sa.*

---

* **14:1** Kol 2:16 * **14:10** 2 Kor 5:10

11 Ura guahe sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
“Na Tamasa toaqu si Rau,
ke tozi va hinokarani gamu Rau,
sapu kote kokotuṉu pa kenuqu Rau sari doduru tie,
meke kote helahelae Nau rini sapu Arau sa Tamasa,” gua.*
12 Ke hopeke gita doduru si kote tozi vura ni koa sa Tamasa pa rane vinaripitui sari hopeke nada tinavete.

Mu Lopu Turaṉa Va Sea ia si Keke Tasimu

13 Ego, mada lopu varivari zutui si gita. Mada balabala ia pude lopu tavetia si keketoṉa sapu boka vata tubarae ia pa sinea si keke tasida koe Karisito.
14 Pa korapa qua tinoa koe Karisito sa Baṉara, si gilania rau sapu loke ginani si hopena pude hena ia. Ba be va hinokaria ke tie sapu hopena si keke ginani gua, si ta evaṉae hopena tugo koasa si asa.
15 Be guana ṉoṉovala ia goi sa rinaṉeraṉe tanisa tasimu koasa ginani sapu hena ia goi, si lopu luli valeania goi sa hahanana tataru. Mu lopu ṉovala nia pa ginugua ginani goi sa rinaṉeraṉe tanisa tasimu sapu ele mate hobea Karisito.
16 Mu lopu taveti sari na tinavete sapu kote boka zama va kaleanani gamu ri na tie si gamu na tie te Karisito.
17 Ura sa Butubutu Baṉara te Tamasa si lopu koa gua pa ginugua ginani na napo; ba na tinoṉoto, na binule, meke na qinetuqetu tu pa korapana sa Maqomaqo Hope.
18 Ke asa sapu nabulu nia se Karisito pa siraṉa asa, si va qetua sa sa Tamasa, meke tava sosode tugo koari na tie, sapu leana si tavetia sa.
19 Gua asa, ke mada podeke sisigitia pude koa bule koari na tie doduru totoso. Mada koa varivari tokae na variva ṉiṉirai.
20 Mani lopu ta ṉoṉovala pa ginugua ginani sa tinavete te Tamasa. Doduru ginani si leadi beto mo pude henai. Ba lopu leana si pude hena ia si keke ginani sapu boka va hoqai pa sinea sari kaiqa tie.
21 Sapu toṉoto pude tavetia si pude lopu hena miti, na napo vaeni, babe evaṉi kaiqa toṉa pule sapu boka va hoqaia sa tasimu.
22 Mamu kopu nia mo sapu gua va hinokaria goi pa varikorapamu goi meke sa Tamasa. Ba tamanae sa tie sapu lopu zutu pule nia totoso tavetia sa sapu gua toṉoto pa nana binalabala.
23 Ba be nunala sa tie totoso henahena si asa, si zutu pule nia mo si asa, ura lopu soto pa rinaṉeraṉe sapu gua evaṉia sa, meke sa tiṉitoṉa sapu lopu ta tavete pa rinaṉeraṉe, si na sinea tugo si asa.

15

Sa Tinoa pude Va Qetui sari Votiki Tie

1 Gita pu ṉiṉira pa rinaṉeraṉe, si mada paleke toka ni pinaleke mamata saripu malohoro pa rinaṉeraṉe. Ba lopu pude va qetu puleni gita.
2 Ba mada hopeke tavetia sapu gua leana, pude va qetui sari na tasida pude va ṉiṉira sagei pa rinaṉeraṉe si arini.

---

* **14:11** Ais 45:23

3 Sina e Karisito ba lopu va qetu pule nia telena, ba gua tugo sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope: “Sipu zama va kaleanigo rini si zama
va kaleanau tugo rini si Arau,” gua.*
4 Sari doduru tiṉitoṉa saripu ele ta kubere koasa Kinubekubere
Hope, si pude va tumatumae gita, pude mada soto va nabu meke tava
ṉiṉira si gita koari na vinatatara.
5 Sa Tamasa sapu poni gita sa sinoto va nabu meke sa ṉiniraṉira,
si mani va boka gamu pude mi koa keke mo pa mia binalabala meke
tinoa, pude lulia sa kinehana e Zisu Karisito;
6 pude mi keke gua vahesia gamu doduru sa Tamasa, sa Tamana sa
nada Baṉara Zisu Karisito.

Sa Inavoso Leana koari na Tie Zenitailo

7 Mi koa vari hapahapai si gamu gua sapu vagi gamu Karisito si gamu
pude mani tavahesi sa Tamasa.
8 Ura tozini gamu rau sapu nabulu ni Karisito sari na tie Ziu, pude
vata dogoro nia sapu hinokara sa vina tatara te Tamasa koari na
tiatamadia rini.
9 Gua asa pude va bokai tugo Sa sari na tie Zenitailo, pude vahesia sa
Tamasa koa gua koasa Nana tataru variva taleosae koarini, gua sapu
zama nia sa Kinubekubere Hope:
“Gua asa ke kote vahesigo rau pa vari korapadi ri na tie Zenitailo;
kote kera vahesia rau sa Pozamu.”*
10 Meke gua pule he si ta zamae:
“Gamu na tie Zenitailo,
si mi koa qetuqetu somanae koari na tie ta vizatadi te Tamasa,”
gua.*
11 Meke gua pule he:
“Mi vahesia sa Baṉara, gamu doduru tie Zenitailo,
mi kera vahesia, gamu doduru tinoni.”*
12 Meke e Aisea ba zama gua tugo he:
“Sa Karoso te Zese si kote tuvulu vura,
kote turu sage si Asa pude baṉara ni sari tie Zenitailo,
meke kote raṉea ari na Zenitailo si Asa,” gua.*
13 Mani va siṉi ni gamu qinetuqetu meke binule, sa Tamasa koari na
mia rinaṉeraṉe koa Sa, pude mi raṉe valeania pa korapa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope sapu kote gorevura sari Nana vinatatara.

Guguana sapu Zama Va Mataqara nia Paula

14 Kasa tasiqu, gilana valeania rau sapu siṉi nia na lineana sa mia
tinavete koari na tie, meke tagoi gamu sari tinumatumae, pude boka
variva tumatumae si gamu.
15 Ba mataqara si rau pude kubere atu koa gamu, pude va balabala
puleni gamu si kaiqa ginugua, sina ele garunau Tamasa si rau pa Nana
tataru variharupi
16 pude qu nabulu nia se Zisu Karisito koari na tie Zenitailo.
Tavetavete guana hiama si rau, pude tarae nia sa Inavoso Leana te
Tamasa, pude di ta evaṉae na vinariponi pu variva qetu koe Tamasa

---

* **15:3** Sam 69:9 * **15:9** 2 Samuela 22:50; Sam 18:49 * **15:10** Diut 32:43 * **15:11** Sam 117:1 * **15:12** Ais 11:10

sari na tie Zenitailo, pu ele tava madidi koa Sa, pa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope.
17 Gua ke koasa qua sinoto va nabu koe Zisu Karisito, si koa qetu nia
rau sa qua tinavete pude nabulu nia sa Tamasa.
18 Lopu kote zama nia rau keketoṉa ba gua mo sapu evaṉia Zisu
Karisito koa rau, pude turaṉa lani sari na tie Zenitailo pude va tabea
sa Tamasa. Ele evaṉia Karisito sapu gua asa koari na qua zinama na
tinavete,
19 koasa ṉiniraṉira tadi na tinavete variva magasadi na vina gilagila
nomadi, meke koasa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqona Tamasa. Ke koari
doduru qua inene podalae pa Zerusalema, meke kamoa pa Ilirikamu,
si tarae beto nia rau sa Inavoso Leana koasa guguana e Zisu Karisito.
20 Sa qua hiniva nomana si pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na
vasidi sapu lopu ele ta avoso sa pozana e Karisito, pude qu lopu guana
la kuri vetu koasa sinokirae sapu ele podalae nia rina votiki tie.
21 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:
“Arini pu lopu ta tozi nia sa guguana Sa si kote dogoria rini,
meke sarini pu lopu ele avoso nia si kote gilania.”*

Sa Minizi te Paula pude La pa Roma

22 Gua mo asa ke ta hukata si arau soku totoso pude atu koa gamu.*
23 Ba kamahire si ele va hokoti rau sari na qua tinavete koari na
vasidi hire, meke sina hoke mizimizi atu si rau koa gamu koari soku
vuaheni ele hola pude atu dogoro gamu, gua;
24 ke balabala ia rau si pude atu tutuvu gamu koasa qua inene la pa
Sipeini, pude qu boka ta tokae koa gamu koasa qua inene la vasina,
pana ele beto atu koa qetuqetu paki koa gamu si rau.
25 Ba kamahire si korapa hebala la pa Zerusalema si rau, pude
varitokae paki si rau koari na tie te Tamasa vasina.*
26 Ura koasa dia tataru rina ekelesia pa Masedonia meke Akaia si
vala ni rini si kaiqa vinariponi, pude toka ni sari na tie habahualadi,
saripu koa turaṉi rina tie te Tamasa pa Zerusalema.
27 Qetu nia rini sa dia tinavete hie, ba lopu asa mo; na asa tugo sa
dia tinavete, sina ele vagia rini koari na tie Ziu sa tinoa Maqomaqo
tamanaena. Gua asa, ke goto tugo koarini pude toka ni sari na tie Ziu
pa kalina poata, meke pa tiṉitoṉa hokara.*
28 Pana va hokotia rau sa qua tinavete, pude vala nia sa poata koa
rini pa Zerusalema, si kote tiqe topue la pa Sipeini si rau, ba kote atu
hopiki ni gamu tu rau pa qua inene la.
29 Meke gilana valeania rau, sapu pana atu kamo rau, si kote tava
kamo koa gamu sa minana nomana hola te Zisu Karisito.
30 Ke tepa zoṉazoṉa gamu rau si gamu kasa na tasiqu, pude varavara
toka sisigiti nau koe Tamasa, sina raṉea gita sa Baṉara Zisu Karisito,
meke ele ponini gita Sa sa tataru koasa Maqomaqo Hope.
31 Mi varavara toka nau, pude qu tava leseve si rau koari pu lopu
na tie te Karisito pa Ziudia, pude di qetu nia ri na tie te Tamasa pa
vasileana Zerusalema sa qua tinavete varitokae vasina.

---

* **15:21** Ais 52:15 * **15:22** Rom 1:13 * **15:25** 1 Kor 16:1-4 * **15:27** 1 Kor 9:11

32 Ke pa hiniva te Tamasa si kote qetu hola si rau pana kamo atu,
pude kote variva ṉiṉira i si gita.
33 Sa Tamasa sapu poni nia sa binule koa gita, si mani koa koa gamu
doduru, Emeni.

16

Sa Tataru te Paula koari Hopeke Tie pa Roma

1 Maqu zama leana atu nia koa gamu se Pibi, sa vaveneda pa vinahesi
sapu nabulu nia sa ekelesia pa Senekeria.
2 Mi va kamo valeania si asa pa hahanana sapu garodi rina nabulu
tie te Karisito; mi va tukania pa doduru siraṉa, gua sapu hivani gamu
sa. Ura soku tie si ele toka valeana ni sa, meke gua tugo arau.
3 Tozia qua tataru koari Pirisila meke e Akuila, saripu na qua baere
tavetavete koe Zisu Karisito,*
4 sapu lopu ruriti dia tinoa, pude toka nau pa tinasuna. Zama leana
hola si rau koa rini, meke lopu arau mo, ba doduru ekelesia Zenitailo
hire ba gua tugo.
5 Mi tozia sa qua tataru koasa ekelesia pu hoke vahesia sa Tamasa
pa dia vetu.
Mi tozia tugo sa qua tataru koasa qua baere Ipaenitasi sapu sa tie
kekenu hokara koasa pinaqaha popoa Esia pu va hinokaria se Zisu
Karisito.
6 Qua tataru tugo koe Mere sapu toka sisigitini gamu.
7 Tozia tugo sa qua tataru koari Adoronikasi meke Zuniasi, sari na
tie Ziu turaṉaqu pu koa turaṉi rau pa vetu varipusi. Na tie ta gilanadi
koari na apositolo si arini, meke lulia rini se Karisito, sipu lopu ele na
tie te Karisito si rau.
8 Mi tozia tugo sa qua tataru koe Amipiliatasi, sa tie tanisa Baṉara
meke na qua baere soti tugo.
9 Tozia tugo sa qua tataru koe Urabanasi, sa nada baere tavetavete
te Zisu Karisito, meke koe Sitakaisi sa qua baere soti.
10 Meke koe Apelisi tugo, sapu qetu nia Karisito koasa nana
kinalavarae. Meke gua tugo koari kasa pu koa koasa puku tatamana
te Arisitobiulasi.
11 Qua tataru tugo koe Herodioni, sa tie Ziu turaṉaqu, meke tataru
koari kasa tasida pu koa pa puku tatamana te Nasisasi.
12 Tozia tugo qua tataru koari Tarapaena, e Taraeposa, sari
barikaleqe sapu nabulu nia sa Baṉara, meke na qua tataru tugo koe
Perisi keke barikaleqe pule sapu sa qua baere soti, pu tavetavete va
ṉiṉira ponia sa Baṉara.
13 Garunu la nia tugo sa qua tataru koe Rupasi, sa nabulu arilaena
hola tanisa Baṉara, meke koasa tinana, sapu hoke toka sisigiti nau
doduru totoso guana tuna soti.*
14 Sa qua tataru tugo koari, Esinikiritasi, Pileqoni, Heamasi, Pater-
obasi, e Hemesi, meke koari tasida pu koadi koarini.
15 Meke qua tataru tugo koari Piloloqasi, e Zulia meke e Neriasi
meke sa vavenena, meke koe Olimipasi, meke koari doduru nabulu
te Tamasa saripu koa somanae koarini.

---

* **16:3** TTA 18:2 * **16:13** Mk 15:21

16 Mi koa varihapahapai pa inaro hope, ura sari doduru ekelesia te
Karisito si garunu atu ni koa gamu sari na dia tataru.

Sari na Vina Tumatumae Vina Betobeto

17 Kasa tasiqu, maqu zama va ṉiṉira atu koa gamu kamahire, mi
balau ni sarini pu boka varipaqahani gamu, meke turaṉa va sea i sari
na tie koe Karisito, koasa vina tumatumae sapu ele vagia gamu. Mi
koa va seu koa rini.
18 Ura sari na tie gua arini, si loke dia tinokae koasa nada Baṉara
Zisu Karisito. Balabala kale lamo si arini koari na dia ginugua soti
teledia. Koari na dia zinama memehedi, meke lomosodi, si va pupuhi
ri sari na binalabala tadi na tie pu loke dia ginugua seadi.
19 Avoso nia ri doduru tie sapu ta ronuemia si gamu koasa Inavoso
Leana te Karisito, ke asa sapu qetu nia rau koa gamu, ba hivani gamu
rau pude gilana valeania gamu, gua sapu leana, ba lopu tavetia gua
sapu kaleana.
20 Ego, sa Tamasa sapu sa ṉatina sa binule, si mani lopu sana toka
nigo pude va kilasia se Setani pa kauru nenemu.
Mani koa koa gamu sa tataru variharupi te Zisu sa nada Baṉara.
21 E Timote sa nabulu sapu toka nau, si garunu atunia tugo koa gamu
sa nana tataru, meke gua tugo ari Lusiasi, Zesoni meke e Sosipata, sari
na tie Ziu turaṉaqu.*
22 Meke arau Tetiasi sapu kuberia sa leta te Paula pa pepa hie,
ba garunu atunia tugo sa qua tataru koa gamu pa korapana e Zisu
Karisito.
23 E Qaeasi sa palabatu sapu kopu nau si arau Paula, si garunu atu
nia tugo sa nana tataru koa gamu. Pa vetu tanisa si hoke varigara pa
vinahesi sari doduru tie tani. Meke e Erasitasi, sa tie sapu kopu poata
tanisa vasileana nomana, meke e Kuatasi sa tasida, ba garunu atu nia
tugo sa dia tataru koa gamu.*
24 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi tanisa nada Baṉara, Zisu
Karisito, Emeni.*

Tukutuku Vinaravara Vinahesi

25 Mada vahesia sa Tamasa, sapu boka va ṉiṉira gamu pa mia
rinaṉeraṉena sa Inavoso Leana, sapu tarae vura nia rau, sapu sa
inavosona e Zisu Karisito sapu ta tome pa totoso pukerane,
26 ba kamahire si tava bakala valeana koari na kinubekubere tadi
na poropita. Meke sa Tamasa toa holana si garunu atu ni sari Nana
nabulu pude madi tozi vura valeana nia koari doduru butubutu si asa,
pude madi va hinokaria na va tabea.
27 Mani ta vala sa vinahesi koasa Tamasa ekeina pu tagoa sa
ginilagilana lohina, pa korapana Zisu Karisito, ninae rane ka rane!
Emeni.

---

* **16:21** TTA 16:1 * **16:23** TTA 19:29; 1 Kor 1:14; 2 Tim 4:20 * **16:24** Kaiqa kinubekubere koadi pukerane si somania sa vesi hie tani meke kaiqa pa vinabetona sa leta.

SA LETA KEKENU TE PAULA KOARI NA TIE PA KORINITI
Sa Vinabakala

Sa leta kekenu te Paula koari na tie pa Koriniti hie, si ta kubere la si asa pude va tonoti sari na tinasuna pu ta evana pa tinoa tadina tie te Karisito, meke koasa vina tumatumae hinokara pa popoa Koriniti. Pa totoso te Paula, si na popoa ta gilanana sa popoa Koriniti, sapu na nati vasileana nomana koari na tie Quriki pa korapana sa pinaqaha popoa sapu Akaia pozana. Ta avosaena sa popoa Koriniti koari na ginugua hire: Pa tinavete holuholu, pa hahanana meke vina tumatumae tanisa butubutu, pa hahanana vinari riqihi na vinarivosa, meke pa soku votivotiki linotu tadina tamasa huporodi saripu tavahesi vasina.

Sipu lopu ele kubere lania Paula sa leta hie, si tarae nia sa sa Inavoso Leana koari na tie pa Koriniti, meke kaiqa si va hinokara. Meke sipu koa si asa pa keke votiki popoa, si kubere la nia tugo sa si keke leta koa rini, meke kubere pule la nia rini si keke leta koasa, pude nanasa lani sari kaiqa ninanasa. Sari na inolana te Paula si koa pa hinia 7:1, 8:1, 12:1, meke 16:1.

Sari na nati tinitona pu guana va soto sisigiti ni binalabala e Paula pude va tonoti si hire: Na vinaripaqahi, na vinari riqihi, na tinoa vinarihaba, na kinopu puleni pa tinonoto, na vinari luli pa tinavete pa ekelesia, sari na vinariponi tanisa Maqomaqo Hope, meke sa tinuru pule pa minate. Vata dogoro valeana nia sa koa rini gua meke va bakala valeani sa Inavoso Leana sari doduru ginugua arini.

Sari na Nati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-9
Vinaripaqahi koasa ekelesia. Hinia 1:10 kamo hinia 4:21
Vinari riqihi koari na tie te Karisito. Hinia 5:1-13
Vari turani la pa vinaripitui. Hinia 6:1-8
Lineana pa tinoa. Hinia 6:9-20
Vinarihaba meke na tinoa koa eke. Hinia 7:1-40
Ginani pu ta poni koari na beku. Hinia 8:1 kamo hinia 11:1
Tinoa na vinahesi tanisa ekelesia. Hinia 11:2 kamo hinia 14:40
Tinuru pule te Karisito meke tadi Nana tie. Hinia 15:1-58
Vinariponi koari na tie te Karisito pa Ziudia. Hinia 16:1-4
Nana zinama soti meke na vinabetona sa leta. Hinia 16:5-24

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sapu ta tiokoqu pa hiniva te Tamasa pude na apositolo[d] te Zisu Karisito, meke e Sositenesi, sa tasida koe Karisito; gami kara si kubere atu nia sa leta hie.

2 Ta garunu atu sa leta hie koa gamu pu koa koasa ekelesia te Tamasa pa Koriniti, gamu doduru pu ta tioko pude na tie tava madi mia te Tamasa pa korapa kinoa keke koe Zisu Karisito. Meke gamu si koa somana koari doduru tie pule pa ninae ia ka ia, arini pu va lavatia se Zisu Karisito, sa Banara tadigita doduru.*

3 Sa Tamasa sa Tamada, meke sa nada Banara Zisu Karisito, si mani poni gamu sa tataru lopu ta nana kamona meke sa binule.

---

* **1:2** TTA 18:1

Sari na Minana pa Kinoa Keke Koe Karisito

4 Pa doduru qua vinaravara si hoke zama leana koasa Tamasa si rau,
sina koa gua koa sa tataru loke kokoina sapu ponini gamu sa Tamasa
pa mia kinoa keke koe Karisito.
5 Ura pa korapa mia kineke koa Sa, si va boka gamu Sa pa doduru
ginugua koari na mia zinamazama na tinumatumae,
6 totoso va hinokaria gamu sa inavosona e Karisito sapu tozia gami.
7 Gua ke lopu hite siana nia gamu si keke vinariponi maqomaqo, sipu
aqa nia gamu sa rane pu kaqu pule mae ia sa Baṉara Zisu Karisito.
8 Kaqu kopuni gamu sa Tamasa si gamu, pude mi turu va ṉiṉira,
osolae kamoa sa vinabetona; pude loke tinazutu mia koasa rane pu
kaqu pule mae ia sa nada Baṉara Zisu Karisito.
9 Kaqu tavete gua tugo asa sa Tamasa sina kopuni Sa sari Nana
zinama na vinatatara totoso tioko gamu pude koa baere koa sa Tuna
Zisu Karisito sa nada Baṉara.

Vinaripaqahi koasa Ekelesia

10 Pa korapa pozana sa nada Baṉara Zisu Karisito, si tepa gamu rau
kasa tasiqu, pude mi koa keke, pude loke vinaripaqahi si ta evaṉa koa
gamu. Mi koa keke pa binalabala, meke keke hiniva pa bulomia.
11 Kasa tasiqu, ele mae tozi nau ri kaiqa pa tatamana te Koloe, sapu
koadia si kaiqa vinaritokei pa varikorapa mia gamu, gua.
12 Sapu gunia rau si guahe: Keke koa gamu si zama guahe, “Arau
lulia se Paula,” keke pule si zama, “Arau lulia se Apolosi[d],” keke pule
si zama “Arau lulia se Pita,” meke keke pule si zama, “Arau lulia se
Karisito,” gua.*
13 Lopu ta paqapaqaha se Karisito! Meke lopu arau Paula mate
hobeni gamu pa korosi si gamu! Meke lopu ta papitaiso pa pozaqu
rau si gamu!
14 Zama leana koe Tamasa si rau, sapu lopu keke gamu si papitaiso
ia rau, ba ari Kirisipasi meke e Qaeasi mo.*
15 Ke loke tie gamu si kote boka zama, sapu ta papitaiso si gamu pa
pozaqu rau, pude na qua disaepeli, gua.
16 (Lokari ba, e Sitepanasi meke sari nana tamatina ba papitaiso i
tugo rau, ba loke tie pule si gilania rau sapu papitaiso ia rau.)*
17 Lopu garunau Karisito si rau pude papitaiso tie. Ba garunau Sa
pude la tarae nia sa Inavoso Leana, meke lopu pude tozi vura nia si
asa pa zinama tumatumae tana tie mo, pude lopu kaqu raṉea gamu
sa tinumatumae tana tie, ba se Karisito tu sapu mate pa korosi pude
harupu gamu.

Karisito sa Ṉiniraṉira meke sa Ginilagilana Lohina te Tamasa

18 Ura sa tinozina sa minate te Zisu pa korosi, si na dinuviduvili gunia
ri pu lopu ta harupudi, ba koa gita pu ta harupuda, si na ṉiniraṉira te
Tamasa si asa.
19 Ura zama guahe sa Kinubekubere Hope:
“Kote huara pania Rau sa ginilagilana tadi tie gilae,
meke sa tinumatumae tadi tie tumatumae si kote noso,” gua.*

* **1:12** TTA 18:24 * **1:14** TTA 18:8, 19:29; Rom 16:23 * **1:16** 1 Kor 16:15 * **1:19** Ais 29:14

20 Avei sa tie gilagilana? Avei sa tie tumatumae? Avei sa tie
varivaritokei pa binalabala pa tinoa pepeso? Na ele iliri nia pinuhipuhi
tu Tamasa sa ginilagilana tanisa kasia popoa.*
21 Ura pa Nana tinumatumae si ele hukati Tamasa sari na tie pude
gilania rini si Asa pa dia tinumatumae soti. Ba koa sa inavoso sapu
ta pozae na "Inavoso duviduvilina" sapu korapa tarae nia gami hie, si
vizatia Tamasa pude harupi sarini pu va hinokara.
22 Sari tie Ziu si hoke hiva dogoro paki sari tinavete variva magasadi,
pude va sosode. Sari tie Quriki si hata vina sosode pa ginilagilana
lohina[d].
23 Ba gami si tarae vura nia sa Karisito sapu tava mate pa korosi. Sa
inavoso hie si guana patu variva ta tubaraena koari na tie Ziu[d], meke
na dinuviduvili koari pu lopu na tie Ziu.
24 Ba koarini pu ele tioki sa Tamasa, be na tie Ziu, babe lopu na tie
Ziu; ba sa inavosona Karisito hie, si na ginilagilana lohina meke sa
n̲iniran̲ira te Tamasa.
25 Ura sapu sa dinuviduvili te Tamasa gunia rini, si gilagilana hola
nia sa ginilagilana tana tie. Meke sa minalohoro te Tamasa gunia rini,
si n̲in̲ira hola nia sa n̲iniran̲ira tana tie.
26 Kasa tasiqu, mi balabala ia sapu veguguadi sari na mia tinoa totoso
tioko gamu sa Tamasa. Pa kalina binalabala tana tie, si gamu ka
visavisa mo si na tie gilagilana mia, babe tago mia n̲iniran̲ira, babe
na tuturuana nomadi pa butubutu.
27 Gua sapu dinuviduvili gunia ri na tie pa pepeso, si asa tugo si
vizatia sa Tamasa pude va kurekurei sari na tie gilagilana, meke vizatia
Sa gua sapu balabala nia minalohoro ri pa pepeso, pude va kurekurei
saripu n̲in̲ira.
28 Vizatia Sa gua sapu don̲o va karia na etulia ri pa pepeso, meke
sapu loke laena gunia rini, pude huaria gua sapu va arilaena ia rina
tie pa pepeso.
29 Evan̲ia Sa sa ginuana hie, pude loke tie si kote boka vahesi pule
nia pa kenuna sa Tamasa.
30 Ba sa Tamasa si ele turan̲a gamu si gamu, meke va keke gamu Sa
koe Zisu Karisito. Meke sa Karisito si va evan̲ae nia nada ginilagilana
lohina e Tamasa. Koe Karisito si tava ton̲oto pule la koe Tamasa si gita,
meke ta evan̲ae na Nana tie tava madida si gita, meke ta rupaha pa
nada sinea.
31 Ke guahe sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: "Asa sapu hiva
va lavata pule nia, si mani va lavatia sa Ban̲ara," gua.*

2

Sa Inavoso tanisa Minate te Karisito pa Korosi

1 Kasa tasiqu, totoso atu koa gamu si rau pude tozi vura nia sa
inavoso hinokara te Tamasa, si lopu zama nia rau sa ginilagilana lohina
tomena babe sari na zinama tolavaedi.
2 Totoso koa koa gamu si rau, si vizatia rau pude mulin̲i pani sari
doduru tin̲iton̲a, ba e Zisu Karisito meke sa Nana minate pa korosi.

---

* **1:20** Zob 12:17; Ais 19:12, 33:18, 44:25 * **1:31** Zer 9:24

3 Meke totoso koa turaṉa gamu rau si malohoro, na matagutu sisigiti
si rau.*
4 Meke sa qua inavoso meke tinarae, si lopu tavetia rau pa korapa
zinama lomolomosodi na ginilagilana lohina tana tie, ba pa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope si vata dogoro nia sapu tarae nia rau sa
hinokara.
5 Gua ke sa mia rinaṉeraṉe, si lopu kote kalavarae pa ginilagilana
lohina tana tie, ba pa ṉiniraṉira tu te Tamasa.

Sa Ginilagilana Lohina te Tamasa

6 Ba koa rini pu ele komiha pa tinoa koe Karisito, si tarae nia rau sa
inavoso pu koa ia na ginilagilana lohina. Ba lopu na ginilagilana tana
kasia popoa si asa, babe tadi na ṉiniraṉira maqomaqo na koimata pu
koa totoli nia sa kasia popoa, sapu sari na ṉiniraṉira pu kote murimuri
palae.
7 Sa ginilagilana lohi tomena pu tarae nia rau si te Tamasa. Meke
lopu ta gilana si asa koari na tie pa kasia popoa visoroihe, ba ele vizata
vekoa Sa pude tadigita, sipu lopu ele ta kuri sa kasia popoa, pude kaqu
tagoa gita sa tinoa marilaena koe Karisito.
8 Lopu hite keke rina koimata pa pepeso si gilania sa ginilagilana
lohina hie. Be guana gilania rini, si be lopu kote va matea rini sa
Baṉara pu tagoa sa tinoa Tinamasa.
9 Ba gua tugo asa si ta kubere pa Kinubekubere Hope, sapu zama
guahe:
"Loke mata si ele dogoria,
loke taliṉa si ele avosia,
loke binalabala si ele kamo ia
sapu gua ele va nama vekoa Tamasa pude tadirini pu tataru nia si
Asa," gua.*
10 Koasa Maqomaqo Hope te Tamasa telena, si vata gilana nia Sa koa
gita sa Nana ginugua tomena hie. Sa Maqomaqo Hope si hata vura ni
sari doduru tiṉitoṉa, kamo koari na ṉati tiṉitoṉa lohidi na tomedi te
Tamasa.
11 Sa maqomaqona mo telena sa tie, si boka gilana betoa sa tinoa
tanisa tie sana, kekeṉoṉo gua tugo, sapu sa Maqomaqona mo telena
Tamasa si gilana betoa sa guguana sa Tamasa.
12 Lopu sa maqomaqo tanisa kinaleana pa kasia popoa si vagia gita,
ba sa Maqomaqo tu sapu mae guana koe Tamasa, pude boka tumae ni
gita sari doduru gua pu poni mokani gita Sa.
13 Gua asa, ke sari na zinama pu zama ni gami, si lopu vagi gami pa
ginilagilana tana tie, ba saripu gua tu tava tumatumaeni gami koasa
Maqomaqo Hope. Ke va tumatumae ni gami sari na vina hinokara pu
mae gua koasa Maqomaqo Hope koarini pu tagoa sa Maqomaqo Hope.
14 Asa sapu lopu tagoa sa Maqomaqona sa Tamasa, si lopu boka tagoi
sa sari na vinariponi tanisa Maqomaqona Sa. Sina sa tie gugua asa si
lopu tumae ni sa sari na tiṉitoṉa Maqomaqo sara. Guana dinuviduvili
guni sa si arini, sina sari na laedi rina tiṉitoṉa arini, si pa ginugua
tanisa Maqomaqo Hope mo kote boka ta gilana.

---

* **2:3** TTA 18:9 * **2:9** Ais 64:4

15 Asa mo sapu tagoa sa Maqomaqo Hope, si boka pitui ginuadi sari
doduru tiṉitoṉa, ba sa tie pu lopu ta totolie koasa Maqomaqo Hope, si
lopu boka pitua sa tie sana.
16 Sina guahe si koa pa Kinubekubere Hope:
"Ura esei tumae nia sa binalabala tanisa Baṉara?
Meke esei boka va tumatumae ia si Asa?" gua.*
Ba gita si gilania sa binalabala te Karisito.

3

Sari pa Koriniti si Lopu Komiha pa Tinoa Maqomaqo

1 Kasa tasiqu, totoso koa turaṉa gamu rau si lopu boka zama atu ni
rau koa gamu sari zinama sapu kote boka zama lani rau koa rini pu
tagoa sa Maqomaqo te Tamasa. Ba sari qua zinama koa gamu si gua
sapu hoke tozi atu ni rau koari na tie tana kasia popoa, sina gua tugo
na haha pa rinaṉeraṉe koe Karisito si gamu.
2 Sa qua vina tumatumae koa gamu, si guana meleke mo sapu poni
gamu rau, ba lopu sari na ginani ṉiṉiradi. Sina lopu ele garomia gamu
sari na ginani ṉiṉiradi, meke kamahire ba lopu ele garomia tugo pude
avosia gamu sa vina tumatumae sapu garo koari na tie komihadi.*
3 Ura sa mia tinoa si korapa koa gua mo rina tie tana kasia popoa.
Sari na mia vinari konokonoi, na vinaritokei, si vata dogoro nia sapu
tanisa kasia popoa mo si gamu. Korapa toa nia mo gamu sa tinoa tana
tie pa kasia popoa.
4 Ura keke gamu si zama, "Arau si lulia se Paula," meke keke pule
si zama, "Arau si lulia se Apolosi," gua. Vegua, lopu tie tanisa kasia
popoa si gamu pude gugua asa?*
5 Ba Esei se Apolosi? Meke esei si arau Paula? Gami si na nabulu
mo te Tamasa, sapu tokani gamu pude mi va hinokara. Gami kara si
hopeke taveti mo sari na tinavete gua pu va hia ponini gami sa Baṉara.
6 Gua mo na tie lelete si rau, meke Apolosi si gua tugo na tie vala
kolo, ba Tamasa tu telena si va toqolo gamu pa rinaṉeraṉe.*
7 Gua asa, ke arau meke Apolosi si lopu sa ṉatina, ba sa Tamasa tu
si arilaena hola. Sina Asa tu si va toqolia sa linetelete.
8 Loke vinotikaena si koa koasa tie pu lelete, meke sa tie pu vala kolo.
Sa Tamasa si kote hopeke pia gami, koasa padana gua ri hopeke mami
tinavete.
9 Ura gami kara sina tie tavetavete varitokae mo te Tamasa, meke
gamu kasa si na inuma te Tamasa, meke na Nana vetu tugo si gamu.
10 Tavetavete nia rau koa gamu sa binokaboka pu poni nau sa
Tamasa, pude guana tie pu vekoa sa sinokirae, guana tie tavetavete
bokabokaqu. Meke keke tie pule si mae tavetavete koa gamu, guana
tie kurikuri koasa sinokirae. Ba hopeke tie tavetavete si mani kopu
pule nia pude va garo valeania gua sapu tavetia sa.
11 Ura ele vekoa Tamasa se Zisu Karisito, pude Asa mo sa titeke
sinokirae, meke loketoṉa pule keke votiki sinokirae si boka ta veko.
12 Be keke tie tavetavete si va tumatumae nia sa hinokara koe
Karisito si kote guana tie kurikuri panaulu koasa sinokirae, pu
tavetavete ni sari qolo, siliva, meke na patu arilaedi; be guana lopu

* **2:16** Ais 40:13 * **3:2** Hib 5:12-13 * **3:4** 1 Kor 1:12 * **3:6** TTA 18:4-11,24-28

tavetavete nia sa hinokara koe Karisito si guana tie tavetavete ni sari huda, edeve, meke na kinahe.
13 Ba sa laedi rina hopeke tinavete tadi kasa tie sara, si kote ta dogoro vura pana kamo sa rane pinule mae tanisa Baṉara. Koasa rane sana si kote tava vura sa laedi rina tinavete tana hopeke tie koa sa nika. Sa nika vinaripitui si kote podeki sa si arini.
14 Be ta dogoro pa vinaripitui sapu hinokara sa nana tinavete, meke lopu ta sulu palae si asa si kaqu ta pia sa tie sana.
15 Ba be sulu pania nika sa nana tinavete, si lopu kote ta pia si asa, ba asa telena si kote ta harupu, kote guana tie sapu ta harupu vura pa korapa nika si asa.
16 Vegua lopu gilania tu gamu sapu na Zelepade te Tamasa si gamu, meke sa Maqomaqona sa Tamasa si koa koa gamu?*
17 Meke be keke tie si huaria sa Zelepade te Tamasa, si kaqu huaria tugo Tamasa si asa. Sina hopena sa Zelepade te Tamasa, meke gamu tugo sa Zelepade tanisa.
18 Mi lopu sekesekei puleni gamu! Be keke tie koa gamu si balabala ia sapu gilagilana si asa koasa ginilagilana pa kasia popoa gua, si mani koa gua na tie duduvilina, pude mani gilagilana va hinokara.
19 Ura sa ginilagilana tanisa kasia popoa, si na dinuviduvili mo pa dinoṉo te Tamasa. Gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope: "Poho i Sa sari na sinekesekei tadi na tie pu vahesi puleni sapu gilagilanadi," gua.*
20 Meke gua pule hie si ta kubere: "Gilania Tamasa sapu sari na binalabala tadi na tie gilagilanadi, si loke laedi."*
21 Gua asa, ke mi lopu vahesi puleni gamu koari na mia koimata! Ura sari doduru tie meke na tiṉitoṉa si tamugamu.
22 Arau Paula, meke ari Apolosi, e Pita, meke sa kasia popoa, na tinoa, na minate, sa totoso kamahire, meke vugo repere; doduru hire si tamugamu.
23 Meke gamu si te Karisito, meke e Karisito si te Tamasa.

4

Sari na Apositolo te Karisito

1 Mi balabala guni gami na nabulu te Karisito si gami, sapu ta vizata pude tozi vura ni sari na ginugua tomedi te Tamasa.
2 Sapu ta hivae koasa nabulu gugua asa, si pude ta ronu koasa nana Baṉara.
3 Lopu talotaṉa nia rau si pude ta pitu si rau koa gamu, babe koari kaiqa tie varipitui. Telequ ba lopu pitu pule nau.
4 Loke ginugua si gilania rau sapu kote pada pude zutu pule nau si rau. Ba asa si lopu na vina sosodena sapu arau si na tie viaqu. Sa Baṉara tu si kote pitua sa qua tinoa.
5 Ke gua asa, si mi lopu zutua si keke tie sipu lopu ele kamo sa rane vinaripitui. Mi aqa nia tu sa rane pinule mae tanisa Baṉara. Asa tu kaqu va vura va bakali saripu ta tomedi pa huporo, meke vata dogoro vura ni sari na hiniva tomedi pa binalabala tana tie. Meke pa totoso

* **3:16** 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16 * **3:19** Zob 5:13 * **3:20** Sam 94:11

asa si kote hopeke poni Tamasa koari na tie sa vina lavata sapu garodi rini.
6 Kasa tasiqu, va padapada pule mae nia rau koa gami kara Apolosi
sari na ginugua hire, pude guana boka tumae nia gamu sa ginuadi rina
zinama gua hire: “Mi luli, na evaṉi mo gua pu tozia sa Kinubekubere
Hope.” Pude mi lopu evaṉia si pude zuka ia si keke nabulu te Tamasa,
meke etulia si keke, gua.
7 Lopu votikaemu si goi koari na tasimu! Meke lopu boka vahesi
pule nigo si goi, sina sari doduru gua pu tagoi goi, si na vinariponi
mae guadi mo koe Tamasa.
8 Hokara balabala ia gamu sapu sari doduru ginugua maqomaqo
saripu ta hivae koa gamu, si ele tago betoi mo gamu. Meke ele tago
betoi tu gamu sari doduru minana. Ele guana baṉara ravutu mia tu si
gamu, ba gami si lopu ele. Leana hola mo si pude gua asa, okoro nia
gami pude mi koa baṉara hinokara si gamu, pude mami somana koa
baṉara koa gamu si gami.
9 Pa dinoṉo taqarau, si gami na apositolo si poni gami Tamasa sa
vasina mumudi hokara. Gua rina tie ta zutudi sapu kaqu tava mate pa
matadi ri doduru tie, pude na vinadodogoro koa sa kasia popoa, koari
na mateana meke koari na tie.
10 Pa ginuguana e Karisito, si doṉo guana tie duviduvili mami si gami,
ba gamu si gilagilana mia pa mia kinoa keke koa Sa. Malohoro si gami,
ba ṉiṉira si gamu. Ta ṉoṉovala si gami, ba tava lavata si gamu.
11 Podalae visoroihe meke kamo kamahire, si ovia na memeha si
gami. Poko luluradi mo si va sagei gami, ta komiti meke loke mami
vetu soti.
12 Tavetavete sisigiti pa limamami si gami. Pude ta levei gami, si
hobe la nia gami sa minana. Tava sigiti meke ta ṉovala, ba turu va
nabu pa mami rinaṉeraṉe si gami.*
13 Totoso ta zama va kaleana si gami, si hobe lani gami sari na zinama
tataru. Guana bureṉe na remoremo mo tana kasia popoa si gami,
kamo pa rane ṉinoroi.
14 Kubere atu ni rau si gua hire, lopu pude va kurekure gamu, ba
pude tozi va gilana ni gamu mo, guana sapu na tuqu soti si gamu.
15 Be guana ka manege puta tina sarini pu va tumatumae gamu, ba
kekeke mo sa tamamia. Pa totoso tarae vura nia rau sa Inavoso Leana
koa gamu tatasana, si ta evaṉae tamamia koe Karisito si rau.
16 Ke tepa gamu rau si gamu pude mi keha luli au.*
17 Pa ginugua hie si garunu atu nia rau se Timote. Asa si na tuqu koe
Karisito, sapu tataru nia rau, meke ta ronuena hola koe Karisito si asa.
Asa kote va balabala puleni gamu sari na ṉati vina tumatumae saripu
luli rau pa tinoa keke koe Karisito, gua saripu variva tumatumae ni
rau koari na ekelesia pa doduru vasina.
18 Kaiqa gamu si ele podalae vahesi puleni gamu, sina balabala ia
gamu sapu gina lopu kaqu pule atu si rau pude hopiki ni gamu, gua.
19 Ba kote lopu sana pule atu mo si rau, be hiva nau sa Tamasa. Meke
kote atu gilana sotia telequ be zama pa ṉiniraṉira te Tamasa si arini
pu vahesi pule ni sara, babe na zinama hoboro mo.
20 Ura sa butubutu baṉara te Tamasa si lopu koa pa zinama mo, ba
pa ṉiniraṉira.

* **4:12** TTA 18:3 * **4:16** 1 Kor 11:1; Pil 3:17

21 Avei si leana koa gamu? Maqu atu va kilasa gamu? Ba maqu atu
pa tataru meke na ṉinoṉo?

5

Vinarivosa na Binarabarata pa Korapa Ekelesia

1 Ego, ele ta tozi sapu ta evaṉa pa varikorapa mia gamu sari na
vinarivosa na binarabarata kaleadi hola, sapu ari na tie huporo ba
lopu hoke evaṉi. Ele avosia rau, sapu keke koa gamu si koa turaṉia sa
loana sa tamana.*
2 Vegua ke va sagesage pule ni gamu si gamu? Pada mia si pude
talotaṉa hola. Meke sa tie pu evaṉia sa kinaleana sana, si mani tava
vura palae koasa mia kinoa binaere pa ekelesia.
3 Arau si koa va seu koa gamu pa tiniqu, ba lopu hite muliṉini gamu
rau pa qua binalabala, guana sapu korapa koa qua mo koa gamu si
rau. Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara Zisu Karisito, si ele vizatia
rau sa vina kilasana sa tie sana.
4 Pana varigara meke vivinei si gamu, si guana somana mo koa gamu
si rau. Meke sa ṉiniraṉira tanisa nada Baṉara Zisu Karisito si koa Nana
koa gamu pude tokani gamu pude tavetia gua sapu zama ni rau.
5 Ke mi luara vala koe Setani sa tie sana, pude kaqu tava mate sa
hiniva kaleana pa tinina, pude mani ta harupu sa maqomaqona, pana
pule mae sa Baṉara.
6 Lopu leana pude va lavalavata puleni gamu si gamu! Vegua, lopu
ele gilania tu gamu sa vina balau sapu zama guahe: "Keke vasi isiti[d]
hite mo, ba kote boka va sagea si keke doduru siniovo palava," gua?*
7 Ke mi va vura taloa ia sa tie kaleana, gua sapu sari na tie Ziu si
hoke okipani sari doduru isiti pa dia vetu, meke kinai rini sari na
palava sapu loke isitidi, pude va namaia sa rane Pasova. Meke kaqu
guana siniovo palava vaqura pu loke isitina si gamu. Asa tu sa mia
tinoa hinokara koe Karisito. Ura ele mate se Karisito pude vulasa pani
sari nada sinea guana nada vina vukivukihina sa lami tanisa Inevaṉa
Pasova.*
8 Gua asa, ke mada keha luli sarini pu kopu nia sa Inevaṉa Tanisa
Bereti pu Loke Isitina, mada okipania sa isiti koana, sa isiti tana
ṉinovaṉovala pa tie meke kinaleana, mada toa nia sa tinoa viana,
meke hinokara.*
9 Koa sa leta sapu ele kubere atunia rau, si ele tozini gamu tu rau,
pude mi lopu somanae koari na tie pu evaṉi sari na vinari riqihi, na
gua.
10 Lopu sari na tie huporo si guni rau, saripu hoke evaṉi sari na
vinari riqihi, na pinuhi, na hikohiko, meke na vinahesi beku. Pude
lopu koa turaṉi gamu sari na tie huporo, si kote lopu koa hola koasa
kasia popoa si gamu.
11 Ba sapu gunia rau hie, si pude mi lopu somanae koa ke tie sapu
poza pule nia tasimia koe Karisito si asa, gua, ba varirigihi, na puhi,
vahesi beku, zama va kaleana pa tie, naponapo va hola, ba be hikohiko
si asa. Sa tie gugua asa, si mi koromia hokara habotu turaṉia, na
henahena turaṉia.

* **5:1** Diut 22:30 * **5:6** Qal 5:9 * **5:7** Ekd 12:5 * **5:8** Ekd 13:7; Diut 16:3

12-13 Sarini pu lopu na tie te Karisito, si lopu qua ginugua rau pude va kilasi sari na dia sinea. Ba Tamasa tu si kaqu va kilasi sari na dia sinea. Ba mamu va kilasi tu sari na sinea tadi na tie te Karisito. Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope: "Va vura taloa ia sa tie kaleana koasa mia pukuna," gua.*

6

Na Vinaripitui pa Vari Korapadi rina Tie te Karisito

1 Be keke koa gamu si koa nana keke nana vinaritokei koa keke tasina koe Karisito, si variva kurekure hola sapu lopu pamaṉa nia sa sa Tamasa, meke turaṉa la nia tu sa sa tasina pa vinaripitui koari na tie varipitui huporodi, ba lopu la koari na koimata tadi na tie te Tamasa pude va toṉotia sa dia tinasuna.

2 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari na tie te Tamasa si kote varipitui ni sari na tie pa kasia popoa? Be sari na tiena sa kasia popoa ba boka varipitui ni mo gamu, si vegua, lopu boka varipitui ni tu gamu sari na ginugua hitekedi?

3 Lopu gilania tu gamu sapu sari na mateana, ba kote pitui mo gita? Pude gua asa si, na sa si tasuna pude pitui sari na ginugua tanisa kinokoa pa kasia popoa hie?

4 Pana ta evaṉa sari na vinaritokei gua hire koa gamu, si mi lopu paleke lani pa vinaripitui tadi na tie huporo pu lopu ta pamaṉaedi koari na tie pa ekelesia, ba mi va toṉoti mo pa korapa ekelesia.

5 Zama guahe si rau pude va kurekure gamu! Nake koa nana mo si keke tie koa gamu sapu pada pude va toṉoti sari na vinaritokei pa varikorapadi rina tie te Karisito.

6 Ba lopu gua tu si gamu. Karua tie te Karisito si varituraṉa latu pa vinaripitui, meke sari na tie varipitui huporodi tu si vilasia sa dia vinaritokei!

7 Sa mia vinarituraṉi la pa vinaripitui, si vata dogoro vura nia, sapu namu ele hoqa hokara si gamu. Leana hola pude ta ṉoṉovala koari na mia kana, babe hikohiko vagi rini sari na mia tinagotago, meke lopu la pa vinaripitui.

8 Ba lopu gua tu, gamu mo telemia si variva kaleana pulei, na vari ṉoṉovala pulei; kamo koa gamu na tamatasi soti pa vinahesi, ba gua tugo.

9 Vegua lopu gilania tu gamu sapu loke tie kaleadi si kaqu boka kamo la pa butubutu baṉara te Tamasa? Mi lopu sekesekei puleni gamu; sina lopu boka koa pa butubutu baṉara te Tamasa sari na tie gugua hire: na tie varirigihi, tie vahesi beku, tie barabarata, na koreo pu puta turaṉa koreo guana tamaloana, meke gua tugo na koreo pu guana tie varivosa;

10 na tie hikohiko, tie puhi, tie naponapo, tie zama ṉoṉovala la pa tie, meke na tie hiko doṉo pa kinoa tie.

11 Kaiqa gamu si ele evaṉi saripu gua sara. Ba ele tava via si gamu koari na mia kinaleadi, ele tava madi mia si gamu pude te Tamasa; ele tava garo valeana la koe Tamasa si gamu, koasa ṉiniraṉira tanisa Baṉara Zisu Karisito, meke koasa Maqomaqona sa nada Tamasa.

Tavetavete ni sari Tinimia pa Ninabuluna sa Tamasa

* **5:12-13** Diut 13:5, 17:7

12 Kote boka zama si keke tie, “Loketoṉa si ta hukata nia rau,” gua.
Hinokara si asa; ba lopu doduru tiṉitoṉa si leana koa goi. Arau si boka
zama mo, sapu doduru tiṉitoṉa si lopu ta hukata ni rau, ba lopu hiva
ta totolie guana pinausu si rau pa keketoṉa.*
13 Keke tie pule si kote boka zama, “Na ginani si pude tana tia, meke
sa tia si pude tana ginani,” gua. Hinokara si asa, ba kote va murimuri
mo Tamasa sari karua arini. Sa tini si lopu pude tavetavete nia pa
vinari riqihi, ba pude nabulu nia tu sa Baṉara; ura sa Baṉara si kopu
nia sa tini.
14 Koasa Nana ṉiniraṉira si va toa pulea Tamasa sa Baṉara Zisu pa
minate, ke kaqu va toa pule gita tugo Sa.
15 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari tinimia si na kukuruna sa
tinina e Karisito? Kaqu vagia rau sa tinina Karisito pude va keke la
nia koasa maqota? Lopu boka!
16 Lopu bakala tu koa gamu sapu sa tie sapu ponia sa tinina
koasa maqota, si koa keke koa sa si asa? Ura ta tozi va bakala pa
Kinubekubere Hope si hie, sapu zama guahe: “Kaqu koa keke tinidia
sari kara,” gua.*
17 Ba asa sapu vala pule nia koasa Baṉara, si koa keke koa Sa pa
maqomaqo.
18 Mi govete nia sa vinari riqihi. Sari doduru votiki sinea saripu
evaṉi na tie, si lopu va kaleania sa tinina soti, ba sa tie sapu evaṉia sa
vinari riqihi, si va kaleania sa sa tinina soti.
19 Lopu gilania tu gamu sapu sari hopeke tinimia si na Zelepade
tanisa Maqomaqo Hope sapu koa koa gamu, meke sapu ponigamu sa
Tamasa koa gamu? Sari na mia tinoa si lopu tamugamu telemia, ba te
Tamasa tu.*
20 Guana holu gamu Sa koasa minate te Zisu, pude Tanisa si gamu,
ke mi tavetavete ni sari na tinimia pa vina lavatana sa Tamasa.

7

Ginugua Vinarihaba

1 Ego, kamahire si kote olaṉi rau sari na ginugua pu nanasa mae ni
gamu pa mia leta. Leana mo be lopu varihaba sa tie.
2 Ba sina soku vinari riqihi si koa, ke leana pude hopeke koreo si
mani vagi nana barikaleqe telena, meke hopeke vineki si mani vagi
nana palabatu telena.
3 Sa palabatu si mani puta turaṉia sa nana barikaleqe, meke sa
barikaleqe si mani puta turaṉia tugo sa nana palabatu. Madi variva
qetui sari kara tamaloana pa dia tinavete tamaloana.
4 Sa tinina sa barikaleqe si lopu nana eke telena, ba tanisa nana
palabatu tugo. Gua tugo sa tinina sa palabatu, si lopu nana eke telena,
ba tanisa nana barikaleqe tugo.
5 Pana hiva ta puta turaṉa si keke, si lopu kaqu korona si keke, ba
pana variva egoi ri kara pude lopu variva tata i pa keke kolokolona, si
leana mo, pude boka koa soto si gamu pa vinaravara. Beto asa, mamu
tiqe variva tata pulei. Pude gua asa si lopu kaqu hoqa pa tinoketoke
te Setani si gamu, sina koa gua sapu lopu boka koa va ṉira si gamu.

* **6:12** 1 Kor 10:23 * **6:16** Zen 2:24 * **6:19** 1 Kor 3:16; 2 Kor 6:16

6 Lopu tozini gamu rau si keke tinarae pude hopeke koa eke meke
varavara, ba va malumu gamu rau si gamu pude gua asa.
7 Ba sapu okoro nia rau si pude koa gua mo arau pu lopu varihaba si
gamu doduru. Ba leana, sina ele hopeke poni ni binokaboka Tamasa
sari hopeke tie. Kaiqa si gua arau, meke kaiqa si varihaba.
8 Ego, sapu la gua koari kasa pu lopu varihabadi, meke sari na
nabonaboko, si zama guahe si rau: Leana hola si pude koa gua mo
arau si arini meke lopu varihaba.
9 Ba be lopu boka tuqe puleni si arini pa dia inokorona sa tinoa
tamaloana, si leana, madi varihaba. Pude varihaba si leana hola nia
si pude neneke nia sa puta turaṉa.
10 Ego, koari na tie varihabadi, si hie sa tinarae kote tozia rau; ba
lopu qua tinarae telequ si hie, ba tanisa Baṉara tu: Sa barikaleqe si
mani lopu luara pania sa nana palabatu.
11 Ba be hiva luaria sa, si ego; mani koa lopu varihaba eko mo, babe
la varibulei pule mo koasa nana palabatu. Meke sa palabatu, si lopu
kaqu luara pania sa nana barikaleqe.*
12 Hie sa qua binalabala soti telequ, lopu tanisa Baṉara. Ego, sapu
koari kaiqa pule, be keke tie te Karisito si koa nana sa nana barikaleqe
pu lopu va hinokaria se Karisito, ba qetu nia mo sa barikaleqe si
pude koa soto koasa nana palabatu, si leana; mani lopu luara pania
sa palabatu si asa.
13 Meke be keke barikaleqe sapu na tie te Karisito, si koa nana sa
nana palabatu sapu lopu va hinokaria se Karisito, ba qetu nia mo sa
palabatu hie si pude koa soto koasa nana barikaleqe, si ego; mani lopu
luara pania sa barikaleqe si asa.
14 Sina sa palabatu sapu lopu va hinokara, si pa nana kinoa keke
koasa nana barikaleqe, si tava tata koe Tamasa si asa. Meke sa
barikaleqe sapu lopu va hinokara, si pa nana kinoa keke koasa nana
palabatu, si tava tata koe Tamasa si asa. Be lopu gua asa, sari na dia
koburu si kote koa gua mo na koburu huporodi. Ba koa gua koasa
ginugua asa, si tava madi koe Tamasa si arini.
15 Ba be keke ari kara tamaloana sapu lopu na tie te Karisito, si hiva
luara pania sa sa loana sapu na tie te Karisito; leana, va malumia. Pa
ginugua hie, si asa sapu na tie te Karisito si ta rupaha. Ura ele tioko
gita Tamasa si gita pude koa bule.
16 Agoi na barikaleqe sapu na tie te Karisito, tasuna pude gilana va
bakalia goi sapu kote boka harupia goi sa mua palabatu. Meke agoi
na palabatu sapu na tie te Karisito, tasuna pude gilana va bakalia goi
sapu kote boka harupia goi sa mua barikaleqe.

Tinoa pu Ponia Tamasa pa Hopeke Tie

17 Hopeke tie si mani toa nia gua sapu poni nia Tamasa koasa. Mani
koa hola si asa koasa kinoa pu koa ia sa totoso tiokia Tamasa si asa. Asa
tugo sa qua tinarae sapu va tumatumae nia rau koari doduru ekelesia.
18 Be keke tie si ele ta maguna[d] totoso va tabea sa sa tinioko te
Karisito, si mani lopu podekia pude oki pania sa minagu sapu sa vina
gilagila tadi na tie Ziu meke be keke tie si lopu ele ta maguna, totoso
va tabea sa sa tinioko te Karisito, si mani lopu hata ia pude ta magu.

---

* **7:11** Mt 5:32, 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18

19 Pude ta magu, babe lopu ta magu, si lopu arilaena. Sapu arilaena
si na vina tabedi tu rina tinarae te Tamasa.
20 Hopeke tie, si mani lopu luara pania sa kinoa gua sapu koa ia sa
tatasana, totoso va hinokaria sa se Karisito.
21 Be na pinausu* si goi, sapu keke votiki tie tu si lalae nia sa
doduruna sa mua tinoa, meke tagoa goi se Karisito, si leana mo. Mu
lopu talotaṉa nia. Lopu tozi nigo rau pude koa hola na pinausu. Ba be
boka vagi lolomo si goi pude ta rupaha koasa tie pu lalae nia sa mua
tinoa, si mu ade vagia sa tinarupaha asa.
22 Ura sa pinausu sapu ta tioko koa sa Baṉara, si ta evaṉae guana
tie ta rupahana pude Tanisa Baṉara. Kekeṉoṉo gua tugo sapu be sa
tie ta rupahana totoso ta tioko koe Karisito, si kaqu ta evaṉae gua na
pinausu Tanisa Baṉara pude nabulu nia si Asa.
23 Ele holu gamu Tamasa koasa minate te Zisu, ke mi lopu ta evaṉae
na pinausu tana tie.
24 Kasa tasiqu, hopeke tie si mani kopu nia sa kinoa keke koa sa
Tamasa, pa kinoa sapu koa ia sa totoso ta tioko si asa koe Karisito.

Sari Ninanasa pa Kalina Lopu Varihaba meke sari Nabonaboko

25 Ego, koasa guguadi ri pu lopu varihabadi sapu nanasa mae ni
gamu, si loke inolaṉa mae guadi koasa Baṉara si boka poni gamu rau;
ba pa korapa Nana tataru variva taleosae, si ronu au Sa. Gua asa, ke
maqu tozi ni gamu gua sapu balabala ia rau.
26 Ego, koa gua koasa totoso tasuna gua kamahire, si leana hola si
pude mamu lopu varihaba mo.
27 Ba be ele varihaba si goi, si mu lopu podekia pude luaria sa loamu;
ba be lopu ele varihaba si goi, si mu lopu varihaba.
28 Be varihaba si goi, si lopu sea; meke be varihaba sa vineki vaqura
ba lopu sea tugo. Ba tozini gamu rau si hie, sina hiva va balau gamu
mo rau koari na tinasuna pa hopeke rane, sapu kote tutuvi rina tie
varihabadi.
29 Kasa tasiqu sapu gunia rau si guahe: Ele papaka sa totoso! Ke
podalae kamahire sari na tie varihabadi si madi koa ṉaliṉali koasa
tinavete tanisa Baṉara guana loke loadia.
30 Sarini pu kuliusu, si madi koa gua sapu lopu talotaṉadi. Sarini pu
hegere, si madi koa gua sapu lopu qetudi. Sarini pu holuholu, si madi
koa gua sapu lopu tadirini sari hinoluholu.
31 Sarini pu hatai sari na tinagotago pa pepeso, si madi koa gua sapu
lopu ta pusi tu pa tinupitidi rini. Sina sa kasia popoa hie, si lopu kaqu
koa seunae gugua hie.
32 Hivani gamu rau pude mi lopu talotaṉa ni sari soku ginugua. Sa tie
pu lopu varihabana, si voriti kale nia mo sa sa tinavete tanisa Baṉara,
sina podekia sa pude va qetua sa Baṉara.
33 Ba sa tie varihabana si voriti ni mo sa sari na likakalae tana
pepeso, pude va qetua sa nana barikaleqe.
34 Ke gua asa si ta daku varikali si asa pa karua siraṉa. Sa vineki pu
lopu varihabana meke sa barikaleqe pu loke loana, si voriti kale nia
mo sa sa tinavete tanisa Baṉara, sina hiva va madia sa sa tinina meke
sa maqomaqona. Ba sa barikaleqe varihabana si voriti kale ni mo sa
sari na likakalae tana pepeso, sina hiva va qetua sa sa nana palabatu.

* **7:21** Sari na pinausu pukerane tadi na tie si ta holudi pude na tinagotago tanisa tie pu holuna.

35 Hiva tokani gamu rau, ke zama ni rau saripu gua sara. Lopu
podekia rau pude hukata gamu koasa qua tinarae, ba hivani gamu
rau pude tavetia gua sapu goto pude tavetia gamu, meke pude vala
betoi sari dodurudi rina mia tinoa pude soto va nabu koasa tinavete
tanisa Baṉara pa doduru bulomia.
36 Ego, be keke koreo meke keke vineki saripu ele ta pinirovetu veko,
si ele kamo sari vuaheni tanisa vineki pude varihaba ba lopu hiva pude
tuture varihaba. Be gilania sa koreo sapu lopu leana sa hahanana
tanisa meke ṉiṉira sa nana hiniva, ke balabala ia sa si leana pude
madi varihaba mo sari kara, gua; si leana, madi varihaba mo, gua
sapu hiva nia sa. Lopu sea si pude gua asa.
37 Ba be keke tie pa nana hiniva soti si ṉiṉira pa nana vinizata pude
lopu varihaba, meke be boka tuqe pule nia si asa, meke ele vizatia sa
pa nana binalabala si pude gua asa; si leana mo pude lopu haba ia sa
sa vineki.
38 Gua asa ke, sa tie pu varihaba si leana mo, ba asa sapu lopu
varihaba si leana hola tu.
39 Sa barikaleqe varihabana si lopu ta rupaha totoso korapa toa nana
sa nana palabatu. Ba pana mate tu sa nana palabatu, si kote tiqe ta
rupaha si asa pude haba pulea si keke tie, ba kaqu keke tie te Karisito
mo si haba ia sa.
40 Ba kote leana hola be lopu varihaba pule si asa. Asa sa qua
binalabala, meke va hinokaria rau sapu ta turaṉa koasa Maqomaqona
sa Tamasa si rau koasa ginugua hie.

8

Ginani Tava Vukivukihi Tairidi koari na Beku

1 Ego, hie sa guguadi ri na ginani pu tava vukivukihi tairidi koari
na beku, gua sapu kubere mae ni gamu. Hinokara gua sapu zama
nia ri kaiqa; sapu gita doduru si tagoa sa tinumatumae. Ba koasa
tinumatumae si hoke vahesi pule nia sa tie; ba sa tataru si toka nia sa
tie pude toqolo pa dia tinoa koe Karisito.
2 Be keke tie si balabala ia sapu na tie tumatumae si asa, gua, si lopu
ele vagia sa sa tinumatumae sapu ta hivae pude vagia sa.
3 Ba sa tie sapu tataru nia sa Tamasa si ta gilana tugo si asa koe
Tamasa.
4 Gua asa, ke sa guguana sa hinenadi rina ginani pu tava vukivukihi
tairidi la koari na beku si guahe: Gilania gita sapu keke mo sa Tamasa,
ba sari na beku, si na kinehadi rina tiṉitoṉa pu lopu na Tamasa
hinokara.
5 Meke koadia tugo sari kaiqa pu ta pozae tamasa pa maṉauru meke
pa pepeso, meke sokudi tugo sari na tamasa meke na baṉara arini,
gua sari na tie.
6 Ba sapu tadigita si koa nana si keke Tamasa mo, sapu sa Tamada.
Taveti Sa sari doduru likakalae, meke toa si gita pude Tanisa. Meke
keke mo sa Baṉara Zisu Karisito, sapu koa Sa si ta tavete sari doduru
likakalae, meke koa Sa si toa si gita.
7 Ba lopu doduru tie gilania sa hinokara hie. Kaiqa tie visoroihe
si hoke somana pa vinahesidi rina beku, meke kamo kamahire totoso
henai rini sari na ginani pu ele tava vukivukihi la koari na beku, si lopu
ṉiṉira sa dia rinaṉeraṉe. Gua asa ke balabala ia rini sapu somana pule

pa vinahesidi rina beku si arini, gua; ke va gilagila ia rini sapu sea si arini.
8 Na ginani si lopu kaqu va tata gita koe Tamasa. Be henahena si gita, si lopu kaqu ta evaṉae tie leada. Be lopu henahena si gita, ba lopu kaqu ta evaṉae tie kaleada.
9 Ba mi kopu puleni gamu, pude sa mia tinarupaha si mani lopu va hoqa ia pa sinea si keke tasimia koe Karisito sapu lopu ele ṉiṉira pa nana rinaṉeraṉe.
10 Ura be agoi sapu tagoa sa tinumatumae gua asa, si somana henahena pa korapa zelepade tadi na beku; meke keke tie sapu lopu ele ṉiṉira pa nana rinaṉeraṉe si dogorigo, si kote va varane pule nia si asa, meke atu somana hena ia sa sa ginani pu ta vala koari na beku, ba pa nana vina hinokara si na sinea si asa, gua.
11 Ke sa tasimu sapu malohoro pa nana rinaṉeraṉe, sapu ele mate hobea Karisito, si ta ṉovala, sina koa gua koasa mua tinumatumae.
12 Pa ginugua asa si ele tavete va sea si goi koe Karisito, koa gua sapu va kaleania goi sa tasimu, meke ṉoṉovalia goi sa nana rinaṉeraṉe malohorona.
13 Ke gua asa, be na ginani sapu ta vala pa beku si va hoqa ia pa sinea si keke tasiqu, si maqu lopu hena pulea sa ginani sana; pude maqu lopu va hoqa ia pa sinea sa tasiqu.

9

Sari na Tinavete Tana Apositolo

1 Arau si keke tie ta rupahaqu, meke na apositolo. Ele dogoro sotia rau se Zisu sa nada Baṉara, meke gamu si na vuana sa qua ninabuluna sa Baṉara.
2 Ba be lopu va egoa ri kaiqa sapu arau si keke apositolo, ba gamu si va egoa! Ura sa mia kinoa keke koasa Baṉara, si va sosodea sapu arau si keke apositolo.
3 Totoso zutu au rina tie, si hire sari na qua inolaṉa koa rini, pude lavelave pule nau.
4 Pada mami tugo pude ta poni ginani na napo si gami kara Banabasi pa mami tinavete.
5 Meke pada tugo si gami kara, pude turaṉi sari hopeke mami barikaleqe koari na mami inene tarae, be guana varihaba mami gua sapu tavetia ri kaiqa apositolo, meke sari na tasina sa Baṉara, meke e Pita.
6 Hinokara sapu gami kara Banabasi, si pada mami tugo pude lopu tavetavete telemami pude toka puleni gami!
7 Loke tie varipera si hoke tabara pule nia telena koari nana sinomana koasa minate varipera. Loke tie sapu letea keke inuma vaeni, si lopu kaqu hena pulei sari na vuadi ri linetelete pa nana inuma soti. Loke tie pu kopu qoti, si lopu kaqu napo pulei sari na melekedi ri nana qoti telena.
8 Lopu zama nia rau si hie pa binalabala tana tie mo, sina sa Tinarae te Mosese ba tozia tugo si hie.
9 Ura guahe si tiroa gita pa Tinarae te Mosese: “Totoso neti pani sa bulumakao kapudi sari na huiti, si mu lopu pusi kumuhia goi ṉuzuna si asa, pude boka ganigani gana,” gua. Lopu na bulumakao mo si gunia

Tamasa tani,* 10 ba gita tu si guni gita Sa, totoso zama nia Sa sapu gua
asa. Hinokara pa kaiqa ginugua, si koa gita mo si kubere mae Sa.
Ura sa tie pu geli va malohoria sa pepeso, meke sa tie pakepakete si
taveti rini sari na dia tinavete, meke rove va kenue la ia rini sapu kaqu
hopeke vagi dia hinia koari na linetelete.
11 Gami si ele tarae nia sa Inavoso Leana koa gamu guana tie pu
letei sari na kiko, ke pada tugo pude tokani gami gamu koari na mia
likakalae.*
12 Be ari kaiqa apositolo si pada pude vagia sa tinokae gua asa koa
gamu, si gami si pada hola ni tu si arini!
Ba lopu hata ia gami si pude ta tokae. Ba koa pa tinasuna pa doduru
ginugua si gami, meke tavetavete mo telemami pude toka puleni gami;
pude lopu hukatia sa mia inokorona sa Inavoso Leana te Karisito koa
gamu.
13 Vegua lopu gilania tu gamu sapu sari na tie pu tavetavete pa
Zelepade[d] si vagi gedi ginani pa Zelepade, meke arini pu tavetia sa vina
vukivukihi pa hope, si vagi gedi hinia tugo koa sa vina vukivukihi?*
14 Ke kekeṉoṉo gua tugo asa sarini pu tarae nia sa Inavoso Leana,
kaqu toa nia tugo rini sa tinokae sapu vagia rini koasa tinozina sa
inavoso, gua sa Baṉara.*
15 Ba arau si lopu hite tepa ia keke tinokae koa gamu. Meke sipu
kubere atu rau kamahire, si lopu pude toka nau kamahire, gua. Leana
hola koa rau si pude mate, hola nia si pude ta okipalae sa qua
qinetuqetu sapu tozia rau sapu guahe: Totoso sapu tarae nia rau sa
Inavoso Leana koa gamu, ba lopu vagi tinokae si rau.
16 Lopu boka vahesi pule nau si rau koasa tinozi vuraena sa Inavoso
Leana. Sina ta garunu nia rau si asa pude tavetia. Maqu talotaṉa hola
si rau, be lopu tarae nia rau sa Inavoso Leana!
17 Be pa qua hiniva soti meke tarae si rau, si garoqu pude ta tabara.
Ba sina hie si lopu gua asa; sa Tamasa tu vizatau si rau, meke poni nau
Sa sa tinavete hie.
18 Ke pude gua asa, si nasa sa tinabara kote vagia rau? Sa qua
tinabara si guahe: Pude tozi vura nia sa Inavoso Leana, meke poni
moka nia koari na tie, meke lopu tepa vinariponi koarini gua sapu
padaqu pude vagia koasa qua tinavete tarae.
19 Na tie ta rupahaqu si rau, meke lopu na pinausu pa keke tie. Ba
pa qua hiniva soti si nabulu ni rau sari doduru tie guana pinausu pu
loke nana tinabara, pude boka vagi lani rau koe Karisito sari sokudi,
gua sapu bokai rau.
20 Totoso koa somanae koari na tie Ziu, si koa guana tie Ziu tugo
si rau, pude boka vagi maeni rau si arini koe Karisito. Totoso koa
somanae si rau koarini pu ta turaṉa koa sa Tinarae te Mosese, si koa
gua tugo arini si rau, pude boka vagi maeni rau si arini koe Karisito.
Ba sa Tinarae te Mosese si lopu lalae nia sa qua tinoa.
21 Gua tugo sapu be koa somanae si rau koari na Zenitailo[d], si koa
gua tugo arini si rau, sarini pu lopu va tabea sa Tinarae te Mosese,
pude boka vagi maeni rau koe Karisito si arini. Pa ginugua asa, si lopu
va karia rau sa Tinarae te Tamasa, ba pa vina tabena sa si na Tinarae
te Karisito si lalae nia sa qua tinoa.

---

* **9:9** Diut 25:4; 1 Tim 5:18 * **9:11** Rom 15:27 * **9:13** Diut 18:1 * **9:14** Mt 10:10; Lk 10:7

22 Sipu koa si rau pa varikorapadi ri pu malohoro pa rinaṉeraṉe, si,
koa malohoro gua tugo arini si rau, arini pu nunala pude henai babe
lopu henai si kaiqa ginani, pude boka vagi maeni rau koe Karisito si
arini. Ke koa lululi mo rau sari doduru kineha tie pa doduru ginugua,
pude boka harupi rau si kaiqa.
23 Evaṉi rau sari doduru pu gua arini, pa ginuguana sa Inavoso
Leana, pude maqu tozi urahae nia si asa, pude qu somana koari na
minana tanisa.
24 Lopu gilania tu gamu, sapu sokudi si somana koasa vinarivose
haqala, ba keke mo koa rini si vagia sa pinia? Ke mi haqala pa
hahanana gua sapu boka vagia sa mia pinia koe Karisito.
25 Sari hopeke tie pu hiva varivose pa linopilopi nomana, si
podepodekae pude koa ṉiṉira pa tini, pude boka vagia sa pinia sapu
lopu kaqu koa hola. Ba gita si korapa voriti sisigiti puleni gita pude
vagia sa pinia pu kaqu koa hola ninae rane ka rane.
26 Gua asa, ke pa qua kinoa koe Karisito si koa gua na tie pu haqala
toṉoto la koasa gila pa vinabetona. Meke gua tugo na tie tupatupa si
rau, sapu lopu hite tupa sea, ba tale tupa goto koari doduru tinupa.
27 Podepodekae sisigiti pude va ṉiṉira ia rau sa tiniqu pude va
pinausu ia rau, meke lopu seke tinarae pude kaqu nabulu nia rau sa
Baṉara pa siraṉa gua pu hiva nia Sa. Gua, pude pana beto tarae arau
koari kaiqa si lopu kote siana nia rau sa pinia koe Tamasa.

10

Vinabalau pa Vinahesi Beku

1 Kasa tasiqu, hivani gamu rau pude balabala ia gua sapu ta evaṉa
koari na tiatamada pukerane pu lulia se Mosese. Ari doduru si ta
turaṉa koe Tamasa totoso koa aqorae koasa lei, meke sari doduru si
ene karovo valeana koasa pepeso popana pa vari korapana sa kolo.*
2 Ta harupu pa popoa Izipi si arini meke guana ta papitaiso sari
doduru koasa lei, meke koasa kolo, pude lulia se Mosese.
3 Sa ginani hopena si poni beto ni Tamasa meke hena ia ri doduru.*
4 Meke sari doduru si napoa sa kolo hopena, sapu vura maena koasa
patu hopena, sapu koa luli koa rini. Meke sa patu asa si e Karisito.*
5 Ta evaṉa sapu gua asa koari doduru sara, ba lopu soku arini si va
qetua sa Tamasa, ke tava mate si arini pa soloso qega.*
6 Ego, sari doduru ginugua sara, sina vina balau koa gita, pude mada
lopu okoro ni sari na kinaleadi gua pu taveti ri kasa.*
7 Mu lopu vahesi sari na beku, gua sapu evaṉia kaiqa arini. Sina
guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope: “Sari na tie si habotu
henahena, naponapo va hola meke hoqa pa sinea koasa hahanana
vinari riqihi si arini,” gua.*
8 Mada lopu tavete va sea si gita pa vinari riqihi na binarabarata,
gua sapu evaṉia ri kaiqa pa totoso asa, ke pa korapana keke rane mo,
si ari ka hiokona ṉeta tina si tava mate.*

* **10:1** Ekd 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Ekd 16:35 * **10:4** Ekd 17:6; Nab 20:11 * **10:5** Nab 14:29-30 * **10:6** Nab 11:4 * **10:7** Ekd 32:6 * **10:8** Nab 25:1-18

9 Mada lopu podepodekia sa Baṉara, gua sapu tavetia ri kaiqa arini,
meke garata va matei na noki.*
10 Mada lopu qumiqumi, gugua ari kaiqa sapu qumiqumi, ke tava
mate koasa mateana variva mate.*
11 Doduru tiṉitoṉa sara si ta evaṉa koa rini, pude na vina padapadae
koari kaiqa, meke ta kubere si arini pude na vina balau koa gita. Sina
gita si korapa koa koasa totoso sapu tata pa vinabetona, sapu sa vina
gorevuradi rina totoso pu ele hola.
12 Asa sapu balabala ia sapu korapa turu va nabu si asa, gua, si mani
va balau pude mani lopu hoqa pa sinea.
13 Sari doduru tinoketoke saripu ele tutuvi gamu, si arini tugo mo
saripu hoke kamokamo pa tie. Ba sa Tamasa si korapa kopu nigo,
meke lopu kaqu va malumigo Sa pude ta toketoke hola nia sa padana
sa mua ṉiniraṉira. Ba be ta toketoke si goi, si kaqu ponigo Sa si keke
siraṉa, gua pude lopu hoqa pa tinoketoke. Gua asa, ke kote boka turu
va nabu si goi.
14 Ke gua asa, kasa qua baere soti, mi govete ni sari na vinahesi beku.
15 Zama atu si rau koa gamu pu bokaboka mia pa binalabala. Mi
vilasia telemia be toṉoto sari na qua zinama hire.
16 Totoso zama leana la nia meke napo nia gita sa kapa koasa ginani
hope tanisa Baṉara, si somana nia gita sa tinaleosae tanisa eharana
Karisito. Meke totoso hena ia gita sa bereti vasina, si somana nia gita
sa tinoa keke tanisa tinina Sa.*
17 Kekeke mo sa bereti, meke sokuda si gita. Ba keke tini mo si gita,
sina keke mo sa bereti sapu hena ia gita doduru.
18 Mi doṉo la i sari na tie Izireli. Arini pu somana hena sa ginani sapu
tava vukivukihi koasa hope, si somanae tugo koasa vina vukivukihi la
koe Tamasa.*
19 Ke vegua, sari na beku pu va vukivukihi la i rina tie huporo si koai
na tinoa? Meke sari na ginani pu va vukivukihi lani rini si arilaedi?
20 Lokari, sapu gunia rau si gua tu he: Gua sapu tava vukivukihi
koari na hope huporodi, si ta vala koari na tomate kaleadi, ba lopu
koe Tamasa. Meke lopu hivani gamu rau si gamu pude somana pa
vinahesidi ri na tomate kaleadi.*
21 Lopu boka napo nia gamu sa kapa tanisa Baṉara, beto si napoa
pule sa kapa tadi na tomate kaleadi. Meke lopu boka somana
henahena si gamu pa tevolo tanisa Baṉara, beto si la pule pa tevolo
tadi na tomate kaleadi.
22 Vegua, hiva va bugoria gita sa Baṉara? Balabala ia gita sapu ṉiṉira
hola nia gita si Asa?*
23 Zama si gamu, “Ta rupaha si gita pude tavetia gua sapu hiva nia
gita,” gua. Hinokara si asa, ba lopu doduru tiṉitoṉa si leadi. “Ta
rupaha si gita pude tavetia gua sapu hiva nia gita,” gua; ba lopu doduru
tiṉitoṉa si boka toka valeanani gita.*
24 Mani lopu doṉo la ia keke tie gua sapu leana mo koasa, ba mani
doṉo la ia tu gua sapu leana la koari na votiki tie.

---

* **10:9** Nab 21:5-6 * **10:10** Nab 16:41-49 * **10:16** Mt 26:26-28; Mk 14:22-24; Lk 22:19-20
* **10:18** Liv 7:6 * **10:20** Diut 32:17 * **10:22** Diut 32:21 * **10:23** 1 Kor 6:12

25 Sari na masa kurukuru sapu ta holuholue pa maketi, si mi henai.
Mi lopu nanasa ni be mae guadi koari na vinahesidi rina beku.
26 Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope: “Sa kasia popoa,
meke sari doduru likakalae vasina si tanisa Baṉara,” gua.*
27 Be guana ruvata gamu keke tie pu lopu na tie te Karisito, pude la
henahena koa sa, si mi henai mo gua sapu poni gamu sa. Ba mi lopu
nanasa ni, be mae guadi koari na vinahesidi rina beku.
28 Ba be keke tie si zama atu guahe koa gamu: “Sa ginani hie si ele
tava vukivukihi tairina la koari na beku.” Be gua si asa, si ego, mi lopu
hena ia pude lopu ṉovalia sa tie sapu totozi atu, pude mi lopu tavetia
gua sapu lopu toṉoto pa binalabala.
29 Sapu gunia rau si pa binalabala tanisa tu, lopu tamugamu. Ura sa
qua tinarupaha si lopu kaqu ta hukata koari na zinutu tadi na votiki
tie.
30 Be ele varavara la nia rau koe Tamasa sa gequ ginani, si na vegua
ke kote zutu au tu rina tie si rau pa ginuguana sa ginani sapu ele
varavara nia rau?
31 Ego, gua mo he: Doduru gua pu taveti gamu, be henahena si gamu,
ba be napo si gamu, si mamu taveti pa vina lavatana sa Tamasa.
32 Mi toa nia sa tinoa sapu lopu kaqu ṉoṉovali sari na tie Ziu, babe
na Zenitailo, meke sa ekelesia te Tamasa.
33 Gua sapu hoke podekia rau pude va qetui sari doduru tie koari na
qua tinavete, si mi keha luli au. Lopu balabala pule nau si rau pude
valeana pule nau mo, ba balabala ia rau sa lineana tadi doduru tie,
pude boka ta harupu si arini.

11

1 Ke mi keha luli au si arau, gua sapu keha lulia rau se Karisito.*

Nobi Batu pa Vinahesi

2 Qetu holani gamu rau si gamu, sina hoke balabala au gamu doduru
totoso, meke luli tugo gamu sari na vina tumatumae saripu ponini
gamu rau.
3 Ba hivani gamu rau pude gilania sapu e Karisito si na batudi ri
doduru tie, sa palabatu si na batuna sa barikaleqe, meke sa Tamasa si
na batuna e Karisito.
4 Ke gua asa, be nobia sa palabatu sa batuna totoso varavara babe
tarae nia sa sa Inavoso Leana koari na tie, si lopu pamaṉa nia sa se
Karisito.
5 Meke be keke barikaleqe si lopu nobia sa batuna, meke varavara,
meke tarae nia sa Inavoso te Tamasa koari na tie, si lopu pamaṉa nia
sa sa nana palabatu. Lopu votikaena sa barikaleqe sapu gua asa, meke
sa barikaleqe sapu be koto golugolu.
6 Be lopu hiva nobi batu sa barikaleqe pa totoso vinahesi, si ego mani
koto va golugolu mo. Ba sina variva kurekure koasa si pude koto va
golugolu, gua, si ego; mani nobia sa batuna.
7 Sa palabatu si lopu ta hivae pude nobia sa batuna pa totoso
vinahesi, sina na kinehana sa Tamasa si asa. Ba sa barikaleqe si na
kinehana sa nana palabatu.*

* **10:26** Sam 24:1 * **11:1** 1 Kor 4:16; Pil 3:17 * **11:7** Zen 1:26-27

8 Ura sa palabatu si lopu ta tavete pa kukuru tinina sa barikaleqe,
ba sa barikaleqe tu si ta tavete pa kukuru tinina sa palabatu.
9 Meke lopu tavetia Tamasa sa palabatu meke ponia koasa
barikaleqe, ba tavetia tu Tamasa sa barikaleqe meke ponia koasa
palabatu.*
10 Pa ginuguadi ri na mateana, si leana mani nobi batuna tugo sa
barikaleqe pa totoso vinahesi, pude na vina gilagilana sapu asa si koa
aqorae koasa nana palabatu.
11 Ba pa tinoa keke koasa Baṉara, si lopu boka koa eke telena sa
barikaleqe, meke lopu boka koa eke telena sa palabatu.
12 Ura gua sapu ta tavete sa barikaleqe pa kukuru tinina sa palabatu,
si gua tugo, sapu sa koreo si ta podona koasa barikaleqe. Ba e Tamasa
mo telena ponia sa tinoa koari doduru tiṉitoṉa.
13 Vizatia telemia sapu be leana mo sapu lopu nobi batu sa
barikaleqe, meke varavara la koe Tamasa pa vinarigara tie.
14 Hinokara sapu sa hahanana tinoa pa pepeso si va tumatumaeni
gamu sapu be gele kaluna sa koreo, si lopu koa ia pinamaṉa.
15 Ba koasa barikaleqe, si na nana tinolava si asa. Ta hia nia sa
barikaleqe sa kalu gelena, pude guana nana nobi batu si asa.
16 Ba be keke tie si hiva varitokei nia sa ginugua hie, si gua mo he
si boka tozini gamu rau; sapu gami meke sa ekelesia te Tamasa, si
loketoṉa pule kaiqa votiki mami vinaturu pa siraṉa vinahesi.

Sa Ginani Hope Tanisa Baṉara
(Matiu 26:26-29; Maka 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Koari na tinarae pu kote zama ni rau hire, si lopu kaqu vahesi
gamu rau, sina sari na mia vinarigara pa vinahesi, si lopu koa i tinokae,
ba na ṉinovaṉovala tu.
18 Kekenu, si ele avoso nia rau sapu hoke varitokei si gamu koari na
mia totoso varigara. Va hinokaria tugo rau si asa pa kaiqa ginugua.
19 Gina ta hivae tugo sari na vinaritokei koa gamu, pude boka ta
dogoro va bakala sarini pu va qetua sa Baṉara koasa dia sinoto koasa
hinokara.
20 Meke sipu varigara gamu pude hena ia sa ginani hope tanisa
Baṉara, si kekeṉoṉo gua mo sapu be lopu hena ia gamu si asa, sina
lopu hena ia gamu pa siraṉa toṉotona.
21 Ura totoso henahena gamu, si hopeke tie si lopu aqa ba hena va
deṉa meke lopu balabala i saripu mae mumudi, ke ovia si kaiqa, meke
kaiqa si napo va viviri tu.
22 Koadia mia vetu ba gamu pude vasina boka hena na napo, ba
na vegua ke ṉoṉovalia tu sa ekelesia te Tamasa, meke va kurekure i
tu saripu loke gedi? Balabala ia gamu si kote vahesi gamu rau gua?
Lokari hokara! Namu lopu kaqu vahesi hokahokara gamu tu rau!
23 Ura sa vina tumatumae gua sapu vagia rau koasa Baṉara si ponini
gamu rau hie: Sapu pa boṉina sapu ta qorae Sa, si vagia e Zisu sa
Baṉara sa bereti.
24 Meke sipu ele varavara la nia Sa koe Tamasa, si videvidea Sa, meke
zama: “Hie tugo sa tiniqu sapu ta poni koa gamu. Mi hena ia si hie,
mamu balabala Au,” gua.

---

* **11:9** Zen 2:18-23

25 Meke gunia tugo Sa sa kapa vaeni, sipu beto henahena rini, si
vagia Sa sa kapa meke zama: “Sa kapa hie si na vinariva egoi vaqura
te Tamasa, sapu ele ta tokoro veko koasa eharaqu. Totoso napoa gamu
si hie, si mi balabala Au,” gua si Asa.*
26 Ura doduru totoso pana hena ia gamu sa bereti hie, meke napoa
gamu sa vaeni hie koa sa kapa, si tozi vura nia gamu sa minate tanisa
Baṉara, osolae kaqu pule mae si Asa.
27 Ke asa sapu lopu hena sa bereti meke napoa sa vaeni koasa kapa
tanisa Baṉara pa pinamaṉana Sa, si tavete va sea si asa koasa tinina,
meke na eharana sa Baṉara.
28 Gua asa, ke hopeke tie si kaqu pitu pule nia nana tinoa telena,
meke tiqe hena sa bereti, meke napoa sa vaeni.
29 Ura sa tie pu hena ia sa bereti meke napoa sa vaeni koasa kapa,
meke lopu doṉo gilania sa sa ginuana sa tinina sa Baṉara, si tepa ia
sa sa vina kilasa te Tamasa.
30 Gua asa ke soku gamu si malohoro, meke moho, meke kaiqa gamu
si mate.
31 Ba be pitu puleni gita si gita, si lopu kaqu ta pitu koe Tamasa.
32 Ba ta pitu, meke tava kilasa vata kale koasa Baṉara si gita, pude
lopu kote ta pitu meke tava kilasa turaṉae koasa kasia popoa pa rane
mumudi.
33 Ke gua asa, kasa tasiqu, pana varigara gamu pude hena ia sa ginani
hope tanisa Baṉara, si mi vari aqae valeana.
34 Ba be ovia si keke koa gamu, si mani henahena pa nana vetu, pude
mani lopu tava kilasa koe Tamasa totoso varigara si gamu. Sari kaiqa
ginugua pule, si kote va toṉoti mo rau pana atu rau.

12

Sari na Vinariponi Tanisa Maqomaqo Hope

1 Ego, kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sa hinokara koasa
guguadi rina vinariponi tanisa Maqomaqo Hope.
2 Gilania mia gamu sapu pa totoso pu koa na tie huporo si gamu, si
ta turaṉa va sea pa soku siraṉa si gamu koari na vinahesidi rina beku
pu loke dia tinoa.
3 Gua asa, ke hiva nia rau pude gilania gamu sapu loke tie pu ta
turaṉa koasa Maqomaqo Hope, si kote boka zama nia sapu “Ta levei
se Zisu,” gua. Meke loke tie pule si boka zama nia sapu, “E Zisu si na
Baṉara,” gua, ba asa mo sapu ta turaṉa koasa Maqomaqo Hope.
4 Sokudi sari votivotiki vinariponi maqomaqo si koa, ba keke mo sa
Maqomaqo Hope pu variponi ni si arini.*
5 Sokudi sari na votivotiki tinavete ninabulu, ba keke mo sa Baṉara
pu ta nabulae.
6 Sokudi sari na votivotiki tinavete pu evaṉi gita na tie, ba keke mo
sa Tamasa pu poni nia sa binokaboka koa gita doduru pude taveti sari
doduru tinavete arini.
7 Sa sinomana tanisa Maqomaqo Hope koari hopeke tie te Karisito si
vata dogoro vura koari na hopehopeke dia tinavete, pude valeani sari
doduru tie.

* **11:25** Ekd 24:6-8; Zer 31:31-34; Ekd 24:6-8 * **12:4** Rom 12:6-8

8 Koa keke tie si ta poni nia sa koasa Maqomaqo Hope pude tozia sa
inavoso tanisa ginilagilana lohina, ba koa keke tie pule si ta poni nia
sa pude tozia sa tinumatumae.
9 Sa Maqomaqo Hope si ponia sa rinaṉeraṉe koa keke tie, ba pa keke
tie pule, si ponia Sa sa ṉiniraṉira pude salaṉi saripu moho.
10 Ponia sa Maqomaqo Hope koa keke tie sa ṉiniraṉira pude tavete
tinavete variva magasadi, ba koa keke pule si ponia Sa sa binokaboka
pude tarae nia sa zinama te Tamasa. Koa keke pule si ponia Sa sa
binokaboka pude doṉo gilania sapu be maedi koari na tomate kaleadi
sari na inavoso, babe koasa Maqomaqo Hope. Pa keke tie pule si ponia
Sa sa binokaboka pude zama ni sari na votiki vinekala lopu ta gilanadi,
meke koa keke pule si na binokaboka pude rupahi ginuadi sari na
vinekala arini.
11 Sari doduru hire si na tinavete tana kekeke Maqomaqo mo. Meke
ponia sa Maqomaqo Hope asa pa hopehopeke tie sa binokaboka gua
sapu hiva ponia Sa.

Keke Tini se Karisito, Ba Soku Kukuruna

12 Sa tinina sa tie si keke mo, ba soku kukurudi. Votivotikaedi sari
na kukuru tini, ba ta varihodae si arini meke ta evaṉae keke tini mo.
Kekeṉoṉo gua tugo asa se Karisito.*
13 Ura pa tinoa keke koa Sa, si gita na tie Ziu, babe Zenitailo,
na pinausu, babe lopu na pinausu, ba ele ta papitaiso si gita koasa
Maqomaqo Hope, meke ta varigarae pa keke tini mo, meke ele ta poni
nia gita pa buloda si keke Maqomaqo mo.
14 Sa tini tie si lopu keke kukuruna mo, ba soku kukuruna.
15 Be zama sa nene, “Arau si lopu na lima, ke lopu na kukuruna sa
tini si rau,” gua, ba korapa soto nana mo koasa tini, ke lopu boka pude
paqaha pule nia si asa.
16 Be zama sa taliṉa, “Arau si lopu na mata, ke lopu na kukuruna sa
tini si rau,” gua, ba korapa soto nana mo koasa tini, ke lopu boka pude
paqaha pule nia si asa.
17 Be tale mata mo si koa pa tini, si lopu kaqu boka avavosae si asa.
Meke be tale taliṉa mo si koa pa tini, si lopu kaqu boka va humaṉa si
asa.
18 Ba ele va tana va toṉoto betoi Tamasa sari hopeke kukuru tini, pa
dia vasidi pu hiva veko ni Sa.
19 Kote loketoṉa sa tini, be tale keke kukuruna mo si koa.
20 Ke gua asa, si soku sari kukukurudi, ba keke mo sa tini.
21 Gua asa, ke lopu boka zama sa mata koasa lima, “Lopu ta hivae si
goi koa rau,” gua. Meke lopu boka zama sa batu koasa nene, “Lopu ta
hivae si goi koa rau,” gua.
22 Uve, loketoṉa si kote boka tavetia gita, be loketoṉa sari na kukuru
tini saripu doṉodoṉo guana malohorodi.
23 Meke sari na kukuru tini saripu lopu balabala va arilaedi i gita,
si hoke pamaṉa ni tugo gita; meke sari na kukuru tini pu variva
kurekuredi, si hoke va paeri gita.
24 Ba sari na kukuru tini pu doṉo lea si lopu hoke va paeri gita.
Tavete gunia Tamasa sapu gua asa koa sa tini, pude sari na kukuru
tini pu lopu hoke ta pamaṉae; si madi ta pamaṉae tugo.

---

* **12:12** Rom 12:4-5

25 Ke gua asa si loke vinari paqahi si koa koasa tini, ba sari doduru
hopeke kukuruna sa tini si kekeṉoṉo mo sa vinari kopue.
26 Be keke kukuruna sa tini si koa ta sigiti, sari doduru kukuruna si
somana ta sigiti. Be keke kukuruna si ta vahesi, sari doduru si somana
qetu beto tugo koasa.
27 Ego, gamu doduru si na tinina e Karisito, meke hopeke gamu si na
kukuruna sa tinina Sa.
28 Koasa ekelesia, si ele hopeke vekoi Tamasa pa dia vasina sari
doduru tie: kekenu sari na apositolo, vina rua sari na poropita, vina
ṉeta sari na titisa, meke tiqe somana mae tugo saripu tavete tinavete
variva magasadi, na tie salaṉa, meke saripu boka toka ni sari na votiki
tie, na tie totoli bokabokadi pude vagi sari na tie pude varitokae pa
ekelesia; meke saripu boka zama pa votiki vinekala.*
29 Lopu na apositolo beto, babe na poropita beto, babe na titisa beto
si arini. Lopu ari doduru si boka pude tavete tinavete variva magasadi.
30 Lopu ari doduru si boka salaṉa minoho, meke lopu ari doduru si
zama pa votiki vinekala, babe boka pude rupahi ginuadi gua saripu ta
zamae pa votiki vinekala.
31 Mi okoro zoṉazoṉa pude ta poni ni sari na binokaboka arilaedi.
Meke kamahire si hiva va dogoroni gamu rau sa siraṉa tanisa tataru
sapu leana hola.

13

Sa Tataru

1 Be boka zama ni rau sari na vinekala tadi na tie, meke tadi na
mateana, ba be loke qua tataru, si kekeṉoṉo gua mo na kizana sa belo
sari na qua zinama, sapu qaleqaleṉana hoboro mo, ba loke ginuadi.
2 Be na tie bokaboka pa tinarae si rau, meke be bokaboka si rau
pude gilana betoi sari doduru tiṉitoṉa, meke gua tugo sari na tiṉitoṉa
tomedi, be ṉiṉira hola sa qua rinaṉeraṉe, meke boka va rizui rau sari
na toqere; ba be loke qua tataru, si namu na loke laequ si rau.*
3 Be poni beto ni rau sari doduru qua likakalae koari na habahuala,
meke be va malumia rau sa tiniqu pude ta sulu; ba be loke qua tataru,
si namu loke lineana si kote vagia rau pude va qetua sa Tamasa.
4 Na tataru si ṉoṉo, meke va tukana. Lopu konokono, babe vahesi
pule nia, na va lavalavatae pule nia si asa.
5 Koa ia na pinamaṉa la pa tie, meke lopu balabala pule nia. Lopu
tuturei ta ṉaziri si asa, meke lopu kopu veko nia sa sa sinea tana votiki
tie.
6 Na tataru si lopu qetu nia sa kinaleana, ba qetu nia sa sa hinokara.
7 Sa tie pu tagoa sa tataru hinokara si koa hola sa tataru tanisa pa
doduru ginugua, meke sa nana rinaṉeraṉe, na rinoverove koe Tamasa
si koa hola, meke turu va nabu si asa pa doduru tinasuna.
8 Koa nana sa binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa, ba
lopu kote koa hola si asa. Koa nana sa binokaboka pude zama pa votiki
vinekala, ba kote tava kokoi mo si asa. Koa nana sa binokaboka pude
tozia sa tinumatumae, ba kote hola taloa si asa. Ba sa tataru si koa
hola ninae rane ka rane.

---

* **12:28** Epi 4:11 * **13:2** Mt 17:20, 21:21; Mk 11:23

9 Ura lopu ele tumae beto ni gita sari na tinumatumae, meke sari
nada tinarae si lopu hokotodi.
10 Ba pana mae tu sapu sa hokotona, si kaqu hola taloa sapu lopu
hokotona.
11 Totoso kobukoburuqu rau, si sari doduru qua zinama, na
binalabala, na vinizavizata, si gua mo tadi na koburu. Ba sipu na tie
nomaqu si rau, si luara pani rau sari na hahanana koburu.
12 Meke kekeṉoṉo gua tugo asa si gita. Sapu gua dogoria gita
kamahire, si guana doṉo burubara mo pa tiroana ridana; ba pana mae
tu sa totoso mumudi, si kaqu dogoro va tinitoa ia gita sa hinokarana.
Kamahire si gilagilana va kukutapo mo si rau, ba pana mae tu sa
totoso mumudi si kaqu gilagilana va bakala si rau, kekeṉoṉo gua sapu
kamahire si ele gilana va bakalau sa Tamasa si rau.
13 Ke gua asa si ari ka ṉeta hire si koa hola ninae rane ka rane:
sa rinaṉeraṉe, sa rinoverove, meke sa tataru. Ba sapu nomana hola
koarini, si na tataru mo.

14

Sari na Vinariponi Maqomaqo

1 Ke mi koa varivari tatarue doduru totoso pa mia tinoa. Mi hata
zoṉazoṉai sari na vinariponi maqomaqo. Sapu arilaena hola si na
binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa.
2 Ura asa sapu zama pa votiki vinekala, si lopu zama la koari na tie
si asa, ba koe Tamasa. Zama ni sa sari na hinokara tomedi pa korapa
ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope. Ba loke tie tumae ni gua saripu
zama ni sa.
3 Ba asa sapu tarae nia sa zinama te Tamasa, si zama la koari na tie
si asa, meke toka ni, na sovutu va ṉiṉirai, meke va manoti sa si arini.
4 Asa sapu zama pa votiki vinekala si toka pule nia mo telena, ba asa
sapu tarae nia sa zinama te Tamasa, si toka ni sa sari doduru tiena sa
ekelesia pude toqolo pa dia rinaṉeraṉe.
5 Hivani gamu tugo rau pude zama pa votiki vinekala si gamu
doduru. Ba sapu hiva hola nia rau, si pude gamu doduru si tagoa sa
binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa. Ura sa tie pu tarae
nia sa zinama te Tamasa, si varitokae hola nia sa si asa sapu zama pa
votiki vinekala. Ba asa sapu zama pa votiki vinekala si leana, be koa
nana keke tie sapu boka va bakali gua saripu zama ni sa, pude boka
ta tokae sari doduru tiena sa ekelesia.
6 Kasa tasiqu, be guana atu si rau koa gamu, meke zama pa votiki
vinekala, si nasa sa qua vinaritokae koa gamu? Be guana lopu atu
va vura ia rau si keke inavoso te Tamasa, babe keke ginilagilana, babe
tarae nia sa zinama te Tamasa, babe tozia sa vina tumatumae, si namu
loke qua vinaritokae koa gamu!
7 Ego, mi balabala i sari na ivivu na mike tana miuziki sapu loke dia
tinoa. Be lopu ta ivu va avoso lea, babe ta mike va avoso lea sa tiunina
sa kinera, si lopu kaqu boka gilania rina tie sa tiunina. 8 Be lopu ivu va
bakala ia sa tie sa buki vina gilagila pude varipera, si lopu kaqu boka
va namanama sari na tie varipera.
9 Kekeṉoṉo gua tugo asa, sapu be zama pa votiki vinekala si gamu, si
loke tie kote boka gilania gua saripu ta zamae, be lopu bakala si arini.
Ke sari na mia zinama si murimuri taloa mo pa galegalearane.

10 Soku sari na vinekala votivotikaedi pa kasia popoa, ba hopeke koa
dia ginuadi si arini.
11 Ba be lopu tumae nia rau sa vinekala sapu ta zamae, si asa sapu
zama nia sa vinekala sana, si na tie karovona koa rau, meke arau si
na tie karovoqu koa sa.
12 Meke gua tugo asa si gamu. Koa gua sapu okoro ni gamu sari na
vinariponi maqomaqo, si mi tavetavete valeana ni sari na vinariponi
arini, pu boka varitokae pude va ṉiṉira ia sa ekelesia.
13 Ke, asa sapu zama pa votiki vinekala, si mani varavara tepa ia sa
binokaboka pude va bakali ginuadi saripu zama ni sa.
14 Ura be varavara si rau pa votiki vinekala sapu lopu tumae nia rau,
si sa maqomaqoqu mo si varavara, ba lopu gilani rau ginuadi saripu
zama ni rau.
15 Pude gua asa, si nasa si kote tavetia rau? Leana si pude maqu
varavara pa maqomaqoqu, meke maqu varavara tugo pa zinama sapu
tumae nia rau. Maqu kera pa maqomaqoqu, ba maqu kera tugo pa
zinama sapu tumae nia rau.
16 Be varavara zama leana la si goi koe Tamasa pa votiki vinekala,
si vegua meke kote boka tumae nia ri na tie pu somana pa vinahesi
sa mua vinaravara, pude boka zama "Emeni" si arini pa vinabetona?
Ura lopu hite gilania rini si keke vasi tiṉitoṉa gua saripu zama ni goi.
17 Be vea leleana gua sa mua vinaravara zama leana koe Tamasa, ba
loke tinokae si kote boka vagi nia ri kaiqa koa sa mua vinaravara.
18 Zama leana si rau koe Tamasa, sapu arau si hoke zama pa votiki
vinekala, holani gamu si gamu doduru.
19 Ba pa totoso vinarigara pa vinahesi, si leana hola koa rau pude
maqu zama ni ka visavisa zinama mo, saripu boka ta tumae pude va
tumatumae ni sari kaiqa, ba lopu pude zama ni soku tina zinama pa
votiki vinekala sapu lopu bakala ginuadi.
20 Kasa tasiqu, mi lopu balabala gugua ri na koburu, ba mi koa guana
koburu pu lopu tumae ni sari na kinaleana. Mi koa na tie komiha mia
pa binalabala.
21 Guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope:
"Pa beru karovodi meke pa votiki vinekala
si kote zama la si Arau koari na Qua tinoni,
be gua asa, ba lopu kaqu hiva va avoso mae si arini koa Rau," gua sa
Baṉara.*
22 Gua asa, ke sa binokaboka pude zama pa votiki vinekala si na
vina gilagila pude toka ni saripu lopu va hinokara, lopu tadi pu va
hinokara. Ba sa binokaboka pude tarae nia sa zinama te Tamasa, si na
vina gilagila pude toka ni saripu va hinokara, lopu tadi ri pu lopu va
hinokara.
23 Be guana varigara sari doduru tiena sa ekelesia, meke hopeke tie
gamu si podalae zama pa votiki vinekala, meke be nuquru mae si kaiqa
tie pu lopu va hinokara meke lopu gilania rini sapu gua korapa ta
evaṉa, si kote zutuni gamu pekipeki rini.
24 Ba be nuquru mae si asa sapu lopu va hinokara, babe asa sapu
lopu gilania sapu gua korapa ta evaṉa, meke tarae nia gamu doduru
sa zinama te Tamasa, si kote ta suni bulona si asa koari na zinama pu
avosi sa, meke kote doṉo gilania sa sapu na tie sea si asa.

* **14:21** Ais 28:11-12

25 Meke sari na binalabala tomedi pa bulona si kote ta gilana vura,
meke kaqu hoqa todoṉo si asa pude vahesia sa Tamasa, meke zama
guahe: “Hinokara sa Tamasa si koa pa korapa mia gamu tani,” gua.

Sari na Vinari Lulidi rina Tinavete pa Vinahesi

26 Ego, kasa tasiqu, pana varigara gamu pa vinahesi, si keke tie si
mani tuturaṉa pa kinera, keke si mani tozia keke vina tumatumae,
keke si mani va vura ia si keke inavoso maena koe Tamasa, keke pule
si na zinama te Tamasa pa votiki vinekala, meke keke pule si mani
rupahia gua sapu ta zamae. Sari doduru hire si madi varitokae koasa
ekelesia.
27 Be keke tie si hiva zama pa votiki vinekala, si karua, babe ka ṉeta
tie mo padana si kaqu hopeke zama, meke keke tie si kaqu rupahi sari
dia zinama.
28 Ba be loke tie sapu boka ruparupaha, si madi koa noso mo saripu
zama pa votiki vinekala. Madi vari zama ekei mo teledia, meke koe
Tamasa mo.
29 Ari karua babe ka ṉeta mo saripu bokaboka pude tarae si madi
zama pa hopeke totoso. Ari kaiqa pule si madi va avoso valeana mo.
30 Ba be keke arini sapu habotu pa korapana sa vinahesi si vagia
si keke inavoso maena koe Tamasa meke hiva tozia sa; ego asa sapu
korapa tarae si mani noso paki.
31 Ura gamu doduru si boka hopeke vagi lolomo pude tarae, pude
boka variva tumatumae i si gamu doduru, meke variva ṉiṉira i.
32 Asa sapu tarae nia sa inavoso te Tamasa, si boka tuqe pule nia
pude aqa va ṉoṉo nia sa nana totoso pude zama.
33 Ura sa Tamasa si lopu hiva nia sa ṉinoveoro hoboro, ba hiva nia
Sa sa vinariluli pa binule.

Gua sapu ta evaṉa koari doduru ekelesia tadi na tie te Tamasa,

34 si madi koa noso sari na barikaleqe koari na vinarigara. Lopu tava
malumu si arini pude zama, sina gua sapu koa pa Tinarae te Mosese,
si madi koa kaurae koari na palabatu mo si arini, gua.
35 Be hiva gilania rini si keketoṉa, si madi nanasa mo koari na dia
palabatu pa dia vetu kinoa. Variva kurekure sa barikaleqe pude zama
pa vinarigara pa vinahesi.
36 Ba vegua, balabala ia gamu sapu koa gamu mo si nuquru mae gua
sa zinama te Tamasa? Babe koa gamu eke mo ta vatu sia? Lokari!
37 Be keke tie si balabala ia sapu na tie tarae te Tamasa si asa, babe
tagoa sa si keke binokaboka maqomaqo, gua, si mani tumae nia, sapu
gua pu kubere atu ni rau hire, si na tinarae tanisa Baṉara.
38 Ba be lopu hiva va avosia sa sapu gua tozia rau, si mi lopu va
avosia tugo.
39 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi okoro zoṉazoṉa pude tarae nia sa
zinama te Tamasa. Ba mi lopu hukati sari na tie pude zama pa votiki
vinekala.
40 Doduru tiṉitoṉa si madi ta tavete pa siraṉa gotogotona, pude ta
luli valeana.

15

Sa Tinuru Pule te Karisito

1 Kasa tasiqu, hiva va gilana puleni gamu rau sa Inavoso Leana sapu
ele tarae nia rau koa gamu, meke sapu ele tagoa gamu, meke vasina si
ta sokirae sa mia rinaṉeraṉe.
2 Koasa Inavoso Leana sapu tarae nia rau koa gamu si ta harupu si
gamu. Ba be lopu raṉe va nabua gamu si asa, si loke guguana sa mia
viṉa hinokara.
3 Tozi va karovo atua rau koa gamu, gua sapu ele vagia rau, meke
sa ṉatina si arilaena hola, sapu se Karisito si ele mate hobei sari nada
sinea, gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope,*
4 sapu ta pomunae si Asa, ba pa rane vina ṉeta si turu pule pa
minate, gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope,*
5 sapu ta dogoro si Asa koe Pita, meke beto asa si ta dogoro tugo
koari ka manege rua apositolo.*
6 Beto asa, si pa keke totosona si vata dogoro pule nia si Asa koari
ka lima gogoto tie pu va hinokara. Sokudi arini si korapa toa dia, ba
kaiqa si ele mate.
7 Beto asa si ta dogoro si Asa koe Zemisi, meke tiqe koari doduru
apositolo.
8 Meke mumudi hokara si ta dogoro si Asa koa rau. Kekeṉoṉo guana
tie sapu lopu ele kamo valeana nana totoso meke ta podo si rau.*
9 Ura arau si hiteke hola koari doduru apositolo. Meke lopu hite
garoqu rau si pude ta pozae na apositolo, sina ele ṉoṉovalia rau sa
ekelesia te Tamasa.*
10 Ba koasa tataru variharupi te Tamasa, si boka ta evaṉae gua hie
si arau. Meke sa tataru pu poni nau Sa si lopu ta okipalae hoboro.
Ura pa kaiqa ginugua, si tavetavete va ṉiṉira hola ni rau sari doduru
apositolo. Ba lopu na qua tinavete soti telequ, ba sa tataru variharupi
tu te Tamasa sapu koa tavetavete koa rau.
11 Ke gua asa, si be arau si tarae koa gamu, babe ari kaiqa apositolo
pule, ba kekeṉoṉo mo sapu gua tarae nia gami, meke asa tugo si va
hinokaria gamu.

Sa Nada Tinuru Pule pa Minate

12 Ego, ele tarae nia gami sapu Karisito, si ele turu pule pa minate,
gua. Ba vegua ke zama si kaiqa gamu, sapu sari na tie matedi si lopu
kaqu toa pule pa minate, gua?
13 Be hinokara sapu lopu kaqu toa pule saripu mate, si lopu hinokara
tugo sa tinuru pule te Karisito.
14 Meke be lopu turu pule pa minate se Karisito, si loke laena sa
mami tinarae koa gamu, meke loke laena tugo sa mia rinaṉeraṉe koa
Sa.
15 Ba sapu kaleana hola, si gami na apositolo si kote ta zutu nia sapu
gami si tarae nia sa kinohakoha koasa guguana sa Tamasa. Ura zama
si gami sapu ele va toa pulea Tamasa pa minate se Karisito, gua. Ba
pude hinokara sapu saripu mate si lopu kaqu toa pule pa minate, si
lopu va turu pulea tugo Tamasa pa minate se Karisito.
16 Ura be lopu tava toa pule pa minate saripu mate, si e Karisito ba
lopu tava toa pule tugo pa minate.

---

* **15:3** Ais 53:5-12 * **15:4** Sam 16:8-10; Mt 12:40; TTA 2:24-32 * **15:5** Mt 28:16-17; Mk 16:14; Lk 24:34,36; Zn 20:19 * **15:8** TTA 9:3-6 * **15:9** TTA 8:3

17 Meke be lopu va turu pulea Tamasa pa minate se Karisito, si loke
guguana sa mia rinaṉeraṉe, meke korapa koa hola mia pa mia sinea
si gamu.
18 Meke arini pu ele va hinokaria se Karisito, meke ele mate, ba lopu
kaqu toa pule tugo.
19 Be sa nada kinalavarae koe Karisito si tana tinoa pa pepeso mo
hie, si variva talotaṉa hola si asa, ke variva tataruda si gita, hola ni
sari doduru tie pa kasia popoa.
20 Ba sa hinokarana, si ele va turu pulea Tamasa se Karisito pa
minate. Asa si na vina sosodena sapu, arini pu koa keke koe Karisito
meke mate, si kaqu va toa pulei tugo Tamasa.
21 Kekeṉoṉo gua tugo sapu keke tie va mae ia sa minate, si keke tie
tugo va mae ia sa tinoa pule pa minate.
22 Ura gua sapu pa dia sinoto koe Adama[d] si mate nia ri doduru tie,
si pa dia sinoto koe Karisito si kaqu turu pule nia ri doduru.
23 Hopeke rini si tava toa pule pa hopeke dia totoso. Kekenu se
Karisito, meke mumudi sari Nana tie pana kaqu pule mae i Sa.
24 Beto asa meke kaqu tiqe kamo sa vinabetona sa kasia popoa.
Kaqu va kilasi Sa sari doduru tie na maqomaqo, pu tago ṉiniraṉira pa
maṉauru meke pa pepeso. Meke kaqu va karovo vala Sa sa binaṉara
koe Tamasa sa Tamana.
25 Ura kaqu koa Baṉara se Karisito, osolae kaqu va boka ia Tamasa si
Asa pude va kilasa beto pani sari doduru Nana kana, pude ṉati hiniva
ni Sa si arini.*
26 Sa kana vina betobeto hokara pude tava kilasa, si na minate.
27 Ura guahe si ta zamae koa sa Kinubekubere Hope: “Ele va boka
ia Tamasa pude ṉati hiniva ni Sa sari doduru tiṉitoṉa”, gua. Bakala
mo sapu sa zinama “doduru tiṉitoṉa,” si lopu nae somanae nia Sa sa
Tamasa, sapu vekodi sari doduru tiṉitoṉa pa ṉiniraṉira te Karisito.*
28 Ba pana ele ta veko pa ṉiniraṉira te Karisito sari doduru tiṉitoṉa,
si kaqu vala pule nia telena sa Tuna, koasa ṉiniraṉira te Tamasa sapu
ponina sa ṉiniraṉira koa Sa, pude ṉati hiniva ni sari doduru tiṉitoṉa.
Meke sa Tamasa si kaqu koa ṉati hiniva ni sari doduru.
29 Ego, vegua saripu papitaiso poni saripu ele mate? Na sa laena si
asa? Be hinokara sapu lopu kote toa pule saripu ele matedi gua, si
pude vea ke papitaiso poni tu saripu ele mate?
30 Meke sapu gami kasa na apositolo, si vegua ke vala puleni gami
pa tinasuna doduru totoso?
31 Hinokara hola kasa tasiqu, sapu hopeke rane si tata pa qua minate
si rau. Meke hinokara hola tugo sapu qetu hola nia rau sa mia tinoa
keke koe Karisito.
32 Be pa ginuguana sa tinoa tini mo si ele varipera si rau koari na
kana tani pa Episasi, saripu gua na kurukuru pinomo variva mate, si
loke pinia kaqu vagi nia rau si asa. Be lopu toa pule saripu matedi, si
“Mada henahena meke napo, ura na kote mate mo si gita vugo,” gua
sapu hoke zama nia rina tie.*
33 Mi lopu sekesekei puleni gamu. Sina guahe si hoke zama nia rina
tie: “Asa sapu koa baere koari na tie pu hoke tavete va sea, si kaqu ta

* **15:25** Sam 110:1 * **15:27** Sam 8:6 * **15:32** Ais 22:13

turaṉa va sea koarini, meke kote ta ṉovala sa nana hahanana leana,”
gua.
34 Mi kekere pule mae koa sa tinoṉoto, mi noso nia sa kinaleana.
Kaiqa gamu si lopu gilania sa Tamasa; zama nia rau si hie pude va
kurekure gamu.

Sa Guguadi rina Tinida pana Toa Pule

35 Keke tie koa gamu si kote nanasa guahe: “Vegugua meke kote boka
toa pule pa minate sari na tie matedi? Kote vegugua tinidi sarini?” gua.
36 Duvili si goi! Sa kiko sapu letea goi pa pepeso si lopu boka toa be
lopu mate paki si asa.
37 Gua sapu letea goi si na kiko mo. Be na kiko huiti sia, ba be kaiqa
votiki kiko, ba lopu sa ṉati huda sapu ele nomana si kote letea goi.
38 E Tamasa tu ponia koasa kiko sana sa huda gua sapu hiva nia Sa.
Ponia Sa pa hopeke kiko sa huda sapu garo koasa.
39 Sari na masadi ri doduru kurukuru toadi si lopu kekeṉoṉo. Na tie
si votiki masaṉa, meke votikaena si tadi na kurukuru ṉame. Votikaena
pule si tadi na kurukuru tapuru, meke sapu tadi na igaṉa, ba votikaena
tugo.
40 Koa dia tugo sari na tini tana maṉauru, meke sari na tini tana
pepeso. Sa tinolava tadi na tini tana maṉauru si votikaena koari na
tini tana pepeso.
41 Sa rimata si votiki nana tinolava, meke tanisa sidara si votikaena.
Votikaena pule sa tinolava tadi na pinopino. Meke sari na pinopino
teledia ba votivotiki dia tinolava tugo.
42 Ego, kote guahe si ta evaṉa pana tava turu pule saripu mate. Pana
ta pomunae sa tini pa pepeso, si kote muzi si asa, ba pana tava turu
pule sa, si kaqu koa hola si asa.
43 Pana ta pomunae sa si doṉo hikare, meke malohoro, ba pana ta
va toa pule sa si kaqu tolavaena meke ṉiṉira.
44 Na tini hokara mo si asa sapu mate, ba pana tava turu pule sa,
si kaqu na tini maqomaqo. Gua sapu koa nana sa tini hokara, si koa
nana tugo sa tini maqomaqo.
45 Zama sa Kinubekubere Hope, sapu sa tie kekenu sapu se Adama,
si ta tavete pude toa pa tinoa tini, ba sa Adama mumudi sapu se Zisu
Karisito, si na maqomaqo variva toa.*
46 Sa tini maqomaqo si lopu mae kekenu, ba sa tini tana pepeso tu,
meke mumudi si tiqe mae sa tini maqomaqo.
47 Sa tie kekenu si maena koasa kavuruna sa popoa pepeso si asa, ba
sa tie vina rua si mae guana pa Maṉauru.
48 Arini sapu tanisa pepeso si kekeṉoṉo gua tugo Adama sapu tanisa
pepeso, ba arini pu tanisa Maṉauru si kekeṉoṉo gua e Karisito, sapu
tana Maṉauru.
49 Kekeṉoṉo gua sapu tagoa gita sa kinehana Adama sapu tana
pepeso, si gua tugo sapu kaqu tagoa tugo gita sa kinehana e Karisito
sapu tana Maṉauru.
50 Kasa tasiqu, sapu gunia rau si guahe: Sapu sa tinoa tini, pu ta
tavetae masa, na ehara, si lopu boka nuquru pa Butubutu Baṉara te
Tamasa. Sa tini sapu kaqu muzi, si lopu boka somana tagoa sa tinoa
hola.

* **15:45** Zen 2:7

51 Mi avosia sa ginugua tomena hie: Sapu lopu kaqu ele mate beto
si gita doduru, si kaqu ta hobe beto si gita.*
52 Kaqu guana matapuri mo sa mata pana ta ivu sa buki vina
betobeto, meke kaqu tava turu pule pa tinoa hola saripu matedi. Meke
gita pu korapa toada si kaqu ta hobe.
53 Ura sa tini sapu muzina si kaqu ta hobe na tini toa holana. Sa tini
pu boka mate si kaqu ta hobe na tini pu lopu boka mate.
54 Pana ta evaṉa sapu sa tini muzina si ta hobe na tini toa holana, si
kote tava gorevura gua sapu ta kubere, sapu guahe:
"Bokaboka si gita pana murimuri taloa sa minate," gua.*
55 Meke gua pule hie: "Minate, avei sa mua ṉiniraṉira?
Avei sa mua ṉiniraṉira pude variva matagutu?" gua.*
56 Sa ṉiniraṉira pude variva matagutu tana minate si na sinea. Meke
sa ṉiniraṉira tana sinea si na Tinarae te Mosese.
57 Ba mada zama leana koasa Tamasa, sapu ponini gita sa minataqara
koe Zisu Karisito sa nada Baṉara.
58 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi soto va ṉiṉira, mamu turu va nabu.
Mi va tupiti puleni gamu pa ninabuluna sa Baṉara. Sina gilania mia
gamu sapu lopu gua hoboro mo sari na mia tinavete, pa korapa mia
ninabuluna Sa.

16

Vinariponi La Koa Rini pa Zerusalema

1 Ego, sa ginugua sapu kubere mae nia gamu, sapu pude veko
varigara poata pude toka ni sari na tie te Karisito pa Ziudia, gua; si
leana mamu tavetia gua mo sapu tozi ni rau koari na ekelesia pa popoa
Qalesia.*
2 Pa doduru rane Sade, si hopeke tie gamu si mani veko vata kalei
kaiqa poata koasa padana gua sa nana binoka pa vinagi poata, mani
kopu veko ni. Meke pana atu rau, si lopu kilu varigara poata pule.
3 Meke pana atu kamo rau, si kote va paleke ni rau sari na leta vina
bakala koari na tie pu ele vizati gamu, pude garuni meke paleke lani
pa Zerusalema sari na mia vinariponi. Meke pana kamo rini vasina si
sari na leta si kote va bakalia sa guguana sa mia vinariponi koa rini
pa Zerusalema.
4 Pude guana garo sapu kaqu la tugo si rau, gua, si boka keke gua
mo la si gami.

Sari Hiniva te Paula koari Nana Inene

5 Pana beto la rau pa Masedonia si kote atu koa gamu si rau; sina
kote ene gua pa Masedonia si rau.*
6 Gina kote koa seunae hite koa gamu si rau koari doduru sidara pa
totoso ibu. Beto asa, si kote boka toka nau gamu pude hodaia sa qua
inene, be pavei pule si kote la rau.
7 Lopu hiva dogoro gamu rau kamahire koa sa qua inene hola hie.
Hiva nia rau pude koa seunae koa gamu si rau, be gua na hiniva tanisa
Baṉara.
8 Kote koa mo si rau pa Episasi osolae kamoa sa rane Pen'tikosi[d].**

---

* **15:51** 1 Tes 4:15-17 * **15:54** Ais 25:8 * **15:55** Hoz 13:14 * **16:1** Rom 15:25-26 * **16:5** TTA 19:21 * **16:8** Liv 23:15-21; Diut 16:9-11 * **16:8** TTA 19:8-10

9 Ura hie si keke totoso leana hola koa rau, pude tavetavete meke
toka valeani sari na tie tani, be vea soku gua sari kana tani.
10 Be atu gua koa gamu se Timote, si mi va kamo valeania, pude
lopu matagutu si asa. Sina asa ba korapa nabulu nia tugo sa Baṉara,
kekeṉoṉo gua tugo arau.*
11 Mi lopu doṉo va karia si asa, ba mi toka nia pude hoda ia sa nana
inene pa korapa binule, pude boka kamo mae koa rau si asa. Ura
korapa aqa nia rau si asa, meke sari kasa tasida koe Karisito pu luli
koasa.
12 Ego, koasa guguana e Apolosi, sa tasida. Hoke sovusovutia rau
si asa, pude somana luli atu koari kaiqa tasida koe Karisito, pude
hopiki ni gamu. Ba lopu gotogoto sigiti pa nana binalabala pude atu
kamahire, ba pana leana sa totoso koa sa si kote atu nana mo.

Sari na Zinama Vina Betobeto

13 Mi kopu! Turu va ṉiṉira pa mia rinaṉeraṉe, mi koa varane.
14 Mi taveti pa korapa tataru sari doduru mia tinavete.
15 Gilani mia gamu sari kasa tatamana te Sitepanasi. Arini sari na
tie kekenu pa pinaqaha popoa pa Akaia, sapu kekere meke lulia se
Karisito. Meke ele va madi rini sari na dia tinoa pa ninabuludi rina
tie te Tamasa. Kasa tasiqu, tepa gamu rau*
16 pude mi va tabei sari na koimata gugua arini, meke sari kaiqa pule
pu tavetavete somanae koa rini.
17 Qetu nia rau sa minae tadi Sitepanasi, e Potunatasi, meke e
Akaikasi. Vagi hobea rini sa lolomo tamugamu.
18 Mae va qetuqetu au rini si rau, gua tugo sapu tavetia rini koa
gamu. Sari na tie gua hire si garodi pude tava lavata.
19 Sari na ekelesia koasa pinaqaha popoa pa Esia, si va atua sa dia
tataru koa gamu. Ari Akuila, e Pirisila, meke sa ekelesia sapu hoke
varigara pa dia vetu, ba va atua tugo sa dia tataru nomana koa gamu.*
20 Sari doduru tamatasi tani si va atua tugo sa dia tataru koa gamu.
Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari tutuvi gamu.
21 Hie si kuberia rau pa limaqu soti: “Qua tataru arau Paula koa
gamu.”
22 Mani ta levei gana si asa pu lopu tataru nia sa Baṉara. Mani mae
sa Baṉara!
23 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa Baṉara
Zisu Karisito.
24 Sa qua tataru pa korapana e Zisu Karisito si mani koa koa gamu.

---

* **16:10** 1 Kor 4:17 * **16:15** 1 Kor 1:16 * **16:19** TTA 18:2

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOARI NA TIE PA KORINITI

Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Paula koari na tie pa Koriniti, si ta kubere si asa pa totoso sapu soku tinasuna si koa pa tinoa tanisa ekelesia pa Koriniti, meke koasa tinavete na binaere te Paula koasa ekelesia asa.

Sipu ele kubere la nia Paula sa leta kekenu tanisa koari na tie pa Koriniti si la hopiki ni sa si arini pa keke totoso papakana, ba lopu boka va toṉoti sa sari na tinasuna vasina, ke talotaṉa hola si arini meke se Paula. Ba vata dogoro vura nia Paula sa nana hiniva nomana pude koa varibulei koa rini, meke kubere lania sa si keke leta ṉiṉirana koarini sapu tozia sa pa 2 Kor 2:4. Ele muliuṉu sa leta asa. Taetusi si paleke la nia sa leta koarini, meke mizi vekoa ri kara si pude la vari tutuvi pa Toroasi. Sipu la vasina se Paula si lopu koa se Taetusi, ke hola la se Paula pa Masedonia. Vasina tu si vari tutuvi sari kara. Meke pa totoso asa si kubere la nia sa sa leta vina rua hie koari na tie pa Koriniti.

Kaiqa tie pu ele mae somana koasa ekelesia pa Koriniti, si lopu va egoa sapu e Paula si keke apositolo hinokara te Karisito. Meke sipu ta evaṉa sa vinaribulei pa vari korapadi rini meke e Paula, si tozi vura nia Paula sa nana qinetuqetu.

Pa kukuruna kekenu sa leta hie si vivinei nia Paula sa nana binaere, na tinavete koa sa ekelesia pa Koriniti. Tozi va bakalia sa, gua meke olaṉa va ṉiṉira la si asa koa rini pa korapana sa ekelesia pu zama ṉoṉovalia, na va karia si asa. Tozia tugo Paula sapu qetu nia sa, sapu sa vuana sa nana leta ṉiṉirana pu ele kubere la nia sa koasa ekelesia pa Koriniti, si na kinekere, meke na dia vinaribulei koa sa. Beto asa si tepa ia Paula sa ekelesia pude vala sa dia vinariponi, pude toka ni sari na tie malaṉa te Karisito pa popoa Ziudia.

Sari kaiqa apositolo kokohadi pa Koriniti si va apositolo pule ni, meke zutu nia apositolo kokoha rini se Paula. Ke koari na hinia vina betobeto, si lavelave hukata nia Paula koari na apositolo kokohadi pa Koriniti sa nana tuturuana, sapu na apositolo hinokara te Karisito si asa.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sari na zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-11
Paula meke sa ekelesia pa Koriniti. Hinia 1:12 kamo hinia 7:16
Vinariponi koari na tie te Karisito pa Ziudia. Hinia 8:1 kamo hinia 9:15
Lavelave hukata nia Paula sapu na apositolo hinokara si asa. Hinia 10:1 kamo hinia 13:10
Tinukuna sa leta. Hinia 13:11-14

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sa apositolo[d] te Zisu Karisito pa hiniva te Tamasa, meke
e Timote sa tasida koe Karisito, kubere atu nia gami kara sa mami leta
hie koa sa ekelesia te Tamasa pa Koriniti, meke koari doduru tie te
Tamasa pa doduruna sa pinaqaha popoa pa Akaia.*

---

* **1:1** TTA 18:1

2 Mani poni gamu sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu
Karisito, sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule.

Zama Leana Koe Tamasa se Paula

3 Mada vahesia sa Tamasa sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito,
sapu sa ṉatina sa tataru variva tukana, meke sa Tamasa pu va mae i
sari doduru tinokae, pude va manoti na va ṉiṉirai sari na tie.
4 Ke manoto gita Sa meke tokani gita koari doduru nada tinasuna,
pude boka va manoti gita sari votiki tie pa dia tinasuna.
5 Ura gua sapu hoke tava sigiti si gita koari na kana pa nada tinoa
keke koe Karisito, si gua tugo pa tinoa keke koa Sa, si hoke va manoto
gita na va ṉiṉira gita Sa koa sa Nana vinaritokae nomana.
6 Sari na mami tinasigiti si pude va ṉiṉira gamu, meke pude ta
harupu si gamu. Meke totoso tava manoto gami koe Tamasa, si tava
ṉiṉira si gamu, pude turu va nabu na koa ṉoṉo koari na tinasuna pu
ele boka turu va nabu ni gami.
7 Gua asa ke raṉe valeania gami sapu gamu si kaqu koa va nabu.
Ura gilania gami sapu kekeṉoṉo gua sapu ele somana ni gamu sari na
mami tinasigiti, si kaqu somana ta tokae tugo si gamu koari na tinokae
pu ele vagi gami.
8 Kasa tasiqu, hiva va gilanani gamu rau sari na tinasuna pu tutuvi
gami koa sa pinaqaha popoa pa Esia. Noma hola sari na tinasuna pu
tutuvi gami, meke lopu rovea gami sapu kote boka toa si gami.*
9 Hokara sa vinizata pude va mate gami gua, si ele tava egona tu. Ba
ta evaṉa si gua hie, pude mami kalavarae koe Tamasa mo, sapu va toa
pulei saripu mate, meke pude lopu kalavarae puleni gami.
10 Ba ele harupu gami Sa koasa tinasuna variva mate sana, meke
kaqu harupu pule gami tugo Sa. Ele va sotoa gami koa Sa sa mami
rinoverove, pude kaqu harupu pule gami tugo Sa.
11 Mi varavara tokani gami, pude soku tie si kote somana zama leana
koe Tamasa koasa minana sapu va mae ia Sa koa gami, sina va egoa
Sa sa vinaravara tadirini.

Sa Hinobe koari na Inene te Paula

12 Qetu hola si gami sapu sari na mami binalabala soti si lopu zutu
pule gami. Sari na mami tinoa pa kasia popoa hie, meke sa mami
sinoto koa gamu, si ta turaṉa koari na mami tinoa madidi, meke pa
zinama hinokara pu mae gua koe Tamasa. Tavete gua asa si gami koasa
tataru lopu ta ṉana kamona te Tamasa, ba lopu pa tinumatumae tana
tie.
13 Ura saripu kubere atu ni gami, si lopu tasuna pude tiroi na
tumaeni gamu. Ele tumae vasinahite ni gamu sari na mami tinoa
kamahire, ba lopu dodurudi si gilani gamu. Rovea gami si vugo repere
tu kote boka gilana valeana gami gamu,
14 pude kaqu ta qetue koa gami si gamu, gua sapu kaqu ta qetue koa
gamu si gami koasa rane pu kaqu pule mae ia e Zisu sa nada Baṉara.
15 Va hinokara valeania rau sapu gua asa, ke mizi vekoa rau si pude
atu hopiki ni gamu, pude kaqu ta tokae koa rau si gamu karua totoso.
16 Ura gilania gamu sapu ele mutia rau si pude atu dogoro gamu
pa qua inene la gua pa Masedonia, meke koasa qua pinule mae gua
vasina, si pude boka toka nau gamu pa qua inene la pa Ziudia.*

* **1:8** 1 Kor 15:32 * **1:16** TTA 19:21

17 Totoso mizi vekoa rau sapu gua asa, si lopu tavete hoboria rau sa
binalabala asa, meke beto hoi si hobei rau sari na qua binalabala pa
hahanana tana tie pa kasia popoa, kekeṉoṉo gua na tie pu zama uve
meke lokari pa keke totoso mo.
18 Gua sapu zama pa hinokara sa Tamasa, si gua tugo sa qua vina
tatara koa gamu, sapu lopu kaqu uve meke lokari pa keke totoso mo.
19 Ura se Zisu Karisito sa Tuna Tamasa, sapu tarae nia gami Saelasi e
Timote koa gamu, si lopu zama "Uve" meke "Lokari", pa keke totoso,
ba koa Sa si "Uve" doduru totoso.*
20 Ura gita pu koa koe Karisito si zama "Uve", sapu kaqu tava
gorevura sari doduru vina tatara te Tamasa. Gua asa, ke pa pozana
e Zisu Karisito si hoke zama "Emeni" si gita pana vahesia rina tie sa
Tamasa.
21 E Tamasa telena si vata evaṉaeni gita Nana tie, pude turu va nabu
pa tinoa keke koe Karisito. Meke ele vizata gita na va madi gita Sa,
pude nabulu nia.
22 Ele tokoro veko gita Sa sapu tanisa tugo si gita koa sa Maqomaqo
Hope sapu poni gita Sa pa buloda, pude na vina sosodena sapu kaqu
vagi betoi gita sari doduru gua pu ele va nama vekoi Sa pude tadigita.
23 Sa Tamasa si sa qua tie va sosode. Ura gilania Sa sa buloqu. Na
lopu hiva va talotaṉa gamu rau pa qua ginegese, gua asa ke lopu atu
dogoro gamu rau, koa sa qua muti kekenu pude atu.
24 Gami si lopu hiva lalae nia sa mia rinaṉeraṉe, gua sapu kaqu
va hinokaria gamu. Gilania mami gami sapu korapa turu va nabu si
gamu pa rinaṉeraṉe. Ba tavetavete somanae mo si gami koa gamu,
pude mi koa qetuqetu si gamu.

2

1 Gua asa ke vizatia rau si pude maqu lopu tavete pule atu nia koa
gamu si keke inene variva sigitina, gua sapu tavetia rau pa totoso sapu
tiqe hola.
2 Ura be va talotaṉa gamu rau si gamu, si loke tie pule si koa pude
va qetuqetu au, ba gamu mo pu ele va talotaṉa gamu rau.
3 Gua asa ke kubere atu nia rau koa gamu sa qua leta isa. Lopu hiva
atu si rau pude va talotaṉau gamu, sina gamu si pada pude va qetu
au. Ura gilania rau sapu pude kekere meke qetuqetu si gamu, si kaqu
qetuqetu tugo si rau.
4 Sipu kubere atu nia rau sa leta koa gamu, si talotaṉa hola si rau,
meke mamata hola sa buloqu pa kinabokabo. Sa qua ṉati hiniva si
lopu pude va talotaṉa gamu, ba pude va gilana ni gamu sapu tataru
holani gamu rau si gamu doduru.

Tinaleosae koasa Tie Sea

5 Sa tie sapu ele evaṉia sa tiṉitoṉa variva talotaṉa, si lopu arau mo si
va talotaṉau sa, ba pa kaiqa ginugua si gamu doduru tu si va talotaṉa
gamu sa. Zama guahe si rau, ba lopu hiva tozi va holahola si rau.
6 Ele pada mo sa vina kilasa gua sapu soku gamu ele ponia koasa tie
saṉa.
7 Kamahire si na totoso pude taleoso nia, meke sovutu va ṉiṉira
pulea si asa, pude lopu va talotaṉa hola la ia, meke kote taluarae taloa
hokara si asa.

* **1:19** TTA 18:5

8 Gua asa ke tepa gamu rau, pude mi vata gilana nia koa sa, sapu
tataru hinokara nia gamu si asa.
9 Gua meke kubere atu nia rau sa qua leta isa, si pude gilania sapu
be va tabei gamu gua sapu tozini gamu rau koasa qua leta.
10 Totoso taleoso nia gamu si keke tie koari na kinaleadi pu ele evaṉi
sa, si arau ba taleoso nia tugo si asa. Ura be hinokara sapu va sea mae
si asa koa rau, si taleoso nia rau si asa. Tavetia rau sapu gua asa pa
kenuna e Karisito pa lae mia gamu.
11 Pude mani lopu koa mataqara hola koa gita se Setani, ura ele gilani
nada gita sari nana hiniva sekesekeidi.

Balabala Mamata se Paula pa Toroasi

12 Totoso la kamo rau pa Toroasi, pude la tarae nia sa Inavoso Leana
koasa guguana e Zisu Karisito, si dogoria rau sapu tukele mae nia
Tamasa si keke sasada koa rau vasina. Keke totoso leana si asa pude
tozi vura nia sa Inavoso vasina.*
13 Ba balabala mamata sa buloqu, sina lopu boka dogoria rau sa
tasida, se Taetusi vasina. Ke zama luluara mo si rau koari na tie vasina,
meke taluarae la pa pinaqaha popoa Masedonia.

Minataqara pa Tinoa Keke koe Karisito

14 Ba mada zama leana koe Tamasa. Ura pa korapa tinoa keke koe
Karisito si turaṉa gita Tamasa si gita pa minataqara pa kenudi rina
tie doduru totoso. Garunu gita Tamasa si gita pude tozi urahae nia
pa ninae vasina sa Inavoso koasa guguana e Karisito, sapu guana
keketoṉa humaṉa lea.
15 Ura totoso tozi urahae nia gita sa Inavoso Leana koari pu kote ta
harupu, meke koari pu lopu kote ta harupu, si kekeṉoṉo gua na vina
uququ oto huda humaṉa lea sapu vala nia Karisito koe Tamasa.
16 Koa rini pu lopu kote ta harupu, sa inavoso si kekeṉoṉo na tiṉitoṉa
matena sapu humaṉa hikare. Ba koa rini pu kote ta harupu, si na
inavoso variva toa si asa, kekeṉoṉo gua na keketoṉa humaṉa lea. Ke
esei si garo koa sa tinavete hie?
17 Gami si lopu gua ri kaiqa pu urahae nia sa Inavoso te Tamasa,
sapu guana tie holuholu pu hiva vagi va soku poata. Ba sina ta garunu
si gami koe Tamasa, ke zama pa hinokara si gami pa kenuna Sa, guana
nabulu te Karisito.

3

Sari na Nabulu Tanisa Vinariva Egoi Vaqura te Tamasa

1 Vegua, balabala ia gamu sapu guana podalae vahesi puleni gami
pule si gami? Babe gua ri kaiqa tie si gami, sapu hiva pude gamu kote
va lavata gami pa mia leta la koari na votiki tie pude di va kamo gami,
babe arini si kubere atu koa gamu pude mi va kamo gami, gua?
2 Lokari, gamu mo si nada leta sapu ta kubere pa buloda, pude
gilania meke tiroa ri doduru tie.
3 Bakala mo koasa mia tinoa vaqura, sapu gamu si va hinokaria sa
Inavoso Leana sapu tozia gami koa gamu. Gua asa, ke gua na leta te
Karisito si gamu. Lopu ta kubere iqi si asa, ba koa sa Maqomaqona sa
Tamasa toana. Lopu ta kubere pa patu labelabe, ba pa bulo tie.*

* **2:12** TTA 20:1 * **3:3** Ekd 24:12; Zer 31:33; Izk 11:19, 36:26

4 Zama gua asa si gami, sina gilana valeania gami sapu hie mo sa vina
sosode, sapu gami sina nabulu te Karisito pu ta garunu koe Tamasa.
5 Loke mami binokaboka soti si gami pude tavetia sa tinavete hie. Sa
binokaboka sapu tagoa gami, si maena mo koe Tamasa.
6 E Tamasa telena si va boka gami pude nabulu nia si Asa koasa
vinariva egoi vaqura, sapu lopu tanisa Tinarae ta kuberena koe
Mosese, ba sapu tanisa Maqomaqo Hope tu. Sa Tinarae ta kuberena si
evaṉia sa minate koari na tie pu lopu va tabea si asa, ba sa Maqomaqo
Hope si ponini gita sa tinoa.*
7 Totoso ta kubere pa patu labelabe sa Tinarae te Mosese, si bakala
vura sa ṉinedala te Tamasa. Meke totoso korapa murimuri taloa sa
ṉinedala pa isumatana e Mosese, ba lopu boka doṉo la ia tugo ri na
tie Izireli si asa. Sina ele vura mae sa ṉinedala tolavaena te Tamasa
totoso ta kubere sa Vinariva Egoi Koana sapu evaṉia sa minate,*
8 ke kaqu noma hola latu sa tinoa tolavaena tamigami sapu vura
mae totoso tozi vura nia gami sa Inavoso Leana tanisa Vinariva Egoi
Vaqura sapu poni gita sa Maqomaqo Hope.
9 Sa tie sapu va mae ia sa Vinariva Egoi koana pu tozia sa tinazutu
sapu la gua pa minate, si tolavaena sa ṉinedalana sa isumatana, gua
asa ke tolavaena hola la tu sa tinoa vaqura tanisa sa tie pu va mae ia
sa Inavoso Leana sapu va toṉoti sari na tie koe Tamasa.
10 Ura sa tinolava kamahire si bakala sisigiti hola nia sa ṉinedala
tolavaena pukerane, ke boka zama si gita sapu ele murimuri taloa sa
tinolava koana, gua.
11 Be sa Tinarae koana sapu lopu koa seunae ba koa ia na tinolava,
si sa tinoa vaqura sapu koa hola ninae rane, si kaqu tolavaena hola la
tu.
12 Gua asa, ke varane si gami, sina rove va hinokaria gami sapu kaqu
vagia gami sa tinoa tolavaena.
13 Gami si lopu kekeṉoṉo e Mosese sapu goba hukatia sa sa
isumatana, pude madi lopu dogoria ri na tie Izireli sa minurimuri
taloana sa ṉinedala koa sa.*
14 Ba tava pupuhu sari na binalabala tadi na tie Izireli, osolae kamo
pa rane ṉinoroi. Ura lopu boka gilania rini sa hinokara totoso tiroa
rini sa Vinariva Egoi Koana te Tamasa. Kekeṉoṉo gua na poko sapu
va paere ia sa isumatana Mosese, si korapa tava paere tugo sari na
isumatadia. Ba pana soto mo sa dia rinaṉeraṉe koe Karisito, si kote
tava rizu palae sa poko pa isumatadia.
15 Kamoa kamahire, totoso tiroa rini sa Tinarae te Mosese, ba korapa
va paere ia na poko sa bulodia koasa hinokara.
16 Ba pana soto mo sa rinaṉeraṉe tanisa tie koasa Baṉara, si kaqu
tava rizu palae sa poko asa.*
17 Ego, sa zinama "Baṉara" koasa vesi asa, ginuana si sa Maqo-
maqona sa Tamasa, meke sarini pu vagia sa Maqomaqona sa Tamasa,
si vagia tugo sa tinarupaha.
18 Gita doduru si vata dogoro nia pa nada tinoa sa tinoa tolavaena
tanisa Baṉara, meke lopu ta nobi gua e Mosese sari isumatada. Meke
korapa ta hobe si gita, pude keha lulia sa kinehana sa Baṉara, meke
toqolo gigiri hola latu sa tinoa tolavaena sapu koa koa gita. Meke sa

* **3:6** Zer 31:31 * **3:7** Ekd 34:29 * **3:13** Ekd 34:33 * **3:16** Ekd 34:34

tinoa tolavaena asa si mae guana koasa Baṉara, sapu sa Maqomaqona sa Tamasa.

4

Sa Tinagotago Maqomaqo pa korapa Raro Patu

1 Ego, pa korapa Nana tataru variva taleosae, si ponini gami Tamasa sa tinavete ninabulu hie, ke lopu malohoro si gami pa tinavete.
2 Ba sari doduru tinavete tomedi meke variva kurekuredi, si luara pani gami. Lopu sekesekei si gami, meke lopu iliri va sea ia gami sa zinama te Tamasa. Ba tozi vura nia gami sa hinokara, meke va sosodea koari na binalabala tadi doduru tie pa kenuna sa Tamasa, sapu na nabulu hinokara Tanisa si gami.
3 Ba be tava paere sa ginuana sa Inavoso Leana sapu tarae nia gami, si koari na tie huporo mo pu lopu ta harupudi si tava paere si asa.
4 Kekeṉoṉo guana tie behuna si arini, pu lopu dogoria sa kalalasa. Ura e Setani sapu sa tamasa pu koa baṉara koari na rane hire, si hukati si arini ke lopu va hinokaria sa Inavoso Leana, sapu sa guguana e Zisu Karisito pu tagoa sa tinoa tolavaena pa kinehana soti sa Tamasa.
5 Lopu tarae nia gami sa gugua mami tinoa soti, ba sapu tarae nia gami, si e Zisu Karisito si na Baṉara, meke gami si na mia nabulu pa guguana e Zisu Karisito.
6 Sa Tamasa sapu zama guahe: “Mani ṉedala vura pa huporo sa kalalasa,” gua, si Asa tugo sa Tamasa sapu vata dogoro nia pa buloda sa Nana hinokara sapu guana kalalasa, pude boka vata gilana nia koa gita sa guguana sa Tamasa sapu ta dogoro pa tinoa tolavaena te Karisito.*
7 Ba gita si tagoa sa ginilagilana arilaena hola sana pa nada tinoa tini, guana tinagotago arilaena sapu voi pa raro patu loke laena, pude mani ta dogoro sa ṉiniraṉira nomana hola sapu mae gua koe Tamasa, ba lopu sa mami ṉiniraṉira soti gami na apositolo.
8 Hoke va tasuna gami ri na tie, ba lopu hite tava kilasa si gami. Hoke nunala si gami kaiqa totoso, ba lopu hite luara pania gami sa mami rinaṉeraṉe koe Karisito.
9 Ta ṉoṉovala si gami koari na kana, ba lopu hite luara pani gami sa Tamasa doduru totoso. Hoke ta seke va kalekaleana meke hoqa si gami pa tinasigiti kaiqa totoso, ba lopu tava mate si gami.
10 Doduru rane si tata mate kekeṉoṉo gua tugo e Zisu si gami, pude vata dogoro nia tugo pa tinimami sa tinoa Tanisa.
11 Ura pa dodurudi ri mami tinoa si koa tata lamo pa minate si gami pa ginuana e Zisu, pude mani ta dogoro pa tinimami soti sa tinoa tanisa.
12 Gua asa, ke doduru rane si tata mo pa minate si gami, pude vagia gamu sa tinoa hola.
13 Zama sa Kinubekubere Hope: “Va hinokara si Rau, ke zama,” meke kekeṉoṉo gua tugo asa sa mami rinaṉeraṉe. Va hinokara si gami, ke zama.*
14 Gilania gami sapu sa Tamasa sapu va turu pulena se Zisu sa Baṉara, si kaqu va turu pule somanae ni gami Sa koe Zisu, meke kaqu turaṉa varigarani gita Sa pude somanae koa Sa.

---

* **4:6** Zen 1:3 * **4:13** Sam 116:10

15 Doduru ṉinovaṉovala mami hire si pude leamia si gamu. Meke
pana urahae la koari soku tie pule sa tataru variharupi te Tamasa, si
kaqu va sagei rini sari na dia vinaravara na zinama leana la koasa
vina lavatana sa Tamasa.

Koa Raṉeraṉe

16 Ke gua asa si lopu hite tava malohoro sari na buloda, be vea
hitehite mae gua sa minalohoro pa tinida guana barogoso na kaleqe,
ba sari na maqomaqoda si tava ṉiṉira pa hopeke rane.
17 Ura sari nada tinasuna hitehite hire, sapu lopu kote koa hola, si
kote va kamo gita koasa tinoa tolavaena sapu koa holana, sapu noma
hola ni sari na tinasuna.
18 Ke lopu doṉo la i gita sari na tiṉitoṉa ta dogorodi mo pude tagoi,
ba sari na tiṉitoṉa lopu ta dogorodi tu. Ura sari na tiṉitoṉa ta dogorodi
si koa paki mo, ba sari na tiṉitoṉa lopu ta dogorodi si koa hola ninae
rane ka rane.

5

Sari Tini Vaqura

1 Sari na tinida sapu tana pepeso hie, si kekeṉoṉo gua mo na ipi pu
va koa paki gita pa pepeso. Gilania gita sapu be mate si gita, si kaqu
poni gita Tamasa sari na tinida sapu tana Maṉauru, saripu kaqu koa
hola ninae rane. Lopu na tini sapu kekeṉoṉo guana ipi sapu ta kuri
pa lima tie, ba sa tini sapu ta kuri koe Tamasa.
2 Kamahire si siṉo maṉini pa tinalotaṉa si gita, ke hiva ture tagoi
gita sari na tinida sapu tana Maṉauru.
3 Meke pana hopeke tagoi gita sari tinida tana Maṉauru, si lopu kaqu
koa na maqomaqo mo si gita, sapu kekeṉoṉo gua na tie dododohona.
4 Totoso koa si gita koari na tinida hire, si siṉo maṉini pa tinalotaṉa,
meke mamata sari na buloda. Lopu sapu na hiva veko pani gita sari
na tinida hire, ba sari na tinida pa Maṉauru si hiva tagoi gita. Pude
sari na tinida hire pu lopu kote koa hola, si kote ta evaṉae na tini toa
holadi.
5 E Tamasa si va namani gita pude vagia sa hinobe hie. Ele ponini gita
Sa sa Maqomaqona, pude na vina sosode sapu kaqu vagi gita doduru
gua saripu ele va nama vekoi Sa pude tadigita.
6 Ke gua asa si ta sovutu va ṉiṉira si gita. Gilania gita sapu koasa
totoso sapu toa si gita pa kasia popoa, si koa va seu si gita koa sa Baṉara
pa Maṉauru.
7 Ura toa si gita pa rinaṉeraṉe, ba lopu pa dinogodogorae.
8 Ta sovutu va ṉiṉira si gita, ke okoro hola nia gita si pude luari sari
na tinida tana kasia popoa, pude la koa somanae koasa Baṉara.
9 Ba sapu hiva hola nia gita koari doduru pule, si pude va qetua si
Asa, be pa tinoa koari na tinida hire, babe pa tinoa panahoi.
10 Ura doduru gita si kaqu la vura ta dogoro pa kenuna Karisito,
pude ta pitu koa Sa. Hopeke gita si kaqu vagia gua sapu garoda, koa
gua mo koari doduru nada tinavete pa tinoa hie pa pepeso, be leadi
babe kaleadi.*

Sa Vinaribulei koe Tamasa pa Korapana Karisito

* **5:10** Rom 14:10

11 Gilania gami sa pinamaṉana sa Baṉara, gua asa ke podekia gami
pude va hinokaria ri na tie sa Inavoso Leana. Ele gilana valeana gami
Tamasa si gami. Meke rovea rau si gamu ba gilana valeanau tugo si
rau pa bulomia.
12 Gami si lopu podekia pule pude va lavata puleni gami koa gamu,
ba hiva va gilana ni gamu mo gami sari na ginugua, gua meke ta qetue
koa gamu si gami, pude boka olaṉi gamu saripu hoke qetu nia mo sa
tinoa vurana tana tie, ba lopu sa nana tinoa pa korapa bulona.
13 Ba be duvili si gami, sina pa ginuguana e Tamasa si doṉo guana
duvili si gami koari na tie. Ba be gilae si gami, si na pa laemia gamu
si doṉo guana gilae si gami.
14 Gami si ta turaṉa koa sa tataru te Karisito, meke va hinokaria gami
sapu keke tie sapu e Karisito si ele mate hobei sari hopeke tie. Ke gita
si na tie mateda koe Zisu Karisito.
15 Mate paeni Sa sari doduru, meke tava toa pule pa laedi rini, pude
sa ṉatina sa dia tinoa, si pude lulia sa hiniva Tanisa pu mate poni, ba
lopu sa dia hiniva soti.
16 Kamahire si lopu balabala gunia gita si keke tie pa hahanana kasia
popoa. Ba sipu lopu ele va hinokara gita, si balabala gunia gita asa se
Karisito.
17 Gua asa, ke be koa keke koe Karisito si keke tie, si na tie vaqurana
si asa. Sa tinoa koana si ele hola taloa meke sa tinoa vaqura si ele
kamo koa sa.
18 Doduru pu gua asa, si na tinavete te Tamasa mo. Meke gua asa
ke garunu mae nia Sa se Karisito, sapu vata evaṉia sa vinaribulei pa
vari korapada gita meke sa Tamasa. Meke poni gami Sa sa tinavete
pude vata evaṉia sa vinari bulei pa vari korapadi ri kaiqa pule, meke
Tamasa.
19 Ke tozia gami sapu pa korapana e Karisito si vata evaṉia Tamasa
sa vinaribulei pa vari korapana sa Tamasa telena meke sari na tie pa
kasia popoa. Lopu balabala vekoi Sa sari na dia sinea, ba poni gami
Sa sa inavoso tanisa vinaribulei.
20 Gua ke ta garunu si gami koe Karisito pude tozia sa Nana inavoso.
Meke korapa tioko gamu Tamasa si gamu koasa inavoso sapu tozia
gami. Ke tepa gamu gami koasa tinioko te Karisito, mi koa varibulei
koe Tamasa.
21 Loke Nana sinea se Karisito, ba pa laeda gita si va paleke ni Tamasa
koa Sa sari na nada sinea, pude pa nada kineke koa Sa si kaqu somana
tagoa gita sa tinoṉoto te Tamasa.

6

1 Koasa mami tinavetavete somanae koe Tamasa, si tepa atu si gami
koa gamu pu ele somana tagoa sa tataru variharupi te Tamasa, pude
mi lopu somana hoboro nia si Asa meke loke vuana.
2 Ura guahe sapu zama nia sa Tamasa:
"Pana mae sa totoso garona, si kote avosigo Rau.
Totoso mae sa rane pude harupigo, si kote toka nigo Rau," gua.
Ke mi avoso mae! Hie sa totoso garo valeana, pude ade vagia sa tataru
variharupi te Tamasa, meke hiera sa rane tinaharupu!*

* **6:2** Ais 49:8

3 Lopu hiva ta zutu pa keke tie si gami koasa mami tinavete ninabulu,
gua asa ke podekia gami pude lopu va tasuna ia si keke tie, meke
hukatia pude va hinokara.
4 Ba gua sapu evaṉia gami doduru totoso, si pude vata dogoro nia
sapu gami si na nabulu hinokara te Tamasa, ke turu va nabu meke
ṉoṉo si gami koari na totoso kaleadi hola, na ṉinovaṉovala, meke na
tinasuna.
5 Ta seke va kaleana, ta veko pa vetu varipusi, ta rapatae pa kobi tie
si gami, meke tavetavete va ṉiṉira, ovia, meke lopu puta valeana si
gami.*
6 Koari na mami tinoṉoto, na ginilagilana, na ṉinoṉo, meke na
tataru vatukana pa tie, si vata dogoro nia gami sapu na nabulu te
Tamasa si gami. Meke gua tugo koasa tinagona sa Maqomaqo Hope,
meke mami tataru hinokara,
7 na mami inavoso hinokara, meke pa ṉiniraṉira te Tamasa.
Tavetavete pa tinoṉoto si gami, kekeṉoṉo guana tie varipera pu
lavelave pule nia, meke razai sari na kana.
8 Kaiqa tie si va lavata gami, kaiqa si va kurekure gami, kaiqa arini
si zama ṉoṉovala gami, ba kaiqa si vahesi gami. Ta zutue tie kokoha
si gami, ba na hinokara si tozia gami.
9 Guana lopu ta gilana pa tie si gami, ba doduru tie si gilana gami dia
mo. Guana ele mate mami tu si gami, ba dogoro gami mia mo. Korapa
toa mo si gami. Ta komiti va kaleana pa vina kilasa si gami, ba lopu
mate.
10 Va talotaṉa gami rini, ba qetuqetu si gami doduru totoso.
Habahuala pa tinoa tini si gami, ba tagotago va soku pa rinaṉeraṉe.
Guana malaṉa si gami koari na likakalae pa pepeso, ba tagotago va
hola si gami koe Karisito.*
11 Kasa mami baere ta tatarue mia pa Koriniti, ele zama va lodaka
atu si gami koa gamu. Lopu tomea gami sa mami tataru nomana koa
gamu.
12 Gami si vata dogoro valeana nia koa gamu sa mami tataru. Ba
gamu si lopu va vura valeania sa mia tataru koa gami.
13 Zama guni gamu na qua koburu soti rau si gamu. Mi va dogoro
valeanani gami sa mia tataru, kekeṉoṉo gua sapu tavetia gami koa
gamu. Mi lopu tomea sa tataru pa bulomia.

Vinabalau koari na Hahanana Huporodi

14 Mi lopu variva egoi pude koa keke pa tinavetavete koari na tie
huporodi. Sa tinoṉoto si lopu boka koa baere koasa kinaleana, meke
sa kalalasa si lopu boka koa keke koasa hinuporo.
15 Vegua meke boka keke hiniva se Karisito meke se Setani? Lopu
boka kekeṉoṉo dia hahanana sari na tie te Karisito, meke sari na tie
sapu lopu te Karisito.
16 Lopu boka koa keke sa Zelepade te Tamasa meke sari na beku tana
hinuporo. Ura gita si na Zelepade tanisa Tamasa toana, gua sapu ele
zama nia telena sa Tamasa, sapu guahe:
“Kaqu koa turaṉi Rau si arini,
meke kaqu ene turaṉi Rau si arini.
Kaqu na dia Tamasa rini si Arau,

* **6:5** TTA 16:23 * **6:10** Rom 8:32

meke kaqu na Qua tinoni Rau si arini,” gua si Asa.*
17 Gua asa ke zama guahe sa Tamasa:
“Mi rizu vura koari na tie huporodi sara,
pude mi koa varipaqahi koa rini.
Lopu tiqua keke tiṉitoṉa bonina,
meke kaqu va kamo gamu Rau.*
18 Kaqu na Tamamia gamu si Arau,
meke gamu si na Qua koburu,” gua sa Baṉara pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.*

7

1 Kasa qua baere ta tatarue mia, va tatara nia Tamasa koa gita sapu kaqu na Tamada gita si Asa. Ke gua asa, si mada va via puleni gita koari na tiṉitoṉa pu va bonia sa tini meke sa maqomaqo; pude mada koa na tie madida pa doduru nada tinoa pa korapa pinamaṉana sa Tamasa.

Sa Qinetuqetu te Paula

2 Mi lopu etulu pani gami, ba mi vata dogoro nia sa mia tataru na qinetuqetu koa gami. Sina lopu hite tavete va kaleana la koa keke tie si gami, meke lopu hite ṉoṉovalia gami si keke tie, meke lopu na tie sekesekei si gami pude valeana puleni gami telemami pa mami tiṉavete koari na tie.
3 Sa qua zinama hie si lopu pude zutu gamu. Ura ele tozini gamu tu rau, sapu tataru sisigiti ni gamu rau si gamu, pude kaqu koa keke si gita pa tinoa babe pa minate.
4 Raṉe gamu rau si gamu, meke qetu holani gamu rau. Koari doduru qua tinasuna si tava ṉiṉira si rau, meke loke kokoina sa qua qinetuqetu mia gamu.
5 Ura sipu kamo gami pa Masedonia, si lopu hite magogoso si gami. Soku sari na tinasuna pa vari likohae mami. Vinari tokei koari na tie, meke na minatagutu pa korapa bulomami.*
6 Ba sa Tamasa pu hoke va ṉiṉirai saripu malohoro pa tinalotaṉa, si va ṉiṉira gami koasa minae te Taetusi.
7 Meke lopu sa nana minae mo si va ṉiṉira gami, ba gua tugo koasa nana vivinei mia gamu, sapu sovutu va ṉiṉira ia gamu si asa, gua. Tozini gami tugo sa sapu hiva dogoro hola au gamu si rau, meke talotaṉa hola si gamu, meke hiva si gamu pude lavelave hukata nau si rau koari na tinazutu. Ke gua asa si qetu hola si rau kamahire.
8 Ura be sa leta sapu ele kubere atu nia rau si va talotaṉa gamu, ba lopu pulepaho nia rau sapu ele kubere atu nia rau si asa. Ura pa totoso papakana mo si va talotaṉa gamu sa qua leta sana. Ba pada tugo pude pulepaho nia rau, sapu va talotaṉa gamu sa qua leta sana.
9 Kamahire si qetu nia rau si asa, lopu sa mia tinalotaṉa si qetu nia rau, ba sina sa mia tinalotaṉa si va kekere gamu, gua sapu hiva nia sa Tamasa. Ke gua asa, si lopu va kaleana gamu sa tinalotaṉa.
10 Ura sa tinalotaṉa sapu hiva nia sa Tamasa, si va kekeri sari na bulo, meke kamoa pa tinaharupu. Ke gua asa si lopu ta hivae sa pinulepaho, ba sa tinalotaṉa tana kasia popoa si kamo pa minate.

---

* **6:16** 1 Kor 3:16, 6:19; Liv 26:12; Izk 37:27 * **6:17** Ais 52:11 * **6:18** 2 Samuela 7:14; 1 Koron 17:13; Ais 43:6; Zer 31:9 * **7:5** 2 Kor 2:13

11 Mi gilania sapu sa tinalotaṉa sapu hiva nia sa Tamasa, si vata
evaṉia pa mia tinoa sa inokoro arilaena. Hinoqa luara pani gamu sari
mia sinea, meke hiva vata dogoro nia gamu koa rau sapu ele luara
pani gamu sari na mia kinaleana. Bakala si asa, sapu lopu qetu si
gamu koari na sinea variva kurekuredi. Matagutu nia gamu sa vina
kilasa te Tamasa, meke okoro nau gamu pude dogorau si rau. Hiva
sisigiti nia gamu pude va tabea sa Tamasa, ke hiva va kilasia gamu
sa kinaleana, meke va sosode valeania sapu ele ilolae si gamu koasa
tinasuna sana, meke loke tinazutu mia.
12 Kuberia rau sa leta sana, lopu pa ginuguana mo sa tie sapu tavete
va sea, meke sa tie pu ṉoṉovalia sa. Ba kuberia rau si asa, pude
va bakala atua koa gamu pa kenuna sa Tamasa sapu nomana sa mia
tataru na vinatabedi rina qua zinama koasa qua leta.
13 Gua asa ke tava ṉiṉira si gami. Meke lopu sapu tava ṉiṉira mo si
gami, ba qetu hola nia gami sapu ele va qetuqetua gamu se Taetusi pa
mia tataru koa gami.
14 Tozi qetuqetuni gamu rau si gamu koe Taetusi. Meke va sosodea
tugo gamu koa sa sapu guni gamu rau pa hinokara. Gua sapu zama
hinokara koa gamu si gami doduru totoso, ke sa mami qinetuqetu mia
gamu pu tozia gami koe Taetusi, si va sosodea sapu hinokara tugo si
asa.
15 Totoso balabala pulea sa sa mia vina kamona sa pa korapa mia
pinamaṉa na vina pepekae, meke sapu qetu si gamu pude luli sari
doduru nana vina tumatumae, si ṉiṉira lala nana sa nana tataru koa
gamu.
16 Qetu holani gamu rau, sina raṉe valeana gamu rau si gamu.

8

Hahanana Variponi tadi na Tie te Karisito

1 Ego, kasa tasimami, hiva tozi va gilanani gamu gami sa tataru lopu
ta ṉana kamona te Tamasa, sapu ele ponia Sa koari na ekelesia pa
Masedonia.*
2 Ta podeke sisigiti si arini koari na tinasuna nomadi, meke na tie
habahuala tugo si arini. Ba sa dia qinetuqetu si nomana hola, ke
variponi valeana hola si arini.
3 Tozi va hinokarani gamu rau, sapu ele vala ia rini doduruna gua
sapu boka ia rini, meke hola nia tu gua sapu boka ia rini si vekoa rini
pa dia hiniva soti.
4 Tepa sisigitia rini si pude va somani si arini pa tinokaedi rina tie
malaṉa te Karisito pa Ziudia.
5 Sapu gua evaṉia rini, si hola nia tu gua sapu rovea gami. Kekenu
si poni rini sari na dia tinoa pa linulina sa Baṉara, beto meke pa linuli
mami tugo gami, koasa hiniva te Tamasa.
6 E Taetusi si ele podalae nia sa tinavete varitokae hie koa gamu,
pude varigara poata meke poni sari na tie pa Ziudia, ke gua asa si tepa
ia gami si asa pude hoda la ia tu sa tinavete, meke pude tokani gamu
pude va hokotia tu sa tinavete tataru arilaena hie.
7 Gua sapu bokaboka mia si gamu pa doduru ginugua: pa ri-
naṉeraṉe, pa zinama, pa tinumatumae, meke gua tugo pa mia tataru

* **8:1** Rom 15:26

koa gami, ke mi varitokae valeana tugo koasa tinavete tataru hie koasa
tinokae te Tamasa.
8 Lopu hiva va turui rau si kaiqa tinarae, ba hiva va dogoroni gamu
mo rau sa inokoro nomana tadi kaiqa pude varitokae, pude mi gilania
sapu ve hinokara gua sa mia tataru.
9 Ele gilania mia gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona te Zisu
Karisito. Tagoi Sa sari doduru tiṉitoṉa, ba va evaṉae pule nia tie
malaṉana si Asa pa lae mia gamu, pude pa Nana tinoa minalaṉa,
si kaqu boka ta evaṉae na tie tagotago mia si gamu pa mia tinoa
maqomaqo.
10 Ego, balabala ia rau si leana hola pude mi va hokotia kamahire
gua sapu ele podalae nia gamu pa vuaheni lahe. Gamu mo sari na
tie kekenu pude va namanama vinariponi, meke sapu okoro nia tugo
pude vala vinariponi.
11 Ke mi nono la ia, pude va hokotia sa tinavete! Gua sapu ele okoro
hiva vala vinariponi si gamu pa qinetuqetu tatasana, si mi va hokotia
pa qinetuqetu. Mi vala nia gua sapu boka ia gamu.
12 Be okoro pude variponi si gamu, si kote qetu nia Tamasa gua sapu
vekoa gamu, koasa padana gua sapu boka ia gamu, ba lopu koa sa
pada sapu lopu boka ia gamu.
13-14 Sa qua hiniva si lopu pude va tasuna gamu si gamu, meke
valeani saripu kaqu tokani gamu. Ba pude gamu pu tago va soku
kamahire, si pude toka ni saripu malaṉa. Meke pude be koa malaṉa
si gamu, meke tago va soku si arini, si kote tokani gamu pule rini. Pa
siraṉa hie si boka variṉoṉoi sari na mia kinoa.
15 Gua sapu ta kubere pa Kinubekubere Hope:
“Arini pu vagi va soku,
si lopu tago va soku sisigiti;
meke arini pu vagi va visavisa,
si lopu papaka tugo sapu vagia rini,” gua.*

Taetusi meke Saripu Luli Koasa

16 Zama leana si rau koe Tamasa, sapu ponia Sa pa bulona e Taetusi
sa hiniva pude tokani gamu, kekeṉoṉo gua arau.
17 Ura lopu sapu qetu mo si asa pude va tabea sa mami ginarunu
koa sa, ba sapu asa telena ba hiva hinokara tugo pude varitokae, ke
pa nana hiniva soti telena si vizatia sa pude atu koa gamu.
18 Garunu luli nia gami koa sa si keke tasimami koe Karisito, sapu ta
pamaṉaena hola koari na ekelesia, koasa nana tinavete vina enena sa
Inavoso Leana.
19 Meke lopu asa mo, ba ele ta vizata tugo si asa koari na ekelesia,
pude ene luli koa gami koasa tinavete tataru hie, sa pinaleke vinariponi
koari na tie malaṉa. Tavetia gami si hie, pude va lavatia mo sa Baṉara
telena, meke pude vata dogoro vura nia sa mami qinetuqetu pude
varitokae.
20 Kopu sisigiti si gami, pude lopu kaqu zutu gami rina tie koasa
siraṉa gua pu kopu gunia gami sa vinariponi nomana hie.
21 Sa mami ṉati hiniva si pude tavetia gua sapu toṉoto, lopu pa
dinoṉo tanisa Baṉara mo, ba pa dinoṉo tadi na tie tugo.*

* **8:15** Ekd 16:18 * **8:21** TTA 3:4

22 Gua asa, ke garunu luli nia gami koa rini si keke tasida pule. Ele
poni nia tinavete gami si asa soku totoso, ke ele bakala koa gami sapu
hiva sisigiti pude varitokae si asa. Meke kamahire si ra̱ne valeana
gamu sa si gamu, ke hiva varitokae hola si asa.
23 Se Taetusi si na tura̱naqu varitokae, meke tavetavete tura̱nau sa
pude tokani gamu. Sari karua tasida, si ta vizatadi meke ta garunu
maedi koari na ekelesia, pude luli koe Taetusi pa vina lavatana e
Karisito.
24 Ke mi va dogoro nia koa rini sa mia tataru, pude di dogoria rina
ekelesia. Madi va sosodea gua meke hoke vivinei qetuqetuni gamu rau
si gamu.

9

Sa Vinariponi koari Kaiqa Tie te Karisito

1 Sa mia vinariponi koari na tie mala̱na te Karisito pa Ziudia, si lopu
kilu kubere atu nia rau koa gamu,
2 ura gilania rau sapu korapa hiva varitokae si gamu. Ele tozi
qetuqetu nia rau koari na tie pa Masedonia sa gugua mia gamu. Zama
si rau: "Sari na tasida koe Karisito pa Akaia si ele hiva varitokae,
podalae tu vuaheni lahe," gua. Sa mia hiniva si va ṉiṉirai sari sokudi
pude varitokae.
3 Ke kamahire si garunu atu ni rau sari kasa tasida sara, pude mi
va namai sari mia vinariponi gua sapu ele tozia rau koa rini. Lopu
hiva nia rau si pude sa qua vinahesi mia gamu pa ginugua hie si lopu
hinokara.
4 Lopu leana pude luli koa rau si kaiqa ari pa Masedonia, meke atu
poho gamu sapu lopu ele va namanama si gamu. Kote variva kurekure
hola pana gua asa, sina ele vahesi gamu rau koasa hiniva tamugamu
pude varitokae.
5 Gua asa ke leana si asa pa qua binalabala pude garunu kekenu
atu ni sari kasa tasida sara, pude di va nama vekoa sa mia vinariponi
nomana pu ele va tatara veko nia gamu pude tavetia. Meke pana atu
rau, si kote ele tava nama veko tu si asa. Pana gua asa, si kote ta gilana
sapu pa mia hiniva hinokara, meke vekoa gamu si asa, ba lopu sapu
na ososoni gamu gami.
6 Mi balabala ia, sapu asa pu lopu lete va soku kiko, si lopu kote
sokudi tugo si paketi sa, ba asa sapu lete va soku, si kote pakete va soku
tugo. 7 Hopeke tie si mani vala ia gua sapu vizatia sa telena, lopu pude
talota̱na mudie nia gua sapu vekoa sa, babe sapu na nana tinavete mo,
gua, ke tavetia sa. Ura Tamasa si qetu nia si asa pu variponi qetuqetu.
8 Gua asa ke, gua sapu sa inuma sapu ta lete va soku kiko, si kote
pakepakete va soku tugo; sa Tamasa si boka ponini gamu soku hola ni
gua saripu hiva ni gamu doduru totoso pa doduru ginugua, pude kote
tago va sokusoku si gamu, pude tavetavete ni koari doduru tinavete
leadi.
9 Gua sapu koa pa Kinubekubere Hope, sapu zama guahe:
"Variponi va soku si asa koari pu mala̱na,
ke kaqu koa hola ninae rane sa nana tino̱noto," gua.*

* **9:9** Sam 112:9

10 Meke sa Tamasa sapu poni gita sari na kiko pude lelete, meke na
ginani pude henahena, si kaqu poni va sokusoku ni gamu sari na
tiṉitoṉa, pude kaqu boka variponi va sokusoku si gamu koari na tie
malaṉa.*
11 Sa Tamasa si kaqu poni va sokusoku gamu pa doduru ginugua, pude
boka variponi va sokusoku tugo si gamu doduru totoso, pude sari
vinariponi sokudi pu paleke lani gami, si kaqu zama leana ni gami
koe Tamasa.
12 Ura sa tinavete tataru pu tavetia gamu hie, si lopu tale toka ni mo
sari na tie te Tamasa pu malaṉadi, ba pude soku tugo tie si boka zama
leana koe Tamasa.
13 Sa tinavete variponi hie, si na vina sosodena sa mia rinaṉeraṉe.
Meke soku tie si kote vahesia sa Tamasa, sina va tabea gamu sa
Inavoso Leana te Karisito sapu tozi vura nia gamu koari na tie. Meke
kote vahesia tugo rini sa Tamasa, sina variponi va sokusoku si gamu
koarini, meke koari doduru pule.
14 Meke kote varavara tokani gamu rini pa dia tataru lohina, sina ele
va dogoroni gamu sa Tamasa sa Nana tataru variharupi marilaena.
15 Mada zama leana koe Tamasa koasa Nana vinariponi pu lopu boka
ta ṉana kamona.

10

Lavelave nia Paula sa Nana Ninabulu

1 Tepa soti atu si arau Paula koa gamu. Arau sapu zama nau gamu,
sapu pude koa soti koa gamu si na tie ṉoṉo na va pepekae, ba pude koa
pa seu si na tie gegegese, gua. Pa korapa ṉinoṉo na tataru vatukana
te Karisito si tepa gamu rau:
2 mi lopu va hinokari sari na tie pu zutu gami, pude lopu kote zama
gegegese sisigiti si rau pana atu koa gamu. Sina gilana valeania rau
sapu namu kote atu gegesi rau sarini pu zutu gami, sapu na hahanana
tana kasia popoa si lulia gami, ba lopu e Karisito, gua.
3 Hinokara tugo sapu korapa koa pa kasia popoa si gami, ba lopu
varipera si gami pa hahanana tanisa kasia popoa.
4 Sari na tiṉitoṉa varipera pu tavetavete ni gami si lopu tanisa kasia
popoa, ba sari na tiṉitoṉa varipera ṉiṉiradi tu te Tamasa, pude boka
huari sari na ṉiniraṉira tadi na kana te Karisito.
5 Huara pani gami sari doduru zinama kokohadi tadi na tie, pu va
ululu puleni pa binalabala meke hukatia sa ginilagilanana sa Tamasa.
Va kekeri gami sari na tie, pude madi hobei sari dia binalabala meke
va tabea se Karisito.
6 Meke pana ele gotogoto sari na mia vina tabena Sa, si kaqu va kilasi
gami sari doduru pu lopu va tabe.
7 Mi doṉo la koasa kinokoa tadi na tie vasina pu koa gamu. Ego, be
keke tie koa gamu si balabala ia sapu asa si na nabulu te Karisito, gua,
si mani balabala valeana pakia sapu gami hire ba na nabulu tugo te
Karisito, sapu kekeṉoṉo puta gua tugo mo asa.
8 Be vahesi pule hite nau si rau koasa ṉiniraṉira sapu poni nau sa
Baṉara, ba lopu hite kurekure nia rau. Sa ṉiniraṉira asa si pude tokani
gamu, lopu pude va kaleana gamu.

* **9:10** Ais 55:10

9 Lopu hiva nia rau pude balabala ia gamu sapu na hiva va matagutu
gamu mo rau si gamu koari na qua leta.
10 Kaiqa gamu si kote zama: “Sari na leta te Paula si tale mamatadi
meke n̲in̲iradi. Ba pana mae soti sa telena koa gita, si na tie
malohorona mo si asa, meke loke laedi sari nana zinama!” gua.
11 Sa tie pu zama gua asa, si mani tumae nia sapu loke vinotikaena
si koa koari pu gua kuberi rau koari na qua leta, meke gua saripu kote
taveti rau pana atu si rau koa gamu.
12 Lopu leana si pude vari padapada lani gami koari pu vahesi puleni,
sapu na nabulu arilaedi hola si arini, gua. Va turui rini sari na dia pada
soti teledia, pude vari pada puleni teledia koarini, meke vilasa puleni si
arini koari na dia tuturuana soti teledia. Ke bakala mo sapu na duvili
si arini.
13 Ba sapu gami, si lopu kaqu va hola ia sa mami vinahesi pule, ba
padana mo sa tinavete sapu poni gami sa Tamasa, meke gua tugo sa
mami tinavete koa gamu.
14 Sa mami vinahesi pule si lopu hola nia sa padana sa tinavete sapu
ele poni gami Tamasa. Ba ele kamo tu koa gamu si gami sipu tarae nia
gami sa Inavoso Leana te Karisito.
15 Lopu kaqu vahesi puleni gami si gami koasa tinavete pu ele tavetia
ri kaiqa. Ba rovea gami sapu kote toqolo sa mia rina n̲era n̲e, meke kote
boka noma sa mami tinavete pa vari korapa mia gamu, ba sapu kote
koa mo koasa pada pu ele veko ponini gami sa Tamasa.
16 Beto asa meke kote tiqe la tarae nia gami sa Inavoso Leana koari
kaiqa popoa pule pa kali la koa gamu. Ura lopu hiva vahesi puleni
gami si gami koari na tinavete pu ele ta tavetedi koari na popoa pu
veko ponini Tamasa koari na votiki tie, pude la tarae nia sa Inavoso
Leana.
17 Ba guahe sapu ta kubere: “Asa sapu va lavata pule nia, si mani va
lavatia sa Ba n̲ara koari na tinavete pu eva n̲i Sa,” gua.*
18 Sa tie pu va lavata pule nia, si lopu va qetua sa sa Ba n̲ara, ba asa
tu sapu va lavatia sa Ba n̲ara, si ta qetue koa Sa.

11

Paula meke sari na Apositolo Kokohadi

1 Hivani gamu rau pude koa va n̲on̲o koari na qua zinama
duviduvilidi hire. Ba ele koa va n̲on̲o tu si gamu koari na qua
dinuviduvili.
2 Kono ni gamu rau si gamu pa kinonokono gugua te Tamasa. Ura ele
va tatarani gamu rau pude valani gamu koe Zisu Karisito mo telena,
pude mi soto va nabu koa Sa, guana keke vineki vaqura, sapu tava
tatara pude haba ia si keke tie mo.
3 Talota n̲ani gamu rau si pude ta sekesekei sari na mia binalabala,
meke ta tura n̲a va ilolo taloa koa sa mia sinoto koe Karisito, gua sapu
eva n̲ia sa noki koari nana sinekesekei koe Ivi.*
4 Ura ele va malumi gamu si arini pu atu tarae nia se Zisu pa tinarae
votikaena hola, lopu gua sapu ele tarae nia gami koa gamu. Meke va
kamoa tugo gamu si keke maqomaqo kaleana na inavoso kaleana, lopu

* **10:17** Zer 9:24 * **11:3** Zen 3:1-5,13

sa Maqomaqo Hope meke sa Inavoso Leana sapu ele vagia gamu totoso
va hinokara gamu.
5 Lopu hite va hinokaria rau sapu sari kasa pu poza puleni na
apositolo arilaedi sara, si leadi hola nau si rau!
6 Be lopu bokabokaqu pa zama si rau, ba gilana valeania rau gua
sapu zama nia rau. Ele vata gilana nia mo gami koa gamu doduru
totoso, pa doduru ginugua sapu gua asa.
7 Lopu hite tavete va sea si rau, totoso atu tarae nia rau sa Inavoso
Leana te Tamasa koa gamu. Va pepekae pule nau si rau, meke
tavetavete pa limaqu, pude boka ta ovulu sage meke ta tokae si gamu,
ke lopu tepa ia rau si keketoṉa koa gamu. Ba vegua, kaleana tu si gua
asa?
8 Totoso nabuluni gamu rau, si pada pude toka nau gamu pa poata,
ba ari kaiqa votiki ekelesia tu toka nau. Gua asa, ke guana hiko poata
si rau koa rini, pude boka tokani gamu.
9 Sipu koa turaṉa gamu rau, meke papaka sa qua poata, si lopu
hite va tasuna gamu rau pa tinepa tinokae, ba sari kasa tasida tu koe
Karisito pu maedi pa Masedonia, si poni nau sari doduru gua pu ta
hivae koa rau. Meke gua sapu lopu hite va tasuna gamu rau pa totoso
ele hola, si kote gua tugo vugo na repere.*
10 Gua sapu Karisito si tozia sa hinokara, si zama tokotokoro nia rau
si hie: sapu loke tie pa pinaqaha popoa Akaia si kote boka hukatia
sa qua vina lavata pule, sapu arau si tarae nia sa Inavoso Leana koa
gamu ba lopu ta tabara.
11 Ke vegua? Na lopu tataruni gamu rau, ke va lavata pulenau?
Lokari, Tamasa gilania Nana sapu tataruni gamu rau si gamu.
12 Ba kote tavete nono la i tu rau gua saripu korapa taveti rau
kamahire, pude hukati gedi sari na votiki apositolo pu tozia pa dia
vinahesi pule, sapu kekeṉoṉo gua mo ele tavetia gami si korapa tavetia
rini koa gamu, gua.
13 Sari kasa tie sara si lopu na apositolo hinokara. Na nabulu
kokohadi mo si arini, saripu sekesekei koari na dia tinavete, meke vata
dogoro puleni pude doṉodoṉo gua na apositolo hinokara te Karisito,
gua.
14 Ba lopu variva magasa si hie. Ura e Setani telena ba vata dogoro
pule nia koari na tie, pude doṉodoṉo guana keke mateana kalalasana
te Tamasa.
15 Ke lopu variva magasa tugo pude sari na nabulu te Setani si vata
dogoro puleni gua rina nabulu tanisa tinoṉoto. Ba pa vinabetona tu
si kaqu vagia rini gua sapu padana sa dia tinavete.

Sa Tinasigiti te Paula pa Nana Tinoa Apositolo

16 Maqu zama pule guahe: mani lopu balabala nau duvili keke tie
si rau. Ba be gua asa si gamu, si mi avoso nono guni nau mo na tie
duvili, pude maqu va lavata pule nau tugo.
17 Sari na qua vinahesi pule hire, si lopu doṉo guana sapu hiva nia
sa Baṉara pude zama ni rau, ba sapu zama gua mo na tie duviduvili
si rau.
18 Sina soku tie koa gamu si va lavata puleni, gua rina tie kaleadi pa
kasia popoa, ke arau ba maqu gua tugo.

* **11:9** Pil 4:15-18

19 “Tumatumae hola si gamu,” gua si gamu, ba va avosi na qetuni tu
gamu sari na tie duviduvilidi.
20 Ba qetu nia tugo gamu sapu be keke tie si lalae ni gamu, babe
ṉoṉovala gamu, pude vagi pule ni si kaiqa toṉa koa gamu, na doṉo va
gore gamu, na va kurekure gamu, na gua.
21 Pa qua kinurekure si tozi vura nia rau, sapu gua tozia gamu si
hinokara tugo, sapu gami si malohoro hola koari na tiṉitoṉa gugua
arini.
Pa qua dinuviduvili si zama si rau, sapu kekeṉoṉo gua ari na
apositolo kokohadi sapu boka vahesi puleni koari na dia tinavete, si
arau ba boka gua tugo mo arini.
22 Na tie Hiburu si arini, gua si arini, arau ba gua tugo. Na tie Izireli
si arini, si arau ba gua tugo. Na tutina Ebarahami si arini, gua, arau
ba gua tugo.
23 Na nabulu te Karisito si arini, gua si arini; ba arau si keke nabulu
gotogotoqu hola ni si arini! Arau si zama guana tie pekipekiqu pa
ginugua hie. Tavetavete va ṉiṉira hola si rau. Soku totoso si ta pusi
si rau, meke soku hola totoso si ta komiti, meke hoke tata mate si rau
soku totoso.*
24 Ka lima totoso si ta komiti va kaleana si rau koari ṉa koimata tadi
na Ziu, meke hopeke toloṉavulu sia sineke si vagi rau.*
25 Ka ṉeta totoso si ta seke si rau koari na tie Roma, meke keke totoso
si ta gona patu si rau. Ka ṉeta totoso si hake nau na vaka si rau, meke
keke boṉi, meke keke rane si ale pa kolo si rau.*
26 Koari soku qua inene si tutuvi rau sari na tinasuna koari na naqe,
meke na tie hikohiko, tinasuna koari na tie Ziu turaṉaqu, meke koari
na Zenitailo. Soku tinasuna si koa koari na vasileana nomadi, koari
na popoa ivuludi, koari na vaka pa lamana, meke koari na tasida
sekesekeidi pa vinahesi.*
27 Tavetavete sisigiti meke ṉuruṉausu si rau, meke soku totoso si
lopu boka puta. Hoke ovia na memeha si rau. Hoke loke gequ ginani,
na ibu hola au, meke loke qua poko si rau.
28 Lopu arini mo, ba mamata sa buloqu hopeke rane koasa kinopu
mia gamu doduru koari na ekelesia te Tamasa.
29 Pude malohoro pa rinaṉeraṉe, na hoqa pa sinea si keke tie te
Karisito, si talotaṉa nia rau si asa.
30 Ososo nau gamu pude vahesi pule nau si rau, ke maqu tozi sari
na tiṉitoṉa pu vata dogoro nia sa qua minalohoro.
31 Sa Tamasa sa Tamana sa Baṉara Zisu, sapu tavahesi ninae rane
ka rane, si gilania Nana sapu lopu kokoha si rau.
32 Totoso koa si rau pa Damasikasi, si sa Qavuna sapu nabulu nia e
Aretasi sa baṉara vasina, si veko tie kopu koari na sasada barana sa
vasileana nomana sana, pude tuqe vagi au, gua.*
33 Ba kaiqa qua baere si va isu gore au pa keke huneke nomana pa
keke vuida koasa barana sa vasileana nomana sana, ke govete taloa si
rau koasa Qavuna.

---

* **11:23** TTA 16:23 * **11:24** Diut 25:3 * **11:25** TTA 14:19, 16:22 * **11:26** TTA 9:23; TTA 14:5 * **11:32** TTA 9:23-25

12

Sari Dinogodogorae te Paula meke sa Tinasigiti pa Tinina

1 Lopu leana si hie, ba maqu vahesi pule nau mo. Kamahire si kote
tozi rau sari na dinogodogorae, na tiṉitoṉa variva magasadi pu va
dogoro nau sa Baṉara.
2 Keke tie* te Karisito si gilania rau sapu ka manege made vuaheni la
hire, si ta hena sage pa Maṉauru si asa, meke la pa kenuna sa Tamasa.
Lopu gilania rau sapu be ta hena sage hinokara sa tiena, babe dogoro
dinogodogorae mo si asa. E Tamasa mo gilania.
3-4 Maqu zama pule nia, gilania rau sapu ta hena sage sa tie hie pa
Paradaisi[d]. Lopu gilania tugo rau sapu be ta hena sage pa tinina sia,
babe dogoro dinogodogorae mo si asa. E Tamasa mo gilania. Vasina tu
si avosi sa sari kaiqa ginugua saripu lopu boka ta tozi vura pa zinama,
sina lopu va malumia sa Tamasa si asa pude vivinei ni koari na tie.*
5 Maqu va lavatia sa tie hie, ba lopu hiva vahesi pule nau telequ, ke
maqu vahesi pule nau mo pa qua minalohoro.
6 Be hiva vahesi pulenau si rau, si lopu kaqu na keke tie duviduviliqu
si rau, ura sa hinokara mo si kote tozia rau. Ba lopu kaqu vahesi
pule nau si rau, sina lopu hivani gamu rau pude va lavatau koari
na dinogodogorae hire. Ba mamu va lavatau koasa padana sapu gua
dogoro soti au gamu koari na qua tinavete, meke koari na qua zinama.
7 Ba ta poni nia rau si keke tinasigiti sapu guana keke bakobakora
huda rakihi pa tiniqu, pude boka ta tuqe pule si rau, meke lopu vahesi
pule nau koari soku tiṉitoṉa variva magasadi saripu ele va dogoro
nau sa Tamasa. Sa tinasigiti hie si guana nabulu te Setani si asa, sapu
komitau pude maqu lopu vahesi pule nau.
8 Ka ṉeta totoso si varavara la si rau koa sa Baṉara, pude vagi pania
koa rau sa tinasigiti hie.
9 Ba sa Nana inolaṉa koa rau si guahe: "Sa Qua tataru varitokae si
ele pada mo koa goi. Ura sa Qua ṉiniraṉira si ta dogoro valeana totoso
malohoro si goi." Gua asa, ke qetu hola mo si rau, pude tozi sari na qua
minalohoro, meke pude vata dogoro nia sapu na ṉiniraṉira te Karisito
si toka nau.
10 Ke qetu ni mo rau pa laena Karisito sari na qua minalohoro, na
zinama ṉoṉovalaqu, na tinasuna pa tinoa, na tinasigiti koari na tie,
meke sari doduru tinasuna kaleadi. Ura totoso malohoro si rau, si
toka nau sa ṉiniraṉira te Karisito.

Balabala Sisigiti Paula sari pa Koriniti

11 Ele zama guana tie duviduviliqu si rau kamahire, ba gamu tu si va
guni nau asa. Meke garo tugo mo pude va lavatau gamu si rau. Lopu
arilaedi hola nau ri kasa mia apositolo pu va arilaedi i gamu sara, be
vea hinokara sapu loke laequ si rau.
12 Sari doduru tinavete variva magasadi, na tinavete pu vata dogoro
nia sa ṉiniraṉira te Tamasa, pu va sosodea sapu arau si na apositolo
hinokara, si ta tavete mo sipu koa va nabu pa ṉinoṉo pa varikorapa
mia gamu si rau.
13 Ele toka valeanani gamu rau, kekeṉoṉo gua sapu toka ni tugo rau
sari doduru ekelesia. Ba keketoṉa mo si lopu tavetia rau koa gamu,

* **12:2** Sa tie sapu gunia Paula hie si asa mo telena. * **12:3-4** Rev 22:1,2

lopu va tasuna gamu rau pude toka nau pa poata. Be asa mo sa qua
sinea, si mi taleoso nau.
14 Ele va namanama si rau pude atu hopikini gamu, meke hie sa
totoso vina ṉeta pude atu si rau. Meke lopu kote tepa gamu rau pude
toka nau pa poata. Ba hivani gamu rau pude tataru nau, lopu sari na
mia poata. Doduru totoso si lopu ari na koburu kote va gavoro poni
sari na tiatamadia, ba sari na tiatamadia tu kote va gavoro poni sari
na tudia.
15 Ke qetu nia mo rau si pude vatui koa gamu sari doduru qua tinago,
meke sa qua tinoa soti pude tokani gamu. Ke vegua, be tataru holani
gamu rau, ba vea kote hiteke sa mia tataru koa rau?
16 Ego, va hinokaria mo gita sapu lopu va tasuna gamu rau. Ba gina
kaiqa gamu si balabala ia sapu na tie sekesekei si rau, meke kokoha
pude vagi poata, gua.
17 Pa siraṉa sa? Sari na tie pu garunu atu ni rau si tavetavete ni rau
pude hiko poata koa gamu?
18 Lokari, tepa ia rau se Taetusi pude atu koa gamu, meke ele garunu
turaṉa nia rau koa sa si keke tasida koe Karisito. Ba vegua, atu se
Taetusi, meke sekesekei ni gamu pa tinepa poata? Lokari! Kekeṉoṉo
puta mo sari na binalabala na hahanana tamigami kara pa tinavete.
19 Gina balabala si gamu sapu lavelave puleni gami mo koa gamu
si gami pa leta hie. Lokari! Zama nia mo gami gua sapu hivani gami
Karisito pude zama nia pa kenuna sa Tamasa. Kasa tasiqu ta tatarue
mia, sari doduru gua pu taveti gami, si ta tavete pude tokani gamu mo
si gamu.
20 Ura talotaṉa ni gamu rau sapu pana atu rau koa gamu, si kote
dogoria rau sapu sari na mia tinavete si lopu gua sapu hiva ni rau.
Meke arau ba kote tavete atu ni koa gamu gua sapu lopu hiva nau
gamu. Talotaṉa nia rau sapu kote atu dogoria rau sapu korapa koa
sari na vinaritokei, na kinonokono, na bubugoro haru, na pinuhi, na
zinama ṉoṉovala na vinari nanaei, na vinahesi pule meke na vinari
paqahi.
21 Talotaṉa nia tugo rau si pude pule atu si rau, meke tava kurekure
koasa qua Tamasa pa kenumia gamu. Meke kote talotaṉa hola meke
kabo ni rau sari sokudi pu ele hoqa pa sinea visoroihe, ba lopu kekere
taloa koari na dia hahanana kaleadi na bonidi, na vinari riqihi, na
binarabarata, meke na vinari vosa na gua.

13

Vina Balau Vina Betobeto

1 Hie sa totoso vina ṉeta sapu kote atu si rau pude hopiki ni gamu.
“Ta hivae pude karua babe ṉeta tie si va sosodea be sea sa tie ta
zutuna,” gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope.*
2 Sipu atu dogoro gamu rau pa totoso vina rua si ele va balau gamu
rau si gamu pu ele hoqa pa sinea, meke va balau gamu tugo rau
kamahire, be lopu kekere si gamu pu ele sea visoroihe, meke gamu
pu korapa sea, si kaqu va kilasa beto gamu rau totoso kamo pule atu
koa gamu si rau.

* **13:1** Diut 17:6, 19:15

3 Kote vagi gamu pa totoso asa sari doduru vina sosode pu hivani
gamu, sapu e Karisito si zama koari na qua zinama. Totoso tavetavete
si Asa koa gamu, si lopu malohoro si Asa, ba vata dogoro nia Sa sa
Nana ṉiniraṉira pa varikorapa mia gamu.
4 Ura hinokara sapu pa minalohoro si tava mate si Asa pa korosi, ba
pa ṉiniraṉira te Tamasa si toa pule tugo si Asa. Meke gua tugo asa,
sapu pa mami kineke koa Sa, si malohoro tugo si gami. Ba toa tugo si
gami pa mami kineke koa Sa pa ṉiniraṉira te Tamasa, meke tavetavete
nia gami sa ṉiniraṉira asa pude atu va toṉoto gamu.
5 Mi viliti puleni gamu, meke pitu puleni gamu, mamu dogoria be
koa hinokara si gamu pa rinaṉeraṉe. Hokara gilana valeania mia mo
sapu se Zisu Karisito si koa koa gamu. Ba be lopu tava sosode sapu
Tanisa si gamu, koari na mia viniliti, si lopu koa koa gamu si Asa.
6 Raṉea rau sapu kote va sosodea, meke gilania mo gamu sapu na
apositolo hinokara te Karisito si gami.
7 Varavara tokani gamu rau koe Tamasa, pude lopu kote evaṉia
gamu si keke sinea. Lopu pude vata dogoro nia mo sapu na apositolo
hinokara si gami, ba pude mi tavetia gua sapu leana, be vegua lopu
doṉodoṉo guana apositolo si gami.
8 Ura lopu boka hukatia gami sa hinokara, ba kaqu zuka ia mo gami
si asa.
9 Qetu nia mo gami sapu be malohoro si gami, ba ṉiṉira si gamu koe
Karisito. Ke tepa ia tugo gami si pude boka koa va gotogoto si gamu
koe Karisito.
10 Gua asa ke kuberia rau sa leta hie, totoso koa va seu koa gamu,
pude lopu kaqu tavetavete nia rau sa ṉiniraṉira pu poni nau sa
Baṉara, meke va kilasa gamu pana atu kamo rau. Sa ṉiniraṉira asa si
pude tokani gamu, ba lopu pude va kaleana gamu.
11 Ego, kasa tasiqu, mi koa valeana tu gamu! Mi hata ia gua sapu
gotogoto koe Karisito. Mi va avosi sari na qua tinepa koa gamu. Mi
koa keke pa binalabala, mamu koa varibulei, meke sa Tamasa pu poni
gita sa tataru meke sa binule, si kote koa koa gamu.
12 Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari tutuvi gamu.
13 Sari doduru tie te Tamasa tani si garunu atu nia sa dia tataru koa
gamu.
14 Sa tataru variharupi tanisa Baṉara Zisu Karisito, sa tataru te
Tamasa, meke sa binaere tanisa Maqomaqo Hope, si madi koa koa
gamu doduru.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA QALESIA

Sa Vinabakala

Totoso podalae ta tarae sa Inavoso Leana koa sa guguana e Zisu Karisito, meke va hinokaria, na va egoa rina tie Zenitailo[d] pa votiki butubutu saripu lopu na tie Ziu, si podalae ta nanasae, na ta balabala sa binalabala sapu guahe: Sari na tie pu lopu na tie Ziu, meke ta evaṉae na tie te Karisito, si kaqu ta magu[d] si arini sina asa sa vina gilagilana sapu na tie te Tamasa si arini, meke kaqu lulia na va tabea tugo rini sa Tinarae te Mosese, pude boka ta evaṉae na tie te Karisito si arini, gua. Zama se Paula sapu lopu ta hivae si gua asa. Ba sa hinokarana si na rinaṉeraṉe mo koe Karisito, asa mo si tava toṉoto nia gita doduru koe Tamasa.

Ba koa dia pa korapadi rina ekelesia pa Qalesia, sapu keke pinaqaha popoa tana qinavuna Roma sapu ta pozae Esia[d] pukerane, si kaiqa tie Ziu pu poza puleni koimata. Mae guadi pa Zerusalema si arini, meke lopu va egoa rini gua sapu va tumatumae nia e Paula. Zama si arini, sapu kaqu lulia tugo rina tie pu hiva koa na tie te Karisito sa Tinarae te Mosese, meke kaqu tiqe garo la koe Tamasa sari na dia tinoa. Meke zutua tugo rini se Paula sapu lopu na apositolo[d] hinokara si asa gua rina apositolo pa Zerusalema, meke lopu tarae nia sa sa hinokara tanisa Inavoso Leana, gua.

Sa leta te Paula hie, sapu kubere lania sa koari na tie te Karisito pa Qalesia, si pude turaṉa va toṉoto pulei pa rinaṉeraṉe hinokara saripu ele ta turaṉa va sea koari na tie va tumatumae seadi arini. Pa podalaena sa nana leta hie, si lavelave hukata nia Paula sa nana tuturuana sapu na apositolo hinokara te Karisito si asa. Zama va ṉiṉira nia sa sapu sa tiniokona sa pude ta evaṉae na apositolo, si maena koe Tamasa, ba lopu pa ṉiniraṉira tana keke tie pa pepeso. Meke sa nana tinavete ninabulu, si pude la koari na votiki butubutu pu lopu na tie Ziu. Sari doduru butubutu pu lopu na tie Ziu si ta pozae na tie Zenitailo si arini.

Va ṉiṉira ia Paula sa vina tumatumae, sapu sari na tie si pa korapa rinaṉeraṉe mo si kote boka tava toṉoto koe Tamasa. Pa vinabetona sa leta, si tozia Paula sapu sa tinoa linulina e Karisito, si vura toṉoto mae mo pa korapa tataru, sapu na vuana mo sa rinaṉeraṉe koe Karisito.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Vina bakalana. Hinia 1:1-10
Sa guguana sapu na apositolo hinokara se Paula. Hinia 1:11 kamo hinia 2:21
Sa Inavoso Leana tanisa tataru variharupi te Tamasa. Hinia 3:1 kamo hinia 4:31
Sa tinarupaha meke sa tinavete tadina tie te Karisito. Hinia 5:1 kamo hinia 6:10
Vinabetona sa leta. Hinia 6:11-18

Zinama Tataru Koari na Tie te Karisito

1 Sa leta hie si mae guana koa arau Paula, sa apositolo[d] sapu lopu ta vizata na ta garunuqu pa tie, meke lopu tozi nia Tamasa si keke tie

pude mae garunau, ba telena soti e Zisu Karisito, meke sa Tamasa sa Tamana sapu va turu pulea si Asa pa minate si garunau.

2 Sari doduru tasiqu koe Karisito saripu koa hire, si somana va atua tugo sa dia tataru koa gamu na ekelesia pa hopeke vasivasileana pa Qalesia.

3 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa Ban̲ara Zisu Karisito.

4 Asa tugo si mate hobei sari nada sinea, pa korapa vina tabena sa hiniva tanisa Tamasa sa Tamada, pude vata rupaha gita koasa n̲niniran̲ira kaleana tanisa kasia popoa pa totoso kamahire.

5 Mani tava lavata sa Tamasa ninae rane ka rane! Emeni.

Kekeke Mo sa Inavoso Leana

6 Magasani gamu qua tu, sapu lopu sana, meke veko pania tu gamu sa Tamasa sapu tioko gamu pa korapa tataru variharupi te Zisu Karisito, meke lulia tu gamu si keke votiki* Inavoso Leana.

7 Ba sa hinokarana si loke votiki Inavoso Leana pule si koa. Kaiqa tie si iliri va sea ia sa Inavoso Leana koasa guguana e Karisito, meke va tasunai rini sari na mia binalabala.

8 Ego, be guana keke koa gami na apositolo, babe keke mateana pa Man̲auru, si atu tarae nia koa gamu si keke Inavoso Leana, sapu votikaena koasa sapu ele atu tarae nia gami koa gamu, si mani ta levei gana si asa koe Tamasa pude la pa Heli!

9 Maqu zama pule nia tugo sapu gua ele tozia gami: Be keke tie si atu tarae nia koa gamu si keke Inavoso Leana, sapu votikaena koasa sapu ele va hinokaria gamu, si mani tava kilasa pa Heli si asa!

10 Vegua? Balabala ia gamu sapu hiva va qetui mo rau sari na tie pa qua zinama? Lokari, e Tamasa tu si korapa hiva va qetua rau! Be guana korapa hiva va qetui mo rau sari na tie, si lopu na nabulu te Karisito si arau.

Gua meke Ta Evan̲ae na Apositolo se Paula

11 Maqu tozi va bakalani gamu kasa tasiqu, sapu sa Inavoso Leana sapu tarae nia rau, si lopu maena pa tie.

12 Lopu vagia rau koa ke tie, meke loke tie va tumatumae nau si asa, ba e Zisu Karisito telena va vura ia koa rau.

13 Ele avoso nia tu gamu vivineina sa qua tinoa, sipu lulia rau sa linotu Ziu, meke sapu gua qoraqora gunia rau, meke lopu hite tataru hokara nia rau sa ekelesia te Karisito, meke ele podeke sisigitia rau pude huaria si asa.*

14 Sari doduru tie Ziu pa qua sinage, si hola beto ni rau pa qua linulina sa linotu Ziu, meke sari na hahanana tadi na tiatamamami pukerane.*

15 Ba pa Nana tataru variharupi sa Tamasa, si ele vizata veko au tu Sa, sipu lopu ele podo tu rau, meke tiokau Sa pude nabulu nia.*

16 Meke sipu ele vizatau Sa, pude vata dogoro nia koa rau sa Tuna, pude la tarae nia rau sa Inavoso Leana koari na tie Zenitailo[d], gua, si lopu la hata binalabala pule si rau koa keke tie.

---

* **1:6** Sa votiki Inavoso Leana hie sapu tozia rina tie si guahe: Pana ta magu tu rini, si kote boka ta evan̲ae na tie te Tamasa si arini, meke lopu pa vina hinokara mo koe Karisito, gua.

* **1:13** TTA 8:3, 22:4-5, 26:9-11 * **1:14** TTA 22:3 * **1:15** TTA 9:3-6, 22:6-10, 26:13-18

17 Lopu la tugo si rau pa Zerusalema, pude la dogori saripu ele koa
na apositolo kekenudi koa rau. Ba lopu seunae si la gua tu pa Arebia[d]
si rau, meke tiqe pule la pa Damasikasi.
18 Hola tu ka n̲eta vuaheni meke tiqe sage la pa Zerusalema si rau,
pa totoso kekenu pude la dogoria se Pita, meke koa paki koa sa ka
manege lima rane si rau.*
19 Loke apositolo pule si la dogoria rau, ba kekeke e Zemisi mo, sa
tasina sa Ban̲ara.
20 Gua sapu kuberi rau si hinokara, e Tamasa ba gilania Nana sapu
lopu kokoha si rau.
21 Mumudi tu si tiqe la si rau koari na vasidi pa Siria, meke pa Silisia.
22 Pa totoso asa, si lopu ele gilana va leana au rina tie koari na puku
tie te Karisito pa Ziudia si rau.
23 Ba sapu gua mo tozia ri kaiqa si avosia rini, sapu guahe: "Sa tie
sapu qoraqora nia sa ekelesia visoroihe, si korapa tarae nia sa sa vina
hinokara sapu ele podekia sa pude huaria," gua.
24 Ke vahesia rini sa Tamasa, sina koa gua koa sa ginuaqu rau.

2

Paula meke sari Kaiqa Apositolo

1 Ele hola tu ka manege made vuaheni, meke tiqe sage pule la pa
Zerusalema si rau, luli koe Banabasi, meke turan̲ia tugo rau se Taetusi.*
2 Sapu la nia rau, si na va dogoro nau sa Tamasa pude la vasina si
rau. Pa keke mami vivinei telemami koari na koimata pa ekelesia, si
tozi va bakalia rau koa rini guguana sa Inavoso Leana, sapu la tarae
nia rau koari na tie Zenitailo, sina hiva va sosodea rau, sapu be ton̲oto
nana sapu gua ele tavetia rau, meke sapu kote hiva tavetia rau vugo
repere si ton̲oto, gua, meke lopu ta okipalae hoboro sari qua tinavete.
3 Se Taetusi sapu luli koa rau si na tie Quriki[d], ba lopu ta ososae si
asa pude kaqu ta magu[d];
4 Na hiva nia ri kaiqa pude kaqu ta magu si asa, gua. Sari na tie
arini si mae sekesekei guana tie piko. Kokoa guguana tie te Karisito si
arini, meke nuquru golomo mae pude piko ni gami, pude mae dogoro
pohoa sa tina rupaha pu vagia gami koasa mami kineke koe Karisito.
Hiva mae va pinausu gami rini koasa Tinarae te Mosese.
5 Ba koromami hokara lulia sa dia hiniva. Turu va nabu si gami,
pude boka tuqe hola ia gami sa hinokara tanisa Inavoso Leana, meke
vatua koa gamu.
6 Ba sarini pu don̲odon̲o guana koimata, si lopu tozia keke ton̲a pule,
pude hobe ia sa Inavoso Leana sapu tarae nia rau. Be guana koimata
babe lopu na koimata si arini si lopu votikaedi pa dinon̲o taqarau. Ura
sa Tamasa si lopu don̲o pa tinoa vurana mo.*
7 Ba don̲o gilania mo rini, sapu sa Tamasa si ele ponia koa rau
sa tinavete, pude tarae nia sa Inavoso Leana koari na tie Zenitailo,
keken̲on̲o gua tugo sapu ponia Sa koe Pita sa tinavete pude tarae nia
sa Inavoso leana koari na tie Ziu.

* **1:18** TTA 9:26-30 * **2:1** TTA 11:30, 15:2 * **2:6** Diut 10:17

8 Ura pa korapa ṉiniraṉira te Tamasa, si ta evaṉae na apositolo koari
na tie Zenitailo si rau; kekeṉoṉo gua tugo sapu e Pita si ta evaṉae na
apositolo koari na tie Ziu.
9 Sari ka ṉeta pu poza ni koimata rina tie koa sa ekelesia, sari Zemisi,
e Pita, e Zone, si tiqe doṉo gilania sapu ele poni nau Tamasa koa rau
sa ṉati tinavete hie. Ke gua asa si qetu nia rini meke variva ego nia
pude koa keke si gami koasa tinavete, pude gami kara Banabasi si kote
tavetavete koari na tie Zenitailo, meke arini si koari na tie Ziu, gua.
10 Keke binalabala mo si tozini gami rini, sapu pude lopu muliṉi ni
sari na habahuala pu koa koari na dia tie pa Zerusalema, gua. Ba asa
hokara mo sapu ele okoro hola nia rau pude tavetia.

Norea Paula se Pita pa Anitioki

11 Ba totoso mae pa Anitioki se Pita, si norea rau si asa pa kenudi
rina tie, sina bakalana mo sapu sea si asa.
12 Ura sipu lopu ele mae kamo sari kaiqa tie Ziu saripu garunu mae
ni e Zemisi, si henahena turaṉi e Pita sari na tie Zenitailo, sapu sari na
tasida koe Karisito. Ba hopena pa Tinarae te Mosese pude henahena
turaṉi sarini. Ba totoso mae kamo sari kasa tie Ziu sara, si rizu va ilolae
koa rini na lopu hiva henahena turaṉi tu sa sari kasa tie Zenitailo sara.
Sina matagutu ni sa sarini pu lulia sa vina hinokara, sapu kaqu ta magu
tugo sari na tie Zenitailo pu lulia se Karisito, gua.
13 Kaiqa ri kasa tie Ziu pu lulia se Karisito, ba ele podalae
matamatagutu gua tugo e Pita. Kamo tu koe Banabasi, ba ele somana
turaṉia Pita, pude rizu va ilolae koari na tie Zenitailo.
14 Totoso dogoria rau sapu lopu lulia rini sa siraṉa hinokara tanisa
Inavoso Leana, si norea rau se Pita pa kenudi ri doduru tie. “Agoi na
tie Ziu sapu ele koa gua rina tie Zenitailo, meke lopu koa gua rina tie
Ziu! Vegua meke kote boka zukuru nia goi koari na tie Zenitailo, pude
di koa gua rina tie Ziu si arini?” gunia rau si asa.

Tie Ziu na Zenitailo si Ta Harupu pa Rinaṉeraṉe Mo

15 Gami si na tie pu ta podo pa butubutu Ziu, lopu na tie Zenitailo
saripu hoke ta pozae na tie kaleadi.
16 Ba gilania gami sapu gita na tie si pa korapa rinaṉeraṉe mo koe
Karisito si tava toṉoto si gita; lopu hite pa vina tabena sa hiniva tanisa
Tinarae te Mosese. Ke gami ba va hinokaria mo se Zisu Karisito, pude
ta pozae na tie toṉoto pa korapa mami rinaṉeraṉe koa Sa. Ura loke
tie si boka tava toṉoto pa vina tabena mo sa Tinarae te Mosese.*
17 Ego, be totoso podekia gami na tie Ziu pude tava toṉoto koasa
mami tinoa keke koe Karisito gua, si kote ta poho mo sapu na tie
kaleamami gugua tugo mo na tie Zenitailo si gami. Ke pude gua asa si
vegua, na kinaleana tu si mae va vura ia Zisu? Lokari hokara!
18 Ba be podalae lulia rau sa Tinarae sapu ele luaria rau, si vata
dogoro pule nau mo sapu na tie sea si rau.
19 Ura visoroihe totoso hata ia rau sa tinoṉoto pa qua vina tabena
sa Tinarae te Mosese si bakala koa rau sapu guana tie matequ si rau.
Gua ke kamahire si lopu lulia rau sa Tinarae te Mosese, ba nabulu nia
rau sa Tamasa pude toa koa Sa.

---

* **2:16** Sam 143:2; Rom 3:20,22

20 Ele tava mate turaṉae koe Zisu pa korosi si rau, pude lopu toa eke
telequ, ba e Karisito tu si toa koa rau. Sa tinoa sapu toa nia rau hie
kamahire, si toa nia rau pa korapa qua rinaṉeraṉe koasa Tuna Tamasa
sapu tataru nau, meke mate hobe au Sa.
21 Lopu hiva kilu ia rau sa tataru variharupi te Tamasa. Sina be boka
tava toṉoto koasa Tinarae te Mosese si keke tie, si namu loke laena mo
sa minate te Karisito!

3

Sa Tinarae te Mosese meke na Rinaṉeraṉe

1 Duviduvili si gamu pa Qalesia! Esei va duviduvili gamu si gamu?
Nake ele tava bakala valeana mo koa gamu guguana sa minate te Zisu
pa korosi!
2 Ego, tozi nau si hie! Vea, pa vina tabena sa Tinarae te Mosese si vagi
nia gamu sa Maqomaqo Hope? Babe pa vina hinokarana sa Inavoso
Leana?
3 Na vegua ke duvili tu si gamu? Ele podalae ni tu gamu sari na
mia tinoa koasa Maqomaqona sa Tamasa; ba vea, kamahire si hiva va
hokoti tu gamu sari mia inene pa mia ṉiniraṉira soti?
4 Ke gua sapu sari doduru tinasuna, saripu ele raza atu koa gamu
koasa linulina sa Inavoso Leana, si loke laedi mo? Lokari na arilaedi
si arini koa gamu!
5 Vegua, pa vina tabena sa Tinarae te Mosese si ponini gamu Tamasa
sa Maqomaqo Hope, meke evaṉi Sa sari na tinavete variva magasadi
koa gamu? Ba pa mia inavosona, na vina hinokarana mo sa Inavoso
leana?
6 Mi balabala ia se Ebarahami, gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope:
“Raṉea sa sa Tamasa, ke koa gua koasa nana rinaṉeraṉe, si poza nia
tie toṉoto Tamasa si asa.”*
7 Pada gilania mo gamu, sapu sarini pu raṉea sa Tamasa, si arini
sari na tutina hinokara e Ebarahami.*
8 Sa Kinubekubere Hope si ele koroto nia tu sapu kote va toṉoti
Tamasa sari na tie Zenitailo pa korapa dia rinaṉeraṉe koa Sa. Ke
ele tozi va kenue ia tu sa Kinubekubere Hope sa Inavoso Leana koe
Ebarahami sapu guahe: “Koa goi si kote tamanae sari doduru butubutu
tie pa kasia popoa,” gua.*
9 Raṉeraṉe se Ebarahami ke tamanae; ke sari doduru pu raṉea sa
Tamasa, si kaqu tamanae.
10 Arini pu kalavarae koasa vinatabena sa Tinarae te Mosese, si koa
pa korapa tinalevei. Ura zama sa Kinubekubere Hope: “Asa sapu lopu
va tabei doduru totoso sari doduru sapu gua ta kubere koa sa buka
Tinarae, si koa pa tinalevei te Tamasa si asa!” gua.*
11 Ego, bakala mo sapu loke tie si tava toṉoto koasa Tinarae te
Mosese, sina tie sea beto si gita doduru, ba zama sa Kinubekubere
Hope: “Sa tie sapu tava toṉoto koe Tamasa pa rinaṉeraṉe si kaqu
toa,” gua.*

---

* **3:6** Zen 15:6; Rom 4:3 * **3:7** Rom 4:16 * **3:8** Zen 12:3 * **3:10** Diut 27:26 * **3:11** Hbk 2:4

12 Ba sa Tinarae te Mosese si lopu koa gua koasa rinaṉeraṉe, ba pa
tinavete mo. Ura guahe sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope: “Asa
sapu taveti sari doduru hiniva tanisa Tinarae si kaqu toa,” gua.*
13 E Karisito si ele mae harupu gita koari na tinaleveida koasa
Tinarae te Mosese. Ura vagia Sa sa tinalevei sipu mate hobe gita Sa.
Ura guahe si ta zamae pa Kinubekubere Hope: “Ta levei tugo koe
Tamasa si asa sapu tava sigoto, meke mate koa keke huda,” gua.*
14 Evaṉia Karisito si hie, pude gua sapu va tatara nia Tamasa koe
Ebarahami, si kaqu ta poni koari na tie Zenitailo pa korapana e Zisu
Karisito. Pude pa korapa rinaṉeraṉe si boka vagia gita sa Maqomaqo
Hope, sapu ele va tatara nia sa Tamasa.

Sa Tinarae meke sa Vinatatara

15 Kasa tasiqu, keke ginugua sapu hoke ta evaṉa si va bakalia sapu
korapa gunia rau he: Be karua tie si variva ego nia si keke tiṉitoṉa,
meke kubere pozadia koasa dia vinariva egoi asa, si loke tie kote boka
huaria, babe tomo la ni kaiqa toṉa pule koasa vinariva egoi asa.
16 Ego, ele ponia Tamasa sa Nana vina tatara koe Ebarahami, meke
koa sa tutina. Sa Kinubekubere Hope si lopu zama “koari na tutimu”
ba “koa sa tutimu” gua mo. Kekeke tie mo si gunia sa, sapu e Karisito
mo.*
17 Sapu gunia rau si guahe: Ele tavetia Tamasa sa Nana vinariva egoi
koe Ebarahami, meke ele va tatara nia Sa sapu kaqu va gorevura ia Sa
sa vinariva egoi asa. Sa Tinarae te Mosese pu poni Tamasa, sapu hola
made gogoto toloṉavulu vuaheni pa mudina Ebarahami, si lopu boka
huaria sa vina tatara te Tamasa, meke sa vinariva egoi asa.*
18 Ura be sa minana te Tamasa si mae gua koa sa Tinarae te Mosese,
si lopu kaqu mae gua koasa vina tatara si asa. Ba sa Nana minana
sapu ponia Sa koe Ebarahami, si mae gua tu koasa Nana vina tatara.*
19 Ke sa ṉati tinarae tanisa Tinarae te Mosese si hie mo: Ta poni
tomo mae si asa pude vata dogoro vura nia sa kinaleana, meke tava
turu paki mo si asa, osolae mae kamo sa tutina e Ebarahami, sapu e
Karisito, sapu tava tatarana. Sa Tinarae te Mosese si ta vala koari na
mateana, meke ta poni koe Mosese sa tie varikarovae sapu va kamoa
koari na tie.
20 Ba sa tie varikarovae si lopu ta hivae, be keke mo sa tie pu tavetia
sa vina tatara, sapu e Tamasa mo.

Ta Kopue koasa Tinarae te Mosese Osolae Kamo se Karisito

21 Pude gua asa, si vegua? Sa Tinarae te Mosese si kana koasa vina
tatara? Lokari hokara! Be ele vagia rina tie si keke tinarae sapu boka
poni sa tinoa, si kote boka tava toṉoto mo si arini koe Tamasa pa vina
tabena mo sa tinarae asa.
22 Ba zama sa Kinubekubere Hope, sapu sari doduru tie pa kasia
popoa si ta pusi mo pa ṉiniraṉira tanisa sinea, gua asa ke sa vinariponi
sapu tava tatarana pa korapa rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito, si ta poni
koarini pu va hinokara.*

---

* **3:12** Liv 18:5 * **3:13** Diut 21:23 * **3:16** Zen 12:7 * **3:17** Ekd 12:40 * **3:18** Rom 4:14
* **3:22** 3:2,8,9

23 Ba sipu lopu ele kamo sa totoso tana rinaṉeraṉe koe Karisito, si ta
pusi si gita koasa Tinarae te Mosese, osolae mae kamo sa totoso tanisa
rinaṉeraṉe koe Karisito.
24 Ke gua asa, si ta kopue si gita koa sa Tinarae te Mosese, osolae mae
kamo se Karisito, pude boka tava toṉoto si gita koe Tamasa pa korapa
rinaṉeraṉe.
25 Ego, kamahire si ele kamo sa totoso tanisa rinaṉeraṉe koe Karisito,
ke lopu ta kopue si gita koa sa Tinarae te Mosese.
26 Ke pa korapa rinaṉeraṉe mo koe Zisu Karisito, si na tuna Tamasa
si gamu doduru.
27 Ele ta papitaiso si gamu koasa mia kineke koe Karisito, meke ele
vagia tugo gamu sa tinoa soti Tanisa.
28 Ke gua asa, si loke vinotikaena pa varikorapadi rina tie Ziu, meke
na tie Zenitailo; na pinausu ba be lopu na pinausu, na palabatu meke
na barikaleqe; ba keke mo si gamu doduru koasa mia kineke koe Zisu
Karisito.
29 Be na tie te Karisito si gamu, si na tutina e Ebarahami si gamu,
meke kaqu somana tagoa gamu sapu gua ele va tatara nia sa Tamasa.*

4

1 Sapu gunia rau si guahe: Totoso hitekena sa koburu tavia sapu kote
tagodi sari doduru tinago tanisa tamana, si lopu votikaena si asa koa
sa pinausu, be vea tago guni sa sari doduru tinago arini.
2 Totoso korapa koburu vaqura si asa, si kaiqa tie tu kopu nia, na
vatanai sari nana tinavete, osolae kamo sa totoso garona pu vizatia sa
tamana.
3 Gita ba kekeṉoṉo gua tugo asa. Visoroihe si guana koburu si gita,
meke ele tava pinausu si gita koari na tinarae pu totoli ni gita pa
doduruna sa kasia popoa.
4 Ba sipu ele kamo sa totoso garona, si garunu mae nia Tamasa sa
Tuna, meke mae podo pa barikaleqe, meke koa pa vina tabena sa
Tinarae te Mosese,
5 pude harupi saripu ta pusi koasa Tinarae sana, pude da ta pausu,
meke pude na koburu soti te Tamasa si gita.*
6 Ura na tuna Tamasa si gita, gua asa ke garunu mae nia Tamasa pa
korapa buloda sa Maqomaqona sa Tuna, meke va boka gita Sa, pude
zama koasa Tamasa: "Tamaqu, Tamaqu" gua.
7 Gua asa ke lopu na pinausu si goi kamahire, ba na tuna. Meke sina
na tuna Sa si goi, ke kaqu ponigo Tamasa gua saripu va nama ni Sa
koari na tuna.

Balabala Hola i Paula sari na Tie Qalesia

8 Visoroihe si lopu gilania gamu sa Tamasa, ke koa tava pinausu si
gamu koari na maqomaqo kaleadi pu lopu na Tamasa.
9 Kamahire sapu gilania gamu sa Tamasa, babe maqu zama guahe, ta
gilana koe Tamasa si gamu; si na vegua ke hiva kekere pule la si gamu
koari na tinarae koadi saripu malohoro meke loke laedi? Na vegua ke
hiva koa tava pinausu pule tu koa rini si gamu?
10 Ke hoke kopuni gamu sari kaiqa rane, na sidara, meke sari na
totoso inevaṉa, na vuaheni pa Tinarae tadi na tie Ziu.

---

* **3:29** Rom 4:13 * **4:5** Rom 8:15-17

11 Talotaṉani gamu rau si gamu! Guana kote ta oki palae hoboro mo
sari na qua tinavete koa sa tinupiti mia gamu.
12 Kasa tasiqu, tepa zoṉazoṉa gamu rau, pude mi keha luli au pa
kinopuna sa Tinarae te Mosese, sapu gua ele keha luli gamu rau si
gamu na tie Zenitailo. Loke kinaleana si ele tavete mae nia gamu koa
rau.
13 Gilania mia gamu sapu gua meke boka atu tarae nia rau sa Inavoso
Leana pa qua totoso kekenu koa gamu. Na koa gua sapu mohoqu si
rau.
14 Be vea ta podeke gua si gamu koasa minoho pa tiniqu, ba lopu hite
etulau na kilu pani au gamu si rau. Guana vina kamona keke mateana,
ba be e Zisu Karisito si tavete guni nau gamu.
15 Noma hola sa mia qinetuqetu pa totoso asa, ba vegua kamahire?
Ura guahe si boka va sosodea rau koa gamu: Sapu be guana hoke boka
gugua, si be ele lobiti poni nau mo gamu sari na matamia.
16 Vegua, sina tozini gamu rau sa hinokara, ke ta evaṉae na mia kana
si arau kamahire?
17 Sari na tie pu paleke va sea ia sa Inavoso Leana, si okoro holani
gamu rini, ba sa dia hiniva si seana. Ura sapu gua hiva nia rini si pude
vagi va ilolo gamu koa rau, meke pude sa mia inokoro si kaqu soto koa
rini, gua sapu soto koa gamu sa dia inokoro.
18 Ego, leana hola si pude tagoa sa inokoro nabuna gua asa, be leana
sa ṉatina sa inokoro asa. Hinokara si hie doduru totoso, meke lopu
tale totoso koa somana mo koa gamu si rau.
19 Kasa tuqu, gua tugo sa barikaleqe pu koa ta sigiti pa totoso vagi
koburu sa, si gua tugo sapu pa totoso vina rua hie, si koa ta sigitini
gamu rau si gamu, osolae kaqu koa koa gamu sa tinoa te Karisito.
20 Oqu hiva koa somana hola koa gamu si rau, pude maqu gilania
gua sapu kote zama nia rau koa gamu. Ba kamahire si nunala ni gamu
rau si gamu kasa sara.

Sa Vina Padapadaedi ri Hega e Sera

21 Ego, maqu nanasa paki gamu si gamu, sapu korapa hiva pude ta
turaṉa koasa Tinarae te Mosese; vegua, lopu avosia tu gamu sapu gua
zama nia sa Tinarae?
22 Ta kubere sapu karua sari na koburu te Ebarahami, keke si na
tuna sa barikaleqe pinausu, meke keke pule si na tuna sa barikaleqe
sapu lopu na pinausu.*
23 Sa tuna koreo sapu ta podona koasa barikaleqe pinausu, si ta podo
pa siraṉa kekeṉoṉo gua mo ari doduru tie. Ba sa tuna koreo sapu ta
podona koasa barikaleqe sapu lopu na pinausu, si ta podo pa vina
tatara te Tamasa.
24 Ego, sari karua barikaleqe hire meke sari tudia, si na vina
padapadae koari karua vinariva egoi: E Hega si pa kalina tanisa
vinariva egoi te Mosese sapu ta tavete pa toqere Saenai. Na pinausu
si asa, ke sari koburu podoi sa si na pinausu tugo.
25 E Hega si na vina gilagilana sa toqere Saenai pa Arebia, meke na
vina padapadaena sa popoa Zerusalema sapu sari na tiena sa si koa
tava pinausu, meke ta turaṉa koasa Tinarae te Mosese.
26 Sa popoa Zerusalema panaulu pa Maṉauru, si guana tinada si asa,
sapu e Sera pu lopu na pinausu.

* **4:22** Zen 16:15, 21:2

27 Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope koasa guguana sa
popoa Zerusalema:
"Agoi, na barikaleqe tigemu;
mu kukili pa qinetuqetu!
Agoi pu lopu hite ta sigiti pa pinodopodo.
Ura kaqu soku sari koburu tanisa barikaleqe sapu ta luarana
hola nia sa barikaleqe pu koa turaṉa loana," gua.*
28 Ego, kasa tasiqu, gamu si na tuna Tamasa saripu ta podomia pa
vina tatara, kekeṉoṉo gua tugo e Aisake sapu ta podona pa vina tatara.
29 Pa totoso pukerane, si asa sapu ta podona pa hiniva tana tie, si
ṉoṉovalia si asa sapu ta podona pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqona
Tamasa; meke gua puta tugo asa si korapa ta evaṉa kamahire.*
30 Meke hie mo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope: "Mu hitu
pania sa barikaleqe pinausu, meke sa tuna koreo. Ura sa koburu
tanisa barikaleqe pinausu, si lopu kaqu somana vagia si keketoṉa
koasa tamana, ba sa tuna tu sa barikaleqe pu lopu na pinausu, si kaqu
vagi betoi sari doduru tinago tanisa tamana."*
31 Ke gua asa, kasa tasiqu, gita si lopu na tuna sa barikaleqe pinausu,
ba na tuna tu sa barikaleqe pu lopu na pinausu.

5

Kopu nia sa Mia Tinarupaha

1 Ele rupaha gita Karisito si gita, ke mi turu va nabu pa tinarupaha;
mi lopu koa ta pusi pule pa tinoa pinausu koa sa tinarae koana.
2 Mi avoso mae; arau Paula si zama atu koa gamu hie. Be va malumu
puleni gamu pude ta magu si gamu pa vina tabena sa Tinarae te
Mosese, si namu loke guguana hokara se Karisito koa gamu.
3 Maqu tozi puleni gamu sa qua vina balau, sapu be keke tie si va
malumu pule nia pude ta magu, si kaqu ta soqo nia sa pude kopu nia
sa doduruna sa Tinarae te Mosese.
4 Gamu sapu korapa podekia pude tava toṉoto pa vinatabena sa
Tinarae te Mosese, si paqaha puleni gamu koe Karisito. Ke koa si gamu
pa sadana sa tataru variharupi te Tamasa.
5 Ba gami si raṉe qetuqetu nia sapu sa Tamasa si kote poni gami
sa tinoṉoto, ke asa si korapa aqa nia gami koa sa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqona Sa, sapu tavetavete pa korapa mami rinaṉeraṉe.
6 Ura gilania gami pu koa keke koe Karisito, sapu loke vinotikaena si
koa koari pu ta magudi, meke koari pu lopu ta magudi. Ba sa ṉatina
si hie mo: raṉea gita se Karisito, meke sa rinaṉeraṉe asa si ta dogoro
koasa nada tataru koari na tie.
7 Visoroihe sipu lopu ele mae koa gamu sari na tie sekesekei, si luli
valeania gamu sa Inavoso Leana. Esei si hukata gamu kamahire, ke
lopu lulia gamu sa hinokara?
8 Sa Tamasa sapu tioko gamu, si lopu boka hukata gamu pa linulina
sa hinokara.
9 Guahe si keke vina balau, "Keke vina tumatumae sea, si guana
visavisa isiti sapu boka va sagea si keke doduru siniovo palava," gua.*

* **4:27** Ais 54:1 * **4:29** Zen 21:9 * **4:30** Zen 21:10 * **5:9** 1 Kor 5:6

10 Ba raṉe valeania rau sa Baṉara sapu lopu kaqu vagia gamu si keke
votiki binalabala. Sa tie sapu va voriraqo gamu, si kote tava kilasa koe
Tamasa, be esei si asa.
11 Ba kasa tasiqu, be korapa tarae nia rau sapu ta hivae tugo sa
minagu, gua; si vegua ke korapa qoraqora nau tu rina tie Ziu si rau?
Be gua asa, si kote lopu kilua rini sa tinaraena sa minate te Karisito pa
korosi.
12 Sapu sarini pu korapa va voriraqo gamu sara, si pude madi va
hola la ia tu sapu gua hiva nia rini, madi puzala* puleni, pude bakala
sapu lopu na tie te Tamasa si arini.
13 Ba sapu gamu kasa na tasiqu, si ele ta tioko pude mi ta rupaha
koasa Tinarae te Mosese. Ba mi lopu va malumia sa mia tinarupaha
pude lulia sa hiniva kaleana tana tinimia; ba pa korapa tataru si mi
koa varitokae.
14 Ura sa doduruna sa Tinarae te Mosese si ta varigarae mo koa ke
tinarae sapu guahe: "Mu tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule
nigo si agoi," gua.*
15 Ba be tavetavete guana hahanana tana kurukuru si gamu, sapu
variva ta sigiti pa vinarikanai, si kopu nia pude mi lopu varihuari
telemia.

Sa Maqomaqo meke sa Hiniva Tanisa Kinaleana

16 Ba maqu tozini gamu si hie: mi ta turaṉa koasa Maqomaqona sa
Tamasa, meke lopu kote lulia gamu sa hiniva kaleana tana tini.
17 Ura gua sapu okoro nia sa kinaleana pa tinida, si kana koasa
inokoro tanisa Maqomaqona sa Tamasa; meke gua sapu okoro nia sa
Maqomaqona sa Tamasa, si kana koasa hiniva kaleana tana sinea pa
tinida. Vari kanai sari karua hire; ke gua asa si lopu boka tavetia gamu
gua sapu hiva nia gamu.*
18 Be ta turaṉa koasa Maqomaqona sa Tamasa si gamu, si lopu koa
kaurae koasa ṉiniraṉira tanisa Tinarae.
19 Sari na tinavete tana hiniva kaleana tanisa sinea pa tini si bakala
mo. Ta dogoro mo si arini pa vinari riqihi, na binoni, na hahanana
kaleadi;
20 pa vinahesi beku, na vinakuvakutae, na kinukiti, na vinaritokei, na
kinonokono, na tinaṉaziri, na pinuhi, na vinarikanai, na vinaripaqahi;
21 meke na inoko'okoro, na ninaponapo, meke na ninaponapo sapu
somania na vinarivosa, na gua. Gua sapu va balauni gamu rau
visoroihe, si va balau puleni gamu rau kamahire; sapu arini pu evaṉi
saripu gua hire, si lopu kaqu somana nia sa butubutu baṉara te
Tamasa.
22 Ba sa vuana sa Maqomaqo Hope pa tinoa tie si na tataru, na
qinetuqetu, na binule, na ṉinoṉo, na tataru vatukana, na lineana, na
tinaronue,
23 na vinapepekae, meke na tinuqe pule. Sari na tiṉitoṉa gua hire si
loke tinarae hukati.
24 Meke sarini pu koa koe Zisu Karisito, si ele va mate pania rini
sa hiniva kaleana tana sinea pa tinidia, meke sari doduru inoko'okoro
seadi.

---

* **5:12** Pa tinarae tadi na Ziu, sa tie ta puzalana si lopu kaqu somanae koari na tie te Tamasa. Mu tiroa Diut 23:1: * **5:14** Liv 19:18 * **5:17** Rom 7:15-23

25 Sa Maqomaqona sa Tamasa si poni ni gita sa tinoa, ke mani totoli
ni tugo Sa sari na nada tinoa.
26 Mada lopu vahesi puleni gita, na vari bugori, na vari konokonoi.

6

Mi Varitokae ni sari na Mia Tinasuna

1 Kasa tasiqu koe Karisito; be keke tie koa gamu si tavete va sea; ego,
gamu pu ta turaṉa koasa Maqomaqona sa Tamasa si mi va toṉotia si
asa; ba mi tavetia si hie pa vina pepekae. Mi kopu puleni gamu, pude
mi lopu hoqa pa tinoketoke gua tugo asa si gamu.
2 Mi varitokae ni sari na mia tinasuna, pude gua asa si kaqu tiqe va
tabea gamu sa tinarae te Karisito.
3 Be keke tie si balabala pule nia sapu asa si keke tie arilaena, gua;
si sekesekei pule nia, meke loke laena si asa.
4 Hopeke tie si mani pitu pule nia pa nana tinavete soti telena; meke
be leana sa, si mani qetu nia gua sapu evaṉia sa; ba mani lopu va
padapadae pule nia telena koasa keke votiki tie.
5 Ura hopeke gita na tie si mani tupiti nia sa nana tinavete ninabulu
soti telena.
6 Asa sapu tava tumatumae si mani toka nia na ponia sa nana titisa
koari doduru tiṉitoṉa leadi.
7 Mi lopu balabala sea; lopu boka ta sekesekei sa Tamasa. Gua sapu
letea sa tie, si kaqu paketia tugo sa.
8 Asa sapu lelete koasa hiniva kaleana tana sinea pa tini, si kaqu
paketia tugo sa sa tinahuara koasa tini; ba asa sapu lelete koasa
Maqomaqo Hope, si kaqu vagia tugo sa sa tinoa hola koasa Maqomaqo
Hope.
9 Ke mada lopu mabo nia sa tinavete leana; ura be lopu malohoro si
gita, si kaqu paketia tugo gita sa vuana pa totoso garona vugo repere.
10 Gua asa, ke doduru totoso pana boka gita, si mada tavete valeana
la koari doduru tie; sapu nomana hola si koa rini pu somana koasa
nada tatamana te Karisito.

Vina Balau Vina Betobeto meke na Zinama Tataru

11 Mi dogori kamahire sari na kinubekubere nomadi pu kuberi rau
pa limaqu soti.
12 Sarini pu hiva ososoni gamu pude ta magu[d], si na tie va titiedi pa
tinoa vurana. Tavetia rini sapu gua asa, pude lopu ta ṉoṉovala si arini
pa ginuguana sa korosi te Karisito, gua.
13 Ba arini pu ta magudi sara si lopu lulia rini doduruna sa Tinarae
te Mosese. Hivani gamu rini pude ta magu si gamu, pude vahesi puleni
pa dia zinama koari na tie, sapu lulia gamu sa tinavete minagu tana
tini, gua.
14 Ba sapu arau si pa korosi mo tanisa Baṉara Zisu Karisito si boka
vahesi pule nau. Ura pa ginuguana mo sa korosi tanisa si lopu va
arilaedi i rau sari na ginugua tanisa kasia popoa, meke arau ba loke
laequ tugo koasa kasia popoa.
15 Loke vinotikaena si pude ta magu, ba be lopu ta magu si keke tie.
Sapu arilaena si pude ta evaṉae na tie sapu toa nia sa tinoa vaqura.

16 Ke koa rini pu lulia sa tinarae toṉoto hie pa dia tinoa, si mani koa
koa rini meke koari doduru tie te Tamasa sa binule, na tataru variva
taleosae.
17 Ego, mani lopu ṉoṉovala pule au keke tie. Ura paleki rau pa tiniqu
sari na kirana e Zisu pu vata dogoro nia sapu arau si na Nana nabulu.
18 Mani koa koa gamu doduru tasiqu sa tataru variharupi tanisa
Baṉara Zisu Karisito. Emeni.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA EPISASI

Sa Vinabakala

Sa leta te Paula hie si ta garunu la koari na tie pa Episasi. Sa ṉati guguana sa leta hie si pude tozia sa hiniva te Tamasa pa korapa Zisu Karisito, pude ta hena varigarae sari doduru kinurikuri pa Maṉauru meke pa pepeso, koe Zisu Karisito sa batuna (1:10). Meke koari na tinaraena sa leta hie si tepa sisigiti Paula sari na tie te Tamasa, pude koa soto koasa hiniva te Tamasa koe Karisito. Hiva ni Tamasa sari doduru tie; sari na tie Ziu[d], meke sari na tie Zenitailo[d] pude koa keke koe Karisito.

Pa kukuruna kekenu sa leta hie si vivinei nia sa sa guguana sa tinoa keke. Tozia sa sa siraṉa gua meke vizati Tamasa sari Nana tie, meke sa dia tinaleosae, na tinarupaha koari na dia sinea koe Zisu Karisito sa Tuna. Tozia tugo sa sapu sa tinagona sa Maqomaqo Hope sina vina sosodena sapu kaqu vagia gita sa vina tatara lavata te Tamasa. Pa kukuruna vina rua koasa leta, si sovuti sa sari na tie, pude toa pa siraṉa na hahanana sapu boka vata dogoro nia, sapu koa keke koe Karisito si arini.

Koari kaiqa vina padapadae si va bakalia Paula sa kinoa keke tadina tie te Tamasa koe Karisito. Tozia sa sapu sa ekelesia si guana keke tini meke Karisito si na batuna, meke gua tugo sapu sa ekelesia si guana keke vetu, meke Zisu si na sinokiraena. Meke tozia sa sapu sa ekelesia si guana keke barikaleqe, meke sa palabatuna si e Karisito. Vivinei nia tugo sa sa tataru variharupi te Tamasa koa gita pa korapana e Zisu Karisito. Doduru ginuguadi ri nada tinoa koe Karisito si ta dogoro pa korapana sa Nana tataru, na minate pa korosi, na tinaleosaeda, na tataru variharupi, meke na tinoṉoto.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama kekenu. Hinia 1:1-2
Karisito meke sa ekelesia. Hinia 1:3 kamo hinia 3:21
Sa tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 4:1 kamo hinia 6:20
Sari na zinama tataru vina betobeto. Hinia 6:21-24

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sa apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito pa hiniva te Tamasa. Garunu atu nia rau sa leta hie koa gamu na tie te Tamasa pa Episasi, gamu pu ta ronu mia pa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito.*
2 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito.

Sa Tinamanae Maqomaqo koe Karisito

3 Mani tavahesi sa Tamasa, sa Tamana sa nada Baṉara e Zisu Karisito! Ura koasa nada tinoa keke koe Karisito, si ponini gita Tamasa sari doduru Nana tinamanae maqomaqo koasa tinoa Maṉauru.
4 Ura ele vizata gita tu Tamasa, sipu lopu ele ta kuri tu sa kasia popoa, pude tanisa si gita pa korapa nada tinoa keke koe Karisito, meke pude da koa madi na loke tinazutuda pa kenuna Sa si gita.
Ura koasa Nana tataru,

---

* **1:1** TTA 18:19-21, 19:1

5 si ele vizatia tu Tamasa sapu pa korapana e Zisu Karisito si kaqu ta
evaṉae na tuna Tamasa si gita, asa sa Nana hiniva sapu qetu nia Sa.
6 Mada vahesia sa Tamasa koa gua koasa tataru variharupi mari-
laena pu poni mokani gita Sa koasa Tuna ta tataruena.
7 Koe Zisu, meke koasa eharana Sa pa Nana minate, si vagia gita sa
tinarupaha, sapu sa tinaleosaedi ri nada sinea. Ke lopu boka ta ṉana
kamo sa Nana tataru variharupi sa Tamasa,*
8 sapu poni moka va sokuni gita Sa!
9-10 Sa hiniva golomona te Tamasa, si kaqu va gorevura ia Sa pa
totoso garona, pude ta varigarae sari doduru vina podaka pa maṉauru
meke pa pepeso, somanae koe Karisito, sa Batuna. Ele vata dogoro nia
Tamasa sa Nana hiniva golomona hie koari doduru Nana tinumatumae
na ginilagilana lohina, meke vata gilana nia Sa koa gita, sapu ele ta
hivaena koa Sa, meke ta evaṉa vura koe Karisito.
11 Doduru gua pu hiva nia sa Tamasa, si taveti Sa pa Nana hiniva
na vinizata. Meke ele vizata gita Tamasa si gita pude Nana tie soti pa
kineke koe Karisito, sina koa gua koasa Nana hiniva soti, sapu vizata
vekoa Sa pa pinodalaena.
12 Gua asa, ke gami pu ele raṉe kekenua se Karisito si mami vahesia
sa Nana linavata.
13 Meke gamu tugo si ta evaṉae na Nana tie soti pa inavosona sa
tinarae hinokara, sapu sa Inavoso Leana sapu ta harupu nia gamu.
Totoso va hinokaria gamu se Karisito, si bakala sapu ele tanisa Tamasa
tugo si gamu, pa tinagona sa Maqomaqo Hope sapu ele va tatara nia
Sa.
14 Koasa tinagona sa Maqomaqo Hope si boka gilana valeania gita
sapu kote vagia gita gua sapu ele va tatara nia Tamasa koari Nana tie,
meke sa Maqomaqo Hope tugo si va sosodea koa gita sapu kote ponia
Tamasa sa Nana tinarupaha koarini pu tanisa. Mani tavahesi sa Nana
linavata!

Sa Vinaravara te Paula

15 Koa gua koasa tinavete te Tamasa pa mia tinoa, meke sa mia
rinaṉeraṉe koe Zisu sa Baṉara sapu avoso nia rau, meke sa mia tataru
koari doduru tie te Tamasa,
16 si lopu hite makudo zama leana ni gamu rau koe Tamasa. Meke
hoke varavara ni gamu rau,
17 meke hoke tepa ia rau sa Tamasa tanisa nada Baṉara Zisu Karisito,
sa Tamada lavata, pude tokani gamu koasa Maqomaqo Hope, pude va
gilae gamu meke va dogoroni gamu sa guguana sa Tamasa hinokara,
pude mi gilana valeania si Asa.
18 Tepa ia tugo rau pude tava bakala pa bulomia, pude gilana
valeania gamu sa doduruna gua sapu kaqu vagia gamu koasa mia
sinomana koe Karisito. Asa tugo si tioko ni gamu sa Tamasa, pude
mi vagi sari na tinagotago marilaedi na tinamanae tava tataradi koari
na tie pu va hinokara.
19 Meke pude mi gilania tugo sapu ṉiṉira hola sa Nana ṉiniraṉira
pude tokani gita si gita pu va hinokara. Sa ṉiniraṉira hie sapu
tavetavete nia Sa pa korapada gita, si kekeṉoṉo puta gua tugo sa
ṉiniraṉira lavata Tanisa,

* **1:7** Kol 1:14

20 sapu tavetavete nia Tamasa pude va toa pulea se Karisito pa
minate, meke va habotia Sa pa kali mataona sa Nana habohabotuana
Baṉara pa Maṉauru.*
21 Ponia ṉiniraṉira Tamasa se Karisito pude baṉara ni sari doduru
tie na maqomaqo pu tago ṉiniraṉira leadi na kaleadi pa maṉauru
meke pepeso. Sa pozapoza sapu tagoa Sa si noma hola ni sari doduru
pozapoza, koasa kasia popoa kamahire, meke gua tugo ninae rane.
22 Ponia ṉiniraṉira Tamasa se Karisito, pude Baṉara ni sari doduru
tiṉitoṉa pu vekoi Sa pa kauru nenena Karisito, meke vata evaṉae nia
ṉati Baṉara Sa si Asa sapu sa Batuna sa ekelesia.**
23 Sa ekelesia sina tinina e Karisito, meke Asa telena si va garogaroa
si asa, meke sari doduru vina podaka pa maṉauru meke pa pepeso
gua sapu goto pa hiniva te Tamasa.

2

Pa Minate meke Kamoa pa Tinoa

1 Visoroi hire si mate sari maqomaqo mia, sina lopu va tabea gamu
sa Tamasa, meke koa pa sinea si gamu.*
2 Pa totoso sana si luli gamu sari na hahanana kaleadi tana kasia
popoa, meke va tabea gamu sa baṉaradi* rina ṉiniraṉira maqomaqo
kaleadi pa galegalearane. Sa maqomaqo kaleana hie si korapa lalae ni
sa sari na tie pu lopu va tabea sa Tamasa.
3 Hinokara sapu gita doduru visoroihe si kekeṉoṉo gua tugo arini pu
luli sari na hiniva kaleadi tana sinea pa tini. Taveti mo gita gua sapu
goto, meke sapu hiva ni rina tinida na nada binalabala soti. Koari na
nada hahanana gua hire, si lopu votikaeda koari doduru tie pule si
gita, ke bakala valeana sapu kaqu tava kilasa si gita koasa binugoro te
Tamasa.
4 Ba sa Nana tataru lavata, meke sa Nana tataru variva taleosae koa
gita si marilaena hola.
5 Ke sipu mate tu sari na maqomaqoda totoso lopu va tabea gita sa
Tamasa, si va toa gita Sa koe Karisito. Ke pa tataru variharupi mo te
Tamasa si ta harupu si gita.
6 Koasa nada tinoa keke koe Zisu Karisito, si va toa turaṉaeni gita
Tamasa koe Zisu si gita, meke ele va habotu turaṉaeni gita Sa koe
Karisito pa Maṉauru.
7 Tavetia Sa si guahe, pude ni vata gilana nia vugo repere koari
doduru sinage sa Nana tataru variharupi sapu lopu ta ṉana kamona;
asa sa tataru sapu va dogoroni gita Sa koe Zisu Karisito.
8 Ura koasa tataru variharupi mo te Tamasa, si ta harupu si gamu pa
korapa rinaṉeraṉe, meke sa tinaharupu si lopu mia tinavete telemia,
ba na vinariponi mo te Tamasa.
9 Ke loke tie si boka vahesi pule nia, sina lopu mae gua pa mia
tinavete soti si asa.
10 Ele harupu gita Tamasa si gita, pude pa nada tinoa keke koe Zisu
Karisito si mada koa varitokae, koari doduru tinavete leadi pu ele va
nama veko ponini gita Sa.

---

* **1:20** Sam 110:1 * **1:22** Sam 8:6 * **1:22** Kol 1:18 * **2:1** Kol 2:13 * **2:2** Sa baṉara hie si e Setani. Mi doṉo la pa Mk 3:22 meke Zn 12:31.

Kinoa Keke Koe Karisito

11 Gamu na tie Zenitailo[d], sapu ta pozae "Na tie lopu ta magu mia[d]"
koari na tie Ziu[d], pu poza puleni na tie ta magudi[d] sapu gua ta tavete pa
tinidia; mamu balabala pulea gua sapu ta evaṉa koa gamu pukerane.
12 Pa totoso sana si lopu hite gilania gamu sapu esei se Karisito. Ura
lopu na tie ta vizata mia koe Tamasa si gamu, ba na votiki tie tu si
gamu. Lopu somana nia gamu sa vinariva egoi sapu ṉatina mae gua
koasa vina tatara te Tamasa koari Nana tie. Meke pa mia kinokoa si
lopu hite rovea gamu sapu kote vagia gamu si keketoṉa leana, sapu
kote ta evaṉa koa gamu, sina lopu gilania gamu sa Tamasa hinokara.
13 Ba koasa mia tinoa keke koe Zisu Karisito kamahire, si ele tava
tata mae koe Tamasa si gamu, koasa eharana Karisito.
14 Ura e Karisito mo sa nada binule, sapu vata evaṉae ni keke tieda
mo si gita, sapu gami na tie Ziu meke gamu na tie Zenitailo. Huaria Sa
pa tinina soti sa goba tanisa vinari kanai sapu vari paqahani gita.
15 Meke pa Nana minate si va betoa Sa sa Tinarae te Mosese, meke
sari na tinarae sapu gua kaqu taveti, babe lopu taveti. Tavetia Sa sapu
guahe, pude va keke i sari karua puku tie koa Sa, pude koa bule.*
16 Koasa minate mo te Karisito pa korosi, si tava beto sa vinari kanai
pa vari korapada gita, gami na tie Ziu, meke gamu na tie Zenitailo. Ke
koasa Nana minate si va keke gita Sa pa nada rinaṉeraṉe koa Sa, pude
koa keke tinida mo, meke turaṉa pule maeni gita koe Tamasa.*
17 Ke mae tarae nia Karisito sa inavosona sa binule koari doduru tie,
koa gamu na tie Zenitailo, pu lopu tata koe Tamasa, meke koa gami na
tie Ziu, pu tata koa Sa.*
18 Meke pa korapana mo e Karisito, si vahesia gita sa Tamasa sa
Tamada pa keke Maqomaqo.
19 Ke gua asa, si lopu na tie karovo mia babe votikaemia si gamu na
tie Zenitailo kamahire; ba gamu meke gami na tie te Tamasa si keke
butubutu mo, meke koa pa Nana tatamana raṉeraṉe si gita.
20 Meke kekeṉoṉo na vetu sapu kuria sa Tamasa si gita. Karisito si
guana patu arilaena hola sapu veko kenua Tamasa. Sari na apositolo
na poropita si kekeṉoṉo gua rina patu pu tava hake la, meke gamu si
gua tugo rina patu pu ta vari hakei tomo la.
21 Karisito si vari sotoni gamu na varigarani gamu koasa ekelesia,
kekeṉoṉo gua rina patu pu ta vari hakei meke tava hokoto sa vetu
pude ta evaṉae guana Zelepade hopena tanisa Baṉara.
22 Gua asa, ke koe Karisito si ta varigarae la si gamu koari na tie Ziu,
pude na vasina pu koa sa Maqomaqona Tamasa.

3

Sa Tinavete te Paula Koari na Tie Zenitailo

1 Sina koa gua koasa tinavete asa, sapu va keke i Tamasa sari na tie
Ziu meke na tie Zenitailo, si varavara la si arau, Paula, koe Tamasa.
Arau si na tie ta pusiqu te Zisu Karisito, sina nabulu nia rau si Asa pa
vinaleana mia gamu na tie Zenitailo.
2 Hinokara sapu ele avoso nia gamu, sapu pa Nana tataru variharupi
sa Tamasa, si poni nau Sa sa tinavete hie, pude tokani gamu.

---

* **2:15** Kol 2:14 * **2:16** Kol 1:20 * **2:17** Ais 57:19

3 Ele va gilana nia Tamasa koa rau sa Nana hiniva tomena, sapu gua
ele kubere atu nia rau koa gamu.
4 Meke be tiroa gamu sapu gua ele kubere atu nia rau, si kote boka
va nonoga ia mo gamu sapu gua gilania rau, koasa hiniva tomena te
Tamasa pu va vura ia e Karisito.*
5 Koari na sinage pukerane si lopu ta tozi nia rina tie sa hiniva
tomena hie, ba kamahire si va vura ia Tamasa koasa Maqomaqo Hope,
koari Nana apositolo[d] meke na poropita[d] madidi.
6 Gua sapu ta tomena visoroihe si gua mo he: Koasa vina hinokarana
sa Inavoso Leana, si gamu na tie Zenitailo, si somana tagoi sari na
minana te Tamasa koa gami na tie Ziu. Koa varigara tugo si gamu koa
gami na tie Ziu pa keke tini, meke somana tagoa gamu sa vina tatara
sapu tavetia Tamasa pa korapana Zisu Karisito.
7 Koasa Nana tataru variharupi pa korapa Nana ṉiniraṉira pa qua
tinoa, si poni nau Tamasa sa tinavete hie, pude tozi vura nia sa Inavoso
Leana.
8 Na tie mumudi hokara si rau koari na tie te Tamasa; ba pa Nana
tataru si poni nau Tamasa sa tinavete hie, pude tozia koari na tie
Zenitailo sa inavoso marilaena hola koasa guguana e Karisito, sapu
lopu boka ta ṉana kamo,
9 meke pude va gilana nia koari doduru tie gua pude tava vura
sa hiniva tomena te Tamasa. Asa tugo sa Tamasa sapu tavetedi sari
doduru likakalae, sapu lopu vata gilana nia sa Nana hiniva tomena
koari na totoso pu ele hola.
10 Ba sa Nana hiniva kamahire pa korapana sa tinoa tanisa ekelesia,
si pude vata gilana nia sa Nana ginilagilana lavata, na lohina, koari na
maqomaqo, na ṉati hiniva pu tago ṉiniraṉira pa galegalearane meke
pa maṉauru.
11 Evaṉia Tamasa sa kinoa keke koari na tie Ziu meke na tie Zenitailo,
gua sapu goto koasa Nana hiniva pa pinodalaena, meke va gorevura
ia Sa koe Zisu Karisito sa nada Baṉara.
12 Meke pa nada kinoa keke koa Sa, pa korapa nada rinaṉeraṉe, si
koa varane meke lopu matagutu si gita pa nada vinaravara, pude la
pa kenuna sa Tamasa.
13 Ke tepa gamu rau, pude mi lopu malohoro pa mia rinaṉeraṉe,
sipu avoso ni gamu sari na qua tinasuna pa vetu varipusi. Sari na qua
tinasuna, si pude na tinokae na vina lavata mia gamu.

Sa Tataru te Karisito

14 Sina koa gua koasa tinavete, sapu va kekei Tamasa sari na tie Ziu
meke na tie Zenitailo, si varavara la koe Tamasa si rau.
15 Koa Sa si vagia ri doduru tatamana raṉeraṉe, pa Maṉauru meke
pa pepeso sa pozadia hinokara sapu na "Tie te Karisito" si arini.
16 Tepa ia rau sa Tamasa, pude va ṉiṉira gamu koa sa ṉiniraṉira
tanisa Maqomaqo Hope pa korapa mia tinoa maqomaqo, meke sa
ṉiniraṉira asa si mae guana koasa Nana minana marilaena hola.
17 Ke koa gua koa sa mia rinaṉeraṉe, si mi gilania sapu se Karisito
si koa pa korapa bulomia, meke tepa ia rau sa Tamasa pude sa tataru
si na ṉatidi ri doduru mia tinavete,

---

* **3:4** Kol 1:26-27

18 pude boka gilana valeania gamu meke sari doduru tie te Tamasa sa
labena, na gelena, na ululuna, meke sa lohina gua sa tataru te Karisito.
19 Uve, mi gilania gamu sa Nana tataru sapu holani doduru
ginilagilana; meke pa ginilagilanana sa Nana tataru si kote boka keha
luli valeania gamu sa tinoa soti te Tamasa.
20 Ego, mani tavahesi sa Tamasa, koa gua koasa Nana ṉiniraṉira
sapu tavetavete pa korapada gita, meke boka taveti Sa sapu soku hola
ni sari doduru gua pu tepa i na balabala i gita.
21 Mani tavahesi sa Tamasa koa gita pa korapana sa ekelesia pa nada
kinoa keke koe Zisu Karisito, koari doduru sinage, ninae rane ka rane,
Emeni.

4

Sa Kinoa Keke Koe Karisito

1 Arau si na tie ta pusiqu, sina nabulu nia rau sa Baṉara. Ke tepa
sisigiti gamu rau si gamu pu ta tioko koe Tamasa, pude mi enea sa
siraṉa sapu qetu nia Sa, koasa padana sa Nana hiniva.
2 Mi koa va pepekae, ṉoṉo, mamu variva taleosae pa tataru. Mi vata
dogoro nia sa mia tataru koari hopehopeke tie.*
3 Sa Maqomaqona Tamasa si ponini gamu sa binule sapu pusi
varigarani gamu, ke mi podeke sisigitia pude kopu nia sa tinoa keke
hie.
4 Keke mo sa tini, meke keke mo sa Maqomaqo Hope, meke keke mo
sapu raṉea gamu pude vagia totoso ta tioko si gamu pa mia kinoa koe
Karisito.
5 Keke mo sa Baṉara sapu e Zisu Karisito, keke mo sa rinaṉeraṉe,
meke keke mo sa pinapitaiso,
6 keke mo sa Tamasa sa Tamada gita doduru; Asa sapu baṉara ni
sari doduru, meke tavetavete ni sari doduru, meke koa somanae koari
doduru.
7 Koasa Nana tataru variharupi e Karisito koa gita, si hopeke ta poni
vinariponi si gita.
8 Gua asa ke zama sa Kinubekubere Hope:
"Totoso sage la pa vasina ululuna hola si Asa,
si turaṉi Sa sari kobi tie ta raovodi[d],
meke poni vinariponi Sa sari na tie," gua.*
9 Ego, na sa sapu "sage la" gunia sa? Sapu gunia sa si guahe, kekenu
si gore la pa popoa pepeso.
10 Ke Asa sapu gore mae, si Asa tugo sapu sage la panaulu pa Maṉauru,
pude koa pa doduru vasina si Asa.
11 Meke Asa tugo poni vinariponi sari na tie, pude kaiqa sina apositolo,
kaiqa na poropita, kaiqa na tie tarae nia sa Inavoso Leana koari na tie
pu lopu ele va hinokara, kaiqa na minisita, meke kaiqa pule si na titisa.
12 Pude va ṉiṉirai sari na tie te Tamasa, pude va namanama meke
tavetia sa tinavete tana ekelesia, pude nabulu ni sari na tie pa tinina
e Karisito,
13 osolae koa pa keke rinaṉeraṉe mo si gita doduru, meke pa nada
ginilagilanana sa Tuna Tamasa, si kote na tie komihada valeana si gita,
kamoa sa padana sa tinoa te Karisito.

---

* **4:2** Kol 3:12-13 * **4:8** Sam 68:18

14 Meke lopu kote koa hola guana koburu si gita, sapu ta turaṉa koari
na vina tumatumae tadi na tie kokohadi, pu hoke turaṉa va sea i sari
sokudi, koari na dia tinavete sekesekei pu va podoi mo rini, sapu guana
vaka hite pu ta hena limilamae koari na ololobagea, babe paleke lamae
nia na givusu.
15 Ba mada tozi vura nia gita sa hinokara pa korapa maqomaqo
tataru, meke koari doduru hahanana leadi si mada toa sage si gita
koe Karisito, sapu sa Batuna sa ekelesia.
16 Koa Sa si ta varihodae valeana, na soto va nabu sari doduru
votivotiki kukukuru tini, meke tavetavete varigara valeana sari
doduru. Kekeṉoṉo gua tugo sari na tie pu koa keke koe Karisito si
kote boka tava ṉiṉira pule, meke noma sage si arini pa tataru.*

Sa Tinoa Vaqura Koe Karisito

17 Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara, si va balau gamu rau; pude
mi lopu koa hola gua rina tie huporo pu lopu lulia sapu gua hiva nia
sa Tamasa, meke loke laedi sari na dia binalabala.
18 Sari na dia ginilagilana si koa seu koe Tamasa pa hinuporo, meke
lopu hiva nia rini sa tinoa vaqura sapu poni nia Tamasa koari na tie,
sina pupuhu hola meke korodia pude va avoso si arini.
19 Loke hite vasi dia kinurekure hokara, ba vala puleni si arini koari
na hahanana kaleadi, meke doduru sapu boni, si ehaka sisigiti ni rini.
20 Ba lopu gua tu asa si tava tumatumae nia gamu koasa guguana e
Karisito!
21 Ele avoso nia mia tu gamu sa guguana e Zisu Karisito, meke koasa
mia linulina Sa, si ele tava tumatumae nia tu gamu sa hinokara.
22 Ele tava tumatumae nia tu gamu si pude mi luara pania sa mia
tinoa koana. Sa tinoa sapu turaṉa va sea gamu pa kinaleana koari na
inoko'okoro seadi.*
23 Madi tava vaqura zoṉazoṉa sari bulomia meke sari na mia
binalabala.
24 Mi tagoa sa tinoa vaqurana, sapu sa kinehana soti sa Tamasa, mi
vata dogoro nia sa tinoa hinokara, sapu toṉotona meke madina.*
25 Mi lopu kokoha! Hopeke tie si mani zama pa hinokara koasa
turaṉana, sina na kukuruna mo sa tinina Karisito si gita doduru.*
26 Be bugoro si goi, si mu lopu hoqa pa sinea, mamu lopu va kamo
nia lodu rimata sa mua binugoro.*
27 Mu lopu va malumu hokaria se Setani, sapu ta pozae sa Devolo,
pude va hoqa igo.
28 Sa tie pu hoke hikohiko si mani beto hiko, ba mani tavetavete
valeana pude boka ari nana, meke toka ni saripu loke gedi.
29 Mi lopu zama ni sari na zinama pu hoke boka va kaleani sari na
tie, ba mi tale zama ni sari na zinama pu boka toka ni si arini. Sari na
zinama pu garo pude boka va ṉiṉirai, meke toka ni sarini pu avosigo.
30 Mi lopu va talotaṉia sa Maqomaqo Hope te Tamasa. Ura sa
Maqomaqo asa sapu pa korapa mia si na tinokoro veko sapu tanisa
Tamasa tugo si gamu, meke Asa si va sosodea koa gamu sapu te Tamasa
si gamu osolae kamoa sa ranena sa mia tinarupaha.

---

* **4:16** Kol 2:19 * **4:22** Kol 3:9 * **4:24** Kol 3:10; Zen 1:26 * **4:25** Zak 8:16 * **4:26** Sam 4:4

31 Ke mi luara pani sari na mia kinonokono, na tinaṉaziri, na
binugoro, meke sari doduru binalabala ṉoṉovala, mi lopu vari
velavela i pa vinaripera, meke lopu vari zama va kaleani.
32 Ba doduru totoso si mi koa vari tatarue, na variva tukana, meke
variva taleosae, gua tugo sapu taleosoni gamu Tamasa pa korapana
Karisito.*

5

Toa pa Korapana sa Kalalasa

1 Na koburu ta tatarue mia hola koe Tamasa si gamu, ke mi podekia
lulia sa kinehana Sa.
2 Mi koa vari tatarue pa mia tinoa, gua sapu tataruni gita Karisito,
meke mate paeni gita Sa, guana vinariponi na vinukivukihi humaṉa
lea, sapu qetu nia Tamasa.*
3 Ke loke mia vasi inokoro sea, lopu na vinari riqihi, na hahanana
boni, na pinuhi, na gua, sina na tie madi mia te Tamasa si gamu.
4 Meke lopu garo tugo koa gamu sari na zinama rarate, na zinama
pekipekidi, na vina sisire kaleadi; ba mi zama leana koe Tamasa koari
Nana tinavete leadi koa gamu.
5 Mi gilana valeania sapu sa tie pu hoke tavetavete va sea lamo pa
vinari riqihi, na binoni, meke inoko'okoro sea sapu kekeṉoṉo guana
vinahesi beku, si lopu kote vagia sa nana hinia pa Butubutu Binaṉara
te Karisito meke te Tamasa.
6 Mi kopu nia pude loke tie sekesekeini gamu koari na zinama
kokohadi, sina koa gua mo koari na sinea gua hire, si kote va raza
mae ia Tamasa sa Nana tinaṉaziri koa rini pu lopu va tabea si Asa.
7 Ke mi lopu galagala hokara ni sari na tie gugua arini.
8 Visoroihe si na tie huporo tugo si gamu, ba kamahire si na tie te
Tamasa pu koa pa kalalasa, ke mi koa gua rina koburu tanisa kalalasa.
9 Sina sari doduru hahanana leadi, na toṉotodi, na hinokaradi, si na
vuana sa kalalasa pa tinoa tie.
10 Mi podekia pude tumae nia gua sapu variva qetu koasa Baṉara.
11 Mi lopu somana taveti sari na tinavete huporodi meke loke laedi,
ba mi tozi vura lani tu sapu sea si arini.
12 Ura variva kurekure hola, pude vivinei ni sari na hahanana pu
tavete tomei rina tie.
13 Meke pana ta dogoro pa kalalasa sari doduru tinavete, si kote ta
gilana sari na guguadi hinokara.
14 Na kalalasa mo si boka va bakala valeani sari doduru tiṉitoṉa.
Gua asa ke ta zamae si guahe:
“Mu vaṉunu, agoi pu korapa puta,
mamu turu pule pa minate,
meke kaqu kalalasa atu igo e Karisito,” gua.
15 Ke mi kopu totoko ni sari na mia tinoa, gua rina tie gilaedi lopu
gugua ari tie duduvilidi.
16 Mi haloi sari na totoso pu boka vagi gamu pude tozia sa Inavoso
Leana, sina kaleadi sari na rane hire.*
17 Mi lopu va duviduvilae, ba mi podekia pude gilania sapu gua
hivani gamu sa Baṉara pude tavetia.

---

* **4:32** Kol 3:13 * **5:2** Ekd 29:18; Sam 40:6 * **5:16** Kol 4:5

18 Mi lopu napo sisigiti vaeni sapu kote va kaleana gamu, ba mi ta siṉie nia sa Maqomaqo Hope.
19 Mi vari vivinei ni sari na Sam, na kinera vinahesi, meke na kinera hopedi. Mi kera vahesia sa Baṉara pa korapa bulomia.*
20 Koari doduru totoso si mi zama leana lani koe Tamasa sa Tamada, pa korapa pozana sa nada Baṉara e Zisu Karisito, sari doduru gua pu ta evaṉa.

Sari Barikaleqe meke Palabatu

21 Mi koa variva tabei si gamu doduru, sina pamaṉa nia gamu se Karisito.
22 Ego, gamu na barikaleqe si mi va tabei sari mia palabatu, gua sapu va tabea gamu sa Baṉara.*
23 Ura sa palabatu si na batuna sa nana barikaleqe, kekeṉoṉo gua sapu Karisito si na Batuna sa ekelesia. Asa tugo sa Hinarupu tanisa ekelesia sapu sa tinina.
24 Gua asa, ke mi koa va tabei gamu na barikaleqe sari na loamia pa doduru tiṉitoṉa, kekeṉoṉo gua puta tugo sapu va tabea sa ekelesia se Karisito.
25 Gamu na palabatu, si mi tataru ni sari na mia barikaleqe, gua sapu tataru nia Karisito sa ekelesia, meke mate paenia Sa si asa.*
26 Kekeṉoṉo gua sapu tava via si gita pa kolo, si gua tugo sapu va via ia Tamasa sa ekelesia koari Nana zinama.
27 Mate si Asa pude vagi pule nia sa ekelesia, guana Nana barikaleqe tolavaena hola; viana, toṉotona, loke bonina, loke vizirina, meke loke sineana.
28 Mani tataru nia sa palabatu sa nana barikaleqe, kekeṉoṉo puta gua sapu tataru gunia sa sa tinina soti. Asa sapu tataru nia sa nana barikaleqe, si tataru pule nia tugo telena.
29 Ura loke tie si kukiti nia sa tinina soti, ba hoke ponia na kopu nia sa si asa; kekeṉoṉo puta sapu kopu gunia Zisu sa ekelesia,
30 sina gita mo sari kukuru Tinina Sa.
31 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope sapu guahe: “Koasa ginugua asa si kote luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke koa keke koa sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua,” gua.*
32 Koa nana sa ginugua hinokara meke lohina sapu gunia sa Kinubekubere Hope asa, meke gilania rau sapu e Karisito meke sa ekelesia si gunia sa.
33 Ba soto atu gua tugo koa gamu si asa, sapu hopeke palabatu si mani tataru nia sa nana barikaleqe, gua sapu tataru pule nia telena si asa; meke hopeke barikaleqe si mani pamaṉa nia sa nana palabatu.

6

Sari na Koburu meke Tiatamadia

1 Gamu na koburu, si mi va tabei sari na tiatamamia, koasa mia linulina sa Baṉara, sina asa tugo si toṉoto pude tavetia gamu.*
2 “Mu va lavatia sa tamamu meke sa tinamu,” asa tugo sa tinarae kekenu sapu koa ia na vina tatara sapu guahe:*

* **5:19** Kol 3:16-17 * **5:22** Kol 3:18; 1 Pit 3:1 * **5:25** Kol 3:19; 1 Pit 3:7 * **5:31** Zen 2:24 * **6:1** Kol 3:20 * **6:2** Ekd 20:12; Diut 5:16

3 “Pude leana sa mua kinokoa, meke kote toa va gelenae pa popoa
pepeso si goi,” gua.
4 Gamu na tiatamadia rina koburu, mi lopu va bubugori sari mia
koburu, ba mi turaṉa sage ni meke va toṉoti si arini pa korapa vina
tumatumae tanisa Baṉara.*

Sari na Pinausu meke sari Dia Palabatu

5 Gamu na pinausu*, mi va tabei sari na mia palabatu pa korapa
mia pinamaṉa na minatagutu. Mi tavete va hinokaria si hie pa korapa
bulomia, kekeṉoṉo guana tavete la nia gamu si asa koe Karisito.*
6 Lopu tale pa totoso kopu totokoni gamu mo arini, pude va qetui
mo si arini, gua. Ba sina koa guana pinausu te Karisito si gamu, ke mi
tavetia sapu gua hiva nia sa Tamasa, pa doduru bulomia.
7 Mi tavetavete qetuqetu guana sapu nabulu nia gamu se Zisu sa
Baṉara, meke lopu tale koari na mia palabatu mo.
8 Sina gilania mia sapu kote hopeke pia gamu sa Baṉara si gamu
koari na tinavete leadi pu taveti gamu, be na pinausu, babe lopu na
pinausu si gamu.
9 Gamu na palabatu si mi vata dogoro nia tugo sa hahanana leana
koari na mia pinausu, meke lopu va mataguti. Mamu gilania sapu agoi,
meke sari na mua pinausu si tanisa Baṉara mo pa Maṉauru, sapu lopu
hoke toka kale nia si keke tie pa vinaripitui.*

Sari Doduru Poko Varipera te Tamasa

10 Ego, vina betobeto si mi koa va ṉiṉira koasa mia sinoto koasa
Baṉara, meke koa sa Nana ṉiniraṉira lavata.
11 Mi va sagei sari doduru poko varipera saripu ponini gamu sa
Tamasa, pude mi turu va ṉiṉira meke varipera koari na tinoketoke
sekesekeidi tanisa Devolo sapu se Setani.
12 Sina lopu varipera la pa tie si gita, ba koari soku tomate kaleadi
na ṉiṉiradi pa galegalearane meke pa maṉauru, sari na binalabala
huporodi, meke sari na ṉiniraṉira kaleadi, meke sari na tomate
kaleadi pu vahesi rina tie koari na rane kaleadi hire.
13 Ke mi va sage betoi sari na poko varipera te Tamasa, meke be
pana raza mae sa kinaleana, si lopu kaqu boka va rizu gamu sa kana
si gamu; meke sipu ele tavete betoi gamu sari doduru gua pu bokai
gamu, si kaqu turu hola pa minataqara si gamu.
14 Ke sipu ele va sage betoi gamu sari na poko varipera, si mi turu
va nabu. Mi dokoho nia sa hinokara, mi va sagea sa poko raqaraqa
tana tinoṉoto.*
15 Mi va namanama pude tozia sa Inavoso Leana tanisa binule,
kekeṉoṉo guana va sagei sari na mia sadolo.*
16 Pa doduru totoso si mi paleki sari na mia lave rinaṉeraṉe, pude
boka kasi pani gamu sari na tupi huruṉudi pu gona ni e Setani, sapu
sa ṉatina sa kinaleana.
17 Mi va hakea sa toropae varipera tanisa tinaharupu, mamu vagia
sa magu varipera tanisa Maqomaqo Hope, sapu sa zinama te Tamasa.*

---

* **6:4** Kol 3:21 * **6:5** Sari na pinausu pukerane tadi na tie si ta holudi pude na tinagotago tanisa tie pu holuna. * **6:5** Kol 3:22-25 * **6:9** Diut 10:17; Kol 3:25, 4:1 * **6:14** Ais 11:5, 59:17 * **6:15** Ais 52:7 * **6:17** Ais 59:17

18 Mi varavara doduru totoso pa tinuraṉa tanisa Maqomaqo Hope,
meke pa doduru mia vinaravara, si mi tepa sa tinokae te Tamasa. Pa
ginugua asa, si mi koa va namanama, mamu lopu makudo varavara
toka ni sari doduru tie te Tamasa.
19 Mi varavara toka nau tugo, pude boka poni nau Tamasa gua sapu
kaqu zama nia rau, meke pana zama rau, si boka tozi va mataqara nia
rau sa Inavoso Leana sapu lopu ta gilana koari na rane la hiroi.
20 Ta garunu si rau koe Karisito pude tozia sa Nana inavoso, meke
kamahire si koa pa vetu varipusi. Ke mi tepa ia sa Tamasa, pude toka
nau, pude maqu zama va mataqara nia rau sa Inavoso Leana, gua sapu
garoqu tugo pude tavetia.

Sari na Zinama Tataru Vina Betobeto

21 E Tikikasi, sa tasida ta tataruena, meke na nabulu ta ronuena pa
tinavete tanisa Baṉara, asa kote vivineini gamu sari doduru inavosoqu
rau, pude boka gilani gamu gua sapu korapa evaṉi rau.**
22 Gua asa ke garunu atu nia rau koa gamu si asa, pude vivinei ni
koa gamu sari doduru inavoso mami gami, meke pude va ṉiṉirai sari
bulomia.
23 Sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito, si mani vatua
koa gamu doduru tamatasi koe Karisito sa binule, sa tataru, meke sa
rinaṉeraṉe.
24 Mani koa koa gamu doduru sa tataru variharupi te Tamasa, koa
gamu pu tataru nia sa nada Baṉara Zisu Karisito koasa tataru toa
holana.

* **6:21** TTA 20:4; 2 Tim 4:12 * **6:21** Kol 4:7-8

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA PILIPAE
Sa Vinabakala

Sa leta te Paula koari na tie pa vasileana Pilipae, si ta kubere la koasa ekelesia kekenu sapu kuria e Paula, koasa pinaqaha popoa Masedonia pa popoa Iuropu. Sa qinavuna Roma si kopu nia sa popoa asa. Ta kubere sa leta hie totoso koa se Paula pa vetu varipusi, meke pa totoso pu koa ta toke si asa koari kaiqa tie tavetavete te Karisito, meke guana koa talotaṇa si asa koari na dia vina tumatumae seadi koasa ekelesia pa Pilipae. Ba koa sa leta hie si va vura ia Paula sa nana qinetuqetu meke raṇe va nabua sa sa Tamasa, pa korapa nana rinaṇeraṇe lohina koe Zisu Karisito.

Sa ṇati ginugua meke ta kubere sa leta hie, si pude zama leana la koari na tie te Karisito pa Pilipae, koasa dia vinariponi sapu garunu lania rini koa sa pa totoso pu koa tasuna si asa. Ba vagia sa sa totoso leana hie pude vata gilana valeana nia koa rini, pude madi koa ṇiṇira si arini, be vea koa pa tinasuna si asa meke sari na tie te Karisito pa Pilipae. Tepa sisigiti sa si arini pude madi koa va pepekae gua e Zisu, ba lopu pude va lavata puleni, pude lopu va malumia rini sa dia hiniva soti pude totoli ni sari na dia tinoa.

Va balabala pule ni sa si arini, sapu sa dia tinoa keke koe Karisito, si na vinari ponina sa tataru variharupi te Tamasa sapu vagia rini pa korapa rinaṇeraṇe, lopu pa vina tabedi rina Tinarae te Mosese.

Kuberia sa sa guguana sa qinetuqetu na binule, sapu poni Tamasa koarini pu koa keke koe Karisito. Zama nia sa leta hie sa qinetuqetu, kineke, rinaṇeraṇe nabuna pa tinoa tadi na tie te Karisito. Tava bakala tugo koasa leta hie sa tataru lohina, sapu evaṇia Paula koasa ekelesia pa Pilipae.

Sari na Ṇati Pinaqahana sa Leta

Vina bakalana sa leta. Hinia 1:1-11
Gua sapu ta evaṇa koe Paula. Hinia 1:12-26
Sa tinoa keke koe Karisito. Hinia 1:27 kamo hinia 2:18
Sa minizi veko tadi Timote e Epaporodaitasi. Hinia 2:19-30
Vinabalau koari na kana meke na tinasuna. Hinia 3:1 kamo hinia 4:9
Paula si zama leana koari na tie te Karisito pa Pilipae. Hinia 4:10-20
Tinukuna sa leta. Hinia 4:21-23

Zinama Tuketukele

1 Sa leta hie si mae guana koa rau Paula, meke Timote pu koa turaṇau; gami kara si na nabulu te Zisu Karisito. Kubere atu nia rau si asa koari doduru tie te Tamasa pa Pilipae, sapu koa keke koe Zisu Karisito, meke gua tugo koari kasa koimata, na tie varitokae pa ekelesia.*

2 Mani poni gamu sa Tamasa sa Tamada, meke sa Baṇara Zisu Karisito, sa tataru lopu ta ṇana kamona, meke sa binule.

Vinaravara te Paula Pude Toka ni sarini pa Pilipae

* **1:1** TTA 16:12

3 Hoke zama leanani gamu rau koe Tamasa doduru totoso, pana
balabala gamu rau si gamu.
4 Doduru totoso pana varavara tokani gamu rau, si varavara si rau
pa qinetuqetu,
5 koa gua koasa siraṉa gua pu toka nau gamu, koasa tinavete tanisa
Inavoso Leana, podalae gua totoso va hinokara si gamu, meke kamoa
kamahire.
6 Meke raṉe valeania rau, sapu sa Tamasa sapu podalae nia sa tinoa
vaqura hie pa korapa mia gamu, si kaqu hodaia si Asa, osolae va
hokotia Sa, kamoa koasa rane pu kaqu pule mae ia Zisu Karisito.
7 Na toṉoto mo pude balabala gua asa si arau pa gugua mia gamu
sina tataru ni gamu rau pa korapa buloqu; ura be ta pusi seni si rau,
babe toketoke nia meke va turu va ṉiṉira ia rau sa Inavoso Leana, ba
ele somana nia gamu koa rau koasa tinavete arilaena te Tamasa hie.
8 Tamasa sina qua tie va sosode, sapu sa hinokara si tozia rau, sapu sa
qua tataru lohina koa gamu si gua puta tugo sa tataru te Zisu Karisito
koa gamu.
9 Varavara nia rau si pude toqolo lala nana sa mia tataru, koasa mia
tinumatumae hinokara, meke koasa vinizavizata gotogotona,
10 pude boka vizatia gamu sapu leana hola. Meke kote tiqe loke boni
mia na tinazutu mia koasa rane pu kote pule mae ia Karisito.
11 Meke madi ta siṉie lineana sari mia tinoa, sapu e Zisu Karisito
mo telena boka vata evaṉa vura ia, pude na vina lavatana meke na
vinahesina sa Tamasa.

Toa Koe Karisito

12 Hiva va gilanani gamu rau kasa tasiqu, sapu sa tinapusiqu rau pa
vetu varipusi, si toka sisigiti nia sa vina enena sa Inavoso Leana.
13 Gua asa ke sari doduru tie varipera pa vetu baṉara, meke sari
doduru tie pule tani, si gilania sapu ta pusi si rau, sina nabulu nia rau
se Karisito.*
14 Meke soku hola rina tasiqu, sapu sari na tie tanisa Baṉara, si
ṉiṉira lala dia tu si arini pa dia rinaṉeraṉe sipu ta pusi si rau, meke
lopu hite matagutu pude tozi vura nia rini sa Inavoso Leana.
15 Hinokara, kaiqa arini si tozi vura nia se Karisito pa kinonokono,
meke pa vinaritokei, ba kaiqa arini si pa dia hiniva hinokarana.
16 Sarini hire si tavetia si asa pa dia tataru, sina gilania rini sapu ele
veko mae nia Tamasa koa rau sa tinavete, pude lavelave hukata nia sa
Inavoso Leana.
17 Ba kaiqa si lopu tozi vura nia se Karisito pa hiniva hinokarana,
ba pude va arilaena puleni teledia hola nau si rau. Balabala ia rini si
pude va talotaṉa hola au mo si arau pa vetu varipusi, gua.
18 Ba loke tinasuna! Qetu nia mo rau si gua asa. Sapu arilaena si
pude ta tarae vura mo se Karisito pa doduru totoso. Be pa hiniva
leana sia, ba be lokari, ba qetu nia mo rau.
Uve, meke lopu kaqu makudo qetu si rau,
19 sina gilania rau sapu koari na mia vinaravara, meke pa tinokae
tanisa Maqomaqona e Zisu Karisito, si kote ta rupaha si rau.
20 Sa qua ṉati inokoro sapu raṉe valeania rau, si pude lopu kaqu
malohoro si rau koa sa qua tinavete, ba pude doduru totoso, meke
pa totoso tugo hie, si maqu zama va mataqara, meke lopu kurekure;

* **1:13** TTA 28:30

pude boka tava lavata se Karisito pa doduruna sa qua tinoa, be toa babe mate si rau.
21 Sa ṉatina sa qua tinoa si pude toa keke koe Karisito. Ba be mate
si rau, sa qua minate si na vinagi tugo taqarau.
22 Ba be toa si rau, si arilaena pude boka taveti pule si kaiqa tinavete
leadi, ba lopu gilania rau, na sa si leana hola.
23 Leadi beto koa rau sari karua hiniva. Hiva luaria rau sa tinoa hie,
pude la koa somanae koe Karisito; asa si arileana hola.
24 Ba pa ginua mia gamu, si ta hivae hola pude toa tugo si rau.
25 Va hinokaria rau si hie, meke gilania rau sapu kaqu toa si rau, kaqu
koa somana koa gamu si rau, pude kaqu toqolo si gamu pa korapa mia
qinetuqetuna sa rinaṉeraṉe.
26 Meke pana pule mae koa gamu si rau, si kote noma lalanana sa
mia qinetuqetuqu rau, pa mia vinahesi koe Karisito.
27 Ego, sa tiṉitoṉa arilaena hola, si pude sari na mia tinoa si pude
toa nia gua sapu hiva nia sa Inavoso Leana te Karisito. Ke be atu
dogoro gamu rau ba be lokari, ba kote boka avosoni gamu mo rau,
sapu turu va nabu si gamu pa keke ṉati binalabala meke keke hiniva,
pude varipera nia sa rinaṉeraṉe tanisa Inavoso Leana.
28 Mi lopu matagutu ni sari na mia kana, mi koa va ṉiṉira doduru
totoso, meke kaqu vata gilana nia koarini sa dia tinahuara, meke sapu
kaqu ta harupu si gamu koe Tamasa.
29 Sina ele ta vatu koa gamu sa vina malumu, pude va lavatia se
Karisito pa mia tinoa, lopu pa vina hinokarana mo Sa, ba pude koa ta
sigiti nia tugo si Asa.
30 Ura korapa somana si gamu koa rau pa vinaripera, pude tozi vura
nia sa Inavoso Leana. Asa tugo sa vinaripera sapu ele dogorau gamu
raza ia rau, meke avosia gamu kamahire, sapu asa tugo si korapa raza
ia rau.*

2

Sa Vina Pepekae meke sa Linavata te Karisito

1 Sa mia tinoa keke koe Karisito si va ṉiṉira gamu, meke sa Nana
tataru si va manoto gamu. Koa vari baeri si gamu sina koa koa gamu
sa Maqomaqo Hope, meke koa variva tukana na vari ṉoṉoi si gamu
pa tataru.
2 Ke mi koa keke pa binalabala, pa tataru, meke pa hiniva, pude gua
asa si kote va qetu hinokarau gamu.
3 Mi lopu tavetia si keketoṉa pa pinuhi meke pa vinahesi pule, ba mi
koa va pepekae pa vari korapa mia. Doduru totoso si mi balabala ia
sa lineana tana votiki tie, hola nia sa mia lineana telemia.
4 Mi lopu tale doṉo puleni gamu mo, pa mia vinaleana telemia, ba
mi doṉo la ia tugo sa vinaleana tana votiki tie.
5 Ke mi keha lulia sa hahanana va pepekae te Zisu Karisito sapu
guahe:
6 Tagoa Sa sa tinoa Tinamasa doduru totoso,
ba lopu balabala ia Sa pude tuqe va nabua sa vina kekeṉoṉo pule
nia koe Tamasa.
7 Ba luara pania Sa sa Nana vasina ululuna,

* **1:30** TTA 16:19-40

meke vagia Sa sa ginugua tana nabulu, meke ta evaṉae na tie si Asa.
8 Meke ta dogoro guana tie hokara si Asa,
va pepekae pule nia, meke enea Sa sa siraṉana sa vina tabe,
osolae kamo koasa minate, sapu sa Nana minate pa korosi.
9 Gua asa, ke va lavatia meke ovulu sage nia Tamasa si Asa, pude kamoa sa vasina ululuna hola pa Maṉauru,
meke ponia Sa sa pozapoza sapu nomana lavata, sapu ululu hola ni sari doduru pozapoza pule.
10 Meke pude koasa pozana e Zisu, sari doduru tinoni pa Maṉauru, pa pepeso,
meke pa kauruna* sa pepeso si kaqu kokotuṉu meke va lavatia si Asa.*
11 Meke kaqu tozi helahelae nia ri doduru sapu e Zisu Karisito si na Baṉara, pa vinahesina sa Tamasa sa Tamada.

Kalalasa Gua rina Pinopino

12 Kasa qua baere ta tatarue mia, gua sapu hoke va tabe au gamu sipu koa koa gamu si rau, si arilaena hola pude va tabe au tugo gamu totoso lopu koa koa gamu si rau. Mi tavetavete zoṉazoṉa pude kopu nia sa mia vinagina sa tinaharupu, mi pamaṉa sisigiti nia sa Tamasa, osolae vagi va hokotia gamu gua sapu va nama vekoa Sa pude tamugamu.
13 Sina Tamasa telena si tavetavete pa korapa mia gamu, pude boka hiva nia meke lulia gamu sa Nana hiniva.
14 Pa doduru mia tinavete si mi lopu qumiqumi na varitokei.
15 Gua, pude loke tinazutu mia, meke via pa bulomia; na tuna Tamasa si gamu sapu loke kisakisa mia, pa korapana sa sinage koqina meke va karikarina. Vasina kaqu koa na tie leamia pa vari korapadi rina tie, guana kalalasadi rina pinopino pana boṉi pa maṉauru,*
16 totoso tozi vura nia gamu koa rini sa inavosona sa tinoa hola. Be gua asa si gamu, si kote ari qua ginugua si rau pude qetuni gamu koasa rane pinule mae tanisa Baṉara, sina kote ta dogoro vura vasina sapu lopu oki palae hoboro sari doduru qua tinavete ṉiṉira.
17 Koasa mia rinaṉeraṉe si vala ni gamu sari na mia tinoa koe Tamasa pa ninabuluna Sa. Meke be guana tava mate si rau pa vina tabena Sa, meke tava zoloro sa eharaqu, ba kote qetu si rau.
18 Ke mi somana qetuqetu turaṉau.

Timote meke Epaporodaitasi

19 Raṉea rau se Zisu sa Baṉara, sapu pa hiniva Tanisa, si lopu sana kote garunu atu nia rau se Timote koa gamu, pude boka tava ṉiṉira si rau pa inavoso mia gamu.
20 Ura loke tie pule si gugua asa, sapu galagala sisigitini gamu.
21 Sari doduru tie pule si va boka pule ni mo dia tinoa soti, ba lopu kopu nia rini sa tinavete te Karisito.
22 Ba gilana valeania gamu sapu se Timote si na tie arilaena hola. Tavetavete varigara guana karu tatamana si gami kara pa tinavete tanisa Inavoso Leana.
23 Rovea rau sapu lopu sana kote boka va atua rau si asa, pana gilana pakia rau gua sapu kote ta evaṉa koa rau.

---

* **2:10** Kauruna sa pepeso si na vasina tadi pu matedi sapu ta pozae Hedisi. * **2:10** Ais 45:23
* **2:15** Diut 32:5

24 Meke kalavarae si rau koa sa Baṉara, sapu arau ba lopu sana kote
atu tugo koa gamu.
25 Balabala ia rau sapu leana tugo pude garunu atu nia se Epaporo-
daitasi, sa tasida koe Karisito, sapu somana tavetavete turaṉau, guana
tie varipera te Karisito. Asa sa mia tie ta garununa sapu ele va tukanau.
26 Hiva hola si asa pude dogoro gamu, meke mamata sisigiti sa
bulona sina ele avoso nia gamu sapu moho si asa.
27 Hinokara sapu ele moho tata mate si asa. Ba tataru nia Tamasa
si asa meke salaṉia. Meke lopu asa eke mo si tataru nia Sa, ba arau
tugo pude lopu talotaṉa nia rau sa minoho tanisa, meke pude lopu vari
tomoi koa rau sa tinalotaṉana sa nana minate.
28 Hiva sisigiti pude garunu atu nia rau si asa koa gamu, pude boka
qetu si gamu pana dogoria si asa, meke lopu kote talotaṉa sisigiti si
arau.
29 Mi va kamo valeania si asa pa qinetuqetu, guana tasimia koasa
Baṉara. Mi pamaṉa ni sari doduru tie pu gugua asa.
30 Ura pa korapa tinavete te Karisito si tata mate si asa, sina va tasuna
ia sa sa nana tinoa pude boka toka nau sa, vasina lopu boka toka nau
gamu.

3

Sa Tinoṉoto Hinokarana

1 Ego, hie tugo sa qua zinama vina betobeto kasa tasiqu, mi koa qetu
pa mia kinoa keke koasa Baṉara. Lopu mabo nia rau pude tozi pilipule
atua gua sapu ele kubere atu nia rau visoroihe, pude gua asa si lopu
kaqu ta turaṉa va sea si gamu.
2 Mi balau ni saripu va kalekaleana guana siki*, sarini pu ososo ni
sari na tie pude ta magu[d] pude na vina gilagilana sapu na tie te Tamasa
si arini.
3 Ba gita tu si na tie hinokara te Tamasa, lopu arini, sina vahesia
gita sa Tamasa pa korapa Maqomaqona Sa, meke koa qetuqetu si gita
pa nada kineke koe Zisu Karisito. Lopu ronu puleni gita pude vahesi
puleni gita pa kenuna Tamasa.
4 Arau si boka balabala ia sapu boka vahesi pule nau, be hiva si rau.
Be keke tie si balabala ia sapu garona pude vahesi pule nia sa nana
tinoa meke tinavete pa kenuna sa Tamasa, si hola nia tu rau si asa pa
soku ginugua.
5 Ta magu si rau pa rane vina vesu, meke ta podoe tie Izireli si rau
pa tutina e Benisimane. Na tie Hiburu si rau meke sari na tiatamaqu,
meke pa kalina sa Tinarae te Mosese, si na Parese si rau.*
6 Ṉaliṉali sisigiti si rau pude lulia sapu sa hiniva te Tamasa gunia
rau pa qua binalabala, ke ṉoṉovala ia rau sa ekelesia. Sa tinoṉoto pa
kinopuna sa Tinarae te Mosese, si lopu hite sea nia rau.*
7 Ba sari doduru hire pu va arilaena i rau visoroihe, si namu loke
laedi kamahire sipu gilania rau se Karisito.
8 Lopu arini mo, ba balabala ia rau sapu sari doduru tiṉitoṉa si namu
loke laedi, sipu vagia rau sa ginilagilana marilaena te Zisu Karisito sa
qua Baṉara. Meke pa ginuana Sa si veko pani rau sari doduru qua

* **3:2** Sari na tie pu ta pozae siki hire, si arini pu va kokoha ia sa hinokarana sa Inavoso Leana te Zisu. Mi tiroa sa vina bakala pa Qal 1:6: * **3:5** Rom 11:1; TTA 23:6, 26:5 * **3:6** TTA 8:3, 22:4, 26:9-11

ginugua koadi sara, meke balabala guni na remoremo rau si arini,
pude boka vagia rau se Karisito,
9 meke boka koa keke koa Sa. Meke loke qua tinoṉoto telequ sapu
ta vagi koasa vina tabena sa Tinarae te Mosese, ba kamahire si tagoa
rau sa tinoṉoto sapu ta poni mae pa korapa rinaṉeraṉe koe Karisito,
sa tinoṉoto sapu maena koe Tamasa pa korapa rinaṉeraṉe.
10 Hiva gilana valeania rau se Zisu Karisito pa qua tinoa, pude
somana nia sa Nana tinasigiti, pude enea rau sa siraṉana sa vinatabe,
osolae kamo koasa minate gua sapu evaṉia Sa, pude mani ta evaṉa
koa rau sa ṉiniraṉira tanisa Nana tinuru pule pa minate.
11 Be boka rau, si maqu tava turu pule pa minate.

Haqala pude Vagia sa Tinoa Hola Koe Karisito

12 Lopu zama si rau sapu ele vagia na tagoa rau sa tinoa gotogotona.
Ba haqala zukuru lamo si rau pude vagia sa pinia, sina ta vagi si rau
koe Zisu Karisito pude Tanisa.
13 Kasa tasiqu, lopu balabala ia rau sapu ele vagia rau si asa, ba
keketoṉa mo si tavetia rau. Muliṉi ni rau sari doduru tiṉitoṉa pu ele
hola, meke zukuru nono la i rau sari na tiṉitoṉa pu koa pa kenuqu.
14 Haqala toṉoto la si rau, pude vagia sa pinia sapu sa tinoa hola
panaulu, asa tu si tioko nau sa Tamasa koe Zisu Karisito pude vagia.
15 Ego, gita doduru tie pu komiha pa nada tinoa koe Karisito, si mada
zukuru nono la tu pude vagia sa tinoa hola. Be kaiqa gamu si lopu va
egoa sa binalabala asa, ba kaqu va toṉoto gamu Tamasa si gamu.
16 Ba sa hinokara sapu ele gilania gita, si mada tuqe va ṉiṉira ia.
17 Kasa tasiqu, mi keha luli au. Mi doṉo luli sarini pu lulia sa kineha
toṉoto sapu ele vekoa gami koa gamu.*
18 Ele tozini gamu tu rau soku totoso visoroihe si hie, meke kamahire
si zama pule nia rau si asa pa qua tinalotaṉa nomana, sapu koa dia si
ari sokudi, sapu kana ia sa tinozina sa minate te Karisito pa Korosi.
19 Sa vinabetodi rini si na vina kilasa koa holana te Tamasa, sina va
tamasi rini sari na inokoro sea tana tinidi. Va titie ni rini saripu gua
pada pude kurekure ni rini, meke soto mo koari na tinavete kaleadi
tana kasia popoa sari na dia binalabala.
20 Gita si na tie tana Maṉauru, meke aqa zoṉazoṉa nia gita sa nada
Hinarupu, sapu sa Baṉara Zisu Karisito pu kote mae gua vasina.
21 Pa Nana ṉiniraṉira si kote hobei Sa sari na tinida sapu tana
pepeso, pude ta evaṉae na tini tolavaena na ṉedalana sapu kekeṉoṉo
gua Tanisa. Meke asa tugo sa ṉiniraṉira si tavetavete nia Sa, pude
vekoi pa Nana kinopu sari doduru likakalae.

4

Sari na Inavoso

1 Ke gua asa, si tataru holani gamu rau kasa tasiqu, meke hiva dogoro
hola gamu rau! Va qetu hola au gamu si rau, meke qetu holani gamu
tugo rau. Ke kasa tasiqu, mi turu va ṉiṉira pa mia tinoa koasa Baṉara.
2 Tepa gamu rau si gamu Euodia meke Sinitike, pude mi koa variva
egoi guana tamatasi barikaleqe pa korapana sa Baṉara.

* **3:17** 1 Kor 4:16, 11:1

3 Tepa igo tugo rau si agoi na nabulu turaṉaqu pu ta ronuemu*, pude
mamu toka ni sari karu barikaleqe hire. Sina ele toka hola nau rini pa
vina enena sa Inavoso Leana, gua tugo Kelemeniti meke sari doduru
tie tavetavete turaṉaqu, saripu ele tagoa sa tinoa hola meke ta kubere
pozadi pa buka te Tamasa.
4 Mi koa qetu doduru totoso pa mia kineke koa sa Baṉara. Maqu
tozi pulea, mi koa qetu!
5 Mi va dogoro nia koari doduru tie sa mia ṉinoṉo. Tata pule mae
sa Baṉara.
6 Mi lopu talotaṉa nia si keketoṉa, ba pa mia vinaravara si mi tepa
la ni koe Tamasa sari doduru gua sapu ta hivae koa gamu; mi zama
valeana tugo koa Sa pa bulomia doduru totoso pa mia vinaravara.
7 Meke sa binule te Tamasa sapu loke tie boka tumae beto nia, si kote
kopuni sari bulomia, meke na mia binalabala, pa kinoa keke koe Zisu
Karisito.
8 Hie sa qua zinama mumudi, kasa tasiqu, mi kopu ni pa bulomia sari
na hahanana gua hire sapu garona sa vina lavata; sari pu hinokara,
leadi, toṉoto, via, tolavaedi, meke garo pude ta pamaṉae.
9 Mi tavete luli gua sapu ele va nonogai, na vagi gamu koa rau, pa
qua zinama na tinavete. Meke sa Tamasa pu poni gita sa binule si kote
koa koa gamu.

Zinama Leana Koasa Vinariponi

10 Pa qua tinoa keke koasa Baṉara, si variva qetu hola koa rau sapu
ele gelenaena sa totoso meke tiqe kamahire si vagia gamu sa totoso
pude va dogoro nau sa mia tataru koa rau. Lopu zama si rau sapu lopu
hoke galagala nau gamu, ba sina loke mia totoso pude tavete vura nia.
11 Lopu pa ginugua sapu hiva ta tokae si rau ke zama nia rau si hie,
ura ele manavasa nia mo rau pude qetu ni gua sapu tagoi rau.
12 Tumae nia rau sa kinoa malaṉa, meke pude tago va soku. Soku tie
si lopu ele tumae nia sa ginugua hie, ba Arau si ele manavasa nia, be
pavei koa si rau, ba be pa totoso sa, si qetu nia mo rau si pude deṉa,
ba be ovia, be soku qua, ba be lopu soku.
13 Tagoa rau sa ṉiniraṉira sapu ta poni nia rau koe Karisito pude
turu va tia i, gua sapu ta evaṉa pa tinoa.
14 Ba leana hola si gamu, sapu ele boka toka nau gamu pa qua
tinasuna.
15 Meke gilania mia gamu na tie Pilipae tatasana ta tarae sa Inavoso
Leana, sipu luaria rau sa popoa Masedonia, si gamu mo telemia sa
ekelesia sapu toka nau, koari na mia vinariponi.*
16 Ura totoso koa pa Tesalonaika si rau, meke ta hivae koa rau sa
tinokae, si hoke toka nau gamu.*
17 Lopu hata sisigitia rau sa mia vinariponi, ba okoro dogoria rau sa
vuana, sapu ta tomo la koasa minana pa maqomaqo mia.
18 Ele vagia rau doduruna sa mia vinariponi koa rau, meke garo hola
si asa! Lopu ehaka nia rau si keke toṉa kamahire, sina ele vagi rau
pa limana Epaporodaitasi sari na mia vinariponi pu va mae i gamu.
Guana vinariponi pu variva qetu si arini koe Tamasa, meke na vina
vukivukihi humaṉa lea koa Sa.*

---

* **4:3** Lopu ta gilana esei "sa nabulu turaṉaqu" sapu zama nia sa. * **4:15** 2 Kor 11:9 * **4:16** TTA 17:1 * **4:18** Ekd 29:18

19 Sa qua Tamasa si kaqu ponini gamu sari doduru tiṉitoṉa sapu
garo koa gamu, koasa moatana gua sa Nana tinago pa mia kinoa keke
koe Zisu Karisito.
20 Mani tava lavata sa Tamasa sa Tamada ninae rane ka rane! Emeni.

Zinama Tataru Vina Betobeto

21 Qua tataru koari na tie te Tamasa pu koa keke koe Zisu Karisito.
Sari kasa tamatasi pa vinahesi sapu koa koa rau hire, ba va atua tugo
sa dia tataru koa gamu.
22 Meke gua tugo sari doduru tie te Tamasa tani, meke saripu koa pa
vetu baṉara te Siza, ba garunu atu nia tugo sa dia tataru koa gamu.
23 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi tanisa Baṉara Zisu
Karisito.

SA LETA TE PAULA KOARI NA TIE PA KOLOSAE
Sa Vinabakala

Sa leta hie si e Paula kubere lania koa rina tiena sa ekelesia pa Kolosae. Kolosae si keke vasileana nomana pa Esia. Sapu Esia gunia rini pukerane, si kamahire poza nia rini Teki. Kolosae si koa pa kali gasa rimata pa Episasi.

Sa ekelesia pa Kolosae si lopu e Paula podalae nia, ba sina koa si asa koasa pinaqaha popoa vasina koa sari na puku ekelesia pu kopu ni e Paula, ke hoke garunu la tie tavetavete se Paula koa rina ekelesia arini. Sari na tie tavetavete arini si ta luaraedi mae pa Episasi, meke sa popoa Episasi si na n̲ati popoa koasa pinaqaha popoa tanisa binan̲ara Roma pa Esia.

Ele gilania Paula sapu koadia si kaiqa tie tuturan̲a seadi koasa ekelesia pa Kolosae. Sari na tie tuturan̲a seadi hire si zukuru nia rini koari na tie sa dia vina tumatumae sea sapu guahe: "Be hiva ta harupu si keke tie, si mani vahesi sari kaiqa votiki maqomaqo na n̲iniran̲ira, keken̲on̲o gua rina mateana," gua. Va tumatumae nia tugo rini sapu sari doduru koreo na palabatu si kaqu ta magu[d] gua sapu tozia sa Tinarae te Mosese, meke kaqu madi ni rini si kaiqa ginani pude lopu henai, gua. Meke kaiqa pule vina tumatumae seadi si tozi rini.

Paula si lopu va egoi sari na vina tumatumae gugua arini, gua asa ke zama va n̲in̲ira nia sa pude tozi vura nia sa vina tumatumae hinokara te Karisito. Sa n̲atina hokara sa nana vina tumatumae si guahe: E Zisu Karisito mo telena si boka harupu gita, meke lopu ta hivae pule si kaiqa votiki siran̲a tinaharupu. Sari kaiqa votiki vina tumatumae seadi si va seu gita koe Karisito. Zama se Paula, "Pa korapana Karisito si kuri Tamasa sari doduru vina podaka, meke pa korapana tugo Karisito si vagi pule ni Tamasa si arini sapu ele muliun̲u taloa koa Sa. Sari na tie mo pu koa keke koe Karisito, si tagoa sa rinoverove sapu kaqu ta harupu si arini," gua si asa. Meke tozi vura ni tugo Paula sari doduru ginugua leadi pu vagi rina tie pu koa keke koe Karisito, pa tinoa tadi pu va hinokaria se Karisito meke sa Nana vina tumatumae.

Mada don̲o gilania tugo sapu Onesimasi si lulia tugo se Tikikasi totoso paleke lania sa sa leta hie koa rini pa Kolosae. Onesimasi si na pinausu te Pilimone sapu kubere lania leta tugo Paula. Gina koanana se Pilimone pa Kolosae.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama kekenu. Hinia 1:1-2
Vinaravara zama leana. Hinia 1:3-14
Tinoa meke na tinavete te Karisito. Hinia 1:15 kamo hinia 2:19
Tinoa vaqura koe Karisito. Hinia 2:20 kamo hinia 4:6
Tinukuna sa leta. Hinia 4:7-18

Zinama Tuketukele

1 Sa leta hie si mae guana koa rau Paula, sa apositolo[d] te Zisu Karisito pa hiniva te Tamasa, meke Timote sa tasida koe Karisito.

2 Garunu atu nia rau sa leta hie koa gamu na tie te Tamasa pa Kolosae, gamu na tamatasi ta ronu mia pa mia kineke koe Karisito.

Mani koa koa gamu sa tataru variharupi na binule tanisa Tamasa sa Tamada.

Vinaravara Zama Leana

3 Doduru totoso si zama leana si gami koe Tamasa, sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito, totoso varavara tokani gamu gami,
4 sina ele avoso nia gami sa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito, meke sa mia tataru koari doduru tie te Tamasa.
5 Totoso kamo tatasana koa gamu sa inavoso hinokara, sapu sa Inavoso Leana, si raṉea gamu sapu gua va nama vekoa Tamasa pude tamugamu pa Maṉauru, ke vura mae sa mia rinaṉeraṉe meke sa mia tataru.
6 Sa Inavoso Leana si korapa urahae la koari na tie pa soku popoa meke vahinokara si arini. Gua puta tugo sapu ta evaṉa pa korapa bulomia gamu, podalae totoso avosia meke gilania gamu sa guguana hinokara sa tataru variharupi te Tamasa.
7 Ele va nonoga ia gamu koe Epaparasi sa tataru variharupi te Tamasa. Asa si keke nabulu turaṉamami sapu ta tataruena, na ta ronuna te Karisito pu tokani gamu.*
8 Ele mae tozini gami tu sa sa tataru sapu ele ponini gamu sa Maqomaqo Hope koa gamu.
9 Pa ginugua asa, si lopu makudo varavara tokani gamu gami, podalae tugo sipu avosoni gamu gami. Tepa ia gami sa Tamasa pude va siṉi ni gamu sa tinumatumae tanisa Nana hiniva, meke sa ginilagilana lohina sapu poni gita sa Maqomaqo Hope. 10 Tepa ia tugo gami pude boka toa nia gamu sa tinoa sapu gotogoto sapu hiva nia Sa, meke va boka gamu pude evaṉia gua sapu variva qetu koa Sa doduru totoso. Sari na mia tinoa si kaqu va vurai sari na tinavete leadi, meke kaqu toqolo si gamu pa ginilanana sa Tamasa.
11 Mi koa va ṉiṉira koari doduru ṉiniraṉira saripu mae guadi koasa Nana ṉiniraṉira marilaena, pude boka turu va nabu si gamu koari doduru tinasuna pa korapa ṉinoṉo.
12 Pa korapa qinetuqetu, si mi zama leana koasa Tamada sapu ele va garogaro gamu pude somana tagoa sa doduruna gua sapu va nama vekoa Tamasa pude tadi Nana tie, koasa Binaṉara sapu koa ia kalalasa.
13 Ele harupu gita Sa koasa ṉiniraṉira tanisa hinuporo, meke ele va karovo la gita Sa koasa Binaṉara tanisa Tuna sapu tataru nia Sa.
14 Ele vata rupaha gita Karisito si gita. Sapu gunia si guahe: Ele taleosae ni Sa sari nada sinea.*

Karisito meke sa Nana Tinavete

15 Karisito si na kinehana sa Tamasa sapu lopu ta dogorona. Asa mo sa Tuna Tamasa sapu ele koa va kenue koari doduru vina podaka.
16 Ura pa korapana Sa si ta tavete sari doduru vina podaka pa Maṉauru, meke pa pepeso. Sari na tiṉitoṉa ta dogorodi, meke saripu lopu ta dogorodi, na ṉiniraṉira Maqomaqo, sari na baṉara, na tie totoli, meke na ṉati hiniva. Pa korapana Sa si kuri Tamasa sari doduru vina podaka pude tanisa Tuna.
17 Karisito si ele koa Nana tu sipu lopu ele ta tavete sari doduru vina podaka, meke pa korapa kineke koa Sa, si tava garogaro sari doduru pa hopeke dia vasidi.

---

* **1:7** Kol 4:12; Plm 23 * **1:14** Epi 1:7

18 Asa sa batuna sa tinina sapu sa ekelesia, meke na n̲atina sa tinoa
tanisa tini sana. Na tuna kenuna si Asa koari doduru, sapu ele tava
turu pule pa minate, pude kaqu koa na N̲ati Ban̲ara koari doduru
likakalae.*
19 Ura sa Nana vinizata soti sa Tamasa, si pude tagoa sa Tuna sa
doduruna sa Nana tinoa tinamasa.
20 Meke pa korapana sa Tuna si variva bule ni Sa sari doduru Nana
vina podaka pude pule la koa Sa, sari doduru likakalae pa Man̲auru,
meke pa pepeso. Meke ele evan̲ia Tamasa sa binule pa korapa eharana
sa Tuna koasa Nana minate pa korosi.*
21 Visoroihe si seu koe Tamasa si gamu pu lopu na tie Ziu, meke kana
la koa Sa, sina koa gua koari na mia tinavete kaleadi, na binalabala
bonidi.
22 Ba pa korapana sa minate pa tini tanisa Tuna, si vata evan̲ae ni
gamu Nana baere sa Tamasa si gamu, pude boka va kamo gamu Sa
guana tie madi mia, via mia, meke loke tinazutu mia pa kenuna Sa.
23 Ke mi koa soto va nabu koa sa mia rinan̲eran̲e. Mi lopu rizu
taloa gamu koa Sa sapu ran̲ea gamu koasa Inavoso Leana. Asa tugo
sa Inavoso leana sapu nabulu nia arau, Paula. Sa Inavoso Leana hie si
ele avoso nia gamu meke ele ta tarae koari na tie pa doduru popoa.

Sa Ninabulu te Paula Koasa Ekelesia

24 Kamahire si qetu ni rau sari na qua tinasigiti pa vina leana
mia gamu, sina sari na qua tinasigiti arini si pude toka nia sa vina
gorevurana sa tinasigiti te Karisito pa laena sa tinina sapu sa ekelesia.
25 Ele vizata au Tamasa si arau pude nabulu nia sa ekelesia. Ele poni
nau Sa sa tinavete pa vinaleana mia gamu. Sa tinavete asa si pude tozi
vura nia sa doduruna sa Inavoso Leana.
26 Tava paere sa Inavoso Leana hie koari ninae butubutu na sinage
na sage pukerane, ba kamahire si tava vura si Asa koari Nana tie.
27 Sa hiniva te Tamasa si pude vata gilana nia koari Nana tie meke
koari doduru tie Zenitailo[d] sa inavoso tomena hie, sapu marilaena
hola. Sa inavoso tomena asa si guahe: Sapu e Karisito si koa koa gamu;
ginuana asa si gua pule he: Sapu gamu si ran̲ea pude somana tagoa
sa tinoa tolavaena te Tamasa.
28 Asa tugo sa Karisito sapu tozi vura nia gami koari doduru tie.
Koari doduru ginilagilana lohina, si va balau ni, na va tumatumae ni
gami sari na tie, pude komiha pa hopeke dia tinoa keke koe Karisito,
meke va kamoi si arini pa kenuna sa Tamasa.
29 Tavetavete va n̲in̲ira, na voriti mate si rau, pude va gorevura ia sa
hiniva asa. Tavetavete nia rau sa n̲ininan̲ira sapu poni nau e Karisito,
sapu korapa koa tavetavete pa korapana sa qua tinoa.

2

1 Maqu tozi va gilanani gamu sa qua pinodepodekae nomana, pude
tokani gamu si gamu, meke sari na tie te Karisito pa Laodisia, meke
arini pu lopu ele hite dogoro soti au si arau.
2 Tavetia rau si hie pude boka tava n̲in̲ira si arini, pude di koa keke
pa tataru, pude madi tagoa rini sa doduruna sa ginilagilana hinokara
koasa inavoso tomena te Tamasa, sapu e Karisito mo.

---

* **1:18** Epi 1:22-23 * **1:20** Epi 2:16

3 Koa Sa si koa beto sari na tinagotago tomedi sapu sari na
ginilagilana, na tinumatumae te Tamasa.
4 Tozini gamu arau si hie, pude mi lopu ta sekesekei pa keke tie koari
nana zinama, na vina lomolomoso kokohadi, be vea avavoso lea gua
sari nana zinama.
5 Lopu koa koa gamu si rau pa tiniqu, ba somana koa gamu si rau pa
qua binalabala, meke qetu hola nia rau sipu gilania rau sa mia sinoto
va nabu pa mia kinoa varigarae pa rinaṉena e Karisito.

Sa Tinoa Hokotona koe Karisito

6 Sina ele tagoa gamu se Zisu Karisito sa Baṉara, ke mi koa keke pa
korapana Sa.
7 Mi soto va nabu, mamu kuri sari na mia tinoa koa Sa. Koa va ṉiṉira
pa rinaṉeraṉe gua sapu ele tava tumatumae nia gamu, mamu zama
leana doduru totoso.
8 Mi balau pude lopu vata pusi gamu keke tie, koari na tinumatumae
sekesekei sapu mae guadi koari na vina tumatumae tana tie, sapu
ta vagidi koari na maqomaqo kaleadi tana kasia popoa, ba lopu koe
Karisito.
9 Ura sa doduruna sa tinoa tinamasa si koa koe Karisito pa korapana
sa tinoa tini Tanisa.
10 Meke ele ta poni nia gamu sa tinoa hokotona pa kinoa keke koa
Sa. Asa si baṉara ni sari doduru maqomaqo pu tago ṉiniraṉira leadi
na kaleadi pa Maṉauru meke pa pepeso.
11 Meke pa korapa kineke koa Sa si ta magu si gamu pa minagu sapu
lopu ta tavete pa lima tie, ba e Karisito tavetia, sapu sa tinarupaha
koari na hiniva kaleadi tana sinea pa tinida.
12 Pa mia pinapitaiso[d] si guana ele mate, meke ta pomunu turaṉae
koa Sa si gamu, meke gua tugo pa korapa mia rinaṉeraṉe, si kekeṉoṉo
guana ele tava turu pule turaṉae koa Sa si gamu koasa ṉiniraṉira te
Tamasa pu va turu pulea se Karisito pa minate.*
13 Visoroihe si mate si gamu pa maqomaqo mia, koa gua koari na
mia hiniva kaleadi tana sinea pa tinimia, sina na tie Zenitailo[d] si gamu,
meke lopu tagoa gamu sa Tinarae tadi na tie Ziu, meke luli gamu sari
na mia binalabala huporodi. Ba kamahire si va toa gamu Tamasa koe
Karisito. Meke taleosoni gita Sa si gita koari nada sinea.*
14 Va betoa Tamasa sa kinubekuberedi ri nada lipulipu, koasa
sinekena sa Tinarae te Mosese, sapu koa pude va kilasa gita koari nada
sinea, sina vagi pania Sa meke poka nia pa Korosi.*
15 Totoso asa si vagi pani Sa sari ṉiniraṉira tadi na maqomaqo
kaleadi, meke turaṉa va dodogoroni Sa guana tie ta raovodi[d], koasa
Nana minataqara pa korosi.
16 Ego, mi lopu va malumia keke tie pude zutu gamu pa ginugua
ginani na napo, ba be pa kinopudi* rina rane hopedi, na inevaṉa pa
totoso sidara vaqura, babe na rane Sabati.*
17 Hire sina vina titiladi mo rina tiṉitoṉa pu kote mae, ba sa
hinokarana si e Karisito tu.

---

* **2:12** Rom 6:4 * **2:13** Epi 2:1-5 * **2:14** Epi 2:15 * **2:16** Pa dia binalabala si ka ṉeta sari na inevaṉa pude kopu ni pude ta evaṉae na tie te Tamasa meke na tie Ziu si arini. * **2:16** Rom 14:1-6

18 Mi lopu va malumu puleni gamu pude ta zutu koa ke tie sapu
balabala pule nia sapu na tie arilaena si asa, gua, sina ele dogori sa
sari kaiqa dinogodogorae votivotikaedi, meke zukuru nia sa koari na
tie sa vina pepekae kokohana, meke na vinahesidi rina mateana. Sa
tie gugua asa si va lavalavatae pule nia koari na binalabala tana tie
mo.
19 Luara pania sa se Karisito sa Batuna sa tini sapu sa ekelesia. Pa
korapa tinolitolie te Karisito si ta varihodae valeana sari na kukuruna,
meke tava toa sa tini, meke toqolo pa tinoqolo gua sapu hiva nia sa
Tamasa.*

Mate meke Toa Somanae koe Karisito

20 Ele mate turaṉae koe Karisito si gamu, meke ele ta rupaha si gamu
koari na maqomaqo kaleadi pu koa totoli koari doduru vina podaka pa
maṉauru meke pa pepeso. Na vegua ke guana tie tanisa popoa pepeso
tu si gamu, meke luli gamu sari na dia tinarae saripu gua hire?
21 "Mi lopu taṉinia si hie, mi lopu va liṉiliṉia si asa, lopu tiqua si
hoi; na hopena," gua.
22 Sari doduru arini si soto la gua mo koari na tiṉitoṉa pu kote beto
totoso tavetavete ni. Na vina turu, meke na vina tumatumae tana tie
mo si arini.
23 Sari na tinarae arini, si doṉodoṉo guana koa i na ginilagilana
lohina koari dia vina turu pa vinahesi sapu teledia va turui, na vina
pepekae kokoha, meke sa dia tinarae ṉiṉiradi pa tini si arini. Ba loke
dia lineana si arini pude totoli va toṉotia sa hiniva kaleana tana tini.

3

1 Ele tava toa pule turaṉae koe Karisito si gamu, ke gua asa si mi
va soto la i sari na bulomia koari na tiṉitoṉa pa Maṉauru, vasina pu
habotu pa Nana habohabotuana Baṉara se Karisito pa kali mataona
sa Tamasa,*
2 Ke mi va soto la i sari na mia binalabala koari na tiṉitoṉa panaulu,
ba lopu koari na tiṉitoṉa pa pepeso.
3 Ura ele mate si gamu, meke sari mia tinoa hinokara si ele ta tome
somanae koe Karisito pa korapana sa Tamasa.
4 Sa mia tinoa hinokara hie si e Karisito, meke pana vura mae Sa, si
kaqu vura somanae mae koa Sa si gamu, pude somana tagoa sa Nana
tinolava.

Sa Tinoa Koana meke sa Tinoa Vaqura

5 Ego, mi va matei sari kukurudi rina mia tinoa saripu soto koari
na kinaleadi tanisa pepeso, saripu gua na vinari riqihi, na binalabala
bonidi, na inokoro sea, na tinaṉaziri, meke na pinuhi sapu kekeṉoṉo
guana vinahesi beku.
6 Sina koa gua koari na kinaleadi hire, si kote va raza mae ia Tamasa
sa Nana binugoro koari na tie va gugue.
7 Visoroihe si somana si gamu koari na inokoro sea hire, totoso koa
ta pusi koa rini si gamu.
8 Ba kamahire si mi luara beto pani si hire: sari na binugoro, na
tinaṉaziri, na kinukiti. Loke zinutuzutu kokoha, na zinama kaleadi,
saripu hopena pude zamani, si kaqu vura pa beru mia.

---

* **2:19** Epi 4:16 * **3:1** Sam 110:1

9 Mi lopu vari zama kokohai, sina ele luara pania gamu sa tinoa
koana asa, meke sari nana tinavete.*
10 Meke ele tagoa gamu sa tinoa vaqura. Hie tugo sa tinoa vaqura
sapu ta kuri koe Tamasa sapu va podakana sa kasia popoa, meke sapu
korapa va vaqura pulea sa kinehana soti, pude boka toqolo sage si
gamu pa ginilagilanana sa Tamasa.*
11 Ke gua asa, si loke vinotikaena si koa pa varikorapadi rina tie
Quriki, meke na tie Ziu, na tie ta magudi meke sapu lopu ta magudi, na
tie karovona babe na tie pa hiqohiqo, pinausu meke lopu na pinausu,
ba Karisito mo si arilaena hola koari doduru tie.
12 Gamu si na tie te Tamasa; madi mia, na ele tataruni gamu na
vizata gamu Sa pude Nana telena. Ke gua asa, si mi tagoa sa tataru
variva tukana, na vinaritokae, na vinapepekae, meke na ṉinoṉo.*
13 Mamu variva taleosae pa tataru. Be keke koa gamu si lopu qetu
nia sa si keke turaṉana, si mani taleoso nia. Madi variva taleosae, gua
sapu taleosoni gamu sa Baṉara.*
14 Meke koari doduru lineana hire, si mi va somania sa tataru, sapu
pusi varigara ni sari doduru hire pa kineke hinokara.
15 Mamu va malumia sa binule te Karisito pude koa baṉara pa bulo
mia, sina koasa binule hie si tioko varigara ni gamu Tamasa si gamu
pa keke tini. Ke mamu zama leana doduru totoso.
16 Mani koa zoṉazoṉa pa bulomia gamu sa zinama te Karisito. Mi
variva tumatumae ni sari na ginilagilana. Mi kera ni sari na Sam meke
na kinera vinahesi, mi kera zama leana la koe Tamasa pa bulomia.*
17 Sari doduru tiṉitoṉa pu evaṉi gamu, si mi taveti pa korapa pozana
e Zisu sa Baṉara, pana zama leana si gamu koasa Tamasa sa Tamada
pa korapana Sa.

Tinoa Vaqura Tana Hopeke Tie

18 Gamu na barikaleqe si mi va tabei sari mia palabatu, ura gua tu
asa si leana pude tavetia gamu na tie te Karisito.*
19 Gamu na palabatu, mi tataru ni tugo sari mia barikaleqe, mi lopu
hidaki.*
20 Gamu na koburu, mi va tabei sari tiatamamia koari doduru
tiṉitoṉa, ura gua asa si qetu nia sa Tamasa.*
21 Gamu kasa na tamadia rina koburu, mi lopu va bubugori sari na
tumia, pude madi lopu talotaṉa.*
22 Gamu kasa na pinausu, mi va tabei sari na mia palabatu pa doduru
ginugua, lopu totoso kopu totokoni gamu mo rini pude guana hiva va
qetui mo si arini, ba mamu podekia pude va qetu i sarini pa doduru
bulomia, pa mia pinamaṉa koa sa Baṉara.*
23 Gua sapu tavetia gamu si mi tavetia pa doduru bulomia, guana
sapu tavetavete ponia gamu sa Baṉara, lopu koari na tie mo.
24 Mi balabala ia sapu sa Baṉara si kote poni gamu sa pinia sapu ele
va nama vekoa Sa, pude tadi Nana tie. Sina e Karisito tu sa Baṉara
hinokara pu nabulu nia gamu.

---

* **3:9** Epi 4:22 * **3:10** Epi 4:24; Zen 1:26 * **3:12** Epi 4:2 * **3:13** Epi 4:32 * **3:16** Epi 5:19-20 * **3:18** Epi 5:22; 1 Pit 3:1 * **3:19** Epi 5:25; 1 Pit 3:7 * **3:20** Epi 6:1 * **3:21** Epi 6:4 * **3:22** Epi 6:5-8

25 Asa sapu tavete va sea si kote ta poni nia tugo sa sa laedi ri nana
tinavete kaleadi. Ura lopu toka kale si Asa.*

4

1 Gamu na palabatu, mi tavete valeana meke tavete va toṉoto la
koari na mia pinausu. Mamu balabala ia sapu gamu ba koa nana tugo
sa Baṉara pa Maṉauru sapu palabatuni gamu.*

Vina Tumatumae

2 Mi lopu makudo varavara, mi kopu pa mia vinaravara, zama leana
la koasa Tamasa.
3 Mi varavara tokani gami tugo, pude boka poni gami Tamasa sa
totoso leana pude tarae nia sa Nana inavoso tomena, sapu se Karisito.
Sina asa si ta pusi nia rau he.
4 Mi varavara toka nau pude boka tozi va bakalia rau sa inavoso
tomena sana, pa siraṉa gua sapu hiva nia Tamasa pude tozia rau.
5 Mi koa gilae pa mia hahanana koa rini pu lopu va hinokara, mi
haloi sari na totoso pu boka vagi gamu pude tozia sa Inavoso Leana.*
6 Sari na mia zinama si madi variva qetuqetu doduru totoso, meke
variva okoro. Mi tumae nia gua pude boka olaṉa va gotogoto la koari
na votivotiki tie.

Zinama Tataru Vina Betobeto

7 Se Tikikasi, sa tasida koe Karisito sapu ta tataruena; sapu keke tie
tavetavete ta ronuena, meke na nabulu turaṉa mami koasa tinavete
tanisa Baṉara, si kote tozini gamu sari doduru inavosoqu rau.**
8 Gua asa ke garunu atu nia rau si asa koa gamu, pude va ṉiṉira
gamu pana tozini gamu sa sari na ginugua mami gami.
9 E Onesimasi, si luli koa sa, keke tasida ta ronuena koe Karisito si
asa, sapu keke tie soti koa gamu. Arini kote atu tozini gamu sari hopeke
ginugua sapu ta evaṉa tani.*
10 Se Arisitakasi, sapu koa somana koa rau pa vetu varipusi si garunu
atu nia sa nana tataru koa gamu, meke gua tugo e Maka, sa tasina
puzakadara e Banabasi; ele vagia mo gamu sa inavoso pude va kamoa
se Maka pana be ene hola gua koa gamu si asa.*
11 E Zosua sapu ta pozae Zasitasi, ba va atua tugo sa nana tataru. Ari
ka ṉeta mo hire sari na tie Ziu pu kekeredi, meke tavetavete somanae
koa rau koasa Binaṉara te Tamasa, meke varitokae hola si arini koa
rau.
12 Tataru koa gamu gua se Epaparasi, keke tie soti tugo koa gamu si
asa, meke na nabulu te Zisu Karisito. Hoke varavara tokani gamu sa si
gamu meke doduru totoso si tepa ia sa sa Tamasa pude va boka gamu
pude turu va nabu, guana tie komiha mia, na tie hinokara te Karisito,
pa korapa vina tabena sa hiniva te Tamasa.*
13 Arau si boka tozini gamu sa nana tinavete ṉiṉirana pude tokani
gamu, meke sari na tie pa Laodisia meke Haerapolisi.
14 Se Luke sa mami tie salasalaṉa, sapu qetu nia gami, meke se
Dimasi, ba garunu atu nia tugo sa dia tataru koa gamu.*

---

* **3:25** Diut 10:17; Epi 6:9 * **4:1** Epi 6:9 * **4:5** Epi 5:16 * **4:7** TTA 20:4; 2 Tim 4:12 * **4:7** Epi 6:21-22 * **4:9** Plm 10-12 * **4:10** TTA 19:29, 27:2; Plm 24; TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39 * **4:12** Kol 1:7; Plm 23 * **4:14** 2 Tim 4:10,11; Plm 24

15 Tozia sa mami tataru koari na tasida pa Laodisia, meke gua tugo
koe Nimipasi meke sa ekelesia pa nana vetu.
16 Pana ele tiro betoa gamu sa leta hie, si mi vala nia koasa ekelesia
pa Laodisia, pude ta tiro pule vasina; meke gamu ba kote tiroa tugo sa
qua leta, sapu kote va atua ri pa Laodisia.
17 Mi tozi nia se Akipasi pude va hokoto valeania sa tinavete sapu
ele ta poni nia sa pa ninabuluna sa Ba̱nara.*
18 Hie si kubere sotia rau pa limaqu. Sa qua tataru arau Paula koa
gamu. Mi balabala i sari na tina pusiqu. Mani koa koa gamu sa tataru
variharupi te Tamasa.

* **4:17** Plm 2

SA LETA KEKENU TE PAULA KOARI NA TIE PA TESALONAIKA
Sa Vinabakala

Sa ṉati vasileana nomana koasa pinaqaha popoa Masedonia si pa Tesalonaika. Pa rane ṉinoroi, sa popoa hie si koa pa popoa nomana sapu ta pozae Qurisi. Sa ekelesia vasina si ele podalae nia Paula, sipu ta luarae si asa pa Pilipae pa nana inene tarae vina rua. Ba hinoqa mae sari na ninaqunaqu tadina tie Ziu, sarini pu lopu va hinokaria se Zisu, meke lopu qetu ni saripu lopu na tie Ziu pu visoroihe si edi hiva luli sari na hahanana tadina tie Ziu, ba kamahire si va hinokara meke lulia sa vina tumatumae te Paula. Ke hitua rini se Paula, pude ta luarae pa Tesalonaika meke la pa Berea. Ego pa mudina asa, si la kamo se Paula pa Koriniti. E Timote, sa tie pu tavetavete turaṉia se Paula, si koa hola paki pa Masedonia, meke beto asa si mae koe Paula pa Koriniti. Tozi ni sa sari doduru ginugua koasa ekelesia pa Tesalonaika. Meke beto asa, si kubere la nia Paula sa leta hie koarini, totoso koa si asa pa Koriniti. Sari na ginugua hire si boka ta tiro pa Tinavete Tadina Apositolo 17:1-15.

Sa leta kekenu te Paula hie koari na tie pa Tesalonaika, si pude va ṉiṉirai sari na tie pa dia tinoa vaqura na rinaṉeraṉe koe Karisito, gua. Qetu meke zama leana si asa, sipu avoso ni sa sari na dia rinaṉeraṉe na tataru. Ke vivinei nia sa koa rini sa nana kineha leana, sipu koa koa rini si asa. Meke olaṉi sa sari na dia ninanasa pu mae guadi koasa ekelesia, koasa guguana sa pinule mae te Karisito saripu gua hire: Sa tie pu va hinokara, be mate si asa sipu lopu ele pule mae se Karisito, si vegua, kote vagia sa sa tinoa hola, sapu kote poni ni Karisito koari na tie pa Nana totoso pule mae Sa? Meke pa totoso sa si kote pule mae se Karisito? Tozi ni Paula si arini, pude di tavetavete pa korapa binule, meke aqa va ṉoṉo nia pa rinaṉeraṉe sa pinule mae te Karisito.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1
Sa qinetuqetu na kineha leana, meke sa tataru te Paula. Hinia 1:2 kamo hinia 3:13
Sovutu va ṉiṉirai Paula sarini pa tinoa koe Karisito. Hinia 4:1-12
Vina tumatumaena sa minae te Karisito. Hinia 4:13 kamo hinia 5:11
Vina tumatumae vina betobeto. Hinia 5:12-22
Zinama tataru vina betobeto. Hinia 5:23-28

Zinama Tuketukele

1 Gami Paula, e Saelasi, meke Timote, si kubere atu koa gamu na tie
koasa ekelesia pa Tesalonaika sapu koa koe Tamasa, sa Tamada, meke
sa Baṉara Zisu Karisito. Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke
sa binule.*

Sa Tinoa Vaqura meke sa Rinaṉeraṉe tadi pa Tesalonaika

2 Doduru totoso si zama leanani gamu gami si gamu doduru koe
Tamasa, meke hoke varavara poni gamu gami pa mami vinaravara.
3 Pa mami vinaravara pa kenuna sa Tamasa sa Tamada, si lopu hite
makudo balabala la i gami sari na mia tinavete pu evaṉi gamu pa

* **1:1** TTA 17:1

rinaṉeraṉe, sipu tavetavete ṉaliṉali si gamu pa tataru, meke turu
va nabu, sina sa mia rinaṉeraṉe si soto la koasa nada Baṉara Zisu
Karisito.
4 Gamu kasa tasimami koe Karisito, ele gilania gami sapu ta tatarue
meke ta vizata mia si gamu koe Tamasa.
5 Ura lopu pa zinama mo si tozia gami koa gamu sa Inavoso Leana,
ba vagia gamu pa ṉiniraṉira koasa Maqomaqo Hope, meke pa vina
hinokara va nabuna tu. Ura gilania mia mo gamu vegugua sa mami
kinokoa totoso koa gami koa gamu, pa laemia gamu.
6 Ke keha luli gami gamu si gami, meke keha lulia tugo gamu sa
Baṉara. Vea be ta ṉoṉovala pa tinasigiti si gamu koari na mia kana,
ba vagia gamu sa Inavoso pa qinetuqetu, sapu mae guana koasa
Maqomaqo Hope,*
7 pude boka keha luli gamu sari kaiqa pule koari doduru pu va
hinokara pa popoa Masedonia meke Akaia.
8 Ura ele tozi vura nia gamu sa Inavoso tanisa Baṉara, lopu pa
Masedonia meke Akaia mo, ba ta gilana pa doduru vasina, sapu sa
mia rinaṉeraṉe si soto koe Tamasa. Ke lopu kilu vivinei nia gami si
asa.
9 Ura arini tu tozini gami sapu gua evaṉia gamu totoso va kamo gami
gamu si gami, meke sapu ele luara pani gamu sari na mia beku, pude
nabulu nia sa Tamasa toana meke hinokarana.
10 Meke aqa nia tu gamu sa Tuna sapu kaqu pule mae gua pa
Maṉauru, sapu va turu pulea Tamasa pa minate, sapu e Zisu tugo,
sapu harupu gita koasa tinaṉaziri, na vina kilasa sapu korapa mae.

2

Sa Tinavete te Paula pa Tesalonaika

1 Kasa tasimami, gilania mia mo, sapu sa mami minae koa gamu si
lopu gua na hoborona, ba arilaena sapu gua ta evaṉa.
2 Gilania mia sapu ele ta ṉoṉovala si gami, meke ta zama va kaleana
koari pa Pilipae, sipu lopu ele kamo atu si gami pa Tesalonaika. Meke
totoso koa koa gamu si gami si toleṉe gua ta naqu tugo si gami. Ba
koasa tinokae te Tamasa si koa varane si gami, pude boka tozini gamu
sa Inavoso Leana te Tamasa telena.*
3 Ura lopu lulia gami si keke tinarae kokohana, babe na inokoro sea
tamigami, babe sapu hiva sekesekei ni gamu gami, totoso tarae nia
gami koa gamu sa Inavoso Leana.
4 Ba doduru totoso si zama ni gami gua sapu hivani gami Tamasa
pude zama ni, sina ronu gami Sa pude tozia sa Inavoso Leana. Lopu
podekia gami pude va qetui sari tie, ba pude va qetu ia sa Tamasa, pu
podeki sari bulo mami.
5 Gilana valeania gamu sapu loke totoso si vahesi gamu gami pa
zinama lomolomoso, babe zama sekesekei si gami pude tomea sa
pinuhi, ura sa Tamasa sa mami tie va sosode.
6 Lopu hite hata ia gami si pude tava lavata koa ke tie. Lopu koa
gamu, meke lopu koari kaiqa tie pule.
7 Na apositolo[d] si gami sapu ta garunu koe Tamasa, ke boka tepa ia
mo gami sa tinokae koa gamu pa mami kinoa. Ba totoso koa koa gamu

* **1:6** TTA 17:5-9 * **2:2** TTA 16:19-24, 17:1-9

si gami si ṉoṉo si gami, kekeṉoṉo guana tinana pu kopu ni sari na tuna.
8 Ura tataru sisigitini gamu gami, ke qetu si gami pude tozini gamu sa
Inavoso Leana te Tamasa, meke pude tokani gamu pa doduru ginugua,
sina sa mami tataru koa gamu si nomana hola.
9 Kasa tasimami, gina lopu muliṉi nia tugo gamu sapu tavetavete
ṉaliṉali si gami rane na boṉi. Tavetavete si gami, pude lopu atu tepa
tinokae koa gamu, totoso tarae nia gami sa Inavoso Leana koa gamu.
10 Gamu meke sa Tamasa tugo si na mami tie va sosode, sina gilania
gamu sapu na tie madi mami, na toṉoto, meke loke tinazutu mami koe
Tamasa si gami, totoso koa si gami koa gamu pu va hinokara.
11 Ura gilania gamu, gua sapu hoke tavetia ri na tiatamadia koari na
tudia, si gunini gamu tugo gami si gamu;
12 hoke va ṉiṉira gamu, na va manoto gamu, meke hoke tozini gamu
gami pude lulia sa siraṉa pa tinoa, sapu garona pude va qetua sa
Tamasa pu ruvata gamu, pude somanae pa Nana Butubutu Binaṉara
meke sa tinoa tolavaena.
13 Meke hie tugo si keke ginuana sa mami zinama leana koe Tamasa
doduru totoso. Sipu avoso vagia gamu sa zinama te Tamasa koa gami,
si lopu vagia gamu si asa guana zinama tana tie, ba na zinama te
Tamasa. Meke hinokara tugo sapu te Tamasa si asa. Ura sa Tamasa si
korapa tavetavete pa korapa bulo mia gamu pu va hinokara.
14 Kasa tasimami, gua sapu ele ta evaṉa koari na ekelesia te Tamasa
pa Ziudia pu koa keke koe Karisito, si ta evaṉa tugo koa gamu. Ta
ṉoṉovala si gamu koari na turaṉamia soti, gua tugo si pa Ziudia sapu
ṉoṉovali rina tie Ziu si arini.*
15 Va matea rini sa Baṉara Zisu, meke sari na poropita[d], meke
ṉoṉovala gami tugo rini si gami. Lopu va qetua rini sa Tamasa, meke
kanai rini sari doduru tie.*
16 Hiva hukata gami tugo rini, pude lopu tarae nia sa Inavoso Leana,
sapu boka ta harupu nia rina tie Zenitailo. Gua asa, ke vari tomotomoi
sari na dia sinea, ke ta gorei nia rini sa tinaṉaziri te Tamasa, meke ele
ta evaṉa beto tugo kamahire si asa.

Sa Hiniva te Paula pude Hopiki Pule Ni si Arini

17 Kasa tasimami, totoso vari paqahani gita ri na tie, si podeke
sisigitia gami pa mami inokoro nomana, pude atu dogoro gamu. Koa
pa seu si gami pa tinimami, ba sari mami binalabala si koa koa gamu.
18 Ura ele podeke sisigitia gami pude atu, meke arau telequ ba soku
totoso si podekia tugo pude pule atu koa gamu, ba hukata gami e
Setani.
19 Na sa sia sapu raṉea gami, meke kote qetu nia gami, meke sa pinia
sa si kote vagia gami koasa mami tinavete tarae, ba sapu gamu mo pu
va hinokara sapu boka qetu nia gami pa kenuna sa Tamasa pana pule
mae se Zisu.
20 Uve, gamu mo sa mami vina lavata, meke sa mami qinetuqetu.

3

1 Gua asa, ke totoso lopu boka hokara pude aqa nono la si gami si
vizatia gami si pude koa mo si gami kara Saelasi pa Atenisi.*

* **2:14** TTA 17:5 * **2:15** TTA 9:23,29, 13:45,50, 14:2,5,19, 17:5,13, 18:12 * **3:1** TTA 17:15

2 Ba garunu atu nia mo gami koa gamu se Timote, sa tasida. Na tie
tavetavete te Tamasa si asa, pude tavetavete turaṉae koa gami pa vina
enena sa Inavoso Leana te Zisu Karisito. Garunu atu nia gami si asa,
pude va ṉiṉira gamu, meke tokani gamu koari na mia rinaṉeraṉe,
3 pude loke tie koa gamu si kote hiva luara pania se Karisito, sina
koa gua koari na ṉinovaṉovala hire. Ura gilania mia gamu sapu sari
na pinodeke gugua arini, si na hiniva tugo te Tamasa koa gita.
4 Sipu korapa koa gami koa gamu, si ele tozi va kenue ni gamu tu
gami, sapu kote ta ṉoṉovala si gita. Meke gilania mia gamu sapu asa
tugo si ta evaṉa koa gita.
5 Gua asa, ke totoso lopu boka hokara pude aqa nono la si rau, ke hiva
avoso gilania rau sapu be korapa koa va nabu si gamu. Ke garunu atu
nia rau koa gamu se Timote, pude va avosi vegua sa mia rinaṉeraṉe.
Ura mala nia rau sapu be ele toketoke gamu e Setani, meke kote ta
okipalae hoboro mo sari na mami tinavete koa gamu.
6 Ba kamahire si ele pule mae se Timote, meke ele paleke mae nia sa
koa gami sa inavosona sa mia rinaṉeraṉe na tataru. Meke ele tozini
gami tugo sa sapu hoke ta balabala si gami koa gamu pa qinetuqetu,
meke hiva dogoro sisigiti gami gamu, gua tugo sapu gami ba hiva
dogoro sisigiti gamu.*
7 Ke kasa tasimami, koasa mia rinaṉeraṉe mo gamu, si tava ṉiṉira
sari na bulomami koari doduru mami tinasuna na ṉinovaṉovala.
8 Ura kamahire si qetuqetu na tava ṉiṉira sa mami tinoa, koa gua
sapu turu va nabu si gamu pa tinoa keke koasa Baṉara.
9 Ke zama leanani gamu gami koasa nada Tamasa kamahire. Zama
leana nia gami sa qinetuqetu, sapu tagoa gami pa laemia gamu, sapu
koa koari na bulo mami pa vinaravara pa kenuna sa nada Tamasa.
10 Rane na boṉi si varavara la koe Tamasa si gami pa doduru bulo
mami, pude boka atu dogoro pule gamu gami, pude boka va toṉoti
saripu gua sea koari na mia vina hinokara.
11 Telena sa nada Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu, si
mani turaṉa toṉoto atuni gami, pude atu dogoro gamu.
12 Mani tokani gamu sa Baṉara si gamu, pude mi koa varivari
tatarue, meke pude mi tataru ni sari doduru tie. Mani va ṉiṉira
gamu sa Tamasa, pude toqolo va gigiri hola latu sa mia tataru, pude
kekeṉoṉo gua sa mami tataru koa gamu.
13 Mani va ṉiṉirai Sa sari na bulomia, pude mi tavamadi, na loke
tinazutu mia pa kenuna sa nada Tamasa sa Tamada, pana pule mae se
Zisu sa nada Baṉara turaṉi sari doduru Nana tie madidi*.

4

Tinoa sapu Qetu nia Tamasa

1 Ego, kasa tasimami, ele tava tumatumae si gamu koa gami koasa
guguana sa tinoa sapu qetu nia sa Tamasa. Asa sa tinoa sapu ele lulia
gamu. Gua asa, ke tepa zoṉazoṉa gamu gami kamahire pa korapa
pozana sa Baṉara Zisu Karisito, pude tavete gua asa doduru totoso.
2 Ura gilani gamu sari na vina tumatumae saripu ele ponini gamu
gami, pa korapa ginarunu tanisa Baṉara Zisu.

* **3:6** TTA 18:5 * **3:13** Ginuana sari “Nana tie madidi” si ari na tie te Karisito pu ele mate, meke toa turaṉia si Asa pa Maṉauru, meke sari na Mateana.

3 Meke na hiniva tugo te Tamasa pude mi koa tava madi si gamu, mi
koa va seu koari doduru hahanana kaleana tadi na koreo na vineki,
maqota, meke na binarabarata, na gua.
4 Mi hopeke tumae kopuni sari hiniva tadi tinimia. Hopeke koa
turaṉia sa loamu pa hahanana toṉotona.
5 Lopu pa korapa inokoro sea, gua rina tie huporo pu lopu gilania sa
Tamasa.
6 Koari na hahanana sea arini, si mani lopu sekesekei nia na va
kaleania keke tie sa tasina koe Karisito. Ura sa Baṉara si kote va kilasa
betoi sari doduru tie pa dia sinea gua hire, gua sapu ele tozini gamu
gami, meke ele va balauni gamu.
7 Ura lopu tioko gita Tamasa si gita pude luli sari na inokoro sea, ba
pude koa va madi tu.
8 Ke asa sapu va karia sa vina tumatumae hie, si lopu va kari au mo
sa si arau, ba sa Tamasa tugo sapu ponini gamu sa Maqomaqo Hope.
9 Ego, lopu vivinei nia rau koasa leta hie sa vinari tatarue tamatasi pa
ekelesia, sina ele va tumatumaeni gamu tu Tamasa pude koa varivari
tatarue si gamu.
10 Hinokara sapu ele evaṉia gamu si hie, koari doduru tasimia pa
ekelesia, koari doduru vasina pa Masedonia. Ba tepa gamu tugo gami,
pude mi vari tatarue nono latu.
11 Mi podeke sisigitia pude koa va bule koari na tie. Mi tavetavete
telemia pa limamia soti, mi kopu nia sa mia tinavete, ba lopu sapu
tanisa votiki tie, gua sapu ele tozini gamu gami visoroihe.
12 Pude gua asa si kote ta pamaṉae si gamu koari pu lopu na tie te
Karisito, meke lopu kote hite ehaka nia gamu si keketoṉa.

Sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

13 Kasa tasimami, hiva va gilanani gamu gami sa hinokara koa rini
pu ele mate, pude mi lopu koa hola pa kinuliusu, kekeṉoṉo gua rina
tie pu loke dia rinaṉeraṉe koe Karisito.
14 Va hinokaria gita sapu ele mate meke turu pule se Zisu, ke va
hinokaria tugo gita sapu kote turaṉa somana pule mae ni Tamasa koe
Zisu si arini pu va hinokaria si Asa meke ele mate.
15 Ura saripu ele zama atu ni gami koa gamu, si mae guadi tu koasa
Baṉara. Gita sapu toada koasa rane sapu kote pule mae ia sa Baṉara,
si lopu kote tutuvu kekenua si Asa, ba saripu ele matedi tu si kote
tutuvu kenua si Asa.*
16 Ura sa Baṉara telena si kote gore mae gua pa Maṉauru, meke
velavela vura nia sa ginarunu, meke kote ta avoso sa mamalaiṉina sa
ṉati mateana, meke sa kabona sa buki te Tamasa. Meke sarini pu va
hinokaria se Zisu Karisito meke ele mate, si kote turu pule kekenu.
17 Mudina asa si gita pu korapa toa pa totoso asa, si kote varigara
somanae koarini pa lei, pude tutuvia sa Baṉara pa galegalearane. Gua
asa, ke kote koa turaṉia gita sa Baṉara ninae rane ka rane.
18 Gua asa ke, mi variva manoti koari na zinama hire.

5

Mi Va Namanama nia sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

* **4:15** 1 Kor 15:51-52

1 Kasa tasimami, lopu kilu pude kubere atu ni gami koa gamu sari
na totoso na rane, pu kote ta evaṉa saripu gua arini.
2 Ura ele gilana valeania mia mo gamu, sapu kaqu mae va hodaka
guana tie hikohiko pana boṉi sa rane tanisa Baṉara.*
3 Sipu korapa zama guahe sari na tie, "Bule learane sa popoa,
mada koa valeana," gua. Pa totoso tugo asa si kote raza va hodaki
na tinahuara si arini. Kote kamo guana tinasigiti koasa barikaleqe
molumoluna, meke lopu kaqu boka govete nia rina tie si asa.
4 Ba gamu kasa na tasimami, si lopu koa pa hinuporo, ke lopu kote
kamo va hodahodaka koa gamu sa rane sana, guana tie hikohiko.
5 Gamu doduru si tanisa kalalasa, meke tanisa rane. Lopu tanisa
boṉi, babe na hinuporo si gita.
6 Gua asa, ke mada lopu koa kekeṉoṉo gua rina tie pu puta, ba mada
kopu na koa gilae.
7 Ura saripu edi puta si hoke puta pana boṉi, meke saripu napo va
viviri, si hoke naponapo pana boṉi.
8 Ba gita sapu tanisa rane, si mada koa gilae. Mada koa va nabu pa
rinaṉeraṉe na tataru kekeṉoṉo gua na tie varipera pu va sagea sa poko
raqaraqa. Mada koa va nabu pa rinaṉeraṉe sapu kaqu vagia gita sa
tinaharupu, kekeṉoṉo gua sa tie sapu va hakea sa toropae varipera.*
9 Ura lopu vizata gita Tamasa si gita, pude ta raza nia gita sa Nana
tinaṉaziri, ba pude vagia tu gita sa tinaharupu pa korapa Zisu Karisito
sa nada Baṉara.
10 Ele mate paeni gita Sa, ke be mate babe toa si gita, ba kaqu toa
turaṉia gita si Asa.
11 Ke mi variva ṉiṉirai na varivari tokae telemia, gua puta tugo sapu
korapa tavetia gamu kamahire.

Sari na Vina Tumatumae meke na Zinama Tataru Vina Betobeto

12 Kasa tasimami, tepa gamu gami si pude mi pamaṉa ni si arini pu
tavetavete pa vari korapa mia, sari na mia koimata pu va tumatumaeni
gamu sa tinoa koe Karisito.
13 Mi va lavati na tataru ni sari na koimata sina koa gua koasa dia
tinavete koa gamu. Mi koa vari bulei pa vari korapa mia.
14 Tepa gamu gami si gamu doduru tasimami, pude mi va balaui si
arini pu koa hoboro pude di tavetavete. Mi va ṉiṉirai saripu koa mala,
mi toka ni saripu malohoro, mi tataru va ṉoṉo ni sari doduru tie.
15 Mi kopu sisigiti nia pude loke tie si hobe nia kinaleana sa
kinaleana, ba mi podekia doduru totoso pude mi koa vari tokae pa
varikorapa mia, meke koari doduru tie.
16 Mi koa qetu doduru totoso.
17 Mi lopu makudo varavara.
18 Koari doduru tiṉitoṉa leadi na kaleadi pu ta evaṉa, si mi zama
leana ni koe Tamasa. Ura asa tugo sa hiniva te Tamasa koa gamu pa
mia tinoa keke koe Zisu Karisito.
19 Mi lopu kilua sa hiniva tanisa Maqomaqo Hope pa bulomia, gua
sapu siliria goi si keke nika.
20 Mi lopu kilui sari na kinorokorotae.
21 Mi viliti sari doduru inavoso, mamu tuqe va nabui saripu leadi.

---

* **5:2** Mt 24:43; Lk 12:39; 2 Pit 3:10 * **5:8** Ais 59:17; Epi 6:13-17

22 Mi taliri va seu koari doduru kinaleadi.
23 Mani va madi sa Tamasa tana binule sari doduru mia tinoa: sa
maqomaqo mia, sa bulomia, meke sari tini mia, pude loke tinazutu
mia pana pule mae sa nada Baṉara Zisu Karisito.
24 Asa sapu tioko gamu si kote evaṉi saripu gua sara, sina Asa mo si
ta ronuena.
25 Kasa tasimami, mi varavara tokani gami.
26 Mi vari hapahapai na vari qetuqetui, pana vari tutuvi si gamu na
tamatasi koe Karisito.
27 Tozini gamu rau pa korapa ṉiniraṉira tanisa Baṉara, pude mamu
tiroa sa leta hie, koari doduru tamatasi koe Karisito.
28 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa nada
Baṉara Zisu Karisito.

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOARI NA TIE PA TESALONAIKA

Sa Vinabakala

Sa Leta hie si na leta vina rua sapu kubere la nia Paula koasa ekelesia pa Tesalonaika. Pupuhu si arini koasa tinaraena sa pinule mae te Karisito. Balabala ia rini sapu ele kamo tu sa rane pinule mae tanisa Baṉara, gua. Va toṉotia Paula sa binalabala seana hie, meke tozia sa sapu pana lopu ele mae sa rane asa, si kaqu vura mae sa "tie kaleana" pu va karia se Karisito. Kote gigiri hola latu sa kinaleana pa kasia popoa pa totoso asa, ba kote gore pule mae se Zisu Karisito, meke va kilasia sa tie kaleana asa.

Tozia tugo Paula pude di soto va nabu si arini pa dia rinaṉeraṉe koe Karisito pa korapadi rina tinasuna, na ṉinovaṉovala, meke na tinasigiti koari na kana. Madi koa ṉaliṉali tugo pa tinavete si arini, pude kopu puleni sari na dia tinoa, meke tavetia sapu gua leana doduru totoso.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Zinama leana meke na vinaravara te Paula. Hinia 1:3-12
Sa vina tumatumaena sa minae te Karisito. Hinia 2:1-17
Tinepa tinokae pa vinaravara meke tinarae pude soto va nabu meke ṉaliṉali pa tinavete. Hinia 3:1-15
Sa tinukuna sa leta hie. Hinia 3:16-18

Zinama Tuketukele

1 Gami Paula, Saelasi, meke e Timote, si kubere atu koa gamu na tie koasa ekelesia pa Tesalonaika, sapu koa koe Tamasa, sa Tamada meke sa Baṉara Zisu Karisito.* 2 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke sa binule, sapu gore mae guana koasa Tamasa, sa Tamada, meke sa Baṉara Zisu Karisito.

Sa Vinakilasa Nomana Hola koasa Minae te Karisito

3 Kasa tasimami koe Karisito, leana hola si pude zama leanani gamu gami koe Tamasa doduru totoso. Ura ṉiṉira lala dia sari na mia rinaṉeraṉe, meke gua tugo sari na mia vinari tatarue.

4 Gua asa, ke va lavata sisigiti gamu gami koari na ekelesia te Tamasa, sina korapa soto va nabu pa rinaṉeraṉe si gamu pa korapadi rina ṉinovaṉovala, na tinasuna pu maedi koarini pu lopu va hinokara.

5 Sa mia sinoto va nabu pa korapadi ri doduru ṉinovaṉovala hire, si va sosodea koa gamu sapu sa vina kilasa nomana te Tamasa si toṉoto, meke va garogaro gamu pude somana koasa Nana Binaṉara, sapu ta sigiti nia gamu kamahire.

6 Ura kote tavetia Tamasa gua sapu toṉoto, meke kote hobe ni ṉinovaṉovala Sa si arini pu ṉoṉovala gamu.

7 Meke gamu pu ta ṉoṉovala si kote somana koa gami pude ta harupu pa tinasuna, pana pule mae gua pa Maṉauru se Zisu sa Baṉara, somanae koari Nana mateana ṉiṉiradi.

---

* **1:1** TTA 17:1

8 Meke pa korapa nika huruṉuna, si kote va kilasi Sa si arini pu
lopu gilania sa Tamasa, meke lopu va tabea sa Inavoso Leana koasa
guguana e Zisu sa nada Baṉara.
9 Kote tava kilasa koasa tinahuara loke vina betona, meke kote ta
paqaha va seu si arini koasa ṉinedala tanisa Baṉara, meke koasa Nana
ṉiniraṉira.*
10 Pana mae si Asa koasa rane sana, si kote tavahesi koari Nana tie
soti, meke kote magasa nia ri doduru pu va hinokaria si Asa. Kote
somana tugo koa rini si gamu, ura va hinokaria gamu sa inavosona Sa
sapu gua tozini gamu gami.
11 Gua asa, ke varavara tokani gamu gami doduru totoso, meke tepa
ia gami koe Tamasa pude va garogaro gamu koasa tinoa hola sapu ta
tioko nia gamu. Meke pa Nana ṉiniraṉira si kote va boka gamu Sa
pude evaṉi sari doduru mia inokoro leadi, meke va hokoti sari na mia
tinavete sapu ṉatina mae gua koasa mia rinaṉeraṉe.
12 Pa siraṉa hie si mani tava lavata koa gamu sa Pozana e Zisu
sa nada Baṉara. Meke gamu ba kaqu tava lavata tugo koa Sa, pa
korapa tataru variharupi tanisa nada Tamasa, meke sa nada Baṉara
Zisu Karisito.

2

Sa Tie Kaleana

1 Kasa tasimami; koasa guguana sa minae tanisa nada Baṉara Zisu
Karisito, meke sa nada vinarigara koa Sa, si tepa gamu gami,*
2 pude lopu ta ṉoṉovala sari na mia binalabala, babe ta duaṉa si
gamu, be avosia gamu sapu sa rane tanisa Baṉara si ele mae, gua.
Lopu va hinokaria be zama si arini sapu sa dia inavoso si maena koasa
Maqomaqo Hope, babe pa zinama, na leta tamigami, gua.
3 Mi lopu va malumia si keke tie pude sekesekeini gamu. Ura lopu
kaqu mae sa rane asa, osolae kamo mae sari na rane pana kilua rina
tie sa Tamasa pa vina betona sa totoso ta mutina, meke kote vura sa
tie kaleana. Asa tu si kote la pa tinahuara koa holana.
4 Kote kanai sa sari doduru gua pu tavahesi meke va tamasi rina tie,
meke kote va lavata pule nia si asa. Kote nuquru meke habotu si asa
pa Zelepade* te Tamasa, meke kote poza pule nia Tamasa si asa.*
5 Lopu balabala ia tu gamu sia? Totoso koa koa gamu si rau, si ele
tozini gamu tu rau sari doduru pu gua hire.
6 Meke gilania mia gamu sapu gua korapa hukatana sa, pude mani
lopu ta evaṉa kamahire. Ba pa totoso garona, si kote vura mae sa tie
kaleana sana.
7 Ura sa kinaleana si korapa tavetavete tome kamahire, ba koa nana
si keke sapu korapa hukatia sa kinaleana pude ta dogoro va bakala
koari na tie, osolae tava rizu palae si asa pu hukatana sa.
8 Pa totoso asa si kote ta dogoro sa tie kaleana, meke kote va mate
pania e Zisu sa Baṉara si asa pa Nana zinama, meke kote huara pania
Sa si asa pana pule mae si Asa pa Nana ṉinedala.*
9 Kote mae pa ṉiniraṉira te Setani sa tie kaleana, koari soku vina
gilagila na tinavete variva magasadi sapu kote evaṉi sa.*

---

* **1:9** Ais 2:10 * **2:1** 1 Tes 4:15-17 * **2:4** Kaiqa tie si balabala ia sapu sa Zelepade pa Zerusalema si gunia sa. * **2:4** Dan 11:36; Izk 28:2 * **2:8** Ais 11:4 * **2:9** Mt 24:24

10 Meke koari doduru votivotiki tinavete kaleadi, si kote sekesekei ni
sa sari na tie pu kote kamo pa tinahuara. Ura korodia pude tataru nia
rini pa korapa bulodia sa hinokara, pude boka ta harupu si arini.
11 Gua asa, ke kote va maluara lani Tamasa si arini koasa
ṉiniraṉirana sa sinekesekei, pude madi va hinokaria rini sa kino-
hakoha,
12 ke kaqu tava kilasa beto pa Heli sari doduru pu qetu nia sa
kinaleana, meke lopu tagoa sa hinokara.

Ta Vizata Pude Ta Harupu sari na Tie pa Tesalonaika

13 Kasa tasimami ta tatarue mia, leana hola si pude zama leanani
gamu gami koe Tamasa doduru totoso. Ura pa pinodalaena si ele
vizata gamu tu Tamasa, pude mi ta harupu pa korapa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope, meke pa korapa mia rinaṉeraṉe koasa hinokara,
pude va madi gamu.
14 Tioko gamu Tamasa si gamu pa korapa Inavoso Leana, sapu tarae
nia gami koa gamu, pude mi somana tagoa gamu sa tinoa tolavaena
tanisa nada Baṉara Zisu Karisito.
15 Ego, kasa tasimami, mi turu va nabu pa rinaṉeraṉe, mamu tuqe
va nabui sari na vina tumatumae saripu ele vagi gamu koari na mami
tinarae meke koari na leta.
16 Sa nada Baṉara Zisu Karisito telena, meke sa nada Tamasa sa
Tamada si ele tataruni gita, meke pa korapa Nana tataru variharupi
si ponini gita Sa sa minanoto toa holana, meke sa rinaṉeraṉe nabuna
koasa tinoa hola.
17 Mani tava manoto sari na bulomia, meke tava ṉiṉira si gamu pude
tavetia meke tozia gua sapu leana.

3

Tinepa Tinokae pa Vinaravara

1 Ego, hire sari na qua zinama vina betobeto. Mi varavara tokani
gami, pude tuturei ta urahae la sa inavoso tanisa Baṉara, meke mani
tava hinokara si asa, gua tugo sapu ele ta evaṉa koa gamu.
2 Mi varavara tokani gami tugo, pude mani va sare gami sa Tamasa
koari na tie kaleadi. Ura lopu ari doduru tie si va hinokaria sa Inavoso
Leana.
3 Ba ta ronuna sa Tamasa, meke kote va ṉiṉira gamu, na harupu va
seu gamu Sa koe Setani, sapu sa ṉatina sa kinaleana.
4 Meke raṉe valeania gami sa Baṉara, pude tokani gamu pude taveti
kamahire sari doduru gua pu ele tozini gamu gami, meke lopu kaqu
makudo tugo taveti gamu vugo na repere sapu gua arini.
5 Mani turaṉi sa Baṉara sari bulomia, pude keha lulia sa tataru te
Tamasa meke se Karisito pu turu va nabu pa korapa tinasuna.

Sa Vina Balau koasa Hinakohako

6 Kasa tasimami, tozini gamu gami pa korapa Pozana sa nada Baṉara
Zisu Karisito, pude mi koa va seu koari na tie pu hakohako pa tinavete,
meke lopu luli rini sari na vina tumatumae saripu ele ponini gamu
gami.
7 Ura gilana valeania mia mo telemia sapu gua pude keha luli gami.
Lopu hakohako pa tinavete si gami sipu koa koa gamu.

8 Lopu ta poni moka pa tie si gami, ba tavetavete rane na boṉi si
gami pude lopu va tasuna gamu pa tinepa ginani na poata.
9 Garo tugo pude tepa tinokae si gami koa gamu, pude ta tokae mami,
ba vekoa gami sa kineha hie koa gamu pude mi tavete lulia.
10 Ura totoso korapa koa koa gamu si gami, si ele hoke tozini gamu
tu gami sapu guahe: “Be hakohako tavetavete si keke tie, si mani lopu
henahena tugo,” gua.
11 Na avoso nia gami sapu kaiqa tie koa gamu si hakohako sisigiti,
ba voriti ni mo rini sari na tinoa tana votiki tie.
12 Koarini pu gugua asa, si tozi ni gami pa korapa Pozana sa Baṉara
Zisu Karisito, pude di koa noso. Madi tavetavete, pude madi va gavori
teledia sari ginani pu kote henai rini.
13 Ba gamu kasa na tasimami, si mi lopu mabo nia sa tinavete leana.
14 Be koa nana keke tie sapu korona va tabea sa mami zinama pa
leta hie, si mi va nonoga vekoa sa tie sana, mamu lopu somana baere
koasa, pude mani kurekure pule nia.
15 Mi lopu kukiti gunia na mia kana, ba mi nore gunia mo na tasimia
si asa.

Sari na Zinama Vina Betobeto

16 Meke telena sa Baṉara tana binule, si mani ponini gamu sa binule
doduru totoso, pa doduru ginugua. Mani koa koa gamu doduru sa
Baṉara.
17 Arau Paula si kuberia sa zinama tataru hie pa limaqu soti. *Sa qua
tataru arau Paula koa gamu.* Meke gua tugo hie sa qua vina gilagila
kinubekubere koari doduru qua leta.
18 Mani koa koa gamu doduru sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa
nada Baṉara Zisu Karisito.

SA LETA KEKENU TE PAULA KOE TIMOTE

Sa Vinabakala

Timote si keke tie vaqurana koe Karisito, sapu koa pa pinaqaha popoa Laekonia, koa sa vasileana Lisitara babe Debi. Mi tiroa sa *Tinavete Tadina Apositolo* 16:1-3. Sa tinana si na barikaleqe Ziu, meke sa tamana si na tie Quriki[d]. Na tie varitokae meke na baere soti te Paula si asa, totoso tarae nia Paula sa Inavoso Leana. Ka ṉeta sari na ṉati ginugua, saripu hiva tozi vura ni Paula koasa nana leta kekenu hie.

Kekenu hokara, si na vina balau koa sa vina tumatumae seana pa korapana sa ekelesia. Sa vina tumatumae seana hie, si varihenie sari na binalabala tadina tie Ziu, meke sari na tie pa votiki butubutu. Meke ta zamae sapu sari doduru likakalae tanisa kasia popoa hie, meke sa tinoa tini, si kaleadi beto mo, gua; meke sa tinaharupu si kote boka ta vagi mo pa tinagona sa tinumatumae golomona, meke koasa linulidi rina vina tumatumae seadi hire, sapu lopu gani si kaiqa ginani, meke pude lopu varihaba, na gua. Ta kubere tugo koasa leta sa vina tumatumaena sa tinavete tanisa ekelesia, meke sa vinahesi, meke sa kineha leana pa tinoa, gua sapu kaqu luli rina palabatu lotu na tie varitokae pa korapa ekelesia. Vina betobeto si tava ṉiṉira se Timote, gua pude ta evaṉae na nabulu ta ronuena te Zisu Karisito, koari nana tinavete pa hopehopeke puku tie te Karisito.

Sari na Ṉati Pinaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2

Sari na vina tumatumaena sa ekelesia, meke sari nana nabulu tavetavete. Hinia 1:3 kamo hinia 3:16

Sari na tinokae koe Timote, meke sari nana tinavete. Hinia 4:1 kamo hinia 6:21

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula, sapu keke apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito, pa ginarunu te Tamasa sa nada Hinarupu, meke se Zisu Karisito pu raṉe va hinokaria gita,

2 si kubere atu nia sa leta hie koa goi Timote, sa tuqu soti pa rinaṉeraṉe.*

Mani koa koa goi sa tataru variharupi, na vina tukana, meke sa binule te Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu Karisito.

Sa Vina Balau koari na Vina Tumatumae Seadi

3 Gua sapu ele tozi nigo rau totoso la gua rau pa Masedonia, si pude mu koa hola si goi pa Episasi, mamu norei sari kaiqa tie vasina, pude di lopu tozi sari na dia vina tumatumae seadi.

4 Mamu norei tugo si arini pude di lopu vivinei hoboro ni sari na vivinei kokohadi, meke na tuti sapu loke vinabetodi. Arini si kote boka va gavoro ninominomi, ba loke dia tinokae koari na tie pa tinavete te Tamasa, sapu ta tavete pa rinaṉeraṉe mo.

---

* **1:2** TTA 16:1

5 Sa n̲atina sa nada tinavete si pude va n̲in̲ira ia sa tataru tadi na tie
pa ekelesia sapu mae guana koasa bulo viana, na tinavete ton̲otodi,
meke na rinan̲eran̲e hinokara koe Karisito.
6 Kaiqa tie kokohadi sara, si ele taluarae va seu koari na ginugua
hire, meke luli rini sari na vivinei hoborodi.
7 Edi hiva ta pozae na titisa tanisa Tinarae te Mosese si arini, ba lopu
gilana valeani rini saripu gua zama ni rini, be vea n̲in̲ira gua sari na
dia vina tumatumae koari na tie.
8 Gilania nada gita sapu leana sa Tinarae te Mosese, be ta tavetavetae
valeana si asa pa nana siran̲a.
9 Mada gilana valeania, sapu sa Tinarae asa si lopu ta tavete pude
tadi na tie ton̲otodi; ba tadirini mo pu sekea sa Tinarae, sari na tie va
gugue, na tie va karikari, na tie kaleadi, na tie lopu madidi, na loke
dia pinaman̲a koe Tamasa, meke sari na tie variva mate pu va mate
tiatamadia;
10 meke tadi na tie pu tavetia sa vinari riqihi, na binarabarata, na
vinarivosa, na gua; meke sarini pu hiko vagi tie pude holuholu ni, meke
sari na tie kokoha pu helahelae na tokotokoro kokoha, babe kaiqa pule
saripu lopu lulia sa vina tumatumaena sa hinokara te Tamasa.
11 Asa sa vina tumatumaena sa Inavoso Leana; sapu sa Tamasa lavata
sapu tavahesi, si ele ta garunu nia rau pude tozi vura nia.

Sa Tataru te Tamasa Koe Paula

12 Vahesia rau se Zisu Karisito sa nada Ban̲ara, pu va n̲in̲ira au pude
tarae nia sa Inavoso Leana, meke sina ta ronuequ si rau, ke vizatau Sa
pude nabulu nia si Asa.
13 Pa totoso ele hola si zama va kalekaleania, na naqua, meke
n̲on̲ovala ia rau si Asa. Ba tataru nau na taleoso nau Sa, sina loke
qua rinan̲eran̲e koa Sa, meke lopu gilania rau sapu tavete va sea si
rau.*
14 Ke marilaena hola sa tataru lopu ta n̲ana kamona tanisa nada
Ban̲ara, meke gua tugo sa rinan̲eran̲e, na tataru pu poni nau Sa, koasa
qua tinoa keke koe Zisu Karisito.
15 Hinokara hola si hie, ke mamu kopu nia na va hinokaria si asa.
Sapu mae nia Zisu Karisito pa popoa pepeso si pude harupi sari na tie
kaleadi; meke arau tugo hie si keke sapu kaleana holani sari doduru
tie.
16 Ba tataru nau Tamasa si rau, pude mani ta dogoro sa n̲inon̲o koa
holana te Zisu Karisito koa rau, sapu na tie kaleaqu hola si rau, meke
pude na vina sosode koari doduru tie pu kaqu va hinokaria si Asa vugo
na repere, meke vagia sa tinoa hola.
17 Koasa Ban̲ara toa holana, meke lopu ta dogorona, sapu sa Tamasa
ekei mo, mani koa koa Sa sa vina lavata na vinahesi ninae rane ka
rane! Emeni.
18 Tuqu, Timote, tozi nigo rau sari na qua vina tumatumae pa leta hie,
pude toka nigo totoso lulia goi sapu gua korokorotae nia rina palabatu
lotu visoroihe, koasa guguamu goi. Mamu tavetavete ni sari na zinama
hire, pude kaqu na nabulu varipera te Tamasa pa mua tinavete leana
si goi.
19 Mamu koa va n̲in̲ira pa mua rinan̲eran̲e, mamu tavetia sapu gua
ton̲oto pa mua binalabala. Kaiqa tie si lopu hiva lulia rini gua sapu

* **1:13** TTA 8:3, 9:4-5

tonoto pa dia binalabala, ke ta huara sa dia rinanerane guana vaka
hakena pa sagauru,
20 gua sapu ta evana koari Haimeneasi e Alekezada, saripu ele luara
vala ni rau koe Setani, pude madi gilania, pude lopu zama va kaleania
sa Tamasa.

2

Vinahesi pa Ekelesia

1 Ego, kekenu hiera tugo sari na qua zinama koari doduru tie te
Karisito. Mada varavara toka ni sari doduru tie pa tinepatepa, meke
na zinama leana koe Tamasa.
2 Mada varavara ni sari na banara, meke sari doduru pu tago
ninirani ra, pude mada koa valeana pa binule si gita na tie te Karisito.
Pude mada toa nia sa tinoa tonotona gugua te Tamasa, pude mada koa
madi koa Sa.
3 Leana si gua asa, meke qetu nia sa Tamasa sapu harupu gita.
4 Asa tugo hivani gita si gita doduru pude ta harupu, meke pude
gilania sa hinokara.
5 Sina keke mo sa Tamasa, meke sa tie varikarovae koe Tamasa meke
pa tie, sapu e Zisu Karisito sa tie hinokara.
6 Poni pule nia Sa sa Nana tinoa pude vata rupahi sari doduru tie
pa sinea. Asa sa vina sosode pa totoso garona, sapu hiva nia Tamasa
pude di ta harupu sari doduru tie.
7 Gua asa, ke ta vizata si arau pude na apositolo, meke ta garunu nia
rau, pude tarae nia na variva tumatumae nia koari na tie Zenitailo[d] sa
Inavoso Leana tanisa rinanerane meke sa hinokara. Gua sapu zama
nia rau si hinokara; lopu kokohaqu.*
8 Koari doduru vinahesi pa ekelesia, si hiva ni rau sari na tie pu via
bulodi koe Tamasa, pude madi va sagei limadi pa vinaravara, meke
loke dia vinaritokei na vinaribugori.
9 Meke sari na barikaleqe, si hiva ni rau pude pokopoko valeana pa
pinamana na vina pepekae, ba lopu va sarisari ni qolo na vovoto davi
sari na kaludia, na va sage poko arilaedi hola.*
10 Ba sapu dono lea koe Tamasa, si na dia tinavete leadi tu; arini tu
si garogaro koari na barikaleqe pu pamana nia sa Tamasa.
11 Sari na barikaleqe si madi koa noso pa vina pepekae pude tava
tumatumae.
12 Lopu va malumi rau sari na barikaleqe pude variva tumatumae,
meke ululu hola ni sari na palabatu, ke madi koa noso si arini.
13 Ura e Adama tu si ta tavete kekenu koe Tamasa, meke mumudi se
Ivi.*
14 Meke lopu e Adama si ta sekesekei koe Setani, ba e Ivi tu; ke sa
barikaleqe tu si ta sekesekei koe Setani, meke hoqa pa sinea.*
15 Ba kaqu ta harupu sari na barikaleqe pa pinododi rina dia koburu,
be lopu makudo koa va nabu pa rinanerane na tataru, meke koa via,
na leana pa dia hahanana.

3

Sari na Koimata pa Ekelesia

* **2:7** 2 Tim 1:11 * **2:9** 1 Pit 3:3 * **2:13** Zen 2:7,21-22 * **2:14** Zen 3:1-6

1 Hinokara hola sa zinama hie: Be keke tie si hiva koa na koimata
pa ekelesia, si okoro nia sa si keke tinavete marilaena hola.
2 Sa koimata pa ekelesia hie, si mani koa va toṉoto, meke kaqu
kekeke mo sa nana barikaleqe. Mani koa kopu na va balau, meke
totoli pule nia, meke na tie ta pamaṉaena, na hoke va kamoi sa sari
na votiki tie pa nana vetu, meke boka variva tumatumae,*
3 lopu na tie naponapo, babe na tie komikomiti, ba ṉoṉo meke na tie
bule, meke lopu na tie okokoro poata si asa.
4 Kaqu na tie leana si asa, sapu kopu valeana nia sa nana kinoa
tatamana. Meke sari nana koburu si kaqu va tabea na pamaṉa nia si
asa doduru totoso.
5 Sina be lopu kopu valeana nia sa tie sa nana kinoa tatamana soti, si
lopu kaqu boka kopu valeana nia tugo sa tie hie, sa ekelesia te Tamasa.
6 Kaqu na tie komihana pa rinaṉeraṉe, meke lopu na tie tiqe
kekerena si asa. Sina be lopu gua, si kote vahesi pule nia meke hoqa
pa tinazutu, kekeṉoṉo gua e Setani.
7 Kaqu na tie ta pamaṉaena si asa koari pu lopu va hinokara, pude
lopu kaqu tava kurekure meke tava hoqa koasa sipata te Setani si asa.

Sari na Tie Varitokae pa Ekelesia

8 Meke gua tugo sari na tie varitokae pa ekelesia, si madi koa pa
hahanana sapu garo pude ta pamaṉae, na zama va hinokara koari na
tie, meke lopu naponapo babe hata poata pa hahanana kaleanadi.
9 Meke kaqu tuqe va ṉiṉira ia rini sa rinaṉeraṉe hinokara pa korapa
bulo viana, na tinavete toṉotodi.
10 Kaqu ta podeke paki si arini, meke pana ta dogoro sapu loke
tinazutudi, si kote tiqe tavetavete si arini.
11 Meke gua tugo sari dia barikaleqe, madi koa pa hahanana sapu
garo pude ta pamaṉae, meke lopu kaqu vari nanaei, ba kaqu koa kopu,
na ta ronuedi pa doduru ginugua.
12 Na tie varitokae si kaqu keke mo sa nana barikaleqe, meke kaqu
kopu valeana ni sa sari na tuna meke sa nana kinoa tatamana.
13 Ura sari na tie varitokae saripu tavetavete valeana, si hoke koa
tava lavata koari na tie, meke lopu matagutu nia rini pude tarae nia
sa guguana e Zisu Karisito pa dia rinaṉeraṉe.

Sari na Ṉati Vina Hinokara

14 Kubere atunia rau sa leta hie, ba lopu sana kote atu dogorigo mo
rau.
15 Ba be ta hukata si rau, meke lopu ture atu, ba sa qua leta hie si
kote tozi nigo sapu gua leana pude tavetia goi koasa puku tatamana
te Tamasa, sapu sa ekelesia tanisa Tamasa toana. Ura sa ekelesia sina
dedegere sapu zuka ia sa hinokara.
16 Sa vina tumatumae hinokarana te Karisito sapu tiqe ta dogoro
kamahire si arilaena hola, sapu guahe:
Ta dogoro pa tini tie si Asa,
meke sa Maqomaqo si vata dogoro nia sapu na tie toṉoto si Asa,
meke ta dogoro koari na mateana,
meke ta tarae koari doduru butubutu tie,
meke tava hinokara koari na tie pa kasia popoa,
meke ta turaṉa la pa Maṉauru si Asa.

* **3:2** Ta 1:6-9

4

Sari na Tie Va Tumatumae Kokohadi

1 Tozi va bakalia sa Maqomaqo Hope sapu koari na rane mae hiroi si kote ta luarae sari kaiqa pa dia rinaṉeraṉe koe Karisito, meke kote va tabei rini sari na maqomaqo kokohadi, meke kote luli rini sari na vina tumatumae tadi na maqomaqo kaleadi.

2 Sari na vina tumatumae kokohadi hire, si mae guadi koari na tie sekesekeidi. Lopu tumae nia rini sa tinoṉoto, sina sari dia binalabala pude vizatia gua sapu leana meke kaleana, si guana keketoṉa sapu ele tava uqu pa aeana lerana.

3 Tozia rini koari na dia vina tumatumae, pude lopu varihaba, meke lopu gani si kaiqa ginani, gua. Ba taveti Tamasa sari na ginani hire, pude ta hena pa korapa zinama leana, pa vinaravara koari na tie pu va hinokaria se Zisu Karisito, meke gilania sa hinokara.

4 Sari doduru pu taveti Tamasa si leadi beto, namu loketoṉa si pada pude ta kilu, be zama leana ni gita koe Tamasa pa vinaravara meke tiqe henai.

5 Sina ele tava madidi si arini koasa zinama te Tamasa, meke pa vinaravara.

Sa Nabulu Ta Ronuna te Zisu Karisito

6 Be va tumatumae ni goi koari kasa tamatasi koe Karisito sari na tiṉitoṉa hire, si kote na Nana nabulu leamu si goi, gua sapu ele tava tumatumae nia goi pa mua rinaṉeraṉe na vina tumatumae hinokara sapu lulia goi.

7 Mu lopu avosi sari na vivinei hoborodi na kokohadi, saripu loke guguadi pa vinahesina sa Tamasa, ba mamu va podepodekae pude luli valeania sa pinamaṉana sa Tamasa.

8 Sa vina podepodekae pude koa ṉiṉira pa tini si koadia tugo kaiqa nana lineana, ba pude keha lulia sa tinoa toṉotona gugua te Tamasa si leana hola pa doduruna sa tinoa, sina ponini gita Sa sa tinoa kamahire, meke sa tinoa vugo repere.

9 Hinokara sapu gua asa, meke garo tugo pude va hinokaria ri doduru tie.

10 Kalavarae si gita koasa Tamasa toa holana sapu sa Hinarupu tadi doduru tie, ba sa ṉatina si tadi na tie mo pu va hinokara. Gua asa ke tavetavete va ṉiṉira, meke voriti sisigiti si gita.

11 Mu va tumatumae ni koari na tie te Karisito sari na qua zinama hire.

12 Mamu lopu va malumi sarini pude doṉo va gore igo sina na tie vaqura si goi. Ba mu koa na kineha leamu koari pu va hinokara, pa mua kinokoa, pa zinama, pa tataru, pa rinaṉeraṉe, meke pa tinoṉoto.

13 Ke mamu lopu makudo tiroa, na tarae nia, na variva tumatumae nia koari na tie sa zinama hope te Tamasa, osolae kaqu atu kamo vasina si rau.

14 Mu tavetavete nia sa mua vinariponi sapu poni nigo sa Maqomaqo Hope, gua sapu ele korokorotae nia rina palabatuna sa ekelesia pa totoso sapu va opo nigo limadia rini.

15 Mamu koa na tie ṉaliṉali pa kinopudi rina tinavete sara, pude ta dogoro valeana koari na tie sa mua tinoqolo koasa ninabuluna sa Baṉara.

16 Mu kopu pule nigo pa mua hahanana meke pa mua vina
tumatumae, mu tavetavete va ṉiṉira, ura be gua asa si kote ta harupu
si goi, meke gua tugo saripu avosigo.

5

Sari na Tinavete Koari na Tie te Karisito

1 Mu lopu gegesia goi sa barogoso, ba mamu zama na va toṉoto gunia
mo na tamamu si asa. Sari na tie vaquradi si mamu evaṉa guni ni mo
na tasimu pa doduru ginugua.
2 Meke sari na kaleqe si mamu zama guni ni mo na tinamu. Meke sari
na vineki vaquradi si mamu zama guni mo na tasimu, koari doduru
hahanana viadi.
3 Mu doṉo gilani na toka ni sari nabonaboko, pu loke tie hite galagala
ni.
4 Ba be koadia tuna sa naboko, babe sari na tudia rina tuna, si madi
gilana kenua rini pude nabulu nia sa Tamasa, madi galagala ni sari
na tiatamadia, gua sapu ele galagala ni rina tiatamadia sari na tudia
visoroihe, ura gua asa si variva qetu koe Tamasa.
5 Ba sa naboko sapu loke tie hite galagala nia, si va sotoa sa sa nana
kinalavarae koe Tamasa, meke lopu hite makudo varavara tepa ia sa
sa tinokae rane na boṉi.
6 Ba sa naboko sapu toa pude va qetua sa tinina mo, si gua na tie
matena tu si asa koe Tamasa.
7 Mu va tumatumae ni tugo koari na naboko sara sari na qua zinama
hire, pude di lopu ta zutu koari na tie si arini.
8 Be keke tie si lopu galagala ni sari na turaṉana, babe sari nana
tatamana na tiatamana soti, si va karia mo sa sa rinaṉeraṉe, ke
kaleana hola nia sa sa tie va gugue.
9 Mani lopu ta nae somanae koari na naboko pu ta tokae koasa
ekelesia si keke naboko, osolae hola onomo ṉavulu puta vuahenina
si asa, meke kaqu keke mo sa palabatu sapu haba ia sa.
10 Meke ta zamae pa ekelesia sapu keke barikaleqe leana pa nana
tinavete si asa, turaṉa valeani sari na tuna, va kamo valeani sari na
tie maedi, koa va pepekae meke galagala ni sari na tie te Tamasa, toka
ni saripu malaṉa, meke soto va nabu koari na tinavete leadi.
11 Ba mu lopu nae somana lani pozadi sari na naboko vaquvaquradi.
Ura be somana si arini koari na naboko pude nabulu nia sa ekelesia,
ba hokara kote hiva varihaba pule si arini. Ke gua asa, si kote luara
pania rini sa dia sinoto koe Karisito pa ninabuluna Sa;
12 meke kote kumatia rini sa dia vina tatara koa Sa tatasana.
13 Ba lopu asa mo, ba lopu seunae si kote podalae okipalae hoboro
totoso ene vari karovae vetuvetu si arini, meke kote nanae tie, meke
evaṉi na zamazama ni rini sari na ginugua tadi na votiki tie pu lopu
garo pude zama ni rini.
14 Ke sapu hiva nia rau si gua mo he: Madi varihaba pule sari na
naboko vaquvaquradi, madi podo dia koburu, pude madi kopu valeana
ni sari kinokoa pa dia vetu, pude loke dia ginugua sari na kana, pude
zama va kaleana gita.
15 Ura kaiqa rina nabonaboko si ele luaria tu rini se Karisito, meke
lulia rini se Setani.

16 Ba be koa nana si keke barikaleqe raṉeraṉena sapu na turaṉana
keke rina nabonaboko, si mani toka nia mo si asa, pude lopu va tupitia
sa ekelesia. Ba sa ekelesia si mani tupiti ni mo sarini pu malamalaṉadi.
17 Sari na palabatu lotu pu tuturaṉa valeana pa dia tinavete si garodi
tugo pude di vagia sa dia tinabara na vina lavata, gua tugo sari na
tie tuturaṉa saripu tavetavete va ṉiṉira pa tinavete tarae na vina
tumatumae.
18 Ura zama sa Kinubekubere Hope: "Mu lopu pusi kumuhia ṉuzuna
sa bulumakao sipu korapa neti pani sa kapudi sari na huiti, pude boka
ganigani si asa," meke gua pule he, "Garona tugo pude ta tabara sa tie
tavetavete," gua.*
19 Mu lopu va hinokaria si keke tinazutu la gua koa ke palabatu lotu,
be guana mae guana mo pa keke tie sa tinazutu asa.*
20 Norei pa kenudi ri doduru tie, sarini pu ele tavete va sea, pude di
va balau tugo sari kaiqa tie pule.
21 Pa kenuna sa Tamasa meke Zisu Karisito, meke sari na mateana
ta vizatadi, si tozi va hinokara nigo rau, pude mu va tabei sari na vina
tumatumae hire, pude mu lopu toka kale la pa keke tie koari na mua
tinavetavete.
22 Mu lopu tuturei va opo nia limamu si keke tie pude va madia na
va turua pa tinavete te Karisito. Mu lopu somana ni sari na sinea tadi
na votiki tie, ba mamu koa via.
23 Lopu tale napo kolo mo, ba mamu napo vasi vaeni, pude toka nia
sa tiamu, koari kaiqa minoho saripu hoke kamo koa goi.
24 Kaiqa sinea tadi na tie si ta gilana va bakala dia, meke ta pitu va
kenue, ba kaiqa sinea tadi na tie si vura mumudi mae meke kaqu ta
pitu.
25 Kekeṉoṉo puta gua tugo sapu sari na tinavete leadi si hoke ta
gilana va bakala, meke gua tugo saripu lopu ta gilanadi si lopu boka
tava paere.

6

1 Sari na pinausu pu na tie te Karisito si madi pamaṉa zoṉazoṉa ni
sari na dia palabatu, pude lopu kote ta zama va kaleana sa pozana
Tamasa babe sa nada vina tumatumae.
2 Ba sarini pu tava pinausu koari na dia palabatu pu va hinokaria
se Zisu Karisito, si madi pamaṉa ni tugo sari na dia palabatu, ura na
tasidia pa rinaṉeraṉe si arini. Madi tavetavete valeana hola latu si
arini. Ura sari na dia palabatu, pu ta tokae koari na tinavete tadi na
dia nabulu, si na tasidia koe Karisito si arini, meke tataru hola ni rini
sari na dia palabatu.

Sa Vina Tumatumae Kokoha meke sa Tinagotago Hinokara

Mu va tumatumae ni na tarae ni koari na tie sari doduru gua pu ele
tozi nigo rau.
3 Be keke tie si va tumatumae ni si kaiqa binalabala kokohadi,
meke lopu vari ṉoṉoi la koa sa vina tumatumae gotogotona tanisa
Baṉara Zisu Karisito meke koari na vina tumatumae hopedi tanisa
nada ekelesia,

* **5:18** Diut 25:4; Mt 10:10; Lk 10:7 * **5:19** Diut 17:6, 19:15

4 si na tie vahesi pulenia si asa meke loketoṉa si gilania sa. Na
qetu ni na hatahata i sa sari na binalabala kaleana, sari na vinaritokei
koari na ginuguadi ri na zinama, sa vinabetodi si kamo la pa vinari
konokonoi, vinari ososi, zinama vari ṉoṉovali, meke na zinutu kaleadi
na hoborodi,
5 meke na ninominomi loke vinabetodi. Koari na tie pu lopu hoke
balabala valeana gua asa, si loke hinokara koai. Balabala ia rini sapu
pude koa pa tinoa toṉotona gugua te Tamasa si kote boka tagotago nia
rini, gua.
6 Na tinoa toṉotona gugua te Tamasa pu koai qinetuqetu, meke lopu
okokoro likakalae, si nomana sa dia tinagotago pa maqomaqo.
7 Ura, loketoṉa si paleke nuquru mae nia gita koasa kasia popoa hie,
meke loketoṉa hokara tugo si kote paleke vura nia gita!
8 Ke be ari gada ginani, na poko, si pada mo si arini koa gita.
9 Ba arini pu okoro nia sa tinagotago, si tale hoqa lamo pa tinoketoke.
Ta turaṉa si arini pude ta sipata vagi koari na inokoro sea na
binalabala pekipekidi sapu turaṉa lani pa tinasuna meke kamo nia
rini koa sa tinahuara koa holana.
10 Ura sa tataru poata si na ṉatidi ri soku tinavete kaleadi, meke
kaiqa arini pu okoro poata, si ele rizu va seu koasa rinaṉeraṉe, meke
va bakora pule ni pa tinalotaṉa.

Sa Vina Tumatumae Vina Betobeto Koe Timote

11 Ba sapu agoi na nabulu te Tamasa, si mamu govete nia sa
inokorona sa poata, na gua. Mamu lulia sa tinoṉoto, na rinaṉeraṉe,
na tataru, na tinoa toṉotona gugua te Tamasa. Mu turu va nabu pa
totoso tinasuna, mamu koa va ṉoṉo.
12 Mu somana varipera koasa vinaripera leana pa rinaṉeraṉe koe
Karisito. Mu tuqe va nabua sa tinoa hola, sapu ta tioko nia goi koe
Tamasa totoso helahelae vura nia goi si asa pa kenudia ri doduru tie
pu va sosode igo.
13 Pa kenuna sa Tamasa sapu ponia koari doduru tiṉitoṉa sa tinoa,
meke pa kenuna e Zisu Karisito pu helahelae vura nia sa rinaṉeraṉe
koe Ponitiasi Paelati, si tozi nigo rau,*
14 pude mamu va tabei saripu ta tozi ni goi, pude mu koa via, meke
loke tinazutumu, osolae kamo sa rane sapu kote vura pule mae se Zisu
Karisito sa nada Baṉara.
15 E Tamasa si kaqu vata evaṉia koe Zisu Karisito sa Nana pinule
mae pa totoso garona. Asa mo telena sa Tamasa pu va lavatia gita, sa
Ṉati Hiniva tadi na ṉati hiniva, meke sa Baṉara tadi na baṉara.
16 Asa mo telena sa Tamasa sapu toa hola ninae rane, sapu koa pa
korapa ṉinedalana sa kalalasa sapu loke tie boka doṉo la ia na tata
ia, meke loke tie ele dogoria babe kaqu dogoria. Mani koa koa Sa sa
ṉiniraṉira na vina lavata ninae rane ka rane. Emeni.
17 Mu tozi ni sarini pu tagotago koasa kasia popoa hie, pude madi
lopu vahesi pule ni, meke lopu kalavarae koari na tinagotago pu lopu
koa hola ninae rane, ba madi kalavarae koe Tamasa sapu poni va
sokuni gita, meke va qetu gita koari soku likakalae leadi pa nada tinoa.
18 Tozi ni pude madi tavetavete valeana koari soku dia tinavete leadi,
meke lopu puhi ni sari na dia tinagotago, ba pude variponi meke va
hia i koari na tie.

* **6:13** Zn 18:37

19 Pa siraṉa gua mo asa, si kote va naqiti pule vekoa rini sa tinagotago
koa holana, guana vina namanama nabuna tadi na rane mae hiroi,
pude tuqe va nabua sa tinoa hinokara.
20 Ego Timote, mu kopu valeana ni saripu gua ele vatu nigo pa
mua kinopu, mu taliri va seu koari na zinamazama duviduvilidi na
hoborodi, meke na vina tumatumae kokohadi saripu balabala sea i
rina tie, sapu poza ni “Na tinumatumae,” rini.
21 Ura kaiqa ri na tie si zama sapu tagoa rini “Sa tinumatumae,” asa,
ba pa vinabetona si ene va seu koasa rinaṉeraṉe hinokarana si arini.
Sa tataru variharupi te Tamasa si mani koa koa gamu doduru.

SA LETA VINA RUA TE PAULA KOE TIMOTE
Sa Vinabakala

Mudina sapu ta rupaha se Paula pa vetu varipusi pa Roma, si ene la tarae nia sa sa Inavoso Leana pa nana inene tarae vina made. Beto sapu gua asa, si ta tuqe vagi se Paula meke koa pule pa vetu varipusi pa totoso tanisa baṉara Roma, pozana si e Niro. Kaleana hola sa nana kinokoa pa vetu varipusi, meke koa ta pusi turaṉi sa sari na tie kaleadi. Pa totoso asa si kubere lania sa sa leta vina rua hie koe Timote. Gilania Paula sapu tata kamo sa nana totoso pude tava mate.

Koasa leta vina rua te Paula koe Timote sapu keke ṉati koimata turaṉana pa ekelesia, si koa dia sari na vina tumatumae pude toka nia se Timote koasa nana tinavete varitokae. Sa ṉati binalabala si pude turu va ṉiṉira. Tava tumatumae meke, ta sovutu si asa, pude lopu makudo helahelae nia sa rinaṉeraṉe koe Karisito. Meke tozia tugo sa pude tuqe va nabua sa vina tumatumae hinokara tanisa Inavoso Leana, meke tanisa Kinubekubere Hope pa buka koana. Pude mani va tumatumae ni sa sari na tie te Karisito, meke tarae vura nia sa Inavoso Leana koari na tie pa kasia popoa doduru totoso, be guana koa pa tinasigiti na ninaqunaqu tadina kana.

Tava balau se Timote koari doduru tinasuna, saripu kote boka somana mae pa vinari zamai hoborodi na pupuhudi, sapu loke lineana evaṉia, ba na kinaleana mo koari na tie pu avosodi.

Beto hoi, si va balabala nia sa koe Timote sa nana tinoa soti, meke sa nana linuli pa tinioko te Tamasa, nana rinaṉeraṉe, ṉinoṉo, tataru, meke sa nana kinoa va nabu pa tinasigiti na ṉinovaṉovala tadina kana.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Vinahesi meke vina ṉiṉira. Hinia 1:3 kamo hinia 2:13
Vina tumatumae meke vina balau. Hinia 2:14 kamo hinia 4:5
Sa nana tinoa soti e Paula. Hinia 4:6-18

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula sa apositolo ta garunuqu koe Zisu Karisito, pa hiniva te Tamasa, si kubere atu nia koa goi Timote sa leta hie. Ta garunu si rau pude qu helahelae vura nia sa vina tatara tanisa tinoa hola, sapu vagia gita koasa nada tinoa keke koe Zisu Karisito.

2 Timote, tuqu ta tataruemu, mani poni nigo sa Tamasa sa Tamada, meke sa nada Baṉara Zisu Karisito sa tataru lopu ta ṉana kamona, na vinatukana, meke sa binule.*

Zinama Leana Koe Tamasa

3 Pa doduru qua vinaravara boṉi na rane, si zama leana nigo rau koe Tamasa. Nabulu nia rau si Asa meke evaṉia rau gua sapu toṉoto pa qua binalabala, pa tinavete toṉotodi gua tugo sapu evaṉia rina tiatamaqu pukerane.

4 Sipu balabala atui rau sari na kolo matamu, si hiva atu dogoro sisigitigo rau, pude mani ta siṉi luluapae qinetuqetu sa buloqu.

---

* **1:2** TTA 16:1

5 Sa mua rinaṉeraṉe hinokara si va balabala nau sa rinaṉeraṉe,
kekeṉoṉo gua sapu tagoa e Loisi tatasana, sa tinana sa tinamu, meke
e Iunisi sa tinamu. Meke va hinokara valeania rau, sapu agoi ba tagoa
tugo kamahire sa rinaṉeraṉe kekeṉoṉo gua asa.*
6 Gua asa ke va balabala nigo rau, pude mu tavetavete valeana nia
sa binokaboka sapu poni nigo sa Tamasa, totosona va opo nigo limaqu
rau pude va turu igo pa tinavete koimata.
7 Ura lopu ponini gita Tamasa sa Maqomaqona pude koa matagutu si
gita, ba pude ta siṉi nia tu gita sa ṉiniraṉira, sa tataru, meke sa tinuqe
pule.
8 Mu lopu kurekure helahelae nia sa nada Baṉara, arau ba mu lopu
kurekure nau tugo, na tie ta pusiqu mo te Karisito si rau. Ba koasa
ṉiniraṉira sapu ponini gita sa Tamasa, si mu va namanama pude
somana koa ta sigiti pa tinozina sa Inavoso Leana.
9 Ele ta tiokoda na ta harupuda koa Sa si gita, pude Nana tie soti tava
madida, lopu koa gua koari nada tinavete leadi saripu taveti gita, ba
koa gua tu koasa Nana hiniva soti, meke sa Nana tataru lopu ta ṉana
kamona. Asa sa tataru, sapu ele poni maeni gita Sa koe Zisu Karisito,
sipu lopu ele ta kuri tu sa kasia popoa.
10 Koasa minae hie tanisa nada Hinarupu se Zisu Karisito, si ta
dogoro kamahire sa tataru. Meke ele va kilasia Sa sa minate pude
lopu mate sari na tie. Meke koasa Inavoso Leana si va dogoroni gita
Sa sa tinoa hola.
11 Na apositolo ta garunuqu si rau pu ele vizatau sa Tamasa pude na
tie variva tumatumae, meke pude helahelae vura nia sa Inavoso Leana
hie.*
12 Asa sa ṉatina sapu ta sigiti ni rau hire, ba namu lopu hite kurekure
si rau, sina gilania qua si Asa sapu raṉea rau. Meke gilana valeania
rau sapu lopu kaqu ta okipalae hoboro sa qua tinoa na tinavete,
meke raṉea rau sapu korapa kopu nia Sa osolae kamoa rau sa rane
vinaripitui mumudi.
13 Mu tuqe va nabui na luli valeani sari na zinama hinokaradi saripu
ele va tumatumae nigo rau, pude guana keke kineha vina tumatumae
pude lulia goi, turaṉae sa rinaṉeraṉe na tataru pa nada tinoa keke
koe Zisu Karisito.
14 Pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope sapu koa koa gita,
si mu kopu ni sari na zinama hinokara, saripu ele va tumatumae nigo
rau.
15 Gilani mua goi sari Paezelusi e Heremozenisi, meke sari doduru
tie te Karisito pule pa pinaqaha popoa Esia saripu veko pani au.
16 Ba mani va tukania Tamasa sa tatamana te Onesiporasi, sina hoke
va qetu au sa soku totoso, meke lopu hite kurekure nia sa sapu na tie
ta pusiqu si rau.
17 Ba totoso kamo tugo sa pa Roma, si podalae ene hatahatau sa,
osolae dogorau tu sa.
18 Mani ponia sa Baṉara koa sa, sa tataru variva taleosae pa rane
vinaripitui mumudi. Agoi ba gilania tugo sapu pa soku siraṉa si toka
nau sa si rau pa Episasi.

---

* **1:5** TTA 16:1 * **1:11** 1 Tim 2:7

2

Na Tie Varipera Ta Ronuna te Zisu Karisito

1 Ke agoi, na tuqu, mu koa va ṉiṉira pa mia sinoto koasa Baṉara,
koasa tataru lopu ta ṉana kamona, pu poni nigo e Zisu Karisito pa
tinoa keke koa Sa.
2 Sari na vina tumatumae pu ele avosi goi koa rau pa kenudi ri soku
tie va sosode, si mamu va tumatumae ni koari na tie ta ronuedi, pude
boka va tumatumae i tugo rini sari na votiki tie.
3 Mamu somana koa gami koasa tinasigiti, guana tie varipera leamu
te Zisu Karisito.
4 Mamu tavetavete pude va qetua sa mua Baṉara kekeṉoṉo gua sa
tie varipera pu hiva va qetua sa nana koimata pa varipera, ke lopu
somana ni sari na tinavete tadi na tie hokara.
5 Mamu kopu ni sari na tinarae te Tamasa, kekeṉoṉo gua sa tie
varivose haqala, sapu lopu boka vagia sa sa pinia, be lopu va tabei
sa sarini pu tozi nia sa tinarae.
6 Mamu tavetavete va ṉiṉira pude vagia sa mua tinabara, guana tie
uma sapu tavetavete va ṉiṉira pa nana inuma, si kaqu pakete kekenua
sa sa vuana sa nana tinavete.
7 Ego, mamu balabala i saripu gua zama ni rau hire, sina kote va
gilana nigo sa Baṉara sari doduru tiṉitoṉa.
8 Mu balabala ia se Zisu Karisito, sapu turu pule pa minate, pu gore
mae gua pa tutina e Devita, gua sapu va tumatumae nia sa Inavoso
Leana, sapu tarae vura nia rau.
9 Asa sa Inavoso Leana, sapu ta sigiti nia rau, meke ta pusi nia seni
rau, guana keke tie kaleana. Ba sa zinama te Tamasa si lopu boka ta
pusi.
10 Gua asa, ke somana ta sigiti ni rau sari doduru tie ta vizatadi te
Tamasa, pude arini ba kaqu vagia tugo sa tinaharupu, sapu koa koe
Zisu Karisito, meke va kamo gita pa tinoa hola.
11 Hinokara sa zinama hie:
Be ele mate turaṉae koe Karisito si gita,
si kaqu toa turaṉae tugo koa Sa si gita.
12 Be koa va ṉiṉira pa tinasigiti si gita,
si kaqu somana tagoa tugo gita sa ṉiniraṉira koasa Nana Bi-
naṉara.
Be oso nia gita sapu na tie tanisa si gita,
si kaqu osoni gita tugo Sa si gita.*
13 Be guana lopu koa raṉeraṉe si gita,
ba lopu boka hobei Sa sari Nana zinama,
sina lopu na tie kokoha si Asa.

Sa Nabulu Tavetavete sapu Va Qetua sa Tamasa

14 Mamu va balabala ni koari na tie te Tamasa vasina sari na ginugua
sara, pude madi somana pa tinasigiti. Mamu va balau zoṉazoṉa ni
tugo pa kenuna sa Tamasa, pude madi lopu varivari tokei ni sari na
zinama, sina loke tinokae hokara boka vagi ni saripu gugua arini, ba
ṉovalia mo sa rinaṉeraṉe tadirini pu va avoso.
15 Mamu tavete valeania sa mua tinavete ninabulu, pude boka va
qetua sa Tamasa. Guana nabulu sapu lopu kurekure nia sa nana

* **2:12** Mt 10:33; Lk 12:9

tinavete, sina variva tumatumae va tonoto nia goi sa zinama hinokara
te Tamasa.
16 Mu lopu somana ni sari na zinamazama duviduvilidi, na hoborodi,
sina kote va ilolae taloa i rini koe Tamasa sari na tie.
17 Sa vina tumatumae sea si araha la, kekenono guana tubu variva
matena, sapu toa meke lopu boka ta salana. Ari Haimeneasi e Piletasi
sari karua tie pu variva tumatumae nia sa vina tumatumae kokoha
gua asa.
18 Zama sari kara, sapu sa nada tinuru pule si ele ta evana tu koa
gita, gua. Ke ele ilolae taloa sari kara koasa vina tumatumae hinokara,
meke nonovalia ri kara sa rinanerane tadi kaiqa tie te Karisito.
19 Ba sa patu sinokirae sapu ele vekoa Tamasa pa Nana vetu sapu sa
ekelesia, si turu va nabu. Meke koasa patu sana si ta kubere sari na
zinama gua hire: “Gilani Nana sa Tamasa saripu Tanisa,” meke, “Asa
sapu zama, arau si tanisa Banara gua, si mani luara pani sari nana
tinavete kaleadi,” gua.*
20 Koa ke vetu arilaena si koadia sari na votivotiki tinitona: Kaiqa
si ta tavetae siliva, kaiqa si na qolo, kaiqa sina huda, meke kaiqa pule
sina pepeso. Kaiqa si pude tavetavete ni pa vinarigara arilaedi mo,
meke kaiqa pule si tadi na tinavete hoborodi mo. 21 Meke koari na tie
ba kekenono gua tugo asa. Be va ilolo pule nia sa tie koari doduru vina
tumatumae kokohadi sara, si kote na tie pu garona pude nabulu nia sa
Banara pa doduru tinavete arilaedi. Sina madina si asa, pude tanisa
Banara mo, meke tava nama si asa, pude taveti sari doduru tinavete
leadi.
22 Ego, mu govete nia sa hahanana vinari riqihi tadi na tie vaqura.
Mamu luli valeania sa tinonoto, na rinanerane, na tataru, meke na
binule; somanae koari na tie pu vahesia sa Banara pa bulo viana.
23 Mu lopu somana ni sari na vinari zamai duviduvilidi na hoborodi,
gilania mua sapu sa vina betona si kote kamo pa vinaripera.
24 Sa nabulu tavetavete tanisa Banara, si lopu kote koa vari tokei si
asa. Ba kaqu tataru ni sa sari doduru tie, meke na tie bokabokana, na
nono pa nana tinavete variva tumatumae si asa.
25 Mani va tumatumae ni pa ninono saripu lopu va egoa sa nana
vina tumatumae hinokara. Sina hokara kote va malumi Tamasa si
arini pude kekere, meke tiqe va hinokara.
26 Meke tiqe kote pulepaho si arini, meke taluarae koasa sipata te
Setani, pu hena vagidi visoroihe, meke vata evanae ni nana tie pude
va tabe sari nana hiniva.

3

Sari na Rane Mumudi

1 Mu tumae nia si hie: Kote kamo mae sari na totoso kaleadi sisigiti
koari na rane mumudi.
2 Sari na tie si kote balabala pule sisigiti ni, na tataru poata,
vahesihesi puleni pa dia zinama, dono pule ni dia binokaboka,
zamazama nonovala, va kari tiatamadia, qumiqumi sisigiti, meke loke
dia pinamana koe Tamasa.

* **2:19** Nab 16:5

3 Meke loke dia tataru, lopu variva taleosae. Hoke zutu kokoha, meke
lopu boka tuqe puleni, ba ṉoṉovala sisigiti, meke lopu tataru nia rini
sa lineana.
4 Meke kote qora ni rini sari dia baere, na vahesi pule sisigiti ni,
meke hata sisigitia rini sa qinetuqetu pa tinoa tini, hola nia si pude va
qetua sa Tamasa.
5 "Gami si na tie te Tamasa," kote gua si arini, ba lopu kote ta dogoro
sa tinoa hinokara koa rini. Mu lopu va gunagunana ni sari na tie gugua
arini.
6 Kaiqa rina titisa kokohadi hire, si hoke nuquru la pa vetu tana
votiki tie, meke sekesekei ni rini sari na barikaleqe duviduvilidi, saripu
balabala mamata ni sari na dia sinea, meke ta turaṉa koari dia inokoro
seadi.
7 Sari na barikaleqe hire si hoke hiva va gilagilae doduru totoso, ba
lopu hite boka gilania rini gua sapu hinokara.
8 Sari na titisa kokohadi hire si kana ia rini sa hinokara, kekeṉoṉo
gua tugo ri Zanesi e Zaberesi sapu kana ia se Mosese pukerane. Lopu
hoke balabala valeana si arini, meke lopu tagoa rini sa rinaṉeraṉe
hinokara.*
9 Ba lopu kote boka hoda ia rini sa dia tinavete ninae rane, sina kote
ta dogoro mo sa dia dinuviduvili koari doduru tie, gua sapu ta evaṉa
koari Zanesi e Zaberesi pukerane.

Vina Tumatumae Vina Betobeto

10 Ba agoi si ele tumae valeani mo sari na qua vina tumatumae, na
qua hahanana, meke sa qua hiniva pa tinoa. Meke ele gilania mo goi
sa qua rinaṉeraṉe, na ṉinoṉo, na tataru, meke ele gilania mo goi sapu
boka koa va ṉira ni mo rau sari na tinasuna,
11 na ṉinovaṉovala, na tinasigiti kaleadi hola saripu ta evaṉa koa
rau pa Anitioki, pa Aekoniami meke pa Lisitara. Ba tava sare si rau
koe Tamasa koari doduru arini.*
12 Kaqu ta ṉoṉovala gua asa sari doduru tie pu hiva keha lulia sa
Tamasa pa tinoa keke koe Zisu Karisito.
13 Meke sari na tie kaleadi na tie va gulegulea pule ni, si kaqu gigiri
hola la tu pa kinaleana, meke kaqu sekesekei ni rini sari na votiki tie,
meke sekesekei puleni tugo teledia.
14 Ba sapu agoi, si mu turu va nabu koasa hinokara sapu ele tava
tumatumae nia goi, meke sapu ele va hinokara valeania goi. Na gilani
mua mo sari na tie pu va tumatumae igo.
15 Na tumae ni mua mo goi sari na Kinubekubere Hope, seunae gua
kobukoburumu goi, sapu boka poni nigo sa ginilae, meke turaṉa la
nigo koasa tinaharupu, sapu vagia goi koe Zisu Karisito pa korapa
rinaṉeraṉe.
16 Doduru Kinubekubere Hope si ta siṉo mae di koe Tamasa meke
arilaedi pude tava tumatumae, pude nonore, va toṉotoṉoto, meke va
bokaboka pa tinoṉoto,
17 pude sa nabulu te Tamasa si mani va namanama va leana pude
bokaboka si asa koari doduru votivotiki tinavete leadi.

* **3:8** Ekd 7:11 * **3:11** TTA 13:14-52, 14:1-7,8-20

4

1 Pa kenuna sa Tamasa meke e Zisu Karisito, sapu kaqu varipitui
ni sari na tie toadi meke na tie matedi, pa Nana pinule mae meke pa
Nana Binaṉara, si garunigo rau,
2 pude mu tarae nia sa Zinama te Tamasa. Mamu koa va namanama
pude tozi vura nia doduru totoso be qetu nia babe lopu qetu nia rina
tie. Mu norei, na va toṉoti, na va ṉiṉirai, meke va tumatumae i sarini
pa doduru ṉinoṉo.
3 Sina kote mae sa totoso, pana lopu kote hiva va avosi rina tie sari na
vina tumatumae leadi. Ba kote hiva va avosi tu rini sari na votiki vina
tumatumae, meke kote hatai rini sari soku votivotiki tie va tumatumae,
pude tozi ni sapu gua hiva va avosi rini.
4 Meke kote korodia hokara pude va taliṉa la ia sa hinokara, meke
kote va avoso la i tu rini sari na vivinei kokohadi.
5 Ba agoi, si mamu kopu pule nigo koari doduru mua hahanana, turu
va nabu koari na tinasuna, mamu tarae nia sa Inavoso Leana koari na
tie pude madi va hinokara, mamu tavete va gorevura i sari doduru
mua tinavete ninabulu.
6 Ba sapu arau si ele kamo mae sa totoso, pude kaqu tava vukivukihi
sa qua tinoa, meke hiera mo sa qua totoso pude taluarae.
7 Ele varipera nia rau sa vinaripera leana, ele haqala kamoa rau
sa vina betona sa qua vinarivose, meke ele kopu valeana nia rau sa
rinaṉeraṉe.
8 Meke kamahire si korapa va naqitia Tamasa sa qua pinia, sapu sa
tinoṉoto tanisa Baṉara. Sa tinoṉoto asa, si kote poni nau sa Baṉara,
sa tie varipitui toṉotona pa rane vinaripitui. Lopu arau mo, ba gua
tugo sari doduru tie pu aqa va ṉoṉo nia sa Nana minae.

Sari na Tinepa Vina Betobeto Koe Timote

9 Mamu podeke sisigitia pude tuture mae koa rau.
10 Ura e Dimasi si tataru nia sa kasia popoa hie, ke luara pani au sa,
meke la gua nana pa Tesalonaika. E Kiresenisi si la pa Qalesia, meke
e Taetusi si la gua pa Dalamesia.*
11 Telena mo e Luke si korapa koa nana koa rau he. Ke mamu vagia
se Maka, mamu turaṉa mae nia koa rau, sina kote boka toka nau sa
pa qua tinavete.*
12 Ele garunu la nia rau pa Episasi se Tikikasi.*
13 Pana mae goi si mamu paleke mae nia sa qua koti sapu veko
hola ia rau koe Kapasi pa vasileana Toroasi. Paleke maeni sari na
Kinubekubere Hope ta viqusudi, meke gua tugo sari na Kinubekubere
Hope saripu ta tavetae kapu kurukuru.*
14 Se Alekezada sapu sa tie tavete kopa, si ele ṉoṉovalau si rau, ba
sa Tamasa tu kote va kilasa nia koasa sapu gua tavetia sa.
15 Maqu va balau igo koa sa, sina kana zoṉazoṉa ia sa sa inavosona
e Zisu Karisito.
16 Pa qua totoso kekenu sapu lavelave pule nau telequ pa vinaripitui,
si loke tie toka nau, ba luara veko pani au ri doduru. Mani taleoso ni
Tamasa si arini.

---

* **4:10** Kol 4:14; Plm 24; 2 Kor 8:23; Qal 2:3; Ta 1:4 * **4:11** Kol 4:14; Plm 24; TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kol 4:10 * **4:12** TTA 20:4; Epi 6:21-22; Kol 4:7-8 * **4:13** TTA 20:6

17 Ba turu kapae koa rau sa Baṉara, meke va ṉiṉirau Sa pude qu
tarae va hokoto ia rau sa Inavoso Leana, meke pude madi avosia ri
doduru tie Zenitailo, meke pude maqu ta harupu pa minate si rau.
18 Kote harupau e Zisu Karisito koari doduru tinasuna meke kote
turaṉa va kamo valeanau Sa koasa Nana Binaṉara pa Maṉauru. Mani
koa koa Sa sa vina lavata ninae rane ka rane. Emeni.

Zinama Tataru Vina Betobeto

19 Tozia sa qua tataru koari Pirisila e Akuila, meke koe Onesiporasi
meke sa nana tatamana.*
20 Se Erasitasi si koa hola pa Koriniti, meke veko hola ia rau pa
Mailitasi se Toropimasi, sina ta razae moho si asa.*
21 Mamu podekia pude tuturei mae sipu lopu ele kamo sa totoso ibu.
Dia tataru koa goi gua sari Eubulusi, Pudenisi, Lainusi meke
Kalaudia, meke gua tugo sari doduru tamatasi hire pa linotu.
22 Sa Tamasa si mani koa koasa maqomaqomu, meke sa Nana tataru
lopu ta ṉana kamona si mani koa koa gamu doduru.

* **4:19** TTA 18:2; 2 Tim 1:16-17 * **4:20** TTA 19:22; Rom 16:23; TTA 20:4, 21:29

SA LETA TE PAULA KOE TAETUSI
Sa Vinabakala

Sa leta hie si e Paula kubere lania koe Taetusi. E Taetusi si keke koimata ṉiṉirana pa ekelesia, meke keke tie varitokae koe Paula. Koa si asa pa nusa Kiriti totoso kubere la nia Paula koasa sa leta hie.

Sa nusa Kiriti si keke gogoto onomo ṉavulu kilomita seu gua pa popoa Qurisi[d], meke vesu gogoto kilomita seu gua pa Zerusalema. Sa ninomana sa nusa Kiriti si tata karua gogoto made ṉavulu kilomita gelena meke made ṉavulu vesu kilomita labena.

Guana ka made sari na ṉati binalabala koasa leta hie sapu tozi Paula koe Taetusi pude taveti.

Pude vizati sari na koimata koasa ekelesia pa Kiriti. (1:5-12)
Pude norei sari na tie va tumatumae sea vasina. (1:13-16)
Pude va tumatumae nia sa tinoa hinokara koa rina tie. (2:1-15)
Pude va balabala pule ni koa rina tie sa hahanana leana. (3:1-7)

Pa hinia 3:8-11 si zama va papaka pule ni mo Paula sari na ṉati binalabala pu ele tozi sa pa korapana sa leta.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Vinabakala. Hinia 1:1-4
Sari na ṉati tie pa ekelesia. Hinia 1:5-16
Tinavete tadi hopeke puku tie pa ekelesia. Hinia 2:1-15
Vina tumatumae na vina balau. Hinia 3:1-11
Zinama vina betobeto. Hinia 3:12-15

Zinama Tuketukele

1 Kubere atu nia rau koa goi Taetusi sa leta hie. Arau si keke nabulu te Tamasa meke na tie ta garunuqu koe Zisu Karisito, pude turaṉi sari na tie ta vizatadi te Tamasa, pude va ṉiṉira ia sa dia rinaṉeraṉe meke sa dia ginilanana sa hinokara koasa guguana sa tinoa toṉotona gugua te Tamasa.
2 Nabulu nia rau sa Tamasa pa Pozana e Zisu Karisito, sina raṉe va hinokaria rau sa tinoa hola. Pukerane tu si ele va tatara nia Tamasa sa tinoa hola hie, meke lopu hite kokoha si Asa.
3 Meke pa totoso garona si va vura ia Sa telena sa tinoa hola hie. Asa tugo sa inavoso sapu ta garunu nia rau koe Tamasa sa nada Hinarupu pude tarae nia.
4 Kubere atu si rau koa goi Taetusi na tuqu hinokara koe Karisito pa korapana sa vina hinokara sapu tagoa gita. Sa Tamasa sa Tamada meke se Zisu Karisito sa nada hinarupu si kaqu poni nigo sa Nana tataru variharupi meke na binule.*

Sa Tinavete te Taetusi pa Kiriti

5 Luara vekogo rau si goi pa popoa Kiriti, pude va tana va hokoti goi sari kaiqa ginugua saripu lopu tava hokoto. Ke mamu vizati sari na koimata pa ekelesia koari hopeke vasileana, koimata gua sapu ele tozi nigo rau.

---

* **1:4** 2 Kor 8:23; Qal 2:3; 2 Tim 4:10

6 Na koimata si kaqu loke tinazutuna, sapu na palabatu tanisa keke
barikaleqe mo, meke sari nana koburu si kaqu na tie te Zisu Karisito,
meke lopu ta zutu nia na gorena ka sagena.*
7 Koa gua sapu na tie tuturaṉa pa ekelesia te Tamasa si ta raṉena
pude tavetavete pa tinavete te Tamasa, ke kaqu na tie pu lopu ta zutuna
si asa koari na ginugua hire: doṉo pule nia, bubugoro haru, naponapo,
na komikomiti, meke hata poata hinikodi.
8 Kaqu na tie va kamo tie si asa pa nana vetu, meke na tie pu tavete
valeana doduru totoso. Kaqu na tie pu boka totoli pule nia, na tie
toṉoto, madina, meke kopu pule nia pa kinaleana.
9 Kaqu tuqe va nabu si asa koasa inavoso ta raṉena sapu variva
tumatumae nia gita. Pana gua asa si kote boka va ṉiṉirai sa sari na tie
koasa nana vina tumatumaena sa hinokara; meke kote boka gegesi sa
sarini pu tozi sari vina tumatumae kokohadi.
10 Sina koa dia sari soku tie pu va karia sa vina tumatumae hinokara,
na tie zamazama hoboro, na tie kokoha, meke lopu luli rini sari na
koimata pa ekelesia. Gua tugo arini pu va tumaetumae nia sa vina
hinokara koasa minagu.*
11 Mamu nore va noso i sari na tie va tumatumae seadi hire. Sina
va kolurai rini sari na puku tatamana, koari na vina tumatumae seadi
pu lopu garo pude tozi. Taveti rini si gua sara pa siraṉa hinata poata
sapu lopu toṉotona.
12 Keke tie tumatumae pa Kiriti mo, si tozia si gua hie, meke
hinokarana tugo: “Sari na tie pa Kiriti si na tie mari kokohadi. Gua
tugo na kurukuru pinomo variva mate si arini. Na tie hakohakodi
meke na tie mari ganiganidi si arini,” gua si asa.
13 Ke mamu gegese va sisigiti pani sari na tie te Karisito pa Kiriti,
pude boka va ṉiṉira i pa dia rinaṉeraṉe.
14 Pude madi lopu luli sari na vivinei kokohadi pukeranedi tadi na
tie Ziu, meke sari na tinarae seadi pu va turu i rina tie saripu kilua sa
hinokara.
15 Koa rini pu via bulodi, doduru tiṉitoṉa si via mo koa rini; ba koa
rini pu boni bulodi, meke lopu va hinokara, si sari doduru tiṉitoṉa si
boni beto mo koa rini; sina ele ta siṉie kinaleadi sari na dia binalabala.
16 Gilania rini sa Tamasa, gua si arini, ba ta dogoro vura pa dia
tinavete sapu lopu te Tamasa si arini. Ta siṉie kinukiti sari na bulodi.
Va karia rini sa Tamasa, meke lopu pada pude taveti sari tinavete
leanadi.

2

Sa Vina Tumatumae Hinokara

1 Ba agoi, si kaqu va tumatumae nia sa tinarae gotogotona meke
hinokaraṉa.
2 Tozi ni sari na tie koadi pude lopu naponapo va viviri. Kaqu na
tie ta pamaṉae si arini, totoli pule ni pa dia tinoa, koa va ṉiṉira pa
rinaṉeraṉe, koa tataru, meke madi turu va nabu pa ninaqunaqu.
3 Gua tugo koari na barikaleqe kokoadi, pude madi toa nia sa tinoa
madina sapu garo koari na barikaleqe. Madi lopu koa nanae tie, meke

* **1:6** 1 Tim 3:2-7 * **1:10** Sari na tie ta magudi hire si hiva ni rini sari doduru tie te Karisito pude ta magu. TTA 15:1-33:

lopu koa ta pusi pa ninaponapo. Ba madi variva tumatumae nia gua
sapu leana.
4 Pude boka turaṉa va sagei rini sari na barikaleqe vaquradi gua
pude tataru ni sari dia palabatu, meke sari na tudia,
5 pude boka totoli pule ni meke koa via pa dia tinoa. Pude tupiti
si arini pa dia vetu soti, koa tataru, meke koa aqorae koari na dia
palabatu. Pude gua asa, si kaqu boka pamaṉa nia rina tie sa vina
tumatumae hinokara te Tamasa.
6 Gua tugo koari na palabatu na koreo vaqura. Mu tozi ni pude madi
totoli pule ni pa dia tinoa soti.
7 Agoi si mamu na kineha leamu koa rini pude lulia. Mu koa va
gotogoto pa mua vina tumatumae, mu lopu lopilopi nia.
8 Mu zama ni sari na zinama gotogotodi pu loke tinazutudi, pude
arini pu kana igo si kote kurekure, sina loketoṉa pu boka zama va
kaleana nia koa gita.
9 Tozi ni sari na pinausu pu va hinokara pude madi va tabe, meke
tavetia gua sapu variva qetu koari na dia palabatu. Madi lopu
hemohemo,
10 na hikohiko koari na dia palabatu. Ba madi koa na tie ta ronuedi
pa doduru tiṉitoṉa, meke na tie leadi. Meke pana gua asa, si kote
okoro hiva lulia rina tie sa nada vina tumatumaena sa Tamasa, sa
nada hinarupu.
11 Ura sa tataru variharupi te Tamasa sapu va kamo mae ia sa
tinaharupu si ele vata dogoro nia Tamasa koari doduru tie.
12 Pa korapa Nana tataru variharupi si va tumatumaeni gita sa
Tamasa pude mada lopu evaṉi gita gua saripu lopu variva qetu koa
Sa. Meke pude lopu okoro ni sari na kinaleana tanisa kasia popoa. Ba
pude toa nia sa tinoa sapu boka totoli puleni gita, sa tinoa toṉotona,
meke sa tinoa madina koe Tamasa pa totoso toa si gita pa kasia popoa
hie.
13 Sina korapa aqa qetuqetu nia gita sa rane tamanaena sapu doṉo
va kenue la ia gita. Pa rane asa si kote ṉedala vura mae pa tinolava
sa nada Hinarupu, se Zisu Karisito, sa Tamasa Lavata.
14 Vala pule nia telena se Zisu koari na tie meke tava mate, pude
rupaha gita koari doduru kinaleadi, meke tava via si gita pude na Nana
tie soti telena, sapu okoro hinokara pude evaṉia gua sapu leana.*
15 Arini sari na tiṉitoṉa pu kaqu va tumatumae ni goi. Mamu
tavetavete nia sa ṉiniraṉira sapu poni nigo Tamasa pude va ṉiṉira
i, na nore i si arini. Madi lopu doṉo va karigo rina tie si goi.

3

Sa Hahanana tadi na Tie te Karisito

1 Mu va balabala pule ni sari na mua tie pude va tabei sarini pu tuqei
sari na ṉiniraṉira pa qinavuna, pude koa va tabe koa rini. Madi qetu
pude taveti gua saripu leadi.
2 Tozi ni pude madi lopu zama ṉoṉovala la pa tie, ba pude koa bule,
na vari balabala i, madi koa va pepekae pa tie doduru totoso.
3 Sina gita na tie te Karisito teleda ba gua mo tatasana, sapu pupuhu,
va karikari, ta turaṉa va sea, meke ta pusi koari na hahanana kaleadi

* **2:14** Ekd 19:5; Diut 4:20, 7:6, 14:2; Sam 130:8; 1 Pit 2:9

pa tinoa tini. Nono la i gita sari na n̲inovan̲ovala, na kinonokono, kukiti ni gita sari na votiki tie, meke arini ba kukitini gita tugo.
4 Ba totoso sapu vata dogoro vura nia Tamasa sa nada Hinarupu sa
Nana tataru koa gita
5 si harupu gita Sa. Lopu koa gua koari nada tinavete leadi pu taveti
gita si vata dogoro vura nia Tamasa sa Nana tataru koa gita; ba koa gua
tu koasa Nana tataru variva taleosae. Ele harupu gita Tamasa si gita
koa gua koa sa Maqomaqo Hope sapu va via gita koari nada kinaleadi,
meke poni gita Sa sa tinoa vaqura.
6 Ele zoropo va luluapae mae nia Tamasa sa Maqomaqo Hope koa
gita, koe Zisu Karisito sa nada Hinarupu.
7 Gua ke pa Nana tataru variharupi si pozani gita na tie ton̲oto Sa si
gita koasa tinon̲oto te Karisito, pude boka tagoa gua sapu tava tatara
koa gita sapu korapa aqa nia gita, sapu sa tinoa hola.
8 Gua sapu ele tozi nigo rau si hinokara. Ke hiva nigo rau pude
va nabua sa mua vina tumatumae koari na ginugua sara. Arini pu
va hinokaria sa Tamasa, si madi va n̲in̲ira ia pa dia binalabala pude
tavete vura ni sari na tinavete leadi. Sina sari na vina tumatumae hire
si leadi, meke boka toka ni sari na tie.
9 Ba sari na ginugua hoborodi gua hire, si mu lopu somana ni goi: Na
kinopudi rina tututi tadi na tie Ziu, na vinaritokei, vinari zamai koasa
Tinarae tadi na tie Ziu. Sari na ginugua hire si loke laedi.
10 Be keke tie te Karisito si vari paqaha ni sari na tie, si mu norea.
Be lopu avoso sa, si nore pulea pa vina rua totoso. Be lopu avoso tugo
sa, si va vura pania pa ekelesia meke lopu zama pule laia.
11 Gilania mua goi sapu sa tie gugua asa si na tie ta huarana, sina ele
tava sosode mo si asa koari nana kinaleadi.

Vinabetona Sa Leta

12 Kote garunu atu nia rau se Atemasi babe e Tikikasi. Pana atu
kamo tugo sa, si mu podeke sisigitia mamu mae koa rau pa vasileana
Nikapolisi si agoi, sina ele vizatia rau pude vasina si kote va hola ia
rau sa totoso ibu.*
13 Podeke sisigitia mamu toka ni sari Zenasi sa loea*, meke se
Apolosi[d] pana taluarae sari kara pa dia inene. Va qaqiri valeani pude
loketon̲a si papaka nia ri kara pa dia inene.*
14 Sari nada tie pu lulia se Karisito si madi tumae gua pude taveti
sari na tinavete leadi, pude gua asa si kote boka varitokae si arini
koari kaiqa. Madi lopu toa nia sa tinoa sapu loke nana vinaritokae pa
tie.
15 Sari na tie te Karisito tani si va atua sa dia tataru koa goi. Mamu
tozia sa mami tataru koari na mami baere pa korapana sa rinan̲eran̲e.
Sa tataru variharupi te Tamasa si mani koa koa gamu doduru.

---

* **3:12** TTA 20:4; Epi 6:21-22; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12 * **3:13** Tie pu gilani sari na tinarae tadi qavuna babe Ziu. Lopu bakala. * **3:13** TTA 18:24; 1 Kor 16:12

SA LETA TE PAULA KOE PILIMONE
Sa Vinabakala

Pilimone si keke n̲ati tie te Karisito; gina pa ekelesia pa Kolosae, meke tanisa sa pinausu sapu e Onesimasi pozana. Ele govete taloa nana se Onesimasi, meke pa kaiqa ginugua si kamo la si asa koe Paula pa Roma. Meke sipu koa pa vetu varipusi se Paula si ta evan̲ae na tie te Karisito se Onesimasi.

Sa leta te Paula koe Pilimone, si na tinepa te Paula koa sa pude mani vari bulei koasa nana pinausu, pude va kamoa meke taleoso nia mo. Lopu sapu guana vagi pulea mo sa sa nana pinausu, ba pude tavete gunia na tasina pa korapana e Karisito.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama tataru kekenu. Vesi 1-3
Vina lavatana e Pilimone. Vesi 4-7
Tinepa pude vari bulei pule koe Onesimasi. Vesi 8-22
Vinabetona. Vesi 23-25

Zinama Tuketukele

1 Arau Paula sa tie ta pusiqu, pa ninabuluna e Zisu Karisito, meke
e Timote sa tasida koe Karisito si garunu atu nia sa leta hie koa goi
Pilimone, sa mami baere meke na turan̲a mami pa tinavete.
2 Meke garunu atu nia tugo gami sa leta hie koari na tie te Karisito pu
hoke varigara pa mua vetu, meke koasa tasimami barikaleqe se Apia,
meke se Akipasi, sapu somana varane turan̲a gami koasa vinaripera.*
3 Mani koa koa gamu sa tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa binule,
sapu gore mae guana koasa Tamasa sa Tamada, meke sa Ban̲ara Zisu
Karisito.

Sa Tataru meke sa Rinan̲eran̲e te Pilimone

4 Doduru totoso si zama leana la koasa qua Tamasa si rau, pana
varavara nigo rau si goi Pilimone na tasiqu koe Karisito,
5 sina avoso nia rau sa mua tataru koari doduru tie te Tamasa, meke
sa mua rinan̲eran̲e koe Zisu sa Ban̲ara.
6 Sa qua vinaravara, si pude sa nada binaere gita pu va hinokara, si
kaqu tokani gamu pude gilana valeania doduruna sa minana pu vagi
gita pa nada tinoa keke koe Karisito.
7 Tasiqu, sa mua tataru si va qetuqetu hola au, meke va n̲in̲ira au,
sina ele va qetu hola i goi bulodi sari doduru tie te Tamasa.

Sa Tinepa pude Vari Bulei Pule koe Onesimasi

8 Gina pa ginugua hie si boka tava n̲in̲ira si rau, guana tasimu pa
korapana Karisito, pude tozi nigo mamu tavetia gua sapu leana.
9 Ba pa korapa mua tataru koa rau, si tepa atu si arau Paula sa
barogoso, meke na tie ta pusiqu tugo pa ginuana e Karisito.
10 Ke tepa atu si rau koa goi pa kalina te Onesimasi, pu va evan̲ae nia
tuqu rau pa rinan̲eran̲e koe Karisito, totoso koa rau pa vetu varipusi.*

---

* **1:2** Kol 4:17 * **1:10** Kol 4:9

11 Pa totoso lahe, si guana lopu variva tukana* si asa koa goi, ba
kamahire, si variva tukana hola tu si asa koa gita kara beto.
12 Garunu pule atu nia rau koa goi si asa, na tataru sisigiti nia rau si
asa.
13 Hiva heki veko nia mo rau si asa, pude koa mo koa rau pa totoso
koa rau pa vetu varipusi, pa ginuguana sa Inavoso Leana, pude boka
toka nau sa, sina lopu koa tani si goi.
14 Lopu hiva zukurigo rau pude toka nau. Ba hiva nia rau pude pa
mua hiniva soti tu evaṉia goi si asa. Ke lopu boka evaṉia rau si keke
toṉa, be lopu va egoa goi.
15 Hokara ele taloa paki mo se Onesimasi koa goi, pa totoso papakana,
pude pana vagi pulea goi si kote koa hola koa goi si asa.
16 Meke kamahire si lopu na pinausu mo si asa, ba arilaena hola
nia sa sa pinausu; na tasida ta tataruena pa korapana Karisito si asa.
Arilaena si asa koa rau, meke kote arilaena hola tugo si asa koa goi,
guana pinausu meke na tasimu tugo pa korapana Karisito!
17 Ke, be balabala ia goi sapu arau si keke tie tavetavete turaṉamu
pa korapana Karisito, si mu va kamo valeania si asa, guana sapu arau
tu si va kamo au goi.
18 Be evaṉi sa si kaiqa sinea koa goi, ba be kaiqa nana gale si koa
koa goi, si mu va gore mae ni koa rau.
19 Hiera si maqu kuberia pa limaqu soti: *Arau Paula si kote hobei
koa goi si arini.* Lopu ta hivae pude va balabala pule nigo rau si hie;
sapu agoi, ba sa mua tinoa soti si guana mua gale koa rau, sina ele
toka hola nigo rau si goi pude na tie te Karisito si goi.
20 Ego, agoi na tasiqu, mu va egoa si hie pa ginuguana sa Baṉara;
mu va qetu au, guana tasimu pa korapana Karisito!
21 Va hinokara valeania rau totoso kuberia rau si hie, sapu kote va
egoa goi sa qua tinepa koa goi. Meke gilania rau sapu kote tavete
valeana hola la tu si goi.
22 Mamu va nama vekoa tugo keke lose taqarau, sina rove valeania
rau sapu kote olaṉi Tamasa sari na mia vinaravara meke kote va pule
atu au Sa si rau koa gamu.

Zinama Tataru Vina Betobeto

23 Se Epaparasi, sapu ta pusi turaṉae koa rau pa ginuguana e Zisu
Karisito, si va atua sa nana tataru.*
24 Meke gua tugo sari kasa tie tavetavete turaṉaqu, ari Maka,
Arisitakasi, Dimasi, meke e Luke.*
25 Mani koa koa gamu sa tataru variharupi te Zisu Karisito.

---

* **1:11** Sa ginuana sa pozana Onesimasi si "variva tukana". * **1:23** Kol 1:7, 4:12 * **1:24** TTA 12:12,25, 13:13, 15:37-39, 19:29, 27:2; Kol 4:10,14; 2 Tim 4:10,11

SA LETA LA KOARI NA TIE ZIU SARIPU TA POZAE HIBURU

Sa Vinabakala

Sa leta hie, si ta kubere la koari na tie Hiburu[d] pu lulia se Karisito. Noma lala nana sa n̲inovan̲ovala tadina kana koari kasa tie te Karisito hire, meke boka ta evan̲a koarini sapu boka luara pania rini sa rinan̲eran̲e koe Karisito pu ele tagoa rini. Gua asa, ke sa tie pu kuberena sa leta hie si sovutu va n̲in̲ira i sa si arini koari na dia rinan̲eran̲e. Va dogoro ni sa sapu e Zisu Karisito si na kinehana soti sa Tamasa, meke arilaena hola ni Sa sari doduru ginugua koadi pa Tinarae te Mosese koasa vinariva egoi te Tamasa.

Totoso kuberia sa sapu gua asa, si ka n̲eta n̲ati tin̲iton̲a si zama va n̲in̲in̲ira ni sa koasa leta hie. (1) E Zisu si na Tuna Tamasa sapu koa hola ninae rane, meke ele va nonoga ia Sa gua pude va tabe hinokaria sa Tamana pa korapa tinasigiti, sapu ele va hokoto valeania Sa. Pa kalina sapu na Tuna Tamasa si Asa, si arilaena hola ni Sa sari na poropita pa totoso koana, meke gua tugo sari na mateana, meke se Mosese. (2) Se Zisu si ele tozia tugo Tamasa, pude na N̲ati Hiama Kenukenue pu koa hola ninae rane, sapu arilaena hola ni sari na n̲ati hiama kenukenue pa totoso koana. (3) Saripu va hinokaria se Zisu si ta harupu koari na dia sinea, na minatagutu, meke na minate. Zisu sa N̲ati Hiama Kenukenue, si va mae ia sa tinaharupu hinokara, sapu ele tava titila vekona, koari na tinavete vina vukivukihi kurukuru pa linotu tadina tie Ziu.

Sa tie pu kuberena sa leta hie, si dogoria sa sa vina titila koari na rinan̲eran̲e tadina tie arilaedi pa vivineina sa butubutu Izireli (Hinia 11). Ke tepa la si asa koarini pu tirona sa leta pude madi soto va nabu koasa rinan̲eran̲e. Pa hinia 12, si tepa ososo ni sa si arini pude madi don̲o la koe Zisu, meke soto va nabu koa Sa osolae kamoa sa vina betobetona, somana ni sari na tinasigiti, na n̲inovan̲ovala sapu be kamo koa rini.

Pa vina betona sa leta si na zinama vari tokae, na vina balau.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Karisito si na kinehana soti sa Tamasa, meke arilaena hola ni Sa sari na poropita. Hinia 1:1-3

Karisito si arilaena hola ni sari na mateana. Hinia 1:4 kamo hinia 2:18

Karisito si arilaena hola nia se Mosese. Hinia 3:1 kamo hinia 4:13

Karisito si na N̲ati Hiama Kenukenue sapu arilaena hola ni sari doduru n̲ati hiama kenukenue te Tamasa. Hinia 4:14 kamo hinia 7:28

Sa vinariva egoi vaqura te Karisito si arilaena hola nia sapu koana. Hinia 8:1 kamo hinia 9:28

Sa vina vukivukihi te Karisito si arilaena hola ni sari doduru vina vukivukihi. Hinia 10:1-39

Sa rinan̲eran̲e sapu soto va nabu koe Karisito. Hinia 11:1 kamo hinia 12:29

Sari na zinama vina betobeto. Hinia 13:1-25

Sa Zinama te Tamasa pu Vura Koasa Tuna

1 Pukerane si hoke zama sa Tamasa koari na tiatamada pa votivotiki
siraṉa, pa korapa zinama na tinavete tadi na poropita[d],
2 ba koari na totoso mumudi hire si garunia Sa sa Tuna pude zama
koa gita. Asa tugo sa Tuna pu kuri nia Sa sa doduru kasia popoa
pukerane. Asa tugo si vizatia Tamasa pude tagoi sari doduru likakalae.
3 Sa Tuna si na kalalasana sa ṉinedala te Tamasa, meke sa kinehana
soti sa tinoa te Tamasa meke Asa tugo si tuqena sa tinoa tadi doduru
likakalae koasa ṉiniraṉirana sa Nana zinama. Sipu ele vulasa pani Sa
sari na sinea tadi doduru tie, si la habotu si Asa pa kali mataona sa
Tamasa, sa Baṉara tolavaena, pa Maṉauru.

Zisu Karisito si Arilaena Hola ni sari na Mateana

4 Gua asa ke sa Tuna si ululu hola koari na mateana, kekeṉoṉo gua
tugo sapu sa pozapoza "Tuna Tamasa" sapu ta poni nia Sa si arilaena
hola ni sapu tadi na mateana.
5 Ura loke totoso si zama nia Tamasa koa keke Nana mateana gua
sapu zama nia Sa koasa Tuna pa Kinubekubere Hope, sapu guahe:*
"Na Tuqu soti si Agoi,
ṉinoroi si ta evaṉae na Tamamu Goi si Arau," gua.
Meke loke totoso tugo si zama guahe sa Tamasa koa keke mateana:
"Arau si kaqu na Tamana Sa,
meke kaqu na Tuqu koreo Rau si Asa," gua.
6 Totoso hiva garunu gore mae nia Tamasa pa kasia popoa sa Tuna
kenuna, si zama gua pule hie si Asa:*
"Madi vahesia ri doduru mateana si Asa," gua.
7 Koasa guguadi rina mateana, si guahe si zama nia sa Tamasa:*
"Va evaṉa guni Sa na givusu sari mateana,
meke sari Nana nabulu si gua rina hinuruṉu nika," gua.
8 Ba koa sa Tuna si zama guahe si Asa:*
"Tamasa, sa Mua habotuana Baṉara si kaqu koa hola ninae rane ka
rane,
Koa totoli ni Goi sari na Mua tinoni pa tinoṉoto koasa Mua
butubutu binaṉara.
9 Tataru nia Goi sa tinoṉoto,
ba kukiti nia Goi sa kinaleana.
Gua asa, ke vizatigo meke va madigo sa Baṉara sa Mua Tamasa si
Goi pude poni nigo sa qinetuqetu nomana,
hola ni sari doduru turaṉamu," gua.
10 Meke zama gua tugo he si Asa:*
"Baṉara, Agoi tugo si kurina sa kasia popoa pa pinodalaena.
Sari doduru vinapodaka pa maṉauru si ta tavete pa limamu soti
Goi.
11 Kote murimuri palae si arini,
ba Agoi si kote koa hola ninae rane.
Kote ṉoreṉore guana poko si arini,
12 meke kote molomoloe ni goi si arini,
guana poko koana si kote ta hobe.
Ba Agoi si koa kekeṉoṉo mo ninae rane,
meke loke kokoina sa Mua tinoa," gua.

---

* **1:5** Sam 2:7; 2 Samuela 7:14; 1 Koron 17:13 * **1:6** Diut 32:43 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7 * **1:10** Sam 102:25-27

13 Ura loke totoso si zama nia Tamasa koa keke ri Nana mateana gua
sapu zama nia Sa koasa Tuna, sapu guahe:*
"Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu," gua.
14 Ba sari na mateana si na maqomaqo, pu nabulu nia sa Tamasa,
meke ta garunu koa Sa, pude toka ni sari Nana tie pu kote vagia sa
tinaharupu.

2

1 Gua asa, ke kaqu kopu valeana si gita koari na vina tumatumae
hinokaradi, pu ele avosi gita, pude mada lopu tapala taloa.
2 Sa inavoso sapu vala nia rina mateana koari na tiatamada pukerane
si hinokara, meke asa sapu sekea, si vagia tugo sa koe Tamasa sa vina
kilasa sapu garona.
3 Vea meke kote boka govete nia gita sa vinakilasa te Tamasa be
doṉo pania gita sa tinaharupu nomana hie? Sa Baṉara telena si ele
tozia, meke arini pu avosona sa, si tozia koa gita sapu hinokara tugo
sa tinaharupu asa.
4 Tamasa ba va sosodea tugo koari na votivotiki tinavete variva
magasadi. Meke ele hopeke poni ni tugo Sa koari Nana tie sari na
vinariponi mae guana koasa Maqomaqo Hope, gua sapu hiva nia Sa.

Asa sapu Turaṉa Va Kamo Gita pa Tinaharupu

5 Sa tinoa koasa kasia popoa vaqura vugo repere sapu korapa vivinei
nia gita he, si lopu ari na mateana si vizati Tamasa pude koa totoli nia
si asa.
6 Ba koa nana keke vasina, si zama nia sa Kinubekubere Hope sapu
guahe:*
"Nasa sa tie ke balabala sisigitia Goi,
meke na tie hokara ba kopu nia Goi?
7 Ura ele tavetia Goi sa tie pa kinehamu Goi,
pude koa pa kauruna sa Mua ṉiniraṉira, pa kaurudi sari na
mateana.
Meke ele ponia ṉiniraṉira na vina lavata Goi koa rina tie pude koa
totoli,
8 meke va boka ia Goi pude ṉati hiniva ni sari doduru tiṉitoṉa,"
gua.
Totoso va boka ia Tamasa sa tie pude ṉati hiniva ni sari doduru
tiṉitoṉa, si loketoṉa sapu lopu kaqu koa pa kinopu tanisa tie. Ba
kamahire si lopu ele dogoria gita sapu koa ṉati hiniva ni sa tie sari
doduru tiṉitoṉa.
9 Ba dogoria nada se Zisu pa keke totoso papakana visoroihe si ele
tava pepekae holani sari na mateana si Asa, meke koa gua mo na tie
hokara, pude pa korapa tataru vari harupi te Tamasa, si mate pae ni
Sa sari doduru tie. Kamahire si va baṉaria pa tinolava na vinalavata
Tamasa si Asa, sina koa gua koa sa Nana tinasigiti na minate pa korosi.
10 Sari doduru tiṉitoṉa si ta tavete pa limana sa Tamasa. Taveti Sa si
arini pude Nana telena. Gua asa, ke padana tugo si pude va gotogoto ia
Tamasa se Zisu, meke mae koa ta sigiti, pude va gorevura ia sa Nana
hiniva, pude soku tie si madi boka ta evaṉae na koburu te Tamasa,

* **1:13** Sam 110:1 * **2:6** Sam 8:4-6

meke pude madi boka somana tagoa sa Nana tinoa tolavaena. Ura e
Zisu si kekenu ni si arini meke va kamoi pa tinaharupu.
11 E Zisu si va tonoti sari na tinoa tadi na tie. Asa meke sari doduru
pu ele va tonoti Sa, si keke e Tamasa mo sa Tamadia. Gua asa ke lopu
kurekure nia Sa pude poza ni tasina si arini.
12 Zama guahe si Asa:*
“Kaqu tozi vura nia Rau sa Pozamu koari na turanaqu,
kaqu vahesigo Rau pa vari korapana sa vinarigara tadi na tinoni.”
13 Meke hie si zama nia Sa:*
“Kote vala rau sa qua rinaneraṇe koasa Tamasa,” gua.
Meke guahe pule si zama nia Sa:
“Hiera si Rau, koa turani Rau sari koburu pu poni Nau sa Tamasa,”
gua si Asa.
14 Gita doduru sapu ta pozae na koburu Tanisa, si na tie hokara mo.
Ke gua asa, si mae ta evanae na tie gua tugo mo gita se Zisu, pude
gua tu asa si kote boka mate si Asa, pude va kilasia Sa se Setani, sapu
tagona sa ninirani tanisa minate,
15 pude boka vata rupahi Sa sarini pu koa ta pusi koe Setani pa
minatagutuna sa minate.
16 Gilana valeania gita sapu lopu ari na mateana si mae nia Zisu pude
harupi, ba gita na tie tu, sapu na tutina e Ebarahami.
17 Gua asa ke garo tugo pude mae ta evanae na tie hokara se Zisu,
pude pa doduru ginugua, si koa kekenono gua tugo ri Nana tie, meke
pude boka ta evanae na Nati Hiama[d] kenukenue si Asa, meke pude na
nabulu ta ronuena te Tamasa. Meke pa siraṇa gua asa si boka taleoso
ni na vulasa pani Sa sari na sinea tadi na tie te Tamasa.
18 Meke pude boka toka ni Sa sarini pu ta toketoke, sina Asa ba ele
ta toketoke na koa ta sigiti kekenono gua tugo arini.

3

Zisu si Arilaena Hola nia se Mosese

1 Ke gua asa, kasa tasiqu koe Karisito, gamu pu ele somana ta tioko
koe Tamasa, si mi va sotoa sa mia rinaneraṇe koe Zisu Karisito, sapu
ele garunu mae nia Tamasa pude na Nati Hiama Kenukenue, sapu va
hinokaria gita.
2 Ele nabulu nia Zisu meke va gorevura ia Sa sa nana tinavete
kekenono gua tugo e Mosese sapu nabulu nia sa Tamasa meke va
gorevura ia sa sa nana tinavete pa korapana sa vetu te Tamasa.*
3 Ba padana Zisu pude tava lavata hola nia se Mosese. Kekenono
gua sa vina lavata sapu ta vala koasa tie kuri vetu, si noma hola nia sa
vina lavata sapu ta vala koasa vetu.
4 Ura sari doduru vetu si koa dia tugo tie kuridi, ba asa sapu kuridi
sari doduru likakalae, si e Tamasa mo.
5 Ego, se Mosese hie si nabulu va gorevura nia sa nana tinavete koasa
vetu te Tamasa. Helahelae ni sa sari tinitona pu kote zama ni Tamasa
vugo repere.
6 Ba e Karisito sa Tuna si nabulu va gorevura ia Sa sa Nana tinavete
koasa vetu te Tamasa sa Tamana. Gita na tie te Tamasa si na vetu

* **2:12** Sam 22:22 * **2:13** Ais 8:17,18 * **3:2** Nab 12:7

Tanisa, be turu va nabu si gita koasa nada vinarane meke koari na tiṉitoṉa pu helahelaeni gita pa nada rinaṉeraṉe.

Vina Balau Koari pu Va Karikari

7 Ke gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope,*
"Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa ṉinoroi,
8 si mi lopu va ṉiṉirai sari na bulomia,
gua sapu tavetia rina tiatamamia pukerane,
sipu va karia rini sa Tamasa,
meke podekia rini si Asa pa soloso qega.
9 'Sari na tiatamamia pukerane si podepodekau rini si Arau,
ba koari ka made ṉavulu vuaheni si dogori rini gua sapu taveti Arau,
ba lopu boka va hinokarau rini.
10 Gua asa ke ta ṉaziri ni Rau si arini,
meke zama si Rau, sari bulodi si taliri va seu koa Rau,
meke korodia luli rini sari Qua hiniva.
11 Ke pa Qua tinaṉaziri, si zama tokotokoro si Arau sapu guahe:
Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,'" gua si Asa.
12 Kasa tasiqu koe Karisito, mi kopu puleni gamu, pude lopu keke koa gamu si va karia se Karisito, meke taluarae taloa koasa Tamasa toana.
13 Ba mi variva ṉiṉirai doduru rane pa mia tinoa sipu korapa toa si gamu, pude loke tie gamu si tava ṉira sa bulona koasa kinaleana.
14 Ura gita si somana tagoi sari na ginugua leadi te Karisito, be tuqe va nabu si gita koari na tiṉitoṉa pu ele va hinokari gita pa podalaena, meke osolae kamoa vinabetona.
15 Gua sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:*
"Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa ṉinoroi,
si mi lopu va ṉiṉirai sari bulomia;
kekeṉoṉo gua rina tiatamamia pukerane pa soloso qega,
totoso kilua rini sa Tamasa, meke sari Nana tinarae," gua.
16 Ego, ari sei tu sapu ele avosi sari na zinama te Tamasa, ba lopu hiva luli rini? Lopu arini tu sapu turaṉa vurani e Mosese pa popoa Izipi sari? gua.*
17 Sarini tugo mo sapu ta ṉaziri ni Tamasa koari ka made ṉavulu puta vuaheni! Meke ari kasa tugo mo sapu evaṉi sari na kinaleadi, meke mate beto pa soloso qega!
18 Meke koari sei si zama tokotokoro sa Tamasa sapu lopu kaqu kamo si arini koasa Nana vasina magomagogosoana? Lopu koarini pu kiluna Sa tu sia?
19 Gua asa ke gilania gita sapu lopu kamoa rini sa popoa magomagogosoana, sina lopu va hinokaria rini sa Tamasa.

4

1 Ego koa gua sapu sa vina tatara pude somana koa magogoso koa Sa si korapa koa, ke mada kopu puleni gita, pude mada lopu siana nia sa minagogoso asa.

---

* **3:7** Sam 95:7-11 * **3:15** Sam 95:7-8 * **3:16** Nab 14:1-35

2 Ura gita ba avosia mo sa Inavoso Leana te Tamasa, kekeṉoṉo gua
tugo arini pukerane; ba lopu va hinokaria rini, ke sokudi arini si lopu
vagi nia keke lineana si asa.
3 Ba gita tu sapu va hinokaria sa vina tatara si la somana koa
magogoso koe Tamasa. Sina gua hie si zama nia Sa:*
“Ke pa Qua tinaṉaziri, si zama tokotokoro si Arau sapu guahe:
‘Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,’” gua
si Asa.
Zama gua asa sa Tamasa, ba telena si ele koa magogoso tu si Asa, totoso
va hokoti Sa sari doduru vina podakana sa kasia popoa.
4 Sina guahe si ta zamae koa keke vasina pa Kinubekubere Hope koasa
guguana sa rane vina zuapa:*
“Pa rane vina zuapa si magogoso sa Tamasa,
sipu ele va hokoto betoi Sa sari doduru Nana tinavete,” gua.
5 Meke ta zamae pule tugo sapu guahe pa keke vasina:*
“Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana,” gua.
6 Meke sokudi arini pukerane si avosia mo sa zinama te Tamasa, ba
lopu va hinokara, ke lopu somana vagia rini sa minagogoso, ba koadia
si kaiqa kamahire pu vagia sa minagogoso.
7 Gua asa ke gilania gita sapu ele vizata pulea Tamasa si keke rane
sapu ta pozae “Rane ṉinoroi.” Sina ele zama vura nia Tamasa koe
Devita pukerane pa Kinubekubere Hope sapu guahe:*
“Be avosia gamu sa mamalaiṉina sa Tamasa pa rane ṉinoroi,
si mi lopu va ṉiṉirai sari na bulomia,” gua.
8 Ura be ele poni ni Zosua sa minagogoso sapu va tatara nia Tamasa
koari na tinoni, si lopu kote zama pule nia Tamasa si keke votiki rane
magogoso.*
9 Gua asa ke korapa koa nana tugo sa minagogoso tadi na tie te
Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo sa minagogoso te Tamasa pa rane vina
zuapa.
10 Ura asa sapu nuquru koa sa minagogoso tava tatarana te Tamasa,
si kote magogoso koari nana tinavete soti, kekeṉoṉo gua sapu
magogoso sa Tamasa koari Nana tinavete.*
11 Gua asa ke mada podeke sisigitia pude nuquru koa sa minagogoso
asa, pude lopu keke tie koa gita si kote siana nia si asa, kekeṉoṉo gua
ri kasa tiatamada pukerane pu siana nia sina loke dia vinatabe.
12 Ura sa zinama te Tamasa si toana meke ṉiṉira. Ṉaru hola nia
sa sa magu sapu ṉaru varikali. Nuquru va korapae la si asa pa
kokorapana hokara sa maqomaqona meke sa tinoa tana tie. Viliti sa
sari na inokoro, na binalabala tomedi pa bulo tie.
13 Tamasa si dogoro betoi sari doduru tiṉitoṉa, meke loketoṉa si
paere pa dinoṉo Tanisa. Koa Sa si kote la va vurai gita sari doduru
gua pu ele evaṉi gita.

Zisu sa Ṉati Hiama Kenukenue Arilaena

14 Mada soto va nabu koasa vina hinokara sapu ele vagia gita, sina
korapa koa Nana sa nada Ṉati Hiama Kenukenue arilaena, e Zisu sa
Tuna Tamasa. Ele la si Asa vasina koa sa Tamasa pude tokani gita.

---

* **4:3** Sam 95:11 * **4:4** Zen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8 * **4:8** Diut 31:7; Zos 22:4 * **4:10** Zen 2:2

15 Sa nada N̲ati Hiama Kenukenue asa si tataru hinokarani gita Sa si gita koari na nada minalohoro pa maqomaqoda, sina na tie gua mo gita si Asa, meke ele ta podeke si Asa koari doduru pinodeke, keken̲on̲o gua tugo gita, ba lopu hite hoqa pa sinea si Asa.
16 Ke gua asa, si mada lopu matagutu, ba mada ene va mataqara la vasina koa sa habotuana Ban̲ara te Tamasa, vasina koa sa Nana tataru variharupi. Vasina si kote vagia gita sa tataru variva taleosae, meke sa Nana tataru variharupi pude tokani gita, pana ta hivae si asa koa gita.

5

1 Sari doduru n̲ati hiama kenukenue si ta vizata vagidi pa korapana sa dia butubutu tuti hiama, pude nabulu nia sa Tamasa, meke pude taveti sari vina vukivukihi[d] na vinariponi vinulasadi rina sinea tadi na tie. 2 Asa si boka turan̲a va hitehite ni saripu pupuhu meke hoqa pa sinea, sina Asa telena ba malohoro pa soku hahanana meke na tie sea tugo si asa.
3 Gua asa ke hoke tavete dia vina vukivukihi soti tugo teledia sari n̲ati hiama kenukenue, pude na vinulasadi rina dia sinea soti, keken̲on̲o gua tugo sapu hoke va vukivukihi poni rini sari na tie.*
4 Loke tie arini si hoke vizata pule nia telena pude ta evan̲ae na n̲ati hiama kenukenue, ba Tamasa tu vizati, keken̲on̲o gua tugo e Eroni sapu e Tamasa tu vizatia.*
5 Gua tugo se Karisito, lopu vizata pule nia telena si Asa pude na N̲ati Hiama Kenukenue, ba e Tamasa tu vizatia. Ura guahe si zama nia Tamasa:*
"Na Tuqu soti si Agoi, n̲inoroi si ta evan̲ae na Tamamu Goi si Arau," gua.
6 Meke pa keke vasina pule pa Kinubekubere Hope, si zama guahe sa Tamasa koasa Tuna:*
"Agoi si na N̲ati Hiama Kenukenue ninae rane ka rane,
pa kinehana e Melekizadeki[d]," gua si Asa.
7 Totoso koa pa pepeso se Zisu, si kabo va ululae la koe Tamasa si Asa pa Nana vinaravara na tinepatepa la koa Sa, pu boka harupia si Asa pa minate. Avosia Tamasa sa Nana vinaravara, sina va pepekae meke vala betoa Sa koe Tamasa sa Nana tinoa.*
8 Hinokara tugo, sapu na Tuna Tamasa si Asa, ba pa korapa tinasigiti si va nonoga ia Sa gua pude va tabe.
9 Meke sipu ele tava gotogoto si Asa si ta evan̲ae na n̲atina sa tinaharupu si Asa koari doduru pu va tabea si Asa.
10 Gua asa ke vizatia Tamasa si Asa, pude na N̲ati Hiama Kenukenue ninae rane ka rane, pa kinehana e Melekizadeki.

Sa Vina Balau Pude Lopu Taluarae Koe Zisu

11 Soku tin̲iton̲a si hiva tozini gamu rau koasa ginugua hie, ba tasuna kamahire, sina gamu si lopu boka tuturei avoso va nonoga.
12 Ele seunae hola sanugua vagia gamu sa vina tumatumae, ke pada pude ele boka variva tumatumae mo si gamu. Ba korapa he, si hiva tava tumatumae pule ni tu gamu gua sapu ta tozini gamu tatasana.

---

* **5:3** Liv 9:7 * **5:4** Ekd 28:1 * **5:5** Sam 2:7 * **5:6** Sam 110:4 * **5:7** Mt 26:36-46; Mk 14:32-42; Lk 22:39-46

Ba lopu ele boka henai gamu sari na ginani n̲iradi, na korapa guana koburu haha pu hiva susu si gamu.*
13 Asa sapu korapa susu si korapa na koburu si asa, meke lopu gilania sa sa lineana na kinaleana.
14 Ba sa tie komihana si boka hena sa ginani n̲irana, meke boka gilania sa telena sa tinon̲oto te Tamasa, meke sa kinaleana.

6

1 Ke gua asa, si mada rizu nono latu koari na vina tumatumae pu boka va kamo gita pa tinoa komihana. Mada lopu zama pilipule ni sari na vina tumatumae pu ele avosi mo gita tatasana. Mada lopu va turu sinokirae lamo koasa vina tumatumae tana kinekere pule koari na tinavete sapu la pa minate meke na vina hinokara koe Tamasa;
2 gua tugo sari na vina tumatumaedi rina pinapitaiso, na vina opo lima pude va madi saripu va hinokara, na tinuru pule pa minate, meke sa vinaripitui pa rane mumudi.
3 Ba gua tu he si kaqu tavetia gita, mada rizu hola latu, be gua asa sa hiniva te Tamasa.
4 Ura vegua meke kote boka va kekere pule maei gita saripu ele kilua sa vina hinokara koe Karisito? Tasuna hola pude evan̲ia sapu gua asa. Sina ele tagoa tu rini sa kalalasa te Tamasa, ele va gilagila ia tu rini sa vinariponi maena pa man̲auru, meke ele somana tagoa tu rini sa Maqomaqo Hope.
5 Ele gilania tu rini sa lineanana gua sa zinama te Tamasa, meke ele va gilagila ia tu rini sa n̲iniran̲ira tanisa Binan̲ara te Tamasa sapu korapa nono mae,
6 ba luara pania rini sa vina hinokara koe Karisito. Ke tasuna hola pude va kekere pule maei si arini, sina guana va mate pulea rini sa Tuna Tamasa, meke va kurekurea rini si Asa pa kenudi rina tinoni.
7 Sa pepeso sapu ponia ruku sa Tamasa pude va bobosia, meke toa valeana sari na linetelete, si variva qetu koasa tie pu tavetavete koasa pepeso asa. Tamanaena sa pepeso sana.
8 Ba be sin̲ia mo na huda rakihi, na hiqohiqo kaleadi si asa, si namu loke nana vinari tokae si asa koasa tie pu tagona sa, ke tata mae mo sa totoso sapu kote leve nia Tamasa, meke ta sulu pa nika si asa.*
9 Kasa qua baere, zama ni rau si gua hire, ba korapa ran̲e gamu rau si gamu sapu kote lulia gamu sa siran̲a sapu kamo la pa tinaharupu.
10 Vilavilasa va ton̲oto sa Tamasa, meke lopu kote mulin̲i nia Sa sa mia tinavete na tataru sapu vata dogoro nia gamu pa mia tinokae koari Nana tie meke sapu korapa tokani gamu si arini.
11 Sa qua n̲ati inokoro si pude hopeke gamu si kaqu va podepodekae sisigiti pa mua n̲inalin̲ali pude mi boka vagi sari doduru gua pu okoro vagi gamu, osolae kamoa sa vina betona mua tinoa.
12 Mi lopu koa hakohako. Hivani gamu rau pude mi keha luli gamu si arini pu va hinokaria sa Tamasa, meke vagi va n̲on̲oa gua sapu gua va tatara ni sa Tamasa.

Hinokara sa Vina Tatara te Tamasa

* **5:12** 1 Kor 3:2 * **6:8** Zen 3:17-18

13 Totoso tavetia Tamasa sa Nana vina tatara koe Ebarahami, si
tokotokoro nia Sa si asa pa pozana soti Telena, sina loke pozapoza
pule si koa sapu noma hola nia sa pozana Sa.
14 Zama guahe si Asa koasa Nana tinokotokoro:* "Kaqu mana nigo
Rau meke kaqu poni va soku nigo Rau sari tutimu," gua si Asa.
15 Ke mudina sapu aqa va ṉoṉo se Ebarahami ke vagia tugo sa sapu
gua va tatara nia Tamasa koasa.
16 Pana tokotokoro si keke tie si kote poza ia sa sa pozana keke tie
sapu noma hola nia si asa, ke gua asa si kote beto mo sa vinaritokei.
17 Koa rini pu kote vagina sa Nana vina tatara, si hiva va bakala
valeana ni Tamasa sapu lopu kaqu hobea Sa sa Nana hiniva, gua asa
ke tomo la nia Sa sa tinokotokoro koasa Nana vina tatara.
18 Koa ri karua tiṉitoṉa sapu lopu boka ta hobe, sa vina tatara meke
sa tinokotokoro, si lopu boka kokoha sa Tamasa. Gua asa, ke gita pu
raṉea sa Tamasa pude kopuni gita si mada raṉeraṉe pude soto va
nabu koasa vina tatara pu ta poni nia gita.
19 Sa vina tatara hie si raṉe va nabua gita sapu guana nada sigoto pa
tinoa, na vinasare hinokara si asa, sapu va kamo la gita pa Lose Hopena
pa Hopena pa mudina sa poko goba pa kokorapana sa Zelepade pa
Maṉauru.*
20 Zisu si ele nuquru va kenue la vasina pude tokani gita, meke ta
evaṉae na Ṉati Hiama Kenukenue si Asa, pa kinehana e Melekizadeki.*

7

Sa Hiama Melekizadeki

1 Se Melekizadeki hie si na baṉara si asa pa popoa Salema pukerane,
meke na hiama si asa tanisa Tamasa Ululuna Hola. Totoso pulena pa
vinaripera se Ebarahami, sipu va kilasi sa sari ka made baṉara, si
tutuvia Melekizadeki si asa, meke mana nia sa.*
2 Pa totoso asa si ponia e Ebarahami koa sa si keke pa manege koari
doduru tiṉitoṉa pu vagi sa pa vinaripera. Melekizadeki ginuana si na
"Baṉara tana tinoṉoto". Ba sina koa baṉara pa popoa Salema si asa,
ke poza nia Baṉara Salema rini si asa. Salema ginuana si na "binule."
3 Lopu ta tumae sapu ari sei sari na tiatamana e Melekizadeki. Lopu
ta tozi tugo vasina tututi gore mae si asa, meke lopu ta tozi tugo sa
nana pinodo, na minate. Gua asa ke na hiama si asa ninae rane ka
rane, kekeṉoṉo sa Tuna Tamasa.
4 Ke dogoria gamu? Arilaena hola se Melekizadeki, ke se Ebarahami
sapu sa tamada nomana, ba ponia sa koa sa si keke pa manege koari
doduru tiṉitoṉa pu vagi sa pa vinaripera.
5 Sari na hiama pa tutina e Livae si tava malumu si arini pa Tinarae
te Mosese, pude kote vagia rini koari na tie si keke pa manege. Ba sari
kasa tie Izireli arini sina tutina tugo mo e Ebarahami.*
6 Melekizadeki si lopu na tutina e Livae ba vagia sa sa keke pa
manege koe Ebarahami meke mana nia sa se Ebarahami sapu vagidi
sari na vina tatara te Tamasa.
7 Gilana valeania gita sapu asa pu ponia sa minana koa keke tie, si
arilaena hola nia sa si asa pu vagina sa minana.

---

* **6:14** Zen 22:16-17 * **6:19** Liv 16:2 * **6:20** Sam 110:4 * **7:1** Zen 14:17-20 * **7:5** Nab 18:21

8 Sari na hiama pa tutina e Livae saripu hoke vagia sa keke pa
manege, si lopu toa hola si arini. Ba se Melekizadeki hie sapu vagina
sa keke pa manege koe Ebarahami si toana gua sa Kinubekubere Hope.
9 Ke boka zama gua tugo he si gita sapu se Livae ba ele ponia tugo
koe Melekizadeki sa keke pa manege somanae koe Ebarahami, sapu sa
tamana nomana pukerane.
10 Hinokara sapu lopu ele podo se Livae totoso toa nana se
Ebarahami, ba ele koa nana mo si asa pa eharana Ebarahami totoso
tutuvia Ebarahami se Melekizadeki.
11 Koa gua koasa tinavete hiama tadi na butubutu Livae si ta poni
nia rina butubutu Izireli sa Tinarae te Mosese. Ego, be ele gotogoto
mo sa tinavete hiama pukerane, si lopu kaqu ta hivae si keke hiama
vaqura pule pude mae, sapu pa kinehana e Melekizadeki ba lopu pa
tutina e Eroni.
12 Ura be ele ta hobe sa tinavete hiama, si kote ta hivae tugo pude ta
hobe sa Tinarae te Mosese.
13 Ura sa hiama sapu korapa ta vivinei tani si maena tu pa keke votiki
kali butubutu Izireli, lopu gorena mae pa tututi hiama koe Livae. Meke
loke tie tugo koasa kali butubutu pu gore mae ia Sa si ele ta evaṉae na
hiama.
14 Ba sapu ta gilana valeana si ta podona mae tu pa butubutu Ziuda
se Zisu sa nada Baṉara. Ba totoso vivinei ni Mosese sari na hiama, si
lopu hite poza hokaria tu sa sa butubutu Ziuda.

Keke Hiama sapu Gugua e Melekizadeki

15 Bakala mo koa gita kamahire sapu ele mae si keke hiama vaqura
sapu gugua e Melekizadeki.
16 Lopu ta evaṉae hiama si asa pa tinarae na vinaturu tana tie, ba
pa korapa ṉiniraṉirana sa tinoa sapu loke kokoina.
17 Sina ele tava sosode pa Kinubekubere Hope sapu guahe:*
"Agoi tugo si kaqu koa na Hiama pa kinehana e Melekizadeki ninae
rane ka rane," gua sa Tamasa.
18 Sa Tinarae koana te Mosese si ele ta veko palae, sina malohoro si
asa, meke loke nana vinaritokae pa tie.
19 Ura sa Tinarae te Mosese si lopu boka va evaṉae nia tie toṉoto si
keke tie pa dinoṉo te Tamasa. Ba keke siraṉa leanana hola si ele ta
poni nia gita sapu boka va tata la gita koe Tamasa.
20 Meke keke pule si hie, sapu sa tinokotokoro te Tamasa si lopu ele
hite ta evaṉa totoso tava turu pude na hiama si keke koa rini pa tutina
e Livae.
21 Ba e Zisu si ta evaṉae na hiama koa sa tinokotokoro te Tamasa
sapu zama guahe:*
"Sa Baṉara, si tavetia sa tinokotokoro hie meke lopu kaqu hite hobea
Sa si asa:
'Agoi si na hiama ninae rane ka rane,' " gua si Asa.
22 Sa vinotikaena si hie, sapu e Zisu si na vina sosode nabuna koasa
vinariva egoi sapu leana hola.
23 Meke hie pule si keke vinotikaena, totoso mate si keke rina ṉati
hiama kenukenue pa tutina e Livae, si lopu boka hoda la sari nana
tinavete.

---

* **7:17** Sam 110:4 * **7:21** Sam 110:4

24 Ba e Zisu si lopu gua asa. Toa hola ninae rane si Asa, ke sa Nana
tinavete hiama si lopu tava karovo la pa keke tie, ba hoda la ia mo Sa
telena.
25 Gua asa ke boka si Asa kamahire meke ninae rane pude harupi
saripu mae koa Sa meke kamo la koe Tamasa, sina toana si Asa ninae
rane ka rane, pude varavara toka ni sari Nana tie.
26 Gua asa, ke Asa sa N̲ati Hiama Kenukenue sapu tokani gita, meke
madina si asa pa dinon̲o te Tamasa. Loke Nana sinea, meke loke
tin̲iton̲a boka va kaleania si Asa. Paqaha vagi vata kalea Tamasa si
Asa koari na tie kaleadi, meke va lavatia Sa si Asa pa Man̲auru.
27 Se Zisu si lopu gugua rina n̲ati hiama kenukenue pa butubutu
Livae. Lopu kilu tavete vina vukivukihi doduru rane si Asa pude va
vulasa sinea gugua arini. Lopu tavetia Sa sa vinukivukihi Tanisa, meke
mumudi koari na sinea tadi na tie, sina loke Nana sinea si Asa. Keke
totoso mo va vukivukihi nia Sa sa Nana tinoa soti pude na vinulasa
tadi doduru tie.*
28 Koa sa Tinarae te Mosese, si ari na tie pu malohorodi si ta vizata
pude na n̲ati hiama kenukenue. Ba koasa vina tatara vaqura pu koa ia
na tinokotokoro pa mudina sa Tinarae te Mosese, si vizatia Tamasa sa
Tuna soti pude na N̲ati Hiama Kenukenue sapu tava gotogotona ninae
rane ka rane.

8

Zisu sa Nada N̲ati Hiama Kenukenue

1 Sa n̲atina sa ginugua sapu gunia gami hie, si e Zisu sa nada N̲ati
Hiama Kenukenue sapu korapa tokani gita. Korapa habotu si Asa pa
kali mataona sa habotuana ban̲ara tolavaena te Tamasa ululuna pa
Man̲auru.*
2 Korapa koa na N̲ati Hiama Kenukenue meke na nabulu si Asa koasa
Ipi Hopena Hinokara vasina koasa Tamasa, koasa vasina hopena pa
hopena, sapu ta kuri koa sa Tamasa ba lopu pa lima tie.
3 Sari doduru n̲ati hiama kenukenue si ta vizata pude ponia sa
vinariponi meke na vina vukivukihi kurukuru koe Tamasa. Ke sa nada
N̲ati Hiama Kenukenue si kote koa nana tugo sa kurukuru sapu kote
va vukivukihi la nia Sa koe Tamasa.
4 Be koa hola koa gita pa pepeso se Zisu, si lopu kote boka ta evan̲ae
na hiama si Asa, sina koa dia sari na hiama saripu tava egodi pa
Tinarae te Mosese pude taveti sari na vina vukivukihi.
5 Sa tinavete hiama sapu tavetia rini sina kinehana mo sa tinavete
hiama pa Man̲auru, ke sa Ipi Hopena pu tavetia Mosese ba gua tugo,
na kineha, meke vina titilana mo sapu koa pa Man̲auru. Gua asa ke,
totoso hiva podalae kuria Mosese sa ipi[d] hopena te Tamasa si zama
koa sa sa Tamasa, “Mu kopu valeana, pude mamu tavete valeania sa
kinehana sa Ipi Hopena sapu gugua ele va dogoro nigo Rau pa toqere,”
gua si Asa.*
6 Ba kamahire si gilania gita sapu sa tinavete hiama sapu tavetia
Zisu si arilaena hola nia sapu tadi na hiama pukerane, gua tugo sapu
sa vinariva egoi sapu tavetia e Zisu pa vari korapana sa Tamasa meke

* **7:27** Liv 9:7 * **8:1** Sam 110:1 * **8:5** Ekd 25:40

sari Nana tie si leana hola, sina soto si asa koasa vina tataradi rina tiṉitoṉa pu leadi hola.
7 Be guana ele gotogoto valeana sa vinariva egoi te Mosese, si lopu
kaqu ta hivae pule si keke vinariva egoi vaqura.
8 Ba sina ele dogoria Tamasa sapu lopu gotogoto sa vinatabe tadi
na tie koasa vinariva egoi te Mosese, ke zama guahe si Asa pa
Kinubekubere Hope:*
"Na totoso si korapa mae,
pana kote tavetia Rau si keke vinariva egoi vaqura,
pa varikorapaqu Rau meke sari na tie Izireli, meke Ziuda.
9 Sa vinariva egoi vaqura hie si kote votikaena koasa vinariva egoi
sapu tavetia Rau koari na tiatamadia pukerane
sipu sese vura ni Rau si arini pa Izipi.
Sa vinariva egoi te Mosese si lopu va tabea rini;
gua asa ke ele etulu pani Rau si arini.
10 Ego, hie sa vinariva egoi sapu kote tavetia Rau koari na tie Izireli:
Vugo repere si kote va gilana ni Rau pa dia binalabala,
meke kote va nonoga ni Rau pa bulodia sari na Qua tinarae,
meke Arau si kote na dia Tamasa, meke arini si kote na Qua tinoni.
11 Totoso asa si kote beto sa tie pude va tumatumae ia sa turaṉana,
babe keke tie va tumatumae ia sa tasina, meke zama guahe, 'Mu
tumae nia se Zihova,' gua,
sina kote tumae beto nau rini si Arau,
podalae pa koburu hitekena kamo pa tie nomana,
12 Ura kote taleoso ni Rau sari dia kinaleana
meke lopu kote balabala pule i Rau sari dia sinea," gua sa Tamasa.
13 Totoso poza nia Tamasa "sa vinariva egoi vaqura", si hobe nia Sa si
asa koasa vinariva egoi koana; meke gilania gita sapu sa tiṉitoṉa sapu
ele koana, meke ele hola nia totoso, si lopu sana kaqu murimuri palae.

9

Sa Vinahesi pa Pepeso meke pa Maṉauru

1 Koasa vinariva egoi koana, si koa dia sari na tinarae pa hahanana
vinahesi, meke koa nana tugo sa vasina hopena pude vahesi.
2 Koanana vasina, si keke Ipi Hopena, sapu tavetia rini. Sa lose
kekenu* si ta pozae sa "Lose Hopena". Koasa lose asa si kopu nia
rini sa tuturuana zuke, na tevolo, meke sa bereti hope sapu ponia rini
koasa Tamasa.*
3 Meke koa nana si keke poko goba pa vari korapana sa Lose Hopena,
meke sa lose sapu ta pozae, sa "Lose Hopena pa Hopena".*
4 Pa korapana sa lose asa si vekoa rini sa hope qolo tana vina uququ
oto huda humaṉa lea, meke sa Dolu Hope sapu ta tavetae qolo sapu
sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi[d], sapu koa i na zagi qolo vasina voi sa
ginani, sapu ta pozae "mana". Vasina tugo si veko nia rini sa kolu hodu
te Eroni sapu toa meke tuvulu. Meke koasa dolu tugo asa si veko ni rini
sari karu patu labelabe tanisa vinariva egoi vasina ta kubere sari na
Tinarae te Tamasa.* 5 Pa batuna sa Dolu Hope si va turui rini sari na

* **8:8** Zer 31:31-34 * **9:2** Sa lose sapu kamo kenua sa hiama pude nuquru la. * **9:2** Ekd 26:1-30, 25:23-40 * **9:3** Ekd 26:31-33 * **9:4** Ekd 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nab 17:8-10; Ekd 25:16; Diut 10:3-5

beku mateana serubimi pude na vina gilagilana sapu sa Tamasa si koa
vasina, meke sari na tatapurudi si repaha la vasina pu hoke ta vulasa
sari na sinea tadi na tie. Ba kamahire si lopu boka tozi va minaminaki
rau sari doduru ginugua sara.*

6 Ego, gua sapu hoke tavetia rina hiama si guahe: hoke nuquru la si
arini doduru rane koasa lose kekenu pude la taveti sari dia vina tana.*
7 Ba sa Lose Hopena pa Hopena, si telena eke mo sa n̲ati hiama
kenukenue hoke nuquria, keke totoso mo pa vuaheni. Totoso nuquru
la sa vasina, si kote paleke ehara si asa, meke la siburu nia sa koasa
hope vasina taleosae sari nana sinea telena, meke sari na sinea sapu
lopu gilania rina tinoni meke taveti.*
8 Koari na vinatana gugua arini, si va tumatumaeni gita sa Maqo-
maqo Hope, sapu pa totoso sipu korapa koa sa Ipi Hopena, si lopu
tava malumu sari doduru tie pude nuquru la koasa Lose Hopena pa
Hopena, vasina koa sa Tamasa.
9 Sari doduru vinatana gugua sara, si na vina gilagilana mo sa totoso
kamahire. Sari na tinavete vina vukivukihi sara si lopu boka va via i
sari bulodi.
10 Sari na tin̲iton̲a sara si na tinarae tana tinoa tini mo, sapu la gua
mo pa ginani, na kolo, meke doduru hahanana vina via tana tini mo,
osolae kamoa sa totoso koasa vinariva egoi vaqura.

11 Meke ele mae tu se Karisito sapu sa N̲ati Hiama Kenukenue koari
na tin̲iton̲a leadi pu ele kamo koa gita. Sa Ipi Hopena vasina pu
tavetavete Sa pa Man̲auru, si Hopena pa Hopena, sapu arilaena hola
nia sa Ipi Hopena pa pepeso. Lopu ta tavete pa lima tie sa vasina pa
Man̲auru, sina lopu koa koasa kasia popoa sapu kuria Tamasa.
12 Meke sipu nuquru la se Zisu pa Lose Hopena pa Hopena, si lopu
paleke ehara bulumakao, na ehara qoti si Asa, pude la va vukivukihi,
ba keke totoso mo si ponia Sa sa eharana soti, pude boka vagia gita sa
tinarupaha sapu koa hola ninae rane ka rane.
13 Sari na ehara qoti, na ehara bulumakao, meke sa ebana sa tuna
bulumakao sapu tava uqu, si siburu lani sa n̲ati hiama kenukenue
koari na tie pu bonidi meke tava via sarini koari na dia binoni pa
tinoa.*
14 Be sari na eharadi rina kurukuru si boka pude va via i sari na
kinaleana tadi na tie gua, si ego, sa eharana e Karisito si boka hola
ni tu si tadi na kurukuru. Koasa n̲inira n̲ira tanisa Maqomaqo Hope
toa holana, si va vukivukihi nia Zisu koe Tamasa sa Nana tinoa soti
sapu lopu hite ari kisakisana. Meke sa Eharana Sa si kote va via i sari
buloda koari na tinavete sapu la pa minate, pude boka nabulu nia gita
sa Tamasa toana.

15 Gua asa ke, e Karisito mo sa Tie Varikarovae koasa vinariva egoi
vaqura, pude sari doduru tie pu tioki Tamasa, si kaqu somana tagoi
sari na minana pu koa ninae rane pu ele va tatara veko ni Sa. Ta
evan̲a sapu gua asa, sina ele mate se Karisito pude vata rupahi sari na
tie koari na dia sinea pu ele evan̲i rini totoso lulia rini sa vinariva egoi
te Mosese.

---

* **9:5** Ekd 25:18-22 * **9:6** Nab 18:2-6 * **9:7** Liv 16:2-34 * **9:13** Liv 16:15-16; Nab 19:9,17-19

16 Koasa vina tataradi rina tinago tana keke tie si kote tava sosode valeana sapu ele mate tu sa tie pu tavetena sa vina tatara, meke kote tava hia sari nana tinago koa rini pu va tatara ni Sa.
17 Ura sa vina tataradi rina tinago si lopu kaqu tava karovo be korapa toa nana sa tie pu tavetena sa vina tatara, ba pude mate tu sa.
18 Gua asa ke sa vinariva egoi te Mosese si boka tava turu valeana totoso tava mate tu si keke kurukuru.
19 Sipu beto zama ni Mosese koari na tinoni sari doduru zinama pu ta kubere koari na Tinarae, si vagi sa sari na ehara bulumakao na qoti, meke heni ni kolo sa; beto asa si vagia sa si keke lelaṉa huda hite sapu hisope pozana, meke pusi nia kalu sipi tava ziṉaradi sa sa kukuruna, meke noti la nia sa koari na ehara ta heṉidi meke siburu la nia sa koasa buka Tinarae, meke koari na tinoni,*
20 meke zama se Mosese, "Sa ehara hie si na vina gilagila pude tokoro va nabua sa vinariva egoi te Tamasa sapu hiva nia Sa pude kopu nia gamu," gua.
21 Beto asa si siburu la nia ehara tugo Mosese sa Ipi meke sari doduru tiṉitoṉa pu tavetavete ni rini pa totoso vinahesi.*
22 Koasa Tinarae te Mosese, si tata doduru tiṉitoṉa mo si ta vulasa koasa ehara, meke be loke ehara si tava zoloro, si lopu kaqu boka taleosae tugo sari na sinea tadi na tie.*

Sa Vina Vukivukihi te Zisu si Paleke Pani sari Nada Sinea

23 Sari na tiṉitoṉa gugua sara si ta hivae pude ta vulasa pa ehara kurukuru, sina na kineha mo si arini koari na tiṉitoṉa Maṉauru. Ba koari na tiṉitoṉa Maṉauru hinokara, si ta hivae sa vina vukivukihi sapu leana holani sari ehara kurukuru.
24 Gua asa ke pa kalina tadigita si nuquru la se Zisu, pa Maṉauru pa kenuna sa Tamasa. Lopu nuquru si Asa koasa Ipi Hopena sapu ta tavete pa tie. Sina sa ipi asa si na kinehana mo sa vasina te Tamasa pa Maṉauru.
25 Sa ṉati hiama kenukenue tadi na tie Ziu si hoke paleke ehara kurukuru meke nuquru la koasa Lose Hopena pa Hopena, keke totoso mo pa vuaheni. Ba e Zisu si lopu nuquru la pude va vukivukihi pule nia soku totoso.
26 Be gua asa, si kote soku totoso si koa ta sigiti Sa, podalae pa pinodalaena sa kasia popoa. Ba koari na rane mumudi hire si keke totoso mo mae ta dogoro pa kasia popoa se Zisu, meke va vukivukihi pule nia telena koa gita doduru, pude paleke pani sari nada sinea ninae rane ka rane.
27 Gua tugo hopeke gita si kote mate keke totoso mo, beto asa si kote tiqe ta pitu koe Tamasa.
28 Ke Zisu si keke totoso mo si va vukivukihi pule nia si Asa, pude taleoso ni sari na sinea tadi soku tie. Kote vura pule mae pa vina rua totoso si Asa, ba lopu pude mae taleoso nia sa sinea, ba pude va kamo valeani pa tinaharupu saripu korapa aqa nia si Asa.*

10

1 Sa Tinarae te Mosese si na vina titila mo tadi na tiṉitoṉa hinokaradi pu korapa mae, lopu arini sari na tiṉitoṉa hinokara. Sari na vina

* **9:19** Ekd 24:6-8 * **9:21** Liv 8:15 * **9:22** Liv 17:11 * **9:28** Ais 53:12

vukivukihi pu taveti rini si kekeṉoṉo mo pa doduru vuaheni. Gua asa
ke lopu boka pude va toṉotia sa Tinarae te Mosese pa ginugua vina
vukivukihi, sa tinoa tadi na tie pu mae koe Tamasa.
2 Be ele boka tava via pa dia sinea sari na tie pu vahesia sa Tamasa,
si lopu kote va gilagila pulea rini sa sinea, meke lopu kote voriti nia
rini si pude la va vukivukihi pilipule.
3 Ba gua sapu ta evaṉa, si doduru vuaheni mo va vukivukihi si arini,
ke balabala pule lai rini sari na dia sinea.
4 Ura sa ehara bulumakao, na qoti, si loke dia ṉiniraṉira pude vagi
pani sari sinea tana tie.
5-6 Pa ginugua asa si zama guahe sa Karisito koe Tamasa totoso mae
si Asa pa popoa pepeso:*
“Lopu hiva nia Goi sa vina vukivukihi meke na vinariponi pa hope,
sa vina vukivukihi vina uququ
babe na vina vukivukihi vinulasa sinea si lopu qetu ni Goi,
ba ele va nama vekoa Goi si keke tini taqarau.*
7 Gua asa ke zama si Rau:
‘Hiera si Rau Qua Tamasa;
mae si Rau pude tavetia sapu gua hiva nia Goi,
gua sapu ta kubere sa guguaqu Rau koasa buka ta viqusuna,’” gua
si Asa.
8 Kekenu si zama guahe si Asa: “Sari na vina vukivukihi na vinariponi,
meke sa vina uququ kurukuru, na vina vukivukihi vinulasa si ele tava
egodi pa Tinarae te Mosese si arini ba lopu qetu ni Goi,” gua.
9 Beto asa si zama pule si Asa: “Hiera si Rau Qua Tamasa, mae si Rau
pude tavetia sapu gua hiva nia Goi,” gua si Asa. Gua asa ke huara pania
Tamasa sa hahanana vina vukivukihi koasa vinariva egoi te Mosese,
meke vala hobea Sa sa vina vukivukihi te Karisito.
10 Gua asa ke, koasa hiniva te Tamasa, si tava via sari nada sinea sipu
va vukivukihi nia Karisito koe Tamasa sa Tinina soti kekeke totoso mo
koari doduru.
11 Sari na hiama tadi na tie Ziu si hoke taveti sari vina vukivukihi
koari hopeke rane, meke hoke kekeṉoṉo mo doduru totoso sari na vina
vukivukihi pu taveti rini, ba sari na vina vukivukihi sara si lopu boka
vagi pani sari na sinea tadi na tie.*
12 Ba Zisu si keke totoso mo mae tavetia sa vina vukivukihi sapu va
vulasa pani sari na sinea tana doduru tie ninae rane ka rane, beto asa
si la habotu si Asa pa kali mataona sa Tamasa pa Maṉauru.*
13 Vasina si la koa si Asa osolae vekoi Tamasa sari Nana kana pa
kauru Nenena.
14 Ura pa keke vina vukivukihi mo sapu tavetia Sa, si tava gotogoto
ninae rane ka rane sarini pu va vulasa pani Sa sari dia sinea.
15 Ele va dogoroni gita sa Maqomaqo Hope sapu hinokara si gua asa,
ura ele zama kenu gua he si Asa:
16 “Hiera sa vinariva egoi sapu kote tavetia Rau koasa butubutu Izireli
mudina sa totoso asa,” zama vura gua se Zihova.*
“Kaqu va gilana ni Rau pa bulodia sari na Qua tinarae,
meke kaqu va nonoga ni Rau pa dia binalabala,” gua.

---

* **10:5-6** Sam 40:6-8 * **10:5-6** Hib 10:5-9 * **10:11** Ekd 29:38 * **10:12** Sam 110:1 * **10:16** Zer 31:33

17 Meke zama gua pule he sa Baṉara: “Lopu kote balabala pule i Rau
sari doduru dia sinea na tinavete kaleadi pu evaṉi rini,” gua si Asa.*
18 Ke pana taleosae sari na sinea, si lopu kote ta hivae sari na vina
vukivukihi vinulasa.

Mada Tata Mae koe Tamasa

19 Kasa tasiqu, sa eharana e Karisito si ele poni gita sa minataqara
pude nuquru kamo la ia sa Lose Hopena pa Hopena.
20 Totoso ta rikata sa poko goba si ele tukelia Zisu kamahire si keke
siraṉa vaqura meke toana, sapu sa tinina soti.
21 Kamahire si koa Nana nada Ṉati Hiama Kenukenue sapu kopu nia
sa Zelepade te Tamasa pa Maṉauru.
22 Gua asa ke mada tata la koe Tamasa pa bulo viana, meke pa
rinaṉeraṉe hinokara, koari na buloda pu ele tava viadi koari na
binalabala seadi, meke sari na tinida pu ele tava via pa kolo viana.*
23 Mada tuqe va nabua sa rinaṉeraṉe sapu tarae nia gita, ura ta
ronuena sa Tamasa sapu ponini gita sa Nana vina tatara.
24 Mada vari balabala i, na vari tokae pude vata dogoro nia sa tataru
meke pude tavete valeana.
25 Mada lopu luara pania sa hahanana binaere varigara pa vinahesi
gua ari kaiqa pu ele luara pania. Gita si mada variva ṉiṉirai la tu, sina
gilania nada sapu sa rane tanisa Baṉara si tata mae.
26 Ura be gilania nada gita sa hinokara, ba tavete nono la i tu gita
sari na kinaleadi, si loketoṉa pule keke vina vukivukihi si kote boka
tavetia gita pude va via i sari na nada sinea.
27 Ba sapu korapa koa si na minatagutuna tu sa vinaripitui, meke sa
nika maṉinina sapu kote sulu pani sarini pu kana ia sa Tamasa.*
28 Pa Tinarae te Mosese, si be sea si keke tie, si loke tinaleosaena,
ba kaqu tava mate mo si asa, be guana koa dia si karua babe hola ni
karua tie va sosode pu dogoro sotia si asa.*
29 Ego, arini pu va karia sa Tuna Tamasa, meke balabala va loke
laena ia sa eharana Zisu sapu va vukivukihi nia Tamasa pude taleoso
ni sari nada sinea, meke arini pu zama ṉoṉovalia sa Maqomaqo tataru
vari harupi te Tamasa, si kote noma hola la tu sa vina kilasa pu kote
vagia rini.*
30 Gilania gita si Asa sapu zama guahe: “Arau si kote tubehi; kote
hobei Rau si arini,” gua. Meke zama gua pule hie si Asa: “Sa Baṉara
telena si kaqu varipitui ni sari Nana tie,” gua.*
31 Keke tiṉitoṉa variva matagutu hola si pude hoqa la si keke tie pa
limana sa Tamasa toana.
32 Mi balabala pule la ia sa totoso pu tiqe tagoa gamu sa kalalasa
te Tamasa. Koari na totoso arini si turu va nabu pa tinasigiti si gamu
koari soku ginugua.
33 Koari na totoso arini si hoke ta ṉoṉovala si gamu pa kenudi rina
tie, meke kaiqa totoso si hoke hiva somana si gamu koari na tie te
Karisito turaṉa mia pu ta ṉoṉovala kekeṉoṉo gua gamu.
34 Hoke tataru ni na toka ni gamu sari na tie ta pusidi, meke be zau
vagi rina mia kana sari doduru mia likakalae, ba koa ṉoṉo si gamu,

* **10:17** Zer 31:34 * **10:22** Liv 8:30; Izk 36:25 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diut 17:6, 19:15
* **10:29** Ekd 24:8 * **10:30** Diut 32:35,36

sina gilania gamu sapu sari mia tinagotago sapu leadi hola, si koa hola
ninae rane ka rane.
35 Gua ke mi koa varane pa mia rinaṉena sa Tamasa. Mi tumae nia
sapu noma hola sa pinia sapu kote ta poni nia gamu.
36 Ta hivae pude koa va ṉoṉo si gamu pa tinasigiti koa rina kana te
Karisito, pude mi boka va gorevura ia sa hiniva te Tamasa, meke kaqu
poni gamu Sa sa pinia pu ele va nama vekoa Sa.
37 Ura guahe si zama nia sa Kinubekubere Hope:*
"Lopu seunae meke kote mae mo si Asa, lopu kaqu va sasanae.
38 Sari na Qua tie toṉoto si kote toa pa rinaṉeraṉe;
ba be keke arini si kekere pule la pa nana tinoa koana,
si lopu kote qetu nia Rau si asa," gua sa Tamasa.
39 Ba gita si lopu gua rina tie pu kekere pule la pa dia tinoa koana,
meke muliuṉu, ba na tie ta harupuda pa korapa nada rinaṉeraṉe.

11

Sa Rinaṉeraṉe Hinokara

1 Ego, sa rinaṉeraṉe si pude va hinokara valeania sapu kote vagi
gita sari na tiṉitoṉa pu rovei gita, meke pude gilana valeani sari na
tiṉitoṉa lopu ta dogorodi.
2 Sari na tiatamada pukerane si ta qetue koe Tamasa, sina koa gua
koasa dia rinaṉeraṉe.
3 Pa korapa rinaṉeraṉe si gilania gita sapu e Tamasa kuri sari doduru
likakalae pa Nana zinama; gua asa, ke sari na tiṉitoṉa ta dogorodi, si
ta tavete vura koari na tiṉitoṉa lopu ta dogorodi.*
4 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si ponia Ebolo koe Tamasa sa vina
vukivukihi sapu leana hola nia si te Keni. Pa korapa nana rinaṉeraṉe
si ta va sosode koe Tamasa sapu na tie toṉoto se Ebolo, sina Tamasa tu
telena si qetu nia sa nana vina vukivukihi. Ele mate seunae tu si asa,
ba korapa zama si asa koa gita pa korapana sa nana rinaṉeraṉe.*
5 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si lopu mate se Inoke, ba ta hena sage
la pa Maṉauru si asa koe Tamasa, meke lopu ta dogoro sa tinina, sina
ele vagia Tamasa si asa. Zama sa Kinubekubere Hope sapu qetu nia
Tamasa si asa totoso lopu ele ta hena sage sa.*
6 Loke tie si boka va qetua sa Tamasa, be lopu raṉea sa si Asa, ura
asa sapu tata mae koe Tamasa, si kaqu va hinokaria sa sapu koa Nana
sa Tamasa, meke sapu kaqu pia i Sa saripu hata ia si Asa.
7 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si va tabea Noa sa vina balau te Tamasa
koari na tiṉitoṉa pu kote ta evaṉa, ba lopu ele dogori sa. Va tabea Noa
sa Tamasa ke kuria sa sa aka sapu ta harupu nia ri kasa tatamana. Pa
nana rinaṉeraṉe, si vata dogoro nia sa sa vinakilasa te Tamasa koasa
kasia popoa, meke pa nana rinaṉeraṉe si ta pozae na tie toṉoto si asa
koe Tamasa.*
8 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si va tabea Ebarahami sa tinioko te
Tamasa, meke topue la si asa koasa popoa pu va tatara nia Tamasa
pude ponia koa sa. Taluarae si asa pa nana popoa soti, meke ene la ia
sa sa popoa pu lopu ele hite gilania sa.*

---

* **10:37** Hbk 2:3-4 * **11:3** Zen 1:1; Sam 33:6,9; Zn 1:3 * **11:4** Zen 4:3-10 * **11:5** Zen 5:21-24 * **11:7** Zen 6:13-22 * **11:8** Zen 12:1-5

9 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si la koa ia sa sa popoa pu va tatara
nia Tamasa koa sa, guana tie karovona pa keke votiki popoa. Koa pa
ipi si asa, meke gua tugo sari na tuna, sari Aisake e Zekopi pu somana
vagina sa vina tatara te Tamasa.*
10 Doṉo va kenue la ia e Ebarahami sa vasileana lavata sapu koa hola
sa sinokiraena, sapu ele keha vekoa Tamasa meke kuria Sa telena.
11 Pa korapa rinaṉeraṉe si ta evaṉae na tamana e Aisake se
Ebarahami* totoso ele barogoso na kaleqe tu sari kara Sera. Raṉea
Ebarahami sapu kote va gorevura ia Tamasa sa Nana vina tatara koa
sa.*
12 Na ele barogoso ta holae tu se Ebarahami, ba koa sa kekeke tie mo
hie si podo vura mae sari na butubutu tie pu lopu boka ta nae, gua
tugo rina pinopino pa maṉauru meke na onone pa masa.*
13 Sari kasa tie raṉeraṉe sara si raṉea rini sa Tamasa meke totoso
mate si lopu ele vagi rini sari na likakalae pu va tatara ni Tamasa, ba
rove va kenue la i rini si arini, meke qetu ni rini. Tozi vura nia rini
sapu na tie karovodi na loke dia popoa si arini koasa kasia popoa hie.*
14 Sarini pu zama gua asa, si tozi va bakalia ri sapu korapa hata ia
rini si keke dia popoa soti.
15 Sa popoa pu ele luaria rini hie si namu lopu hite balabala pule
hokaria tu rini. Be guana balabala pulea rini, si kote boka ari dia
totoso mo pude pule la ia rini si asa.
16 Ba hata ia tu rini sa popoa Maṉauru sapu leleana hola nia sapu
hie. Gua asa ke lopu kurekure nia Tamasa si pude poza nia dia Tamasa
rini si Asa, sina ele va nama vekoa tu Sa si keke dia popoa.
17 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si podalae va vukivukihi nia e
Ebarahami se Aisake totoso podekia Tamasa si asa. Koe Ebarahami
mo ponia Tamasa sa Nana vina tatara, ba tata va vukivukihi nia tu sa
sa tuna titekena.*
18 Zama sa Tamasa koe Ebarahami, “Kote podo vura mae koe Aisake
sari na butubutu tie sapu va tatara nia Rau koa goi,” gua.*
19 Va hinokaria Ebarahami sapu kote boka va toa pulea mo Tamasa
se Aisake, meke pa kaiqa ginugua si hinokara tugo, sapu ele vagi pule
nia tugo Ebarahami pa minate se Aisake.
20 Pa korapa rinaṉeraṉe si mana ni e Aisake sari Isoa e Zekopi koari
na tinozidi rina tiṉitoṉa pu kaqu mae vugo repere.*
21 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si mana ni Zekopi sari karua tuna
koreo e Zosepa totoso tata mate si asa. Beto asa si kalavarae si asa
koasa nana kolu hodu, meke vahesia sa sa Tamasa.*
22 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si koroto kenu nia Zosepa sa
tinaluarae tadi na butubutu Izireli pa Izipi totoso tata sa nana totoso
mate. Tozi ni sa si arini pude pana taluarae rini pa Izipi si kaqu paleki
rini sari na susurina.*

---

* **11:9** Zen 35:27 * **11:11** Kaiqa iniliri pule si zama guahe: “Ba pa korapa rinaṉeraṉe tu te Sera si boka ari tiana si asa, totoso ele kaleqe tu sa. Raṉea Sera sapu kote va gorevura ia Tamasa sa Nana vina tatara koa sa.” * **11:11** Zen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Zen 15:5, 22:17, 32:12 * **11:13** Zen 23:4; 1 Koron 29:15; Sam 39:12 * **11:17** Zen 22:1-14 * **11:18** Zen 21:12 * **11:20** Zen 27:27-29,39-40 * **11:21** Zen 47:31 kamo hinia 48:20 * **11:22** Zen 50:24-25; Ekd 13:19

23 Pa korapa dia rinaṉeraṉe si tomea ri karua tiatamana se Mosese
pa korapadi ri ka ṉeta sidara sipu ele podo sa. Sina dogoria ri karua
sapu koburu taguena hola si asa, ke lopu matagutu nia ri kara pude
sekea sa vinaturu te Pero.*
24 Pa korapana nana rinaṉeraṉe sipu noma sage se Mosese, si korona
nia sa si pude ta pozae na tuna koreo sa tuna vineki e Pero.*
25 Ba vizatia sa si pude somana koa ta sigiti turaṉi sari na tie te
Tamasa, hola nia si pude qetuqetu nia sa kinaleana pa totoso papakana
mo.
26 Gilania sa sapu pude koa ta sigiti pa laena sa Karisito* si leana
hola nia si pude tagoi sari na tinagotago leleadi pa Izipi, sina ele doṉo
va kenue la ia tu Mosese sa pinia pu kote ponia sa Tamasa koa sa vugo
repere.
27 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si luaria Mosese sa popoa Izipi, meke
lopu matagutu nia sa sa binugoro tanisa baṉara pa Izipi ke korona
kekere pule si asa guana sapu ele dogoria mo sa sa Tamasa sapu lopu
ta dogorona.*
28 Pa korapa nana rinaṉeraṉe si tavetia Mosese sa inevaṉa Pasova[d],
meke tozi ni sa sari na tie Izireli pude siburu ni ehara sipi sari na
dia sasada vetu, pude lopu kaqu va matei sa mateana variva mate te
Tamasa sari na koburu koreo kenudi tadi na tie Izireli.*
29 Pa korapa dia rinaṉeraṉe si karovia rina tie Izireli sa Kolo Ziṉara,
guana ene dia pa pepeso popana. Ba sipu karovo luli la gua sa qeto
minate pa Izipi, si la lodu mate beto si arini.*
30 Pa korapa rinaṉeraṉe si huara ta inete sa barana sa popoa Zeriko,
sipu beto ene vari likohae nia rina tie Izireli si asa koari ka zuapa
raṉe.*
31 Pa korapa nana rinaṉeraṉe, si lopu tava mate se Rehabi, sa
barikaleqe maqota pa Zeriko, sina va kamo valeani sa pa nana vetu
sari na tie piko tadi na tie Izireli, ke lopu mate somanae si asa koari
na tie pu lopu va hinokaria sa Tamasa.*
32 Esei pule si boka zama ni rau koari na tie raṉeraṉe? Ba loke qua
totoso pude vivinei ni sari Qitione, Beraki, Samusoni, Zepita, Devita,
Samuela, meke sari doduru poropita tugo.*
33 Pa korapa rinaṉeraṉe si varipera va ṉiṉira si arini, meke va kilasi
rini sari na votiki butubutu. Tavetia rini gua sapu toṉoto, ke vagi tugo
rini gua saripu va tatara ni Tamasa, meke kumuhi rini ṉuzudi sari na
laione.*
34 Na nika halaladi ba va matei rini, meke tava leseve tugo si arini
koari na vedara tadi na dia kana. Kaiqa arini si malohoro tugo, ba
tava ṉiṉira, meke ta evaṉae na tie varane pa vinaripera si arini, ke va
kilasi rini sari na tie varipera tadi na votiki butubutu.*
35 Pa korapa rinaṉeraṉe si boka dogori ri kaiqa barikaleqe sari na
turaṉa dia pu ele mate meke tava toa pule. Kaiqa pule si lopu hiva

* **11:23** Ekd 2:2, 1:22 * **11:24** Ekd 2:10-12 * **11:26** Mosese si vizatia pude raṉea sa Tamasa meke koa turaṉi sari tie Izireli gua sapu gita si raṉea se Karisito meke luara pania gita sari tinagotago tanisa kasia popoa. * **11:27** Ekd 2:15 * **11:28** Ekd 12:21-30 * **11:29** Ekd 14:21-31 * **11:30** Zos 6:12-21 * **11:31** Zos 2:1-21, 6:22-25 * **11:32** Zaz 6:11 kamo hinia 8:32, 4:6 kamo hinia 5:31, 13:2 kamo hinia 16:31, 11:1 kamo hinia 12:7; 1 Samuela 16:1 kamo hinia 1 Baṉ 2:11; 1 Samuela 1:1 kamo hinia 25:1 * **11:33** Dan 6:1-27 * **11:34** Dan 3:1-30

ta rupaha koari na dia kana, ba tava mate pa tina sigiti si arini, pude
boka toa pule pa keke tinoa tolavaena hola pa Maṉauru.*
36 Kaiqa arini si tava sisirei, na ta seke hilihiliburuana, meke pusi
rini, meke vekoi pa vetu varipusi.*
37 Kaiqa pule si ta gona va mate patu, kaiqa si kubolo ruai rini, meke
kaiqa pule si seke va mate ni vedara rini. Na kapu sipi meke na kapu
qoti mo si poko ni rini, malaṉa, na ta ṉoṉovala, meke ta naqu si arini.*
38 Ene hoboro lamae si arini koari na toqere na soloso qega. Koa
mo koari na qoqoro patu, na bae si arini. Sa kasia popoa hie si lopu
hosoro pude koa ia rina tie hire.
39 Koa gua koari na dia rinaṉeraṉe si ta zama valeana si arini, ba
lopu ele vagi rini sapu gua va tatara ni sa Tamasa,
40 sina ele vizata vekoa Tamasa si keke siraṉa sapu leana hola
koa gita doduru. Ke sa Nana hiniva leleana hola si pude sari na
tie raṉeraṉe pukerane, meke gita kamahire, si kaqu keke gua tava
gotogoto koa Sa.

12

Tamasa sa Tamada

1 Ke mada luara pani sari na tiṉitoṉa pu hukata gita, sa ṉatina si
sari na sinea pu pusi gita; mada haqala va totoanae la, guana tie pu
haqalana pa vinarivose. Ura sari na tie raṉeraṉe pukerane si guana
keke puku vinarigara pu koa pa vari likohaeda sapu va sosodea sa
nada rinaṉeraṉe.
2 Mada doṉo toto la koe Zisu sa nada koimata, meke sa vina
gotogotona sa nada rinaṉeraṉe. Lopu togolo nia Sa sa korosi koa gua
sapu sa qinetuqetu si kote tagoa Sa, ke lopu kadaka nia Sa sa minate
variva kurekurena pa korosi meke kamahire si ele habotu si Asa pa
kali mataona sa habohabotuana Baṉara te Tamasa.
3 Mi balabala ia sapu gua ele vala pule nia si Asa pa limadi rina tie
kaleadi pu kukiti nia si Asa. Ke mi lopu malohoro na mabo pa mia
tinoa.
4 Ura pa mia vinaripera koasa kinaleana, si lopu ele varipera nono
la sapu tata kamo pa minate si gamu.
5 Mi lopu muliṉi nia sa zinama vina ṉiṉira mia sapu pozani gamu
tuna Sa, sapu zama guahe:*
"Tuqu, mu va avoso totoso va toṉotigo sa Tamasa.
Mu lopu koa malohoro pa rinaṉeraṉe, pana avosia goi sa Nana
ginegese.
6 Sina saripu tataru ni Sa, si va toṉoti Sa;
meke saripu pozani tuna Sa, si va kilasi Sa," gua.
7 Mi koa ṉoṉo koari na tinasigiti pu poni gamu sa Tamamia. Ura gunini
gamu na tuna soti sa Tamasa si gamu. Sina loke tie varipodo pa pepeso
sapu lopu hite va toṉotia sa tuna.
8 Be lopu tava toṉoto gua ri doduru koburu te Tamasa si gamu, si lopu
boka ta pozae na tuna Tamasa si gamu, ba guana koburu podo siraṉa
mia mo.

---

* **11:35** 1 Baṉ 17:17-24; 2 Baṉ 4:25-37 * **11:36** 1 Baṉ 22:26,27; 2 Koron 18:25,26; Zer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2 Koron 24:21 * **12:5** Zob 5:17; TTA 3:11-12

9 Be sari na tamada hokara pa tinoa tini saripu hoke nore va toṉoto
gita, ba hoke pamaṉa ni mo gita, si arilaena hola pude pamaṉa nia
gita sa Tamada pa maqomaqo, pude mada vagia sa tinoa hola.
10 Sari na tamada pa tinoa tini si hoke nore va toṉoto gita rini pa totoso
papakana mo, gua mo sapu leana koa rini. Ba sa Tamasa si nore va
toṉoto gita, meke tokani gita Sa pude somana tagoa sa tinoa madina
koa Sa.
11 Totoso tava toṉoto si gita, si lopu hoke qetu nia gita sa vina toṉotoda,
ba mumudi tu si kote paketia gita sa vuana sa tinoa toṉotona meke sa
binule. Ura gita sapu va egoa sa vina toṉotoda, si koa bule na toṉoto
pa nada tinoa.

Vina Tumatumae na Vina Balau

12 Ke gua asa, si mi va ṉiṉira i sari limamia sapu mabodi, meke sari
tuṉutuṉu mia sapu malohorodi.*
13 Mi ene nono la pa siraṉa toṉoto, pude sarini pu ike si lopu kaqu
tava malohoro, ba kote ta salaṉa si arini.*
14 Mi podeke sisigitia pude koa bule pa doduru tie, meke koa va madi
koe Tamasa, ura loke tie si boka dogoria sa Baṉara be lopu koa va madi
si asa.
15 Mi kopu nia pude loke tie koa gamu si siana nia sa tataru
variharupi te Tamasa, meke kote guana linetelete pasana sapu vata
evaṉi sari na kinaleadi pu va kolura ia sa tinoa tadi soku tie te
Karisito.*
16 Mi kopu nia tugo pude loke tie koa gamu si evaṉi sari na
vinarivosa, babe lopu pamaṉa nia sa Tamasa, gua se Isoa sapu pa
inokorona kekeke hinenahena mo si holuholu nia sa koasa tasina
mudina sa nana tinagotago pa pinodo.*
17 Gilania gamu sapu pa mudina asa si va pulepaho se Isoa, meke
hiva ta manae si asa koe Aisake sa tamana, ke tepa ia sa sa minana,
ba lopu boka. Ura tasuna pude hobea e Isoa gua sapu ele evaṉia sa,
be vea tepa kabokabo gunia sa sa minana.*
18 Mi balabala ia si hie, sapu gamu si lopu ele kamo ia sapu gua ele
kamo ia ri na tie Izireli pa toqere Saenai pukerane, totoso dogoria rini
sa nika huruṉuna, na huporo dudukurumu, meke sa raneboṉi.*
19 Avosia rini kabona sa buki, meke sa mamalaiṉi zinama, ke tepa
sari na tie pude lopu zama pule sa Tamasa,
20 sina matagutu hola si arini totoso avosia rini sa mamalaiṉi sapu
zama guahe: “Be na kurukuru ṉame mo la tiqua sa toqere, ba kaqu ta
gona va mate patu tugo.”*
21 Sa dinoṉona sa vasina asa si variva matagutu koari na tinoni. E
Mosese telena ba zama, “Arau si matagutu hola, ke neneqara qua tu,”
gua si asa.*
22 Ba gamu si ele kamo koasa toqere Zaione, sa popoa tanisa Tamasa
toana, sapu sa Zerusalema pa Maṉauru, vasina koa varigara qetuqetu
sari na vuro tina mateana te Tamasa.
23 Ele kamo si gamu koasa vinarigara tadi na koburu kenudi te
Tamasa, saripu ele ta kubere pozadi pa Maṉauru. Ele mae si gamu koe

* **12:12** Ais 35:3 * **12:13** TTA 4:26 * **12:15** Diut 29:18 * **12:16** Zen 25:29-34 * **12:17** Zen 27:30-40 * **12:18** Ekd 19:16-22, 20:18-21; Diut 4:11-12, 5:22-27 * **12:20** Ekd 19:12-13 * **12:21** Diut 9:19

Tamasa sapu sa tie varipitui tadi doduru tie, meke koari maqomaqodi
ri na tie toṉoto pu tava gotogoto.
24 Ele mae si gamu koe Zisu sapu va gorevurana sa vinariva egoi
vaqura koasa eharana Sa sapu tava zoloro pude na laeda gita, sapu
leaṉa hola nia Sa sa eharana e Ebolo.*
25 Mi balau, pude mi lopu etulia si asa pu korapa tozia koa gamu sa
zinama te Tamasa. Ura arini pu korodia avosia se Mosese sa tie pa
pepeso ba lopu boka govete nia sa vinakilasa te Tamasa, gua asa ke
gita pu koroda avosona si Asa pu zama mae pa Maṉauru ba loke nada
siraṉa tugo pude govete.*
26 Pukerane pa toqere Saenai si va niu ia Tamasa sa pepeso koasa
mamalaiṉina sa Nana zinama, ba kamahire si va tatara si Asa, meke
zama: "Kaqu va niu pulea Rau sa pepeso, ba lopu sa pepeso eke mo,
ba sa Maṉauru tugo," gua si Asa.*
27 Sa Nana zinama "pulea" si tozia sapu sari na tiṉitoṉa pu kuri Sa,
sapu boka tava niu, si kote ta vagi palae, pude sari na tiṉitoṉa pu lopu
boka tava niu si kote koa hola.
28 Gua asa, ke mada zama leana si gita koe Tamasa, sina ponini gita
sa sa butubutu baṉara sapu lopu kote boka ta huara palae. Mada
zama leana, na vahesia sa Tamasa pa siraṉa sapu variva qetu koa Sa,
pa korapa pinamaṉa meke na vina lavata.
29 Ura sa nada Tamasa si guana nika huruṉuna.*

13

Gua Pude Va Qetua sa Tamasa

1 Mi lopu makudo varivari tatarue, guana tamatasi koe Karisito.
2 Mi lopu muliṉi nia si pude va togai sari na tie maedi pa mia vetu,
ura ari kaiqa pu ele tavete gua asa, si va togai rini sari mateana te
Tamasa, ba lopu gilania rini.*
3 Balabala i saripu koa pa vetu varipusi, meke sarini pu koa ta sigiti
pa ṉinovaṉovala, guana sapu somana koa koa rini si gamu pa vetu
varipusi meke pa tinasigiti.
4 Mani ta pamaṉae koa gamu doduru tie sa tinoa vinarihaba. Koa
turaṉia sa loamu lopu votiki tie. Ura sarini pu taveti sari doduru
vinarivosa meke barabarata si kaqu ta pitu koe Tamasa.
5 Mi lopu okoro poata, mi qetu ni mo gua saripu tagoi gamu. Ura
zama sa Tamasa pa Kinubekubere Hope: "Lopu kaqu luara panigo
Rau, meke lopu kaqu veko panigo Rau," gua.*
6 Gua ke, mada lopu matagutu, ba mada zama va mataqara:*
"Tamasa si na qua tinokae, lopu kaqu matagutu si rau.
Na sa si kote boka tavete nau rina tie?" gua.
7 Mi balabala i sari na mia koimata kekenu saripu turaṉa gamu,
sarini pu ele tarae nia sa zinama te Tamasa koa gamu. Mamu balabala
ia tugo gua meke toa na mate si arini, mamu keha luli sari na dia
rinaṉeraṉe.
8 E Zisu Karisito si kekeṉoṉo norae, ṉinoroi, meke vugo repere.

---

* **12:24** Zen 4:10 * **12:25** Ekd 20:22 * **12:26** Haq 2:6 * **12:29** Diut 4:24 * **13:2** Zen 18:1-8, 19:1-3 * **13:5** Diut 31:6,8; Zos 1:5 * **13:6** Sam 118:6

9 Gua asa, ke mi lopu va malumi sari na vina tumatumae seadi,
pude turaṉa va sea gamu koasa siraṉa toṉoto. Sa Tataru variharupi
te Tamasa si leana hola pude va ṉiṉirai sari na mia tinoa. Ba sari na
Tinarae te Mosese pa ginugua la gua pa ginani, si lopu arilaedi, meke
loke dia vinaritokae si arini koari na tie pu luli si arini.
10 Sari na hiama pu va vukivukihi la koe Tamasa koa sa Ipi Hopena
pa pepeso, si lopu kaqu somana vagia si keke hinia koasa nada hope.
11 Sa ṉati hiama kenukenue tadi na tie Ziu si hoke paleke nuquru
ni sa sari na ehara kurukuru koasa Lose Hopena pa Hopena, totoso
tavetia sa sa vina vukivukihi vinulasa sinea tadi na tie, ba sari na tinidi
rina kurukuru si ta sulu palae pa sadana sa vasina pu koa ia rina tie
pa ipi.*
12 Kekeṉoṉo gua tugo se Zisu, tava mate si Asa pa sadana sa popoa
Zerusalema, ba lopu pa korapa popoa, pude tava via sari na sinea tadi
na tie koasa eharana soti.
13 Gua asa, ke aria, mada somana luli la koa Sa pa sadana sa popoa,
mada la somana kurekure turaṉia si Asa.
14 Pa kasia popoa hie si loke nada popoa soti si gita sapu kaqu koa
hola ninae rane, ke korapa hata ia gita si keke popoa sapu kote tagoa
gita vugo repere.
15 Gua asa, ke mada lopu makudo ponia vinahesi sa Tamasa, pude
guana nada vina vukivukihi la koa Sa pa korapana e Karisito, pude
tozi helahelae nia sapu na Baṉara si Asa.
16 Mi lopu muliṉi nia si pude tavete valeana meke variponi la pa tie,
ura asa sa vina vukivukihi sapu qetu nia sa Tamasa.
17 Va tabei sari na mia koimata, mamu taveti gua saripu garununi
gamu rini. Ura arini sari na tie sapu lopu magogoso kopu totoko ni
sari na mia tinoa, meke arini tugo si kote la turu pa kenuna sa Tamasa
pa rane vinaripitui pude tozi koa Sa sari na dia tinavete. Be va tabei
gamu si arini, si kote qetu si arini koari na dia tinavete. Be lopu gua
si lopu boka tavetavete qetuqetu si arini, meke lopu kote ta tokae tugo
si gamu.
18 Mi varavara tokani gami. Ura gilana valeania gami sapu ele evaṉi
gami sari doduru gua pu toṉoto pude taveti gami meke hiva tavetia
tugo koari doduru tiṉitoṉa.
19 Tepa zoṉazoṉa atu koa gamu si rau, pude mi varavara toka nau,
pude lopu sana kote boka garunu pule atu nau Tamasa koa gamu si
rau.

Vinaravara

20 Ele va turu pulea Tamasa pa minate se Zisu Karisito, sapu sa ṉati
Sepati lavata tadigita na Nana sipi, sina koasa eharana sa Nana minate,
si ta tokoro va nabu sa Nana vinariva egoi sapu koa hola ninae rane
ka rane.
21 Gua asa, ke sa Tamasa sapu poni gamu sa binule, si mani ponini
gamu sari doduru tiṉitoṉa leadi saripu gua ta hivae koa gamu, pude mi
boka evaṉia sa Nana hiniva, meke sa Tamasa tugo si Mani tavetavete
pa korapa buloda pa korapa ṉiniraṉira te Karisito, pude kaqu toa nia
gita sa tinoa sapu gua hiva nia sa Tamasa. Mani tava lavata se Zisu
Karisito ninae rane ka rane. Emeni.

---

* **13:11** Liv 16:27

Zinama Vina Betobeto

22 Kasa tasiqu koe Karisito, tepa atu gamu rau si gamu pude mi koa
va n̲on̲o, mi va avosia sa inavoso sapu tozini gamu rau hie. Sa leta
sapu kubere atu nia rau hie si lopu gelena.
23 Hiva tozi va avosoni gamu rau sapu sa tasida koe Karisito, se
Timote sapu ta veko pa vetu varipusi si ele ta rupaha kamahire. Be
guana turei kamo mae sa, si kote luli turan̲ia rau pude atu dogoro
gamu.
24 Mi tozia sa qua tataru koari doduru mia koimata, meke koari
doduru tie te Tamasa. Sari na tie te Karisito pu mae guadi pa Itali,
si va atua sa dia tataru koa gamu.
25 Mani manani gamu sa Tamasa si gamu doduru, Emeni.

SA LETA SAPU KUBERIA ZEMISI
Sa Vinabakala

Se Zemisi sapu kuberena sa leta hie si na tasina soti e Zisu, meke na koimata si asa koasa ekelesia pa Zerusalema. Mi tiroa Matiu 13:55 meke Tinavete tadina Apositolo 15:13. Sa leta te Zemisi si ta kubere la koari "doduru tinoni te Tamasa, saripu ele ta hurakatae pa doduru kasia popoa."

Tozi ni sa sari na vina tumatumae pu boka va gilana ni na turaṉa lani sari na tie pa hiniva te Tamasa, koari na binalabala leadi, meke pa hahanana leana. Sokudi sari na vina bakala si zama ni sa tie kubekubere hie. Meke vivinei ni tugo sa sari na ṉati binalabala saripu gua hire: na tinagotago, na hinabahuala, na tinoketoke, na hahanana leadi, meke pude lopu toka kale pa tie. Zama ni tugo sa sari na zinama leadi na kaleadi, na tinumatumae, na vinari tokei, na vinahesi pule, na vina pepekae, na zinutu la koari na tie, na ṉinoṉo, meke na vinaravara. Zama nia tugo sa pa leta hie sapu sa rinaṉeraṉe si ta hivae tugo pude ta dogoro koari na tinavete tadina tie te Karisito.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1
Sa rinaṉeraṉe meke sa tinumatumae. Hinia 1:2-8
Sa minalaṉa meke sa tinagotago. Hinia 1:9-11
Sa pinodeke meke sa tinoketoke. Hinia 1:12-18
Pude avosia meke tavetia. Hinia 1:19-27
Sa vina balau pude lopu toka kale. Hinia 2:1-13
Sa rinaṉeraṉe meke sa tinavete. Hinia 2:14-26
Sa tie te Karisito meke sa mea. Hinia 3:1-18
Sa tie te Karisito meke sa kasia popoa. Hinia 4:1 kamo hinia 5:6
Kaiqa vina tumatumae vina betobeto. Hinia 5:7-20

Zinama Tuketukele

1 Arau Zemisi si keke nabulu te Tamasa, meke tanisa nada Baṉara, Zisu Karisito. Garunu atu nia rau sa qua leta hie koa gamu doduru tie te Tamasa, pu ta hurakatae la pa doduru vasina pa kasia popoa.*

Sa Rinaṉeraṉe meke sa Ginilagilana Lohina

2 Kasa tasiqu koe Karisito, mi koa qetuqetu pana kamo koa gamu sari doduru votivotiki pinodeke.

3 Ura gilana valeania mia sapu sa pinodekena sa mia rinaṉeraṉe, si kote va ṉiṉira gamu pude soto va nabu pa mia rinaṉeraṉe koe Tamasa.

4 Mani va ṉiṉira gamu sa mia sinoto koe Tamasa, pude mi ta evaṉae na tie komiha mia na gotogoto mia, koari doduru mia hahanana leadi.

5 Ba be keke gamu si okoro nia sa ginilagilana lohina[d], si mani tepa ia koe Tamasa pa korapa vinaravara, meke kote ponia Tamasa si asa. Ura poni moka va soku ni Sa sari doduru pu tepa koa Sa, meke lopu zuṭui Sa si arini.

6 Ba pana tepa la agoi koe Tamasa pa vinaravara, si mamu lopu nunala, ba mamu va hinokara valeania sapu kote vagia agoi gua sapu

---

* **1:1** Mt 13:55; Mk 6:3; TTA 15:13; Qal 1:19

tepa ia. Asa sapu nunala si gua tugo na ololobagea, sapu tava rizu lamae koasa givusu.

7-8 Sa tie sapu gugua asa si hoke va ririunae na ruarabeke pa doduru nana tinavete, na binalabala, na gua. Ke namu lopu kaqu vagia sa si keketoṉa koe Tamasa.

Sa Minalaṉa meke sa Tinagotago

9 Mani koa qetu sa tie te Karisito pu malaṉa, sina tava lavata si asa pa tinoa keke koe Karisito.

10 Mani qetu tugo sa tie te Karisito pu tagotagona, pana tava gore la si asa pa minalaṉa. Ura sari na tie tagotago si lopu sana kote mate kekeṉoṉo gua sapu harahara na mate sari na havoro pinomodi.*

11 Sina gasa sage mae sa rimata, meke ṉadai ke harahara, meke lomu palae sari na havoro, meke ta ṉovala sa dia tinolava. Kekeṉoṉo gua tugo asa sa tie tagotago, sapu kote mate sipu korapa tupiti kale ni sa sari nana vinagi tinagotago.

Pinodeke meke Tinoketoke

12 Qetu sa tie sapu turu va nabu pa rinaṉeraṉe koari na pinodeke. Ura pana koa va ṉiṉira sa, si kote vagia sa sa tinoa hola sapu kekeṉoṉo gua na pinia, pu ele va tatara nia Tamasa pude poni koarini pu tataru nia si Asa.

13 Be keke tie si ta toketoke pa bulona pude sekea sa tinarae te Tamasa, si mani lopu zama guahe si asa: "Na maena koe Tamasa sa tinoketoke hie," gua. Ura lopu boka ta toketoke sa Tamasa koasa kinaleana, meke sa Tamasa ba lopu toketokea si keke tie.

14 Ba ta toketoke sa tie pana ria ia ri nana inokoro sea si asa, pude luli sarini.

15 Beto gavoro mae sa nana inokoro sea, si ta evaṉa sa sinea, meke sipu komiha sa sinea si kamoa sa sa minate.

16 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi lopu ta sekesekei si gamu.

17 Sari doduru vinariponi leadi meke gotogotodi, si gore mae guadi koe Tamasa pa Maṉauru. Asa va podaki sari na kalalasa, meke lopu hite hobehobe guana maqomaqona sa lei si Asa.

18 Pa Nana hiniva soti si va toa gita Sa koasa Inavoso hinokara te Karisito, pude te Tamasa si gita, kekeṉoṉo guana vua kenudi ri doduru Nana vina podaka si gita.

Avosia meke Tavetia

19 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi balabala ia si hie, mi tuturei va avoso, ba lopu tuturei zama meke lopu tuturei bugoro.

20 Ura sa tie bubugoro, si lopu evaṉia sa tinoṉoto sapu gua qetu nia sa Tamasa.

21 Ke mi luara pani sari doduru mia hahanana bonidi, meke sari doduru kinaleana. Ba mi va tabea pa vina pepekae sa zinama te Tamasa, sapu ele letea Sa pa korapa bulomia, sapu boka harupu gamu si gamu.

22 Mi lopu sekesekei puleni gamu. Lopu tale avosia mo sa zinama te Tamasa, ba tavete lulia tu.

23 Asa pu va avosia mo sa zinama meke lopu tavetia gua sapu tozia sa, si gua tugo sa tie pu dogoro pule nia pa tiroana si asa.

---

* **1:10** Ais 40:6-7

24 Meke sipu ele dogoro pule nia si asa pa tiroana, si taloa si asa,
meke lopu sana muliṉi nia sa sapu vea doṉo gua si asa.
25 Ba asa sapu va nonoga valeania sa tinarae gotogotona sapu vata
rupaha gita, meke lopu tuturei muliṉi nia sa, ba tavete lulia, si kote
mana nia Tamasa si asa koasa tinavete sapu tavetia sa.
26 Ba be na tie te Karisito si asa gua si keke tie, ba lopu kopu pule
nia koari nana zinama, si loke laena sa nana tinoa vinahesi, meke
sekesekei pule nia mo si asa.
27 Ba sa tinoa vinahesi hinokara sapu ta hivae koasa Tamasa sa
Tamada si guahe: va togai saripu eapadi, na nabonabokodi, koari
na dia minalaṉa, meke kopu pule nia pude lopu tava boni koari na
hahanana seadi pa kasia popoa.

2

Vina Balau pude Lopu Toka Kale

1 Kasa tasiqu, mamu lopu toka kale pa tie, sina va hinokaria gamu
sa nada Baṉara Zisu Karisito, sa Baṉara lavata.
2 Be nuquru mae pa mia vinarigara si keke tie sapu pokopoko
valeana, meke riṉiriṉi qolo, meke nuquru mae tugo si keke tie
malamalaṉana sapu koadi meke luluradi nana poko.
3 Meke be keke koa gamu si va kamo valeania sa tie pu pokopoko
valeana, meke zama koasa, “Mae tani mamu habotu valeana,” gua. Ba
koasa tie malamalaṉana si zama guahe si asa, “Turu paki vasina, babe
habotu pa hatara tani, pa kapa nenequ,” gua.
4 Ego, be gua asa si toka kale si gamu, sina va lavatia gamu si keke
meke doṉo va karia si keke. Meke vari vilasi telemia pa vari korapa
mia si gamu koari na mia binalabala seadi.
5 Kasa tasiqu ta tatarue mia, mi va avoso mae au! Ele vizati
tu Tamasa sari na tie malamalaṉadi pa kasia popoa hie, pude koa
tagotago pa rinaṉeraṉe, meke pude tagoa sa Binaṉara Tanisa, sapu
ele va tatara nia Sa koa rini pu tataru nia sa Tamasa.
6 Ba ṉoṉovali gamu sari na tie malamalaṉadi. Vegua, lopu sari na
tie tagotago tu si va tasuna gamu, meke turaṉa lani gamu pa vinari
pitui?
7 Lopu arini tu na zama ṉoṉovala ia sa pozapoza arilaena te Karisito
sapu ta pozae nia gamu?
8 Be va tabea gamu sa Tinarae arilaena sapu koa pa Kinubekubere
Hope sapu guahe: “Mu tataru nia sa turaṉamu, gua sapu tataru pule
nigo si agoi,” gua, si tavete valeana mia si gamu.*
9 Ba be toka kale si gamu koari na tie, si sea tugo si gamu. Meke zutu
gamu sa Tinarae te Tamasa sapu na tie seke tinarae si gamu.
10 Ura asa sapu kopu nia sa doduruna sa Tinarae ba sekea si keke
tinarae, si ele sea beto ni tugo sa sari doduru.
11 Ura zama sa Tamasa, “Meke mu barabarata.” Meke zama gua tugo
he si Asa, “Meke mu variva mate,” gua. Ke be lopu barabarata si goi,
ba na va mate tie mo, si na tie seke Tinarae te Tamasa tugo si goi.*
12 Ke mu zama nia mamu tavetia, pude guana tie ta pitu mia koasa
tinarae te Karisito sapu vata rupaha gita.

---

* **2:8** Liv 19:18 * **2:11** Ekd 20:13-14; Diut 5:17-18

13 Ura loke tataru na tinaleosae si koa pa vinaripitui te Tamasa,
koasa tie sapu lopu va vura ia sa tataru na tinaleosae. Ba sa tataru
na tinaleosae si mataqara hola nia sa vinaripitui.

Rinaṉeraṉe meke na Tinavete

14 Kasa tasiqu, lopu arilaena, be zama si keke tie, "Na tie raṉeraṉequ
si rau," gua. Ba be lopu vata dogoro nia sa pa tinavete sa nana
rinaṉeraṉe, si lopu boka harupia sa rinaṉeraṉe sana si asa.
15 Meke be keke tasimia koe Karisito si malaṉa meke loke nana poko
na ginani,
16 meke be keke koa gamu si zama koasa, "La mua tu, kote leana
mua mo si goi, mamu koa valeana, na henahena valeana," gua; ba be
lopu poni nia sa si keketoṉa sapu ta hivae koasa tinina, si namu loke
laena sa nana tinokae.
17 Meke kekeṉoṉo gua tugo asa sa rinaṉeraṉe sapu be telena mo,
meke loke nana tinavete, si matena mo sa rinaṉeraṉe asa.
18 Ba kote zama si keke tie, "Keke tie si raṉeraṉe, meke keke tie
si tavetavete." Ba sa qua inolaṉa si, "Mu va dogoro nau sa mua
rinaṉeraṉe, be loke mua tinavete. Meke arau ba, maqu va dogoro
nigo sa qua rinaṉeraṉe koari na qua tinavete."
19 Vegua, va hinokaria tugo goi sapu keke mo sa Tamasa? Ego, sari
na tomate kaleadi ba va hinokaria tugo, meke neneqara na matagutu
si arini.
20 Na tie duvili si goi! Hie sa vina sosodena sapu sa rinaṉeraṉe pu
loke nana tinavete si loke laena.
21 E Ebarahami sa tamada, si lulia sa sa hiniva te Tamasa, pude va
vukivukihi la nia koa Sa pa hope se Aisake sa tuna. Ke pa nana tinavete
si ta pozae na tie toṉoto koe Tamasa si asa.*
22 Ego, dogoria goi sapu sa nana rinaṉeraṉe meke nana tinavete
si tavetavete varigara, meke tava gorevura sa nana rinaṉeraṉe koari
nana tinavete.
23 Meke tava gorevura valeana sa Kinubekubere Hope, sapu zama
guahe: "Va hinokaria Ebarahami sa Tamasa, meke koasa nana
rinaṉeraṉe si ta pozae tie toṉoto koe Tamasa si asa." Meke poza nia
Nana baere tugo Tamasa si asa.*
24 Ke dogoria goi sapu pa tinavete tugo si ta pozae na tie toṉoto koe
Tamasa sa tie, ba lopu koasa rinaṉeraṉe mo telena.
25 Gua tugo asa se Rehabi sa maqota, sapu ta pozae na tie toṉoto
tugo koe Tamasa, sina va kamoi sa sari na tie piko, meke garunu pule
lani sa si arini pa keke votiki siraṉa.*
26 Gua asa, ke sa rinaṉeraṉe sapu loke nana tinavete si matena, si
gua tugo sa tini sapu loke maqomaqona si matena.

3

Sa Mea

1 Kasa tasiqu, leana be lopu soku gamu si kote hiva pude na titisa
koari na zinama te Tamasa. Ura na gilania gita sapu gami na titisa, si
ta pitu koe Tamasa hola ni sari kaiqa tie pule.

---

* **2:21** Zen 22:1-14 * **2:23** Zen 15:6; 2 Koron 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Zos 2:1-21

2 Ura gita doduru mo si hoke tubarae ni gita pa soku siraṉa. Ba be
lopu hite tavete va sea si keke tie, koari nana zinama, si na tie toṉotona
tugo si asa, meke boka kopu pule nia pa doduruna sa nana tinoa.
3 Pana hiva nia gita sa hose pude va tabe gita, gua, si vekoa gita pa
ṉuzuna si keke aeana hite, pude boka va ene la ia gita si asa, vasina
pu hiva nia gita. 4 Doṉo la koasa vaka sapu nomana hola meke tepe
pa givusu ṉiṉira, ba boka va kekeria mo keke kalaha hitekena si asa,
meke la vasina pu hiva nia sa tie kopu kalaha pude la.
5 Ke gua tugo asa sa mea, sapu hitekena mo, ba boka vahesi pule
sisigiti nia si asa.
Sa nika hitekena si boka sulu betoa sa sa hiqohiqo lavata.
6 Sa mea si kekeṉoṉo gua tugo na nika, meke soku hola sari na
tinavete kaleadi sapu evaṉi sa. Keke kukuru tinida si asa, sapu turaṉa
va sea ia na va kaleania sa doduruna sa tini, meke sa tinoa tanisa tie,
koasa kinaleana sapu mae guana koasa nika pa Heli.
7 Ura doduru kurukuru ṉame, na kurukuru tapuru, na noki, meke
na igana pa kolo, si boka tava manavasa, meke ele tava manavasa tugo
pa tie.
8 Ba sa mea si loke tie boka va manavasia. Kaleana hola meke lopu
boka tava manavasa pa tie, meke variva mate hola si asa.
9 Koasa mea si hoke vahesia gita sa Baṉara sa Tamada. Meke hoke
zama va kaleana la nia tugo gita pa tie, sapu tava podaka pa kinehana
sa Tamasa.*
10 Sari na zinama vinahesi meke kaleadi, si vura mae gua mo pa keke
ṉuzu. Ke kasa tasiqu, lopu ta hivae pude ta evaṉa saripu gua hire.
11 Ura lopu boka keke gua vura mae pa keke bukaha sa kolo lomoso,
meke sa kolo hokara.
12 Ke kasa tasiqu, sa huda piqi si lopu boka vua olive, meke sa huda
qurepi si lopu boka vua piqi. Meke loke bukaha kolo hokara si va vura
ia sa kolo lomoso.

Sa Ginilagilana Lohina pu Maena koe Tamasa

13 Asa sapu tumatumae na gilae koa gamu si mani vata dogoro nia
si asa pa nana tinoa leana meke pa tinavete leana, sapu ta tavete pa
korapa vina pepekae sapu vurana pa korapa ginilagilana lohina.
14 Ba be koa nana pa korapa bulomia sa kinonokono, na binugoro
meke na pinuhi, si mi lopu vahesi puleni gamu, meke lopu kokoha
pude va paeria sa hinokara.
15 Arini pu tavete va sea gua sara si hoke poza puleni na tie gilagilana,
gua sarini, ba sari ginilagilana gugua arini si lopu gore mae guadi pa
Maṉauru, ba tanisa kasia popoa mo, loke dia pinamaṉa koe Tamasa,
ba tadi na tomate kaleadi mo si arini.
16 Vasina pu koa sa kinonokono meke na pinuhi, si koa nana tugo sa
vinari paqahi meke sari doduru kinaleadi.
17 Ba sa ginilagilana lohina sapu gorena mae gua pa Maṉauru,
kekenu si via; meke bule, na ṉoṉo, va pepekae, variva tukana hola,
meke ta dogoro koari na tinavete leadi, meke lopu toka kale, meke
loke sinekesekei si koa koa sa.
18 Sari na tie va bulebule, saripu lelete pa binule, si kaqu paketi tugo
rini sari na vuana sa tinoṉoto.

---

* **3:9** Zen 1:26

4

Lopu Tataru Sisigiti nia sa Kasia Popoa

1 Gilania mia gamu sapu sari doduru mia vinari kanai na vinari tokei
pa vari korapa mia gamu, si mae guadi mo koari na mia inokoro seadi,
saripu korapa varipera pa korapa bulomia.
2 Okoro nia gamu si keketoṉa, ba lopu boka vagia gamu, ke hiva va
mate tie si gamu. Noma hola latu sa mia inokoro pude vagi tiṉitoṉa, ba
lopu boka vagi tugo gamu, ke varitokei na variperai mo si gamu. Lopu
boka vagia gamu sapu gua okoro nia gamu, ura lopu tepa ia gamu koe
Tamasa si asa.
3 Totoso tepa si gamu koe Tamasa si lopu vagia tu gamu. Ura na lopu
leadi sari na mia tinepa, sina hiva qetu eke ni mo gamu telemia sari
na tiṉitoṉa pu tepai gamu.
4 Lopu soto va nabu koe Tamasa si gamu! Vegua, lopu gilania tu
gamu sapu be okoro sigiti nia gamu sa kasia popoa, si va kana puleni
gamu koe Tamasa si gamu? Asa sapu okoro nia sa kasia popoa, si vata
evaṉae pule nia na kana te Tamasa si asa.
5 Meke mi balabala sea ia sapu lopu hinokara sa Kinubekubere Hope,
sapu zama guahe: "Sa maqomaqoda sapu vekoa Tamasa koa gita, si
okoro sisigiti nia Sa pude tava madida koa Sa," gua.
6 Ba sa tataru lopu ta ṉana kamona si va mae ia Tamasa koa gita.
Gua tugo sapu zama nia sa Kinubekubere Hope hie: "Kanai Tamasa
saripu vahesi pule ni, ba va mae ia Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona
koa rini pu va pepekae pule ni."*
7 Ke, mi va tabea sa Tamasa, mi turu va nabu, mamu kana ia sa
devolo sapu se Setani, meke kote goveteni gamu sa.
8 Mi tata mae koe Tamasa, meke kote tata mae koa gamu si Asa. Mi
va via i limamia gamu na tie kaleamia! Mamu va via i sari bulomia
gamu na tie ruarabeke!
9 Mi talotaṉa na kabo ni gamu sari na mia sinea. Gamu pu hegere
si mi kabo, meke gamu pu koa qetuqetu si mi balabala mamata.
10 Mi va pepekae puleni gamu pa kenuna sa Tamasa, meke kote va
lavata gamu Sa.

Mu Lopu Pitua sa Turaṉamu koe Karisito

11 Kasa tasiqu, mi lopu vari zama va kaleani. Asa sapu zama va
kaleania, babe pitua sa tasina koe Karisito, si zama va kaleania mo sa
sa Tinarae te Tamasa meke pitua sa si asa. Be pitua goi sa Tinarae, si
lopu va tabea goi si asa, ba na pitua mo goi si asa.
12 Ba e Tamasa mo sa Tie Varipitui. Asa mo ponini gita sa Tinarae.
Asa mo telena si boka harupu tie meke huhuara. Ba esei si goi sana
sapu pitua sa turaṉamu?

Mu Lopu Vahesi Pule nigo

13 Ego, mi va avoso mae tu ba gamu pu zama guahe: "Ṉinoroi babe
vugo si kote la si gami pa keke vasileana nomana, meke kote koa keke
vuaheni vasina, pude holuholu, meke vagi va soku poata," gua.*
14 Ba lopu hite gilania gamu sapu gua kote ta evaṉa pa koivugona.
Kekeṉoṉo gua tugo mo na rovu si gamu sapu vura mae, meke lopu
sana murimuri taloa.

---

* **4:6** ZT 3:34 * **4:13** TTA 27:1

15 Ba gua tu he si mamu zama nia gamu: “Be na hiniva te Tamasa,
meke be toa si gami, si kote boka tavetia gami sapu hiera babe hoira,”
gua.
16 Ba kamahire si va lavata sisigiti puleni gamu mo pa bulomia, meke
tozi tugo gamu sari na mia vinahesi pule, ba doduru vinahesi pule si
lopu leadi.
17 Ego, sa tie sapu gilania nana sa lineana sapu garo pude tavetia, ba
lopu tavetia sa, si tavete va sea tugo si asa.

5

Vina Balau koari na Tie Tagotago

1 Mi va avoso mae gamu na tie tagotago. Mi kabo na kabo alili va
ululae, ura sa tinasuna si korapa mae koa gamu.
2 Sari mia tinagotago si ele popozu palae, meke sari mia poko si ele
gani betoi na kikiti.*
3 Sari mia qolo na siliva saripu tagoi gamu, si ele nara beto. Meke sa
nara hie si kote na vina sosodedi rina mia sinea, meke va kaleani sari
na mia tinoa, meke turaṉa lani gamu pa nika koa holana. Ura ele va
omuni gamu sari mia tinagotago soti koari na rane mumudi hire.
4 Dotu, lopu tabari gamu sari na tie tavetavete saripu pakepakete
koari na mia linetelete pa mia inuma. Avoso la i sari na dia
ninominomi! Sari na dia zinama si ele ta avoso koasa Baṉara Tadi
na Qeto Minate.*
5 Koari na mia tinoa pa popoa pepeso si koa valearanei, meke va qetu
puleni gamu koari na mia tinagotago sokudi si gamu. Va nobonoboko
puleni gamu gua rina kurukuru nobokodi, osolae kamo sa rane vina
mate mia.
6 Ele zutui meke va matei gamu sari na tie toṉoto, saripu lopu kana
gamu, meke lopu govete ni sari na mia ṉinovaṉovala.

Sa Ṉinoṉo na Vinaravara

7 Kasa tasiqu, mi aqa va ṉoṉo, osolae kamo sa pinule mae tanisa
Baṉara. Dotu, sa tie lelete, hoke aqa valeana nia sa sa totoso vua
valeana tadi na linetelete pa pepeso. Hoke aqa va ṉoṉo nia tugo sa sa
ruku pa nana totoso.
8 Ke mi aqa va ṉoṉo gua tugo asa si gamu, mi va ṉiṉirai sari bulomia.
Ura sa rane sapu kote pule mae ia sa Baṉara si tata kamo mo.
9 Kasa tasiqu, mi lopu vari qumiqumi, pude mi lopu ta zutu koe
Tamasa si gamu. Sa tie varipitui si ele va namanama, meke lopu sana
kote mae mo si Asa.
10 Kasa tasiqu, mi balabala i sari na poropita pu ele tarae nia sa
inavosona sa Baṉara. Na kineha leana tanisa inaqa va ṉoṉo pa korapa
ṉinovaṉovala tadi na kana si arini.
11 Poza ni tie qetuqetudi gita sari na tie arini, sina koa va nabu si
arini pa totoso tinasuna. Ele avoso nia mia mo gamu sa tinoa va ṉoṉo
te Zobi, meke gilania mia mo sapu gua ta evaṉa koa sa pa vinabetona.
Ura na lopu ta ṉana kamona sa tataru variva tukana tanisa Tamasa.*
12 Ba kasa tasiqu, hiera si arilaena hola. Pana tavetia goi si keke
mua vina tatara, si mu lopu tokotokoro. Lopu zama tokotokoro koa sa

* **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diut 24:14-15 * **5:11** Zob 1:21-22, 2:10; Sam 103:8

Maṉauru, babe pa pepeso, babe koa keke toṉa pule. Ba mamu zama gua mo hie: “Uve,” mu gua mo, babe “Lokari,” mu gua mo. Be lopu gua asa, si kote ta zutu koe Tamasa si goi.*

13 Be keke koa gamu si koa tasuna, si mani varavara la koe Tamasa. Meke be keke koa gamu si qetuqetu, si mani kera vahesia sa Tamasa.

14 Be keke koa gamu si moho, si mani tioki sari na koimata pa ekelesia pude di varavara nia, meke ṉuzapa nia oela pa korapa pozana sa Baṉara.*

15 Be va hinokara valeania rina koimata, sapu kote ta salaṉa koe Tamasa si asa, si kote magogoso tugo sa tie mohona, meke kote va tavulalaṉia Tamasa. Meke be tavete va sea si asa, si kote taleoso ni Tamasa sari nana sinea.

16 Gua asa, ke mi vari helahelae ni sari na mia sinea, mamu varivari tokae pa vinaravara, pude mi ta salaṉa koe Tamasa si gamu. Sa vinaravara tanisa tie toṉoto si koa ia na ṉiniraṉira pude vagia sa tinokae koe Tamasa.

17 E Ilaiza si keke tie gua mo gita, meke varavara va ṉiṉira nia sa si pude lopu ruku pa korapana ṉeta vuaheni onomo sidara, meke lopu ruku tugo sa popoa.*

18 Ba sipu tepa pulea Ilaiza sa ruku, si hoqa gana mo sa ruku lavata, ke toqolo pule mo sari na linetelete.*

19 Kasa tasiqu, be ilolae taloa koasa hinokara si keke koa gamu, meke be keke tie si la turaṉa pule mae nia si asa,

20 si mi balabala ia sapu guahe: Asa sapu va kekere pulea koasa nana tinavete sea sa tie asa, si kote harupia sa sa tie sea sana koasa vina kilasa pu koa hola ninae rane. Meke kote vagia sa sa tinaleosae koe Tamasa koari nana sinea sokudi.*

---

* **5:12** Mt 5:34-37 * **5:14** Mk 6:13 * **5:17** 1 Baṉ 17:1, 18:1 * **5:18** 1 Baṉ 18:42-45 * **5:20** ZT 10:12; 1 Pit 4:8

SA LETA KEKENU TE PITA
Sa Vinabakala

Hie *Sa Leta Kekenu te Pita* sapu kubere la nia sa koari na tie te Karisito saripu ta pozae na "tie ta vizatadi te Tamasa," saripu ta hurakatae la koari na pinaqapaqaha popoa pa Ponitasi, Qalesia, Kapadosia, Esia, meke Bitinia. Pa rane ṉinoroi sari na popoa hire si koa koasa popoa sapu ta pozae Teki. Kaiqa tie si balabala ia sapu Pita si korapa koa pa Roma, sa ṉati vasileana lavata, totoso ta kubere sa leta hie. Hola kaiqa vuaheni si tava mate si asa vasina.

Sa ṉatina sa leta hie si pude sovutu va ṉiṉirai saripu tirona sa, saripu nuquru lai sari na ṉinovaṉovala na tinasigiti koasa dia rinaṉeraṉe koe Zisu. Tavetia Pita si hie, pude va balabala pule ni sa Inavoso Leana koa rini pu tirona sa leta koasa guguana e Zisu Karisito. Tozia sa sa Nana minate, tinuru pule, meke sa Nana vina tatara sapu kote pule mae, pude madi raṉe valeania se Zisu. Meke pude madi turu va nabu si arini koa sa rinaṉeraṉe pa korapa tinasuna na ṉinovaṉovala tadina kana. Meke be turu va nabu si arini, si kote tava sosode valeana pa korapa pinodeke, sapu hinokara sari na dia rinaṉeraṉe. Meke kote ta pia si arini "Koasa rane pana pule mae se Zisu Karisito."

Sipu beto sovuti Pita sari na tie te Karisito hire, pude koa va ṉiṉira koari na dia tinasuna, si sovuti tugo sa si arini pude madi koa guana tie te Tamasa pa doduru dia tinoa.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Sa vina balabala pulena sa tinaharupu te Tamasa. Hinia 1:3-12
Tinarae pude koa madi pa tinoa. Hinia 1:13 kamo hinia 2:10
Sa hiniva te Karisito koari na tie pa totoso ta ṉoṉovala meke koa ta sigiti koari na kana. Hinia 2:11 kamo hinia 4:19
Vina pepekae meke na tinavete ninabulu tadina tie te Karisito. Hinia 5:1-11
Sa tinukuna sa leta. Hinia 5:12-14

Zinama Tuketukele

1 Arau Pita, sapu keke apositolo te Zisu Karisito, si kubere atu koa gamu na tie ta vizata mia te Tamasa, sapu ta hurakatae la pa seu, meke korapa koa guana tie karovomia koari na pinaqapaqaha popoa pa Ponitasi, Qalesia, Kapadosia, Esia, meke pa Bitinia.

2 Gamu sina tie ta vizata mia koasa hiniva te Tamasa sa Tamada, podalae mae gua pukerane, meke ele tava madi mia koa sa Maqomaqona sa Tamasa, pude mi va tabea se Zisu Karisito, pude mi tava via koasa eharana Sa.

Mi tago zoṉazoṉa ia sa Nana tataru lopu ta ṉana kamona, meke sa binule.

Sa Rinoverove koe Zisu sapu Tava Toa Pule

3 Mani tavahesi sa Tamasa sa Tamana sa nada Baṉara Zisu Karisito! Sina koasa ninomana gua sa Nana tataru variva taleosae, si ele poni gita Sa sa tinoa vaqura. Meke raṉe valeania gita sapu kaqu vagia gita sa tinoa hola koe Zisu Karisito, sina toa pule si Asa pa minate.

4 Ke gua asa, si doṉo va kenu la ia gita sapu kote tagoa gita doduru,
gua sapu ele va nama vekoa Tamasa pude tadi Nana tie. Ele va
nama vekoa Tamasa si asa pa Maṉauru pude tamugamu, vasina lopu
kote boka kaleana, na ta ṉovala, ba kote kekeṉoṉo puta mo sa Nana
tiṉolava ninae rane ka rane.
5 Ta kopue si gamu koasa ṉiniraṉira te Tamasa pa korapa mia
rinaṉeraṉe, osolae kote vagia gamu sa tinaharupu sapu ele va nama
vekoa Tamasa, pude vata dogoro nia koasa rane mumudi.
6 Koa qetuqetu nia gamu sa tinaharupu asa, sapu evaṉia Tamasa koa
gamu, be ta vala pa tinalotaṉa si gamu pa totoso papakana mo, sina
koa gua koari soku votivotiki pinodeke pu koa ta sigiti ni gamu.
7 Sa ṉatidi ri doduru tinasuna hire si pude podeki be hinokara sari
na mia rinaṉeraṉe. Sa mia rinaṉeraṉe si marilaena hola nia sa qolo.
Na qolo sapu lopu koa hola si boka ta sulu pa korapa nika pude va via
ia. Ba sa mia rinaṉeraṉe sapu tava sosode, sapu be hinokara si asa, si
koa hola. Koasa rane pu kote pule mae ia Zisu Karisito, si kote vagia
gamu sa vinahesi, na vina lavata mia koe Tamasa.
8 Lopu ele dogoria gamu se Zisu, ba tataru nia gamu si Asa, meke
lopu dogoria gamu kamahire, ba va hinokaria gamu si Asa. Gua asa
si gamu ke ta siṉie qinetuqetu marilaena, sapu loke zinama boka tozi
va bakalia,
9 ura na korapa vagia gamu sa tinaharupudi rina mia tinoa, sapu sa
ṉatina sa mia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito.
10 Sari na poropita pukerane si ele korotae kenu nia rini sa tataru
variharupi hie, sapu kote vagia gamu koe Tamasa. Ke hata va minakia
rini sa guguana sa tinaharupu,
11 pude gilania sa totosona, meke sa guguana sa. Sa Maqomaqona
Karisito pu koa koa rini, si ele huhuku vekoa meke tozi va kenu ia Sa sa
tinasigiti sapu kote vagia Karisito, meke pa mudina sa Nana tinasigiti,
si na minataqara, pa vina lavata.
12 Vata gilana nia Tamasa koari na poropita arini, sapu sari na dia
tinavete si lopu pude valeana pule ni mo teledia, ba pude tokani
gamu, totoso zama ni rini sari na ginugua sapu ele avosi gamu koari
kaiqa. Sari na tie pu tozia sa Inavoso Leana koa gamu, si tozia rini pa
korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope sapu ta garunu maena pa
Maṉauru. Ari na mateana ba hiva gilani sari ginugua hire te Karisito.

Sa Tinioko pude Koa Va Madi

13 Ke gua asa, si mi va namanama i sari na mia binalabala pude
tavetavete. Mi kopu puleni gamu, mamu va soto va nabui sari na mia
rinaṉeraṉe koasa tataru variharupi, sapu kaqu ta poni nia gamu pana
pule mae se Zisu Karisito.
14 Mi va tabea sa Tamasa, kekeṉoṉo gua ri Nana koburu leadi. Mi
lopu luli gamu sari na mia inoko'okoro kaleadi saripu taveti gamu pa
pinupuhu, totoso lopu ele va hinokaria gamu se Karisito.
15 Mi koa na tie madi mia meke loke mia sinea koari doduru mia
tinavete, gua sapu sa Tamasa pu tioko gamu si loke Nana sinea.
16 Ura zama sa Tamasa koasa Kinubekubere Hope: “Mi koa na tie
madi mia, meke loke mia sinea, sina loke Qua sinea si Arau,” gua.*

* **1:16** Liv 11:44-45, 19:2

17 Hoke poza nia Tamamia gamu sa Tamasa pana varavara gamu.
Asa sa Tamasa pu lopu toka kale totoso varipitui ni Sa sari doduru tie
koari na dia tinavete. Ke gua asa, si mi pamaṉa nia sa Tamasa, pa
doduruna sa mia tinoa koari na votiki popoa pa pepeso.
18 Ura ele gilania mia gamu sapu visoroihe si lulia gamu sa hahanana
huporo tadi na tiatamamia pukerane. Ba ele holu vagi gamu Sa koasa
tinoa loke laena asa, pude na tie te Tamasa si gamu, meke sa hinolu
mia si lopu evaṉia Tamasa pa tinabara qolo na siliva pu lopu koa hola,
19 ba evaṉia Sa si asa koasa ehara marilaena te Karisito, sapu guana
lami pu loke ari kisakisana.
20 Ta vizatana koe Tamasa si Asa sipu lopu ele tava podaka sa kasia
popoa, meke tava dogoro vura si Asa koa sa ginugua mia gamu koari
na rane mumudi hire.
21 Pa korapana Zisu Karisito si va hinokaria gamu sa Tamasa, sapu
va toa pulea si Asa pa minate, meke ponia Sa sa vina lavata. Gua asa
ke sa mia rinaṉeraṉe na rinoverove, si soto koasa Tamasa.
22 Ego, pa mia vina tabena sa hinokara, si ele va via puleni gamu,
pude vata dogoro nia gamu sa tataru hinokara koari na turaṉa mia pu
va hinokara. Ke mi koa varivari tatarue zoṉazoṉa pa doduru bulomia.
23 Ura pa korapana sa zinama toa holana te Tamasa si tava podo pule
si gamu. Lopu koasa tiṉitoṉa matena, ba koasa tu sapu toa hola ninae
rane.
24 Gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:*
“Sari doduru tie si guana duduli;
meke doduru dia tinolava si guana havoro pa pezarana;
harahara sari duduli meke hoqa sari na havoro,
25 ba sa zinama te Tamasa si turu hola ninae rane.”
Sa zinama hie si asa tugo sa Inavoso Leana sapu ta tozi vurae koa
gamu.

2

Sa Patu Toana, meke sa Nana Butubutu Madina

1 Mi veko pani sari doduru mia kinaleadi: na kinohakoha, na
sinekesekei, na kinonokono, meke doduru zinama ṉoṉovala.
2 Gua ri na koburu haha pu tiqe pododi sapu okoro nia sa meleke, si
mi okoro nia sa ginani maqomaqo hinokara, sapu sa vina tumatumae
te Tamasa, pude boka toqolo sage koasa tinaharupu mia.
3 Ura tiqe gilania mia mo gamu sa guguana sa tataru va tukana tanisa
Baṉara.*
4 Mi mae koasa Baṉara toana, sapu kekeṉoṉo guana Patu sapu loke
laena pa tie, ba arilaena pa vinizata te Tamasa.
5 Gamu si korapa somana tugo gua rina patu toamia pu ta
tavetavetae pa kinurina sa Zelepade te Tamasa. Na butubutu hiama si
gamu tava madimia koe Tamasa, gamu pu taveti sari na vinariponi na
vina vukivukihi pa tinoa maqomaqo mia. Arini sari na vinariponi na
vina vukivukihi pu va qetua sa Tamasa pa korapana Zisu Karisito.
6 Ura zama sa Tamasa pa Kinubekubere Hope:*
“Ele vekoa Rau si keke patu pa Zaione,
na patu arilaena meke ta vizatana pude na sinokirae.

* **1:24** Ais 40:6-8 * **2:3** Sam 34:8 * **2:6** Ais 28:16

Meke asa pu va hinokaria si Asa,
si lopu kaqu tava kurekure,” gua.
7 Hie si na patu marilaena koa gamu pu va hinokara, ba koa rini sapu
lopu va hinokara si guahe:*
“Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.”
8 Keke Kinubekubere Hope pule si zama guahe:*
“Hie tugo sa patu sapu kote va tubarae i sari na tie,
sa patu sapu kote va hoqai si arini.”
Tubarae ni si arini sina lopu va hinokaria rini sa zinama te Tamasa,
gua sapu ele vizata vekoa Sa pude tadirini.
9 Ba gamu sina butubutu ta vizata mia, na butubutu hiama tanisa
Baṉara, na butubutu tava madi mia, meke na tinoni soti te Tamasa.
Ta vizata si gamu pude tozi vurani sari na tinavete variva magasadi
te Tamasa, Asa pu tioko vurani gamu pa hinuporo, pude koa pa Nana
kalalasa marilaena.*
10 Koari na totoso ele hola si lopu na tie te Tamasa si gamu, ba
kamahire si na tinoni Tanisa si gamu. Koari na totoso ele hola si lopu
tagoa gamu sa Nana tataru variva taleosae, ba kamahire si ele tagoa
gamu si asa.*

Sari na Pinausu te Tamasa

11 Kasa qua baere ta tataruemia, tepa zoṉazoṉa gamu rau si gamu
sapu na tie karovomia koasa kasia popoa hie, mi lopu vala puleni gamu
koari na inokoro sea tana tini, sapu varipera doduru totoso koa sa mia
tinoa vaqura.
12 Sari na mia kinokoa pa vari korapadi rina tie pu lopu va hinokaria
se Karisito, si mani gotogoto pa lineana, pude pana zutuni gamu tie
kaleamia rini, si kote dogori rini sari na mia tinavete leadi, meke
vahesia sa Tamasa koasa rane pu kaqu pule mae ia Sa.
13 Pa ginuana sa Baṉara, si mi va tabei sari doduru tie pu tuqei sari
na ṉiniraṉira koasa binaṉara pa pepeso: koa sa ṉati baṉara nomana
pa qinavuna,
14 meke koari na qavuna koari hopeke popoa pu ele vizati na va
turui Sa pude va kilasi saripu tavete va sea, meke va lavati saripu
tavete valeana.
15 Ura hivani gamu sa Tamasa pude koari na mia tinavete leadi, si
kote tava mokomoko sari na zinama pekipekidi tadi na tie duviduvilidi.
16 Mi koa guana tie ta rupaha mia; ba mi lopu tavetavete nia sa mia
tinarupaha pude va paere i sari mia tinavete sea, ba mi koa guana
nabulu te Tamasa.
17 Mi koa pamaṉa koari doduru tie, mi tataru ni sari na tasimia koe
Karisito, mi pamaṉa nia sa Tamasa, mi pamaṉa nia tugo se Siza, sa
mia ṉati baṉara.

Sa Kinehana sa Tinasigiti te Karisito

18 Gamu na pinausu, mi va tabei sari na mia palabatu pa tinavete;
mi pamaṉa ni si arini, lopu sarini mo pu hoke tataru ni gamu, na ṉoṉo
koa gamu, ba gua tugo koarini pu hoke ṉoṉovala gamu.

---

* **2:7** Sam 118:22 * **2:8** Ais 8:14-15 * **2:9** Ekd 19:5-6; Ais 43:20,21; Diut 4:20, 7:6, 14:2; Ta 2:14; Ais 9:2 * **2:10** Hoz 2:23

19 Kote va qetua gamu sa Tamasa, be koa va nabu si gamu koari na
tinasigiti totoso lopu tavete va sea si gamu, sina gilania gamu sapu na
hiniva te Tamasa si pude gua asa si gamu.
20 Na lineana sa si kote vagia gamu, be ta komiti si gamu koa sa mia
tinavete kaleana? Ba be koa va nabu si gamu koasa tinasigitina sa
tinavete leana si kaqu qetu ni gamu sa Tamasa si gamu.
21 Pa ginugua asa si tioko gamu sa Tamasa pude keha lulia se Karisito.
Ura Karisito telena si ele koa ta sigiti ni gamu, meke ele vekoa Sa si
keke kineha leana, pude kaqu lulia gamu.
22 Loke sinea si tavetia Sa,
meke loke zinama kokoha si zama nia Sa.*
23 Totoso ta zama ṉoṉovala si Asa, si lopu olaṉa hobei Sa pa
ṉinovaṉovala. Totoso tava sigiti Sa, si lopu podekia Sa pude zama
hobena, ba kalavarae zoṉazoṉa si Asa koasa Tamasa, sa tie varipitui
toṉotona.*
24 E Karisito telena si ele paleke lani pa korosi pa tinina soti sari nada
sinea, pude luara pani betoi gita sari nada sinea, gua na tie matena
pu lopu boka tavete sea, meke pude toa nia gita sa tinoṉoto. Koari na
bakorana Sa si ta salaṉa si gamu.*
25 Ura koari na totoso ele hola si koa guana sipi muliuṉu si gamu, ba ele
turaṉa puleni gamu Tamasa si gamu pude lulia se Karisito sa Sepati,
sa Tie sapu kopu ni sari na mia tinoa.*

3

Sari na Barikaleqe na Palabatu

1 Gua tugo si gamu na barikaleqe, mi va tabei sari na mia palabatu,
pude be keke ari na palabatu pu lopu va hinokaria sa zinama te
Tamasa, si kote boka tava kekere koari na mia hahanana leadi, lopu
kilu tozi ni gamu pude di va hinokara.*
2 Kote va hinokara si arini sina dogoria rini sa mia kinokoa sapu
ṉoṉo meke pamaṉa nia gamu sa Baṉara.
3 Mi lopu hata ia sa mia tinolava koari na tiṉitoṉa guana vina tanadi
rina kalu pa batu mia, na vinasari qolo pu va sari ni gamu, meke na
poko tolavaedi pu va sagei gamu.*
4 Ba hie tu, sari na mia tinolava si pude hata ia pa korapa bulomia, sa
tinolava loke kokoina sapu sa hahanana ṉoṉo, na bule, sapu marilaena
hola pa dinoṉo te Tamasa.
5 Ura sari na barikaleqe madidi pukerane pu kalavarae koe Tamasa,
si va tabe koari na dia palabatu, meke pa siraṉa asa si va doṉo lea
pule ni si arini.
6 E Sera si gua asa. Va tabea sa se Ebarahami, meke poza nia sa "Qua
baṉara," gunia sa si asa. Gamu si boka ta evaṉae guana tuna vineki
e Sera, be keha lulia gamu si asa, meke tavete valeana si gamu, meke
lopu matagutu nia gamu si keketoṉa.*
7 Meke gua tugo si gamu na palabatu, mamu tumae nia sapu sa mua
barikaleqe sapu koa turaṉigo, si na tie malohoro hola nigo sa pa tinina.
Mamu kopu nia si asa pa korapa pinamaṉa, sina sari na barikaleqe,

* **2:22** Ais 53:9 * **2:23** Ais 53:7 * **2:24** Ais 53:5-6 * **2:25** Ais 53:6 * **3:1** Epi 5:22; Kol 3:18 * **3:3** 1 Tim 2:9 * **3:6** Zen 18:12

meke gamu na palabatu si kote vagi betoa mo sa tinoa tanisa tataru
variharupi te Tamasa. Mi tavete gua asa, pude ta avoso sari na mia
vinaravara la koe Tamasa.*

Koa Ta Sigiti nia sa Tinavete Leana

8 Ego, gamu doduru, si mi koa varibulei, mamu koa vari tatarue, mi
tataru ni sari na tasimia koe Karisito, mamu koa variva tukana na va
pepekae.
9 Mi lopu hobe nia kinaleana sa kinaleana, babe hobe ni zinama
ṉoṉovala sari na zinama ṉoṉovala. Ba hie tu, mamu tepa ia sa Tamasa
pude mana ni tu, sina sa minana tugo si va tatara nia Tamasa pude
poni gamu, totoso tioko gamu Sa.
10 Gua sapu koa pa Kinubekubere Hope:*
"Asa sapu hiva koa qetuqetu pa tinoa
meke okoro hiva dogori sari na totoso leleadi,
si mani lopu zama va kaleana,
meke lopu zama kokoha pa tie.
11 Sa tie sana si mani luara pania sapu kaleana,
mani tavetia sapu leana;
mani lopu makudo hata sisigitia sa binule koari na tie.
12 Ura kopu totoko ni Tamasa sari na tie toṉoto
meke va avosi Sa sari na dia vinaravara;
ba etuli sa saripu tavete va kaleana," gua.
13 Loke tie kote ṉoṉovala gamu, be tavete valeana si gamu.
14 Ba be koa ta sigiti nia gamu sa tinavete leana, si tamanae si
gamu! Mi lopu matagutu ni sarini pu boka va sigiti gamu. Mi lopu
koa talotaṉa.**
15 Ba mi pamaṉa nia sa mia Baṉara se Karisito pa bulomia. Mi koa va
namanama doduru totoso, pude olaṉi saripu nanasani gamu rini koasa
guguana sa rinaṉeraṉe koe Karisito, sapu tagoa gamu pa bulomia.
16 Ba mi tavetia sapu gua asa, pa vina pepekae meke pa pinamaṉa.
Mi kopu puleni gamu pude lopu evaṉia, si keketoṉa sapu kote boka
zutu puleni gamu. Ke pana zama ṉoṉovala gamu rini koasa mia
hahanana leana pa linulina Karisito, si kote kurekure ni rini sari na
dia zinama teledia.
17 Ura leana si pude koa ta sigiti nia sa tinavete leana, ba lopu sa
tinavete kaleana, be gua asa sa hiniva te Tamasa.
18 Ura pa keke totoso mo si mate paeni Karisito sari na sinea tadi
doduru tie. Sa tie toṉoto si mate pa laemia gamu na tie sea, pude
va kamo gamu koe Tamasa. Tava mate si Asa, ba tava toa koasa
Maqomaqona Tamasa.
19 Meke pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo asa, si la tarae si Asa
koari na maqomaqo ta pusidi.
20 Sari na maqomaqo ta pusidi hire si na maqomaqodi rina tie pu
lopu va tabea sa Tamasa totoso aqa va ṉoṉo ni Sa si arini pa totoso
sapu kuria Noa sa vaka nomana. Ari ka vesu tie mo si ta harupu koa
sa kolo.*
21 Sa kolo hie si na vina gilagilana sa pinapitaiso sapu va kamo gamu
pa tinaharupu. Lopu na ṉinuzapa pa laena sa boni pa tini si hie, ba

* **3:7** Epi 5:25; Kol 3:19 * **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10 * **3:14** Ais 8:12-13 * **3:20** Zen 6:1 kamo hinia 7:24

sa vina tatara sapu ele vekoa gamu koe Tamasa pude lopu evaṉia si keketoṉa sapu kote boka zutu pule gamu ri bulomia sapu sea si gamu. Sa pinapitaiso si va kamo gamu pa tinaharupu sapu boka vagia gamu, sina turu pule se Zisu Karisito.
22 Ele sage pule pa Maṉauru si Asa, meke ponia ṉiniraṉira sa Tamasa pa kali mataona, pude koa baṉara ni sari na mateana, na maqomaqo pu tago ṉiṉira leadi na kaleadi pa Maṉauru meke pa pepeso.

4

Tinoa Vaqura Koe Karisito

1 Sina ele koa ta sigiti pa tinina se Karisito, ke gamu ba kaqu koa va ṉiṉira tugo telemia pude keha lulia gua sapu ele evaṉia Sa. Ura asa sapu koa ta sigiti pa tinina, si ele luara pani sa sari nana sinea.
2 Gua asa ke podalae kamahire, pa doduruna sa mia tinoa pa popoa pepeso, si mi ta turaṉa koasa hiniva te Tamasa, ba lopu koari na hiniva kaleadi tana tie.
3 Koari na totoso pu ele hola, si ele ta oki palae hoboro sari na mia totoso koari na tinavete tadi na tie pu lopu va hinokaria sa Tamasa, saripu gua hire: na inokoro sea pa vinarivosa, na vinari riqihi; meke na ninaponapo va viviri telena, meke koari na vinarigara pude naponapo na lopilopi va kaleana; meke sa vinahesi beku pu variva kurekurena.
4 Ke magasani gamu rini kamahire, sina lopu somana ni gamu sari na dia kinokoa na hahanana kaleadi, ke zama va kaleana gamu rini.
5 Ba sari na tie hire si kote hopeke la tozi vura ni sari doduru dia tinavete koa sa Tamasa, pu korapa aqa pude varipitui ni sari na tie toadi meke matedi.
6 Gua asa, ke ele ta tarae sa Inavoso Leana koari na tie matedi* pude di ta pitu kekeṉoṉo gua ri doduru tie pa tinoa tini, meke pude di toa pa Maqomaqona sa Tamasa.

Mi Kopu Valeana koari na Vinariponi te Tamasa

7 Tata sa vinabetona sa kasia popoa, ke mi balabala valeana, mi kopu puleni gamu, pude mi boka varavara.
8 Ba sapu arileana hola koari doduru tiṉitoṉa, si mi koa varivari tatarue hinokara; sina sa tataru si taleoso ni sari na sinea sokudi.*
9 Mi lopu qumiqumi, ba mi qetu pude variva kamo i koari na mia vetu.
10 Hopeke tie koa gamu si mani tavetavete nia sa vinariponi sapu vagia sa koe Tamasa, pude nabulu ni sari na turaṉa mia koe Karisito. Mamu kopu na tavetavete valeana ni sari na votivotiki vinariponi marilaedi te Tamasa.
11 Asa sapu tarae, si mani tarae nia sa zinama te Tamasa. Asa sapu nabulu, si mani koa nabulu koa sa ṉiniraṉira pu poni nia sa Tamasa, pude mani tava lavata sa Tamasa koari doduru tiṉitoṉa, pa korapana e Zisu Karisito. Tanisa tugo sa vinahesi, na ṉiniraṉira ninae rane ka rane. Emeni.

---

* **4:6** "Koari na tie Matedi" si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia se Zisu si tarae koari na tie matedi pa Hedisi[d] pa mudina sa Nana minate, kaiqa pude si balabala ia sa sa tie matedi hire si avosia sa Inavoso Leana totoso toadi meke beto asa si mate si arini, ba maqomaqodi si toa koe Tamasa. * **4:8** ZT 10:12

Koa Ta Sigiti pa Linulina e Karisito

12 Kasa qua baere ta tataruemia, mi lopu magasa nia sa pinodeke
variva ta sigitina sapu koa ta sigiti nia gamu, guana sapu na tiṉitoṉa
votikaena hola si ta evaṉa koa gamu, sapu gua.
13 Ba mi qetu nia sapu somana nia gamu sa tinasigiti te Karisito,
pude kaqu ta siṉie qinetuqetu sari na bulomia pana vura pule mae si
Asa, meke ta dogoro sa Nana tinoa Tinamasa na ṉiniraṉira.
14 Be ta zama ṉoṉovala si gamu, koa gua sapu na tie te Karisito si
gamu, si tamanae si gamu. Ura koa koa gamu sa Maqomaqo tanisa
tinoa tolavaena sapu sa Maqomaqona sa Tamasa.
15 Be koa tava sigiti si keke koa gamu, si mani lopu tava sigiti koa
gua sapu va mate tie si asa, babe hikohiko, babe kaiqa tinavete kaleadi
pule, meke lopu la sosoara hoboro koari na dia ginugua rina votiki tie.
16 Ba be koa ta sigiti si asa pa linulina e Karisito, si mani lopu
kurekure nia, ba mani vahesia sa Tamasa sapu na tie te Karisito si
asa.
17 Ura ele mae sa totoso pude kote podalae kekenu sa vinaripitui
koari na tie soti te Tamasa. Meke be podalae si asa koa gita, si kote
kaleana hola tugo sa vina kilasa pu kote kamo koa rini pu lopu va
hinokaria sa Iṉavoso Leana te Tamasa.
18 Ura gua hie sapu zama nia sa Kinubekubere Hope:
"Be tasuna koari na tie toṉotodi pude kamoa rini sa tinaharupu,
si lopu kote boka hokara sari na tie va gugue na tie kaleadi
pude vagia sa tinaharupu," gua.*
19 Ke gua asa, si arini pu koa ta sigiti pa hiniva te Tamasa, si madi
kalavarae zoṉazoṉa koasa Tamasa pu va podaki si arini, madi lopu
makudo tavete valeana si arini.

5

Sa Kinopudi rina Tie te Tamasa

1 Ele dogoro sotia rau sa tinasigiti te Karisito, meke kote somana
tagoa tugo rau sa tinoa tolavaena te Karisito pu kaqu vata dogoro vura
pa Nana minae. Arau sapu keke koimata pa ekelesia, si tepa atu koa
gamu na koimata pa ekelesia,
2 mi kopu ni sari na tie te Tamasa saripu koa pa mia kinopu,
kekeṉoṉo gua na sepati sapu kopu ni sari nana sipi. Mi tavetia pa
qinetuqetu gua sapu hiva nia sa Tamasa, ba lopu sina asa mo sa mia
tinavete, sapu lopu qetu nia goi. Mi lopu tavetavete pa inokorona sa
tinabara mo, ba mi okoro nia pude koa va nabulu koari na tie.*
3 Mi lopu podekia pude lalae ni sari na tinoa tadirini pu koa pa mia
kinopu, ba mi koa na kineha leamia koari na tie te Tamasa.
4 Meke pana vura mae se Zisu sa Ṉati Sepati sapu kopuni gita, si kote
ta poni nia gamu sa pinia tanisa tinoa tolavaena sapu lopu kote rida
hokara.
5 Gamu na tie vaqura ba gua tugo, mi va tabei sari na tie koadi. Gamu
doduru si mi va pepekae puleni gamu pa mia ninabulu, ura gua hie si
zama nia sa Kinubekubere Hope:*
"Kanai Tamasa saripu vahesi pule ni,

* **4:18** ZT 11:31 * **5:2** Zn 21:15-17 * **5:5** ZT 3:34

ba va mae ia Sa sa tataru lopu ta ṉana kamona koa rini pu va
pepekae pule ni,” gua.
6 Gua asa ke, mi va pepekae puleni gamu pa kauruna sa Lima ṉiṉira
tanisa Tamasa pa vina tabena Sa, meke kote va lavata gamu Sa pa
Nana totoso garona.*
7 Mi valani koa Sa sari doduru mia tinalotaṉa, sina korapa tataru ni
gamu na kopuni gamu Sa.
8 Mi totoli puleni gamu, mamu kopu! Sina se Setani sa mia kana si
korapa ene la mae pude ṉoṉovala gamu, guana laione oviana, pude
doṉo hata ia si keke tie pude va matea, gua. 9 Mi turu va nabu pa mia
rinaṉeraṉe, mamu kana ia se Setani. Sina gilania mia gamu sapu sari
kasa turaṉamia koe Karisito pa kasia popoa, ba va kamoi tugo sari na
tinasigiti gugua sapu ele va kamoi gamu pa linulina e Karisito.
10 Ba pa mudina sa mia tinasigiti pa totoso papakana, si sa nada
Tamasa telena kote va gotogoto gamu, meke va ṉiṉira gamu pa
rinaṉeraṉe, pude turu va nabu koasa sinokirae hinokara. Asa tugo
si tagoa sa tataru lopu ta ṉana kamona, meke sapu tioko gamu Sa
pude somana tagoa sa Nana tinoa tolavaena pa kineke koe Karisito.
11 Tanisa tugo sa ṉiniraṉira ninae rane ka rane. Emeni.

Sari na Zinama Tataru Vina Betobeto

12 Garunu atu nia rau sa qua leta papakana hie, sapu kubere poni au
e Saelasi. Balabala gunia rau na keke tasiqu ta ronuena koe Karisito si
asa. Hiva sovutu va ṉiṉira gamu rau, maqu tozini gamu sapu hie tugo
sa tataru variharupi hinokara te Tamasa, ke mi turu va nabu koa sa.*
13 Sari na tiena sa ekelesia turaṉa mia pa Babiloni* sapu ele ta
vizatadi tugo koe Tamasa, si va atui sari na dia tataru, meke gua tugo
sa tuqu koe Karisito sapu se Maka.*
14 Mi vari hapahapai na vari qetuqetui pana vari tutuvi gamu. Sa
binule si mani koa koa gamu doduru tie te Karisito.

---

* **5:6** Mt 23:12; Lk 14:11, 18:14 * **5:12** TTA 15:22,40 * **5:13** Kaiqa tie balabala ia sapu Roma si poza nia Babiloni e Pita. * **5:13** TTA 12:12, 25, 13:13, 15:37-39; Kol 4:10; Plm 24

SA LETA VINA RUA TE PITA
Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Pita hie si ta kubere la si asa koari na tie te Karisito, sapu koa hurakatae lamae pa doduru vasidi. Sa n̲ati hiniva koasa leta hie si pude sovutu va n̲in̲irai sari na tie te Karisito, pude turu va nabu pa hinokara, meke lopu luli koari na tie va tumatumae kokohadi, meke koasa tinoa na hahanana bonidi pu ta evan̲a koari na tie, sina koa gua koari na vina tumatumae kokohadi hire.

Sapu ta hivae koari na tie te Karisito si pude va talevara ni sari na vina tumatumae kokohadi hire, meke pude koa soto mo koa sa vina tumatumae hinokara te Tamasa, meke sa Ban̲ara Zisu Karisito. Sa vina tumatumae hie si tozia ri pu ele dogoro sotia, na avoso sotia se Zisu.

Se Pita si balabala sisigitia sa sa vina tumatumae tadi na tie va tumatumae sea hire sapu zama guahe: "Lopu kaqu pule mae se Zisu," gua.

Zama si asa, sapu sa n̲atina sapu lopu turei pule mae nia Zisu, si koa gua sapu "lopu hiva nia Tamasa pude mate palae si keke ri na tie, ba hiva ni Sa pude kekere, meke veko pani rini sari na dia sinea," gua.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-2
Sa tinioko koari na tie te Karisito. Hinia 1:3-21
Sari na tie va tumatumae sea. Hinia 2:1-22
Sa minae vina betobeto te Karisito. Hinia 3:1-18

Zinama Tuketukele

1 Arau Pita, sapu keke nabulu meke na apositolo[d] te Zisu Karisito, si kubere atu nia sa leta hie koa gamu pu ele tagoa sa rinan̲eran̲e arilaena, keken̲on̲o gua sapu ta poni nia gami pa korapa tinon̲oto tanisa nada Tamasa, meke te Zisu Karisito sa nada Hinarupu.

2 Mi tago zon̲azon̲a ia sa Nana tataru lopu ta n̲ana kamona, meke sa binule pa korapa mia ginilanana sa guguana sa Tamasa, meke se Zisu sa nada Ban̲ara.

Sa Tinioko meke na Vinizata te Tamasa

3 Pa korapa Nana n̲inira n̲ira si ponini gita sa Tamasa sari doduru tin̲iton̲a pu ta hivae koa gita, pude toa nia sa tinoa ton̲otona gugua te Tamasa pa korapa nada ginilagilanana e Karisito. Ele tioko gita Sa pude somana tagoa sa Nana tinoa tolavaena, meke sa Nana lineana soti telena.

4 Pa siran̲a gua asa, si ponini gita Sa sari na vina tatara nomadi meke arilaedi. Meke pa vinagidi rini, si kote boka govete nia gamu sa kinaleana tanisa inokoro sea koasa kasia popoa, pude kote somana tagoa gamu sa tinoa tolavaena Tanisa.

5 Gua asa ke, gamu pu tagoa sa rinan̲eran̲e, si mi koa n̲alin̲ali sisigiti pude tagoa tugo sa lineana, meke koasa lineana si mi tomo la nia sa tinumatumae.

6 Meke pa mia tinumatumae, si mi tomo la nia sa kinopu pule, meke pa kinopu pule, si mi tomo la nia sa sinoto va nabu; meke koasa sinoto va nabu hie, si mi tomo la nia sa tinoa ton̲otona gugua te Tamasa.

7 Meke koa sa tinoa toṉotona gugua te Tamasa, si mi tomo la nia
sa vinari tatarue tamatasi koe Karisito; meke koasa vinari tatarue
tamatasi hie, si mi tomo la nia sa tataru koari doduru tie.
8 Arini sari na lineana pu ta hivae koa gamu, meke be tago ṉiṉira
lala i gamu si arini, si kote va boka gamu rini pude bokaboka si gamu
pa mia ginilanana sa nada Baṉara Zisu Karisito, meke pude vua va
sokusoku tugo si gamu, gua sapu ta hivae koa Sa.
9 Ba asa sapu lopu tagoi si arini, si guana tie behu sapu lopu boka
doṉo va kenue la. Meke ele muliṉi nia sa sapu ele tava via si asa koari
nana sinea pu ele holadi.
10 Ke gua asa, kasa tasiqu, mi podeke sisigitia pude va sosodea sapu
hinokara sa tinioko mia na vinizata mia koe Tamasa. Pana gua asa, si
lopu kote mate sa mia rinaṉeraṉe koe Karisito.
11 Pa siraṉa gua asa si kote tava kamo valeana si gamu, pude nuquru
koa sa Binaṉara koa hola tanisa nada Baṉara, meke Hinarupu sapu se
Zisu Karisito.
12 Gua asa, ke koa gua sapu ele gilani mia mo gamu sari na ginugua
hire, meke ele ta sokirae va nabu sari na mia tinoa koasa hinokara
sapu ele vagia gamu, ba kaqu va balabala puleni gamu tugo rau doduru
totoso si arini.
13 Gina leana hola si pude maqu va ṉiṉira pulei sari na mia
binalabaladi ri na ginugua hire pa totoso korapa toaqu rau.
14 Ura gilania rau sapu lopu sana, meke kote taluarae mo si rau koasa
tinoa hie, gua sapu ele tozi va bakala nau sa nada Baṉara Zisu Karisito.
15 Gua asa, ke kaqu podeke sisigitia rau pude va ṉiṉira gamu, pude
lopu muliṉi ni gamu doduru totoso sari na ginugua hire pa mudina sa
qua minate.

Va Sosodea Pita sa Vinura Ṉinedala te Karisito pa Toqere

16 Lopu na keke vivinei tava podona mo si lulia gami, pude tozi vata
gilana nia koa gamu sa ṉiniraṉira, meke sa minae tanisa nada Baṉara
Zisu Karisito. Ba na dogoria gami pa matamami soti sa ṉinedala variva
magasana tanisa Baṉara.
17 Ura koa mami mo gami totosona vala nia sa Tamasa sa Tamada
pa Maṉauru sa ṉinedala na vina lavata, sipu gore mae koa Sa sa
mamalaiṉina sa Tamasa lavata pa Maṉauru, sapu zama guahe: “Hie
tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau,” gua.*
18 Avoso sotia gami telemami sa mamalaiṉi hie sapu maena pa
Maṉauru, totoso koa turaṉia gami si Asa pa toqere hope.
19 Gua asa, ke raṉe va hinokaria gami sa inavoso pu ta tozi koari na
poropita[d]. Ke leana hola si pude va avosia gamu sa inavoso asa. Ura
sa inavoso si vata dogoro nia sa hinokara pa bulomia kekeṉoṉo gua
na zuke sapu malara pa huporo osolae pule mae se Karisito, kekeṉoṉo
gua sapu gasa sa pinopino habia meke kamo sa vaqavaqasana sa rane.
20 Ba sapu arilaena hola koari doduru ginugua pule, si mi lopu muliṉi
nia, sapu loke kinorokorotae pa Kinubekubere Hope, si vura soti mae
koasa vinabakala tanisa poropita.
21 Ura na loke kinorokorotae si mae pa hiniva tana tie, ba sari na tie
si ta turaṉa koa sa Maqomaqo Hope, meke tiqe zama vura nia rini sa
inavoso pu maena koe Tamasa.

---

* **1:17** Mt 17:1-5; Mk 9:2-7; Lk 9:28-35

2

Sari na Poropita Kokohadi

1 Ba gua sapu koa dia tugo sari na poropita kokohadi koari na tie
Ziu pukerane, si kote koa dia tugo sari na tie va tumatumae seadi koa
gamu. Kote paleke golomo atu ni rini sari na vina tumatumae kokohadi
pu ṉoṉovali sari na tie. Meke kote oso nia tugo rini sa Baṉara sapu
vata rupahi si arini, meke pa ginugua asa, si kote vala puleni si arini
koasa vina kilasa koa holana pu kote kamo va hodaka.
2 Kote gua asa, ba kote ari sokudi tugo si kote luli sari na dia
hahanana variva kurekuredi. Meke koa gua koari na dia tinavete
kaleadi, si kote zama va kaleania ri kaiqa tie sa siraṉa tanisa hinokara
koe Karisito.
3 Kote tozini gamu rina tie va tumatumae sea hire sari soku vivinei
kokohadi pu va podoi mo rini, pude vagi dia poata koa gamu gua. Ba
pukerane tu si ele va nama vekoa Tamasa sa tinazutudi; meke sa dia
vina kilasa pu koa hola ninae rane si lopu kaqu va sasanae.
4 Sari na mateana pu sea, ba lopu muliṉi pania Tamasa sa Nana vina
kilasa koa rini, ba gona gore la ni Sa pa Heli. Vasina tu koa ta pusi veko
si arini pa hinuporo, pude aqa nia sa rane vinaripitui te Tamasa.
5 Meke sa kasia popoa koana ba lopu va toa hola ia Tamasa, ba va
mae ia Sa sa naqe pa popoa vasina koari na tie pu etulia sa Tamasa pa
dia tinavete kaleadi. Ba harupia Sa se Noa pu tarae nia sa tinoṉoto,
meke sari ka zuapa tie pule.*
6 Sari karua vasileana nomadi sapu pa Sodomu[d] meke Qomora[d], si
ele sulu pani Tamasa pa nika, pude na kinehana sapu gua kote ta evaṉa
koari na tie kaleadi,*
7 ba harupia Sa se Loti, sa tie toṉoto pu talotaṉa hola ni sari na
hahanana bonidi tadi na tie seke tinaraedi.*
8 Hopeke rane, sa tie toṉoto hie si koa pa vari korapadi rini, meke
dogori na avosi sa sari na dia tinavete kaleadi, ke koa ta sigiti ni sa si
arini pa bulona.
9 Gua asa, ke gilania sa Tamasa gua pude harupi sari na tie toṉoto
koari na pinodekedi, meke gua pude vekoi pa vina kilasa sari na tie
kaleadi, pude aqa nia sa vina kilasa pa rane vinaripitui.
10 Meke kaqu gua tugo asa koarini pu luli sari na hiniva kaleadi tana
sinea pa tinidi, meke doṉo va karia na etulia rini sa Tinarae te Tamasa.
Sari kasa tie va tumatumae seadi hire, si loke dia minatagutu, meke
lululi dia hiniva mo. Loke dia pinamaṉa si arini koari na mateana pa
Maṉauru, meke hoke zama va kaleani rini si arini.
11 Ba sari kaiqa mateana leadi te Tamasa, sapu ṉiṉira hola ni sari
kasa tie va tumatumae sea hire, ba lopu zutui na zama va kaleani rini
sari na mateana kaleadi pa Maṉauru pa kenuna sa Baṉara.
12 Ba sari kasa tie hire sapu gua tugo na kurukuru pinomo, pu luli
sari dia inokoro pa tini doduru totoso, sapu ta pododi pude ta vagi
meke tava mate, si hoke zama va kaleani sari na tiṉitoṉa sapu lopu
gilani rini guguadi. Ke kote tava mate gua tugo na kurukuru pinomo
si arini.
13 Kote vagia rini sa tinasigiti koa sa laena sa tinasigiti pu vata evaṉia
rini. Qetuqetu nia rini si pude taveti pana rane sari na inokoro bonidi,

* **2:5** Zen 6:1 kamo hinia 7:24 * **2:6** Zen 19:24 * **2:7** Zen 19:1-16

na inevaṉa kaleadi pude va qetui sari na tinidia. Variva kurekure meke variva talotaṉa, sipu henahena somanae koa gamu si arini, meke tavete qetuqetu ni rini sari na dia hahanana sekesekeidi!

14 Na binarabarata mo si okoro sisigiti nia rini. Lopu hiva beto tavete va sea si arini. Turaṉa la va hoqai rini pa sinea saripu malohoro. Ele ta hebae nia rini pa bulodi sa pinuhi. Koa pa tinalevei te Tamasa si arini, ke kaqu va kilasi Sa!

15 Ele luara pania rini sa siraṉa toṉoto, meke koa muliuṉu si arini. Ele lulia rini sa tinavete te Belami[d] sa tuna e Beoro, sapu okoro nia sa poata sapu vagia sa pa tinavete kaleana.*

16 Ke norea Tamasa si asa koa sa nana sinea. Sa nana doṉ'ki si zama gua tu na tie, meke hukatia sa sa tinavete duviduvilina tanisa poropita hie.

17 Sari kasa tie va tumatumae sea hire si gua tugo na iriri popadi, meke gua tugo na rovu pu paleki na givusu. Ele va nama vekoa Tamasa sa dia vasina sapu huporo dudukurumu.

18 Vahesi puleni si arini pa dia dinuviduvili, pude turaṉa va sea i sari na tie pa inoko'okoro sea pa tinoa tini, meke va hoqai pule pa sinea saripu tiqe kekere taluaraedi mo koari na tie va sesea.

19 Va tatara nia rini koari na tie sa tinarupaha, ba teledia si va pinausu puleni koari na tinavete bonidi. Ura sa tie si na pinausu tugo koasa tiṉitoṉa sapu ta pusi nia, sapu lalae nia sa nana tinoa.

20 Be koari na dia ginilanana sa nada Baṉara Zisu Karisito sa Hinarupu, si ele ta rupaha si arini koari na tinavete na hahanana kaleadi pa kasia popoa, meke be ta soqo puleni, na ta pusi puleni si arini koari na hahanana kaleadi sara, si kote kaleana hola la tu sa vinabetona sa dia tinoa, hola nia sapu gua tatasana.

21 Leana hola si be lopu gilania rini sa siraṉana sa tinoṉoto, hola nia si pude ele gilania, meke tiqe luara pania sa tinarae hope sapu ele ta poni nia rini.

22 Gua sapu ta evaṉa koa rini, si va sosodea sapu hinokara tugo sapu gua tozia rina zinama tumatumae: “Sa siki si taliri pule la ia sa luana,” meke “Sa boko sapu tiqe beto mo ta huve, si la ova pule mo pa kosiri,” gua.*

3

Sa Vina Tatarana sa Pinule Mae Tanisa Baṉara

1 Kasa qua baere ta tatarue mia, hie sa leta vina rua sapu kubere atu nia rau koa gamu. Koari karua qua leta hire si podekia rau pude va balabala puleni gamu meke va ṉiṉira gamu koari na binalabala toṉotodi hire.

2 Hiva nia rau pude mi lopu muliṉi ni gamu sari na zinama tadi na poropita madidi pukerane, meke sa tinarae tanisa nada Baṉara sa nada Hinarupu, sapu tozia ri na mia apositolo koa gamu.

3 Ba sapu arilaena hola, si mi tumae nia sapu koari na rane mumudi hire, si kote vura mae si kaiqa tie va gugue sapu sari na dia tinoa si ta turaṉa koari na inokoro sea tana tinidia soti, meke kote va sisireni gamu rini,*

---

* **2:15** Nab 22:4-35 * **2:22** ZT 26:11 * **3:3** Zd 18

4 meke kote zama guahe: “Ele va tatara nia Zisu sapu kote pule mae
si Asa, gua; ba avei sia? Ele mate beto sari na tiatamada, ba korapa koa
kekeṉoṉo la mo sari doduru ginugua, sanugua ta kuri sa kasia popoa.”
5 Pa dia hiniva mo si muliṉi pania rini sa hinokara sapu pa totoso
pukerane, si zama mo sa Tamasa meke tava podaka sa Maṉauru meke
sa pepeso. Sa pepeso si ta paqaha vata kale koa sa kolo, meke ta tavete
turaṉae kolo si asa.*
6 Meke koasa kolo tugo, sapu sa naqe nomana pa totoso te Noa, si ta
huara beto sa kasia popoa koana.*
7 Ba sa Maṉauru meke sa pepeso, meke sari doduru vina podaka
pana ulu, si ta kopue tugo koa sa zinama te Tamasa, pude kaqu ta sulu
palae pa nika. Ta kopue si arini pude aqa nia sa rane vinaripitui, pana
tava kilasa beto sari na tie pu etulia sa Tamasa koari na dia tinavete
kaleadi.
8 Ba kasa qua baere ta tatarue mia, mi lopu muliṉi nia sa tiṉitoṉa
sapu guahe: Pa dinoṉo tanisa Baṉara si lopu votikaena sa keke rane,
meke sa tina vuaheni. Koa Sa si kekeṉoṉo mo sari kara.*
9 Sa Baṉara si lopu aqa seunae, pude va gorevura ia gua sapu ele
va tatara nia Sa, gua sapu balabala ia ri kaiqa tie. Ba korapa aqa va
ṉoṉoni gamu Sa, sina lopu hiva nia Sa si keke tie pude tava kilasa pa
Heli, ba hiva ni Sa sari doduru pude kekere, meke veko pani sari na
dia sinea.
10 Ba sa rane tanisa Baṉara si kote mae va hodahodaka guana tie
hikohiko. Koa sa rane sana si kote ta avoso sa hinuruṉu tanisa nika
nomana hola, meke kote murimuri palae sa maṉauru, meke sari
doduru vina podaka panaulu si kote ta sulu palae. Meke sa kasia popoa
meke sari doduru tiṉitoṉa vasina, si kote murimuri* palae.*
11 Ego, sina gua asa sa tinahuara sapu kote ta evaṉa koari doduru
likakalae, ke vegua si ta hivae koa gamu? Ta hivae sari na mia tinoa
pude toṉoto meke tava madi koe Tamasa.
12 Mamu tavetavete valeana sipu aqa nia gamu, pude turei va mae
ia sa rane tanisa Tamasa. Koasa rane asa si kote ta sulu palae sa
maṉauru, meke kote tava murimuri pa nika sari doduru vina podaka
panaulu.
13 Ba gita si aqa nia gua sapu ele va tatara veko nia sa Tamasa, sapu sa
Maṉauru vaqura na pepeso vaqura, vasina kaqu ta tavete sa tinoṉoto
doduru totoso.*
14 Ke gua asa, kasa qua baere ta tatarue mia, sipu aqa nia gamu sa
rane asa, si mi podeke sisigitia pude koa via meke toṉoto, meke loke
tinazutu mia pa dinoṉo te Tamasa, mamu koa vari bulei koe Tamasa.
15 Mi doṉo la ia sa inaqa va ṉoṉo tanisa nada Baṉara. Mamu gilania
sapu korapa poni gamu Sa sa totoso pude ta harupu si gamu, gua
puta tugo sapu ele kubere atu nia e Paula sa tasida koa gamu, koa
sa tinumatumae pu ponia sa Tamasa koa sa.
16 Hoke zama ni sa koa ri doduru nana leta sari na ginugua sara.
Koa dia sari kaiqa ginugua tasunadi pa nana leta, sapu hoke rupaha
va sea i ri kaiqa pu pupuhudi na ruarabeke, gua tugo sapu hoke evaṉi

* **3:5** Zen 1:6-9 * **3:6** Zen 7:11 * **3:8** Sam 90:4 * **3:10** Kaiqa Kinubekubere Hope pukerane si zama “ta sulu palae”. * **3:10** Mt 24:43; Lk 12:39; 1 Tes 5:2; Rev 16:15 * **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1

rini koari kaiqa Kinubekubere Hope pule. Ke gua asa, si vala puleni teledia si arini koasa tinahuara pu koa hola.
17 Ba kasa qua baere ta tatarue mia, ele gilania gamu sa ginugua hie. Ke mi kopu puleni gamu, pude mi lopu ta turaṉa va sea koari na vina tumatumae na hahanana sea tadi na tie kaleadi hire, mi lopu ta luarae koa sa mia tuturuana pu ta harupu nia gamu.
18 Ba mi toqolo nono la tu koasa tataru lopu ta ṉana kamona, meke pa ginilagilanana sa nada Baṉara, sa Hinarupu, sapu e Zisu Karisito. Mani ta vala koa Sa sa vinahesi, kamahire meke ninae rane ka rane! Emeni.

SA LETA KEKENU TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa *Leta Kekenu te Zone* hie, si karua sari na ṉati binalabala vasina. (1) Pude va ṉiṉira i si arini pu tirona sa leta hie koasa dia tinoa binaere koe Tamasa meke sa Tuna, se Zisu Karisito. (2) Pude va balau i si arini pu tirona sa leta hie pude lopu ta turaṉa va seu koari na vina tumatumae seadi. Zama sari na tie va tumatumae kokohadi hire sapu guahe: Be koa pa kasia popoa sa tie, si va bonia sa kasia popoa sa nana tinoa. Gua asa ke Zisu Karisito, sapu sa Tuna Tamasa si lopu toa nia sa tinoa pa tini, sina loke nana sinea. Tozia tugo rini, sapu be hiva ta harupu si keke tie, si kaqu va ilolo pule nia koasa binalabalana sa tinoa pa kasia popoa hie, meke sa tinaharupu si loke nana ginugua la gua pa kinopuna sa Tinarae te Tamasa, meke na tataru koa rina turaṉana, gua si arini.

Pa nana vinaripera koari na vina tumatumae seadi arini, si zama va bakala nia Zone, sapu se Zisu Karisito si na tie hinokara. Zama va ṉiṉira nia sa sapu arini pu va hinokaria se Zisu, meke tataru nia sa Tamasa, si kaqu koa varivari tatarue tugo teledia! gua.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Leta

Sari na zinama kekenu. Hinia 1:1-4
Sa kalalasa meke sa hinuporo. Hinia 1:5 kamo hinia 2:29
Sari na koburu te Tamasa, meke sari na koburu te Setani. Hinia 3:1-24
Sa hinokara meke sa kinohakoha. Hinia 4:1-6
Sa tinavete tataru. Hinia 4:7-21
Sa rinaṉeraṉe sapu kote tagoa sa minataqara. Hinia 5:1-21

Sa Zinama Tinoa

1 Kubere atu nia gami sa Zinama Tinoa sapu koa pa pinodalaena, sapu se Zisu Karisito, sapu ele avosia gami, meke ele dogoria gami pa mata mami soti. Hinokara, ele dogoro sotia, na tiqua gami pa lima mami soti si Asa.*
2 Totoso vata dogoro vura sa Tinoa hie, si dogoro sotia gami; gua asa ke tozia gami koa gamu sa guguana sa Tinoa Hola sapu ele koa pa pinodalaena koe Tamasa, meke tava gilana koa gami.*
3 Gua sapu ele dogoria na avosia gami, si tozi vura nia gami koa gamu; pude boka somana tagoa gamu koa gami sa tinoa binaere te Tamasa sa Tamada, meke se Zisu Karisito sa Tuna.
4 Kuberia gami si hie, pude tava gorevura sa nada qinetuqetu.

Na Kalalasa sa Tamasa

5 Hie sa inavoso sapu avosia gami koa Sa meke korapa zama vura atu nia koa gamu: Kalalasa sa Tamasa; meke koa Sa si loke hinuporo hokara si koa.
6 Be zama si gita sapu tagoa gita sa tinoa binaere koe Tamasa, gua, ba ene pa hinuporo si gita, si kokoha si gita koari nada zinama, na tinavete.

---

* **1:1** Zn 1:1 * **1:2** Zn 1:14

7 Ba be koa pa kalalasa si gita, gua sapu na Kalalasa si Asa, si tiqe
tagoa gita sa tinoa binaere koe Tamasa pa varikorapada. Meke sa
eharana e Zisu sa Tuna, si va via gita koari doduru nada sinea.
8 Be zama si gita sapu loke nada sinea si gita, gua, si va koha puleni
gita mo teleda, meke lopu koa koa gita sa hinokara.
9 Ba be helahelae ni gita sari nada sinea koe Tamasa, si kote taleosoni
gita Sa, meke va via gita koari doduru nada tinavete kaleadi, sina ta
ronuna meke tonoto si Asa.
10 Be zama si gita sapu lopu hite tavete va sea si gita; gua, si va
kokoha ia gita sa Tamasa, sapu zama guahe: "Sea beto sari doduru
tie" gua, meke lopu tagoa gita sa Nana zinama.

2

Karisito sa Nada Tinokae

1 Kasa tuqu, kubere atu nia rau koa gamu sa leta hie, pude mi lopu
tavete va sea si gamu. Ba be sea si keke tie, si koa nana se Zisu Karisito
sa Tie Tonoto, meke sa nada tie vari karovae. Asa si zama poni gita
koe Tamasa sa Tamada pude lavelave ni gita.
2 Sina e Zisu Karisito tugo sa vinulasadi ri nada sinea koasa Nana
minate. Meke lopu sari nada sinea mo teleda, ba gua tugo sari na
sinea tana doduru tie pa kasia popoa.*
3 Be kopu ni gita sari na tinarae te Tamasa, si va sosodea gita sapu
gilania gita si Asa.
4 Be zama si keke tie sapu gilania sa sa Tamasa, gua, ba lopu luli sa
sari Nana tinarae, si na tie kokohana mo si asa, meke lopu tagoa sa sa
hinokara.
5 Ba asa sapu va tabea sa zinama te Tamasa, si gotogoto sa nana
tataru koa Sa. Vasina tu kote gilana gunia gita sapu koa koa Sa si gita.
6 Be zama si keke tie sapu koa koe Tamasa si asa, gua; si kaqu toa
nia sa sa tinoa gugua sapu toa nia e Zisu Karisito.

Sa Tinarae Vaqura

7 Kasa qua baere ta tatarue mia, lopu na tinarae vaqura si kubere
atu nia rau hie koa gamu, ba na tinarae koana mo, sapu ele avosia mo
gamu tatasana sipu ta tarae sa Inavoso Leana koa gamu.*
8 Ba pa kaiqa ginugua, si na tinarae vaqurana si kubere atu nia rau
hie, sina sa hinokarana sa si ta dogoro koe Karisito meke koa gamu.
Ura korapa hola taloa sa hinuporo, meke ele kamo mae sa kalalasa
hinokarana.
9 Asa sapu zama sapu koa pa kalalasa si asa, gua, ba kukiti nia sa sa
tasina koe Karisito si korapa koa pa hinuporo si asa.
10 Asa sapu tataru nia sa tasina koe Karisito si koa pa kalalasa si asa,
meke lopu kote va tubarae i sa sari kaiqa pa sinea.
11 Ba asa sapu kukiti nia sa tasina koe Karisito, si na tie huporo meke
ene pa hinuporo si asa, meke lopu gilania sa sa vasina pu korapa la ia
gua sa, sina va behu i sa hinuporo sari matana.
12 Kasa tuqu koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina ele
taleosae sari na mia sinea pa korapa pozana Karisito.
13 Kasa Tamaqu koe Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina ele
gilania gamu sa Tamasa sapu koa pa pinodalaena. Gamu kasa na

* **2:2** Rom 3:25 * **2:7** Zn 13:34

tie vaqura koe Karisito, kubere atu si rau koa gamu, sina ele koa va
mataqara si gamu koe Setani sapu sa n̲atina sa kinaleana.
14 Gamu kasa na koburu te Karisito, kubere atu koa gamu si rau,
sina gilania gamu sa Tamada pa Man̲auru. Gamu kasa na tamaqu koe
Karisito, kubere atu koa gamu si rau, sina gamu tugo si ele gilania si
Asa pu koa pa pinodalaena. Gamu kasa na tie vaqura koe Karisito,
kubere atu koa gamu si rau, sina n̲in̲ira si gamu pa mia rinan̲eran̲e,
meke toa pa bulomia gamu sa zinama te Tamasa, meke ele va kilasia
gamu se Setani sapu sa n̲atina sa kinaleana.
15 Mi lopu tataru nia sa kasia popoa meke sari na likakalae tanisa.
Be tataru nia gamu sa kasia popoa, si lopu tataru nia gamu sa Tamasa.
16 Ura sari doduru ginugua saripu tanisa kasia popoa si hire: Na
inokoro sea tana tini, gua sapu dogori meke okoro ni na tie, meke sari
doduru ginugua kaleadi saripu hoke va titie ni na tie. Loketon̲a arini
hire si maedi koe Tamasa, ba tanisa kasia popoa mo si arini.
17 Sa kasia popoa meke sari na inokoro sea tanisa, meke sari doduru
tin̲iton̲a kaleadi vasina, saripu hoke okoro ni na tie, si korapa hola
taloa. Ba asa sapu evan̲ia sa hiniva tanisa Tamasa si kote toa hola
ninae rane ka rane.

Sa Kana te Karisito

18 Kasa tuqu koe Karisito, korapa nono mae sa vina betona sa totoso
ta mutina. Ele avoso nia mia gamu sapu kote mae sa kana te Karisito*
gua. Kamahire ba ele koadia sari soku kana te Karisito, ke gilania gita
sapu tata sa vina betona sa totoso.
19 Sari na kana te Karisito hire si lopu somanadi hinokara koa gita.
Gua asa ke ele taluarae koa gita si arini, sina be tie tadigita si arini, si
kote koa hola koa gita si arini. Ba ele luara pani gita rini ke ta gilana
sapu lopu tadigita si arini.
20 Ba ele poni gamu Karisito sa Maqomaqo Hope, ke ele gilania gamu
doduru sa hinokara.
21 Kubere atu koa gamu si rau, lopu pa ginugua sapu na lopu gilania
gamu sa hinokara, ba sina ele tumae nia mia gamu si asa, meke gilania
mia tugo gamu sapu loke kinohakoha si vura mae koasa hinokara.
22 Esei sa tie kokoha? Arini tugo sapu korodia va egoa sapu e Zisu
tugo sa Karisito, sapu ta vizatana koe Tamasa. Arini tugo sari na kana
te Karisito. Korodia va egoa rini sa Tuna meke sa Tamana.
23 Asa sapu korona nia se Zisu sa Tuna Tamasa, si korona nia tugo
sa sa Tamasa sa Tamana, ba asa sapu helahelae nia sa Tuna, si tagoa
tugo sa sa Tamana.
24 Mi kopu nia pa bulomia sa inavoso sapu ele avosia gamu pa
pinodalaena. Be kopu nia gamu sa inavoso asa, si kote boka koa keke
si gamu koasa Tuna meke sa Tamana.
25 Meke hie tugo sa vina tatara sapu ele ponini gamu Sa, sapu "sa
tinoa hola".
26 Sari guguadi ri pu hiva turan̲a va sea gamu si kubere atu ni rau
hie koa gamu.
27 Ba sapu gamu, si ele ponini gamu Karisito sa Maqomaqona. Pa
totoso korapa koa koa gamu sa Maqomaqona Sa, si lopu ta hivae si
keke tie pude va tumatumae gamu. Sina sa Maqomaqo Hope tanisa

* **2:18** Sa kana te Karisito sapu kaqu mae sekesekei sari na tie pa vinabetona sa totoso ta mutina.

telena si va tumatumaeni gamu sari doduru tiṉitoṉa. Meke gua saripu va tumatumaeni gamu Sa si hinokara, lopu kokoha. Mi va tabea gua sapu va tumatumaeni gamu sa Maqomaqo Hope Tanisa, mamu koa soto koa Sa.

Sari na Koburu te Tamasa

28 Ego, gua asa, kasa tuqu koe Karisito, mi koa soto koe Zisu, pude pana pule mae Sa, si kote raṉeraṉe nada si gita, meke lopu kote kurekure na tome nia gita si Asa, pa rane sapu kote pule mae ia Sa.
29 Gilania mia gamu sapu toṉoto se Karisito, ke kote gilania mia tugo gamu sapu arini pu evaṉia sa tinoṉoto si na koburu te Tamasa.

3

1 Dotu, marilaena hola sa tataru te Tamasa koa gita. Nomana hola sa Nana tataru ke boka ta pozae na koburu Tanisa si gita, meke hinokara tugo. Gua asa ke lopu gilana gita rina tie tana kasia popoa si gita, meke lopu gilania tugo rini sa Tamasa.*
2 Kasa qua baere ta tatarue mia, kamahire si na koburu te Tamasa si gita, ba gilania gita sapu pana vura pule mae se Karisito, si kote ta evaṉa gua puta tugo Asa si gita, sina kote dogoro sotia gita sa guguana Sa.
3 Sa tie sapu aqa va ṉoṉo nia sa pinule mae te Karisito si va via pule nia si asa, meke via kekeṉoṉo gua tugo sa tinoa te Karisito.
4 Asa sapu tavete va sea, si sekea sa sa Tinarae te Tamasa. Ura sa nada sinea si na sinekena sa Tinarae te Tamasa.
5 Gilania mia gamu sapu mae nia Zisu Karisito si pude vulasa pani sari nada sinea, ba loke Nana sinea si Asa.*
6 Asa sapu koa keke koe Karisito, si lopu kote tavete va sea nono latu, ba asa sapu tavete va sea nono latu, si lopu hite dogoria na gilania sa se Zisu Karisito.
7 Kasa tuqu koe Karisito, mi lopu ta turaṉa va sea koa keke tie. Asa sapu evaṉia sa tinoṉoto si toṉoto tugo si asa, meke toṉoto gua puta tugo e Karisito.
8 Asa sapu tavete va sea, si na tie te Setani[d] tugo si asa. Ura se Setani si ele sea mae tu pa pinodalaena. Sapu mae nia sa Tuna Tamasa, si pude huaria sa tinavete te Setani.
9 Ura asa sapu ta podona koe Tamasa, si lopu kote tavete va sea nono latu. Sina sa tinoa te Tamasa si koa koa sa, meke sina ta podona koe Tamasa sa Tamana si asa, ke lopu tavete va sea nono latu si asa.
10 Pa siraṉa hie si boka gilania gita sapu esei sa koburu te Tamasa, meke esei sa koburu te Setani. Asa sapu lopu lulia sa tinoṉoto, meke lopu tataru nia sa tasina si lopu te Tamasa si asa.

Koa Vari Tatarue

11 Hie tugo sa inavoso sapu ele avosia gamu pa pinodalaena: mada koa varivari tatarue si gita, gua.*
12 Mada lopu koa gua e Keni si gita. Asa si na tie te Setani, sapu va matea sa sa tasina soti, se Ebolo. Na vegua ke va matea sa? Koa gua sapu kaleana sa nana tinavete, ba se Ebolo si tavete va toṉoto.*

---

* **3:1** Zn 1:12 * **3:5** Zn 1:29 * **3:11** Zn 13:34 * **3:12** Zen 4:8

13 Kasa tasiqu koe Karisito, be kukitini gamu rina tie pa kasia popoa
si gamu, si mi lopu magasa nia.
14 Gilania nada gita sapu ele hola nia gita sa minate, meke karovo
la pa tinoa, sina tataru ni gita sari na turaṉada koe Karisito. Asa sapu
lopu tataru ni sari na turaṉana koe Karisito, si tana minate si asa.*
15 Asa sapu kukiti nia sa tasina koe Karisito, si na tie variva mate
tugo si asa. Meke gilania mia gamu sapu sa tie variva mate si lopu
tagoa sa sa tinoa hola.
16 Gua hie gilana gunia gita sa tataru: poni hobeni gita Karisito sa
Nana tinoa. Meke garoda tugo gita si pude poni sari nada tinoa koari
na turaṉada koe Karisito.
17 Be keke tie si tago va leana nana likakalae, meke dogoria nana sa
sapu koa malaṉa si keke turaṉana, ba lopu toka nia sa; vegua meke
boka tataru nia sa sa Tamasa?
18 Ke gua asa kasa tuqu koe Karisito, mada lopu va vura ia sa tataru
pa zinama mo, ba mada va gorevura ia pa tinavete, meke pa hinokara.

Raṉeraṉe Nada pa Kenuna sa Tamasa

19 Gua asa meke kote gilania gita sapu koa pa hinokara si gita, meke
pude gua asa si kote boka raṉeraṉe si gita pa kenuna sa Tamasa.
20 Be sari buloda teleda si zutu puleni gita, si mada tumae nia sapu
sa Tamasa si noma hola ni sari na buloda, meke gilani Sa sari doduru
tiṉitoṉa.
21 Ke gua asa, kasa qua baere, be lopu zutu gita rina buloda soti, si
raṉeraṉe nada si gita pa kenuna sa Tamasa.
22 Poni gita Tamasa gua saripu tepai gita koa Sa, sina va tabei gita
sari Nana tinarae, meke taveti gita gua saripu variva qetu koa Sa.
23 Sapu garunu nia sa Tamasa koa gita si guahe: pude mada va
hinokaria gita se Zisu Karisito sa Tuna meke pude mada koa vari
tatarue, gua puta tugo sapu ele garununi gita e Karisito.*
24 Asa sapu va tabei sari na Tinarae te Tamasa, si koa koe Tamasa si
asa, meke sa Tamasa si koa koa sa. Guahe ke tumae nia gita sapu koa
si Asa koa gita: Tumae nia gita sina koa koa gita sa Maqomaqo Hope
sapu ponini gita Sa.

4

Sa Maqomaqo Hope meke sa Maqomaqo Kokoha

1 Kasa turaṉaqu koe Karisito, mi lopu va hinokari saripu zama: Vagia
rini sa Maqomaqo Hope, gua. Ba podeki tu, pude va sosodea sapu
maena gua koe Tamasa sa Maqomaqo sapu vagia rini, ba lokari? Sina
sokudi sari na poropita kokohadi saripu ele vura la pa doduru vasina.
2 Gua meke kote gilania gamu sa Maqomaqona sa Tamasa, si guahe:
doduru tie saripu tozi helahelae nia sapu Zisu Karisito si mae podo pa
tini tie hinokara, si tagoa rini sa Maqomaqona sa Tamasa.
3 Arini saripu va karia sapu mae podo pa tini tie hinokara se Zisu
Karisito, si lopu tagoa rini sa Maqomaqona sa Tamasa. Sa maqomaqo
sapu tagoa rini, si na maqomaqona sa kana te Karisito. Ele avoso nia
mia gamu sapu kote mae sa kana te Karisito hie. Korapa koa nana pa
kasia popoa kamahire si asa.

---

* **3:14** Zn 5:24 * **3:23** Zn 13:34, 15:12,17

4 Kasa tuqu, na tanisa Tamasa si gamu, meke ele va kilasi gamu sari
na poropita kokohadi, sina Asa sapu koa koa gamu, si ṉiṉira hola nia
sa kana te Karisito sapu koa koasa kasia popoa.
5 Sari na poropita kokoha sara, si tale zama mo pa kalina sa kasia
popoa, meke avosi rina tie tanisa kasia popoa si arini, sina tanisa kasia
popoa si arini.
6 Ba gita si tanisa Tamasa. Asa sapu gilania sa Tamasa, si va avoso
gita sa; ba asa sapu lopu te Tamasa, si korona va avoso mae koa gita.
Vasina si boka va sosodea gita sa Maqomaqona sa hinokara, meke sa
maqomaqona sa kinohakoha.

Tataru sa Tamasa

7 Kasa tasiqu, mada koa vari tatarue, sina na tataru si maena gua
koe Tamasa, meke sari na tie sapu koa varivari tatarue si na koburu
te Tamasa, meke gilania rini sa Tamasa.
8 Asa sapu lopu tataru si lopu gilania sa sa Tamasa, sina na tataru
tugo sa Tamasa.
9 Va dogoroni gita Tamasa sa Nana tataru totoso garunu gore mae nia
Sa pa pepeso sa Tuna Ekei, pude tagoa gita sa tinoa sapu mae guana
koa Sa.
10 Meke guahe sa tataru: lopu sapu na tataru kenu nia gita sa Tamasa,
ba sapu Asa tu tataru kenuni gita, ke garunu mae nia Sa sa Tuna pude
na vinulasadi ri nada sinea koasa Nana minate.
11 Kasa qua baere, be gua asa sa tataru te Tamasa koa gita, si mada
koa varivari tatarue gua tugo asa si gita.
12 Loke tie ele hite dogoria sa Tamasa, ba be koa varivari tatarue si
gita, si koa koa gita sa Tamasa, meke sa Nana tataru si tava gorevura
valeana pa nada tinoa.*
13 Gua asa ke gilana valeania gita sapu koa koe Tamasa si gita, meke
koa koa gita si Asa, sina ele ponini gita Sa sa Maqomaqona.
14 Meke ele dogoria na helahelae nia gami pa tie, sapu sa Tamasa si
ele garunu gore mae nia sa Tuna, pude na Hinarupu tadi doduru tie
pa kasia popoa.
15 Asa sapu tozi helahelae nia sapu Zisu si na Tuna Tamasa, si koa
koe Tamasa si asa, meke sa Tamasa si koa koa sa.
16 Gilania meke raṉea gita sa tataru te Tamasa koa gita. Na tataru
tugo sa Tamasa, ke asa sapu koa ia tataru, si koa koe Tamasa si asa,
meke koa koa sa sa Tamasa.
17 Ele tava gorevura valeana sa tataru koa gita, pude boka raṉeraṉe
nada si gita pa rane vinaripitui, sina sari nada tinoa pa pepeso hie, si
gua tugo te Karisito.
18 Na tataru si lopu matagutu. Sa tataru gotogotona si hadu pania sa
minatagutu. Asa sapu matagutu, si lopu gotogoto sa nana tataru, sina
na matagutu nia sa sa vina kilasa.
19 Koa tataru si gita, sina tataru kenuni gita sa Tamasa.
20 Be zama si keke tie, “Tataru nia rau sa Tamasa,” gua; meke kukiti
nia sa sa tasina, si na tie kokohana tugo si asa. Sina vegua meke boka
tataru nia sa sa Tamasa sapu lopu hite dogoria sa, be lopu tataru nia
sa sa tasina sapu boka dogoria sa?

---

* **4:12** Zn 1:18

21 Hie tugo sa tinarae sapu ele ponini gita Karisito: Asa sapu tataru nia sa Tamasa, si mani tataru nia tugo sa tasina.

5

Sa Nada Minataqara koasa Kinaleana pa Kasia Popoa

1 Asa sapu va hinokaria sapu e Zisu tugo sa Karisito, si ta podoe koburu te Tamasa si asa. Meke asa sapu tataru nia sa Tamasa sa Tamana, si tataru nia tugo sa sa Tuna Tamasa.

2 Gua asa ke gilania gita sapu be tataru ni gita sari na koburu te Tamasa, si tataru nia tugo gita sa Tamasa, meke va tabei gita sari Nana Tinarae.

3 Pude tataru nia sa Tamasa ginuana, si pude va tabei sari Nana tinarae, meke sari Nana tinarae si lopu tasuna sisigiti koa gita.*

4 Ura arini pu ta podoe koe Tamasa pude koburu Tanisa, si boka va kilasia sa kinaleana pa kasia popoa. Meke sa nada minataqara koasa kinaleana pa kasia popoa si sa nada rinaṉeraṉe koe Karisito.

5 Loke tie si boka va kilasia sa kinaleana pa kasia popoa, ba asa mo sapu va hinokaria sapu Zisu si na Tuna Tamasa.

Sa Vina Sosodena e Zisu Karisito

6 E Zisu tugo hie sapu mae pa pinapitaiso pa kolo, meke pa eharana koasa Nana minate. Lopu pa pinapitaiso eke mo pa kolo si mae ia Sa, ba pa eharana tugo koasa Nana minate. Meke sa Maqomaqo Hope telena si va sosodea sapu hinokara sa ginugua hie, sina hinokara sa Maqomaqo Hope.

7 Ka ṉeta sari na vina sosodena sa Tuna.

8 Sa Maqomaqo Hope, sa kolo pa pinapitaiso, meke sa eharana Sa pa Nana minate. Meke sari ka ṉeta hire si kekeṉoṉo mo sari na dia vina sosode.

9 Va hinokaria gita sa vina sosode tadi na tie, ba sa vina sosode te Tamasa si ṉiṉira hola nia sapu tadi na tie. Sa vina sosode sapu ele ponini gita sa Tamasa, si na guguana sa Tuna.

10 Asa sapu va hinokaria sapu Zisu sina Tuna Tamasa, si tagoa sa sa vina sosode hie pa bulona. Ba asa sapu lopu va hinokaria, si zutu nia tie kokoha sa sa Tamasa, koasa guguana sa Tuna.

11 Meke hie tugo sa vina sosode, sapu ele poni nia Tamasa koa gita sa tinoa hola. Meke sa tinoa hola hie si koa pa korapana sa Tuna.*

12 Asa sapu tagoa sa Tuna, si tagoa sa sa tinoa hola. Ba asa sapu lopu tagoa sa Tuna, si lopu tagoa sa sa tinoa hola.

13 Kubere atu nia rau si hie koa gamu pu va hinokaria sa Tuna Tamasa, pude boka gilana valeania gamu sapu ele tagoa gamu sa tinoa hola.

14 Raṉeraṉe valeana nada, meke lopu matagutu si gita pa kenuna sa Tamasa. Sina gilana valeania gita sapu avoso gita Sa totoso tepa ia gita si keketoṉa sapu goto la pa Nana hiniva.

15 Totoso tepa si gita si avoso gita Sa. Gua asa ke gilania gita sapu kote vagia gita gua sapu tepa ia gita koa Sa.

16 Be dogoria goi si keke tasimu koe Karisito sapu evaṉia si keke sinea sapu lopu kote boka turaṉa la nia si asa pa minate, si mu varavara nia, meke kote ponia Tamasa sa tinoa koa sa. Hie si koa sa mo sapu evaṉi

* **5:3** Zn 14:15 * **5:11** Zn 3:36

sari na sinea sapu lopu kote turaṉa la nia si asa pa minate. Ba koa nana sa sinea sapu variva mate*. Sa sinea asa si lopu tozini gamu rau pude varavara nia.
17 Doduru tinavete kaleadi si na sinea beto mo, ba koa dia si kaiqa sinea saripu lopu turaṉa la tie pa minate.
18 Gilania gita sapu loke koburu te Tamasa si tavete nono la ia sa sinea, sina se Zisu Karisito sa Tuna Tamasa si kopu nia si asa pude lopu nono la pa sinea. Meke se Setani si lopu kote boka va kaleania si asa.
19 Ba gilania gita sapu gita si na koburu te Tamasa, meke sapu doduruna sa kasia popoa si koa pa ṉiniraṉira te Setani.
20 Gilania gita sapu ele mae sa Tuna Tamasa, meke ele ponini gita Sa sa ginilagilana pude boka gilania gita sa Tamasa hinokara, meke pude koa keke si gita koasa Tamasa hinokara pa korapana sa Tuna, sapu se Zisu Karisito. Meke asa tugo sa Tamasa hinokara, meke sa tinoa hola.
21 Kasa tuqu, mi kopu puleni gamu koari na tamasa kokohadi!

* **5:16** Sa sinea sapu turaṉa la nia sa tie pa minate si lopu bakala.

SA LETA VINA RUA TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa leta vina rua te Zone hie si e Zone, sa koimata pa ekelesia telena si kuberia. Ta kubere la si asa koa sa ekelesia sapu ta pozae na barikaleqe, meke koa rina tiena sa ekelesia sapu ta pozae na tuna sa barikaleqe. Sa inavoso papakana hie si na tinepa koa rina tiena sa ekelesia pude koa varivari tatarue, meke na vina balau pude lopu luli sari na tie tarae kokohadi, meke sari na vina tumatumae seadi.

Sari na Ṇati Pinaqapaqahana sa Leta

Zinama qinetuqetu. Vesi 1-3
Sa tataru si na ṇati tiṇitoṇa. Vesi 4-6
Vina balau koa rina vina tumatumae seadi. Vesi 7-11
Tinukuna sa leta. Vesi 12-13

Zinama Tuketukele

1 Arau na koimata pa ekelesia si kubere atu nia sa leta hie koa goi
na barikaleqe ta vizatamu meke sari na tumu pa qua tataru hinokara
koa gamu. Meke lopu arau mo, ba sari doduru pu gilania sa hinokara,
ba tataruni gamu tugo.
2 Sina sa hinokara si koa koa gita kamahire, meke kote koa hola koa
gita ninae rane.
3 Mani poni gita sa Tamasa sa Tamada, meke se Zisu Karisito sa Tuna,
sa tataru variharupi, sa tataru variva taleosae, meke sa binule. Mada
tagoi si hire pa tataru na hinokara.

Sa Hinokara meke sa Tataru

4 Qetu hola si rau sipu gilania rau sapu kaiqa tiena sa mua ekelesia
si va tabea meke tavete lulia sa hinokara, gua puta tugo sa tinarae
hinokara sapu ele vagia gita koasa Tamasa sa Tamada.
5 Tepa gamu rau si gamu na tiena sa ekelesia, mada koa vari tatarue.
Lopu na tinarae vaqura si kubere atu nia rau hie, ba sapu ele avosia
mo gita pa pinodalaena.*
6 Meke hie tugo sa tataru: pude mada va tabei na tavete luli gita sari
na Tinarae te Tamasa. Meke hiera tugo sa tinarae sapu ele ta vatu koa
gamu pa pinodalaena; pude mi koa vari tatarue.
7 Ura soku sari na tie sekesekei saripu lopu va hinokaria sapu Zisu
Karisito si ta evaṇae tie sapu koa ia masa na ehara, si ele vura la pa
doduruna sa kasia popoa. Sari na tie sekesekei gugua arini si gua na
kana te Karisito.
8 Ke mi kopu puleni gamu si gamu, pude lopu kaqu murimuri palae
sari na tinavete leadi, pu ele evaṇi gita, pude boka vagia gamu sa mia
pinia madoduraena.
9 Sa tie sapu lopu tagoa sa vina tumatumae te Karisito, ba votikaena
sa nana vina tumatumae, si lopu tagoa sa sa Tamasa, ba sa tie sapu
tagoa sa vina tumatumaena e Karisito, si tagoa sa sa Tamana meke sa
Tuna.

---

* **1:5** Zn 13:34, 15:12,17

10 Be atu koa gamu si keke tie meke lopu va tumatumae nia sa sa
hinokara pa guguana Karisito, si mi lopu va kamoa na hapahapa nia
pa mia vetu.
11 Asa sapu va kamoa si somana ni tugo sa sari nana tinavete kaleadi.

Sari na Zinama Vina Betobeto te Zone

12 Soku ginugua si hiva tozi atu ni rau koa gamu, ba lopu hiva kuberi
rau pa leta. Ba rovea rau sapu kote atu soti telequ koa gamu si rau pude
mada vari vivinei soti ni teleda si hire, pude boka gorevura valeana sa
nada qinetuqetu.
13 Sari na tasimia koe Karisito pa ekelesia tani si garunu atu nia sa
dia tataru koa gamu.

SA LETA VINA N̲ETA TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa leta vina n̲eta hie si e Zone tugo telena kuberia. Asa tugo sa koimata pa ekelesia. Kubere la nia sa sa leta hie koa keke koimata pa ekelesia pozana e Qaeasi. Va lavatia sa se Qaeasi, sina toka valeana ni sa sari na tie pa ekelesia, meke va balau i sa sari na tiena sa ekelesia koa keke tie pozana Dioterepasi.

Sari na N̲ati Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama kekenu. Vesi 1-4
Sa vina lavatana e Qaeasi. Vesi 5-8
Sa zinutuna e Dioterepasi. Vesi 9-10
Zinama leana koe Demitiriasi. Vesi 11-12
Vinabetona sa Leta. Vesi 13-15

Zinama Tuketukele

1 Arau na koimata pa ekelesia si kubere atu nia sa qua leta hie koa goi na qua baere, Qaeasi, sapu tataru nia rau koasa hinokara.*
2 Qua baere soti; sa qua vinaravara si pude mamu tava leseve si goi koari doduru tinasuna pa mua kinoa, meke pude toa valeana si goi pa tinimu kekeno̲no̲ gua sapu gilana gunia rau sapu toa valeana tugo si goi pa maqomaqomu.
3 Qetu hola si rau totoso avoso nigo rau koari kaiqa tie pa ekelesia sapu korapa turu va n̲in̲ira pa mua rinan̲eran̲e si goi koasa hinokara, meke sapu korapa toa pa hinokara si goi doduru totoso.
4 Sa qua qinetuqetu sapu noma hola ni doduru tin̲itoṇa pule si sa inavoso sapu sari qua koburu koe Karisito pa ekelesia si korapa ene pa hinokara.

Sa Vina Lavatana e Qaeasi

5 Qua baere soti, ta ronuemu hola si goi koasa mua tinavete koari na tamatasi pa ekelesia, meke gua tugo koari na tie karovodi.
6 Ele tozi vura nia rini koari na tiena sa ekelesia sa mua tataru. Leana, mamu toka zon̲azon̲a ni tu pa dia inene pa hahanana sapu variva qetu koasa Tamasa.
7 Sina ene la si arini koasa ninabuluna e Karisito, meke loke tinokae si vagia rini koari na tie pu lopu va hinokaria se Karisito.
8 Garo tugo si gita na tie te Karisito pude toka ni sari na tie pa ekelesia pude mada tavetavete somanae koa rini koasa hinokara.

Ari Dioterepasi e Demitiriasi

9 Keke leta papakana si ele kubere la nia rau koasa butubutu tie te Karisito, ba se Dioterepasi sapu hiva koa na n̲ati hiniva koa rini, si lopu hiva va talin̲a la i sa sari na qua zinama pa leta.
10 Pana atu rau si kote tiqu la i rau sari doduru gua pu evan̲i sa: sari nana zinama n̲on̲ovala mae koa gami, meke sari nana kinohakoha pu tozi sa! Meke lopu arini mo, ba sapu lopu hiva va kamoi sa sari na tie te Karisito be mae sarini. Meke hukati tugo sa sarini pu hiva va kamoi

* **1:1** TTA 19:29; Rom 16:23; 1 Kor 1:14

sari na tie te Karisito, meke hiva hitu pani tugo sa koasa puku tie te Karisito si arini.
11 Ego, Qaeasi; qua baere soti, mu lopu luli saripu kaleadi ba mu lulia sa lineana. Sa tie sapu tavete va tonoto si te Tamasa tugo si asa, ba sa tie sapu tavete va kaleana si lopu gilania sa sa Tamasa.
12 Ba se Demitiriasi si zama valeana hola ia ri doduru tie te Karisito sina sa Maqomaqo hinokara si ta dogoro vura koasa lineana pa nana tinoa. Meke gami ba somana va sosodea tugo pa mami zinama, meke gilania mua goi sapu gua pu tozia gami si hinokara tugo.

Zinama Tataru Vina Betobeto
13 Soku tinitona si hiva tozi rau, ba lopu hiva kuberi rau pa leta.
14 Rovea rau si kote lopu sana atu dogorigo mo rau, mada vari vivinei soti teleda.
15 Mani koa koa goi sa binule. Sa dia tataru koa goi gua sari mua baere hire. Mu hopeke tozia mami tataru koari mami baere vasina.

SA LETA SAPU KUBERIA
ZIUDI
Sa Vinabakala

Sa leta hie si ta kubere koe Ziudi, sa tasina soti e Zemisi sapu kuberia tugo si keke leta. Sari karua hire si gina na tasina e Zisu, sapu ta tozi pa Matiu 13:55. Kuberia sa sa leta hie pude na vina balaudi rina titisa kokohadi saripu poza puleni na tie te Karisito, gua. Pa dia vina tumatumae kokohadi si iliri va sea ia rini sa Inavoso Leana te Karisito, meke tozia rini sapu leana si pude tavete va sea lamo, sina ele vagia rina tie sa tinaharupu, gua. Sa leta hie si tata kekeṉoṉo gua tugo sa leta vina rua te Pita. Va ṉiṉira i sa sari na tie pude koa va nabu pa rinaṉeraṉe, sapu ele ta poni nia rini koe Tamasa.

Sari na Pinaqapaqahana sa Leta

Sa zinama tataru kekenu. Vesi 1-2
Sa hahanana, na vina tumatumae sea, meke sa vina kilasa vina betobeto tadi na titisa kokohadi. Vesi 3-16
Vina balau pude turu va nabu pa rinaṉeraṉe. Vesi 17-23
Sa tinukuna sa leta. Vesi 24-25

Zinama Tuketukele

1 Arau Ziudi, si na nabulu te Zisu Karisito, meke sa tasiqu rau se Zemisi. Kubere atu nia rau sa leta hie koa gamu doduru pu ele ta tioko koe Tamasa, meke ta kopue koe Zisu Karisito, meke korapa koa koasa tataru te Tamasa sa Tamada.*
2 Mi tago zoṉazoṉa ia sa vinatukana, sa binule, meke sa tataru tanisa Baṉara.

Sari na Titisa Kokohadi

3 Gamu na qua baere ta tatarue mia, hiva sisigiti nia rau pude kubere atu nia koa gamu guguana sa tinaharupu sapu koa koa gita doduru. Ba ta hivae tugo si pude kubere atu, pude va ṉiṉira gamu si gamu, pude mi turu va nabu meke tarae nia sa rinaṉeraṉe. Ele vagia gita na tie te Tamasa sa inavosona sa rinaṉeraṉe pa keke totoso mo, pude ta kopue, meke loke hinobena.
4 Ura koadia si kaiqa tie kaleadi saripu ene golomo mae koa gita, meke iliri va sea ia rini sa inavoso pa guguana sa tataru variharupi tanisa nada Tamasa. Meke vata evaṉae nia dia tinarae soti rini pude va malumi sari na tinavete bonidi. Korodia va hinokaria rini se Zisu Karisito, sa nada Koimata meke na Baṉara titekena. Pukerane tu ele tozi vura nia Tamasa pa korapa Kinubekubere Hope sa tinazutu, meke sa vina kilasa sapu kote vagia rini.
5 Ego, ele gilania mia mo gamu si hie, ba hiva va balabala puleni gamu mo rau. Ele harupi sa Baṉara sari na tinoni Izireli pa popoa Izipi, ba mudina sapu gua asa, si va matei Sa sarini pu lopu va hinokaria si Asa.*
6 Meke gua pule he: sari na mateana pu vagi sari na dia ṉiniraṉira koe Tamasa, ba lopu kopu valeana ni sari na dia tuturuana, si luara pani rini sari na dia vasina soti. Vata pusi ni seni Tamasa si arini pa

* **1:1** Mt 13:55; Mk 6:3 * **1:5** Ekd 12:51; Nab 14:29-30

korapa hinuporo, vasina si ta kopue si arini ninae rane, meke aqa nia
sa rane vinaripitui nomana, pana kaqu tava kilasa si arini.
7 Mi balabala ia tugo gua sapu ta evaṉa koari na tie pa popoa
Sodomu[d], meke Qomora[d] meke sari na vasivasileana tatadi vasina,
si tavetavete va sea pa vinari riqihi na hahanana seadi si arini. Sa
vina kilasa nomana sapu vagia rini koasa nika toa holana, si na vina
balau koari doduru tie.*
8 Kekeṉoṉo puta gua tugo rina tie va tumatumae sea sari na tie sara,
koari na dia dinogodogorae seadi. Va boni rini sari na tinidia soti,
meke doṉo va karia na etulia rini sa Tinarae te Tamasa, meke zama
va kaleani rini sari na mateana pa Maṉauru.
9 E Maekolo, sa ṉati mateana kenukenue te Tamasa, ba lopu tavetia
sapu gua asa. Sipu varitokei nia ri kara Setani sapu esei kote vagia
sa tinina e Mosese, gua, si lopu hite zutua sa se Setani pude zama va
kaleania, ba zama gua mo he si asa: “Mani va kilasigo Tamasa si goi!”
gua mo.*
10 Ba sari na tie kokohadi sara si zama va kaleani rini sari na tiṉitoṉa
saripu lopu gilani rini guguadi. Sari na tiṉitoṉa pu gilani mo rini pa
tinidia, gua rina kurukuru pinomo pu luli sari na dia inokoro pa tini
doduru totoso, si arini tugo sari na tiṉitoṉa pu turaṉa lani si arini pa
vina kilasa koa holana.
11 Madi talotaṉa hola gedi si arini! Sina lulia rini sa hahanana te
Keni, meke sekea rini sa Tinarae te Tamasa. Meke koasa inokorona
sa poata si tava hoqa si arini koasa sinea te Belami[d], meke kaqu tava
kilasa si arini koe Tamasa, kekeṉoṉo gua tugo sapu ele ta evaṉa koe
Kora, sipu kilua sa sa tinuraturaṉa te Mosese.*
12 Sari na tie hire si loke dia kinurekure hokara, totoso henahena
somanae koa gamu si arini. Doṉodoṉo hikare si arini koari na mia
hinenahena binaere. Guana tie kopu sipi sapu va deṉa puleni mo
teledia si arini, ba lopu poni rini sari na tie te Tamasa. Gua tugo na
lei si arini, sapu givusu va tapuria lamae, ba loke rukuna. Meke gua
tugo na huda si arini, sapu loke vuana pa nana totoso vua, meke ta
rabutu palae sa ṉatina. Mate si arini pa karua ginugua: loke vuadi,
meke lopu koa soto koe Karisito.
13 Kekeṉoṉo gua tugo na tovovo nomana si arini sapu paleke mae ni
sari na remoremo pa masamasa, si gua puta tugo sari na dia tinavete
variva kurekuredi pu evaṉi rini. Gua tugo na iloṉo* si arini, sapu va
nago veko poni Tamasa si keke vasina sapu huporo dudukurumu, pude
kaqu koa vasina ninae rane si arini.
14 Inoke sa tie pu tuti gore mae koe Adama pa sinage vina zuapa, si
ele korotae nia sa guguadi rina tie kaleadi hire, sapu guahe: “Dotu, sa
Baṉara si kote mae, meke kote somana luli turaṉia ri soku vuro tina
mateana,*
15 pude varipitui ni sari doduru tie, meke pude va kilasi sari na
tie kaleadi koari na dia tinavete kaleadi, meke koari doduru zinama
kaleadi saripu zama lani rini koa sa Baṉara,” gua.

---

* **1:7** Zen 19:1-24 * **1:9** Dan 10:13,21, 12:1; Rev 12:7; Diut 34:6; Zak 3:2 * **1:11** Zen 4:3-8; Nab 22:1-35, 16:1-35 * **1:13** Gina va padapada nia Ziudi sari na mateana kaleadi si gua rina pinopino pu hoqa gore mae pa Maṉauru. Mi tiro vesi 6: * **1:14** Zen 5:18,21-24

16 Na tie nominomi si arini, meke hoke zutui rini sari na sinea tadi na votiki tie. Luli rini sari na dia inokoro kaleadi, meke hoke vahesihesi puleni si arini, meke va lavati rini sari na tie pa zinama lomosodi, pude valeana puleni koari na dia tinoa soti.

Sari na Vina Balau na Vina Tumatumae

17 Ba gamu kasa na qua baere ta tatarue mia, mi balabala ia gua sapu ele tozini gamu rina apositolo tanisa nada Baṉara Zisu Karisito.
18 Zama guahe si arini koa gamu: "Koari na rane mumudi hire si kote mae sari tie va gugue pu luli sari na dia inokoro kaleadi teledia," gua.*
19 Sari na tie gugua hire si vari paqahani gamu si gamu. Ta turaṉa si arini koari na inokoro sea pa tinoa tini, meke lopu tagoa rini sa Maqomaqo Hope.
20 Ba gamu kasa na qua baere ta tatarue mia, mi kuri sari na mia tinoa, pude koa va nabu pa mia rinaṉeraṉe madina koe Karisito. Mi varavara pa korapa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope.
21 Mi kopu puleni gamu, mamu tataru nia sa Tamasa doduru totoso sipu korapa aqa nia gamu sa nada Baṉara Zisu Karisito, pude mani vatua Sa koa gamu sa tinoa hola pa korapana sa Nana tataru vatukana.
22 Ke mamu toka ni sarini pu pupuhu nia sa hinokara.
23 Mi va sarei saripu kaqu tava kilasa pa nika koa holana, mi harupu pule lani si arini pa siraṉa vina hinokara. Ba koari kaiqa pule pu korapa evaṉi sari na tinavete kaleadi pa inokoro tana tini, si mi toka ni si arini pa pinamaṉana sa Tamasa, ba mi etulu pani na va ilolo puleni gamu koari na dia tinavete kaleadi.

Sa Vinaravara Vinahesi

24 Mani tavahesi sa Tamasa pu boka kopu ni gamu, pude mi lopu luara pania gamu sa mia rinaṉeraṉe. Asa tu si boka kopu totokoni gamu, pude va kamo gamu gua na tie toṉoto mia, na loke tinazutu mia pa kenuna sa Nana ṉinedala pa korapa qinetuqetu nomana.
25 Keke mo sa Tamasa, sa nada Hinarupu. Mani koa koa Sa sa vinahesi, na ṉinedala variva magasana, na ṉiniraṉira, meke sa Binaṉara pa korapana sa nada Baṉara Zisu Karisito, podalae tu pa pinodalaena hokara, meke kamoa kamahire, meke ninae rane ka rane! Emeni.

* **1:18** 2 Pit 3:3

SA DINOGODOGORAE
TE ZONE
Sa Vinabakala

Sa dinogodogorae hie koasa guguana e Zisu Karisito si vata dogoro nia Tamasa koe Zisu pude na vina padapadae tadina tiṉitoṉa pu kaqu ta evaṉa koari na totoso mumudi pa vinabetona sa kasia popoa. Meke garunia Zisu sa Nana mateana pude vata dogoro nia koe Zone. Zone si keke koari ka manege rua apositolo[d]. Sa dinogodogorae sapu kamo koa sa si ta kubere pa totoso sipu ta ṉoṉovala sari na tie te Karisito, sina koa gua koasa dia rinaṉeraṉe koe Zisu Karisito sapu Asa mo sa Baṉara, gua. Sa ṉati binalabala tanisa tie kubekubere si pude va ṉiṉira ia sa rinaṉeraṉe tadina tie koa rina vina tatara te Tamasa, meke pude va manoti sari na tie pu tiro ia, meke pude sovuti pude koa va nabu pa rinaṉeraṉe, koari na totoso tasuna meke pa ṉinovaṉovala koari na dia kana.

Pa soku vasina koasa buka hie si koadia sari kaiqa puku dinogodogorae, sapu ta vala vina padapadae mae gua pa Buka Hope koana, sapu ele ta gilanadi koari na tie te Karisito koari na rane arini, ba kote lopu ta gilana tugo koari soku tie. Sari ṉati binalabala koa sa buka hie si guahe: (1) Koadia sari na ṉiniraṉira kaleadi pu kanai sari na tie te Tamasa pa kasia popoa, gina kote koa ta sigiti meke mate si kaiqa. (2) Zisu si na Baṉara, meke kaqu va kilasi Sa sari doduru pu kana ia sa Tamasa meke kaqu koa mataqara si Asa koa rini. (3) Sa Tamasa si kaqu pia valeani sari doduru tie Tanisa pu koa va nabu pa rinaṉeraṉe, gua tugo sarini pu tava mate pa dia rinaṉeraṉe koa Sa.

Be vea votivotikaedi gua sari na binalabala na vivinei koasa vina bakalana sa buka hie, ba sa ṉati binalabala si bakala: sapu pa korapana Karisito sa Baṉara, si kaqu va kilasa va ineti Tamasa sari doduru Nana kana, kamo koe Setani, meke kaqu ta pia nia, na tamanae nia ri Nana tie raṉeraṉedi sa Maṉauru vaqura, meke sa kasia popoa vaqura, pana hokoto sa minataqara hie.

Sari na Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka Hie

Sa vina bakala meke sa zinama tataru kekenu. Hinia 1:1-8
Sa pinodalaena sa dinogodogorae. Hinia 1:9-20
Sari na leta la koari ka zuapa ekelesia. Hinia 2:1 kamo hinia 3:22
Sa vinahesi koe Tamasa meke sa Lami pa Maṉauru. Hinia 4:1 kamo hinia 5:14
Sari ka zuapa tinokotokoro. Hinia 6:1 kamo hinia 8:1
Sari ka zuapa ivivu. Hinia 8:2 kamo hinia 11:19
Sa vinaripera koari na ṉiniraṉira kaleadi meke sa ekelesia. Hinia 12:1 kamo hinia 14:5
Sari na dinogodogorae tanisa vinakilasa mumudi. Hinia 14:6-20
Sari ka zuapa sisiovona tinaṉaziri te Tamasa. Hinia 15:1 kamo hinia 16:21
Sa tinahuara tanisa popoa Babiloni. Hinia 17:1 kamo hinia 19:5
Sa minataqara koa holana. Hinia 19:6 kamo hinia 20:15
Sa Maṉauru vaqura, sa kasia popoa vaqura, meke sa Zerusalema vaqura. Hinia 21:1 kamo hinia 22:5
Sa vinabetona sa vivinei. Hinia 22:6-21

Zinama Tuketukele

1 Hie sa dinogodogorae pa guguana e Zisu Karisito, sapu e Tamasa si vata dogoro nia koe Zisu koari na tiṉitoṉa pu lopu sana kaqu ta evaṉa. Tozi vura ni Zisu koari Nana nabulu, totoso garunia Sa sa Nana mateana, pude vata gilana ni koe Zone.

2 Ke tozi vura ni e Zone sari doduru gua pu ele dogori sa. Meke hiera gua si tozi Zone koasa guguana sa inavoso sapu mae guana koe Tamasa, sapu ele tava sosode va hinokara koe Zisu Karisito.

3 Tamanae si arini pu tiroi, na avosi sari na zinama kinorokorotae hire, meke va tabei saripu ta kubere vasina! Ura na ele tata mae sa totoso, sapu kaqu tava gorevura sari doduru gua pu tozi vura ni Sa hire.

Sari na Zinama te Zone koari ka Zuapa Ekelesia

4 Arau Zone si kubere atu koa gamu ka zuapa ekelesia pa popoa Esia:*

Mani koa koa gamu sa tataru variharupi meke sa binule pu mae guadi koe Tamasa, meke koari ka zuapa Maqomaqo pa kenuna sa Nana habohabotuana Baṉara. Asa sa Tamasa sapu koa pukerane, meke korapa koa kamahire, meke sapu kaqu mae.

5 Meke mae guadi tugo koe Zisu Karisito, sa tie va sosode ta raṉena. Asa sa tie sapu turu pule va kenue pa minate, meke sa Baṉara tadi na baṉara pa popoa pepeso. Meke tataruni gita, na vata rupaha gita Sa koari nada sinea pa eharana soti.*

6 Meke vata evaṉaeni gita Nana butubutu hiama Sa, pude nabulu nia sa Nana Tamasa, sa Tamana. Mani koa koe Zisu Karisito sa vinahesi, meke sa ṉiniraṉira ninae rane ka rane! Emeni.*

7 Dotu, korapa mae pa lei si Asa! Meke kaqu dogoro sotia ri doduru tie si Asa, meke arini tugo pu huma ia si Asa. Meke kaqu kabo na talotaṉa sisigiti nia ri doduru tinoni pa popoa pepeso si Asa. Ke mani ta evaṉa tugo sapu gua asa! Emeni.*

8 Meke zama sa Baṉara, "Arau tugo sa kekenu* meke sa mumudi, sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, sapu koa pukerane, meke korapa koa kamahire, meke sapu kaqu mae," gua.*

Sa Dinogodogorae pa Guguana Karisito

9 Arau si e Zone, sa tasimia pa rinaṉeraṉe meke na turaṉamia pa tinasigiti, meke sapu koa va nabu somanae koa gamu pa Binaṉara te Tamasa, meke pa tinoa keke koe Zisu Karisito. Na tie ta pusiqu si rau, ke ta veko pa nusa Patimosi, sina tozi vura nia rau sa zinama te Tamasa, sapu sa inavosona sa guguana e Zisu Karisito.

10 Koasa rane tanisa Baṉara, sipu korapa koa pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope si rau, si avosia rau si keke mamalaiṉi sapu zama va ululae pa mudiqu, guana buki.

11 Meke zama guahe si Asa: "Mu kubere gore ni pa buka saripu dogori goi, mamu garunu lani koari ka zuapa ekelesia pu koadi pa pinaqaha popoa Esia: pa Episasi, pa Simaena, pa Peqamamu, pa Taeatira, pa Sadisi, pa Piladelapia, meke pa Laodisia," gua.

---

* **1:4** Ekd 3:14; Rev 4:5 * **1:5** Ais 55:4; Sam 89:27 * **1:6** Ekd 19:6; Rev 5:10 * **1:7** Dan 7:13; Mt 24:30; Mk 13:26; Lk 21:27; 1 Tes 4:17; Zak 12:10; Zn 19:34,37 * **1:8** Sa zinama Quriki "Alpha meke Omega" ginuana si na "kekenu meke sa mumudi." * **1:8** Rev 22:13; Ekd 3:14

12 Ke liṉana si rau pude dogoria sapu esei beka si korapa zama mae
koa rau, gua. Meke dogori rau sari ka zuapa tuturuana zuke qolo.*
13 Meke koa nana pa varikorapadi ri ka zuapa tuturuana zuke, si
keke sapu doṉo guana keke tuna na tie, sapu poko gele doduru gore
kamo pa nenena, meke na dikuru qolo si Asa pa raqaraqana Sa.*
14 Meke sa batuna meke sari na kaluna si keoro sisigiti, guana vulu
babe na sinou, meke sari na matana si guana huruṉu nika.*
15 Meke sari na nenena si guana boronizi pu ṉedala sisigiti. Meke
sa mamalaiṉina Sa si guana ovaṉadi ri na tovovo vari tomotomoidi.*
16 Meke taṉini Sa pa kali lima mataona sari ka zuapa pinopino, meke
vura mae pa ṉuzuna Sa sa magu varipera sapu ṉaru varikali, meke sa
isumatana si ṉedala guana rimata pana korapa rane.
17 Meke sipu dogoria tugo rau si Asa, si matagutu sisigiti si rau,
ke hoqa gore pa nenena guana tie matequ. Meke va opo nau lima
mataona Sa si rau, meke zama: "Mu lopu matagutu! Arau mo sa
kekenu meke sa mumudi.*
18 Dotu, Arau mo si Asa sapu toana! Ele mate tu si Rau, ba kamahire
si toa hola ninae rane ka rane si Arau. Tagoa Rau doduruna sa
ṉiniraṉira, hola nia sa minate, meke sarini pu koa pa popoa tadi na
tie matedi.
19 Ego, mu kuberi sari na tiṉitoṉa pu dogori goi, saripu ta evaṉa
kamahire, meke saripu kote ta evaṉa vugo repere.
20 Hie sa ginugua tomena tadi ka zuapa pinopino, saripu dogori goi
pa kali lima mataoqu, meke sari ka zuapa tuturuana zuke qolo. Sari
ka zuapa pinopino, si sari ka zuapa mateana tadi ka zuapa ekelesia,
meke sari ka zuapa tuturuana zuke si sari ka zuapa ekelesia.

2

Sa Inavoso La koa Rini pa Episasi

1 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Episasi:
Hire tugo sari na zinama tanisa pu taṉini pa kali lima mataona sari
ka zuapa pinopino, meke ene pa vari korapadi ri ka zuapa tuturuana
zuke qolo:
2 Gilania Rau sa mia tinavete, sapu tavetavete ṉaliṉali si gamu pa
mia ninabulu pa korapa tinasuna, meke soto va nabu si gamu pa
rinaṉeraṉe, meke etuli gamu sari na tie kaleadi, meke ele podeki gamu
saripu poza puleni apositolo[d], meke va sosodei gamu sapu kokohadi
si arini.
3 Ele turu va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe, meke pa mia tinavete
ninabulu pa korapa tinasuna koasa guguaqu Rau, meke lopu hite luara
pania gamu sa rinaṉeraṉe.
4 Ba hiera mo sapu lopu qetu nia Rau koa gamu: Lopu tataru nau
gamu si Rau, gua sapu tatasana.
5 Mi balabala ia sa mia tataru tatasana meke kamahire meke vea
ululu gua sa hinoqa gore tamugamu asa. Mi kekere koari na mia sinea,
mamu taveti sari na tinavete gua sapu taveti gamu tatasana. Ba be lopu
kekere pule gamu, si kote atu kamo koa gamu si Rau, meke vagi pania
sa mia tuturuana zuke pa nana vasina.

---

* **1:12** Ekd 28:4, 29:5 * **1:13** Dan 7:13, 10:5 * **1:14** Dan 7:9, 10:6 * **1:15** Izk 1:24, 43:2
* **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13

6 Ba hie sapu qetu nia Rau koa gamu, sapu kukiti ni gamu sari na
tinavete tadi na puku tie pu ta pozae Nikolesiani, sari tinavete sapu
Arau ba kukiti ni.
7 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa
Maqomaqo Hope koari na ekelesia!* Koarini pu turu va nabu pa dia
rinaṉeraṉe koa Rau osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu va malumi
Rau pude hena ia sa vuana sa huda tinoa, sapu toqolo pa korapa inuma
tolavaena te Tamasa.

Sa Inavoso La koarini pa Simaena

8 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Simaena:*
Hire sari na zinama tanisa Kekenu meke sa Mumudi, sapu ele mate
ba toa pule.
9 Gilania Rau sapu ta ṉoṉovala si gamu, meke sapu koa malaṉa si
gamu; ba tagotago hola tugo si gamu pa tinoa Maqomaqo! Gilania Rau
sapu zama ṉoṉovala gamu arini pu poza puleni tie Ziu, ba namu kari
hokara tu, sina na puku vinarigara mo pa sinaqoqi[d] te Setani si arini.
10 Mi lopu matagutu nia sa tinasuna sapu lopu sana kote atu raza
koa gamu. Tozini gamu Rau sapu kaiqa gamu si kote vala ni gamu sa
Devolo* pa vetu varipusi pude podeke gamu, meke ka manege puta
rane si kote koa ta sigiti si gamu. Ke mi turu va nabu pa rinaṉeraṉe
osolae kamoa sa minate, meke kaqu poni gamu Rau sa tinoa hola sapu
guana pinia.
11 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa
Maqomaqo Hope koari na ekelesia!* Arini pu turu va nabu pa dia
rinaṉeraṉe koa Rau osolae kamoa sa vinabetona, si lopu kaqu ta vala
koasa vina kilasa koa holana koa sa minate vina rua.

Sa Inavoso La koa Rini pa Peqamamu

12 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Peqa-
mamu:
Hire sari na zinama tanisa pu tagoa sa magu varipera sapu ṉaru
varikali.
13 Gilania Rau vasina koa si gamu. Asa sa vasina sapu koa sa
habohabotuana meke koa baṉara se Setani. Ba turu va nabu mia tu si
gamu, meke lopu hite oso nia gamu sa mia rinaṉeraṉe koa Rau, gua
tugo pa totoso sapu tava mate se Anitipasi. Lopu hite makudo tozi vura
nia sa sa guguaqu Rau koari na tie.
14 Ba ka visavisa ginugua mo hire si lopu qetu ni Rau koa gamu.
Koadia koa gamu sari kaiqa tie pu lulia sa vina tumatumae te Belami[d],
sapu va tumatumae nia sa koe Balaki, pude turaṉa va sea i sari na tie
Izireli, pude henai sari na ginani sapu ele tava vukivukihi la koari na
beku, meke pude evaṉia sa vinari riqihi.*
15 Meke gua tugo, sapu koadia sari kaiqa tie pa korapa mia gamu, pu
lulia sa vina tumatumae tadi na puku tie pu ta pozae Nikolesiani.
16 Ego, mi kekere koari na mia sinea! Be lopu gua, si kote lopu sana
atu raza ni gamu magu varipera Rau sapu vurana mae pa ṉuzuqu Rau.
17 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa
Maqomaqo Hope koari na ekelesia! Koarini pu turu va nabu pa dia

* **2:7** Zen 2:9; Rev 22:2; Izk 28:13, 31:8 * **2:8** Ais 44:6, 48:12; Rev 1:17, 22:13 * **2:10** Sa Devolo si keke pozana e Setani. * **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:14** Nab 22:5,7, 25:1-3, 31:16; Diut 23:4

rinaṉeraṉe osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu poni ni mana tomena Rau si arini. Meke kaqu hopeke poni patu keoro Rau si arini, vasina ta kubere si keke pozapoza vaqura, sapu loke tie gilania, ba telena mo asa pu vagina sa.*

Sa Inavoso La koa Rini pa Taeatira

18 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Taeatira:
Hiera sa zinama tanisa Tuna Tamasa, sapu guana huruṉu nika sari na matana, meke ṉedala sisigiti guana boronizi sari na nenena.
19 Gilani Rau sari na mia tinavete, na tataru, na rinaṉeraṉe, meke sari na mia tinavete ninabulu, meke soto va nabu si gamu pa rinaṉeraṉe pa korapa tinasuna. Gilania Rau sapu tavetavete va ṉiṉirae hola si gamu kamahire, hola nia sapu tatasana.
20 Ba hiera mo sapu lopu qetu nia Rau koa gamu: Ura lopu hite hukatia gamu se Zezibelo, sa barikaleqe sapu poza pule nia poropita te Tamasa, gua. Meke pa nana vina tumatumae si turaṉa va sea i sa sari na Qua nabulu pude somana pa hahanana maqota na gua, meke pude henai sari na ginani pu ele tava vukivukihidi la koari na beku.*
21 Ele ponia totoso Rau si asa, pude mani luara pania sa nana hahanana varivosa, ba lopu hiva si asa.
22 Gua asa ke kote va kilasia Rau si asa pa minoho, meke sarini pu baratana si asa, si kote vata sigiti va sisigiti pani Rau si arini, be guana lopu kekere si arini koari na sinea tanisa.
23 Meke kaqu va matei tugo Rau sari doduru koburu tanisa, pude va sosodea koari doduru ekelesia, sapu Arau mo gilana betoi sari doduru bulodia ri na tie, meke kaqu hopeke pia gamu Rau si gamu doduru, koasa padana sa mia tinavete, meke kaqu va kilasi Rau sari na mia sinea.*
24 Ba koa gamu kaiqa Qua tie pa Taeatira pu lopu somana nia sa vina tumatumae kaleana tanisa, meke lopu ele va nonogai gamu sari na ginugua golomodi na tomedi te Setani saripu pozai rini, si lopu kote ponini gamu pule Rau si kaiqa tinarae mamatadi.
25 Ba mi tuqe va nabua sapu tagoa gamu, osolae kamo sa Qua minae.
26-27 Meke arini sapu turu va nabu, meke evaṉia sapu gua hiva nia Rau osolae kamoa sa vinabetona, si kaqu poni ni ṉiniraṉira Rau koari na butubutu, kekeṉoṉo sapu gua vagia Rau koasa Tamaqu. Kaqu tagoi rini sari doduru ṉiniraṉira pude baṉara ni sari na butubutu, meke kaqu va kilasi rini sari na tie, guana raro patu sapu ta bele va umumu.*
28 Meke kaqu poni ni pinopino habia Rau si arini.
29 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia, gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia!.

3

Sa Inavoso La koa Rini pa Sadisi

1 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Sadisi:
Hire tugo sari na zinama tanisa pu totoli ni sari ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa, meke sari ka zuapa pinopino. Gilani Rau sari na

---

* **2:17** Ekd 16:14-15, 16:33-34; Zn 6:48-50; Ais 62:2, 65:15 * **2:20** 1 Baṉ 16:31; 2 Baṉ 9:22,30
* **2:23** Sam 7:9; Zer 17:10; Sam 62:12 * **2:26-27** Sam 2:8-9

mia tinavete. Balabala ia rina tie sapu toa si gamu koa Rau gua, ba lokari; namu guana tie matemia si gamu.

2 Ke mi vaṉunu gamu, mamu va ṉiṉira ia sa mia tinoa maqomaqo sapu tata matena. Ura ele dogoria Rau sapu lopu gotogoto sari na mia tinavete pa dinoṉo te Tamasa.

3 Mi balabala ia sapu gua ele tava tumatumae nia, meke avosia gamu. Mi va tabea sa vina tumatumae asa, mi kekere pule koari na mia sinea. Ba be lopu vaṉunu si gamu, si kote atu golomo koa gamu si Rau, guana tie hikohiko. Meke lopu kote gilania gamu sa totoso sapu kote atu kamo si Rau.*

4 Ba koadia tugo koa gamu pa Sadisi sari ka visavisa tie saripu lopu ele va boni sari na dia poko koari na dia hahanana kaleadi. Ura arini tugo si kote pokopoko keoro meke ene turaṉae koa Rau, sina garo tugo si arini.

5 Arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamo sa vinabetona, si kote poko nia sa poko keoro gua asa, meke lopu kote huara pani Rau sari na pozadia koasa buka tinoa, meke kote helahelae ni Rau pa kenuna sa Tamaqu, meke koari Nana mateana sapu arini si na tie Taqarau.*

6 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia.

Sa Inavoso La koa Rini pa Piladelapia

7 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Piladelapia:*

Hire tugo sari na zinama tanisa pu hopena meke hinokara. Asa mo sapu tagona sa vidulu* te Devita, meke pana tukelia Sa sa sasada, si loke tie kote boka tuku pulea, meke pana tukua Sa, si loke tie kote boka tukele pulea si asa.

8 Gilani Rau sari na mia tinavete. Dotu, ele poni gamu Rau si keke sasada tukelena meke sapu loke tie kote boka tuku ia pude nabulu Nau. Gilania Rau sapu vasinahite mo sa mia ṉiniraṉira, ba kopu ni gamu sari na Qua zinama, meke lopu hite oso nia gamu sa pozaqu Rau.

9 Dotu, sarini pu koa pa sinaqoqi te Setani si poza pule ni tie Ziu, gua, ba namu lokari hokara. Kaqu ososo ni Rau si arini pude atu, meke hoqa kokotuṉu pa kenumia gamu pude va lavata gamu, meke kote gilania rini sapu tataruni gamu Rau si gamu.*

10 Ele kopu va ṉoṉo ni gamu sari na Qua tinarae pa mia sinoto koa Rau pa tinasuna, gua asa ke kaqu va sare gamu tugo Rau koasa totoso tasuna sapu kote raza mae, pude podeki saripu koa koasa kasia popoa.

11 Lopu sana kaqu atu kamo si Rau. Ke mi kopu valeana nia sapu gua ele vagia gamu, pude lopu ta hukata si gamu pude vagia sa mia pinia.

12 Ura arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa sa vinabetona, si kote va evaṉae guni Rau na dedegere koa sa Zelepade tanisa Qua Tamasa. Meke kote koa hola si arini vasina. Meke kote

---

* **3:3** Mt 24:43-44; Lk 12:39-40; Rev 16:15 * **3:5** Ekd 32:32-33; Sam 69:28; Rev 20:12; Mt 10:32; Lk 12:8 * **3:7** Ais 22:22; Zob 12:14 * **3:7** Sa ginuana sa vidulu te Devita si guahe: e Karisito si na Baṉara pa tutina e Devita koasa Binaṉara te Tamasa, meke arini pu hiva ni Sa, si va nuquru la i Sa pa Nana binaṉara. * **3:9** Ais 49:23, 60:14; Ais 43:4

kuberia Rau koarini sa pozana sa Qua Tamasa, meke sa pozana sa vasileana nomana tanisa Qua Tamasa, sapu sa Zerusalema vaqura, sapu kote gorevura mae guana koe Tamasa pa Maṉauru, meke kote kuberia tugo Rau koarini sa pozaqu vaqurana.*
13 Asa sapu ari taliṉana, si mani avosia gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia.

Sa Inavoso La koa Rini pa Laodisia
14 Mamu kubere la guahe koasa mateana tanisa ekelesia pa Laodisia:*
Hire tugo sapu zama nia Sa sapu ta pozae Emeni. Sa tie va sosode ta raṉena meke hinokara, Asa sa Baṉara koari doduru pu ta kuri koe Tamasa.
15 Gilani Rau sari na mia tinavete. Lopu ibu, meke lopu maṉini si gamu. Sa Qua hiniva si pude ibu, babe maṉini si gamu,
16 ba lopu maṉini meke lopu ibu si gamu, gua asa ke kote lua pani gamu Rau pa ṉuzuqu.
17 Zama si gamu, 'Na tie tagotago mami si gami, na soku mami likakalae; meke lopu hite ehaka nia gami si keketoṉa,' gua. Ba namu lopu gilania tu gamu sapu guana tie malaṉa sisigiti, na variva taru, na habahuala, na behu meke dodoho mia si gamu.
18 Hie tugo sa Qua zinama varitokae koa gamu. Mi mae holua koa Rau sa qolo sapu tava viana pa nika, pude mi koa tagotago hinokara. Mi holua sa poko keoro mamu va sagea, pude mi va paeria sa kinurekurena sa mia dinodoho. Mi holui tugo kaiqa meresena mamu va honi lani pa matamia pude mi dodogorae.
19 Saripu tataru ni Rau si gegesi na va toṉoti Rau. Ke mi luara pani sari na mia sinea pude soto va ṉiṉira koa Rau.*
20 Dotu! Korapa turu si Rau pa sasada meke kikia, be avosia ke tie sa mamalaiṉiqu meke tukelia sa sasada, si kote nuquru la si Rau, meke somana henahena koa sa, meke asa si kote somana henahena koa Rau.
21 Meke arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa sa vinabetona, si kote va malumi Rau pude somana habotu koasa Qua habotuana Baṉara, meke somana tagoa tugo sa ṉiniraṉira koasa Qua Binaṉara, gua sapu ele koa mataqara si Rau, meke somana habotu koasa habotuana Baṉara tanisa Tamaqu, meke somana tagoa tugo Rau sa ṉiniraṉira koasa Nana Binaṉara.
22 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia, gua sapu zama nia sa Maqomaqo Hope koari na ekelesia," gua si asa.

4

Vinahesi pa Maṉauru
1 Meke sipu beto saripu gua sara, si doṉo la si rau, meke dogoria rau, si keke sasada ta tukelena pa Maṉauru. Meke sa tie sapu avoso kekenua rau, sapu sa mamalaiṉina si guana buki si zama: "Sage mae tani, maqu va dogoro nigo sapu gua kote ta evaṉa vugo repere," gua.
2 Meke hinoqa koa si rau pa ṉiniraṉira tanisa Maqomaqo Hope, meke dogoria rau pa Maṉauru si keke sapu korapa habotu Nana koasa ṉati habotuana Baṉara.*

* **3:12** Rev 21:2; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** ZT 8:22 * **3:19** ZT 3:12; Hib 12:6 * **4:2** Izk 1:26-28, 10:1

3 Meke Asa sapu habotu vasina, si doṉodoṉo guana patu sapu viana
guana qelasi, meke ziṉara guana ehara. Meke keke bigobigo sapu
buma guana patu emerolo*, si vari likohae nia sa habotuana Baṉara.
4 Meke pa vari likohaena sa ṉati habotuana Baṉara, si koadia pule
sari ka hiokona made habotuana baṉara. Meke habotu dia vasina sari
ka hiokona made koimata, saripu pokopoko keoro meke toropae ni dia
sari na toropae baṉara saripu ta tavetae qolo.
5 Meke vura va hodaka mae koasa ṉati habotuana Baṉara sa
malarana sa kapi, meke ta avoso sa pidalana sa paka maṉauru na
lulusu. Meke pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara si koadia sari ka
zuapa zuke huruṉudi. Arini sari ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa.*
6 Meke koa nana pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara si keke
tiṉitoṉa, sapu doṉo guana kolo sapu bule sisigiti, meke kekeṉoṉo gua
na qelasi viana. Meke pa vari likohaena sa ṉati habotuana Baṉara asa,
si koadia sari ka made kurukuru toadi, saripu tale matadi mo kenudi
na mudidi.* *
7 Sa kurukuru kekenu si doṉo guana laione, meke sa vina rua si doṉo
guana bulumakao kokoreo, meke sapu vina ṉeta si doṉo guana tie mo
sa isumatana, meke sa vina made si doṉo gua tugo na atata tapuruna.
8 Meke hopeke onomo tatapurudi sari ka made kurukuru hire, meke
tale matadi mo doduru tinidi si arini, meke pa kauru tatapurudi ba gua
tugo. Meke rane na boṉi si lopu makudo zama guahe sa dia vinahesi:*
"Hopena, hopena, hopena sa Baṉara, sa Tamasa sapu tagoi sari doduru
ṉiniraṉira,
sapu koa pukerane, meke korapa koa kamahire, meke sapu kaqu
mae," gua.
9 Meke doduru totoso vahesihesia, na va lavalavatia, meke zama
leana la ia ri ka made kurukuru toadi si Asa pu habotuna koasa ṉati
habotuana Baṉara, meke sapu toa hola ninae rane ka rane,
10 si hoqa todoṉo sari ka hiokona made koimata pa kenuna Sa, pu
habotu koasa ṉati habotuana Baṉara, meke vahesia rini si Asa, sapu
toa hola ninae rane ka rane. Meke pa vinahesi si veko lani rini pa
kenuna sa ṉati habotuana Baṉara sari na dia toropae baṉara, meke
zama:
11 "Ke Tamasa mami Baṉara, garomu tugo
pude vagia Goi sa vinahesi, na vina lavata meke na ṉiniraṉira.
Ura Agoi mo kuri sari doduru likakalae,
meke pa Mua hiniva mo Goi si koa meke toa si arini," gua.

5

Sa Kinubekubere Ta Viqusuna meke sa Lami

1 Meke dogoria rau si keke pepa ta viqusuna pa kali lima mataona
si Asa pu habotu koasa habotuana Baṉara. Sa pepa si koa betoi na
kinubekubere pa karu kalina, meke ka zuapa tokoro si tuku va nabua.
2 Meke dogoria rau si keke mateana ṉiṉirana, sapu velavela va ululae
guahe: "Esei si garona pude va maluari sari na tokoro koa sa, meke
repahia sa pepa ta viqusuna?" gua.

---

* **4:3** Sa patu emerolo hie si buma guana karamahi. * **4:5** Ekd 19:16; Rev 8:5, 11:19, 16:18; Izk 1:13; Rev 1:4; Zak 4:2 * **4:6** Izk 1:22 * **4:6** Izk 1:5-10, 10:14 * **4:8** Izk 1:18, 6:2-3, 10:12

3 Ba namu loke tie pa Maṉauru babe pa pepeso babe pa kauruna sa
pepeso si garo pude va maluari, meke tiro ia si asa.
4 Ke kabo lamo si rau, sina loke tie hokara si ta dogoro, sapu garona
pude tukelia meke tiro ia sa kinubekubere ta viqusuna asa.
5 Meke zama mae guahe koa rau si keke ri kasa koimata ta ronuedi:
“Mu lopu kabo. Dotu, sa Laione pa butubutu te Ziuda, sapu tuti gorena
mae gua koe Devita, si ele koa mataqara. Asa si garona pude va
maluari sari ka zuapa tokoro, meke repahia sa pepa ta viqusuna,” gua.
6 Meke doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke Lami[d], korapa turu
Nana pa kokorapana sa ṉati habotuana Baṉara, meke vari likohae nia
ri ka made kurukuru toadi, meke sari na koimata, si Asa. Ba sa Lami,
si guana ele tava matena tu. Ka zuapa sari na kikihona meke ka zuapa
matana, sapu sari ka zuapa Maqomaqona sa Tamasa, pu ta garunu la
pa doduruna sa kasia popoa.*
7 Meke la vagia sa Lami sa pepa ta viqusuna pa kali lima mataona si
Asa, pu habotu koasa ṉati habotuana Baṉara.
8 Meke sipu ele ade vagia sa Lami sa pepa ta viqusuna, si hoqa todoṉo
sari ka made kurukuru toadi, meke sari ka hiokona made koimata pa
kenuna sa Lami. Hopeke taṉini mike, na baolo qolo si arini, saripu
siṉi na vina uququ ruqa humaṉa lea, sapu sari na vinaravara tadi na
tie te Tamasa.*
9 Meke kera nia rini si keke kinera vaqurana, sapu guahe:*
“Garomu tugo Goi pude ade vagia sa pepa ta viqusuna,
meke va maluari sari na tokoro koa sa.
Ura ele tava mate si Goi,
meke koasa eharamu Goi
si holu vagi Goi sari kaiqa rina tie koari ninae butubutu, na
vinekala, meke na popoa, pude na tie te Tamasa.
10 Ele vata evaṉae ni keke butubutu hiama Goi si arini,*
pude nabulu nia sa nada Tamasa,
meke kaqu va baṉari rini sari na tie pa popoa pepeso,” gua.
11 Meke doṉo la si rau, meke avosi rau sari na mamalaiṉidi rina
vuro tina mateana. Turu vari likohae nia rini sa ṉati habotuana
Baṉara, meke sari ka made kurukuru toadi, meke sari ka hiokona
made koimata.*
12 Meke kera va ululae guahe si arini:
“Sa Lami sapu ele tava mate, si garona tugo pude tava lavata,
sina tanisa tugo sa binaṉara, sa tinagotago, sa tinumatumae, sa
ṉiniraṉira, sa tinolava, sa vina lavata, meke sa vinahesi!” gua.
13 Beto asa si avosi rau mamalaiṉidi sari doduru vina podaka pa
Maṉauru na pepeso, meke pa kauruna sa pepeso, meke pa kolo, meke
sari doduru pu koa pa doduru vasina, saripu kera guahe:
“Mani koa koa Sa pu habotu koa sa ṉati habotuana Baṉara meke sa
Lami,
sa vinahesi, sa vina lavata, sa tinolava, sa ṉiniraṉira ninae rane
ka rane!” gua.
14 Meke olaṉa sari ka made kurukuru toadi, “Emeni!” Meke hoqa
todoṉo sari ka hiokona made koimata ta ronuedi, meke vahesia si Asa.

* **5:6** Ais 53:7; Zak 4:10 * **5:8** Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 98:1; Ais 42:10 * **5:10** Ekd 19:6; Rev 1:6 * **5:11** Dan 7:10

6

Sari na Tokorona sa Pepa Ta Viqusuna

1 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina keke, si doṉo la si
rau. Beto asa si avosia rau si keke ri ka made kurukuru toadi sapu
velavela va ululae guana paka maṉauru, meke zama: "Vura mae,"
gua.
2 Meke doṉo la si rau meke dogoria rau si keke hose keoro. Meke
koi nana koasa si keke tie pu taṉinia nana si keke bokala, meke ta vala
koasa si keke toropae baṉara. Meke vura taloa si asa, guana tie varane
sapu koa va mataqara pa vinaripera.*

3 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina rua, si avosia rau sa
kurukuru toana vina rua sapu zama: "Vura mae!" gua.
4 Meke vura mae gana si keke hose ziṉara. Meke ta vala koasa tie
pu koi pa hose sa ṉiniraṉira pude vagi pania sa binule koasa popoa
pepeso, pude di variva matematei gedi sari na tie. Meke ta vala koasa
si keke magu varipera lavata, meke taluarae la si asa.*

5 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina ṉeta, si avosia rau
sa kurukuru toana vina ṉeta sapu zama: "Vura mae!" gua. Ke doṉo
la si rau, meke dogoria rau si keke hose mumuho; sa tie sapu koi koasa
si taṉinia nana pa limana si keke sikele.*
6 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae pa vari korapadia ri
ka made kurukuru toadi, sapu zama: "Sage hola sa hinolu ginani, keke
kilo palava huiti mo si padana sa tinabara pa keke rane, meke gua tugo
sa tinabara koari ka ṉeta kilo palava bale. Ba mu lopu ṉoṉovalia sa
oela meke sa vaeni sapu koa pa inuma!" gua.

7 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina made, si avosia rau
sa kurukuru toana vina made, sapu zama: "Vura mae!" gua.
8 Meke doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke hose sapu doṉo
guana tata matena. Meke sa pozana sa tie sapu koi koasa si na
Minate, meke luli tata pa mudina si keke sapu ta pozae, popoa tadi
na tie matedi. Meke ta vala koarini sa ṉiniraṉira pude di va matea si
keke koari ka made pinaqahana sa butubutu tie pa kasia popoa koasa
varipera, na soṉe, na oza, meke na kurukuru pinomodi, gua.*

9 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina lima, si dogori rau
pa kauruna sa hope sari na maqomaqodi rina tie pu tava mate, sina
tozi vura nia rini sa zinama te Tamasa, meke helahelae nia rini sa dia
rinaṉeraṉe koe Zisu.
10 Meke velavela va ululae guahe si arini: "Ke Baṉara, Agoi pu tagoi
sari doduru ṉiniraṉira; hopemu meke hinokara si Goi! Ve seunae gua
meke kote va kilasi Goi sari na tie pa kasia popoa, saripu va mate gami
si gami, pude hobei sari na ehara mami?" gua.
11 Meke hopeke ta poni poko gele doduru sapu keoro si arini, meke
ta tozi nia rini si pude aqa va ṉoṉo si arini, osolae kote tava mate
beto sari na nabulu turaṉadia, na tasidia koe Karisito saripu vizati sa
Tamasa pude tava mate gua puta tugo arini, gua.

---

* **6:2** Zak 1:8, 6:3,6 * **6:4** Zak 1:8, 6:2 * **6:5** Zak 6:2,6 * **6:8** Izk 14:21

12 Meke korapa doṉo la si rau sipu va maluaria sa Lami sa tokoro
vina onomo, si kamo si keke niu ṉiṉirana hola pa popoa pepeso, meke
ta ilirae muho sa rimata, meke ta ilirae ziṉara guana ehara sa sidara.*
13 Meke hoqa gore pa pepeso sari na pinopino pa maṉauru, guana
vua piqi[d] kubolodi, saripu nolo totoso hiru goreni na givusu ṉiburu.*
14 Podalae pa keke kalina, meke kamo pa keke kalina si hola taloa sa
maṉauru guana pepa sapu ta viqusuna, meke sari doduru toqere na
nunusa si tava rizu pa dia kokoana.*
15 Beto asa si govete meke koa tome pa bae, na qoqoro patu koari
na toqere sari na baṉarana sa popoa pepeso, na tie arilaedi, na tie
tagotagodi, na tie pu tago ṉiniraṉira, meke sari doduru pinausu, meke
saripu lopu na pinausu.*
16 Meke zama la i rini sari na patu: "Mi hoqa mae koa gami," meke
koari na toqere, "Mi va paere gami koa Sa pu habotu pa ṉati habotuana
Baṉara, meke koasa tinaṉaziri na vina kilasa tanisa Lami!*
17 Ura ele kamo mo he sa rane kaleana tanisa dia binugoro. Meke
namu loke tie si kote boka govete nia sa vina kilasa sana," gua sarini.*

7

Sari ka Keke Gogoto Made Ṉavulu Made Tina Tinoni pa Butubutu Izireli

1 Beto asa, si dogori rau sari ka made mateana, korapa turu dia koari
ka made iiona sa kasia popoa, meke va bulei rini sari ka made givusu,
pude lopu givusu la pa pepeso, pa lamana, babe koari na huda.*
2 Beto asa si dogoria rau si keke mateana, sapu mae guana pa kali
gasa rimata. Palekia sa sa tokoro sapu sa vina gilagila tanisa Tamasa
toana, meke velavela va ululae la si asa koari ka made mateana, sarini
pu ta poni ṉiniraṉira pude va kaleania sa pepeso, meke sa lamana.
3 Meke zama sa mateana: "Mi lopu va kaleania sa pepeso, meke sa
lamana, meke sari na huda, osolae ta tokoro paki nia tu rina nabulu
pa raedi sa vina gilagila tanisa nada Tamasa," gua.*
4 Meke avosia rau sa ninaedi ri pu ta tokoro nia sa vina gilagila te
Tamasa pa raedi, sapu ari ka keke gogoto made ṉavulu made tina tie,
saripu mae guadi koari ka manege rua butubutu Izireli.
5-8 Meke hire sari ka manege rua butubutu Izireli, koa ri kasa arini,
vasina mae guadi sari hopeke manege rua tina: Ziuda, Rubeni, Qadi,
Asa, Napitalai, Manase, Simione, Livae, Isaka, Zeboloni, Zosepa meke
Benisimane.

Sa Vinarigara Lavata

9 Beto asa si doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke vinarigara
lavata, sapu lopu boka ta nae. Mae guadi koari doduru hopehopeke
butubutu, na popoa, meke pa ninae vinekala, meke turu dia pa kenuna
sa ṉati habotuana Baṉara, meke pa kenuna sa Lami. Pokopoko keoro
gele doduru si arini, meke taṉini dia pa limadi sari na kava huda pamu,
pude va lavatia si Asa.

---

* **6:12** Rev 11:13, 16:18; Ais 13:10; Zol 2:10,31, 3:15; Mt 24:29; Mk 13:24-25; Lk 21:25 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:19, 21 * **6:16** Hoz 10:8; Lk 23:30 * **6:17** Zol 2:11; Mal 3:2 * **7:1** Zer 49:36; Dan 7:2; Zak 6:5 * **7:3** Izk 9:4,6

10 Meke velavela va ululae guahe si arini:
“Sa Tinaharupu si mae guana koasa nada Tamasa,
sapu habotu koasa ṉati habotuana Baṉara,
meke mae guana koasa Lami!” gua.
11 Meke turu vari likohae nia ri doduru mateana, na koimata ta ronuedi, meke sari ka made kurukuru toadi sa ṉati habotuana Baṉara, meke hoqa todoṉo pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara sari doduru, meke vahesia rini sa Tamasa.
12 Meke zama guahe si arini: “Uve, sa vinahesi, sa tinovala, sa tinumatumae, sa zinama leana, sa vina lavata, sa ṉiniraṉira, si tanisa nada Tamasa tugo ninae rane ka rane. Emeni!”
13 Beto asa si keke rina koimata ta ronuedi si nanasa guahe koa rau: “Ari sei sari kasa sapu pokopoko keoro hire, meke pavei mae guadi sari?” gua.
14 Meke olaṉa la ia rau si asa: “Baṉara, agoi tu gilania. Arau lopu gilania.”* Meke zama mae au sa, “Hire sari na tie pu koadi pa korapa ṉinovaṉovala kaleana hola meke vura mae. Ele va via i ṙini sari na dia poko gele doduru pude tava keoro, pa eharana sa Lami.
15 Gua asa ke turu pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara te Tamasa si arini, meke nabulu nia si Asa rane na boṉi pa Nana Zelepade. Meke kote koa turaṉi Sa si arini meke va aqori na kopu ni Sa.
16 Lopu kaqu ovia pule si arini, lopu kaqu memeha pule. Lopu kaqu ṉada i na rimata, babe ta sigiti nia sa maṉini.*
17 Ura sa Lami sapu koa pa kokorapana sa ṉati habotuana Baṉara, si kaqu kopu ni si arini, guana dia sepati. Meke kote turaṉa lani Sa si arini koari na bukahana sa kolo tinoa, meke lopu kote kabo na talotaṉa si arini.”*

8

Sa Tokoro Vina Zuapa

1 Meke sipu va maluaria sa Lami sa tokoro vina zuapa si lopu hite kulu va kale sa Maṉauru pa kukuru aoa.
2 Meke dogori rau sari ka zuapa mateana saripu turu dia pa kenuna sa Tamasa, meke ta poni ni rini sari ka zuapa buki.
3 Meke keke mateana pule si mae, meke turu kapae nana pa hope tanisa vina uququ. Meke taṉinia nana si keke vovoina qolo vasina tava uqu sa vina uququ ruqa humaṉa lea. Meke soku sari na vina uququ saripu ta poni ni sa, pude tomo lani koari na vinaravara tadi doduru tie te Tamasa koasa hope qolo, sapu koa pa kenuna sa ṉati habotuana Baṉara.*
4 Meke sa tuṉahana sa vina uququ meke sari na vinaravara tadi na tie te Tamasa, si vura mae gua pa vovoina qolo pa limana sa mateana, meke sage la pa kenuna sa Tamasa.
5 Meke paleke la nia sa mateana sa vovoina vina uququ, meke va siṉi nia nika sa koasa hope, meke gona gore la nia sa sa nika pa popoa pepeso, ke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala na lulusu sari na paka maṉauru, meke niu sa popoa pepeso.*

---

* **7:14** Dan 12:1; Mt 24:21; Mk 13:19 * **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Sam 23:1; Izk 34:23; Sam 23:2; Ais 49:10; Ais 25:8 * **8:3** Em 9:1; Ekd 30:1,3 * **8:5** Liv 16:12; Izk 10:2; Ekd 19:16; Rev 11:19, 16:18

Sari na Buki

6 Meke va namanama ivui ri ka zuapa mateana sari na buki pu tan̲ini
rini pa limadia.
7 Meke sipu ivua sa mateana kekenu sa nana buki, si hoqa gore mae
pa pepeso sari na kabukabue aesi, meke na nika sapu varihenie ehara.
Meke ta sulu palae beto si keke koari ka n̲eta pinaqahana sa popoa
pepeso, meke keke koari ka n̲eta pinaqahadi rina hudahuda, meke
sari doduru duduli buma pa popoa pepeso ba ta sulu palae.*
8 Beto asa si ivua sa mateana vina rua sa nana buki, meke ta oki
gore la pa lamana si keke sapu don̲o guana keke toqere suluna sapu
nomana hola. Meke ta ilirae ehara si keke koari ka n̲eta pinaqahana
sa lamana.
9 Meke keke koari ka n̲eta pinaqahadi ri doduru tin̲iton̲a toadi pa
lamana si mate, meke keke koari ka n̲eta pinaqahadi rina vaka si ta
huara.
10 Beto asa si ivua sa mateana vina n̲eta sa nana buki, meke hoqa
gore mae guana pa man̲auru si keke pinopino lavata sapu huru n̲u
guana zuke. Meke hoqa la ia si keke koari ka n̲eta pinaqahadi rina
ovuku, na leana, meke sari na bukaha.*
11 Meke sa pozana sa pinopino hie, si e "Pasa." Meke ta ilirae pasa
si keke koari ka n̲eta pinaqahana sa kolo, meke soku tie si mate nia,
sina napoa rini sa kolo pasana hie.*
12 Beto asa si ivua sa mateana vina made sa nana buki, meke tava
huporo si keke koari ka n̲eta pinaqahana sa rimata, na sidara, meke
sari na pinopino. Meke keke koari ka n̲eta pinaqahana sa rane si lopu
rimata, meke keke koari ka n̲eta pinaqahana sa bon̲i si loke ruqaha,
meke keke koari ka n̲eta pinaqaha si lopu kalalasa sari na pinopino.*
13 Meke sipu don̲o la rau, si avosia rau si keke atata, sapu tetedoro
nana panaulu hola pa galegalearane, sapu velavela va ululae guahe:
"Madi talotan̲a hola gedi si arini pu koa ia sa popoa pepeso, pana ta
avoso sari na buki saripu kote ta ivu koari ka n̲eta mateana pule," gua
si asa.

9

1 Meke ivua sa mateana vina lima sa nana buki, meke dogoria rau si
keke pinopino sapu ele hoqa gore mae pa pepeso, meke ta poni nia sa
sa viduluna sa pou loke kokoina.
2 Meke tukelia sa pinopino sa pou asa, meke vura sage mae pa pou sa
tun̲aha muho, guana tun̲ahana keke nika nomana, meke tava huporo
sa kalalasana sa rimata, meke sa galegalearane koasa tun̲aha sapu
vura mae pa pou.*
3 Meke vura mae pa korapa tun̲aha sari na kupokupo, meke gore
mae hake si arini pa pepeso, meke ta poni nia rini sa n̲inira n̲ira pude
va hereria sa tie, keken̲on̲o gua sa hinerere tanisa nenege.*
4 Meke ta tozi nia rini si pude lopu n̲on̲ovali sari na duduli, na huda,
babe sari na linetelete; ba n̲ovali mo sari na tie pu lopu ta veko pa
raedia sa tokoro vina gilagila te Tamasa, gua.*

---

* **8:7** Ekd 9:23-25; Izk 38:22 * **8:10** Ais 14:12 * **8:11** Zer 9:15 * **8:12** Ais 13:10; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15 * **9:2** Zen 19:28 * **9:3** Ekd 10:12-15 * **9:4** Izk 9:4

5 Tava malumu si arini pude va sigiti sari na tie koari ka lima sidara,
ba lopu tava malumu koarini si pude va matei sari na tie, ba pude vata
sigiti guni mo na ginarata tana nenege, gua.
6 Meke koari ka lima sidara sara, si kote hata ia rini sa minate, ba
lopu kote kamoa rini si asa. Kote hiva mate hola si arini, ba lopu kaqu
boka.*
7 Doṉo kekeṉoṉo gua tugo rina hose pu tava namanama pude la pa
vinaripera sari na kupokupo. Koari na batudi si koa nana si keketoṉa
sapu doṉo guana toropae qolo tana baṉara, meke sari isumata dia si
gua tugo na isumata tie.*
8 Sari na kaludi si gele, meke sari livodi si gua tugo na livo laione.*
9 Meke sari na kapu raqaraqadi si gua tugo na aeana, meke sari na
buruṉudi ri na tatapurudi si gua tugo na ovaṉadi ri na totopili, na
hose pu haqala la pa vinaripera.*
10 Koa i pikutudi si arini, sapu guana pikutu nenege sapu vari suni,
meke sari na pikutudi rini si koa i ṉiniraṉira, pu va sigiti sari na tie
soku totoso koari ka lima sidara.
11 Meke koa nana tugo sa dia baṉara, sapu sa mateana tana pou
loke kokoina hie. Sa pozana sa pa zinama Hiburu si e Abadoni, ba pa
zinama Quriki si e Apolioni. Ginuana sa si “Na Tie Huhuara.”
12 Sa tinalotaṉa kaleana kekenu si ele hola, ba pa mudina asa si kote
luli mae pule si karua tinalotaṉa.
13 Meke ivua sa mateana vina onomo sa nana buki, meke avosia rau
si keke mamalaiṉi sapu mae guana koari ka made iiona sa hope qolo,
sapu koa pa kenuna sa Tamasa.*
14 Meke zama la si asa koasa mateana vina onomo pu taṉinina sa
buki: “Mu vata rupahi sari ka made mateana pu ele ta pusidi pa ovuku
lavata, sapu ta pozae Iuparetisi!” gua.
15 Meke ta rupaha sari ka made mateana saripu ele tava nama veko
koasa aoa, na rane, na sidara, meke na vuaheni tanisa totoso ta mutina,
pude va matei rini si keke koari ka ṉeta pinaqahadi rina tie pa kasia
popoa.
16 Meke avosia rau sa ninaedi rini pu koi pa hose, si ari ka karua
gogoto vuro*.
17 Meke guahe sa qua dinogodogorae koari na hose, meke sari na tie
pu koidi rini: Sari na dia poko raqaraqa si ziṉara guana nika, meke
buma guana lamana peava, meke meava. Meke doṉo gua tugo na batu
laione sari na batudi rina hose. Meke vura pa ṉuzudi rini sari na nika,
na tuṉaha, meke na nai.
18 Meke hire sari ka ṉeta oza saripu va matea si keke koari ka ṉeta
pinaqahadi rina tie pa kasia popoa: sa nika, sa tuṉaha, meke sa nai,
sapu vura mae pa ṉuzudi ri na hose.
19 Meke koai na ṉiniraṉira ṉuzudi na pikutudi sari na hose. Ura sari
na pikutudi rini si ari batudi guana noki, pude va sigiti sari na tie.
20 Ba sari na tinoni pu lopu tava mate koari na oza sara, si lopu veko
pani rini sari na dia tinavete kaleadi pa limadia, meke lopu makudo
vahesi rini sari na tomate kaleadi, babe sari na beku qolo, na siliva, na

* **9:6** Zob 3:21; Zer 8:3 * **9:7** Zol 2:4 * **9:8** Zol 1:6 * **9:9** Zol 2:5 * **9:13** Ekd 30:1-3
* **9:16** 200,000,000:

boronizi, na patu, na huda, saripu lopu boka dodogorae, na avavosae, babe ene.*
21 Meke lopu veko pani tugo rini sari na dia vinakuvakutae, na vinarivosa, na vinari riqihi, na binarabarata, na va mate tie, meke hikohiko, na gua.

10

Sa Mateana meke sa Pepa Ta Viqusuna Hitekena

1 Beto asa si dogoria rau si keke mateana ṉiṉirana pule, sapu pokopoko nia na lei, meke gore mae gua pa Maṉauru. Meke koa nana pa kali sage batuna si keke bigobigo, meke ṉedala guana rimata sa isumatana, meke sari nenena si guana nika huruṉudi.
2 Meke taṉinia nana pa limana si keke pepa ta viqusuna hitekena, sapu ta repahana pa limana. Meke sa kali nene mataona si turu nia sa pa lamana, meke sa nene gedena si pa pepeso.
3 Meke velavela va ululae si asa, gua tugo na kurumu laione. Meke sipu beto velavela sa, si ta avoso mo sari ka zuapa paka maṉauru.
4 Meke sipu beto tugo sa mamalaiṉidi ri ka zuapa paka maṉauru, si hiva kuberi rau sari na dia zinama; ba avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana pa maṉauru, sapu zama mae guahe: "Mu lopu tozi vura ni saripu gua zama ni ri ka zuapa paka maṉauru. Madi lopu ta kubere si arini," gua si asa.
5 Beto asa, si dogoria rau sa mateana sapu turuna pa lamana meke pa pepeso. Huhuku sage la nia sa pa maṉauru sa kali lima mataona.*
6 Meke va tatara si asa pa korapa pozana sa Tamasa toa hola ninae rane ka rane, sapu tavetena sa maṉauru, sa pepeso, meke sa lamana, meke sari doduru likakalae saripu koa koa rini, meke zama guahe si asa: "Ele kamo mo sa totoso, ke lopu kaqu aqa kamahire.
7 Ba pana ivua sa mateana vina zuapa sa nana buki, si kaqu va gorevura ia Tamasa sa Nana hiniva golomona, sapu gua ele tozi vura nia Sa koari Nana nabulu, sapu sari na poropita[d]," gua si asa.
8 Beto asa sa mamalaiṉi sapu ele avosia rau mae guana pa Maṉauru si zama mae guahe pule koa rau: "La mamu hena vagia sa pepa ta viqusuna, sapu ta repahana pa limana sa mateana sapu turu pa lamana meke pa pepeso," gua.*
9 Meke topue la si rau koa sa mateana, meke tepa ia rau koa sa sa pepa ta viqusuna hitekena. Meke zama mae koa rau si asa: "Mae vagia, mamu hena ia. Kote hilili pa tiamu si asa, ba pa ṉuzumu si kote lomoso guana zipale."
10 Meke vagia rau sa pepa ta viqusuna hitekena pa limana sa mateana, meke hena ia rau. Meke sipu va liṉiliṉia rau, si lomoso guana zipale pa ṉuzuqu si asa. Ba mudina sipu onolia rau si hilili pa tiaqu si asa.
11 Meke tozi nau sa si rau: "Keke totoso pule mamu korokorotae ni sari na tinoni koari soku butubutu, na popoa, na vinekala meke sari na baṉara," gua si asa.

---

* **9:20** Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:5** Ekd 20:11; Diut 32:40; Dan 12:7; Em 3:7
* **10:8** Izk 2:8 kamo hinia 3:3

11

Sari Karua Tie Paleke Inavoso te Tamasa

1 Meke ta poni nia rau si keke kolu padapadana, meke zamau sa
mateana si rau: “Mamu la pada ia sa Zelepade te Tamasa meke sa
hope, mamu nae i tugo saripu vahesihesi pa korapa Zelepade.*
2 Ba mu lopu pada ia sa varivarigarana lavata pa sadana sa Zelepade,
sina ele ta vala koari na tie huporo sa vasina asa. Meke kote ene
viṉohae hoboria rini sa vasileana hopena koari ka made ṉavulu rua
sidara.*
3 Meke kote ponini ṉiniraṉira rau sari karua Qua tie paleke inavoso
te Tamasa saripu va sage poko baika, pude vata dogoro nia sa dia
tinalotaṉa koari na sinea, meke kote tarae nia rini sa inavoso te Tamasa
koari keke tina karua gogoto onomo ṉavulu puta rane,” gua.
4 Arini sari karua huda olive, meke sari karua tuturuana zuke, sapu
turu pa kenuna sa Baṉara tanisa popoa pepeso.*
5 Meke pude podekia rina tie pude ṉoṉovali sarini, si vura mae pa
ṉuzudi ri kara sa nika, meke sulu pani sari na kana. Ke koasa siraṉa
gua mo asa, si kote tava mate si arini pu hiva ṉoṉovali sari kara.
6 Meke ta vala tugo koa ri kara sa ṉiniraṉira pude va nosoa sa ruku
pa galegalearane, pude loke ruku koasa doduruna sa totoso sapu hoke
tozi vura nia rini sa Inavoso te Tamasa. Meke ta poni ṉiniraṉira sari
kara pude va ilirae ni ehara sari na kolo, meke pude vata evaṉi tugo
sari na oza votivotikaedi pa popoa pepeso, totoso hiva nia ri kara.*
7 Meke sipu ele va hokoti ri kara sari na dia totoso, pude tozi vura
nia sa Inavoso te Tamasa, si kote vura mae pa korapa pou loke kokoina
sa kurukuru kaleana, meke kote razai sa sari kara, meke kote va kilasi
na va matei sa si arini.*
8 Meke sari na tomatedi ri karua tie paleke inavoso si kote eko pa
korapa siraṉana sa vasileana nomana. Koasa vasileana asa si tava
mate pa korosi sa dia Baṉara, meke hoke ta pozae kekeṉoṉo gua tugo
Sodomu meke Izipi sa vasileana asa.*
9 Meke koari ka ṉeta rane kukuruna, si kote dogori ri doduru tie pa
ninae butubutu, na vinekala, na popoa, sari na tomatedi ri kara, meke
kote korodia pomunu ni rini sari kara.
10 Meke kote qetuqetu hola sari doduru tinoni pa popoa pepeso
koasa minate tadi kara, meke kote varivariponi vinariponi sarini, sina
ṉoṉovala sisigiti ri kara hire sari doduru tinoni pa vina kilasa te
Tamasa.
11 Meke sipu hola tugo ka ṉeta rane kukuruna, si siṉo lani tinoa
Tamasa sari kara, ke gasa turu sari kara. Meke matagutu na tarazuzu
si arini pu dogorodi sari kara.*
12 Meke avosia ri karua tie paleke inavoso te Tamasa sa mamalaiṉi
pa maṉauru, sapu velavela va ululae mae guahe koa rini, “Sage mae
tani!” Meke dogori rina dia kana sagedi la pa Maṉauru pa korapa lei
si arini.*
13 Meke pa totoso tugo asa si kamo si keke niu nomana hola, meke
hoqa ta huara inete si keke koari ka manege puta pinaqahadi rina

* **11:1** Izk 40:3; Zak 2:1-2 * **11:2** Lk 21:24 * **11:4** Zak 4:3, 11 kamo hinia 14 * **11:6** 1 Baṉ 17:1; Ekd 7:17-19; 1 Samuela 4:8 * **11:7** Dan 7:7,21; Rev 13:5-7, 17:8 * **11:8** Ais 1:9-10 * **11:11** Izk 37:10 * **11:12** 2 Baṉ 2:11

vetuvetu koasa vasileana, meke ari ka zuapa tina tie si mate. Meke
sari na tie pu koa holadi si matagutu na tarazuzu, ke vahesia mo rini
sa Tamasa lavata pa Maṉauru.*
14 Ego, sa tinalotaṉa vina rua meke kaleana si ele hola, ba sa
tinalotaṉa vina ṉeta si tata kamo hokara mo!

Sa Buki Vina Zuapa

15 Meke ivua sa mateana vina zuapa sa nana buki, meke ta avoso sa
mamalaiṉidi ri pa Maṉauru pu zama va ululae guahe:
"Sa binaṉara pa popoa pepeso
si na Biṉaṉara tanisa nada Baṉara meke sa Nana Karisito[d]
kamahire,
meke kote koa Baṉara si Asa ninae rane ka rane!"*
16 Meke sari ka hiokona made koimata ta ronuedi pu habotu pa dia
habohabotuana baṉara pa kenuna sa Tamasa, si hoqa todoṉo, meke
vahesia rini sa Tamasa,
17 meke zama pa vinahesi sapu guahe:
"Ke, Baṉara, sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sapu koa pukerane, meke sapu korapa koa kamahire,
zama valeana si gami koa Goi,
sina koasa Mua ṉiniraṉira lavata,
si podalae nia Goi sa Mua Binaṉara!
18 Ta ṉaziri sisigiti sari na tie huporo,*
meke kamahire si ta ṉaziri tugo si Goi.
Ele kamo sa totoso pude di ta pitu sari doduru pu matedi,
meke pude ta pia tugo sari na Mua nabulu poropita,
meke sari na Mua tie,
meke sari doduru pu pamaṉa nigo hiteke na lavata.
Meke ele kamo sa totoso pude va kilasi pa tinahuara sarini
pu huara va ineti sari na tiena sa popoa pepeso."
19 Ta tukele sa sasadana sa Zelepade te Tamasa pa Maṉauru. Meke ta
dogoro pa korapana sa Nana Zelepade sana sa Bokese tanisa Vinariva
Egoi te Tamasa. Meke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala, na
lulusu sari na paka maṉauru, niu sa popoa pepeso, meke na rane boṉi
nomana si va hoqa gore mae i sari na kabukabue aesi nomadi.*

12

Sa Barikaleqe meke sa Ratovo

1 Meke vura mae pa galegalearane si keke vina gilagila arilaena, sapu
variva magasana: keke barikaleqe si ta dogoro sapu pokopoko nia sa
sa rimata, meke netia sa sa sidara pa nenena, meke toropae ni sa sari
ka manege rua pinopino.
2 Meke aritiana sa barikaleqe, meke ta sigiti na hilala na tata podo
koburu si asa.
3 Beto asa si keke vina gilagila pule si vura mae pa maṉauru: vura
mae si keke ratovo ziṉaziṉara nomana hola sapu ka zuapa batuna,
meke ka manege puta kikihona, meke hopeke va hake toropae baṉara
sari na batuna.*

---

* **11:13** Rev 6:12, 16:18 * **11:15** Ekd 15:18; Dan 2:44, 7:14,27 * **11:18** Sam 2:5, 110:5; Sam 115:13 * **11:19** Rev 8:5, 16:18 * **12:3** Dan 7:7

4 Meke hiru gore nia pikutuna sa si keke koari ka ṉeta pinaqahadi
rina pinopino pa maṉauru, meke va hoqa gore lani sa pa pepeso si
arini. Meke la sa ratovo pa kenuna sa barikaleqe pu tata podopodo,
pude onolo toa ia gana sa haha sapu kote podoa sa, gua.*
5 Meke podoa sa barikaleqe si keke tuna koreo pu kote tagoi sari
doduru ṉiniraṉira pude baṉara ni sari doduru butubutu. Ba ta harupu
sage koe Tamasa pa Nana habotuana Baṉara sa koburu.*
6 Meke govete la nana pa soloso qega sa barikaleqe, vasina pu ele va
nama veko nia Tamasa pude kopu nia rini si asa, koari ka keke tina
karua gogoto onomo ṉavulu puta rane.
7 Meke ta evaṉa sa vinaripera pa Maṉauru. E Maekolo meke sari
nana puku mateana, si raza ia sa ratovo, meke sa ratovo meke sari
nana puku mateana si raza hobedia.*
8 Ba tava kilasa sa ratovo meke sari nana mateana, ke loke dia vasina
hokara pude koa pa Maṉauru si arini.
9 Meke ta gona gore sa ratovo nomana, sapu sa noki pukeranena
hola, sapu ta pozae sa Devolo babe Setani. Ta gona gore pa pepeso
si asa, meke sari doduru nana mateana. Meke sekesekei ni sa sari
doduru tie pa kasia popoa.*
10 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi pa Maṉauru, sapu velavela
va ululae guahe: "Ele kamo kamahire sa tinaharupu, sa ṉiniraṉira,
meke sa Binaṉara tanisa nada Tamasa, meke sa ṉiniraṉira tanisa Nana
Karisito. Ura ele ta gona gore la pa pepeso si asa pu zutui sari na tasida
koe Karisito, pa kenuna sa nada Tamasa boṉi na rane.*
11 Meke ele koa mataqara meke va kilasia rini si asa koasa eharana
sa Lami, meke koasa hinelahelaena sa Inavoso Leana. Meke lopu ruriti
rini sari na dia tinoa kamoa pa minate.
12 Gua asa, ke mu koa qetuqetu agoi na Maṉauru, meke gamu
doduru pu koa koa sa. Ba mi talotaṉa gemi si gamu na pepeso meke na
lamana! Ura ele gore atu koa gamu sana sa Devolo pa nana tinaṉaziri
lavata, sina gilania sa sapu papakana hokara mo sa nana totoso," gua.
13 Meke totoso dogoria sa ratovo sapu ele ta gona gore la si asa
pa pepeso, si podalae hata lulia sa sa barikaleqe sapu ele podona sa
koburu koreo.
14 Meke ta vala koasa barikaleqe sari karua tatapuru atata nomadi,
pude boka tapuru govete la si asa pa soloso qega. Meke koa si asa
vasina pu ele va nama veko nia Tamasa, pude ta kopue si asa pa ṉeta
vuaheni kukuruna, vasina pu lopu kamoa sa ratovo.*
15 Meke totolo vura pa ṉuzuna sa ratovo sa kolo, gua tugo na ovuku
naqena pu luli la pa mudina sa barikaleqe, pude mani paleke taloa nia
gana, gua.
16 Ba toka nia sa popoa pepeso sa barikaleqe, meke ta viqala sa
pepeso, meke nuquru gore sa naqe sapu va totolo vura ia sa ratovo
pa ṉuzuna.
17 Meke ta ṉaziri sisigiti nia sa ratovo sa barikaleqe, ke la pude razai
sa sari kaiqa tuna pule sa barikaleqe, sarini pu va tabei sari na tinarae
te Tamasa, pu tuqe va nabu pa rinaṉeraṉe, meke tozi vura nia sa
inavosona sa guguana e Zisu Karisito.

---

* **12:4** Dan 8:10 * **12:5** Ais 66:7; Sam 2:9 * **12:7** Dan 10:13,21, 12:1; Zd 9 * **12:9** Zen 3:1; Lk 10:18 * **12:10** Zob 1:9-11; Zak 3:1 * **12:14** Dan 7:25, 12:7

18 Meke turu sa ratovo pa masamasa.

13

Sari Karua Kurukuru Kaleadi

1 Meke dogoria rau si keke kurukuru sapu korapa vura sage mae pa lamana, sapu ka manege puta kikihona meke ka zuapa batuna; meke hopeke ri na kikihona si va hake toropae baṉara. Meke ta kubere pa hopeke batudi sa zinama vinahesi pule, sapu na tamasa si arini, gua.*

2 Meke sa kurukuru kaleana hie sapu dogoria rau si gua tugo na leopadi, meke sari na nenena si gua tugo na nene bea, meke sa ṉuzuna si gua tugo na ṉuzu laione. Meke vala nia sa ratovo koasa sa nana ṉiniraṉira pude koa baṉara koa sa nana habotuana baṉara.*

3 Meke dogoria rau sapu keke ri na batuna si bakora va kaleana, guana kote mate nia tu sa, ba ele ibu nana tu. Ke magasa nia rina tie pa doduruna sa kasia popoa, meke lulia rini si asa.

4 Meke vahesia rini sa ratovo, sina vala nia sa koasa kurukuru kaleana sa ṉiniraṉira, meke vahesia tugo rini sa kurukuru asa, meke zama: "Esei si ṉiṉira gua sa kurukuru? Meke esei si garo pude varipera koa sa, meke va kilasia si asa?" gua si arini.

5 Meke tava malumu sa kurukuru pude vahesihesi pule nia na poza pule nia tamasa, meke tago ṉiniraṉira pude koa baṉara koari ka made ṉavulu rua sidara.*

6 Meke podalae zama ṉoṉovalia sa sa Tamasa meke sa Pozana, meke sa Nana vasina pu koa ia Sa, meke gua tugo sarini pu koadi pa Maṉauru.

7 Meke tava malumu si asa pude razai sari na tie te Tamasa, meke pude va kilasi si arini. Meke ta vala koasa sa ṉiniraṉira pude baṉara ni sari doduru tinoni pa ninae butubutu, na vinekala, na popoa, gua.*

8 Meke sari doduru tiena sa popoa pepeso si kaqu vahesia si asa. Ba lopu sarini pu ele ta kubere pozadi pa buka tinoa tanisa Lami, sapu ele vizata vekoi Tamasa pude tava mate, seunae gua tava podaka sa kasia popoa.*

9 Asa sapu ari taliṉana si mani avosia!

10 Ke asa sapu kote ta turaṉa taloa pa tinaraovo[d], si mani ta turaṉa taloa tugo pa tinaraovo. Meke asa sapu kote tava mate si mani tava mate nia tugo sa vedara. Ura hire tugo sari na totoso pude turu va nabu pa rinaṉeraṉe koe Karisito sari na tie te Tamasa.*

11 Meke dogoria pule rau si keke kurukuru kaleana sapu vura sage mae pa pepeso. Meke koa ia karua kikihona pu doṉo guana kikiho lami, meke sa mamalaiṉina si guana ratovo.

12 Meke nabulu nia sa sa kurukuru kekenu, meke koasa doduru nana ṉiniraṉira si tavetavete si asa, pude ososo ni sari doduru tie pa kasia popoa pude vahesia sa kurukuru kekenu. Asa sa kurukuru sapu ele bakora, meke doṉo guana lopu sana kote mate. Ba hola sapu gua asa, si ibu tu sa bakorana.

---

* **13:1** Dan 7:3; Rev 17:3,7-12 * **13:2** Dan 7:4-6 * **13:5** Dan 7:8,25, 11:36 * **13:7** Dan 7:21 * **13:8** Sam 69:28 * **13:10** Zer 15:2, 43:11

13 Meke va vura tinavete variva magasadi sa kurukuru vina rua,
meke garunu gore mae nia tugo sa pa pepeso sa nika pa maṉauru pa
kenudi ri na tie.
14 Meke sekesekei ni sa sari doduru tiena sa popoa pepeso, koari na
tinavete variva magasadi saripu tava malumu ni sa pude taveti, pude
zuka ia sa kurukuru kekenu. Meke tozi ni sa saripu koadi pa pepeso,
pude tavetia si keke beku pa kinehana sa kurukuru kekenu, sapu ele
tava bakora magu varipera, ba lopu mate.
15 Meke ta vala sa ṉiniraṉira koasa kurukuru vina rua, pude mani
siṉo la nia tinoa sa beku kinehana sa kurukuru kekenu, pude boka
zama si asa. Meke tozi nia sa beku pude va matei sari doduru pu lopu
vahesia si asa.
16 Meke ososo ni sa kurukuru vina rua sari doduru tie, hiteke na
lavata, tagotagodi na habahualadi, tie ta rupahadi meke na pinausu,
pude veko vina gilagila pa kali lima mataodi, babe pa raedi.
17 Meke loke tie si tava malumu pude variholuholue, be lopu tagoa
sa sa vina gilagila hie, sapu sa pozana sa kurukuru kaleana, babe sa
nabana sa pozana.
18 Ego, hire tugo sari na vina gilagila tomedi: Asa sapu ari nana
ginilagilana si mani tavete vura nia sa nabana sa kurukuru. Ura sa
naba onomo gogoto onomo ṉavulu onomo si tozi vura nia sa pozana
sa tie hie.

14

Sa Lami meke sari Nana Tinoni

1 Meke totoso doṉo la si rau si dogoria rau sa Lami sapu korapa turu
Nana pa toqere Zaione[d]. Meke turu turaṉae dia koa Sa sari ka keke
gogoto made ṉavulu made tina tinoni. Meke ta kubere pa raedi sa
pozana Sa, meke sa pozana sa Tamana.*
2 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana pa Maṉauru,
sapu guana ovaṉadi rina tovovo vari tomotomoidi, meke pidala guana
paka maṉauru, meke guana mamalaiṉidi ri pu mikemike.
3 Meke kera nia rini si keke kinera vaqurana pa kenuna sa ṉati
habotuana Baṉara, meke pa kenudi ri ka made kurukuru toadi, meke
ri na koimata. Meke loke tie pule si hite va nonoga ia sa kinera, ba
sari ka keke gogoto made ṉavulu made tina tinoni mo pu ele holu vagi
Tamasa pa popoa pepeso koasa eharana Karisito.
4 Hire tugo sari na tie pu lopu va boni pule ni dia tinoa koari na
hahanana kaleadi, ba soto va nabu koe Tamasa, kekeṉoṉo gua na
vineki vaqura pu lopu hite koa turaṉa keke tie, ba kaqu koa soto mo
koasa tie pu kaqu haba ia sa. Ba luli lamae ia rini sa Lami doduru
totoso. Meke hire tugo sari na tie pu holu vagi pule ni Tamasa koari
na tie pa kasia popoa, pude na tie tanisa meke tanisa Lami, kekeṉoṉo
gua tugo rina vua kenudi pu ta poni koasa Tamasa.
5 Namu lopu hite kokoha si arini, ba toṉoto meke loke tinazutudi.*

Sari ka Ṉeta Mateana

6 Meke beto asa si dogoria rau si keke mateana sapu tapuru va ululu
sage pa galegalearane, sapu palekena sa Inavoso Leana sapu koa ninae

* **14:1** Izk 9:4; Rev 7:3 * **14:5** Zepa 3:13

rane ka rane, pude tozi vura nia koari na tinoni pa ninae butubutu, na vinekala, meke na popoa.
7 Meke zama va ululae si asa, “Mi pamaṉa nia na vahesia sa Tamasa! Ura ele kamo sa totoso varipitui tanisa. Mi vahesia si Asa pu tavetena sa Maṉauru, sa pepeso, sa lamana, meke sari na bukahadi ri na kolo!” gua si asa.
8 Meke luli mae gana pule si keke mateana vina rua, meke zama: “Ele huara! Ele ta huara va inete sa popoa Babiloni, sa ṉati vasileana lavata. Sina ele ta turaṉa va sea pa nana hahanana maqota sari na tie koari doduru butubutu, guana va viviri ni vaeni variva pekipekina sa si arini,” gua.*
9 Meke luli la gana koari kara sa mateana vina ṉeta, meke velavela va ululae guahe: “Arini pu vahesia sa kurukuru kaleana, meke sa beku sapu ta tavete luli pa kinehana sa, meke vekoa pa raedi, babe pa limadi sa vina gilagila tanisa kurukuru,
10 si kaqu va napo ni Tamasa sa doduruna sa ṉiniraṉira tanisa Nana kapa tinaṉaziri nomana hola. Meke kote tava sigiti hola pa nika meke pa kolo nai lerana si arini, pa kenudi ri na mateana hopedi te Tamasa meke sa Lami.*
11 Meke sa tuṉahana sa nika vasina koa ta sigiti si arini, si vura sage ninae rane ka rane. Meke loke ari makudona rane na boṉi sa tinasigiti tadirini pu vahesia sa kurukuru kaleana meke sa beku, sapu sa kinehana sa. Gua tugo asa sa tinasigiti tadirini pu ele vagia sa vina gilagilana sa pozana sa,” gua.*
12 Ke hire tugo sari na totoso pude turu va nabu sari na tie te Tamasa, saripu va tabei sari Nana tinarae, meke soto va nabu pa dia rinaṉeraṉe koe Zisu.
13 Meke totoso asa si avosia rau si keke mamalaiṉi mae guana pa Maṉauru, sapu zama guahe: “Mu kuberia sapu guahe: Tamanae tugo saripu koa keke koasa Baṉara, pu mate kamahire meke gua tugo saripu kote mate vugo repere! Uve! Ura, kote magogoso koari na dia tinavete mamatadi si arini, meke kote piai tugo Tamasa si arini koari na dia tinavete leadi,” gua sa Maqomaqo Hope.

Sa Totoso Pakepakete pa Popoa Pepeso

14 Meke doṉo la si rau, meke dogoria rau si keke lei keorona, meke habotu Nana koasa lei si keke, sapu doṉo gua tugo sa Tuna na Tie, meke toropae nia Sa sa toropae Baṉara sapu ta tavetae qolo, meke taṉinia Nana pa limana si keke magu ṉaruna tana pakepakete huiti.*
15 Meke vura mae pa korapa Zelepade si keke mateana pule, meke velavela va ululae la guahe koa Sa pu korapa habotuna pa lei: “Mu paleke la nia sa Mua magu ṉaruna mamu la pakepakete. Ura ele kamo sa totoso pude pakepakete sina ele komiha sa popoa pepeso!” gua.*
16 Meke hiru nia Sa pu habotuna pa lei sa Nana magu pa popoa pepeso, meke ta pakete vagi sari na tiena sa popoa pepeso.
17 Meke keke mateana pule si vura mae gua koasa Zelepade pa Maṉauru, meke palekia nana tugo si keke magu pakepakete ṉaruna.

---

* **14:8** Ais 21:9; Zer 51:8; Rev 18:2 * **14:10** Ais 51:17; Zen 19:24; Izk 38:22 * **14:11** Ais 34:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Zol 3:13

18 Meke keke mateana pule sapu kopuna sa nika pa hope[d], si vura
mae gua vasina, meke zama va ululae la guahe koa Sa pu taṉinina
sa magu pakepakete ṉaruna: “Mu palekia sa mua magu pakepakete
ṉaruna, mamu pakete vagi sari na tie guana kata qurepi[d] koari na
inuma vaeni pa popoa pepeso, sina ele sagana sari qurepi!” gua.
19 Meke hiru nia sa mateana sa nana magu pakepakete ṉaruna koasa
popoa pepeso, meke vagi varigara ni sa sari na tie guana kata qurepi,
meke oki lani rini koasa munamunalana kolo vaeni tanisa tinaṉaziri
te Tamasa.
20 Meke tava mate sari na tie meke vura eharadi gua sapu ta neti
sari na qurepi pa munamunalana pa sadana sa vasileana lavata.
Totolo vura guana naqe sa eharadi koasa munamunalana tinaṉaziri
te Tamasa, la tu pa seu padana ṉeta gogoto kilomita meke tata karua
mita lamanana gua.*

15

Sari na Mateana meke sari na Oza Vina Betobeto

1 Meke dogoria rau pa Maṉauru si keke vina gilagila arilaena pule
meke variva magasana. Koa dia sari ka zuapa mateana meke hopeke
dia oza vina betobeto. Ura pana ta evaṉa sari na oza hire, si beto tugo
sa tinaṉaziri te Tamasa.
2 Meke dogoria rau si keke tiṉitoṉa sapu doṉo guana kolo, sapu bule
sisigiti meke kekeṉoṉo guana qelasi viana, meke varihenie nika si asa.
Meke dogori rau sarini pu koa mataqara hola nia sa kurukuru kaleana,
meke sa bekuna sa, meke sa nabana sa pozana sa, sina lopu vahesia
rini sa kurukuru. Korapa turu kapae dia si arini koasa kolo sapu guana
qelasi, meke taṉini dia pa limadi sari na mike saripu poni ni Tamasa
koa rini.
3 Meke kera nia rini sa kinera te Mosese, sa nabulu te Tamasa, koa
sa guguana sa Lami, sapu guahe:*
“Baṉara, Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
sari na Mua tinavete si arilaedi na variva magasadi!
Agoi sa Baṉara ninae rane tadi na butubutu,
toṉoto meke hinokara sari na Mua hahanana.
4 Baṉara, doduru tie si kote pamaṉa nigo,*
meke kote va lavatia sa Pozamu.
Ura, Agoi mo telemu si hopemu,
meke sari doduru tie pa ninae popoa
si kote mae vahesigo mo si Agoi.
Ura sari na Mua tinavete toṉotodi,
si ele vata dogoro ni Goi koa ri na tie,” gua.
5 Beto asa, si doṉo la si rau meke dogoria sapu ta tukele sa Zelepade
sapu sa Ipi[d] Hopena te Tamasa pa Maṉauru.*
6 Meke vura mae pa korapana sa Zelepade sari ka zuapa mateana,
saripu paleke mae ni sari ka zuapa oza. Meke pokopoko lineni sapu
keoro meke ṉedaladi si arini, meke dikuru ni rini pa raqaraqadi sari
na qolo.

---

* **14:20** Ais 63:3; KTZ 1:15; Rev 19:15 * **15:3** Ekd 15:1 * **15:4** Zer 10:7; Sam 86:9 * **15:5** Ekd 38:21

7 Meke keke koari ka made kurukuru toadi si vala ni koari ka zuapa
mateana sari na baolo qolo sapu siṉi na tinaṉaziri tanisa Tamasa sapu
toa holana ninae rane ka rane.
8 Meke siṉia na tuṉaha sa korapana sa Zelepade sapu mae guana
koasa ṉinedalana sa Tamasa meke koasa Nana ṉiṉirana. Ke loke tie
hokara si boka nuquru la vasina, osolae tava gorevura beto tu sari ka
zuapa oza tadi ka zuapa mateana.*

16

Sari na Baolo Tanisa Tinaṉaziri te Tamasa

1 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu mae guana pa Zelepade,
sapu zama va ululae guahe koari ka zuapa mateana: "La mamu titisi
gore ni pa popoa pepeso sari ka zuapa baolo tanisa tinaṉaziri te
Tamasa," gua.
2 Meke la titisi gore nia sa mateana vina keke sa nana baolo pa popoa
pepeso. Meke razai na tubu sapu vari sisigiti si arini pu vagia sa vina
gilagila tanisa kurukuru kaleana, meke sarini pu vahesia sa bekuna
sa.*
3 Meke sa mateana vina rua si titisi gore la nia pa lamana sa nana
baolo. Meke ta evaṉae gua tugo na eharadi ri na tie matedi sa kolo,
meke mate beto sari doduru tiṉitoṉa toadi pa lamana.
4 Meke sa mateana vina ṉeta si titisi gore la nia sa nana baolo koari
na leana na ovuku, meke koari na kolo bukaha, meke ta ilirae ehara
si arini.*
5 Meke avosia rau sa mateana tadi na kolo, sapu zama guahe:
"Agoi sapu Hopemu, sapu ele koa pukerane, meke sapu korapa koa
kamahire,
toṉoto sari na Mua vina kilasa koari na tie kaleadi hire.
6 Ura va matei rini sari na Mua tie, meke sari na poropita, meke tava
zoloro sari na eharadi,
meke va napo ni ehara Goi si arini pu variva mate, ura pada tugo
sa vina kilasa asa koarini!"
7 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu vura mae guana koasa hope,
sapu zama guahe:
"Uve, Baṉara na Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
toṉoto meke hinokara hola sari na Mua vina kilasa!" gua.
8 Meke titisi la nia sa mateana vina made sa nana baolo koasa rimata,
meke tava ṉiṉira sa ṉadana sa, pude kina va sisigiti na rimata sari na
tie.
9 Meke ta kina va sisigiti nia rina tie sa maṉinina sa rimata, ke
zama va kaleania rini sa Tamasa meke sa pozana Sa, sapu ari Nana
ṉiniraṉira koari na oza hire. Ba korodia luara pani rini sari na dia
sinea, pude vahesia sa Tamasa.
10 Meke titisi la nia sa mateana vina lima sa nana baolo koasa
habotuana baṉara tanisa kurukuru kaleana, meke tava huporo
dudukurumu sa popoa vasina koa baṉara sa kurukuru kaleana, meke
garata livodi sari na tie, ura na ta sigiti si arini.*

---

* **15:8** Ekd 40:34; 1 Baṉ 8:10-11; 2 Koron 5:13-14; Ais 6:4 * **16:2** Ekd 9:10 * **16:4** Ekd 7:17-21; Sam 78:44 * **16:10** Ekd 10:21

11 Meke zama va kaleania rini sa Tamasa pa Maṉauru koari na dia
tinasigiti na vinagauru, ba lopu hite luara pani rini sari na dia tinavete
kaleadi.
12 Meke titisi la nia sa mateana vina onomo koasa Ovuku Iuparetisi
sa nana baolo, ke popa sa kolona, pude va nama nia sa siraṉa tadi na
baṉara pu mae guadi pa kali gasa rimata.*
13 Meke beto asa si dogori rau sari ka ṉeta maqomaqo kaleadi saripu
doṉo gua na bakarao, sapu hopeke vura mae guadi pa ṉuzuna sa
ratovo, meke pa ṉuzuna sa kurukuru kaleana, meke koasa poropita
kokohana.
14 Arini sari na maqomaqo kaleadi saripu hoke va vura tinavete
variva magasadi. Meke vura la si arini koari na baṉara pa doduruna
sa popoa pepeso, pude varigara ni, pude varipera koasa rane nomana
tanisa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira.
15 "Dotu! Kote atu kamo va hodaka guana tie hikohiko si Rau! Ba
tamanae tugo si asa sapu vaṉunu doduru totoso, meke va nama vekoi
sari nana poko, pude lopu ene dododohona meke tava kurekure pa
korapa kobi tie," gua se Zisu.*
16 Meke varigara ni rina maqomaqo kaleadi sari na baṉarana sa
popoa pepeso pa keke vasina, sapu ta pozae Amaqedoni pa zinama
Hiburu.*
17 Meke titisi la nia sa mateana vina zuapa sa nana baolo pa
galegalearane. Meke ta avoso si keke mamalaiṉi sapu mae guana koasa
habotuana Baṉara pa korapa Zelepade, sapu zama va ululae guahe:
"Ele kamo sa totoso," gua si Asa.
18 Meke malara va hodaka sari na kapi, meke pidala na lulusu sa
paka maṉauru. Meke kamo si keke niu nomana hola, sapu lopu ele
hite ta evaṉa seunae gua ta tavete sa tie pa pinodalaena sa kasia
popoa.*
19 Meke balabala ia Tamasa si pa Babiloni sa ṉati vasileana lavata,
ke va napo nia Nana kapa vaeni Sa si asa, sa kapa sapu siṉia sa Nana
tinaṉaziri na vina kilasa nomana. Meke ta viqala ṉeta sa pepeso koasa
vasileana lavata asa, meke sari na vasivasileana tadi doduru popoa si
ta huara beto.*
20 Meke sari doduru nunusa si lopu ta dogoro, meke sari na toqere
ba namu lopu hite ta dogoro tugo.*
21 Meke hoqa gore koari na tie sari na kabukabue aesi, saripu lima
ṉavulu kilo hopeke mamatadi gua. Meke zama va kaleania rini sa
Tamasa, sina kaleana sisigiti sa oza asa.*

17

Sa Maqota Ta Avosaena

1 Meke keke koari ka zuapa mateana sapu taṉinidi ri ka zuapa baolo,
si mae koa rau meke zama guahe: "Mae maqu va dogoro nigo sa
vina kilasa sapu kote ta evaṉa koasa maqota sapu ta avosaena, sapu
habotuna koari na kolo.*

* **16:12** Ais 11:15 * **16:15** Mt 24:43-44; Lk 12:39-40; Rev 3:3, 19:7,8 * **16:16** 2 Baṉ 23:29; Zak 12:11 * **16:18** Rev 8:5, 11:13,19 * **16:19** Ais 51:17 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Ekd 9:23; Rev 11:19 * **17:1** Zer 51:13

2 Sari na baṉara koasa popoa pepeso si ele somanae koasa nana
binarabarata na vinarivosa, meke ele ta turaṉa va sea sari na tiena sa
popoa pepeso koasa nana hahanana maqota, guana napo viviri vaeni
variva pekipekina si arini," gua.*

3 Beto asa si turaṉau sa mateana si rau koasa ṉiniraṉira tanisa
Maqomaqo Hope, meke la pa soloso qega. Meke dogoria rau vasina si
keke barikaleqe sapu habotu nana koa keke kurukuru kaleana sapu
ziṉaziṉarana, meke ta kubere pa doduru tinina sari na pozapoza
vinahesi pule, sapu na tamasa ṉiṉira si asa, gua. Ka zuapa batuna,
meke ka manege puta kikihona si asa.

4 Meke pokopoko pepolo na ziṉara sa barikaleqe hie, meke tava
sarie qolo na patu arilaedi, meke na vovoto davi si asa. Meke taṉinia
nana pa limana si keke kapa qolo, sapu siṉia na hahanana variva
kurekuredi, meke na bonidi ri nana binarabarata na vinarivosa.*

5 Meke hire sari pozapoza pu ta tome ginuadi saripu ta kubere pa
raena:
BABILONI SA ṈATI VASILEANA LAVATA,
SA TINADIA RĪ DODURU MAQOTA,
MEKE SARI DODURU HAHANANA VARIVA KUREKUREDI PA KASIA
POPOA.

6 Meke dogoria rau sa barikaleqe sana sapu qetuqetu hola guana tie
napo va viviri, sina ele va matei sa sari na tie te Tamasa, meke sarini
pu tozi vura nia sa dia rinaṉeraṉe koe Zisu.

Meke sipu dogoria rau sa barikaleqe asa si magasa sisigiti si rau.

7 Meke nanasa mae guahe sa mateana koa rau, "Na vegua ke magasa
si goi? Ego, maqu tozi va bakala poni nigo sa ginua tomena tanisa
barikaleqe hie, meke sa kurukuru kaleana pu ka zuapa batuna meke
ka manege puta kikihona sapu sa kurukuru vasina hake sa barikaleqe.

8 Sa kurukuru sapu dogoria goi sana si ele koa tu visoroihe, ba
lopu koa si asa kamahire, ba kote vura sage mae pa korapa pou loke
kokoina si asa, meke kote la koasa vina kilasa koa holana. Podalae
tu pa pinodalaena sa kasia popoa, si ta kubere pozadi sari kaiqa tie
pa buka tinoa. Ba pana dogoria ri na tie pu lopu ta kubere pozadi pa
buka tinoa sa kurukuru kaleana, si kote magasa nia rini si asa. Asa sa
kurukuru kaleana sapu ele koa visoroihe, ba lopu koa kamahire, meke
sapu kote vura pule mae.*

9 Meke ta hivae sa ginilagilana lohina[d] pude gilania sa ginuana sa
kurukuru kaleana hie. Sari ka zuapa batuna si sari ka zuapa toqere,
vasina pu habotu sa barikaleqe, meke ari ka zuapa baṉara tugo si
arini.

10 Ka lima si ele hola sa dia binaṉara, keke si korapa koa, meke sa
vina zuapa si lopu ele mae. Meke pana mae si asa si kaqu papakana
mo sa nana totoso pude koa baṉara.

11 Meke sa kurukuru kaleana sapu ele koa visoroihe, meke lopu koa
kamahire, si asa tugo sa baṉara vina vesu, meke asa tugo si keke sapu
lulia sa hahanana tadi ka zuapa, sapu kote la koasa nana vina kilasa
koa holana.

12 Sari ka manege puta kikiho saripu dogori goi si ari ka manege
puta baṉara, saripu lopu ele koa baṉara koari hopeke dia binaṉara.

---

* **17:2** Ais 23:17; Zer 51:7 * **17:4** Zer 51:7 * **17:8** Diut 7:7; Rev 11:7; Sam 69:28

Ba pa keke totoso papakana hite mo, si kote koa baṉara turaṉia rini
sa kurukuru kaleana.*
13 Sari ka manege puta hire si keke mo sa dia hiniva, meke kaqu poni
la nia rini sa dia ṉiniraṉira koasa binaṉara tanisa kurukuru kaleana
pude ṉiṉira sa nana tinarae.
14 Meke kote raza ia rini sa Lami, ba kote va kilasi Sa si arini. Ura Asa
tugo sa Ṉati Hiniva tadi na ṉati hiniva, meke sa Baṉara tadi na baṉara.
Meke kaqu koa mataqara turaṉi tugo Sa sari Nana tie ta vizatadi, na
ta tiokodi, saripu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe koa Sa."
15 Meke zama sa mateana koa rau: "Sari na kolo pu dogori goi vasina
pu habotu sa maqota, si sari na tinoni meke sari na puku tie pa ninae
butubutu, na vinekala, na popoa.
16 Sari ka manege puta kikiho, meke sa kurukuru kaleana saripu
dogori goi, si kote kukiti nia rini sa maqota. Meke kote vagi betoi rini
sari doduru nana likakalae saripu tagoi sa, meke va dodoho veko hola
ia rini si asa, meke kote gania rini masana meke sulu pania rini si asa.
17 Ura ele vekoa Tamasa pa korapa bulodia, pude di va gorevura ia sa
Nana hiniva. Meke va egoa rini pude vala nia koasa kurukuru kaleana
sa dia ṉiniraṉira pude koa baṉara si asa, osolae kaqu tava gorevura
beto sari doduru zinama te Tamasa.
18 Sa maqota sapu dogoria goi sana, si sa vasileana nomana, sapu
baṉara ni sari doduru binaṉara pa popoa pepeso," gua.

18

Ta Huara Va Inete sa Vasileana Babiloni

1 Beto asa, si dogoria rau si keke mateana pule sapu gore mae guana
pa Maṉauru. Meke tagoa sa sa ṉiniraṉira nomana hola, meke malara
la koasa kasia popoa sa ṉinedalana.
2 Meke velavela va ululae guahe si asa: "Ele huara! Ele ta huara va
inete sa popoa Babiloni, sa ṉati vasileana lavata, meke ele ta evaṉae na
vasina tadi na tomate kaleadi na maqomaqo kaleadi, meke na kokoana
tadi doduru kurukuru tapuru variva malederedi pu lopu henai rina
tie."*
3 Ura ele somana ni ri doduru butubutu tie sari na hahanana kaleadi,
na binarabarata, na vinarivosa na gua tanisa vasileana sana, guana
napo viviri vaeni variva pekipekina si arini.* Meke sari doduru
baṉarana sa kasia popoa, si ele somana tugo koari na nana hahanana
maqota. Meke sari na tie varivari holuholue pa kasia popoa, si tagotago
sisigiti koasa nana hahanana, pude okoro ni sari doduru tiṉitoṉa sage
hinoludi.
4 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi pule sapu mae guana pa
Maṉauru, sapu zama guahe:
"Gamu na Qua tinoni,*
mi taluarae koasa popoa sana!
Pude mi lopu somana koari nana hahanana kaleadi, meke pude
mi lopu somana nia sa vina kilasa tanisa!
5 Ura ele vari tomotomoi sage pa Maṉauru sari nana sinea,*
ke balabala i Tamasa sari doduru nana hahanana kaleadi.

* **17:12** Diut 7:24 * **18:2** Ais 21:9; Zer 50:39, 51:8; Rev 14:8; Ais 13:21; Zer 50:39 * **18:3** Ais 23:17; Zer 51:7 * **18:4** Ais 48:20; Zer 50:8, 51:6,45 * **18:5** Zen 18:20-21; Zer 51:9

6 Tavete pule la nia koa sa gua sapu ele tavete atu nia sa koa gamu:*
mamu tomo rua pule la nia koa sa sa vina kilasa, padadi gua ri doduru pu ele tavete atu ni sa,
va napo pule la nia koa sa, karua totoso, sa nana kapa telena, sapu sa vina kilasa tanisa.
7 Mani koa ta sigiti va kaleana na talotaṉa si asa,*
sina visoroihe si va lavata pule nia meke vagi va soku pule nia tinagotago si asa.
Ura sa barikaleqe sapu sa vasileana nomana si zama guahe pa korapa bulona:
'Habotu guana baṉara maqota si rau, meke lopu na nabonaboko,
meke lopu kote talotaṉa si rau vugo repere,' gua si asa.
8 Gua asa, ke pa keke rane mo si kote raza ia rina oza hire sa vasileana nomana sana:
sa tinalotaṉa, sa soṉe, meke sa minate.
Meke kote ta sulu palae si asa pa nika.
Ura ṉiṉira hola sa Tamasa, sa Baṉara sapu va kilasia si asa.
9 Meke pana ta sulu si asa, meke dogoria rina baṉara tanisa kasia popoa saripu somanae koasa nana hahanana binarabarata, meke somana tagotago sisigiti, si kote kaboa na talotaṉa nia rini si asa.*
10 Meke kote turu pa seseuna vasinahite si arini, sina matagutu nia rini sa nana tinasigiti. Meke kote zama guahe si arini:
'Variva talotaṉa hola si goi na ṉati vasileana lavata!
Agoi Babiloni pu tagoa sa ṉiniraṉira nomana, pude tagotago sisigiti.
Ura pa totoso papakana mo si kamo koa goi sa tinahuara!' gua.
11 Sari na tie holuholu pa kasia popoa, ba kote kabo na talotaṉa nia tugo rini si asa. Ura loke tie si kote holui sari na dia likakalae kamahire.*
12 Loke tie si kote holu vagi sari na dia qolo, na siliva, na patu arilaedi, meke sari na vovoto davi. Meke gua tugo sari na poko lineni arilaedi saripu sage hola hinoludi, meke sari na poko ziṉara, pepolo, meke sapu ta pozae silika. Meke lopu boka holuholu ni rini sari doduru huda arilaedi, na boronizi, na aeana meke na patu noma hinoludi sapu ta pozae mabolo, meke sari doduru tiṉitoṉa saripu ta tavetae livo elopaniti, meke na huda arilaedi.*
13 Meke saripu lopu ta holudi tugo, sari na sinamoni, na vina uququ ruqa humaṉa lea, meke sa meresena sapu ta pozae moa. Meke saripu lopu ta holudi guana kolo vaeni, na oela sapu ta vagi pa vua huda olive, meke na palava leadi meke na huiti. Meke gua tugo sari na bulumakao, na sipi, na hose, meke sari na totopili pu babani rini, meke gua tugo sari na pinausu pu ta holudi.
14 Meke kote zama la guahe koa sa sari na tie holuholu: 'Sari doduru likakalae pu hola okoro ni goi, meke sari na tiṉitoṉa lomosodi pu hoke henahenai goi, meke na tiṉitoṉa pu doṉo lea hola, si ele ta ṉoṉovala beto, ke lopu kote hite dogoro pulei goi si arini.'
15 Meke sari na tie pu holuholu ni sari na tiṉitoṉa sara, meke tago va sokusoku koari na dia tinavete holuholu koasa vasileana sana, si kote

* **18:6** Sam 137:8; Zer 50:29 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:9** Izk 26:16-17 * **18:11** Izk 27:31,36
* **18:12** Izk 27:12,13,22

turu pa seseuna vasinahite si arini, sina matagutu nia rini sa nana tinasigiti. Meke kote kabo na talotaṉa nia rini si asa:*
16 ‘Variva talotaṉa hola si agoi na ṉati vasileana lavata.
Agoi pu pokopoko ni sari na poko lineni arilaedi, poko ziṉara na pepolo,
meke tava sarie qolo, na patu noma hinoludi, meke na vovoto davi!
17 Ba pa totoso papakana mo si ta ṉovala beto sari doduru likakalae,’ gua.*
Meke sari doduru koimata koari na vaka, na tie lulidi pa vaka, meke sari na tie tavetavete, saripu vagi poata koari na tinavete pa vaka, si kote turu pa seseuna vasinahite.
18 Meke sipu doṉo la ia rini sa tuṉahana sa nika sapu sulua sa vasileana, si kote talotaṉa si arini, meke zama guahe: ‘Namu loke vasileana hokara si arilaena kekeṉoṉo gua sa ṉati vasileana lavata hie,’ gua si arini.*
19 Meke kote taburu ni kavuru rini sari na batudi, pude vata dogoro nia sa dia tinalotaṉa, meke kabo meke zama guahe:
‘Variva talotaṉa hola,
sa ṉati vasileana lavata.
Koasa nana tinagotago nomana,
si ele vagi va soku poata sari doduru pu ari dia vaka saripu hoke ene lamae pa lamana!
Ba pa totoso papakana mo si ta huara beto sari doduru pu tagoi sa,’ gua si arini.”*
20 Meke zama pule sa mateana, “Mi koa qetuqetu si gamu pa Maṉauru, meke gamu na tie te Tamasa, na apositolo, meke na poropita.
Ura huara betoa Tamasa sa popoa Babiloni,
sina ele ṉoṉovala gamu sa si gamu.”*
21 Beto asa, si ovulu vagia keke mateana ṉiṉirana si keke patu nomana lavata, meke buli la nia sa pa lamana peava, meke zama guahe:
“Kaqu tava kilasa pa tinahuara nomana si pa Babiloni, sa ṉati vasileana lavata,
kekeṉoṉo gua sa patu nomana sapu ta buli gore la guahe pa lamana peava,
pude lopu hite kaqu ta dogoro pule si asa.*
22 Lopu kaqu hite ta avoso pule koa goi sari na mamalaiṉidi rina minikemike, na kinera tadi na tie, na kevukare meke na ivivu,
meke gua tugo sari na tie pu munala huiti pa patu, pude tavete palava.
Meke lopu kaqu ta dogoro pule sari na tie pu bokadi tavetavete pa limadia.* *
23 Namu lopu kote hite ta dogoro pule sa kalalasana sa zuke koa goi,
meke lopu kote hite ta avoso sari na mamalaiṉidi rina koreo na vineki pu ta varihabae.
Sari na mua tie holuholu si koa ululu hola pa dia ṉiniraṉira meke arilaedi pa kasia popoa.

---

* **18:15** Izk 27:31,36 * **18:17** Ais 23:14; Izk 27:26-30 * **18:18** Izk 27:32 * **18:19** Izk 27:30-34 * **18:20** Diut 32:43; Zer 51:48 * **18:21** Zer 51:63-64; Izk 26:21 * **18:22** Izk 26:13; Ais 24:8 * **18:22** Zer 7:34, 25:10

Meke koasa kinehana sa mua hahanana kaleana na inoko'okoro sea
si ta turaṉa va sea sari doduru butubutu, koa sa mua vinakuvakutae kokohadi!” gua.
24 Tava kilasa si asa sina ta zutu ni sa sari na eharadi ri doduru pu tava mate koasa:
sari na tie te Tamasa, sari na poropita, meke sari doduru pu tava mate pa kasia popoa.*

19

Sa Vinahesi pa Maṉauru

1 Beto asa, si avosi rau soku hola tie pa keke vinarigara lavata pa Maṉauru, saripu velavela guahe:
“Vahesia sa nada Tamasa!
Ura Tanisa tugo sa tinaharupu, na vina lavata, meke sa ṉiniraṉira.
2 Meke sari Nana vinilasa si hinokara meke toṉoto!
Ura ele va kilasia Sa sa vasileana sapu gua na maqota sapu ta gilanana hola,
sapu ele turaṉa va sea ia sa sa popoa pepeso koasa nana hahanana barabarata.
Ke va kilasia Tamasa si asa, sina va matei sa sari Nana nabulu.”*
3 Meke velavela va ululae pule si arini, meke zama:
“Vahesia sa Tamasa!
Ura tuṉaha sage sa nika pu lopu ari matena, sapu suluna sa vasileana nomana lavata sana.”*
4 Meke hoqa todoṉo sari ka hiokona made koimata ta ronuedi, meke sari ka made kurukuru toadi, meke vahesia rini sa Tamasa koasa Nana habotuana Baṉara, meke velavela guahe si arini:
“Uve, gua tugo! Vahesia sa Tamasa!” gua si arini.

Sa Inevaṉa Vinarihaba Tanisa Lami

5 Meke vura mae koasa habotuana Baṉara si keke mamalaiṉi sapu zama guahe:
“Mada vahesia sa nada Tamasa, gamu doduru nana nabulu,
meke gamu doduru tinoni pu pamaṉa nia si Asa, hiteke na lavata,” gua.*
6 Meke beto asa si avosia rau si keke mamalaiṉi, sapu guana mamalaiṉina keke vinarigara lavata, meke guana ovaṉadi rina tovovo vari tomotomoidi, meke guana pidalana sa paka maṉauru. Meke zama guahe si arini:
“Vahesia sa Tamasa!
Ura sa Nada Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira si na Baṉara!” gua.*
7 Mada koa qetuqetu si gita,
mada va lavatia si Asa!
Ura ele kamo sa totoso vinarihaba tanisa Lami,
meke ele va namanama sa Nana barikaleqe.
8 Meke sa poko lineni memelesina, na ṉedalana,
meke viana si ta poni nia sa pude va sagea.

---

* **18:24** Zer 51:49 * **19:2** Diut 32:43; 2 Baṉ 9:7 * **19:3** Ais 34:10 * **19:5** Sam 115:13
* **19:6** Izk 1:24; Sam 93:1, 97:1, 99:1

Ura sa poko lineni memelesina si na tinavete toṉotodi tadi na tie te Tamasa.

9 Meke zama mae koa rau sa mateana, “Mu kuberia sapu guahe: ‘Tamanae si arini pu ta ruvatadi koasa inevaṉa vinarihaba tanisa Lami,’ gua. Ura arini tugo sari na zinama hinokaradi te Tamasa,” gua sa mateana.*

10 Meke hoqa todoṉo pa nenena sa si rau, pude vahesia si asa. Ba zama au sa, “Lopu tavete gua asa! Arau si keke nabulu gua mo agoi, meke na nabulu turaṉadi ri na tasimu goi pu ele tuqe va nabua, meke tozi vura nia sa inavosona e Zisu Karisito. Mu vahesia mo sa Tamasa! Ura sa inavoso sapu tozia Zisu si na ṉatina sa kinorokorotae,” gua.

Sa Tie sapu Koi koasa Hose Kekeoro

11 Meke dogoria rau ta tukelena sa Maṉauru, meke keke hose keorona si dogoria rau vasina. Meke Asa sapu koi koasa si ta pozae Ta Ronuena meke Hinokara. Meke pa tinoṉoto si varipitui ni Sa sari na tie, meke varipera si Asa koari na kana.*

12 Sari na matana si gua tugo na huruṉu nika, meke sokudi toropae baṉara si va hakei Sa pa batuna. Meke ta kubere si keke pozapoza koa Sa, ba loke tie gilania si asa, ba Asa mo telena.*

13 Meke pokopoko nia Sa si keke poko doduru sapu ta poṉana pa ehara. Meke sa pozana Sa si sa Zinama te Tamasa.

14 Meke luli somanae koa Sa sari puku qeto minate lavata pa Maṉauru, meke pokopoko ni rini sari na poko lineni memelesidi, keoro meke viadi, meke koi dia koari na hose keorodi.

15 Meke vura pa ṉuzuna Sa si keke magu varipera ṉaruna, pude seke goreni Sa sari na butubutu. “Kote tagoi Sa sari doduru ṉiniraṉira pude baṉara ni sari doduru butubutu.” Kote va matei Sa si arini koasa tinaṉaziri nomana te Tamasa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, guana neti vurani Sa sari kolo vaeni koari na qurepi pa munamunalana.*

16 Pa Nana poko doduru meke pa pudapudana si ta kubere sa pozapoza sapu zama guahe:

“Sa Ṉati Hiniva tadi na ṉati hiniva, meke sa Ṉati Baṉara tadi na baṉara,” gua.

17 Meke dogoria rau si keke mateana sapu turu nana koasa rimata. Meke velavela va ululae la si asa koari doduru kurukuru saripu tapuru la mae pa korapa galegalearane, meke zama guahe:* “Mae, varigara mae koasa inevaṉa lavata te Tamasa!

18 Mae mamu gani sari na masadi ri na baṉara, na ṉati koimata tadi na puku tie varipera, meke sari na tie varane, sari na masadi rina hose, meke sari na tie pu koidi koa rini, meke sari na masadi ri doduru tie ta pausudi meke sarini pu lopu ta pausudi, hiteke na lavata!” gua.

19 Beto asa si dogoria rau sa kurukuru kaleana, meke sari na baṉara pa popoa pepeso, meke sari na dia qeto minate nomadi saripu varigara pude raza ia si Asa sapu koi koasa hose, meke sa Nana qeto minate.

20 Meke ta tuqe vagi sa kurukuru kaleana, meke sa poropita kokohana, pu zuka ia sa kurukuru kaleana, meke taveti sari na tinavete variva magasadi, meke sekesekei ni si arini pu vagia sa vina gilagilana sa kurukuru kaleana pa tinidia, meke vahesia sa bekuna sa kurukuru

* **19:9** Mt 22:2-3 * **19:11** Izk 1:1; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Dan 10:6 * **19:15** Sam 2:9; Ais 63:3; Zol 3:13; Rev 14:20 * **19:17** Izk 39:17-20

kaleana. Toadi meke ta okie la pa korapa kopi nika lerana sari kara,
vasina huruṉu sa nai.*
21 Meke Asa sapu koi koasa hose si va matei sari na qeto minate
tadirini pa Nana magu varipera sapu vurana pa ṉuzuna. Meke deṉa
pata ni ri na kurukuru tapuru sari na masadi.

20

Keke Tina Vuaheni

1 Meke dogoria rau si keke mateana sapu gore mae guana pa
Maṉauru, meke taṉinia nana pa limana sa viduluna sa tukutukuna
sa pou sapu loke kokoina, meke keke seni mamatana.
2 Meke tuqe vagia sa sa ratovo, sa noki pukeranena hola, sapu ta
pozae sa Devolo, babe Setani, meke pusi vekoa sa, pude koa ta pusi pa
keke tina vuaheni.*
3 Meke oki gore la nia sa mateana pa korapa pou sapu loke kokoina
si asa, meke vidulu tukua na tokoro hukatia sa si asa, pude mani lopu
sekesekei pule ni sari na butubutu, osolae hola tu sa keke tina vuaheni.
Meke pa mudina tu asa, si kaqu ta rupaha si asa, meke tava maluara
taloa pa totoso papakana mo.
4 Meke dogori rau sari na habotuana baṉara, meke sarini pu
habotudi koarini, saripu tava malumu pude varipitui. Meke dogori
tugo rau sari na maqomaqodi rini pu ele ta kupa palae batudi, sina
tuqe va nabua, meke tozi vura nia rini sa inavosona Zisu, meke sa
zinama te Tamasa. Lopu vahesia rini sa kurukuru kaleana, meke
sa bekuna sa, babe vekoa sa vina gilagilana sa kurukuru kaleana pa
raedia babe pa limadia. Somana tava baṉara koe Karisito si arini pa
keke tina vuaheni.*
5 Arini tugo si somana koasa tinuru pule kekenu tadirini pu matedi,
ba sari tie matedi pule si lopu kaqu toa pule, osolae hola tu sa keke
tina vuaheni.
6 Meke tamanae dia, na tava madi si arini pu somanae koa sa tinuru
pule pa minate kekenu. Ura sa minate vina rua si loke nana ṉiniraṉira
koa rini, sina lopu ta vala koasa vina kilasa koa holana, ba kaqu na
hiama te Tamasa, meke te Karisito si arini. Meke kaqu koa baṉara
turaṉia rini si Asa koasa Nana Binaṉara pa keke tina vuaheni.

Tava Kilasa se Setani

7 Meke sipu hola sa keke tina vuaheni, si kaqu ta rupaha pa nana
tinapusi se Setani.
8 Meke kaqu vura la sekesekei ni sa sari doduru butubutu pa kasia
popoa, sari na butubutu pu ta pozae Qoqi meke Maqoqi. Meke kaqu
varigara ni sa si arini pude varipera, meke sa ninaedi rini si gua tugo
na onone pa masa.*
9 Meke ene karovia rini sa popoa pepeso, meke koa varilikohae nia
rini sa vasina soti tadi na tie te Tamasa, sapu sa vasileana ta tataruena
Tanisa. Ba kote gore mae pa Maṉauru sa nika, meke sulu va mate
betoi sarini.
10 Meke ta okie la pa korapa kopi nika lerana vasina huruṉu sa nai,
sa devolo sapu sekesekei ni si arini. Asa sa vasina sapu koa ia sa

* **19:20** Rev 13:1-18 * **20:2** Zen 3:1 * **20:4** Dan 7:9,22 * **20:8** Izk 7:2; Izk 38:2,9,15

kurukuru kaleana, meke sa poropita kokohana, meke kote koa ta sigiti va kaleana si arini vasina, rane na boṉi, meke ninae rane ka rane.

Sa Vinari Pitui Vina Betobeto

11 Meke beto asa si dogoria rau si keke habotuana Baṉara lavata sapu keorona, meke dogoria tugo rau si Asa sapu habotuna vasina. Meke govete nia sa maṉauru na pepeso si Asa, meke lopu ta dogoro.*

12 Meke dogori rau saripu matedi, hiteke na lavata, turu dia pa kenuna sa habotuana Baṉara. Meke ta tukele sari na buka, meke keke pule si ta tukele sapu sa buka tinoa. Meke ta pitu saripu matedi, koari na tinavete saripu ele taveti rini, gua sapu ta kubere koari na buka.

13 Sari doduru tie matedi, meke sarini pu mate pa lamana meke sarini pu koa pa popoa Hedisi sa popoa tadi na tie matedi, si vura beto la meke koa vasina. Meke hopeke ta pitu sari doduru koari na dia tinavete saripu ele taveti rini, leadi na kaleadi.

14 Sa minate meke sa vasina tadi na tie matedi sapu ta pozae Hedisi, si ta okie la pa korapa kopi nika lerana. Asa tu sa minate vina rua.

15 Meke sari doduru pu lopu ta kubere pozadi koasa buka tinoa, si ta okie la pa korapa kopi nika lerana.

21

Sa Maṉauru Vaqurana meke sa Pepeso Vaqurana

1 Meke dogoria rau sa Maṉauru vaqura meke sa popoa pepeso vaqura. Ura ele beto hokara sa Maṉauru kekenu, meke sa popoa pepeso kekenu. Meke loke lamana si koa.*

2 Meke dogoria rau sa Vasileana Hope, sapu sa Zerusalema vaqura, sapu korapa gore mae guana koe Tamasa pa Maṉauru. Meke tava namanama si asa meke doṉo lea hola, kekeṉoṉo guana barikaleqe sapu tava sari va leleana, pude aqa nia sa nana palabatu pa nana totoso varihaba.*

3 Meke avosia rau si keke mamalaiṉi sapu vura mae guana koasa habotuana Baṉara, sapu zama va ululae guahe: “Dotu, koa turaṉi Tamasa kamahire sari na tie. Uve, kote koa mo koa rini si Asa. Arini si kote na tie soti Tanisa, meke Asa tugo si kote na dia Tamasa.*

4 Meke kote puha pani Tamasa sari doduru kolomatadia, meke lopu kote mate babe kabo, meke loke dia tinalotaṉa, na tinasigiti sarini. Ura sari doduru vina toṉoto koadi si ele beto hokara,” gua.*

5 Meke zama guahe si Asa sapu habotuna koasa habotuana Baṉara: “Dotu, va vaqurai Rau sari doduru tiṉitoṉa!” Meke zama gua tugo he koa rau si Asa: “Mu kuberi si arini, sina hinokaradi meke ta ronuedi sari na zinama arini.”

6 Meke zama pule koa rau si Asa: “Dotu, ele gorevura beto hokara kamahire sari doduru! Arau tugo sa kekenu meke sa mumudi, sa pinodalaena meke sa vinabetona. Meke koa sa sapu memeha, si kote poni moka nia Rau sa kolo napo mae guana koasa bukaha tanisa kolo tinoa.*

---

* **20:11** Dan 7:9-10 * **21:1** Ais 65:17, 66:22; 2 Pit 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Rev 3:12 * **21:3** Izk 37:27; Liv 26:11,12 * **21:4** Ais 25:8; Ais 35:10, 65:19 * **21:6** Ais 55:1

7 Meke arini pu turu va nabu pa dia rinaṉeraṉe osolae kamoa sa
vinabetona, si kote somana vagia sa kolo tinoa. Meke Arau si kote na
dia Tamasa, meke arini si kote na tuqu.*
8 Ba saripu matamatagutu ni sari na ṉinovaṉovala na minate, saripu
va guguedi, sari na tie huporo pu variva kurekuredi dia hahanana, sari
na tie variva mate, tie vari riqihi na barabarata, tie vakuvakutaedi, sari
na tie pu vahesi beku, meke sari doduru tie kokohadi, si kaqu tava
kilasa beto koasa kopi nika lerana, vasina huruṉu sa nai. Asa tugo sa
minate vina rua," gua si Asa.

Sa Zerusalema Vaqura

9 Meke keke ri ka zuapa mateana sapu vaquru hopeke taṉini sari ka
zuapa baolo, pu siṉi i ka zuapa oza mumudi, si mae koa rau, meke
zama: "Mae, maqu va dogoro nigo sa barikaleqe tanisa Lami," gua.
10 Meke turaṉau sa mateana si rau koasa ṉiniraṉira tanisa Maqo-
maqo Hope, meke sage la pa keke toqere nomana sapu ululu hola.
Meke va dogoro nau sa sa popoa pa Zerusalema, sa Vasileana Hopena,
sapu korapa gore mae guana koe Tamasa pa Maṉauru.*
11 Meke ṉedala si asa, sina koa koasa sa tinolava tanisa Tamasa.
Meke sa kalalasana sa vasileana si gua tugo na patu marilaena sapu
via guana qelasi.
12 Meke sa goba pa vari likohaena si moatana meke ululuna, meke ka
manege rua sari na sasadana, meke ari ka manege rua sari na mateana
pu kopudi ri na sasada, meke ta kubere koari na sasada sari na pozadi
ri ka manege rua butubutu Izireli.*
13 Meke hopeke ṉeta sasadadi sari ka made kalina: ka ṉeta pa kali
gasa rimata, ka ṉeta pa kali lodu rimata, ka ṉeta pa kali gede, meke
ka ṉeta pa kali matao.
14 Meke sa gobana sa vasileana nomana si ta kuri koari ka manege
rua patu sinokirae, meke ta kubere dia koarini sari na pozadi ri ka
manege rua apositolo tanisa Lami.
15 Meke sa mateana pu zama koa rau si taṉinia nana pa limana si
keke kolu padapadana sapu ta tavetae qolo, pude pada ia sa vasileana
nomana, sari na sasadana, meke sari na gobana.*
16 Meke pada ia sa mateana koasa kolu padapadana sa vasileana
nomana, meke kekeṉoṉo puta sa gineledi ri ka made kalina, meke
sa ululuna, na labena sa vasileana. Hopeke karua tina made gogoto
kilomita* si arini.
17 Meke pada ia tugo sa mateana sa gobana, meke ka toloṉavulu
onomo ṉava sa ululuna. Meke totoso pada ia sa mateana si asa, si
tavetia sa sapu kekeṉoṉo gua hoke padapada nia ri na tie.
18 Meke sa gobana si na patu ṉedala kekeṉoṉo guana qelasi viana,
ba sa vasileana lavata si ta tavete pa qolo sapu tava viana pa nika,
sapu ṉedala kekeṉoṉo guana qelasi viana.*
19 Meke sari na sinokiraedi rina gobana sa vasileana si tava sarie
soku votivotiki patu marilaedi. Sa sinokirae kekenu si na patu ṉedala

* **21:7** 2 Samuela 7:14; Sam 89:26-27 * **21:10** Izk 40:2 * **21:12** Izk 48:30-35 * **21:15** Izk 40:3 * **21:16** Sa gelena sa padapadana pa zinama Quriki si "keke tina karua gogoto sitedia", meke "keke gogoto made ṉavulu made kiubiti" pa vesi 17. Gina sari na naba hire si na vina padapadae sapu hokoto valeana si asa. * **21:18** Ais 54:11-12

guana qelasi viana, meke sapu vina rua si na patu sapu bulu guana lamana peava, sa vina ṉeta si na patu pepolo, meke sa vina made si na patu emerolo*.

20 Meke sa vina lima si na patu gasigasi keoro meke bupara ziṉara, meke sa vina onomo si na patu ziṉara, meke sa vina zuapa si na patu meava, meke sa vina vesu si na patu beriolo*, meke sa vina sia si na patu topazi, meke sa vina manege puta si na patu karaesoparasi, meke sa vina manege eke si na patu sapu bulu guana maṉauru, meke sa vina manege rua si na patu ametiseti.

21 Meke sari ka manege rua sasada si hopeke ta tavetae keke vovoto davi nomana. Meke sa ṉati siraṉana sa vasileana si ta tavetae qolo mo sapu tava via pa nika sapu ṉedala guana qelasi viana.

22 Ba lopu dogoria rau sa Zelepade pa korapa vasileana. Ura sa Baṉara mo, sapu sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira, meke sa Lami si sa Zelepade tanisa vasileana.

23 Meke loke rimata na sidara va kalalasia sa vasileana. Ura sa Tamasa si ṉedala pa vari likohaena sa, meke sa Lami si na kalalasa tanisa.*

24 Meke kote ene pa kalalasana Sa sari na tinoni pa popoa pepeso, meke sari na baṉarana sa popoa pepeso si kote paleke lani sari na dia tinagotago na vina lavata koa Sa.*

25 Meke sari na sasadana sa vasileana si kote tukele doduru rane, meke lopu kote ta tuku, sina loke boṉina sa vasina asa.*

26 Meke kote paleke nuquru lani rini pa korapa vasileana sari na tinagotago na vina lavatadi rina tinoni tanisa popoa pepeso.

27 Ba lopu kaqu hite nuquru la koasa vasileana sana si keke tiṉitoṉa bonina, babe na tie pu evaṉia sapu gua variva kurekurena na kokohana. Ba arini mo pu ele ta kubere pozadi koasa buka tinoa tanisa Lami, si kaqu nuquru koasa vasileana sana.*

22

1 Meke va dogoro nau sa mateana sa ovukuna sa kolo tinoa hola, sapu via valeana, meke totolo vura mae guana koa sa habotuana Baṉara tanisa Tamasa meke sa Lami.*

2 Meke totolo gore si asa pa kokorapana sa siraṉa koasa vasileana. Meke pa karua taqelena sa ovuku si turu nana sa huda tinoa, sapu hoke vua ka manege rua totoso pa vuaheni, keke totoso pa hopeke sidara. Meke hoke ta salaṉa ni rina butubutu tie sari na elona.*

3 Meke loketoṉa hokara lineveleve si kote koa koasa vasileana asa. Sa habotuana Baṉara tanisa Tamasa meke sa Lami si kote koa vasina, meke kote vahesia ri Nana nabulu si Asa.*

4 Kote dogoria rini sa isumatana, meke kote ta kubere pa raedi sa Pozana Sa.

---

* **21:19** Sa patu emerolo si buma guana kara mahi. * **21:20** Sa patu beriolo hie si buma guana elo kinu, sa patu topazi si meava guana hakua saganana, sa patu karaesoparasi hie si buma guana hakua makatana, meke sa patu ametiseti hie si pepolo guana vua leqata. * **21:23** Ais 60:19-20 * **21:24** Ais 60:3 * **21:25** Ais 60:11 * **21:27** Ais 52:1; Izk 44:9 * **22:1** Izk 47:1; Zak 14:8 * **22:2** Zen 2:9; Izk 47:12 * **22:3** Zak 14:11

5 Meke loke boṉi si kote kamo vasina, ke lopu kote ta hivae koa rini
sa kalalasana sa zuke meke sa rimata. Ura sa Baṉara, sa Tamasa mo
si na dia kalalasa. Meke kote koa baṉara ninae rane ka rane si arini.*

Sa Pinule Mae te Zisu

6 Meke zama mae guahe koa rau sa mateana: "Ta ronuedi meke
hinokaradi sari na zinama pa buka hie. Sa Baṉara, sa Tamasa pu
ponia sa inavoso koari na poropita, si garunia sa Nana mateana, pude
vata gilana nia koari Nana nabulu gua sapu lopu sana kaqu ta evaṉa."
7 Meke zama se Zisu: "Dotu, kote lopu sana atu kamo si rau!
Tamanae tugo si arini pu va tabei sari na zinama kinorokorotae pa
buka hie!" gua.
8 Meke arau Zone si avosi na dogori sari doduru pu gua hire. Meke
sipu avosi na dogori rau sarini, si kokotuṉu gore si rau pa nenena sa
mateana pu ele va dogoro nau si arini pude qu vahesia si asa, gua.
9 Ba zama mae koa rau si asa: "Lokari, lopu tavete gua asa! Arau
si na nabulu gua mo agoi, meke na nabulu turaṉadi ri na tasimu pa
rinaṉeraṉe sapu sari na poropita, meke sari doduru pu va tabei sari
na zinama koasa buka hie. Mu vahesia mo sa Tamasa!" gua.
10 Meke tozi nau sa si rau: "Mu tozi vura ni sari na zinama
korokorotae saripu ta kubere koasa buka hie, sina ele tata sa totoso
sapu kaqu ta evaṉa saripu gua hire.
11 Ke asa sapu tavete va sea si mani tavete va sea latu, meke asa sapu
vahesi beku na evaṉi sari na tinavete bonidi, si mani tavete va boni
latu, meke asa sapu toṉoto si mani taveti sari na tinavete toṉotodi,
meke asa sapu madina, si mani koa madi nono latu."*
12 Meke zama se Zisu: "Dotu, kote lopu sana atu kamo si Rau. Meke
paleki Rau sari na pinia, pude poni sari na tie gua sapu garo koari na
dia tinavete.*
13 Arau tugo sa kekenu meke sa mumudi, sa pinodalaena meke na
vinabetona.*
14 Tamanae tugo si arini pu ele va via i sari na dia poko doduru, sapu
sari na dia tinavete toṉotodi, meke tava malumu pude nuquri sari na
sasadana sa vasileana nomana, meke pude henai sari na vuana sa
huda tinoa.*
15 Ba sarini pu lopu tava malumu pude nuquru koasa vasileana
nomana, si sari na tie kaleadi, pu vakuvakutae, na vari riqihi, na
barabarata, variva mate, vahesihesi beku, meke sari doduru tie pu
qetu holani sari na zinama na tinavete kokohadi."
16 Meke zama se Zisu: "Arau Zisu, si garunu atu nia koa gamu sa Qua
mateana, pude tozia sa inavoso pa buka hie koari na ekelesia. Arau mo
si Asa pu tuti gore mae guaqu koe Devita, meke Arau tugo sa pinopino
habia ṉedalana," gua si Asa.*
17 Sa Maqomaqo Hope meke sa Barikaleqe si zama koe Zisu: "Mu
Mae," gua. * Meke sari doduru pu avosi sari na qua zinama si madi
zama: "Mu mae," gua. Meke gamu doduru pu memeha, si mi mae.
Meke sari doduru pu hiva, si madi napoa sa kolo tinoa sapu ta poni
mokana.

---

* **22:5** Ais 60:19; Dan 7:18 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Ais 40:10, 62:11; Sam 28:4; Zer 17:10
* **22:13** Ais 44:6, 48:12; Rev 1:8,17, 2:8 * **22:14** Zen 2:9, 3:22 * **22:16** Ais 11:1,10 * **22:17** Ais 55:1

Sari na Zinama Vina Betobeto

18 Arau, Zone, si va balau zoṉazoṉa gamu si gamu doduru pu avosi
sari na zinama korokorotae tanisa buka hie: Be keke tie si hoda lani
pule kaiqa toṉa koarini, si kaqu tomo lani pule Tamasa koasa sari na
oza pu ta kuberedi koasa buka hie.*

19 Meke be keke tie si vagi pani si kaiqa toṉa koari na zinama
korokorotae koasa buka hie, si kaqu vagi pania tugo Tamasa sa nana
hinia koasa vuana sa huda tinoa, meke koasa vasileana hopena, saripu
ta tozi vurae koasa buka hie.

20 Asa sapu tozi vura ni sari doduru pu gua hire si zama: "Leana,
kote lopu sana atu kamo si Rau!" gua. Uve, mani gua tugo. Mae tu,
Baṉara Zisu!

21 Sa tataru lopu ta ṉana kamona tanisa Baṉara Zisu Karisito si mani
koa koa gamu doduru tinoni te Tamasa.

* **22:18** Diut 4:2, 12:32

SA BUKA SAM
Sari na Kinera tadi na Tie Ziu Pukerane
Sa Vinabakala

Sa Buka Sam sina Buka Kinerakera, meke na Buka varavara tanisa Buka Hope. Ta kubere na ta iliridi koari na hopeke tie kubekubere koari soku vuaheni sapu ele holadi, sari na kinera na vinaravara hire si ta tavetavetae koari na tie Izireli pa dia vinahesi, meke gua tugo sapu sari na kinubekubere hire si somanadi rini pa buka hope.

Sari na kinerakera sapu ta varigara pa Buka Sam si hoke kerani rini pa vinahesi, na vina lavatana e Tamasa, vinaravara tinokae, kinopu, meke tinaharupu, na tinepa tinaleosae, kinera vinariponi na minana la koe Tamasa, meke na tinepatepa vina kilasadi sari na kana. Sari na vinaravara hire si ta tavete pa tinoa soti pa tie, meke la gua tugo koari na tinoni pa kasia popoa, kaiqa si helahelae nia sa tinoa pa korapa maqomaqo tie, kaiqa si va nonoga ia sa tinoa maqomaqo tadi na tie te Tamasa pa binalabala golomona. Sa Buka Sam si tavetavete nia Zisu, sapu hoke ta dogoro tugo koasa Buka Kinubekubere Hope Vaqura sapu kuberi rina tie kubekubere, meke ta kopue hola sa buka na tinagotago arilaena hola pa vinahesi koasa ekelesia tadi na tie te Karisito pa pinodalaena.

Sari Ṉati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Buka Kekenu. Hinia 1-41
Sa Buka Vina Rua. Hinia 42-72
Sa Buka Vina Ṉeta. Hinia 73-89
Sa Buka Vina Ṁade. Hinia 90-106
Sa Buka Vina Lima. Hinia 107-150

Buka Kekenu

1
Sam 1 kamo Sam 41

Sa Qinetu Hinokara

1 Tamanae tugo sa tie
pu lopu lulia sa tinolie tadi na tie kaleadi,
meke lopu tavete lulia sa hahanana tadi na tie seadi,
meke lopu koa somanae koari na tie va gugue.
2 Ba qetu nia sa sa tinarae te Zihova,
meke balabala va lohi la ia sa si asa rane na boṉi.
3 Kekeṉoṉo gua tugo na huda
pu ta lete pa taqele ovuku si arini,*
sapu vua valeana pa dia totoso,
na buma valeana sari na elelona.
Na tie ravutudi si arini koari doduru dia tinavete.
4 Lopu gua asa sari na tie kaleadi,
ba gua tugo na hikahika huiti
sapu ta givusu palae si arini.
5 Sari na tie kaleadi si kaqu ta zutu
na tava kilasa koe Tamasa,
meke kaqu tava ilolo taloa koari na vinarigarae tadi na tie soti tanisa.

* **1:3** Zer 17:8

6 Ura lavelaveni na kopuni e Zihova sari na tie toṉoto,
ba sari na tie kaleadi si kaqu tava mate palae.

2

Sa Baṉara Ta Vizatana koe Zihova

1 Na vegua ke hiva veko pania rina butubutu huporodi sa binaṉara te Zihova?*
Meke vegua ke balabala vekoa rini si pude luara pania sa Nana tinolitolie?
2 Sari na baṉara pa popoa pepeso si ele varigara,
meke va namanama pude varipera la koasa Tamasa meke sa Nana Baṉara sapu vizatia Sa.
3 Meke zama guahe si arini, "Aria mada va kari gedi sari na dia tinarae,
mada vata rupaha puleni gita koari na dia vinaturu pu pusi gita," gua.
4 Ba sa Baṉara Lavata sapu koa pa Maṉauru,
si hegere ni na va sisire ni si arini.
5 Beto asa si zama va bubugorae la i Sa si arini,
meke va tarazuzu i Sa pa Nana ginegese sapu guahe:
6 "Ba Arau, si ele va turua sa Qua Baṉara,
pa Qua toqere hope sapu pa Zaione."
7 Zama sa Baṉara, "Kaqu tozi vura nia rau
gua sapu zama nia e Zihova,* sapu guahe:
'Na Tuqu soti si Agoi,
ṉinoroi si ta evaṉae
na Tamamu Goi si Arau.
8 Mu tepa mae koa Arau,
meke kaqu ponigo Rau sa ṉiniraṉira,
pude totolini sari na butubutu,
meke doduruna sa kasia popoa
si pude koa pa Mua kinopu, na Mua vinagi Goi!
9 Kaqu tagoa Goi sa ṉiniraṉira lavata pude va kilasi,
meke kaqu huara va ineti Goi si arini.' "*
10 Ego, mi koa gilae kamahire ba gamu na baṉara,
mi koa tava balau gamu na tie totoli pa pepeso.
11 Mi nabulu nia se Zihova pa korapa mia pinamaṉana Sa,
mamu qetu na pamaṉa nia.
12 Mi todoṉo pa kenuna sa Baṉara, pude mi lopu ta bugorae koa Sa,
meke tava mate palae si gamu,
ura lopu sana kaqu huruṉu sa Nana binugoro.
Ba tamanae zoṉazoṉa tugo sari doduru
pu aqorae koa Sa.*

3

Vinaravara Tinepa Tinokae pana Munumunu

(Kinera te Devita sipu govete nia sa se Abusalamu[d], sa tuna koreo)
1 Ke Zihova, soku lala dia tu saripu kukiti nau,
sokudi tugo saripu varipera mae koa rau.

---

* **2:1** TTA 4:25-26 * **2:7** TTA 13:33; Hib 1:5, 5:5 * **2:9** Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * **2:12** 2 Samuela 15:13 kamo hinia 17:22

2 Sokudi rina tie pu zamazama nau si zama,
“Lopu kaqu toka nia Tamasa si asa,” gua!

3 Ba Agoi Zihova, si na qua lave doduru totoso pa tinasuna;
meke poni nau sa minataqara na vina lavata.
4 Tepa va ululae la ia rau sa tinokae koe Zihova,
meke va avosau Sa pa Nana toqere hope pa Zaione.

5 Eko si rau meke puta, meke vaṉunu si rau,
ba korapa kopu nau e Zihova!
6 Lopu kaqu matagutu ni rau sari na tina na tina qua kana
pu koa pa vari likohaequ.
7 Ke Zihova qua Tamasa, tuturei mae, mamu harupau!
Mu sekei isumatadi sari na qua kana,
Mu pako pani livodi sari na tie kaleadi.
8 Sa vinasare si Tamugoi Zihova tugo,
sa tinamanae Tamugoi si mani koa koari na Mua tie!

4

Vinaravara Tinepa Tinokae pana Veluvelu
(Keke kinera te Devita)
1 Va tabeau pana varavara atu si rau,
ke, Tamasa pu harupau pa tinoṉoto.
Sipu koa pa tinasuna na tinalotaṉa si rau, si mae va sare au Goi,
tataru nau, mamu avosia sa qua vinaravara.

2 Ke gamu na tinoni, ve seunae gua si kaqu koromia pamaṉa nau gamu?
Ve seunae gua si kaqu okoroni gamu sari na ginugua hoborodi,
meke sari na tamasa kokohadi?
3 Ba mi gilania sapu ele vizata paqaha vagi e Zihova sari na tie toṉoto pude na Nana tie soti;
kaqu va avosau e Zihova pana tepa la koa Sa si rau.
4 Mu lopu va malumia sa mua binugoro pude turaṉa la nigo pa sinea.*
Mamu balabala va lohi pa bulomu totoso eko magogoso pa mua teqe,
mamu koa noso!
5 Va vukivukihi ni sari na vina vukivukihi gotogotodi pa bulomia.
Mi va sotoa sa mia kinalavarae koe Zihova!

6 Sokudi tugo saripu nanasa guahe,
“Esei beka si boka va dogoro ni gami sa tinoa leana?
Ke Zihova, Mu ponini gami sa minana lavata!” gua.
7 Sa qinetuqetu sapu poni nau Goi
si noma hola nia gua sapu tagoi rini pa dia vuvua huiti na vaeni.
8 Maqu eko va bulebulei qua,
maqu puta gequ,
ura telemu Agoi Zihova si kaqu toketoke hukata nau.

* **4:4** Epi 4:26

5

Vinaravara Tinepa Vina Sare

(Keke kinera te Devita pude kera nia pa ivivu)

1 Kei Zihova, mu avoso maei sari na qua zinama,
mamu balabala i sari na qua tinaduaṉa.
2 Mu avoso mae ia sa mamalaiṉina sa qua kinabo,
qua Baṉara, meke qua Tamasa.
Ura Zihova, koa Goi mo si varavara atu si rau.
3 Zihova, avosia Goi sa mamalaiṉiqu pana munumunu hokara.
Totoso gasa sa rimata si varavara atu si rau,
meke aqania rau sa Mua inolaṉa.

4 Agoi si na Tamasa sapu lopu qetu nia sa kinaleana,
meke lopu boka koa turaṉigo rina tie kaleadi.
5 Sarini pu vahesi puleni si lopu kaqu vata dogoro pa kenumu Agoi,
ura etuli Goi sari doduru pu tavetavete va kaleana.
6 Kaqu va puzulu ṉaepi Goi sari doduru pu zama kokoha,
meke kukiti ni Goi sari na tie sekesekei na variva mate.

7 Ba arau si kaqu mae pa Mua Zelepade,
koa gua koasa Mua tataru nabuna.
Kaqu vahesigo rau pa korapana sa Mua Zelepade,
kaqu todoṉo si rau pa korapa pinamaṉa Mu.
8 Kei Zihova, Mu turaṉau pa korapa Mua tinoṉoto,
sina sokudi saripu kukiti nau;
va bakalia koa rau sa Mua hiniva, pude maqu lulia.
9 Ura loke vasi hinokara si zama vura nia rini;*
ta siṉie kinaleadi mo sari na bulodi.
Sari na leodi si ta siṉie sinekesekei pu variva mate.
Zamazama va mememehe kokoha pa meadi si arini.
10 Kei Tamasa, va kilasi gedi si arini,
va hoqai gedi si arini koari na dia zinama soti teledia.
Mu hitu pani gedi si arini pa kenumu Agoi,
ura soku hola sari na dia sinea meke kana Igo rini.

11 Ba madi qetuqetu sarini pu kalavarae koa Goi;
madi kera pa qinetuqetu,
sina lavelave hukatani Goi si arini.
Madi koa qetuqetu sarini pu tataru nigo.
12 Ura mana zoṉazoṉa ni Goi sarini pu koa va toṉoto.
Kei Zihova, bara vari likohae ni na Mua tataru Goi si arini, guana lave!

6

Vinaravara Tinepa Tinokae te Devita pa Totoso Tasuna

1 Kei Zihova, Mu lopu noreau pa Mua binugoro,*
Mu lopu tubehau pa Mua ginegese.
2 Mu tataru nau Zihova,
ura malohoro si rau.
Kei Zihova, Mu tataru nau, Mamu salaṉau na va ṉiṉira au,

* **5:9** Rom 3:13 * **6:1** Sam 38:1

sina malohoro meke ta sigiti sari na susuriqu.
3 Talotaṉa hola si rau!
Kei Zihova! Vegua ke aqa seunae si Goi?

4 Ke mae Mu tataru nau doduru totoso.
Kei Zihova, harupau!
Va sare au pa minate.
5 Ura pa popoa tadi na tie matedi si loke tie boka balabala pule Igo.
Meke loke tie si boka poni Nigo vinahesi vasina.

6 Mabo qua kabo si rau pa kinuliusu,
doduru boṉi si kabo pa tinalotaṉa si rau,
meke bobosia kolomata sa qua teqe.
7 Pa korapa qua kinabo pa tina lovoho
si tava rida sari na mataqu,
sina koa gua koari na qua kana.

8 Mi taloa koa rau gamu doduru pu tavetavete va kaleana,*
ura ele avosia e Zihova mamalaiṉina sa qua kinabo.
9 Avosia e Zihova sa qua kinabo alili la koa Sa,
meke kaqu olaṉia Sa sa qua vinaravara.
10 Sari doduru qua kana si kaqu kurekure nia sa vina kilasadi,
kaqu hinoqa kekere pule taloa pa kinurekure si arini.

7

Kerania Devita se Saula sapu pa Butubutu Benisimane

1 Ke Zihova, qua Tamasa,
koa Agoi mo si kalavarae si arau.
Mu harupau koari doduru qua kana pu hata au na rapata nau,
mamu va sare au.
2 Pudedi lopu va mate au rini,
gua sapu hoke garata luraia na laione sa tie,
meke hoke ririhi taloa nia sa vasina loke tie pude va sare au.

3 Ke Zihova, qua Tamasa,
be ele evaṉia rau si keke kinaleana koa keke tie,
be ele tavete va sea si rau,
4 ba be ele tavete va kaleana la si rau koasa pu koa baere koa rau,
meke be ele hobe la nia kinaleana sapu lopu toṉoto koasa pu kukiti nau,
5 be guana arini si evaṉi rau,
si ego, leana, maqu govete ni sari na qua kana,
madi tuqe vagi au meke neti va konekone au rina qua kana si rau.
Madi va mate au rini meke pomunu nia sa tiniqu pa pepeso.

6 Ke Zihova, tuturei mae, mamu toka nau pa Mua tinaṉaziri;
Mamu toketoke hukata nau koari na binugoro tadi na qua kana.
Ke Zihova, tuturei mae, mamu toka nau,
Mu va vura nia Goi gua sapu toṉoto.
7 Mu varigara ni sari doduru tinoni pa vari likohaemu,

* **6:8** Mt 7:23; Lk 13:27

Mamu koa baṉara ululu hola koa rini si Agoi.
8 E Zihova, Mu varipitui ni sari na tinoni.
Mu varipitui nau Zihova, koasa qua tinoṉoto,
ura gilania Mua Goi sapu loke qua kinaleana si rau.
Agoi sina Tamasa Ululumu Hola koari doduru.
9 Na Tamasa toṉoto si Goi,*
meke varipitui ni Goi sari na mami binalabala na hiniva,
Mu va betoi Goi sari na kinaleadi tadi na tie kaleadi,
ba Mamu piai Goi sari na tie toṉoto.

10 Sa Tamasa Ululuna Hola si na qua lave,
harupi Sa saripu toṉoto pa bulodi.
11 Varipitui va toṉoto sa Tamasa,
doduru totoso si va kilasi Sa sari na tie kaleadi.
12 Be lopu kekere si arini,
si kaqu vilu va ṉarua Tamasa sa Nana magu varipera,
meke va namanama malosia meke ṉavea Sa sa Nana bokala.
13 Ele va namanama i Sa sari Nana tiṉitoṉa varipera variva matedi;
ele va ṉarui Sa sari Nana tupi huruṉudi.

14 Dotu! Sari na tie kaleadi si va podoi rini sari na kinaleadi;
va namanama i rini sari na tinavete pude ṉoṉovali na sekeseke ni sari na tie.
15 Taveti rini sari na pou lohidi pude va hoqani votiki tie gua,
ba teledia tugo hoqa pulei si arini.
16 Sari na dia kinaleadi si hoqa pule pa batudia;
meke sa dia ṉinovaṉovala pa tie si kaqu vata sigiti pulei teledia.

17 Zama leana si rau koe Zihova koasa Nana tinoṉoto,
meke kaqu kera vahesia rau se Zihova,
sapu Ululuna Hola koari doduru.

8

Sa Tamasa si Ululu Hola nia sa Tie
(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, mami Baṉara,
sa Mua vina lavata si ta dogoro pa doduruna sa kasia popoa,
meke tavahesi si Goi koari na Maṉauru.

2 Ele kera vahesi Igo rina koburu na haha koasa Mua ṉiniraṉira.*
Koa gua koari na Mua kana si hukati na va nosoi Goi si arini pu hiva va kilasa hobe Igo.

3 Sipu doṉo la i na balabala i rau sari na Mua maṉauru pu kuri Goi pa limamu,
meke sari na sidara na pinopino pu ele va turui Goi,
4 nasa sa tie ke balabala sisigitia Goi,*
meke na tie hokara ba kopu nia Goi?
5 Ura ele tavetia Goi sa tie pa kinehamu Goi,

* **7:9** Rev 2:23 * **8:2** Mt 21:16 * **8:4** Zob 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8

pude koa pa kauruna sa Mua ṉiniraṉira, pa kaurudi sari na mateana.
Meke ele ponia ṉiniraṉira na vina lavata Goi koa rina tie pude koa totoli.

6 Ele vekoa Goi pa kinopudi rini sari doduru Mua vina podaka pu kuri Goi pa limamu.*
Ele vekoa Goi pa kinopudi sari doduru likakalae,
7 doduru sipi, na bulumakao, meke doduru kurukuru ṉame pa pepeso,
8 sari na kurukuru tapuru, meke na igana pa kolo,
meke sari doduru tiṉitoṉa pule pu koa koari na lamana peava.

9 Ke Zihova, mami Baṉara,
sa Mua linavata si ta dogoro pa doduruna sa kasia popoa.

9

Sa Zinama Leana koe Tamasa koasa Nana Vinilasa Va Toṉoto
(Keke kinera te Devita)
1 *(Aleph)** Kaqu vahesi zoṉazoṉa Igo rau si Agoi Zihova pa doduru buloqu.
Kaqu tozi vurani rau sari doduru Mua tinavete variva magasadi.
2 Kaqu qetuqetu si rau meke va lavata Igo,
kaqu kera vahesia rau sa Pozamu, ke Zihova Ululumu Hola!
3 *(Bet)* Sipu vura mae si Agoi si govete pule taloa sari na qua kana,
meke hoqa mate pa kenumu Goi si arini.
4 Vilavilasa va toṉoto si Agoi koa rina Mua vinaripitui,
meke sipu korapa koa pa Mua habohabotuana Baṉara
si ele varipitui toka nau Goi koasa Mua vinizata toṉotona.
5 *(Gimel)* Ele norei Goi sari na butubutu huporodi,
meke ele va mate pani Goi sari na tie kaleadi.
Loke tutidia si koa ninae rane ka rane.
6 Ele tava mate palae pa tinahuara sari na kana ninae rane.
Ele huara pani Goi sari na dia vasivasileana,
meke ele ta muliṉae hokara sa binalabaladi rini.

7 *(He)* Ba se Zihova si koa Baṉara ninae rane ka rane,
ele va turua Sa sa Nana habohabotuana varipituina.
8 Meke varipitui va toṉoto nia Sa sa kasia popoa.
Kaqu vilavilasa va toṉoto si Asa koari doduru tie.
9 *(Vav)* E Zihova si na aqoroana tadi doduru pu koa ta ṉoṉovala,
meke na bara patu ululuna pa vasileana pa totoso tasuna.
10 Meke sarini pu gilania sa Pozamu si kaqu kalavarae zoṉazoṉa koa Agoi,
ura Agoi Zihova si lopu kilui sarini pu hata Igo.

11 *(Zain)* Mi kera vahesia se Zihova sapu koa Baṉara pa Zaione;
tozi vurani koari doduru tie sari Nana tinavete.
12 Ura balabala i sa Tamasa sarini pu koa ta sigiti meke mate,

---

* **8:6** 1 Kor 15:27; Epi 1:22; Hib 2:8 * **9:1** Hopeke pukudi koari na Sam 9 meke 10 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

meke lopu muliṉi nia Sa sa dia kinabo.
Meke va kilasi Sa sarini pu ṉoṉovala la koarini.
13 *(Het)* Ke, Zihova, Mu tataru nau,
dogoria Goi sa qua tinasigiti pu evaṉa nau rina qua kana.
Mu va sare au pa minate,
14 pude maqu tozi vurani rau pa vinarigara tie pa Zerusalema sari doduru vinahesimu Goi,
meke kaqu qetuqetu nia rau sa Mua hinarupu.
15 *(Tet)* Sari na butubutu si gelia rini si keke pou pude va hoqa au, gua,
meke ṉovala puleni teledia,
tavetia rini si keke sipata pude vagi au,
ke koari na dia binalabala kaleadi pu tavete tomei rini si ta vagi tugo si arini.
16 Ele vata gilana pule nia telena koa gita se Zihova pa Nana vinaripitui toṉotona.
Ele ṉovala puleni teledia sari na tie kaleadi koari na dia tinavete kaleadi pu va pada ni rini pa votiki tie.
17 *(Yod)* Kaqu kekere la pa minate sari na tie kaleadi,
meke sari na tie huporo pu hoke muliṉi nia sa Tamasa.
18 *(Kaph)* Sari na habahuala si lopu kaqu ta muliṉae koe Zihova,
meke sa inokoro nabuna tadi na habahuala pude tava sare,
si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

19 Kei Zihova, mae toka nau pude madi lopu koa va mataqara sari na tie.
Madi ta pitu gedi pa kenumu Goi sari na butubutu huporodi.
20 Kei Zihova, va mataguti gedi si arini,
pude madi gilania sapu na tie mo si arini.

10

Vinaravara pude Tepa ia sa Tinoṉoto

1 *(Lamed)* Kei Zihova, na vegua ke koa va seu si Goi?
Na vegua ke tome Mua si Goi pa totoso tasuna si gami?

2 Pa dia vinahesi pule si ṉoṉovali rina tie kaleadi sari na habahuala.
Padadi pude va kilasa puleni koari na kinaleadi pu kuhana vekoni rini.
3 *(Mem)* Sa tie kaleana si vahesi pule nia koari nana inokoro kaleadi pa bulona,
meke va lavatia sa sa tie puhina ba va karia sa se Zihova.
4 *(Nun)* Sa tie kaleana si lopu hite hata ia sa minana te Tamasa.
Pa nana vinahesi pule si balabala ia sa sapu loke Tamasa si koa, gua.
5 Ravutu sa nana kinoa doduru totoso, gua si asa.
Lopu hite tata pa nana ginilagilana sa guguana sa Mua vinaripitui.
Doṉo va kari sa saripu norena sa.
6 Balabala ia sa sapu lopu kaqu hite tava rizu si asa,
meke lopu kaqu hite tutuvu tinasuna koari doduru sinage na sage, gua.
7 Koba zama leveleve na sekesekei na ṉoṉovala si asa koari na tie.*

* **10:7** Rom 3:14

(Pe) Bebeno zamani sa sari na zinama pu vari sigiti, na kaleadi pa tie.
8 Opo tomeni sa pa vasivasileana pude va matei sari na tie leadi,
meke seke tomei sa si arini.
(Ain) Doṉo hatahatai sa saripu malamalaṉadi.
9 Tome aqani sa sarini guana laione pa nana qoqoro,
meke saputu vagi sa saripu malamalaṉadi,
meke ta ṉoṉovala si arini koari nana tinavete sekesekeidi.
10 *(Zade)* Va kilasi sa si arini pa nana ṉiniraṉira,
meke naqoto goreni sa si arini pu loke dia tinokae.
11 Balabala ia sa sapu "Muliṉi nia Tamasa," gua,
"Lopu doṉo mae au Tamasa, ke lopu dogorau Sa," gua si asa.
12 *(Qoph)* Kei Zihova, qua Tamasa,
Mu mae va sarei pa Limamu sari na tie ta ṉoṉovaladi.
Mu lopu muliṉi ni Goi sari kinabo tadirini pu koa malaṉa.
13 Na venagua ke doṉo va karia sa tie va gugue sa Tamasa?
Meke zama golomo pa bulona, sapu "Lopu kaqu tubehau Sa," gua?
14 *(Resh)* Ba ele dogori Mua Goi sari na tinasuna na tinasigiti gua hire,
meke kaqu tubehi Goi si arini.
Kalavarae koa Goi sari na tie ta ṉoṉovaladi,
sina Agoi mo sa tinokae tadi na tie eapa.
15 *(Shin)* Mu va beto pania Goi sa ṉiniraṉira tanisa tie kaleana.
Mu va kilasia Goi si asa koari nana tinavete kaleadi,
pude lopu kaqu tavete pulea sa si asa.

16 Zihova tugo si na Baṉara, ninae rane ka rane!
Sari na butubutu huporodi si kaqu tava mate palae koasa pepeso.
17 *(Tav)* Kei Zihova, avosi Goi sari na vinaravara tadi pu ta ṉoṉovala,
meke kaqu va ṉiṉirai Goi si arini.
18 Kaqu tavetia Goi sa Mua vina sare va toṉoto koari pu ta ṉoṉovala na eapa,
pude lopu kaqu tava matagutu pule si arini koari na tie pa pepeso.

11

Sa Rinaṉeraṉe Hinokara koe Zihova
(Keke kinera te Devita)
1 Koe Zihova si aqorae si rau.
Na vegua ke zama si gamu,
"Mu govete guana kurukuru tapuru la koari na toqere,
2 ura dotu, malosi rina tie kaleadi sari na dia bokala,
meke ṉave va totoanae ni rini sari na dia tupi,
pude gona golomi pa hupohuporona saripu toṉoto pa bulodia.
3 Be ta huara palae sari na sinokirae nabudi pa tinoa,
si loketoṉa si kaqu boka evaṉia rina tie toṉoto," gua?

4 Ba se Zihova si koa Nana pa Nana Zelepade Hope,
meke pa Nana habohabotuana baṉara pa Maṉauru.
Hakehakei ni Sa sari na tinoni pa doduru vasina
meke gilani Sa gua sapu korapa taveti rini pa pepeso.
5 Podeki e Zihova sari na tie toṉoto na tie kaleadi,
meke etuli Sa sari na tie kaleadi pu hoke seke tinarae.

6 Kaqu va rukuni motete na patu leradi Sa sari na tinoni kaleadi,
meke kaqu va kilasa ni givusu maṉinina Sa si arini.

7 Ura na toṉoto se Zihova,
meke qetu ni Sa sari na tinavete toṉoto,
ke tale saripu toṉoto mo si kaqu dogoria sa Isumatana Sa!

12

Vinaravara Tinepa Tinokae
(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, mae Mamu tokani gami,
sina ele murimuri palae sari na tie toṉoto,
meke lopu ta dogoro sari na tie ta ronuedi pa pepeso.
2 Hoke varikokohai sari doduru tinoni,
zama vura ni rini sari na zinama lomosodi,
pude sekesekei ni sari na turaṉadia.

3 Ke Zihova, Mamu va mate pani sarini pu zama va lomolomoso,
Mamu va betoi sarini pu vahesihesi puleni,
4 saripu zama guahe:
"Kaqu vagi gami sapu gua hiva ni gami koari na mami zinama lomosodi,
kaqu mataqara sari na mami zinama.
Loke tie si kaqu boka va noso gami," gua.

5 "Ba kaqu mae si Rau kamahire
pude tokani saripu habahuala na ta ṉoṉovala,
meke sarini pu silava na ta sigiti pa tinoketoke.
Kaqu kopu ni Rau si arini koari na tie ṉoṉovala," gua se Zihova.
6 Sari na vina tatara te Zihova si hinokara tugo,
guana siliva sapu ta kina va via ka zuapa totoso koasa nika.

7-8 Koa vari likohaeni gami ri na tie kaleadi,
ari doduru si okoro nia sa kinaleana.
Kei Zihova, mu kopuni gami,
Mamu va sare gami koasa sinage kaleana hie!

13

Vinaravara Tinepa Tinokae
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, ve seunae gua si kaqu muliṉi nau Goi si arau? Ninae rane?
Ve seunae gua si kaqu va paere pule Nigo koa rau si Goi?
2 Ve seunae gua si kaqu koa ta sigiti si rau pa maqomaqoqu,
meke koa talotaṉa pa buloqu doduru rane?
Ve seunae gua si kaqu koa mataqara hola koa rau sari na qua kana?

3 Kei Zihova, qua Tamasa, Mu balabala au, Mamu toka nau.
Mamu turaṉau pa Mua kalalasa,
pude qu lopu puta pa minate.

4 Madi lopu zama sari na qua kana, “Ele va kilasia gami si asa,” gua.
Madi lopu qetu nia rini sa qua tinasuna.

5 Ba ranea rau sa Mua tataru nabuna,
meke qetuqetu sa buloqu sina kaqu harupau Goi.
6 Kaqu kera vahesi Igo rau si Goi Zihova,
sina tavete valeana mae koa rau si Goi.

14

Sa Kinaleana tadi na Tie
(Keke kinera te Devita)
1 Sa tie duvili si na tie pu zama guahe pa bulona,*
“Loke Tamasa si koa,” gua.
Sari na tie gugua arini si kaleadi pa dia tinoa;
tavete va kaleana sisigiti si arini,
meke lopu keke arini si lulia sa tinonoto.

2 Dono gore mae pa Manauru koari na tinoni pa pepeso se Zihova,
pude hatai be koadia kaiqa tie saripu tumatumae na gilae,
pu hata ia sa Tamasa meke va lavatia si Asa.
3 Lopu keke koa rini sapu soto va nabu koe Tamasa,
ba sea beto sari doduru,
kaleadi beto mo si arini.
Lopu keke arini si tavetia gua sapu leana,
namu loketona hokara.

4 Loke dia ginilagilana sari na tie kaleadi hire
pu nononovali sari na tie taqarau, kekenono gua
sapu hena va murimuri rini sari gedi ginani,
meke lopu hite varavara la si arini koe Zihova!
5 Ba lopu sana matagutu sisigiti si arini,
sina sa Tamasa si koa koari na vinarigara tadi na tie tonoto.
6 Hiva va nunali rina tie kaleadi sari na hiniva tadi pu malana,
ba e Zihova tugo sa aqoroana tadirini.

7 Kei, mani vura mae mo pa Zaione sa tinaharupu tadi na butubutu Izireli,
pana va mamutu pulei Tamasa sari na Nana tie Izireli
si kaqu qetuqetu hola si arini.

15

Gua sapu Hiva nia sa Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, esei si boka nuquru pa Mua Zelepade hopena?
Esei si boka vahesigo koasa Mua toqere hope sapu pa Zaione?

2 Asa mo sapu va tabea sa zinama te Tamasa koari doduru ginugua,
meke evania gua sapu tonoto doduru totoso,
meke zama nia sa hinokara mae gua pa bulona.
3 Asa mo sapu lopu nanae pa zinama,

* **14:1** Rom 3:10-12

meke lopu tavete va kaleana la koari na nana baere,
na lopu zuzutu la koari na turaṉana!
4 Etuli sa saripu kilua sa Tamasa,
ba va lavati sa saripu pamaṉa nia se Zihova!
Be tasuna pa nana kinokoa,
ba va gorevura i sa sari nana vina tatara doduru totoso.
5 Va malumia sa sa nana poata, pude toka ni saripu hiva nia,
ba lopu tomo la nia sa sa tinoqolona totoso hobe pulea rini sa nana poata,
meke lopu hite ade vagia sa sa tinabara sekesekeina
pude ṉoṉovali sari na tie loke dia sinea.

Asa sapu evaṉi sari na hahanana arini,
si lopu boka tava rizu ba turu hola.

16

Sa Vinaravara pa Rinaṉeraṉe Nabuna
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu kopu nau pude lopu ta ṉoṉovala,
ura koa Agoi mo si aqorae rau.
2 Ele zama la koe Zihova si rau,
"Agoi mo sa qua Baṉara,
Doduru tiṉitoṉa pu tagoi rau
si mae guadi mo koa Goi."

3 Sari na tie toṉoto pa popoa pepeso
si na tie ta ronuedi koe Zihova,
ke qetu hola ni rau si arini.

4 Sarini pu vizata pulea si keke votiki tamasa,
si va soku lala i rini sari na dia tinalotaṉa.
Lopu kaqu hiva somana zoropo ni rau sari na dia ehara tana vina vukivukihi,
meke lopu kaqu pozai rau pa vinahesi pozadi sari na dia tamasa.

5 Kei Zihova, Agoi mo sa qua hinia pu vizatigo rau,
meke na qua tinagotago.
Sa qua tinoa vugo na repere
si koa mo pa Limamu Goi.
6 Ele pada valeana poni nau Goi sari na Mua vinariponi koa rau,
meke taguedi hola si arini.

7 Vahesia rau se Zihova,
sina totoli nau Sa, na turaṉau Sa.
Pana boṉi ba va balau pule nau tugo si rau pa qua binalabala.
8 Doduru totoso si balabala ia rau se Zihova,*
sina koa tata si Asa koa rau,
ke lopu kaqu matagutu si rau.

9 Gua asa ke qetu sa buloqu,

* **16:8** TTA 2:25-28

meke qetuqetu tugo sa qua tinoa,
ke koa tava sare si rau,
10 sina lopu kaqu veko hola au Goi si rau pa lovu,*
meke lopu kaqu va malumia Goi sa mua Nabulu Hopena pude muzi tinina.
11 Va dogoro nau Goi sa siraṉana sa tinoa,
meke va siṉi nau qinetuqetu Goi pa kenumu,
meke pa kali mataomu Goi si vagia rau sa qinetuqetu sapu loke vinabetona.

17

Keke Vinaravara tanisa Tie Toṉoto
(Keke vinaravara te Devita)
1 Kei Zihova, mu avoso mae ia sa qua tinepa koa Goi pude harupau pa Mua tinoṉoto.
Mu va avosia sa qua tinepa tinokae.
Mu va taliṉa mae ia sa qua vinaravara hinokara.
2 Mu vilasa poni nau sa tinoṉoto;
sina Agoi gilania gua sapu toṉoto.

3 Gilania Goi sa buloqu,
ele mae koa rau si Goi pana boṉi,
meke ele viliti betoa Goi sa doduruna sa qua tinoa,
ba loke inokoro kaleadi si ta dogoro koa rau.
Loke zinama kaleadi si ta zamae pa beruqu gua,
4 sapu hoke evaṉia ri kaiqa.
Ele va tabei rau sari na Mua tinarae,
meke lopu luli rau sari na hahanana tadi na tie variva mate.
5 Ele ene luli valeania rau sa Mua siraṉa,
meke lopu hite va karia rau si keketoṉa.

6 Kei Tamasa, varavara atu si rau,
sina avosau Goi.
Mu va taliṉa mae au,
Mamu avosi sari na qua zinama.
7 Mamu vata dogoro nia sa Mua tataru nabuna,
Mamu harupau.
Koa Goi si tava sare si rau koari na qua kana,
sina kalavarae si rau koa Goi.

8 Mamu kopu totoko nau gua sapu kopu totoko pule Nigo,
Mamu tomeau pa kaurudi ri na tatapurumu,
9 pude qu tava sare koari na tie kaleadi pu ṉoṉovalau,
na tie variva mate pu koa vari likohae nau.

10 Loke dia tataru si arini,
meke vahesi puleni pa dia zinama.
11 Pitu lulia rini sa qua inene,
meke mae kamo au rini.
Hatahata luliau rini,
pude va mateau, gua.

* **16:10** TTA 13:35

12 Kekeṉoṉo gua na laione si arini,
sapu tome aqa pude garata va mate au, gua.

13 Kei Zihova, mae toka nau!
Mu turu varipera koari na qua kana,
Mamu harupau koari na tie kaleadi koasa Mua magu varipera.
14 Kei Zihova, harupau koari na tie kaleadi.
Ele vagi rini doduru gua pu kaqu vagi rini koasa kasia popoa hie.
Mu va kilasi gedi pa tinasigiti sapu ele va nama veko poni Goi pude tadirini.
Va hia i tugo sari na tinasigiti koari na tudia meke rina tudia rina tudia.
15 Ba arau si kaqu dogoro Igo pa tinoṉoto,
sina loke kinaleana si evaṉia rau.
Pana vaṉunu rau si maqu qetu qua,
sina toa koa Goi si rau.

18

Sa Kinera Minataqara te Devita
(2 Samuela 22:1-51)
(Devita sa nabulu te Zihova si kera nia sa kinera hie koasa rane sapu harupia e Zihova se Devita koe Saula meke sari doduru nana kana.)
1 Kei Zihova, tataru nigo rau si Goi,
Agoi mo sa qua ṉiniraṉira.
2 Zihova tugo si na qua patu aqoroana.
Koa tome koa Sa si rau,
ke loke kana si boka ṉoṉovalau.
Asa si na qua vinasare,
na qua Tamasa, na qua patu heheda.
Koa Sa si aqorae si rau, na qua lave,
na ṉiniraṉira meke sa ṉatina sa qua tinaharupu!
3 Tepa tinokae si rau koe Zihova,
sapu garona pude tava lavata,
meke harupau Sa koari na qua kana.

4 Sa tinasuna tana minate si koa pa vari likohaequ,
sari na bogusu tinahuara si nobi tamunau si arau.
5 Sari na tinasuna variva matedi si koa pa vari likohaequ,
meke sa tinapusi tana minate si soqo au.
6 Pa korapa qua tinasuna si tepa la si rau koe Zihova.
Tepaia rau sa tinokae koa sa qua Tamasa,
pa korapana sa Nana Zelepade si avosia Sa sa mamalaiṉiqu,
meke sa qua kinabo si ele avosia Sa.

7 Ke ziziziri sa pepeso meke niniu,
meke madidiri hubidi sari na toqere,
sina ta ṉaziri sa Tamasa.
8 Na tuṉaha si vura pa isuna
meke na nika huruṉuna
meke na motete leradi si vura pa ṉuzuna.
9 Sira tukelia Sa sa maṉauru,
meke gore mae,

na lei huporona si koa pa kauru Nenena.
10 Koi pa keke mateana tapuruna meke gore mae si Asa,
rerege mae si Asa koasa givusu.
11 Va poko pule nia si Asa koasa huporo,
meke sari na lei muhodi pu siṉia na kolo si koa pa vari likohaena.
12 Sari na ruku kabukabue aesi
meke na malara nika,
si vura mae pa ṉinedalana Sa.

13 Meke lulusu guana paka maṉauru se Zihova,
meke ta avoso sa mamalaiṉina sa Tamasa Ululuna Hola.
14 Gonani Sa sari Nana tupi
pude va talahuaraei sari Nana kana.
Sa malakapina sa kapi,
si va goveti Sa si arini.
15 Kei Zihova, sipu ta ṉaziri ni na norei Goi sari na Mua kana,
sari na lolomo pa hubi lamana,
meke sari na sinokiraena sa pepeso si ta dogoro,
koasa givusuna sa siniṉomu Goi.

16 Qaqama gore mae pa Maṉauru sa Tamasa meke harupau Sa,
meke daku vura nau Sa pa lamana peava.
17 Harupau Sa si rau koari na qua kana ṉiṉiradi,
meke koari doduru pu kukiti nau,
ura ṉiṉira hola nau rini si rau.
18 Sipu korapa koa si rau pa tinasuna, si mae rapata nau rini,
ba va sare au e Zihova.
19 Toka nau Sa meke va seu au Sa pa tinasuna,
harupau Sa sina qetu nau Sa.

20 Pia au e Zihova si arau,
sina tavete va toṉoto si rau.
Mana nau Sa, sina viaqu,
lopu sea si rau.
21 Ele va tabei rau sari na tinarae te Zihova,
meke lopu va mudia rau sa qua Tamasa.
22 Kopu beto ni rau sari doduru Nana tinarae,
meke lopu hite va kari rau sari na Nana ginarunu.
23 Loke tinazutuqu si rau pa kenuna Sa,
meke ele kopu pulenau si rau pude lopu tavete va sea.
24 Gua asa ke pia au Sa si arau,
sina tavete va toṉoto si rau,
meke gilania Sa sapu loke qua sinea si rau.

25 Kei Zihova, ta ronuemu si Goi koarini pu soto va nabu koa Goi,
meke va dogoro nia Goi sa Mua tinoṉoto koari na tie toṉoto.
26 Via si Goi koarini pu via,
ba koari na tie sekesekei si guana tie sekesekei guni Nigo rini.
27 Ura harupi Goi saripu va pepekae,
ba va hoqai Goi sarini pu vahesi puleni.
28 Kei Zihova, va toa ekoa Goi sa qua kalalasa,

ke Tamasa, va kalalasa ia Goi sa qua hinuporo.
29 Poni nau Goi sa ṉiniraṉira pude rapati sari na qua kana,
meke sa vinarane pude boka va kilasia rau sa dia vasina varipera
ṉiṉirana.

30 E Tamasa si toleṉe gua toṉotodi sari Nana tinavete;
ta ronu hola sari Nana zinama!
Guana lave si Asa koa ri doduru
pu tome koa Sa.
31 E Zihova mo telena si na Tamasa,
Asa mo telena sa nada Patu aqoroana.
32 Asa mo sa Tamasa sapu va ṉiṉira au,
toka nau Sa pa siraṉa gotogotona.
33 Va boka au Sa pude ene koari na vasina tasunadi pa toqere,*
meke lopu kaqu hite ta tubarae si arau.
34 Va tumatumae nau Sa pude varipera,
ke boka ṉavea rau sa bokala ṉiṉirana hola.
35 Kei Zihova, lavelave hukata nau Agoi.
Pa Mua ṉiniraṉira si kopu nau Agoi,
meke koasa Mua vina pepekae si tava lavata si rau.
36 Ele va labe poni au Goi sa siraṉa,
ke lopu vagi au ri na qua kana,
meke lopu hite hoqa si arau.
37 Hadu luli rau sari na qua kana meke va kilasi rau si arini,
lopu hite noso si rau osolae va mate betoi rau si arini.
38 Seke va hoqai rau si arini,
ke lopu boka turu pule.
Mate eko mo pa kenuqu rau si arini.
39 Ele poni nau Goi sa ṉiniraṉira pa vinaripera,
meke va todoṉi sari na qua kana pa kenuqu rau.
40 Ele va govete taloai Goi koa rau sari na qua kana,
meke ele va matei rau saripu kukiti nau.
41 Tepa tinokae,
ba loke tie harupi si arini.
Tepa la si arini koe Zihova,
ba lopu olaṉi Sa.
42 Muzara va umumi rau si arini,
guana kavuru pu givusu pani.
Neti va koṉekoṉei rau si arini
guana kosiri pa siraṉa.

43 Ele harupau Goi si rau koari na tie va karikaridi;
meke ele va baṉara au Goi koari na butubutu,
sari na tinoni pu lopu gilani rau,
ba nabulu nau rini.
44 Sipu avoso nau rini si va tabe au rini.
Sari na tie karovodi ba mae hoqa todoṉo pa kenuqu rau.
45 Matagutu hola meke neneqara mae si arini pa kenuqu rau.
Tarazuzu meke vura mae si arini koari na dia vasina varipera ta
bara va ṉiṉiradi.

* **18:33** Hbk 3:19

46 Toana se Zihova!
Mani tava lavata sa qua patu aqoroana!
Maqu vahesia sa Tamasa,
sa qua hinarupu!
47 Poni nau Sa sa minataqara koari na qua kana,
toka nau Sa pude va kilasi sari na votiki butubutu.
48 Meke harupau Sa si rau koari na qua kana.
Ke Zihova, Agoi va mataqarau si rau koari na qua kana.
Meke lavelave hukata nau Goi koari na tie ṉoṉovala.
49 Gua asa ke kote vahesigo rau si Goi pa vari korapadi ri na butubutu huporodi;*
meke kera vahesia rau sa Pozamu Zihova!
50 Ponia Tamasa sa minataqara lavata koasa Nana baṉara.
Va dogoro nia Sa sa Nana tataru nabuna koasa pu ele vizatia Sa,
Koa rau Devita meke koari na tutiqu ninae rane ka rane.

19

Sa Ṉiniraṉira Lavata te Tamasa koari Nana Vinapodaka
(Keke kinera te Devita)
1 Sa maṉauru si va dogoroni gita sa ṉiniraṉira tanisa Tamasa,
meke va dogoro va bakalani gita sari na tinavete tana limana.
2 Hopeke rane si tozi vura nia sa vina lavatana Sa,
meke hopeke boṉi si tozi vura nia sa tinumatumae Tanisa.
3 Lopu vivinei na zama vura si Asa,
meke lopu ta avoso sa mamalaiṉina Sa,
4 ba sa Nana inavoso si vura la pa doduruna sa kasia popoa,*
meke sa vevehena Sa si ta avoso pa doduru vasina pa popoa pepeso.

Ele kuria e Zihova pa maṉauru sa vasina tanisa rimata.
5 Vasina gasa mae gua si asa,
gua na tie qetuqetu pu la pude varihaba,
meke guana tie lopilopi pu va qaqiri la pa vinarivose haqala.
6 Gasa mae pa keke hukihukirina sa maṉauru si asa,
meke ene karovo la gua pa keke kalina pule.
Loketoṉa si boka tome pa minaṉini tanisa.

Sa Tinarae te Zihova
7 Sari na tinarae te Zihova si gotogoto,
pude va ṉiṉira ia sa tinoa.
Sari na ginarunu te Zihova si ta ronuedi tugo,
pude va tumatumaei saripu pupuhu.
8 Sari na tinarae te Zihova si toṉoto,
pude va qetui sari na bulo tie.
Sari na ginarunu te Zihova si hinokara,
va kalalasia sa binalabala.
9 Sa pinamaṉana e Zihova si via,
ninae rane ka rane.
Sa vinilasa te Zihova si gotogoto,
meke toṉoto doduru totoso!
10 Sa inokorodi rini si noma hola nia sa inokorona sa qolo taguena,

* **18:49** Rom 15:9 * **19:4** Rom 10:18

lomoso hola nia rini sa zipale sapu viana hola!
11 Va tumatumae au rini si arau, sa Mua nabulu,
meke koasa vinatabedi rini si vagia rau sa pinia nomana.

12 Esei si boka gilana puleni sari nana sinea tomedi soti telena?
Kei Zihova, Mu taleoso nau koari na qua sinea,
pu lopu va nonogai rau!
13 Mu va sare au koari na qua sinea pu evaṉi rau pa qua hiniva soti.
Toka nau pude madi lopu va pinausu au rini,
ba pude maqu koa va gilae si arau,
meke tava leseve pa sinea.

14 Sari na zinama pa ṉuzuqu,
meke sari na binalabala pa buloqu,
si madi va qetu Igo.
Kei Zihova, qua Patu aqoroana,
meke na qua tie kopu!

20

Vinaravara pude Koa Mataqara
(Keke kinera te Devita)
1 Mani olaṉia e Zihova sa mua tinepa koa Sa pa totoso tasuna.
Mani va aqorigo sa Tamasa te Zekopi.
2 Mani garunu la nia Sa sa tinokae,
mae guana koasa Nana Zelepade hope.
Mani garunu atunia Sa sa tinokae mae guana pa toqere Zaione.
3 Mani lopu muliṉi ni Sa sari doduru mua vinariponi,
meke kaqu qetu ni Sa sari doduru mua vina vukivukihi uququ.
4 Mani ponigo Sa sari doduru gua pu hivani goi,
meke kaqu va gorevura i Sa sari doduru mua minizimizi
5 Meke kaqu velavela qetuqetu nia gami sa Mua minataqara,
meke varigara qetuqetu pa vinahesina sa nada Tamasa.
Mani olaṉi e Zihova sari doduru mua tinepatepa.
6 Kamahire tu gilania rau,
sapu e Zihova si va mataqara ia sa Nana baṉara ta vizatana.
Olaṉa gore mae ia Sa si asa pa Nana Maṉauru hopena,
meke pa korapa Nana ṉiniraṉira si tava mataqara hola si asa.
7 Kaiqa si raṉei sari na dia totopili na hose varipera,
ba gita si kalavarae koa sa Pozana e Zihova sa nada Tamasa.
8 Kaqu tava kilasa si arini,
ba gita si kaqu koa mataqara.

9 Kei Zihova, Mu va mataqaria sa baṉara,
Mu olaṉa mae gami,
pana varavara atu si gami.

21

Vinahesi pa Minataqara
(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, qetuqetu nia sa baṉara

sa Mua ṉiniraṉira,
sina ele va mataqaria goi
meke tava lavata si asa.
2 Ele ponia Goi sa nana hiniva pa korapa bulona.
Ke lopu heki nia Goi gua sapu tepa ia sa.
3 Ele mae vekoi Goi koasa sari na minana taguedi,
meke ele va hake nia toropae qolo Goi sa batuna.
4 Tepaia sa koa Goi sa tinoa,
ke poni nia Agoi koasa,
sa tinoa gelenaena sapu
koa hola ninae rane ka rane.
5 Mataqara hola si asa koari nana kana,
sina va sarea goi.
Ele ponia goi koasa sa vina lavata na tinolava.
6 Ele ponini Goi koasa sari na Mua minana ninae rane,
meke va qetuqetua Goi si asa pa kenumu Goi.
7 Kalavarae sa baṉara koe Zihova
sapu Ululu Hola koari doduru,
sina koa gua koasa Nana tataru nabuna
si koa tava sare si asa doduru totoso.

8 Kaqu tuqe vagi Goi pa Mua ṉiniraṉira sari doduru Mua kana,
kaqu tuqe vagi Goi sari doduru pu kukiti Nigo.
9 Pana vura mae si Asa si kaqu huruṉu guana nika;
meke pa Nana binugoro si sulu va ineti Sa,
guana nika sapu gani va upati si arini.
10 Lopu keke koari na tutidi rini si kaqu toa hola;
kaqu va mate beto pani Sa sarini.
11 Be mizi vekoi rini sari na dia tinavete kaleadi na sinekesekei,
ba lopu kaqu boka mataqara si arini.
12 Pana va totoanae ni Goi sari na Mua tupi,
si kaqu tarazuzu meke govete taloa si arini.
13 Vahesi Igo gami si Agoi Zihova koasa Mua ṉiniraṉira lavata.
Kaqu kera vahesia gami sa Mua ṉiniraṉira!

22

Kinabo pa Tinasigiti meke na Vinahesi
(Keke kinera te Devita)
1 Qua Tamasa, qua Tamasa,*
na vegua ke veko pani au tu Goi?
Tepa hata sisigitia rau sa tinokae,
ba lopu vagia rau.
2 Qua Tamasa, pana rane si varavara atu si rau,
ba lopu olaṉau Goi.
Tepatepa atu si rau pana boṉi,
ba loke minanoto si vagia rau.

3 Ba na Baṉara Hopemu si Goi,
pu tavahesi koari na tinoni Izireli.
4 Sari na tamamami pukerane si kalavarae koa Goi;

* **22:1** Mt 27:46; Mk 15:34

raṉe Igo rini si Goi, ke ele harupi Goi si arini.
5 Tepa atu koa Goi si arini, meke tava sare pa tinasuna,
kalavarae koa Goi si arini, ke lopu tava kurekure.

6 Na loke laequ hokara guana uloso mo si rau,
ta ṉoṉovala meke ta hakohakoe si rau koari na qua kana.
7 Sari doduru pu dogorau si va sisire nau,*
na pesipesi va kaleanau rini na qenoqeno batudi.
8 “Dotu, kalavarae si asa koe Zihova,” gua si arini.*
“Ba venagua ke lopu harupia tu e Zihova si asa?
Be guana qetuqetu nia e Zihova si asa si mani va sarea tu,” gua si arini!

9 Ba Agoi tugo si va podo vura au pa tiana sa tinaqu,
meke Agoi tugo kopu nau na va sare au totoso haha si rau.
10 Podalae guatu podo rau si kalavarae atu mo koa Goi,
meke Agoi mo sa qua Tamasa doduru totoso.
11 Mu lopu koa va seu koa rau,
ura tata mae sa tinasuna koa rau,
meke loke tie si koa pude toka nau.

12 Soku sari na kana pu koa varidikue nau,
guana bulumakao kokoreo,
kekeṉoṉo gua na bulumakao variva matedi pa popoa Basani.
13 Zama ṉoṉovala au rini guana laione pu va ṉaṉari rini sari na ṉuzudi,
pu kurumu aqa pude garatau.
14 Malohoro sa tiniqu, ta zoropo palae sa qua ṉiniraṉira guana kolo,
sari doduru vinari hodae susuriqu si zokezoke beto,
lodu mate pa tinalotaṉa sa buloqu.
15 Loke qua ṉiniraṉira guana keke bele raro patu popana,
sa meaqu si napiti pa damaqu;
veko pani au Goi pa vasina tana minate.
16 Mae vari likohae nau na puku tie kaleadi;
kekeṉoṉo guana rovana siki variva matedi si arini.
Pokai rini sari na limaqu meke nenequ.
17 Boka naei mo rau sari doduru susuriqu;
doṉo toto mae au rina qua kana.
18 Vari hiani meke vari mudumudukeda ni rini sari qua poko.*

19 Kei, Zihova, Mu lopu koa va seu koa rau;
Mu tuturei mae va sareau.
20 Kei, Zihova, Mu va sareau koasa magu varipera,
Mu harupia sa qua tinoa koasa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
pu guana siki variva matedi.
21 Mu va sareau koasa ṉiniraṉira tadi na qua kana pu guana laione,
meke gua ri na kikihodi rina bulumakao kokoreo.

22 Kaqu tozi vura nia rau sa Pozamu koari na turaṉaqu,*

* **22:7** Mt 27:39; Mk 15:29; Lk 23:35 * **22:8** Mt 27:43 * **22:18** Mt 27:35; Mk 15:24; Lk 23:34; Zn 19:24 * **22:22** Hib 2:12

kaqu vahesigo rau pa vari korapana sa vinarigara tadi na tinoni.
23 Mi vahesia si Asa, gamu pu pamaṉa nia se Zihova.
Mi va lavatia si Asa, gamu na tutina e Zekopi.
Mi va ululia sa pozana Sa, gamu na tutina Izireli!
24 Lopu etuli Sa sari na habahuala,
babe muliṉini sari na dia tinasigiti.
Meke lopu va mudi pani Sa,
ba olaṉi Sa sari na dia tinepatepa la koa Sa.

25 Pa korapana sa vinarigara vinahesi tadi doduru tie te Tamasa si kaqu vahesigo rau koa gua rina Mua tinavete.
Pa kenudi rina tinoni pu va tabe igo si kaqu taveti rau sari doduru pu ele va tatara nigo rau.
26 Sari na habahuala si kaqu tava deṉa valeana,
arini pu hata ia se Zihova si madi vahesi zoṉazoṉa ia,
madi toa hola ninae rane ka rane.
27 Doduru butubutu si kaqu balabala ia se Zihova,
arini pa hopeke kukuruna sa kasia popoa si kaqu kekere la koa Sa,
meke sari doduru votivotiki butubutu tie si kaqu vahesia si Asa.
28 Sa ṉiniraṉira tana binaṉara si te Zihova tugo.
Baṉara ni Sa sari doduru butubutu.

29 Sari doduru tie ravutudi pa kasia popoa si kaqu todoṉo meke vahesia si Asa.
Sari doduru pu gore la pa minate si kaqu hoqa todoṉo pa kenuna Sa,
sari doduru pu lopu boka toa hola pa pepeso.
30 Sari na sinage vugo repere si kaqu nabulu nia se Zihova.
Meke kaqu totozia rina tie guguana sa Baṉara koasa sinage pu luli mae.
31 Sarini pu lopu ele podo ba kaqu ta totozi nia tugo pana podo rini sapu e Zihova sina tinaharupu tadi na tie!

23

Zihova tugo sa Qua Sepati
(Keke kinera te Devita)
1 Zihova tugo sa qua Sepati,
lopu kaqu ehaka nia rau si keketoṉa.
2 Va eko au Sa pa duduli buma,*
meke turaṉau Sa pa kolo bulebulena.
3 Va ṉiṉira ia Sa sa maqomaqoqu,
turaṉau Sa koari na siraṉa tana tinoṉoto pa vina lavatana sa Pozana Sa.
4 Be ene si rau pa korapa lolomo hupohuporona vasina tata sa minate,
ba lopu kaqu matagutu si rau sina koa turaṉau Goi.
Sa Mua hodu meke na tinokae si va manotau koari na totoso tasuna.
5 Va nama poni nau Goi sa gequ ginani
pa kenudi rina qua kana.
Lumulumua Goi sa batuqu,
siṉi ta luluapae sa qua kapa.

* **23:2** Rev 7:17

6 Gilania rau sapu sa Mua lineana na tinokae mo
si kaqu luli au ninae rane pa qua tinoa,
meke kaqu koa si rau pa vetu te Zihova ninae rane ka rane.

24

Sa Baṉara Lavata
(Keke kinera te Devita)
1 Sa popoa pepeso meke sari doduru likakalae vasina si te Zihova,
sa kasia popoa meke sari doduru pu koa vasina si Tanisa tugo.
2 Ura ele sokirae nia Sa si asa koasa kolo lamana,
meke ele kuria sa si asa koasa lamana peava.
3 Esei si garo pude sage la koasa toqere te Zihova?
Esei si kaqu nuquru pa Nana Zelepade hope?
4 Asa mo sapu lopu tavete va sea pa limana meke via bulona,*
lopu vahesi beku sa meke lopu sekea sa sa nana vina tatara.
5 Kaqu mana nia e Zihova si asa meke harupia,
meke sa Tamasa kaqu poza nia, tie pu lopu tavete va sea.
6 Gua asa si arini pu hata ia si Asa,
arini pu hiva nia sa minana ke mae si arini pa kenuna sa Tamasa te Zekopi.

7 Mi tukele gamu na sasada,
mi tukele va noma gamu na tukutuku koamia pukerane,
pude Mani nuquru mae sa Baṉara lavata ṉiṉirana.
8 Esei sa Baṉara lavata ṉiṉirana?
E Zihova tu sa Baṉara lavata ṉiṉirana,
E Zihova sapu mataqara pa vinaripera!
9 Mi tukele gamu na sasadana sa bara pa vasileana,
mi tukele va noma gamu na sasada koa mia pukerane,
pude mani nuquru mae sa Baṉara lavata ṉiṉirana.
10 Esei sa Baṉara Lavata Asa?
E Zihova Tadi na Qeto Minate si Asa,
Asa sa Baṉara Lavata ṉiṉirana!

25

Tinepa Tinokae na Vinasare
(Keke kinera te Devita)
1 *(Aleph)** Ke Zihova, koa Agoi mo si varavara atu si rau;
2 *(Bet)* kei qua Tamasa, koa Agoi mo si kalavarae si rau.
Maqu lopu koa tava kurekure pa vina kilasa,
Mu lopu va malumi sari na qua kana pude koa mataqara hola nau.
3 *(Gimel)* Sarini pu kalavarae koa Goi si lopu kaqu tava kurekure,
ba sari na tie va guguedi pa dia rinaṉeraṉe koa Goi si madi tava kurekure tugo.
4 *(Dalet)* Ke Zihova, Mu va gilana nau sari na Mua hiniva,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua siraṉa.
5 *(He)* Mu va tumatumae nau sa Mua hinokara,
ura Agoi mo sa Tamasa, sa qua Hinarupu.
(Vav) Koa Agoi mo si kalavarae si rau doduru totoso.

---

* **24:4** Mt 5:8 * **25:1** Hopeke pukuna sa Sam 25 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

6 *(Zain)* Kei Zihova, Mu balabala ia sa Mua tataru variva tukana,
meke sa Mua tataru nabuna sapu ele vata dogoro nia Goi podalae mae gua pukerane.
7 *(Het)* Mu taleoso nau koari na qua sinea na kinaleadi,
pu evaṉi rau totoso tie vaqura si rau.
Kei Zihova, Mu balabala au pa Mua tataru nabuna,
sina leana si Goi koari na tie.

8 *(Tet)* Toṉoto na ṉoṉo se Zihova,
gua asa ke va tumatumae ni Sa koari na tie sea sari Nana siraṉa vasina kaqu ene si arini.
9 *(Yod)* Turaṉi Sa si arini pu va pepekae koasa siraṉa toṉotona;
va tumatumae nia Sa koa rini sa Nana hiniva pude lulia rini.
10 *(Kaph)* Doduru totoso si turaṉi Zihova sari na tie koari Nana tataru nabuna meke na hinokara;
ta ronuena si Asa koarini pu kopuni sari Nana vinariva egoi na tinarae.
11 *(Lamed)* Kei Zihova, Mu taleoso nau koari na qua sinea,
koa gua koasa laena sa Pozamu,*
sina soku hola tugo sari na qua sinea.
12 *(Mem)* Sarini pu pamaṉa nia se Zihova,
si kaqu va tumatumaeni Sa sa Nana hiniva pude lulia rini.
13 *(Nun)* Kaqu marevutu si arini doduru totoso,
meke sari na tudia rina tudia si kaqu tagoa sa popoa pepeso.
14 *(Samek)* E Zihova sina baere tadirini pu va tabea si Asa,
meke vata dogoro nia Sa sa nana vinariva egoi nabuna koa rini.
15 *(Ain)* Kalavarae si rau koe Zihova doduru totoso,
meke va sare au Sa pa tinasuna.

16 *(Pe)* Mu doṉo mae au, ba Zihova, Mamu tataru nau,
sina loke tie si toka nau, meke koa pa tinasuna si rau.
17 *(Zade)* Mu va maluarau koari doduru qua tinalotaṉa,
Mamu harupau koari doduru qua tinasuna.
18 *(Qoph)* Mu balabala ia sa qua tinasigiti,
Mu taleosoni sari na qua sinea.
19 *(Resh)* Mu doṉo la ia sa sinokudi rina qua kana;
Mamu dogoria sa ṉiṉirana gua sa dia kinukiti koa rau.
20 *(Shin)* Toketoke hukata nau, Mamu harupau;
kopu nau pude qu lopu tava kurekure si rau,
sina koa Agoi mo si aqorae si rau.
21 *(Tav)* Sa qua tinoṉoto meke sa hinokara si madi kopu hukata nau pa kinaleana,
sina kalavarae zoṉazoṉa koa Goi si rau.

22 Ke Tamasa, Mu harupi sari na Mua butubutu Izireli,
koari doduru tinasuna.

---

* **25:11** Ene kenuna e Zihova se Mosese meke zama nia Sa sa guguana sa Pozana sapu guahe: “Arau se Zihova, sa Tamasa sapu ta siṉie na tataru meke tokani na taleosoni Rau sari na tie. Meke lopu hoke tuturei bugoro. Meke sa Qua tataru lavata si koa hola doduru totoso, meke kopu ni Rau sari na Qua zinama.” Mi tiroa Ekd 34:6-7:

26

Sa Vinaravara tanisa Keke Tie Leana
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu tozia sapu loke qua sinea, gua,
sina evaṉia rau gua sapu toṉoto,
meke raṉe zoṉazoṉa Igo rau si Goi.
2 Podeke au, Mamu gilanau ba Zihova,
Mamu viliti sari na qua inokoro na qua binalabala golomodi.
3 Ura doduru totoso si gilania rau sa Mua tataru nabuna,
meke kopu ni Goi sari na Mua zinama,
ke koa soto koa Goi si rau.
4 Lopu somana si rau koari na tie kokohadi,
meke namu loke qua ginugua hokara koari na tie sekesekeidi si rau.
5 Hakohako hola ni rau sari na tie va sesea,
meke va ilolo pule nau koarini si rau.
6 Kei Zihova, ṉuzapi rau sari limaqu pude vata dogoro nia sapu lopu tavete va sea si rau.
Meke kera vari likohae nia rau sa Mua hope pa vinahesimu Goi!
7 Kera zama leana atu koa Goi si rau,
meke tozi vura ni rau sari doduru Mua tinavete variva magasadi.
8 Kei Zihova, qetu nia rau sa Mua Zelepade hope,
vasina pu koa sa Mua ṉinedala.

9 Mu lopu va mate turaṉa nau koari na tie kaleadi,
ba va sare ia sa qua tinoa koasa ṉinovaṉovala tadi na tie variva mate,
10 pu tavete va kaleana doduru totoso,
meke hoke ade vagi rini sari na tinabaradi ri na dia tinavete kaleadi.
11 Ba arau he si evaṉia gua sapu toṉoto,
ke Mu tataru nau, Mamu harupau.
12 Tava sare si rau koari doduru tinasuna,
ke maqu vahesia rau se Zihova pa vinarigaraedi ri Nana tinoni!

27

Keke Vinaravara Vinahesi te Devita
1 Zihova tugo sa qua kalalasa meke na qua hinarupu,
esei si kaqu matagutu nia rau?
Lavelave hukata nau e Zihova koari doduru tinasuna;
lopu kaqu hite matagutu si rau.
2 Pana mae raza au na hiva va mate au rina tie kaleadi,
si kaqu tava kilasa meke hoqa mate si arini.
3 Pana mae varidikue nau rina qua kana ba lopu matagutu si rau;
be mae rapata nau sa qeto minate varipera,
ba kaqu raṉea rau sa Tamasa.

4 Keketoṉa mo si tepa ia rau koe Zihova,
asa tugo si kaqu hata zoṉazoṉa ia rau;
pude maqu somana koa si rau pa Zelepade te Zihova ninae rane pa qua tinoa,

pude maqu dogoria, na magasa nia sa Nana tinolava meke lulia sa nana hiniva.
5 Ura pa korapa totoso tasuna si kaqu va aqorau Sa,
kaqu tome au Sa pa korapa Nana Zelepade,
meke kaqu va hake au Sa pa patu hihiu.
6 Gua asa, ke kaqu koa mataqara holani rau sari na qua kana pa vari likohaequ.
Meke kaqu va vukivukihi nia rau sa vinukivukihi vinahesi meke kaqu velavela pa qinetuqetu pa Nana Zelepade hope,
Kaqu kera vahesia rau se Zihova!

7 Mu avoso mae au, Zihova, pana varavara atu rau!
Tataru nau, Mamu olaṉia sa qua tinepatepa!
8 Sipu zama si Agoi, “Mu hata Au,”
si olaṉa atu sa buloqu, “Korapa hata Igo rau, Zihova.”
9 Mu lopu va paere pule nigo koa rau!
Lopu bugoro nau!
Mu lopu gala pani au sa Mua nabulu.
Visoroihe si ele toka nau tugo Goi,
ke Mu lopu kilu au na luara pani au,
Mu lopu koa va seu koa rau, ke Tamasa, qua Hinarupu!
10 Be veko pani au rina tiatamaqu,
ba Agoi Zihova mo si kaqu kopu nau si rau!
11 Zihova, va tumatumae nau sa Mua hiniva koa rau,
Mamu turaṉau pa siraṉa toṉoto,
sina sokudi sari na qua kana!
12 Mu lopu vala au koari na qua kana,
ura na tie sekesekei si arini pu zutu kokoha au pa dia ṉinovaṉovala.

13 Gilania rau sapu kaqu dogoro sotia rau sa learane te Zihova koasa popoa tadi na tie toadi.
14 Mu raṉea se Zihova, koa varane,
mu lopu koa malohoro pa rinaṉeraṉe.
Mu kalavarae koe Zihova!

28

Vinaravara Tinepa Tinokae te Devita

1 Kei Zihova, qua patu aqorae na qua lave,
koa Goi mo si varavara atu rau.
Mu avoso mae au;
be lopu va tabe mae au Goi,
si kote somana gore la si rau pa vasina tadi na tie matedi.
2 Mu avoso mae au pana tepa atu tinokae si rau,
totoso va sagei rau sari na limaqu koasa Mua Zelepade hope pa korapa vinaravara.

3 Mu lopu va kilasa turaṉae nau koari na tie kaleadi, na tie sekesekeidi.
Arini pu baere pa berudi mo ba bulodi si ta siṉie na kinukiti.
4 Va kilasi koari na tinavete pu taveti rini,
koari na dia tinavete kaleadi;

Mu tabara ni koari na tinavete pu evaṉa ni rini pa limadia,
poni pule lani gua sapu garodi.
5 Lopu hite doṉo la ia rini gua sapu evaṉia e Zihova,
babe gua saripu ele va podaki Sa;
ke kaqu va kilasi Sa si arini,
meke va eoṉo hokari Sa.

6 Vahesia se Zihova,
ura ele avosia Sa sa qua tinepatepa tinokae.
7 E Zihova si na qua ṉiniraṉira,
lavelave hukata nau na harupau Sa,
Kalavarae koa Sa sa buloqu,
toka nau Sa, ke qetu nia rau.
Ke vahesia rau si Asa pa kinera.
8 E Zihova si na ṉiniraṉira tadi na tinoni Tanisa,
meke lavelave hukata nia sa sa baṉara sapu vizatia Sa.
9 Zihova, Mu harupi sari na Mua tie,
Mu mana ni sari na Mua butubutu.
Mamu koa na dia Sepati si Agoi,
Mamu kopu ni si arini ninae rane ka rane.

29

Mamalaiṉina sa Baṉara pa Korapa Raneboṉi

1 Mi vahesia se Zihova gamu pa maṉauru,*
vahesia sa Nana ṉiniraṉira na linavata.
2 Mi vahesia se Zihova gua sapu padana sa pozana marilaena.
Hoqa todoṉo pa kenuna Sa pu vura mae pa tinoa ṉedalana meke hopena.

3 Sa mamalaiṉina e Zihova si avoloṉana la koari na lamana,
meke lulusu gua na paka maṉauru lavata pa hebalana.
4 Sa mamalaiṉina e Zihova si koa ia sa ṉiniraṉira;
sa mamalaiṉina si koa ia na binaṉara lavata.

5 Sa mamalaiṉina e Zihova koasa raneboṉi,
si va mokui sari na huda sida,
gua tugo sari na huda sida pa Lebanoni.
6 Va horuhoru guni na tuna bulumakao pinomodi Sa sari na toqere pa Lebanoni,
meke horuhoru gunia na tuna bulumakao kokoreo Sa sa toqere pa Hemoni.

7 Sa mamalaiṉina e Zihova si ta avoso
meke ta dogoro koasa malarana sa kapi.
8 Sa mamalaiṉina e Zihova si va niu ia sa qega;
niu ia Sa sa soloso qega pa Kadesi.
9 Pa mamalaiṉina e Zihova si niu sari na huda oaku,
meke rabuti tugo sari na hiqohiqo na muqe,
ba pa Nana Zelepade si velavela sari na tie,
“Vahesia, vahesia se Zihova!” gua.

* **29:1** Sam 96:7-9

10 E Zihova si n̲ati hiniva ni sari na kolo na naqe,
meke koa Ban̲ara ninae rane ka rane.
11 Va n̲in̲irai e Zihova sari Nana tie,
meke mana ni Sa si arini pa binule.

30

Vinaravara Zama Leana
(Keke kinera te Devita pude va madia sa Zelepade)
1 Zihova, va lavatigo rau si Goi,
sina ele va sare au Goi
meke lopu va kilasau rina qua kana.
2 Kei Zihova, qua Tamasa,
ele varavara atu si rau koa Agoi,
meke ele salan̲au Goi.
3 Zihova, ele harupu pule nau Goi koa sa lovu,
ele va sare au Goi koa rini pu hiva va mate au.

4 Mi kera vahesia se Zihova, ke gamu na tie ran̲eran̲e;
mi va lavatia sa pozana hopena.
5 Ura sa Nana binugoro si pa totoso papakana mo,
ba sa Nana minana koa rini pu qetu ni Sa si koa hola ninae rane.
Sa kinabokabo si pa keke bon̲i holana mo,
ba pana munumunu si na qinetuqetu marilaena.

6 Meke zama si rau, “Ba lopu kaqu tava kilasa si rau,” gua,
ura sokirae nia rau koe Zihova sa qua rinan̲eran̲e.
7 Ele toka nau Goi Zihova pa Mua tataru,
ke lopu tava rizu sa qua tinoa guana toqere,
ba pana lopu olan̲au Goi pa tinasuna si tarazuzu pa minatagutu si rau.

8 Koa Goi Zihova mo si varavara atu rau,
koa Goi Ban̲ara si tepa atua rau sa tinokae.
9 Nasa sa laequ rau be mate sa tiniqu?
Nasa laena sa tina pomunaequ pa lovu?
Kaqu boka vahesigo rina tie matedi si goi?
Kaqu boka tarae vura nia rini sa Mua tina ronuemu?
10 Kei Zihova, Mu avoso mae au pa Mua tataru,
Kei Zihova, Mamu toka nau.

11 Ele hobe nia pinekapeka pa qinetuqetu Goi sa qua tinalotan̲a;
Ele va murimuri pania Goi sa qua kinuliusu,
meke poni nau Goi sa qinetu guana qua poko.
12 Gua asa ke, lopu kaqu makudo si rau pude kera vahesigo si Agoi,
kei Zihova, qua Tamasa, maqu zama leana koa Goi, ninae rane ka rane.

31

Na Vinaravara Kinalavarae koe Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, koa Goi mo si kalavarae si rau;
Mu lopu vala pani au koari na qua kana pude tava kilasa.

Ba Mu harupau, ura na Tamasa toṉoto si Goi.
2 Mu avoso mae au, Mamu tuturei va sare au!
Na qua patu aqoroana si Goi,
na qua bara heheda meke na qua hinarupu.
3 Uve, Agoi sina qua patu, na bara heheda.
Mu turaṉau gua sapu ele va tatara nau Goi.
4 Mu va sare au koasa sinekesekei tadi na qua kana pu hiva sipata vagi au.
Mu va leseve au pa tinasuna.
5 Pa limamu Goi si luara vatu nia rau sa qua tinoa.*
Kei Zihova, Mu harupau Goi si rau, Tamasa ta ronuemu.
6 Kukiti ni Goi saripu vahesi tamasa beku,
ba arau si kalavarae koa Agoi.

7 Kaqu qetu zoṉazoṉa nia rau sa Mua tataru nabuna,
sina ele dogori Goi sari na qua tinasigiti,
meke ele gilani Goi sari na qua tinasuna.
8 Meke lopu luara pani au Goi pa limadia rina qua kana;
ba poni nau Goi sa tinarupaha pude la vasina pu hiva la rau.

9 Mu tataru nau, kei Zihova,
ura koa pa tinasuna si rau.
Sari na mataqu si ele mabo hola kabo,
meke gua tugo sa doduruna sa qua tinoa.
10 Sa qua tinoa si koa mo pa tinalotaṉa,
meke sari na vuaheniqu si korapa hola taloa pa kinuliusu.
Malohoro sa tiniqu pa qua tinasuna,
kamo koari na susuriqu.
11 Sari doduru qua kana meke saripu koa tata koa rau
si va loke laequ au si arau.
Sarini pu gilanau ba etulu pani au,
meke pana dogorau rini pa siraṉa si govete nau rini.
12 Ele ta muliṉae si rau guana tie ele matequ.
Ele ta kilu palae guana raro lopaqu si rau.
13 Avosia rau sa vevehedi rina qua kana;
na tinasuna variva matagutuna si koa pa vari likohaequ.
Mizi vekoa rini sa kinuhanaqu pude va mate au gua.

14 Ba kalavarae si rau koa Goi Zihova,
Agoi mo sa qua Tamasa.
15 Sari na qua totoso si koa pa Limamu Agoi.
Mu va sare au pa limadi rina qua kana,
meke koarini pu hadu luli au pude va mate au.
16 Mu kopu nia sa Mua nabulu pa Mua tataru variva tukana.
Mu harupau pa Mua tataru nabuna.
17 Kei Zihova, maqu lopu tava kurekure si rau,
ura koa Goi si kalavarae atu rau.
Madi tava kilasa sari na tie kaleadi,
madi lopu zama pule, ba mate palae gedi.
18 Madi tava mokomoko sari na tie kokoha,

* **31:5** Lk 23:46

ura vahesi puleni meke zutui rini sari na tie toṉotodi.

19 Kei, nake sokudi hola sari na Mua lineana,
saripu va nama veko ni Goi koarini pu pamaṉa Nigo!
Gilana betoa ri doduru tie sa Mua tataru,
meke gua sapu ele kopu guni ni Goi sarini pu kalavarae koa Goi.
20 Tomei Goi si arini pude tava sare pa kenumu Goi,
koari na ṉinovaṉovala tadi na tie.
Va aqori Goi si arini pa keke vasina tometomeana kapae koa Goi,
meke tava ilolo koari na zinama ṉoṉovala tadi na kana.

21 Mani tava lavata se Zihova, ura ele va sare au Sa
sipu mae rapata vari likohae nau rina qua kana.
22 Pa qua minatagutu si balabala si rau,
sapu ele tava seu si rau pa kenumu Goi, gua.
Ba ele avosi tu Goi sari na qua tinepatepa,
totoso tepa atu tinokae si rau koa Goi.

23 Mi tataru nia se Zihova, gamu doduru Nana tie raṉeraṉe!
Ura va sarei e Zihova sarini pu raṉe zoṉazoṉa ia,
ba va kilasi Sa saripu vahesi puleni.
24 Mi koa va ṉiṉira na varane,
gamu doduru pu raṉea se Zihova.

32

Hinelahelae meke na Tinaleosae
(Keke kinera te Devita)
1 Tamanae tugo si asa sapu taleosae sari nana hahanana kaleadi,*
meke tava murimuri koe Zihova sari nana sinea.
2 Tamanae tugo sa tie sapu lopu ta zutu koe Zihova koari nana kinaleadi,
meke loke sinekesekei pa maqomaqona.

3 Sipu tomei rau sari na qua sinea,
si malohoro sa tiniqu pa qua kinabokabo doduru rane.
4 Kei Zihova, rane na boṉi si va kilasau Goi si rau.
Gore taloa sa qua ṉiniraṉira,
guana ṉataṉata sapu vura taloa pa totoso rimata.
5 Ke tiqe helahelae atu ni rau koa Goi sari na qua sinea,
meke lopu tomei rau koa Goi sari na qua tinavete kaleadi.
Vizatia rau si pude helahelae atu ni koa Goi si arini,
meke ele taleoso ni Goi sari doduru qua sinea.

6 Gua asa ke sari na Mua tie madidi
si madi varavara atu koa Goi pa totoso tasuna.
Ke pana be raza mae sa tinasuna pu guana naqe,
ba lopu kamo koarini.
7 Agoi si na qua aqoroana,
kaqu va sare au Goi pa tinasuna.
Kera va ululae nia rau sa Mua tinaharupu,

* **32:1** Rom 4:7-8

sina aqoro si rau koa Goi!

8 Zama se Zihova, “Kaqu totoli nigo na va tumatumae nigo Rau sa siraṉa sapu leana pude lulia goi,
kaqu kopu totoko nigo Rau.
9 Mu lopu lulia mua hiniva soti guana hose,
babe na miulu sapu loke nana binalabala,
ba ta totolie mo koa keke iku sapu ta pusie pa ṉuzuna!
Be guana koromu pude luliau si lopu kaqu luli seunae koa Rau si goi.”
10 Sa tie kaleana si kaqu koa ta sigiti,
ba sarini pu kalavarae koe Zihova si kaqu ta kopue pa Nana tataru nabuna.

11 Gamu na tie toṉoto, mi koa qetuqetu koe Zihova.
Mi velavela pa qinetuqetu, gamu doduru tie toṉoto!

33

Kinera Vinahesi
1 Gamu doduru tie toṉoto,
mi velavela vahesia se Zihova pa qinetuqetu.
Sa vinahesi si garo koari pu va tabea si Asa.
2 Mi mikemike vahesia se Zihova,
mi kera va lobere la koa Sa koari na mike soku madorodi!
3 Mi kera la nia koa Sa si keke kinera vaqura,
mikemike pa mia binokaboka,
mamu velavela va ululae la koa Sa pa qinetuqetu!

4 Ura sa zinama te Zihova si hinokara na toṉoto,
meke ta ronuena si Asa koari doduru Nana tinavete.
5 Qetu nia e Zihova sa tinoṉoto meke sa vinilasa va toṉoto.
Sa nana tataru nabuna si koa pa doduruna sa kasia popoa.

6 Pa zinama te Zihova si tava podaka sari na maṉauru,
sa rimata, na sidara, na pinopino, meke doduru likakalae pu koa vasina.
7 Varigara ni Sa sari na kolo lamana pa keke vasina,
va naqiti Sa si arini pa vasina lohidi, guana kopu ni Sa pa keke lose.
8 Sari doduru pa kasia popoa si madi pamaṉa nia se Zihova;
madi va lavatia ri doduru tinoni pa kasia popoa si Asa.
9 Ura zama si Asa meke ta kuri sa kasia popoa,
pa Nana zinama si podaka vura mae sari doduru likakalae.
10 Huara pani e Zihova sari na hiniva kaleadi tadi na butubutu
meke hukati Sa si arini,
pude di lopu gorevura gua saripu kuhana veko ni rini!
11 Ba sari Nana minizimizi na Nana ṉati hiniva
si turu hola ninae rane ka rane.

12 Tamanae tugo sa butubutu sapu e Zihova sa dia Tamasa,
meke sari na tinoni pu vizati Sa pude Nana telena soti.
13 Doṉo gore mae gua pa Maṉauru sa Tamasa,

meke dogoro betoi Sa sari doduru tinoni pa kasia popoa.
14 Na Baṉara lavata si Asa,
meke doṉo gore mae koari doduru tinoni pu koa pa pepeso.
15 Va podaki Sa sari bulodi rina tie,
meke tumae valeana beto ni Sa sari na dia tinavete.
16 Lopu tava sare koari na kana sa baṉara koari na sinokudi gua rina tie pa nana qeto minate varipera,
meke na tie varipera si lopu mataqara pa nana ṉiniraṉira soti telena.
17 Sari na hose varipera si lopu boka mataqara ni goi pa vinaripera,
sari na dia ṉiniraṉira si lopu boka harupigo.
18 Kopu totoko ni e Zihova sarini pu pamaṉa nia si Asa,
meke sarini pu kalavarae koasa Nana tataru nabuna.
19 Harupi Sa si arini pa minate.
Kopu ni Sa si arini pude lopu mate pa totoso soṉe.

20 Raṉea gita se Zihova,
Asa sa nada lave, meke nada tinokae.
21 Qetuqetu nia gita se Zihova,
ura raṉea gita sa Pozana hopena Sa.
22 Koa Goi mo si raṉe atu gami,
kei Zihova Mu tataru ni gami koasa Mua tataru nabuna.

34

*Tavahesi sari na Tinavete Leadi te Tamasa**
(Keke kinera te Devita totoso pekipeki si asa meke tavasare si asa koasa baṉara Abimeleki.)
1 Kaqu va lavatia rau se Zihova doduru totoso.
Lopu kaqu makudo sa qua vinahesi la koa Sa.
2 Kaqu va lavatia rau se Zihova, koari doduru Nana tinavete,
sarini pu ta ṉoṉovala si kaqu avosia meke koa qetu.
3 Aria mada tozi vura nia sa vina lavatana e Zihova;
mada keke gua vahesia sa pozana Sa!

4 Tepa la ia rau se Zihova meke olaṉia Sa sa qua vinaravara;
vata rupahau Sa koari doduru qua minatagutu.
5 Sarini pu ta ṉoṉovala si kalavarae koa Sa meke koa qetu,
lopu kaqu hite tava kurekure si arini.
6 Koa pa tinasuna nomana si rau meke tepa la koe Zihova,
meke avosau Sa si rau.
Harupau Sa si rau koari doduru qua tinasuna.
7 Sa mateana te Zihova si koa kapae meke kopu ni sarini pu pamaṉa nia si Asa,
meke harupi Sa pa dia tinasuna.

8 Podekia mamu tumae nia, sapu leana sa hahanana te Zihova.*
Qetu tugo si asa sapu kalavarae koa Sa.
9 Mi pamaṉa nia se Zihova, gamu na tie toṉoto,
ura sa tie sapu va tabea se Zihova si lopu kaqu ehaka nia keke tiṉitoṉa.

* **34:** 1 Samuela 21:13-15 * **34:8** 1 Pit 2:3

10 Sari na laione si hoke malohoro na ovia,
ba arini pu va tabea se Zihova si lopu ehaka nia si keketoṉa leana.

11 Ke gamu kasa na koburu, mi avoso mae au,
maqu va tumatumaeni gamu sa pinamaṉana e Zihova.
12 Esei gamu si okoro nia sa tinoa gelenaena meke sa kinoa learane,*
pude toa va gelenae nana pa qinetuqetu?
13 Mamu kopu nia sa meamu, meke sa berumu,
pude lopu zama va kaleana na zama kokoha.
14 Luaria sa kinaleana,
mamu tavetia gua sapu leana,
mamu lopu makudo hata sisigitia sa binule koari na tie.

15 Kopu ni e Zihova sari na tie toṉoto,
meke va avosi Sa sari na dia tinepatepa.
16 Ba kana i e Zihova sarini pu tavete va sea,
pude va mate pani si arini
meke lopu sana ta muliṉae palae si arini.

17 Sari na tie toṉoto si tepa la koe Zihova, meke avosi Sa.
Va sarei Sa koari doduru dia tinasuna.
18 Koa tata se Zihova koarini pu koa talotaṉa sisigiti nia sa dia sinea,
meke harupi Sa sarini pu lopu kalavarae pa dia binokaboka soti.

19 Sa tie toṉoto si koa ta sigiti koari soku tinasuna,
ba tava leseve koe Zihova si asa koari doduru.
20 Kopu nia e Zihova si asa,
meke lopu keke ri na susurina si ta moku.*

21 Kaqu tava mate koari na dia kinaleadi sari na tie va gugue,
meke sarini pu kukiti ni sari na tie toṉoto si kaqu tava kilasa.
22 Harupi e Zihova sari Nana nabulu,
meke sarini pu aqorae koa Sa si kaqu tava sare tugo!

35

Tinepa Tinokae koe Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu kanai gedi saripu kanaqu rau,
Mamu varipera koari pu varipera mae koa rau.
2 Mu palekia sa Mua lave na tiṉitoṉa varipera,
Mamu mae va sare au.
3 Mamu hoperi, na seke ni,
karamaho gedi sarini pu korapa hadu luli au.
Mu tozi nau sapu kaqu va sare au Goi si rau.

4 Madi tava kilasa gedi sarini pa kinurekure, sarini pu hatau pude va mate au gua.
Madi tava kekere pule pa ninunala si arini pu kukiti nau.
5 Madi ta givusu palae gua na hikahika huiti,
sipu hadu taloa ni sa mateana te Zihova si arini.

---

* **34:12** 1 Pit 3:10-12 * **34:20** Zn 19:36

6 Mani tava huporo na gulazoro sa dia siraṉa
sipu hadui sa mateana te Zihova si arini.
7 Ura tavete hobori rini sari na binalabala kaleadi
meke va padapada mae ni koa rau.
Kekeṉoṉo guana gelia rini sa pou pude va hoqau gua.
8 Mani raza pule koarini sa tinahuara totoso lopu hite rovea rini.
Sari na binalabala kaleadi pu va pada ni rini koa rau
si madi raza pule tugo koarini,
madi ta huarae gedi vasina.
9 Meke kaqu qetuqetu nia sa buloqu se Zihova,
sina ele harupau Sa koari na qua kana.
10 Pa doduruna sa qua tinoa si kaqu zama la si rau koe Zihova,
"Kei Zihova, loke tie si kekeṉoṉo gua Agoi.
Va sarei Goi saripu malohoro koari pu ṉiṉira,
meke saripu malaṉa si harupi Goi koarini pu ṉoṉovali si arini."

11 Sari na tie va sosode kokohadi si turu mae meke zutu au,
koari na tinavete pu lopu hite gilani rau.
12 Hobe nia kinaleana rini sa qua tinavete leana,
ke lodu mate sa maqomaqoqu pa tinalotaṉa.
13 Ba totoso moho rini si hoke va sagei rau sari na poko baika,
meke koa madi pa ginani si rau pa tinalotaṉa.
Todoṉo si rau pa vinaravara,
14 guana varavara nia rau si keke qua baere, babe keke tasiqu.
Ene totodoṉo si rau pa tinalotaṉa nomana
kekeṉoṉo gua sapu talotaṉa nia sa tie sa tinana matena.

15 Ba sipu koa tasuna rau si qetu si arini,
meke habotu varivarigarae na va sisire nau rini.
Sarini pu lopu hite gilanau ba lopu makudo nanae nau.
16 Pesipesi hoborau rini sipu loke dia ginugua koarau.
Garata livodi si arini sipu doṉo mae au rini.
17 Kei Baṉara, vea seunae gua si kote dodogoro Mua mo koa rau pa tinasuna si Goi?
Mu va sare au koari pu ṉoṉovalau.
Harupau koari na qua kana pu ṉiṉira guana laione.
18 Meke kaqu zama leana koa Goi si rau pa varikorapadi ri na Mua puku tie.
Kaqu vahesigo rau pa kenudi ri doduru.

19 Mu lopu va malumi sari kasa tie kokohadi pu kanau*
pude qetu nia sa qua kinilasa.
Madi lopu vari matamatapuri nau rini pu kukiti hoboro nau.
20 Ura lopu koa baere si arini koari na tie,
ba va podopodoe ni koha tu rini sarini pu koa bule.
21 Velavela nau rini meke zama,
"Ele pohoa gami gua sapu tavetia goi!" gua si arini.
22 Kei Zihova, ele dogoria tu Goi gua sapu ta evaṉa.
Ke Mu norei gedi sari na qua kana.
Mu lopu koa va seu koa rau.

* **35:19** Sam 69:4; Zn 15:25

23 Kei Zihova,
Mu tuturei mae, Mamu lavelave hukata nau.
Mu tuturei mae, Mamu toka nau Tamasa, qua Baṉara.
24 Mu tozi vura nia sapu viaqu si rau, kei Zihova, qua Tamasa;
madi lopu qetu nia rina qua kana sa qua tinasuna.
25 Madi lopu zama si arini, “Ele gorevura sapu gua hiva nia gita.”
Madi lopu zama “Ele voi pa nada sipata gita si asa,” gua.

26 Madi tava kilasa na tava nunala sarini pu qetu nia sa qua tinasuna.
Madi koa kurekure na talotaṉa si arini pu va lavata puleni.
27 Madi velavela pa qinetuqetu sarini pu okoro dogoria sapu lopu sea si rau.
Madi zama pilipule nia sapu guahe, “Marilaena se Zihova,
qetu nia Sa sa vinasare tanisa Nana nabulu,” gua.
28 Meke kaqu tozi vura nia rau sa Mua tinoṉoto,
meke sa vinahesimu doduru rane.

36

Kaleana sari na Tie Ba Leana sa Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Na sineke tinarae si solere pa bulodia rina tie va gugue,*
gua asa ke etulia meke loke dia pinamaṉa koe Zihova.
2 Ura va lavata pule nia si asa,
meke balabala ia sa sapu lopu kaqu pohoi e Zihova sari na kinaleadi meke va kilasia, gua.
3 Tale kaleadi na kokoha mo sari na nana zinama,
lopu boka vilavilasa valeana na tavete valeana si asa.
4 Pana eko magogoso sa si kuhana nia mo sa si pude ṉoṉovala.
Loke nana tinavete si hite leadi,
meke lopu hite hakohako nia sa sa kinaleana.

5 Kei Zihova, sa Mua tataru nabuna si lopu boka ta pada,
meke sa kinopudi rina Mua vina tatara si loke kokoina.
6 Sa Mua tinoṉoto si turu va nabu na ululu gua rina toqere,
meke lopu boka ta pada sa Mua vinilasa guana lamana peava.
Kei Zihova, na tie meke na kurukuru ba koa pa Mua kinopu.
7 Kei Tamasa, nake arilaena tu sa Mua tataru nabuna.
Va aqoro gami Goi si gami,
guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna.
8 Henahena valeana si gami sina soku sari na ginani pu ponini gami Goi.
Va napo gami Goi koari na Mua lineana guana ovuku.
9 Agoi mo sa ṉatina sa tinoa,
sina na kalalasa si Goi,
ke boka dogoria gami sa kalalasa.

10 Mu lopu va makudoa sa Mua tataru nabuna koarini pu gilanigo,
meke sa Mua tinaharupu koarini pu va tabei sari na Mua tinarae.
11 Madi lopu rapata nau rini pu vahesi pule ni,
madi lopu hadu pani au rina tie kaleadi si rau.

* **36:1** Rom 3:18

12 Dotu sari na tie kaleadi pu tava kilasa.
Hoqa mate ni meke lopu kaqu boka turu pule si arini.

37

Kalavarae koe Zihova
(Keke kinera te Devita)

1 Mu lopu va talotaṉa pule nigo pa tinoa leana tadi na tie kaleadi.
Mu lopu okoro ni sari na tinoa tadi pu tavete va kaleana.
2 Lopu seunae meke kote mate gua mo na duduli si arini,
meke harahara gua rina hiqohiqo hitehite.

3 Kalavarae koe Zihova, mamu tavete valeana,
pude mu koa tava sare koasa popoa sapu ponigo Sa.
4 Mu koa qetu nia se Zihova meke kaqu poni nigo Sa,
gua sapu okoro nia sa bulomu.
5 Mu ponia sa mua tinoa koe Zihova,
mu kalavarae koa Sa, meke kaqu toka nigo Sa.
6 Kaqu malara vura sa mua tinoṉoto
guana kalalasana sa rimata pana korapa rane.
7 Mu aqa va ṉoṉo pa kenuna e Zihova,
mamu nabulu va ṉoṉo nia si Asa.
Mu lopu okoro ni na va talotaṉa pule nigo pa binalabaladi ri pu koa ravutu pa dia tinoa,
meke sarini pu vagi tinagotago koari na dia tinavete na hahanana sea.

8 Mu lopu puku hola nia sa binugoro,
meke talotaṉa nia goi sa dia tinavete kaleadi
sina kote va kamo nigo sa pa kinaleana.
9 Ura sari na tie kaleadi si kaqu tava mate palae,
ba arini pu kalavarae koe Zihova si kaqu tago hola ia rini sa popoa sapu poni ni Sa.

10 Lopu sana kaqu tava murimuri palae sari na tie kaleadi,
meke be hatai goi ba lopu kaqu ta dogoro pule.
11 Ba saripu va pepekae pule ni
si kaqu tago hola ia rini sa popoa sapu poni ni e Zihova.*
Meke kaqu koa va learane sa dia kinoa.

12 Sa tie kaleana si balabala ia sa siraṉa pude ṉoṉovalia sa tie toṉoto.
Sipu doṉo la ia mo sa ba garata livona na ta ṉaziri nia sa.
13 Ba hegere nia e Zihova sa tie kaleana,
sina gilania Sa sapu lopu sana kaqu tava kilasa mo si asa koe Tamasa.

14 Lobusu vagi rina tie va gugue sari na dia magu varipera,
meke ṉavei rini sari na dia bokala pude va matei sari na tie malaṉa na habahualadi,
meke va matei sarini pu toṉoto sari na dia tinavete.
15 Kaqu tava mate pule pa dia magu varipera soti teledia si arini,

* **37:11** Mt 5:5

meke kaqu ta moku va umumu sari na dia bokala.

16 Sa vasi tinago hitekena tanisa tie toṉoto,
si arilaena hola nia sa tinagotago nomana tadi na tie kaleadi.
17 Kaqu va murimuria e Zihova sa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
ba kaqu va sarei Sa sari na tie toṉoto.

18 Tataru ni e Zihova sarini pu va tabea si Asa,
meke kaqu tagoa rina tudia sa popoa sapu ele poni ni Sa ninae rane ka rane.
19 Koari totoso kaleadi si lopu kaqu koa tasuna si arini,
meke pa totoso soṉe ba kaqu ari gedi ginani.

20 Sari na tie kaleadi si kaqu mate palae,
meke saripu kanaia se Zihova si kaqu guana havoro pu harahara meke mate,
kaqu kekeṉoṉo guana tuṉaha sapu murimuri si arini.

21 Sa tie kaleana si vagivagi paki meke lopu boka hobehobe pule.
Ba sa tie toṉoto si na tie variponi,
meke na ari gana ke variponi moka va soku.
22 Sarini pu tamanae koe Zihova si kaqu tagoa sa pepeso pu poni ni Sa,
ba arini pu leve ni Sa si kaqu ta hadu taloa.

23 Turaṉi e Zihova sari tie vasina pu kaqu ene la ia sa,
meke va sarei Sa sarini pu va qetua si Asa.
24 Be ta tubarae si arini, ba lopu kaqu hoqa,
sina tuqei e Zihova sari na limadia.
25 Ele gelenaena sa qua tinoa, meke kamahire na barogoso si rau,
ba lopu ele dogoria rau sapu muliṉi nia e Zihova si keke tie toṉoto,
babe tepa lamae ginani pa tie sari na tuna.
26 Doduru totoso si variponi pa nana hiniva soti si asa,
meke kaqu mana ni e Tamasa sari na tuna.

27 Luaria sa kinaleana, mamu tavetia gua sapu leana,
pude kaqu koa hola ninae rane koasa popoa sari na tutimu.
28 Ura qetu nia e Zihova gua sapu toṉoto,
meke lopu hite muliṉi ni Sa sari Nana tinoni pu soto va nabu koa Sa pa rinaṉeraṉe,
aquni Sa si arini ninae rane,
ba sari na tutidi rina tie kaleadi si kaqu ta hadu palae koasa pepeso.
29 Sari na tie toṉoto si kaqu tagoa sa popoa pu poni ni sa Tamasa,
meke kaqu koa vasina sarini ninae rane ka rane.

30 Sa tie toṉoto si zama ni sari na zinama tumatumae,
meke tozia sa sapu gua leana meke ṉoṉo.
31 Va naqiti sa pa bulona sari na tinarae te Tamasa,
meke lopu hite luari sa si arini.

32 Sa tie kaleana si pequ nia sa sa tie toṉoto pude va matea gana gua.

33 Ba lopu kaqu veko pania e Zihova si asa pa limadia ri nana kana,
babe va malumia pude tava kilasa pa minate pana ta pitu si asa.

34 Kalavarae koe Zihova mamu kopu ni sari Nana tinarae,
meke kaqu va lavatigo Sa si goi meke ponigo Sa sa popoa!
Meke kaqu dogoro sotia goi sa minate tadi na tie kaleadi.

35 Ele dogoria rau si keke tie kaleana sapu toa va mataqara,
ululu hola ni sa sari na tie, gua tugo na n̲ati ivili lavata.
36 Ba hola kaiqa vuaheni meke ene hola gua vasina si rau,
hata ia rau si asa ba lopu ta dogoro si asa.

37 Mamu don̲o gilania sa tie ton̲oto,
ura kaqu koa valeana sari na tutina sa tie bule koasa pepeso.
38 Sari na tie kaleadi si tava puzulu,
meke sari na tutidia si tava murimuri palae.

39 Harupi e Zihova sari na tie ton̲oto,
meke va sarei Sa pa tinasuna.
40 Toka ni e Zihova sarini,
meke lavelave ni na harupi Sa koari na tie kaleadi,
sina koa aqorae koa Sa si arini.

38

Vinaravara Tanisa Tie sapu Koa Ta Sigiti
(Keke kinera te Devita)
1 Ke Zihova, Mu lopu nore au pa Mua binugoro,
Mu lopu va kilasau pa Mua tinan̲aziri.
2 Ele tava bakora si rau koari na Mua tupi,
meke ele seke nau limamu Goi.
3 Ta sigiti hola si rau, sina koa gua koasa Mua binugoro,
moho sa doduru tiniqu koari na qua sinea.
4 Lodu mate si rau koari na qua sinea,
guana keke pinaleke mamatana hola si arini koa rau,
sapu lopu boka paleki rau.
5 Muzi meke human̲a hikare sari na bakoraqu,
ura kaleana hola sa qua dinuviduvili.
6 Ene koqoho si rau sina gigiri sa qua tinasigiti,
kabo alili si rau doduru rane.
7 Man̲ini hola sa tiniqu meke tata mate qua.
8 Ta naqoto gore si rau meke loke qua n̲iniran̲ira hokara;
silava si rau sina koa pa tinasuna sa maqomaqoqu.
9 Ke Ban̲ara, sa qua inokoro nomana
pude ta salan̲a si gilania Goi.
Bakala koa Goi sa qua tinasigiti.
10 Dun̲adun̲ana sa buloqu, na malohoro si rau,
meke rida tugo sari na mataqu.
11 Sari na qua baere na turan̲aqu si lopu hiva tata mae au,
sina koa gua koari na tubuqu,
meke sari na turan̲aqu soti ba turu va seu dia koa rau.
12 Arini pu hata au pude va mate au si sekesekei nau rini.

Arini pu hiva vata sigitau si sekesekei nau pude n̲on̲ovalau,
meke lopu makudo hatihati au rini pude raza au gua.

13 Ba guana tie nuliqu si rau, sapu lopu boka avavosae,
meke guana tie pokaqu si rau sapu lopu boka zama.
14 Uve, guana tie nuliqu si rau,
ke lopu boka olan̲a sina lopu avavosaequ.
15 Ba koa Goi Zihova mo si kalavarae si rau;
ke Ban̲ara, qua Tamasa, Agoi mo si kaqu harupau pa qua tinasuna.
16 Tepa atu si rau, mu lopu va malumi Goi sari na qua kana
pude eri nia sa qua tinasuna,
madi lopu qetu nia rini sa qua hinoqa.
17 Ura tata mate si rau,
meke koa ta sigiti doduru rane.
18 Helahelae ni rau sari na qua tinavete kaleadi;
meke pulepaho ni rau sari na qua sinea.
19 Ba n̲in̲ira sarini pu kana hoboro nau;
meke sokudi sarini pu kukiti sea nau.
20 Sarini pu hobe nia kinaleana sa qua tinavete leana,
si kukiti nau rini sina tavete valeana si rau.

21 Ke Zihova, Mu lopu veko pani au;
Mu lopu koa va seu koa rau, ke qua Tamasa.
22 Tuturei mae toka nau,
ke Ban̲ara, qua Hinarupu!

39

Hinelahelae tanisa Tie Ta Sigitina
(Keke kinera te Devita pude te Zedutuni na koimata pa puku tie kerakera)
1 Kaqu kopu pulenau si rau pa qua hahanana,
pude qu lopu zamani sari na zinama pu boka va hoqa au pa sinea.
Lopu kaqu kulu si rau pana koa tata koa rau sari na tie kaleadi.
2 Guana poka meke lopu kulu si rau;
tin̲iton̲a leadi ba lopu zama ni tugo rau,
ba noma lala nana tu sa qua tinalotan̲a.
3 Mamata hola sa buloqu koari na qua tinalotan̲a,
totoso balabala sisigiti i rau si noma lala nana tu sa qua tinasuna,
ke zama vura si rau,

4 “Zihova, Mu va gilana nau sa rane pana mate si rau.
Vea gele gua sa qua tinoa?
Mu va gilana nau Goi sa vinabetona sa qua tinoa.
5 Tavete va visavisa hola i Goi sari na qua rane,
sa ginelena sa qua tinoa si guana loketon̲a mo koa Goi,
meke sari hopeke tinoa tadi na tie si guana padana keke sinin̲o mo koa Goi,
6 guana maqomaqo pa rimata mo doduru nana tinoa.
Loke laedi sari nana tinavete.
Omunu varigara ni sa sari na tinagotago,
ba lopu gilania sa sapu esei kote tago hobei.

7 Ego, Baṉara, na sa pule si kote aqa nia rau?
Koa Agoi mo si raṉe atu rau.
8 Mu va sare au koa ri doduru qua sineke tinarae,
madi lopu va sisire nau rina tie duviduvilidi.
9 Maqu lopu kulu si rau guana tie pokaqu,
ura Agoi tu vata evaṉia sa qua tinasigiti hie.
10 Mu lopu va kilasa pule au,
ura tata mabubulu ni rau sari na Mua kinomiti.
11 Pana tubehia Goi sa tie pa Mua ginegese koari nana sinea,
si guana kikiti pu gani pani saripu gua qetu hola ni na tie.
Hinokara, sa tinoa tana tie si guana keke siniṉo mo.

12 Zihova, Mu avosia sa qua vinaravara,
mamu mae toka nau pana tepa atu Igo rau;
mamu avosia sa qua kinabo.
Ura guana tie karovoqu mo si rau kekeṉoṉo gua rina tiatamaqu,
sapu va toga au Goi pa keke totoso papakana mo.
13 Mu lopu doṉo mae au pa Mua ginegese,
pude qu boka qetu si rau totoso lopu ele muliuṉu si rau pa minate.”

40

Keke Kinera Vinahesi
(Keke kinera te Devita)
1 Aqa va ṉoṉo nia rau se Zihova, meke toka nau Sa.
Doṉo mae au Sa meke avosia Sa sa qua tinepatepa.
2 Va vura pule au Sa koasa pou gulazorona,
meke koasa kopi kosikosirina.
Va turu au Sa si rau pa keke vasina ṉiṉirana,
ke lopu matagutu si rau pude hoqa pa tinasuna.
3 Va tumatumae nau Sa si keke kinera vaqurana,
na kinera vinahesina sa nada Tamasa.
Pana avosia na dogoria rina tie si matagutu meke kekere,
meke kalavarae koe Zihova.

4 Tamanae tugo sa tie pu kalavarae koe Zihova,
meke lopu luli rini saripu vahesi pule ni,
meke sarini pu vahesi sari na tamasa kokohadi.
5 Ke Zihova, mami Tamasa, soku hola sari na Mua tinavete pu tavete ponini gami Goi.
Agoi mo sina Tamasa hinokara.
Be hiva tozi rau sari na Mua tinavete koa gami, ba lopu boka tozi betoi rau,
sina lopu boka ta nae si arini.

6 Ba poni nau Goi sa taliṉaqu pude va avosigo, ke kamahire si gilania rau,
sapu lopu hiva nia Goi sa vina vukivukihi na vinariponi pa hope,
sa vina vukivukihi vina uququ
babe na vina vukivukihi vinulasa sinea si lopu qetu nia Goi.*
7 Meke tiqe zama si rau, “Hiera si rau Qua Tamasa,

* **40:6** Hib 10:5-9

gua sapu ta kubere sa guguaqu rau koasa buka ta viqusuna.*
8 Kei, qetu nia rau pude tavetia sapu gua hiva nia Goi.
Gilana valeania na va naqitia rau sa Mua tinarae pa buloqu!”

9 Ke Zihova, ele tozia rau pa vinarigara tinoni,
sa inavoso leana sapu harupu gami Goi,
meke gilania Goi sapu lopu makudo tozia rau si asa.
10 Lopu tomea rau pa buloqu sa Mua tataru variharupi,
ba tozi helahelae nia rau sa Mua tataru nabuna meke sa Mua hinarupu.
Lopu tomea rau koari na tie pa vinarigara nomana sa Mua tataru nabuna na tinaharupu!

11 Zihova, hiva nia rau sapu lopu hite makudo sa Mua tataru variva taleosae koa rau.
Mamu kopu nau na va sare au koasa Mua tataru nabuna ninae rane.
12 Sari na tinasuna si varidikue nau,
soku hola si arini meke lopu boka ta nae.
Ta pusi si rau koari na qua sinea,
ke lopu boka gilania rau sapu pavei si kote govete la gua rau.
Soku hola ni rini sari na kalu pa batuqu,
meke tava malohoro si rau.

13 Ke Zihova, Mu harupau, Mamu va sare au,
Mu tuturei toka nau, ba Zihova.
14 Madi tava kilasa na tava nunala gedi sarini
pu korapa podekia pude va mate au.
Madi tava kekere pule taloa na talotaṉa gedi sarini
pu hiva vata sigitau.
15 Zama sarini, “Dotu, isara, sari na mua sinea!” gua,
si madi tava nunala gedi pa dia kinurekure.
16 Ba sari doduru pu hata igo si kaqu koa qetu koa Goi,
Meke sarini pu qetu nia sa Mua tinaharupu,
si madi zama, “Tava lavata sa Tamasa!” gua.
17 Habahuala na malaṉa si rau, ba lopu muliṉi nau Goi.
Agoi si na qua tinokae na qua vinasare,
ke, qua Tamasa Mu tuturei mae toka nau.

41

Vinaravara Tana Keke Tie Mohona
(Keke vinaravara te Devita)
1 Tamanae tugo saripu galagala ni sari na habahuala,
ura kaqu va sarei e Zihova si arini pa totoso tasuna.
2 Kaqu va aqori sa Tamasa si arini,
meke va sarei Sa pa dia tinoa.
Kaqu va qetui e Zihova si arini pa dia popoa soti,
meke lopu kaqu vata luari Sa si arini koari na dia kana.
3 Kaqu kopu ni e Zihova si arini pana moho rini,
meke kaqu salaṉi Sa si arini.

* **40:7** Ais 10:5

4 Ba arau si maqu zama guahe,
“Kei Zihova, Mu tataru nau, na taleoso nau, Mamu salaṉau,
sina ele sekei rau sari na Mua tinarae.”
5 Sari na qua kana si zama ṉoṉovalau.
Hiva nia rini pude turei mate si rau meke ta muliṉae palae.
6 Totoso mae si arini koa rau si zama qetuqetu kokoha,
ba pa bulodi si varigara ni rini sari na inavoso ṉoṉovala koasa guguaqu rau,
beto meke la tozi urahae ni rini pa doduru vasina.

7 Sari doduru pu kukiti nau si vari manamanasa nau rini,
balabala hata ia rini vegugua sapu kaleana hola pude tavete nau gua.
8 Zama si arini, “Tata mate si asa,
ke lopu kaqu boka magogoso pa nana minoho,” gua.
9 Sa qua baere soti sapu raṉe hola ia rau,*
asa sapu somana henahena pa qua tevolo,
ba kukiti nau tugo.

10 Mu tataru nau na taleoso nau ba Zihova.
Salaṉau, Mamu va mataqara pule au,
pude maqu hobea sa dia kinaleana koa rau.
11 Lopu boka va kilasau rina qua kana si rau,
vasina gilana gunia rau sapu qetuqetu nau Goi si rau.
12 Kaqu toka nau Goi si rau,
sina tavetia rau gua sapu toṉoto,
meke kaqu koa tata pa kenumu Goi ninae rane ka rane.

13 Mi vahesia se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli,*
mada vahesia si Asa kamahire,
meke ninae rane ka rane, Emeni! Emeni!

Buka Vina Karua

42
Sam 42 kamo Sam 72

*Sa Vinaravara Tana Keke Tie Ta Raovona**
(Keke kinera tadi na Livaeti pa tutina Kora)

1 Kei qua Tamasa, guana “dia”* sapu memeha nia sa kolo pa leana,
si gua tugo si arau sapu hata sisigitigo.
2 Okoro hola nia rau sa Tamasa, sa Tamasa toana.
Panavisa kaqu mae si rau pa kenuna Sa pude vahesia si Asa!
3 Lopu hite va manotau rini si rau,
sipu va sisire nau rina qua kana doduru totoso,
“Sa mua Tamasa, ba lopu kaqu toka nigo!” gua.
4 Talotaṉa hola sa buloqu sipu balabala pulei rau sari na totoso
pu hoke luli si rau koari na tinoni,
meke turaṉa nuquru ni rau pa Zelepade te Zihova,
meke kera na velavela pa qinetuqetu si arini,

---

* **41:9** Mt 26:23; Mk 14:18; Lk 22:21; Zn 13:18 * **41:13** Sam 106:48 * **42:** Sari Sam 42 meke 43 pa zinama Hiburu si kekeke Sam mo. * **42:1** Keke kurukuru made nene si ta pozae “dia” si asa.

pa vinahesina sa Tamasa.

5 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau se Zihova,
meke kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

6-7 Lodu mate sa buloqu pa tinaraovo,
gua asa ke balabala ia rau sa Tamasa.
Va maei Sa sari na tinalotaṉa pu vari tomotomoi guana bogusu pa qua tinoa.
Sa tinahuara si totolo mae guana naqe koarau.
Guana titisi pa toqere Hemoni meke pa toqere Miza,
sapu zoloro gore la pa Ovuku Zodani.
8 Pana rane si tataru nau Sa pa Nana tataru nabuna,
gua asa ke kera vahesia rau se Zihova pana boṉi.
Asa sa qua vinaravara la koe Tamasa pu poni nau sa tinoa.

9 Zama la si rau koe Tamasa sa qua Patu Aqoroana,
"Na vegua ke veko pani au Goi?
Na venagua, ke kaqu koa ta sigiti lani mo rau sari na ṉinovaṉovala tadi na qua kana?"
10 Guana ta muzara va umumu sa tiniqu sipu lopu makudo,
zama au rini, "Avei tu sa mua Tamasa," gua.

11 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau sa Tamasa,
sina kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

43

Sa Vinaravara tana Keke Tie Ta Raovona
(Sa vinari hodaena Sam 42)
1 Kei Tamasa, Mu tozi vura nia sa qua tinoṉoto,
mamu lavelave hukata nau koari na tie huporo.
Va sare au koari na tie sekesekeidi na tie kaleadi.
2 Agoi mo sa qua Aqoroana, na vegua ke veko pani au Goi?
Na venagua ke lopu makudo koa tasigiti si rau pa ṉinovaṉovala tadi na qua kana?

3 Va dogoro nau sa Mua kalalasa meke na hinokara pude di turaṉau!
Madi turaṉa pule lani au koasa Mua toqere hope pa Zaione,
meke koasa Mua Zelepade, vasina koa si Goi.
4 Meke kaqu nuquru la si rau koasa Zelepade hopena te Zihova,
ura Agoi si na ṉatina sa qua qinetuqetu.
Kaqu mikemike si rau pude kera vahesigo, Ke Zihova, qua Tamasa!
5 Na vegua ke talotaṉa na balabala mamata si rau?
Kaqu raṉea rau sa Tamasa,
meke kaqu vahesi pulea rau sa qua Hinarupu meke sa qua Tamasa.

44

Tinepa Tinokae Koe Tamasa
(Keke kinera tadi na Livaeti pa tutina Kora)
1 Kei Tamasa, ele avoso soti gami pa taliṉa mami koari na tiatama-
mami,
sari na ginugua nomadi pu evaṉi Goi koari na dia totoso pukerane.
2 Pa Mua ṉiniraṉira soti si hadu pani Goi sari na butubutu huporo,
ba sari na Mua tinoni si kopu ni Goi pude di koa valeana.
Sari na votiki butubutu si va kilasi Goi,
ba sari na Mua tie si vata rupahi Goi.
3 Lopu koari na dia magu varipera
si boka vagia rini sa popoa pu koa ia rini,
meke lopu pa dia ṉiniraṉira soti teledia,
ba pa Mua ṉiniraṉira si koa va mataqara si arini,
sina vata dogoro nia Goi sa Mua tataru lavata, sipu toka ni Goi si
arini.

4 Agoi sina qua Baṉara meke na qua Tamasa.
Meke Agoi si va mataqari sari na Mua tie,
5 Pa Mua ṉiniraṉira Goi si va kilasi gami sari na mami kana,
meke huara va ineti gami sarini pu ṉoṉovala gami.
6 Lopu raṉea rau sa qua bokala,
meke lopu boka harupau sa qua magu varipera si rau.
7 Ba Agoi mo si harupu gami koari na mami kana,
meke va kilasi Goi sarini pu kukitini gami.
8 Ke kaqu vahesigo gami si Goi doduru totoso,
meke kaqu zama leana si gami koa Goi ninae rane.

9 Ba ele etulu pani gami tu Goi si gami,
ke tava kilasa si gami koari mami kana,
meke lopu somana ene luli si Goi koari na mami tie varipera.
10 Ele va tarazuzu gami Goi,
ke goveteni gami sari na mami kana,
meke la rini meke zau vagi sari na mami likakalae.
11 Ele valani gami Goi si gami koari na mami kana,
guana sipi pu ele ta vizata pude tava mate meke ta hena.
Ele vata hurakatae lani gami Goi si gami pa seu koari na votiki
butubutu.
12 Ele holuholu ni Goi sari na Mua tie soti pa hinolu gorena
sapu guana loke laemami si gami.

13 Sari na tie pa votiki butubutu pu koa tata koa gami,
si dogori rini gua sapu taveti Goi koa gami,
meke va sisireni gami.
14 Ele va evaṉaeni gami na vina sisireana Goi si gami koari na tie pa
votiki butubutu.
Hoke hiruhirue batudi si arini pana ṉoṉovala gami rini.
15 Doduru rane si koa variva taru, na kurekure si rau,
16 sipu avosi rau sari na zinama ṉoṉovalaqu koari na qua kana,
meke koarini pu hiva tube au.

17 Sari doduru tinasuna hire si ta evaṉa koa gami,
ba lopu luara panigo gami si Goi,
meke lopu va kari pania gami sa Mua vinariva egoi koa gami.
18 Lopu hite etuligo gami si Goi,
meke lopu hite sekea gami sa Mua tinarae.
19 Ba ele veko pani gami tu Goi pa varikorapadi rina kurukuru pinomo,
meke va opo tamununi gami Goi sa adumuna sa minate!

20 Be muliṉi nia gami, sapu Agoi Zihova sina mami Tamasa,
babe vahesi gami si kaiqa tamasa votikaedi pule,
21 ba kote ta gilana mo koa Goi.
Ura na gilani Goi sari na binalabala tomedi pa bulomami.
22 Koasa laemu Goi, si tata tava mate nia gami doduru totoso,
gua tugo rina sipi si gami pu ta turaṉa va namanama, pude tava mate.*

23 Baṉara, Mu tuturei mae harupau!
Na vegua ke aqa si Goi?
Mu tuturei mae, Mu lopu veko pani gami ninae rane.
24 Na vegua ke tome Mua si Goi?
Mu lopu muliṉini gami koari mami tinasuna.

25 Ele tava hoqa si gami pa pepeso,
meke lopu boka turu pule,
ele tava kilasa si gami.
26 Mu tuturei mae harupu gami,
Mu va sare gami koa gua koasa Mua tataru lopu ta ṉana kamona.

45

Keke Kinera Varihaba Tanisa Baṉara
(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora: Na Kinera Vinarihaba)
1 Sa buloqu si siṉia na zinama leleadi,
sipu tavetia rau sa kinera hie pude tanisa Baṉara.
Sa meaqu si gua tugo na peni kubekubereana
tanisa tie bokabokana kubekubere.

2 Agoi mo si tolavaemu hola koari doduru tie,
sari na Mua zinama si siṉi i na tataru,
gua asa ke mana nigo Tamasa si goi ninae rane ka rane.
3 Mu palekia sa mua magu varipera,
ke agoi na tie varane pa vinaripera.
Agoi si na baṉara lavata ṉiṉiramu,
meke poko nia goi sa tinolava variva magasana.
4 Mamu ene la pa mua tinolava,
mamu lavelave hukata nia sa hinokara meke na tinoṉoto.
Mamu mataqara koasa mua ṉiniraṉira
koari doduru Mua tinavete pa lima mataomu.
5 Ṉarudi sari na mua tupi,
ke qaha nuquru si arini pa bulodi ri na mua kana.

* **44:22** Rom 8:36

Hoqa todoṉo pa kenumu Goi sari na butubutu pa kasia popoa.

6 Ke Tamasa, sa Mua habohabotuana Baṉara
si koa hola ninae rane ka rane.
Koa totoli ni Goi sari na Mua tinoni pa tinoṉoto.*
7 Tataru nia goi sa tinoṉoto,
ba kukiti nia goi sa kinaleana.
Gua asa ke vizatigo,
meke va madigo sa mua Tamasa si goi,
pude poni nigo sa qinetuqetu nomana,
hola ni sari doduru turaṉamu.
8 Tava humaṉa lea sari na mua poko koa sa moa, na aloesi, meke na kasia,
sari na tie mikemike si va qetuqetu igo koasa mua vetu baṉara
sapu tava sarie kadakada livo elopaniti.
9 Sari na tudia vineki rina baṉara
si koa somanae koari na barikaleqe pu ta pamaṉaedi,
meke pa kali mataomu si turu nana sa kalaho
sapu tava sarie qolo ṉedala.

10 Tuqu vineki, mu avoso valeana mae koa rau.
Mamu veko pani sari na mua butubutu soti,
meke sa mua tatamana soti.
11 Okoro nia sa baṉara sa mua tinolava,
asa tu sa mua baṉara,
ke mamu va lavatia.
12 Sari na tie koasa vasileana nomana pa Taera,
si kaqu paleke ponigo vinariponi,
sari na tie tagotagodi hola ba kaqu paleke ponigo
soku votivotiki vinariponi arilaedi.

13 Tolavaena hola sa vineki tavia
sapu sa kalaho tanisa baṉara.
Ta piti turaṉae qolo sari nana poko
sipu koa si asa koasa vetu baṉara.
14 Visoviso va leleana sari nana poko
totoso turaṉa la nia rini si asa koasa baṉara,
meke luli la koasa sari kasa vineki
pu turu turaṉia sa kalaho,
meke turaṉa lani tugo rini si arini koasa baṉara.
15 Pa qinetuqetu si ta turaṉa nuquru la sarini koasa vetu baṉara.

16 Agoi na qua baṉara,
kaqu soku sari na tumu koreo
pude hodaia sa binaṉara tadi kasa tiatamamia pukerane,
meke kaqu va evaṉae ni na tie totoli goi si arini pa doduruna sa popoa!
17 Kaqu vata evaṉia rau sa vina balabalana sa pozamu pa doduru sinage na sage.
Gua asa ke kaqu vahesigo rina tinoni si agoi ninae rane ka rane.

---

* **45:6** Hib 1:8,9

46

Sa Tamasa si Koa Somana Koa Gita
(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)
1 Tamasa sa nada aqoroana,
meke sa nada n̲iniran̲ira,
sa nada tinokae̲ pa totoso tasuna.
2 Gua asa ke be tava niu sa pepeso,
meke soru sari na toqere,
meke lodu pa lamana peava,
3 meke be puzaka sari na tovovo na ovan̲a sa lamana,
meke tava rizu sari na toqere pa tinan̲aziri tanisa lamana,
ba lopu kaqu matagutu si gita.

4 Koanana si keke ovuku sapu sa totolona sa kolona
si va qetui sari na tiena sa vasileana nomana tanisa Tamasa lavata,
sa vasina hopena sapu koa ia sa Tamasa Ululuna Hola.
5 Tamasa si koa koasa vasileana nomana sana,
ke lopu kaqu boka ta n̲ovala si asa.
Kaqu tuturei mae pana munumunu vaqasa sa Tamasa
pude toka nia sa vasileana lavata sana.
6 N̲oveoro pa minatagutu sari na butubutu.
Zama si Asa, ke tarazuzu sari na tie koa sa kasia popoa.*

7 E Zihova Tadi na Qeto Minate si somana koa gita.
Sa Tamasa te Zekopi sa nada Aqoroana.

8 Mae mamu dogori sari na tinavete variva matagutudi,
pu evan̲i e Zihova pa kasia popoa.
9 Va nosoi Sa sari na vinaripera pa kasia popoa,
moku pani Sa sari na bokala tadi na tie varane,
moku va umumi Sa sari na dia hopere,
meke sulu pani Sa sari na dia lave varipera.
10 “Beto varipera,
mamu gilania sapu Arau sa Tamasa.
Arau si koa tava lavata koa ri doduru butubutu.
Tava lavata si Rau pa kasia popoa,” zama gua asa se Zihova!

11 E Zihova Tadi na Qeto Minate
si somana koa gita.
Sa Tamasa te Zekopi, sa nada Aqoroana n̲in̲irana.

47

Zihova sa N̲ati Ban̲ara Lavata
(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)
1 Mi popohara ni limamia gamu doduru tinoni!
Mi kera velavela va ululae pa qinetuqetu koasa Tamasa.
2 Mani ta pamaṇae se Zihova, sa Tamasa Ululuna Hola,
na Baṇara Lavata si Asa,
n̲ati hiniva nia Sa sa doduru kasia popoa.

* **46:6** Sa ginuana si “tarazuzu sari na tie” babe “noloro guana oto huda sa kasia popoa.”

3 Pa Nana tinokae si koa mataqara holani gita sari na votiki butubutu,
meke va boka gita Sa pude koa totoli ni si arini.
4 Vizata poni ni gita Sa sa nada popoa soti,
sa qinetuqetu tadigita na butubutu te Zekopi,
sapu tataru hola nia sa Tamasa.

5 Sipu korapa sage la pa Nana habohabotuana Baṉara se Zihova,
si iraṉa pa qinetuqetu sari na tinoni,
meke ivui rini sari na buki.
6 Mada kera vahesia sa Tamasa!
Mada kera vahesia!
Kera vahesia sa nada Baṉara!
Kera vahesia!

7 Ura Tamasa si na Baṉarana sa doduru kasia popoa.
Mada kera vahesia!
8 Habotu sa Tamasa pa Nana habohabotuana Baṉara madina,
meke totoli ni Sa sari na butubutu.
9 Sari doduru ṉati hiniva pa kasia popoa
si somana varigara koari na butubutu tanisa Tamasa te Ebarahami.
Ṉiṉira hola ni sa Tamasa sari doduru qeto minate varipera.
Asa sa Ṉati hiniva lavata,
ṉiṉira hola sa Nana tinolie!

48

Zaione sa Vasileana Lavata te Tamasa
(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)
1 Nomana lavata se Zihova,
meke garona tugo si pude tavahesi va ululae
koasa vasileana lavata tanisa nada Tamasa,
koasa Nana toqere hopena.
2 Na tolavaena meke ululuna sa toqere Zaione,*
sa vasileana lavata tanisa Baṉara Lavata.
Variva qetu si asa pa doduru kasia popoa,
sa toqere Zaione te Tamasa.
3 Ele vata dogoro nia Tamasa
sapu Asa tu sa vinasare
sapu koa pa korapana sa Nana vasileana lavata.

4 Ura dotu, ele varigara sari na baṉara,
pude rapatia sa toqere Zaione, gua.
5 Ba sipu dogoria rini si magasa,
meke tarazuzu na govete taloa si arini.
6 Matagutu na neneqara si arini,
gua tugo na barikaleqe pu ta sigiti koburu.
7 Gua tugo na vaka si arini
pu hena lamae ni na raneboṉi.

8 Ele avoso nia gami gua sapu ele evaṉia e Zihova,

* **48:2** Mt 5:35

meke kamahire si dogoro sotia gami koasa vasileana lavata tanisa nada Tamasa,
sapu e Zihova Tadi na Qeto Minate,
meke kaqu kopu nia na va sare ia Sa sa Nana vasileana lavata ninae rane ka rane.

9 Kei Tamasa, balabala va lohi la ia gami sa Mua tataru nabuna
pa korapana sa Mua Zelepade.
10 Kei Tamasa, tavahesi si Goi koari na tie pa doduruna sa kasia popoa,
meke avoso gilania rini sa Pozamu.
Baṉara ni Goi sari na tie pa tinoṉoto;
11 madi koa qetu sari na tie pa Toqere Zaione!
Madi koa qetuqetu sari na tinoni pa Ziuda,
sina koa gua koasa Mua vinaripitui toṉotona.

12 Mi ene vari likohae nia si pa Zaione,
mamu naei sari na vasina varipera ululudi koasa barana.
13 Doṉo va nonogai sari na gobana,
mamu viliti valeani sari na vasina ṉiṉiradi koasa sasada,
pude mu boka vivinei nia koasa sinage vaqura sapu korapa ta podo mae,
14 sapu e Zihova tugo sa nada Tamasa ninae rane ka rane.
Asa si kaqu na nada koimata koari na rane mae hiroi.

49

Mu Lopu Kalavarae pa Mua Tinagotago

(Keke kinera tadi na tie pa butubutu Livae pa tutina e Kora)
1 Mi avoso mae ia si hie gamu doduru tinoni!
Mi va taliṉa mae gamu doduru pa kasia popoa,
2 gamu na tie hiteke na lavata, tagotago na habahuala!
3 Kaqu zama vura nia rau sa tinumatumae pa buloqu,
meke kaqu koa ia na ginilae sa qua binalabala.
4 Kaqu va taliṉa la i rau sari na zinama tumatumae,
kaqu va bakali rau ginuadi si arini,
totoso mikemike si rau.

5 Lopu kaqu matagutu si rau pa totoso tinasuna,
pana vari dikue nau rina qua kana,
6 sapu sari na tie kaleadi pu kalavarae puleni koari na dia tinagotago,
meke va lavata puleni koari na dia likakalae sokudi.
7 Lopu boka holu pule nia telena sa tie,
lopu boka tabaria sa koe Tamasa sa hinoluna sa nana tinoa.
8-9 Ura sa hinoluna sa tinoa tana tie si noma sisigiti,
meke gua sapu boka tabaria sa pude boka toa hola si asa pa pepeso si lopu garogaro.

10 Gilania gita sapu sari na tie tumatumaedi ba mate tu,
kekeṉoṉo gua tugo mo ari na tie duviduvilidi na tie pekipekidi.
Mate luara vekoi mo rini koari na turaṉadia sari na dia tinagotago.
11 Be guana ari dia pepeso soti si arini pa kasia popoa hie, gua si arini,

ba sari na lovudi mo si na dia vasina soti,
vasina si kaqu koa rini osolae kamoa na kamoa.
12 Lopu boka govete nia keke tie sa minate,
ura kaqu mate gua tugo ri na kurukuru si asa.

13 Ba be va lavati ri kaiqa si arini koari na dia zinama vinahesi puleni,
ba sa lovu tu sa vinabetona sa tinoa tadirini pu kalavarae puleni pa dia tinagotago.
14 Guana sipi tava nama pude mate sa dia tinoa,
meke na minate tugo sa dia sepati kaqu gore toṉoto la pa lovu sarini,
meke lopu sana kaqu muzi palae sa tinidia.
Kote koa si arini pa popoa tadi na tie matedi seu koari na dia vetu,
ba sari na tie toṉoto si kaqu koa mataqara hola koa rini.
15 Ba kaqu harupu pule nia Tamasa sa qua tinoa koasa ṉiniraṉira tanisa minate.

16 Mu lopu talotaṉa nia be ta evaṉae tagotago si keke tie,
meke be noma hola lala nana sa nana tinagotago!
17 Ura pana mate sa loketoṉa si kaqu paleke taloa nia sa pa lovu.
Loke tinagotago si kaqu paleke la nia sa pa lovu.
18 Be guana qetuqetu sa tie pa nana tinoa soti,
meke tava lavata si asa sina koa valeana,
19 ba kaqu luli la i tugo sa sari kasa tiatamana pukerane pa minate.
Vasina lopu hite ta dogoro sa kalalasa.
20 Lopu boka govete nia keke tie sa minate,
ura kaqu mate gua tugo ri na kurukuru si asa!

50

Sa Vinahesi Hinokara Koe Tamasa
(Keke kinera te Asapa[d])
1 Sa Tamasa ṉiṉira hola,
e Zihova si tioki sari na tie pa popoa pepeso,
podalae pa gasa rimata meke kamo pa lodu rimata!
2 Sa Tamasa si ṉedala vura mae pa Zaione,
sa vasileana lavata sapu gotogoto mate pa Nana tinolava!

3 Korapa mae sa nada Tamasa,
ba lopu mae golomo,
keke nika huruṉuna si koa pa kenuna Sa,
meke na raneboṉi ṉiburuna si koa pa vari likohaena Sa.
4 Tiokia Tamasa sa Maṉauru panaulu meke sa pepeso,
pude kekeṉoṉo Nana tie va sosode pana varipitui ni Sa sari Nana tie.
5 “Mi varigara mae koa Rau,
gamu doduru qua tie tava madimia.
Gamu sapu somana tavetia sa vinariva egoi koa Rau pa vina vukivukihi.”
6 Sa maṉauru si tozi vura nia sa Nana tinoṉoto,
ura telena e Zihova sina tie varipitui.

7 “Kei Izireli, gamu na Qua tinoni,
Mi avoso mae, meke kaqu zama si Rau,
kaqu tozi vura ni Rau sari na mia sinea.
Arau se Zihova, sa mia Tamasa.
8 Lopu nore gamu Rau pa ginuadi rina mia vina vukivukihi,
meke koari na mia vinariponi vina uququ pu paleke mae ni gamu doduru totoso!
9 Ba lopu okoro nia Rau si pude paleke mae nia gamu si keke bulumakao kokoreo,
babe keke qoti pa mia bara.
10 Ura sari doduru kurukuru pa hiqohiqo si Taqarau,
meke sari na rovana bulumakao koari na tina toqere.
11 Sari doduru kurukuru tapuru pa galegalearane,
meke sari doduru kurukuru n̲ame pu koa pa pepeso si Taqarau!

12 Be ovia si Rau,
lopu kaqu tepa koa gamu!
Ura sa kasia popoa meke sari doduru pu koa vasina si Taqarau!
13 Vegua, hoke hena masa bulumakao na napo ehara qoti si Rau?
Lokari!
14 Mu ponia koe Zihova sa vina vukivukihi zinama leana,
mu va gorevura i sari na mua vina tatara koasa Tamasa Ululuna Hola!
15 Mu tepa mae koa Rau pa rane tinasuna,
meke kaqu va sare igo Rau,
pude boka va lavatau,” gua se Zihova.

16 Ba koari na tie kaleadi si zama guahe sa Tamasa,
“Lopu garo si pude zama ni gamu sari na Qua tinarae,
babe vivinei nia sa Qua vinariva egoi.
17 Ura lopu hiva tava tumatumae si gamu,
meke kilui gamu sari na Qua tinarae.
18 Pana dogoria gamu si keke tie hikohiko si baeria gamu si asa,
meke koa somanae si gamu koari na tie barabaratadi.

19 Doduru totoso si tupiti nia mo gamu si pude zama ni sari na zinama kaleadi,
meke lopu hite pamaṉa nia gamu si pude zama kokoha.
20 Tupiti nia mo gamu si pude zutui sari kasa tasimia,
meke pude hata vura ni sari na dia sinea.
21 Evaṉi mo gamu sari doduru pu gua sara,
ba lopu kulu si Rau.
Gua asa ke balabala ia gamu,
sapu gugua mo gamu si Rau, gua.
Ba kamahire tu si Maqu gegesi gamu,
Maqu va bakala atuni gamu sari na mia sinea.

22 Mu avoso mae ia si hie,
agoi pu muliṉi Nau,
be lopu avoso goi si kote va kilasigo Rau,
meke loke tie kaqu harupigo.

23 Asa sapu ponia sa vina vukivukihi zinama leana koa Rau,
si va lavata Au;
ke kaqu vata dogoro nia Rau sa qua hinarupu koari doduru pu va tabe Au!”

51

Tinepa Tinaleosae te Devita Koe Tamasa

(Sa vinaravara te Devita sipu barabarata si asa koe Batisiba meke zutua sa Poropita Netani si asa koasa nana sinea.)*

1 Ke Tamasa, Mu tataru nau pa korapa Mua tataru nabuna.
Pa korapana sa Mua tataru variva taleosae
si Mu va via au koari doduru qua sineke tinarae.
2 Mu va mate pani sari doduru qua kinaleadi,
Mamu va via au koari doduru qua sinea.

3 Ura gilani rau sari na qua sineke tinarae,
meke sari na qua sinea si ta dogoro va bakala koa rau.
4 Koa Agoi mo, uve, koa Agoi mo
si ele tavete va sea si rau,*
meke ele tavete va kaleana si rau pa kenumu Agoi.
Ke toṉoto sa Mua zinutu koa arau,
meke lopu sea sa Mua vinilasa.
5 Sipu podo rau si ele koa nana koarau sa kinaleana.
Pa tiana sa tinaqu ba koa nana koa rau sa sinea.

6 Na hinokara mo si hiva nia Goi pa bulo tie,
ke Mamu va dogoro nau sa Mua tinumatumae pa korapa buloqu.
7 Mu va mate pani sari na qua sinea,
meke kaqu koa via si rau.
Mu va via au, meke kaqu keoro hola nia rau sa sinou.
8 Mu va siṉi nau qinetuqetu;
pa mudina sa qua tinahuara
sapu ele evaṉa nau Goi
pude maqu koa qetuqetu pule qua.
9 Mu lopu doṉo la i sari na qua sinea,
ba Mu va mate pani sari doduru qua kinaleadi.

10 Kei Tamasa, Mu poni nau sa bulo viana,
Mamu vekoa koa rau sa maqomaqo ṉoṉo sapu soto va nabu koa Agoi.
11 Mu lopu hitu pani au koa Goi,
Mamu lopu vagi pania sa Mua Maqomaqo Hope koa rau.
12 Mu poni pule nau sa qinetuqetuna sa Mua tinaharupu,
Mamu toka nau pude qu okoro va tabe hinokarigo.

13 Meke kaqu tiqe va tumatumae ni rau koari na tie sea sari na Mua tinarae,
pude madi kekere pule atu koa Goi si arini.

---

* **51:** 2 Samuela 12:1-15 * **51:4** Rom 3:4

14 Kei Tamasa, Mu harupau koasa sinea vina mate tie;
sina Agoi sa Tamasa tana qua hinarupu.
Meke kaqu kera vura nia rau sa Mua tinoṉoto.
15 Ke Baṉara, Mu toka nau
pude maqu zama vura nia sa vinahesimu Goi!

16 Lopu okoro nia Goi sa vina vukivukihi meke na vinukivukihi vina uququ,
ba be hiva nia Goi ba ele tavete vatu nia tu rau,
ba lopu kaqu qetu nia Goi.
17 Sa qua vina vukivukihi sapu variva qetu koe Zihova,
si na maqomaqo va pepekae.
Lopu kaqu kilua Goi sa bulo
sapu kekere na va pulepaho.

18 Kei Tamasa,
Mu tataru nia na toka nia sa popoa Zaione.
Mu kuri pulei sari na bara na gobana sa vasileana Zerusalema.
19 Meke kaqu tiqe qetu ni Goi sari na vina vukivukihi tana tinoṉoto,
meke sari na vina vukivukihi vina uququ vasina.
Meke kaqu tava vukivukihi sari na bulumakao kokoreo koasa Mua hope.

52

Vinaripitui meke sa Tataru Variharupi te Tamasa
(Keke kinera te Devita si hie sipu la koe Saula se Doeqi sa tie Edomu meke tozi nia sa sapu e Devita si la koe Ahimeleki sa hiama pa Ipi Hopena.)*
(1 Samuela 22:9,10)
1 Kei, agoi na tie varane,
na vegua ke vahesi pule nigo si goi koari na mua tinavete kaleadi,
Sa tataru nabuna te Tamasa si koa hola ninae rane.
2 Doduru rane si balabala ia goi si pude ṉoṉovala la koari kaiqa.
Sa meamu si ṉaru guana reza,
va podopodoe koha si goi doduru rane.
3 Qetu nia goi sa kinaleana hola nia sa lineana,
sa kinohakoha hola nia sa hinokara.
4 Agoi na tie marikokohamu,
qetu nia goi si pude va sigiti i bulodi sari na tie koari na mua zinama.

5 Ba kaqu huara ilasigo e Zihova si goi ninae rane.
Kaqu vagi panigo sa Tamasa si goi koasa mua popoa soti,
meke kaqu vala nigo Sa koasa vasina tadi na maqomaqodi rina tie matedi.
6 Kaqu dogoria rina tie toṉoto sapu gua asa,
meke matagutu dia,
meke kaqu hegere nigo rini si goi, meke zama,
7 “Ai, dotu sa tie sapu lopu hiva kalavarae koe Tamasa pude tava sare,
ba raṉei sa sari nana tinagotago sokudi.

* **52:** 1 Samuela 22:9-10

Sa nana n̲iniran̲ira si mae guana koasa nana n̲inovan̲ovala pa tie,”
gua si arini.

8 Ba arau si toa valeana pa vetu te Zihova,
guana huda olive sapu buma valeana.
Kalavarae si rau koasa tataru nabuna te Tamasa ninae rane.
9 Kaqu zama leana koa Goi ninae rane si rau,
koari na tinavete saripu ele taveti Goi.
Koa Goi mo Zihova si kaqu kalavarae si rau sina Agoi mo si leana.
Kaqu tozi vura nia rau koari na tie n̲on̲odi sa Mua lineana Goi.

53

Sa Kinaleana tana Tie
(Keke kinera te Devita)
1 Na tie duvili si zama guahe pa bulona,*
“Loke Tamasa si koa,” gua.
Sarini pu zama gua asa si na tie kaleadi.
Tavete va sea sisigiti si arini,
meke lopu keke arini si evan̲ia gua sapu leana.

2 Don̲o gore mae pa Man̲auru koari na tie pa pepeso sa Tamasa,
pude don̲o hata ia keke sapu gilae meke hata ia sa Tamasa.
3 Ba ele ene sea meke bureṉe beto sari doduru,
meke lopu hite keke arini si tavetia gua sapu leana,
namu loketon̲a hokara!*

4 Zama sa Tamasa, “Loke dia ginilagilana sari kasa tie kaleadi hire,
pu va murimuri pani sari na tie Taqarau,
Kekeṉon̲o gua sapu gani va murimuri rini sari gedi ginani,
meke lopu hite varavara la si arini koa Rau,” gua si asa.

5 Ba kaqu tava tarazuzu va kaleana si arini,
sapu lopu ele hoke gugua visoroihe.
Kaqu va hurakataei Sa sari na susuridi rina kana tadi nana tie.
Kaqu va kurekurei goi si arini,
ura ele etulu pani Tamasa si arini.

6 Mani vura mae mo pa Zaione sa tinaharupu tadi na butubutu Izireli.
Pana va mamutu pulei e Zihova sari na Nana tinoni Izireli,
si kaqu qetuqetu hola si arini.

54

Vinaravara pude Ta Harupu koari na Kana
(Vinaravara te Devita sipu qoraia rina tie pa Zipi totoso koa tome si asa pa dia popoa.)*
1 Ke Tamasa, Mu harupau,
Zihova, Mamu vata rupahau pa korapa Mua n̲iniran̲ira.
2 Ke Tamasa, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu va talin̲a maei sari na qua zinama.

* **53:1** Rom 3:10-12 * **53:3** Rom 3:10-12 * **54:** 1 Samuela 23:19, 26:1

3 Sari na tie karovodi si korapa mae pude rapata au;
sari na tie variva mate pu lopu korapa pamaṉa nia sa Tamasa si korapa podekia pude va mate au.

4 Ba sa Tamasa si na qua tinokae,
Asa si na qua Baṉara meke na qua lave.
5 Mani tavetavete ni Tamasa sari na dia kinaleana soti teledia pude va kilasi sari na qua kana.
Kaqu va huara ineti Sa si arini, sina ta ronuena si Asa.

6 Ke Zihova, kaqu poni moka nigo rau si keke vina vukivukihi.
Kaqu vahesigo rau, sina na Tamasa leamu si Goi.
7 Ura ele va sare au Goi si rau koari doduru qua tinasuna,
meke dogori rau sapu ele tava kilasa sari na qua kana.

55

Vinaravara te Devita pu Ta Ṉoṉovala Koa Keke Nana Baere

1 Ke Tamasa, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu lopu kiluia sa qua tinepatepa.
2 Mu va avoso mae au. Mamu olaṉa mae au,
sina ele tava malaṉa si rau pa qua tinasuna,
3 koasa halabutudi ri na qua kana.
Ura na ta ṉoṉovala si rau koari na tie kaleadi.
Meke bugoro nau na kukiti nau rini.

4 Matagutu na tarazuzu sa buloqu,
meke sa tinasuna tanisa minate si naqotau.
5 Minatagutu na ziziziri si rau,
tava kilasa pa tinaduaṉa sa tiniqu.
6 Kei, be ari tatapuruqu gua mo na kukuva,
maqu tapuru taloa qua pa seu,
maqu la koa magogoso qua.
7 Uve, maqu tapuru va seu la qua pa soloso qega,
maqu la koa qua vasina.
8 Maqu tuturei la hata ia si keke qua aqoroana
pude qu tome koari na qua kana,
arini pu guana givusu pa raneboṉi.

9 Kei Baṉara, Mu huara pani gedi sari na dia minizimizi,
sina dogoria rau sa vinari kakatorae na ṉinovaṉovala pa korapana sa vasileana lavata.
10 Rane na boṉi si ene vari likohae si arini panaulu koari na gobana sa vasileana,
evaṉi rini pa korapana sa vasileana sari na tinasuna na ṉinovaṉovala.
11 Na tinahuara si koa pa korapana sa vasileana;
soku hola sari na ṉinovaṉovala na sinekesekei koari na siraṉa koa sa vasileana.

12 Be guana qua kana si ṉoṉovalau na va sisire nau,
si boka va kamoi rau.

Be na kana sapu kukiti nau meke varipera koa rau,
si kaqu tome nia rau si asa.
13 Ba agoi mo, na qua baere soti,
na turaṉaqu, meke na tie gua mo arau.
14 Gita mo sapu hoke baere valeana,
meke hoke ene varigara la pa vinahesi pa vetu te Tamasa.

15 Madi mate makamakata gedi sari na qua kana,
madi gore la gedi pa vasina tadi na tie matedi sipu lopu ele mate rini.
Na kinaleana si koa koa ri na dia vetu soti meke pa bulodi.

16 Ba tepa la si rau koe Zihova sa Tamasa,
meke kaqu harupau Sa.
17 Sari na qua tinalotaṉa si va sage la i rau koa Sa,
pana munumunu, korapa rane, na veluvelu;
meke kaqu avosia Sa sa mamalaiṉiqu.
18 Rapata varikali nau rina qua kana si rau,
ba kaqu va sare au Sa, meke lopu kaqu ari bakoraqu.
19 Sa Tamasa sapu koa totoli ninae rane ka rane,
si kaqu avosau si rau meke kaqu va kilasi Sa sari na qua kana;
sina korodia hobei rini sari na dia tinoa
meke korodia pamaṉa nia rini si Asa.

20 Sa qua baere koana mo si rapata ni sari nana baere,
ke kumatia sa sa nana vina tatara.
21 Sa nana vivinei si memehe hola nia sa bata,
ba sa bulona si siṉia na kinukiti,
sari nana zinama si lomoso guana oela olive,
ba variva bakora guari na magu ta avaṉana si arini.

22 Mu vala i koe Zihova sari na mua tinasuna,
meke kaqu toka nigo Sa;
lopu kaqu va malumia Sa pude tava kilasa sa tie toṉoto.

23 Ba kaqu va mate makati Agoi Tamasa sari na tie variva mate na kokohadi sara,
pude gore la pa vasina tadi na tie matedi,
sipu korapa tie vaquradi si arini.
Ba arau si kaqu kalavarae koa Agoi.

56

*Sa Vinaravara Kinalavarae Koe Tamasa**
(Totoso tuqea rina tie Pilisitia se Devita pa vasileana Qati)
(1 Samuela 21:13-15)
1 Kei Tamasa, Mu tataru nau, ura rapata nau rini;
ta ṉoṉovala si rau koari na qua kana doduru totoso.
2 Doduru rane si rapata nau rini si rau.
Sokudi arini si varipera mae koa rau.
3 Kei Tamasa, pana matagutu rau,

* **56:** 1 Samuela 21:13-15

si kalavarae si rau koa Agoi.
4 Koe Tamasa mo si kalavarae rau, ke lopu kaqu matagutu si rau.
Vahesi Igo meke raṉei rau sari na Mua zinama;
loketoṉa si kaqu boka tavete nau keke tie pa pepeso,

5 Sari na qua kana si va tasunau ri doduru totoso,
doduru totoso balabala hatai rini si kaiqa siraṉa pude va sigitau.
6 Varigara si arini meke tome nau rini koari na vasidi tometomeana.
Kopukopu nau rini koari doduru qua tinavete.
Hiva nia rini pude va mate au.

7 Kei Tamasa, va kilasi gedi koari na dia kinaleadi,
va gore pani sari na tie sara pa Mua tinaṉaziri.

8 Gilani Goi sari na qua tinasuna,
balabala i Goi sari na kolomataqu.
Kuberi Goi si arini pa mua buka.
9 Koasa rane pu tioko atugo rau,
si kaqu kekere pule sari na qua kana.
Gilania rau si hie,
ura na somana koarau sa Tamasa.
10 E Zihova sa Tamasa si vahesia rau
koari Nana vina tatara.
11 Koa Sa si kalavarae rau ke lopu hite matagutu.
Nasa si kote boka tavete nau rina tie?

12 Kei Tamasa, maqu evaṉa vura ni sari na qua tinokotokoro.
Maqu ponigo sari na qua vina vukivukihi zinama leana koa Goi.
13 Ura ele va sare au Goi si rau pa minate,
meke kopu ni Goi sari na nenequ pude lopu hoqa,
pude qu ene pa kenumu Goi Tamasa pa korapa kalalasa.

57

*Tinepa Tinokae Koe Tamasa**
(Keke vinaravara te Devita sipu govete nia sa se Saula koasa bae.)
(1 Samuela 22:1, 24:3)
1 Mu taleoso nau pa Mua tataru, Kei Tamasa,
Mu taleoso nau.
Ura koa Goi mo si aqorae si rau kekeṉoṉo guana kurukuru
pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna
si gua tugo sapu aqorae si rau koa Goi,
osolae hola sa tinasuna pa tinoa.

2 Tepa la si rau koasa Tamasa pu Ululu Hola koari doduru,
koasa Tamasa pu va gorevura i sari doduru qua hiniva.
3 Kaqu olaṉa mae si Asa pa Maṉauru pude harupau.
Kaqu va kilasi Sa sarini pu kukiti nau.
Kaqu va dogoro nau Sa sa Nana tataru nabuna,
meke kopu ni Sa sari Nana zinama.

* **57:** 1 Samuela 22:1, 24:3

4 Koa si rau pa varikorapadi ri na kana, pu guana laione variva matedi,
sari na livodi si ṉaru guana tupi na hopere,
sari na meadi si ṉaru guana magu varipera.

5 Kei Tamasa, Mu koa tavalavata si Goi panaulu pa Maṉauru!
Sa Mua minataqara si mani ta dogoro pa doduru kasia popoa.

6 Sari na qua kana si tavetia si keke sipata pude vagi au,
talotaṉa hola si rau.
Gelia rini si keke pou pude va hoqa au, gua,
ba hoqa pule tugo teledia koasa pou asa.

7 Kei Tamasa, raṉeraṉe valeana qua si rau,
ke kaqu kera vahesi Igo rau si Goi.
8 Maqu vaṉunu meke kera,
maqu kera vahesia pa mike,
maqu kera vahesia sa Tamasa pana munumunu vaqavaqasa.

9 Kei Baṉara, kaqu zama leana si rau koa Goi pa varikorapadi rina butubutu,
ke maqu kera vahesi Igo rau si Goi pa vasina koa sari na tinoni.
10 Ura sa Mua tataru nabuna si kamo la koari na Maṉauru,
meke sa tina ronuemu si kamo la koari na lei.
11 Kei Tamasa, Mu vata dogoro nia sa Mua linavata koa sa Maṉauru,
meke sa Mua ṉiniraṉira pa doduru kasia popoa.

58

Tinepatepa te Devita koe Tamasa pude Va Kilasi sari na Tie Kaleadi

1 Vegua, vilavilasa valeana tugo si gamu na tie varipitui?
Varipitui va toṉoto ni tugo gamu sari na tie?
2 Lokari! Tale na kinaleadi mo pu boka taveti gamu si balabala i gamu,
meke variva mate si gamu pa popoa pu koa ia gamu.
3 Sari na tie kaleadi si tale tavete va sea mo doduru totoso pa dia tinoa,
sipu podo rini si podalae kokoha dia mo.
4 Gua tugo na noki poizini si arini.
Lopu va tabea rini sa Tamasa
gua tugo sari na noki pu tukui sari na taliṉadia,
5 pude lopu va avosia sa kinera tanisa tie pu kopu ni.

6 Kei Tamasa, Mu pako pani livodi sari na tie kaleadi sara, saripu guana laione.
Zihova, Mu unusu pani sari na livo nomadi pa ṉuzudi sarini pu guana laione vaqura.
7 Madi totolo palae guana kolo pu murimuri palae si arini.
Madi ta neti va munala umumu gedi si arini guana duduli pa siraṉa.
8 Madi popa meke murimuri taloa gua tugo na suloko si arini,
madi mate va kenue gua tugo na koburu haha pu podo mate sapu lopu hite dogoria sa kalalasana sa rimata.

9 Totoso lopu ele hite gilania keke toṉa rini,

si ta seke palae guana duduli si arini.
Kaqu ivu pani Tamasa si arini pa Nana tinaṉaziri,
sipu korapa toadi rini!
10 Sari na tie toṉoto si kaqu qetuqetu
pana dogori rini sapu tava kilasa sari na tie kaleadi.
Kaqu la neti si arini koari na eharadi rina tie kaleadi.
11 Kaqu zama sari na tie, “Uve, hinokara, na koa nana tugo sa pinia tadi na tie toṉoto,
meke hinokara sapu koa nana tugo si keke Tamasa sapu varipitui nia sa kasia popoa,” gua.

59

*Vinaravara Vinasare koari na Kana**
(Totoso garunu lani e Saula sari nana tie pana boṉi pude kopukopu nia koasa nana vetu se Devita pude tuqe vagia meke va matea.)
(1 Samuela 19:11)
1 Kei qua Tamasa, Mu va sare au koari na qua kana,
Mu toketoke hukata nau koarini pu varipera mae koa rau.
2 Va sare au koarini pu tavete va kaleana,
Mu harupu va seu au koari na tie variva mate sara.

3 Ura dotu, korapa pequ aqa nau rini si rau,
sari na tie kaleadi si varigara pude varipera mae koa rau.
Kei Zihova, lopu tavete gua asa sina lopu seke tinarae na sea si rau.
4 Loke qua sinea si rau sapu pada pude varigara mae pequ nau rini.
Mu tuturei mae dogorau, Mamu toka nau!

5 Zihova Tadi na Qeto Minate,
Agoi mo sa Tamasa tadi na tie Izireli.
Mu tuturei mae, Mamu va kilasi sari na butubutu huporodi;
lopu veko hola ia keke koari na tie kaleadi pu tavetavete va kaleana.

6 Doduru veluvelu si pule mae si arini,
kurumu variva nuli guana siki,
meke ene vari likohae nia rini sa vasileana nomana.
7 Avoso latu sari na dia zinama ṉoṉovala, na vina matagutu.
Sari na dia zinama pa ṉuzudi si ṉaru guana magu varipera.
Balabala ia rini sapu lopu kaqu ta avoso pa tie, gua.
8 Ba hegere ni Goi Zihova si arini,
meke va sisire ni Goi sari doduru butubutu huporo.

9 Kei Tamasa, raṉea rau sa Mua ṉiniraṉira,
Agoi mo sa qua Aqoroana.
10 Koasa Nana tataru nabuna si kaqu mae harupau sa qua Tamasa,
meke kaqu va dogoro nau Sa sapu va kilasi Sa sari na qua kana.

11 Kei Baṉara, mami lave,
Mu lopu tuturei va matei sari na kana hire,

* **59:** 1 Samuela 19:11

ba Mamu vata hurakatae i gedi pa doduru vasina pude di kilasa,
pude madi lopu muliṉi nia rina qua tinoni sa Mua ṉiniraṉira.
12 Tale kaleadi mo si zama vura ni rini pa ṉuzudi na berudi.
Madi ta sipata gedi koari na dia vinahesi pule teledia,
sina leveleve na kokoha si arini!
13 Mu va puzuli pa Mua binugoro,
Mu va puzulu hokari gedi
pude madi gilania ri doduru tie
sapu Tamasa si koa totoli pa Izireli,
meke sa Nana tinolie si repaha la pa doduru kasia popoa.

14 Hopeke veluvelu si pule mae si arini,
mae variva nuli guana siki si arini.
Ene viṉohae ia rini sa vasileana nomana,
15 guana siki sapu hata ginani,
hohou si arini be lopu deṉa.

16 Ba arau si kaqu kera nia sa Mua ṉiniraṉira,
pana munumunu kaqu kera va ululae nia rau sa Mua tataru nabuna.
Ura Agoi mo sa qua Aqoroana,
meke na qua tinokae pa totoso tasuna.

17 Kei Tamasa, vahesi Igo rau si Goi,
raṉea rau sa Mua ṉiniraṉira.
Agoi mo sa qua Aqoroana,
sapu va dogoro nau sa tataru nabuna.

60

*Tinepa La Vinasare Koe Tamasa**
(Sa kinera te Devita totoso la razai sa sari na tie varipera pa Siria pu mae pa popoa Mesopotemia meke Zoba, meke va matei Zoabi sari ka manege rua tina tie Edomu pa Lolomo Solo.)
(2 Samuela 8:13; 1 Koronikolo 18:12)
1 Kei Tamasa, ele etulu gami Goi,
meke ele va kilasa gami Goi si gami.
Ele bugoroni gami Goi
ba Mamu poni puleni gami sa ṉiniraṉira.
2 Agoi, si va niu ia sa pepeso,
meke ta viqala si asa.
Mu salaṉi Goi sari na Mua tie
pu ele ta huara guana pepeso.
3 Ele vata sigiti i Goi sari na Mua tie koari na tiṉitoṉa tasunadi,
ele guana va naponi gami vaeni Goi,
ke viviri si gami meke ene tedeve lamae.
4 Ele va balaui Goi sarini pu pamaṉa nigo,
pude di va talevara koasa tinahuara.

5 Mu harupu gami pa Mua ṉiniraṉira,
Mamu olaṉia sa mami vinaravara, gami pu tataru nigo,

* **60:** 2 Samuela 8:13; 1 Koron 18:12

pude tava mataqara si gami pa Mua n̲iniran̲ira.

6 Ele zama sa Tamasa pa Nana vasina hopena,
"Pa korapa minataqara si kaqu paqapaqaha si pa vasileana Sekemi,
meke kaqu paqahia rau sa Lolomo pa Sukoti koari na Qua tie.
7 Taqarau sa popoa Qileadi,
Taqarau tugo sa butubutu Manase.
Sa butubutu Iparemi si na butubutu tadi na tie varipera,
meke sa butubutu Ziuda si tadi na ban̲ara.
8 Moabi si kote guni nia Rau Qua besini pezapezakuana koasa popoa.
Pa Edomu si kaqu gona la nia Rau sa Qua sadolo,
pude na vina gilagilana sapu Taqarau si asa.
Koari na tie Pilisitia si kaqu velavela la nia Rau sa Qua minataqara."

9 Kei Tamasa, esei si kaqu turan̲a gami pude la nuquria gami sa vasileana lavata ta barana?
Esei si kaqu turan̲a lani gami pa Edomu?
10 Kei Tamasa, kilu gami mo Goi si gami?
Lopu kaqu luli somanae tu si Goi koasa mami qeto minate?
11 Kei Tamasa, mae tokani gami pude razai sari na kana,
ura sa tinokae tana tie si loke guguana.
12 Pude somana si Goi koa gami si kaqu mataqara si gami,
Agoi mo si boka va kilasi sari na mami kana.

61

Vinaravara pude Ta Kopue
(Kinera te Devita pude mikemike nia)
1 Ke Tamasa, mu avosia sa qua kinabo,
mamu va avoso mae ia sa qua vinaravara.
2 Koa va seu si rau pa qua popoa soti,
ke malohoro sa buloqu,
Tepatepa atu koa Goi si rau,
turan̲au la koasa patu hihiu.

3 Mu turan̲a lani au pa Mua aqoroana,
ura Agoi sina qua vetu n̲in̲irana,
sa qua lave pu hukati sari na qua kana.

4 Va malumau, maqu koa pa Mua vetu hopena ninae rane!
Va malumau, maqu koa aqoro koa Goi,
guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna.
5 Ura Agoi Tamasa, ele avosi sari na qua vina tatara,
meke ele poni nau Goi sa minana gua
sapu tagoa rini pu paman̲a nia sa Pozamu.

6 Mu tomo lani sari na vuaheni sokudi koasa tinoa tanisa ban̲ara.
Mu va toa va gelenae ia si asa.
7 Mani koa ban̲ara va gelenae si asa pa kenumu Goi Tamasa.
Mu va aqoria si asa koasa Mua tataru nabuna,
meke kopu nia gua sapu ele tozi nia Goi koari na Mua zinama.

8 Gua asa ke kaqu kera vahesi Igo rau si Goi doduru totoso,
totoso ponigo rau hopeke rane gua saripu va tatara ni rau.

62

Raṉea sa Kinopu te Tamasa

1 Ura e Tamasa mo telena si aqa va ṉoṉo nia rau mae guana koa Sa sa qua tinaharupu.
2 Asa mo telena sa qua patu aqoroana meke na qua tinaharupu.
Lopu kaqu hite tava kilasa si rau.

3 Vea seunae gua si kaqu rapata nia gamu sa tie
sapu malohoro gua na bara ta huarana?
4 Hiva va gore pania mo gamu si asa pa nana tuturuana ta pamaṉaena,
qetu nia gamu sa kinohakoha.
Zama ni gamu sari na zinama tamanaedi,
ba pa korapa bulomia si leve nia gamu si asa.

5 Koe Tamasa mo telena si kalavarae rau
va sotoa rau koa Sa sa qua rinoverove.
6 Asa mo sa qua patu aqoroana meke na qua tinaharupu.
Asa si na qua bara heheda,
ke lopu kaqu tava kilasa si rau.
7 Sa qua tinaharupu meke na qua vina lavata si koa mo koasa Tamasa.

8 Ke gamu na qua tinoni,
Mi kalavarae koe Tamasa doduru totoso.
Mi tozi lani koa Sa sari doduru mia tinasuna,
Ura Asa mo sa nada aqoroana.

9 Doduru tie si guana keke siniṉo mo,
hiteke na lavata si loke laedi,
Veko lani koasa padapadana mamata,
mamu dogoria sapu namu loke hite vasi mamatadi si arini,
mamahelo hola nia rini sa siniṉo.
10 Mi lopu kalavarae koasa ṉinovaṉovaladi;
mi lopu rovea sapu kaqu vagi nia keketoṉa gamu sa hinikohiko na huhuara.
Be guana soku sari mia tinagotago,
ba mi lopu va sotoa sa mia kinalavarae koa rini.

11 Ele avoso pilipulea rau zama nia Tamasa si hie,
sapu sa ṉiniraṉira si Tanisa tugo,
12 meke Tamugoi Baṉara tugo sa tataru nabuna, gua.*
Meke Agoi tugo telemu piai sari hopeke tie koa gua koari hopeke dia tinavete.

63

*Saivi Hataia Sa sa Tamasa**

(Keke vinaravara te Devita sipu koa si asa pa soloso qega pa Ziuda.)

---

* **62:12** Zob 34:11; Zer 17:10; Mt 16:27; Rom 2:6; Rev 2:23 * **63:** 1 Samuela 23:14

1 Ke Tamasa, Agoi mo sa qua Tamasa;
saivi hataigo rau si Goi.
Doduruna sa qua tinoa si okoro pude dogorigo;
kekeṉoṉo gua sapu memeha nia rau sa kolo pa popoa popana
si gua tugo sa maqomaqoqu si memeha nigo.
2 Mu vata dogoro koa rau pa Mua vasina hopena,
Mu va dogoro nau sa Mua ṉiniraṉira meke sa Mua tinolava soti.
3 Sina sa Mua tataru nabuna si leana hola nia sa tinoa;
ke maqu vahesi Igo.
4 Kaqu zama leana si rau koa Goi pa doduruna sa qua tinoa,
kaqu va sagei rau sari na limaqu na vinaravara pude vahesi Igo.
5 Sa maqomaqoqu si kaqu qetu na qetu guana tie sapu deṉa pa ginani,
kaqu vahesi Igo rau si Goi koari na kinera qetuqetu.

6 Sipu eko si rau pa qua teqe,
si balabala pulei rau sari na Mua tinokae koa rau;
doduru boṉi si va nonoga Igo rau si Goi pa buloqu.
7 Ura Agoi mo sa qua tinokae doduru totoso.
Ke kaqu kera qetuqetu Nigo rau koasa Mua kinopu koa rau pa kauru tatapurumu Goi ta kopue si rau.
8 Koa soto va nabu koa Goi si rau,
sa Mua ṉiniraṉira si tuqe au na va sare au.

9 Ba arini pu hata au pude va mate au gua,
si kaqu gore la pa vasina tadi na tie matedi.
10 Kaqu tava mate si arini pa vinaripera,
Meke kaqu gani rina kurukuru pinomo sari na tinidia.
11 Ba sa baṉara si kaqu koa qetuqetu koe Tamasa pu va mataqaria si asa.
Sari doduru pu veko vina tatara koa sa pozana e Zihova si kaqu vahesia si Asa,
ba sari na tie kokoha si kaqu tava noso.

64

Vinaravara pude Ta Kopue
(Keke vinaravara te Devita)
1 Tamasa, koa pa tinasuna si rau,
Mu avosia sa qua vinaravara.
Matagutu ni rau sari na qua kana,
Mu harupia sa qua tinoa!
2 Mu kopu nau, mamu va seu pani au koari hiniva kaleadi tadi na tie,
koa sa kobi tinoni variva matedi.
3 Va ṉarui rini sari na meadi guana magu varipera,
meke va totoanae ni rini sari na zinama ṉoṉovala, guana tupi.
4 Tuturei hola si arini pude tozi va enei,
sari na dia sinekesekei na zinama kohakoha variva kurekuredi.
Lopu matagutu si arini pude ṉoṉovali sari na tie leadi.
5 Varizuka va ṉiṉirai si arini koari na dia ṉati binalabala seadi.
Varivivinei nia rini vasina kaqu vekoi rini sari na dia sipata.
“Loke tie kote dogoro gita,” gua si arini.
6 “Esei si boka hata vura ni sari na nada tinavete kaleadi?

Ele pada tome valeani gita sari nada binalabala,” gua si arini.
Ura sari na binalabala pa bulona tie si tava paere.
7 Ba kaqu gona ni tupi Tamasa si arini,
meke kaqu hinoqa mate si arini.
8 Kaqu tava kilasa si arini pa guguadi sari na dia zinama,
meke ari doduru pu dogorodi si kote va qenoqeno batudi meke zama va sisire ni;
9 Kaqu matagutu sari doduru tie,
meke kaqu balabala ia rini gua sapu evaṉia sa Tamasa,
meke kaqu totozia rini koari na tie sari nana tinavete.
10 Sari na tie toṉoto si madi koa qetuqetu koe Zihova,
Madi koa aqorae koa Sa.
Madi vahesia rina tie toṉoto si Asa.

65

Vinahesi meke na Zinama Leana
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, garo tugo pude vahesi Igo gami si Goi pa Zaione,
meke kopu ni sari mami vina tatara koa Goi,
2 sina hoke olaṉi Goi sari na vinaravara.
Ke sari doduru tinoni pa kasia popoa si kaqu mae koa Goi,
3 koa gua koari na dia sinea.
Tava kilasa si gami koa gua koari na mami sineke tinarae,
ba taleosaeni gami Goi.
4 Tamanae tugo sa tie pu vizatia Goi pude koa tata koa Goi pa Mua vasina hopena.
Kaqu qetu nia gami sa lineana koasa Mua vetu hopena sapu sa Mua Zelepade hope.

5 Pa Mua inolaṉa si poni gami Goi sa minataqara,
meke variva magasa sari na Mua tinavete pude harupu gami.
Sari doduru tie pa kasia popoa meke pa kali karovodi rina kolo si kalavarae Igo si Goi.
6 Agoi sapu va turui sari na toqere pa Mua ṉiniraṉira,
meke vata dogoro nia Goi sapu na patutokaemu si Agoi.
7 Va bulei Goi sari na ovaṉadi rina kolo lamana,
meke sa puzakadi rina tovovo,
va nosoa Goi sa vinari kakatorai tadi na tinoni.
8 Sa doduruna sa kasia popoa
si magasa hola ni sari na tiṉitoṉa pu evaṉi Goi,
meke velavela nia rini pa kinera vinahesi na qinetuqetu.

9 Va hoqa ia Goi sa ruku pude kopu nia sa kasia popoa meke va masuria.
Va siṉi ni kolo Goi sari na ovuku.
Ponia linetelete Goi sa pepeso.
Gua asa kopu gunia Goi sa pepeso.
10 Va gorea Goi sa luturu* koari na ilaka pepeso pu ta gelidi pude va bobosi.
Va malohori Goi sari na pepeso koasa ruku remiremisi,

* **65:10** Na ruku ṉiṉirana.

meke va toqoli Goi sari na linetelete.
11 Va masuria Goi sa vuaheni,
ke soku sa pinakepakete pa inuma.
Vasina la Goi si koa tugo sa minamutu.
12 Sari na ilaka duduli si siṉi na rovana sipi,
meke doduru tiṉitoṉa si guana tie pu kera qetuqetu pa dia zinama leana koe Tamasa.
13 Sari doduru vasidi si siṉi na rovana sipi.
Sari na lolomo si siṉi na huiti.
Kekeṉoṉo gua na tie sapu kera pa qinetuqetu si arini.

66

Kinera Vinaravara meke Zama Leana Koe Tamasa

1 Mi velavela vahesia sa Tamasa pa qinetuqetu,
gamu doduru tinoni pa kasia popoa.
2 Mi kera vahesia se Zihova.
Mi vala sa vinahesi na vina lavata koa Sa.
3 Mi zama la guahe koe Tamasa,
"Variva magasa hola sari na Mua tinavete!
Nomana hola sa Mua niniraṉira,
ke matagutu sari Mua kana meke todoṉo pa kenumu Goi.
4 Sari doduru tinoni pa kasia popoa si vahesigo.
Kera atu ni rini sari na kinera vinahesi,
meke kera va lavatigo rini si Agoi Zihova."
5 Mae mamu dogori gua sapu taveti sa Tamasa.
Variva magasa sari na Nana tinavete pu poni ni Sa koari na tie.
6 Va popa ia Sa sa kolo, meke ene karovo koa sa ovuku popana sari na tie.*
Qetuqetu si gita, sina koa gua koari Nana tinavete Sa.
7 Koa Baṉara si Asa ninae rane ka rane;
meke kopu totoko ni Sa sari doduru butubutu.
Sari na tie va guguedi si madi lopu koa ululu hola koa Sa.

8 Vahesia sa Tamasa, gamu na tinoni;
mani ta avoso sari mamalaiṉi vinahesina Sa.
9 Kopu ni gita Sa si gita pude toa,
meke lopu va malumu gita Sa pude gulazoro hoqani gita.
10 Tamasa, ele podeke gami Goi si gami,
kekeṉoṉo sa siliva sapu ta kina pude tava via pa nika.
11 Ele guana voi gami Goi si gami pa korapana sa Mua vaqara,
meke veko gami Goi pa tinasigiti.
12 Ele va malumi Goi sari na mami kana pude neti kasopi sari na tinimami,
ene nuquru hola i gami sari na nika, na naqe,
ba ele turaṉa va kamo gami Goi pa keke vasina pu koa tavasare si gami.

13 Kaqu paleke mae ni rau sari na vina vukivukihi va uququ pa korapana sa Mua Zelepade;
kaqu poni Igo rau gua saripu ele va tatara Nigo rau.

* **66:6** Ekd 14:21; Zos 3:14-17

14 Kaqu ponigo rau kamahire gua saripu ele tozi Nigo rau
totoso koa si rau pa tinasuna.
15 Kaqu vukivukihi atu ni rau pa hope sari na kurukuru nobonobokodi,
sari na sipi kokoreo, na bulumakao kokoreo, meke na qoti,
meke kaqu vuga sage pa galegalearane sari na tuṉahadi rini.

16 Mi mae, mamu va avoso,
gamu doduru pu pamaṉa nia sa Tamasa;
Maqu tozini gamu gua saripu ele evaṉi Sa koa rau.
17 Velavela va ululae la si rau koa Sa pa qua tinepatepa tinokae,
vahesia rau si Asa koari na kinera.
18 Be tomei rau sari na qua sinea pa buloqu,
si lopu kaqu avosau sa Baṉara.
19 Ba ele va avoso hinokarau sa Tamasa si rau;
ele avosia Sa sa qua vinaravara.
20 Vahesia rau sa Tamasa,
sina lopu kilu ia Sa sa qua vinaravara,
meke lopu heki nia Sa sa Nana tataru nabuna koa rau.

67

Kinera Zama Leana Koe Tamasa
(Sa kinera pude mikemike nia)
1 Tamasa, Mamu tataruni gami na manani gami si gami.
Mu doṉo mae gami pa Mua tataru,
2 pude madi gilania rina tiena sa kasia popoa sa Mua hiniva;
meke pude di gilania ri doduru butubutu
sapu harupu gami Goi pa Mua ṉiniraṉira.

3 Kei Tamasa, madi vahesigo rina tinoni si Agoi,
madi vahesigo ri doduru tinoni.
4 Madi kera qetuqetu sari doduru butubutu,
ura varipitui ni Goi pa tinoṉoto,
meke turaṉi sari na butubutu pa pepeso.
5 Kei Tamasa, madi vahesigo rina tinoni si Agoi.
Madi vahesigo ri doduru tinoni,
6 meke kaqu masuru sa pepeso, meke vua katakata sari na vuvua,
meke kaqu manani gita sa nada Tamasa si gita.
7 Uve kaqu manani gita sa Tamasa si gita,
kaqu va lavatia rina tinoni pa doduru kasia popoa si Asa.

68

Kinera Minataqara Tanisa Butubutu Izireli
(Keke kinera te Devita)
1 Mani mae va talahuarae i e Tamasa sari Nana kana;
madi govete taloa pa kenuna Sa saripu kukiti nia si Asa!
2 gua sapu ta givusu palae sa tuṉaha,
si mani hadu taloa ni Sa,
guana deana sapu tava kolo pa nika,
si mani va matei Sa si arini pa kenuna.
3 Ba sari na tie toṉoto si koa qetuqetu pa kenumu Goi;

madi koa qetuqetu sisigiti tugo si arini.

4 Mi kera la koe Tamasa,
kera vahesia sa pozana Sa.
Mi kera va ululae la koa Sa pu mae habotu koari na lei.
Sa Pozana Sa si e Zihova;
mi koa qetu pa kenuna Sa.
5 Sa Tamasa pu koana pa Nana vetu hopena,
sina tinokae tadi na eapa meke na naboko.
6 Poni ni vasina kokoana Sa saripu eapa na naboko,
meke vata rupahi Sa saripu ta pusidi;
ba sari na tie va guguedi si kaqu koa koasa rimata ṉiṉirana pa vasina ivuluna.

7 Kei Tamasa, totoso turaṉi Goi sari na Mua tie,
sipu ene hola nia rini sa soloso qega,
8 si niu sa pepeso,
meke gore sa luturu pa kenuna sa Tamasa tadi na tie Izireli,*
pa kenuna sa Tamasa pa toqere Saenai.
9 Kei Tamasa, na luturu lavata si va gorea Goi,
pude va masuru pulea sa pepeso tava tatarana.
10 Sari na Mua tie si kuri sari dia vetu koasa popoa sana;
pa korapa Mua lineana si poni Goi sari na habahuala.

11 Tozia Tamasa sa Nana zinama,
meke soku hola barikaleqe si palekia sa inavosona.
12 Sari na baṉara meke sa qeto minate si govete,
ke vagi rina barikaleqe pa popoa sari na dia likakalae pu ta ṉovala,
meke va hihia i rini sari na tiṉitoṉa ta vagidi,
13 sari na tatapurudi rina kukuva si ta tavetae siliva,
meke sari na kaludi si ṉedala
meke ta tavetae qolo tolavaena.
Arini tugo sari na vinagi tadi pu koa hola tata pa nika koa sa vasina pu koa ia rini.
14 Sipu va hurakatae i sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira sari na baṉara,
si va gorea Sa sa sinou pa toqere Zalamoni.

15 Kei Basani! Toqere lavata,
sapu soku batu minominona!
16 Na vegua ke doṉodoṉo ta ṉaziri nia tu goi sa toqere
sapu vizatia Tamasa pude koa ia Sa?
Kaqu koa Baṉara vasina sa Tamasa ninae rane ka rane.
17 Sa Baṉara si gore mae guana pa toqere Saenai koari vurotina na tina totopili varipera,
meke nuquru la pa vasina hopena.
18 Totoso sage la pa vasina ululuna hola si Asa,*
si turaṉi Sa sari kobi tie ta raovodi,
meke vagi vinariponi si asa koari na tie,
kamo koarini pu varipera la koa Sa,

* **68:8** Ekd 19:18 * **68:18** Epi 4:8

pude kaqu koa vasina se Zihova sa Tamasa.
19 Mani tavahesi sa Tamasa sa nada Baṉara,
sapu palekedi sari na nada pinaleke doduru rane.
Asa sa nada Hinarupu.
20 Sa nada Tamasa si na Tamasa variharupi.
Asa tugo se Zihova sa nada Baṉara sapu va sare gita pa minate.

21 Ba kaqu va puzulu ṉaepi Tamasa sari Nana kana,
saripu lulidi sari na hahanana seadi.
22 Zama sa Baṉara, "Kaqu turaṉa pule maeni Rau sarini pu koadi pa Basani;
kaqu va pule maei Rau saripu koadi pa hubi lamana,
23 pude mu ovovae ni sari na eharadi;
pude sari na mia siki ba kaqu vagi gedi hinia tugo pude meai sari na eharadi rini," gua si Asa.
24 Ke Tamasa, sa Mua inene va mataqara si ta dogoro koari doduru tie,
sa puku vinarigara tie te Tamasa sa qua Baṉara sapu ene nuquru pa Nana vasina hopena.
25 Sari na tie kerakera si luli pa mudimu Goi,
meke sari na vineki pu kizai sari na tabarini si pa kokorapana,
meke sari na tie mikemike si luli mumudi mae.
26 Mi Vahesia sa Tamasa koari Nana vinarigarae tinoni,
gamu na tutina e Zekopi,
mi vahesia se Zihova.
27 Sa butubutu Benisimane sapu hitekena koari doduru si kekenu,
meke luli la sari na koimata pa butubutu Ziuda koasa dia pukuna,
meke luli mudi la sari na koimata pa Zeboloni meke Napitalai.

28 Ke Tamasa, Mu vata dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira;
sa Mua ṉiniraṉira gua sapu tavetavete nia Goi koa gami totoso lahe,
29 koasa Mua Zelepade pa Zerusalema,
vasina atu luari rina baṉara sari na dia vinariponi koa Goi.
30 Mu norea sa baṉara pa Izipi
sapu gua tugo na basioto pa korapa ovuku,
Mu norei sari na butubutu huporo,
saripu gua tugo na bulumakao kokoreo pu turaṉa tudia
osolae kaqu todoṉo Nigo rini,
meke ponigo sari na dia siliva.
Mu va talahuarae i sarini pu okoro nia sa vinaripera.
31 Kaqu vura mae pa Izipi sari na turuhabotu,
meke sari na tiena sa Itiopia
si kaqu va sagei rini sari na limadia pa vinaravara la koe Tamasa.

32 Mi kera la koe Tamasa,
ke gamu na butubutu pa kasia popoa;
mi kera vahesia sa Baṉara;
33 vahesia si Asa sapu ene mae pa korapa maṉauru pukeranedi hola.
Dotu, va vuraia sa sa mamalaiṉina koari na paka maṉauru.
34 Mi tozi vura nia sa ṉiniraṉira tanisa Tamasa;
Asa sa baṉara tolavaena pa Izireli,

sa Nana ṉiniraṉira si koa koari vina podaka pa Maṉauru.
35 Variva matagutuna sa Tamasa koasa Nana vasina hopena;
Asa sa Tamasa pa Izireli!
Ponia Sa koari Nana tie sa ṉiniraṉira.

Mi vahesia sa Tamasa!

69

Tinepa Tinokae Koe Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu harupau,
ura ele sage kamo pa ruaqu sa kolo.
2 Lodu si rau pa zemizemi,
vasina loke pepeso ṉirana.
Kamo la si rau pa kolo lamana,
meke palekau na naqe si rau.
3 Mabo qua kabo si rau,
meke ele popa sisigiti sa leoqu.
Podalae rida sari na mataqu pa inaqana sa qua Tamasa.
4 Sarini pu kukiti hoboro nau si soku hola,*
hola ni sari na kalu pa batuqu.
Sari na qua kana si zutu au koari na dia zinama kokoha,
ṉiṉira hola sarini pu hiva va mate au.
Loketoṉa si hikoa rau,
ba ososo nau rini pude vala pulei sari dia tiṉitoṉa pu hikoi rau, gua si arini.
5 Kei Tamasa, gilana betoi Goi sari na qua kinaleadi,
meke sari na qua dinuviduvili si lopu hite paere koa Goi.
6 Kei Baṉara, Zihova Tadi na Qeto Minate,
madi lopu tava kurekure pa ginuaqu rau sarini pu raṉe igo.
Agoi Tamasa tadi pa Izireli,
maqu lopu va kurekurei sarini pu va lavatigo.
7 Koa gua pa vinahesimu Goi si ta zama ṉoṉovala na tava kurekure si rau.
8 Guana tie karovoqu si rau koari na turaṉaqu soti,
meke guana votiki tie si rau koari na qua tatamana soti.
9 Tataru sisigiti nia rau sa Mua Zelepade, ta ṉaziri nia rau gua na nika pa buloqu;
meke sipu zama va kaleanigo rini si zama kaleanau tugo rini si arau.*
10 Sipu koa va pepekae si rau pa minadi pa ginani,
si ta ṉoṉovala si rau koari na tie.
11 Pana va sagei rau sari na poko tinalotaṉa sapu luluradi,
si va sisire nau tu rini.
12 Arau mo sa batu vivinei tadi pu habotu pa kapa siraṉa,
sarini pu napo va viviri si tavete nau kera vina sisire rini.

13 Ba arau si kaqu varavara atu koa Goi, kei Zihova.
Kei Tamasa, pa totoso garona si mamu va tabe au
koasa moatana gua sa Mua tataru nabuna,

* **69:4** Sam 35:19; Zn 15:25 * **69:9** Zn 2:17; Rom 15:3

si Mu va gorevura ia sa Mua vina tatara meke harupau.
14 Mu va sare au koasa pepeso kosirina,
pude qu lopu mate.
Mu va sare au koari na qua kana,
meke koasa minate pa lamana.
15 Mu lopu va malumi sari na tinasuna pude mae kuzu tamunau guana nāqe;
Mu lopu va malumau Goi pude lodu pa lamana,
babe sa minate pude mae onolau, guana lovu.
16 Kei Zihova, Mu olaṉau pa Mua tataru nabuna,
pa korapa Mua tataru variva taleosae si Mamu mae toka nau.
17 Mu lopu va paere pule Nigo koa sa Mua nabulu;
Ura koa pa tinasuna si rau,
ke Mu tuturei olaṉa mae au mo kamahire.
18 Mu tuturei mae harupau,
Mamu va sare au koari na qua kana.

19 Gilani Goi sari na ṉinovaṉovalaqu,
meke sa qua kinurekure na vina goregorequ,
sari na qua kana si gilana betoi Goi.
20 Sari na ṉinovaṉovala si va talotaṉia sa buloqu,
ke lopu toa valeana si rau.
Ronua rau sa Mua tataru, ba loketoṉa.
Hataia rau sa minanoto, ba loketoṉa tugo.
21 Poni nau rini na ginani variva mate pude hena ia,
meke sipu memeha rau si poni nau rini sa vaeni pasana.*
22 Madi ṉovala pule ni teledia koari na gedi ginani,
madi ta sekesekei pule ni teledia koari na dia inevaṉa vina vukivukihi.*
23 Madi tava behu sari na matadi,
pude di lopu dodogorae.
Madi tavasigiti sari na mudidi!
24 Mu titisi la nia sa Mua binugoro koa rini,
Mamu hadui gedi koasa Mua binugoro maṉinina osolae kamoi Goi si arini.
25 Madi tava ivulu sa dia vasina pu koa ia rini;*
madi mate eoṉo beto sarini pu koa koari na dia ipi.
26 Ṉoṉovali rini sarini pu va kilasi Goi,
meke zama pesipesi rini sari na tinasigiti tadirini pu va bakorai Goi.
27 Mu varitomotomoi ni Goi sari na vina kilasadi,
madi lopu somana vagia rini si keke hinia koasa Mua tinaharupu.
28 Madi ta huara palae pozadi si arini koasa buka tinoa;
madi lopu ta kubere somana pozadi si arini koari na tie toṉoto.*
29 Ba arau si koa ta sigiti, meke balabala mamata,
kei Tamasa, Mu toka nau, Mamu harupau.

30 Kaqu kera la nia rau si keke kinera vinahesi koasa pozana sa Tamasa.
Kaqu va lavatia rau si Asa pa qua zinama leana koa Sa.

---

* **69:21** Mt 27:48; Mk 15:36; Lk 23:36; Zn 19:28-29 * **69:22** Rom 11:9-10 * **69:25** TTA 1:20
* **69:28** Ekd 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8

31 Gua asa si variva qetu koasa Tamasa,
hola nia sa vina vukivukihi bulumakao
babe keke bulumakao kokoreo nomana valeana.
32 Sarini pu ta ṉoṉovala si kaqu dogoria sapu gua asa,
meke kaqu koa qetu;
gamu pu hata ia sa Tamasa si kaqu ta sovutu va ṉiṉira.
33 Ura avosi e Zihova sarini pu koa pa tinasuna,
meke lopu muliṉi ni Sa sari nana tie pu ta pusidi.

34 Madi vahesia rina maṉauru na pepeso sa Tamasa,
meke gua tugo sari na kolo lamana,
meke sari doduru tiṉitoṉa toadi pu koa koarini.
35 Ura kaqu harupia Tamasa se Zaione,
meke kaqu kuri pulei Sa sari na vasileana nomadi pa Ziuda.
Kaqu koa vasina sari na Nana tie pude tagoa sa pepeso vasina.
36 Sari na tutidi ri Nana nabulu si kaqu tagoa sa vasina asa,
meke sarini pu tataru nia sa Tamasa si kaqu koa vasina.

70

Vinaravara Tinepa Tinokae
(Keke vinaravara te Devita)
1 Kei Tamasa, Mu harupau,
Mamu va sare au.
Mu tuturei toka nau, kei Zihova.
2 Madi tava kilasa na tava nunala gedi sarini pu korapa podekia pude va mate au.
Madi tava kekere pule taloa na talotaṉa gedi saripu hiva va tasuna au.
3 Sarini pu zama mae au, “Dotu, isara, sari na mua sinea!” gua,
si madi tava nunala gedi pa dia kinurekure.
4 Ba sari doduru pu hata Igo si kaqu koa qetu koa Goi,
Meke sarini pu qetu nia sa Mua tinaharupu,
si madi zama, “Tava lavata sa Tamasa!” gua.

5 Habahuala na malaṉa si rau;
tuturei mae koa rau qua Tamasa,
Agoi si na qua Hinarupu;
kei Zihova, Mu tuturei mae toka nau.

71

Vinaravara Tana Keke Barogoso
1 Kei Zihova, koa Goi mo aqorae si rau.
Mu lopu vala nau koa ri na qua kana pude tava kilasa.
2 Mu harupau, ura na Tamasa toṉoto si Goi.
Mu avoso mae au, Mamu tuturei va sare au.
3 Tamasa hiva Nigo rau, pude na qua patu aqoroana si Goi
na qua bara ṉiṉira pude harupau.
Mu zama mae meke harupau,
ura Agoi mo sa qua patu na bara aqoroana.

4 Kei qua Tamasa, mu va sare au koasa ṉiniraṉira tadi na tie ṉoṉovala na tie kaleadi.

5 Kei Baṉara, Agoi mo si aqa Nigo rau,
Podalae sipu tie vaquraqu rau, si raṉe Igo rau Zihova.
6 Kalavarae si rau koa Goi pa doduruna sa qua tinoa;
podalae totoso podo rau, si koa Goi mo si ta kopue rau,
kaqu vahesigo rau doduru totoso.
7 Sa qua tinoa si na vina titila koari sokudi,
sina Agoi tugo sa qua aqoroana.
8 Doduru totoso si vahesigo rau,
meke tozi vura nia rau sa Mua tinolava.
9 Mu lopu etulu pani au, totoso barogoso si rau
Mu lopu veko pani au, totoso malohoro si rau.
10 Sari na qua kana si vari vivinei nau,
na hiva va mate au rini
11 Zama si arini "Lopu koa turaṉia Tamasa si asa kamahire,
ke aria, mada hadu lulia, mada la tuqe vagia gana;
loke tie si koa pude toka nia," gua si arini.

12 Kei Tamasa, Mu lopu koa va seu koa rau.
Mu tuturei mae toka nau. Kei qua Tamasa!
13 Madi tava kilasa, na tava nunala gedi sarini pu korapa podekia pude va mate au;
madi tava kurekure, na talotaṉa gedi sarini pu korapa podekia pude va sigitau.
14 Ba arau si lopu kaqu makudo sa qua rinoverove koa Goi,
meke kaqu gigiri lala nana tu sa qua vinahesimu Goi.
15 Kaqu tozi vura ni rau pa ṉuzuqu sari na Mua tinavete toṉotodi,
ura na soku hola si arini, hola ni gua saripu boka gilani rau,
ba kaqu zama vura ni rau doduru totoso sari na Mua tinavete variharupi.
16 Zihova Tamasa; kaqu mae si rau pa Mua Zelepade pude vahesigo koari na Mua tinavete ṉiniradi.
Kaqu vahesigo rau koasa Mua tinoṉoto soti telemu.
17 Kei Tamasa, ele va tumatumae au Goi podalae sipu kobukoburuqu si rau.
Ke lopu kaqu makudo tozi vura ni rau sari na Mua tinavete marilaedi na variva magasadi.
18 Kei Tamasa, Mu lopu muliṉi nau sipu kamoa rau sa binarogoso meke keo sari na kaluqu.
Mu koa koa rau osolae tozi vura nia rau sa Mua ṉiniraṉira koari na sinage na sage mae hiroi.

19 Tamasa, sa Mua tinoṉoto si kamo la koari doduru vina podaka pa Maṉauru,
ele taveti Goi sari na tinavete nomadi hola.
Loke tie si hite pada kamo Igo si Agoi.
20 Agoi va maei sari doduru tinasuna na tinasigiti pu raza koa rau,
ba Agoi si kaqu toka nau pude koa valeana pule,
ba Agoi tugo kaqu va sare au pa minate.
21 Agoi tugo si kaqu va noma ia sa vina lavataqu,
meke va manoto pule au.

22 Kei qua Tamasa, kaqu vahesi zoṉazoṉa Igo rau koasa qua mike,

kaqu vahesigo rau si Agoi pu kopu ni sari na Mua zinama.
Kaqu kera vahesigo rau pa qua mike;
kei Agoi sapu na Tamasa Hopemu pa Izireli.
23 Kaqu kera va ululae pa qinetuqetu si rau sipu vahesigo rau pa qua mike;
Kaqu kera vahesigo rau pa doduruna sa qua tinoa,
sina ele harupau Goi si rau.
24 Kaqu tozi vura nia rau sa Mua tinoṉoto doduru totoso,
sina ele tava kilasa na kurekure sarini pu podekia pude va mate au.

72

Keke Vinaravara pude Toka nia sa Baṉara
(Keke vinaravara te Solomone)
1 Kei Tamasa, Mu va tumatumae nia koasa baṉara,
gua pude varipitui ni sari na tie pa Mua tinoṉoto.
Mu ponia sa mua tinoṉoto koasa baṉara.
2 Mani baṉara ni sa sari na Mua tinoni pa tinoṉoto,
meke toka ni sari na habahuala pa Mua vinilasa va toṉoto.
3 Mani ravutu sa popoa,
meke mani gilania rina tie sa tinoṉoto.
4 Mani varipitui va toṉoto ni sa baṉara sari na habahuala,
mani toka ni sarini pu malaṉa,
meke mani va kilasi sa sarini pu ṉoṉovali si arini.
5 Mani koa hola sa mia baṉara ninae rane,
osolae lopu koa sa rimata meke sa sidara.
6 Sa tinolitolie tanisa baṉara si mani kekeṉoṉo na ruku pu va toai sari na duduli.
Guana ruku remiremisi pu hoqa pude va bobosia sa pepeso
7 Mani lovuru valeana la pa doduru vasina sa tinoṉoto tadi na tie koasa nana binaṉara;
madi koa tie mamutu si arini ninae rane ka rane koa sa binule.

8 Sa nana binaṉara si mani kamo la pa doduru popoa pa kalidi rina lamana,*
meke podalae pa Ovuku Iuparetisi meke kamo la koari na hukihukirina sa kasia popoa.
9 Madi hoqa todoṉo pa kenuna Sa sari nana kana,
meke madi tava kilasa gedi sarini pu kukiti nia.
10 Sari na baṉara pa Sipeini meke koari na nunusa pa seu si kaqu la veko dia vinariponi koa sa,
meke sari na baṉara pa Siba meke pa Seaba* si kaqu paleke la dia vinariponi koa sa.
11 Madi todoṉo pa kenuna sa sari doduru baṉara,
madi nabulu nia ri doduru butubutu si asa.

12 Ura ele harupi sa saripu malaṉa meke tepa la tinokae koasa,
meke sari na habahuala pu loke dia tinokae.
13 Tataru ni sa saripu malohoro na habahuala,

* **72:8** Zak 9:10 * **72:10** Sari na popoa Siba meke Seaba si ta pozae Yemen meke Ituraea pa rane ṉinoroi.

meke harupi sa sari na tinoa tadi pu koa pa tinasuna.
14 Va sarei sa si arini pu ta naqoto gore meke ta ṉoṉovala pa dia tinoa;
sari na dia tinoa si marilaedi hola koa sa.

15 Mani toa va gelenae sa baṉara,
mani ta poni koa sa sari na qolo pa Siba.
Madi lopu makudo la varavara nia rini si asa,
meke mani ta manae si asa koe Tamasa doduru totoso.
16 Madi soku palapalae vuadi sari na linetelete pu toa pa pepeso,
kamo koari na toqere ba madi opotamuni na linetelete,
madi vua katakata si arini, gua tugo pa Lebanoni.
Madi koa va soku koari na vasivasileana nomadi sari na tinoni,
gua tugo rina ilaka pu opotamuni na duduli.
17 Mani lopu ta muliṉae sa pozana sa baṉara,
mani koa hola ninae rane sa pozana sa, gua tugo sa seunaena gua sa rimata.
Madi tamanae tugo sari doduru butubutu pa kasia popoa koasa,
meke sari doduru butubutu si kaqu poza ia rini, “Na tie tamanaena si asa,” gua.

18 Vahesia se Zihova, sa Tamasa tadi pa Izireli,
telena sa taveti sari doduru tiṉitoṉa variva magasadi.
19 Mada vahesia sa pozana; marilaena sa Tamasa ninae rane.
Mani siṉia Nana ṉiniraṉira na ṉinedalana sa doduru kasia popoa.
Hinokara, Emeni.*

20 Hie sa vinabetodi rina vinaravara te Devita, sa tuna Zese.

Buka Vina Ṉeta

73

Sam 73 kamo Sam 89

(Kinera te Asapa)

Sa Hahanana Toṉoto te Tamasa
1 Leana hola sa Tamasa koari na tie Izireli,
meke koa rini pu via pa bulodi meke lulia sa hiniva te Tamasa pa doduru bulodia.

2-3 Totoso kono ni rau saripu vahesi pule ni,
meke dogoria rau sa rinavutu tadi na tie kaleadi,
si tata hokara malohoro taloa sa qua sinoto koe Tamasa.
Sa qua rinaṉeraṉe si tata mate taloa hokara.

4 Ura na lopu hoke koa ta sigiti si arini,
ba toa valeana, meke ṉiṉira pa tinidia.
5 Lopu koa ta sigiti gua ri kaiqa tie si arini.
Lopu tutuvi rini sari na tinasuna sapu gua tutuvi ari kaiqa tie.
6 Ke sa vinahesi pule si guana dia pakupaku vinasari pa ruadia,
meke sa ṉinovaṉovala si guana dia poko doduru.
7 Sari na bulodia si ta siṉie kinaleadi,
meke sa kinaleana koari na dia binalabala si loke kokoina.

* **72:19** Keke zinama pukerane si koroto mana.

8 Hegehegere ni rini sari na votiki tie, meke zama ni rini sari na zinama kaleadi;
vahesi pule ni meke va namanama pude balabala vekoa rini pude ṉoṉovali sari na votiki tie.
9 Zama va kaleana nia rini sa Tamasa pa Maṉauru,
ke pa dia zinama si hiva koimata ni rini sari na tie pa kasia popoa.
10 Gua asa, ke luli i rina tie te Tamasa sari na dia hahanana,
meke okoro va hinokari rini gua saripu zama ni rini.
11 “Uve, lopu kaqu gilania Tamasa gua sapu ta evaṉa.
Sa Tamasa Ululuna Hola si lopu kaqu gilania gua sapu evaṉia gita,” gua si arini.
12 Gugua asa sari na tie kaleadi.
Soku hola dia likakalae si arini, meke vagi va soku hola doduru totoso.

13 Ke loke qua pinia mo si pude kopu pule nau si rau meke koa via pa buloqu,
meke pezaku i rau sari na limaqu, pude lopu tavete va kaleana pa tie.
14 Ura doduru totoso si vata sigitau Goi,
meke doduru munumunu si va kilasau Goi si arau.

15 Be zama ni rau saripu gua sara si va ilolo pule nau si rau koari na hahanana leadi tadi na Mua tinoni.
16 Podekia rau balabala ia sa tinasuna hie,
ba tasuna hola koa rau,
17 osolae nuquru la si rau koasa vasina hopena te Tamasa,
meke tiqe gilania rau gua sapu kaqu ta evaṉa koa ri na tie kaleadi.
18 Kaqu va turui Goi si arini pa vasina gulazorona,
meke va hoqa huara ineti Goi si arini.
19 Hinoqa ta huarae si arini pa keke totoso papakana mo.
Tava mate si arini pa keke minate kalekaleana hola.
20 Guana pinutagita mo si arini sapu tapuru taloa pana munumunu,
kei Baṉara, sipu vaṉunu Goi, si murimuri taloa si arini.

21 Sipu ta ṉaziri sari na qua binalabala,
meke va gilagila ia rau sa tinasigiti,
22 si duviduvili guana kurukuru ṉame si rau,
ke lopu gilanigo rau si Goi.
23 Gugua asa, ba koa tata koa Goi si rau doduru totoso,
meke tuqe au Goi si rau pa kali lima mataoqu.
24 Turaṉau Goi si rau koari na Mua vina tumatumae,
meke pa vinabetona si va kamo au Goi pa vina lavataqu.
25 Loketoṉa pule si tagoa rau pa Maṉauru, ba Agoi mo;
meke koa gua sapu tago igo rau si Goi,
si loketoṉa pule si kaqu ehaka nia rau pa pepeso.
26 Be goregore hikare sa qua binalabala meke sa tiniqu,
ba sa Tamasa si na qua ṉiniraṉira.
Asa mo si ta hivae koa rau, meke loketoṉa pule.

27 Arini pu koa va seu koa Goi, si kaqu mate palae pa vina kilasa,

kaqu huara pani Goi sarini pu lopu soto va nabu pa dia linuli koa Goi.
28 Ba sapu koa rau, si leana hola pude qu koa tata koa Goi Tamasa,
vizatia rau pude koa aqorae koe Zihova sa Baṉara Lavata,
meke pude tozi vura ni sari doduru Mua tinavete.

74

Vinaravara pude Harupi sari na Tinoni te Tamasa
(Keke vinaravara te Asapa)
1 Kei Tamasa, na vegua ke kilu pani gami tu Goi?
Kote bugoro ni gami Goi si gami na Mua tie ninae rane?
2 Mu balabala i sari na Mua tinoni saripu ele vizati Goi pukerane pude na Mua tie,
saripu ele vata rupahi Goi pa tinoa pinausu, pude na Mua butubutu soti.
Mu balabala ia sa Toqere Zaione, vasina pu ele koa ia Goi.
3 Mu ene la hopiki ni sari na tinahuara
pu evaṉi rina kana koa sa Mua Zelepade.

4 Sari na Mua kana si kukukili pa minataqara pa vari korapana sa Mua Zelepade;
va turui rini sari na dia pitipiti vasina,
pude na vina gilagilana sa dia minataqara.
5 Gua tugo na tie mamaho si arini pu hoke maho va hoqai sari na huda.
6 Seke huhuara ni maho na hama rini sari doduru labete ta peqodi koari na goba pa korapana.
7 Huara ilasia rini sa Zelepade meke sulu pania rini;
va bonia rini sa vetu hopena vasina tava lavata sa Pozamu.
8 Varizamai teledia sarini, “Kaqu huara ilasa hokari gita sarini,” gua.
Ke sulu beto pani rini sari doduru vasina hopedi te Tamasa pa popoa.

9 Sari doduru tinavete variva magasa si tava taloa beto;
loke poropita si hite koa hola,
meke loke tie tugo gilania sapu kote vea seunae gua sa tinasuna hie.
10 Kei Tamasa, ve seunae gua si kaqu hegere Nigo rina Mua kana si Goi?
Kote ninae rane mo si zama ṉoṉovala Igo rini si Goi?
11 Na vegua ke koromu tokani gami tu Goi?
Na vegua ke poloi tu Goi sari na limamu totoso hiva ta tokae si gami?

12 Ba Agoi Tamasa mo sa mami Baṉara podalae pa pinodalaena,
meke soku totoso si ele harupu gami Goi.
13 Pa Mua ṉiniraṉira nomana si ele paqahia Goi sa kolo,*
meke ele muzara pani Goi batudi sari kurukuru variva mate koari na kolo lamana.
14 Ele muzara pani Goi sari na batuna sa kurukuru variva mate pozana Leviatani sapu koa pa lamana.*

* **74:13** Ekd 14:21 * **74:14** Zob 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1

Meke ele ponia Goi koari na kurukuru pinomo pa soloso qega sa tinina, pude madi gania.
15 Va totolo vurai Goi sari na kolo lomoso koari na vasidi popadi,
meke va popai Goi sari na ovuku pu totolo ninae rane.
16 Tamugoi sa rane meke na boṉi,
Agoi vekoi pa dia vasina sari na rimata na sidara.
17 Agoi pada vekoa sa pepeso popana,
meke Agoi tugo tavetia sa totoso maṉini na totoso ibu.

18 Kei Zihova, Mu balabala ia sapu hegere nigo rina Mua kana si Goi,
na tie huporo pu loke dia Tamasa si arini, meke zama ṉoṉovaligo rini.
19 Mu lopu luara lani koari na kana pu variva mate sari na Mua tie,
Mu lopu muliṉini gami pu koa tasuna meke tasigiti.

20 Mu balabala ia sa Mua vinariva egoi nabuna pu ele tavetia Goi koa gami;
ura na vinariva mate si koa pa doduru hukihukirina sa popoa.
21 Mu lopu va kurekurei sarini pu ta naqoto va gore na ta ṉoṉovala;
madi vahesi Igo rina habahuala meke sarini pu ta ṉoṉovala.

22 Kei Tamasa, meke va malumi Goi sari na kana pude ṉoṉovala Igo!
Mu balabala ia sapu sari na tie huporo pu loke dia Tamasa si hegehegere Nigo doduru totoso.
23 Mu lopu muliṉi nia sapu sari na tie pu kukiti nigo si velavela pa dia tinaṉaziri,
meke lopu makudo sa vinevehe tadi na Mua kana.

75

Tamasa sa Tie Varipitui
(Keke kinera te Asapa)
1 Zama leana koa Goi si gami,
kei Tamasa, zama leana koa Goi si gami,
sina koa tata si Goi koa gami,
meke tozi vura nia gami sari na Mua tinavete variva magasadi.
2 “Ele pada vekoa Rau sa totoso varipitui,” gua sa Tamasa,
“Meke kaqu varipitui va toṉoto ni Rau sari na tie.
3 Be tava holoqoru sari tiṉitoṉa toadi pa pepeso,
meke tava niniu sa popoa pepeso,
ba Arau sina vina nabuna sa sinokirae.
4 Tozi ni Rau saripu vahesi pule ni, ‘Mu lopu vahesi pule ni gamu,’
meke koari na tie kaleadi si zama si Rau,
5 ‘Mu lopu vahesi puleni gamu koari na mia ṉiniraṉira.’”

6 Sa vinaripitui si lopu mae guana pa kali gasa rimata ba be pa lodu rimata;
lopu pa kali gede ba be pa kali matao.
7 E Tamasa tu si varipitui ni sari na tie,
meke Asa tu vizatia sapu esei si tava lavata, meke esei si tava gore palae,
8 Taṉinia e Zihova pa Limana si keke kapa

sapu siṉia vaeni ṉiṉirana sapu sa Nana binugoro.
Zoropo nia Sa si asa, meke napoa rina tie kaleadi,
meke va paho hokaria rini si asa.

9 Ba arau si lopu kaqu makudo kera vahesia sa Tamasa te Zekopi
qetuqetu nia si Asa ninae rane.
10 Kaqu huaria Sa sa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi,
ba sa ṉiniraṉira tadi na tie toṉoto si kaqu ta ovulu sage.

76

Sa Tamasa si Koa Mataqara
(Keke kinera te Asapa)
1 Sa Tamasa si ta gilanana pa Ziuda,
meke sa Pozana si tava lavata pa Izireli.
2 Sa Nana vasina soti si pa Zerusalema,
meke koa si Asa pa Toqere Zaione.
3 Vasina si moku panipani Sa sari na tupi, na lave,
meke na magu varipera tadi na Nana kana.
Uve, moku panipani Sa sari doduru dia tiṉitoṉa varipera.

4 Sa Mua ṉinedala si marilaena hola Tamasa,
variva magasa si Goi Baṉara sipu pule va mataqara mae koari na toqere,
sipu ele va kilasi Goi sari na Mua kana.
5 Ele va mate betoi Goi sari na tie varipera ṉiṉiradi,
meke vagi betoi sari na dia tiṉitoṉa.
Meke kamahire si mate beto si arini guana puta pa minate,
lopu boka ovuli rini sari na limadia.
6 Kei Tamasa te Zekopi, sipu norei Goi si arini,
si hoqa mate beto sari na dia hose, na tie varipera pu koi koari na hose.

7 Ba Agoi Zihova si variva matagutu,
pana bugoro si Goi, si loke tie si boka turu pa kenumu Goi.
8 Sa Mua vinaripitui si ta gilanana mae gua tu pa Maṉauru;
matagutu sari na tinoni pa pepeso,
ke lopu hite ṉudu va ṉada,
9 totoso vura mae sa Tamasa meke tavetia Sa sa vinaripitui,
pude harupi saripu ta ṉoṉovala pa popoa pepeso.

10 Sa binugoro tana tie si va ṉiṉira ia tu sa vinahesimu Goi;
meke sari na Mua tie pu tava sare koasa qeto minate varipera si kaqu kopuni sari na Mua rane hopedi.

11 Mu poni koe Zihova sa Mua Tamasa gua sapu ele va tatara ni goi koa Sa;
mi paleke lani koa Sa sari na mia vinariponi gamu kasa na votiki butubutu pu koa tata pa varikalina sa popoa Izireli,
ta hivae tugo pude pamaṉa nia gamu si Asa.
12 Va mataguti Sa sari na tie nomadi,
meke va tarazuzui Sa sari na baṉara.

77

Na Minanoto koe Tamasa pa Totoso Tasuna

(Keke kinera te Asapa sapu va nama ponia sa se Zedutuni sa palabatu kerakera)

1 Kabo va ululae la si rau koe Tamasa;
kabo va ululae si rau, meke avosau Sa.
2 Koari na totoso tasuna, si tepa la si rau koasa Baṉara;
doduru boṉi si lopu hite mabo ovulu sage ni rau sari limaqu pa vinaravara,
ba lopu hite boka koa manoto si rau.

3 Totoso balabala ia rau sa Tamasa, ba lopu manoto si rau;
totoso koa noso meke balabala si rau, si malohoro sari na qua binalabala.

4 Peqa si rau doduru boṉi, talotaṉa hola si rau,
pa qua tinalotaṉa si lopu gilania rau sapu sa si kaqu zama nia rau.
5 Balabala i rau sari na rane pu ele hola,
meke sari na vuaheni pukerane.
6 Pana boṉi si balabala sisigiti pa buloqu si rau;
noso meke balabala si rau, meke guahe si balabala ia rau:
7 “Vea, kaqu etulu pani gami sa Baṉara si gami?
Vea, lopu kaqu qetu pule hokara ni gami Sa si gami?
8 Vea kokoi mo Sa Nana tataru nabuna koa gami?
Vea sari nana vina tatara koa gami doduru totoso si beto mo?
9 Vegua, ele muliṉi nia tu Tamasa si pude koa tataru na taleosae?
Vegua, ele hobe nia tinaṉaziri tu Sa sa ṉinoṉo?”
10 Meke zama si rau pa qua binalabala soti,
“Sa ta sigiti hola nia rau si hie mo,
sapu doṉo guana sa Tamasa Ululuna Hola si lopu tokani gami kamahire.”

11 Kei Zihova, kaqu balabala i rau sari na Mua tinavete marilaedi,
kaqu balabala pule la i rau sari na tinavete variva magasadi pu ele evaṉi Goi pukerane.
12 Kaqu koa noso meke balabala va lohi la i rau sari doduru Mua tinavete,
meke kaqu balabala i rau sari na Mua tinavete ṉiṉiradi variva magasadi.

13 Kei Tamasa, hopedi meke viadi sari doduru Mua tinavete;
loke tamasa pule si koa sapu noma hola kekeṉoṉo gua Agoi.
14 Agoi mo sa Tamasa sapu taveti sari doduru tinavete variva magasadi,
sapu vata dogoro nia sa Mua ṉiniraṉira koari na butubutu.
15 Pa Mua ṉiniraṉira si harupi Goi sari na Mua tie,
sari na tie te Zekopi meke na tutina e Zosepa.

16 Kei Tamasa, sipu dogoro Igo rina kolo lamana si Goi, si guana tie matagutudi si arini.
Uve sa lamana peava si holoqoru na neneqara.
17 Va hoqa ruku sari na lei,

meke ta avoso sa paka maṉauru pa galegalearane;
meke malakapi varikali.
18 Totoso lulusu sa paka maṉauru,
meke malakapi pa kasia popoa,
si neneqara na niniu sa popoa, guana tie tarazuzuna.
19 Ene gua pa kolo si Goi koari na bogusu,
karovia Goi sa lamana,
ba lopu ta dogoro sari na pou Nenemu.
20 Turaṉi Goi sari na Mua tie guana dia sepati pa limadia ari Mosese meke Eroni.

78

Sa Tamasa meke sari Nana Tinoni
(Keke kinera te Asapa)
1 Mi avoso maei sari na qua vina tumatumae, ke gamu na qua tinoni,
mi va taliṉa maei sari na qua zinama pu zama vura ni rau.
2 Kaqu zama vura ni rau koari na vivinei vina tumatumae,*
pude va bakali ginuadi sari na tiṉitoṉa pu ele hola;
3 Sari na tiṉitoṉa pu ele avosi gita, meke ele gilani gita,
saripu ele totozini gita rina tamada.
4 Lopu kaqu tomei gita si arini koari na nada koburu,
ba kaqu totozi gita koari na sinage mae hire meke koari na tudia sari na tiṉitoṉa marilaedi,
pu evaṉi e Zihova koasa Nana ṉiniraṉira lavata,
meke sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu evaṉi Sa.
5 Poni ni Sa sari Nana tinarae koari na tie Izireli,
meke sari na Nana Zinama koari na tutina e Zekopi.
Totozi ni Sa sari kasa tiatamada
pude di va tumatumae i sari na tudia,
6 pude sa sinage luli mae sapu sari na koburu pu lopu podo si pude madi va nonogai,
meke pude di totozi ni sari na tudia,
7 pude madi boka va sotoa ri koe Tamasa sa dia rinaṉeraṉe,
meke madi lopu muliṉi ni sari na tinavete te Tamasa,
ba pude madi kopu ni sari na Nana tinarae,
8 pude madi lopu gugua rina tamadia,
na sinage va gugue na va karikari,
sapu lopu soto va nabu sari na bulodia koe Tamasa,
ke lopu ta ronu koe Tamasa sari na maqomaqodia.

9 Sari na tie pa butubutu Iparemi sapu va namanamadi pude varipera meke paleke dia bokala na tupi
si govete taloa pa vinaripera.
10 Lopu kopu nia rini sa vinariva egoi te Tamasa;
korodia va tabea rini sa Nana tinarae.
11 Muliṉi nia rini sapu gua tavetia sa Tamasa,
meke sari na tinavete variva magasadi pu ele va dogoro ni Sa koa rini.
12 Dogori ri na tiatamadia sari na tinavete variva magasadi
pu evaṉi Sa pa popoa Izipi, pa pezara pozana Zoani.*

* **78:2** Mt 13:35 * **78:12** Ekd 7:8 kamo hinia 12:32

13 Varipaqaha nia Sa sa kolo, meke va ene karovi Sa si arini,*
meke va goba vekoa Sa sa kolo pa varikalidi.
14 Pana rane si turaṉi Sa si arini koasa lei,*
meke pana boṉi si turaṉi Sa koasa nika huruṉuna.
15 Viqali Sa sari na patu pa soloso qega,*
meke va totolo vura poni Sa sa kolo pa korapa pepeso.
16 Va vura maei Sa pa patu sari na bukaha,
meke va totolo gorei Sa guana ovuku.

17 Gua asa, ba tavete nono la i tu rini sari na dia sinea koa Sa,
meke pa soloso qega si bugoro nia rini si Asa sapu Ululuna Hola.
18 Vizatia rini pa bulodia pude podekia sa Tamasa,*
koari na dia inokorodi rina ginani pu hiva ni rini.
19 Zama ṉoṉovalia rini sa Tamasa, meke zama guahe si arini,
"Vegua, boka ponini gita ginani sa Tamasa si gita pa korapa soloso qegana hie?
20 Gilania gami sapu ele sekea Sa sa patu meke puzaka vura mae sa kolo, meke totolo palapalae.
Ba vegua, boka ponini ginani na masa kurukuru tugo Sa sari Nana tie?" gua si arini.

21 Gua asa ke sipu avosia e Zihova sapu gua asa, si ta ṉaziri si Asa,
ke huruṉu vura sa nikana sa Nana binugoro koari na tutina e Zekopi,
meke sa Nana tinaṉaziri koe Izireli.
22 Sina lopu raṉea rini sa Tamasa,
meke lopu kalavarae si arini koasa Nana ṉiniraṉira variharupi.
23 Ba zama ia Sa sa maṉauru meke ta tukele sari na sasadana,
meke va gore maei Sa sari na ginani.
24 Meke va titisi gore la nia sa koa rini sa mana pude di henahena si arini.*
25 Gua asa ke henai rini sari na ginani tana mateana.
26 Vata evaṉia Sa sa givusu pa kali gasa rimata pude hiru mae gua pa galegalearane,
meke pa Nana ṉiniraṉira si va mae ia Sa sa givusu pa kali mae gua pa Izipi.
27 Va hoqa mae ni Sa pa maṉauru sari na kurukuru tapuru, gua tugo na kavuru,
meke sari na kurukuru tapuru pu soku gua tugo na onone pa masa.
28 Va hoqa gorei Sa si arini pa varikorapadi rina dia ipi koasa vasina pu koa ia rini.
29 Henahena si arini meke deṉa utoṉo;
ura poni ni Sa gua sapu okoro nia rini.
30 Ba sipu korapa henahena rini,
meke lopu ele henahena beto ri,
31 si ta ṉaziri ni sa Tamasa si arini,
ke va mate pani Sa sari na dia tie ṉiṉiradi,
meke va gore pani Sa sari na tie vaqura ta vizatadi pa Izireli.

---

* **78:13** Ekd 14:21-22 * **78:14** Ekd 13:21-22 * **78:15** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13 * **78:18** Ekd 16:2-15; Nab 11:4-23,31-35 * **78:24** Zn 6:31

32 Gua arini si ta evaṉa, ba tavete va sea nono latu si rini,
dogori rini sari Nana tinavete variva magasadi,
ba lopu hite raṉea rini si Asa.
33 Gua asa, ke va kokoi i mo Sa sari na ranedi, guana keke siniṉo mo,
meke va raza va hodaka ni Sa sari na dia tinoa pa minate.
34 Totoso va matei sa Tamasa sari kaiqa,
si tiqe kekere saripu koa hola,
meke hata sisigitia rini si Asa.
35 Tiqe balabala ia rini sapu Asa sa dia Patutokaena,
meke sa Tamasa Ululuna Hola, sa dia tinokae pude koa valeana pule.
36 Ba sari na dia zinama si tale kokohadi mo,
meke loke hite vasi hinokara si koa koari na dia zinama.
37 Lopu hite koa soto koa Sa si arini,
lopu hite va tabea rini sa Nana vinariva egoi sapu ele tavetia Sa koa rini.

38 Ba tataru ni na taleoso ni Tamasa sari Nana tinoni.
Taleoso ni Sa sari na dia sinea,
meke lopu va mate pani Sa si arini.
Soku totoso si tuqe pulea Sa sa Nana binugoro,
meke lopu va ṉiṉira ia Sa sa Nana tinaṉaziri,
39 sina balabala pulea Sa sapu na tie mo si arini,
sapu gua mo na givusu sapu raza meke hola taloa.

40 Soku totoso si lopu va egoa rini sa Tamasa pa soloso qega
meke va talotaṉia rini si Asa pa qega.
41 Podeke pilipulea rini si Asa,
meke vata sigitia rini sa Tamasa Hopena tadi na tie Izireli.
42 Muliṉi nia rini sa Nana ṉiniraṉira lavata,
meke sa totoso pu rupahi Sa si arini koa rina dia kana,
43 sipu tavetia Sa sari Nana vina gilagila pa Izipi
meke sari Nana tinavete variva magasadi pa pezara pa Zoani.
44 Va iliri ni ehara Sa sari na dia ovuku,
pude di lopu boka napoi rini sari na kolodi.*
45 Garunu lani Sa koari na tie Izipi sari na dodoa vari sigiti,*
meke sari na bakarao pu ṉovalia sa popoa.
46 Va ganini kupokupo Sa sari na dia linetelete,*
meke sari na vuvua si va gani ni kupokupo Sa.
47 Ṉovala ni ruku aesi Sa sari na dia huda vaeni,
meke sari na dia huda sikamoa si va tamunu ṉovala ni aesi Sa.
48 Va hoqa mate ni ruku aesi Sa sari na dia bulumakao,
meke va mate ni kapi Sa sari na dia rovana sipi.*
49 Vata dogoro nia Sa koa rini sa Nana tinaṉaziri ṉiṉirana,
sa Nana binugoro na tinahuara si va raza lani Sa,
sipu garunu lani Sa sari na mateana variva mate.
50 Lopu tuqe pulea Sa sa Nana binugoro,
meke lopu hite ruriti Sa sari na dia tinoa,
ba va matei Sa si arini koasa oza.

---

* **78:44** Ekd 7:17-21 * **78:45** Ekd 8:1-6,20-24 * **78:46** Ekd 10:12-15 * **78:48** Ekd 9:22-25

51 Va mate pani Sa sari doduru koburu koreo kenudi
tadi doduru tatamana pa Izipi.*

52 Beto asa, si turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari Nana tie guana sepati,*
meke turaṉa ene guni ni na rovana sipi Sa pa qega si arini.
53 Turaṉa va sarei Sa si arini, ke lopu matagutu si arini,*
ba sari na dia kana si va lodu matei Sa pa kolo.
54 Turaṉa va kamoi Sa si arini koasa Nana popoa madina,*
koasa toqere sapu ele vagia Sa pa vinaripera.
55 Hadu pani Sa sari na butubutu huporodi pa kenudi rina tie varipera Izireli,*
meke paqaha va hia poni Sa koari na butubutu tie sa popoa,
meke sari na dia vetuvetu si poni ni Sa koari na Nana tie.

56 Ba bugoro nia ri Nana tie sa Tamasa Ululuna Hola,*
meke podepodekia rini si Asa.
Lopu va tabei rini sari Nana tinarae,
57 ba bugoro nia rini meke lopu koa soto koa Sa si arini,
gua tugo rina tamadia pukerane,
lopu ta raṉe si arini kekeṉoṉo gua tugo na tupi kokoqina.
58 Va bugoria rini si Asa koari na dia vasina hopena pa toqere,
meke vata ṉaziria rini si Asa koari na dia beku.
59 Sipu dogoria Tamasa sa dia tamasa huporona si ta ṉaziri si Asa,
meke kilu pani hokari Sa sari Nana tie Izireli.
60 Muliṉi pani hokaria Sa sa dia vasina vina vukivukihi sapu pozana Saelo,*
sapu sa vasina pu koa ia Sa pa Ipi Hopena pa varikorapadi ri Nana tinoni.
61 Va malumi Sa sari nada kana pude raovo vagia sa Bokese Tanisa Vinariva Egoi,*
sapu sa vina gilagilana sa Nana ṉiniraṉira na tinolava.
62 Bugoro ni Sa sari nana tie soti,
meke va malumi Sa si arini pude tava mate koari na dia kana.
63 Sari na tie vaqura si tava mate pa vinaripera,
ke lopu boka varihaba sari na tudia vineki.
64 Sari na hiama si tava mate,
meke lopu tava malumu sari na nabokodi rini pude kabo pa tinalotaṉa.

65 Mumudi si turu mae gana sa Baṉara, guana tie vaṉununa,
meke guana tie ṉiṉira sapu va ṉaliṉali ia pa ninapo vaeni.
66 Zukuru pule ni Sa sari Nana kana,
meke va kilasa hokari Sa pa kinurekure loke vinabetona.
67 Ba etulu pani Sa sari na tutina e Zosepa;
meke lopu vizati Sa sari na butubutu te Iparemi.
68 Ba vizatia tu Sa sa butubutu te Ziuda
meke sa Toqere Zaione sapu qetu hola nia Sa.

---

* **78:51** Ekd 12:29 * **78:52** Ekd 13:17-22 * **78:53** Ekd 14:26-28 * **78:54** Ekd 15:17; Zos 3:14-17 * **78:55** Zos 11:16-23 * **78:56** Zaz 2:11-15 * **78:60** Zos 18:1; Zer 7:12-14, 26:6 * **78:61** 1 Samuela 4:4-22

69 Vasina si kuria Sa sa Nana Zelepade Hopena,
kekeṉoṉo sa Nana vasina kokoana pa Maṉauru;
sokirae va nabu nia Sa si asa,
gua tugo na kasia popoa sapu koa hola ninae rane.

70 Vizatia Sa sa Nana nabulu Devita;*
vagi pania Sa si asa pa kinopudi rina sipi.
71 Va betoa Sa si asa pa tinavete kopu sipi,
pude Mani baṉara ni Sa sari Nana tinoni,
pude Mani koa na Sepati si Asa koari na tie Izireli.
72 Kopu ni Devita sari na tinoni pa tinoṉoto,
meke turaṉi Sa si arini pa nana binokaboka.

79

Vinaravara pude Va Sarea sa Butubutu Izireli
(Keke vinaravara te Asapa)

1 Kei Tamasa, sari na butubutu huporo si mae pude vagi pania sa Mua pepeso pu ponia Goi koari na Mua tie.*
Ele va bonia rini sa Mua Zelepade hope,
meke ele huara ilasia rini sa popoa Zerusalema.
2 Ele veko pani rini sari na tinidi rina Mua tinoni pu mate, pude gani rina kurukuru tapuru;
meke veko pani tugo rini sari na tinidi rina Mua nabulu pu tava mate, pude gani rina kurukuru ṉame pinomodi.
3 Ele va matei rini sari na Mua tie,
meke zoloro guana kolo sari na eharadi rini pa korapana sa popoa Zerusalema;
meke loke tie si koa hola vasina pude pomunu ni sari na tinidi.
4 Ele ta evaṉae na vina sisireana si gami koari butubutu huporo,
zama ṉoṉovala gami na hegehegere ni gami rini.

5 Kei Zihova; vea seunae gua si kaqu koa hola sa Mua tinaṉaziri?
Kaqu bugoro seunae ni gami Goi guana nika huruṉuna ninae rane?
6 Mu bugoro ni, Mamu ta ṉaziri ni sari na butubutu huporo pu lopu vahesi Igo,
meke sari na butubutu pu lopu varavara na raṉego rini si Goi.
7 Ura ele va matei rini sari na tutina e Zekopi,
meke huaria rini sa popoa pu poni ni Goi.

8 Mu lopu vata goregore ni koa gami sari na sinea tadi na tiatamamami pukerane.
Mu tuturei tataru ni gami;
ura ele malohoro si gami pa rinaṉeraṉe.
9 Kei Tamasa, Mu tokani gami, Mamu harupu gami,
Mu va sare gami, Mamu taleosoni gami,
pude boka tava lavata si Goi koari na tinoni.
10 Na vegua ke zama sari na butubutu tie huporo,

---

* **78:70** 1 Samuela 16:11-12; 2 Samuela 7:8; 1 Koron 17:7 * **79:1** 2 Baṉ 25:8-10; 2 Koron 36:17-19; Zer 52:12-14

"Avei tu sa Mua Tamasa," gua.
Mani ta dogoro koa gami pa matamami sa vina kilasadi rina butubutu huporo
pu va matedi sari na Mua nabulu.

11 Mani ta avoso koa Goi sa sinilava tadi na Mua tie pu ta pusidi pa vinaripera,
Pa Mua ṉiniraṉira nomana si Mu vata rupahi saripu ta pitu pude tava mate.
12 Kei Baṉara, Mu hobe la nia padana zuapa totoso koari na butubutu huporo
sa ṉinovaṉovala gua sapu tavete atu nia rini koa Goi.
13 Meke gami na Mua tinoni, gami na Mua rovana sipi,
si kaqu zama leana atu koa Goi,
meke lopu kaqu hite makudo vahesi igo ninae rane ka rane.

80

Keke Vinaravara pude Valeana Pulea sa Butubutu Izireli
(Keke vinaravara te Asapa)

1 Kei Agoi na Sepati tana butubutu Izireli, Mu avoso mae gami,*
Mu turaṉa gami Goi, Agoi na koimata tadi na Mua tinoni pu guana rovana sipi.
Habotu si Goi pana uludi ri na mateana serubimi,
2 Mu vata dogoro pule Nigo koari butubutu Iparemi, Benisimane, meke Manase!
Vata dogoro vura nia Goi sa Mua ṉiniraṉira,
mae pude harupu gami!

3 Mu valeana pule gami Tamasa,
Mu va dogoro ni gami sa Mua tataru variva taleosae, meke kaqu ta harupu si gami.

4 Kei Zihova Tamasa, sa koimata pa vinaripera.
Vea seunae gua si kaqu bugoro nia Goi sa vinaravara tadi na Mua tinoni?
5 Ele va ganini gami Goi sari na tinalotaṉa,
meke va napo va sokuni gami Goi Sa kapa kolomata mami.
6 Ele va malumi Goi sari na votiki butubutu pude mae varipera nia sa mami popoa;
sari na mami kana si hegehegere ni gami.

7 Kei Tamasa tanisa Qeto Minate, Mu valeana pule gami,
mu va dogoroni gami sa Mua tataru variva taleosae,
meke kaqu ta harupu si gami!

8 Ele turaṉa vura nia Goi sa butubutu Izireli pa Izipi,
meke hadu pani Goi sari na votiki butubutu meke veko hobe lani gami Goi.
9 Guana huda qurepi ta letena si gami koasa pepeso sapu ele va kalalasia Goi.

* **80:1** Ekd 25:22

Meke toqolo sage si gami osolae siṉia gami sa doduruna sa popoa.
10 Guana huda nomana hola si gami sapu va aqori sari na toqere,
meke aqoro pa kaurudi sari na lelaṉana sa huda vaeni sari na huda sida ululudi koari na toqere pa Lebanoni.
11 Sari na lelaṉana sa huda si repaha la pa volosodi rina popoa, podalae pa kolo Meditareniani
meke kamo latu pa Ovuku Iuparetisi.
12 Na vegua ke vata huari Goi sari na gobana sa popoa,
ke sari na tie karovodi pu ene gua vasina si hikoi sari na vua qurepi.
13 Kekeṉoṉo guana boko pinomo sapu neti va konekonea,
meke guana kurukuru pinomo si arini sapu ṉoṉovala koasa linetelete asa.

14 Kei Tamasa, Patutokaemu, Mu pule mae koa gami!
Mu doṉo gore mae pa Maṉauru,
Mamu mae harupi sari na Mua tie!
15 Mae harupia sa Mua butubutu tie;
harupu gami na huda qurepi sapu ele letea Goi,
gami na tumu sapu ele va toqolo gami Goi pa Mua ṉiniraṉira.

16 Ele mae maho pania rina kana sa Mua huda, na sulu pania rini.
Mu doṉo va bubugorae la i sari na kana sara, Mamu va mate pani gedi.
17 Mu kopu valeana ni na va aqori sari na Mua tinoni pu ele vizati Goi,
sa Mua butubutu tie sapu va ṉiṉira ia Goi.
18 Lopu kaqu taluarae si gami koa Goi,
Mu kopu ni gami meke kaqu vahesigo gami si Goi.

19 Kei Zihova, Tamasa Patutokaemu, Mu valeana pule gami,
vata dogoro nia koa gami sa Mua tataru lopu ta ṉana kamona pude mami ta harupu.

81

Kinerana sa Inevaṉa
(Keke kinera te Asapa)
1 Mada kera va ululae la koa sa Tamasa, sa nada ṉiniraṉira.
Mada velavela qetuqetu la koasa Tamasa te Zekopi!
2 Podalae nia sa kinera, kizai sari na belo,
ivui sari na ivivu, na mikei sari na mike.
3 Ivui sari na buki pa totoso tada sa sidara,*
meke pa totoso hobe rimata koasa rane inevaṉa.
4 Na vinaturu tadi na tie Izireli si hie,
meke na ginarunu tanisa Tamasa te Zekopi.
5 Ponia Tamasa sa tinarae hie koari na tie Izireli
totoso va kilasia Sa sa popoa Izipi.

Avosia rau si keke mamalaiṉi sapu lopu bakala koa rau sapu zama guahe:
6 “Va gore pani Rau sari na pinaleke pa avaramu,

* **81:3** Nab 10:10

meke vata rupahi Rau sari na limamu koari na pinaleke patu mamatadi.
7 Totoso koa tasuna si gamu, si hata Au gamu, ke harupu gamu Rau.*
Pa Qua vasina tomena pa korapa raneboṉi si olaṉa atu gamu Rau.
Podeke gamu Rau si gamu pa Meriba, vasina loketoṉa kolo.

8 Gamu na Qua tinoni, mi avoso mae ia sa Qua vina balau.
Kei Izireli, okoro hola nigo rau pude va avoso mae Au.
9 Mu lopu vahesia si keke tamasa votikaena pa korapa mia gamu.*
10 Arau se Zihova sa mia Tamasa,
sapu turaṉa vura ni gamu pa popoa Izipi.
Tukeli sari na ṉuzumia, meke kaqu poni gamu Rau.

11 Ba sari na Qua tinoni si lopu hiva va avosau rini,
lopu hiva va tabe au rina Qua tie Izireli si Rau.
12 Gua asa ke va maluara lani mo Rau pude luli rini sari na bulodi pu tasunadi,
pude madi luli sari na dia hiniva soti.
13 Okoro hola ni Rau pude va avoso Au rini,
meke okoro hola ni Rau pude va tabe Au rini!
14 Meke kaqu tuturei va kilasi Rau sari na dia kana,
meke kote seke la nia Rau sa Limaqu koarini.
15 Arini pu kukiti Nau, si kaqu hoqa todoṉo pa minatagutu pa kenuqu Rau,
meke sa dia vina kilasa si kaqu koa hola ninae rane ka rane.
16 Ba kaqu poni gamu Rau sa huiti sapu tava memehena valeana,
meke kaqu poni va deṉa ni gamu zipale pinomo Rau si gamu.”

82

Tamasa sa Ṉati Hiniva pu Ululu Holani sari Doduru Tamasa
(Keke kinera te Asapa)
1 Tamasa si vata evaṉae nia si keke vinaripitui hopena,
meke gegesi Sa sari na baṉara pu varigara vasina.*
2 “Vea seunae gua sapu kaqu lopu toṉoto sari na mia vinaripitui,
meke toka kale ni gamu sari na tie kaleadi?
3 Mi toka ni sari pu malohoro, na eapa;
mi tavete valeana la koari pu malaṉa meke saripu ta doṉo palaedi.
4 Mi va sarei saripu malohoro na malaṉa,
mi harupi koasa ṉiniraṉira tadi na tie kaleadi.

5 Na tie pupuhu mia,
meke kaleamia hola si gamu,
meke sa tinoṉoto si ele murimuri taloa hokara pa kasia popoa.
6 Zama si Rau, ‘Sapu na tamasa si gamu,*
gamu doduru si na tuna sa Tamasa sapu Ululuna Hola.’
7 Ba kaqu mate guana tie mo si gamu;

* **81:7** Ekd 17:7; Nab 20:13 * **81:9** Ekd 20:2-3; Diut 5:6-7 * **82:1** Sa ginuana sa zinama pa Hiburu sapu ta iliri “baṉara” si lopu bakala. Kaiqa tie si balabala ia sapu zama ni sa sari na mateana, babe sari na tie pu tavahesi gua rina tamasa koarini pu lopu na tie Ziu. Kaiqa pule si balabala ia sapu zama ni sa sari na baṉara pa kasia popoa. * **82:6** Zn 10:34

sari na mia tinoa si kaqu mate kekeṉoṉo gua mo ari na tie nomadi.”

8 Kei Tamasa, Mu mae, Mamu koa baṉara nia sa kasia popoa,
Ura Tamugoi sari na butubutu!

83

Tinepatepa pude Va kilasi sari na Kana te Izireli
(Keke kinera te Asapa)
1 Kei Tamasa, Mu lopu makudo zama, meke lopu kulu;
Mu lopu koa noso si Goi!
2 Ura dotu, korapa ṉoveoro pa tinaṉaziri sari na Mua kana,
meke sarini pu kukiti Nigo si korapa varipera atu koa Goi.
3 Korapa tavete tomei rini sari na dia minizimizi golomodi pude va kilasi sari na Mua tinoni.
Korapa kuhana ni rini sari na Mua tie pu lavelave hukata ni Goi.
4 Zama si arini, “Mae, aria mada va puzulu ia gana sa dia butubutu,
pude kaqu ta muliṉae palae hokara gana sa butubutu Izireli ninae rane ka rane,” gua si arini.

5 Ele variva egoi si arini koasa dia binalabala kineke hie,
meke tavetia rini si keke vinariva egoi tadi na kana pude varipera atu koa Goi;
6 sari na butubutu Edomu na Isimeli;
sari na butubutu Moabi meke Haqiraiti,
7 sari na tie Qebala, Amoni, meke Amaleki,
meke ari na Pilisitia, meke Taea.
8 Ari na tie pa Asiria ba somana la tugo koa rini.
Na tie varipera ṉiṉiradi si arini
pude koa turaṉi sari na butubutu Moabi meke Amoni pa tutina e Loti.

9 Mu va kilasa guni ni gedi ari na tie Midiani pu va kilasi e Qitione,*
meke gua tugo ari Sisera e Zabini pa Ovuku Kisoni.
10 Ele va kilasi Goi sarini pa popoa Edora,
meke muzi ta huara vasiṉa sari na tinidia.
11 Mu evaṉia koari na dia koimata gua sapu tavete ni Goi sari Orebi meke Zebi.*
Mu va kilasi sari doduru dia tie koimata gua sapu va kilasa guni ni Goi sari Zeba meke Zalamuna
12 saripu zama guahe: “Kaqu zau vagia pude na nada,
sa pepeso te Tamasa,” gua.

13 Kei qua Tamasa, Mu va talahuarae guni gedi na kavuru pa givusu,
Mu guni gedi na hikahika huiti pu givusu pani.
14 Kekeṉoṉo guana nika sapu sulu betoa sa hiqohiqo,
meke sa halalana sa nika pu sului sari na toqere,
15 si Mamu hadu va tarazuzui gedi si arini guana raneboṉi.
Va holoqoru i gedi si arini guana givusu ṉiburuna.
16 Mu va kurekurei gedi si arini,

* **83:9** Zaz 4:6-22, 7:1-23 * **83:11** Zaz 7:25, 8:12

pude madi gilania rini sa Mua n̲iniran̲ira.
17 Madi tava kilasa, na matagutu si arini ninae rane.
Madi mate palae gedi si arini pa kinurekure kaleadi hola.
18 Madi gilania rini sapu Agoi mo telemu se Zihova,
sapu Ululuna Hola koari doduru pa kasia popoa.

84

Okoro Hola nia sa Vetu Hopena te Tamasa
(Keke kinera tanisa butubutu te Kora)
1 Nake tolavaena hola sa Mua Zelepade, kei Zihova Tadi na Qeto Minate!
2 Okoro la somana hola si rau vasina!
Balabala hola ia rau si pude la nuquru somana pa Zelepade te Zihova.
Pa doduru buloqu si kera vahesia pa qinetuqetu,
koasa Tamasa Toana.
3 Kamo tu koari na pitikole, ba tavete dia vori,
meke sari na hiuheze ba ari dia kokoana tugo.
Vasina kopu ni rini sari na tunadi tata pa Mua hope,
kei Zihova Tadi na Qeto Minate; qua Ban̲ara meke na qua Tamasa.
4 Tamanae tugo sarini pu koa koasa Mua Zelepade,
meke kera vahesi Igo doduru totoso!

5 Tamanae tugo sarini pu tava n̲in̲ira koa Goi,
sapu okoro ene sagea sa siran̲a la pa toqere Zaione.
6 Totoso ene hola gua rini koasa lolomo pa Baka,
si ta evan̲ae na vasina koa ia na bukaha kolo lomosodi,
meke kamo sa totoso ruku si sin̲i sari na kopi koasa vasina asa.
7 N̲in̲ira lala dia si arini pa dia inene,
osolae ta dogoro sa Tamasa tadi na tamasa koa rini pa Zaione.

8 Kei Zihova, Tamasa Tanisa Qeto Minate,
Mu avoso mae au,
kei Tamasa te Zekopi.
9 Mu mana nia sa mami ban̲ara
pu ele vizatia Goi, kei Tamasa.

10 Kekeke rane pa Mua Zelepade
si leana hola ni sari na tina rane pa votiki vasidi.
Leana hola koa rau si pude turu mo pa sasadana sa vetu Tanisa qua Tamasa;
hola nia si pude nuquru pa vetu tadi na tie kaleadi.
11 E Zihova Tamasa sa nada kalalasa, meke na nada lave n̲in̲irana,
manani gita Sa pa Nana tataru na vina lavata.
Lopu korona poni ni tin̲itoan̲a leadi Sa sari na tie ton̲oto.
12 Kei Zihova Tadi na Qeto Minate,
ta manae tugo sarini pu kalavarae koa Goi.

85

Vinaravarana sa Minamutu tanisa Butubutu
(Keke kinera tanisa butubutu Kora)

1 Zihova, ele tataru ni na taleoso ni Goi sari na Mua tie pa Mua popoa;
ele va mamutu pulea Goi sa butubutu Zekopi.
2 Ele va mate pani Goi sari na kinaleadi tadi na Mua tinoni,
meke ele taleoso ni Goi sari na dia sinea.
3 Ele beto bugoro ni Goi sarini,
meke veko pania sa Mua tinaṉaziri koa rini.

4 Kei Tamasa mami Hinarupu,
Mu valeana puleni gami;
Mu lopu bugoro ni gami.
5 Kaqu bugoro lani gami mo Goi si gami ninae rane?
Lopu kaqu hite beto tu sa Mua binugoro?
6 Mu va ṉiṉira pule gami,
meke kaqu vahesigo gami na Mua tinoni si Goi.
7 Kei Zihova, Mu tataruni gami pa Mua tataru nabuna,
Mamu harupu gami.

8 Maqu va avosia kamahire gua sapu kaqu zama nia e Zihova sa Tamasa.
Ele va tatarani gita na Nana tie pude koa pa binule,
be lopu pule la tavete pulei gita sari na nada sinea.
9 Hinokara hola sapu kaqu harupi Sa sarini pu va lavatia si Asa,
meke kaqu koa turaṉi Sa sari Nana tie pa Nana popoa.

10 Sa tataru nabuna meke sa kinopuna sa zinama te Tamasa si kaqu varigotoi,
meke sa tinoṉoto na binule si kaqu vari hapahapai guana tie.
11 Kaqu noma sage sa kinopuna sa zinama te Tamasa koari na tie pa pepeso,
meke sa Tamasa toṉotona si kaqu doṉo gore mae pa maṉauru.
12 Kaqu va mamutu gita e Zihova si gita,
meke kaqu masuru sari na nada inuma.
13 Sa tinoṉoto si kaqu mae va kenue koe Zihova
meke va nama nia Sa sa Nana siraṉa.

86

Vinaravara Tinepa Tinokae
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu avoso mae, Mamu olaṉa mae au,
ura na malaṉa na malohoro si rau.
2 Mu harupau pa minate,
sina koa soto koa Goi si rau.
Mu harupau, ura na Mua nabulu si rau,
meke kalavarae si rau koa Goi.

3 Kei Baṉara, Mu tataru nau na taleoso nau,
ura koa Goi mo si varavara atu rau doduru totoso.
4 Mu va qetua sa buloqu, na Mua nabulu si rau,
sina koa Goi mo si varavara atu rau pa doduruna sa buloqu.
5 Kei Baṉara leamu hola si Goi koa gami, meke ele taleosoni gami Goi.
Va siṉi ni tataru nabuna Goi sarini pu varavara atu.

6 Kei Zihova, Mu va avosia sa qua vinaravara,
Mu toka nau pa qua tinepa atu koa Goi.
7 Pa totoso tasuna si tepa atu Igo rau,
sina hoke olaṉi Goi sari na qua vinaravara.

8 Loketoṉa tamasa pule si kekeṉoṉo gua Agoi,
kei Baṉara, loke tinavete pule si kekeṉoṉo gua rina Mua tinavete.
9 Sari doduru butubutu pu taveti Goi,*
si kaqu mae hoqa todoṉo meke vahesi Igo si Goi, Baṉara,
meke kaqu va lavatia sa Pozamu Goi.
10 Ura na Tamasa lavata si Goi, meke variva magasa sari na Mua tinavete,
Agoi mo Telemu sa Tamasa.

11 Kei Zihova, va tumatumae nau sa Mua siraṉa,
maqu lulia sa Mua hinokara;
va tumatumae nau gua pude nabulu Nigo pa doduruna sa buloqu.
12 Kei Baṉara qua Tamasa, kaqu vahesi Igo rau pa doduruna sa buloqu,
kaqu va lavatia rau sa Pozamu ninae rane ka rane.
13 Nomana lavata sa Mua tataru nabuna koa rau!
Ele harupu au Goi si rau koasa lovu.
14 Kei Tamasa, sari na tie vahesi pule ni si korapa varipera mae koa rau;
keke puku minate kaleana si korapa hiva va mate au,
sari na tie pu lopu pamaṉa nia sa Tamasa.
15 Ba Agoi Baṉara si ta siṉie tataru meke tokani na taleosoni sari na tie,
meke lopu hoke tuturei bugoro.
Meke sa Mua tataru lavata si koa hola doduru totoso,
meke kopu ni Goi sari na Mua zinama.
16 Mu doṉo mae au, Mamu tataru nau,
Mu va ṉiṉira au, Mamu harupau,
sina nabulu Nigo rau, gua sapu tavetia sa tinaqu.
17 Zihova, Mu va dogoro nau sa vina sosodena sa Mua lineana;
pude saripu kukiti nau si madi dogoria meke kaqu kurekure,
sina Agoi Zihova si ele toka nau meke va manotau si rau.

87

Vinahesina sa Popoa Zerusalema
(Keke kinera tanisa butubutu Kora)
1 Kuria e Zihova sa Nana vasileana nomana koasa toqere hopena.
2 Tataru sisigiti nia Sa sa popoa Zerusalema,
hola ni sari kaiqa vasidi pule pa Izireli.
3 Gamu na tiena sa vasileana te Tamasa;
mi va avosi sari na tiṉitoṉa variva magasadi pu zama ni Sa koa sa ginugua mia gamu.

4 “Kaqu nae turaṉae ni rau sari pa Izipi meke Babiloni,
koari na butubutu pu va tabei sari na Qua zinama;
meke sari na tiedi rina popoa Pilisitia, Taea, meke Itiopia

* **86:9** Rev 15:4

si kaqu nae somana ni Rau koari na tiena sa popoa Zerusalema,”
gua si Asa.

5 Koasa guguana sa popoa Zaione, si kote ta zamae si asa,
“Tanisa sari doduru butubutu,
meke Asa sapu Ululuna Hola si kaqu va ṉiṉira ia si asa.”
6 Kaqu kubere gore ni e Zihova sari na tinoni meke zama,
“Sa tie hie si ta podo pa Zaione tugo,” gua.
7 Peka, na kera si arini.
“Koa pa Zaione sa ṉati di ri doduru minana,” gua si arini.

88

Kinabo Hata Tinokae
(Keke kinera tanisa butubutu Kora. Hemani sa tie pa tutina e Ezara si kuberia.)
1 Kei Zihova qua Tamasa pu va sare au,
pana rane si tepa atu si arau,
meke pana boṉi si kabo atu si rau pa kenumu Goi.
2 Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu va taliṉa mae au pa qua kinabo.

3 Ura soku hola sari na qua tinasuna,
meke ele tata pa minate si rau.
4 Gua ari doduru si rau sapu tata pa minate,
ele beto mo sa qua ṉiniraṉira.
5 Somanae tava muliuṉu si rau koari na tie matedi,
kekeṉoṉo gua ri pu ta seke va mate, sapu eko pa dia lovu.
Kekeṉoṉo gua arini pu ele muliṉi ni Goi,
ura ele taluarae pa Mua kinopu si arini.
6 Ele vala nau Goi pa minate si rau,
pa korapana sa lovu hupohuporona,
vasina sapu huporo dudukurumu.
7 Sa Mua binugoro si guana bogusu
sapu opo tamunau meke kuzu au rini.

8 Sari na qua baere si va taliri Goi pude hakohako nau si rau;
ele vata evaṉae nau Goi na keke tiṉitoṉa bonina si rau koarini;
guana ta tuku veko si rau, ke lopu boka govete.
9 Tava rida sari na mataqu koari na tinasigiti.
Kei Zihova, doduru rane si va sagei rau
sari na limaqu koa Goi pa vinaravara.

10 Lopu hoke tavete tinavete variva magasadi si Goi koari na tie matedi,
meke lopu hoke toa pule sarini pude vahesi Igo.
11 Lopu boka ta tarae pa lovu sa Mua tataru nabuna koari na tie matedi,
babe ta tozi koarini, sapu kopu ni Goi sari na Mua vina tatara.
12 Lopu ta dogoro tugo pa korapa hinuporo sari na Mua tinavete variva magasadi,
babe sari na Mua lineana pa vasina pu ele ta muliṉae palae.

13 Kei Zihova, arau si kabo atu koa Goi;

pana munumunu si varavara atu si rau.
14 Kei Zihova, na vegua ke veko pani au Goi?
Na vegua ke va paere pule Nigo koa rau si Goi?
15 Podalae sipu tie vaquraqu rau si koa ta sigiti ni rau sari na Mua vina kilasa koa rau.
Ele n̄azulau si rau meke loke tie toka nau.
16 Sa Mua tinan̄aziri si naqotau,
meke sa Mua ginegese si va mate hokarau Goi.
17 Sari na Mua vina kilasa si guana naqe pa vari likohaequ doduru rane,
mae vari kali nau rini.
18 Sari na qua baere sapu tata sisigiti koa rau, si va seui Goi koa rau,
sa hinuporo mo si luli koa rau.

89

Sa Vina Tatara te Tamasa koe Devita
(Keke kinera te Etani keke tie pa tutina e Ezara)
1 Kei Zihova, kaqu kera nia rau doduru totoso sa Mua tataru nabuna;
kaqu tozi vura nia rau koari doduru sinage na sage sapu ta ronuemu si Goi.
2 Gilania rau sapu sa Mua tataru si koa hola ninae rane,
meke sa tina ronuemu Goi si koa va nabu hola guana man̄auru.
3 Ele zama si Goi, "Ele tavetia Rau si keke vinariva egoi koasa tie pu vizatia Rau,
ele va tatara nia Rau se Devita,
4 'Sari na tutimu goi si kaqu koa ban̄ara doduru totoso.*
Kaqu kuria Rau sa mua habohabotuana ban̄ara koari doduru sinage.' "
5 Kei Zihova madi kera vahesi Igo ri doduru pa Man̄auru,
kera nia rini pa dia vinarigara rina tie madidi sapu va gorevura i Goi sari na Mua Zinama,
6 Ura esei koari na Man̄auru si boka n̄ana kamoa se Zihova?
Esei koari na tinon̄i pa Man̄auru si keken̄on̄o gua e Zihova?
7 Ta paman̄ae Mu si Goi koari na vinarigara tadi na maqomaqo madidi pa Man̄auru
meke turu matagutu hola sarini pa kenumu Goi.

8 Kei Zihova, na Tamasa Patutokaemu,
Esei si n̄in̄ira keken̄on̄o gua Agoi Zihova,
ta ronuemu si Goi koari doduru Mua tinavete.
9 Koa n̄ati hiniva nia Goi sa kolo ranebon̄i n̄in̄irana,
meke va bulei Goi sari na ololobagea lavalavata.
10 Ele muzara va mate pania Goi se Rehabi sa noki variva mate pa lamana;
ele va kilasi Goi sari na Mua kana.
11 Tamugoi sari na man̄auru, meke sa pepeso.
Va podakia Goi sa kasia popoa, meke sari doduru likakalae pu koa vasina.
12 Sari doduru popoa pa kali gede meke pa kali matao, si na Mua tinavetedi Goi.

* **89:4** 2 Samuela 7:12-16; 1 Koron 17:11-14; Sam 132:11; TTA 2:30

Sa toqere Tabora meke sa toqere Hemoni si kera vahesi Igo pa dia
qinetuqetu, gua tugo ri na tinoni.
13 Na Tamasa ṉiṉira hola si Goi,
patuarana* sa lima mataomu.
14 Sa Mua binaṉara si ta sokirae pa tinoṉoto na vinilavilasa va toṉoto.
Sa tataru na tinaronue si ta dogoro koari doduru Mua tinavete.

15 Ta manae tugo sari na tie pu kera vahesi Igo,
saripu toa pa korapa kalalasana sa Mua tataru vatukana!
16 Pa guguamu Agoi si koa qetuqetu doduru rane si arini,
meke vahesi Igo rini koari na Mua tinoṉoto.
17 Agoi poni gami sa ṉiniraṉira pude va kilasi sari mami kana,
pa korapa Mua tataru si va mataqara gami Goi.
18 Kei Zihova, Agoi tugo vizatia sa mami tie kopu;
Agoi tugo sa Tamasa Hopemu pa Izireli,
sapu vizata poni gami sa mami baṉara.

Sa Vina Tatara Koe Devita
19 Ele vata dogoro pule nigo, meke ele zama guahe si Goi koari na Mua
nabulu ta ronuedi pukerane,
"Ele va baṉaria Rau sa tie varane pa vinaripera,
Ele ponia Rau sa binaṉara koa sa sapu ele vizata vagia Rau koari
nana tinoni.
20 Ele va baṉaria Rau se Devita sa Qua nabulu;*
ele zoropo nia oela Rau si asa pa vina madina.
21 Sa Qua ṉiniraṉira nabuna si kaqu koa koasa ninae rane
sa Qua ṉiniraṉira si kaqu va ṉiṉira ia si asa.
22 Sari na nana kana si lopu kaqu boka koa mataqara hola nia,
lopu boka va kilasia rina tie kaleadi si asa.
23 Kaqu va huara ineti Rau sari nana kana,
meke kaqu va mate pani Rau sarini pu kukiti nia si asa.
24 Kaqu tataru nia Rau meke koa turaṉia Rau,
meke pa pozaqu Rau si kaqu koa mataqara si asa.
25 Kaqu va noma la ia Rau sa nana binaṉara,
kamoa pa kolo Meditareniani
meke sa nana ṉiniraṉira si kaqu kamo la pa Ovuku Iuparetisi.
26 Kaqu poza Nau, 'Qua Tamasa, Tamaqu,
na qua Patu aqoroana, na qua Hinarupu,' gua.
27 Kaqu va evaṉae nia na tuqu koreo kenuna Rau si asa;*
meke na baṉara pu noma hola ni sari doduru baṉara pa pepeso.
28 Kaqu kopu nia Rau sa Qua tataru nabuna koa sa doduru totoso.
Sa Qua vinariva egoi koasa si kaqu koa hola ninae rane.
29 Sa nana habotuana baṉara si kaqu koa hola gua tugo sa mamaṉa
lavata,
meke sari na tutina sa si kaqu koa baṉara doduru totoso.

30 Ba pude sekei ri na tutina sa sari na Qua tinarae,
meke lopu luli sari na Qua zinama,
31 meke be lopu luli rini sari na Qua vina tumatumae,

---

* **89:13** Ṉiṉira hola. * **89:20** 1 Samuela 13:14; TTA 13:22; 1 Samuela 16:12 * **89:27** Rev 1:5

meke lopu taveti rini gua saripu garunu ni Rau,
32 si kaqu va kilasi Rau sarini koari na dia sinea;
kaqu va sigiti Rau si arini koari na dia tinavete seadi.
33 Ba lopu kaqu beto sa Qua tataru koe Devita,
meke lopu kaqu va karia Rau sa Qua vina tatara koasa.
34 Lopu kaqu hite kumatia Rau sa Qua vinariva egoi koasa,
babe vagi pania si keke Qua vina tatara koasa.

35 Kekeke totoso mo tavetia Rau pa Pozaqu Hopena
sa Qua vina tatara koe Devita.
Lopu kaqu kokoha si Rau koe Devita.
36 Lopu kaqu tava murimuri palae sa tutina sa,
kaqu koa baṉara ninae rane ka rane.
Gua sapu koa hola ninae rane sa rimata,
si kaqu koa hola gua tugo asa sa nana binaṉara.
37 Kaqu ta sokirae va nabu gua tugo sa sidara sapu koa ninae rane si asa.
Kaqu turu va ṉiṉira gua tugo sa mamaṉa lavata si asa, sapu koa hola ninae rane," gua si Goi.

Kabo nia sa sa Vina Kilasana sa Baṉara

38 Ba kamahire si bugoro nia tu Goi sa baṉara pu ele vizatia Goi;
ele etulu pania, na veko pania tugo Goi si asa,
39 ele kumatia Goi sa Mua vina tatara koasa Mua nabulu,
ele va gore pania Goi sa nana binaṉara, guana gona la nia Goi pa kosiri sa nana toropae baṉara.
40 Ele huari Goi sari na gobana sa nana vasileana nomana,
meke huara pani Goi sari na dia vasina varipera ṉiṉiradi.
41 Sari doduru tie ene holadi vasina si hiko vagi sari nana likakalae,
sari doduru butubutu pu koa tata koa sa si hegehegere nia si asa.
42 Ele va mataqari Goi sari nana kana,
meke va qetuqetu i Goi si arini.
43 Sari nana tiṉitoṉa varipera si va lokelaedi i Goi,
meke ele va kilasia Goi si asa pa vinaripera.
44 Ele vagi pania Goi sa nana ṉiniraṉira,
meke va gore pania Goi si asa pa nana binaṉara.
45 Lopu sana va kamo ia Goi sa nana binarogoso,
meke va kurekurea Goi si asa.

Vinaravara pude Ta Harupu pa Tinasuna

46 Kei Zihova, ve seunae gua si kaqu va paere pule Nigo si Goi, ninae rane?
Ve seunae gua si kaqu huruṉu gua na nika sa Mua binugoro?
47 Kei Zihova, Mu balabala ia sapu papakana mo sa qua tinoa;
Mu balabala ia sapu Agoi tu tavete gami si gami pude lopu kaqu toa hola pa tinoa hie.
48 Doduru tie si kaqu kamo pa minate,
loke tie si boka va sare pule nia sa nana tinoa koasa lovu.
49 Baṉara, avei sa Mua tataru nabuṉa
sapu na Mua vina tatara pu tozia Goi koe Devita?
50 Kei Baṉara, Mu balabala i sari na zinama ṉoṉovala pu evaṉa ni rini koa rau,

meke sa qua tinuru va nabu koari na lineveleve tadi na tie huporo koa rau.
51 Kei Zihova, sari na Mua kana si ṉoṉovalia sa Mua baṉara pu ele vizatia Goi,
pa doduru nana inene si ta ṉoṉovala si asa.

52 Mani tavahesi se Zihova ninae rane ka rane!

Emeni. Emeni.

Buka Vina Made

90

Sam 90 kamo Sam 106

(Keke vinaravara te Mosese sa tie madina te Tamasa)

Sa Tamasa Koa Hola meke sa Tie pu Lopu Koa Hola

1 Kei Baṉara, Agoi si na mami Aqoroana koari na sinage na sage.
2 Totoso lopu ele koa sari na toqere,
babe lopu ele va podakia Goi sa pepeso meke sa kasia popoa,
si Agoi mo sa Tamasa ninae rane ka rane.

3 Ele zama ia Goi sa tie pude pule la vasina koana,
meke tozi nia Goi si asa pude pule la pa pepeso.
4 Sa keke tina vuaheni si guana keke rane mo koa Goi,*
guana norae mo si arini totoso hola rini,
babe guana keke totoso papakana mo pana boṉi.
5 Lopu sana vagi pani Goi sari na mami tinoa;
guana pinutagita mo sa mami tinoa,
na duduli mo sapu lovuru pana munumunu,
6 toa valeana meke havoro valeana,
ba mate harahara pana veluvelu.

7 Tava mate palae si gami pa Mua binugoro,
meke va tarazuzu gami Goi pa Mua tinaṉaziri.
8 Ele vata dogoro vura ni Goi pa kenumu sari na mami sinea,
meke sari na mami sinea tomedi si va vurai Goi pa kalalasa.

9 Sa mami tinoa si tava papaka pa Mua binugoro,
meke sari na vuaheni mami si tava hola taloa guana keke siniṉo mo.
10 Pada zuapa ṉavulu vuaheni mo sari na mami tinoa,
ba be ṉiṉira si gami, si kamoa vesu ṉavulu,
ba koai na ṉinarezo, na tinasuna si arini,
lopu sana murimuri taloa si gami.
11 Loke tie si boka va nonoga ia sa doduruna sa ṉiniraṉirana sa Mua binugoro,
loke tie boka gilania sa minatagutu sapu padana sa Mua tinaṉaziri.
12 Mu va tumatumaeni gami sapu papakadi gua rina mami tinoa,
pude mami tumatumae pa bulomami.
13 Ve seunae gua kaqu koa hola sa Mua binugoro?
Kei Zihova, Mu tataru ni na va manoti sari na Mua nabulu.

---

* **90:4** 2 Pit 3:8

14 Mu va siṉini gami sa Mua tataru nabuna doduru munumunu,
pude mami kera qetuqetu pa doduru mami tinoa.
15 Mu va qetuqetu gami, koari na totoso geledi gua tugo sapu va
talotaṉa gami Goi koari na mami vuaheni tasunadi.
16 Mu vata dogoro ni koa gami sari na Mua tinavete ṉiṉiradi,
va dogoro ni koari na tumami vugo na repere sa Mua ṉiniraṉira.
17 Zihova mami Tamasa, Mu manani gami,
Mamu va bokaboka gami koari doduru mami tinavete!

91

Tamasa sa Nada Aqoroana

1 Asa sapu koa aqoro koe Zihova Ululuna Hola,
sapu koa hola pa kinopu tanisa sapu tagoi sari doduru ṉiniraṉira
2 si boka zama guahe koa Sa:
"Agoi si na qua tinokae meke na qua Aqoroana.
Agoi si na qua Tamasa, koa Goi mo si kalavarae si rau," gua.
3 Kaqu va sare igo Sa koari na sipata tomedi,
meke koari doduru minoho variva mate.
4 Kaqu va aqorigo Sa, guana kurukuru pu va aqori sari na tuna pa
kauru tatapuruna,
meke kaqu tava sare si goi pa Nana kinopu;
meke kaqu kopu ni Sa sari Nana vina tatara pude va aqorigo meke
va sare igo.
5 Ke lopu kaqu matagutu nia goi sa tinasuna pana boṉi,
meke sa rinapata mu pana rane,
6 babe sari na oza pu raza pana boṉi,
babe sari na kinaleadi variva mate pana rane.

7 Be guana ka keke tina si hoqa mate pa kapamu,
meke ari ka manege puta tina si pa vari likohaemu,
ba lopu kaqu hite tava sigiti si goi.
8 Kaqu dogoroni matamu goi
sa vina kilasadi rina tie kaleadi.

9 Sina va evaṉae nia mua aqoroana goi se Zihova,
meke Asa sapu Ululuna Hola sina mua vasina kokoana si Asa sapu
tagoi sari doduru ṉiniraṉira,
10 ke loke tinahuara si kaqu raza koa goi,
meke loke ṉinovaṉovala si kaqu kamo pa mua vetu soti.
11 Kaqu garuni Tamasa sari Nana mateana pude kopu nigo,*
pude va aqorigo vasina la si goi.
12 Kaqu ovuligo rini pa limadia*
pude lopu kaqu hite raza nia sa nenemu pa patu.
13 Kaqu neti goi sari na laione na noki;*
sari na laione variva matagutudi meke na noki variva mate.

14 Zama sa Tamasa, "Kaqu harupi Rau sarini pu tataru Nau,
meke kaqu va aqori Rau sarini pu gilanau sapu Arau se Zihova.

* **91:11** Mt 4:6; Lk 4:10 * **91:12** Mt 4:6; Lk 4:11 * **91:13** Lk 10:19

15 Pana tepa mae sarini, si kaqu olaṉi Rau,
kaqu koa turaṉi Rau si arini pa tinasuna,
kaqu va sarei na va lavati Rau si arini.
16 Kaqu pia ni Rau koarini sa tinoa gelenaena,
meke kaqu harupi Rau si arini.”

92

Keke Kinera Vinahesi
(Keke kinera pude kera nia pa rane Sabati)
1 Kei Zihova, leana hola si pude zama leana atu koa Goi,
pude kera va lavata Igo, kei Tamasa pu Ululuna Hola.
2 Pude tozi vura nia sa Mua tataru nabuna doduru munumunu,
meke sapu kopu ni Goi sari na Mua vina tatara pa doduru boṉi.
3 Kaqu ta kerae koari na mike,
meke pa loberena sa hapu.
4 Kei Zihova, Agoi si va qetu au koari na Mua tinavete,
kera qetuqetu si rau koari na tinavete pa Limamu Goi.

5 Kei Zihova, nomadi hola sari na Mua tinavete,
meke lohidi hola sari na Mua binalabala!
6 Sa ginugua hie si lopu boka gilania rina tie duvili,
meke ari na tie pu lopu gilania sa Tamasa si lopu boka tumae nia,
7 sapu sari na tie kaleadi si gina kote toa valeana guana duduli,
meke sarini pu va kalekaleana si boka mamutu,
ba kote ta huarae beto taloa hokara si arini,
8 sina Agoi Zihova si koa na ṉati hiniva ninae rane.

9 Gilania gami sapu kaqu tava mate sari na Mua kana,
meke sari doduru tie kaleadi si kaqu tava kilasa.
10 Ba ele va ṉiṉira au Goi si rau, kekeṉoṉo na bulumakao kokoreo pinomona;
ele mana nau Goi si rau pa qinetuqetu.
11 Ele dogoroni mataqu rau sa vina kilasadi rina qua kana,
meke ele avosia rau sa kinabo tadi na tie kaleadi.

12 Sari na tie toṉoto si kaqu toa na vua valeana guana huda pamu,
meke kaqu toqolo guana huda sida pa Lebanoni.
13 Kaqu koa hola pa vetu hopena te Zihova si arini,
meke koa valeana pa Zelepade te Tamasa.
14 Pana ele koadi, ba vua valeana,
meke buma valeana na toqolo valeana doduru totoso.
15 Sa dia tinoa valeana si vata dogoro nia sapu toṉoto se Zihova,
meke loke sinea si ta dogoro koasa Tamasa sa qua Patu aqoroana.

93

Tamasa sa Baṉara
1 E Zihova si koa Baṉara,
meke tagoa Sa sa tinolava variva magasana meke sa ṉiniraṉira.
Ele tava turu va nabu sa pepeso,
meke lopu kaqu tava rizu si asa.

2 Kei Zihova, sa Mua habohabotuana Baṉara si tava tana va ṉiṉira mae
tu pa pinodalaena,
meke Agoi si ele koa tu, sipu ta evaṉa sa totoso.

3 Kei Zihova, ṉiṉira sa ovaṉadi rina kolo lamana
pa totoso nakili na bogusu sa kolo.
4 E Zihova si koa Baṉara panaulu pa Maṉauru,
meke ṉiṉira hola ni Sa sari na kolo ololobagea ṉiṉiradi,
meke na podaladi rina tovovo.

5 Kei Zihova, sari na Mua tinarae si koa hola ninae rane,
meke sa Mua Zelepade si hopena ninae rane.

94

Tamasa sa Tie Varipitui Koari Doduru Tie

1 Kei Zihova, Agoi sa Tamasa sapu tubehe*,
Mu vata dogoro vura nia sa Mua binugoro.
2 Agoi sa Tie Varipitui koari doduru tie,
Mu poni koari pu vahesi pule ni gua sapu garodi rini.
3 Kei Zihova, vea seunae gua
si kaqu koa tava lavata sari na tie kaleadi?
4 Vea seunae gua si kaqu vahesi pule ni sari na tie variva mate,
meke vahesi pule ni koari na dia tinavete kaleadi?

5 Kei Zihova, ele ṉovala pani hokari rini sari na Mua tie.
6 Va matei rini sari na naboko, na koburu eapadi,
meke va mate pani tugo rini sari na tie karovodi pu koadi pa mami
popoa.
7 Zama si arini, "Lopu dogoro gita e Zihova,
meke sa Tamasa te Zekopi si lopu gilania gua sapu evaṉia gita,"
gua.

8 Kei, gamu pu tutaka, mi gilagilana tu ba gamu.
Gamu na tie duvili, panavisa kote tumatumae si gamu?
9 Sa Tamasa pu taveti sari na taliṉada si vegua, lopu avavosae si Asa?
Asa sapu taveti sari na matada si vegua, lopu dodogorae tu?
10 Asa sapu norei sari na butubutu huporodi, si vegua,
lopu kaqu va kilasi tugo Sa sari kasa nada tie kaleadi?
Asa si na Tie Va Tumatumae pa doduru tie; ke vegua, lopu
tumatumae si Asa?
11 Gilani e Zihova sari na dia binalabala;*
gilania Sa sapu loke laedi si arini.

12 Kei Zihova, tamanae tugo sa tie pu nore va toṉotia Goi,
meke sa tie pu va tumatumae nia Goi sa Mua tinarae.
13 Kopu nia Goi si asa koari na rane tinasuna,
osolae ta pomunae sari na tie kaleadi.
14 Ura e Zihova si lopu kaqu muliṉi ni sari Nana tie,
meke lopu kaqu veko pani Sa sarini pu Tanisa.

---

* **94:1** Lipua sa tinavete sea sapu tavete atu nia sari na tie. * **94:11** 1 Kor 3:20

15 Sa tinoṉoto si kaqu ta dogoro pule koa rina vinaripitui,
meke sari na tie toṉoto si kaqu zuka ia si asa.

16 Esei si turu toka nau koari na tie kaleadi?
Esei si turu turaṉau pude varipera koari na tie pu tavetavete va sea?
17 Be lopu toka nau e Zihova si rau,
si be lopu sana ele mate tu si rau.
18 Totoso zama si rau, “Hoqa nau,” gua,
si ovulu sage nau Goi Zihova si rau koasa Mua tataru nabuna.
19 Totoso ta duaṉa na talotaṉa si rau,
si va manotau na va qetu au Goi.

20 Lopu boka somanae koa Goi sari na tie varipitui kaleadi,
sapu va evaṉae nia guana hinokara sa vinilasa seana.
21 Sapu vari aria ni pude razai sari na tie toṉotodi,
meke zutui pude va matei sari na tie viadi.
22 Ba e Zihova si varipera poni au;
meke sa qua Tamasa sina qua Patu vasina va aqorau Sa.
23 Kaqu va kilasa i Sa si arini koari na dia kinaleadi,
meke va mate pani koari na dia sinea.
E Zihova sa nada Tamasa si kaqu va mate pani si arini.

95

Keke Kinera Vinahesi
1 Mae mada kera vahesia se Zihova!
Mada velavela vahesia pa qinetuqetu sa Patu hihiu tana nada Hinarupu!
2 Mada nuquru mae pa kenuna Sa pa kinera vinahesi,
mada kera qetuqetu Nia koari na kinera vinahesi.
3 Ura e Zihova sina Tamasa lavata,
Asa si na Baṉara lavata sapu ṉati hiniva ni sari doduru tamasa.
4 Ṉati hiniva nia Sa sa doduruna sa kasia popoa,
podalae koari na vasidi lohidi meke kamo koari na toqere ululudi hola.
5 Ṉati hiniva nia Sa sa kolo lamana sapu ele tavetia Sa;
meke gua tugo sa pepeso sapu ele kuria Sa.

6 Mae todoṉo mada vahesia,
mada kokotuṉu pa kenuna e Zihova sapu tavete gita.
7 Ura Asa sa nada Tamasa,*
gita si na Nana tie pu ta kopue koa Sa,
meke guana Nana rovana sipi pu kopu ni gita Sa.

Mi va avosia kamahire gua sapu zama nia Sa.
8 “Mi lopu va ṉiṉirai sari na bulomia, gua sapu tavetia rina tiatamamia pa Meriba,*
sapu va ṉiṉirai rini sari na bulodia totoso koa rini pa qega pa Ma'asa.
9 Podepodekau rini si Arau vasina,

* **95:7** Hib 3:15, 4:7 * **95:8** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13

ba ele dogori dia mo gua saripu evaṉi Rau koa rini.
10 Ura ka made ṉavulu vuaheni si lopu qetu ni Rau sari na tinoni sara,
zama si Rau sapu na tie va gugue si arini!
Lopu hiva va tabei rini sari na Qua tinarae!
11 Bugoro si Rau, ke tavetia Rau si keke vina tatara sapu guahe:*
'Lopu kaqu kamo ia rini sa Qua vasina magomagogosoana.' "

96

Tamasa sa Baṉara Lavata
(1 Koronikolo 16:23-33)

1 Mi kera la nia si keke kinera vaqura koe Zihova,
mi kera la koe Zihova, gamu doduru pa kasia popoa.
2 Mi kera la koe Zihova, mi vahesia!
Mi tozi vura nia hopeke rane sa inavoso leana sapu ele harupu gita Sa si gita.
3 Tozi vura nia koari doduru butubutu sa Nana linavata,
meke sari Nana tinavete marilaedi pu evaṉi Sa.

4 Ura nomana lavata se Zihova meke garona tugo pude tavahesi,
pude pamaṉa nia, hola ni sari na tamasa huporodi.
5 Ura sari doduru tamasa pu vahesi rina votiki butubutu si na beku mo,
ba e Zihova si tavetia sa doduruna sa maṉauru.
6 Sa ṉinedala variva magasana si koa koa Sa,
sa ṉiniraṉira na tinolava si koa koasa Nana vasina hopena.

7 Mi vahesia se Zihova, gamu na tinoni pa kasia popoa,*
vahesia sa Nana linavata na ṉiniraṉira.
8 Vahesia se Zihova koasa Pozana marilaena,
paleke mae ni pa Nana Zelepade sari na vinariponi.
9 Vahesia se Zihova sa Tamasa Hopena, tolavaena si Asa,
mi koa mala pa kenuna Sa, gamu doduru pa kasia popoa.

10 Mi zama guahe koari doduru butubutu, "E Zihova si na Baṉara!"
Sa kasia popoa si ele ta sokirae va nabu, meke lopu kaqu tava rizu;
kaqu varipitui va toṉoto ni Sa sari na tinoni.
11 Madi koa qetuqetu sari na maṉauru meke na pepeso,
Mani ovaṉa sa lamana, meke sari doduru tiṉitoṉa pu koa vasina.
12 Gamu na pepeso, meke doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina, mi qetuqetu.
Madi velavela pa qinetuqetu sari na hudahuda, gua tugo ri na tinoni.
13 Ura na mae varipitui nia e Zihova sa kasia popoa,
meke kaqu varipitu ni Sa sari na tinoni pa korapa tinoṉoto,
meke lopu kaqu toka kale si Asa.

97

Tamasa sa Ṉati Baṉara tadi na Baṉara

1 E Zihova si koa Baṉara, madi koa qetu sari na tinoni pa kasia popoa,
mi koa qetu gamu pu koa koa rina nunusa koari na lamana.

---

* **95:11** Nab 14:20-23; Diut 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5 * **96:7** Sam 29:1-2

2 Na lei muho si koa pa vari likohaena,
koa Baṉara si Asa pa tinoṉoto meke pa vinilasa toṉotona.
3 Garunu va kenue la nia Sa sa nika,
pude sulu pani sari Nana kana pa vari likohaena.
4 Sari na Nana kapi si malara pa kasia popoa,
dogoria rina tinoni pa pepeso si asa meke neneqara pa minatagutu.
5 Sari na toqere si noloro guana oto huda pa kenuna e Zihova,
pa kenuna sa Baṉara tana doduruna sa popoa pepeso.
6 Sari na maṉauru si tozi vura nia sa Nana tinoṉoto,
meke sari doduru butubutu si dogoria sa Nana ṉinedala.

7 Sari doduru pu vahesi beku si tava kurekure,
sari doduru tamasa si hoqa todoṉo pa kenuna e Zihova.
8 Qetu sari na tinoni pa Zaione,
meke qetuqetu sari na vasivasileana pa Ziuda,
sina koa gua koari na Mua vinilasa Goi Zihova.
9 Zihova, Tamasa Ululuna Hola, Agoi mo sa Ṉati Baṉara pa doduruna sa kasia popoa.
Agoi mo si noma hola koari doduru tamasa.

10 Tataru ni e Zihova sarini pu lopu qetu nia sa kinaleana,
kopu ni Sa sari na tinoa tadi na Nana tie pu soto va nabu koa Sa,
meke va sarei Sa si arini koari na tie kaleadi.
11 Sa lineana te Tamasa si guana kalalasa pu malara la koari na tie toṉoto,
meke na qinetuqetu koari pu lulia sa Nana hiniva doduru totoso.
12 Mi koa qetu nia gamu se Zihova!
Gamu na tie toṉoto,
mi vahesia se Zihova sa Tamasa Hopena.

98

Tamasa sa Tie Totoli pa Kasia Popoa

1 Mi kera vahesia se Zihova pa keke kinera vaqurana,
ura ele taveti Sa sari na tinavete variva magasadi.
Ele koa mataqara si Asa
koasa Nana ṉiniraṉira meke koa sa lima madina Tanisa.
2 Ele tozi vura nia e Zihova sa Nana minataqara,
ele vata gilana nia Sa koari doduru butubutu sa Nana tinavete variharupi.
3 Ele kopu nia Sa sa Nana vina tatara koari na tie Izireli,
pa Nana tataru nabuna koasa Nana vinariva egoi.
Sari na tinoni pa doduru ia ka ia si kaqu dogoria sa Nana tinaharupu.

4 Mi kera qetuqetu hola koe Zihova, gamu doduru pa popoa pepeso;
mi vahesia si Asa koari na kinera, mi velavela pa qinetuqetu!
5 Kera vahesia se Zihova,
mi vahesia koari na mike.
6 Mi ivui sari na ivivu meke na buki,
mi velavela pa qinetuqetu pa kenuna e Zihova sa nada Baṉara.

7 Mani ovaṉa sa kolo lamana meke kera sari doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina,
sa pepeso, meke sari doduru pu koadi vasina.
8 Gamu na ovuku, mi koa qetuqetu gua rina tinoni pu popohara ni limadia,
sari na toqere si madi keke gua kera qetuqetu pa kenuna.
9 Madi kera pa kenuna e Zihova,
ura Asa si mae varipitui nia sa kasia popoa pa tinoṉoto,
meke lopu toka kale si Asa.

99

E Tamasa sa Baṉara Lavata

1 E Zihova si koa Baṉara,*
madi tarazuzu sari na tinoni!
Habotu si Asa pa Nana habohabotuana Baṉara pa varikorapadi rina mateana serubimi,
ke niniu sa popoa pepeso.
2 Nomana lavata se Zihova sapu koana pa Zaione;
Asa si koa na ṉati Baṉara koari doduru butubutu.
3 Madi vahesia sa Pozana e Zihova, sapu marilaena hola!
Variva matagutuna meke Hopena si Asa!

4 Baṉara heheda, qetu nia Goi gua sapu toṉoto;
ele va tana va toṉotia Goi gua sapu garo koari na tie Izireli.
Ele evaṉia Goi sa tinoṉoto meke sa lineana koarini.
5 Vahesia se Zihova sa nada Tamasa;
mi hoqa vahesia pa kenuna Sa Nana habohabotuana baṉara!
Na hopena si Asa.

6 Ari Mosese, e Eroni, meke sari tudia si na hiama te Tamasa,
meke e Samuela si na tie pu varavara la koa Sa;
sari kasa hire si hoke tepatepa la koa Sa, meke avosi Sa si arini.
7 Zama la koa rini sa Tamasa pa korapana sa lei sapu turu sage guana dedegere lavata,*
va tabei rini sari na tinarae na ginarunu pu poni ni na tozi ni Sa.

8 Kei Zihova mami Tamasa, ele olaṉi Goi sari na dia tinepatepa;
na Tamasa taleosae si Goi koa rini,
ba va kilasi tu Goi sarini koari na dia sinea.
9 Mada va lavatia se Zihova sa nada Tamasa,
mada vahesia si Asa pa Nana toqere hopena.
Ura na hopena na viana se Zihova sa nada Tamasa.

100

Keke Kinera Zama Leana

1 Mi kera qetuqetu la koe Zihova gamu doduru tinoni pa kasia popoa!
2 Vahesia se Zihova pa qinetuqetu,
mae kera qetuqetu pa kenuna Sa.

3 Mi gilania sapu se Zihova si na Tamasa.

---

* **99:1** Ekd 25:22 * **99:7** Ekd 33:9

Asa tavete gita si gita, ke tanisa tu si gita.
Gita si na Nana tie, meke na sipi pu ta kopue koa Sa.

4 Nuquru mae pa sasadana sa Nana Zelepade pa vinahesina,
mi zama leana koa Sa, mi vahesia.

5 Ura na leana se Zihova,*
sa Nana tataru nabuna si loke kokoina,
meke kopuni Sa sari Nana zinama ninae rane ka rane.

101

Vina Tatara tana Keke Baṉara
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, kaqu kera atu nia rau koa Goi sa qua sinoto va nabu koa Goi,
meke sa qua vinilasa va toṉoto koari na tie.
Zihova maqu kera vahesi Igo.
2 Sari na qua tinavete na hahanana si kaqu loke tinazutudi.
Kei, panavisa kaqu mae koa rau si Goi?

Kaqu toa nia rau sa tinoa viana vasina koa si rau.
3 Sa kinaleana si lopu kaqu hite qetu nia rau.
Kukiti ni rau sari na tinavete tadirini pu luara pania sa Tamasa;
lopu kaqu hite galagala ni rau si arini.
4 Kaqu tozia rau sa hinokara pa qua tinoa;
lopu kaqu somana nia rau si keke kinaleana tadi na tie.
5 Kaqu va nosoi rau sarini pu nanae na ṉoṉovali sari na turaṉana.
Lopu kaqu hite qetu nia rau sa tie pu vahesihesi pule nia, na doṉo va goregore tie.

6 Kaqu qetu ni rau sarini pu kalavarae zoṉazoṉa koe Tamasa,
meke kaqu mae tavetavete pa qua vetu baṉara.
Arini pu hinokara pa dia tinoa,
si kaqu va malumi rau pude nabulu nau.

7 Loke tie kokoha si kaqu koa pa qua vetu baṉara;
loke tie sekesekei si kaqu koa hola pa kenuqu rau.
8 Lopu kaqu makudo va mate pani rau
sari na tie kaleadi pu koa pa popoa.
Kaqu va vura pani rau sari na tie kaleadi
koa sa vasileana nomana te Zihova.

102

Vinaravara tana Keke Tie pu Koa Ta sigiti
1 Kei Zihova, Mu avosia sa qua vinaravara,
Mu avoso mae ia sa qua kinabo na tinepa atu koa Goi.
2 Mu lopu koa va seu koa rau pana tasuna rau!
Mu va taliṉa mae au,
Mamu tuturei olaṉau pana tepa atu si rau.

---

* **100:5** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

3 Ura korapa hola taloa guana tuṉaha sari na qua rane,
meke sari na susuriqu si guana ta sulu palae pa nika.
4 Ta seke va gore palae si rau, meke guana duduli sapu harahara,
na hinenahena ba muliṉi nia tu rau.
5 Silava sisigiti si rau,
goregore hikare sa tiniqu.
6 Gua tugo na kurukuru tapuru pinomodi pa qega si rau,
gua tugo na duduru pa vasileana ta huarana.
7 Peqa si rau,
guana kurukuru pu koa eke pa batu vetu.
8 Doduru totoso si ta zama ṉoṉovala si rau koari na qua kana,
sarini pu va sisire nau si leve nau rini pana poza ia rini sa pozaqu.

9-10 Pa Mua binugoro na tinaṉaziri si gania rau sa eba,
napo heni nia kolomataqu mo rau sa gequ kolo napo.
Ta kilu palae koa Goi si rau, meke ta veko palae hokara.
11 Sa qua tinoa si guana veluvelu huporo,
meke harahara guana duduli si rau.

12 Ba Agoi Zihova si koa Baṉara ninae rane,
meke sari doduru sinage si kaqu balabala Igo.
13 Kaqu mae si Goi pude qetu nia na talotaṉa nia sa popoa Zaione,
ele kamoa sa totoso pude taleoso nia si asa,
hie tugo sa totoso garona.
14 Ta huara si asa,
ba tataru nia rina Mua nabulu sa popoa Zaione.
Ta huara va inete si asa,
ba talotaṉa nia rini si asa.

15 Kaqu pamaṉa nia rina butubutu se Zihova,
meke sari doduru baṉara pa pepeso si kaqu matagutu nia sa Mua ṉiniraṉira.
16 Ura kaqu kuria e Zihova sa popoa Zaione,
meke kaqu vata dogoro si Asa pa Nana ṉinedalana.
17 Kaqu avosi Sa sari na Nana tie malaṉadi,
meke kaqu va avosi Sa sari na dia vinaravara.

18 Mamu kubere gore ni gua sapu evaṉi e Zihova pude tadi na sinage mae hire,
pude saripu lopu ele podo ba kaqu vahesia se Zihova pana podo si arini meke tiroi.
19 Doṉo gore mae se Zihova pa Nana vasina hopena panaulu;
koa pa Maṉauru si Asa meke doṉo gore mae pa pepeso,
20 pude avosia sa sinilava tadi na tie ta pusidi,
pude vata rupahi saripu ta pitu pude mate.
21 Meke sa Pozana e Zihova si kaqu ta tozi vura pa Zaione;
meke kaqu tavahesi si Asa pa Zerusalema,
22 pana varigara sari na binaṉara na butubutu
meke vahesia se Zihova.
23 Tava malohoro si rau koe Zihova totosona korapa na tie vaqura si rau;

va papakia Sa sa qua tinoa.
24 Gua asa ke zama si rau, “Kei Zihova, Mu lopu vagi pania sa qua tinoa
sipu korapa ṉiṉira si rau.

Kei Zihova, Agoi si toa hola ninae rane.
25 Pukerane hola tu ele kuria Goi sa kasia popoa,*
meke pa Limamu soti si ele kuria Goi sa maṉauru.
26 Kote murimuri palae si arini, ba Agoi si koa hola ninae rane;
kaqu ṉoreṉore guana poko si arini.
Kaqu hobei Goi guana hobe poko,
meke kaqu murimuri palae si arini.
27 Ba Agoi si koa kekeṉoṉo mo ninae rane,
meke loke kokoina sa Mua tinoa.
28 Sari na tumami si kaqu koa tava sare,
meke sari na tudia si kaqu koa tava sare pa kauruna sa Mua kinopu
pa kenumu Goi.”

103

Sa Tataru te Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Maqu vahesia se Zihova!
Pa doduruna sa qua tinoa si maqu vahesia sa Pozana hopena!
2 Maqu vahesia se Zihova pa doduruna sa buloqu!
Meke maqu lopu muliṉi nia sa ninomana sa Nana tataru vatukana.
3 Asa taleosoni sari doduru mia tinavete kaleadi,
meke salaṉi Sa sari doduru mia minoho.
4 Harupau Sa si rau pa minate,
meke mana nau Sa pa Nana tataru, na tataru variva taleosae.
5 Poni va soku nau Sa sari na tiṉitoṉa leadi totoso toaqu si rau,
pude qu koa vaqura na ṉiṉira guana atata si rau.

6 E Zihova si vilavilasa va toṉoto poni saripu ta ṉoṉovala,
meke poni Sa gua sapu goto koa rini.
7 Vata dogoro ni Sa koe Mosese sari Nana hiniva,
meke vata dogoro ni Sa koari na tie Izireli sari Nana tinavete.
8 E Zihova, si ta siṉie na tataru meke tokani na taleoso ni Sa sari na
tie,
meke lopu hoke tuturei bugoro si Asa,
meke sa tataru lavata tanisa si koa hola doduru totoso.*
9 Lopu hoke zuzutu sisigiti si Asa,
meke lopu kopu nia Sa sa Nana binugoro ninae rane ka rane.
10 Lopu poni gita Sa sa vina kilasa sapu gua garodi ri nada sinea,
babe hobe ni sari na tinavete kaleadi pu taveti gita.
11 Gua sapu ululu hola nia sa Maṉauru sa kasia popoa,
si gua tugo asa nomana gua sa Nana tataru koa rini pu pamaṉa
nia si Asa.
12 Nomana gua sa vinari seuna sa kali gasa rimata pa kali lodu rimata,
si seu gua tugo asa nomana gua vasina vekoni Sa sari na nada
sinea.
13 Gua sapu tataru ni na va tuka ni sa tamana sari nana koburu,

* **102:25** Hib 1:10-12 * **103:8** Zem 5:11

si gua tugo tataru guni na va tukana guni e Zihova sarini pu
pamaṉia si Asa.
14 Ura gilania Sa sa kinurida gita,
lopu muliṉi nia Sa sapu ta tavetae pa pepeso mo si gita.

15 Ura sa tinoa tadi na tie si guana duduli mo;
toa meke pelara valeana guana havoro,
16 ba sipu givusia si nolo taloa si asa,
meke lopu ta dogoro pule vasina sotona.
17 Ba sarini pu pamaṉa nia se Zihova, si tataru ni Sa ninae rane,
meke sa Nana tinoṉoto si koa koari na sinage na sage,
18 koa rini pu kopu nia sa Nana vinariva egoi nabuna,
meke lopu muliṉi ni na va tabei sari Nana tinarae.

19 E Zihova si va turua sa Nana habohabotuana Baṉara pa Maṉauru,
meke Baṉara ni Sa sari doduru Nana vina podaka.
20 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru mateana ṉiṉiramia,
pu va tabei sari Nana tinarae,
meke va avosi sari Nana zinama.
21 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru pu tago ṉiniraṉira pa Maṉauru;
gamu na Nana nabulu pu evaṉi sari Nana hiniva!
22 Mi vahesia se Zihova,
gamu doduru Nana tiṉitoṉa toadi pa doduru vasina pu baṉara ni
Sa.
Maqu vahesia rau se Zihova pa doduruna sa buloqu.

104

Vinahesina sa Tamasa Kurikuri
1 Kei, maqu vahesia se Zihova pa doduruna sa buloqu!
Kei Zihova qua Tamasa, lavatamu hola si Agoi;
guana poko nia Goi sa tinolava variva magasana.
2 Sa kalalasa si guana Mua poko Goi,
repahia Goi sa maṉauru lavata, guana ipi.
3 Kuria Goi sa Mua vasina kokoana koari na kolo panaulu;
sari na lei si guana Mua totopili si arini.
Meke suraṉa si Goi pa givusu, meke paleke Igo sa pa tatapuruna.
4 Evaṉa guni na Mua tie paleke inavoso Goi sari na givusu,*
meke sari na Mua nabulu si guari na hinuruṉu nika.

5 Ele va sotoa Goi sa kasia popoa koari na sinokirae nabudi,
gua asa ke lopu kaqu hite boka tava rizu si asa.
6 Ele va nobi tamunu nia kolo lamana Goi si asa, guana poko,
meke sa kolo si ululu hola ni sari na toqere.
7 Totoso zamai Goi sari na kolo, rizu taloa si arini;
totolo taloa si arini totoso avosia rini sa Mua zinama ṉiṉira.
8 Ululu hola ni rini sari na toqere, meke totolo gore la koari na pezara,
vasina sapu ta vizata poni nia rini.
9 Ele pada vekoa Goi sa voloso sapu lopu kaqu hola nia rini,
pude di lopu kaqu nobi tamunu pulea rini sa kasia popoa.

* **104:4** Hib 1:7

10 Va totolo gorei Goi koari na pezara sari na bukaha kolo,
meke sari na ovuku si totolo gore pa varikorapadi rina toqere.
11 Va napoi rini sari na kurukuru pinomo,
tava beto sa memeha tadi na doṉ'ki pinomodi.
12 Sari na kurukuru si tavete dia vori,
meke kerakera dia koari na hudahuda vasina.

13 Va gore mae ia Goi koari na toqere sa ruku pa maṉauru,
meke siṉia na Mua minana Goi sa kasia popoa.
14 Va toqolo poni ni duduli Goi sari na bulumakao,
meke ponini linetelete Goi sari na tie,
pude boka lelete si arini.
15 Meke pude boka tavete napo vaeni si arini meke qetuqetu.
Tavete oela olive si arini pude lumu va ṉedali sari kenudia,
meke na bereti, pude boka henahena meke ṉiṉira.

16 Sari na huda sida pa Lebanoni si vagi valeana kolo ruku;
arini sari na huda pu va toqoli e Zihova telena.
17 Vasina si tavete dia vori sari na kurukuru,
meke sari na hidoko si tavete dia vori pa huda nomadi.
18 Sari na toqere si na vasina tadi na qoti pinomodi,
meke sari na vasina patupatu si na vasina tometomeana tadi na kurukuru pu hoke hore qoqoro.
19 Tavetia Goi sa sidara pude padai sari na totoso pa hopeke sidara,
meke sa rimata si lulia sa sa nana totoso pude lodu.
20 Ele tavetia Goi sa boṉi,
meke sari na kurukuru pinomodi si vura mae pana huporo sa popoa.
21 Sari na laione si kurumu hata gedi ginani,
hata ia rini sa ginani pu va nama veko poni sa Tamasa.
22 Sipu gasa sa rimata, si pule la eko pa dia bae si arini.
23 Sari na tie si la koari na dia tinavete pana rane,
osolae kamo sa veluvelu.

24 Kei Zihova, soku hola sari na tiṉitoṉa pu taveti Goi,
tumatumae hola si Goi pa kinuridi ri doduru.
Sa kasia popoa si ta siṉie kurukuru toadi pu taveti Goi.
25 Dotu sa hebalana lavata, nomana hola, meke labena,
vasina si koa sari na tiṉitoṉa pu lopu boka ta nae, hitekedi na nomadi.
26 Meke vasina tugo si ene lamae sari na vaka,
meke vasina tugo si lopilopi sa kurukuru variva matagutuna pozana Leviatani,*
asa sa kurukuru variva mate pa kolo pu tavetia Goi.

27 Sari doduru sara si kalavarae mo koa Goi
pude poni ni sari gedi ginani pana ovia rini.
28 Poni Goi sari gedi ginani, ke ganigani si arini.
Va nago ni Goi sari gedi ginani, ke deṉa si arini.
29 Pana taluarae Goi koa rini, si matagutu si arini,

* **104:26** Zob 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

totoso vagi pania Goi sa dia sinino, si mate si arini,
meke pule la pa pepeso vasina mae guadi.
30 Ba sipu sino la nia Goi sa Maqomaqomu, si toa si arini,
meke va toa pulea Goi sa popoa pepeso.

31 Mani koa hola ninae rane sa Nana ninirainira na vina lavata e Zihova.
Mani qetu ni e Zihova sari Nana tinavete.
32 Totoso dono la ia mo Sa sa kasia popoa, ba tarazuzu sa pepeso,
tiqui mo Sa sari na toqere ba puzaka sari na nai!

33 Kaqu kera vahesia rau se Zihova pa doduruna sa qua tinoa;
pana korapa toaqu rau, si kaqu kera vahesia rau sa Tamasa.
34 Sari na qua binalabala si madi va qetua si Asa,
ura qetuqetu nia rau se Zihova.

35 Sari na tie sea si madi tava mate palae pa kasia popoa,
meke sari na tie kaleadi si madi tava murimuri palae gedi.
Maqu vahesia rau se Zihova pa doduruna sa buloqu.
Mi vahesia se Zihova.

105

Sa Tamasa meke Nana Tie
(1 Koronikolo 16:8-22)

1 Mi vahesia se Zihova, mi tozi vura nia sa Nana vina lavata,
tozi koari doduru butubutu sari Nana tinavete.
2 Kera la koe Zihova, mi kera vahesia si Asa;
tozi vura ni sari doduru Nana tinavete variva magasadi!
3 Mada qetu nia sapu Tanisa si gita,
madi koa qetu sarini pu vahesia si Asa.
4 La hata ia sa tinokae koe Zihova,
hata lamo ia sa minana Tanisa.
5 Mi balabala i sari na tinavete marilaedi pu taveti Sa,
meke sari Nana tinavete variva magasadi, na vinaripitui pu evani
Sa.
6 Gamu na tutina e Ebarahami, sa Nana nabulu;
meke gamu na tuna e Zekopi, sapu ta vizata mia,
7 e Zihova sa nada Tamasa si Asa,
sari na Nana tinarae si tana doduru kasia popoa.
8 Kaqu kopu nia Sa sa Nana vinariva egoi nabuna ninae rane.
Sari na Nana vina tatara si tadi na tina sinage.
9 Kaqu kopu nia Sa sa Nana vinariva egoi koe Ebarahami,*
meke sa Nana vina tatara koe Aisake.
10 Ele va tatara nia Zihova si keke vinariva egoi koe Zekopi,*
sapu kaqu koa hola ninae rane.
11 Zama si Asa, “Kaqu ponigo Rau sa popoa Kenani,
kaqu na mua tinago soti si asa,” gua sa Tamasa.

12 Lopu soku sari na tinoni te Tamasa,
meke na tie karovodi si arini pa popoa Kenani.
13 Ene varikarovae popoa mo si arini,

* **105:9** Zen 12:7, 17:8, 26:3 * **105:10** Zen 28:13

taluarae pa keke popoa, meke la pa keke popoa pule, gua mo.
14 Ba lopu va malumi Tamasa sari na votiki butubutu pude ṉoṉovali si arini.*
Kopu ni Sa si arini, meke va balau i Sa sari na baṉara.
15 “Mu lopu tiqu la i sari na Qua nabulu ta vizatadi,
lopu taṉini sari na Qua poropita!” gua si Asa.

16 Va mae ia e Zihova sa soṉe pa popoa,*
meke va papakia Sa sa ginani.
17 Ba ele garunu va kenue la nia Sa si keke tie,*
se Zosepa, sapu ta holuholue pude na pinausu.
18 Ta pusie seni sari na nenena,*
meke ta paku aeana sa ruana,
19 osolae tava gorevura sapu gua koroto nia sa,
tava sosode pa Nana zinama e Zihova sapu toṉoto se Zosepa.
20 Ke va vuraia sa baṉara pa Izipi si asa pa vetu varipusi,*
meke vata rupahia sa.
21 Vata evaṉae nia koimata sa si asa pa nana qinavuna,*
meke ponia sa sa ṉiniraṉira pude koa totoli nia sa doduruna sa popoa Izipi,
22 meke sari nana ṉati tie tavetavete,
meke pude va tumatumaei sari nana tie totoli.

23 Meke rizu la pa Izipi se Zekopi,*
meke koa vasina.
24 Meke va sokui lala nana e Zihova sari Nana tie,*
meke va ṉiṉirai Sa, hola ni sari na dia kana.
25 Hobei e Zihova bulodi sari na tie Izipi,
pude kukiti ni sari Nana tie pu nabulu nia si Asa,
ke ṉoṉovali rini sari na tie Izireli.

26 Beto asa si garunu la nia Sa se Mosese sa Nana nabulu,*
meke se Eroni sapu ele vizatia Sa.
27 Tavete vura ni rini sari na vina gilagila pa varikorapadi rina tinoni,
meke sari na tinavete variva magasadi pa popoa Izipi.
28 Va huporo dudukukuru mia Tamasa sa popoa,*
ba korodia va tabea tugo rina tie Izipi sa Nana zinama.
29 Iliri ni ehara Sa sari na dia ovuku,*
meke va mate betoi Sa sari na dia igana.
30 Va siṉi nia bakarao Sa sa doduruna sa dia popoa,*
kamo tu pa korapana sa vetu baṉara ba koa ia tugo bakarao.
31 Zama mo sa Tamasa meke omunu la mo sari doduru dodoa*
na nikuniku pa doduruna sa popoa Izipi.
32 Va raza la i tugo Sa sari na ruku aesi,*
meke na kapi si malara la pa doduruna sa popoa.

---

* **105:14** Zen 20:3-7 * **105:16** Zen 41:53-57 * **105:17** Zen 37:28, 45:5 * **105:18** Zen 39:20 kamo hinia 40:23 * **105:20** Zen 41:14 * **105:21** Zen 41:39-41 * **105:23** Zen 46:6, 47:11 * **105:24** Ekd 1:7-14 * **105:26** Ekd 3:1 kamo hinia 4:17 * **105:28** Ekd 10:21-23 * **105:29** Ekd 7:17-21 * **105:30** Ekd 8:1-6 * **105:31** Ekd 8:16-17,20-24 * **105:32** Ekd 9:22-25

33 Va mate pani Sa sari na dia n̲ati vaeni meke sari na vuadi,
meke sari na dia huda piqi, meke va kaleana betoi Sa sari doduru dia hudahuda.
34 Zamai Sa sari na kupokupo, ke omunu la si arini,*
soku vuro tina meke lopu boka ta nae.
35 Gani rini sari doduru linetelete pa pepeso;
gani rini vuadi sari doduru vuvua pa inuma.
36 Va mate pani Sa sari na tudia koreo kenudi*
rina tatamana pa popoa Izipi,
saripu podo kekenudi koarini.

37 Beto asa si turan̲a vura ni Sa pa Izipi sari na tie Izireli;*
paleki rini sari na dia siliva na qolo,
toa valeana na n̲in̲ira si arini.
38 Matagutu ni rina tinoni pa Izipi sari na tie Izireli,
ke totoso taluarae taloa rini, si qetu sari na tie Izipi.
39 Va aqori Sa si arini pa opo adumuna keke lei,*
meke turan̲i Sa si arini panabon̲i pa kalalasana keke nika.
40 Tepa ginani si arini, ke ponini Sa sari na kurukuru tapuru, pozana kueli,*
meke na ginani pu hoqa gore mae pa man̲auru ke den̲a si arini.
41 Va puzaka vura ia Sa pa patu sa kolo,*
meke totolo guana leana pa qega.
42 Balabala pulea Sa sa Nana vina tatara madina
koe Ebarahami, sa Nana nabulu.

43 Gua asa ke turan̲a vura ni Sa pa Izipi sari Nana tie ta vizatadi,
meke kera na kukili si arini pa dia qinetuqetu.
44 Poni Sa koarini sari na pepeso tadi na votiki butubutu,*
meke vala i Sa koa rini sari na inuma na vuvua tadi na votiki tie,
45 pude madi va tabei ri Nana tie sari Nana tinarae,
meke sari doduru Nana ginarunu.

Mi vahesia se Zihova!

106

Sa Lineana te Zihova koari Nana Tie

1 Mi vahesia se Zihova!*

Mi zama leana la koa Sa, ura leana si Asa,
meke koa hola ninae rane sa Nana tataru nabuna.
2 Loke tie boka tozi vura betoni sari doduru tinavete n̲in̲iradi,
loke tie boka vala nia sa vinahesi sapu garona.
3 Tamanae si arini pu kopu nia sa lineana pa doduru tie,
meke sarini pu evan̲ia sa tinon̲oto doduru totoso.

4 Kei Zihova, Mu balabala au pana qetu ni Goi sari na Mua tie;

---

* **105:34** Ekd 10:12-15 * **105:36** Ekd 12:29 * **105:37** Ekd 12:33-36 * **105:39** Ekd 13:21-22 * **105:40** Ekd 16:2-15 * **105:41** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13 * **105:44** Zos 11:16-23 * **106:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 118:1, 136:1; Zer 33:11

Mu va sare au pana harupi Goi sarini.
5 Mu va malumau pude qu dogoria sa minamutu tadi na Mua tie ta vizatadi,
meke maqu somana nia sa qinetuqetu tadi na Mua tinoni,
pude qu somana qetu nia sapu Tanisa si gita.

6 Gita si na tie sea gua tugo ri na tiatamada pukerane,
meke na tie kaleada si gita.
7 Sari na tiatamada pukerane sapu koa pa Izipi si lopu gilani rini sari na tinavete variva magasadi pu evaṉi sa Tamasa,*
meke muliṉi ni tugo rini sari na totoso sokudi pu vata dogoro ni sa Tamasa koa rini sa Nana tataru;
ba matagutu na lopu raṉea rini sa Tamasa pu tagoi sari doduru ṉiniraṉira pa Kolo Ziṉara.
8 Gua asa sarini, ba harupi Sa si arini koasa laena sa Pozana Sa,
pude kaqu vata dogoro vura sa Nana ṉiniraṉira lavata.
9 Zama ia Sa sa Kolo Ziṉara,*
meke popa si asa,
meke turaṉa guni Sa vasina sarini, guana enedia pa qega.
10 Ke harupi Sa si arini pa limadi rina kana,
meke vata rupahi Sa si arini koa sa ṉiniraṉira tadi na tie varikanai.
11 Meke kuzu va matei na kolo sari na dia kana;
lopu keke arini si toa.
12 Ke tiqe va hinokaria rini sari Nana zinama,*
meke kera vahesia rini si Asa.

13 Ba lopu sana muliṉi ni rini sari Nana tinavete,
tuturei taveti rini gua sapu hiva ni rini totoso lopu ele tozi ni Sa.
14 Okoro ginani leleadi si arini pa qega,*
meke podepodekia rini sa Tamasa.
15 Poni Sa gua sapu tepa ia rini,
ba va raza ni Sa koa rini si keke minoho kaleana.
16 Konokono ni rina tinoni pa qega sari Mosese*
e Eroni, sari nabulu madidi te Zihova.
17 Ke ta viqala rua sa pepeso,
meke hoqa lodu beto vasina sari Datani e Abirami meke sari na dia butubutu.
18 Meke gore mae sa nika pa maṉauru,
meke sulu pani sari na tie kaleadi pu lulidi sari kara.

19 Tavetia rini si keke beku bulumakao pa Saenai*
meke vahesia rini si asa.
20 Lopu vahesia rini sa Tamasa tolavaena na ṉedalana,
ba vahesia tu rini sa bekuna sa bulumakao sapu gani duduli.
21 Muliṉi nia rini sa Tamasa pu harupudi si arini,
sapu ele taveti sari na tinavete nomadi hola pa Izipi.
22 Ba variva magasadi tu sari Nana tinavete vasina,
meke variva matagutudi tu gua saripu evaṉi Sa pa Kolo Ziṉara.

---

* **106:7** Ekd 14:10-12 * **106:9** Ekd 14:21-31 * **106:12** Ekd 15:1-21 * **106:14** Nab 11:4-34
* **106:16** Nab 16:1-35 * **106:19** Ekd 32:1-14

23 Gua asa, ke zama sa Tamasa, sapu kote va mate pani Sa si arini, gua.
Ba sipu gilania Mosese sapu gua asa, si toketoke hukata ni sa koe Tamasa si arini,
pude lopu va matei Sa si arini pa Nana binugoro.

24 Beto asa si kilua rini sa popoa leleana,*
sina lopu va hinokaria rini sa vina tatara te Tamasa.
25 Qumiqumi si arini koari na dia ipi,
meke lopu va tabea rini sa zinama te Zihova.
26 Gua asa ke poni Sa sa vina balau
sapu kaqu va mate pani Sa si arini pa qega.
27 Kaqu va talahuarae i Sa sari na tudia pa korapadi rina butubutu huporodi,*
pude di la mate palae koari na votiki popoa.

28 Meke beto asa pa toqere Peoro, si la somana nia rini sa vinahesina e Beolo**
meke henai rini sari na ginani pu tava vukivukihi la koari na tamasa pu loke dia tinoa.
29 Va bugoria rini se Zihova koari na dia tinavete kaleadi,
ke puzaka vura koa rini si keke oza.
30 Ke turu vura se Pinehasi meke va matei sa sari karua tie seadi, *
ke tiqe noso sa minoho.
31 Podalae pa totoso asa si ta balabala sapu na tie tonoto si asa,
meke kaqu ta balabala tugo ninae rane si asa.

32 Koasa kolo pa Meriba si va bugoria rini se Zihova,*
ke pa ginugua tadirini si va tasuna ia rini se Mosese.
33 Ura vata naziria arini si asa,
ke lopu balabala paki se Mosese meke zama.
34 Lopu va matei rini sari na tie huporo*
saripu garunu ni e Zihova pude va matei.
35 Ba varihaba la tu koa rini sarini,
meke luli tu rini sari na dia hahanana huporodi.
36 Sari na tie te Tamasa si vahesi beku,
gua asa ke ta evana sa dia vina kilasa.
37 Va vukivukihi lani rini koari na tomate kaleadi
sari na tudia* koreo na tudia vineki.
38 Va matei rini sari na koburu pu loke dia ginugua seadi,*
meke va bonia rini sa popoa pa dia vina mate tie.
39 Va boni puleni teledia si arini koari na dia tinavete seadi,
meke lopu soto va nabu si arini koe Tamasa.

40 Ke ta naziri hola ni e Zihova sari Nana tinoni,*
ke etulu pani Sa sari Nana tinoni soti.

---

* **106:24** Nab 14:1-35 * **106:27** Liv 26:33 * **106:28** Beolo sina tamasa beku. * **106:28** Nab 25:1-13 * **106:30** Pa vinatabena sa tinarae te Zihova pude va mate sari na tie vahesi beku si va matei Sa sari karua pu somana pa vinahesi beku meke vinari riqihi pa kenudi ri doduru tie te Tamasa. * **106:32** Nab 20:2-13 * **106:34** Zaz 2:1-3, 3:5-6 * **106:37** 2 Ban 17:17 * **106:38** Nab 35:33 * **106:40** Zaz 2:14-18

41 Luara lani Sa si arini pa limadi rina butubutu huporodi,
pude madi koa totoli ni rina dia kana.
42 Ta ṉoṉovala si arini koari na dia kana,
meke koa pa dia ṉiniraṉira si arini.
43 Soku totoso si va sarei e Zihova sari Nana tie,
ba vizatia rini si pude lopu va avoso la koa Sa,
meke lodu mate pa dia sinea si arini.
44 Ba avosi e Zihova si arini pana kabo la koa Sa sarini,
meke balabala i Sa pa dia tinasuna.
45 Pa ginuadi rini si balabala ia Sa Nana vinariva egoi nabuna koa rini,
meke pa Nana tataru lavata si toka ni Sa si arini.
46 Va kekeri sa bulodi sari na dia kana
pude tataru ni si arini.
47 Kei Zihova, mami Tamasa, Mu harupu gami,
Mamu turaṉa vata luarae pule mae gami koari na butubutu huporodi,*
pude boka zama leana hola si gami koa Goi,
meke boka vahesia gami sa Pozamu Goi.
48 Mani tavahesi se Zihova, sa Tamasa tadi na tie Izireli,
mada vahesia kamahire, meke ninae rane.
Madi zama "Emeni!" sari doduru tie!

Mi vahesia se Zihova.

Buka Vina Lima

107

Sam 107 kamo Sam 150

Vinahesina sa Lineana te Tamasa

1 Mi zama leana la koe Zihova, ura leana si Asa,
na koa hola ninae rane* sa Nana tataru nabuna.
2 Madi zama leana pule la koe Tamasa sarini pu vata rupahi Sa pa tinasuna,
gamu doduru pu ele harupu gamu Sa.
Ele harupu gamu Sa si gamu koari na mia kana,
3 meke turaṉa puleni gamu Sa koari popoa huporodi pa kali gasa rimata,
lodu rimata, pa kali gede meke kali matao.

4 Kaiqa si muliuṉu koari na vasidi kalekaleadi pa qega,
meke lopu boka dogoria rini sa siraṉa la pa popoa pude la koa.
5 Ovia na memeha, ke malohoro sari na dia binalabala
pude koa valeana pule si arini.
6 Ke tepa la koe Zihova si arini,
meke va sarei Sa si arini pa dia tinasuna.
7 Turaṉi Sa si arini pa keke siraṉa toṉoto,
osolae kamoa rini si keke vasileana nomana pude la koa vasina.
8 Madi zama leana koe Tamasa sarini, koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa arileadi pu tavete poni ni Sa koa rini.

---

* **106:47** 1 Koron 16:35-36 * **107:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Zer 33:11

9 Ura va napoi Sa saripu memeha,
meke va deṉa ni ginani leadi Sa saripu ovia.

10 Kaiqa arini si koa pa hinuporo sapu dudukurumu,
ta pusi meke koa ta sigiti ni rini sari na seni.
11 Koa gugua asa sina va kari rini sari na tinarae tanisa Tamasa pu Ululuna Hola,
meke kilui rini sari Nana vina tumatumae.
12 Ele va maboi Sa sarini koari na tinavete ṉiṉiradi;
hoqa si arini meke loke tie toka ni.
13 Ke tiqe tepa la si arini koe Zihova koari na dia tinasuna,
meke va sarei Sa si arini.
14 Turaṉa vura pule ni Sa si arini pa hinuporo sapu dudukurumuna,
meke vata rupahi Sa pa dia tinapusi.
15 Madi zama leana koe Zihova koasa Nana tataru nabuna,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.
16 Ura ele huari Sa sari na sasada boronizi,
meke ele mokui Sa sari na roza aeana.

17 Kaiqa rini si duvili, sina koa gua koari na dia sinea na tinavete kaleadi.
18 Lopu boka henai rini sari na ginani,
meke tata mo pa minate si arini.
19 Ke pa korapa dia tinasuna si tepa la koe Zihova si arini,
meke harupi Sa pa dia tinasigiti.
20 Salaṉi Sa si arini koari Nana zinama,
meke va sare i Sa pa minate.
21 Madi zama leana koe Tamasa si arini koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.
22 Madi zama leana la koa Sa koari na dia vina vukivukihi;
madi tozi vura ni sari Nana tinavete pa kinera qetuqetu.

23 Kaiqa arini pu tavetavete koari na vaka pa kolo,
pa tinavete holuholu pa seu,
24 si dogori rini sari na tinavete te Zihova,
sari Nana tinavete variva magasadi koari na lamana peava.
25 Ura zama mo si Asa meke ta evaṉa sa raneboṉi,
sapu va puzaki sari na ololobagea pa lamana.
26 Sage na gore sari na vaka koari na bogusu,
gua asa ke hoke malohoro sari na dia binalabala.
27 Duta ni lamae, guana tie naponapodi si arini,
meke lopu hite gilania rini sa si boka tavetia rini.
28 Ke tepa la koe Zihova si arini pa dia tinasuna,
meke harupi Sa si arini.
29 Va bulea Sa sa raneboṉi,
meke va memehia sa sa kolo nakili.
30 Qetu si arini, sina bule sa popoa,
meke turaṉa va kamo ni Sa si arini pa hogotoana pu hiva nia rini.
31 Madi zama leana koe Tamasa sarini, koasa Nana tataru nabuna koa rini,
meke koari na tiṉitoṉa marilaedi pu tavete poni ni Sa koa rini.

32 Madi tozi vura nia koari na kobi tinoni Sa Nana vina lavata,
meke madi vahesia si Asa pa vinarigara tadi na koimata.

33 Va popai Sa sari na ovuku,
meke va matei Sa sari na bukaha.
34 Sa popoa masuruna si iliri nia pepeso matena Sa,
sina koa gua koari na kinaleadi tadi na tie pu koa vasina.
35 Sa pepeso qegana si iliri nia kopi kolo Sa,
meke sa pepeso popana si va vura ni bukaha.
36 Vasina si veko ni Sa sari na tie oviadi,
meke kuria rini sa dia vasileana.
37 Lelete sarini koari na pepeso na huda vaeni,
meke vua katakata si arini.
38 Mana ni Sa sari Nana tie, ke podopodo va soku si arini,
meke lopu hite va goregore hikare i Sa sari na dia bulumakao.

39 Totoso tava kilasa, na tava kurekure sari na tie te Tamasa koarini pu n̲on̲ovali,
na va tasuna i, na va talotan̲i,
40 si vata dogoro nia sa Tamasa sapu lopu qetu ni Sa sarini pu n̲on̲ovaladi si arini,
ke va muliun̲u pani Sa si arini pa qega loke siran̲ana,
41 ba ovulu sage ni Sa sarini pu ta n̲on̲ovala,
meke va toqolo va sokui Sa sari na dia tatamana guana rovana sipi.
42 Dogoria rina tie ton̲oto sapu gua asa meke qetu nia rini,
ba sari doduru tie kaleadi si lopu hite boka zama.

43 Sarini pu tumatumae si madi balabala i sari na ginugua arini,
meke sa tataru nabuna te Zihova.

108

Vinaravara Tinepa Tinokae pa Vina Kilasadi rina Kana
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, turu va nabu si rau;
kaqu kera vahesigo rau si Goi pa doduru buloqu!
2 Kaqu van̲unu vaqavaqasa si rau,
meke va namanama i sari na qua mike.
3 Kei Zihova, kaqu kera vahesigo rau si Goi
pa varikorapadi rina votiki butubutu.
4 Ura sa Mua tataru nabuna si noma hola nia sa sa man̲auru;
meke sa Mua tinaronue, loke tie si pada kamoa;
sage ululu hola nia sa sa man̲auru.
5 Kei Tamasa, Mu vata dogoro vura nia sa Mua linavata pa man̲auru,
meke sa Mua n̲ninira n̲ira pa kasia popoa.
6 Mu va sare gami pa Mua n̲ninira n̲ira, Mamu olan̲ia sa qua vinaravara,
pude di tava sare sari na Mua tie pu tataru ni Goi.
7 Ele zama sa Tamasa pa Nana vasina hopena,
“Pa Qua minataqara si kote va hia ia Rau sa vasileana Sekemi koari na Qua tinoni,
kaqu paqaha va hia ia Rau sa pezara Sukoti koari na Qua tie.

8 Taqarau se Qileadi, Taqarau tugo se Manase,
sa butubutu Iparemi si na Qua tie varane pa vinaripera.
Sa butubutu Ziuda si kaqu baṉara ni sari na butubutu.
9 Moabi si kaqu guni nia Rau na Qua besini ṉuṉuzapana,
koa sa popoa Edomu si kaqu gona la nia Rau sari na Qua sadolo,
pude na vina gilagilana sapu Taqarau si asa.
Kaqu velavela la nia Rau sa Qua minataqara koari na tie Pilisitia.”

10 Kei Tamasa, esei si kaqu turaṉa gami pude la nuquria sa vasileana ta barana?
Esei si kaqu turaṉa lani gami pa Edomu?
11 Kei Tamasa, etulu pani gami mo Goi si gami?
Lopu kaqu koa turaṉae tu si Goi koari mami qeto minate varipera?
12 Kei, mae tokani gami pude razai sari na kana;
ura sa tinokae tana tie si loke guguana.
13 Be koa turaṉa gami Goi si kaqu koa mataqara si gami,
Agoi mo si boka va kilasi sari na mami kana.

109

Qinumiqumi tana Keke Tie pu Koa pa Tinasuna
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Tamasa, vahesi Igo rau si Agoi,
Mu lopu koromu pude kulu au.
2 Sari na tie kaleadi, na tie kokohadi si ele rapata nau,
tozi rini sari na zinama kokohadi koasa guguaqu rau.
3 Soku ginugua kaleadi si tozi rini koasa guguaqu rau,
meke rapata hoboro nau rini si rau pa loke ginugua.
4 Tataru ni na varavara toka ni rau si arini,
ba kanau tu rini.
5 Sa qua lineana koa rini si hobe nia kinaleana tu rini,
meke sa qua tataru si hobe nia kinukiti tu rini.

6 Mu vizatia keke tie varipitui kaleanana pude varipitui nia,
Mu vizatia keke nana kana telena pude zutua gana.
7 Pana ta pitu sa, si mani sea gana;
sa nana vinaravara ba mani ta balabalae sinea tugo.
8 Mani papaka gana sa nana tinoa,*
meke mani vagi hobea gana keke votiki tie sa nana tinavete!
9 Madi eapa gedi sari nana koburu,
mani naboko gana sa nana barikaleqe!
10 Madi loke dia vasina, meke madi koa malaṉa gedi sari na tuna.
Madi ta hadu taloa gedi koari na vetu huhuaradi pu koai rini!
11 Koarini pu vagi paki sa sa dia poata meke lopu boka hobe pulei sa,
si madi la vagi beto pani sari doduru nana likakalae.
Madi la vagi beto pani rina tie karovodi sari doduru nana vinagi koari nana tinavete!
12 Mani loke tie va tukania si asa,
meke mani loke tie tataru ni na kopuni sari na tuna pu eapadi!
13 Madi puzulu sari doduru tutina,
mani ta muliṉae palae sa pozana koasa sinage pu luli mae koa sa.

* **109:8** TTA 1:20

14 Mani balabala vekoi e Zihova sari na kinaleadi tadi na tiatamana pukerane,
meke mani lopu taleosae ni Tamasa sari na sinea tanisa tinana.
15 Mani lopu muliṉi ni e Zihova sari na dia sinea,
ba sari na tiedi si madi ta muliṉi palae hokara.

16 Ura lopu hite koa pa nana binalabala sa tinavete tataru na vinatukana,
ba ṉoṉovali sa sari na habahuala,
na malaṉa, meke saripu lopu ta galagalaedi.
17 Hiva hola nia sa sa lineveleve, ke mani ta levei gana tugo si asa!
Lopu hiva mana ni sa sari na tie, ke mani lopu ta manae tugo si asa.
18 Sa nana hahanana lineveleve si guana nana pinokopoko sa.
Mani guana kolo sa lineveleve sapu nuquru pa tinina,
meke guana oela sapu nuquru pa susurina!
19 Mani nobia na lineveleve si asa guana poko pu va sagea sa,
meke guana belete sapu dokoho nia sa hopeke rane.

20 Madi gua arini sari na linipulipu kaleadi pu poni ni e Zihova koarini pu va kaleanau,
koarini pu zutu nau koari na zinama kaleadi.
21 Ba Zihova qua Baṉara lavata, Mu toka nau gua sapu ele va tatara nau Goi,
Mamu va sare au, sina koa gua koasa Mua lineana na tataru.
22 Ura habahuala na malaṉa si rau,
meke koa ta sigiti pa korapa buloqu si rau.
23 Tata mate taloa mo si rau, guana opoadumu pana veluvelu;
ta givusu palae guana kupokupo hakena pa elelo si rau.
24 Malohoro sari na tuṉutuṉu nenequ, sina lopu henahena si rau;
tale susuriqu mo si rau.
25 Na dia sisireana rina tie si rau pana dogorau rini;*
meke hiruhirue batudi si arini.

26 Mu toka nau, kei Zihova qua Tamasa;
Mu harupau pa Mua tataru nabuna!
27 Va gilana nia koari na qua kana,
sapu Agoi sa Tamasa sapu harupuqu rau.
28 Arini si leve nau, ba Agoi si mana nau tu.
Madi tava kilasa sarini pu ṉoṉovalau,
ba arau na Mua nabulu si maqu qetuqetu qua.
29 Madi tava malamalaṉa gedi sari na qua kana,
meke madi guana pokopoko nia rini sa kinurekure.

30 Kaqu velavela nia rau sa qua zinama leana koe Zihova.
Kaqu vahesia rau koari na vinarigarae tinoni,
31 sina lavelave nia Sa sa tie habahuala,
meke va sarea Sa si asa koarini pu zutuna pude va matea gua.

* **109:25** Mt 27:39; Mk 15:29

110

Zihova meke sa Nana Baṉara Ta Vizatana
(Keke Kinorokorotae te Devita)
1 Zama se Zihova koasa qua Baṉara,*
“Mu habotu pa kali Mataoqu,
osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,” gua.*
2 Kaqu va repaha la ia e Zihova sa Mua ṉiniraṉira, podalae pa Zaione.
Mu koa totoli ni sari na Mua kana.
3 Pana razai Goi sari na Mua kana,
kaqu somana qetuqetu koari na tie varipera Tamugoi sari na Mua tie vaqura.
Kaqu somana mae koa Goi guana puni munumunu koari na toqere hopedi.*

4 Keke vina tatara nabuna si tavetia e Zihova, meke lopu kaqu hobea Sa si asa, sapu guahe:*
“Agoi si na hiama ninae rane ka rane,
pa kinehana e Melekizadeki[d],” gua.

5 Kaqu somana pa Mua ṉiniraṉira sa Tamasa.
Pana bugoro Sa, si kaqu va kilasi Sa sari na baṉara.
6 Kaqu pitui Sa sari na butubutu.
Kaqu va siṉi ni tie matedi Sa sari doduru vasidi varipera.
Kaqu va kilasi Sa sari na baṉara pa kasia popoa.
7 Kaqu napoa sa baṉara sa berukehe pa kapa siraṉa meke ṉiṉira,
meke kaqu turu va mataqara si asa.

111

Vinahesina e Zihova
1 Maqu vahesia se Zihova!

*(Aleph)** Kaqu zama leana la si rau koe Zihova pa doduru buloqu,
(Bet) somanae koasa vinarigarae tie toṉoto te Tamasa.
2 *(Gimel)* Variva magasa sari na tinavete te Zihova,
(Dalet) ari doduru pu qetu ni si odi tumani si arini.
3 *(He)* Siṉi na vina lavata, na ṉiniraṉira sari Nana tinavete,
(Vav) meke sa Nana tinoṉoto si koa hola ninae rane.

4 *(Zain)* Va balabala ni Sa pa tie sari Nana tinavete variva magasadi;
(Het) tataru na taleosae se Zihova.
5 *(Tet)* Poni ginani Sa sari pu pamaṉa nia si Asa.
(Yod) Lopu hite muliṉi nia Sa sa Nana vinariva egoi nabuna.
6 *(Kaph)* Vata dogoro nia Sa koari na tie sa Nana ṉiniraṉira,

---

* **110:1** Mt 22:44; Mk 12:36; Lk 20:42-43; TTA 2:34-35; 1 Kor 15:25; Epi 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 * **110:1** Sa ginuana “pa kauru Nenemu” si osolae tava kilasa sari na mua kana. * **110:3** Sa zinama Hiburu pa vesi hie si tasuna. Gina keke iniliri pule si guahe: “Na baṉara tolavaemu si goi podalae pa mua pinodo, tava lavata meke madimu podalae pa tiana sa tinamu meke sipu na tie vaqura si goi.” * **110:4** Hib 5:6, 6:20, 7:17,21 * **111:1** Hopeke laini koari na Sam 111 meke 112 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

(Lamed) sipu poni Sa koarini sari na pepeso tadi na votiki butubutu.

7 *(Mem)* Ta ronuedi na toṉoto sari na tinavete tana Limana;
(Nun) sari doduru Nana zinama si boka ta raṉedi.
8 *(Samek)* Koa hola ninae rane si arini,
(Ain) meke ta poni nia rini sa hinokara na tinoṉoto.
9 *(Pe)* Vata rupahi Sa sari Nana tie,
(Zade) meke tavetia Sa si keke vinariva egoi koa rini sapu koa hola ninae rane.
(Qoph) Hopena na ṉiṉira si Asa.
10 *(Resh)* Na pinamaṉana e Zihova si na ṉatina sa tinumatumae.*
(Shin) Koa va gilae si arini pu va evaṉia si asa.
(Tav) Mani tavahesi si Asa ninae rane ka rane.

112

Sa Qinetuqetu tanisa Tie Leana
1 Mi vahesia se Zihova!

(Aleph) Tamanae tugo sa tie pu pamaṉa nia se Zihova,
(Bet) meke qetu sisigiti pude va tabei sari na tinarae Tanisa!
2 *(Gimel)* Kaqu tago ṉiniraṉira sari na tuna koasa popoa sapu ponia sa Tamasa koarini,
(Dalet) meke sari na tutina sa tie toṉoto si kaqu koa tamanae.
3 *(He)* Kaqu koa mamutu sa nana kinoa,
(Vav) meke sa nana tinoṉoto si kaqu koa hola ninae rane ka rane.

4 *(Zain)* Kaqu ṉedala vura pa hinuporo, sa kalalasa koari na tie toṉoto,
(Het) koarini pu tataruni na tokani na va tukani sari na tie.
5 *(Tet)* Kaqu koa valeana tugo sa tie sapu vala poata koarini pu vagi paki poata koasa,
(Yod) meke tavete valeana pa doduru tie koasa nana tinavete holuholu.
6 *(Kaph)* Sa tie leana si lopu kaqu boka tava kilasa;
(Lamed) kaqu ta balabala si asa ninae rane.

7 *(Mem)* Lopu kaqu matagutu ni sa sari na inavoso kaleadi.
(Nun) Turu va nabu si asa pa bulona pa nana kinalavarae koe Zihova.
8 *(Samek)* Soto va nabu si asa pa bulona, ke lopu kaqu matagutu,
(Ain) osolae kaqu dogoro sotia sa vina kilasadi ri na nana kana.
9 *(Pe)* Variponi va soku si asa koari pu malaṉa,*
(Zade) kaqu koa hola ninae rane sa nana tinoṉoto,
(Qoph) kaqu koa ṉiṉira si asa, meke ta pamaṉae pa tie.
10 *(Resh)* Sari na tie kaleadi si kaqu dogoria sapu gua asa, meke ta naziri,
(Shin) kaqu garata livodi si arini meke mate palae,
(Tav) sa inokoro tadirini si kaqu murimuri palae.

---

* **111:10** Zob 28:28; ZT 1:7, 9:10 * **112:9** 2 Kor 9:9

113

Vinahesina e Zihova pa Nana Lineana

1 Mi vahesia se Zihova!

Kei gamu na nabulu te Zihova,
mi vahesia si Asa.
Mi vahesia sa Pozana e Zihova!
2 Tamanae sa Pozana e Zihova,
podalae kamahire meke kamoa na kamoa.
3 Mani tavahesi se Zihova, podalae pa gasa rimata, meke kamoa pa lodu rimata;
mani tava lavata sa Pozana e Zihova!
4 Koa baṉara ni e Zihova sari doduru butubutu,
meke sa vina lavatana Sa si hola ni sari na maṉauru!

5 Loketoṉa pule keke sapu gugua e Zihova sa nada Tamasa!
Koa Baṉara si Asa panaulu pa maṉauru.
6 Doṉo gore si Asa
meke dogoria Sa sa maṉauru meke sa pepeso.
7 Va rizu sage i Sa sari na tie malaṉa pu koa pa eba na kavuru pepeso;
ovuli Sa sari na habahuala pa dia minalaṉa,
8 pude somana koari na koburu tavia,
koari na koimata tadi na tie.
9 Va lavatia Sa sa barikaleqe tigena pa nana vetu,
va qetua Sa si asa, sina va bokaia Sa pude ari Nana koburu.

Mi vahesia se Zihova!

114

*Keke Kinera pa Totoso Pasova**

1 Totoso taluarae pa Izipi sari na tie Izireli,
sari na tutina e Zekopi koasa popoa tadi na votiki tie,
2 si ta evaṉae na tie madidi tanisa Baṉara sa butubutu Ziuda,
meke ta evaṉae na Binaṉara te Tamasa sari na butubutu Izireli hire.

3 Dogoria sa Kolo Ziṉara sa minae te Zihova, ke ta paqaha rua nana,*
meke sa Ovuku Zodani si noso paki sa totolona sa.
4 Kapikapidolo guana qoti sari na toqere pa minataqara,
meke sari na toa si horuhoru guana tuna sipi.
5 Na sa si ta evaṉa ke ta paqaha rua tu si agoi na Kolo Ziṉara?
Meke na vegua ke noso tu totolomu si agoi na Ovuku Zodani?
6 Gamu na toqere, na vegua ke kapikapidolo guana qoti si gamu?
Meke na vegua ke horuhoru guana tuna sipi tu si gamu na toa?

7 Mamu tarazuzu si agoi na kasia popoa pana mae se Zihova,
meke pa kenuna sa Tamasa te Zekopi,
8 sapu vata evaṉae nia kopi kolo sa patu;*
meke koasa patu hihiu si va vura nia bukaha kolo ibu Sa.

---

* **114:** Ekd 12:51 * **114:3** Ekd 14:21; Zos 3:16 * **114:8** Ekd 17:1-7; Nab 20:2-13

115

Sa Kekeke Tamasa Hinokara

1 Kei Zihova, koa Goi mo si kaqu ta vatu sa vina lavata na vinahesi;
koa Goi mo, ba lopu koa gami,
sina koa gua koasa Mua tataru meke kopu ni Goi sari na Mua zinama.

2 Na vegua ke zama sari na butubutu huporo,
"Avei sa mia Tamasa?" gua.
3 Sa nada Tamasa si koa pa maṉauru,
meke taveti Sa gua saripu hiva ni Sa.
4 Sari na tamasa tadi na butubutu huporo si ta tavetae siliva na qolo,*
sapu ta tavete pa limadi rina tie mo.
5 Ari ṉuzudi si arini, ba lopu boka zama,
ari matadi, ba lopu dodogorae.
6 Koa dia taliṉadi, ba lopu boka avavosae,
koa dia isudi, ba lopu boka va humaṉa.
7 Ari limadi, ba lopu boka taṉitaṉini,
koadia nenedi, ba lopu boka ene,
meke lopu boka va vura mamalaiṉi si arini.
8 Madi koa gua tugo asa sarini pu tavetedi sarini,
meke sari doduru pu kalavarae koa rini.

9 Kei, gamu na tie Izireli, mi kalavarae koe Zihova!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.
10 Gamu na hiama na butubutu te Eroni, mi kalavarae koe Zihova!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.
11 Gamu pu pamaṉa nia se Zihova, mi kalavarae koa Sa!
Asa sa mia lave meke na mia tinokae.

12 Lopu kaqu hite muliṉi ni gita e Zihova si gita na tie Izireli,
meke kaqu manani gita Sa,
meke sari doduru hiama te Tamasa.
13 Kaqu mana ni Sa sari doduru pu pamaṉa nia si Asa,*
hiteke na lavata.

14 Kaqu va soku lala i Nana E Zihova sari na tumia,
gamu meke sari na tutimia.
15 Mani manani gamu e Zihova,
Asa sapu tavetena sa Maṉauru meke sa pepeso.

16 Sa Maṉauru si te Zihova,
ba sa kasia popoa si ele vala nia Sa pa tie.
17 Sari na tie matedi si lopu boka vahesia se Zihova,
meke sarini pu ta pomunae.
18 Ba gita na tie toada si mada vahesia se Zihova,
podalae kamahire meke lopu makudo ninae rane ka rane!

Vahesia se Zihova!

---

* **115:4** Sam 135:15-18; Rev 9:20 * **115:13** Rev 11:18, 19:5

116

Vinahesi Tana Keke Tie pu Harupia Tamasa pa Minate

1 Tataru nia rau se Zihova, sina avosia Sa sa mamalaiṉiqu,
meke olaṉia Sa sa qua tinepatepa.
2 Ura ele avosau Sa si rau totoso tepa la koa Sa si rau,
gua asa ke kaqu tepatepa la mo koa Sa pa doduruna sa qua tinoa.
3 Sari na tinasuna tanisa minate si koa pa vari likohaequ,
meke sa minatagutuna sa lovu si koa tata koa rau.
Ele holoqoru na talotaṉa si rau.
4 Ke tiqe tepa la guahe si rau koasa Pozana e Zihova,
"Ke Zihova, tepa Igo rau si Goi, Mu harupia sa qua tinoa,"

5 Tataru meke toṉoto se Zihova,
meke siṉia na tataru variva taleosae si Asa.
6 Kopu ni e Zihova sari pu malohoro;
totoso tasuna rau, si harupau Sa.
7 Maqu raṉe va hinokaria se Zihova,
sina tavete valeana mae koa rau si Asa.

8 Ele harupau e Zihova si rau pa minate,
va moko au Sa pa qua kinabo,
meke harupau Sa pa vina kilasa koari na qua kana.
9 Ke kaqu ene si rau pa kenuna e Zihova,
pa popoa tadi na tie toadi.
10 Va hinokara si rau, ke maqu zama,*
"Ta ṉovala hokara si rau," gua.
11 Meke koasa qua tinalotaṉa si zama si rau,
"Lopu boka raṉea gita si keke tie," gua.

12 Na sa si kaqu boka ponia rau koe Zihova
koari doduru Nana lineana koa rau?
13 Gua sapu ponia rau sa vaeni koe Zihova, si kaqu va lavatia rau koasa tinaharupu,
pude zama leana nia koa Sa sapu harupau Sa si rau.
14 Pa korapadi ri kobi tinoni
si kaqu ponia rau koa Sa gua sapu ele va tatara nia rau pude vala ia koa Sa.

15 Talotaṉa hola se Zihova
pude dogoria sa minate tadi Nana tie toṉoto.
16 Kei Zihova, hinokara na Mua nabulu si rau;
kaqu nabulu nigo rau, gua tugo sa tinaqu.
Ele rupahau Goi si rau pa minate.
17 Kaqu ponigo rau sa vina vukivukihi zama leana,
meke varavara atu koa Goi Zihova.
18 Pa korapadi ri kobi tinoni si kaqu ponia rau koa Sa
gua sapu ele va tatara nia rau pude vala ia koa Sa,
19 pa korapadi rina pavasa koasa Zelepade te Zihova,
sapu koa pa kokorapana sa vasileana Zerusalema.

---

* **116:10** 2 Kor 4:13

Mi vahesia se Zihova!

117

Vinahesina e Zihova

1 Mi vahesia se Zihova, gamu doduru butubutu!*
Mi vahesia si Asa, gamu doduru tinoni.
2 Ura nomana hola sa Nana tataru nabuna koa gita,
meke kopu ni Sa sari Nana zinama ninae rane ka rane.

Mi vahesia se Zihova!

118

Vinaravara Zama Leana koasa Minataqara

1 Aria mada zama leana la koe Zihova, ura na leana si Asa;*
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane!
2 Madi zama guahe sari na tie Izireli,
"Sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane."
3 Madi zama guahe sa butubutu te Eroni,
"Sa Nana tataru si koa hola ninae rane."
4 Sarini pu pamaṉa nia se Zihova si madi zama guahe,
"Sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane."

5 Pa korapa qua tinasuna si tepa la si rau koe Zihova;
olaṉia Sa sa qua tinepatepa meke vata rupahau Sa.
6 Koa somana koa rau se Zihova, ke lopu matagutu si rau,*
gua asa, ke loke tie si boka va tasuna au.
7 Koa tata koa rau se Zihova pude toka nau,
ke kaqu koa mataqara si rau koa rini pu kukiti nau.
8 Leana hola si pude koa aqorae koe Zihova,
ba lopu pude raṉeraṉe la pa tie mo.
9 Leana hola si pude koa aqorae koe Zihova,
ba lopu pude raṉeraṉe la koari na koimata mo pa pepeso.

10 Soku koari na qua kana pa votiki butubutu si mae varidikue nau,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini.
11 Koa pa vari likohaequ rau si arini,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini!
12 Rovana mae au rini si rau, guana zipale,
guana nika huruṉuna sapu sulu pani sari na duduli popadi,
ba pa korapa ṉiniraṉira te Zihova si ele va mate betoi rau si arini!
13 Ele ta zukuru va kaleana si rau meke tata tava kilasa,
ba toka nau e Zihova.
14 E Zihova si poni nau sa ṉiniraṉira, ke kerakera si rau,*
ele harupau Sa si rau.

15 Avoso la tu pa ipi tadi na tie te Tamasa, korapa iraṉa qetuqetu guahe:
"Sa lima heheda te Zihova si va mataqara gita.
16 Tava ovulu sage sa lima mataona e Zihova,
sa Nana ṉiniraṉira lavata pa vinaripera!"

---

* **117:1** Rom 15:11 * **118:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 110:5, 106:1, 107:1, 136:1; Zer 33:11 * **118:6** Hib 13:6 * **118:14** Ekd 15:2; Ais 12:2

17 Lopu kaqu mate si rau, ba kaqu toa
meke tozi vura nia gua sapu evaṉia e Zihova.
18 Ele va kilasau e Zihova si rau,
ba lopu va mate au Sa.

19 Tukele poni nau sari na sasadana sa Zelepade,
pude qu nuquru la, maqu zama leana koe Zihova.

20 Hiera tugo sa sasada te Zihova;
ari na tie toṉoto mo si boka nuquria si asa.

21 Zama leana si rau koa Goi Zihova, sina ele avosau Goi,
sina ele harupau Goi.

22 Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,**
si asa tugo si arileana hola koari doduru patu.
23 Sa tinavete te Zihova hie
si variva magasa hola tugo koa gita!
24 Hie tugo sa rane mataqara te Zihova,
aria mada varigara qetuqetu nia.
25 Mu harupu gami Zihova, Mu harupu gami!*
Kei Zihova, Mu va boka gami pa mami tinavete!

26 Mani mana nia Tamasa si asa pu nuquru mae pa korapa pozana e Zihova!*
Gami pu koa pa Zelepade te Zihova si manani gamu si gamu.
27 E Zihova sa Tamasa,
ele tavete valeana mae koa gita si Asa.
Taṉini pa limamia sari na lelaṉa huda,
mamu ene va tokele sage la koasa hope pa Zelepade.

28 Agoi sa qua Tamasa, ke maqu zama leana atu koa Goi.
Agoi sa qua Tamasa, ke maqu va lavatigo.
29 Aria mada zama leana la koe Zihova, ura na leana si Asa,
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane ka rane!

119

(Aleph) Sa Tinarae Te Zihova*
1 Tamanae tugo si arini pu lopu hite ta zutu pa dia tinoa,
meke luli i sari na tinarae te Zihova.
2 Tamanae tugo sarini pu kopu ni sari Nana vina totolie,
meke va tabea si Asa pa doduru bulodia;
3 sapu lopu tavete va sea,
ba lulia rini sa hiniva te Tamasa.
4 Zihova, ele ponini gami Goi sari na Mua vina tumatumae,
meke ele tozi ni Goi pude va tabe valeani.
5 Okoro nia rau
sapu kaqu kopu valeana ni rau sari na Mua ginarunu!

---

* **118:22** Lk 20:17; TTA 4:11; 1 Pit 2:7 * **118:22** Mt 21:42; Mk 12:10-11 * **118:25** Mt 21:9; Mk 11:9; Zn 12:13 * **118:26** Mt 21:9, 23:39; Mk 11:9; Lk 13:35, 19:38; Zn 12:13 * **119:** Hopeke pukuna sa Sam 119 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

6 Be kopu totoko ni rau sari na Mua tinarae
si lopu kaqu tava kurekure si rau.
7 Pana va nonoga i rau sari na mua vinilasa toṉotodi,
si kaqu vahesi Igo rau pa bulo viana.
8 Kaqu va tabei rau sari na Mua ginarunu,
ke Mu lopu luara pani au!

(Bet) Vina Tabena sa Tinarae te Zihova

9 Vegua meke kote boka koa via pa nana tinoa si keke tie vaqura?
Pa kinopudi mo sari na Mua zinama.
10 Pa doduru buloqu si hata Igo rau si Goi,
ke Mu kopu nau pude lopu luara pani rau sari na Mua tinarae.
11 Ele va nonogai na kopu ni rau pa buloqu sari na Mua zinama,
pude qu lopu tavete va sea atu koa Goi si rau.
12 Kei Zihova, vahesigo rau si Goi,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
13 Kaqu tozi vura ni rau
sari doduru Mua tinarae pu tozi nau Goi.
14 Qetu nia rau si pude va tabei sari na Mua vina totolie,
hola nia si pude soku qua likakalae.
15 Balabala va lohi i rau sari na Mua vina tumatumae,
meke kaqu kopu totoko ni rau sari na Mua hiniva.
16 Kaqu qetu ni rau sari na Mua ginarunu,
meke lopu kaqu muliṉi ni rau sari na Mua zinama.

(Gimel) Qinetuqetuna sa Tinarae Te Zihova

17 Mamu va leana au si rau na Mua nabulu,
pude qu toa si rau meke va tabei sari na Mua zinama.
18 Mu toka nau pude doṉo gilani na tumae ni
sari na hinokara tolavaedi koari na Mua tinarae.
19 Lopu koa seunae si rau pa kasia popoa hie,
Mu va bakali koa rau sari na Mua tinarae.
20 Okoro sigiti nia rau pa buloqu
pude tumae ni sari na Mua tinarae doduru totoso.
21 Norei Goi saripu vahesi pule ni,
madi ta levei gedi sarini pu sekei sari na Mua tinarae.
22 Mu lopu va malumi si arini pude zama ṉoṉovala au na va sisire nau,
sina ele kopu ni rau sari na Mua vina totolie.
23 Be kuhana nau rina koimata si rau,
ba arau sa Mua nabulu si kaqu balabala va lohi i sari na Mua ginarunu.
24 Sari na Mua vina tumatumae si na qua qinetuqetu;
arini si totoli nau.

(Dalet) Inokoro Nabuna pude Va Tabea sa Tinarae te Zihova

25 Namu ele tata pa minate si rau,
Mu va toa pule au gua sapu ele va tatara nia Goi!
26 Sipu tozi helahelae ni rau gua saripu evaṉi rau, si olaṉau Goi;
Mu va tumatumae nau sari na Mua tinarae!
27 Toka nau pude tumae ni sari na Mua tinarae,
meke kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae tolavaedi.
28 Lodu mate si rau pa tinalotaṉa,

Mu va ṉiṉira au, gua sapu ele va tatara nia Goi!
29 Mu va leseve au koari na hahanana sekesekeidi,
Mamu va tumatumae nau sa Mua tinarae.
30 Ele vizatia rau si pude koa na tie ta ronuequ,
meke ele va avosi rau sari na Mua vinilasa.
31 Kei Zihova, ele luli i rau sari na Mua vina totolie,
ke Mu lopu va malumi sari na tie pude va kurekure au.
32 Kaqu va tabe qetuqetu ni rau sari na Mua tinarae,
sina kaqu va noma ia Goi sa qua ginalagilanadi rini.

(He) Tinepatepana sa Ginilagilana

33 Kei Zihova, Mu va tumatumae nau sari na ginuadi rina Mua ginarunu,
meke kaqu va tabei rau si arini doduru totoso.
34 Mu va bakalia koa rau sa Mua tinarae meke kaqu va tabea rau si asa;
kaqu kopu nia rau si asa pa doduru buloqu.
35 Mu kopu nau pude va tabei sari na Mua tinarae,
sina koarini si vagia rau sa qinetuqetu.
36 Mu va okorau pude va tabei sari na Mua vina totolie,
ba lopu pude koa tagotago.
37 Kopu nau pude qu lopu va sotoa sa qua binalabala koari na tiṉitoṉa pu lokelaedi;
Mu valeana au, gua sapu ele zama nia Goi.
38 Mu kopu nia sa Mua vina tatara koa rau sa Mua nabulu,
gua sapu ele va tatara nia Goi koarini pu va tabe Igo.
39 Mu harupau koari na zinama ṉoṉovala pu matagutu ni rau,
nake tolavaedi sari na Mua vinilasa.
40 Okoro va tabei rau sari na Mua vina tumatumae;
Mu poni nau sa tinoa vaqura, ura na toṉoto si Goi.

(Vav) Kinalavarae koasa Tinarae te Zihova

41 Kei Zihova, Mu tataru nau pa Mua tataru nabuna,
Mu va sare au koari na qua kana gua sapu ele va tatara nia Goi.
42 Pude qu boka olaṉi rau sarini pu zama ṉoṉovalau,
sina kalavarae si rau koari na Mua Zinama.
43 Va boka au pude tozi vura nia sa hinokara doduru totoso,
sina raṉei rau sari na Mua vinilasa.
44 Kaqu va tabei rau sari na Mua tinarae
ninae rane ka rane,
45 meke kaqu koa ta rupaha si rau,
sina podekia rau pude va tabei sari na Mua vina tumatumae.
46 Kaqu tozi vura ni rau sari na Mua vina totolie koari na baṉara,
meke lopu kaqu tava kurekure si rau.
47 Na vagi nia qinetuqetu rau sa vina tabedi rina Mua tinarae,
sina tataru ni rau si arini.
48 Pamaṉa ni na tataru ni rau sari na Mua tinarae,
kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua ginarunu.

(Zain) Rinaṉena sa Tinarae te Zihova

49 Mu lopu muliṉi nia sa Mua vina tatara koa rau sa Mua nabulu,
ura raṉego rau pude poni nau gua sapu va tatara nia Goi.
50 Sa Mua vina tatara asa si va manotau pa qua totoso tasuna,

sina ele va tatara nau Goi sa tinoa.
51 Saripu vahesi pule ni si pesipesi au doduru totoso,
ba arau si lopu hite luaria sa Mua tinarae.
52 Kei Zihova, sipu balabala i rau sari na Mua vinilasa pukeranedi,
si koa manoto si rau.
53 Ta n̲aziri hola ni rau sari na tie huporo
pu sekei sari na Mua tinarae.
54 Pa qua tinoa papakana pa pepeso
si kerakera ni rau sari na Mua ginarunu.
55 Pana bon̲i si balabala Igo rau Zihova,
meke hoke balabala i tugo rau sari na Mua tinarae.
56 Vagi nia qinetuqetu rau
sa vinatabedi rina Mua vina tumatumae.

(Het) Vala Pule nia koasa Tinarae te Zihova

57 Zihova, Agoi mo si okoro nigo rau pa doduruna sa qua tinoa;
va tatara nia rau si pude va tabei sari na Mua zinama.
58 Pa doduruna sa buloqu si hata ia rau sa Mua tinamanae,
gua sapu ele va tatara nia Goi.
59 Sipu balabala i rau sari na qua hahanana na tinavete,
kekere la si rau pude kaqu luli i sari na Mua vina totolie.
60 Lopu aqa si rau,
ba va tabe i mo rau sari na Mua tinarae.
61 Sekesekei nau rina tie kaleadi si rau pude tavete va sea,
ba lopu muliṉi ni rau sari na Mua tinarae.
62 Pana korapa boni si vaṉunu si rau meke vahesigo,
sina toṉoto sari na Mua tinarae.
63 Arau si na dia baere arini pu pamaṉa nigo,
meke luli i sari na Mua vina tumatumae.
64 Kei Zihova, sa kasia popoa si siṉia na Mua tataru nabuna,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.

(Tet) Sa Laena sa Tinarae te Zihova

65 Kei Zihova, ele kopu nia Goi sa Mua vina tatara,
meke ele tavete va leana si Goi koa rau sa Mua nabulu.
66 Mu poni nau sa vinilavilasa va toṉoto meke sa tinumatumae.
Ura va hinokari rau sari na Mua tinarae.
67 Sipu lopu ele va kilasa au Goi si hoke ene sea si rau,
ba kamahire si va tabe i rau sari na Mua zinama.
68 Tavete valeana, meke tataru na vatukana si Goi,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
69 Saripu vahesi pule ni si totozi va hakehakei nau si rau,
ba pa doduruna sa buloqu si va tabe i rau sari na Mua vina tumatumae.
70 Sari kasa tie sara si loke dia ginilagilana;
ba arau si qetuqetu ni sari na Mua tinarae.
71 Leana koa rau sa vina kilasaqu,
sina gua asa meke boka va nonoga i rau sari na Mua ginarunu.
72 Leana hola koa rau sari na Mua tinarae,
hola ni sari na tina qolo na siliva.

(Yod) Sa Tinoṉotona sa Tinarae te Zihova

73 Agoi tavete au si rau, meke kopu nau Goi;
Mu va tumatumae au pude qu tumae ni sari na Mua tinarae.

74 Sarini pu pamaṉa Nigo si kaqu qetu pana dogorau ri,
sina kalavarae si rau koari na Mua zinama.
75 Kei Zihova, gilania rau sapu toṉoto sari na Mua vinilavilasa.
Meke ta ronuena sa Mua vina kilasa koa rau.
76 Maqu koa manoto si rau koasa Mua tataru nabuna,
gua sapu ele va tatara nia Goi koa rau sa Mua nabulu.
77 Mu tataru nau na taleoso nau, meke kaqu toa si rau,
sina qetu ni rau sari na Mua tinarae.
78 Saripu vahesi pule ni si madi koa kurekure ni sari na dia zinutu kokoha koa rau;
ba arau si kaqu balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae.
79 Sarini pu pamaṉa Nigo si madi mae koa rau,
pude madi gilani sari na Mua vina totolie.
80 Maqu va tabe valeana i sari na Mua ginarunu,
pude qu lopu tava kurekure si rau!

(Kaph) Tinepana sa Vinasare

81 Kei Zihova ele mabo sa qua tinoa pa inaqamu Goi pude harupau;
ba raṉea rau sa Mua zinama.
82 Ele mabo sari na mataqu na hakehakei Nigo rau koasa Mua vina tatara;
nanasa guahe si rau, “Panavisa kaqu va manoto au e Zihova,” gua si rau.
83 Ele loke laequ mo si rau, gua tugo na ututuvuana kolo lulurana,
ba lopu hite muliṉi ni rau sari na Mua ginarunu.
84 Ve seunae gua si kaqu aqa si rau?
Panavisa kaqu va kilasi Goi saripu ṉoṉovalau?
85 Sari na tie vahesi puleni pu sekei sari na Mua tinarae si sekesekei nau,
pude va hoqa au, gua.
86 Sari na Mua tinarae si ta ronuedi;
sari na tie kaleadi si ṉoṉovala au pa kinohakoha, ke Mamu toka nau!
87 Tata hokara va mate au rini si rau,
ba soto va nabu si rau koari na Mua vina tumatumae.
88 Koa sa Mua tataru nabuna si Mu va sare au pa qua tinoa,
pude maqu va tabei sari na Mua vina totolie.

(Lamed) Rinaṉena sa Tinarae te Zihova

89 Kei Zihova sa Mua zinama si koa hola ninae rane;
koa hola si asa pa maṉauru.
90 Kopu ni Goi sari na Mua zinama koari doduru sinage na sage,
ele sokirae nia Goi sa pepeso meke koa hola si asa.
91 Sari doduru tiṉitoṉa si koa hola kamoa pa rane ṉinoroi,
sina koa gua koasa Mua zinama, meke sina na Mua nabulu sari doduru.
92 Be guana lopu sa Mua tinarae si na ṉatina sa qua qinetuqetu,
si ele mate tu si rau koari na qua tinasigiti.
93 Lopu kaqu hite muliṉi ni rau sari na Mua vina tumatumae,
ura koarini mo si poni nau Goi sa tinoa.
94 Tamugoi mo si rau, ke Mu harupau!
Ura podekia rau pude kopu ni sari na Mua vina tumatumae.
95 Sari na tie kaleadi si korapa opo aqa nau pude va mate au,

ba arau si korapa balabala va lohi la i rau sari na Mua vina totolie.
96 Ele gilania rau sapu sari doduru tiṉitoṉa si koa dia kokoidi,
ba sa Mua tinarae si gotogoto puta.

(Mem) Tataru nia Rau sa Tinarae te Zihova

97 Kei, tataru hola nia rau sa Mua tinarae!
Balabala va lohi la ia rau si asa doduru totoso.
98 Sa Mua tinarae si koa koa rau doduru totoso,
meke toka nau sa pude tumatumae hola ni sari na qua kana.
99 Gilagilana hola ni rau sari doduru qua tie va tumatumae,
sina balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tumatumae.
100 Tumatumae hola ni rau sari na tie koadi,
sina va tabei rau sari na Mua tinarae.
101 Va talevara ni rau sari doduru hahanana kaleadi,
pude maqu boka kopu ni sari na Mua zinama.
102 Lopu hite kilu i rau sari na Mua tinarae.
Ura na Agoi mo telemu sa qua tie va tumatumae.
103 Avoso lea koa rau sari na Mua zinama,
lomoso hola nia sa sa namu zipale.
104 Vagi ni tinumatumae rau sari na Mua tinarae,
gua asa ke hakohako ni rau sari doduru hahanana seadi.

(Nun) Kalalasa koasa Tinarae te Zihova

105 Sa Mua zinama si na zuke pa nenequ,
meke na kalalasa pa qua siraṉa.
106 Ele tokotokoro nia rau sa qua vina tatara,
pude va tabe i sari na Mua tinarae toṉotodi.
107 Kei Zihova, ta sigiti hola si rau,
Mu va sare au pa minate, gua sapu ele va tatara nia Goi.
108 Mu va egoa sa qua vinahesi pu poni Igo rau, kei Zihova,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua tinarae.
109 Vala ia rau pa tinasuna sa qua tinoa doduru totoso,
ba lopu muliṉi nia rau sa Mua tinarae.
110 Sekesekei nau rina tie kaleadi pude va mate au, gua;
ba lopu hite sekei rau sari na Mua vina tumatumae.
111 Sari na Mua vina totolie si na qua vinagi ninae rane ka rane,
arini tugo si na qua qinetuqetu pa buloqu.
112 Ele vizatia rau si pude va tabei sari na Mua ginarunu osolae beto sa qua tinoa.

(Samek) Koa Valeana pa Kinopudi rina Tinarae te Zihova

113 Kukiti ni rau sarini pu ruarabeke pa dia sinoto koa Goi,
ba tataru nia rau sa Mua tinarae.
114 Agoi si na qua tinokae meke na qua lave.
Raṉei rau sari na Mua zinama.
115 Mi taloa koa rau gamu doduru pu tavete va kaleana.
Arau si kaqu va tabe i sari na tinarae tanisa qua Tamasa.
116 Mu poni nau sa ṉiniraṉira, gua sapu ele va tatara nia Goi, pude maqu toa;
Mu lopu va kurekure au pa qua rinaṉeraṉe!
117 Mu tuqe au, pude maqu koa tava sare,
pude maqu koa va avosi sari na Mua ginarunu doduru totoso.
118 Kilu pani Goi sari doduru pu sekei sari na Mua vina totolie;

sari na dia tinavete sekesekeidi si loke laedi.
119 Tavete guni na remoremo Goi sari na tie kaleadi,
gua asa ke tataru ni rau sari na Mua vina totolie.
120 Matagutu Nigo rau si Goi;
matagutu sisigiti si rau, sina koa gua koari na Mua vinaripitui.

(Ain) Vina Tabena sa Tinarae te Zihova

121 Ele evaṉia rau gua sapu toṉoto meke leana,
Mu lopu luara vala au koarini pu ṉoṉovalau.
122 Mu va tatara nau sapu kaqu toka nau Goi si rau sa Mua nabulu;
Mu lopu va malumi sari na tie huporo pude ṉoṉovalau.
123 Mabo sari na mataqu na hakehakei nia sa Mua tinaharupu,
meke sa vina gorevurana sa Mua vina tatara toṉotona.
124 Mu toka nau, arau sa Mua nabulu koasa Mua tataru nabuna,
Mu va tumatumae nau sari na Mua ginarunu.
125 Arau si na Mua nabulu, Mu poni nau sa ginilagilana,
pude maqu tumani sari na Mua vina totolie.
126 Kei Zihova, hie sa Mua totoso pude va kilakilasa,
sina korapa sekea rina tie sa Mua tinarae.
127 Tataru ni rau sari na Mua tinarae hola nia sa qolo,
meke sa qolo sapu ele tava viana.
128 Gua asa ke luli i rau sari doduru Mua vina tumatumae.
Hakohako ni rau sari doduru hahanana seadi.

(Pe) Inokoro pude Va Tabea sa Tinarae te Zihova

129 Marilaedi hola sari na Mua vina totolie,
gua asa ke kopu ni rau si arini.
130 Sa vina bakaladi rina Mua vina tumatumae si va mae ia sa kalalasa.
Meke ponia sa sa ginilagilana koari pu pupuhu.
131 Popa leo si rau,
ura memeha ni rau sari na Mua tinarae.
132 Mu mae koa rau, Mamu tataru nau, Mamu taleoso nau,
gua sapu tavete ni Goi saripu tataru nia sa Pozamu.
133 Kopu nau pude maqu lopu hoqa pa sinekedi sari na Mua tinarae,
Mu lopu va malumau pude tava kilasa koa sa kinaleana.
134 Mu va sare au koari pu ṉoṉovalau,
pude maqu va tabei sari na Mua tinarae.
135 Mu mana nau pa Mua sinomana koa rau,
Mamu va tumatumae nau sari na Mua vina totolie.
136 Guana titisi sari na kolomataqu,
sina kilui rina tie sari na Mua tinarae.

(Zade) Sa Tinoṉotona sa Tinarae te Zihova

137 Kei Zihova, toṉoto si Goi,
meke sari na Mua tinarae si toṉoto tugo.
138 Sari na Mua vina totolie pu taveti Goi,
si leadi hola pa doduru tie.
139 Sa qua binugoro si maṉini pa buloqu guana nika,
sina kilu i rina qua kana sari na Mua zinama.
140 Hinokara hola sa Mua vina tatara,
meke qetu hola nia rau na Mua nabulu si asa.
141 Lopu arilaequ, meke ta kiluqu si rau,
ba lopu hite muliṉi ni rau sari na Mua tinarae.

142 Sa Mua tinoṉoto si toṉoto ninae rane,
meke sa Mua tinarae si hinokara doduru totoso.
143 Tinasuna na tinalotaṉa si raza koa rau,
ba sari na Mua tinarae si variva qetu koa rau.
144 Sari na Mua vina totolie si toṉoto ninae rane.
Mu poni au sa ginilagilana pude maqu toa si rau.

(Qoph) Sa Tinepa Vinasare koe Zihova

145 Kei Zihova, tepa atu si rau koa Goi pa doduruna sa buloqu!
Mu va tabe au, meke kaqu kopu ni rau sari na Mua ginarunu.
146 Tepa atu si rau, Mu harupau,
meke kaqu va tabei rau sari na Mua vina totolie.
147 Pana vaqavaqasa si vaṉunu si rau, meke tepa atua sa tinokae;
raṉei rau sari na Mua zinama.
148 Peqa nia rau doduru boṉi
hoke balabala va lohi la i rau sari na Mua vina tatara.
149 Kei Zihova, sa Mua tataru si nabuna, ke Mu avoso mae au,
Mu kopu nia sa qua tinoa, pa Mua tinoṉoto
150 Korapa nono mae sarini pu ṉoṉovalau,
sarini pu lopu kopukopu ni sari na Mua tinarae.
151 Ba korapa koa tata si Goi koa rau, Kei Zihova,
sari doduru Mua tinarae si hinokara.
152 Pukerane tu si ele va nonoga i rau sari na Mua vina totolie,
meke gilania rau sapu ele va turu i Goi ninae rane.

(Resh) Keke Tinepa Tinokae

153 Mu doṉo mae au koasa qua tinasigiti, Mamu va sare au,
ura na lopu kilu pani rau sari na Mua tinarae.
154 Mu lavelave hukata nau pa qua tinoa, Mamu vata rupahau pa tinasuna,
na harupau gua sapu ele va tatara nia Goi.
155 Sari na tie kaleadi si lopu kaqu ta harupu,
sina lopu kopu ni rini sari na Mua ginarunu.
156 Ba noma hola sa Mua tataru va tukana Goi Zihova,
Mu harupau pa Mua vinilasa toṉotona.
157 Soku hola sari na qua kana pu ṉoṉovala au,
ba lopu hite malohoro si rau pa kinopudi rina Mua tinarae.
158 Etulu pani rau sari kasa tie ṉoṉovala sara,
sina lopu kopu ni rini sari na Mua tinarae.
159 Mu balabala ia sapu gua qetu guni rau sari na Mua vina totolie!
Mu kopu nia sa qua tinoa koasa Mua tataru nabuna.
160 Sari doduru zinama Tamugoi si hinokara,
meke sari doduru mua tinarae toṉotodi si koa hola ninae rane.

(Sin meke Shin) Kinopuna sa Tinarae te Zihova

161 Sari na koimata si ṉoṉovala hoborau rini,
ba pamaṉa nia rau sa Mua zinama.
162 Qetuqetu hola qua tu, sina koa gua koari na Mua vina tatara.
Sa qua qinetuqetu si gua tugo tadi pu vagia si keke tinago leleana.
163 Hakohako hola ni rau sari na kinohakoha,
ba qetu nia rau sa Mua tinarae.
164 Ka zuapa totoso pa keke rane si vahesigo rau,
koari na Mua tinarae toṉotodi.

165 Sarini pu qetu nia sa Mua tinarae si koa va bulebulei;
meke loketoṉa si kaqu boka va hoqai si arini.
166 Kei Zihova, raṉea rau sa Mua tinaharupu,
meke va tabe i rau sari na Mua tinarae.
167 Va tabe i rau sari na Mua vina totolie,
sina qetu ni rau si arini pa doduru buloqu.
168 Va tabe i rau sari na Mua tinarae na vina totolie,
ura gilani Mua Goi sari doduru qua hahanana na tinavete.

(Tav) Keke Tinepa Tinokae

169 Kei Zihova, mani kamo atu koa Goi sa qua tinepa tinokae;
Mu va tumatumae au, gua sapu ele va tatara nia Goi.
170 Mamu va avosia sa qua vinaravara,
gua sapu ele va tatara nia Goi.
171 Kaqu vahesigo rau si Goi doduru totoso,
sina va tumatumae nau Goi sari na Mua ginarunu.
172 Kaqu kera ni rau sari na Mua zinama,
sina toṉoto sari na Mua tinarae.
173 Mu koa va namanama doduru totoso pude toka nau,
ura ele vizatia rau pude luli sari na Mua vina tumatumae.
174 Kei Zihova, hakehakei nia rau sa tinaharupu,
meke qetuqetu nia rau sa Mua tinarae.
175 Mu va toa au, pude maqu vahesi Igo,
madi toka nau rina Mua tinarae si arau.
176 Ene hoboro lamae si rau, guana sipi muliuṉu,
gua asa ke mae, Mamu hata pule nau si arau sa Mua nabulu,
ura na lopu kilu i rau sari na Mua tinarae.

120

Keke Tinepa Tinokae

(Sari na Sam 120-134 si hoke kerani rini totoso sage la pa Zerusalema si arini pude somana pa vinahesi.)

1 Pa qua tinasuna si tepa la tinokae si rau koe Zihova,
ke toka nau Sa.
2 Mu harupau Zihova,
koari na tie marikokohadi, na sekesekeidi.

3 Gamu kasa na tie marikokoha mia,
na sa si kaqu taveteni gamu Sa si gamu?
4 Kaqu ta gonae tupi ṉarudi tadi na tie varipera,
meke ta kina motete leradi si gamu!

5 Pude koa somanae koa gami, si kaleana hola nia pude koa turaṉae koari na tie pa Meseki*,
babe koari na tie pa Kedara.
6 Ele seuṉae hola koa somaṉae si rau
koari na tie pu kukiti nia sa binule.
7 Sipu tozi ni rau sari na tie pude koa bule,
sa vinaripera tu si hiva nia rini.

* **120:5** Sari na tie huporo kaleadi si koa pa seu pa Meseki meke Kedara.

121

E Zihova mo sa Nada Tie Kopu

1 Eṉa sage la koari na toqere si rau meke balabala,
“Pavei si kaqu mae gua sa qua tinokae?”
2 Sa qua tinokae si kaqu mae gua koe Zihova
sapu tavetena sa maṉauru meke na pepeso.

3 Kaqu kopu nigo Sa si goi pude lopu gulazoro hoqa nigo.
Asa sapu kopu nigo si kote koa vaṉunu la mo.
4 Dotu, Asa sapu kopu nia se Izireli
si lopu kaqu rorodoko, na puta.

5 E Zihova si na mua Tie Kopu;
koa tata koa goi si Asa pude kopu nigo.
6 Sa rimata si lopu kaqu va sigitigo pana rane,
meke gua tugo sa sidara pana boṉi.

7 E Zihova si kaqu kopu nigo pa doduru tinasuna;
kaqu va sare igo Sa si goi.
8 Kaqu kopu nigo e Zihova si goi koari doduru mua inene,
kamahire meke ninae rane ka rane.

122

Vina Lavatana sa Popoa Zerusalema

(Keke kinera te Devita)
1 Qetu si rau sipu zamau rina qua baere,
“Aria mada la pa vetu hope te Zihova.”
2 Kei Zerusalema,
kamahire si turu si gami pa sasadana sa mua bara.

3 Zerusalema si keke vasileana nomana
sapu ta kuri valeana na varitata sisigiti sari na vetu pa vari korapana.
4 Vasina si la sari na butubutu Izireli,
meke sari na tinoni te Zihova,
pude la vahesia si Asa,
gua sapu ta zamae pa Nana tinarae.
5 Vasina si koa sari na habohabotuana varipitui tadi na baṉara Izireli,
pude varipitui ni sari na dia tie.

6 Mi varavara nia sa binule pa Zerusalema, mi zama guahe:
“Madi koa valeana sarini pu tataru nigo si goi.
7 Sa binule si mani koa pa korapana sa mua bara,
meke na vinasare koari na tie nomadi pa dia vetu!”
8 Pa ginuadi ri kasa turaṉaqu na qua butubutu pu koa vasina,
si zama si rau koasa popoa Zerusalema, “Na binule si mani koa koa goi!”
9 Pa ginuana sa vetu hope te Zihova sa nada Tamasa,
si varavara nia rau sa kinoa valeana tamugamu pu koa vasina.

123

Keke Vinaravarana sa Tataru Variva Taleosae

1 Kei Zihova, koa Goi mo si doṉo atu si rau,
Agoi sapu koa ṉati hiniva pa Maṉauru.
2 Gua sapu sa nabulu si kalavarae mo koasa tie pu ṉati hiniva nia,
meke sa nabulu vineki si kalavarae mo koasa barikaleqe pu ṉati hiniva nia,
si gua tugo asa si gami koa Goi Zihova sa mami Tamasa,
osolae tataru ni gami na tokani gami Goi.

3 Kei Zihova, Mu tataruni gami na harupu gami,
ura lopu makudo doṉo va gore gami rini.
4 Ele seunae hola sapu ta ṉoṉovala si gami koari na tie tagotago,
meke tava sisirei koari pu ṉoṉovala gami si gami,
arini pu vahesi puleni.

124

Tamasa si na Tie Kopu tadi Nana Tie

(Keke kinera te Devita)
1 Vegua, be lopu tokani gita e Zihova?
Mada olaṉa guahe,

2 "Be lopu tokani gita e Zihova si gita,
totoso rapatani gita rina nada kana,
3 si gina kote ele va mate beto gita tu rini
pa dia tinaṉazirida,
4 meke sa tinahuara pu guana totolo sapu taveteni gita rina nada kana,
si be ele paleke taloani gita tu,
meke nobi tamunu gita, guana kolo,
5 be ele lodu mate tu si gita pa tinasuna guana naqe."

6 Mada vahesia se Zihova sapu kopuni gita,
pude lopu ta ṉoṉovala koari na nada kana.
7 Tava sare si gita, guana kurukuru tava vura taloana koasa sipata tadi na tie hata kurukuru,
ta rupaha si gita koasa sipata ta huarana.
8 Sa nada tinokae si mae guana koe Zihova
sapu tavetena sa maṉauru na pepeso.

125

Sa Vinasare tadi na Tie te Tamasa

1 Sarini pu kalavarae koe Zihova si gua tugo sa toqere Zaione,
sapu lopu kaqu boka tava rizu, ba turu hola ninae rane.
2 Gua sapu koa vari likohae nia rina toqere sa popoa Zerusalema,
si gua tugo sapu koa vari likohae ni e Zihova sari Nana tie,
podalae kamahire meke kamoa na kamoa.

3 Sari na tie kaleadi si lopu kaqu koa ṉati hiniva hola la pa popoa tadi na tie toṉoto;
pude gua asa, si kote tavete va sea tugo sari na tie toṉoto.

4 Kei Zihova, Mu valeana la koari na tie leadi,
sarini pu va tabei sari na Mua tinarae.
5 Ba pana va kilasi Goi sari na tie kaleadi,
si Mu va kilasa i tugo sarini pu luara pani sari na Mua hahanana leadi.

Gamu na tinoni Izireli mi koa bule!

126

Keke Tinepatepa Vinasare

1 Sipu turaṉa pule lani gita e Zihova si gita pa Zerusalema,
si guana putagita si gita.
2 Hegere na kera qetuqetu si gita,
meke vari zamae sari na votiki butubutu,
"E Zihova si evaṉi sari na tiṉitoṉa variva magasadi koarini," gua.
3 Meke hinokara tugo, evaṉi tugo e Zihova sari na tiṉitoṉa nomanomadi koa gita,
ke ele qetuqetu hola si gita!

4 Kei Zihova, Mu va koa valeana pule gami,
guana ruku pu vala puleni kolo sari na ovuku popadi.
5 Sarini pu lelete pa kolomata,
si madi pakepakete pa qinetuqetu!

6 Sarini pu paleki sari na kiko pa kinabokabo pude la lelete,
si kaqu kera qetuqetu pa dia pinule mae;
totoso paleki rini sari na vuadi.

127

Vinahesina sa Lineana te Tamasa
(Keke kinera te Solomone)

1 Be lopu kuria e Zihova sa vetu,
si kote loke laena sa tinavete tadi na tie kuri vetu.
Be lopu kopu nia e Zihova sa vasileana,
si loke laena pude kopu nia ari na tie varane si asa.
2 Loke laena pude vaṉunu munumunu hokara,
meke pule boṉi pa tinavete ṉiṉirana pude hata ia sa kinoa valeana.
Ura e Zihova tu poni sarini pu tataru ni Sa,
meke poni totoso puta Sa si arini.

3 Sari na koburu si na vinariponi te Zihova,
na minana hinokara si arini.
4 Sari na tuna koreo sa tie totoso vaqurana sa,
si kekeṉoṉo guana tupi pa limana sa tie varane.
5 Qetu tugo sa tie pu soku tuna guana tie pu siṉi sa nana voivoina tupi,
sina lopu kaqu boka tava kilasa si asa,
pana tutuvi sa sari nana kana pude varitokei pa sasadana sa vasileana.

128

Piniana sa Vina Tabe Koe Zihova

1 Tamanae tugo sarini pu pamaṉa nia se Zihova,
meke luli sari Nana hiniva!

2 Kaqu henai gamu vuadi sari na tinavete pa limamia;
kaqu qetuqetu si gamu, meke learane sa mia kinoa.
3 Kaqu podopodo va soku sa mua barikaleqe,
guana huda vaeni pu vua katakata pa mua kali vetu,
meke sari na tumu si kaqu guana huda olive vaqura pu toa vari likohae nia sa mua vasina henahenana.
4 Kaqu tamanae gua asa sa tie pu pamaṉa nia se Zihova.

5 Kaqu mana nigo e Zihova pa Zaione!
meke kaqu dogoria goi sa learane pa Zerusalema
doduru rane pa mua kinoa!
6 Kaqu dogori goi sari na tudia rina tumu!

Mani koa pa Izireli sa binule!

129

Tinepatepa Vina Kilasadi Ri pu Kana La pa Izireli

1 Gamu na tie Izireli, mi tozi vura nia sa ṉinovaṉovala sapu taveteni gamu rina mia kana,
podalae sipu ta evaṉae na keke butubutu vaqura si gamu,

2 “Podalae sipu na butubutu vaqura si gami
si ṉoṉovala va kaleana gami rina mami kana,
ba lopu hite va kilasa gami rini.
3 Sari na dia hilihiliburuana si va bakorai sari na mudi mami.
Lohi sari na bakora guana geligeliana pa inuma pu geli va lohi pa pepeso.
4 Ba se Zihova sapu toṉoto si vata rupaha gami pa tinoa pinausu,” gua.

5 Sarini pu kukiti nia sa popoa Zaione
si madi tava kilasa meke govete pule.
6 Madi guana duduli pu toa pa batu vetu si arini,
sapu lopu ele ta rabutu palae ba ele harahara kenu tu;
7 meke loke tie pakepakete kote pudiki vagi,
na iqoso varigara ni si arini.
8 Mani loke tie ene holadi si kote zama guahe koarini,
“Mani manani gamu Tamasa!
Manani gamu gami si gamu pa korapa Pozana e Zihova,” gua.

130

Keke Vinaravara Tinepa Tinokae

1 Kei Zihova, pa korapadi rina qua tinasuna si kabo atu koa Goi si rau!
2 Kei Zihova, Mu avosia sa qua kinabo,
Mu va avoso mae ia sa qua tinepatepa!
3 Kei Zihova, be lopu muliṉi pani Goi sari na mami sinea,
si esei si kaqu boka govete nia sa tinazutu?
4 Ba taleosoni gami Goi,
pude mami pamaṉa Nigo gami si Goi.

5 Aqa zoṉazoṉa nia rau sa tinokae koe Zihova,
meke raṉea rau sa Nana zinama.
6 Aqa zoṉazoṉa nia rau se Zihova,
hola ni sari na tie kopu pana boṉi pu okoro turei kamoa sa munumunu;
Uve hinokara, hola ni sari na tie kopu pana boṉi pu okoro turei kamoa sa munumunu.

7 Kei gamu na butubutu Izireli, mi kalavarae koe Zihova!
Ura koa koa Sa sa tataru nabuna,
meke doduru totoso si hiva si Asa pude harupu gita.
8 Kaqu harupi Sa sari Nana tie Izireli*
koari doduru dia sinea.

131

Vinaravara Vina Pepekae na Kinalavarae
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, va pepekae pule nau si rau,
meke lopu balabala va arilaequ pule nau si rau koari na tiṉitoṉa nomadi hola
ba be sapu variva magasa hola koa rau.
2 Ba koa bule na noso si rau,
guana koburu haha pu eko noso pa limana sa tinana,
si gua tugo sa buloqu sapu noso pa korapaqu rau.
3 Kei Izireli, mu kalavarae koe Zihova,
kamahire, meke ninae rane ka rane!

132

Vinahesina sa Zelepade
1 Kei Zihova, Mu balabala ia se Devita
meke sapu koa si asa koari soku nana tinasuna kaleadi.

2 Mu balabala ia Zihova, sa nana vina tatara koa Goi,
pu tokotokoro nia sa koasa Tamasa Patutokaena te Zekopi,
3 "Lopu kaqu pule la pa qua vetu si rau, babe la eko pa qua teqe.
4 Lopu kaqu magogoso babe la puta si rau,
5 osolae kaqu ponia rau si keke Nana vasina pude koa se Zihova;
sapu keke Nana vetu soti sa Tamasa Patutokaena te Zekopi."

6 Ele avoso nia gami pa Betilihema sa Bokese Vinariva Egoi Tanisa,*
meke ele dogoria gami si asa pa keke vasina pa Kiriati Ziarimi.*
7 "Aria mada la koasa vetu te Zihova,
mada la kokotuṉu pa nenena meke vahesia."

8 Kei Zihova, Mu mae koa pa Mua vasina hopena koasa Mua Bokese Vinariva Egoi,
sapu sa vina gilagilana sa Mua ṉiniraṉira,
Mamu koa vasina ninae rane.
9 Sari na Mua hiama si madi evaṉia ninae rane gua sapu toṉoto.
Madi kera qetuqetu sari na Mua tinoni.

---

* **130:8** Mt 1:21; Ta 2:14 * **132:6** 2 Koron 6:41-42 * **132:6** 1 Samuela 7:2

10 Ele vekoa Goi sa Mua vina tatara koe Devita, sa Mua nabulu;
ke Mu lopu kilu ia sa baṉara pu ele vizatia na va madia Goi.
11 Ele vekoa Goi Zihova sa Mua vina tatara hinokara koe Devita;*
sa vina tatara sapu lopu kaqu hobea Goi.
Zama si Goi, "Keke koari na tumu koreo si kaqu va baṉaria Rau,
meke kaqu koa totoli pa mudimu goi.
12 Be kopu ni ri kasa tumu koreo goi sari na qua vinariva egoi nabuna
meke kopu ni rini sari na Qua tinarae pu va tumatumae ni Rau,
si kaqu koa baṉara tugo sari na tudia ninae rane," gua.

13 Ura ele vizatia e Zihova sa popoa Zaione,
hiva nia Sa si asa pude na Nana vasina kokoana, meke zama si Asa,
14 "Hie si na Qua vasina kokoana ninae rane ka rane.
Tani si kaqu koa Baṉara si Rau. Ura asa tugo si hiva nia Rau.
15 Kaqu poni Rau koari na tinoni pa Zaione sa kinoa valeana.
Kaqu poni va deṉa ni ginani Rau saripu malaṉadi vasina.
16 Kaqu mana ni Rau sari doduru dia hiama koari doduru dia tinavete,
meke kaqu kera velavela pa qinetuqetu sari na tiena sa popoa Zaione.
17 Vasina si kaqu va baṉaria Rau si keke ri na tutina e Devita.*
Vasina si ele va namanama ia Rau pude toa hola sa binaṉara tanisa qua baṉara ta vizatana.
18 Kaqu koa kurekure sari nana kana,
ba sa nana binaṉara si kaqu toa valeana meke koa valeana."

133

Kineke Koe Tamasa

1 Nake tolava tu, meke variva qetu
pude koa keke sari na tie te Tamasa.
2 Gua tugo na oela marilaena si asa,
sapu ta zoropae pa batu pa vina madi gua sapu koe Eroni,
zoloro gore pa kaluna na gumina
koasa kolana sa nana poko doduru!
3 Guana puni sapu hoqa pa toqere Hemoni,
si gua tugo sapu hoqa gore koari na toqere pa Zaione!
Ura vasina si garunu la nia Tamasa sa Nana minana,
sa tinoa sapu loke kokoina.

134

Tinioko pa Vinahesina Tamasa

1 Mae mamu vahesia se Zihova,
gamu doduru Nana nabulu,
sapu nabulu nia si Asa pa Nana Zelepade pana boṉi.
2 Mi va sagei limamia pa korapana sa Nana Zelepade,
mamu vahesia se Zihova pa vinaravara.

3 Mani manani gamu e Zihova pa Zaione!

---

* **132:11** 2 Samuela 7:12-16; 1 Koron 17:11-14; Sam 89:3-4; TTA 2:30 * **132:17** 1 Baṉ 11:35

Asa sapu tavetena sa Maṉauru meke sa pepeso.

135

Kinera Vinahesi
1 Mi vahesia se Zihova!

Gamu na Nana nabulu. Vahesia sa Pozana e Zihova.
2 Gamu pu turu vahesia se Zihova pa korapa Nana Zelepade,
koari na vasina hopedi pa korapa Nana vetu.
3 Vahesia se Zihova, ura na leana si Asa,
kera vahesia sa Pozana, ura na tataru na vatukana si Asa.
4 Ura ele vizatia e Zihova se Zekopi pude Nana telena,
meke sa butubutu Izireli si pude na Nana tinago.

5 Ura gilania rau sapu nomana lavata se Zihova,
meke ululu hola ni Sa sari kaiqa tamasa pule.
6 Gua sapu qetu nia e Zihova si tavetia Sa,
pa maṉauru meke pa pepeso;
pa lamana, meke pa hubina sa lamana.
7 Va vura mae i Sa sari na lei raneboṉi pa hukihukirina sa pepeso,
vata evaṉi Sa sari na kapi pa raneboṉi,
va vura mae ia Sa sa givusu pa keke lose vasina kopu nia Sa.

8 Asa tugo va matei sari na koburu kenudi
meke na tudia kenudi rina kurukuru ṉame pa Izipi.
9 Vasina si evaṉi Sa sari na tinavete variva magasadi,
na variva nunaladi koe Pero meke ri nana nabulu.
10 Asa tugo va matei sari soku butubutu huporodi,
meke sari na dia baṉara ṉiṉiradi,
11 sapu ari Sihoni, sa baṉara tanisa butubutu Amoraiti,
meke Oqo sa baṉara pa Basani,
meke sari doduru baṉara pa popoa Kenani.
12 Poni Sa koari na tie Izireli sa dia popoa
pude na dia tinago.

13 Kei Zihova, kaqu ta tozi vurae doduru totoso sapu Agoi mo sa Tamasa,
sari doduru sinage si kaqu balabala Igo si Goi.
14 Kaqu lavelave hukata ni e Zihova sari Nana tie;
kaqu tataru ni na toka ni Sa sari Nana nabulu.

15 Sari na beku tadi na butubutu huporodi si na siliva na qolo;*
ta tavete mo pa limadi rina tie.
16 Koadia ṉuzudi, ba lopu boka zama,
koadia matadi, ba lopu boka dodogorae.
17 Koa dia taliṉadi ba lopu boka avavosae,
meke lopu boka siṉo si arini.
18 Madi koa gua tugo arini saripu tavetedi sarini,
meke sari doduru pu kalavarae koa rini.

---

* **135:15** Sam 115:4-8; Rev 9:20

19 Ke gamu na butubutu Izireli, mi vahesia se Zihova.
Ke gamu na butubutu te Eroni, mi vahesia se Zihova.
20 Ke gamu na butubutu te Livae, mi vahesia se Zihova.
Gamu pu pamaṉa nia se Zihova, mi vahesia si Asa.
21 Mi vahesia se Zihova pa Zaione,
Koanana si Asa pa Zerusalema, mi vahesia se Zihova!

136

Kinerana sa Vinariponi Zama Leana

1 Mi vahesia se Zihova, ura na leana si Asa,*
meke sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
2 Mi vahesia sa Tamasa tadi na tamasa,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
3 Mi vahesia sa Baṉara tadi na baṉara,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

4 Asa mo telena si taveti sari na tinavete variva magasadi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
5 Pa Nana tinumatumae si taveti Sa sari doduru tiṉitoṉa pa maṉauru,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
6 Kuria Sa sa kasia popoa koasa kolo lamana*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
7 Taveti Sa sari na rimata na sidara,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
8 Sa rimata si va kalalasia sa rane,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
9 Sari na sidara na pinopino si va kalalasia sa boṉi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

10 Asa tugo sapu va matedi sari na tudia koreo kenudi ri pa Izipi,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
11 Turaṉa vura ni Sa pa Izipi sari na tie Izireli,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
12 Koari na lima heheda Tanisa si qaqama lani sa pude harupi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
13 Asa tugo vari paqaha nia sa Kolo Ziṉara,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
14 Meke turaṉa va karovi Sa sari Nana tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
15 Va lodu matea Sa pa kolo se Pero meke sari nana tie varipera,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

16 Turaṉi Sa pa korapa qega sari Nana tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
17 Va matei Sa sari na baṉara ṉiṉiradi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
18 Seke va matei Sa sari na baṉara ta gilanadi pa doduru tie,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
19 Sihoni, sa baṉara tanisa butubutu Amoraiti si keke koa rini,*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane,

---

* **136:1** 1 Koron 16:34; 2 Koron 5:13, 7:3; Ezr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Zer 33:11
* **136:5** Zen 1:1 * **136:6** Zen 1:2 * **136:7** Zen 1:16 * **136:10** Ekd 12:29 * **136:13** Ekd 14:21-29 * **136:19** Nab 21:21-30

20 meke e Oqo tugo, sa baṉara pa Basani;*
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
21 Poni sa koari Nana tie sari na dia popoa,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
22 Vala ni Sa si arini koari na tie Izireli sari Nana nabulu,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

23 Lopu muliṉini gita Sa totoso tava kilasa si gita,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
24 Vata rupaha gita Sa si gita koari na nada kana,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.
25 Asa poni ni sari doduru tiṉitoṉa toadi,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane.

26 Kei, mi zama leana koasa Tamasa pa Maṉauru,
ura sa Nana tataru nabuna si koa hola ninae rane ka rane.

137

Kinabokabo tadi na Tie Izireli pa Korapa Tinaraovo

1 Pa taqeledi rina ovuku pa Babiloni si habotu kabokabo si gami,
sipu balabala ia gami sa popoa Zaione.
2 Va sigoto veko ni gami koari na huda vasina sari na mami mike,
meke kabokabo si gami.
3 Sarini pu raovo vagi gami si tepa gami pude kera,
meke sarini pu va sisireni gami si hivani gami pude kerakera poni pa qinetuqetu,
meke zama, “Kera poni gami kaiqa kinerana sa popoa Zaione!” gua.

4 Ba vegua meke boka kera ni gami pa votiki popoa
sari na kinerana e Zihova?

5 Kei Zihova, be muliṉi Nigo rau, si lea gequ mani mate sa lima mataoqu,
pude maqu lopu boka mike vahesi Igo rau.
6 Mani napiti sage pa damaqu sa meaqu, pude maqu lopu boka kera pule,
be muliṉi nigo rau si goi Zerusalema,
meke be lopu balabala ia rau sapu agoi sa qua qinetuqetu nomana hola.

7 Kei Zihova, Mu balabala ia gua sapu evaṉia ri na tie Edomu,
totoso vagia ri na kana sa popoa Zerusalema.
Balabala ia sapu gua zama pilipule nia rini, sapu guahe:
“Huaria! Huaria! Huara va kamoa koari na sinokiraena! gua.”

8 Kei, gamu na tiena sa popoa Babiloni, gamu na tie zazalo,*
qetu tugo si arini pu seke hobea sa mia ṉinovaṉovala koa gami.
9 Mani qetu si asa pu oki gore lani pa patu
sari na mia koburu haha!

---

* **136:20** Nab 21:31-35 * **137:8** Rev 18:6

138

Vinaravara Zama Leana
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, zama leana si rau koa Goi pa doduruna sa buloqu,
kera vahesi Igo rau si Goi pa kenudi ri doduru tamasa pule.
2 Tia la ia rau sa Mua Zelepade hopena
meke hoqa todoṉo si rau, meke vahesia rau sa Pozamu,
sina koa gua koasa Mua tataru nabuna, meke sa Mua kinopudi rina Mua zinama,
ura ele vata dogoro nia Goi sapu sa Pozamu meke sari na Mua zinama si ṉati hiniva ni sari doduru.
3 Totoso tepa atua rau sa tinokae, si va tabe au Goi,
meke pa Mua ṉiniraṉira si va ṉiṉira au Goi.

4 Sari doduru baṉara pa kasia popoa si kaqu vahesi Igo, ke Zihova,
sina ele avosi rini sari na Mua vina tatara.
5 Kaqu kera vura ni rini sari doduru gua pu evaṉi Goi,
meke sa guguana sa Mua ṉiniraṉira lavata.
6 Ululumu hola si Goi Zihova,
ba kopu ni Goi saripu koa va pepekae,
meke saripu vahesi pule ni
si lopu boka paere pa Mua dinoṉo Goi.

7 Sipu koa varidikue nau ri na tinasuna,
ba va sare au Goi.
Raza la i Goi sari na qua kana pu bugoro nau,
meke va sare au Goi pa Mua ṉiniraṉira.
8 Kaqu taveti e Zihova sari doduru gua pu va tatara ni Sa,
kei Zihova, koa hola ninae rane sa Mua tataru.
Mu va gorevura ia sa tinavete pu ele podalae nia Goi.

139

Sa Tamasa Kopu na Tumatumaena
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, ele podekau Goi si rau,
meke gilana valeana au Goi!
2 Gilanau Goi totoso habotu, meke totoso turu si rau;
pa seu tu koa Goi ba gilani Goi sari na qua binalabala.
3 Be tavetavete, ba be zokoro si rau, ba dogoro au Goi,
meke gilana betoi Goi sari doduru qua rinizu.
4 Sipu lopu ele zama rau,
ba ele gilania tu Goi gua sapu kote zama nia rau.
5 Koa pa vari likohaequ rau si Goi,
meke lavelave hukata nau Goi pa Mua ṉiniraṉira.
6 Sa Mua ginilanaqu rau, si lohi sisigiti,
lopu boka tumae nia rau si asa.

7 Pavei si kaqu la rau pude govete Nigo si Goi?
Pavei si kaqu va ilolo la si rau pude paere koa Goi?
8 Be sage la si rau pa maṉauru, ba koa Mua vasina si Goi!

Be eko puta si rau pa popoa tadi na tie matedi koa Mua tugo vasina si Goi.
9 Be tapuru la si rau pa kalina la sa gasa rimata,
babe koa si rau pa kalina la sa lodu rimata,
10 ba koa Mua vasina si Goi pude turaṉau,
meke koa Mua vasina si Goi pude toka nau.
11 Be zama si rau, “Kaqu va paere au sa hinuporo,
meke mani ta evaṉae huporo sa kalalasa pa vari likohaequ,” gua.
12 Ba sa hinuporo si lopu huporo koa Goi.
Meke sa boṉi meke sa rane si kalalasa beto mo koa Goi.

13 Ele va tana va toṉoti Goi sari doduru kukuru tiniqu,
ele varihodae valeana au Goi pa korapa tiana sa tinaqu.
14 Vahesi Igo rau, sina garo pude ta pamaṉae si Goi.
Sari doduru Mua tinavete si votikaedi hola, meke variva magasa.
Gilana valeana au Goi si rau pa doduruna sa qua tinoa.
15 Sipu ta varihodae valeana sari na susuriqu pa tiana sa tinaqu,
meke sipu noma sage si rau pa vasina tomena,
si ele gilanau tu Goi sapu koa si rau vasina.
16 Sipu lopu ele podo rau, si ele dogorau tu Goi.
Sari na ranena sa qua tinoa sapu poni nau Goi,
si ele kubere betoi tu Goi pa Mua buka
sipu lopu ele kamo si keke arini.
17 Kei Tamasa, lopu boka tuma ni rau sari na Mua binalabala arilaedi,
soku hola, lopu boka ta nae si arini.
18 Be naei rau si arini, si soku hola ni rini sari na onone.
Sipu vaṉunu rau, si korapa koa koa Goi si rau.

19 Kei Tamasa, hiva hola nia rau si pude va mate pani Goi sari na tie kaleadi,
meke sari na tie variva mate si madi taloa koa rau!
20 Soku tiṉitoṉa kaleadi si zama ni rini koasa guguamu Agoi;
zama va kaleania rini sa Pozamu Goi.
21 Kei Zihova, kukiti hola ni rau saripu kukiti Nigo!
Etulu pani rau saripu varipera atu koa Goi!
22 Doduruna sa qua kinukiti si vala rau koa rini;
balabala guni na qua kana rau si arini.

23 Kei Tamasa, Mu hata vura nia, Mamu gilana betoa sa buloqu!
Mu podekau, Mamu gilani sari na qua binalabala!
24 Dogoria, be koa nana koa rau si keke kinaleana,
Mamu turaṉau pa siraṉana sa tinoa hola.

140

Tinepatepa pude Ta Toketoke Hukata
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu harupau koari na tie kaleadi,
Mamu va sare au koari na tie variva mate.
2 Doduru totoso si pada vekoi rini sari na kinaleana pu hiva taveti rini,
meke lopu makudo sovuti rini sari na vinari kakatorae.

3 Sari na meadi si n̲aru, guana noki variva mate,*
sari na dia zinama si variva mate guana noki varigarati.

4 Kei Zihova, Mu kopu nau pa limadia rina tie kaleadi,
va sare au koari na tie variva mate pu hata luli au.
5 Sari na tie vahesi pule ni si sekesekei nau,
taveti rini sari na siran̲a sinekesekei
na dia sipata pude boka va hoqau gua.

6 Zama si rau koe Zihova, "Agoi si na qua Tamasa,"
Kei Zihova, Mu avosia sa qua tinepatepa tinokae!
7 Kei Zihova qua Ban̲ara, meke na qua hinarupu,
ele va sare au Goi si rau pa korapa vinaripera.
8 Kei Zihova, Mu lopu poni ni koari na tie kaleadi gua saripu hiva ni rini,
Mu lopu va malumi pude va gorevura i gua saripu mizi veko i rini!

9 Mu lopu va mataqari sari na qua kana,
va hoqa pule lani koarini gua saripu hiva taveti rini koa rau.
10 Madi hoqa gore koa rini sari na motete leradi!
madi ta gonagona la si arini koasa pou meke lopu vura pule mae.
11 Madi lopu koa mataqara saripu zutu kokoha i sari kaiqa,
Sa kinaleana si mani hoqa pule la meke va mate pani gedi sari na tie kaleadi sara.

12 Zihova, gilania rau sapu toka ni Goi sari na habahuala pa dia tinasuna,
meke sa vina sare tadi pu malan̲a.
13 Kaqu vahesi zon̲azon̲a Igo rina tie ton̲oto si Goi,
meke kaqu koa pa kenumu Goi sarini.

141

Keke Vinaravara Veluvelu
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, tepa atu si rau, Mu tuturei toka nau!
Mu avoso mae au pana tepa atu rau!
2 Mu balabala gunia na vina vukivukihi human̲a lea sa qua vinaravara,*
meke sari na limaqu pu ovulu sage ni rau si Mu guni na vina vukivukihi veluvelu.

3 Kei Zihova, Mu kopu nia sa n̲uzuqu,
Mu guana tie kopu sasada pa beruqu,
pude lopu tozi vura nia rau sa sinea,
4 Mu va ilolo au koari na inokorodi rina tinavete kaleadi,
meke pa sinomana koa rina tie kaleadi pa dia tinavete kaleadi,
maqu lopu hite somana nia si keke dia inevan̲a.

5 Keke tie leana si mani va ton̲oto au pa tataru,

* **140:3** Rom 3:13 * **141:2** Rev 5:8

ba sa vina lavataqu koari na tie kaleadi si namu lopu kaqu va ego hokaria rau,
sina hoke varavara va kari i rau sari na dia tinavete kaleadi.
6 Pana ta vala sari na dia koimata pude ta zutu pa minate koari pu zutudi,
si kaqu gilania rina tie sapu hinokara sari na qua zinama.
7 Kekeṉoṉo guana huda sapu ta viqala meke ta soko va umumu,
si kaqu gua tugo sari na susuridi pa hukihukiridi rina lovudi.

8 Kei Zihova Tamasa, koa Goi mo si doṉo atu rau,
koa Goi mo si hata ia rau sa aqoroana,
Mu lopu luarau pa minate.
9 Mu va sare au koari na sinekesekei tadi na qua kana,
meke koari na sipata tadi na tie kaledi.
10 Madi hoqa pule pa dia sinekesekei teledia sari na tie kaleadi pana tava sare si rau.

142

Tinepa Tinokae Koe Tamasa
(Keke vinaravara te Devita totoso sapu koa tome pa bae si asa)
1 Tepa va ululae la si rau koe Zihova,
koasa mamalaiṉiqu si tepatepa la si rau koa Sa.
2 Tozi beto la nia rau koa Sa sari doduru gua pu lopu qetu ni rau.
Tozi beto lani rau koa Sa sari doduru qua tinasuna.
3 Pana malohoro si rau,
si gilania Sa gua sapu garo koa rau pude tavetia.
Vasina ene gua rau,
si vekoa rina qua kana si keke sipata pude va mate au.
4 Totoso liṉana varikali si rau,
si loke tie si koa pude toka nau,
na lavelave nau,
meke loke tie si hite tataru nau.

5 Kei Zihova, tepa va ululae atu si rau pude toka nau,
Agoi Zihova mo sa qua lave,
Agoi mo si hiva Nigo rau pa doduruna sa qua tinoa hiera.
6 Mu va avosia sa qua tinepatepa,
ura na lodu mate si rau pa tinalotaṉa.
Mu harupu au koari na qua kana,
ura na ṉiṉira hola nau rini si arau.
7 Mu rupaha au pa qua tinasuna,
meke kaqu vahesigo rau pa varikorapadi Mua kobi tinoni,
sina koa gua koasa Mua lineana koa rau.

143

Tinepa Tinokae Koe Tamasa
(Keke kinera te Devita)
1 Kei Zihova, Mu avoso mae ia sa qua tinepatepa!
Gua sapu ele tozia Goi pa Mua Zinama,
Mu olaṉau pa Mua tinoṉoto!

2 Mu lopu turaṉau pa vinaripitui si arau na Mua nabulu,*
ura loke tie si toṉoto pa Mua dinoṉo Goi.

3 Ura korapa hadu luli au sa qua kana si arau,
meke va kilasa hokarau sa.
Namu ele va gore hokarau sa si rau pa hinuporo,
gua ri pu ele matedi pukerane tu.
4 Gua asa ke mabubulu sa maqomaqoqu;
namu ele nunala sa maqomaqoqu.
5 Lopu muliṉi ni rau sari na totoso pukerane.
Balabala sisigiti i rau sari doduru gua pu ele evaṉi Goi.
Balabala la i rau sari doduru Mua tinavete.
6 Va sage i rau koa Goi sari na limaqu pa korapa vinaravara.
Ta hivae hola si Goi koa rau.
Kekeṉoṉo gua sa pepeso popana si hiva hola nia sa ruku,
si na memeha Nigo sa maqomaqoqu.

7 Kei Zihova, Mu tuturei olaṉa mae au,
ura ele nunala hola si rau!
Mu lopu va paere pule Nigo koa rau;
be lopu gua si kote mate palae si rau pa popoa tadi na tie matedi.
8 Maqu va avosia pana munumunu sa Mua tataru nabuna,
ura koa Goi mo si kalavarae rau.
Mu va dogoro nau sa siraṉa sapu garo pude la ia rau,
ura koa Goi mo si varavara atu rau pa doduru qua tinoa.

9 Kei Zihova, Mu va sare au koari na qua kana,
ura koa Goi mo si govete atu rau pude aqorae.
10 Mu va tumatumae nau gua pude evaṉia sa Mua hiniva,
ura Agoi mo sa qua Tamasa!
Sa Maqomaqo leana Tamugoi si mani turaṉau pa siraṉa vasina kaqu tava sare nia rau.

11 Koa gua sa guguamu Goi, Kei Zihova, Mu va sare au gua sapu ele va tatara nia Goi.
Pa korapa Mua tinoṉoto si Mu va sare au pa tinasuna.
12 Koasa Mua tataru nabuna koa rau, si Mu va mate pani sari na qua kana;
Mu va mate beto pani sari doduru pu ṉoṉovala au,
ura na Mua nabulu si rau.

144

Keke Baṉara si Zama Leana koe Tamasa koasa Minataqara
(Keke vinaravara te Devita)
1 Mani tava lavata se Zihova sa qua Patu aqoroana,
Ura va tumatumae nau Sa sa binokaboka
pude rapata na varipera.
2 Asa sapu ta ronuena pa Nana tataru koarau, na qua bara patu ṉiṉirana.
Qua tinaharupu ṉiṉirana meke na qua tuturuana nabuna.
Koa Sa si kalavarae si rau pude tava sare.

* **143:2** Rom 3:20; Qal 2:16

Va kilasi Sa sari na votiki butubutu pude koa kaurae pa qua ṉiniraṉira.

3 Kei Zihova, na sa sa tie ke balabala va arileana ia Goi,*
meke sa tuna na tie pu emu va taliṉa la ia Goi?
4 Sa tie si guana keke siniṉo mo.
Sari na rane pu toa sa, si guana keke opoadumu tapuru holana mo.

5 Kei Zihova, Mu tukelia sa maṉauru, Mamu gore mae!
Mu tuqei sari na toqere pude di puzaka vura tuṉaha.
6 Mu va malara la ia sa kapi, pude di ta hurakatae.
Mu gona ni tupi, pude di govete!
7 Mu qaqama gore mae pa Maṉauru,
Mamu harupau pa korapa qua tinasuna pu guana lamana peava.
Mu harupau pa limadi ri na tie karovodi,
8 saripu mari kokohadi,
meke gua saripu ele tokotokoro ni rini,

9 Kei Tamasa, kaqu kera atu nia rau si keke kinera vaqura,
kaqu mike na kera atu nia rau koa Goi si keke mike hapu sapu ka manege puta madorona,
10 Agoi pu va mataqari sari na baṉara,
meke sapu va sarea se Devita sa Mua nabulu pa vinaripera.
11 Mu harupau koari na qua kana ṉoṉovaladi,
Mamu va sare au pa ṉiniraṉira tadi na votiki tie
pu hola mari kokohadi,
meke gua saripu ele tokotokoro ni rini, ba kokoha ni tugo rini.

12 Sari na tuda koreo vaqura,
si madi koa guana linetelete pu toqolo va noma,
meke sari na tuda vineki si madi koa guana sinokirae tolavaedi,
sapu ta tavete pude na vinasari na sa vetu baṉara.
13 Sari nada lose vekovekoana ginani,
si madi siṉi na vuadi ri votivotiki linetelete.
Sari na nada sipi si madi podopodo va soku,
kamoa tina na tina, meke kamoa manege puta tina koari na dia bara.
14 Sari na nada bulumakao si madi podopodo va soku,
sari gobagoba si madi lopu ta huara koari na kana.
Mani lopu ta avoso si keke kinabo tinalotaṉa koari na kinaleadi pu taveti rina kana pa korapana sa nada vasileana nomana.

15 Madi koa qetu sarini vasina ta evaṉa saripu gua sara!
Madi koa qetu sari na tie pu na dia Tamasa se Zihova.

145

Keke Kinera Vinahesi
(Keke kinera te Devita)
1 *(Aleph)** Qua Baṉara meke qua Tamasa,

* **144:3** Zob 7:17-18; Sam 8:4 * **145:1** Hopeke vesi koasa Sam 145 si podalae koa keke leta pa “A Ba Da” pa Vinekala Hiburu.

kaqu tozi helahelae nia rau koari doduru tie sa Mua Linavata.
Zihova kaqu vahesigo rau ninae rane ka rane.
2 *(Bet)* Koari hopeke rane si kaqu zama leana atu si rau koa Goi,
meke kaqu vahesigo rau si Goi ninae rane.
3 *(Gimel)* Nomana lavata se Zihova, meke garona tugo pude tava lavata va ululae,
meke sa Nana linavata si lopu boka ta gilana beto.

4 *(Dalet)* Madi tozi vari tetei nia rina sinage na sage sari na Mua tinavete,
meke kaqu tozi vura ni rini sari na Mua tinavete marilaedi.
5 *(He)* Kaqu tozi vura nia rini sa Mua tinolava variva magasana,
meke arau kaqu balabala va lohi sari na Mua tinavete marilaedi.
6 *(Vav)* Sari na tinoni si kaqu tozi vura ni sari na Mua tinavete ṉiṉiradi,
meke arau si kaqu tozi vura nia sa Mua linavata.
7 *(Zain)* Kaqu zama vura ni rini sari doduru Mua lineana,
meke kera vura nia sa Mua tataru vatukana.
8 *(Het)* Tataru na variva taleosae se Zihova,
lopu tuturei bugoro si Asa, meke nomana sa Nana tataru nabuna.
9 *(Tet)* Leana se Zihova koari doduru tie,
meke sa Nana tataru ṉoṉona si la koari doduru Nana vina podaka.

10 *(Yod)* Kei Zihova, sari doduru Mua vina podaka toadi si kaqu vahesigo si Agoi,
meke sari doduru mua tie toṉoto si zama leana koa Goi.
11 *(Kaph)* Kaqu tozi vura nia rini sa vina lavatana sa Mua Binaṉara,
meke kaqu tozi vura nia rini sa Mua ṉiniraṉira,
12 *(Lamed)* pude doduru tie si madi gilani sari na Mua tinavete ṉiṉiradi,
meke sari na rinavutuna gua sa Mua Binaṉara.
13 *(Mem)* Koa hola ninae rane sa Mua tinolitolie,
meke koa Baṉara si Goi ninae rane.

(Nun) Zihova si kopu ni sari doduru Nana zinama,
meke tataru koari doduru Nana tinavete.
14 *(Samek)* Toka ni Sa sarini pu koa pa tinasuna,
ovulu sage ni Sa saripu hoqa.

15 *(Ain)* Sari doduru tiṉitoṉa toadi si doṉo atu mo koa Goi,
pude poni ni Goi sari na gedi ginani pa dia totoso garodi.
16 *(Pe)* Pada saripu gua poni Goi koa rini,
meke va garogaroi Goi sari na dia inokoro ri doduru.

17 *(Zade)* Toṉoto se Zihova koari doduru Nana siraṉa,
meke tataru na vatukana koari doduru Nana tinavete.
18 *(Qoph)* Koa tata si Asa koarini pu tepa la koa Sa,
sarini pu tepa va hinokara la koa Sa.
19 *(Resh)* Poni Sa gua sapu ta hivae koarini pu va lavatia si Asa.
Avosi Sa sari na dia kinabo, meke harupi Sa sarini.
20 *(Shin)* Va aqori Sa sarini pu tataru nia si Asa,
ba kaqu va mate pani Sa sari na tie kaleadi.

21 *(Tav)* Kaqu zama vura nia rau pa ṉuzuqu sa vinahesina e Zihova.

Madi va lavatia ri doduru kurukuru sa Pozapoza Madina sapu e
Zihova ninae rane ka rane.

146

Vinahesina e Tamasa sa Hinarupu

1 Vahesia se Zihova!
Kei maqu vahesia se Zihova pa maqomaqoqu!
2 Kaqu kera vahesia rau se Zihova pa doduruna sa qua tinoa.
Kaqu kera vahesia rau sa qua Tamasa sipu korapa toaqu rau.

3 Mu lopu kalavarae koari na koimata pa pepeso,
loke tie pa pepeso si boka harupigo.
4 Pana mate rini si pule la mo pa pepeso si arini,
meke pa rane tugo asa si ta huarae sari doduru dia minizimizi veko.

5 Tamanae tugo si asa pu ta tokae koasa Tamasa te Zekopi,
sapu kalavarae koe Zihova sa nana Tamasa,
6 Sapu tavetena sa maṉauru, na pepeso,*
na kolo lamana, meke sari doduru tiṉitoṉa pu koadi vasina,
Asa sapu kopu ni sari Nana zinama ninae rane ka rane.
7 Vilasa va toṉoto si Asa pude tokani saripu ta ṉoṉovala,
meke poni ni ginani Sa saripu oviadi.

Vata rupahi e Zihova saripu ta pusidi,
8 meke va dodogorae i Sa saripu behu.
Ovulu sage ni Sa saripu hoqa.
Tataru ni e Zihova sari na tie toṉoto.
9 Va aqori e Zihova sari na tie karovodi pu koa pa nada popoa;
toka ni Sa sari na nabonaboko na eapadi;
ba va tasuna ia Sa sa siraṉa tadi na tie kaleadi.

10 Kei Zaione, kaqu koa Baṉara ninae rane
se Zihova sa mua Tamasa, koari na sinage na sage.

Mi vahesia se Zihova!

147

Vinahesina sa Tamasa Ṉiṉira Hola

1 Mi vahesia se Zihova!

Ura leana si pude kera vahesia sa nada Tamasa,
ura na variva qetu meke toṉoto si pude vahesia si Asa.
2 Kuri pulea e Zihova sa popoa Zerusalema.
Turaṉa pule ni Sa saripu ta raovodi.
3 Salaṉi Sa saripu talotaṉa pa bulodia,
meke pusi i sa sari na bakoradi.

4 Padai Sa sinokudi sari na pinopino,
meke hopeke vala ni pozadi Sa si arini.

---

* **146:6** TTA 4:24, 14:15

5 Ululuna lavata na ṉiṉira hola se Zihova,
meke loke tie boka pada ia sa Nana tinumatumae.
6 Ovulu sage ni Sa saripu koa va pepekae puleni,
ba va gore pani Sa sari na tie kaleadi.

7 Mada kera vahesia se Zihova,
vahesia sa nada Tamasa koari na kinera pa mike.
8 Va neve i Sa pa maṉauru sari na lei,
meke ponia ruku Sa sa pepeso,
meke va toqoli Sa sari na duduli koari na toqere.
9 Poni ni gedi ginani Sa sari na kurukuru ṉame,
meke sari na tuna kurukuru tapuru totoso kabo ovia si arini.

10 Sa Nana qinetuqetu si lopu koa koari na hose ṉiṉiradi,
meke lopu variva qetu koa Sa sari na tie varipera varanedi,
11 ba qetu ni e Zihova sarini pu pamaṉa nia si Asa,
meke sarini pu raṉea sa Nana tataru nabuna.

12 Mi vahesia se Zihova, ke gamu na tinoni pa Zerusalema,
mi vahesia sa mia Tamasa, ke gamu kasa pa Zaione.
13 Va ṉiṉira i Sa sari na rorotoana koari na mia sasada bara,
meke mana ni Sa sari na mia tinoni.
14 Kopu nia Sa sa volosona sa mia popoa,
meke poni va deṉa ni gamu huiti leadi hola Sa.

15 Zama si Asa koa sa popoa pepeso,
meke lopu sana ta evaṉa gua saripu zama ni Sa.
16 Taburu nia sinou Sa sa pepeso guana poko,
guana kavuru pu paleki na givusu.
17 Va gorea Sa sa ruku aesi, guana zalekoro,
meke lopu boka ta koa sa ibuna sa.
18 Sipu zama Sa si murimuri sa aesi,
va hirua Sa sa givusu, ke totolo sa kolo.

19 Tozia sa sa Nana inavoso koari Nana vina tumatumae
na tinarae koari na tie Izireli.
20 Lopu evaṉia Sa sapu gua asa koari na votiki butubutu,
sina lopu gilani rini sari Nana tinarae.

Mi vahesia se Zihova!

148

Tinioko koasa Doduruna sa Vinapodaka pude Vahesia sa Tamasa

1 Mi vahesia se Zihova!
Mi vahesia se Zihova, gamu na maṉauru.
Vahesia si Asa koari na vasidi ululudi.
2 Mi vahesia si Asa, gamu doduru Nana mateana.
Mi vahesia si Asa, Gamu doduru Nana qeto minate varipera pa maṉauru!

3 Mi vahesia si Asa gamu na rimata na sidara.
Mi vahesia si Asa, gamu doduru pinopino ṉedala mia!

4 Mi vahesia si Asa, gamu na maṉauru ululu mia.
Meke gamu na kolo panaulu pa maṉauru.

5 Mi vahesi gamu sa Pozana e Zihova!
Ura zama mo Sa meke ta evaṉa sari doduru.
6 Pa Nana zinama mo si ta veko si arini pa dia vasina ninae rane ka rane,
meke lopu boka va karia rini si Asa.
7 Gamu pa pepeso, mi vahesia se Zihova!
Gamu na kurukuru nomanoma mia pa lamana, meke koari na lamana peava;
8 gamu na kapi, na ruku aesi, na sinou, na lei,
na givusu raneboṉi pu va tabei sari na Nana zinama!

9 Gamu na toa, na toqere;
gamu na vuvua, na huda pa hiqohiqo!
10 Gamu na kurukuru pinomo, na bulumakao;
doduru kurukuru ṉame, na kurukuru tapuru!

11 Gamu na baṉara pa pepeso, meke sari doduru tinoni,
sari na koimata, na tie totoli pa pepeso;
12 Gamu na koreo vaqura, na vineki vaqura,
barogoso, na koburu hitehite!

13 Mi vahesia gamu sa Pozana e Zihova,
ura sa Pozana mo Sa si tava lavata koari doduru pozapoza.
Sa Nana tinolava si ululu hola nia sa maṉauru na pepeso.
14 Va ṉiṉirai Sa sari na Nana tinoni,
pude sari doduru Nana tinoni si kaqu vahesia si Asa.
Tataru ni Sa sari Nana tie Izireli.

Mi vahesia se Zihova!

149

Keke Kinera Vinahesi
1 Mi vahesia se Zihova!

Mi kera la nia koe Zihova si keke kinera vaqura.
Vahesia si Asa pa korapa vinarigarae tie raṉeraṉe!
2 Mi koa qetuqetu nia gamu na tie Izireli si Asa pu tavete gamu.
Mi koa qetuqetu nia sa mia Baṉara, gamu pu koa pa popoa Zaione!
3 Mi peka pa vinahesina sa Pozana,
mi kera vahesia koari na mike na kizakizana.

4 Ura qetu ni e Zihova sari na Nana tie,
va lavati Sa sari na tie va pepekae pa tinaharupu.
5 Madi koa qetuqetu pa minataqara sari na tie te Tamasa,
madi kera qetuqetu doduru boṉi.
6 Madi kera va ululae si arini pa vinahesina sa Tamasa,
meke taṉini sari na vedara pa limadia,
7 pude va kilasi sari na votiki butubutu,

meke sari na dia tinoni.
8 Pude pusi vagi sari na dia baṉara,
meke sari na dia koimata pa seni aeana.
9 Pude va kilasi sari na votiki butubutu, gua sapu ele garunu nia sa Tamasa.
Gua asa sa minataqara tadi na tie te Tamasa.

Mi vahesia se Zihova.

150

Vinahesina e Zihova
1 Mi vahesia se Zihova!

Mi vahesia sa Tamasa pa Nana Zelepade,
vahesia si Asa koasa Nana ṉiniraṉira pa maṉauru!
2 Vahesia si Asa koari Nana tinavete ṉiṉiradi.
Vahesia si Asa, si na arilaena hola ṉi Sa sari doduru.

3 Vahesia si Asa koari na ivivu,
vahesia si Asa koari na mike!.
4 Vahesia si Asa koari na kizakizana, meke pa pinekapeka,
vahesia si Asa koari na ivivu, na mike.
5 Vahesia si Asa koari na kabodi rina kizakizana,
pu ta kiza va ululae.
6 Madi vahesia se Zihova ri doduru pu siṉo!

Mi vahesia se Zihova.